

॥ ತೀ ಮಧ್ವನಾಥೋ ವಿಜಯತೇ ॥

ಶ್ರೀ ಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ ರ

ಸರ್ವ ಮೂಲಗ್ರಂಥಗಳ ಮಾಲಿಕೆಯ ನಿರಾಕಾಶ ಗುಚ್ಛದಲ್ಲಿ
ಶಿವನೇಯ ಗ್ರಂಥನಾದ

ಯು ಗ್ವಾ ಪ್ಯ

ದ್ವೈತನೇದಾಂತ ವಿದ್ವಾನ್, ದ್ವೈತನೇದಾಂತ ಶಿರೋಮಣಿ,
ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಬೋಧಿನೀ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಾಹಾಪಾಠಶಾಲಾ ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಧಾನ ಪಂಡಿತ
ಉಡುಪಿ ಆಯುರ್ವೇದ ಕಾಲೇಜಿನ ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್, ನೇದಾಂತ ವಾಚಸ್ಪತಿ
ಶ್ರೀ ಅಗ್ರಹಾರ ನಾರಾಯಣ ತಂತ್ರಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತನಾದ
ಕನ್ನಡ ಟೀಕಾ ಭಾಷಾಂತರ ಸಹಿತ.

ಶ್ರೀ ೧೦೮ ಶ್ರೀ ಪರಮಹಂಸೇಶ್ವರ ದಿ ಬಿರುದಾಂಕಿತರಾದ ಪರ್ಯಾಯ

ಶ್ರೀಕಾಣೆಯೂರು ಮಹಾಧೀಶ್ವರ

ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾವಾರಿನಿಧೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ಕನ್ನಡ ಮುನ್ನುಡಿ
ಮತ್ತು

ಶ್ರೀ ಯು. ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ರಾವ್, M. A.

ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್, ಎಸ್. ಎಂ. ಎಸ್. ಪಿ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜ್, ಉಡುಪಿ.

ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಕಾಲೇಜ್, ಮದ್ರಾಸ್.

ಇವರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮುನ್ನುಡಿಯೊಡನೆ.

ಪ್ರಕಾಶಕರು:

1860ನೇ ಇಸವಿಯ 21ನೇ ಆಕ್ಟಿನ ಮೇರೆಗೆ ಒಟ್ಟುಯಾಗಿರುವ

ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಮುನಿ ಸೇವಾ ಸಂಘ, ಉಡುಪಿ.

[ಇವರ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹಕ್ಕು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಕಾಶಕರದ್ದಾಗಿದೆ]

SRI MADHWAMUNI SEVA SANGHA (REGD) UDIPI, S. K.

All rights reserved by the Publishers.

ಉಡುಪಿ ಮೆಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್ ಪ್ರೆಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾದುದು.

ಯು ಗ್ವಾ ಪ್ಯ

ಚಿಲಿ: ರೂಪಾಣಿ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು

॥ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವನಾಥೋ ವಿಜಯತೇ ॥

ಶ್ರೀ ಮನ್ಮಥಾಚಾರ್ಯರ

ಸರ್ವ ಮೂಲಗ್ರಂಥಗಳ ಮೂಲಿಕೆಯ ಏಕಾದಶ ಗುಚ್ಛದಲ್ಲಿ

೩೭ನೇಯ ಗ್ರಂಥವಾದ

ಮುಗ್ಧಾಪ್ತ

ದ್ವೈತವೇದಾಂತ ವಿದ್ವಾನ್, ದ್ವೈತವೇದಾಂತ ತಿರೋಮಣಿ,
ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಬೋಧಿನೀ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಪಾಠಶಾಲಾ ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಧಾನ ಪಂಡಿತ
ಉಡುಪಿ ಆಯುರ್ವೇದ ಕಾಲೇಜಿನ ಏವೃತ್ತ ಪ್ರೊಫೆಸರ್, ವೇದಾಂತ ವಾಚಸ್ಪತಿ
ಶ್ರೀ ಅಗ್ರಹಾರ ನಾರಾಯಣ ತಂತ್ರಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ
ಕನ್ನಡ ಟೀಕಾ ಭಾಷಾಂತರ ಸಹಿತ.

ಶ್ರೀ ೧೦೮ ಶ್ರೀ ಪರಮಹಂಸೇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದಾಂಕಿತರಾದ ಪರ್ಯಾಯ

ಶ್ರೀಕಾಣಿಯೂರು ಮಾಧಾಧೀಶ್ವರ

ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾವಾರಿನಿಧಿತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ಕನ್ನಡ ಮುನ್ನುಡಿ.

ಮತ್ತು

ಶ್ರೀ ಯು. ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ರಾವ್. M. A.

ಏವೃತ್ತ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್, ಎಸ್. ಎಂ. ಎಸ್. ಪಿ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜ್, ಉಡುಪಿ.

ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಕಾಲೇಜ್, ಮದ್ರಾಸ್.

ಇವರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮುನ್ನುಡಿಯೊಡನೆ.

ಪ್ರಕಾಶಕರು:

1860ನೇ ಇಸವಿಯ 21ನೇ ಆಕ್ಟಿನ ಮೇರೆಗೆ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಿಯಾಗಿರುವ

ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಮುನಿ ಸೇವಾ ಸಂಘ, ಉಡುಪಿ.

[ಇದರ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹಕ್ಕು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಪ್ರಕಾಶಕರದ್ದಾಗಿದೆ]

SR: MADHWAMUNI SEVA SANGHA (REGD) UDUPI, S. K.

All rights reserved by the Publishers.

ಉಡುಪಿ ಮೆಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾದುದು.

ವರದಿ

1927ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಸಂಘವು ಇದುವರೆಗೆ ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ "ಯತಿಪ್ರಣವ ಕಲ್ಪ" ಒಂದು ಹೊರತು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. 11 ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಈ 36 ಗ್ರಂಥಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗಾಗಿ ಜುಲೈ ರೂ. 35,000-00 ವಷ್ಟು ವೆಚ್ಚವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕೊನೆಯದಾದ "ಯತಿಪ್ರಣವ ಕಲ್ಪ"ವನ್ನು ಇನ್ನು ಒಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಗೆ ಈ ಸಂಘವು ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವು ಒಂದಾವರ್ತಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದಂತೆ ಆಯಿತು.

1956ನೇ ದಶಕದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ರೂ. 9500/= ಮುಖ ಬೆಲೆಯ ಪುಸ್ತಕಗಳ ದಾಖಲೆ ಇತ್ತು. 1967ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಈ ವರೆಗೆ ಸುಮಾರು ರೂ. 1500/= ಮುಖ ಬೆಲೆಯ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಮೆಂಬರರಿಗೆ ಹಂಚಿರುತ್ತದೆ.

ಈಗ ಮುದ್ರಣ ಕಾರ್ಯವು ಮುಗಿದ ಮೆಗ್ಗುತ್ಯದ 500 ಪ್ರತಿಗಳ ಮುಖ ಬೆಲೆ ರೂ. 5000/= ಸೇರಿ ಸದ್ಯ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ರೂ. 13000/= ಬೆಲೆಯ ಪುಸ್ತಕಗಳ ದಾಖಲೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ಯತಿಪ್ರಣವ ಕಲ್ಪದ ಮುದ್ರಣದ ನಂತರ ಸಂಘದಿಂದ ಈ ಹೊರತು ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ "ಶ್ರೀಮನ್ಮಠಾ ಧಾರಕ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ" ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುವ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವ ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತೇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದರೊಂದಿಗೆ ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವನ್ನು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಪುಸ್ತಕಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿರುತ್ತೇವೆ.

ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಈಗ ಇರುವ ಪುಸ್ತಕಗಳ ದಾಖಲೆ ಅದಷ್ಟು ಬೇಗನೇ ಬಿಡುಗಡೆಯಂತೆ ಸಂಘದ ಮೆಂಬರರು ದ್ರವ್ಯಪ್ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಘದ ಮೇಲಿನ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣ ಕೆಲಸವನ್ನು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ.

75?

ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಮುನಿ ಸೇವಾ ಸಂಘದ ಪೋಷಕರು.

- 1 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಪದಂಗಳ ಅಡವಾರುಮಠದ ವಿಬುಧಸಿಂಹಾರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 2 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಪದಂಗಳ ಪುತ್ರಿಕಾಮಠದ ಸುಧೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 3 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಪದಂಗಳ ಕೃಷ್ಣಾಪುರಮಠದ ವಿದ್ಯಾಪೂರ್ಣತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 4 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಪದಂಗಳ ಸೋದಾರುಮಠದ ನಿಶ್ಚೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 5 ಶ್ರೀ ಸೋದಾರುಮಠದ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 6 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಪದಂಗಳ ಕಾಡೇಗುಡಿ ಮಠದ ವಿದ್ಯಾಸಮುದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 7 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಪದಂಗಳ ಫಲಿಮಾರುಮಠದ ರಘುನಾಥತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 8 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಪದಂಗಳ ಶೀಲೋಗಮಠದ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 9 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಪದಂಗಳ ಪಂಜಾನಮಠದ ವಿಕರ್ಮನಾಥತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 10 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಪದಂಗಳ ಉತ್ತರಾದಿಮಠದ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 11 ಶ್ರೀ ಸೋಲೇರಿ ವ್ಯಾಸರಾಯ ಮಠದ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಸನ್ನತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 12 ಶ್ರೀ ಕುಪ್ಪಟನಗರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ ಮಠದ ವಿದ್ಯಾಸಿಂಹತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 13 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಪದಂಗಳ ಕಾರ್ತಿಕಮಠದ ಸುಕೃತೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 14 ಶ್ರೀ ಕಾರ್ತಿಕಮಠದ ಸುಧೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 15 ಶ್ರೀ ಸೋಲೇರಿ ಪರ್ವಗಾಳಿಮಠದ ದ್ವಾರಕಾನಾಥತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.
- 16 ಕೀರ್ತಿಶೇಷ ರಾಜಸಭಾಭೂಷಣ ಕವೀಶ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಯರು ಬೆಂಗಳೂರು.
- 17 ಕೀರ್ತಿಶೇಷ ಡಾಕ್ಟರ್ ಉಡುಪಿ ರಾಯರಾಯರು ಮದ್ರಾಸ್.
- 18 ಶ್ರೀಯುತ ಮಣೀಲ್ ಕೃಷ್ಣ ಸಾಯಿಕ್ ಮತ್ತ ಸನ್, ಮಂಗಳೂರು.
- 19 ಕೀರ್ತಿಶೇಷ ಶ್ರೀ ಕಾಲೂರು ಶ್ಯಾಮರಾಯರು, ಬಳ್ಳಾರಿ.
- 20 ಶ್ರೀಯುತ ಡಾಕ್ಟರ್ ಇಡ್ಲಿ ನೆ.ಕಟೀರಸುರು, ಬಳ್ಳಾರಿ.
- 21 ಕೀರ್ತಿಶೇಷ ಶ್ರೀ ಹರಿವಾಣಿ ವೆಂಕುಪಂತಾಚಾರ್ಯರು, ಬಳ್ಳಾರಿ.
- 22 ಕೀರ್ತಿಶೇಷ ಶ್ರೀ ಕಲ್ಲುಜೆ ವ್ಯಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಉಡುಪಿ.
- 23 ಶ್ರೀಯುತ ಡಾಕ್ಟರ್ ಉಡುಪಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರಾಯರು ಮದ್ರಾಸ್.
- 24 ಶ್ರೀಯುತ ಡಾಕ್ಟರ್ ಜಮ್ಮಿ ಎ. ಬದರಿನಾರಾಯಣ ಮದ್ರಾಸ್.
- 25 ಶ್ರೀಯುತ ಕೆ. ಎನ್. ಕಂಗರಾಯರು ಕಲ್ಕತ್ತಾ.
- 26 ಶ್ರೀಯುತ ಉಡುಪಿ ರಾಘವೇಂದ್ರಾಚಾರ್ಯರು, ದಿಲ್ಲಿ.
- 27 ಶ್ರೀಯುತ ಎ. ಎ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿರಾಯರು, ಬೆಂಗಳೂರು.
- 28 ಶ್ರೀಯುತ ಗುಪ್ತ ಅಶ್ವರು.
- 29 ಶ್ರೀಯುತ ಕೆ. ಸೀತಾರಾಮರಾಯರು ಮದ್ರಾಸ್.
- 30 ಶ್ರೀಯುತ ಡಿ.ಕೆ.ರಾಮರಾಯರು ನಿವೃತ್ತ ಲೈಸೆಂಸರು ಪ್ರೆಕೋಟೀ ಇಡ್ಲಿ, ಮೈಸೂರು.
- 31 ಕೀರ್ತಿಶೇಷ ರಾಜಸೇವಾಶಕ್ತ ವೈ ಕೆ. ಗಾನುಜಂದ್ರರಾವ್ ಲೈಸೆಂಸರು.
- 32 ಶ್ರೀಯುತ ಕಲ್ಪುಕ ವೆಂಕಟ್ರಾಯ ಪ್ರೆ ಮತ್ತ ಸನ್, ಕಥಬೀದಿ, ಉಡುಪಿ.

ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಮುನಿ ಸೇವಾ ಸಂಘ, (ರಿ.) ಉಡುಪಿ, ದ. ಕ.

— ಈಗ ಸಿಗುವ ಪುಸ್ತಕಗಳು. —

ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಎಲ್ಲಾ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಟೀಕಾ, ವಿವೃತಿ ಸಹಿತವಾಗಿ
ಕನ್ನಡಿಸಿದವರು.

ಶ್ರೀ ಅಗ್ರಹಾರ ನಾರಾಯಣ ತಂತ್ರಿಗಳು.

1 ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್	(536 ಪುಟ)	8 00
2 ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್	(526 ಪುಟ)	9 00
3 ಸಭಾಪ್ರಸಂಗತಾಯ್ ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ಗೀತಾ	(936 ಪುಟ)	15 00
4 ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯ	(1380 ಪುಟ)	25 00
5 ಯಮಕಭಾಷಿತ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಸಾರ	(120 ಪುಟ)	3 50
6 ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣವಿವರಣೆ	(184 ಪುಟ)	3 00
7 ಋಗ್ವಿಷ್ಣು	(440 ಪುಟ)	10 00

ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣವಾಗುತ್ತಿರುವ
ಕೊನೆಯ ಗ್ರಂಥ

—: ಯತಿಪ್ರಣವಕಲ್ಪ :—

ಪುಟಗಳು: 80

ಅಂದಾಜು ಬೆಲೆ: 2-00

ತ್ವರೆ ಮಾಡಿರಿ!!

ಶೀಘ್ರದಲ್ಲೇ ಪ್ರಕಟವಾಗಲಿದೆ!!

ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ

ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ

(ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣ)

ಅಂದಾಜು ಪುಟಗಳು 1500

ಚಂದಾ ರೂ. 30/-

ಮೂರು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಈಗಲೇ ಮುಂಗಡವಾಗಿ
ಹಣ ಕಳಿಸಿದವರಿಗೆ ಪ್ರಕಟವಾದಂತೆ ಅಂಚೆಯಲ್ಲಿ ಉಚಿತವಾಗಿ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಿ
ಮಾಡಿ ಕಳಿಸಲಾಗುವುದು. ಪ್ರಕಟವಾದ ನಂತರ ಅಂಚೆವೆಚ್ಚ ಪ್ರತ್ಯೇಕ
ಇಂದೇ ತ್ವರೆ ಮಾಡಿರಿ.

ಪ್ರಕಾಶಕರು:

ಶ್ರೀಮಧ್ವಮುನಿ ಸೇವಾಸಂಘ, (ರಿ.) ಉಡುಪಿ.

ಸದಾಗಮೈಕವಿಜ್ಞೇಯಂ ಸಮತೀತಕ್ಷರಾಕ್ಷರಂ |
ಪಾರಾಯಣಂ ಸದಾ ವಂದೇ ನಿರ್ದೋಷಾಶೇಷಸದ್ಗುಣಂ ||

ವಿಶ್ವಧಾರಕವಾದ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯ ನೀತಿಗಳಿಗೆ ಮೂಲಾಧಾರವು ವೇದವೇ ಎಂದು "ವೇದೋಽಖಿಲೋ ಧರ್ಮಮೂಲಂ" ಎಂಬ ಅಭಿಯುಕ್ತ ವಚನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿಧಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲಾರದ ಅಲೌಕಿಕ ಪುರುಷಾರ್ಥಸಾಧನವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವ ಕವಿತ್ವ ಗ್ರಂಥವೇ ವೇದವು. ಈ ವೇದವನ್ನೇ ಶ್ರುತಿ ಎಂದೂ ಅಗಮವೆಂದೂ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುವುದುಂಟು ಇಂಹ ವೇದವು ಅದಿಲ್ಲದೆ ಅಪಾರ ಮಂತ್ರಗಳ ರಾಶಿಯಾಗಿದ್ದಿತೆಂದು— ಆ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕು ಮೂಲವೇದವೆಂದು ಹಸಿರಿತ್ತೆಂದೂ ಪುರಾಣಾದಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಋಷಿ, ಗಣ, ಸಾಮ, ಅರ್ಥವ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಾಯಣಾಂಶ ಸಂಭೂತರಾದ ಮಹರ್ಷಿ ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸರು ಅವಾಂಶವೇದ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿದರು. ಶಾಲಾ ನುಸಾರವಾಗಿ ಆ ಅವಾಂಶರ ವೇದಗಳು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತೋರಿದ್ದರಿಂದ ಋಗ್ವೇದವನ್ನು, ಅಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು, ಸಗದ (ಯಜುಸ್ಸು) ಎನ್ನು ನೂರ ಒಂದು, ಸಾಮವನ್ನು ಸಹಸ್ರ, ಅರ್ಥವನ್ನು ಹನ್ನೆರಡು, ಈ ರೀತಿ ಶಾಲಿಕಳಾಗಿ ಸರ್ವಕ್ಷರಾದ ಆ ವ್ಯಾಸರಿಂದಲೇ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಯ್ತೆಂದು ಸ್ವಾಂತ ಪುರಾಣದ ಅಧಾರದ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದುವು. ಈ ವೈದಿಕ ವಾಚ್ಛಯವು ಅಪಾರವೂ ಅಪ್ರಮತ ಗದನಾರ್ಥವೂ ಆದ್ದು ವಿಸ್ತೃಷ್ಟಾನಂದ ನಿಧಿ ಎನಿಸಿದೆ. ಇದು ಅನಾದಿ ನಿತ್ಯ ಅಪೌರುಷೇಯ ಎಂದು ವೈದಿಕರ ಸಿದ್ಧಾಂತವಿದೆ.

ಹವೈಶ್ವಾಂಶೇಮೂರ್ತಕೈ ಬರಬೇಕಾದ ಮೂಲಭೂತ ಸಂಕಯಗಳು ಕೇವು ಸಹಜವಾಗಿ ಬರತಕ್ಕದ್ದಿವೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ—ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದಾಗಬೇಕಾದಂ ಲಕ್ಷಣ— ಹಾಗೂ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿರಬೇಕು. ಋದ್ಯುತಿ ಅಲೌಕಿಕ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಸಾಧನವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಾ ಗ್ರಂಥದೇ ವೇದವೆಂದು ಲಕ್ಷಣ ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇಣಾನುಮಿತ್ಯಾ ವಾ ಯಸ್ಮತ್ಪ್ರಾಯೋ ನ ಬುಧ್ಯತೇ |
ಏತಂ ವಿದಂತಿ ವೇದೇನ ತಸ್ಮಾದ್ವೇದಸ್ಯ ವೇದತಃ || ಇತಿ

ಅದರ ಇದ. ಮನ್ವಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದೇಬರುವುದು. ಅದೇ ರೀತಿ ವೇದದ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ವಾದವು. "ಯಃ ಗ್ವೇದಂ ಭಗವೋಽಭ್ಯೇಮುಹಿ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದರೆ ವೇದದ ಸ್ವಾಧೀನಗೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ವೇದವನ್ನೇ ಮುಂದಿರಿಸಬೇಕಾಗುವುದೇ? ಅದಕ್ಕೆ—ಅದೆಂದರೆ ವೇದಕ್ಕೆ ವೇದವೇ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದಾಯಿತು. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಇದರ ಉತ್ತರ. ಉತ್ತರ ವೇದವೆಂದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ತಪಸ್ವಿಗಳಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಇದು ಮಂತ್ರ — ಇದು ಬ್ರಹ್ಮಕೃಣವಾಕ್ಯ — ಇದು ಅರಣ್ಯಕ, ಇದು ಉಪನಿಷತ್ ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಂದ ಯಾವ ಅವ್ಯುತ್ಪಾದವಾಯಿತು ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿವೆಲ್ಲ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿರುವವೋ, ಅವೇ ವೇದಾದಿಗಳು ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಅದಕ್ಕುತ್ತರ. ಇಷ್ಟಾದ ಮೇಲೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯೂ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಪೋಷಕಗಳಾಗುವವು. ಹೀಗಿರುವ—ವೇದಗಳು ಪೌರುಷೇಯಗಳೇ? ಅಪೌರುಷೇಯಗಳೇ? ಪೌರುಷೇಯಗಳಾದರೆ ಅದರ ಕರ್ತಾವಿನಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನ ವಿವರಣೆ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕು? ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಮಾಣಭೂತ ವಾಕ್ಯಗಳು ಕರ್ತಾವಿ ಗುಣಗಳಿದ್ದಾಗಿಯೇ ಪ್ರಮಾಣಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು. ವೇದಕರ್ತನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾವಣ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತ ಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯಪಟುತ್ವದಣ್ಣ ಮುಂತಾ

ದಕ್ಕಳವೊಬ್ಬರಕ್ಕೆ ಏನು ಪ್ರಮಾಣ? ಇನ್ನು, ಶೇಷಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯ. ಅವ ಅನಾದಿನಿತ್ಯ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ಈ ಸಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನೆದುರಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ವಾಕ್ಯ ಎಂದಾದ ಮೇಲೆ ಬಾಯಿಂದ ಉಚ್ಚಾರ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದೇ, ಅಲ್ಲದೆ “ಅಪೌರುಷೇಯ ವಾಕ್ಯ” ಎನ್ನುವುದು “ನಾನು ಮೂಕ” ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ವಿರುದ್ಧವೇ ಆಗುವುದು. ವಾಕ್ಯ ಪ್ರಮಾಣವು, ಆಪ್ತೋಕ್ತೃತ್ವರೂಪಗುಣದಿಂದಲೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ವಾಕ್ಯರಾಶಿ ಎಸಿವಿದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅದರ ಹೊರತು ಹೇಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಉಂಟಾದೀತು? ಅಪೌರುಷೇಯವಾದಾದರೆ ಇದಕ್ಕಿಲ್ಲವು ಅವಕಾಶ? ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ ಅಕ್ಷೇಪವು ಇಷ್ಟೇ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಉತ್ತರ ವಿಲ್ಲವಿಲ್ಲ. ಅಬಾಧಿತ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು ಯಾವುದೋ ಅದು ಪ್ರಮಾಣ. ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನುವುದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ. ಹೀಗೆಂದ ಮೇಲೆ ಶೇಷವಾಕ್ಯವೂ ಅಬಾಧಿತ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಲೌಕಿಕ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಉಂಟು ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಏಕೆ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಲಾರದು? ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಮಾಣ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಯೆಂದು ನಿರ್ಮಮವಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಅದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾಪ. ಹಗ್ಗವನ್ನೂ ನೋಡಿ ಇದು ಹಾವು ಎಂದು ಭ್ರಮೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೇ? ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷವೇನೆಂದರೆ—ವೇದವು ಪುರುಷ ಬುದ್ಧಿಬಲದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದುದಲ್ಲ, ಎಂದೊಪ್ಪಿಕೊಂಡರೆ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿರತಕ್ಕ ಅಜ್ಞಾನಾದಿ ದೋಷಗಳ ಸ್ವರ್ತವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಿ ಅವ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಶಂಕೆಗಳೇನೆ ಎದೆ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುವುದು. ಇಂತಹ ನಾವು ಪ್ರಬಂಧ ವಿರಬಹುದೇ? ಎಂದರೆ—ಇದೆ, ಹೇಗೆ ಕಾಲ ಆಕಾಶಾದಿಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯಗಳಾಗಿ ನಿತ್ಯವೆವಿಗುವವೋ ಅಂತೆಯೇ ಅದರ ಹೊತೆಯಲ್ಲಿ ವೇದವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರಾಯ್ತು. ಪ್ರಮಾಣವಿದ್ದ ಅಸ್ತಿತ್ವವು ಕಾಲಾಕಾಶಾದಿಗಳಂತೆ ವೇದಕ್ಕೂ ಸಮಾನವೇ. ಈ ರೀತಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅನುಭವದ್ದ ಕಾಲಾಕಾಶಾದಿಗಳನ್ನೂ ಒಪ್ಪದಿರಬೇಕಾಗುವುದು. (ತತ್ವಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಿಂದ ಕೇಳುವುದಾದರೆ—ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬನೇ ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮ್ಮತವಾದ ವಿಷಯ. ಪ್ರತಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಕರ್ತೃತನು ಅವನೊಬ್ಬನೇ. ಕಲ್ಪಭೇದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮಭೇದವನ್ನೂ ಒಪ್ಪಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ರೀತಿ ಒಪ್ಪಿದರೆ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳನ್ನ ಮಾಡಿದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲಿ ಹೋದನು? ಅವನಿದ್ದರೆ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಬಿಡಲು ಕಾರಣವೇನು? ಅತಕ್ಕತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ—ಅವನು ಸರ್ವೇಶ್ವರ ಸರ್ವ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸರ್ವೇಶ್ವರ-ಈ ಗುಣಗಳಿಂದವನು ಸರ್ವೇಶ್ವರ-ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಒಡೆತನ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಲ್ಲ, ಎಂದರೆ ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉಂಟೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವೇಶ್ವರವಲ್ಲವೆಂದಾಗುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಯಾವ ಕಲ್ಪದ ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಸರ್ವೇಶ್ವರವಲ್ಲವೆಂದಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮ ಅ ಏಕ ತ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬನೇ, ಎಂದು ಯಾರೂ ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು. ಸರ್ವಜ್ಞವಲ್ಲದವನು ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಕರ್ತೃತನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞನು ಆಗಿರಲೇಬೇಕು. ಹೀಗೆಂದಾದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವೇದವನ್ನೂ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವರೆತು ಬಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದು ಏನನ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮೀಯವಿರುವಾಗ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹೊಸವೇದವನ್ನು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡಲು ಕಾರಣವೇನು? ಇದರಿಂದ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ವೇದವನ್ನೂ, ಕಾಳದಾಸಾದಿ ಕವಿಗಳು ಧ್ವನಿವಂಶಾದಿ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನ ಮಾಡಿದಂತೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಮಾಡಿದನು ಎಂಬ ವಾದವೂ ಪ್ರಾಕೃತಾರ್ಹವಲ್ಲ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಕೇವಲ ಹಿಂದಿನ ವೇದವನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅದಿಮಾನವ (ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ)ನಿಗೆ ಶ್ರೀಶಕವಿಮಾತ್ಮನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ದನ್ನು ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹಿಂದೆ ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಹಿಂದಿರುಗಿದರೆ ಬುಡವಿಲ್ಲದ ಕೃಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ವೇದವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಪವಿತ್ರ ಧ್ವಜವನ್ನ ಸಾಧನವಾದ ವಿಲಕ್ಷಣ ಅಮೃತವಾದೆಯು “ಅನಾದಿನಿತ್ಯ” ಅದುದರಿಂದಲೇ “ಅಪೌರುಷೇಯ”ವೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ—ಸರ್ವಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತೃತನು ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ ವೇದ. ಆ ರೀತಿಯೇ ವೈದಿಕರ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ವೇದ ಅನಾದಿನಿತ್ಯ ಇದು ಹೇಗೆ? ಸರ್ವದಲ್ಲಿ ವೇದ

ಸೇರುವುದಿಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೂ ಸಮಾಧಾನ ದೊರೆಕಂತಾಯ್ತು. ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ತನಾಗಿದ್ದ ದೇವತೆನ್ನು ಅವನ ಕಲ್ಪದ ಅದಿಯಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ (ಅವನ ಮೂಲಕ ಮುಂದಿನ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ) ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ನಿತ್ಯವನ್ನೆಲಾದ ದೇವಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಉಪ್ಪತ್ತಿ. ಒಬ್ಬನ ಉಪದೇಶವನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವಿಕೆಯು ವೇದಕ್ಕೆ ಉಪ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲ. ಇದು ಅದರ ಅನುಪಾದವಾಗುತ್ತೆ. ಇದರಿಂದ ವೇದವನ್ನು ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡ ತಕ್ಕವರಾರೂ ವೇದೋಕ್ತಾದಕರಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯ್ತು. ಈ ರೀತಿಯ ಕೋದೋಪ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀ ಮದಾಚಾರ್ಯರು ವೇದಶಾಸ್ತ್ರೀಶ್ವರೇಚ್ಛಯಾಲಾಂಕೃತಿ ನಾರಮ ವಿಶೇಷೋಸ್ತಿ ತನ್ಮಾತ್ರದ್ವೈತಕ್ಕೆನ ಹಿ ಉಪ್ಪತ್ತಿರತ್ತ ಕಥಿತಾ....”ಎಂದು ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವರು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ-ಪುನರುಕ್ತಿ, ವ್ಯಾಹತಿ, ಸಿದ್ಧ ಬೋಧಕತ್ವ, ಆರ್ವಾಚೀನ ಕಥಾ-ವ್ಯಕ್ತಿ ಸೂಚಕತ್ವ ಮುಂತಾದವು ಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೂ ಆನಾದಿ ನಿತ್ಯತ್ವಕ್ಕೂ ಬಾಧಕ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಲಿದೆ ಯಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ವೇದಾರ್ಥ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಸೂರ್ವಮಾಮಾಂಕಾಶಾಸ್ತ್ರವು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಯಾವ ತರದ ಥಕ್ಕೆಯುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಪಡಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಆದರೆ ಸಾರಂಶವಿಷ್ಟು—ಆದರೆ, ಶಬ್ದ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಲ್ಲಿ ಲೋಕ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಪುನರುಕ್ತಿ ತೋರುವುದರಿಂದ ವೇದದಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿ, ಅವನ ಅರ್ಥವಿಕೇತದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವೇ. ವ್ಯಾಹತಿಯೂ ಅಧಿಕಾರಿ ವಿಕೇತವಿಂದ ಅವ್ಯಾಹತ ನಾಗುವು. ಕ್ಷೀರ ಕರಣದಲ್ಲಿ “ಅಪ ವುಂವಂತು ಜೀವಸೇ”ತಿರು ಒಬ್ಬ ಮಾತಲಿ ಎಂದು ತಲೆಗೆ ನೀರು ಹಚ್ಚುವು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಇದೆ. ಇದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಿದ್ಧವಾದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯ ಅಲೌಕಿಕ ಅನುಗ್ರಹವಿಕೇತವೂ ಉಂಟಾಗದೇಕೆಂಬ ಸವಿಚ್ಛೆಯು ಇದರಲ್ಲಿ ಅದಕ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ ಬೋಧಕತ್ವವೂ ಇಲ್ಲ. “ಧಾತಾ ಯಥಾಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತಾ”ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಂತೆ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಕ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಪದನೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಸಾರುತ್ತದೆ. ಗಮನಾರ್ಹ ಮಹಾ ಕಾರ್ಯಗಳಶ್ರುತಿ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನಪಾದುದರಿಂದ ಶಬ್ದ ಪೂರ್ವಾರ್ಥವೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಏಕೈಕವೇದ ದಲ್ಲಿಲ್ಲದಿಲ್ಲ ಇಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಏಕು ಮುಖವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದು. ಅದುದರಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ—ಅಪಾರೋಪೇಯತ್ವ, ಅದರಿಂದಲೆ ಆನಾದಿ ನಿತ್ಯತ್ವ, ಅದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ, ನಿಶ್ಚಂದಿಗವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾದಂತಾಗುವುದು. ಧರ್ಮಾರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥಾ ಪಕವೂ ಅಲೌಕಿಕ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥ ಸಾಧನವೂ ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರವೂ ಒದ ವೇದವು ಮಾನವಕೋಟಿಯ ಸರ್ವಪುರುಷಾರ್ಥಹಂತಾಮಡಿಯು, ಅಮೂಲ್ಯ ತತ್ವ ಇದ್ದಾನೆನ ನಿಧಿಯು.

ಈ ತರದ ವಿಲಕ್ಷಣ ವೈದಿಕ ವಾಚ್ಛೆಯದ ಅಧ್ಯಯನವು ಜನಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಆಗದ ಕೆಲಸವೆಂದೇ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠಾರ್ಥಕುಗೇನೇ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಇತರರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡ ಕೂಡದೆಂದು ನಿಷೇಧಿಸಿರುವರು. ಹುಡ್ಡು ಅಧ್ಯಯನೋಪಯೋಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜ್ಞಾನವು ಶ್ರೇಷ್ಠಾರ್ಥಕರಲ್ಲಿ ಸೀ ವಾಶಗಾಪಿಯೆಂದೂ ಇತರರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಲೇ ಪ್ರಾಚೀನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ. ವಿಶಿಷ್ಟ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು ಜನ್ಮಗುಣಾಧಿಕಾರಿ ಎಂದರೆ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗುವುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಒಂದು ರೀತಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಆ ರೀತಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿರುವರು. ಇದು ಒಂದು ಪರದ ಸಂಕುಚಿತ ಧಾವನೆಯ ಪ್ರಕಟವೆಂದು ಹೇಳಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಆದರೆ ವಿದ್ಯಾತ್ಯಾಖ್ಯಾನೆಯಲ್ಲಿ “ಅಪ್ಪಣೆ ಎನಹ ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲ” ಎಂಬ ಬೋಧಕ ಹಾಕುವುದಿದೆ. ಇದರ ಉದ್ದೇಶ-ವಿದ್ಯಾಪ್ರೀತನ ಪೂರ್ವೋಕ್ತರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅರಿಯ ದವರು ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಅಂದು ಮುಟ್ಟಿದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೇನೆ ಅವಾಯ ಒದಗಿಕೆಂದು ಅದೊಂದು ತರದ ಲೋಕ ಹಿತ ಧಾವನೆಯಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಂಕುಚಿತತೆ ಹೇಗೆ ಅಲ್ಲವೋ ಅಂತೆಲೇ ವೇದವೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲೋಕ ಕಾವ್ಯಾದಿ ಗಳಂತೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಅದಕ್ಕೆ ಜನ್ಮಪರಿಶುದ್ಧಿ, ಅಚಾರ ತತ್ಪರಿತೆ, ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರ ಸಂಸ್ಕೃತತ್ವ, ಬೇರಕಾಲಾದಿನಿಯಮ, ಶ್ರೀಕರಣ ಶುದ್ಧಿ, ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಸಾಧನ ಸಂಪನ್ನರಿಂದಲೇ ಅಧ್ಯಯನಾ

ಹೃವು. ಇದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ನಡೆಸಿದರೆ ಅನಿಷ್ಟ ಫಲವು. ಅಂತಹ ಅನಿಷ್ಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಬಾರದೆಂದೇ ಈ ತರದ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಅಧಿಕಾರಿ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಅಧ್ಯಯನವು ಬೇಕೆಂದು ಸಲಹೆಯು ಕವು. ಗೋವೆ ಕಡೆ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನತೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಬೀಜವನ್ನಿರಿಸಿ ವೇದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ, ಬೀಜ ಅಂಕುರವಾಗಿ ಶ್ರಮೇಣ ಸಸ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದುದನ್ನು ಕೋರಿಸಿ ವೈದಿಕ ಮಂತ್ರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಸರ್ವದಗೂ ಖಚಿತಪಡಿಸಿದರೆಂದು ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ಜಪಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಅನಿಷ್ಟ ಫಲವೂ ಉಂಟಾದುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಾಗಿರುವುವು. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಯಶಃ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜ್ಞಾನಾದಿ ಸಂದರ್ಭರಾದ ಶ್ರೈವರ್ಣಕರು ಅಧ್ಯಯನಾಧಿಕಾರಿಗಳೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದು ನ್ಯಾಯ ಸಮ್ಮತವೇ ಆಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಯನವೂ, ಕೇವಲ ಕಂಠಪಾಠ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಅರ್ಥ ಜ್ಞಾನ ಸಂದಾನೆಯೇ ಅಧ್ಯಯನದ ಗುರಿ. "ನೇದಃ ಕೃತ್ಸೋಧಿಗಂತವ್ಯಃ ಸರಹಸ್ಯೋ ದ್ವಿದನ್ಮಹಃ" ಎಂದು ಸ್ಕಂಧ ಪಿತೃಗಳ ವಚನವು. ನಿರ್ವಹಣೆ ವಾಚನವನ್ನು ಕೃತಿಯೇ—

“ಶ್ಲಾಘಾರಯಂ ಧಾರಹಾರಃ ಕಿಲಾಭೂವಭೀತ್ಯ ವೇದಂ ನ ವಿಜಾನಾತಿ ಯೋಽರ್ಹಂ!” ವೇದವನ್ನು ಓದಿ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುವವನು ಧಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತುನೀತಿ ಮೋಟುಮರದಂತೆ, ಅಂದಿಗಿಂದಿರು ವುದು, ಅರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅನುಕೂಲವಿದ್ದರೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಅನುಕೂಲವಿಲ್ಲದವರು ಬೇಕೆಂದಿಷ್ಟೆ ಲಾಭವು. ಅದು ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮವಲ್ಲ. ಶ್ರೈವರ್ಣಕರಿಗೆ ನಿತ್ಯಕರ್ಮವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿಗಳಿಂದ ಅದು ಅವಶ್ಯಾನುಷ್ಠೇಯ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರ ಕರ್ತೃಗಳಿಗೂ ಒಮ್ಮತದಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶ ಪಡಿಸುವ ಸರ್ವಜ್ಞ ಕಲ್ಪ ಅವತಾರವೇಯು ವೇದವನ್ನೂ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅದ್ವಿತೀಯ ಅರ್ಥಮಾಡುವುದು ಆಸಾಧ್ಯ. ಆಯೋಗ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಾಪ್ಯರಸೇಕರು ಆಶಾಶಯ ಹೋರುವ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ದಿವ್ಯರಸಿ ಸೂತರು ಸಾಹಸಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳು ಕೆಲ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮುಂಕಾದವರು. ಮೇಲಿಂದ ಬೇದಗಳ ಜನ್ಮ ಪತ್ತಿಕೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಬಂದಿರುವರು. ಇದು "ಚಿತ್ರಸೇನಾ ಇಷುಖಲಾ" ಎಂಬ ವೇದವಾಕ್ಯವಲ್ಲದೆ ಚಿತ್ರಸೇನ ಪದದ ಅರ್ಥದಿಂದ ನಮ್ಮ ಮುನ್ನಜ್ಞನ ಶಬ್ದವು ಆಯ್ದ ಮನೆಯು ಶಾಸ್ತ್ರಭೋಗ ಚಿತ್ರಸೇನನೇ— ಅವನ ನಂತರ ಈ ಮಂತ್ರ ಲಿಖಿತ ಎಂದು ಒಬ್ಬನ ಸವಲಿಗಾರನು ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದವೇ ಸರಿ. ಈ ವಿಷಯದ ಕುರಿತು—ಅನಂತವಾದ ಕಾಲಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಆನಂದಿ ಸ್ವಯಂ ವೇದವು ವಿಕಲಗತಿಯಿಂದ ನಡೆಯುವ ಕೇವಲವೂ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ದಿವ್ಯವಿಧಿ ಅನುಷ್ಠಾನವಿಲ್ಲ. ವಿಕಲತೆಯು ಅನಿವಾರ್ಯ, ಎಂದು ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿಸಿರುವೆವು. ವಸ್ತುತಃ ಅವತಾರವೇಯು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ ಹೋದರೆ ಸಕಲ ಲೋಕಸಿಂಧುರಾರ್ಥಮರ್ಯವಸ್ಥೆ ಆಪ್ತಮಾಡಿಕೊಂಡಾದೀತು. ಅದು ಆಪ್ತಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಲೋಕಸಿಂಧುರಾರ್ಥ ಬುಡಮೇಲಾದೀತು. ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಶಸ್ತ್ರನಿರ್ಣಯಾದಿಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಛಿದ್ರಪಿಸಿರುವರು. ಅದುದರಿಂದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಕಾಲ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡುವ ಶಿಲಕ ನಿರ್ವಹಣೆಯು ಅನಿವಾರ್ಯವೂ ಆಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಸಿಕ್ಕಿರಾ ಗಿದ್ದು ಅವರೇ ಕರ್ತೃಗಳೆಂದು ಅವಗಾಹಿಸುವುದು. ಇದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ—ಶಹಸ್ವಿನ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ ಸಿಕ್ಕಿರಾ ಬಂದಿಂದ ಅತಿಶಾನ್ತಾಗತವನ್ನು ಕರಕಲಾಮಾಲಕದಂತೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಲ್ಲ. ಶಾಹೀನ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮಾಧಿ ಮುಗಿದಾದಾಗ ಅಂತರರ ವಾಡೆಯಿಂದ ಕೇವಲವೂ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಕುಲ ಸಾತ್ಯನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಆದು ಅವರವರಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವುದು ಇಷ್ಟರಿಂದ ಆ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಅವರೇ ಮಾಡಿದರೆನ ಲಾಗುವುದು. ಭೌತಿಕ ವಸ್ತುಶೋಧಿಕರು ತಮ್ಮ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಭೂಗರ್ಭದಿಂದ ಕೋಧಿಸಿ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ನೀಡುವರು. ಇದರಿಂದ ಆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅವರು ಮಾಡಿದರೆನ್ನ ಲಾಗುವುದೇ? ಸಂತೋಷದವರು ಅಷ್ಟೆ. ಅಂತೆಯೇ ಶೋಧಿತ ವಸ್ತುವಿಗೆ, ಶೋಧಕನ ಹೆಸರು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಅವನ ಹೆಸರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅಂಕಿತ ಣಾಮವನ್ನು ಇಡುವರು. ಅದರಿಂದ ಕೆಲ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೂ ಸಂಹಿತೆಯೊಳಗಿನ

ಸೂಕ್ತಗಳಿಗೂ ಅದೇ ಜೆತರು ಬಂದಿರುವುದು. ಇಷ್ಟರಿಂದ ಋಷಿಗಳು ಕರ್ತಾರರಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ "ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟಾ ಋಷಿಃ" ಎಂದೇ ಋಷಿ ಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಹಣವೂ ಇರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವಾಣಿಗೆ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಮಾಡುವುದೂ ಯುಕ್ತವಲ್ಲ.

ಆದುದರಿಂದ ಸರ್ವಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶಕವಾದುದೂ ಅತಿಗಂಭೀರವೂ ಆದ ಈ ವೇದವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ಕುಲಧರ ಕೆಲಸವೆಷ್ಟು. ವೇದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವವರು ಸರ್ವಜ್ಞಕಲ್ಪರು ಇರಬೇಕು. ಪುರಾಣ ಸ್ವಾಯ ವ್ಯಾಕರಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುತರರಬೇಕು. ವೇದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮತಿಗಳಾಗಿರಬೇಕು. ನಿಗಮಾದಿಪಾಠಗತರರಬೇಕು. ಸಾವಿರಾರು ಪರ್ವಗಳ ಹಿಂದೆ ಯಾಸ್ಯ ಮುಂತಾದ ಮೇಧಾವಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಕಮ್ಮ ಸಮಗ್ರ ಜೀವನವನ್ನೇ ಮುಡಿಪಾಗಿರಿಸಿ ವೇದಾರ್ಥೋಪಾಯವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ನಿರುಕ್ತ, ಪದಪಾಠ, ಭಂದಸ್ಥಿತಿ ವಿಚಾರ ಮಂತ್ರಾಘೃತಮಣಿಕ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಪೇದಾರ್ಥ ನಿರ್ಣಯಮಾಡುವವರಿಗೆ ಮಹದುಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಆ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಮಾತು ಪೀಳಿಗೆ ಎಂದೂ ಅಸ್ವಾದಿಸದೆ ಬಿಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಈ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಯೇ ಅನೇಕ ವೇದಭಾಷ್ಯಗಳು ಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ವೇದಾರ್ಥ ಮೂಡಲೂ ಕೃಪೆ ಲಾಲಸೆ ಉಕ್ತವಾಗಿ ಇದು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವೇ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಅವೆಲ್ಲವು ಎರಿಪೂರ್ಣ ಸಾಧನವೆನ್ನಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ—ಆನಂತವೇದಗಳು ಹಿಂಕಾರವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವವು. ಹಿಂಕಾರದ ದರಮು ಮುಖ್ಯವಾದ ಅರ್ಥ ಅನಂತ ಗುಣಗಣಾಶ್ರಯ ಪರಬ್ರಹ್ಮ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಸಂಶಯ ಪಡಲಾರ. ಅಂದ ಮೇಲೆ ವೇದದ ಪ್ರಾಯೋಗ್ಯ ಅಕ್ಷರ, ಏಕ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಪರಮ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತಾಗಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ವೇದವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಫಿಷ್ಟ್ಯಷ್ಟಾರ್ಥ ದೊರಕಂತಾದುವದು. ವೇದದಲ್ಲಿ ಬರಹಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಾದಿ ಪದಗಳನ್ನೂ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆ ಪರವಾಗಿರೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಆ ಪರಮ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಯ ಅವಕಾಶ? ಯಾಸ್ಕಾದಿಗಳಿಂದ ವಿವರಿಸಿ ನಿರುಕ್ತಾದಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬರೆಯಲಾದ ಹಲವು ಭಾಷ್ಯಗಳು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಶೋಧಕಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೇ ನಿರೂಪಿಸತಕ್ಕವುಗಳು. ಇಷ್ಟೇಅರ್ಥ ವೇದಕ್ಕೆಎಂದರೆ ಅದೊಂದುರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ,ವಿಹ್ವಾನನ್ನೂವಿರಿಸಿದಂತಾಗುವುದು. ಅನಂತ ವೇದಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪಸಾಂಘ್ಯದಿಂದಲೇ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿದ, ವ್ಯಾಖ್ಯೆಜ್ಞಾನ ಮಹಾಶಯವಾನರಿತದ ವಿಜ್ಞಾನಫಲ ತ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸರೇ. ಅವುಗಳ ಪರಮ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಬಲ್ಲವರು. ಅವರೇ ಆ ವೇದಗಳ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಗಾಗಿ ನಿರುಕ್ತ, ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ, ಸತ್ತತ್ವ, ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಅವಶರಿಸಿ ಶೋಧಕಪರಮ ಮುಡಿಪವರು. ಆ ಗ್ರಂಥಗಳೊಂದೂ ನಮ್ಮಪ್ರಾಚೀನ ಯಾಸ್ಯ ಪುಸ್ತಕಗಳಿಗೆ ದೊರಕಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ತ್ರೀ ವ್ಯಾಸರು ವೇದಗಳಿಗೆ ಮೂಲತಃ ತ್ರೀವಿಧಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣಬ್ರಹ್ಮ, ಅಧಿದೈವ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿರುವರು. ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಾಸೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಅವರೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿರುವರು. ಸಾಮಾನ್ಯ 800, ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಅವರಿಂದ ವಾಯುಂಶಸಂಘಟಿತರಾದ ತ್ರೀ ಮನ್ವಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರವರು ಈ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಶೋಧಿಸಿರುವರು. ಸಾಂಪ್ರದೇಯವ್ಯಾಸರ ಮುಖ್ಯ ಶಿಷ್ಯರಾದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಈ ವಿವರಾಶ ದೊರೆಯಿತು. 'ವ್ಯಾಸಜ್ಞಾನಾ ಭಾಷ್ಯವರಿಂ ವಿಧಾಯ, ತಸ್ಯೇವ ಶಿಷ್ಯೋ ಜನದೇಕ ಭರ್ತುಃ' ಎಂದು ತಾನೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವರು. ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೇದ ಭಾಷ್ಯಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವವಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ತತ್ವವೇದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಿರುದ್ಧಗಳಾಗಿಯೂ ಇವೆಯೆಂದು ಅವರು ತಿಳಿದರು. ವ್ಯಾಸನಿರ್ಮಿತ ನಿರುಕ್ತಾದಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವೇದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಮುಗ್ಧೇದದ ನಲ್ಪತ್ತ ಕೊತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯ ಬರೆದು ದಿವ್ಯದರ್ಶನ ಮಾಡಿದರು. ಅಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಮಗ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ವೇದದಳಿಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಅಧಿದೈವ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಎಂಬ ಅರ್ಥಪ್ರಾಯಗಳು ಹೇಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾಧಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವರು.

ಇದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿದ ಮಾಹಾಶೇಷಾಧಿಪತಿಗಳು ಶ್ರೀಮತ್ಪ್ರಾಚೀನರೂ ಈಗ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಸಾಯಂಭಾಷ್ಯವನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾಸ್ಕಾದಿಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನ್ಯಾಯವೇನೂ ವಿವರಿಸಿರುವರು.

ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಭಾಷ್ಯವು ಬೇದಗಳ ಸಾರಾಂಶ ಕಾವೇರಿ ಮತ್ತು ಬೇದವ್ಯಾಸಕೃತ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬರೆದದ್ದಾಗಿದೆ. ಇದು ಪರಮಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ ಸುಸಾ ಗುಣೋತ್ಕರ್ಷ ಪೃತ್ವಾದಪ ಮುಖವಿಂಶ ನೇದಗಳು ವಿಕಲ್ಪದಿಂದ ಸ್ವೀಕೃತ ಮಾತೃತ್ವದ, ಎಂಬ ನನು. ಸ್ವೀಕೃತವಿಲ್ಲದೆ. ಎರಡನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವನ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ತಿಳಿಸುವ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ಮುಖ್ಯವು ಮಾನವ ಜ್ಞಾನಯುಕ್ತ ವನ್ನು ಬೇರೆ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನೂ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ತರದ ಭಾಷ್ಯವು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾಂಶ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆಗೆ ಯಾವುದೂ ನಿರ್ವಹವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದು ಶಿಕ್ಷಣಕರವಾಗಿದ್ದು ಕಂಠಪಾಠ ಮಾಡಿ ನಿಲ್ಲಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ ಅಲ್ಲದೆ ಪರಿವಿತವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣವಿರುತ್ತ, ಭುವಸ್ವ, ಕಪದ್ವೇನತಾ, ಮಾತಾದ ಅವಶ್ಯವೇಕೆಂದ ಕ್ರಮೇಯಗಳಂತೆ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರಾದ ಶ್ರೀ ಅಚಾರ್ಯರ ಅತ್ಯ ದ್ವೈತ ಪ್ರೇರಣಾಕ್ರಿಯ, ಮತ್ತು, ಅನಂತ ಶಾಖಾನೇಷ್ಯತ್ವದ ದ್ವೈತಕವಾಗಿದೆ. ನೇದದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಭಾಷ್ಯ ಭಾಷ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವೆಂಬುದು, ಇದ್ದ ಭಾಗವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸರ್ವಾಂಗ ಸುಂದರವೆನ್ನಲು ಸಿದ್ಧಿಯಿಲ್ಲ. ಇದು ರಚಿಸಿದ ಭಾಷ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾನವ ಮಾಡಿದರೆ ಬೇದಗಳ ಯಾವ ಭಾಗ ವನ್ನೂ ಬುದ್ಧಿವಂತನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ಅವರು ಅಪರರಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಾ ಸ್ವೀಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜನನಿಯು ಕೃತ್ಯವಿ. ಮುಂದಿನ ಜಲಾಂಗದಲ್ಲಿ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಅಲಂ ಬಾದಿ ಉಂಟಾಯ್ತೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಎಕೆ ಇರಲಿ, ಈ ಮುಗ್ಯತ್ವವನ್ನು ಚಿಕ್ಕಾಗಿ ಓದಿ ಮನನ ಮಾಡಿದರೆ ಜೀವನ ಸಾರ್ಥಕ, ಕೃತಕೃತ್ಯ ಎಂದೆನಿಸಲು ಯಾವ ಅಭ್ಯಂತರವೂ ಇಲ್ಲ.

ಪ್ರಕೃತ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸಂಗೃಹಿತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಸವಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿವಾಂಸರ ಪಾಲಿ ಗೆನೇ ಎಂದಿತ್ತು. ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತತಾನುಭಿಜ್ಞರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ನಷ್ಟವೆನ್ನಬಹುದು. ಮಧ್ಯ ಮುಖ ಸೇವಾಸಂಘದ ಕಡೆಯಿಂದ ಪ್ರಚೋದಿತರಾದ ನಮ್ಮ ಮಠದ ಅಶ್ವಾಸ ವಿವ್ಯಾನ್ ಶ್ರೀ ಅಗ್ರಹಾರ ಸಾರಾ ಂಕು ಕಂಠಗನು ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಅನುವಾದಮಾಡಿ ಈ ನಷ್ಟವನ್ನು ತುಂಬಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀ ಕಂಠಿಗನು ತಮ್ಮ ಜೀವಿತಕಾಲವನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಧ್ಯಗ್ರಂಥಗಳ ಅನುವೇದಕೃತೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡವ ರೆಂದೆಣಿಸುವರು. ಅವರಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತ ಬುಗ್ಯತ್ಯವನ್ನು ಸರಳ ಕೈಲಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಿಸಿ ನವ ಗೊಂದು ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಕೊರಿಸುವರು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಡಿಸುನ್ನು ಬರೆಸಿ ಅವುಗ್ರಹಿಸ ಬೇಕೆಂದೂ ಶ್ರೀಮಧ್ಯಮುಖ ಸೇವಾಸಂಘದ ಪರವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡರು. ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರವರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣಾತ್ಮಕ ಸುಡಿಮಾತು ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ದೇವತೆಗಳೇ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು. ನಮ್ಮಂಥ ಸರಾ ಆ ಕುರಿತು ಕೈಹಾಕುವುದು "ಯನ್ಮಾದ್ರೋಽಪಿ ಯತತೇ ತದತೀವ ಹಾಸ್ಯಂ" ಎಂದಾಗದಿರದು. ಇದರೂ ನಮ್ಮ ಶ್ರೀಮಧ್ಯಮುಖವೇಕ್ಷಿಸಿ ಈ ಎರಡು ಮಾತನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಯಾಗಿ ಮುಂದಿರಿಸುವೆವು. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅನುವಾದವು ವಂದವು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆಂದು ಅಪೂರ್ಣ ಕೃತಿಮಾಗಿದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಮೂಲ ಕೃತಗಳನ್ನೂ ಭಾಷೆ ಮಲ್ಲಿಗಳಿಗುವು ಸುಲಭವ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಶ್ರೀಮಧ್ಯಮುಖವಂತವ ಅವಿರತ ಸೇವೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡ ನಮ್ಮ ಶ್ರೀ ಕಂಠಿಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸರ್ವಥಾ ಅಭಿನಂದನೀಯವು. ಇವರಿಗೆ || ಶೋನೆಯದಾಗಿ ಅಚಾರ್ಯರ "ಯತಿ ಪ್ರಕಾಶವಲ್ಲ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅನುವಾದಿಸಲು ಶಕ್ತವಿರುವರು. ಈ ಪತ್ರಕೃತಿಯು ಬೇಗನೇ ಬೆಳ ಕಿಗೆ ಬಂದು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಸರ್ವಮೂಲಗ್ರಂಥಗಳ ಭಾಷಾನುವಾದವು ತಂತ್ರಗಳಿಂದಾಗಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಾಯ್ತು ಎಂಗೆನ್ನುವಂತೆ ಶ್ರೀದೇವರು ಅವರಿಗೆ ಅಮರಾರೋಗ್ಯಾದಿ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ ಎಂದು

ನಮ್ಮ ಉಪಾಸ್ಯಮೂರ್ತಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪೃಷಿಂಹರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆವು. ಜನತೆ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಗೌರವದೊಡನೆ
 ಪಳೆದ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ಏಕರೂಪವಾದಂತೆ ಪೇದಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡು
 ಕೃತಾರ್ಥವಾಗಲೆಂದೂ ಪಾರ್ಥಿವವಾಗಿ ಹರಸಿ, ನಮ್ಮ ಮುನ್ನುಡಿಯ ಎರಡುಪುಡಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾ
 ಪಂಚರ್ಗತ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಸಂಗವಿಗಾಗಿ ಉಪರಮಿಸುವೆವು. ಓಂ ಸ್ವಸ್ತಿ!

ಯಸ್ಸರ್ವಗುಣಸಂಪುರ್ಣಃ ಸರ್ವದೋಷವಿವರ್ಜಿತಃ |

ಪ್ರೀಯತಾಂ ಪ್ರೀತ ಏನಾಥಂ ವಿಷ್ಣುರ್ಮೋ ಪರಮಃ ಸುಹೃತ್ ||

ಪ್ರವಂಗೆ ಆಪಾದ

ಬಹುಳ ೧೧

ದಿನಾಂಕ

2-7-67

ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ೧೦೮ ಶ್ರೀ ಪರಮಹಂಸೇಶ್ವರಾದಿ ದಿರುದಾಂಕಿತರಾದ
 ಪೃಕೃತ ಪರ್ಯಾಯ ಪೀಠಾಧಿಪರೂಢರಾದ ಶಾಣಿಯೂರು
 ಮಠದ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾವಾರಿನಿಧಿಕೀರ್ತಕ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.

ಯ ಗ್ವಾ ಪ್ತ

ನಾರಾಯಣಾಭಿದಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪ್ರತ್ಯೂಹಧ್ವಾಂಕಲಂಕಿತಶ್ಚ |
 ಕಮಲಾಕಮಲಾನಂದಮಂತಃ ಸ್ವಾಂತಮುಪಾಸ್ತು ದೇ ||
 ಅಶೇಷಗುಣಸಂಪೂರ್ಣಂ ಸರ್ವದೋಷವಿವರ್ಜಿತಂ |
 ಅನಂತಾಮ್ನಾಯಸಂವೇದ್ಯಂ ವಂದೇದ್ಯದಂ ಕಮಲಾಪತಿಂ ||
 ಅಶೇಷ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ನೇತಾ ಯೇನ ಸಂಪೂಜ ತೇ ಹರಿಃ |
 ತಸ್ಯ ವಾಯೋಶ್ಚ ತೀಯಂ ತದ್ರೂಪಂ ಮಧ್ಯಾಭಧಂ ಭಜೇ ||
 ಮೂಕೋಽಪಿ ವಾಗ್ಮಿತಾಂ ಯೋಯಾದ್ಯದನುಗ್ರಹಮಾತ್ರತಃ |
 ಸೇವೇ ತಂ ಜಯಯೋಗೀಂದ್ರಂ ಪ್ರತಿನಾದಿಮತಚ್ಛಿದಂ ||
 ಅಥ ತದ್ವಾಸದಾಸೇನ ತಂತ್ರಿನಾರಾಯಣೇನ ಚ
 ಋಷಿಭಂದೋ ದೇವತೋಕ್ತಪದಾರ್ಥಾನ್ವಯಪೂರ್ವಿಕಾ |
 ಋಗ್ವಾಪ್ಯ ವಿವೃತೇರ್ವಾಪ್ಯಾ ಕ್ರಿಯತೇ ಪ್ರೀತಯೇ ದರೇಃ |

ಶ್ರೀಮದ್ಭನುಮದ್ವೀಮಮಧ್ವಾಂತರ್ಗತರಾಮಕೃಪ್ತವೇದವ್ಯಾಸಾತ್ಮಕ
 ಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವಾಯ ನಮಃ ||

ಭಾಷ್ಯ || ಹಿಂ || ನಾರಾಯಣಂ ನಿಖಿಲಪೂರ್ಣಗುಣಾರ್ಣವಮುಚ್ಯತೇ ಸೂರಮಾರ್ಗಮಿರದ್ವ್ಯಂ
 ಮಶೇಷನಿರಸ್ತದೋಷಂ | ಸರ್ವೇಶ್ವರಂ ಗುರುಮೇವೇತನುತಂ ಪ್ರಣಮ್ಯ ವಕ್ಷ್ಯಾಃ
 ವ್ಯುಗರ್ಥಮತಿತುಷ್ಟಿಕರಂ ತದಸ್ಯ ||

ಅ || ನಿಶ್ಚೇಷಗೂ, ಪ್ರಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪೂರ್ಣಗೂ ಅದ ಜ್ಞಾನ ಅನಂದಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಸಮುಪ್ಪ
 ದಂತಿರುವವನೂ, ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಅಪರಿಮಿತ ಸೂರ್ಯರ ಪ್ರಕಾಶದಂತೆ
 ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳವನೂ, ಅಥವಾ ಅಪರಿಮಿತ ಸೂರ್ಯರಿಂದಲೂ ದೃಷ್ಟಾಂತೀಕರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅಶಕ್ಯನಾದ (ಅಂದರೆ
 ಅಪರಿಮಿತ ಸೂರ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ ಅತಿಶಯವಾದ) ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳವನೂ, ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸರ್ವದಾ
 ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವವನೂ, ಚೇತನಾಚೇತನ ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನೂ, ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶ
 ಕನೂ, ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿವೇಶಗಳಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಡುವವನೂ, ಅದ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಭಕ್ತಿ
 ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಮುಗರ್ಥವಚನಾದಿಗಳು ಈ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಅತಿ
 ಸಂತೋಷವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸತಕ್ಕವುಗಳೋ, ಅದಕಾರಣ ಕೆಲವು ಮುಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವೆನು.
 ಅಥವಾ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ ಬುದ್ಧಿಸನ್ನಿಹಿತನಾದ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಪರಮಸಂತೋಷವನ್ನು
 ಹುಟ್ಟಿಸತಕ್ಕ ಕೆಲವು ಮುಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವೆನು.

೨ || ಸಂಸಾರ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಿರಿಚ್ಚಿ ಸುವವರು ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಬೇಕು. ಆ ಪ್ರಸಾದವು ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಕೂಡಲಾರದು. ಆ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಿಖಿಲ ವೇದಗಳೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭಗವತ್ಪರಗಳೇ ಎಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಂದರೆ ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳು ಭಗವತ್ಪರಗಳೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಸಮಸ್ತ ವೇದವೂ ಭಗವತ್ಪರವೆಂದು ಬುದ್ಧಿಮಂತರಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವಾಗುವುದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಧಾತೃವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವಾದ ಗ್ರಂಥವು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಬರುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಸ್ತೋತ್ರರೂಪಮಂಗಳವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು.

|| ೧ ||

ಮುಕ್ || ಓಂ || ಅಗ್ನಿಮಿಹೇ ಪುರೋಹಿತಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ದೇವಮೃತ್ವಿಜಂ |

ಹೋತಾರಂ ರತ್ನಧಾತಮಮ್

|| ೧ ||

ಅ || ಪುರೋಹಿತಂ=ಅನಾದಿಯಿಂದ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಅನುಕೂಲನಾದವನು, ಸರ್ವರಿಗೂ ಪ್ರಭುವಾದವನು, ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಮೃತ್ವಿಜಂ=ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮೋಮಾದಿ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮೃತ್ವಿಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಅಧ್ಯರ್ಯ ಹೋತೃ ಉದ್ಗಾತೃ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಮೃತ್ವಿಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನು, ಹೋತಾರಂ=ತದೇಯಂ ವಾಕ್ ಸೋಽಯಮಗ್ನಿಃ ಸ ಹೋತಾ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಹೋತನಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಆತನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷತಃ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜ್ಯೋತೃ ನಾಮಕನೂ, ರತ್ನಧಾತಮಂ=ನಿಗಮಧಿಕ ಆನಂದ ಶ್ವರೂಪನೂ, ಅಥವಾ ಧನಾಧ್ಯನೂ, ದೇವಂ=ಕ್ರೀಡಾಧಿಕರ್ತನೂ, ಅಥವಾ ಸರ್ವರಿಂದ ಸ್ತುತೃನೂ, ಆದ ಅಗ್ನಿಂ=ಸಮಸ್ತ ಪೂಜ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಥಮ ಪೂಜ್ಯನೂ, ಅಥವಾ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ, ಪ್ರಥಮತಃ ಪ್ರವರ್ತಕನೂ, ಆದ ಅಗ್ನಿನಾಮಕ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ, ಆತನಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನಭೂತನಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಗ್ನಿಯನ್ನಾಗಲೀ ಈಳೇ=ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ. (ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ನಿರವಧಿಕಗಳು. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾದುದು.) (ಈಮಂತ್ರವು ಸರ್ವರಿಂದಲೂ ಆವೇಷಿತವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಗೆ ವಿಷಯಭೂತವಾದ ನಿರತಿಶಯ ಸುಖಪ್ರರೂಪವಾದ ಮಹಾಗುಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಅಗ್ನಿ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ಪ್ರಥಮತಃ ಹೇಳಿದ್ದು. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪರವಾದ ಅರ್ಥವು) ಪುರೋಹಿತಂ=ಅನಾದಿಯಿಂದ ಸರ್ವರಿಗೂ ಅನುಕೂಲನಾದವನು, ಯಜ್ಞಸ್ಯ=ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಪ್ರವರ್ತಕನಾಗಿ, ಮೃತ್ವಿಜಂ=ಮೃತ್ವಿಕ್ ಭೂತರಾದ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಮೃತ್ವಿಕ್ ನಾಮಕನು, ಹೋತಾರಂ=ಇಂದ್ರಿಯಾಬ್ಧಿ ಅಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯರೂಪ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಹೋಮಿಸುವವನು, (ಅಂದರೆ ವಿಷಯಭೋಗವನ್ನು ಕೊಡುವವನು,) ಅಗ್ನಿಂ ಚ=ಸರ್ವರ ಶರೀರಗಳಿಗೆ ಪ್ರವರ್ತಕನು, ಇಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಂ=(ಶರೀರ ನಿಯಾಮಕ ಭಗವದ್ರೂಪವು) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ್ರ ಮೋಕ್ಷ ಸಾಧಕನಾದವನು ಯಾವನೊಬ್ಬ ಸಾತ್ವಿಕನಾದ ಜೀವನೇ ಯಜಮಾನನು) ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಿಗೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾ ಸಮಸ್ತ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನೂ ಯಥೋಚಿತ ಭೋಗಪ್ರದನೂ ಆದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ತುತಿಯು ಯುಕ್ತವೆಂದು ಸ್ತುತೃತ್ವವನ್ನು ಪವಾದಿಸುವುದೇ ವಿಶೇಷದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಕೃತ್ಯವು.

|| ೧ ||

ವಿ || (1) ಮುಕ್ತಾಯಲ್ಲಿ (೧೦೦೧) ಒಂದು ಸಹಸ್ರದ ಒಂದು ಸೂಕ್ತಗಳು. ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತ್ರೀಭಗವತ್ಪಾದರು (1) ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ದೇವತಾ, (2) ತದಂತರ್ಗತ ವಿಷ್ಣು; (3) ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಹೀಗೆ ಮೂರು ಅರ್ಥಪರವಾಗಿ (೪೦) ನಲ್ಲತ್ತು ಸೂಕ್ತಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವರು.

(2) ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಅವನ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ವಿನಿಯುಕ್ತಗಳಾದ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಶಬ್ದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ರೂಪರಿಂಗದಿಂದಲೂ ಅವನ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಂದಲೂ ಅವನ ದೇವತಾರೂಪ ಅರ್ಥವೇ ಉಚಿತವು. ವಿಷ್ಣುವಾದಿ ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ—ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ (೧) ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. (೨) ಮತ್ತು ಒಂದು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನೇಕಾರ್ಥ ಹೇಳುವುದು ಅನ್ಯಾಯವೂ ಆಗಿದೆ. (೩) ಅಲ್ಲದೆ ಸರ್ವಸೂಕ್ತಗಳೂ ವಿಷ್ಣು ಸೂಕ್ತಗಳೆಂದೇ ಆಗಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಅಗ್ನೇಯಸೂಕ್ತವು, ಇದು ವಿದ್ಯಸೂಕ್ತವು, ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಕೂಡದೆ ಹೋಗುವುದು. (೪) ಮತ್ತು ಒಂದು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ತತ್ಪ್ರಯುಕ್ತ ವಾಕ್ಯಭೇದವೂ ಬರಬೇಕಾಗುವುದು, ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವರು.

(3) ಇದಯುಕ್ತವು ಏಕೆಂದರೆ—ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸಮಾಧಾನವು. (೧) ಹಿಮಿತಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿ, (೨) ಹಿಂತತ್ಸದಿತಿ ನಿರ್ದೇಶೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತ್ರಿವಿಧಃ ಸ್ತುತಃ, ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ತುತಿ, (೩) ಹಿಂಕಾರೋ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚೀ ತನ್ನಿಷ್ಠಧರ್ಮಪ್ರವೃತ್ತಿಹೇತುಕತ್ವಾತ್, ಇತ್ಯಾದ್ಯನುಮಾನ, ಇವುಗಳಿಂದ ಹಿಂಕಾರವು ಬ್ರಹ್ಮರೂಪ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನು. ಬ್ರಹ್ಮನೇ ತ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಹಿಂಕಾರೇಣ ಸರ್ವಾ ವಾಕ್ ಸಂಕೃಷ್ಟಾ ಎಂಬ ಭಂದೋಗ ಶ್ರುತಿ, ಇವುಗಳಿಂದ ವೇದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹಿಂಕಾರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು. ತಥಾ ಚ (೪) ವಿಷ್ಣುಃ ಸರ್ವವೇದಪ್ರತಿಸಾದ್ಯಃ ತದ್ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯೋಂಕಾರಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ಯೋ ಯದ್ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಾರ್ಥಃ ಸ ತದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಪ್ರತಿಸಾದ್ಯಃ ಯಥಾ ಸಂವತ್ಸಃ, (೫) ವೇದಾಃ ವಿಷ್ಣುಪರಾಃ ವಿಷ್ಣುಶರಹಿಂಕಾರವ್ಯಾಖ್ಯಾನತ್ವಾತ್ ಯಃ ಯತ್ಪರಶಬ್ದವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ಸಃ ತತ್ಪರಃ ಯಥಾ ಸಂವತ್ಸಃ, ಇದು ಮೊದಲಾದ ಅನುಮಾನಗಳಿಂದ ಸಮಸ್ತವೇದಗಳೂ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ (೧) ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲವೆಂದದ್ದು ಅಯುಕ್ತವು. (1) ಹಿಂಕಾರಾರ್ಥವು ವ್ಯಾಹೃತಿಯು, ವ್ಯಾಹೃತ್ಯರ್ಥವು ಗಾಯತ್ರಿಯು. ಗಾಯತ್ರಿಯ ಅರ್ಥವು ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು. ಪುರುಷ ಸೂಕ್ತದ ಅರ್ಥವು ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಆಗಲೇ ಅಥವಾ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿಯೇ ವೇದಗಳಿಗೂ ಹಿಂಕಾರಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (2) ಮತ್ತು ಅದುಃಖಮಿತಗತ್ಸರ್ವಂ ಜೀವಾ ಏವ ತು ದುಃಖಿನಃ | ತೇಷಾಂ ದುಃಖಪ್ರಹಾಣಾಯ ಶ್ರುತಿರೇಷಾ ಸ್ತವರ್ತತೇ ಎಂಬ ಪರಮ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಜೀವರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತಿಕದುಃಖ ನಿವೃತ್ತಿರೂಪವಾದ ಬಂಧನಿವೃತ್ತಿರೂಪ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ವೇದಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತಗಳಾಗಿವೆ. (3) ಯಸ್ಯ ಪ್ರಸಾದಾತ್ಪರಮಾರ್ತಿರೂಪಾಃ ಸಾತ್ಯಸಂಸಾರಾನ್ಮುಚ್ಯತೇ ನಾಪರೇಣ, ಎಂಬ ನಾರಾಯಣಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತ್ರೀಭಗವಂತನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ಸತ್ಯವಾದ ಬಂಧಕ್ಕೂ ನಿವೃತ್ತಿಯು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು, (4) ಅಂತಹ ಪ್ರಸಾದವು ಪ್ರಿಯೋ ಹಿ ಜ್ಞಾನಿನೋಽತ್ಯರ್ಥಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಸಾಧ್ಯವು. ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನವು ವೇದಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಬೇಕು. ಆದಕಾರಣ ವೇದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯ್ತು. ತಥಾ ಚ (5) ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ ವಿಷ್ಣುಜ್ಞಾನದನಕಾಃ ತತ್ಸಾಧ್ಯಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಂ ಪ್ರವೃತ್ತತ್ವಾತ್ ಯಃ ಯಸ್ಯಾಧ್ಯಯದರ್ಥಂ ಪ್ರವೃತ್ತಃ ಸಃ ತಜ್ಞನಕಃ, ಇದು ಮೊದಲಾದ ಅನುಮಾನಗಳಿಂದಲಾಗಲೀ ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

(4) ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಆಪಾತತಃ ಪ್ರತಿಷೇಧವಾದುದೇ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಪಾತತಃ ತೋರಿದ್ದೇ ಅರ್ಥವೆಂದು ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡರೆ ಕರ್ಮವಿಮಾನಾಂಶಾಶ್ಚದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಿಃ ಸ್ತುವತೇ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅದ್ವೈತದಕ್ಕೆ 'ಯದಾಜಿಮಾಯುಸ್ತಸಾಂಜ್ಯಾನಾಮಾಜ್ಯತ್ವಂ' ಎಂಬ ವಾಚನಿಕನಿರುಕ್ತಾದಿಗಳ ಬಲದಿಂದ ಮಂತ್ರ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಹೇಳಿದ್ದು (ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆಯೆಂದದ್ದು) ಕೂಡದೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮವಿಮಾನಾಂಶಾಶ್ಚದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸ ಏಷ ಪರೋವರೋಯಾನ್ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಲಿಂಗಾದಿಬಲದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಎಂದರ್ಥ ಹೇಳಿದ್ದು ಕೂಡದೆ ಹೋಗುವುದು. ಆದಕಾರಣ ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವೇದಂ ಸಮುದಬ್ಧಂವಯೇತ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ, ಉಪಕ್ರಮ ಉಪಸಂಹಾರ ಅಭ್ಯಾಸ ಅಪೂರ್ವಾ ಫಲ ಅರ್ಥವಾದ ಉಪಪತ್ತಿ, ಶ್ರುತಿ, ಲಿಂಗ, ವಾಕ್ಯ ಪ್ರಕರಣ ಸ್ಥಾನ ಸಮಾಪ್ತಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಆನುಗುಣ್ಯವನ್ನು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಚಿನ್ನಾಗಿ ವಿಮಾನಾಂಶಾ (ವಿಚಾರ)ದಿಂದ ಲಭ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ತಥಾ ಚ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ನಿಗಮ ನಿಘಂಟುವಾದಿ ರೂಪವಾದ ಆನುಶಾಸನ ಬಲದಿಂದಲೂ ಆಗ್ನೇಯಾದಿ ಕರ್ಮಾದಿ ಸಿದ್ಧಿರೂಪವಾದ ಪ್ರಯೋಜನ ಬಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಶಕ್ತಿಯಿದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ವಿಷ್ಣು ವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಶಕ್ತಿಯು ಇದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಚಮುಸವದವಿಶೇಷಾತ್ (೧.೪.೯) ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ (1) ಣಾದಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಾಮಾವಿಶಂಶಿ ತು ವೈ ವಿಷ್ಣುಂ ಪರಮಮಾದಾಹಂತಿಎಂದು ಭಾಷ್ಯವೇಯು ಶ್ರುತಿ(2) ಹಂತ ಏತಮೇವ ಪುರುಷ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನ್ಯಭಿವದಂತಿ (ಭಾಷ್ಯ. ಉದಾಹೃತ) (3) ಸರ್ವನಾನಾ ಸರ್ವಕರ್ಮಾ ಸರ್ವಲಿಂಗಃ (ಮ. ಉ.) (4) ಯೋ ದೇವಾನಾಂ ನಾಮಧಾ ಏಕ ಏವ (ಮ. ಮ. ೧೦. ೮೨. ೨) ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದಲೂ, (5) ಸರ್ವಭಂದೋಃಭಿಧೋ ಹೈಷಃ ಸರ್ವ ದೇವಾಭಿಧೋ ಹ್ಯಸಿ (ಸಾಮ. ಪು.) ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, (6) ಇಂದ್ರಂ ಮಿತ್ರಂ ವರುಣಮಗ್ನಿ ಮಾಹುರಥೋ ದಿವ್ಯಃ ಸ ಸುಪರ್ಣೋ ಗರುತ್ಮಾನ್ (ಮ. ಮ. ೧. ೧೬೪. ೪೬) (7) ಯಮಿಂದ್ರಮಾಹುರ್ವರುಣಂ ಯಮಾಹುರ್ಯಂ ಮಿತ್ರಮಾಹುರ್ಯಮು ಸತ್ಯ ಮಾಹುಃ (ಆ. ಉ. ಭಾ. ಉದಾ.) ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದಲೂ, (8) ಬೃಂಹಣಾದ್ಬ್ರಹ್ಮನಾಮಾಣಿ ಗಾಂಧೈರ್ದಯೋದಿಂದ್ರ ಉದೈಕೇ ! ಹಿಂಃ ನಾನಾವಿಧೈಃ ಶಬ್ದೈರೇಕ ಏವ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಃ | ವೇಬೀಷು ಸಪುರಾಣೇಷು ಗೀಯತೇ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ (ಬ್ರಹ್ಮಾರ್ಪಣ) || ಇದು ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದಲೂ ಹೀಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆನುಶಾಸನ ರೂಪಗಳಾದ ಈ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಶಕ್ತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವೆಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ಒಂದು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನೇಕಾರ್ಥ ಹೇಳುವುದು ಅನ್ಯಾಯವಲ್ಲ.

(5) ಮತ್ತು ಇಂದ್ರ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಯೋಗವು ವೇದವ್ಯಾಪ್ತ ಕೃತವಾದ ನಿರುಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇಂದ್ರ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ನಿಮಿತ್ತವಾದ ದರಮೈಶ್ವರ್ಯ ಮೊದಲಾದುದು ಅನನ್ಯಾಧೀನತೆ, ನಿರವಧಿಕತ್ವಗಳಿಂದ (೧) ನ ಶೇ ವಿಷ್ಣೋ ಜಾಯಮಾನೋ ನ ಚಾತಃ (ಮ. ಮ. ೭. ೯೯. ೨) ಇದು ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಬಲದಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೂಡುವುದರಿಂದ ಆ ಯೋಗವು. ಮಹಾಯೋಗರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಗವೂ ಬಲಿಷ್ಠವೇ ಆಗಿ. (1) ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಂ ಮಿತ್ರಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಹುಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಪ್ರಯೋಗಬಾಹುಲ್ಯರೂಪ ಲಿಂಗಬಲದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯದ್ರೂಢಿಯೂ ಇದೆ ಎಂದು ಕ್ರವಾಯು. ಅಷ್ಟರೂಢಿಗಿಂತ ವಿದ್ಯದ್ರೂಢಿಯು ಬಲಿಷ್ಠವು. ಮತ್ತು ವಶರೇಯದಲ್ಲಿ ತಂ

ಯಜ್ಞಕಂ ವರ್ಷಾಣ್ಯಭ್ಯಾಚರ್ತ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ ಸರ್ವೇ ಘೋಷಾಃ ಏಕೈವ ವ್ಯಾಹೃತಿಃ ಪ್ರಾಣ ಏವ ಪ್ರಾಣ ಯಜಃ ಇತ್ಯೇವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥ ಎಂಬ ಪರ್ಯಂತ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ನೆಂದು ನಿರ್ದೇಶನಾದ ಪ್ರಾಣೋ ಹೇಷ ಯ ಏಷ ತಪತಿ ಎಂಬ ಪೂರ್ವವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪೂರ್ಣಅವಯವಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿ ಮಹಾಯೋಗದಿಂದಲೂ ಅಚಕ್ಷತೇ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಲಭ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯದ್ರೂಪಿಯಿಂದಲೂ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಕ್ಷರೂಪಿಯಿಂದ ಬಂದ ಮುಖ್ಯತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ತಸ್ಮಾಚ್ಚತರ್ಥನಸ್ತಸ್ಮಾಚ್ಚತರ್ಥಿನ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಇದು ಮೊದಲಾದ ಅಭ್ಯಾಸ (ಅಸಕ್ಯದಾ ವೃತ್ತಿ) ದಿಂದ ತಾತ್ಪರ್ಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಸಮುತ್ಪನ್ನವೇದಗಳಿಗೂ ವಿಷ್ಣು ಪರತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ, ಎಂದು ಅಚಕ್ಷತ ಇತಿ ಹೃತ್ ಸಂತಮಿತ್ಯ ವಧಾರಣಾತ್ ಯೋಗಸ್ಯ ರೂಢೇವ್ಯಾಬಲ್ಯಂ ವಿದ್ಯದ್ರೂಪಿಣಿ ಚ ತತ್ರಗಾಂ ಪ್ರಾಬಹುಶೋ ದರ್ಶ ಯತ್ಕಂಜಃ ಶಾಪ್ತರ್ಯಾತ್ಸನಿರುಕ್ತಿಕಂ || ಎಂದು ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಮತ್ತು (1) ಅವ ಸ್ವೇರಾತಿ ಗರ್ಗರೋ ಗೋಧಾ ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗರ್ಗರ ಗೋಧಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಇಂದ್ರನೆನಿಸಿದ ಪರ ಮೈಶ್ವರ್ಯಸಂಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾದರೂಪವರ್ಣವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತೀ ಕರಿಸಿ ವಾಚಕಗಳಾಗುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿ ನಿಖಿಲವೇದಗಳೂ ಭಗವದ್ವಾಚಕಗಳೇ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು (2) ಅ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ಆಕಾರವು ಪರಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕವು ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ (3) ಅಕಾರೋ ವೈ ಸರ್ವಾ ವಾರ್ ಎಂಬ ಏಕರೇಯಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ (4) ಅಕಾರಸ್ಪರ್ಶವಾಗುತ್ತಾ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮಾಭಿಧಾಯಕಃ (ಗರು. ಪು) ಎಂಬ ಸ್ಪೃಶ್ಠಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕಗಳೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿಯಿದೆ. (5) ಮತ್ತು ಸೃಜತೋಽನು ವರ್ತಂತೇ ನೈವಾಸೃಜತಃ ಕಂ ನಾ ವಿದಧತೇ ಕಂನಾ ನಿಷೇಧಂತಿ ಸ್ತುತಿನಾತ್ರಾ ಏನ ತೇ ಸ್ಯುಃ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಗೀತಾತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಶಾಂಡಿಲ್ಯ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಧ್ಯಾದಿ ಭಾಗವೂ ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತದೆಂದುಹೇಳಿದೆ. ಮತ್ತು (6) ಯದ್ವೈ ಕಿಂ ಜೈತದಧ್ಯಗೀಷಾ ನಾಮೈವೈತನ್ನಾಮ ವಾ ಯಗ್ನೇದೋ ಯಜುರ್ವೇದಃ ಸಾಮ ವೇದಃ ಅಥವಾಣಶ್ಚತುರ್ಥಃ ಎಂದು ಭಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಯದ್ವಾಚ ಓಮಿತಿ ಯಜ್ಞನೇತಿಯಾ ಜ್ಞಾಸ್ಯಾಃಕ್ವಾರಂ ಯದು ಚೋಲ್ವಾಣಿಷ್ಣುತದ್ವಿಯೂಯ ಕವಯೋಽನ್ಯವಿಂದನ್ನಾಮಾಯತ್ರಾ ಸಮತ್ಯಸ್ಯನ್ ಭೃತೇಣಧಿ ಎಂಬ ಏಕರೇಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮುತ್ಪನ್ನ ಶಬ್ದಗಳೂ, ಭಗವಂತನ ನಾಮ ಗಳೇ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಮತ್ತು (8) ಸಾರಾಯಣಪರಾ ವೇದಃ ದೇವಾಃ ಸಾರಾಯಣಾಂಗಜಾಃ | ಎಂದು ಭಾ. ೨ನೇ ಸ್ಕಂಧ, ೫ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ, (9) ವಾಸುದೇವಪರಾ ವೇದಾಃ ವಾಸುದೇವಪರಾ ಮಖಾಃ ಎಂದು ೧ನೇ ಸ್ಕಂಧ, ೨ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ (10) ವೇದೇ ರಾಮಾಯಣೇ ಜೈವ ಪುರಾಣೇ ಛಾರತೇ ತಥಾಽವಮಂತೇಚ ಮಥ್ಯೇಚ ವಿಷ್ಣುಃ ಸರ್ವತ್ರ ಗೀಯತೇ ಎಂದು ಹರಿವಂಶದಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆ ಸರ್ವತ್ರ ವೇದಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣು ಪರತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ. ಮತ್ತು (11) ವೇದೈಶ್ಚ ಸರ್ವೈರಹಮೇವ ವೇದ್ಯಃ ಎಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನು ತಾನೇ ಪರಮ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಮುತ್ಪನ್ನವೇದಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನೆಂದು ಭಕ್ತಾಂಗೀಕರಣಾದ ಅರ್ಪಣನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನು. ಮತ್ತು (12) ಸರ್ವೇ ವೇದಾ ಯಪ್ಪದ ಮಾಮನಃ ಸಿ ಎಂಬ (ಕಾಶ. ಪು 48) ಕಾಲಕದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಶೇಷವೇದಗಳಿಂದ ವೇದ್ಯನೆಂದುಹೇಳಿ, (13) ತದ್ವಿಷ್ಣೋಃ ಪರಮಂ ಪದಂ ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಾದವನಾದವನು. ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮುತ್ಪನ್ನವೇದಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಮಾಡಿ ಅನಂದಮಯೋನಿಭ್ಯಾಸಾತ್ 1 ಬ್ರ. ಸೂ. ೧. ೧. ೧೨. ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ವೇದವೇ ವಿನಿಯೋಗವು. ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿ ಮೋ ಕರ್ಣಾಪತಯತಃ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಕರ್ಣಾದಿ ವಿದೂರತ್ವಾದಿರೂಪವಾದ ವಿಷ್ಣು ಲಿಂಗವಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪರತ್ವವನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿರು

ವರು. ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಮಸ್ತವೇದಗಳೂ ವಿಷ್ಣು ಪರಗಣೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಪೂರ್ವತಾರೂಪವಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯಲಿಂಗವು ಪ್ರತೀತವಾಗುವುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವು ಲಭಿಸುವುದು. (14) ನ ತಾದೃಶೀ ಪ್ರೀತೀರೀಡ್ಯಶ್ಚ ವಿಷ್ಣೋರ್ಗುಣೋತ್ಪರ್ಜಜ್ಞಾತರಿ ಯಾದೃಶೀ ಸ್ಯಾತ್ | ತಪ್ಪೀಣನಾನ್ಮೋಕ್ಷಮಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಶತೋ ವೇದಾಸ್ತತ್ಪರಾಃ ಸರ್ವಪಿವಾ ಎಂಬ ಸೌಖರ್ಯ ಕೃತಿಯಿಂದಲೂ, (15) ಪ್ರಿಯೋಹಿಜ್ಞಾನಿನೋಽತೃರ್ಥ. ಎಂಬ ಸ್ತೂತಿಯಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರೆ ವಿಷ್ಣು ಜ್ಞಾನ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಮೋಕ್ಷಾಪ್ತಿಯ ಮಹಾಫಲವು ಲಭಿಸುವುದು. (16) ಯಸ್ತನ್ನ ವೇದ ಕಿಮ್ವಚಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಇದ್ದರೆ ನಂದಾರೂಪ ಅರ್ಥವಾದವೂ (17) ಯ ಇತ್ತದ್ವಿದುಶ್ಚ ಇಮೇ ಸಮಾಸತೇ ಎಂದು ತಿಳಿದರೆ ಸ್ತುತಿಸುವುದಾದ ಅರ್ಥವಾದವೂ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ (18) ಏಕೈವ ನಾ ಮಾಹಾನಾತ್ಮಾ ದೇವತಾ ಎಂದು ಸಮಸ್ತ ಸೂಕ್ತಗಳಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ದೇವತೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ.

ಹಾಗಾದರೆ ಸಮಸ್ತವೇದಗಳೂ ವಿಷ್ಣು ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವೆಂದಾಗಲಿ, ಅಗ್ನಾದಿರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸದೇನೇ ಇರಲಿ. ಗೌರವವು ಬರುವುದು, ಎಂದರೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿಕೂಡದು. ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್ (೧. ೪. ೧೧) ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸತಕ್ಕ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ (1) ತೇಷು ತೇಷು ಪದಾರ್ಥೇಷು ರೂಢಿರಂಗೀಕೃತಾ ಯತಃ | ಪ್ರಯೋಜನ ಬಹುಶ್ಚೇನ ತದ್ಯತ್ಸ್ಯಾವಿರೋಧತಃ | ಉಪದೇಶಾದಿ ಸಾಮಾನ್ಯಾರ್ಥಾದ್ಯಷ್ಟಾ ಶಕ್ತಿಶ್ಚ ಗೃಹ್ಯತೇ | ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಾಪಿ ದೇವತಾ ಸ್ವರೂಪ ಸಿದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ಷಡ್ವಿಧ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ಲಭಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಗ್ನಾದಿದೇವತಾ ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವೂ ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಮತ್ತು ನಿಗಮನಿಘಂಟು ವ್ಯಾಕರಣಾದಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ವೈಶ್ವಕ್ತಿಯಿಂದ ಲಭ್ಯವಾದ ಅಗ್ನಾದಿ ದೇವತಾ ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಸರ್ವಥಾ ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಮತ್ತೂ (2) ತ್ರಯೋಣರ್ಥಾಃ ಸರ್ವವೇದೇಷು ದರ್ಶಾರ್ಥಾಃ ಸರ್ವಧಾರತೇ | ವಿಷ್ಣೋಃ ಸಹಸ್ರ ಸಾಮಾಪಿ ನಿರಂತರಶತಾರ್ಥಕಂ | ಎಂಬ ಸ್ತೋತ್ರದ ಸ್ತೂತಿಯಿಂದ ವೇದಗಳಿಗೆ ೩ ಅರ್ಥಗಳು ಇವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅನ್ಯಾರ್ಥಂತು ಜೈಮಿನಿಃ (೧. ೪. ೧೯) ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮ ದೇವತಾ ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥಾಂತರವೂ ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಹಾಗಾದರೆ-(1) ಸಾಮಾಪಿ ವಿಶ್ವಾಭಿ ನ ಸಂತಿ ಲೋಕೇ ಎಂಬ ಛಾಂದೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು ವಾಚ್ಯರು ಆಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ, ವಿಷ್ಣುವೇ ವಾಚ್ಯನು, ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ (2) ವೇದೈಶ್ಚ ಸರ್ವೈರಹಮೇವ ವೇದ್ಯಃ (೧೬. ೧೫-೧೬) ಎಂಬ ಸ್ತೂತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ನಾನೇ ವೇದ್ಯನು, ಬೇರೆಯವರು ವೇದ್ಯರಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ತತ್ತಸಮನ್ತಯಾತ್ (ಬ್ರ. ಸೂ. ೧. ೧. ೪.) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವಧಾರಣಾರ್ಥಕ ತು ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುಬ್ರಹ್ಮನೇ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರತಿಸಾಧ್ಯನೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಮಾಡಿ ಇಡೀ ೧ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಆಕಾಶ ಪ್ರಾಣ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೂ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ ಎಂದು ಸಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಕೇವಲ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅರ್ಥನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿರುವರು. ಮತ್ತೂ (3) ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥಿ ಅತ್ಮಾನಮನ್ಯಾ ವಾಚೋ ವಿಮುಂಚಥ ೪. ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೇನೇ ಜ್ಞೇಯತ್ವವು, ಇತರರಿಗೆ ಜ್ಞೇಯತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ಇತ್ಯಾದಿಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದು, ಎಂದರೆ, ಹಾಗೆ ಹೇಳಿಕೂಡದು. ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು ವಾಚ್ಯರಾದಾಗ್ಯೂ ಪರಮ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು ವಾಚ್ಯರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀ ಭಗವಂತನೇ ಪರಮ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಾಚ್ಯನು. ಪರಮ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ

ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಸೂತ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದು. ಹಾಗೆಯೇ ಅಸ್ಯಾ ವಾಚೋ ವಿಮುಂಚಫ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವೋತ್ತಮರೆಂದು ಇತರರನ್ನು ತಿಳಿಯ ಬಾರದು ಎಂದದ್ದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಅಂಗಾವಬದ್ಧಾಸ್ತು ನ ಶಾಖಾಸು ಹಿ ಪ್ರತಿನೇದಂ (3. 3. 57) ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರ ಇಂದ್ರ ಮಿತ್ರ ವರುಣ ನೊದಲಾದ ಅಂಗದೇವತಾ ವಿಷಯಗಳಿಗಾದ ಉಪಾಸನಾ ನಮನ ಪೂಜನ ಮನನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಮಂತ್ರಾದಿವದ್ವ್ಯಾಽಪಿರೋಧಃ (3.3.58.) ಎಂಬ ಗುಣಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಅಥವಾ ದೇವತಾ ಪರಗಳಾದ ಮಂತ್ರಗಳು ಉತ್ತಮ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿ ವಾದಿಸುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಅಥವಾ ದೇವತೆಗಳ ಗುಣಗಳು ಉತ್ತಮ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯ ಬೇಕು, ಧ್ಯಾನಿಸ ಬೇಕು, ಆದರೆ ಉತ್ತಮ ದೇವತೆಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಥವಾದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಿಸಬಾರದು, ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಉತ್ತಮ ದೇವತಾ ಪರಗಳಾಗಿ ಪ್ರತಿಪತ್ತಿಗಾದ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ದೇವತಾ ಪರಗಳನ್ನಾಗಿ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯ ಬಾರದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಹಾಗಾದರೆ ಹೀಗೆ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ವಾಕ್ಯ ಭೇದವು ಬರುವುದೆಂದರೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿ ಕೂಡದು. ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್ (೧-೨-೧೬) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಪರಮ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣು ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿ ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಅಂಗೀಕರಿಸುವೆವು. ಒಂದೇ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಮಾತ್ರ ವಾಕ್ಯ ಭೇದ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳು ಬರಬಹುದಿತ್ತು. ಹಾಗೆ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ತಸ್ಯಾತ್ಪರಮ ಮುಖ್ಯತ್ವಂ ವಿಷ್ಣಾವನ್ನತ್ತ ಮುಖ್ಯತಾ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪರಮ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯು ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯು ಎಂದು ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಆದುದರಿಂದಲೇ ಅಗ್ನಿ ಇಂದ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿಗೆ ಪರಮ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಪರತ್ವ ವಿಧರೂ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಅಗ್ನಾದಿ ದೇವತಾ ಪರತ್ವವೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಸೂತ್ರ, ಇಂದ್ರ ಸೂತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಅದಕಾರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಲ್ಲವೆನ್ನುವ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ೨ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದರೆ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಭೇದವು ಬರುವುದರಿಂದ ತತ್ಪರ್ಯುಕ್ತ ವಾಕ್ಯ ಭೇದ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆಂದರೆ, ಹಾಗೆ ಹೇಳಿಕೂಡದು, ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮಹಾ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುವುದು. ಮಹಾ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಒಂದೇ ಆದುದರಿಂದ ವಾಕ್ಯ ಭೇದ ದೋಷವಿಲ್ಲ. (೧) ಸರ್ವೋತ್ಕರ್ಷೇ ದೇವ ದೇವಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರ್ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯಂ ನೈವ ಚಾನ್ಯತ್ರ ಸತ್ಯಂ | ಅವಾಂತರಂ ತತ್ಪರತ್ವಂ ತದನ್ಯತ್ಸರ್ವಾಗ ಮನಾಂ ಪುರುಷಾರ್ಥಸ್ತತೋಽತಃ || (ಎಂದು ವೈಂಗಿ ಶ್ರುತಿ) (೨) ಸರ್ವಜ್ಞಂ ಸರ್ವ ಕರ್ತಾರಂ ನಾರಾಯಣ ಮನಾಮಯಂ | ಸರ್ವೋತ್ತಮಂ ಜ್ಞಾಪಯಂತೀ ಮಹಾ ತಾತ್ಪರ್ಯಮತ್ರಹಿ | ಸರ್ವೇಷಾಮಪಿ ವೇದಾನಾಮಿತಿಹಾಸಪುರಾಣಯೋಃ | ಪ್ರಮಾಣಾನಾಂಚ ಸರ್ವೇಷಾಂ ತದರ್ಥಂ ಚಾನ್ಯದುಚ್ಯತೇ || ಇತ್ಯಾದಿ ನಾರದೀಯಪುರಾಣಾದಿಗಳು. ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯ ಅವಾಂತರ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಭೇದದಿಂದ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಸಮಸ್ತವೇದ, ಇತಿಹಾಸ, ಪುರಾಣ, ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೂ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮಹಾ ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಇತರರಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರ ತಾತ್ಪರ್ಯವು, ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. (3) ಮತ್ತು ಅಗ್ನಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಭಗವಂತನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅಭ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಎಂಬ 3 ನಿಮಿತ್ತಗಳಿಂದ ಇದು ಅಗ್ನಿ ಸೂತ್ರ, ಇದು ವಾಯು ಸೂತ್ರ, ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಕೂಡುತ್ತದೆಂದು ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಸಮರ್ಥಿಸುವರು. (4) ಅಥವಾ ಪೃಥಗ್ವಿಪಾಣಿ ವಿಷ್ಣೋಸ್ತು ದೇವತಾಂತರಗಣೇಚ್ |

ಅಗ್ನಿ ಸೂಕ್ತವಾಚ್ಯಾನಿ ನಾಮ್ನಾ ಸೂಕ್ತಭಿದಾ ಭವೇತ್ || ಎಂದು ಈ ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಅಗ್ನಿ ಸೂಕ್ತವಾಚ್ಯವೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿ ಸೂಕ್ತವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಎಂದೆನ್ನಬೇಕು. (5) ಅಗ್ನಿ ಸೂಕ್ತ, ವಾಯು ಸೂಕ್ತ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರವೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದು, ವಿಷ್ಣು ಸೂಕ್ತ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಅದು ಅಜ್ಞಾನ ಮೂಲಕವೆಂದು ಚಂದ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿರುವರು. (6) ಏವಂಚ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸ್ವರ ವರ್ಣ ಪದಾದಿ ರೂಪ ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯ್ತು.

ಋಷಿ ಭಂದೋ ದೈವತಾನಿ ಜ್ಞಾತೃರ್ವಿಧಂ ಚೈವ ಭಕ್ತಿಃ | ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೇನೈವ ಮೋಕ್ಷಃ ಸ್ವಾದ್ವಿರಕ್ತಸ್ಯ ಹಂಸ್ಕೃತೇ || ಎಂದು ಸ್ಮೃತಿ, ಯೋ ಹ ವಾಸವಿದಿತಾರ್ಷ ಭಂದೋ ದೈವತಬ್ರಾಹ್ಮಣೇನ ಮಂತ್ರೇಣ ಯಜತಿ ಯಾಜಯತ್ಯಧ್ಯಾಪಯತಿ ಸ ಸ್ಥಾಣಂ ವರ್ಜ್ಯತೆ ಗರ್ತೇವಾಪದ್ಯತೇ ಪ್ರವಾಮೀಯತೇ ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಋಷ್ಯಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೇನೇವಂಕ್ರಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವು ಸಫಲವಾಗುವುದು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅನರ್ಥವುಂಟಾಗುವುದು. ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಋಷ್ಯಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಅವಶ್ಯಕವು. ಹಾಗೆ ಭಂದಸ್ಸು, ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆ, ಇವುಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ಅವಶ್ಯಕವೇ.

ಅದರಲ್ಲಿ ಗನೇದ್ವು ಅಗ್ನೇಯಸೂಕ್ತವು. ೨ ವರ್ಗವು. ೯ ಋಕ್ಕುಗಳು. ಗಾಯತ್ರೀಚ್ಛಂದಸ್ಸು, ಅಗ್ನಿಯೂ, ಅಗ್ನಿಂ ತರ್ಗತ ಅಗ್ನಿನಾಮಕ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೂ ದೇವತೆಯು. ಅಗ್ನಿಮಾಳೇ ಎಂದಾರಂಭಿಸಿ, ಅಗ್ನಿಂ ದೂತಂ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲಿನ ಗಂ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಪುನಃಭಂದಸರೇ ಋಷಿಗಳು. ಅಗ್ನಿ ಮೀಳೇ ಎಂದಾರಂಭಿಸಿ ಗಾಯಂತಿ ತ್ವ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲಿನ ೯ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ಸು. ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ಶ್ರೀ ಬ್ರಹ್ಮಾಣೇ ಭಾರತೀ ಗರುಡ, ಸ್ವಾಹಾ, ಎಂಬವರು ವದು ಮಂದಿ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. || ೧ ||

ಅವ || ಅಗ್ನಾದಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸತಕ್ಕ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿದರೆ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಅತಿಪ್ರಿಯವಾಗುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಸಕಲವೇದಗಳೂ ಮುಖ್ಯತಃ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ.

ಭಾ || (1) ಓಮಶೇಷಗುಣಾಧಾರ ಇತಿ ನಾರಾಯಣೋಽಪ್ಯಸೌ | (2) ಪೂರ್ಣೋ ಭೂತಿವ ರೋಽನಂತಸುಖೋ ಯದ್ವ್ಯಾಹೃತೀರಿತಃ | (3) ಗುಣೈಸ್ತತಃ ಪ್ರಸವಿತಾ ವರಣೀಯೋ ಗುಣೋನ್ನತೇಃ | ಭಾರತಿಜ್ಞಾನರೂಪತ್ವಾದ್ಭಗೋ ಧ್ಯೇಯೋಽಖಿಲ್ಬರ್ಜನೈಃ || ಪ್ರೇರಕೋಽಶೇಷಬುದ್ಧೀನಾಂ ಸ ಗಾಯತ್ರಾರ್ಥ ಈರಿತಃ || ೨ ||

ಅ || (ಓತತ್ವ ವಾಚೀ ಹ್ಯೋಂಕಾರಃ ಎಂದು ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ) ಓಂಕಾರವು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನಿಯುಲಗುಣಾಧಾರತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೋ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವಗುಣಗಳೂ ಆಶ್ರಯನೋ ಆದುದರಿಂದ ಓಂಕಾರವು ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ನಾರಾಯಣ ಶಬ್ದವು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವು, ಅದು ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಸರ್ವಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು. ಆ ಸಮಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಓಂಕಾರವೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. (೨) ಒಗ್ಗುವಕಾರಣದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಓಂಕಾರದ ಆರ್ಥಭೂತನೋ, ಅದ ಕಾರಣ ಪ್ರದೀಪಾರ್ಥ ವಾಹ್ಯತೆಯೋ ವ್ಯಾಪ್ತತೀತಿಗುಣಾ ಪುನಃ

ವೇದಮಾತಾ ಚ ಗಾಯತ್ರೀ ಎಂಬ ಸ್ತೃತಿಯಿಂದ ಭೂಃ ಭುವಃ ಸುವಃ ಎಂಬ ವ್ಯಾಕೃತಿತ್ರಯವು
 ಹಿಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಅ, ಉ, ಮ್, ಎನ್ನುವ ಮೂರುವರ್ಣಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ
 ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ವ್ಯಾಕೃತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. (ಯಾವನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಎಂದರೆ) ಪೂರ್ಣಃ=ಭೂಬ ಹೌ ಬಹುಃ
 ಪೂರ್ಣತಾಯಾಂ ಎಂದು ಮಹಾವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಸರ್ವಗುಣಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ
 ಭೂಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭೂಃ=ಪೂರ್ಣತ್ವವು. ಭೂತಿವರಃ=ವಿಸ್ತರಯದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಶ್ರೀಷ್ಠನು, ಅಂದರೆ
 ಮಹೇಶ್ವರಯವ್ಯಕ್ತನಾದುದರಿಂದ ಭುವಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಭೂಸತ್ತಾಯಾಂ, ವರಶಬ್ದದ ಅಂತ್ಯವಾದ ರ
 ಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪವು) ಸುವಃ=ಸು=ಶೋಭಾವಾರ್ಥ (ಅಪರಿಮಿತವಾದ) ವಃ=(ವಃ ಪುಮಾನ್ ಪರಗಣೇ ಕಂಭೇ
 ವಿಕಲ್ಪೇ ಗಗನೇ ಗುರೌ) ಕಲಭೇ ಖಗಗರ್ಭೇ ಚ ಮದೇ (ಹರ್ಷದಲ್ಲಿ) ಬಾಲ್ಯೇಚ ಕರ್ಮಣಿ ||
 ಎಂದು ಏಕಾಕ್ಷರಮಾಲಾದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ) ಸುಖವು ಯಾರಿಗೋ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಅಪರಿಮಿತ
 ಸುಖವೈಕನಾದುದರಿಂದ ಸುವಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವಃ=ಎಂಬ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸು ಎನ್ನುವದ್ದಕ್ಕೆ ಉ ಕಾರಕ್ಕೆ
 ಲೋಪವು. ಏವಂಚ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವಾದಿಗಳಲ್ಲವನೇ ವ್ಯಾಕೃತಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೋ
 ಅಂತಹನು ಸಮಾತ್ಮನೇ. ಅದಕಾರಣ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ವ್ಯಾಕೃತಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. (೨) ಯಾವ ಕಾರಣ
 ದಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ವ್ಯಾಕೃತಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೋ, ಅದಕಾರಣ ಗಾಯತ್ರಿಯು ವ್ಯಾಕೃತಿಯ ಅರ್ಥವಾದುದ
 ರಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಗಾಯತ್ರಿಯ ಅರ್ಥ ಭೂತನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಯಾವ
 ಕಾರಣದಿಂದ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತನೋ, ಅದಕಾರಣ ತತ್ಸರ್ವಜಗತ್ತಿಗೂ ಮುಖ್ಯತಃ
 ಜನಕನಾದುದರಿಂದ ಸವಿತಾ. ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿ ಗುಣಾಧಿಕೃತನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಸರ್ವರಿಂದ ಭಜಿಸಲ್ಪಡುವುದು
 ದರಿಂದ ವರೇಣ್ಯಂ. (ಭಾ ದೀಪ್ತಿ, ರಮು ಕ್ರೀಡಾಯಾಂ. ಗನ್ಯಾ ಗತೌ ಈ ಧಾತುಸಮುದಾಯದಿಂದ
 ಅಸುನ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು, ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಪ್ರಕಾಶವಿಶೇಷ, ಕ್ರೀಡಾ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದುದ
 ರಿಂದ ಭೂಃ ಎಂದು ಸರ್ವಜನೇಂದ್ರೂ ಧ್ಯಾನಾರ್ಹನು. ಯಾವಾತನು ಸರ್ವರಬಾದ್ವಿಗಳಿಗೆ
 ಪ್ರೇರಕನೋ, ಅಂತಹನೇ ಗಾಯತ್ರಿಯ ಅರ್ಥ ಭೂತನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಏವಂಚ ಯಃ=
 ಯಾವಾತನು, ನಃ=ನಮ್ಮ (ಅಂದರೆ ಆಶೀಷ ಜೀವರ), ಧಿಯಃ=ಧರ್ಮಾದಿ ವಿಷಯಕ ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು
 ಪ್ರಚೋದಯಾತ್=ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವನೋ, ಸಮಿತುಃ ದೇವಸ್ಯ=ಅಂತಹ ಸರ್ವ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿ ಕರ್ತನಾದ
 ಕ್ರೀಡಾದಿಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ, ತತ್=ಸರ್ವ ಗುಣಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ, ವರೇಣ್ಯಂ=
 ಅದುದರಿಂದಲೇ ಸರ್ವರಿಂದಲೂ ಭಜಿಸಲಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದ ಭೂಃ=ಪ್ರಕಾಶ ಕ್ರೀಡಾ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದ
 ರೂಪವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವೆವು.

|| ೧ ||

ಅವ || ಶ್ರೀಹರಿಯು ಗಾಯತ್ರಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದಾಗ್ಯೂ ಪ್ರಕೃತ ಏನಾಯಿತೆಂದರೆ—

ಭಾ || (1) ಸ ಪೂರ್ಣತ್ವಾತ್ಪ್ರಮಾನ್ಯಮು ಪೌರುಷೇ ಸೂಕ್ತ ಕುರಿತಃ | (2) ಸ ಏವಾಖ್ಯಾ
 ವೇದಾರ್ಥಃ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ಏವ ಚ || (3) ಸ ಏವ ಸರ್ವಶಬ್ದಾರ್ಥಃ (೨)
 ಇತ್ಯಾದ್ಯೋಪನಿಷತ್ತರಾ ತಾ ವಾ ಏತಾ ಯಚ ಇತಿ (5) ವಿಶೇಷೇಣಾಪ್ಯುಗರ್ಭಕಾಂ ||
 (6) ಯೋ ದೇವಾನಾಮಿತಿ ಶ್ರುತ್ಯಾ ದೇವನಾಮ್ನಾಂ ವಿಶೇಷತಃ | ಸ್ಪಷ್ಟತ್ವಾತ್ಪ್ರಜ್ಞ
 ತತ್ವೇನ || ೨ ||

ಅ || (1) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಗಾಯತ್ರೀಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೋ, ಅದಕಾರಣ ಶ್ರೀ
 ಹರಿಯು ಗಾಯತ್ರೀ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಪುರುಷ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರು
 3

ತಾನೆ. (ಹಾಗಾದರೆ ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನಾಮಕ ಪಠವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವು. ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಲ್ಲ, ಎಂದರೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿಕೂಡದು.) (ಎಕೆಂದರೆ) ಸರ್ವಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಪುಮಾನ್= ಪುರುಷನೆಂದರೆ ಆ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ. (2) (ಆದಾಗ್ಯೂ ಪ್ರಕೃತವೇನಾಯಿತೆಂದರೆ) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪುರುಷ ಸೂಕ್ತಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೋ, ಅದಕಾರಣ ವೇದಾಃ ಪುರುಷಸೂಕ್ತಗಾಃ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳು ಪುರುಷ ಸೂಕ್ತದ ಅರ್ಥಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು (ಆದುದರಿಂದ ಸ್ಪೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರುತಿ ಮೂಲಕಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸಮಸ್ತ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. (3) (ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದುದರಿಂದ) ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ವಾಚ್ಯನು. (ಎಕೆಂದರೆ ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳೂ ವೇದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಗಳೇ.) (ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಸಮಸ್ತ ವೇದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಎನ್ನುವುದೇ ಪ್ರಕೃತ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಸರ್ವಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಎನ್ನುವುದು ಎರಡು ಪ್ರಸಂಗಸಂಗತಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದು:-) (4) ಈಶ್ವರಃ ಸರ್ವವೇದಾರ್ಥಃ ತದ್ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೇ ಪುರುಷಸೂಕ್ತಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ಯೋ ಯದ್ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೇಯಾರ್ಥಃ ಸಃ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ರೂಪ ಗ್ರಂಥಾರ್ಥಃ, ಯಥಾ ರಾಮಾಯಣಾರ್ಥೋ ರಾಮಃ ತಟ್ಟೀಕಾರ್ಥಃ.) ಎನ್ನುವ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಮಸ್ತವೇದಗಳಿಂದಲೂ ವಾಚ್ಯನೆಂದು ಸಾಧಿಸಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೂ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳ ಅರ್ಥಭೂತನು ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ತಾಮಾ ಏತಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಮುಚಃ ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ ಸರ್ವೇ ಘೋಷಾಃ ಏಕೈವ ವ್ಯಾಹೃತಿಃ ಪ್ರಾಣಿವ ಎಂದು ಉಕ್ತವಾದ (ವಿಶ್ವವ್ಯವಾಹರ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ) ವಕರೇಯೋಪನಿಷತ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳುತ್ತದೆ. (5) (ಹಾಗಾದರೆ ಸಮಸ್ತವೇದಗಳೂ ಭಗವತ್ಪರಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವೇದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾದಿಗಳೂ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ತುಷ್ಟಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅದಕಾರಣ ಮುಕ್ತಗಳನ್ನೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದು ಏಕಕೈ? ಎಂದರೆ) ಮುಕ್ತಗಳು ವೇದಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಸರ್ವಾಃ ಮುಚಃ ಎಂದು ತಿರುಗಿ ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ವಿಶೇಷತಃ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮುಕ್ತಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಉಪನಿಷತ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. (ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಸರ್ವಾಃ ಮುಚಃ ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಿದ್ದೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದು. ಅದಕಾರಣ ಮುಕ್ತಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾದಿಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅತಿತುಷ್ಟಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮುಕ್ತಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾದಿಗಳನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ.) (6) (ಇತರ ವೇದಗಳಿಗಿಂತ ವಿಶೇಷತಃ ಮುಕ್ತಗಳು ಪರಮೇಶ್ವರ ಪ್ರತಿಪಾದಕಗಳು ಎನ್ನುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ)ಯೋ ದೇವಾನಾಂ ನಾಮಧಾ ಏಕ ಏವ ಎನ್ನುವ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಸೂರ್ಯ ವೇದಲಾದ ದೇವತೆಗಳ ನಾಮಗಳು ಭಗವದ್ವ್ಯಾಚಕಗಳಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಮುಕ್ತಗಳೇಭಗವದ್ವ್ಯಾಚಕಗಳೆನ್ನುವುದು ವಿಶೇಷತಃ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿಯೂ ಈಶ್ವರನು ಮುಕ್ತಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

೧|| (1) ವಸಂತೇ ವಸಂತೇ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಯಜೇತ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಗಳು ಆಪಾತತಃ ಕರ್ಮಕಾಲಾದಿಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದರಿಂದ ಅಷ್ಟರಿಗೆ ಭಗವಂತನನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆಂಬ ಜ್ಞಾನವುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಗ್ನಿಮಿಳೇ ಇತ್ಯಾದಿ ಮುಕ್ತಗಳು ಅಗ್ನಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಾದಿ ದೇವತಾಶಬ್ದವು ಭಗವತ್ಪರವೆಂದು ಹೇಳೋಣ. ಆ ಮಂತ್ರೋಕ್ತ ಗುಣಗಳು ಭಗವತ್ಪರಗಳಿಂದ ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಮುಕ್ತಗಳು ಭಗವತ್ಪರಗಳೆನ್ನುವುದು ಅತಿಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ ಮುಕ್ತಗಳು ವಿಶೇಷತಃ ಭಗವದ್ವ್ಯಾಚಕಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು. (2) ಮುಚಸ್ತು ವಿಶೇಷತಃ ಇಂದ್ರಾದಿ ನಾಮವತೋ ವಿಷ್ಣೋರ್ಗುಣಾನಲ್ಪಜ್ಞಾನಮಪಿ ಪ್ರಕಾಶಯಂತೀತಿಪ್ರಾಣೇ ನಾರಾಯಣ ಏವೇತಿ ವಿದ್ಯಾತ್ ಮುಕ್ತಗಳಾದರೂ ಅಲ್ಪ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೂ ಇಂದ್ರ ಸೂರ್ಯ ವೇದಲಾದ ನಾಮ

పుకృత్రీవిష్ణువిన గుణగణన్న విశేషతః ప్రకాశగోళశుభ్రతే, ఎందు ముక్కుగళు సారాయణ నన్తే ప్రతిపాదిశుభ్రతే ఎందు తిళయ 'టిళు' ఎందు వితరేయభావ్యదల్లి డేళదే. (3) దుంకారేణ సద్యవాద్ధిః సర్వాభిభవశక్తతాం । విశ్లేష్ణోర్వక్తి యతేనా దుం హం పరాభిభవనాజ్ఞకః । ఓమితి స్వరతే నిత్యం వాయుమోఘోఘోషు సంస్థితః । బలవన్మౌన సయ్యుక్త్యై హృదికొలెత్తత్వమశ్శతం । ఓంకారస్యార్థః సుద్ధిష్టః సుకృతార్థాధిక్యమే నతః । నాదోల్లబ్ధి ప్రవదతి తథా ' భేరిరేవస్థిః ప్రభీదః । అనుదాత్తస్వరసత్త్వాదా దాయాం పదతిలకితుః । తదవేక్షయా ద్యునిజత్వం ఘంటాయాః శ్వరితాత్మకః । సుశ్చ స్థితిమదాత్మస్తు స్వర్ణజంజ్యుదికః స్వరః । విశ్లేష్ణోర్వక్తి తథా మంద్రః శ్వాసాదిప్రథ నాత్మకః । ఏకప్రకారతాం విశ్లేష్ణః సదాజాల్యాం వదత్కపి ॥ ఎందు బృహత్సంహితేయల్లి డేళదప్రకార సముద్రాది ఘోషగళు ఈడ భగవద్వాఙ్మకగళేందు సిద్ధి శుభ్రతే ॥౨॥

అవ ॥ ఓగి వ్యాఖ్యాన మాదలిక్కి ఆవర్తకవాద ముగ్ధేదద ౨౪ ప్రభేదగళల్లి ఇదు శాకల శాఖీయం. ఇదరల్లి ౬౪ ఆధ్యాత్మికం. ౧౦ మండలగళు. ౨౦౦౬ వర్గగళు, ౧౦౦౧ శ్లోకగళు ఇంతద శాకల శాఖీయ ౧ నే మండలద ౧ నే ఆధ్యాత్మికం ౧ నే అనవకద ౨ శ్లోకగళల్లి ౧ నే శ్లోకపు వ్యాఖ్యానావకాయు. ఓగి ఇంతక ముక్కుగళ ఆర్థవన్న ఆవర్తకాని డేళదేకేందు సుపవాదిసి ఈగ ౧ నే శ్లోకద తాత్పర్యవన్న డేళుక్తారే.

భా ॥ (౧) తక్రాహగ్ర్యేగ్నినామకం । అగ్రణీత్వం యదగ్నిత్వమిత్యగ్రే నామ తద్భవేత్ ॥ (౨) ఏవమేవాహ భగవాన్నిరుక్తిం బాదరామణః ॥ (౩) యథేవాగ్న్యాదయత్యపిః ప్రవతంతే జనాదగ్రే ॥ తథా నిరుక్తిం వక్త్వామో జ్ఞానినాం జ్ఞానసిద్ధయే ॥ ఇతి తేన ॥ ౩ ॥

అ॥ (౧) ఆ ముక్కుగళల్లి ప్రథమ శ్లోకదల్లి అగ్నినామక భగవంతనన్న వేదపు ప్రతిపాది శుభ్రతే. (అగ్నినామక భగవంతనన్న ప్రథమతః ప్రతిపాదిశలిక్కి ఏను కారణపు ఎందరే) యావ కారణదింద అగ్ని శబ్దవాఙ్మను ముక్తేతి పాద్యస్తాదిగళల్లి సర్వరింగిత ప్రథమదల్లి ముక్తిసల్ప డుక్తానో, (ఎందరే సర్వరింగిత ప్రథమతః పూజ్యనాగిరుక్తానో) ఆద కారణ ఆతనే అగ్రణీః ఎన్ని శుక్తానే. ఆద కారణ అగ్ని ఎంబ నామపు ప్రథమ శ్లోకదల్లి ప్రయుక్తవాగిద. (అంతక గుణవన్తే అగ్నిశబ్దపు త్రికరిగే ప్రతిపాదిశుభ్రతే.) (ఆద ప్రయుక్త అగ్ని ఎంబ నామదిందరే ప్రథమతః త్రికరియన్న స్తుతిసిద్ధి యుక్తపు.) (౨) (ఈ విషయదల్లి వృద్ధ సంఘటియన్న డేళుక్తారే) ఈ ఆభిప్రాయదిందరే అగ్ని శబ్దవన్న ఆదియన్నాగి మాది షడ్గుణ పరిపూర్ణరాద వేదవ్యాసరు, సర్వశబ్దగళు భగవత్పరగళు ఎంబ ఆభిప్రాయదింద నిర్వచనవన్న డేళురవరు. (౩) యావ రితియాగి నిర్వచన మాదిదరే అగ్ని వేదలదాద శబ్దగళు త్రిపరమాత్మనల్లి ప్రవృత్త గళాగుత్తపో, డాగి నిరుక్తియన్న జ్ఞానిగళగి జ్ఞానపు సిద్ధి యాగువుదక్యాగి డేళువేపు (ఓగి ప్రతిజ్ఞా వాక్యదింద అగ్ని శబ్దవన్న ఆదియన్నాగి మాది నిరుక్తియన్న వేదవ్యాసరు మాదిరు వరు ఎందు తిళయుత్తదే.) (నిరవధిక జ్ఞానాదిగళుల్ల వేదవ్యాసరు ప్రమాదదింద డేళురవరు ఎందు డేళులగావుదిల్లి. మత్తు ఇదన్న గుట్టు కారణాంతరవన్న కల్పిశలిక్కి ప్రమాణ విల్లి)

(ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಹೀಗೆ ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೋ) ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿನಾಮಕ ಭಗವಂತನನ್ನು ವೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುತ್ತದೆ. (ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ನಿರುಕ್ತಿ, ಮಹಾವ್ಯಾಕರಣಾದಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ನಾವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಯಾಸ್ಕನಿರುಕ್ತಿ ಪಾಣಿನಿವ್ಯಾಕರಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವು ಅನಾದರಣೀಯವೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಯ್ತು.

|| ೩ ||

ಹರಿಃ ಓ ೩ ಮಃ || ಅಗ್ನಿ ಮೀಲೇ ಪುರೋಹಿತಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ದೇವಮೃತ್ವಜಂ | ಹೋತಾರಂ ರತ್ನಧಾತು ಮಮಃ || (ಇದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿದೆ.) || ೧ ||

ಅವ || ಅಗ್ನಿ ಮೀಲೇ ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಕುಗಳ ಅರ್ಥವು (೧) ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಗ್ನಿಯಾದಿ ಪರವಾದುದು. (೨) ಅಗ್ನಿಯಂತರ್ಗತ ಅಗ್ನಿನಾಮಕ ಭಗವತ್ಪರವಾದುದು. (೩) ಶೋಕವರ್ಜಿತಕ್ಕೂ ಭಗವತ್ಪರವು. ಹೀಗೆ ೩ ವಿಧವು. ಆ ೩ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ನಿರೂಪಿಸಿರುವರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಮೀಲೇ ಎಂಬ ೧ನೇ ಋಕ್ಕನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || (೧) ಅಗ್ನಿಶಬ್ದೋದಯಮುಗ್ರ ಏವಾಭಿಪೂಜ್ಯತಾಂ | ಅಗ್ನಿತ್ವಮಗ್ರನೇತೃತ್ವಮತಿ (ಕ್ರ) ಮಂಗಾಗನೇತೃತಾಂ | ಅವ ತಂ ಸೌಮ್ಯತೇಷಸ್ಯ ಪೂರ್ವಮೇವ ಹಿತಂ ಪ್ರಭುಃ || (೨) ಮುಕ್ತಿಜ್ಞಯಾಮಕತ್ವೇನ ಯಜ್ಞಾನಾಮೃತ್ವಜಃ ಸದಾ || (೩) ದ್ಯೋತ (ಜ) ನಾವ್ತಿ ಜಯಾಪ್ಯಾಂತ್ಯಾ ಸ್ತುತ್ಯಾ ವ್ಯವಯತೇರಪಿ | ಗತ್ಯಾ ರತ್ಯಾ ಚ ದೇವಾಪ್ಯಂ | (೪) ದ್ಯೋತ ಸಂಸ್ಥಂ ವಿಶೇಷತಃ || ಅಗ್ನಿಸಂಸ್ಥೇನ ರೂಪೇಣ ಯತೋಽಗ್ನಿಹೋತೃತ್ವದೇವತಾ || (೫) ಇಂದ್ರಿಯಾಗ್ನಿಷು ಚಾರ್ಥಾನಾಂ ಯದ್ದೋತಾ ಹೋತೃನಾಮಕಃ || (೬) ರತಿ ಧಾರಣೋತ್ತಮತ್ವಾಪ್ತ ರತ್ನಧಾತಮ ಈರಿತಃ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ದವು (ಬಾಹ್ಯ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ) ಅಗ್ನಿಗೂ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಅಗ್ನಿನಾಯಕ ಶ್ರೀಹರಿಗೂ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಅಮುಖ್ಯಗಳಾಗಿ ಪೂಜ್ಯರಾದ ಸರ್ವಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸರ್ವಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿರುವಿಕೆಯನ್ನು (ಅಂದರೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನು) ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಥಮತಃ ಸರ್ವ ಪ್ರವರ್ತಕತ್ವವನ್ನೂ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಾವೇಕ್ಷೆಯಾ ಬಾಹ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಕರ್ಷಣವನ್ನೂ, ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಗ್ನಿಯಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಂವಿಧಾನ ಭೋಕ್ತೃತ್ವವನ್ನೂ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ (ರೂಪದಲ್ಲಿ) ವಿಷಯಗಳ ಭೋಕ್ತೃತ್ವವನ್ನೂ, ಹಾಗೆಯೇ ಶೋಕವರ್ಜಿತ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಅಗ್ನಿಗೂ ಸರ್ವ ಶೋಕಗಳ ಪ್ರವರ್ತಕತ್ವವನ್ನೂ, ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ವತಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಲ್ಲದವನ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರವರ್ತಕತ್ವವನ್ನೂ, ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ದವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಅಗ್ನಿನಾಮಕ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. (ವಿಕಂದರೆ) ಆತನು ನಿಖಲ ಜಗತ್ತಿಗಾಗಿ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೇ ಹಿತಕರನು. ಸರ್ವರಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿಯು, (ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನು.) (೨) ಮತ್ತು ಸರ್ವದಾ ಮುಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಾಮಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಾಹ್ಯ ಯಜ್ಞಗಳಿಗೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕರಾದ ಮುಕ್ತಿಗಳ ಎರಡರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಜ್ಞಾನರೂಪ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಯಜ್ಞಗಳಿಗೂ ನಿರಾಮಕ

ನಾಗಿ ಪುತ್ರಿಕೆ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನು. ಅಥವಾ ತದಧೀನತ್ವಾದರ್ಥವತ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇತರರಲ್ಲಿರುವ ಮುಖಾದಿಗಳು ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ದುಃಖಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವಿದ್ದಂತೆಯೇ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಪುತುಯಜನಕತ್ವತ್ವರೂಪವಾದ ಪುತ್ರಿಕೃತ್ವವು ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಶ್ರೀ ಹುಯೂ ಪುತ್ರಿಕೆ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ (ಅಂದರೆ ಪುತ್ರಿಗಾದಿಗಳು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಪುತ್ರಿಗಾದಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನಯುಕ್ತರಾದ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೇ ಪುತ್ರಿಜರು. ಬಾಹ್ಯಯುಕ್ತರಾದ ಅದರೂ ಪುತ್ರಿಜರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರೆ. (ಪುತ್ರಿಜರು ಶತ್ರು ಶಂಸನಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವರು, ಪುತ್ರಿಗಳೂ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅಂಗಗಳು, ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅಂಗಭೂತಗಳಾದ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪುತ್ರಿಜರು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಪುತ್ರಿಜರ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಾಗಲೀ ಪುತ್ರಿಜರ ವಾಕ್ಯರೂಪಗಳಾದ ಪುತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಬಾಹ್ಯಯುಕ್ತರಾದ ಮೂರ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರಲಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನೂ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಯುಕ್ತರಾದ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಿಗೆ ಆ ವಾಕ್ಯಗಳ ಪ್ರಯೋಗವು ಕಾರಣವೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಂಬ ಅನುಸಂಧಾನ ರೂಪಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡುವವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ತುತಿಯು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ.) (೩) ಪ್ರಕಾರ ವಿಷಯ ಕಾಂತಿ, ವ್ಯವಹಾರ, ಗತಿ, ರಮಣ, ಮದ, ಸ್ವಪ್ನ, ಇವುಗಳಿಗೆ ಕರ್ತನಾದುದರಿಂದಲೂ ಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದುದರಿಂದಲೂ ದೇವನೆನಿಸಿಕೊಂಡವನು. (೪) ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ರೂಪದಿಂದ ಪುತ್ರಿಜರಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯೇ ಹೋತ್ವವಿಲ್ಲದ್ದಾನೆ. (ಅಂದರೆ—ಪುತ್ರಿಜರಲ್ಲಿ ಪುತ್ರಿಜರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಪುತ್ರಿಕೆ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸನ್ನಿಹಿತನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೋತ್ವವಿಲ್ಲದ ಅದರೂ ಅಗ್ನಿವಿೂಲೇ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲ ಸ್ತುತ್ಯವಾದದ್ದು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕದ್ದು ಅಗ್ನಿಗೆ ನಿಯಾಮಕವಾದುದು ಅಗ್ನಿನಾಮಕವಾದುದು ಯಾವುದು ಭಗವದ್ಗುಪವದೆಯೋ ಆ ರೂಪವೇ ಪುತ್ರಿಜರಿಗಿಂತ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಆದಕಾರಣ ಪುತ್ರಿಜಂ ಹೋತಾರಂ ಎಂಬುವು ಗಳಿಗೆ ಪುನರೂಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ.) (ಅಗ್ನಿನಾಮಕ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಹೋತ್ವವಿಲ್ಲದ್ದಾನೆಂಬುವುದು ಯಾವುದರಿಂದ ಎಂದರೆ) ಹೋತ್ವವಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಹೋತನಲ್ಲದ್ದಾನೋ ಆದಕಾರಣ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಹೋತ್ವವಿಲ್ಲದ್ದಾನೆಂಬುವುದು ಯುಕ್ತವು. (ಹೀಗೆ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೋತ್ವ ಶಬ್ದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಹೋತ್ವವಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯೋ, ಆದಕಾರಣ ಅಗ್ನಿಯು ಹೋತಾ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. (ಹೇಗೆಂದರೆ ತದ್ಭೇದಂ ವಾಕ್ ಸೋಪಯಮಗ್ನಿಃ ಸ ಹೋತಾ ಯಾವಮ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವೋ ಆದಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಯು ಅಭಿಮಾನಿಯು ಹೋತ್ವವಿಗೂ ಅಭಿಮಾನಿಯು, ಎಂದು ಶ್ರುತಿಮು.) ಪುಗ್ಣೇದಿಗಳು ಹೋತ್ವಶಬ್ದವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವರು. ಆದ ಕಾರಣ ಹೋತ್ವವಿಲ್ಲದಿರತಕ್ಕ ಭಗವದ್ಗುಪವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೇ (೫) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಹೋತ್ವ ಶಬ್ದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯವು ಅಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ವಿಷಯಗಳಾದ ಹವಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಹೋಮಿಸುವವನೋ, ಅದುದರಿಂದಲೂ ಹೋತನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು, (೬) ಇಂದ್ರಿಯ ವಿಷಯ ಸಂಬಂಧ ಸಂವಾದನದ್ವಾರಾ ವಿಷಯಾನುಭವರೂಪ ಭೋಗವನ್ನು ಯಾರು ಕೊಡುತ್ತಾರೋ, ಅವರ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪರಮ ಸುಖಪುರೂಷನಾದುದರಿಂದ ಸುಖಾರ್ಥಿಗಳು ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವೆನ್ನುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ರತ್ನಧಾತಮ ಶಬ್ದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ರತಿಯನ್ನು (ಸುಖವನ್ನು) ಧರಿಸುವವರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನಾದುದರಿಂದಲೂ ಸಮಾಧೇಯಗಳಾದ ಧನಗಳನ್ನು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸರ್ವಾಪೇಕ್ಷಯಾ ವಿಶೇಷತಃ ಕೊಡುವವನಾದುದರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ರತ್ನಧಾತಮಃ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ.

(1) ರತ್ನಂ ರತಂ ಧತ್ತೇ ಇತಿ ರತ್ನಧಾತಃ | ಅತಿಶಯೇನ ರತ್ನದಾತರತ್ನಧಾತಮಃ ಎಂದು. (2) ನಮಾ ವಿಕೇ

ನಾಕ್ಷರೇಷ ಭಂದಾಂಸಿ ವಿಯಂತಿ ನ ದ್ವಾಭ್ಯಾಂ ಒಂದೆರಡು ಅಕ್ಷರಗಳು ನ್ಯೂನಗಳಾದರೂ ಅಧಿಕವಾದ
ರೂದೋಷವಿಲ್ಲ, ಎಂಬ ಶ್ರವಣದಿಂದ ರತಿಧಾರಕೋತ್ತಮತ್ವಾತ್ಮಃ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಧಿಕೃತ
ದೋಷಾಧಾಯಕವಲ್ಲ.) || ೧ ||

ಅವ|| ಆಚಾರ ಬಲದಿಂದಲೂ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವೆನ್ನುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಆಚಾರ
ರವೂ ಇದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಯಕ್ || ಅಗ್ನಿಃ ಪೂರ್ವೇಭಿರ್ಯುಷಿಭಿರೀಡ್ಯೋ ನೂತನ್ಯರುತ |

ಸ ದೇವಾಃ ಏಹ ವಕ್ಷತಿ

|| ೨ ||

ಅ|| ಅಗ್ನಿಃ = ಅಗ್ನಿಯು, ಪೂರ್ವೇಭಿಃ = ಪುರಾತನರೂ ನೂತನ್ಯಃ = ವರ್ತಮಾನಕಾಲಿಕರೂ, ಉತ =
ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲಿಕರೂ ಆದ. ಯುಷಿಭಿಃ = ಜ್ಞಾನಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯುಷಿಗಳೆನಿಸಿ ಕೊಂಡ ದೇವಾದಿಗಳಿಂದ
ಈಡಃ = ಸ್ತುತ್ಯನು ಸಃ = ಸ್ತುತ್ಯನಾದ ಅಗ್ನಿಯೂ, ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೂ,
ಇಹ = ಈ ಬಾಹ್ಯಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ದೇವಾನ್ = ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಭಜಿಸುವ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅವಕ್ಷತಿ = ತರಿಸಲಿ.
ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತರಿಸಲಿ. (ಆದರೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಮಗೆ
ಉಪಕಾರಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಿ.) || ೨ ||

ಅವ|| ಆಗ್ನಂತರ್ಗತ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಗತ ಅಗ್ನಿನಾಮಕ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಚಾರವೂ ಇದೆ
ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ|| ಸ ಪೂರ್ವೇನೂತನ್ಯೇರೇಷ್ಯೈರ್ವಿಜ್ಞಾನಾದ್ಯುಷಿನಾಮಕೈಃ | ಈಡ್ಯೋ ದೇವಾದಿ
ಭಿಸ್ಸವ್ಯಸ್ಯ ಚ ದೇವಾನಿಹಾನಯೇತ್ || ೨ ||

ಅ|| ಆ ಅಗ್ನಿಯೂ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಗತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ಈಡ, ಪುರಾತನರೂ,
ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲಿಕರೂ, ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲಿಕರೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜ್ಞಾನವಿದ್ದುದರಿಂದ ಯುಷಿಸಾಮಕರೂ ಆದ ದೇವಾದಿ
ಗಳಿಂದೆಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಸ್ತುತ್ಯನಾದವನು. ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಆ ಅಗ್ನಿಯು, ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ಸ್ತುತಿ ಮಾಡಿದ
ಯುಷಿಗಳ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಬಾಹ್ಯ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಭೋಜಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತರಿಸಲಿ.
ಜ್ಞಾನ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಆದರೂ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಸದಾ ಇದ್ದರೂ ಅವರನ್ನು ಸ್ವಾವಕ
ವಾದ ಯುಷಿಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಾದಿ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಉಪಕಾರಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಿ. || ೨ ||

ಅವ || ಅಗ್ನಿಯು ಅಭಿಷ್ಠವನ್ನು ಕೊಡುವವನಾದುದರಿಂದ ಆತನ ಸ್ತೋತ್ರವು ಯುಕ್ತವೆಂಬ ಅಭಿ
ಪ್ರಾಯದಿಂದ. ಆತನು ಅಭಿಷ್ಠವನ್ನು ಕೊಡುವವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಯಕ್ || ಅಗ್ನಿನಾ ರಯಿಮಶ್ವನತ್ಪೋಷಮೇವ ದಿವೇ ದಿವೇ |

ಯಶಸಂ ನಿರವತ್ತಮಂ

|| ೩ ||

ಅವ || (ಸ್ತುತಿ ಮಾಡುವವನು) ಅಗ್ನಿನೈವ=ಅಗ್ನಿಯ ಮತ್ತು ಅಗ್ನಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ, ರಯಿಂ=ಬಾಹ್ಯ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಧನಾತ್ಮಕ ವಿತ್ತವನ್ನೂ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾಬ್ಧಿ ವಿತ್ತವನ್ನು ಅಶ್ವತಥ=ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ದಿವೇದಿವೇ=ದಿವಸ ದಿವಸದಲ್ಲಿ (ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ) ಪೂಜಮೇವ= (ಪ್ರಾಶ್ನವಾದ ದ್ರವ್ಯದ) ಪುಷ್ಪಿಯನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ಲೋಕದಂತೆ ಹೀನತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.) ವೀರವತ್ತಮಂ=(ಭೀಷ್ಮದಲ್ಲಿ) ಅತಿಶಯಿತ ಪುತ್ರನುಳ್ಳ (ಸದ್ಗುಣ ಭರಿತನಾದ ಪುತ್ರನಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ) ಯಶಸಂ=ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು, ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ವೀರ್ಯವತ್ತಾದ ಯಶಸ್ಸು ಜ್ಞಾನ ಸುಖ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಶ್ವತಥ= ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. || ೩ ||

ಭಾ || ತೇನೈವ ರಯಿಮಾಪ್ನೋತಿ ವಿತ್ತಂ ವಿದ್ಯಾಧನಾತ್ಮಕಂ | ದಿವಸೇ ದಿವಸೇ ನಿತ್ಯಂ ಪುಷ್ಪಮೇವ ನ ಹೀನತಾಂ | ಯಶಶ್ಚ ಪುತ್ರಸಂಯುಕ್ತಂ ವೀರ್ಯಾಷತ್ತಮ ಮೇವ ವಾ || ೩ ||

ಅ || ಸ್ತುತಿಸುವವನು ಅಗ್ನಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ, ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿ ಧನಾತ್ಮಕವಾದ ವಿತ್ತವನ್ನು, ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರೂಪ ವಿತ್ತವನ್ನೂ, ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲಿಯೂ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಂದಿದ ದ್ರವ್ಯದ ಪುಷ್ಪಿಯನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಪುನಃ ಲೋಕದಂತೆ ಹೀನತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿ ಸದ್ಗುಣ ಭರಿತನಾದ ಪುತ್ರರಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ವೀರ್ಯವತ್ತಾದ ಯಶಸ್ಸು, ಜ್ಞಾನ ಸುಖಗಳನ್ನು, ವೀರ್ಯವತ್ತಾದ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮೌಕ್ತ ಸುಖವನ್ನು, ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ದ್ರವ್ಯ ಪುತ್ರ ಕೀರ್ತಿಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಬಾಹ್ಯಾಗ್ನಿ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ. ರಯಿ ಶಬ್ದೋಕ್ತವಾದ ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನ ಮುಕ್ತಿಸುಖ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ.) ಎಂದು ವಾಙ್ಮನಸ್ತುತಿ ವಿಶಲ್ಪವು. || ೩ ||

ಅವ || ಹೀಗೆ ೩ಯುಕ್ತಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರವು ಯುಕ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿ ಈಗ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಯುಕ್ || ಅಗ್ನೇ ಯಂ ಯಜ್ಞಮುದ್ಧರಂ ವಿಶ್ವತಃ ಪರಿಭೂರಸಿ |

ಸ ಇದ್ದೇನೇಷು ಗಚ್ಛತಿ

|| ೪ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿ=(ಲೋಕ ಅಗ್ನಿಯೇ, (ನೀನು) ಅಧ್ಯರಂ=ವಿಧಿವಾರ್ಗದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ, (ಪ್ರಾಶ್ನದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿಯೇ ಅನುಷ್ಠೀಕವಾದ) ಯಂ ಯಜ್ಞಂ=ಯಾವ ಬಾಹ್ಯ ಆಂತರವಾದ ಯಾಗವನ್ನು ವಿಶ್ವತಃ ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಯಾವಾಗಲೂ) ಪರಿಭೂಃ ಅಸಿ=ಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೀಯೋ, ಸ ಇತ್=ಆಂತಹ ಯಜ್ಞವೇ, ದೇವೇಷು ಗಚ್ಛತಿ=ವೀರತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. (ಭಗವಂತನಿಂದ ರಕ್ಷಿತವಾದ ಯಜ್ಞವನ್ನೇ ದೇವತೆಗಳು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.) (ಆಂತಹ ಜ್ಞಾನ ಯಜ್ಞಕ್ಕೇನೇ ದೇವಾದಿಗಳು ವಿಷಯವಾಗುತ್ತಾರೆ.) ಎಂದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥವು. || ೪ ||

ಭಾ || ಯಂ ಯಜ್ಞಂ ಪರಿಶೋ ಭೂತ್ವಾ ರಕ್ಷಸಿ ತ್ವಂ ಸದೈವ ಚ | ವಿಧಿವಾರ್ಗ-
ಸ್ತಿಕಂ ದೇಶಾನ್ಸ ವಿನಾಪ್ನೋತ್ಯಸಂತಯಂ || ೪ ||

ಅ || (ಏಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ) ನೀನು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತಪ್ರಕಾರ ಅನುಷ್ಠಿತವಾದ ಬಾಹ್ಯ ಅಂತರ ಯಾವ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೀಯೋ, ಅಂತಹ ಯಜ್ಞವೇ, ನಿಶ್ಚಿಂತಯವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ, (ಪರಮೇಶ್ವರನಿಂದ ರಕ್ಷಿತವಾದ ಯಜ್ಞವನ್ನೇ ದೇವತೆಗಳು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞಕ್ಕೇನೇ ದೇವಾದಿಗಳು ವಿಷಯರಾಗುತ್ತಾರೆ) || ೪ ||

ಋಕ್ || ಅಗ್ನಿಹೋತಾ ಕವಿಕ್ರತುಃ ಸತ್ಯತ್ವಿತ್ರವಸ್ತುನಃ |

ದೇವೋ ದೇವೇಭಿರಾಗಮತ್

|| ೫ ||

ಅ || ಹೋತಾ=ಹೋತನಿಗೆ ಪ್ರೇರಣನಾಗಿ ಹೋತೃವಿನಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಹೋತಾ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಕವಿ ಕ್ರತುಃ=ಸರ್ವವಿಷಯಕ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳ, ಸತ್ಯಃ=ನಿರ್ದುಷ್ಕಗಳಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತನೂ ಸರ್ವನಿಯಾಮಕನೂ, ಚಿತ್ರವಸ್ತುನಃ=ಅದ್ಭುತವಾದ (ಉತ್ತಮವಾದ) ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ ಪುರುಷರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮನು, ದೇವಃ=ಕ್ರೀಡಾವಿ ಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟನು, ಸ್ತುತಿವಿಷಯನು, ಇಂತಹ, ಅಗ್ನಿಃ=ಅಗ್ನಿಯು, ದೇವೇಭಿಃ=ಯಜ್ಞಾಧಿಗಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಆಗಮಃ=ಯಜ್ಞವ್ಯಾಸವನ್ನು ಭಕ್ತರ ಶರೀರವನ್ನಾಗಲಿ, ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ಅಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಭಕ್ತರ ಬಾಹ್ಯ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪೂಜೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷತಃ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.) || ೫ ||

ಭಾ || ಸೋಽಖಿಲಗ್ರಹಪ್ರಜ್ಞಃ ಸದ್ಗುಣೈಸ್ಸಂಕತೋಽಖಿಲಂ |

ಯಮಯತ್ಯಗ್ರ್ಯಕೀರ್ತಿಸಾಮುತ್ತಮೋ ವಿಬುಧೈಸ್ಸಹ ||

ಆಗಂತಾಽಖಿಲಭಕ್ತಾನಾಂ ಪೂಜಾಸ್ವೀಕಾರತತ್ಪರಃ

|| ೬ || ೧ ||

ಅ || ಆ ಅಗ್ನಿಯು ಸಮಸ್ತ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳವನು. ಜಗತ್ಸಂಸ್ಥಿಕರ್ತೃತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತನು, ಮತ್ತು ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಪ್ರೇರೇಶಕನು, ಉತ್ತಮ ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ ಪುರುಷರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನು, ಇಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಮಸ್ತ ಭಕ್ತರ ಬಾಹ್ಯ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪೂಜೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿ ಯಜ್ಞಾಭೀಕ್ಷ್ಯಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಒಡಗೂಡಿ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ (ಹವಿರಾದಿಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಆಶಯದಿಂದ ಅಲ್ಲ) ಯಜ್ಞವ್ಯಾಸವನ್ನು ಸುರಿತು ಮತ್ತು ಭಕ್ತರ ಶರೀರವನ್ನು ಸುರಿತು ಬದುಕುತ್ತಾನೆ ಅಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷತಃ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. || ೬ || ೧ ||

೧ನೇ ವರ್ಗವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಋಕ್ || ಯದಂಗ ಧಾತುಪೇ ತ್ವಮಗ್ನೇ ಭದ್ರಂ ಕರಿಷ್ಯಸಿ |

ತವೇತ್ತತ್ಸತ್ಯಮಂಗಿರಃ

|| ೭ ||

ಅ || ಅಂಗ- ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದ, ಅಂಗಿರಃ ಅಂಗಿರ ಋಷಿರು ಪುತ್ರನಾದುದರಿಂದ ಅಂಗಿರಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನೇ, ಮತ್ತು ಆತನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಂಗಿರಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನೇ (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಶ್ಲೋಕ) ಸರ್ವರ ರೀತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿ (=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಶ್ವೇತ = ನೀನು, ದಾಶುಷೇ - ದಕ್ಷಿಣಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ ಯಜಮಾನನಿಗಾಗಿ, ಭದ್ರ = ಮಂಗಳವನ್ನು, ಕರಿಸ್ಯಸೀತಿ ಯತ್ = ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಿ ಎನ್ನುವುದು ಯಾವುದೋ, ತತ್ = ಅದು, ತವ ಇತ್ = ನಿನಗೇನೇ, ಸತ್ಯ = ಯಥಾರ್ಥವು. (ಅಂದರೆ ಈತನಿಗೆ ಇಂತಹ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿದರೆ ನಿನ್ನ ಯವಾಗಿಯೂ ಕೊಡುತ್ತೆ.) || ೬ ||

ಭಾ || ಯಜಮಾನಾಯ ಯದ್ಭದ್ರಂ ಕರ್ತುಮಿಚ್ಛಸಿ ಸತ್ವಿಯ | ತ್ವ(ಯ)ಚ್ಛೇಷ್ಟಯ್ಯೇವ ಕರ್ಮಾಣಿ ವರ್ತಯಿತ್ವಾ ತದೀದನಂ || ತವೈವ ಸತ್ಯಮಂಗಾನಾಂ ರಸ ಯದ್ವ ಬ್ಧಗೋ ಹರಿ || ಅಂಗಿರಾಃ ಅಂಗಿರಃ ಪುತ್ರೇ ಯತೋಗ್ನಿರಭವತ್ತ್ವಚಿತ್ || ೬ ||

ಅ : ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಹವಿಸ್ಸು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ ಯಜಮಾನನಿಗಾಗಿ, ಮಂಗಳಕಾರ್ಯವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯಾವುದು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಿಯೋ, ಅಂತಹ ಇಚ್ಛಾರೂಪವ್ಯಾಪಾರವು ನಿನಗೇನೇ ಸತ್ಯವು (ಅಂದರೆ ಇಂತಹ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿದರೆ ಕೊಡುವಿಯೇ.) (ಮತ್ತ ಯಜಮಾನನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂದು ವಿನಿಮಯವಲ್ಲ (ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರವಲ್ಲ, ಮತ್ತೆ) ಅಂಗಾನಾಂ ರಸ = ಸರ್ವರ ರೀತಿ ಪ್ರವರ್ತಕನೇ, ಯಾವ ನಿನ್ನ ಚೇಷ್ಟೆಯಿಂದಲೇ ಯಜಮಾನನಿಂದ ಸತ್ಯಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತಿ. (ಅಂದರೆ ಪೂಜಾದಿಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರವರ್ತಕನೂ ನೀನೇ.) (ಬಾಹ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೋ ಆದ ಕಾರಣ ಅಂಗಿರಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಶ್ರೀಹರಿಯು ವಹ್ನಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಹೇಗೆ ಅಂಗಿರಾಃ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆಂದರೆ) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೆಲವು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಅಂಗಿರ ಋಷಿಯ ಪುತ್ರನಾಗುವನೋ, ಆದ ಕಾರಣ ಗೋಭಿಃ ಶ್ರೀಭೇತ ಮತ್ಸರಂ ಮದವನಕವಾದ ಸೋಮವನ್ನು ಗೋವಿನ ವಿಕಾರಗಳಾದ ಪಯಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಮಿಶ್ರೀಕರಿಸಬೇಕು. ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವು ಕಂಡದ್ದರಿಂದಲೂ. ಯತ್ರ ವಾ ಪಿತುಃ ತದ್ವಾ ಪುತ್ರಸ್ಯ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಅಂಗಿರಸ ಋಷಿಗಳ ಪುತ್ರನಾದುದರಿಂದ ಅಂಗಿರಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ಕೂಡಾ ತದಧೀನನಾದ ಭವತ್ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಅಂಗಿರಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೬ ||

ಋ || ಉಪ ತ್ವಾಂಗೀ ದಿನೇ ದಿನೇ ದೋಷಾವಸ್ತರ್ಥಿಯಾ ವಯಂ | ನಮೋ ಭರಂಶ ಏಮಸಿ || ೭ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿ (=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಧಿಯಾ = ಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ, ವಯಂ = ನಾವು (ಆತ್ಮೈಕರಾಧಾಗ್ಯಾ) ದಿನೇ ದಿನೇ ದಿನದಿನವೂ (ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ) ದೋಷಾವಸ್ತುಃ = ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ, ಸರ್ವದಾ, ನಮಃ = ನಿನ್ನ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು, ಭರಂಶಃ = ಧರಿಸಿದವನಾಗಿ, (ಮಾಡುತ್ತಾ) ತ್ವಾ = ನಿನ್ನನ್ನೇ (ಉಚ್ಛ್ರಾಂತಗುಣಗಳನ್ನು ನನ್ನಾಗಿಯೂ, ಉಪ ಆ ಏಮಸಿ = ರರಣು ಹೊಂದಿವೆವು. || ೭ ||

ಭಾ || ವಸ್ತದೀನಮಹೋರಾತ್ರಮಭೀಷ್ಟಪ್ರಾಣಿನಾಂ ಸದಾ |

ಅಲ್ಪಾ ಅಪಿ ವಯಂ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ತ್ವಾಮುಚ್ಯತುಗುಣವಿಶ್ವೇಶಂ |

ಉಪಯಾನು ಮನಃಕರ್ಮ ನಾಗ್ನಿಸ್ತನ್ನಮಸಂಭರಾಃ

|| ೭ ||

ಅ || ಯಾವಾಗಲೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟದಾಯಕನೇ ಬುದ್ಧ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ನಾವು ಅತ್ಯಲ್ಪ ವಾದಾಗ್ಯೂ ವಸ್ತು=ಹೆಗಲು. (ಹೆಗಲು ರಾತ್ರಿ) ಸರ್ವದಾ ಮನಸ್ಸು ಕರ್ಮವಚನಗಳಿಂದ ನಿನ್ನ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಭರಿಸಿದವರಾಗಿ (ಮಾಡುವವರಾಗಿ) ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೂ. ಸರ್ವನಿಯಾಮಕನೂ ಆದ ನಿನ್ನನ್ನು ಕೇವಲ ಭಕ್ತ್ಯತಿಶಯ ವಶದಿಂದಲೇ ಶರಣು ಹೊಂದುತ್ತೇವೆ. || ೭ ||

ಋ || ರಾಜಂತಮದ್ವರಾಣಾಂ ಗೋಪಾಮೃತಸ್ಯ ದೀದಿವಿಂ |

ವರ್ಧಮಾನಂ ಸ್ವೇ ದಮೇ

|| ೮ ||

ಅ || ಅಧ್ವರಾಣಾಂ=ಯಜ್ಞಗಳಿಗೆ, ರಾಜಂತಂ=ನಿಯಾಮಕನು, (ಅಂದರೆ-ಬಾಹ್ಯ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ .ಯಜ್ಞಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯು) ಋತಸ್ಯ=ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ, ಗೋಪಾಂ=ರಕ್ಷಕನು, ಸ್ವೇ ದಮೇ=(ಬಾಹ್ಯವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ) ಸ್ವರ್ಗ ಮೊದಲಾದ ತನ್ನ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿಯೂ, (ಆಧ್ಯಾತ್ಮವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ) ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೂ, ದೀದಿವಿಂ=ವಿತೇಷತಃ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು, ವರ್ಧಮಾನಂ=ಸದಾ ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನು ಇಂತಹ ನಿನ್ನನ್ನು ಶರಣು ಹೊಂದುವೆವು. || ೮ ||

ಭಾ || ದೇದೀಪ್ಯಮಾನಂ ಸ್ವೇ ಸದ್ಮನ್ಯದ್ವರೇಶಂ ಸದಾವೃಥಂ |

ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನ ಗೋಪಂ ತ್ವಾಮುಚೇಮಸಿ

|| ೯ ||

ಅ || ಬಾಹ್ಯ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಯಜ್ಞಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯು, ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವನು, ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷತಃ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು, ಯಾವಾಗಲೂ ಸರ್ವಗುಣ ಸಂಪೂರ್ಣನು, ಇಂತಹ ನಿನ್ನನ್ನು ಶರಣು ಹೊಂದುವೆವು || ೯ ||

ಋ || ಸ ನಃ ಪಿತೇವ ಸೂನವೇಽಗ್ನೇ ಸೂಪಾಯನೋ ಭವ |

ಸಚಸ್ವಾ ನಃ ಸ್ತುತಯೇ

|| ೧೦ || ೩ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಸಃ=ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ನಮ್ಮಿಂದ ಶರಣು ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟ ನೀನು, ಸೂನವೇ=ಪುತ್ರನಿಗೆ, ಪಿತೇವ=ತಂದೆಯಂತೆ, ನಃ=ನಮಗೆ ಸೂಪಾಯನಃ=ಶೋಭನಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯಾಶ್ರಯನೂ, ಭವ=ಆಗು. ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು ಸ್ತುತಯೇ=ನಿರಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಸೌಖ್ಯಕ್ಕಾಗಿ, ಅಥವಾ ಸದಾ ಚಿನ್ನಾಗಿ ಬಲಕ್ಕಾಗಿ, ಸಚಸ್ವ=ರಕ್ಷಿಸು. (ಅಂದರೆ ಹೇಗೆ ರಕ್ಷಣದಿಂದ ನಮಗೆ ಸರ್ವದಾ ಸೌಖ್ಯಾದಿಗಳು ಆಗುತ್ತವೋ, ಹಾಗೆ ರಕ್ಷಿಸು) || ೧೦ ||

ಭಾ || ಪಿತೇವ ನಃ ಸೂಪಾತ್ರಯೋ ಭವ ತ್ವಂ ಚ ಯದ್ವದೌರಸಸೂನವೇ |

ರಕ್ಷ ಸಂತತಸೌಖ್ಯಾಯ ಸಮ್ಯಕ್ಸತ್ವಾಯ ವಾ ಸದಾ

|| ೯ || ೨ || ೧ ||

ಅ || ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ ನೀನು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಂದೆಯಂತೆ ನಮಗೆ ಶುಭಕರ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯಾಶ್ರಯ ನಾಗು. (ಕೇವಲ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಂದೆಯಂತೆ ಅಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ) ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಔರಸಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಂದೆಯು ಹೇಗೆ ಅಶ್ರಯನೋ. ಹಾಗೆ ಅಶ್ರಯನಾಗು. ಅಥವಾ ತಂದೆಯು ದತ್ತಪುತ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಶ್ರಯನು ಹೇಗೆ ಆಗುತ್ತಾನೋ ಹಾಗೆ ನಮಗೆ ಅಶ್ರಯನಾಗು. ಔರಸ ಪುತ್ರನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಅಶ್ರಯನಾಗುತ್ತಾನೋ ಹಾಗೂ ನಮಗೆ ಅಶ್ರಯನಾಗುವ(ಎನ್ನುವ) ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಯವ್ಯದೌರಸಸೂನವೇ ಎಂದದ್ದು.) ಮತ್ತು ಸದಾ ದುಃಖ ನಿವೃದ್ಧಿರುವ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ ರಕ್ಷಿಸು. (ಹೇಗೆ ರಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಸರ್ವದಾ ಸೌಖ್ಯಾದಿಗಳುಂಟಾಗುವವೋ ಹಾಗೆ ರಕ್ಷಿಸು.) || ೯ || ೨ || ೧ ||

ಅವ || ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ ಸೂಕ್ತ, ಮುಂದೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಸೂಕ್ತ ಇವುಗಳ ಜ್ಞಾನಾದಿ ಗಳು ಋಷ್ಯಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಇದ್ದರೇನೇ ಸಫಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಫಲವಾಗಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಯೋ ಹ ವಃ ಅವಿದಿತಾರ್ಷಭ್ಯಂದೋ ದೈವತ ಬ್ರಹ್ಮಣೇನ ಮಂತ್ರೇಣ ಯಜತಿ ಯಾಜಯತಿ ವ್ಯಾಧ್ಯಾಽಯತಿ ಸ್ಥಾಣಾಂ ವರ್ಜ್ಯತಿ ಗರ್ಭೇ ವಾ ಪದ್ಯತೇ ಪ್ರಮಿಯಾತೇವಾ ಯಾವಾತನು, ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟೃ, ಗಾಯತ್ರಾದಿ ಭಂದಸ್ತು, ಮಂತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ದೇವತೆ, ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯ ಮಂತ್ರಾರ್ಥ, ಮಂತ್ರ ಗಳಿಗೆ ಆನಾವ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಗ, (ಮಂತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಅರ್ಥ) ಇವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಮಂತ್ರ ಸಮೂಹ ದಿಂದ ದೇವ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸು ಮೊವಲಾಮದನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೋ, ಅಧ್ಯಯನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹನು ವೃಕ್ಷಾದಿ ಸ್ಥಾವರ ಜಾತಿಯನ್ನು ಮೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಭೂಗರ್ತ ರೂಪವಾದ ನರಕದಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಪಾಯುಷ್ಯ ವುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪಾಪೀಯಾನ್ ಭವತಿ ಪಾಪಿವ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕರ್ಹಸ್ತಾದೇಶಾನಿ ಮಂತ್ರೇ ಮಂತ್ರೇ ವಿದ್ಯಾತ್, ಆದಕಾರಣ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು. ಆದಕಾರಣ ಋಷ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಋಷಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

ಭಾ || (೧) ಮುನಿಸ್ತು ಸರ್ವವಿದ್ಯಾನಾಂ ಭಗವಾನ್ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ | ವಿಶೇಷತಶ್ಚ ವೇದಾಪಾಂ ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಮಿತಿ ಶ್ರುತಿಃ || (೨) ಮುಗ್ಧೇದಾದಿಕಮಸ್ಯೈವ ಶ್ವಸಿತಂ ಪ್ರಾಹ ಚಾಪರಾ || (೩) ವಾಚೋ ಬಭೂವುರುಶತೀರ್ಹಯಗ್ರೀವಾದಿತಿ ಸ್ಫುಟಂ | ವಚೋ ಭಾಗವತೇಷ್ಯಸ್ಮಿ (೪) ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡೇಷಿ ಕಥಾ ಸರಂಃಹಯಗ್ರೀವಾದಿಮಾ ವಿದ್ಯಾಃ ಶ್ವಸಿತತ್ವೇನ ನಿಶ್ಚುತಾಃ | ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಸ್ವೀಕೃತಾಸ್ತಾಶ್ಚ ರುದ್ರಶೇಷವಿಪಾ ಅಪಿ | ದಕ್ಷಾದ್ಯಾಃ ಸನಕಾದ್ಯಶ್ಚ ಶಕ್ರಾದ್ಯಾ ಮನವಸ್ತಥಾ | ಜಗತ್ಸೇ ಚ ವಿಶ್ವಸ್ಮಿನ್ ಚಕ್ರವ್ಯಾಸ್ತಾಸ್ತತೋಽಖಿಲಾಃ || (೫) ಉಕ್ತಂ ಪಾದ್ಯಪುರಾಣೇಚ ಕಪಿಲೋ ಭಗವಾನಜಃ | ಪ್ರೋವಾಚ ಬ್ರಹ್ಮಣೇ ವಿದ್ಯಾಃ (೬) ಹೃದಿಸ್ಥೋ ಬಾದರಾಯಣಃ | ಓಂಕಾರಪೂರ್ವಿಕಾ ವಿದ್ಯಾಃ ಪ್ರೇರಯತ್ಕಖಿಲೇಷ್ವಪಿ | ಸದೈವ ಬ್ರಹ್ಮಣೇ ಪೂರ್ವ ಮಿತಿ ಸಾತ್ವತ ಸಂಹಿತಾ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಪದ್ಮಾಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನೂ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷರಿಂದುತ್ತಮನೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೂ ಋಷಿಯು (ಮಂತ್ರದ್ರವ್ಯನು.) ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವೇದಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಂತ್ರದ್ರವ್ಯನು. (ಅಭ್ಯಾಸಕನ್ನಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅಭ್ಯಯನವಿಲ್ಲವೇನೇ ವೇದಾದಿಗಳಿಗೆ ದ್ರವ್ಯನಾಗಿ ಯಾವನು ತಾನೇ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೋ, ಆತನು ಆ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಋಷಿಯು. ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.) (ಪೌರುಷೇಯ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆಯೇ ಅವುಗಳ ದರ್ಶನವು. ವೇದಗಳನ್ನಾದರೂ ಸರ್ವದಾ ನೋಡುತ್ತಲೇ ಇರುವನು.) (ಇದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ವಿದಧಾತಿ ಪೂರ್ವಂ ಯೋ ವೈ ವೇದಾಂಶ್ಚ ಪ್ರಹೀಣೋತಿ ತಸ್ಯ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು (ಶ್ರೀತಾತ್ಪರ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು) ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಆತನಿಗೆ ವೇದಾದಿ ಸರ್ವ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪದೇಶಿಸಿದನು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. (ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೂ ಋಷಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.) (೨) ಅಸ್ಯ ಮಹತೋ ಭೂತಸ್ಯ ನಿಶ್ಚಿಸಿತಮುಪದ್ಯ ದೃಗ್ವೇದೋ ಯಜುರ್ವೇದಃ ಸಾಮವೇದೋಽಥರ್ವಾಕಂ ೧೧ ಇತಿಹಾಸಃ ಪುರಾಣಂ ವಿದ್ಯಾ ಉಪನಿಷದಃ ಶ್ಲೋಕಾಃ ಸೂತ್ರಾಣ್ಯನುಷ್ಠಾಪ್ಯಾನಾನಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾನ್ಯಸ್ಯೈವೈವಾಂ ನಿಶ್ಚಿಸೀವಾ ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಶ್ರುತಿಯು. ಋಗ್ವೇದ ಮೊದಲಾದ ಆನಂತರ ವೇದಗಳು, ಭಾರತ, ರಾಮಾಯಣವೂ, ಸಮಸ್ತ ಪುರಾಣಗಳೂ. ಮೂಲ ವೇದರಾಶಿಯು, ವಿಶೇಷತಃ ಭಗವತ್ಪ್ರತಿಪಾದಕಗಳಾದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು. ಪಂಚರಾತ್ರಾಗಮಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳು, ವೇದವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೂ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನರೂಪ ಗ್ರಂಥ ವಿಶೇಷಗಳು, ವೇದಾರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀ ಹರಿಯಿಂದಲೇ ಹೊರಟವುಗಳು. ಇನ್ನು ಮುಂದಾಗಿ ರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತು, ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದಲೇ ಆನಾಯಾಸದಿಂದಲೇ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು (ಅವಿರ್ಭೂತಗಳು) ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಋಷಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. (೩) ವಾಜೋ ಬಭೂವುರುಶತೀಃ ಶ್ವಸತೋಽಸ್ಯ ನಶ್ವಃ ಶ್ವಾಸನನ್ನು ಬಿಡತಕ್ಕ ಹಯಗ್ರೀವ ದೇವರ ಮೂಗಿನಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಮಾನಗಳಾದ ವೇದಾದಿ ವಚನಗಳು ಅವಿರ್ಭೂತಗಳಾದವು, ಎಂದು ಭಾಗವತದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸತಕ್ಕ ವಚನವಿದೆ. (೪) ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂತಹ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸತಕ್ಕ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ವಚನವಿದೆ. (ಆ ವಚನವು ಯಾವುದೆಂದರೆ) ಹಯಗ್ರೀವ ದೇವರಿಂದ ಈ ಋಗಾದಿ ವಿದ್ಯೆಗಳು ಶ್ವಾಸರೂಪದಿಂದ ಹೊರಟಿವೆ. ಆ ವಿದ್ಯೆಗಳು ಚತುರ್ಮುಖನಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ರುದ್ರ ಶೇಷ ಗರುಡರೂ, ಅವರಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳೂ, ಅವರಿಂದ ದಕ್ಷ ಪ್ರಜಾಪತಿ ಮೊದಲಾದವರೂ, ಅವರಿಂದ ಸನಕ, ಸನಂದನ ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಗಳೂ ಹಾಗೆಯೇ ಮನುಗಳೂ ಕೂಡ ಆ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಅವರಾದರೂ ಸರ್ವ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಅವರ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳೂ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಗಳಾದವು (೫) ಉತ್ಪತ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದಿರುವ ಕಪಿಲರೂಪಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ವೇದಾದಿ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು, ಎಂದು ಪಾದ್ಮ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ (ಬ್ರಾಹ್ಮ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿಯೂ) ಹೇಳಿದೆ. (೬) ಹೃದಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವೇದವ್ಯಾಸ ದೇವರು ಸುಂಕಾರವೇ ಆದಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಸರ್ವರಿಗೂ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರಲ್ಲಿಯೂ ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಎಂದು ಸಾತ್ವತ ಸಂಹಿತೆಯು.

ಐ || (1) ಋಷಿಭಂದೋದೈವತಾನಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾರ್ಥಸ್ಯರಾದ್ಯಪಿ | ಅವಿದಿತ್ವಾ ಪ್ರಯುಂಜಾನೋ ಮಂತ್ರಕಂಠಿಕಉಚ್ಛತೇ || (೨) ಸ್ವರೋ ವರ್ಣಾಕ್ಷರಮಾತ್ರಾದಿನಿಯೋಗೋಕ್ಷರ ಏವಚ | ಮಂತ್ರಂ ಜಿಜ್ಞಾಸಮಾನೇನ ವೇದಿಕವ್ಯಂ ಪದೇಪದೇ || ಎಂದು ಸ್ಮೃತಿಗಳು. (3) ಅಥ ಋಗ್ವೇದಾಮ್ನಯೇ ಶಾಕಲಕೇ ಸೂಕ್ತಪ್ರತೀಕ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯಾಪ್ರದೈವತಭಂದಾಂಶ್ಯನುಕ್ರಮಿಷ್ಯಾನೋ ಯಥೋಪದೇಶಂ ನ ಹ್ಯೇತಜ್ಞಾನಮೃತೇ ಶ್ರೌತ ಸ್ವಾರ್ತಕರ್ಮಪ್ರಸಿದ್ಧಿರ್ಮಂ

**ಶ್ರೀಶಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಜಾರ್ಷೇಯ ಛಂದೋ ಚೈವತ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನಾಧ್ಯಾಪನಾಧ್ಯಾಂ ಶ್ರೇಯೋಽಧಿ
ಗಚ್ಛತಿ ||** ಎಂದು ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯು, ಅಂತೂ ಋಷ್ಯಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಕರ್ಮವು ಸಫಲವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.
ಯಾವನು ಇವುಗಳ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೋ, ಆತನು ಅಧ್ಯಾಪನಾಧಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದು
ತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

ಆವ || ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯ ಋಷಿಯು, ಎಂದುಪವಾದಿಸಿ ಆ ಮೇಲೆ ಚತುರ್ಮುಖ
ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಋಷಿಯೆಂದುಪವಾದಿಸುತ್ತಾರೆ.

**ಭಾ || (೧) ಸಕೃನ್ನಿಗದಮಾತ್ರೇಣ ಗೃಹೀತಂ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಾಖಿಲಂ | ಅಂತರ್ಗತಸ್ಯ ನ್ಯಾಸಸ್ಯ
ಪ್ರಸಾದಾನ್ನಿತ್ಯಶಕ್ತಿತಃ | ತೇನ ಚಾನಂತಶಕ್ತಿಶ್ಚಾದ್ಯುಗಪತ್ಸಮುದೀರಿತಂ | ಪ್ರಥಮ
ಪ್ರತಿಪತ್ತೃತ್ವಾನ್ಮುನಿಬ್ರಹ್ಮಾಖಿಲಸ್ಯ ಚ || ೨ ||**

ಅ || ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅನಂತಾನಂತ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ
ಶ್ರೀಹರಿಯು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯಾಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಅಧಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಲ ಹೇಳೋಣ ಮಾತ್ರ
ದಿಂದಲೇ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತರಾದ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಶ್ರೀಭಗವತ್
ಸಾದಾಧೀನವಾದ ನಿತ್ಯಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಗೃಹಿಸಿರುವನೋ ಆದಕಾರಣ ಹೀಗೆ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮತಃ
ತಿಳಿದವನಾದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯಾಸಮೂಹಕ್ಕೂ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಥಮ ಋಷಿಯು
ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು || ೨ ||

ಅವ || ಹೀಗೆ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮುಖ್ಯಋಷಿಯು. ಆ ಮೇಲೆ ಚತುರ್ಮುಖನೂ
ಋಷಿಯು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಈಗ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಭೇದಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

**ಭಾ || ಸುಪರ್ಣೋಽಖಿಲವೇದಾನಾಂ ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ಯ ನಾಗರಾಟ್ | ದ್ವಿತೀಯ ಪ್ರತಿಪತ್ತ
ತ್ವಾನ್ಮುನಿತ್ವೇ ಸಂಪ್ರಕೀರ್ತಿತೌ || ೩ ||**

ಅ || ಅಖಿಲ ವೇದಗಳಿಗೆ ಗುಡನೂ, ಪಂಚರಾತ್ರಾಗಮಕ್ಕೆ (ಪೌರುಷೇಯ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೂ)
ಶೇಷನೂ ಋಷಿಯು. ಇವರಿಬ್ಬರು ೨ನೇ (ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಮೇಲೆ) ತಿಳಿಯುವವರಾದುದರಿಂದ ಋಷಿತ್ವ ವಿಷಯ
ದಲ್ಲಿ ೨ನೆಯವರಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. || ೩ ||

ಅವ || ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ವಯಮೇವ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಋಷಿಯಾಗಲಿ,
ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸಿಕೊಂಡ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಹೇಗೆ ಋಷಿಗಳಾಗುವರೂ. ಎಂತರೆ

**ಭಾ || ಯಃ ಪಶ್ಯತಿ ಸ್ವಯಂ ವಾಕ್ಯಂ ಸ ಋಷಿಸ್ತಸ್ಯ ಕೀರ್ತಿತಃ | ಅರ್ವಾಕ್ಷು ದ್ವಾದಶಾ
ವೃತ್ತೇರಧೀತ್ಯಾಪ್ಯುಷಿರೇವ ಸಃ || ೪ ||**

ಅ || ಯಾವಾತನು ತಾನು ಗುರುಗಳ ದ್ವಾರಾ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡದೇನೇ ಯಾವ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಏವ
ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಆತನು ಆ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಋಷಿಯೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೋ, ಹೀಗೆಯೇ ಯಾವಾತನು

೧೨ ಸಲಕ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಗುರುಗಳ ಮುಖದಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿಯಾದರೂ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ, ಆತನೂ ಋಷಿಯೇ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ ಅಂತಹನೂ ತಾನಾಗಿಯೇ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡವನಿಗೆ ಸದೃಶನೇ ಆಗುವನು. ಅಷ್ಟು ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಲ್ಲದವನು ಇಷ್ಟಮಾತ್ರ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಸಮಸ್ತವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಶಕ್ತನಾಗಲಾರನು.) (ಎನಂಚ ದ್ವಾದಶಾವೃತ್ತೇರರ್ವಾಕ್ ಅಧ್ಯಯನೇನಾಪಿ ಸರ್ವವಿದ್ಯಾಪ್ರತಿಪತ್ತಾ ಋಷಿಃ ಅಂದರೆ ೧೨ ಸಲಕ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಗುರುಗಳ ಮುಖದಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿಯಾದರೂ ಸಮಸ್ತವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನೂ ಋಷಿಯೆನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆಂದುಕ್ತವಾಯ್ತು.) ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಾದರೂ ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ತಾವಾಗಿಯೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಸಲ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವರು. ಆದಕಾರಣ ಋಷಿಗಳೆನ್ನುವುದು ಯುಕ್ತವು. || ೪ ||

ಅವ || ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಸ್ವತಃ ಎವ ವೇದಾದಿ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡು ಋಷಿಗಳೆಂದಾರರೆ ಅವರಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನವು ಏತಕ್ಕೆಂದರೆ --

ಭಾ || ಯತ್ಸ್ವಯಂ ಪ್ರತಿಭಾತಸ್ಯ ಸಂಶಯಾರ್ಥಂ (ನಿಶ್ಚಯಾರ್ಥಂ) ಗುರೋರ್ವಚಃ |

ಸುಪರ್ಣಾದೇರ್ವಿರಿಂಚಸ್ಯ ಕೇವಲಂ ಧರ್ಮಕಾರಣಂ

|| ೫ ||

ಅ || ಗರುಡ ಶೇಷಾದಿಗಳು ಸ್ವತಃವ ವೇದಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಪಾಠ ರೂಪವಾದ ಯಾವುದು ಗುರುಗಳ ವಚನವೋ, ಅದು ನಾವು ಕಂಡದ್ದು ವೇದವೋ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಸಾಕ್ಷ್ಯವೋ ಎನ್ನುವ ಸಂಶಯ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಇದು ವೇದವೇ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಚತುರ್ಮುಖನಿಗಾದರೂ ಸಂಶಯವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಕೇವಲ ಧರ್ಮಕ್ಕೇನೇ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. (ಇತರರಿಗಾದರೂ ಗುರುಗಳ ವಚನವು ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವು.) (ಪರಮೇಶ್ವರನಿಂದಲೇ ಅಧ್ಯಯನವು ಮಹಾಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು.) || ೫ ||

ಅವ || ಹೀಗೆ ಪೌರುಷೇಯ ಅಪೌರುಷೇಯ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಋಷಿಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿ ವೇದಗಳ ಲ್ಲಯೇ ಅವಂತರ ಭೇದದಿಂದ ಋಷಿ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || (೧) ಯಚಾವ್ಯಾಪ್ತಿಶ್ಚತಃ ಶಕ್ತ್ರೋ ಯಜುಷಾಂ ಸೂರ್ಯಾ ಏವಚ | ಸೋಮಸ್ತನ್ಮಾಂ ತೃತೀಯಾಸ್ತೇ ಪ್ರತಿಪತ್ತಾರ ಈರಿತಾಃ (೨) ಅಥರ್ವಾಂಗಿರಸಾನುಗ್ನಿರೇಕರ್ಷಿಶ್ಚಾಪ್ಯ ಧರ್ವಣಾಂ || ಇತ್ಯುಕ್ತಾಸ್ತಮುದಾಯಸ್ಯ ಸಂತ್ಯನ್ಯೇ ಚ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ || ೬ ||

ಅ || (೧) ಗರುಡ ಶೇಷಾದಿಗಳ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ರುಗ್ವೇದಾದಿಗಳಿಗೇನೇ ವೇದವೇದ್ಯನೂ, ಯಜುರ್ವೇದಗಳಿಗೇನೇ ಸೂರ್ಯನಾದರೂ ಸಾನುವೇದಗಳಿಗೇನೇ ಸೋಮನಾದರೂ ಋಷಿಯು. ಆ ಮೂವರು ಗರುಡಾದ್ಯನಂತರದಲ್ಲಿಯೇ ಮೂರನೆಯವರಾಗಿ ತಿಳಿಯುವರೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅಥರ್ವ, ಅಂಗಿರಸ, ಎಂದು ಎರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳುಳ್ಳ ಅಥರ್ವ ವೇದಕ್ಕೂ ಅಗ್ನಿಯು ಋಷಿಯು. ಅಥರ್ವಣ ವೇದದ ಪ್ರಭೇದಗಳಾದ ಅಥರ್ವಗಳಿಗಾದರೂ ಅಗ್ನಿಯೂ ಏಕರ್ಷಿಯೂ ಕೂಡ ಋಷಿಯು. || ೬ ||

ಅವ || ಅವರಿಗಿಂತ ಕೆಳಗಿನವರಾದ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನವರನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಾ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || ಇತ್ಯುಕ್ತಾಸ್ತಮುದಾಯಸ್ಯ ಸಂತ್ಯನ್ಯೇಚ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್

|| ೭ ||

ಅ || ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದವರು ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವಿಭಕ್ತ ವಿದ್ಯಾ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ಋಷಿಗಳು ಮೂರು ವಿಧ ರೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟರು. ಇವರಿಂದ ಇತರರಾದ ಶಾಲಿಲ ಆಶ್ರಮಾಯ್ ಆಪಸ್ತಂಬ ಮಧುಚ್ಯಂದ ಶುನಶೇಷ ನೊದಲಾದವರು ನಾಲ್ಕನೆಯವರೂ ಪ್ರಪ್ರತ್ಯೇಕ ಒಂದೊಂದು ಋಗಾದಿ ಸಮುದಾಯದ ಅವಾಂತರ ಭೇದ ಗಳಾದ ಶಾಖಾದಿಗಳಿಗೆ ಋಷಿಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆ.(ಅವರನ್ನು ಚರಣವ್ಯೂಹ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾಂತರಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.)

ವಿ || (೧) ವಿಷ್ಣು ಬ್ರಹ್ಮರು ಸಂಕೋಚವಿಲ್ಲದೆ ಸರ್ವವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೂ ಋಷಿಗಳು, (೨) ಗರುಡನು ಅಪೌರುಷೇ ಯಕ್ಕೂ ಶೇಷನು ಪೌರುಷೇಯಕ್ಕೂ ಋಷಿಯು. (೩) ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು, ಋಗಾದಿ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಋಷಿಗಳು, ಎಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಋಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಭೇದ ಶಾಖಾ ಉಪಶಾಖಾ ಸೂಕ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಾ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ಸಮುದಾಯಸ್ಯ ಎಂದದ್ದೂ. || ೭ ||

ಅವ || (೧) ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಚತುರ್ಮುಖರು ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯ ಋಷಿಗಳು. (೨) ಗರುಡನು ಅಪೌರುಷೇಯ ವೇದಗಳಿಗೂ, ಶೇಷನು ಪೌರುಷೇಯ ಭಾರತಾದಿಗಳಿಗೂ ಋಷಿಯು. (೩) ಋಗಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು ಋಷಿಗಳು, (೪) ಋಗಾದಿಗಳ ಶಾಖಾದಿಗಳಿಗೆ ಇತರರಾದ ಶಾಕಲಾದಿಗಳು ಋಷಿಗಳು. ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ವಿಧರಾದ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಅವರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಫಲಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || (೧) ಏತಜ್ಞಾನಾದದೃಷ್ಟಸ್ಯ ಫಲಸ್ಯಾಪ್ತಿಃ ಸ್ವುಟಂ ಭವೇತ್ | ದ್ರಷ್ಟೃಣಾಂತು ಚತುರ್ಥಾನಾಂ ಜ್ಞಾನಾದವೈಯಿಹಿಕಂ ಭವೇತ್ || (೨) ತೇ ಚೈಕಸ್ಯಾಪಿ ಬಹವಃ ಸ್ಯುಃ ಸೂಕ್ತಸ್ಯಾರ್ಥ ಏವ ವಾ || (೩) ತಸ್ಯಾಂ ತಸ್ಯಾನುವಸ್ತಾಯಾಂ ತತ್ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿ ವಿಶೇಷತಃ | ತೇಷಾಂ ನಾಕೃತ್ಸ್ಮರಣವೇಣ ಪ್ರಾರ್ಥನಾದಿಷು ಪಶ್ಯತಿ(೪) ವಿಷ್ಣುಬ್ರಹ್ಮಾ ಸುಪೇರ್ಣೋ ವಾ ತತ್ತದ್ಯೋಗಾರ್ಥಭೇದತಃ || ೮ ||

ಅ || ನಾಲ್ಕು ವಿಧ ಋಷಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಮೂರು ವಿಧ ಋಷಿಗಳ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅದೃಷ್ಟವಾದ ಫಲವಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಆಗುವುದು.(ಅದೃಷ್ಟ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಯಾವಾಗ ಆಯೋಗ ಅಗದೃಷ್ಟ ಫಲವು ಸಿಗುವುದೆಂದು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧ.) ನಾಲ್ಕನೇ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಪ್ತಗಳ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೂ ಫಲವಾಗುವುದು. ಅದಾದರೂ ಐಹಿಕ ಫಲವು. (೨) (ಋಗಾದಿಗಳ ಅವಾಂತರ ಭೇದಗಳಾದ ಸೂಕ್ತಾದಿಗಳಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರ ಋಷಿ ಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಸೂಕ್ತಾದಿಗಳಿಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಋಷಿಗಳು ಎಂದು ನಿಯಮ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಒಂದೊಂದು ಸೂಕ್ತಕ್ಕೂ ಅಥವಾ ಒಂದೊಂದು ಋಕ್ಕಿಗೂ ಅನೇಕ ಋಷಿಗಳೇ ಇರುವರು. (೪) (ಹಾಗಾದರೆ- ವಿಷ್ಣಾದಿಗಳೇ ಸಮಸ್ತವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೂ ಋಷಿಗಳು ಎಂದಾದರೆ-೮ ವಿದ್ಯೆಗಳು ವಿಷ್ಣಾದಿಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳಾಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಯಸ್ಯ ವಾಕ್ಯಂ ಸ ಋಷಿಃ ಎಂದು ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅದಕಾರಣ ಪ್ರಿಷ್ಠಾದಿತ್ಯಂ ದ್ವುಪದೇಷುಃ ಬದ್ಧಃ ಅವೈನಂ ರಾಜಾ ವರುಣಃ ಸ ಸ್ಯ ಜ್ಯಾತ್, ಸ ನೋ ಹಿರಣ್ಯ ರಥಂ,ವೃಕ್ಷದ ಅಥವಾ ಯೂಪದ ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸತ್ತ್ವಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಬದ್ಧನಾದ ಶುನಶ್ವೇಸನು ಯಾವ ಅದಿತ್ಯನನ್ನು(ಸರ್ವರಿಗಿಂತ ಅದಿವುಲ್ಲರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ ಭಕ್ತರಿಂದ ಭಜ ನೀಯನಾದುದರಿಂದ ವರುಣನನ್ನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಈ ಶುನಶ್ವೇಸನನ್ನು ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲಿ. ಇಂದ್ರನು ನಮಗೆ ಹಿರಣ್ಯ ರಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಇದು ಮೊದಲಾದುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಬೇಕಾಗು ವುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಂಸಾರಬಂಧದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗಬೇಕೆಂದು ವಿಷ್ಣಾದಿಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೂ, ಇಂದ್ರನಿಂದ ರಥ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ, ವರುಣನಿಂದ ಜ್ಞಾನಪುಂಜಗಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಯುಕ್ತವುಂಟಾಗಿ

ಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಕೂಡದೆ ಹೋಗುವವುಎಂದರೆ) ಪ್ರಾರ್ಥನಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ವಿವಕ್ಷಿತಗಳಿಗಾಗಿ
ಗುವಾಗ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಆ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಅವನ ಸಂಸಾರ ಬಂಧಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ರಥಾದಿ ರೂಪಫಲ
ಪ್ರಾಪ್ತಿ ವಿಶೇಷವದೆ ಎನ್ನುವುದು ಆ ಶುನಶ್ವೇಪಾದಿಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳೆಂದು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. (ಹೇಗೆಂದರೆ
ಯೂಪೇಷಹಂ ಬದ್ಧೋಽಸ್ಮಿ. ಬದ್ಧಂ ಮಾಂ ವರುಣೋ ಮೋಚಯತು. ಇಂದ್ರಪ್ರಸಾದಾದಹಂ ಹಿರಣ್ಯರಥಂ
ಪ್ರಾಪ್ತೋಽಸ್ಮಿ, ಯೂಪದಲ್ಲಿ ನಾನು ಬದ್ಧನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ. ಬದ್ಧನಾದ ನನ್ನನ್ನು ವರುಣನು ಬಿಡಿಸಲಿ. ಇಂದ್ರನ
ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಾನು ಹಿರಣ್ಯರಥವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತೇನೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಶುನಶ್ವೇಪನು ಅತಿಶಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ
ಹಾಗೆ ಹೇಳುವನು, ಅಥವಾ ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವನು, ಎಂದು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ
ವಾಕ್ಯಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. (೫) ಹೇಗೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಗುರುಡನೂ, ಇಂದ್ರಾದಿಗಳೂ ಋಷಿಗಳಾಗಲೀ ತಂತಮಗೆ
ಅಯೋಗ್ಯನಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ಯಾರು ಯಾರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯಗಳೋ ಅವರವರ ವಾಕ್ಯ
ಗಳೆಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. (ವಿರೋಧಲೇಶವೂ ಇಲ್ಲ. ಹೇಗೆಯೇ ಅಥವಾರಾದ ಇಂದ್ರಾದಿ ಋಷಿಗಳೂ ಉತ್ತಮರಿಗೆ
(ಲಕ್ಷಾಂತರದಿಗಳಿಗೆ) ಯೋಗ್ಯಗಳಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಅಹಂ ರಂಧ್ರಾಯಧನುರಾತ ನೋಮಿ ಇತ್ಯಾದಿ
ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಾಂತರದಿಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳೆಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.) (ಹೇಗೆ ಒಂದೊಂದು ವಾಕ್ಯವು ಅನೇಕಾನೇಕ
ಋಷಿಗಳಿಂದ ದೃಷ್ಟವಾಗಿದೆಯೋ ಹಾಗೆ ಅವರ ಅರ್ಥವು ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವೋ ಎಂದರೆ ಅಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.)
ಯಾರು ಯಾರಿಗೆ ಯಾವಯಾವ ಭಗವನ್ಮಹಿಮಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕ ವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥವು ತಿಳಿಯಲು ಯೋಗ್ಯ
ವೋ ಅವನ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುವವುಗಳೆಂದೇ ಅವನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಅವರವರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. || ೮ ||

ಅವ || ಹೇಗೆ ಪುರುಷರಾದ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಸ್ತ್ರೀ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || (೧) ಸರ್ವನೇದಾಭಿಮಾನಿತ್ವಾಚ್ಛಿಬ್ರಹ್ಮಾಣೇ ಚ ಭಾರತೀ | ದ್ರಷ್ಟೃಶ್ಚ ಸರ್ವ
ವಿದ್ಯಾನಾಂ (೨) ನ್ಯಾಖ್ಯಾತೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಮರುತ್ || (೩) ಸ್ವಭಕ್ತೃನಂತರಂ
ದ್ರಷ್ಟೃಸ್ತೇಭ್ಯಸ್ತನ್ನೋದಿತಾ ಹಿರುಕ್ || (೪) ಕಾ ಸ್ತುವಂತಿ ಹರಿಂ ನಿತ್ಯಂ ವಿದ್ಯಾಭಿಷ್ಠೇ
ಚ ಸರ್ವತಃ | (೫) ಭಂವಸ್ತೇನ ಮುನಿಶ್ವೇನ ತಾಸಾಂ ಸ್ಮೃತಿರುದೀರಿತಾ | ಸ್ತುತ
ವ್ಯಾಸೇ ಚ ಸರ್ವೇಽಪಿ ಮುನಿಶ್ವೇನ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ || ೯ ||

ಅ || (೧) ಸಮಸ್ತವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ, ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತಿಯೂ ಕೂಡ
ಸರ್ವ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಂಡವರು (ಅವರೂ ಋಷಿಗಳು) (೨) ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳ ಗುಣಗಳು ಸ್ವರೂಪತಃ ಸಮ
ಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು ಋಷಿಯು ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೂ ಕೂಡ
ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಋಷಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದುದಂತೆಯೇ ಆಯ್ತು. (ಹೇಗೆಯೇ ತೇಷನಿಂದ ರುದ್ರನೂ, ಇಂದ್ರ
ನಿಂದ ಕಾಮನೂ, ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಭೃಗು ಋಷಿ ಮೊದಲಾದವರೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟರು.) (೩) ಲಕ್ಷಾಂತರದಿಗಳಿಗೂ ಸಮಸ್ತ
ವಿದ್ಯೆಗಳ ದ್ರಷ್ಟೃತ್ವವಿದ್ದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣಾದಿಗಳೇ ಋಷಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದೂ ಹೇಗೆ? ಲಕ್ಷಾಂತರದಿಗಳನ್ನು
ಎಕೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ, ಎಂದರೆ ಲಕ್ಷಾಂತರದಿಗಳು ತಂತಮ್ಮ ಪತಿಗಳ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೂ ದ್ರಷ್ಟೃಗಳು
ಎಂದು ತಂತಮ್ಮ ಪತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದುದರಿಂದಲೇ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೋ, (ಯಾವ ಕಾರಣ
ದಿಂದ ಪ್ರಾಯಶಃ ಹೆಂಡದಿರು ಭರ್ತೃಸಮಾನ ಧರ್ಮವುಳ್ಳವರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ.) ಆದಕಾರಣ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ
ಋಷಿತ್ವವಿದ್ದರೂ ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ತಂತಮ್ಮ ಭರ್ತೃಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಋಷಿ
ಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. (೪) ಋಷಿಗಳಾದ ಆ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮತ್ತು ಪುರುಷರ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಆ ಸ್ತ್ರೀ
ಯರೂ, ಆ ಪುರುಷರೂ ಎಲ್ಲರೂ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ವಿದ್ಯೆಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ.

(೫) ಆ ಪ್ರಿಯರನ್ನು ಮುನಿಗಳೆಂದು ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿಯದೆ, ಮತ್ತು (ದೃಷ್ಟಾನ್ವಯಫಲಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ಆ ಪ್ರಿಯರ ಭರ್ತೃಗಳನ್ನು ಪ್ರಿಯರಕ್ಕಿಂತಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮುನಿಗಳೆಂದು ಪ್ರಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ಮರಿಸಲೇಬೇಕು. (ಹೀಗೆ ಮುನಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಅವರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬೇಕೆಂದೂ ವಿಧಿಸಿ ಈಗ ಭಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸರಸ್ವತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಗಾಯತ್ರಾದಿ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ದೇವತೆಗಳೆಂದೂ ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. || ೯ ||

ಅವ || ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ಯಾವ ಯಾವ ದೇವತೆಯು ಎಂದರೆ -

ಭಾ || (೧) ಗಾಯತ್ರೀ ಬೃಹತೀ ಚೈವ ತಾಸ್ಸರ್ವಾ ಗರುಡಸ್ತಥಾ | ಬ್ರಹ್ಮಾಣುನುಷ್ಪು ಬಿಂದ್ರಾಣೀ ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್ ಸ್ವಾಹೇತಿ ಚೋಚ್ಯತೇ || ಗಾಯತ್ರೀ ಜಗತೀ ಚೈವ ನಾರುಣೀ ರೋಹಿಣೀ ತಥಾ | ಅನುಷ್ಪುಬೃಹತೀ ಚೈವ ತಾರಾ ಪಶ್ಚಿಃಶಚೀ ತಥಾ || ಉಷ್ಣಿಕ್ ಸೌರೀ ಜಗತ್ಕೃತ್ಯ ಸರ್ವದೇವಪ್ರಿಯೋ ಮತಾಃ || ವಿರಾಣ್ಯತ್ರಾ ವರುಣಯೋರ್ಭಾರ್ಯೋ ಇತಿ ಚ ಕೀರ್ತಿತೇ | ಅತಿಭಂದಾಂಸಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಸರ್ವದೇವೈಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಾಃ || ವಿರಾಡಿತಿ ಚ ಣಾಮಾಸಾಂ || || ೧೦ ||

ಅ || (೧) ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತಿಯರೂ ಹಾಗೆಯೇ ಗರುಡನೂ ಕೂಡ ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ಸು. (ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ದೇವತೆಯರು.) ಮತ್ತು ಬೃಹತೀ ಭಂದಸ್ಸು. ಸರಸ್ವತಿಯು. ಅನುಷ್ಠುಪ್ ಭಂದಸ್ಸಿಗೆ (ಇಂದ್ರಸ್ಯ ತ್ರಿಷ್ಠುಬಿಹ ಭಾಗೋ ಅಹ್ವಃ ಎಂಬ ರುಕ್ಮರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಇಂದ್ರನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಶಚೀದೇವಿಯು ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್ ಭಂದಸ್ಸು. ಅಗ್ನೀರ್ಗಾಯತ್ರೈ ಭದತ್ಸಯುಗ್ವಾ ಎನ್ನುವುದರ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (ಲಕ್ಷ್ಮೀದಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಗಾಯತ್ರೀ ಎನಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತೆ) ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯೂ ಗಾಯತ್ರೀ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ. (ಸಮಸ್ತ ದೇವ ಪ್ರಿಯರೂ) ನಾರುಣೀ ದೇವಿಯೂ ಕೂಡ ಜಗತೀ ಭಂದಸ್ಸು. ಏವಂ ಅಗ್ನಿಃ ಸವಿತಾ ಸೋಮೋ ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ ಮಿತ್ರಾವರುಣಾವಿಂದ್ರೋ ವಿಶ್ವೇದೇವಾಃ ದೇವತಾಃ ಎಂದು ಅನ್ಯಥಾಹೇಳಿದ್ದು ಪ್ರಮಾಣ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಯುಕ್ತವು. ಸರಸ್ವತಿಯು ಮಾತ್ರ ಅನುಷ್ಠುಪ್ ಭಂದಸ್ಸು. ಮತ್ತೆ ರೋಹಿಣೀ ದೇವಿಯೂ (ಚಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿಯು) ಕೂಡ ಅನುಷ್ಠುಪ್ ಭಂದಸ್ಸು. ಹೀಗೆಯೇ ತಾರಾದೇವಿಯೂ (ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವತಿಯ ಭಾರ್ಯೆಯು) ಬೃಹತೀ ಭಂದಸ್ಸು. ಶಚೀದೇವಿಯು ಪಶ್ಚಿಭಂದಸ್ಸು. ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಾಣೀ ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್ ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್ ಭಂದಸ್ಸಿಗೂ ದೇವತೆಯು. ಮತ್ತು ವಿರಾಟ್ ಭಂದಸ್ಸು. ಸೌರೀ ದೇವಿಯು (ಅದಿತ್ಯನ ಭಾರ್ಯೆಯಾದ ಸಂಜ್ಞಾದೇವಿಯು) ಉಷ್ಣಿಕ್ ಭಂದಸ್ಸು. ಸಮಸ್ತ ದೇವ ಪ್ರಿಯರೂ ನಾರುಣೀ ದೇವಿಯೂ ಕೂಡ ಜಗತೀ ಭಂದಸ್ಸು. ಮಿತ್ರಾ ವರುಣರ ಹೆಂಡದಿರೂ ಸರ್ವದೇವ ಪ್ರಿಯರೂ ಶಚೀ ದೇವಿಯೂ ಕೂಡ ವಿರಾಟ್ ಎಂದು ಅನ್ವಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸಮಸ್ತ ದೇವತಾ ಪ್ರಿಯರೂ ಎಲ್ಲಾ ಅತಿ ಭಂದಸ್ಸುಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇವತಾ ಪ್ರಿಯರಿಗೂ ವಿರಾಟ್ ಎಂದು ನಾಮಧೇಯವು ಇದೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಆವಾಸಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಿಂದರ್ಥವು.

ವಿ || (೧) ಯದ್ಯಂ ರೋಕದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತಾಂತಕ್ಕೂ ತಥಾ ಮಧ್ಯಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರ ೨೬ ಭಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಭಂದೋಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದರೂ ಮುಗ್ಧೇದವಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾಕಾರರು (1) ಗಾಯತ್ರೀ, (2) ಉಷ್ಣಿಕ್, (3) ಅನುಷ್ಠುಪ್, (4) ಬೃಹತೀ, (5) ಪಂಚ್ವಿ, (6) ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್, (7) ಜಗತೀ ಎಂದು ೭ ಭಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನೂ (1) ಅತಿ ಜಗತೀ, (2) ಶಕ್ವರೀ, (3) ಅತಿ ಶಕ್ವರೀ, (4) ಅಪ್ಪಿ, (5) ಅತ್ಯಪ್ಪಿ, (6) ದೈತಿ, (7) ಅತಿದೈತಿ ಎಂದು ೭ ಅತಿ ಭಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿರುವರು. (೨) ಹೀಗೆಯೇ ಗಾಯತ್ರೀ

ತ್ರಾ್ಯದಿಗಳಿಗೆ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿರುವರು. ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ೨೪ ಅಕ್ಷರಗಳು .ಉಷ್ಣಿಕ್ ಮೊದಲಾದ ೧೩ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ೨೨ಮಾತ್ರ ೪,೪, ಅಕ್ಷರಗಳು ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಾ ಅಂತಿಮದ ಅತಿಥ್ಯತಿ ಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ೭೭ ಅಕ್ಷರಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ. (೩) ಹೀಗೆಯೇ ಅದರ ಮೇಲಿನ (1) ಕೃತಿ, (2) ಪ್ರಕೃತಿ, (3) ಆಕೃತಿ, (4) ವಿಕೃತಿ, (5) ಸಂಕೃತಿ, (6) ಅತಿಕೃತಿ, (7) ಉತ್ಕೃತಿ, ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ೪, ೪, ಅಕ್ಷರಗಳು ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ೧೦೪ ಅಕ್ಷರಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತಿಭಂದಾಂಸಿ ಸರ್ವಾಣಿ, ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. || ೧೦ ||

ಅವ || ಹೀಗೆ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಆ ಭಂದಸ್ಸುಗಳ ಅವಾಂತರ ಭೇದಗಳನ್ನೂ, ಆ ಅವಾಂತರ ಭೇದಗಳ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ, ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || (೧) ತಾಸ್ಮಾ ಊನಾಧಿಕೇಷ್ಟುಃ | (೨) ನಿಚ್ಛದ್ಭುರಿಗ್ನಿರಾಟ್ ಸಂಜ್ಞಾ (೩) ಪ್ರಸ್ತಾ ರೀತ್ಯಾದಿ ನಾಮ ಚ || ೧೧ ||

ಅ|| (೧)ಯಾವ ಯಾವಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಎಷ್ಟು ವರ್ಣಗಳಿರಬೇಕೋ, ಅವುಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ವರ್ಣಗಳಿದ್ದರೆ ಪಾವನಗಳ ವಿದ್ಯಾಸಫೇದದಿಂದ ಅವಾಂತರ ಭೇದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವಾವ ಭಂದಸ್ಸುಗಳ ದೇವತೆಗಳೇ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. (೨) ೧ ಅಕ್ಷರ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ನಿಚ್ಛತ್. ೧ ಅಕ್ಷರ ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಭುರಿಕ್. ೨ ಅಕ್ಷರಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ವಿರಾಟ್. ೨ ಅಕ್ಷರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಸ್ವರಾಟ್, ಹೀಗೆಯೇ ನ್ಯೂನಾಧಿಕ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಗಾಯತ್ರಾದಿ ಭಂದಸ್ಸುಗಳು ನಿಚ್ಛತ್ ಮೊದಲಾದ ಸಂಜ್ಞೆಯುಳ್ಳವುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. (ಆದರೆ ೨ ವರ್ಣಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಯಾವುದು ಸ್ವರಾಟ್ ಗಾಯತ್ರಿಯು ಅವೇಯೋ, ಅವೇವೇ ೨೨ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ಉಷ್ಣಿಕ್ ಭಂದಸ್ಸಿಗಿಂತ ೨ ಅಕ್ಷರಗಳು ನ್ಯೂನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣಿಕ್ ವಿರಾಟ್ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ೨೦ ಅಕ್ಷರಗಳಳ್ಳ ಸ್ವರಾಟ್ ಉಷ್ಣಿಕ್ ಭಂದಸ್ಸೇ ವಿರಾಟನುಷ್ಪವ್ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮೇಲಿನ ಭಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.) (೩) ವಿದ್ಯಾಸಫೇದದಿಂದ ಅವಾಂತರ ಭೇದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾರ (ಪ್ರತಿಭಂದೋ ವಿರೇಷ) ಸಂಸ್ತಾರ, ಆಸ್ತಾರ, ವಿಷ್ವಾರ ಎಂಬ ನಾಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ಇವುಗಳನ್ನು ಹಿಂಗಲ ಸೂತ್ರ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾ ಮೊದಲಾದ ಭಂದೋ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು). || ೧೧ ||

ಅವ || ೧ ಗಾಯತ್ರೀಗೆ ಅನೇಕರಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸರಸ್ವತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅಭೇದವು ಕೂಡದಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಶಾಃ ಸರ್ವಾ ಗಾಯತ್ರೀ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಕೂಡಲಾರವು ಎಂದರೆ-

ಭಾ || (೧) ಬಹ್ವೀನಾಮೇಕಮಾನೇನ ತ್ವೇಕಂ ನಾಮ ಚ ಮುಜ್ಯತೇ || (೨) ಸರ್ವಾಭಿಮಾನಿ ತಾ ಬ್ರಿವ ತಿಸೃಣಾಂತು ಯಥಾಕ್ರಮಂ || (೩) ದೇವತಾ ಸರ್ವವಿದ್ಯಾಣಾಂ ಸ್ವಯಂ ನಾರಾಯಣಃ ಪ್ರಭುಃ || (೪) ಯತೇ ತತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥ ದೇವತಾ ಶ್ರೀಸೃಷ್ಟಾತ್ರ ಚ | ಯತೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ತತಸ್ತೇನ ಕ್ರಮೇಣ ಚ | ಪೂರ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧವರ್ಜಂಕು ಶಕ್ರಾಂತಾ ದೇವತಾ ಮತಾಃ || || ೧೨ ||

ಅ || (೧) (ಇಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀತ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಗಾಯತ್ರಾದಿ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೂ ಏಕೈಕ ಹೇಳುವುದು. ಮತ್ತೆ ಗಾಯತ್ರಾದಿ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀತ್ಯಾದಿಗಳು ಅಥವಾನಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅವನ ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ನಾಮಗಳು.) ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ದೇವತಾ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಗಾಯತ್ರೀ

ಅವ || ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅ || ೧) ಬೃಹ್ಮವಾದ್ಯಗಳು, ಸವಸ್ತುತಃ ಭಾರತೀಯರು, ಗರುಡ ಶೇಷ ರುದ್ರರು, ಅನರ ಪಕ್ಷಿಯು. ಸೌಪರ್ಣ್ಯ ವಾರುಣ್ಯ ಪಾರ್ವತಿಯವರೂ ದೇವೇಂದ್ರ ಮನ್ಮಥರು, ಕಾಮನ ಮಗನಾದ ಅನಿರುದ್ಧ, ಮನ್ಮಥ ವಕ್ಷಸ್ತುಪಾಪತಿ, ಅಂಗಿರಯಷಿಯ ಮಗನಾದ ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಇವರು, (೨) ಕಾಮ ಪುತ್ರನಾದ ಅನಿರುದ್ಧ ದಿಗಂಧ (ಅನಿರುದ್ಧ, ಸ್ವಾಯಂ ಭುವ ಮನು, ದಕ್ಷ ಪ್ರವಾಸತಿ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಇವರಂತೆ) ಶೇಷದೇವಿ, ರತಿ ದೇವಿ, ಸೂರ್ಯಾ ಚಂದ್ರ, ಧರ್ಮಾದಿಗಳು, ಮನ್ಮಾದಿಗಳ ಪುತ್ರಿಯರು, ಪ್ರಸವ (ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮಾನಾದುದರಿಂದ ಅನಂಗಿಂತ ಮೊದಲು ಹೇಳಬೇಕು.) ಮೊದಲಾದ ಮರುತ್‌ಗಳು, (ಅದಿಪದ ಗೃಹೀತರಾದ ದಕ್ಷ ಪಕ್ಷಿ ಮಾನವ

ಲಾದವರು ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯವರು. ಜಲಾಧಿಪತಿಯಾದ ವರುಣನು, ಅಗ್ನಿಯು, ಪ್ರವಹಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಇತರರಾದ ವಾಯುಗಳೂ ನಿರ್ಋತಿಯೂ ಸೂರ್ಯ ಸೋಮ ಧರ್ಮರ ಪ್ರೀಯರೂ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ನುನುವಿನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಶತರೂಪೆಯೂ ಆತ್ಮಿನೀ ದೇವತೆಗಳೂ ಹಾಗೆಯೇ ಇತರ ದೇವತೆಗಳೂ ಆನಂತ, ಕೋಟಿ, ೧೦೦, ೧೦, ೫, ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳಿಂದ ನ್ಯೂನರಾಗಿ ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಇರುತ್ತಾರೆ. (ಅಂದರೆ—ನಾರಾಯಣ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯು, ಮೊದಲಾದವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣನಿಗಿಂತ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ಆನಂತ ಗುಣಹೀನತ್ವವು. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗಿಂತ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳಿಗೆ ಕೋಟಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮತ್ವವು. ಅವರಿಗಿಂತ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತಿಯವರಿಗೆ ಶತ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮತ್ವವು. ಅವರಿಗಿಂತ ಗರುಡ ಶೇಷ ರುದ್ರರಿಗೆ ೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮತ್ವವು. ಇವರಿಗಿಂತ ಅವರ ಪ್ರೀಯರಿಗೆ ೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮತ್ವವು. ಪಾರ್ವತಿಗಿಂತ ಇಂದ್ರ ಕಾಮರಿಗೆ ೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅವರತ್ವವು. ಕಾಮ ಪುತ್ರಾದಿಗಳನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ರತಿ ಪರ್ಯಂತರಾದವರಿಗೆ ಇಂದ್ರನಿಗಿಂತ ೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮತ್ವವು. ಪ್ರವಹನಿಗೆ ಕಾಮ ಪುತ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಪಂಚ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮತ್ವವು. ಇತ್ಯಾದಿ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.) (೪) ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ಬಲ ವಶ್ಯಯ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿಂಥಲೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನ್ಯೂನ ರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಕ್ರಮವು. ಈ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ದೇವತೆಗಳು ಯಥಾ ಲೋಕ್ಯವಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೆ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿ || (1) ಪ್ರಾಯಶಃ ಇಲ್ಲಿ ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸದಿಂದ ಗೃಹೀತರಾದವರು (ಬ್ರಹ್ಮವಾಯು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು) ಸಮಾನಿಕರು. (2) ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹನಂಬ ವಾಯುವು ಸೂರ್ಯ ಸೋಮಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. (3) ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರ ಯಮರಿಗೂ ಮನು ಪತ್ನಿಗೂ ಸಾಮ್ಯವು. ಪ್ರಸೂತ್ಯಾದಿ ಪ್ರೀಯರು ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಮರು. ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. || ೧೩ ||

ಅವ || ಇವರೆಲ್ಲರೂ ವಿದ್ಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೆಂದಾದರೆ ಶಕ್ರಾಂತಾ ದೇವತಾ ಮತಾಃ ಎಂದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ—

ಭೃ || ಇಂದ್ರಾವರಾ ವಿಶೇಷೇಣ ಲಿಂಗೇನೈವ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ | ದೇವತಾಸ್ತತ್ರ ತತ್ರ ಸ್ವ ರೇಷ ವಿವ ಪರೋ ವಿಧಿಃ || ೧೪ ||

ಅ || (ಯದ್ಯಪಿ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ವಿದ್ಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ಆಗಿಯೇ ಆಗುತ್ತಾರೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ) ಪ್ರಪ್ರತ್ಯೇಕ ವ್ಯವರ್ತಕವಾದ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಾದಿ ಜ್ಞಾಪಕವಿದ್ದರೇನೇ ಇಂದ್ರನಿಗಿಂತ ಕೆಳಗಿನವರು ಅವನ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಾಗುವರು. (ಶ್ರುತಿ ಲಿಂಗಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಇಂದ್ರನಿಗಿಂತ ಕೆಳಗಿನವರು ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಆಗಲಾರರು. ಇಂದ್ರ ಪರ್ಯಂತ ದೇವತೆಗಳಾದರೂ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಪೂರ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧ ವರ್ಜಂತು ಶಕ್ರಾಂತಾಃ ದೇವತಾಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಇಂದ್ರ ಪರ್ಯಂತರಾದವರು ದೇವತೆಗಳಾಗುವರು ಎಂದು.) (ಆವನ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ವಿಷ್ಣ್ವಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ದೇವತೆಗಳಾಗುವರು, ಎಂದು ಇತರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಎಂದರೆ ಆದು ಅಯುಕ್ತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಪ್ರಮಾಣ ಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇದೆ. ದೇವತಾ ಸ್ಥಿತಿಃ. ಅಂದರೆ ದೇವತಾ ಸರ್ವವಿದ್ಯಾನಾಂ ಸ್ವಯಂ ನಾರಾಯಣಃ ಪ್ರಭುಃ | ಎಂದಾರಂಭಿಸಿ ಪೂರ್ವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವರ್ಜಂತು ಶಕ್ರಾಂತಾ ದೇವತಾ ಮತಾಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ದೇವತಾತ್ವ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಿ ರೂಪವಾದ ಪ್ರಕಾರವು. ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರವಲ್ಲ. || ೧೫ ||

ಅವ || ವಿಷ್ಣ್ವಾದಿಗಳು ವಿದ್ಯಾ ದೇವತೆಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ

ಭಾ || ವೇದಾದಿವರ್ಣ ಪರ್ಯಂತೈಃ ಮೂರ್ತಯಃ ಕೇಶವಸ್ಥಿತು | ಸಮಾಸ ವ್ಯಾಸ
ಯೋಗೇನ ವಾಚ್ಯಾಸ್ತಾತ್ರಯಾತಃ ಕ್ಷುಚಿತ್|ಯಥಾಯೋಗಂ ಯಥಾಷ್ವಾಯಮನ್ಯಾ
ಸಾಮುಪಿ ಮೂರ್ತಯಃ || ೧೫ ||

ಅ || ವೇದಗಳನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ವರ್ಣ ಪರ್ಯಂತ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಂಕ್ಷೇಪ ವಿಸ್ತರಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ
ಪರಮ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಭಗವನ್ಮೂರ್ತಿಗಳು ವಾಚ್ಯಗಳು. (ಸಂಕ್ಷೇಪ ವಿಸ್ತಾರಗಳು ಹೇಗೆಂದರೆ ಸಮಸ್ತ
ವೇದಗಳಿಂದ ಒಂದು ಭಗವನ್ಮೂರ್ತಿಯೂ, ವೇದ ಪ್ರಭೇದಗಳಿಂದ ಅಷ್ಟು ಭಗವನ್ಮೂರ್ತಿಗಳೂ, ಅವುಗಳ
ಅವಾಂತರ ಪ್ರಭೇದಗಳಿಂದಲೂ ಅಷ್ಟು ಭಗವನ್ಮೂರ್ತಿಗಳು ಈ ಪ್ರಕಾರ ವಾಚ್ಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ.) ಅದೂ ಕೂಡ
ಯೋಗ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸದೆ, ಅವಾವ ಭಗವನ್ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾಪಕವಾದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಅತಿ ಕ್ರಮಿಸದೆ
ವಾಚ್ಯಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೇ ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಸರ್ವ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯರೆಂದು ತಿಳಿಯ
ಬೇಕು. || ೧೫ ||

ಅವ | ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಋಷಿ ಭಂದಸ್ಸು ದೇವತೆ ಇವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿ ಆ ವಿಷಯ
ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || ಋಕ್ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೇ ನಿರುಕ್ತೇ ಶ್ವಾಸನಿರ್ಮಿತೇ|ಪ್ರವೃತ್ತೇ ಚೈತದಖಿಲ
ಮುಕ್ತಂಹಿ ಪ್ರಭುಣಾ ಸ್ವಯಂ || ೧೬ ||

ಅ || ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯೂ ವೇದವ್ಯಾಸರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ನಿರುಕ್ತ
ದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೃತ್ತ ಎನ್ನುವ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಲ್ಲವು; ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪ್ರಭುವಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನಿಂದ
ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. || ೧೬ ||

ಅವ || ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವನೆನ್ನುವಲ್ಲಿ ಪುತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳು
ತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || ಸರ್ವೇ ವೇದಾಶ್ಚ ನಾನಾನಿ ತಾವಾ ಏತಾ ಋಚಸ್ತಥಾ | ಇಂದ್ರಂ ಮಿತ್ರಂ ವರುಣ
ಮಿತ್ಯಾದೇತ್ರಚ ಪ್ರಮಾಪರಾ || ೧೭ ||

ಅ || (1) ಸರ್ವೇ ವೇದಾ ಯತ್ಪದಮಾಮನಂತಿ (ಕಾಠ) ಸಮಸ್ತವೇದಗಳೂ ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯ
ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೋ (2) ನಾನಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ (ಭಾಲ್ಮವೇಯ ರುತಿ)
ಇಂದ್ರಾದಿ ಸಮಸ್ತ ನಾಮಗಳೂ ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೋ (3) ತಾವಾ ಏತಾಃ ಸರ್ವಾ
ಋಚಃ ಆ ಈ ಋಗಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯತಃ ಪ್ರತಿ ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. (೪) ಇಂದ್ರಂ ಮಿತ್ರಂ
ವರುಣಮಗ್ನಿನಾಹುಃ(ಋ, ೨, ೩, ೨೨)ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳುಯಾವಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ(ಇಂದ್ರಾದಿರಬ್ಧಗಳಿಂದವಾಚ್ಯ
ನನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೋ(ಅಂತಹ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇಸುಪರ್ಣಗರುಡಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನು. ಆದಕಾರಣ ಆತನು
ಶ್ರೀಡಾದಿ ಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟನು. ಆದುದರಿಂದ ಸರ್ವರಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಧಾನನೂ ನಿರ್ಮಪ್ಪನೂ ಆದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು
ಬಹು ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಇದು ಮೊದಲಾದುದು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಂದಲೂ
ಮುಖ್ಯತಃ ವೇದ್ಯನು ಎನ್ನುವ ವಿಷಯಲ್ಲಿ ಋಕ್ ಸಂಹಿತಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಇತರವಾದ ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ. || ೧೭ ||

ಅವ || ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುಃ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯತಃ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವವನು. ಲಕ್ಷಾ ಟ್ರಿದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಧಿಕೃತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವವರು, ಎಂಕೃತ್ವವಾಯ್ತು. ಅಂತಹ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾ ಪ್ರಥಮತಃ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || ದೇವತಾ ತಾರತಮ್ಯಂ ಚ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟಂ ಚ ಕೇಶವಂ | ಜ್ಞಾತ್ವೈವ ಮುಚ್ಯತೇ ಹ್ಯಸ್ಮಾನ್ನನ್ಯಥಾ ತು ಕಥಂಚನ || ಇತಿ ಶೈಂಗಿಶ್ರುತಿಶ್ಚಾಹ ದೃಶ್ಯತೇ ಶ್ರ ಚ ಸರ್ವಶಃ || ೧೮ ||

ಅ || ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನೂ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಕೇಶವನೇ ಎನ್ನುವುದನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡೇ ಈ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ಮುಕ್ತನಾಗಲಾರನು. ಹೀಗೆ ಶೈಂಗಿಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವಾದಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿತಗಳಾಗಿವೆ. (ಈ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಃ ಇಂದ್ರಾದಿ ನಾಮಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವಾದಿಗಳೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುತ್ತವೆ. ರಾಖಾಂತರಗಳಂತೆ ಆಪಾತತಃ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅಸ್ತೌ ಚ ಎಂದದ್ದು. ಅಥವಾ ಈ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಸ್ಪಷ್ಟಾರ್ಥವುಳ್ಳ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವಾದಿಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿವೆ. || ೧೮ ||

ಅವ || ಅವುಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || (೧) ನ ತೇ ಮಹಿತ್ವಮಿತ್ಯಾದಿನೈಶ್ವರಾನೇವ ಕೇವಲಾನ್ | ಗುಣಾನ್ನಿಷ್ಠೋಃ ಶ್ರುತಿಹರ್ಯಾಹ ನೈವ ದೋಷಾನ್ ಕಥಂಚನ || (೨) ಜಾತಾ ಪರಿಬಭೂವೇತಿ ಮರ್ಯಾದಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಸಿಹಿ || (೩) ನೈವ ರೇಮೇ ಬಿಭೇದ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ನಾಸೀದಿತ್ಯಾದಿಕಾನಸಿ | ದೋಷಾನ್ ರುದ್ರೇ ಚ ತಾನೇವ ನ ಮಿನಂತೀತಿ ಪೂರ್ವಕಾನ್ || (೪) ಯಂ ಕಾಮಾರೇ ತಂತಮುಗ್ರಂ ರುದ್ರಾಯ ಧನುರಿತ್ಯಪಿ ಅಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ಮಾಶಿಶ್ಚ ದೇವಾ ಅಪಿಗುರೀಪಿ | ಘ್ನನ್ ಶಿಶ್ವದೇವಾನಿತ್ಯಾದ್ಯಾ ದೋಷಾ ಬಹವ ಈಕಾಃ || (೫) ತತೋ ವಿತಿಷ್ಠೇ ಯೋನಿಃ ಸಃ ಏತಾನತ್ಯಮಿಸ್ಯಪಿ | ಅನ್ಯಾಶ್ರುಯತ್ವಂ ದೇವ್ಯಾಶ್ಚ ಕಥಿತಂ ಬಹುಶೋಷಿ ಹಿ || ೧೯ ||

ಅ || (೧) ಸರೋ ಮಾತ್ರಯಾ ತನ್ಮಾ ವೃಥಾನ ನ ತೇ ಮಹಿತ್ವಮನ್ಯತ್ಕುನಂತಿ=(ಬು.ಅಪ್ಪಗ. ೩.೬.ವ.೨೦.) ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದಲೇ ಅಭಿವೃದ್ಧನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ನಿಃನಃ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅವಿಷಯನು. (ತನ್ನ ಮೂರ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನನು.) ಆಮೆ ಕಾರಣ ತನ್ನ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವಾದಿ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಯಾರೂ ಪೊಂದಲಾರರು, ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆ ಗುಣಗಳು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರತಕ್ಕವುಗಳು ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆತನಿಗೆ ಯಾವುದೂ ಶ್ರುತಿಯು ಮೋಷಗಳನ್ನವರೂ ಹೇಳುವುದೇ ಇಲ್ಲ. (ಆದುದರಿಂದ ಇತರರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಅತ್ಯುತ್ತಮಗಳಾದ ಅನಂತಾನಂತ ಗುಣಗಳು ಇವ್ಯವರಿಂದಲೂ ದೋಷಲೇಶರಿಹಿತನಾದುದರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.) (೨) (ಇಂತಹುದು ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.)

ಪ್ರಜಾಪತೇ ನ ತ್ವದೇತಾನ್ಯನೋ ವಿಶ್ವಾ ಜಾತಾನಿ ಪರಿತಾ ಬಭೂವ | ಯತ್ಕಾಮಾಸ್ತೇ ಜುಹು
ಮಸ್ತನ್ನೋ ಅಸ್ತು ವಯಂ ಸ್ಯಾಮ ಪತಯೋ ರಯಾಣಾಂ || (ಋ.ಉ.೭.೪.) ಎಲೋ ಚತುರ್ಮುಖನೇ
ನೀನು ಹುಟ್ಟಿತಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಸ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುತ್ತಿ. ನೀನು ಹೊರತು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಸರ್ವ ವಸ್ತು
ಗಳಿಗೆ ಸ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ಯಾವ ಅಭಿಷ್ಠಾಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ನಿನ್ನ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ಹೋಮಿಸುತ್ತೇವೋ ಅಂತಹ
ಅಭಿಷ್ಠವು ನಮಗೆ ಆಗಲಿ. ಮತ್ತು ನಾವು ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ದ್ರವ್ಯವುಳ್ಳವರೂ ಒಳ್ಳೇ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರೂ
ಆಗುವೆವು) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೂ ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕೆ ಇಯತ್ತಾವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. (ಜಾತಾ=ಹುಟ್ಟಿ
ದವುಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದಿರುವ ನಿತ್ಯಗಳಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಚತುರ್ಮುಖನು ಅಧಿಪತಿಯಲ್ಲ
ವೆಂದು ಕ್ತವಾಯ್ತು.) (೨) ಸ ವೈ ನೈವ ರೇನೋ ಸೋಽಬಿಭೇತ್ | ಏಕೋ ನಾರಾಯಣ ಆಸೀತ್ ನ
ಬ್ರಹ್ಮಾ=(ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆದಿಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಆದುದರಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿಲ್ಲ- ಆಗ ಭಯ
ಗ್ರಸ್ತನಾದನು. ನಾರಾಯಣನೊಬ್ಬನೇ ಇದ್ದನು. ಪ್ರಲಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿರಲಿಲ್ಲ.) ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿ
ಗಳಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ದುಃಖ ಭಯ ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಭಾವ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು
ಹೇಳುತ್ತದೆ. (ಆದ ಕಾರಣ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಸಾಮ್ಯವು ಸರ್ವಥಾ ಇಲ್ಲ.) (೪) (ರುದ್ರನಿಗೂ
ಭಗವತ್ಪಾವ್ನವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ) ನ ಯಸ್ಯೇಂದ್ರೋ ವರುಣೋ ನ ಮಿತೋ ವ್ರತಮರ್ಯಮಾ ನ
ಮಿನಂತಿ ರುದ್ರಃ | ನಾರಾತಯಸ್ತಮಿದಂ ಸ್ತಸ್ತಿ ಹುನೇ ದೇವಂ ಸವಿತಾರಂ ನನೋಭಃ || (ಋ.೨.೮.
೬.) ಯಾವ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರನು, ವರುಣನು, ಮಿತ್ರನು, ಅರ್ಯಮಾ
ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನು, ರುದ್ರನು, ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಶತ್ರುಗಳಾದ ದೈತ್ಯರೂ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ.
ಅಂತಹ ಸರ್ವಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನನ್ನು ನಮಸ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಐಹಿಕಾಮುಷ್ಟಿಕ ಸುಖದ
ಉದ್ದಿಷ್ಟ ಪೂಜಿಸುವೆವು.) ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ರುದ್ರನಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಅಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಿ
ುತ್ತದೆ. (.) ಆ ದೋಷಗಳನ್ನೇ ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.) (1) ಯು ಕಾನುಯೇ ಕ್ಷಿತಂತಮುಗ್ರಂ
ಕೃಕೋಮಿ (ಋ.೨.೭.೧೨.) (2) ಅಹಂ ರುದ್ರಾಯ ಧನುರಾತನೋಮಿ (ಋ.ಉ.೭.೧೧.) (3) ಅಸ್ಯ
ದೇವಸ್ಯ ಮೂಕ್ಷವಃ (ಋ.೫.೪.೭.) (4) ಮಾ ಶಿಶ್ವದೇವಾ ಅಪಿಗುರ್ಯತಂ ನಃ (ಋ.೫.೩.೩.)
(೫) ಘ್ನನ್ ಶಿಶ್ವದೇವಾನ್ ಅಭಿವರ್ಪಸಾಽಭೂತ್ | (ಋ.ಉ.೫.೧೪.) (1) ಯಾರನ್ನು ರುದ್ರನನ್ನಾಗಿ
ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೋ ಆತನನ್ನು ರುದ್ರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ, (ಇದರಿಂದ ರುದ್ರನ ಪದಪ್ರಾಪ್ತಿಯು
ಪೂರ್ಣವೆಂದು ಮತ್ತಾವಾಯ್ತು. (2) ನಾನು ಚತುರ್ಮುಖನ ಐದನೇ ಮುಖವನ್ನು ಛೇದಿಸಿದ ಹಿಂಸಕನಾದ
ರುದ್ರನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಆಯುಧಕ್ಕೆ ರುದ್ರನು
ವಿಜಯವೆಂದು ಕ್ತವಾಯ್ತು. (ಇವು ಎರಡು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ವಾಕ್ಯಗಳು.) (3) ಈ ಕ್ರೀಡಾದಿಗುಣವಿಷ್ಟ
ನಾದ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಅಭಿಲಷಿತವನ್ನು ಸೇಚಿಸುವ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ರುದ್ರನು ಪೂಜೆಮಾಡಿ ತನ್ನ ಪದವಿಯನ್ನು
ಹೊಂದಿದನು, ಎಂದು ಇದರಿಂದ ರುದ್ರನಿಗೆ ಪದವಿಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಭಜನಾರ್ಥವೆಂದು ಮತ್ತಾವಾಯ್ತು.
(4) ರುದ್ರನೊಬ್ಬನಿಗಾದ ರುದ್ರರೂ ಕೂಡ ನಮಗೆ ಉಪಾಸ್ಯನಾದ ಸ್ಯಾಮಿಯಾದ ಜ್ಞಾನರೂಪಿಯಾದ
ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. (ಇದರಿಂದ ರುದ್ರನಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನವು ಕ್ತವಾಯ್ತು) (೫) (ಶಿವಾಭಿ
ಮಾನನಿಗಾದ ರುದ್ರರನ್ನೂ ಸಂಹರಿಸುವ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಸರ್ವರನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಸರ್ವರಿಗೂ
ಅಧಿಪತಿಯಾದನು.) ಇದು ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ರುದ್ರನಿಗೆ ಪರಾರ್ಥಿನ ಪದಪ್ರಾಪ್ತಾದಿರೂಪಗಳಾದ
ಬಹುದೋಷಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. (೬) (1) ಅಹಂ ಸುನೇ ಪಿತರಮಸ್ಯ ಮೂರ್ಧನ್ ಮಮ ಯೋನಿ
ರಪ್ಸ್ಮಂ ತಃಸಮುದ್ರೇ | ತತೋ ವಿತಿಷ್ಠೇ ಭುವನಾನು ವಿಶ್ವೋತಾ ಮೂಂ ದ್ಯಾಂ ವರ್ಷ್ಣೋಪ
ಸ್ಯೋತಾವಿ | (ಋ.ಉ.೭.೧೧.) (೨) ಪರೋ ದಿನಾ ಪರ ಏನಾ ಪೃಥಿವ್ಯೈತಾವತೀ ಮಹಿನಾ ಸಂಬಭೂವ |
(1) ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಾದ ನಾನು ಜಗತ್ಪರ್ವಕವಾದ ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟನನ್ನಾಗಿ

ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತೇನೆ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನಾನು ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವೆನೋ ಅದಕಾರಣ ಅಂತಃ-
ನನಗೂ ಸ್ತಿತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಸಮುದ್ರೋದಕದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ
ನಾನು ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನೂ ಬಲದಿಂದ ವಶೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಶರೀರದಿಂದ
ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತೇನೆ. (2) ಯಾವ ವಿಷ್ಣುವು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಿಂದಲೂ ಈ ಪೃಥಿವಿಯಿಂದಲೂ ಮಾರಿರುವನೋ
ಅಂತಹ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ನಾನು ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಜನಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ
ಸಾಮರ್ಥ್ಯಯುಕ್ತಳಾಗಿ ಆಗಿರುವೆನು.) ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೂ ಕೂಡ ಭಗವಂತನನ್ನು ಆಶ್ರ-
ಯಿಸಿರುತ್ತಾಳೆಂದು ಅಹಂ ರುದ್ರೇಭಿಃ ಎಂಬ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿಯೇ ಬಹುಧಾ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. (ಅದ
ಕಾರಣ ಆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸಮಾನಳಲ್ಲ.)

|| ೧೯ ||

ಅವ || ಹೀಗೆ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನು, ಲಕ್ಷ್ಮೀದಿಗಾಗಿ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಅಧಮತ್ವ
ವನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || (೧) ತದಾಶ್ರಯಾತ್ಮಮನ್ಯೇಷಾಮಪಿ ತತ್ರೈವ ನಿಶ್ಚಯಾತ್ || (೨) ಬ್ರಹ್ಮೈವಾಗ್ರ
ಇತಿ ಹ್ಯುಕ್ತಾ ರುದ್ರಾದೀನಾಂ ತತೋ ಜನಿಃ | ಉಕ್ತಾ (೩) ಜಾತಾನಿ ವಿಶ್ವಾನಿ ಸ
ಪರ್ಯುಭವದಿತ್ಯಪಿ || (೪) ಯಸ್ಯ ಛಾಯಾಮೃತಂ ಮೃತ್ಯುರಿತಿಚಾದರತೋಽಬ್ರ
ವೀತ್

|| ೨೦ ||

ಅ || (೧) ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಅಹಂ
ರುದ್ರೇಭಿಃ ಎನ್ನುವ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. (೨) (ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮ
ತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಹಿರಿಣ್ಣುಗಳೇ ಸಮವರ್ತತಾಗ್ರೇ ಭೂತಸ್ಯ ಜಾತಃ ಪತಿರೇಕ ಆಸೀತ್ |
ಸ ದಾಧಾರ ಪೃಥಿವೀಂ ದ್ಯಾಮುತೇಮಾಂ ಕಸ್ಯ ದೇವಾಯ ಹವಿಷಾ ವಿಧೇವು || (ಋ. ೮. ೭. ೨.)
ಚತುರ್ಮುಖನೊಬ್ಬನೇ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿ ಭಗವದ್ವಜನಾದಿಗಳಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದನು.
ಹುಟ್ಟಿದ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಆತನು ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.
ಆದಕಾರಣ ಆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗಾಗಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು.) ಎಂಬ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ
ಮೊದಲು ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿ (ಯ ಆತ್ಮದಾ ಬಲದಾ ಯಸ್ಯ ವಿಶ್ವ ಉಪಾಸತೇ | ಪ್ರಶಿಷಂ ಯಸ್ಯ
ದೇವಾಃ ಋ. ೮. ೭. ೨.) ಯಾವ ಚತುರ್ಮುಖನು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರಿಗಾಗಿ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪದೇಶಿಸಿರು-
ವನೋ, ಬಲದೇವತೆಯಾದ ಶ್ರೀ ವಾಯುವಿಗೂ ಉಪದೇಶಕನೋ, ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳು ಯಾವ ಚತುರ್ಮುಖ-
ನಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಮಾ ನೋ ಹಿಂಸೀಜ್ಞನಿತಾ ಯಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಯೋ
ವಾ ದಿವಂ ಸತ್ಯಧರ್ಮಾ ಜಜಾನ್ | ಯಶ್ಚಾಪಶ್ಚಂದ್ರಾ ಬೃಹತೀರ್ಜಜಾನ್ (ಋ. ೮. ೭. ೨.) ಯಾವ
ಚತುರ್ಮುಖನು ನಮ್ಮನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಿಲ್ಲವೋ, ಪೃಥಿವಿಗೆ ಉತ್ಪಾದಕನೋ, ಸತ್ಯಧರ್ಮವುಳ್ಳವನೋ, ಸ್ವರ್ಗಾ-
ಛಮಾದಿದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಕರ್ಮಾಛಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ರುದ್ರ ಗುಡ ಶೇಷ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ
ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿರುವನೋ.) ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಚತುರ್ಮುಖನಿಂದ ಉತ್ಪ-
ತ್ತಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. (2) ವಿಶ್ವಾಜಾತಾನಿ ಪರಿತಾಬಭೂವ- (ಋ. ೮. ೭. ೨.) ಎನ್ನುವ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ
ಹುಟ್ಟಿದ ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಚತುರ್ಮುಖನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. (೪) ಜಗತ್ಪಾಲನಾರ್ಥವಾಗಿ
ಆಮೃತ ಪ್ರಾರಣ ಮಾಡಿರುವ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಸಮುದಾಯವೂ ಸಂಹಾರಕನಾದ ರುದ್ರನೂ ಯಾವ
ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಪ್ರತಿಯೆಂಬ ರೂಪನೋ ಎನ್ನುವ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಪಾಲಕರಾದ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳೂ
ಸಂಹಾರಕರಾದ ರುದ್ರಾದಿಗಳೂ ಚತುರ್ಮುಖನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬರೆಂದು ಅತ್ಯಾವರದಿಂದ ಹೇಳಿದೆ.

|| ೨೦ ||

ಅವ || ವಾಯುದೇವರು ವಿಷ್ಣ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ಅವರ(ಕೆಳಗಿನವರೆಂದೂ, ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮರೆಂದೂ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || (೧) ಅನಂತಾದವರೇಶಾನಾ ತಸ್ಯಾಃ ಪ್ರಾಣಸ್ತತಶ್ಚ ನಾಕ್ | ತಸ್ಯಾ! ರುದ್ರ ಉಮಾ ತಸ್ಯಾದಿಂದ್ರಸ್ತಸ್ಯಾಸ್ತತೋಽಪರೇ || ಸೌಪರ್ಣ ಶ್ರುತಿಶ್ಚಾಹ (೨) ಸಪ್ತಾಕ್ಷಿತಯ ಇತ್ಯಪಿ || (೩) ವಾಯುರಸ್ಮಾ ಉಪಾಮಂಥತ್ (೪) ವಿಶ್ವ ದೇವಾಯ ವಾಯವೇ | (೫) ವಿಶ್ವೈರ್ದೇವೈಃ ಸ ಇತ್ಯಾದ್ಯಾಃ ಪ್ರಮಾ ಅತ್ರಾಪರಾ ಅಪಿ || ೨೧ ||

ಅ || (೧) ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣನಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಅವಳು. ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗಿಂತ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಅವರನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀಯರು ಅವರರು. ಅವರಿಗಿಂತ ರುದ್ರನೂ ರುದ್ರನಿಗಿಂತ ಪಾರ್ವತಿಯೂ, ಪಾರ್ವತಿಗಿಂತ ಇಂದ್ರನೂ, ಇಂದ್ರನಿಗಿಂತ ಇತರರೂ ಅವರರು. ಹೀಗೆ ಸೌಪರ್ಣರುತ್ರಿಯು ವಾಯುವಿಗೆ ವಿಷ್ಣು ಲಕ್ಷ್ಮಿಯವರಿಂದ ಅವರತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. (೨) ತಮೇತಾಃ ಸಪ್ತಾಕ್ಷಿತಯ ಉಪತಿಷ್ಠಂತೇ ತದ್ಯಾ ಇಮಾ ಅಕ್ಷಂಲ್ಲೋಹಿನೋಃ ರಾಜಯಸ್ತಾಭಿರೇನಂ ರುದ್ರೋಽನ್ಯಾಯತ್ತಃ ಬಲ ಕಣ್ಣಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಪ್ರೇಣವಾಗದ ಜ್ಞಾನ ಮನಸ್ಸುಗಳುಳ್ಳ ಸದಾಶಿವರುದ್ರ, ಪರ್ವತ, ಅದಿತ್ಯ, ಆಗ್ನಿ, ಇಂದ್ರ, ಪೃಥ್ವಿ, ದ್ಯೌರೂಪರಾದ ಒಂದು ದೇವತೆಗಳು ಸೇವಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಯಾವ ರೇಖೆಗಳು ಇರುತ್ತಾವೋ, ಅವುಗಳ ಅಧಿಷ್ಠಾನದಿಂದ ರುದ್ರನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಅಧೀನನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. (೩) ವಾಯುರಸ್ಮಾ ಉಪಾಮಂಥಪ್ತಿ ನಷ್ಟಿ ಸ್ಯಾಕುನನ್ನಮಾ || ಕೇಶೀ ವಿಸ್ತೃತಾ ಪಾತ್ರೇಣ ಯದ್ರುದ್ರೇಣಾಪಿಬತ್ಸಹ || ಪಾಪ ಕರ್ಮದಿಂದಲೇ ಸಂತೋಷಗೊಳ್ಳುವ ದೈತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸುವ (ಅಥವಾ ಕುಸ್ತಿತರನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವ) ಪ್ರಶಸ್ತಕೇರಳಗಳುಳ್ಳ ವಾಯುದೇವರು ಯಾವಾಗ ರುದ್ರನಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಪಾತ್ರದಿಂದ ವಿಷವನ್ನು ಕುಡಿದಿರುವರೋ ಆಗ ರುದ್ರನಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಆ ವಿಷವನ್ನು ಮಥನಮಾಡಿದನು. ಮತ್ತೂ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಚೂರ್ಣೀಕರಿಸಿದನು. (ಅಂತೂ ವಾಯುದೇವರು ತಾನು ಕುಡಿದು ವಿಷವನ್ನು ಮಡಿಸಿ ರುದ್ರನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು.) (೪) ಪೂಷಣ್ಣತೇ ಮರು ತ್ವತೇ ವಿಶ್ವೇದೇವಾಯ ವಾಯವೇ | ಪೂಷಾಪ್ಯಸೂರ್ಯನು ಸೇವಕನಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು, ಆಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣಾದಿಮರುತಗಳು ಸೇವಕರಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು, ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು, ಇಂತಹವಾಯುವಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. (೫) (೧) ವಿಶ್ವೈರ್ದೇವೈಃ ಸಃ (೨) ವಿಶ್ವೈರ್ದೇವೈಃ ಸಿತ್ಯಭಿರ್ಗುಪ್ತಮನ್ನಂ (೩) ವಾಯುಃ ಪು ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಆಶ್ರಿತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. (೪) ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಿತ್ಯದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. (ಅಂದರೆ ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಪರಿವಾರಭೂತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ ಇದು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳೂ, ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳೂ ಕೂಡ ವಾಯು ದೇವರು ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮರೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. || ೨೧ ||

ಅವ || ವಾಯುದೇವರು ಇಂದ್ರದೇವರ ಪರಿವಾರರಾಮದರಿಂದ ಇಂದ್ರದೇವರಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮರೆನ್ನುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ—

ಭಾ || (೧) ನಾರಾಯಣೋದಿತಿನಾರ್ವಾಯುವಾರ್ಣೀ ರುದ್ರ ಉಮಾ ವಿಭುಃ | ಇತರೇ ಚ ಕ್ರಮಾನ್ಘೋಷಾಃ ಶಶಾಂಶಾದ್ವಾಯುತೋಽವರಾಃ || ಇತಿಒರ್ಕ(ಟ್ಟಿ) ಶ್ರುತಿಶ್ಚಾಹ (೨) ತಕ್ರಾತ್ ಸಪ್ತಾಕ್ಷಿತಶ್ರುತಿಃ | (೩) ಅಯಂತ ಏವಿ ತನ್ನೇತಿ ಪೂರ್ವಾ ಅನ್ಯಾ ಅಪಿ ಸ್ಫುಟಂ | ವಾಯೋರಾಧಿಕ್ಯಮಪ್ಯಾಯಃ (೪) ಇಂದ್ರಂ ಸೋಮಂ ಹುತಾತನಂ |

ಸೂರ್ಯಂ ರುದ್ರಮಿಮಾನ್ ಸಂಚ ದೇವಾನೇಕೋ ಮಹಾತ್ಮನಃ | ಸೃಜತ್ಯತ್ತಿ
ಮಹಾನ್ ಪ್ರಾಣ ಇತಿಚಾತ ತುರಶ್ರುತಿಃ || ೨೨ ||

ಅ || (೧) ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣನು, ಅಖಂಡಿತಳಾದ (ದೇಹಾದಿಗಳಿಗೂ ನಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವ) ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯು, ವಾಯುವು, ಸರಸ್ವತಿಯು, ರುದ್ರನು, ಪಾರ್ವತಿಯು, ಇಂದ್ರನು, ಇತರರೂ ಕೂಡ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಕಡಿಮೆ ಗುಣಾದಿಗಳುಳ್ಳವರು. ವಾಯುದೇವರಿಗಿಂತ ೧೦೦-೧೦೦ ಅಂಶಕ್ಕಿಂತ ಅವರರು. (ಅಂದರೆ ವಾಯು ದೇವರಿಂದ ಅವರರಾದ ಯಾರು ಸರಸ್ವತ್ಯಾದಿಗಳೋ, ಅವರು ಕ್ರಮದಿಂದ ೧೦೦-೧.೦ ಅಂಶ ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯುಳ್ಳವರು, ಎಂಬ ವಚನದಿಂದ ವಾಯುವು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗಿಂತ ಕೋಟಿಗಿಂತ ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯುಳ್ಳವನು. ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯು ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನಿಗಿಂತ ಅನಂತಾನಂತ ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯುಳ್ಳವಳು, ಎಂದು ಸೂಚಿತವಾಯ್ತು.) ಎಂದು ಬರ್ಹ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತದೆ. (೨) ತಮೇತಾಃ ಸಪ್ತಾಕ್ಷಿತಯಃ ಉಪತಿಷ್ಠಂತೇ | ಯಚ್ಚುಕ್ಲಂ ತೇನೇಂದ್ರಃ ಅನ್ಯಾಯತಃ | ರುದ್ರಾದಿ ೭ ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಶುಕ್ಲರೂಪದೆಯೋ, ಅವರಿಂದ ಇಂದ್ರನು ವಾಯುವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ ವಾಯುವಿನ ಅಧೀನನು.) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಇಂದ್ರನಿಂದ ವಾಯುವಿಗೆ ಅಧಿಕೃತವನ್ನು (ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು) ಹೇಳುತ್ತದೆ. (೩) ಅಯಂತ ಏಮಿ ತನ್ವಾ ಪುರಸ್ತಾದ್ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಅಭಿಮಾಯಂತಿ ಪಶ್ಚಾತ್ | ಯದಾ ಮಹ್ಯಂ ದೀಧರೋ ಭಾಗಮಿಂದ್ರಾದಿನ್ಯಯಾಕೃಣವೋ ವೀರ್ಯಾಣಃ= (ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನೊಡನೆ ವಾಯುವೇವರ ವಚನವು.) ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ ಈ ನಾನು ಆಯುಧಾದಿಗಳ ಆವೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೇನೇ ಶರೀರದಿಂದ ನಿನ್ನ ಇದಿರು ರಣಭೂಮಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವೆನು. ನೀನೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳು ನನ್ನ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಬರಲಿ. ನೀನಾದರೂ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನನ್ನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ನನ್ನ ಉದ್ದಿಶ್ಯ ಯಜ್ಞಭಾಗವನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತೀಯೋ, (ಅಂದರೆ ನನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿರುತ್ತೀಯೋ) ಅದುದರಿಂದಲೇ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಒಟ್ಟಿಗೇನೇ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ, ಎನ್ನುವ ಶ್ರುತಿಯೂ, ಇದೇ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಇಂದ್ರನಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. (೪) ಮಹತ್ತಾಭಿನಾನಿಯಾದ ಪ್ರಧಾನನಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಮಹಾನುಭಾವರಾದ ಇಂದ್ರ, ಚಂದ್ರ, ಆಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ, ರುದ್ರ, ಈ ೫ ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಂಹರಿಸುತ್ತಾನೆ, ಎಂಬ ತುರಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ದೇವೇಂದ್ರನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. || ೨೨ ||

ಅವ || ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಉಪೇಂದ್ರ ರೂಪದಿಂದ ಇಂದ್ರನ ಭೃತ್ಯನಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಇಂದ್ರನಿಗಿಂತ ಅಧಿಕೃತವು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ -

ಛಾ || (೧) ವಿಹಿಸೋತೋರಸೃಕ್ಷತ ನೇಂದ್ರಂ ದೇವಮಮಂಸತ || (೨) ನ ಯಸ್ಯೇಂದ್ರ ಇತಿ ಹ್ಯಾವ ವಿಷ್ಣೋರಿಂದ್ರಸ್ಯ ಹೀನತಾಂ || ೨೩ ||

ಅ || (೧) ವಿಹಿಸೋತೋರಸೃಕ್ಷತ ನೇಂದ್ರಂ ದೇವಮಮಂಸತ | ಯತ್ರಾಮದದ್ವೃಷಾಕ ಸಿರರ್ಯಾಃ ಪುಷ್ಪೇಷು ಮತ್ಸರಾ ವಿಶ್ವಸ್ಯಾದಿಂದ್ರ ಉತ್ತರಃ || (ಮು. ಅಷ್ಟ. ೮. ಅ ೪ ವ. ೧) ಯಾವ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣರಾದ ವಾಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ನನಗೆ ಸಖಿಯಾದ ಪದ್ಧುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನೂ, ಸಿರವಧಿಕ ಸುಖವುಳ್ಳವನೂ ಆದುದರಿಂದ ವೃಷಾಕಸಿಯನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಸುಖಿಯಾಗಿಯೇ ಇರುವನೋ, ಆದುದರಿಂದಲೇ ಚೇತನಾಚೇತನ ಜಗತ್ತಿನಿಂದ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನೂ, ಮುಖ್ಯತಃ ಇಂದ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಹಿಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ಸೋಮವನ್ನು ಹೋಮಿಸು

ವುಕ್ಕಾಗಿ ಸಮರ್ಥರಾದ ಋತ್ವಿಜರು ಪ್ರೇರಿತರಾದರು. ಆ ಋತ್ವಿಜರು ಇಂದ್ರ ದೇವರನ್ನು ದ್ಯೋತನಾದಿ (ಪ್ರಕಾಶಾದಿ) ಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣನನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಿಪ್ಪೇ. (೨) ನ ಯಸ್ಯೇಂದ್ರೋ ಮೂಢೋ ನ ಮಿತ್ರೋ ವ್ರತಮರ್ಯಮಾ ನ ಮಿನಂತಿ ರುದ್ರಃ || ನಾರಾತಯಾಃ (ಋ. ೨ ಅಧ್ಯಾಯ ೮ ವ. ೩) ಯಾವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸತ್ಯಜಗತ್ಸರ್ವನಾದಿ ರೂಪವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಇಂದ್ರನು ವರುಣನು ಸೂರ್ಯನು ರುದ್ರನೂ ಶತ್ರುಗಳೂ ಯಾರೂ ಕೂಡ ಸಂಪೂರ್ಣ ತಿಳಿಯಲಾರರು. ಈ ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅವಶ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. || ೨೩ ||

ಅವಿ! ಈ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ವಾಚಕವಾದ ಪದವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತ್ಯಂತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ|| (೧) ವೇಧಾ ಅಜಿನ್ಯದಿತ್ಯಾದಿ ವಚನಂ ವಿಷ್ಣುನಾಮತಃ | ಆನಂದಶ್ರುತಿರಪ್ಯಸ್ಯ ಜೀವತಾಮೇವ ದರ್ಶಯೇತ್ || (೨) ಅಹ ಸೂರ್ಯಾದಪಿಂಧ್ರಸ್ಯ ನಾಯೋ ವಿಷ್ಣೋರಪೀಶತಾಂ | ಯಃ ಸೂರ್ಯಂ ಯ ಉಷಸಂ (೪) ಪ್ರಿಯಂತೇ ಹಂಚ ದೇವತಾಃ | (೫) ಚಕ್ಷುಷಾ ದೌಶ್ವದಿತ್ಯಶ್ಚ (೬) ಚಕ್ಷೋಸ್ಸೂರ್ಯೋಅಜಾಯತ | (೭) ಯಮಾದಿತ್ಯೋ ನ ವೇದೇತಿ ಪೂರ್ವಾ ಶ್ರುತಿರಥಾಪೇರಾಃ || ೨೪ ||

ಅ || (೧) ಆಯೋ ವಿವಾಯ ಸಚ್ಛಾಯಾ ದೈವ್ಯ ಇಂದ್ರಾಯ ವಿಷ್ಣುಃ ಸುಕೃತೇ ಸುಕೃತ್ತರಃ | ವೇಧಾ ಅಜಿನ್ಯತ್ರಿಷಢ್ಧ ಆರ್ಯನ್ಯತಸ್ಯ ಭಾಗೇ ಯಜಮಾನಮಾಭಿಜತ್ || (ಋ. ಅಷ್ಟಾ. ೨-೨-೬) ಸತ್ಕರ್ಮಕಾರಿಯಾದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಪರಮುದೇವತೆಯೂ, ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸತ್ಕರ್ಮಕಾರಿಯೂ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಧಾರಣಪೋಷಣ ಕರ್ತನೂ, ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ ಆನಂತಾಸನ ವೈಕುಂಠಗಳೆಂಬ ೩ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರುವವನೂ ಆದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು, ವಾನನಾನಂತಾರದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೇಷ್ಠನಾದ ಆಶ್ವಮೇದ ಯಜ್ಞಮಾಡಿದ ದೇವೇಂದ್ರನನ್ನು ಸುಖದಿಂದ ಇರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೈತ್ಯಾದಿಗಳ ಉಪವ್ರವವು ಬಾರದಿರುವಂತೆ ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದನು. ಮತ್ತು ಇಂದ್ರನು ಸುಖದಿಂದ ಇರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸುಖ ಸಾಧನಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದನು. ಯಜ್ಞದಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭೋಗಿಸಿದನು. (ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಹವಿರಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು.) ಎಂದು ವಿಷ್ಣುನಾಮದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಶ್ರುತಿಯು ಇಂದ್ರನಿಗಿಂತ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. (೨) ತೇ ಯೇ ಶತಮಿಂಧ್ರಸ್ಯಾ ನಂದಾಃ | ಸ ಏಕೋ ಬೃಹಸ್ಪತೇರಾನಂದಃ || (ತೈ. ಉ.) ಇಂದ್ರನ ೧೦೦ ಆನಂದಗಳು ರುದ್ರನಿಗೆ ೧ ಆನಂದವು, ಎಂದು ಜೀವರ ಆನಂದಗಳಿಗೆ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕತ್ವೇತರೀಯ ಶ್ರುತಿಯು ಈ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಜೀವತ್ವವನ್ನೇ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. (ಆದರಿಂದ ಇಂದ್ರನು ಶ್ರೀಹರಿಗಿಂತ ಅನರನೊಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. (೩) (ಸೂರ್ಯನು ಸರ್ಪೋತ್ತಮನೆಂದು ಕೆಲವರು ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವರು. ಅದಯುಕ್ತವು. ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕವಿದೆ ಎಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತ ಇಂದ್ರನಿಗೂ ವಾಯುವಿಗೂ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತದೆ. (ಮೇಗಿಂದರೆ-) ಯಃ ಸೂರ್ಯಂ ಯ ಉಷಸಂ ಜಜಾನ ಯೋ ಅಪಾಂ ನೇತಾ ಸವನಾಸ ಇಂದ್ರಃ ಯಾವ ಇಂದ್ರನು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿರುವನೋ, ಉಷೋದೇವತೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿರುವನೋ ಯಾವನು ಅಹವೈತ್ಯನಿಂದ ಜಲಾಭಿಮಾನಿಗಳು ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟರೂ ಆ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಆ ಜಲಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಶಕನೋ, ಅಂತಹ ಇಂದ್ರನು ಅನರನನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿರುವನು, ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. (೪) ಏದ ಹ ವೈ ಬ್ರಹ್ಮ ಯೋಃಯಂ ಪಪತೇ ತಮೇತಾಃ ಪಂಚದೇವತಾಃ ಪರಿಪ್ರಿಯಂತೇ ವಿದ್ಯುದ್ವೃಷ್ಟಿಶ್ಚಂದ್ರಮಾ ಆದಿತ್ಯೋಃಗ್ನಿಃ ಯಾವ ವಾಯುವು ದೇವಾದಿಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶಕೊಟ್ಟು ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸುತ್ತಾನೋ, ಈ ವಾಯುವೇ ಭಾವಿಚಿತುಮುಖನು. ಆ ವಾಯುವಿನಿಂದ ವಿದ್ಯುವಭಿಮಾನಿಯಾದ

ಭಾರತಿಯೂ, ವೃಷ್ಟಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಇಂದ್ರನೂ, ಚಂದ್ರನೂ, ಆದಿತ್ಯನೂ, ಆಗ್ನಿಯೂ, ಈ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಐದು ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳು ಸಂಹೃತರಾಗುತ್ತಾರೆ, ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ವಾಯುವಿಗೆ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. (೫) ಚಕ್ಷುಷಾ ಸೃಷ್ಟೌ ದ್ಯೌಶ್ಚಾ ದಿತೃಶ್ಚ ದ್ಯುಲೋಕಾಭಿಮಾನಿಯೂ ಸೂರ್ಯನೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. (೬) ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ಹುಟ್ಟಿದನು, ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದಲೂ (೭) ಸೂರ್ಯನು ಯಾವ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂದು ಸೂರ್ಯನಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದಿರುವಿಕೆ, (೮) ಯ ಆದಿತ್ಯಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ, ಯಾವ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಆದಿತ್ಯನೊಳಗೆ ಇದ್ದು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾನೋ. (ಎಂದು ಸೂರ್ಯ ನಿಯಾಮಕವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಇದು ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅಧಿಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ, ವಾಯುವಿಗೆ ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ, ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ, ಈ ಮೂರು ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಇವೆ. || ೨೪ ||

ಅವ || ೮ ೩ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || (೧) ವಿಷ್ಣೋರ್ವಾತೋ ಅಜನಿಷ್ಠ ವಾತಾದಿಂದ್ರಸ್ತತೋ ರವಿಃ | ಸೋಮಶ್ಚೇತಿ ಲಯೋವೈವಂ ಪೂರ್ವೇ ಪೂರ್ವೇ ಗುಣಾಧಿಕಾಃ || (೨) ವಿಷ್ಣೋಃ ಪ್ರಾಣೋ ಅಜನಿಷ್ಠ ಪ್ರಾಣಾದಿಂದ್ರೋರವಿರ್ವಿಧಾಃ | ಲಯೋವೈವೇತಾದೃಶಸ್ತೇಷಾಂ ಪೂರ್ವಾಃ ಪೂರ್ವೋ ಗುಣಾಧಿಕಃ || ತುರಶ್ಶ್ರುತಿಶ್ಚ ಸೌಪರ್ಣೀ ಪಿಂಗಶ್ಶ್ರುತಿರಪೀದೃಶೀ || (೩) ಅತಸ್ಸರ್ವಾಧಿಕೋ ವಿಷ್ಣುರ್ನಿರ್ಣೀತಃ ಶ್ರುತಿಸಂಚಯಾತ್ || ೨೫ ||

ಅ || (೧) ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಹುಟ್ಟಿದನು. ಆತನಿಂದ ಇಂದ್ರನೂ, ಇಂದ್ರನಿಂದ ಸೂರ್ಯನೂ, ಚಂದ್ರನೂ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಹೀಗೆಯೇ ಲಯವೂ ಕೂಡ. ಮೊದಲು ಮೊದಲಿನವರು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಗುಣಗಳುಳ್ಳವರು, ಎಂದು ತುರಶ್ಶ್ರುತಿಯು. (೨) ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಪ್ರಾಣನೂ, ಪ್ರಾಣನಿಂದ ಇಂದ್ರನೂ, ಇಂದ್ರನಿಂದ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರೂ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಲಯವೂ ಇಂತಹುದೇ, (ಆದರೆ ಲಯವು ವಿಸ್ತರವಾಗಿ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.) ಅವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಮೊದಲಿನವರು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಗುಣಗಳುಳ್ಳವರು. ಹೀಗೆ ಸೌಪರ್ಣ ಶ್ರುತಿಯು. ಪಿಂಗ ಶ್ರುತಿಯೂ ಈ ರೀತಿಯಾದುದೇ. (ಆದಕಾರಣ ಪ್ರತ್ಯೇಕ. ಪರಿತವಾಗಲಿಲ್ಲ.) (೩) ಆದಕಾರಣ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಉತ್ತಮನೆಂದು ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಮುದಾಯದಿಂದ ನಿರ್ಣೀತ ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. (ಲಕ್ಷ್ಯಾತ್ಮದಿಗಳ ತಾರತಮ್ಯವೂ ನಿರ್ಣೀತವಾಯ್ತು.) ತುರ ಶ್ರುತಿ, ಸೌಪರ್ಣೀ ಶ್ರುತಿ, ಪಿಂಗ ಶ್ರುತಿ, ಈ ಮೂರು ಶ್ರುತಿಗಳು.

ವಿ || ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ವಾಯು ಇಂದ್ರ ಸೂರ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ ವಾಯುವಿಗೆ ಇಂದ್ರ ಸೂರ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ, ಹೀಗೆ ಪ್ರಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸರ್ವಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ವಿಹಿಸೋತೋ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನಿಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನಿಂದ ಅಧಿಕವು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಥಾಪರಾಃ ಎಂದು ಪೃಥಕ್ ಹೇಳಿದ್ದು. || ೨೬ ||

ಅವ || ಸೋಮಃ ಪವತೇ ಜನಿತಾ ಮತೀನಾಂ ಜನಿತಾ ದಿನೋ ಜನಿತಾ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾಃ | ಜನಿತಾಃ ಸ್ವೇಜಸಿ ನಿತಾ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ಜನಿತೇಂದ್ರಸ್ಯ ಜನಿತೋತ ವಿಷ್ಣೋಃ (ಋ. ೭-೪-೬) ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಜನನಾದಿದೋಷಗಳು ಪ್ರತಿಪತ್ತಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗುಣಾನ್ವಿಷ್ಟೋಃ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಾಪ್ತ ನೈವ ದೋಷಾನ್ ಎಂದದ್ದು ಅಯುಕ್ತವು ಎಂದರೆ—

ಭಾ || (೧) ಅತೋ ದೋಷವತೋ ಯತ್ರ ತದ್ವಾಕ್ಯಮವರಂ ವದೇತ್ || (೨) ನಿರ್ದೋಷಶೈವ ವಿಷ್ಣೋಸ್ತು ಕ್ರಮಾನ್ಮಧ್ಯಗತೇಷ್ಟಹಿ || (೩) ತ್ರಯೋಽರ್ಥಾಃ ಸರ್ವವೇದೇಷು ದಶಾರ್ಥಾಃ ಸರ್ವಭಾರತೇ | ವಿಷ್ಣೋಸ್ತದ್ವನಾಮಾಹಿ ನಿರಂತರತಾರ್ಥಕಂ || ಇತಿ ಸ್ಕಾಂದವತೋ ಯಸ್ಮಾದರ್ಥಭೇದವ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ| ನಿರ್ದೋಷತ್ವಂ ಹರೇವ್ಯಕ್ತಿ ದೋಷಮನ್ಯೇಷ್ಟಹಿ ಕ್ರಮಾತ್ || ೨೬ ||

ಅ || (೧) ಯಾವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೋ, ಮತ್ತು ತಮಗಿಂತ ಅವರರ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಕತ್ಯತಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳು ಯಾವುವು ಮೊದಲು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವೆಯೋ, ಅವುಗಳಿಗಿಂತ ಅಲ್ಪಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೋ ಆ ವಾಕ್ಯವು ದೋಷವಿರಲು ಸಂಭಾವಿತವಾದ ಯಜ್ಞರೂಪವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. (ಹಾಗಾದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮೊದಲಾದವರಷ್ಟು ಯಾವುದು ಸ್ವರೂಪವು ಹೇಳಿಯದೋ ಅದೂ ಅಯುಕ್ತವು. ಏಕೆಂದರೆ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕದೋಷವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ, ಎಂದರೆ) ಯಾವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದಾಗಿಯೂ, ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಗುಣಗಳು ಇರಲು ಯೋಗ್ಯಗಳೋ ಅವುಗಳಿಗಿಂತ ಅಲ್ಪ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದಾಗಿ ತೋರುತ್ತವೋ, ಆ ವಾಕ್ಯವೂ ದೋಷವಿರಲು ಸಂಭಾವಿತವಾದ ನಿಶ್ಚಯವಾದ ಯಜ್ಞರೂಪವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. (೨) ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದಿ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದ ಹೇತುವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸರ್ವಥಾ ನಿರ್ದೋಷತ್ವವೂ ಸರ್ವಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣಿಯೂ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ನಿರ್ಣಿತವಾಗಿದೆಯೋ, ಮಧ್ಯಸ್ಥರಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಿರ್ದೋಷತ್ವವೂ ಗುಣಪೂರ್ಣಿಯೂ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ನಿರ್ಣಿತವಾಗಿದೆಯೋ, ಆದಕಾರಣ ದೋಷವಚನವು ಯಜ್ಞರೂಪ ನಿಶ್ಚಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. (೩) (ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕ ವಾಕ್ಯವು ಯಜ್ಞಾದಿಪರವಾದರೆ ವಿಷ್ಣ್ವಾದಿಗಳು ಸಮಸ್ತ ವೇದಾದಿಗಳಿಂದ ವೇದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆನ್ನುವುದು ಕೂಡದೆ ಹೋಗುವುದು ಎಂದರೆ) ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ೨ ಅರ್ಥಗಳು. ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ೧೦ ಅರ್ಥಗಳು. ವಿಷ್ಣು ಸಹಸ್ರ ನಾಮದ ಸಮಸ್ತ ಪದಗಳೂ ೧೦೦, ೧೦೦, ಅರ್ಥವುಳ್ಳವುಗಳು, ಹೀಗೆ ಸ್ಕಾಂದಪುರಾಣವಚನವು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೋ, ಆದಕಾರಣ ಅರ್ಥಭೇದವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಯೋಜನಾ ವಿಶೇಷ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಒಂದೇ ವಾಕ್ಯವು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ನಿರ್ದೋಷತ್ವವನ್ನೂ ಇತರರಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ದೋಷವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದುದರಿಂದ ದೋಷವಿಲ್ಲ.

ವಿ (1) ಅರ್ಥಭೇದವ್ಯಪೇಕ್ಷಾ ಹೇಗೆಂದರೆ ಜನಿತೋತ ವಿಷ್ಣೋಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸೋಮಾಃ ಪವತೇ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು. ಸೋಮಲತೆಯು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಉತ್ಪಾದಕವು ಎಂದರ್ಥ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿರೂಪದೋಷವು ತೋರುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ದೋಷ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಚನದಂತೆ ತೋರಿದರೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೇಗೆಂದರೆ—ವಿಷ್ಣುರಿತಿ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ವಾ ನಾಮ ಎಂದು ವೇದದ ಪ್ರಕಾರ, ಸೋಮವು ವಿಷ್ಣು ಅಂದರೆ ಯಜ್ಞವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದರಿಂದ ಯಜ್ಞೋತ್ಪಾದಕವು. ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಕಾರದ್ವಾರಾ ಯಜಮಾನನನ್ನು ಪ್ರವೀಣೀಕರಿಸುತ್ತದೆಂದೇ (ಕರಿಸಿದರೂ ದೋಷವಿಲ್ಲ. (2) ಅಥವಾ ಜನಿತಾ ಅಂದರೆ ಜನೀಪ್ರಾದುರ್ಭಾವೇ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ಸೋಮವು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದು. ಅಂದರೆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ. ಉತ್ಪತ್ತಿ ರೂಪದೋಷಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (3) ಅಥವಾ ಸೋಮಃ=ಉ=ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟಳಾಪ, ಮಾ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು, ಉಮಾ. ಉಮಯಾ ಸಹತಃ=ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸೋಮನು, ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಾ ಮಾಡಿದರೆ, ಸೋಮಃ= ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು, ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವವನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಎವಂಚ ಒಂದು ಭಗವದ್ರೂಪದಿಂದ ರೂಪಾಂತರಕ್ಕೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯು. ಹೀಗಾದರೂ ಉತ್ಪತ್ತಿರೂಪ ದೋಷ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (4) ಯೋಜನಾವಿಶೇಷ ವಿನಕ್ಶಾ ಹೇಗೆಂದರೆ ಆತ್ಮಾವಾ ಇದನೋಕ ವಿವಾಗ್ರ ಆಸೀತ್ ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯಕಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಲಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಆತ್ಮನು ಈ ಜಗತ್ತಾಗಿದ್ದನು, ಎಂದು ಯೋಜನಾ ಮಾಡಿದರೆ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನಿಂದ ಅಭೇದ ಬರುವುದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನ ಪಾರತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ) ಆತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಇದ್ದನು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಜಗತ್ತು ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವರೂಪತಃ ಇತ್ತು. ಎಂದು ಯೋಜನಾ ಮಾಡಿದರೆ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ನಿರ್ದೋಷತ್ವವೂ, ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನತ್ವವೂ ಪ್ರಲಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವಿದ್ಯಮಾನತ್ವವೂ ಕ್ರಮದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಜನ್ಯತ್ವ ನೊದಲಾದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ: || ೨೬ ||

ಅವ || ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದಂತೆಯೇ ಇತರ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಏಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಾರದು, ಎಂದರೆ—

ಭಾ || (೧) ತಾರತಮ್ಯಸ್ಯ ವಿಜ್ಞಪ್ತೌ ವಚೋ ದೋಷಸ್ಯ ಚಾರ್ಥವತ್ | (೨) ಗುಣಾಃ ಶ್ರುತಾ ಇತಿ ಹ್ಯಾಹ ಗುಣೈಕನಿಯಂತಿಂ ಹಂತಾ | (೩) ನಿರ್ದೋಷ ಗುಣಪೂರ್ಣಶ್ಚ ವಿಷ್ಣುರೇಕೋ ನ ಚಾಪರಃ | ಅಪೂರ್ಣಾ ದೋಷರಹಿತಾ ಮಾಯೈಕಾ ತದ್ವಶ್ಚೈವ ಚ || (೪) ಅದೋಷಃ ಪ್ರಾಯಶೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ದೋಷವಂತಃ ಕ್ರಮಾತ್ಪರೇ || ಇತಿ ಮಾನ್ಯಶ್ರುತಿಶ್ಚಾಹ ಭೇದೋಽರ್ಥಾನಾಂ ತತೋ ಮತಃ || ೨೭ ||

ಅ || (೧) ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ದೋಷ ವಚನವೂ ಸಾರ್ಥಕವು. (ಅಂದರೆ ಅವಾವ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯವು ತಿಳಿಯದೆ ಹೋಗುವುದು. ಮೋಕ್ಷೇಚ್ಛೆವಿಗೇ ದೇವತಾ ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನವು ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಅಪೇಕ್ಷಿತವು. ಆದುದರಿಂದ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೋಷ ವಚನವು ಸಾರ್ಥಕವು.) (೨) (ಅತೋ ದೋಷವಚೋ ಯತ್ರ 'ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದುದನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಗುಣಾಃ ಶ್ರುತಾಃ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಗುಣಗಳ ನಿಯಮವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ. (೩) ದೋಷಲೇಶರಹಿತನಾಗಿ ಸರ್ವಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದವನು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಒಬ್ಬನೇ. ಬೇರೆ ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಸರ್ವಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣಳಾಗದೆ ಇದ್ದು ದೋಷಲೇಶರಹಿತಳಾದವಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯೊಬ್ಬಳು. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನಳೇ ಆದವಳು. (೪) ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನು. ಪ್ರಾಯಶಃ ದೋಷ ವಿರಹಿತನು. ಇತರರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ದೋಷಾಧಿಕೃತವುಳ್ಳವರು. ಹೀಗೆ ನಿರ್ದೋಷೇತ್ಯಾದಿ ಮಾನ್ಯ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಕೇವಲ ಗುಣಗಳ ನಿಯಮವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿರ್ದೋಷ ಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದಲೂ ಇತರರು ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ದೋಷಗಳುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದಲೂ ಯೋಜನಾ ಘೇದದಿಂದ ಅರ್ಥಗಳಿಗೆ ನೈಲಕ್ಷಣ್ಯವೇ ಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ. || ೨೭ ||

ಅನ || ಯಥಾಯೋಗಂ ಯಥಾನ್ಯಾಯಂ ಎಂಬುವುದರಿಂದ ಯೋಗ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ನಿಖಿಲವೇದಗಳಿಂದ ವೇದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅದು ಅಯುಕ್ತವು. ಸರ್ವಜ್ಞಃ ಸರ್ವವಿತ್ ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯಪರಗಳಾದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನೆಂಬುವುದು ವ್ಯಾಹತವಾಗುವುದು. ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವೆ ಎಂದಾದರೆ ಭಗವನ್ನಾಮಗಳನ್ನೇ ಆವೃತ್ತಿ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಯೋಗವು ಕೂಡಲಾರದು, ಎಂಬ ಆ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದಲೇ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಭಾ || (೧) ರೂಢಿಮೇವ ಸಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ವಿಭಜ್ಯಾರ್ಥಾನ್ಯಥಾಕ್ರಮಂ | ವಿದೋಷಗುಣ
ಪೂರ್ತ್ಯರ್ಥಂ ವಿಷ್ಣೋ ಯೋಗಾರ್ಥಮಾನಯೇತ್ | - ಚಶ್ಚದೇವ ಯಥಾಯೋಗ
ಮಿತರೇಷ್ಟಪಿ ಸಂನಯೇತ್ | ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚ ಹೃಭುಣ್ಯವಂ ಸಮೀರಿತಂ ||
(೨) ಪೃಥಗ್ರೂಪಾಣಿ ವಿಷ್ಣೋಸ್ತು ದೇವತಾಂತರಗಾಣಿ (ನಿ)ಚ | ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಸೂಕ್ತ
ವಾಚ್ಯಾನಿ ಸಾಮ್ನಾ ಸೂಕ್ತಭಿದಾ ಭವೇತ್ || ೨೮ ||

ಅ || (೧) ಸರ್ವಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ರೂಢಿವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸಿ ನಿಖಿಲಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥ
ಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತೃಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಆ ಮೇಲೆ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನಾದಿ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು
ನಿದೋಷ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನೆಂದು ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವಜ್ಞ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯೋಗಾರ್ಥ
ವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡಬೇಕು. ಆ ಮೇಲೆ ಸರ್ವಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಸರವಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಢಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು
ಕೊಂಡೇ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸರವಃ=ಸರ್ವಃ=ವೈದಿಕ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಹಿತನು(ಅಂದರೆವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳಿಂದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ
ನು)ತತ್ಪಾದಿ ರೂಪವಾದ ರಃಸ್ಯಾತ್ಪುನಾನ್ ಶಿವೇ ವಹ್ಯಾ ಎಂಬ ಕೋಶದಿಂದ ರಂ=ಶಿವನನ್ನು ಅಗ್ನಿಯನ್ನಾ
ಗಲೇ ವರ್ತಯತಿ=ಪ್ರವರ್ತಿಸುವನು, ರವಃಎಂಬ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕು.(ರೂಢಿಯಿಂದಲೇ
ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳಿಂದಲೂ ವೇದ್ಯನೆಂದಾಗಲಿ ಯೋಗ ಏತಕ್ಕೆ,ಎಂದರೆ-ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿದೋಷನು
ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನು ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸಮಸ್ತವೇದಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತಗಳಾಗಿವೆ. ರೂಢಿಮಾತ್ರದಿಂದ
ಜಿನ್ನಾಗಿ ನಿದೋಷತತ್ಪಾದಿಗಳು ಸಿದ್ಧಗಳಾಗಲಾರವು. ಆದಕಾರಣ ಯೋಗವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು.)
ಆ ಮೇಲೆಯೇ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಅತಿರಿಕ್ತರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಆವಾಸ ದೇವತೆಗಳ ಯೋಗ್ಯತೆ
ಯನ್ನನುಸರಿಸಿಯೇ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡಬೇಕು. ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ
ಪ್ರಭುವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಹೀಗೆಯೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. (೨) (ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳೂ ಭಗವತ್ಪರಗಳೆಂಬಾದರೆ, ಇದು
ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ತವು, ಇದು ವಾಯುಸೂಕ್ತವು, ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂಕ್ತಭೇದವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ) ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ತ
ಮೊದಲಾದ ಸೂಕ್ತಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯಗಳಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು (1) ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತಗಳು,
(2) ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತಗಳಾಗದೆ ಇದ್ದವುಗಳು ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳು. (ಎಲ್ಲವೂ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ
ನಾಮಃವುಳ್ಳವುಗಳೇ.) (ಆವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತಗಳಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ
ದೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳೂ ಭಗವತ್ಪರಗಳಾದುದಾಗ್ಯೂ ಆಯಾಯ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತಗಳಾದ
ಆಯಾಯ ನಾಮವುಳ್ಳ ಭಗವದ್ರೂಪ ವಿರೇಷಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಭಿನ್ನಗಳಾದ, ಆವಾಸ ನಾಮ
ವುಳ್ಳ ಭಗವದಧಿಷ್ಠಾನಭೂತರಾದ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸದೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ) ತನ್ನ ನಾಮದಿಂದಲೂ
ಅಧಿಷ್ಠಾನ ನಾಮದಿಂದಲೂ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ಸೂಕ್ತಭೇದವು ಆಗುವುದು. (ಅಂತರ್ಗತಗಳಾಗದೆ ಇದ್ದ ಭಗವದ್ರೂಪ
ಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ)ತನ್ನದಾದ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ನಾಮಗಳಿಂದಲೇ ಸೂಕ್ತಾದಿಭೇದವು ಬರುವುದು.
ಅಧಿಷ್ಠಾನ ನಾಮದಿಂದ ಅಲ್ಲ.) || ೨೮ ||

ಅನ || ಹೀಗೆ ಋಷಿ ಭಂದೋ ದೇವತಾ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕ್ರಮ ಪ್ರಕಾರ ಉಪಪಾದಿಸಿ ಈಗ ಕೆಲವು
ಋಕ್ಕುಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡದಿದ್ದ
ಋಕ್ಕುಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ-

ಭಾ || (೧) ನ ಕಿರ್ನಾಕಿಃ ಸ್ವೀತಾದಿ ಪೋಕ್ತಾಧಿಕೃತವಿವಕ್ಷಯಾ | (೨) ಅಧಿಕೈಽಧಿ
ಕಮಿತ್ಯೇನ ಹರಿಣಾ ಸೂತ್ರನಿರೀತಂ || (೩) ಕೃತ್ವೀ ಹತ್ತೀತಿ ಪೂರ್ವಾಶ್ಚ (೪)ಕೃತೀ

ಯೋತಿಶಯೇ ಯತಃ | (೫) ವಿಶ್ವಾಪ್ತಾರ್ಥೇ ಚ ವಿಶ್ವಮೂನಾರ್ಥೇ ಚೋನಮಿ
ಷ್ವತೇ || (೬) ವ್ಯತ್ಯಯೋಽಭೇದಕರಣಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೇಷು ಸಮೀರಿತಃ || (೭) ಅಭೇದೋ
ಹರಿರೂಪಾಣಾಂ ಗುಣಾನಾಂ ಚ ತ್ರಿಯಾಸು ಚ | ತಸ್ಯೈವಾವಯವಾನಾಂ ಚ |
(೮) ಭೇದಃ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಪೂರ್ವಕೈಃ || ಮುಕ್ತೈರಪಿ ಜಡೈರ್ಭೇದಃ ಕೈಮುತ್ಯಾದೇವ
ದೃಶ್ಯತೇ || ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚ ಪುನೀತಮೇತದ್ವನುಶ್ತಃ || ೨೯ ||

ಅ || (೧)(೧) ನ ಕಿರಿಂದ್ರ ತ್ವದುತ್ತರೋನ ಜ್ಯಾಯಾ ಅಸ್ತಿ ವೃತ್ತಹನ್ | (ಋ. ೩. ೬. ೧೯) ಎಲೋ
ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ನಿನ್ನಿಂದ ಉತ್ತಮನು ಸರ್ವಥಾ ಇಲ್ಲ. ವೃತ್ತಾಸುರಸಂಹಾರಕನೇ ನಿನಗಿಂತ ಇನ್ನೊಬ್ಬನೂ ಶ್ರೀ
ಷ್ಠನೂ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯನೂ ಇಲ್ಲವೇ. (೨) ಮಾಕಿನೇಶರತ್ ಮಾಕೀಂ ರಿಷನ್ ಮಾಕೀಂ
ಸಂಶಾರಿ | ಕೇವಲೇ | ಅಥಾರಿಷ್ವಾಭಿರಾಗಹಿ= (ಋ. ೪. ೮. ೨೦) ಪೂಷನ್=ಭಗವಂತನೇ ನೀನು ಭಕ್ತರ
ಹೃದಯದಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ಹೊರಟು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಆದರೆ ಸದಾ ಭಕ್ತರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತ
ನಾಗಿರುತ್ತಿ.) ನ ನೇ ಭಕ್ತಃ ಪ್ರಣಶ್ಚಿತಿ ಎಂಬುವ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಭಕ್ತವರ್ಗವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ನಾಶ
ಗೊಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ತಾನು (ಅಚ್ಚೇದ್ಯೋಯಮದಾಹ್ಯೋಯಂ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ)
ಯಾವ ಪುರುಷನಿಂದಲೂ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ (ಯಾವುದೊಂದು ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೂ) ಸಂಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ
ಕಾರಣ ನೀನು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದ ಕೂಡಿ ಬಾ. (೩) ತ್ವಾವತಃ ಪುರೂವಸೋ ವಯಮಿಂದ್ರ ಪ್ರಣೇತಃ |
ಸ್ಮಸಿ ಸ್ಥಾತರ್ಹರಿಣಾಂ || (ಋ. ೬. ೪. ೧೯) ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಧನವುಳ್ಳವನೂ, ಸರ್ವಜಗತ್ಪ್ರವರ್ತಕನೂ, ಆಶ್ವಗಳಿಗೆ
ಸ್ಥಾಪಕನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನೇ ನಾವು ನಿನ್ನವರು. (ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರು.) ಆಗಿರುತ್ತೇವೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವನು
ನೋನಾಃ ಪ್ರತಿಷೇಧೇ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತಗಳಾದ ನ ಮಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅಧಿಕವಾದ ಕೀ ಎಂಬ
ಶಬ್ದರೂಪವೂ, ತಿಪ್ತಸಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಅಧಿಕವಾದ ಮಸಿ ಸ್ಮಸಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದರೂಪವೂ
ಕೀಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದರೂಪವೂ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಅಧಿಕವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಾ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಂದರೆ ನ ಕೀ
ಮಾ ಕೀ ಇತ್ಯಾದಿ ನಿಷೇಧದಲ್ಲಿ ಸರ್ವದೇಶಕಾಲ ಸಂಬಂಧಿತ್ವವನ್ನೂ ಸ್ಮಸಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿಧೇಯಾ
ಧಿಕವನ್ನೂ ವಿವಕ್ಷಾ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. (೨) ಅಧಿಕೈಃ ಅಧಿಕಂ=ಅರ್ಥಾಧಿ
ಕೃತು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿರೇಣ ಅಧಿಕವಾದ ಶಬ್ದರೂಪವು ಆಗುತ್ತದೆ, ಎಂದೇ ಸೂತ್ರವು ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ
ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. (೩) ಪುನರ್ವಾಯ ಬ್ರಹ್ಮ ಜಾಯಾಂ ಕೃತ್ವೀ ದೇವೈರ್ನಿಕಲ್ಪಿಷಂ | ಊರ್ಜಂ
ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಭಕ್ತ್ವಾ ಯೋರುಗಾಯಮುಪಾಸತೇ || (ಋ. ೮. ೬. ೬.) ಹರಿ ಭಕ್ತರಿಂದ ಸ್ವೀಕೃತವನ್ನು ಮಾಡು
ತ್ತಿರುವ ಜನಕರಾಜನೇ ಮೊದಲಾದ ರಾಜರು ಪರಬ್ರಹ್ಮರೂಪಿಯಾದ ರಾಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಸೀತಾದಿರೂಪವುಳ್ಳ
ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ತಿರುಗಿಕೊಟ್ಟು (ಸೀತಾದಿಗಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀಸ್ವರೂಪರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೊದಲೇ ವಿಷ್ಣುಪತ್ನಿಯ
ರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪುನಃ ಎಂದದ್ದು.) ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು
ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಪೃಥಿವೀ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅನ್ನವನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ವಾನಮಾಡಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ
ರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ಗೌರವಪಡಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಿರಣ್ಯಯಮುತ ಭೋಗಂ
ಸಸಾನ ಹತ್ತೀ ದಸ್ಯೂನ್ ಪ್ರಾರ್ಯಂ ವರ್ಣಮಾವತ್= (ಋ. ೩. ೩. ೧೫) (ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಸಂ
ಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸುವರ್ಣಮಯವಾದ ಶರೀರವನ್ನು ಅಥವಾ ಸುವರ್ಣಸಮೃತ ಶರೀರವನ್ನು ಅಥವಾ
ಸುರ್ವರ್ಣಾಲಂಕೃತ ಶರೀರವನ್ನು ಅಥವಾ ಸುವರ್ಣ ಪ್ರಾಚುರ್ಯನಿಮಿತ್ತವಾದ ಸುಖಾನುಭವವನ್ನೂ ಹೊಂದಿರು
ವನು. ಮತ್ತು ಚೋರರಾದ ದೈತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚೇಷವಾಗಿ ಸಂಹರಿಸಿ ಸರ್ವರಿಂದಲೂ ಪ್ರಾರ್ಥ್ಯನಾದ ದೇವ
ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ಉತ್ತಮವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಜಾತಿಯನ್ನು
ರಕ್ಷಿಸಿದನು, ಇದು ಮೊದಲಾದ ವರ್ಣವಿಕಾರಗಳು (ಕೃತ್ವಾ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಕೃತ್ವೀ ಎಂದೂ ಹತ್ತಾ

ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಹತ್ತೀ ಎಂದೂ ವರ್ಣ ವಿಕಾರಗಳು ಅರ್ಥಾಧಿಕೃತವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಾಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಯುಕ್ತಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. (೪) ಏಕೆಂದರೆ—ತೃತೀಯೋಷ್ಠಿಶಯೇ, ಅರ್ಥಾಧಿಕೃತವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗೋಣ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಅಕ್ಷರದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಿಂತ ೩ನೇ ವರ್ಣವು ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ=ಹತ್ವಾ=ಎನ್ನುವ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಹತ್ತೀ=ಎಂದು ಈ ಕಾರವು. ಕೃಚಿತ್ ಈ ಕಾರಕ್ಕೆ ಆ ಕಾರವು. (೫) ಅಃ ಇತಿಬ್ರಹ್ಮ ಇದು ಮೊದಲಾದ, ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ಅತಿಶಯಿತ ಸಂಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ನಿರ್ದೇಶಮಾಡಿದ ಶಬ್ದ ಸ್ವರೂಪವು ವಿಶ್ಲಿಷ್ಟಾರ್ಥದಲ್ಲಿ (ಆದರೆ ಆ ಅರ್ಥವು ಇತರ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ, ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ.) (ಆದರೆ—ಆಕಾರವಾಚ್ಯನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಇತರ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದಲೂ ಭಿನ್ನನು ಎಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.) ತಮ ಆಸೀತ್ತಮಸಾ ಗೂಷ್ಟಮಗ್ರೇ ಪ್ರಕೇತಂ ಸಲಿಂ ಸರ್ವಮಾ ಇದಂ (ಋ.೮.೭.೧೭.) (ಪ್ರಲಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂಧಕಾರವೂ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ದುರ್ಗಾದೇವಿಯಾಗಲೀ, ಇರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಲಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಗಾಧವಾದ ಈ ಎಲ್ಲಾ ನೀರು (ಆದರೆ ಪ್ರಲಯೋದಕವು) ತಮಸ್ಸಿನಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿ ಆ=ಆತ್ತು.) ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಆಸೀತ್ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಬದಲಿಗೆ ಆ=ಇತ್ಯಾದಿ ಉಪವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವು ಉಪವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥವು, ವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. (ಆದರೆ ಪ್ರಲಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿತಕ್ಕ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ನ್ಯೂನವಾಗಿತ್ತು, ಎಂದು ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವು)(೬) ಸುಪ್ತಿಶಿಖಾ ವಿಕರಣ ಲಿಂಗ ಪುರುಷ ಕಾಲ ಹಲಚ್ ಸ್ವರ ಕೃತ್ವದ್ವಿತ ಸಮಾಸ ಸನ್ಯಜಾದಿ ವ್ಯತ್ಯಯಸ್ತು ಸುಪ್ತಿಶಿಖಾ, ವಿಕರಣ, ಪುಲ್ಲಂಗಾದಿಗಳು, ಪ್ರಥಮಪುರುಷಾದಿಗಳು, ಭೂತಾದಿಕಾಲವು, ಹಲ್ವರ್ಣ, ಅಬ್ಜರ್ಣ, ಸ್ವರ, ಕೃತ್, ತದ್ವಿತಸಮಾಸ, ಸನ್ಯಂತ, ಯಜಾದಿಗಳು, ಇವುಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದರೂ ಅಭೇದಕರಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. (೭) (ಅಭೇದವನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ) ಭಗವಂತನಿಂದ ಆತನ ರೂಪಗಳಿಗೂ ಗುಣಗಳಿಗೂ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಆತನ ಅವಯವಗಳಿಗೂ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಅಭೇದವೇ. (೮) ಲಕ್ಷ್ಮೀಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಮುಕ್ತರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆಭೇದವು. ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಜಡಗಳಿಂದ ಭೇದವು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದ್ದಿಲ್ಲವು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಮುಗ್ಧೇದ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಆದರಿಂದಲೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ||೨೯||

ಅವ || ಸ್ಥಳಾಂತರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಭೇದವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || (೧) ಅಭೇದಃ ಸ್ವಗುಣಾದ್ವೈಶ್ವ ಮುಕ್ತಾನಾಮಹಿ ಸರ್ವಶಃ | ಭೇದಾಭೇದಸ್ತ್ವಭೇದಶ್ಚ ಗುಣೈಃ ಸಂಸಾರಿಣಾಮಹಿ || (೨) ಜಡಾನಾಮಂಶತೋ ಭೇದಃ ಸಮಾದಾಯೇನ ಚೋಭಯಂ | ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವ ಪಿತೃಗಣ ಕಾಮಿಕ ತಾತ್ರಿಕಾಃ | ದೇವಾಃ ಶಕ್ರಃ ಶಿವೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಮುಕ್ತೌ ಸೌಖ್ಯಾದಿಭಿರ್ಗುಣೈಃ | ಶತಾಯುತೋತ್ತರಾ ನಿತ್ಯಮನ್ಯೋನ್ಯ ಪ್ರೀತಿಸಂಯುತಾಃ | ಇತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಂ ಲಾಕೃಂ ಸ್ವಯಂ ಭಗವತೇರಿತಂ | (೩) ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಸ್ತತ್ತ್ವವಿಜ್ಞಾನಂ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿವಿರಾಗತಾ | ನಿಷಿದ್ಧ ಕರ್ಮಸಂತ್ಯಾಗೋ ವಿಹಿತಸ್ಯ ಸದಾ ಕ್ರಿಯಾ | ಸದಾ ವಿಷ್ಣು ಸ್ಮೃತಿಶ್ಚೈವ ಕೇವಲಂ ನೋಕ್ಷಸಾಧನಂ | ಏಕೈವಿವಾ ನ ನೋಕ್ಷಃ ಸ್ಯಾತ್ ಭವೇದೇತೈರಪಿ ಧ್ರುವಂ ||೩೦||

ಅ || (೧) ಎಲ್ಲಾ ಮುಕ್ತರಿಗೂ ಸ್ವರೂಪಭೂತಗಳಾದ ಜ್ಞಾನಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಆತ್ಮಂತಾಭೇದವು. (ಯಾವ ಆಮುಕ್ತ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಛೇದವು, (ನಾರವು) ಭೇದಾಭೇದವು ಎಂದರೆ) ಚಿಂತನಾದಿಕ್ರಿಯಾಣಾಂತು ಮುಕ್ತಾವುಚ್ಛೇದತಸ್ಸದಾ | ಕಿಂ ಮಯಾ ಕಾರ್ಯಮಾದೀನಾಂ ಭೇದಾಭೇದ ಉದಾಹೃತಃ ಕಿಂ ಮಯಾ ಕಾರ್ಯಂ ಇತ್ಯೇನಮಾದಿರೂಪಗಳಾದ ಚಿಂತನಾದಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಛೇದವಾಗುವುದರಿಂದ ಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ ಸದಾ ಭೇದಾಭೇದವು. (ಆದರೆ ಕಿಂ ಮಯಾ ಕಾರ್ಯಂ ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪಗಳಾದ

ಚಿಂತನಾದಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿತಕ್ಕ ನಿರೋಚ್ಚಿತ್ವಾದಿಗಳು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ನಾಶಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಕಾಮದಿಂದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಭೇದಾಭೇದವು.) ಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೂ ಸ್ವರೂಪಭೂತಗಳಾದ ಜ್ಞಾನಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಆಭೇದವು. ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಐ ಶಬ್ದವು (೨) ಜಡಗಳಾದ ಘಟಾದಿ ಅವಯವಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಅಂಶದಿಂದಲೂ ಸಂಸ್ಥಾನ ವಿಶೇಷ ರಹಿತವಾದ ಆಂಶ ಸಮುದಾಯದಿಂದಲೂ ಭೇದಾಭೇದಗಳು. ಸಂಸ್ಥಾನ ವಿಶೇಷ ವಿವಿಷ್ಟಗಳಾದ ಸರ್ವಾಂಶಗಳಿಂದ ಆಭೇದವು. ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು, ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರು, ದೇವ ಗಂಧರ್ವರು, ಪಿತೃದೇವತೆಗಳು, ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳು, ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು, ದೇವೇಂದ್ರನು, ರುದ್ರನು, ಬ್ರಹ್ಮನು- ಇವರು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆನಂದಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಕೆಲವರು (ಸರಸ್ವತ್ಯಾದಿಗಳು ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ) ನೂರುಗುಣ ಹೆಚ್ಚುವುಳ್ಳವರು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಾದರೂ ಅಯುತ ಗುಣ ಹೆಚ್ಚು ಉಳ್ಳವರು. ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವರು, ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಾಕ್ಯವು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು (೩) (ಹೀಗೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಋಷಿ ಭಂದಸ್ಸು ದೇವತಾದಿ ಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವೇದಾಧ್ಯಯನಾದಿಗಳಿಗೆ ಫಲವನ್ನೂ ಫಲ ಆಗ ತಕ್ಕ ಪ್ರಕಾರವನ್ನೂ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ವೇದಾಧ್ಯಯನವು, ತತ್ವವಿಜ್ಞಾನವು, ವಿಷ್ಣು ವಿಷಯಕ ಭಕ್ತಿಯು, ವೈರಾಗ್ಯವು, ಶಾಸ್ತ್ರನಿಷಿದ್ಧ ಕರ್ಮಗಳ ಪರಿತ್ಯಾಗವು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಹಿತಗಳಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಸದಾ ಮಾಡುವಿಕೆ, ಯಾವಾಗಲೂ ಭಗವಂತನ ಸ್ಮರಣೆಯು, ಇವುಗಳೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನಗಳು. ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡದೆ ಮುಕ್ತಿಯು ಆಗಲಾರದು. ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ನಿತ್ಯಯವಾಗಿಯೂ ಮೋಕ್ಷವಾಗುವುದು ||೩೦||

ಭಾ || ಋಷಿ ಭಂದೋ ದೈವತಾನಿ ಜ್ಞಾತ್ವಾರ್ಥಂ ಚೈವ ಭಕ್ತಿತಃ | ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೇನೈವ
ನೋಕ್ಷಃ ಸ್ವಾದ್ವಿರಕ್ತಸ್ಯ ಹರಿಸ್ಕೃತೇ || ೩೦ ||

ಅ || (ಇದು ಪ್ರಮಾಣಾಂತರವು. ಆದಕಾರಣ ಪುನರುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ.) ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ಸರ್ವದಾ ಭಗವದ್ವಿಷಯಕ ಸ್ಮರಣೆಯುಳ್ಳವನಿಗೆ ಋಷಿ ಭಂದಸ್ಸು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆರ್ಥ (ಪ್ರಯೋಜನ)ವನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದೇ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗುವುದು. (ಭಂದಸ್ಸಿನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಫಲವಿದೆ, ಎಂಬುದೇಳಿದುದರಿಂದ ಭಂದಸ್ಸಿನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಮಪಯೋಗವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಮತವು ನಿರಾಕೃತವಾಯ್ತು.) || ೩೦ ||

ಭಾ || ಜಪೇನೈವ ತು ಸಂಸಿದ್ಧೇದ್ಭ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನಾತ್ರ ಸಂಶಯಃ | ಕುರ್ಯಾದನ್ಯನ್ನ
ನಾ ಕುರ್ಯಾನ್ಮೈತ್ರೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಉಚ್ಯತೇ || ೩೧ ||

ಅ || ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು, ಋಷಿ ಭಂದಸ್ಸು ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಜಪಿಸತಕ್ಕ ಮಂತ್ರದಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಇತರಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಜಪಿಸಿದರೂ ಜಪಿಸದಿದ್ದರೂ ಮಿತ್ರ (ಸೂರ್ಯ) ದೇವತಾಕವಾದ ಗಾಯತ್ರೀಜಪದಿಂದಲೇ ಫಲವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಗಾಯತ್ರೀಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸುವವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಇದು ಪ್ರಮಾಣಾಂತರವು) || ೩೧ ||

ಭಾ || ತಸ್ಮಾನ್ನಿತ್ಯಂ ಹರಿಂ ಧ್ಯಾಯನ್ ಕುರ್ಯಾತ್ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಮಂಜಸಾ | ಐಹಿಕಾ
ಮುಷ್ಮಿಕಾ ಭೋಗಾ ರಕ್ತಸ್ಯಾನ್ಯಸ್ತು ಮುಚ್ಯತೇ || ಇತಿ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವಚನಂ
ಸ್ವಯಂ ಭಗವತೋದಿತಂ || ೩೨ ||

ಅ || (ತಸ್ಮಾದಿತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಾಖ್ಯ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಾಕ್ಯವು.) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಐಹಿಕ ಅಮುಷ್ಮಿಕ ಭೋಗಗಳು ಆ ಭೋಗಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತನಾದ ಕಾಮುಕನಿಗೆ ಆಗುತ್ತವೋ ಕಾಮುಕನಿಂದ

ಭಿನ್ನನಾದವನು ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೋ ಅದುದರಿಂದ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ಜಿನ್ನಾ, ವೇದಾಧ್ಯಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಚನವು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಭಗವಂತ ನಿಂದಲೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. || ೩೩ ||

ಭಾ || (೧) ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಾಶ್ಚ ಪ್ರವಚನೇ ಸಹಸ್ರ ಗುಣಿತಂ ಫಲಂ | (೨) ಅರ್ಥದ್ರಷ್ಟಃ ಕೋಟಿಗುಣಂ ತತೋಽನಂತಂ ನಿಯಾಮಕೇ || (೩) ಕರ್ತಾಗಮಾಭ್ಯಾಂ ನಿಯಂತಿ ಯಃ ಕರೋತ್ಕಥಿಕಂ ತತಃ | (೪) ಪೂರ್ಣಂ ವೇದಾಖಿಲದ್ರಷ್ಟ್ವಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಫಲ ಮುಚ್ಯತೇ || ೩೪ ||

ಅ || (೧) ಕೇವಲ ವೇದಪಾಠಕ್ಕಿಂತ (ಅರ್ಥಜ್ಞಾನವು) ಅಧಿಕವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತಪ್ರವಚನವನ್ನು(ಗುರು ಗಳ ಮುಖದಿಂದ ಯಾವುದು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆಯೋ ಹೇಗೆ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು) ಮಾಡಿದರೆ ಸಹಸ್ರ ಗುಣಿತ (ಹೆಚ್ಚು) ಫಲವು. ಗುರುಗಳ ಮುಖದಿಂದ ಹೇಗೆ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವವನಿಗಿಂತಲೂ ತಾನಾಗಿಯೇ ಅರ್ಥವ್ರಷ್ಟ್ಯವಿಗೆ (ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿ ಬಲದಿಂದಲೇ ಗುರು ಮೊದಲಾದವರು ಹೇಳದಿದ್ದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಾನಾಗಿಯೇ ತಿಳಿಯುವವನಿಗೆ) ಕೋಟಿ ಗುಣಿತವಾದ ಫಲವು. ಅರ್ಥ ದ್ರಷ್ಟ್ಯವಿಗಿಂತಲೂ ನಿಯಾಮಕನಿಗೆ (ತಾನು ತಿಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವವನಿಗೆ) ಅನಂತ ಗುಣಿತವಾದ ಫಲವು. (೨) ಅಸ್ತಿಮಾತ್ರದಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸುವವನಿಗಿಂತಲೂ ಯುಕ್ತಿ ಅಗಮಗಳಿಂದ ಉಪಪಾದನೆ ಯನ್ನು ಯಾರು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅತನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಫಲವು. (೪) ಹೀಗೆ ಕೇವಲ ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ನೋಡು ವವರಿಗೇನೇ ಮಹಾಫಲವಿದೆವೆಂದಾದ ಮೇಲೆ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಪೂರ್ಣಫಲವಿದೆ ಎಂದು ಏನು ಹೇಳ ಬೇಕು. ಆದ ಕಾರಣ, ನಿಖಿಲವೇದಗಳನ್ನೂ ಅನುಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಸರ್ವದಾ ನೋಡುತ್ತಿರುವ, ಮತ್ತು ಪರರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆನೇ ಪೂರ್ಣಫಲವು || ೩೪ ||

ಅವ || ವೇದಾರ್ಥಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮಹಾಫಲವಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆವಾಯ್ತು. ವೇದವು ಸ್ವರವರ್ಣಾತ್ಮಕವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ವರಗಳು ನಿರರ್ಥಕಗಳು ಎಂದು ಕೆಲವರ ಮತವು. ಅದು ಅಯುಕ್ತವು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || (೧) ದಾರ್ಢ್ಯಮೇವಾನುದಾತ್ತಾರ್ಥ ಉದಾತ್ತಸ್ಯೊಚ್ಚತಾರ್ಥತಾ | ನೀಚತಾ ಸ್ವರಿತ ಸ್ಯಾರ್ಥಃ ಪ್ರಚಯಸ್ಯ ಯಥಾಸ್ಥಿತಿಃ | ಸಮಾಹಾರೇಽಖಿಲಾ ಅರ್ಥಾಃ ಸ್ವರಾರ್ಥಾನಾ ಮಿ ಯಂ ಸ್ಥಿತಿಃ || ೩೫ ||

ಅ || (೧) ಅನುದಾತ್ತ ಸ್ವರಸಹಿತ ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ಯಾವುದು ಅರ್ಥವಿದೆಯೋ, ಅದಕ್ಕೆ ದಾರ್ಢ್ಯರೂಪ ಅರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಉದಾತ್ತ ಸ್ವರ ವಿಶಿಷ್ಟ ವರ್ಣಗಳ ಅರ್ಥವು ಉಚ್ಚತ್ವವು. ಉದಾತ್ತ ಶ್ರುತಿರೂಪ ಸ್ವರಿತಯುಕ್ತವಾದ ವರ್ಣಗಳ ಅರ್ಥವು ನೀಚತ್ವವು. ಪ್ರಚಯ ವಿಶಿಷ್ಟಗಳಾದ ವರ್ಣಗಳ ಅರ್ಥವು ವಿಕಾರವಿಲ್ಲ ದಿರುವಿಕೆ. (ದಾರ್ಢ್ಯದಿಂದ ಬೇರೆ.) (ಸತತವಿಶಿಷ್ಟರು ಉದಾತ್ತಾದಿ ಒಪ್ಪರಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಾಹಾರವೆಂದರೆ ಸ್ವರವಿಶೇಷವು (ಉದಾತ್ತಾನುದಾತ್ತ ಸಮುದಾಯರೂಪವಾದ ಸ್ವರಿತ ಭೇದವು) ಎಂದು ಹೇಳುವವರು.) ಆ ಸಮಾಹಾರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಅರ್ಥಗಳೂ ಇವೆ. (ಪ್ರಕರಣಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅವಾವ ವಿಶೇಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) ಅಥವಾ ಅನೇಕಾಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ಪದವಲ್ಲಿ ಸ್ವರಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಸ್ವರಾರ್ಥಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯು. (ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಅನ್ಯತ್ರ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) || ೩೫ ||

ಅನ || ಹಾಗಾದರೆ ಅಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದು. ಒಂದು ಪದಕ್ಕೆ ಒಂದರ್ಥವಷ್ಟೆ. ಅಕ್ಷರಗಳು ಅನೇಕ ಗಳಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸ್ವರಗಳು ಅನೇಕಗಳು. ಒಂದರ್ಥಕ್ಕೆ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷಣವು ಯುಕ್ತವಾಗಲಾರದು ಎಂದರೆ—

ಭಾ || (೧) ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥಮ್ ಸ್ಯ ಭೇದೇನ ಪದಾದ್ಯಾದಿ ಸ್ವರೇ ಭಿದಾ || (೨) ಸಾಧಾರಣೋ ವಿಧಿಸ್ತೇಷ ವಿಶೇಷೋ ಯತ್ರ ಯತ್ರ ಚ || (೩) ಕ್ರಮಾದೇವ ತದನ್ವೇಷಾಮೃಷ್ಣಾ ದೀನಾಂ ಸ್ವಯೋಗ್ಯತಃ || ೩೬ ||

ಅ || (೧) ವಾಯೋ ಇದು ಮೊದಲಾದ ಒಂದೇ ಪದದಲ್ಲಿಯೂ, ವ, ಆಯು ಇದು ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ವರ್ಣಗಳಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥವಾದ (ವ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ವಿನಲ್ಲಿ ಬಲವೂ, ಆಯುಶಬ್ದದಿಂದ ಗಮನ ಕರ್ತೃತ್ವವೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.) ಭಗವದ್ಧರ್ಮಗಳು ಅನೇಕಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವಾವ ವಿಶೇಷಕ್ಕಾಗಿ ವಾಯೋ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳ ಆದಿ ಮಧ್ಯ ಅಂತ ಸ್ವರಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ ವ ಶಬ್ದವು ಉದಾತ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಚ್ಚವಾದ ಬಲವೆಂದೂ ಆಯೋ ಎನ್ನುವುದು ಅನುದಾತ್ತವಾಗಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ದಾಢ್ಯಾರ್ಥಕವಾದುದರಿಂದ ದೃಢಗಮನ ಕರ್ತೃತ್ವವೆಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. ಆದಕಾರಣ ಒಂದೇ ಪದ ದಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಸ್ವಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ.) (೨) (ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಸರ್ವತ್ರ ಒಂದೇ ರೀತಿಯೆಂದು ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ) ಇದು ಸ್ವಾರ್ಥಗಳಿದ್ದು ಸಾಧಾರಣವಾದ ಪ್ರಕಾರವು. ಆದಕಾರಣ ಎಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೋ, ಅಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ಅಂದರೆ ಯಾವ ಪದದಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಅತಿರಿಕ್ತಗಳಾದ ಅವಯವಾರ್ಥಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೋ ಅಲ್ಲಿ ಅವಯವಾರ್ಥವಾಗಿ ಭಗ ವದ್ಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಭಗವದ್ಧರ್ಮಾತಿರಿಕ್ತಗಳಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೇಗೆಂದರೆ—ಅಗ್ರ್ಯತ್ವ ಮಗ್ರ್ಯ ನೇಕೃತ್ವಂ ಎಂದು ಅಗ್ರಿ ಶಬ್ದದ ಅವಯವಾರ್ಥಗಳಾದ ಅಂಗನೇತೃತ್ವಾದಿಗಳು ಭಗವದ್ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾದವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅಗ್ರ ಎನ್ನುವುದು ದಾಢ್ಯಾರ್ಥಕವಾದ ಅನುದಾತ್ತವಾಗಿದೆ, ನಿ ಎನ್ನುವುದು ಉಚ್ಚಾರ್ಥಕವಾದ ಉದಾತ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ದೃಢಗಳಾದ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಪ್ರೇರ ಕನು ಎಂಬ ಸ್ವಾರ್ಥದಿಂದ ಅನ್ವಯವಿದ್ದರೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ.) (೩) (ಉತ್ತಮರಾದ ಋಷಿಗಳು ವಿಶೇಷಾರ್ಥ ಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.) ಅವರಿಗಿಂತ ಇತರರಾದ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮದಿಂದಲೇ ತಂತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಅವಾವ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. (ಯಾವ ಯಾವ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಯಾವ ಅರ್ಥವು ನೋಡಲು ಯೋಗ್ಯವೋ, ಅವಾವ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಅವಾವ ಋಷಿಗಳು ಕಂಡದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ತಿಳಿಯ ಕೂಡದು. ಹೀಗೆಯೇ ಉತ್ತಮ ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ವೇದೋಕ್ತಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವೂ, ಇತರ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ತತ್ತದ್ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ವೇದೋಕ್ತ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವಿದೆ ಎಂದೂ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದು) || ೩೭ ||

ಅನ || ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ವೇದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದರೇನೇ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಫಲವು ಲಭಿಸುವುದು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಲಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || (೧) ವಿವೇಕಯೋರ್ಥಕಥನೇ ವಿಪರೀತಂ ತಥಾ ತಮಃ || (೨) ಯಾವತ್ಪ್ರ ಯೋಜಕೋ ಜ್ಞಾನೇ ತಾವತ್ಪ್ರವಚ್ಛುಭಾಧಿಕಃ || ತಥೈವ ವಿವೇಕೇಷು ಸ್ತುತೌ ಜ್ಞಾನೇಚ ತತ್ಸಮಂ || (೩) ತನೋನಿರಯ ಮಾಹುಷ್ಯ ಸ್ತುರ್ಗಮೋಕ್ಷಾಶೀರಕತಃ | ಯೋಗ್ಯತಾ ತಾರತಮ್ಯೇನ ಫಲಂ ಸರ್ವೇಷು ಚೋಚ್ಯತೇ | ಇತಿ ಪ್ರವೃತ್ತವಚನಂ ವಿವೇಕೇಷೈರತದೀರಿತಂ | || ೩೮ ||

ಅ || (೧) ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ವೇದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ವಿಪರೀತವಾದ ಫಲವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. (ಯಾವು ದಿಂದರೆ) ವಿಪರೀತ ಫಲವಾದುದು ಅಂಥಂತಮಸ್ತು. (೨) (ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಅವಿರುದ್ಧ ವಿರುದ್ಧವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಅವುಗಳು ಅವುಗಳ ಅಧಿಕಾರಾನುಸಾರವಾಗಿ ಫಲಪ್ರದಗಳಾಗುತ್ತವೆ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಸುಜ್ಞಾನ ಉಂಟಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಪ್ರಯೋಜಕವಿದೆಯೋ ವಿಪರೀತ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಯಥಾರ್ಥ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿಪರೀತವಾದ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಫಲವು. (೩) ಮೋಕ್ಷಾದಿಗಳು ಅವುಗಳ ಫಲವು. ಅದು ಏಕಪ್ರಕಾರವಾದುದು. (ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಹೇಗೆಂದರೆ) ತಮಸ್ಸು, ನರಕ, ಭೂಲೋಕ, ಸ್ವರ್ಗ, ಮೋಕ್ಷಗಳಿಗೆ, ತಾರ ತಮ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದ ಯೋಗ್ಯತಾ ತಾರತಮ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಫಲವು ಹೇಳಲ್ಪಡು ತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಾತ್ಮ ಪ್ರವಚನೇ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತವಚನವು. ವಿವೇಕವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪ್ರಮೇಯವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. || ೨೭ ||

ಅವ || ಹೀಗಾದರೆ-ಯೋಗ್ಯ ಆಯೋಗ್ಯ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅಶಕ್ಯವಾದುದರಿಂದ ವೇದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಬಡಬೇಕಾಗುವುದೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || (೧) ಯಾದೃಶೋ ಯೋಗ್ಯತಾಂ ಯಾಯಾತ್ಸ ಜ್ಞೇಯೋರ್ಥಸ್ತಥಾ ಸ್ಫುಟಂ ||
(೨) ಅನಂತ ನಿಯಮೈರ್ಯುಕ್ತಾ ಅನಂತಾರ್ಥ ವಿಶೇಷಿಣಃ || ವೇದಾ ಇತಿ ಸಮಾ ಸೇನ ನಿಯಮೋಯಂ ಸಮೀರಿತಃ || ಯುಕ್ತಂಹಿತಾಗತಂ ನಾಕೃಮಿತಿಚಾನ್ಯೈನ್ಯಿ ಯಾಮಕಂ || (೩) ತಸ್ಮಾದ್ವಂದ್ಯಾಶ್ಚ ಪೂಜ್ಯಾಶ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯಾ ಜ್ಞಾನಯೋಜಕಾಃ ||
ಗುರುತ್ತೇನ ಕ್ರಮಾದೇವ ವಿಶೇಷೇಣೈವ ಕೇಶವಃ | (೪) ಆರಭ್ಯ ಸ್ವಗುರುಂ ಯಾವ ದ್ವಿಷ್ಟು ರೇವೋತ್ತರೋತ್ತರಾಃ | ಕ್ರಮಾನ್ನಿಷ್ಟಲತಾಃ ಸ್ಯುತೃ ಗುರುತತ್ತೇ ಸಮೀರಿತಾ || ೩೮ ||

ಅ || (೧) ಯಾವ ಅರ್ಥವು ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು (ಅಂದರೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡುವಿಕೆ, ಪ್ರಮಾಣ ದಿಂದ ಬಾಧವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಆ ವೇದ ವಾಕ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಗಳಾದ ಅರ್ಥಗಳಿಂದೊಡಗೂಡುವಿಕೆ, ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ವಿರುವಿಕೆ, ಇವುಗಳನ್ನು) ಹೊಂದುವುದೋ, ಅಂತಹ ಅರ್ಥವು ಯೋಗ್ಯವೆಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. (೨) (ಹಾಗಾದರೆ ಹೀಗೆ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಏಕೆ ಹೇಳುವುದು? ಇಲ್ಲಿ ಇದು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವು ಎಂದು ಪ್ರಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೇ ಹೇಳಬಹುದಷ್ಟೆ ಎಂದರೆ) ವೇದಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮೊದಲಾದ ಕರ್ತವ್ಯ ಬೋಧಕ ಅನಂತ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿವೆ. ಅನಂತಾನಂತ ಅರ್ಥ ವಿಶೇಷವುಳ್ಳವುಗಳು. ಹೀಗೆ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಯೋಗ್ಯಾ ಯೋಗ್ಯ ಅರ್ಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ಯುಕ್ತಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಾಕ್ಯವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ. (೩) (ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಹೀಗೆ ಆಯೋ ಗ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಮಹಾನರ್ಥವಿದೆಯೋ ಆದಕಾರಣ ಪ್ರಮಾದಿಂದಂಟಾದ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನರಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತೃಗಳ ವಂದನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ) ಆದಕಾರಣ ಜ್ಞಾನದಾಯಕರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿಯೇ ಗುರುಗಳೆಂದು ನಮಸ್ಕರಿಸಬೇಕು. ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಸರ್ವರಿಗಿಂತಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವಂದ್ಯನೂ ಪೂಜ್ಯನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. (೪) ತನ್ನ ಗುರು ವನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಪರ್ಯಂತವಾಗಿಯೇ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮರು ತಾರತಮ್ಯ ಕ್ರಮವಾಗಿಯೇ ನಮ್ಯರೂ ಪೂಜ್ಯರೂ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಫಲವಿಲ್ಲವೆಂದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮತ್ತೆ ವಿರುದ್ಧ ಅನರ್ಥಫಲವೂ ಲಭಿಸು ವುದು, ಎಂದು ಗುರುತತ್ವವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. || ೩೯ ||

ಅನ || ಪರರು ಹೇಳಿರುವ ಅಗ್ನಾದಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಮಧುಭಂಡ: ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಗಳೂ ಅಂಗೀಕಾರಾರ್ಹರಾಗುವರೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಮೊದಲನೆಯ ೧೦೦ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ದೇವತೆಯನ್ನೂ ಅವಂತರಋಷಿಯನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || ಏವಂ ಸ್ಥಿತೈಸ್ಸಗ್ನಿಗಂ ವಿಷ್ಣುಮಗ್ನಿನಾಮಾನಮೇವ ಚ | ಮಧುಚೈಂದಾ ಋಕ್ಕೈತೇನ ವಾಯೋದಿಗತಮೇವ ಚ | ಸಾಗ್ನಾದಿಂ ಸೌತಿ ಸದ್ಭಕ್ತ್ಯಾ ತತ್ತನ್ನಿಮಾನಮೇವ ಚ || ೩೯ ||

ಅ || ಹೀಗೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಿತವಾಗುತ್ತಿರುವ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಗ್ನಿನಾಮಕನನ್ನಾಗಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ವಾಯು ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿರತಕ್ಕ, ಅಗ್ನಿ ವಾಯು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು, ವಾಯು ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಅವಾನ ನಾಮವುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಧುಚೈಂದರೆಂಬ ಋಷಿಗಳು ೧೦೦ ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಸಮಾಚೀನಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಅಂದರೆ ಅಗ್ನಿ ವಾಯು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಅಗ್ನಿ ವಾಯು ಇತ್ಯಾದಿ ನಾಮವುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿಯೂ, ಹಾಗೆಯೇ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಗ್ನಿ ವಾಯು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.) || ೩೯ ||

ಅನ || ಹೀಗೆ ಅಗ್ನಿಮಿಶ್ರಣ ಮೊದಲಾದ ೯ ಋಕ್ಕುಗಳುಳ್ಳ ಆಗ್ನೇಯ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಹೇಳಿ ಈಗ ವಾಯುವಾಯಾಹಿ ಇತ್ಯಾದಿ ೯ ಋಕ್ಕುಗಳುಳ್ಳ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರಲ್ಲಿ ಆದಿಯ ೩ ಋಕ್ಕುಗಳು ವಾಯುದೇವತಾಕಗಳು. ೨ನೇ ೩ ಋಕ್ಕುಗಳು ಇಂದ್ರ ವಾಯು ದೇವತಾಕಗಳು. ೩ನೇ ೩ ಋಕ್ಕುಗಳು ಮಿತ್ರ ವರುಣ ದೇವತಾಕಗಳು. ಆದರಲ್ಲಿ ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಹಾಯೋಗ ವಿದ್ಯದ್ರೂಢಿಗಳಿಂದ ಪರಮ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯು. ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಆದರೂ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯು. ಯೋಗ ವೆಂದರೆ ಅವಯವ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವಿಕೆಯು.

ಋ || (೧೦) ವಾಯುವಾಯಾಹಿ ದರ್ಶತೇಮೇ ಸೋಮಾ ಅರಂಕೃತಾಃ |

ತೇಷಾಂ ಪಾಹಿ ಶ್ರುಧೀ ಹವಂ

|| ೧ ||

ಅ || ಸರ್ವತಃ(ದೃಶಿರ್ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀ) ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ವಾಯೋ=ಬಲರೂಪನೂ ಸರ್ವಾರ್ಥಯನೂ ಆದ ವಾಯುವೇ ಆಯಾಹಿ=ಅಧ್ಯಾತ್ಮಯಜ್ಞವನ್ನು ಕುರಿತು ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯವಾದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಕುರಿತು ಬಾ. (ಬರ ಬೇಕೆಂದು ಏಕೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದೆಂದರೆ) ಇವೇ ಸೋಮಾಃ ಅರಂಕೃತಾಃ=ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರಗಳು ಭಕ್ತಾದಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗಳಾಗಿವೆ. ಬಾಹ್ಯಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸೋಮಗಳು ಹಿರಣ್ಯದಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗಳಾಗಿವೆ. ತೇಷಾಂ ಪಾಹಿ=ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಮನೋ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಕೂಡಿ. (ಅಂದರೆ ಪ್ರೀತಿಯುಕ್ತಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು.) ಬಾಹ್ಯ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನದ್ದೇ ಆದ ಸೋಮಗಳನ್ನು ಕೂಡಿ (ಅಂದರೆ ಅಪ್ರಾಕೃತ ದಿವ್ಯ ದೇವ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಸಾರಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸು.) ಹವಂ=ನಿನ್ನ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಶ್ರುಧಿ=ಕೇಳು. (ಆಗಮನದಿಂದ ಆಹ್ವಾನಪ್ರವಣವನ್ನು ಸಫಲವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು. ಅಂದರೆ—ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಕೇಳು. ಕೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಬಾ. ಬಂದು ಸೋಮವನ್ನು ಕೂಡಿ) || ೧ ||

ಭಾ || (೧) ಬಲಶ್ಚಾದಯನಾಚ್ಚೈವ ವಾಯುರಿತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ (೨) ನಾತ್ಯಾಯುರಿತಿ ನಾ
ಜ್ಞಾನಾದ್ವರಣಾದಾಶ್ರಯತ್ವತಃ || (೩) ವಯ ಬಂಧನ ಇತ್ಯಸ್ಮಾತ್ಸಂಸಾರಾದೇ-
ವ್ಯಗ್ರಯಾದಪಿ | (೪) ವೈತ್ಯಸ್ಥಿನ್ನಿತಿ ನಾ ನಾಯುರ್ವಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವ ಇತ್ಯಪಿ | (೫)
ಮುಖ್ಯತೋ ವಾಸುದೇವೇ ತೇ ಗುಣಾಃ ಸಂತೈವ ಸರ್ವತಃ| ಅನಿಷಿದ್ಧಾಸ್ತದನೈಃಷು
ಯಥಾಯೋಗ್ಯತಯಾ ಮತಾಃ || ೧ ||

ಅ || (೧) (ನಪುಂಸಕೇ ಬಲೇ ವಂ ಸ್ಯಾತ್ ಎಂಬ ಕೋಶದಿಂದ ವಃ=ಬಲರೂಪನು, ಏತೀತ್ಯಾಯುಃ=
ಗಮನಕರ್ತನು, ವಶ್ಯಾಸೌ ಆಯುಶ್ಚ ವಾಯುಃ,) ಬಲಾತ್ಮಕನಾದುದರಿಂದಲೂ ಗಮನಾಶ್ರಯನಾದುದರಿಂದಲೂ
ವಾಯುಃ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. (೨) ಅಥವಾ ವಾತಿ ಗಚ್ಛತಿತಿ ವಃ=ಗಮನಾಶ್ರಯನು, ಆಯುಃ=ಜಗತ್ತಿಗೆ
ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವವನು, ಅಂದರೆ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಾಣಧಾರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದವನು, ವಶ್ಯಾಸೌ ಆಯುಶ್ಚ
ವಾಯುಃ=ಅಥವಾ ವಾತೀತಿ ವಾಯುಃ=ಜ್ಞಾನೋತ್ಪಾದಕನಾದುದರಿಂದ ವಾಯುಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ
ವೈಣೋತಿ ವ್ರಿಯತೇ ಇತಿ ವಾ ಭಕ್ತರೆದು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಭಕ್ತರಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದಲೂ
ವಾಯುಃ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ; ಅಥವಾ ವಾಂತಿ, ಗಚ್ಛಂತಿ ಪ್ರವರ್ತಂತೇ ಅಸ್ಮಿನ್ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸರ್ವಗೂ
ಆಶ್ರಯನಾದುದರಿಂದ ವಾಯುಃ=ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೩) ವಯ ಬಂಧನೇ ಎನ್ನುವ ಧಾತುವಿನಿಂದ, ವಯತೀತಿ
ವಾಯುಃ, ಭವ ಪಾಶದಿಂದ ಬಂಧಿಸುವುದರಿಂದ ವಾಯುಃ, ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ವೈಯತೇ ವಿನಶ್ಯತ್ಯನೇನ
ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಸಾರಾದಿಗಳನ್ನು ವಿನಾಶಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ವಾಯುಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೪) ವೈತಿ
ಅಸ್ಮಿನ್=ಈತನಲ್ಲಿ ಲಯ ಹೊಂದುವ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ ವಾಯುಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ವಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವೇ
ಎನ್ನುವ ಧಾತುವಿನಿಂದ ವಯತೀತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ (ಅಂದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವೋಪಯೋಗಿ ಭಕ್ತ ಸಂರಕ್ಷ
ಣಾದಿರೂಪವ್ಯಾಪಾರವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ) ವಾಯುಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೫) (ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ
ಇತರ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೋ ಎಂದರೆ-) ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಆ
ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳೂ ಶ್ರೀ ವಾಸುದೇವನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಯಾವನು ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗುವು
ದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂತಹವುಗಳೂ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಇತರರಾದವರಲ್ಲಿ ಯಥಾಯೋಗ್ಯಗಳಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ.
(ನಿರತಿರಯಗಳಾದವುಗಳಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಿರತಿರಯಜ್ಞಾನ ಆನಂದಾದಿಗಳು ಭಗವಂತನ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿವೆ.) || ೧ ||

ಭಾ || (೧) ದರ್ಶತಸ್ತದೃಷ್ಟಿತ್ವಾತ್ಸರ್ವಜ್ಞೋಽಸೌ ಯತ್ತೋ ವಿಭುಃ || (೨) ಭಕ್ತ್ಯಾ
ದ್ಯಲಂಕೃತಾಃ ಸೋಮಾ ಮನಾಂಸ್ಯನೈ ಹಿರಣ್ಯತಃ | ಹಿರಣ್ಯಾಲಂಕೃತಾ ಯಸ್ಮಾ-
ದ್ಧಿಯಂತೇ ವಾಯವೇ ಸುತಾಃ || ೩ || ತಾನ್ವಹಿ ಶ್ರುಧಿ ಚಾಹ್ವಾನಂ ಸ್ವಾತಂತ್ರೇ
ವ್ಯತ್ಯಯೋಽಪೈಯಂ || (೪) ಮನೋಽಪಿ ಭೋಗ್ಯಮಾಶಸ್ಯ ಪ್ರೀತಿಮಾತ್ರೇಣ
ಕೇವಲಂ || (೫) ಗುಣಾಧಿಕ್ಯಂ ಯೇನ ಭವೇದ್ವೇದಸ್ಯಾರ್ಥಃ ಸ ಏವ ಹಿ | ಪ್ರಯೋ-
ಜಕತ್ಯಾನ್ವಾನ್ಯಸ್ಯ ಫಲಾಭಾವಾತ್ತದರ್ಥತಾ || (೬) ಉಪಕ್ರಮಾದಯೋ ಯತ್ರ
ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥಸ್ತ ಏವ ಹಿ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಶ್ರೇಹರಿಯು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿರುವುದರಿಂದ
ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ, ಆದಕಾರಣ ದರ್ಶತಃ=ಜ್ಞಾನದಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತನು. (೨) ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನ
ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬಾಹ್ಯ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಇತರಗಳಾದ (ಒಬ್ಬ
ಗಳಾದ) ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸೋಮಗಳು ಹಿರಣ್ಯದಿಂದ. ಅಂದರೆ ಹಿರಣ್ಯದಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗಳಾಗಿವೆ. ಯಾವ ಕಾರಣ

ದಿಂದ ಸೋಮಗಳು ಹೋಮಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೋ. (೩) (ಆ ಸೋಮಗಳ ರಸವನ್ನು ಕುಡಿ. ನಿನ್ನ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಕೇಳು. (ತಾನ್ ಎಂದು ಹೇಳದೆ ತೇಷಾಂ ಎಂದು ವಿಭಕ್ತಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ) ತೇಷಾಂ ಎಂದು ವಿಭಕ್ತಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಹೇಳಿದುದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ. (ತಥಾಚ ನನ್ನದ್ದೇ ಆದ ಸೋಮಗಳನ್ನು ನೀನು ಕುಡಿ ಎಂದರ್ಥವು.)(ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದ್ದು ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಅಪಿಪದವು ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಯತ್ರ ದೈರ್ಘ್ಯಂ ಪದಕಾಲೇ ನ ವಿದ್ಯತೇ | ಉಕ್ತಾರ್ಥಸ್ಯ ಮಹಾಧಿಕ್ಯಂ ಶ್ರುತೇಸ್ತತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿತಂ || ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಶ್ರುತಿ ಎಂದು ಹೇಳದೆ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರುತೀ ಎಂದು ದೀರ್ಘ ಹೇಳಿದ್ದು ಉಕ್ತವಾದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಅಧಿಕವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು.) (೪) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಸೋಮವಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಪಾನವು ಹೇಗೆಕೂಡುತ್ತದೆಂದರೆ) ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಕೇವಲ ಪ್ರೀತಿಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಮನಸ್ಸು (ಪ್ರೀತಿಯುಕ್ತ ಮನೋ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು) ಭೋಗ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. (೫) (ತೇಷಾಂ ಪಾಹಿ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ತಾನ್ ಪಾಹಿ ಎಂದು ವಿಭಕ್ತಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯರೂಪ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸೋಮಗಳ ರಸವನ್ನು ಪಾನಮಾಡು ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವು, ಎಂದರೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವ ಅರ್ಥವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಗುಣಾಧಿಕ್ಯವು ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾಪಿತವಾಗುತ್ತದೋ, ಫಲವಿದ್ದುದರಿಂದ ನೇದಕ್ಕೆ ಆ ಅರ್ಥವೇ ಆಗುವುದು. ಗುಣಾಧಿಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಫಲವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ನೇದಾರ್ಥವಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. (ಆದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಗುಣಾಧಿಕ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದರೇನೇ ಆತನು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ವಿಭಕ್ತಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದರೇನೇ ಗುಣಾಧಿಕ್ಯವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.) (೬) (ಫಲವಿದ್ದರೂ ಈ ಅರ್ಥವೇ ಆಗಬೇಕು ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕವೇನು ಎಂದರೆ) ಎಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳು ಅನುಕೂಲಗಳಾಗಿವೆಯೋ ಅದೇನೇ ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವು. (ಆದರೆ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳು ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ನಿರ್ಣಾಯಕಗಳಷ್ಟೆ. ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದರೇನೇ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಸರ್ವಫಲಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾದ ಮೋಕ್ಷರೂಪ ಫಲವು ಆಗುತ್ತದೆ.) (ಅಥವಾ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರೋತ್ತರವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಫಲವತ್ತರೂಪವಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯಲಿಂಗವು ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವು) || ೧ ||

ಯ || (೧೧) ವಾಯು ಉಕ್ಥೇಭಿರ್ಜರಂತೇ ತ್ವಾಮಚ್ಛಾ ಜರಿತಾರಃ | ಸುತ
ಸೋಮಾ ಅಹರ್ವಿದಃ || ೨ ||

ಅ || ವಾಯೋ=ಎಲೋ ವಾಯುವೇ, ಸುತಸೋಮಾಃ= ಸೋಮಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿರುವ, ಅಚ್ಛಾ ಅಹರ್ವಿದಃ=(ಯಾವ ದಿನದಲ್ಲಿ ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡುತ್ತೇವೋ ಆ ದಿನಕ್ಕೆ ಅಹಃ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆದರಿಂದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು) ಸುತಮುತ್ತಲೂ ಯೋಗ್ಯ ರೀತಿಯಿಂದ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ, ಜರಿತಾರಃ=ಸ್ತೋತ್ರಗಳು, ಉಕ್ಥೇಭಿಃ=ಶಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ, ತ್ವಾಂ=ನಿನ್ನನ್ನು, ಜರಂತೇ=ಸುತ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೨ ||

ಭಾ || ಸ್ತುತಂತಿ ಶಸ್ತ್ರೈಃ ಸ್ತೋತಾರೋ ಯಥಾವದ್ಯಜ್ಞವೇದಿನಃ || ೨ ||

ಅ || ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಶಸ್ತ್ರ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೨ ||

ಯ || (೧೨) ವಾಯೋ ತವ ಪ್ರಪಂಚತೀ ಧೇನಾ ಜಗಾತಿ ದಾಶುಷೇ |
ಉರೂಚೀ ಸೋಮಾ ಪೀತಯೇ || ೨ ||

ಅ || ವಾಯೋ=ಎಲೋ ವಾಯುವೇ, ತವ=ನಿನ್ನನ್ನು, ಪ್ರಪಂಚತಿ=(ಪ್ರಚೇಸಂಪರ್ಕೇ) ಸ್ಪರ್ಶಿಸುವ (ನಿನ್ನ ಸಂಪರ್ಕವುಳ್ಳ) (ನಿನ್ನ ಸ್ತುತಿ ರೂಪವಾದ) ಉರೂಚಿ=ಅತಿ ಮಹತ್ವಾದ, ಧೇನಾ=ವಚನವು, ಸೋಮ ಪೀತಯೇ=ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡತಕ್ಕ, ದಾಶುಷೇ=ಯಜಮಾನನಿಗೋಸ್ಕರ, ಜಿಗಾತಿ=(ಇಷ್ಟವನ್ನು) ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತದೆ. (ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರವು ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಕ್ಕ ನಮಗೆ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಮಾಡು) || ೨ ||

ಭಾ || ವಾಕ್ ತ್ವತ್ಸಂಪರ್ಕಣೇ ಯಜ್ಞ ಕೃತೇ ಪ್ರಾಪಯತೀಪ್ಸಿತಂ |

ಸೋಮಪಾಯಾತಿಮಹತೀ ಮಹಾರ್ಥತ್ವಾದರ್ಥತಃ

|| ೩ ||

ಅ || (ನೀನು ಸರ್ವರಿಗಿಂತಲೂ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನು, ಆದಕಾರಣ) ನಿನ್ನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅರ್ಥವುಳ್ಳದ್ದಾದ ಕಾರಣ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ, ವಚನವು, ಸೋಮ ಪಾನ ಮಾಡತಕ್ಕ, ಮತ್ತು ಯಾಗ ಮಾಡತಕ್ಕ ಯಜಮಾನನಿಗೋಸ್ಕರ, ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. || ೩ ||

ಋ || (೧೩) ಇಂದ್ರವಾಯೂ ಇಮೇ ಸುತಾ ಉಪ ಪ್ರಯೋಭಿರಾ ಗತಂ |

ಇಂದ್ರೋ ವಾಮುಶಂತಿ ಹಿ

|| ೪ ||

ಅ || ಇಂದ್ರವಾಯೂ=(ಇದಿ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯೇ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ) ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪನ್ನನಾದುದ ರಿಂದ ಇಂದ್ರ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನು, ಅಥವಾ ವಿಷಯಗಳ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಓಡುವುದರಿಂದಲೂ ಸಮಸ್ತ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪಭೋಗಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಈ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದರಿಂದಲೂ, (ಇಂದ್ರೀದೀಪ್ತಿ) ವಿಶೇಷತಃ ಪ್ರಕಾರವಿರುವುದರಿಂದಲೂ (ರಾದಾನೇ) ಸರ್ವಾರ್ಥಿಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದಲೂ, ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಇಂದ್ರನೇ ಮತ್ತು ವಾಯುವೇ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರ ವಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತರಾದ ಉಪೇಂದ್ರ ಸಂಕರ್ಷಣರೇ, ಇಮೇ ಸುತಾ=ಈಸೋಮಗಳು, (ಸಂಪಾದಿತಗಳಾಗಿವೆ.) ಇಂದವಾ=ಆ ಸೋಮಗಳು, (ಅಂದರೆ ಬಾಹ್ಯ ಯಜ್ಞ ದಲ್ಲಿ ಸೋಮದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸೋಮಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು, ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮನೋವೃತ್ತಿಭಿಮಾನಿ ಗಳು) ಹಿ=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ವಾ=ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನು, ವಿಶಂತಿ=(ಎರ ಕಾಂತಿ) ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರಲಗಮನವನ್ನು ಇಚ್ಛಿ ಸುತ್ತಾರೋ, (ಆ ಕಾರಣದಿಂದ) ಪ್ರಯೋಭಿ=ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯರಾದವರಾಗಿದ್ದರೂ, ಉಪಲಗತಂ=ಬನ್ನಿರಿ || ೪ ||

ಭಾ || (೧) ಇಂದ್ರಃ ಸ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಾದಿದಮುದ್ವಿಶ್ವ ಚ ದ್ರುತೇಃ | ದದರ್ಶೀದಂ ದೀಪ್ತಿ ಮತ್ತಾದಿದಂ ರಾತೀತಿ ವಾ ಭವೇತ್ || (೨) ಸೋಮಾಭಿಮಾನಿನೋ ದೇನಾ ವಾಮಿಚ್ಛಂತಿ ಹಿ ಸೋಮಗಾಃ || (೩) ಪ್ರಿಯೈರುಪಾಗತಂ ತೇನೋಪೇಂದ್ರಃ ಸಂಕ ರ್ಷಣೋ ಹರಿಃ || (೪) ದ್ವಿರೂಪತ್ವಾದ್ವಹುತ್ವಂಚ ವಿಶೇಷಾದೇವ ಕೇವಲಂ | ಏಕ ಸ್ಥಿವ ಹರೇರ್ನಾತ್ರ ಭೇದಃ ಶಂಕ್ಯಃ ಕಥಂಚನ || (೫) ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತಿಶಯಂ ತನ್ನೇವ ನಾನಾಸ್ತಿ ಕಿಂಚನ | ಮೃತ್ಯೋಃ ಸ ಮೃತ್ಯುಮಾಪ್ನೋತಿ ಯ ಇಹ ನಾನೇವ ಪಶ್ಯತಿ | ಯಥೋದಕಂ ದುರ್ಗೇ ವೃಷ್ಟಂ ಪರ್ವತೇಷು ವಿಧಾವತಿ | ಏವಂ ಧರ್ಮಾನ್ ಪೃಥಕ್ ಪಶ್ಯಂಸ್ತಾನೇಪಾನು ವಿಧಾವತಿ || (೬) ಉಕ್ತಾ ಧರ್ಮಾನ್ ಪೃಥಕ್ತ್ವಸ್ಯ ನಿಷೇಧಾದೇವನೇವ ಹಿ | ವಿಶೇಷೋ ಜ್ಞಾಯತೇ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಭೇದಾ ದನ್ಯಶ್ಚ ಸಾಕ್ಷಿತಃ || ೪ ||

ಅ || (೧) (ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು (1) ಪರಮೈಶ್ವರಯ ಸಂಪನ್ನನಾದುದರಿಂದಲೂ, (2) ಅಥವಾ ಈ ವಿಷಯ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ ಓಡುವುದರಿಂದಲೂ (ಅಂದರೆ ಸರ್ವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪಭೋಗಿಸುವುದರಿಂದಲೂ) (3) ಇದನು ದರ್ಶನಮಿತಿ ತಪ್ಪಾದುದರಿಂದಲೂ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ ಸರ್ವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದರಿಂದಲೂ (4) ಇಂಥೋ ಹವೈ ನಾಮೈಷಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ ವಿಶೇಷತಃ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದಲೂ (5) ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದಲೂ ಇಂದ್ರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) ಇಂದ್ರವಾಯುಗಳೇ ಸೋಮದಲ್ಲರತಕ್ಕ ಸೋಮಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನು (ನಿಮ್ಮ ಲಗಮನವನ್ನು) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೋ, (೩) ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಅತಿಪ್ರಿಯರಾದವರಿಂದ ಕೂಡಿ ಬನ್ನಿರಿ. ಇಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ ವಾಯು ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇಂದ್ರವಾಯುಗಳೂ, ನಾಮಗ್ರಹಣೆ ತದೇಕದೇಶಗ್ರಹಣಂ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದದಿಂದ ಇಂದ್ರಾಂತರ್ಗತ ಉಪೇಂದ್ರನೂ, ಬಲಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪತ್ವಾದ್ವಾಯುನಾಮಾ ಸ ಏವಚ | ವಾಯೌ ಸಂಕರ್ಷಣೋ ನಿತ್ಯಂ ಸ್ಥಿತಃ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ವಾಯು ಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಸಂಕರ್ಷಣ ರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ (೪) ಭೇದರಹಿತನೇ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಎರಡು ರೂಪಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದ (ಇಂದ್ರ ವಾಯೂ ಇತ್ಯಾದಿ ದ್ವಿವಚನಾಂತ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವುಳ್ಳವು ಕೂಡುತ್ತದೆ) (ಯತ್ರ ದ್ವಿತ್ವಂ ತತ್ರ ಭೇದಃ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ದ್ವಿತ್ಯವಿದ್ದರೆ ಭೇದವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಇರಬೇಕಾದುದರಿಂದ ಭೇದವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಎರಡು ರೂಪಗಳು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತವೆ ಎಂದರೆ) ವಸ್ತುತಃ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಭೇದಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕವಾದ ಭೇದ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸ್ವರೂಪ ಸಾಮರ್ಥ್ಯರೂಪವಾದ ವಿಶೇಷದಿಂದಲೇ ಕೇವಲವಾಗಿ ಬಹುತ್ವವೂ ದ್ವಿತ್ವವೂ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ಭೇದವಾಗಲೀ, ಅಭೇದಸಹಿತವಾದ ಭೇದವಾಗಲೀ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಬರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತವೇ ಶಂಕಿಸಕೂಡದು. (೫) (ಶ್ರುತಿಗಳು ಯಾವವು ಎಂದರೆ) ತತ್=ಆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಏಕಂ=ತನ್ನ ದೇಹ ಗುಣತ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಂದ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿರುವವನು ಏವ=ಭೇದಾಭೇದವಿಲ್ಲದಿರುವವನು, ಅದ್ವಿತೀಯಂ=ಸಮಾಧಿಕ ರಹಿತನೂ ಆದ, ಇಹ=ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ, ಕಿಂಚನ=ಅವಯವ ಗುಣತ್ರಿಯಾ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಾದಿಗಳು, ನಾನಾ=ಭಿನ್ನವಾದುದು, ನಾಸ್ತಿ=ಇಲ್ಲ, ಯಃ=ಯಾವಾತನು, ಇಹ=ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ, ನಾನೇವ=ಭಿನ್ನಾ ಭಿನ್ನವನ್ನು ಯಾವುದನ್ನಾದರೂ, ಪಶ್ಯತಿ=ನೋಡುತ್ತಾನೋ, ಸಃ=ಆತನು, ಮೃತ್ಯೋಃ=ಮರಣಾನಂತರದಲ್ಲಿ, ಮೃತ್ಯುಂ=ಅಂಥಂ=ತನುಸ್ಸನ್ನು ಆಪ್ನೋತಿ=ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಯಥಾ=ಹೇಗೆ ಸರ್ವತೇಷು=ಸರ್ವತಃಗಳಲ್ಲಿ, ಮರ್ಗ್ಗ=ತಿಬರದಲ್ಲಿ, ವೃಷ್ಟಂ=ವರ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಉದಕಂ=ನೀರು, ವಿಧಾವತಿ=ಕೆಳಗೆ ಓಡಿಹೋಗುತ್ತದೋ, ಏವಂ=ಹೀಗೆಯೇ, ಧರ್ಮಾನ್=ವಿಷ್ಣು ಧರ್ಮಗಳನ್ನು, ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್=ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಭೇದವಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ಪುರುಷನು, ತಾನೇವ ಅನು=ಹಾಗೆ ಕಂಡವರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ, ವಿಧಾವತಿ=ಕೆಳಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. (ಅಂಥಂತಮಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.) (ಈ ಪ್ರಮಾಣ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವರೂಪಗಳಿಗೂ ಅವಯವಗಳಿಗೂ ಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಶರೀರ ಭೇದವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ ಕಾರಣ ಆತನು ದ್ವಿವಚನ ವಿಷಯ ನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.) (೬) (ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ವಿಶೇಷನಾತ್ರದಿಂದಲೇ ದ್ವಿವಚನಾದಿಗಳು ಕೂಡುತ್ತವೆಂದು ವ್ಯುತ್ಪಾದ್ಯುಕ್ತವು. ಭೇದದಿಂದ ಇತರವಾದ ವಿಶೇಷವಿದೆ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ) ತಂ ದುರ್ದರ್ಶಂ ಗೊಡವನುಪ್ರವಿಷ್ಟಂ, ಸ್ವಪ್ನಾಂಕಂ ಜಾಗರಿತಾಂತಂ ಚ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಕಾಶಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ಎಂದು ಪುನಃ ಭೇದವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಭೇದದಿಂದ ಇತರವಾದ ವಿಶೇಷವು ಶ್ರೀ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತವಾದ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ನಿರ್ವಿಶೇಷನೆಂದಾಗಿದ್ದರೆ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಕೂಡದೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಭೇದವಿದ್ದರೆ ನಿಷೇಧವೇ ಕೂಡದೆ ಹೋಗುವುದು.) ಮತ್ತು ಘಟಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಾತಿ ಪರಿಮಾಣಗಳಿಂದ ಭೇದದಿಂದ ಇತರವಾದ ವಿಶೇಷವು ಸಾಕ್ಷಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. (ಆದುದರಿಂದಲೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ

ಘಟ ಘಟ ಭರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವು ಜ್ಞಾತವಾದಾಗ್ಯೂ ಪುರುಷನು ಸಾಕ್ಷಿಯಿಂದ ವಿಶೇಷವನ್ನು ತಿಳಿದು ಘಟೇ ಘಟತ್ವಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾನೆ.)

ವಿ || ಮೂಲರೂಪಕ್ಕೆ ಯೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಾದಿಕಶ್ಚ ಸಃ | ಗುಣತಃ ಸ್ವರೂಪತೋ ನಾಪಿ ವಿಶೇಷಂ ಯೋಃತ್ರ ಪಶ್ಯತಿ | ಅತ್ಯಲ್ಪಮಪಿ ಮತ್ಸಾ ಸಃ ತನ್ಮೋಽಂಧಂಯಾತ್ಮಸಂಶಯಂ || ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಭೇದವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದುಕೃತವಾಯ್ತು. || ೪ ||

ಯ || (೧೪) ನಾಯವಿಂದ್ರಶ್ಚ ಜೇತಥಃ ಸುತಾನಾಂ ನಾಜಿನೀವಸೂ |

ತಾವಾಯಾತಮುಪದ್ರವತ್

|| ೫ || ೩ ||

ಅ || ವಾಯೋ=ಎಲೋ ವಾಯುವೇ, ನಾಜಿನೀವಸೂ=ವೃಷ್ಣಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅನ್ನವನ್ನು ಪ್ರವರ್ತಿಸುವ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಆವಾಸ ಮಾಡುವ, (ಅಂದರೆ ಅನ್ನಪತಿಯಾದ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಸದಾ ಇರುವ) ಇಂದ್ರಶ್ಚ=ಇಂದ್ರನು, ನೀನೂ ಕೂಡ, ಸುತಾನಾಂ=ಸೋಮಗಳನ್ನು, ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳನ್ನಾಗಲೀ, ಜೇತಥಃ=(ಜಿತೇಸಂಜ್ಞಾನೇ) ತಿಳಿದಿರುವಿರಿ. (ಅಂದರೆ ಈ ಸೋಮಗಳು ನಮಗೆ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ, ಎಂದು ನೀವಿಬ್ಬರೂ ತಿಳಿದಿರುವಿರಿ.) (ಆದಕಾರಣ) ದ್ರವತ್=ತೀಳುವಾಗಿ, ತೌ=ಆ ನೀವಿಬ್ಬರೂ, ಉಪ ಆಯಾತಂ=ಬನ್ನಿರಿ. ಅಥವಾ ನಿಮ್ಮನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ಯಜಮಾನನ ಸೋಮಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬನ್ನಿರಿ. || ೫ ||

ಭಾ || ವಿಜಾನತಃ ಸುತಾನನ್ನಪತೌ ಸೂರ್ಯೇ ಸದಾ ಸ್ಥಿತೌ |

ದ್ರವದ್ವೃತಂ ಸುತಾಪ್ರರ್ಯದ್ಯೋತಕೋಽಭ್ಯಾಸ ಇಷ್ಯತೇ

|| ೫ ||

ಅ || ಅನ್ನಪತಿಯಾದ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಸದಾ ಇರುವ ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಸೋಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವಿರಿ. ದ್ರವತ್ ಅಂದರೆ ತೀಳುವಾಗಿ ಬನ್ನಿರಿ. ವಾಯವಾಯಾಹಿ, ಉಪಪ್ರಯೋಭಿರಾಗತಂ ತಾವಾಯಾತಂ ಎಂದು ಅಭ್ಯಾಸವು (ಪುನಃ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಮುಖ್ಯತಾಪ್ರರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆಂದು ಸಂಮತವು. || ೫ || ೩ ||

ಯ || (೧೫) ನಾಯವಿಂದ್ರಶ್ಚ ಸುನ್ವತ ಆಯಾತಮುಪ ನಿಷ್ಕೃತಂ | ಮಕ್ಷಿಂ

ತ್ವಾ ಧಿಯಾ ನರಾ

|| ೬ ||

ಅ || ವಾಯೋ=ಎಲೋ ವಾಯುವೇ, ನರಾ= (ಲಾ ಪರಿವರ್ತನೇ ರೀತಿ ಕ್ಷಯೇ. ಅಥವಾ ರಿಷಹಿಂಸಾ ಯಾಂ) ನಿರ್ವಿಕಾರರಾದ, ಅಥವಾ ವಿನಾರವಿಲ್ಲದಿರುವ, ಇಂದ್ರಶ್ಚ=ಇಂದ್ರನು, ಮತ್ಸಾ ನೀನು ಹೀಗೆ ನೀವಿಬ್ಬರೂ, ಸುನ್ವತಃ=ಯಜ್ಞ ಮಾಡತಕ್ಕವನ, ನಿಷ್ಕೃತಂ=ಪೂಜಾನುಸಾರಿ ಫಲ ದಾನವನ್ನು ಕುರಿತು (ಅಂದರೆ ಯಜಮಾನ ನಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪೂಜೆಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಇತ್ಯಾ=ಈತನಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಕೊಡುವೆನು, ಎನ್ನುವ ಪ್ರಕಾರವಾದ, ಧಿಯಾ=ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ, ಮಕ್ಷಿಂ=ಅತಿ ತೀಳುವಾಗಿ, ಉಪ ಆಯಾತಂ=ಬನ್ನಿರಿ. || ೬ ||

ಭಾ || (೧) ಯಜನ್ ಸುನ್ವನ್ ಕೃತಸ್ಯಾನುಸಾರಿ ಕರ್ಮೇವ ನಿಷ್ಕೃತಂ | ತದರ್ಥಂ
ಕ್ಷಿಪ್ರಮಾಯಾತಂ ಧಿಯೇಕ್ಷಂ ಭೂತಯಾಚಲೌ || (೨) ನರೌ ತಾವನಿತಾಶ್ವಾದು
ಪಚಾರಃ ಕೃಷಿಧ್ವನೇತಃ | ಅಮರಶ್ವವದ್ಯತೋ ಮೋಕ್ಷೋ ದೇವತಾನಾಂ ಸುನಿಶ್ಚಿತಃ
|| ೬ ||

ಅ || (೧) ಮತ್ತಿಜರು ಮಾಡತಕ್ಕ ಯಾಗವೂ ಯಜಮಾನನ ಉದ್ದಿಶ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ಯಜನ್ =
ಯಜಮಾನನು ಸುನ್ವನ್ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಜಮಾನನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಪೂಜೆಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾದ ಕರ್ಮವೇ,
ನಿಷ್ಕೃತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಪೂಜಾನುಸಾರಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈತನಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂಬ ಬುದ್ಧಿ
ಯಿಂದ ನೌ = ಆಚಲರಾದ, ನಿರ್ವಿಕಾರರಾದ ನೀವಿಬ್ಬರು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬನ್ನಿರಿ. ಆ ವಿಷ್ಣು ರೂಪರಾದ
ಉಪೇಂದ್ರ ಸಂಕರ್ಷಣರು ನಿರ್ವಿಕಾರರಾದುದರಿಂದಲೂ ವಿನಾಶವಿಲ್ಲದವರಾದುದರಿಂದಲೂ ಮುಖ್ಯತಃ ನರಶಬ್ದ
ವಾಚ್ಯರು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ 'ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದ್ರನಲ್ಲಿಯೂ ಅಮರತ್ವದಂತೆಯೇ ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯು. (ಆದರೆ
ನರಪದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅವಿಕಾರ ಅವಿನಾಶಿತ್ವಗಳು ಅಮುಖ್ಯಗಳು. ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯಗಳು.)
ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮರಣವೆಂದಿಲ್ಲ) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವು ಸುನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ
ದೆಯೋ (ಆದರೆ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಿನಾಶಿತ್ವಾದಿಗಳು ನಿಶ್ಚಿತಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮುಕ್ತಿಗಿಂತ ಮೊದಲೂ
ಹಾಗೆಯೇ ಅಮುಖ್ಯತಃ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.) || ೬ ||

ಋ || (೧೬) ಮಿತ್ರಂ ಹುವೇ ಪೂತದಕ್ಷಂ ವರುಣಂ ಚ ರಿತಾದಸಂ |

ಧಿಯಂ ಘೃತಾಚೀಂ ಸಾಧಂತಾ ||

|| ೭ ||

ಅ || ಮಿತ್ರಂ = ರಕ್ಷಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ರಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಮಿತ್ರನೆನಿಸಿಕೊಂಡ
ವನು, ವರುಣಂ = ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಆನಂದಪುಳ್ಳವನು, ಪೂತದಕ್ಷಂ = ಯಜಮಾನರನ್ನು ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸಿದವನು, ರಿಶಾ
ದಸಂ = ಅತಿಶಯಿತ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವವನು, ಇಂತಹ ಮಿತ್ರಂ = ಮಿತ್ರ ದೇವತೆಯನ್ನೂ, ಮಿತ್ರಾಂತ
ರ್ಗತ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನೂ, ವರುಣಂ = ವರುಣ ದೇವತೆಯನ್ನೂ, ವರುಣಾಂತರ್ಯಾಮಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೂ, ಹುವೇ =
ಕರಿಯುತ್ತೇನೆ. ಘೃತಾಚೀಂ = ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ವಿಷಯಕವಾದ ಧಿಯಂ = ಬುದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಸಾಧಂತಃ = ಯಾವಕಾರಣ
ದಿಂದ ನೀವಿಬ್ಬರು ಸಾಧಿಸುತ್ತೀರೋ, (ಆದಕಾರಣ ಕರಿಯುತ್ತೇನೆ.) || ೭ ||

ಭಾ || (೧) ಮಿತ್ರಾ ತ್ರಾತೀತಿ ಮಿಶ್ರೋಯಂ ಮಿಕಮಹ್ನಾ ಕರೋತಿ ನಾ | ಮಿತಂ ರಾತೀತಿ
ನಾ ನಿತ್ಯಂ ಮಿತಂ ರಮಯತೀತಿ ನಾ | (೨) ಆವೃಣೋತೀತಿ ವರುಣಶ್ಚಮಸಾಽ
ಜ್ಞಾನತೋಽಪಿವಾ || ವರಮುನ್ನಯತೀತ್ಯಸ್ಮಾದ್ವರೂಪದತ್ವತೋಽಪಿವಾ ||
(೩) ಪೂತಂ ದಕ್ಷಾ ಅನೇನೇತಿ ಪೂತದಕ್ಷ ಇತೀತಿಃ | (೪) ತಮಾಹ್ವಯಾಮಿ
ಸುಖಿನಂ ಶಮದನ್ರಮತೇ ಯತಃ || (೫) ಆನೂನಸುಖಭೋಕ್ತೃತ್ವಾದ್ರಿತಾದಾ ಇತಿ
ಕೀರ್ತಿತಃ || (೬) ಹರಿಘೃತಃ ಸುಶುದ್ಧತ್ವಾದ್ಧೃತಾಚೀ ಚ ತದಂಚನಾತ್ | ಸ್ವಧೀತಿ
ಸಾಧಕೋ ವಿಷ್ಣುರ್ಭಕ್ತಾನಾಂ ಚ ಯಥಾರ್ಥತಃ || ೭ ||

ಅ || (೧) (ಮಾಒ ಮಾನೇ, ತ್ರೈಜ ಪಾಲನೇ. ಮಾತಿ ತ್ರಾತಿಚ ಮಿತ್ರ:) ರಕ್ಷಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದವನನ್ನು ತಿಳಿದು ರಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ವಿಷ್ಣುವು ಮಿತ್ರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ ಅಥವಾ ಹಗಲಿನಿಂದ ವಸ್ತುಗಳ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಮಿತ್ರಂ ರಾತಿ=ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮಿತ್ರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ ಅಥವಾ ಮಿತ್ರಂ ರಾತಿ ಪರಿಮಿತ ವಾದುದನ್ನು ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿಯೇ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಮಿತ್ರಂ ರಮಯತಿ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಮಿತ ವಾದಿವೇ ರಮಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಮಿತ್ರಾಖ್ಯ ಸೂರ್ಯನೂ ಮಿತ್ರಾಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ಮಿತ್ರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) ಹೊರಗೆ ತಮಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ, ಒಳಗೆ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಲೂ ಆವರಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮ ಜೀವನನ್ನು ಮೇಲೆ ಒಯ್ಯುವುದರಿಂದಲೂ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಆನಂದವಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ವರುಣನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೩) ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಯಜಮಾನರು ಪವಿತ್ರರಾಗುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪೂತದಕ್ಷನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೪) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸುಖಿಯಾದವನಿಗೆ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾ ಕ್ರೇಡಿಸುತ್ತಾನೋ, ಆದ ಕಾರಣ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಕರಿಯು ತ್ರೇನೆ. (೫) ಪೂರ್ಣ ಸುಖವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ರಶಾದಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅತಿಶುದ್ಧನಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಫೈತನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯು ಫೈತಾಚೀ ಎನಿಸು ತ್ತದೆ. ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸ್ವವಿಷಯಕ ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಡುವನು. || ೭ ||

ಮ || (೧೭) ಋತೇನ ಮಿತ್ರಾಪರುಣಾ ವೃತಾವೃಧಾ ವೃತಸ ಶಾ | ಕ್ರತುಂ

ಬೃಹಂತಮಾಶಾಢೇ

|| ೮ ||

ಅ || ಋತಾವೃಧಃ=ಭಗವಂತನಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧರಾದವರು, ಋತೇನ=ಯಾವಾಗಲೂ ಋತಸ್ವರೂಪ= ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸಂಬಂಧಿಗಳೂ, ಆದ ಮಿತ್ರಾಪರುಣಾ=ಮಿತ್ರವರುಣರೆಂಬ ದೇವತೆಗಳೇ, ಮತ್ತು ಋತಾವೃಧಃ=ನಿತ್ಯ ದಲ್ಲಿಯೂ ಅಭಿವೃದ್ಧರಾದ, ಋತೇನ=ಸತ್ಯವಾಗಿಯೇ (ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿಲ್ಲ) ಋತಸ್ವರೂಪ= ವೇದ ಪ್ರತಿ ಪಾದ್ಯಗಳಾದ, ಮಿತ್ರಾಪರುಣಃ=ಮಿತ್ರ ವರುಣರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತಗಳಾದ ಭಗವದ್ವಾಸ ವಿಶೇಷಗಳೇ, ಬೃಹಂತಂ ಕ್ರತುಂ=ಮಹಾಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಥವಾ ಪೂರ್ಣ ಸುಖವನ್ನು, ಆಶಾಢೇ-ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತೀರಿ. || ೮ ||

ಭಾ || (೧) ನಿತ್ಯವೃದ್ಧಃ ಸ ಭಗವಾನ್ಯತೇನಾನುಪಚಾರತಃ | ಋತಸ್ವರೂಪೋದನಾಚ್ಚಿತ್ತ್ವಾ

(೨) ದನ್ಯಾಚೀದ್ಭಗವಾನ್ಯತಃ || ಋಗತಾವಿತ್ಯತಃ ಸರ್ವವಸ್ತುಷ್ವನುಗತತ್ವತಃ || (೩)

ತೇನ ನೃದ್ಧಾ ತತ್ಸ್ವರೂಪ ಚ ಸರ್ವದಾ ಮಿತ್ರನಾರಿಪಾ || (೪) ಸಂಹಿತಾಯಾಂಕು

ದೈರ್ಘ್ಯಾದಿರುಕ್ತಾಧಿಕೇ ಪದೇಃಸ್ಯಥಾ | ಅನನ್ಯಾರ್ಥತ್ವವಿಜ್ಞಾಪ್ತಾ ಈಶಾಢೇ ಚ

ಮಹಾಕ್ರತುಂ ಮಹತ್ಕೃತುಂ ನಾ

|| ೮ ||

ಅ || (೧) ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು (ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ) ಸರ್ವದಾ ಅಭಿವೃದ್ಧನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೋ, (ಆದ ಕಾರಣ ಋತವೃದ್ಧಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.) ಸತ್ಯವಾಗಿಯೇ, ಸರ್ವಥಾ ಔಪಚಾರಿಕವಲ್ಲ. ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿ ಪಾದ್ಯನಾದುದರಿಂದ ಋತಸ್ವರೂಪ (ವೇದ ಸಂಪರ್ಕವಿರುವವನು) ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಭಿಕ್ಷುರಾದ ಮಿತ್ರ ವರುಣರೆಂಬ ದೇವತೆಗಳು ವಿವಕ್ತರಾದರೆ (೨ನೇ, ೩ನೇ, ಋತ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ) ಋಗತೌ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಸರ್ವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆನುಗತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ (ಅಂದರೆ ಸರ್ವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಯಾಸಕನಾಗಿದ್ದರಿಂದ) ಋತಃ=ಭಗವಂತನು. (೩) ಮಿತ್ರ ವರುಣರು ಸರ್ವದಾ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧರಾದುದರಿಂದ ಋತ ವೃಧೌ ಎಂದೂ, ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದುದ ರಿಂದ ಋತ ಸ್ವರೂಪ ಎಂದೂ ಅನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. (೪) ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಋತಾವೃಧೌ ಎಂದು ದೈರ್ಘ್ಯ, ವರ್ಣ

ವಿಕಾರ ಮೊದಲಾದುದೂ, ಪದದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಂದರೆ ಮತ ಎಂದು ಹೃಸ್ವವೂ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಅಧಿಕೃತವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಅವಧಾರಣ (ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಹಾಗೆ ಹೇಳುವುದು. ಮಹಾಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮಹಾಸುಖವನ್ನಾಗಲೀ, ಪ್ರೇರೇವಿಸುತ್ತೀರಿ. || ೮ ||

ಯ | (೧೮) ಕವೀನೋ ಮಿತ್ರಾವರುಣಾ ತುವಿಜಾತಾ ಉರುಕ್ಷಯಾ ದಕ್ಷಂ

ದಧಾತೇ ಅಪಸಂ ||

|| ೯ || ೪ || ೨ ||

ಅ || ಕವೀ = ಸರ್ವಜ್ಞರಾದ, ತುವಿಜಾತಾ = ಸರ್ವ ಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣರಾಗಿರುವ, ಪೂರ್ಣ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವ, ಉರುಕ್ಷಯಾ = ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತರಾದ, ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಗಮನಾಗಮನವುಳ್ಳ, ಮಿತ್ರಾವರುಣಾ = ಭಗವದ್ರೂಪವಿಶೇಷಗಳೇ, ಮಿತ್ರ ವರುಣರೆಂಬ ದೇವತೆಗಳೇ ನಃ = ನಮಗಾಗಿ, ದಕ್ಷಂ = ಯಜಮಾನನನ್ನು ಕುರಿತು, ಅಪಸಂ = ಕರ್ಮವನ್ನು ದಧಾತೇ = ಮಾಡುವಿರಿ. (ಅಂದರೆ ಯಜಮಾನನನ್ನು ಕರ್ಮಕರ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವಿರಿ.) ಅಥವಾ ನಃ = ನಮ್ಮವನಾದ (ಮತ್ತಿಬರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ) ಅಪಸಂ = ಕರ್ಮಕರ್ತನಾದ ಯಜಮಾನನನ್ನು, ದಕ್ಷಂ = ಸರ್ವಾರ್ಥನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವಿರಿ. || ೯ ||

ಭಾ || (೧) ತುವಿಜಾ ಬ್ರಹ್ಮಜಾತಾ ತಥಾವಿದ್ಧಾ | ಹರಿಸ್ತಥೈವ ಭೂತತ್ವಾ ತ್ವಾನಂ ಕ್ಷಯ
ಇಹೋಚ್ಯತೇ (೨) ಕರ್ಮಾಪಸಂ ಚ ಕರ್ತಾರಂ ದಕ್ಷಂ ಕರ್ತಾರಮೇವ ನಾ | ಅಸ್ಮ
ದರ್ಥೇ ದಧಾತೇ ತೌ ನಿತ್ಯಂ ಬುದ್ಧಿ ಗತಾಗತೌ || ೯ || ೪ || ೨ ||

ಅ || (೧) ತುವಿಜಾ = ಸರ್ವಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವರು. ಮತ್ತು ಸರ್ವದಾ ಸರ್ವಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣರಾಗಿಯೇ ಇರುವವರು, (ಹೇಗೆಂದರೆ) ಸರ್ವ ಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿಯೇ ಸದಾ ಇರು ವುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ತುವಿಜಾತನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಮಿತ್ರಾ ವರುಣರು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ತುವಿಜಾತರೆನಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಉರುಕ್ಷಯಾ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವು ಕ್ಷಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (೨) ಅಪಸಂವೆಂದರೆ ಕರ್ಮವು. ನಮಗಾಗಿ ಯಜಮಾನನನ್ನು ಕರ್ಮಕರ್ತನನ್ನಾಗಿಯೂ, ಅಥವಾ ಯಜಮಾನನನ್ನು ಸಮರ್ಥನನ್ನಾಗಿಯೂ, ಮಾಡುವಿರಿ. ಆ ಮಿತ್ರಾ ವರುಣರು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿದವರು, (ಅಂದರೆ ಸರ್ವಜ್ಞರು) ಮತ್ತು ಗಮನಾಗ ಮನವುಳ್ಳವರು. || ೯ || ೪ || ೨ ||

ಅವ || ೧೨ ಋಕ್ಕುಗಳು. ೨ ವರ್ಗಗಳು. ಮೊದಲಿನ ೩ ಋಕ್ಕುಗಳು ಅಶ್ವಿನೀದೇವತಾಕಗಳು. ೨ನೇ ೩ ಋಕ್ಕುಗಳು ಇಂದ್ರ ದೇವತಾಕಗಳು. ಮೂರನೇ ೩ ಋಕ್ಕುಗಳು ವಿಸ್ವೇದೇವ ದೇವತಾಕಗಳು. ನಾಲ್ಕನೇ ೩ ಋಕ್ಕುಗಳು ಸರಸ್ವತೀ ದೇವತಾಕಗಳು.

ಯ || (೧೯) ಅತ್ತಿನಾ ಯಜ್ಞರೀರಿಷೋ ದ್ರವತ್ವಾಣೀ ಶುಭಸ್ವತೀ | ಪುರು

ಭುಜಾ ಚನಸ್ಯತಂ

|| ೧ ||

ಅ || ದ್ರವತ್ವಾಣೀ = ತೀಳುಹಸ್ತವುಳ್ಳ, (ಬಿದಾರ್ಯವುಳ್ಳ) ಅಥವಾ ತೀಳುವಾಗಿ ಅಭಿಷ್ಠಪದಗಳಾದ, ಶುಭಸ್ವತೀ = ಶುಭಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾದ, ಪುರುಭುಜಾ = ಬಹುಜಗತ್ತನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ, ಅಥವಾ ಬಹುಭೋಕ್ತೃ

ಗಳಾದ, ಅತ್ತಿನಾ = ಅತ್ತಿಪದವಾಚ್ಯ ಭಗವದ್ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳೇ, ಅಥವಾ ಅತ್ತಿನೀ ದೇವತೆಗಳೇ, (ನೀವಿಬ್ಬರು) ಯಜ್ಞರೀ = ಯಜ್ಞ ಸಾಧನಗಳಾದ, ಇಷಃ = ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು, ಚನಸ್ಯತಂ = ಕೊಡಿರಿ. ಅಥವಾ ಯಜ್ಞರೀ = ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಇಷಃ = ಸ್ವಭಾಗಗಳನ್ನು ಚನಸ್ಯತಂ = ಸ್ವೀಕರಿಸಿರಿ (ಇಚ್ಛಿಸಿರಿ) || ೧ ||

ಭಾ || (೧) ಅನ್ನಾನಿ ಯಜ್ಞಯೋಗ್ಯಾನಿ ಕ್ಷಿಪ್ರೇದಸೌ ಶುಭಾಧಿಸೌ | ಬಹುಗೋಪೌ ಬಹು ಭುಜೌ ನೋ ಯೋಜಯತಮಾಶ್ವಿನೌ || (೨) ಯಜ್ಞೇ ವೃತಾನ್ ಸ್ವಭಾಗಾನ್ವಾ ಸಂಖೋಜಯತಮಾಶು ವೈ || (೩) ಆಶುವಾನಾದ್ತೇರಶ್ವೇ ಕ್ಷಿಪ್ರವಗತಿಶೋಧನಾ | ಅಶ್ವತೇಽಖಿಲಮಿತ್ಯೇವಾಹ್ಯತ್ವಜತ್ವಾತ್ಪ್ರಾಶ್ವಿನೌ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅಭೀಷ್ಟಪ್ರದಗಳಾದ, ಶುಭಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾದ ಸರ್ವ ಜಗತ್ತನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಬಹುಭೋಕ್ತೃಗಳಾದ ಅತ್ತಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಗಳಾದ (ಯಜ್ಞ ಸಾಧನಗಳಾದ) ಹವಿರಾದಿಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಡಿರಿ. (೨) ಅಥವಾ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ತಮ್ಮ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಗಿಯೇ ಸ್ವೀಕರ ಮಾಡಿರಿ. (೩) ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಗಮನವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಥವಾ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ (ಅಶೂನ್ಯವೌ) ಸರ್ವ ಜಗತ್ತನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಅತ್ತೀ (ಎಂದು ಎನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅತ್ತಿನೀ ದೇವತೆಗಳು ಆಶ್ವರೂಪನಾದ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಅತ್ತಿನೌ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. || ೧ ||

ಯ || (೨೦) ಅಶ್ವಿನೌ ಪುರುದಂಸಸಾ ನರಾ ಶವೀರಯಾ ಧಿಯಾ | ಧಿಷ್ಣ್ಯಾ ವನತಂ ಗಿರಃ || ೨ ||

ಅ || ಪುರುದಂಸಸಾ = ಬಹು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ, ನರಾ = ನಿರ್ವಿಕಾರರಾದ, ಅಥವಾ ವಿನಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವ, ಧಿಷ್ಣ್ಯಾ = ಸರ್ವದಾ ಸರ್ವರಿಗೂ ಆಶ್ರಯರಾದ, ಅಶ್ವಿನಾ = ಭಗವದ್ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳೇ ಅತ್ತಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, (ನೀವಿಬ್ಬರು) ಶವೀರಯಾ = ಸುಖವೀರ್ಯಾತ್ಮಕನಾದ, ಧಿಯಾ = ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ, ಗಿರಃ = ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿ ರೂಪ ವಚನಗಳನ್ನು, ವನತಂ = (ವನ ಸಂಭಕ್ತೌ) ಸ್ವೀಕರಿಸಿರಿ || ೨ ||

ಭಾ | ಬಹುಕರ್ಮಕೃತೌ ಸೌಖ್ಯವೀರ್ಯಾತ್ಮಿಕಾ ಧಿಯಾ ಗಿರಃ | ಅಸ್ಮದೀಯಾಃ ಸಂಭಜತಂ ಧಿಷ್ಣ್ಯಾ ಸರ್ವಾಶಯೌ ಸದಾ || ೨ ||

ಅ || ಬಹುಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಯಾವಾಗಲೂ ಸರ್ವರಿಗೂ ಆಶ್ರಯರಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳೇ ಅತ್ತಿನೀದೇವತೆಗಳಿರಾ ನೀವಿಬ್ಬರು ಸುಖವೀರ್ಯಾತ್ಮರೂಪನಾದ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿರೂಪಗಳಾದ ವಚನಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿರಿ || ೨ ||

ಯ || (೨೧) ದಸ್ರಾ ಯುವಾಕವಃ ಸುತಾ ನಾಸತ್ಯಾ ವೃತ್ತಬರ್ದಿಷಃ | ಆಯಾ ತಂ ರುದ್ರವರ್ತನೀ || || ೩ ||

ಅ || ರುದ್ರವರ್ತನೀ = ರುಜ್ ಶಬ್ದೇ ಉಪಪದೇ, ದ್ರುಗತೌ (ವೃತು ವರ್ತನೇ) ರೋಗಾದಿ ದುಃಖವನ್ನು ಡಿಸುವುದರಿಂದ ರುದ್ರನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ವಾಯು ದೇವರನ್ನು ಸ್ತೋಹದಿಂದ ಅನುಸರಿಸುವ, (ರುದ್ರಂ ಅನುವರ್ತ

ನಿರ್ಯಯೋಃ ಎಂದು ವ್ರಹ್ಮವು) ಅಥವಾ ಭೃತ್ಯರಾಗಿ ಅನುಸರಿಸುವ, ನಾಸತ್ಯಾ=ಅಸಮಾಚೀನ ಗುಣಗಳಿಲ್ಲ ದಿರುವ (ಅಂದರೆ ಸದ್ಗುಣಗಳುಳ್ಳ) ಅಥವಾ ನಾಸಿಕಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿರುವ, ದಸ್ರಾ= (ದಸು ವಿಭೇ ದನೇ) ಸರ್ವ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸುವ, ಭಗದ್ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳೇ, ಅಥವಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, ವ್ಯಕ್ತಬರ್ಹಿಷಃ ವ್ಯಕ್ತಂ=ವಿಸ್ತೃತಂ ಬರ್ಹಿರ್ಯೇನ) ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಬರ್ಹಿಷ್ವಲ್ಯ, ಯಜಮಾನನ ಸಂಬಂಧಿ ಗಳಾದ ಸುತಾಃ=ಸೋಮಗಳು, ಯುವಾಕವಃ=ನಿಮಗಾಗಿ ಸಂಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ. (ಆದ ಕಾರಣ) ಆಯಾತಂ= ಬನ್ನಿರಿ.

|| ೩ ||

ಭಾ || (೧) ಭೇದಕೌ ಸರ್ವಶತ್ರುಣಾಂ ದಸ್ರಾ ಸಂಬಂಧಿನೌ ಹಿ ವಾಂ || ಸುತಾ ಯುವಾ ಕವಃ ಸೋಮಾ ಯಜ್ಞನಃ ಸ್ವತಬರ್ಹಿಷಃ | ನಾಸತ್ಯಾ ನಾಸಿಕಾಸಂಸ್ಥಾ ನೈವ ಚಾಸದ್ಗಣೌ ಕ್ವಚಿತ್ | (೨) ರುಜಾಂ ದ್ರಾವಣತೋ ರುದ್ರೋ ವಾಯುಸ್ತದನು ವರ್ತನಾತ್ | ಸ್ವೇಹತೋನುವಶತ್ವಾದ್ವಾ ತನ್ನಾರ್ಗಗತೀಶೋಭವಾ | (೩) ಕಸ್ಮಿ ನ್ವಹಮಿತಿ ಶ್ರುತ್ಯಾ ವಾಸುದೇವೋಶ್ವಿನೀವಮಿ | ರುದ್ರವರ್ತನಿಶಬ್ದೋಕ್ತಾಃ | ೩ ||

ಅ || (೧) ದಸ್ರಾ=ಅಂದರೆ ಸರ್ವಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, ವಿಸ್ತೃತ ಬರ್ಹಿಷ್ವಲ್ಯ ಯಜಮಾನನ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ, ಸುತಾಃ=ಸೋಮಗಳು, ಯುವಾಕವಃ=ನಿಮ್ಮ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾಗಿ ಸಂಪಾದಿತ ಗಳಾಗಿವೆ. ನಾಸತ್ಯಾ=ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು ನಾಸಿಕಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ನಾಸಿಕಾದಲ್ಲಿ ಇರುವವರು. ಭಗ ವದ್ರೂಪಗಳು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಆಸದ್ಗುಣಗಳುಳ್ಳವುಗಳಿಲ್ಲ. (೨) ರೋಗಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದರಿಂದ ರುದ್ರಃ= ವಾಯುವು. ಆ ವಾಯುವನ್ನು ಸ್ವೇಹದಿಂದ ಅನುಸರಿಸುವುದರಿಂದ ವಾಸುದೇವನು ರುದ್ರವರ್ತನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು ವಾಯುವನ್ನು ಭೃತ್ಯರಾಗಿ (ವಾಯುವಿನ ಅಧೀನರಾಗಿ) ಅನುಸರಿಸುವುದರಿಂದ ರುದ್ರವರ್ತನಿ ರೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ವಾಯುದೇವರ (ಭೃತ್ಯರಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅವರ) ಮಾರ್ಗದ ಗತಿಯುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಅಥವಾ ವಾಯುದೇವರ ಮಾರ್ಗವುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ರುದ್ರವರ್ತನಿ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. (೩) (ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು ವಾಯುದೇವರ ಭೃತ್ಯರಾದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ವಾಯುದೇವರ ಮಾರ್ಗದ ಗತಿಯು ಇರಲಿ. ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಹೇಗೆಂದರೆ) ಕಸ್ಮಿನ್ವಹಮುತ್ಕಾಂಕ್ಷತ ಉತ್ಕಾಂಕ್ಷತೋ ಭವಿಷ್ಯಾಮಿ. ಕಸ್ಮಿನ್ವಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತೇ. ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಸ್ಯಾಮಾತಿ ಸ ಪ್ರಾಣ ಮಸೃಜತ ನಾನು ಯಾವನು ದೇಹದಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋದೊಡನೆ ಹೊರಟು ಹೋಗುವೆನು, ಯಾವನು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದೊಡನೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವೆನು. ಎಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಇಂತಹವನು ಮುಖ್ಯವಾಯುವೇ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು, ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ರುದ್ರವರ್ತನಿ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ೩ ||

ಋ || (೨೨) ಇಂದ್ರಾಯಾಹಿ ಚಿತ್ರಭಾನೋ ಸುತಾ ಇಮೇ ತ್ವಾಯವಃ | ಅಷ್ಟೇ

ಭಿಶ್ತನಾ ಪೂತಾಸಃ

|| ೪ ||

ಅ|| ಚಿತ್ರಭಾನೋ=ಚಿತ್ರರ್ಥಕರಗಳಾದ ಜ್ಞಾನಗಳು ಅಥವಾ ತೇಜಸ್ಸುಗಳುಳ್ಳ ಇಂದ್ರ=ಎಲೋ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ, ಅಶ್ವೇಭಿಃ=ಸೂಕ್ಷ್ಮತಂತ್ರಗಳುಳ್ಳ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶೋಧನೆಗೆ ಸಾಧನಗಳಾದ ವಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ, ತನಾ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಪೂತಾಸಃ=(ಅಭಿಮನ್ಯುವಾನದ್ವಾರಾ ಪವಿತ್ರಗಳಾದ, ಶೋಧಿತಗಳಾದ, ಇಮೇ ಸುತಾಃ=ಈ ಸೋಮ ರಸಗಳು (ಸೋಮರಸಾಭಿಮಾನಿಗಳು) ತ್ವಾಯವಃ=ನಿಮ್ಮನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿ ಇವೆ. ಅಂದರೆ ಇಂದ್ರನು ಯಾವಾಗ ರಸಗಳನ್ನು ಆಸ್ವಾದನಮಾಡುವನು. ಎಂದು ಇಚ್ಛಿಸುವವಳಾಗುತ್ತವೆ. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ರೂಪ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ)

ಸೂಕ್ಷ್ಮಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸತಕ್ಕ ಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ನಿರ್ಮಲವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಮನಸ್ಸು ಮನೋಭಿಮಾನಿಗಳು (ಸೋಮಾಭಿಮಾನಿಗಳೇ ಮನೋಭಿಮಾನಿಗಳು) ನಿಮ್ಮನ್ನು ಎಚ್ಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಆಯಾಹು=ಬನ್ನಿರಿ. || ೧ ||

ಭಾ || (೧) ಚಿತ್ರಂ ಭದ್ರಂ ರತಂ ಚಿತೌಚಿದ್ರತೇಶ್ವರಾದನಾದ್ವಾ ಚಿತೋ (೨) ಭಿ
ದಾ|| ಶಾದ್ಯಶಾ ರತ್ನಯೋ ಜ್ಞಾನಮಸ್ಯೇತಿ ಭಗವಾನ್ವರಃ | ಚಿತ್ರಭಾನುರಿತಿ ಪ್ರೋಕ್ತ
ಸ್ತೇಜೋ ವಾ ಶಾದ್ಯಶಂ ಪ್ರ(ವಿ)ಭೋಃ|| (೩) ಶ್ವದಿಚ್ಛವ ಇಮೇ ಸೋಮಾಃ ಪಟೇಭಿಃ
ಸೂಕ್ಷ್ಮತಂತುಭಿಃ | ವಿಶ್ವತ್ಯ ಶೋಧಿತಾಃ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪ್ರಮಾಭಿವಾರ್(ಶ್ವ)ಮನಾಂಸಿ ಚ|| (೪)
ಸೋಮಾನಾಂ ಮನಸಾಂ ಚೈವ ದೇವತಾಃ ಸೋಮರಶ್ಮಿಗಾಃ | ಸೋಮಬೃಹತ್ಯಾಃ
ಸಮಸ್ತಸ್ಯ ಸೋಮ ಏವಾಧಿಪೋ ಹರಿಃ || ೪ ||

ಅ|| (೧) (ಚಿತ್ರಭಾನು ಶಬ್ದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಚಿತ್ರ ಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.)
ಚಿತ್ರಂ=ಮಂಗಳವು ಶ್ರೇಷ್ಠವು. ಅಥವಾ ಚಿತ್=ಮಸ್ತ ಜೀವಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ, ರತಂ=ನಿಯಾಮಕವಾಗಿ ಆಸಕ್ತ
ವಾದುದು. ಅಥವಾ ಚಿದ್ರತೇ=ಜಡ ಭಿನ್ನ ಸುಖ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚಿಚ್ಛ ಸಾ ರತಿಶ್ಚ ಇತಿ ಚಿತ್ರಂ,
ಅಥವಾ ಚಾಯನೀಯತ್ಯಾತ್=ನೋಡಲರ್ಹವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅಥವಾ ಪೂಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದುದ
ರಿಂದ ಚಿತ್ರಂ. ಚಿತಃ ಅದನಾದ್ವಾ=ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಸ್ವರೂಪವನ್ನಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಸುವುದರಿಂದ ಚಿತ್ರಂ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ
(೨) (ಈಗ ಚಿತ್ರಭಾನು ಶಬ್ದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಅಭೇದ ರೂಪಕಾರಣದಿಂದ ಅಂತಹ
ರಶ್ಮಿಗಳು ಚಿತ್ರಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಚಿತ್ರಗಳಾದ ಧಾನವಃ=ರಶ್ಮಿಗಳು. ಅಂದರೆ ಚಿತ್ರಜ್ಞಾನವು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಇದ್ದ
ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಚಿತ್ರಭಾನುಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಸರ್ವಜೀವ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ
ರತಶ್ಚ ಮೊದಲಾದ ಭಗವದ್ವರ್ತಗಳು ಜ್ಞಾನ ತೇಜಸ್ಸುಗಳ ಧರ್ಮವಾಗುವುದು. ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ) ಜ್ಞಾನ
ತೇಜಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವು. ಅಥವಾ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ
ಆಸದೃಶ ತೇಜಸ್ಸು ಭಾನವಃ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ೩) ಸೂಕ್ಷ್ಮತಂತುಗಳುಳ್ಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶೋಧಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧನಗಳಾದ
ವಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ವಿಸ್ತಾರಮಾಡಿ ಶೋಧಿತಗಳಾದ, ಸೋಮಗಳು ಈ ಸೋಮಾಭಿಮಾನಿಗಳು ನನ್ನನ್ನು ಎಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ
(ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ಸೂಕ್ಷ್ಮಾರ್ಥ ವಿಷಯಕ ಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ. ಮನೋಭಿಮಾನಿಗಳು ನಿರ್ಮಲವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡು
ತ್ತವೆ. (೪) ಬಾಹ್ಯಸೋಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಏನು ಕಾರಣವು?
ಎಂದರೆ ಸೋಮಶಬ್ದವಾಚ್ಯ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳ ವಶ್ಯವು. ಸೋಮಗಳಿಗೂ ಮನಸ್ಸುಗಳಿಗೂ ಚಂದ್ರ
ರಶ್ಮಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸೋಮಭೃತ್ಯರು ದೇವತೆಗಳು. (ಅಂದರೆ ಸೋಮನ ರಶ್ಮಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ ಸೋಮಭೃತ್ಯ
ರಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಮ ಶಬ್ದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು. ಸೋಮ ಸಂಬಂಧದಿಂದಲೇ ಸೋಮ
ರಸಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮನಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೋಮಶಬ್ದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು.) ಸೋಮಗಳಿಗೂ ಮನಸ್ಸುಗಳಿಗೂ ಸೋಮನೇ
ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯು, ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಧಿಪತಿಯೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. (ಸರ್ವಥಾ ಅಭಿಮಾನಿಯಲ್ಲ.) || ೪ ||

ಯ || (೨೩) ಇಂದ್ರಾಯಾಹಿ ಧಿಯೇಷಿತೋ ವಿಪ್ರಜೂತಃ ಸುತಾವತಃ | ಉಪ
ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ವಾಘತಃ || ೫ ||

ಅ|| ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರನೇ, ಧಿಯಾ=ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ, ಇಷಿತಃ=(ಇಮ ಇಚ್ಛಾಯಾಂ) ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ
ಅಥವಾ (ಇಷ ಗತೌ) ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. ವಿಪ್ರಜೂತಃ=(ಜೂನ್ ಗತೌ) ಋತ್ವಿಜ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನೀನು, ವಾಘತಃ=ವಾಶ್ಯ ಶಬ್ದ (ವಚನಂಭಾಷಣ) ಸ್ತುತಿಸುವ
15

ಹೋತೃವಿನ, ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ=ಸ್ತುತಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು, ಸುತವತಃ=ಸೋಮವುಳ್ಳ ಯಜಮಾನನ, ಅಂದರೆ ಹೋತೃವಿನ ಸ್ತುತಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಯಜಮಾನ ಸಂಬಂಧಿ ಸೋಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಉಪ ಆಯಾಹಿ=ಬಾ. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ಇಚ್ಛಾರೂಪ ಮನೋವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳ (ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ ಅಗಮನವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವ) ಮೋಕ್ಷ ಸಾಧಕ ಯಜಮಾನನ ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವ ಹೋತೃವಿನ ಸ್ತುತಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬಾ. ಏವಂಚ ಆಹ್ವಾನ ರೂಪವಾದ ಇಂದ್ರ ವಿಷಯಕವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವು ವಾಚಿಕ ಯಜ್ಞವು. ಇಂದ್ರ ವಿಷಯಕ ವಾದ ಮನೋವೃತ್ತಿಯು ಮಾನಸಿಕ ಯಜ್ಞವು. || ೫ ||

ಭಾ || (೧) ಅಸ್ತದ್ಬುಧ್ಯಾ ಪ್ರಾರ್ಥಿತೋ ವಾ ಸ್ವಬುಧ್ಯಾ ಪ್ರೇರಿತೋಽಪಿ ನಾ | ಬ್ರಾಹ್ಮಣೈಃ
ಪ್ರೇರಿತೋ ಭಕ್ತ್ಯಾ ವದತೋ ಹೋತುರಂಜಸಾ || ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ ಸೋಮಯುಕ್ತಾನಿ
ಯಜಮಾನಸ್ಯ ವೇಚ್ಛತಃ | ಉಪಾಯಾಹ್ಯಪಿ ಯಃ ಕೋಽಪಿ ಸಾಧಕೋ ಯಜ್ಞ
ಕೃನ್ವತಃ | ಮಾನಸೋ ವಾಚಿಕೋ ವಾ ಸ್ಯಾದ್ಯಜ್ಞೋ ಹೋತಾಽಹ್ವಯನ್ ಸ ಚ
|| ೫ ||

ಅ || (೧) ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಥವಾ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮಿತ್ರ
ಜರಿಂದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನೀನು ಜಿನಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಕ್ಕ ಹೋತೃವಿನ ಅಥವಾ ಇಚ್ಛಿಸ
ತಕ್ಕ ಯಜಮಾನನ ಸೋಮಯುಕ್ತಗಳಾದ ಸ್ತುತಿವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬರಬೇಕು. (ಹಾಗಾದರೆ ಅಧ್ಯಾ
ತ್ಮದಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನನು ಯಾರು? ಯಜ್ಞವು ಯಾವುದು? ಹೋತೃ ಯಾರು? ಎಂದರೆ) ಯಾವನಾದರೂ
ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧಕನಾದವನು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಯಜಮಾನನೆಂದು ಸಮ್ಮತನು. ಇಂದ್ರ ವಿಷಯಕ
ಮನೋವ್ಯಾಪಾರವು ಮಾನಸಿಕ ಯಜ್ಞವು. ಆಹ್ವಾನರೂಪ ಇಂದ್ರ ವಿಷಯಕ ಸ್ತೋತ್ರವು ವಾಚಿಕಯಜ್ಞವು.
ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವವನೇ ಯಾವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕರೆಯುವನೋ, ಆಗ ಹೋತಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.

|| ೫ ||

ಋ || (೨೪) ಅಂದ್ರಾಯಾಹಿ ತೂತುಜಾನ ಉಪ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ ಹರಿವಃ | ಸುತೇ
ದಧಿಷ್ಟ ನ ಶ್ವನಃ
|| ೬ ||

ಅ || ಹರಿವಃ=(ಹೃದಾ ಹರಣೀ) (ವೃತುವರ್ತನೇ) ಭಕ್ತರ ಜನನ ಮರಣಾದಿ ಸಂಸಾರ ಕ್ಲೇಶವನ್ನು ಪರಿ
ಹರಿಸುತ್ತಾ ಇರುವ ಇಂದ್ರ=ವಿಷ್ಣುವೇ, ಹರಿವಃ=ಹರಿನಾಮಕ ಅಶ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಇರುವ, ಅಥವಾ ಪ್ರೀತಿವಿಷ್ಣುವಿ
ನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿರುವ ಇಂದ್ರ=ಪುರಂದರನೇ, (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವುದರಿಂದ ಹರಿ ಎನಿಸಿ
ಕೊಂಡ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿರುವವನೇ, ನಃ=ನಮ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ=ಸ್ತುತಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು, ತೂತುಜಾನಃ=
(ತುಜ ಗತೌ) ವೇಗವುಳ್ಳವನಾಗಿ, ಉಪ ಆಯಾಹಿ=ಬಾ. ಬಂದು, ನಃ=ನಮ್ಮ, ಸುತೇ-ಸೋಮದಲ್ಲಿ. ಚನಃ=
(ಮನು ಅವಬೋಧನೇ) ಮನಸ್ಸನ್ನು ದಧಿಷ್ಟ=ಮಾಡು. (ಅಂದರೆ ನಮ್ಮದಾದ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಕಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ
ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಮಾಡು.) || ೬ || ೫ ||

ಭಾ || (೧) ವೇಗವಾನ್ ತೂತುಜಾನಃ ಸ್ಯಾತ್ ಸಂಸಾರಮುಪಸಂಹರನ್ | ವರ್ತತೇ ಯೇನ
ಹರಿವಾ ಹರಿಭಿರ್ವರ್ತತೇಽಥವಾ | ಹರಣಾದ್ವಿಷಯಾಣಾಂ ಚ ಪ್ರಾಣಾ ಹರಯಾ
ಕುರಿತಾಃ || ತೇಷು ವರ್ತತ ಇತ್ಯಸ್ಮಾತ್ತಾನ್ವಾಥ ಗಮಯೇದಸೌ | ಹರಿವಾ ಹರಿವಾ

ಸ್ವಾಹಿ ವಿಷ್ಣುಃ ನಾ ವರ್ತತೇಽಥವಾ | ಚನೋ ಮನ ಇಹ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಸುಖಂ ಚ
ಕೃಚಿದೀರ್ಯತೇ || ೬ || ೫ ||

ಅ || (೧) ವೇಗವುಳ್ಳವನು ತೂತುಜಾನಃ ಎನಿಸುವನು. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಭಕ್ತರ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಉಪ
ಸಂಹಾರ (ವಿನಾಶ) ಮಾಡುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾನೋ, ಆ ಕಾರಣ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಹರಿವಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ
ಹರಿನಾಮಕ ಕುದುರೆಗಲಿಂದ ಕೂಡಿ ಇರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ದೇವೇಂದ್ರನು ಹರಿವಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ)
ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿವಿಷಯಾಣಾಂ ಹರಣಾತ್ಗೃಹಣಾನ್ನಿ ಮಿತ್ತಾತ್ ಹರಯಃ) ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ
(ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಓಡುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ) ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಹರಯಃ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಾ
ಮಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಹರಿವಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ ಅಥವಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಆವಾಸ ವಿಷಯ
ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಹರಿವಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಹರಿನಾಮಕ ಅಶ್ವಗಳುಳ್ಳ
ವನು ಹರಿವಾಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿ
ಇರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ದೇವೇಂದ್ರನು ಹರಿವಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಚನಃ ಎಂದರೆ ಮನಸ್ಸು ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪ
ಟ್ಟಿದೆ. ಕೃಚಿತ್ ಸುಖವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. || ೬ || ೫ ||

ಯ || (೨೫) ಓಮಾಸತ್ತ್ವರ್ಷಣೀಧೃತೋ ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾಃ ಆ ಗತ | ದಾಶಾಂ
ಸೋ ದಾಶುಷಃ ಸುತಂ || ೭ ||

ಅ || ಓಮಾಸಃ=ಆ=ಸಮಂತಾತ್, ಉ=ಉರೀಕ್ಯತಾ, ಮಾ=ಪ್ರಮಾ, ಯೈಸ್ವೇ, ಓಮಾಃ) ಚೆನ್ನಾಗಿ
ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು ಅಂದರೆ ಸರ್ವ ವಿಷಯಕ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು, ಅಥವಾ (ಓ ಶಬ್ದೋಪಪದಾತ್,
ಮಾ ನಿರ್ಮಾಣೇ) ಓಂಕಾರ ನಾಚ್ಯನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತರಾದ, ಚರ್ಷಣೀಧೃತಃ=ಪ್ರಜ್ಞೆಗಳಿಗೆ
ಧಾರಕರಾದ, 'ದಾಶಾಂಸಃ' = (ದಾಶ್ಯದಾನೇ) ಅಭೀಷ್ಟಪ್ರದರಾದ, ವಿಶ್ವೇದೇವಾಃ = (ವಿಶ್ವವೇಶನೇ)
ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾದುದರಿಂದ ವಿಶ್ವೇ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಡಾದಿ ಗುಣ ವಿಶ್ವಗಳಾದ ಭಗವದ್ರೂಪ ವಿಶೇಷ
ಗಳೇ, ವಿಶ್ವೇ ದೇವತೆಗಳೇ, ದಾಶುಷಃ=ಹೋಮಕರ್ತನಾದ ಅಪ್ಪರ್ಯುವಿನ ಅಥವಾ ಯಜಮಾನನ,
ಸುತಂ=ಸೋಮವನ್ನು ಕುರಿತು, ಆ ಗತ=ಬನ್ನಿರಿ. || ೭ ||

ಭಾ || (೧) ಆ ಸಮಂತಾಸ್ವೀಕ್ಯತಾ ಮಾ ಓಮಾ ಇತಿ ಚ ಶಬ್ದಿತಾಃ || (೨) ಓಂ
ನಾಮಾ ಭಗವಾನ್ನಿಷ್ಟ ಸ್ವೇನ ವಾ ನಿರ್ಮಿತಾಃ ಸುತಾಃ || (೩) ಓತಾ ಮಾನೇಷು
ಮಾ ಯೇಷು ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಓಮಾ ಇತಿರೀತಾಃ || (೪) ಪ್ರಜಾಶ್ವರ್ಷಣಯಃ ಪ್ರೋಕ್ತಾ
ವಿಶ್ವೇ ತೇಚ ಪ್ರವೇಶನಾತ್ | ಸರ್ವೇವ್ಯಾಥ ವಿಶಾಂ ವಾಣಃಚ್ಚ ಬ್ಧಃ || (೫) ಕಸ್ಯೊ
ಯಥಾ ಭವೇತ್ | (೬) ದಾತಾರೋ ಯಜಮಾನಾ ವಾ || ೭ ||

ಅ || (೧) ಆ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಮೇ (ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನ)ಯುಳ್ಳವರು ಓಮಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ.
ಸರ್ವ ವಿಷಯಕ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು (ಇದು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವು) ಅಥವಾ ಸದ್ಗುಣ
ಭರಿತನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಓಂ ಶಬ್ದ ಸಮಾನಾರ್ಥವುಳ್ಳ ಓ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನು ಓ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು
ವಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಉತ್ಪನ್ನರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಓಮಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. (೨) ಅಥವಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ
ಪಾದ್ಯರಾಗಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾದವರು, ಓಮಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ ಅಥವಾ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನಗಳು ಯಾರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಕ

ಗಳಾಗಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟಗಳಾಗಿರುತ್ತವೇ ಅವರು ಓಮಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. (೪) ಚರ್ವಣೆಗಳೆಂದರೆ ಪ್ರಜೆಗಳು. ಹೀಗೆ ನೈಘಂಟುಕರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆ ಭಗವದ್ಭೂತ ವಿಶೇಷಗಳೂ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರೇರಕರಾಗಿ ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ವಿಶ್ವೇ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳು ವಿಶ್ವೇ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ಪ್ರಜೆಗಳ ಗಮನಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದುದರಿಂದ ವಾ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಮಾದುದರಿಂದ ವಿಶೋ ವಾಂತಿ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ವಿಶ್ವೇ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. (೫) (ಸರ್ವ ಶಬ್ದ ಪರ್ಯಾಯವಾದ ವಿಶ್ವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆನೇ ಸರ್ವ ನಾಮ ಸಂಜ್ಞೆಯಿರುವುದು. ಸರ್ವನಾಮ ಸಂಜ್ಞೆಯುಳ್ಳ ಶಬ್ದಕ್ಕೆನೇ ಜಸ್ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಶೀ (ಈ) ಭಾವ ವನ್ನು ವಿಧಿಸಿದುದರಿಂದ ಪ್ರವೇಶನ, ವಿಶೋ ವಾಂತಿ ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶ್ವೇ ಎಂಬ ರೂಪವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ) ಕಸ್ಯ ದೇವಾಯ ಹವಿಷಾ ವಿಧೇಮು ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಮುಖ ಪರ್ಯಾಯವಾದ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸರ್ವನಾಮ ಸಂಜ್ಞೆಯು ಇಲ್ಲವಾದರೂ ಸರ್ವೇವಿಧಯಃ ಛಂದಸಿ ಬಹುಲಂ ಭವಂತಿ ಎಂದು ಸರ್ವ ನಾಮ್ನಃ ಸ್ಯೆ ಎಂದು ಸರ್ವನಾಮ ಶಬ್ದದ ಕಾರ್ಯವು ಕಾಣುತ್ತದೋ, ಹೀಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶ್ವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸರ್ವನಾಮ ಸಂಜ್ಞೆಯಿಲ್ಲವಾದರೂ ಸರ್ವನಾಮ ಕಾರ್ಯವು ಜಸ್ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಈ ಕಾರಣವು ಬರುವುದು. ಅದಕಾರಣ ವಿಶ್ವೇ ಎಂಬ ರೂಪವು ಯುಕ್ತವು. (೬) ದಾಶ್ವಾಂಸಃ=ಅಭಿಷ್ಠಾನವನ್ನು ಕೊಡುವವರು. ಅಥವಾ ಯಜಮಾನರು. (ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಯಜ್ಞ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬಾಧಿತವಾದ) ಪ್ರಯುಕ್ತ ಯಜಮಾನರು ಎನ್ನುವುದು ದೇವತಾಂತರ ವಿಷಯಕವು.)

|| ೬ ||

ಯ || (೨೬) ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾಸೋ ಅಪ್ತುರಃ ಸುತಮಾಗಂತ ತೂರ್ಣಯಃ |

ಉಸ್ರಾ ಇವ ಸ್ವಸರಾಣಿ

|| ೮ ||

ಅ || ಅಪ್ತುರಃ=(ತುರತ್ಪರಣೀ) (ಅಪಃಕರ್ಮಾಣಿ, ತುತುರತಿ, ತುರಯಂತಿ ಫಲೋನ್ಮುಖೀಕರ್ಮಾಂತಿ ಇತಿ ಅಪ್ತುರಃ) ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ವೇಗವುಳ್ಳ, ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾಸಃ=ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳೇ, ಸ್ವಸರಾಣಿ=ದಿನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು, ಉಸ್ರಾ ಇವ=ರಶ್ಮಿಗಳಂತೆ, ತೂರ್ಣಯಃ=(ಜಾತ್ವರಾ ಸಂಭ್ರಮೇ) ವೇಗವುಳ್ಳವರಾಗಿ, ಸುತಂ=ನಮ್ಮದಾದ ಸೋಮವನ್ನು ಕುರಿತು, ಆಗಂತ=ಬನ್ನಿರಿ.

|| ೮ ||

ಭಾ || ಅಪ್ತುರಃ ಕರ್ಮವೇಗಿನಃ | ಉಸ್ರಾಸ್ತು ರಶ್ಮಯಶ್ಚೈವ ಸ್ವಸರಾಣಿ ದಿನಾನಿಚ

|| ೮ ||

ಅ || ಅಪ್ತುರಃ=ಕರ್ಮವೇಗವುಳ್ಳವರು. ಉಸ್ರಾಃ=ರಶ್ಮಿಗಳು. ಸ್ವಸರಾಣಿ=ದಿನಗಳು.

|| ೮ ||

ಯ || (೨೭) ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾಸೋ ಅಸ್ರಿಧ ಏಹಿಮಾಯಾಸೋ ಅದ್ರುಹಃ |

ಮೇಧಂ ಜುಷಂತ ವಹ್ನಯಃ

|| ೯ ||

ಅ || ಅಸ್ರಿಧಃ=ಅಹಿಂಸ್ಯರಾದ, ಏಹಿ ಮಾಯಾಸಃ=(ಇಷು ಇಚ್ಛಾಯಾಂ) ಆ=ಚೆನ್ನಾಗಿ, ಇ=ಇಚ್ಛಾಧೀನ ವಾದ, ಹಿ=ನಿಶ್ಚಿತವಾದ, ಮಾಯಾಸಃ=ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ, (ಅಂದರೆ ಸರ್ವವಿಷಯಕವಾದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ನಿಶ್ಚಿತ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ), ಅದ್ರುಹಃ=(ದ್ರುಹ ಕ್ಲೇಶೇ) ದುಃಖವಿಲ್ಲದಿರುವ, ವಹ್ನಯಃ=(ವಹ ಪ್ರಾಪಣೀ)ಜಗತ್ಪವರ್ತಕರಾದ. ವಿಶ್ವೇದೇವಾಸಃ=ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳೇ, ಮೇಧಃ=ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞವನ್ನು, ಜುಷಂತ=(ಜುಷಿಪ್ರೀತಿಸೇವನೆಯೋ) ಸೇವಿಸಿರಿ. ಅವರು ಸೇವಿಸಲಿ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

|| ೯ ||

ಭಾ || (೧) ಅಸಂಸಾರಾದಸ್ತಿದ್ಧಸ್ಯೇ ದೇವಾಶ್ಚೇನ್ನೋಕ್ತ ನಿಶ್ಚಯಾತ್ | ಯಥೇಷ್ಟನಿಶ್ಚಿತ
ಜ್ಞಾನಾ ಏಹಿಮಾಯಾಃ ಸಮಂತತಃ | ಅದುಃಖತ್ವಾದದ್ರುಹಸ್ಯೇ ಮೇಧಂ ಯಜ್ಞಂ
ಜುಷಂತು ನಃ | ವಹ್ಯಯೋ ವಹನಾದಸ್ಯ || ೯ ||

ಅ || (೧) ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಸಂಸಾರವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ, (ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಗಳಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ) ಅಸ್ತಿತ್ವ=
ಅಹಿಂಸ್ಯರು. ದೇವತೆಗಳಾದರೆ, ನಿಶ್ಚಿತಮೋಕ್ಷವುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವ=ಅಹಿಂಸ್ಯರು.
ಸರ್ವವಿಷಯಕ ಸ್ವತಂತ್ರ ನಿಶ್ಚಯ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು ಏಹಿಮಾಯಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ದುಃಖವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ
ಅದ್ರುಹಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ದೇವತೆಗಳು ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಸೇವಿಸಲಿ. ಜಗತ್ಪ್ರವರ್ತಕರಾದುದರಿಂದ
ವಹ್ಯಯಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೯ ||

ಯ || (೨೮) ಪಾವಕಾ ನಸ್ಸರಸ್ವತೀ ವಾಜೇಭಿರ್ವಾಜಿನೀವತೀ |

ಯಜ್ಞಂ ವಹ್ಮ ಧಿಯಾವಸುಃ

|| ೧೦ ||

ಅ || ಪಾವಕಾ=(ಪೂಜಾಪವನೇ) ಶೋಧಕವಾದ, ವಾಜಿನೀವತೀ=ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಸರಸ್ವತಿಗೂ
ಅನ್ನಾಧಿಪತಿಯಾದ ಸೂರ್ಯನು ಪುತ್ರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಸೂರ್ಯನು ಪುತ್ರನಾಗಿ ಉಳ್ಳ, ಅಥವಾ
ಅನ್ನವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ ಜ್ಞಾನಯುಧವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ ವಾಜಿನೀ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಮಾತಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ
ಪಾರ್ವತಿಯು ಪುತ್ರಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ, ಧಿಯಾವಸುಃ=ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ ವಾಸಿಸುವ, (ನಿತ್ಯಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ)
ಸರಸ್ವತಿ=(ಸೃಗತಾ)ವ್ಯಾಪ್ತಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಅಥವಾ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಸರ್ವಜ್ಞ
ನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಿಯನಾಗಿ ಉಳ್ಳ ವಾಯುವಿನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಭಾರತಿಯು ನಃ=ನಮ್ಮ, ಯಜ್ಞಂ=
ಬಾಹ್ಯಯಜ್ಞವನ್ನು (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞವನ್ನೂ, ವಾಜೇಭಿಃ=ಅಶನಗಳಿಂದ (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ಜ್ಞಾನ
ಯುಧಗಳಿಂದ, (ಅಂದರೆ ಅಶನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು) ವಹ್ಮ=(ವಹ ಪ್ರಾಪಣೇ) ಪ್ರವರ್ತಿಸಲಿ. || ೧೦ ||

ಭಾ || (೧) ಶೋಧಕತ್ವಾತ್ತು ಪಾವಕಾ (೨) ಸರಣಾತ್ಸರ್ವಗತ್ವೇನ ಸರ್ವಜ್ಞೋ
ವಾಸೇರೋ ಹರಿಃ | ಸರಸಃ ಸರತಿತ್ವಾದ್ವಾ ತದ್ವತ್ಯೇವ ಸರಸ್ವತೀ || (೩) ಹರೌ ಗುಣಾಃ
ಸರಶೃಬ್ದಾಃ | (೪) ದೇವೀ ತು ಹರಿವಾಚಿನೀ | ಹರಿಪ್ರಿಯತ್ವತೋ ವಾಯುಃ ಸರ
ಸ್ವಾಂಸ್ತತ್ಪ್ರಿಯಾಂಥವಾ || (೫) ಗುಣಸ್ತೇನ ತತತ್ವಾದ್ವಾ ಭಗವಾಂಸ್ತು ಸರಸ್ವತೀ ||
(೬) ಸ್ತ್ರೀರೂಪಶ್ಚೈವ ಪುಂರೂಪೋ ಭಗವಾನ್ನನಪುಂಸಕಃ || (೭) ಸ್ತ್ರೀಪುಂದೋಷವಿಹೀ
ನತ್ವಾದಪಿ ತಚ್ಚಬ್ದಗೋಚರಃ || (೮) ಅನ್ನೇನೋ ವಾಜಿನಾಮಿರೋ ವಾಜಿನೀಃ
ಸೂರ್ಯ ಉಚ್ಯತೇನಾಜೀನಃ ಛಂದಸಾಂ ವಾಪಿ ಸ್ವಾಮೀ ಪ್ರೋಕ್ತಃ ಸ ವಾಜಿನೀ ||
(೯) ಛಂದಾಂಸ್ಯಶ್ವಾ ಯತಸ್ತಸ್ಯ ತೇಜೇನಾ ಅನ್ಯವಾಜಿನಾಂ | (೧೦) ಅನ್ನವತ್ತ್ವಾ
ದ್ವಾಜಿನೀ ವಾಗ್ಜ್ಞಾನಯುಧತ್ವತೋಽಪಿವಾ | (೧೧) ಸಮೇಶೋ ವಾಗುಮಾತಸ್ಯಾಃ
ಪುತ್ರೀ ತದ್ವಾಜಿನೀವತೀ | ಸರಸ್ವತೀ ಹರಿಣಾಪಿ ಯಜ್ಞಂ ವಹತು ನೋಽಶನೈಃ |
(೧೨) ಅನ್ನದಾ ಹಿ ಸದಾ ದೇವೀ ಧಿಯಾ ಸವ ವಸೇದ್ಯತಃ | ಧಿಯಾವಸುರ್ನಿತ್ಯ
ಬೋಧಾ || ೧೦ ||

ಅ || (೧) ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಶೋಧಕನಾದುದರಿಂದ ಪ್ರೀರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ಭಾರತಿಯೂ ಪಾಮಕಾ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. (೨) (ಸರಸ್ವತೀ ಶಬ್ದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದು ಸರ್ವತ್ರ ಸಂಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಸರಂತಿ ಸರ್ವತ್ರ ಗಚ್ಛಂತಿ ಸರ್ವಂ ಜಾನಂತಿ) ಅಥವಾ ಸರತೀತಿ ಸರಃ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದುದರಿಂದ ಸರಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ (ರಸೇನ ಬಲೇನ ಸಹಿತಃ, ರಸಾ ರತ್ಯಾ ಚ ಸಹಿತಃ ಬಲದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಂದರೆ ಬಲಿಷ್ಠನಾದುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಸುಖದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಶ್ರೀಡಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಸರಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಸರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಭಾರತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದು ದರಿಂದ ಭಾರತಿಯು ಸರಸ್ವತೀ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ. (ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಇತರ ದೇವತಾ ವಿಷಯಕವು.) (೩) ಸರಸ್ವತೀ ಶಬ್ದದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವಿನಘ್ನಿತನಾದರೆ, ಸರಂತಿ=ಸರ್ವತ್ರ ಗಚ್ಛಂತಿ, ಸರ್ವಂ ಜಾನಂತಿ, ರಸೇನ=ಬಲದಿಂದ ಕೂಡಿದವುಗಳೂ ಸುಖದಿಂದ ಕೂಡಿದವುಗಳೂ, ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಜ್ಞಾನಾದಿಗುಣಗಳು ವಾಚಕಗಳಾಗಿ ಸರಶಬ್ದವುಳ್ಳವುಗಳು. ಏವಂಚ ಜ್ಞಾನಾದಿ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಅಭೇದವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅವುಗಳಿಗೂ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿಗಳು. ತಥಾಚ ಸರಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿ ಗುಣಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪ್ರೀರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರಸ್ವತೀ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೪) ಬ್ರಹ್ಮಶಕ್ತಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯು ಭಗವದಪ್ಪಚಕಗಳಾದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದುದರಿಂದ ಸರಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೇಳುವವಳು. (ಅಂದರೆ ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯುಳ್ಳವಳು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ವಾಚ್ಯನು. ವೇದಗಳು ವೇದಾಭಿಮಾನಿನಿಗಳೂ ವಾಚಕಗಳು.) ಸರಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಪ್ರಿಯರಾದುದರಿಂದ ವಾಯುದೇವರು ಸರಸ್ವಾನ್ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ವಾಯುದೇವರ ಹೆಂಡತಿಯು ಸರಸ್ವತೀ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ. (೫) ಸರಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಜ್ಞಾನಾದಿ ಗುಣಗಳೆಂಬ ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರಸ್ವತಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರೀರೂಪವು ಸರಸ್ವತೀ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. (೬) (ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೀಲಿಂಗ ಪ್ರಯೋಗವು ಹೇಗೆ? ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಪ್ರೀತ್ಯವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಪ್ರಯೋಗವು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರೀರೂಪನೂ ಪುರುಷ ರೂಪನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. (ಹೀಗಾದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ನಪುಂಸಕ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದುದರಿಂದ ನಪುಂಸಕ ರೂಪವನ್ನೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕಾಗುವುದು ಎಂದರೆ) ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಪುಂಸಕ ರೂಪವುಳ್ಳವನು ಆಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. (೭) ಪುರುಷೇಶ್ವರ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರೀದೋಷಗಳು ಪ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛಾ ಪ್ರೀವ ರತ್ಯಮೊದಲಾದ ಪುರುಷ ದೋಷಗಳು ಇವುಗಳಿಂದ ವಿರಹಿತನಾದಾಗ್ಯೂ ಪ್ರೀಲಿಂಗ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿಷಯ ನಾಗುತ್ತಾನೆ. (೮) (ವಾಜಿನೀವತೀ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಾಜಿನೀ ಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ವಾಜಿ=ಅನ್ನವು. ಅತಿಶಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇಕಾರವು. ವಾಜಿ=ಅನ್ನವನ್ನು ನಯತೀತಿ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ವಾಜಿನೀ=ಸೂರ್ಯನು. ಅಂದರೆ ಅನ್ನೇನಃ=ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಯು. ಅಥವಾ ವಾಜಸ್ಯ ಇನಃ=ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಯು. ವಾಜೇನ ಏವ ವಾಜಿನೀ=ಸೂರ್ಯನು. ಅಥವಾ ವಾಜಿನಾಂ=ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ, ಅಥವಾ ಅನ್ನವುಳ್ಳವರಿಗೆ, ಇನಃ=ಸ್ವಾಮಿಯು, ಹೀಗೆ ವಾಜಿನೀ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ಹೇಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ವಾಜಿನಾಂ=ಆಶ್ವಗಳಿಗೆ, ಇನಾನಿ=ಸ್ವಾಮಿಗಳು. ಏಳು ಭಂದಸ್ಸುಗಳು. ವಾಜಿನಾನಿ ಅಸ್ಯಂತಿ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ, ಏಳು ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯು, (೯) ಸೂರ್ಯನು ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯು ಹೇಗೆ? ಮತ್ತು ಭಂದಸ್ಸುಗಳು ಆಶ್ವಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ.) ಸೂರ್ಯನ ಕುದುರೆಗಳು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಭಂದೋಭಿಮಾನಿಗಳೋ, ಅಂತಹ ಕುದುರೆಗಳು ಇತರ ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಗಳು. (೧೦) (ವಾಜಿನೀ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಅನ್ನವಿರುವುದರಿಂದಲೂ (ಅಂದರೆ ಷಾತಿಗೆ ಅನ್ನ ಭೋಜನದಿಂದ ಪುಷ್ಟಿಯಿರುವುದರಿಂದಲೂ) ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಯುದ್ಧವಿರುವುದರಿಂದಲೂ, (ಅಂದರೆ ವಾಗ್ವಿದ್ಯೆಯವು ವಾದ ಜಲ್ಪ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದರಿಂದಲೂ,) ವಾಕ್ಯ, ವಾಜಿನೀ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. (೧೧) ಆ ಸೂರ್ಯನು ವಿಷ್ಣುವಿನ, ಮತ್ತು

ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಲಾದ ಸರಸ್ವತಿಯ ಪುತ್ರನು. ವಾಗಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಪಾರ್ವತಿಯು ಮಗಳು. ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ (ವಾಜಿನೀ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯರಾದ ಸೂರ್ಯ ಪಾರ್ವತಿಯರು ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ) ಸರಸ್ವತಿಯು ವಾಜಿನೀವತೀ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಇಂತಹ ಸರಸ್ವತಿಯು ಶ್ರೀಹರಿಯಾಗಲೀ, ನಮ್ಮ ಬಾಹ್ಯಯಜ್ಞವನ್ನು ಅನ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಯುದ್ಧಗಳಿಂದಲೂ (ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜ್ಞಾನ ಯುದ್ಧವನ್ನು) ಪ್ರವರ್ತಿಸಲಿ. (೧೨) ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯು ಸದಾ ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡುವವಳು. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸರ್ವದಾ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಯೇ ಆವಾಸ ಮಾಡುವವಳೋ ಆದಕಾರಣ ಧಿಯಾವಸುಃ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅಂದರೆ ನಿತ್ಯ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವಳು. || ೧೦ ||

ಖ|| (೨೯) ಚೋದಯಿತ್ರೀ ಸೂನ್ಯತಾನಾಂ ಚೇತಂತೀ ಸುನುತೀನಾಂ | ಯಜ್ಞಂ ದಧೇ ಸರಸ್ವತೀ || ೧೧ ||

ಅ || ಸೂನ್ಯತಾನಾಂ=(ಸುಷುನ್ಯತ್ಯಂತಿ ಅನೇನ ಎಂಬ ವೈಶ್ವತ್ತಿಯಿಂದ) ಒಳ್ಳೆ ವಚನಗಳಿಗೆ, ಚೋದ ಯಿತ್ರೀ=ಪ್ರೇರಕಳಾದ, ಸುನುತೀನಾಂ=ಒಳ್ಳೆ ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು, ಚೇತಂತೀ=ತಿಳಿಸಿ ಕೊಡುವ, (ಒಳ್ಳೆ ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾನಪಿಸಿಕೊಡುವ) ಸರಸ್ವತೀ=ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ಸರಸ್ವತಿಯೂ ಕೂಡ, ಯಜ್ಞಂ=ಯಾಗವನ್ನು ದಧೇ=ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಅಂದರೆ—ಸಮಸ್ತ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ವಾಕ್ಯ, (ಮಾತು) ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿಗಳು ಮೂಲಕಾರಣಗಳಾಗಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವಾಕ್ ಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದುದರಿಂದ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವವರು, ಎಂದು ಸ್ತುತಿಯು.) || ೧೧ ||

ಭಾ || ಸುನಾಚಾಂ ಪ್ರೇರಕಾ ಸದಾ | ಸುಬುದ್ಧಿಜ್ಞಾನಿ ಸೈವ ಸ್ವಾತಂತ್ರಾಃ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಯೋಜನೇತೇ | ಅನೇನೈವ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಸೈವ ಯಜ್ಞಾದಿಧಾರಿಣೀ || ೧೧ ||

ಅ || ಆ ಸರಸ್ವತಿಯೇ ಒಳ್ಳೆ ವಚನಗಳಿಗೆ ಸದಾ ಪ್ರೇರಕಳು, ಸ್ವಾತಂತ್ರವಾಗಿ ಒಳ್ಳೆ ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಕೊಡುವವಳು, ಪ್ರವರ್ತಿಸುವವಳು ('ಸ್ವಾತಂತ್ರ ಸ್ವೇಹಯೋರಂತರ್ಣಿತೇಚ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಚೇತಂತೀ ಶಬ್ದವು) ಸ್ವಾತಂತ್ರ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಲುಪ್ತವಾದ ಯಕಾರ (ಣಿಚ್) ವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗುವುದು. ಇವೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವಾಕ್ ಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರವರ್ತಕಳಾದುದರಿಂದ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವವಳು. (ಕರ್ಮಸ್ವರೂಪಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಮಂತ್ರ ವ್ಯವಹಾರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಗಳು ಸಫಲಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವವಳು.) || ೧೧ ||

ಘ|| (೩೦) ಮಹೋ ಅರ್ಣಃ ಸರಸ್ವತೀ ಪ್ರಚೇತಯತಿ ಕೌತುನಾ | ಧಿಯೋ ವಿಶ್ವಾ ವಿರಾಜತಿ || ೧೨ || ೬ || ೩ || ೧೧ ||

ಅ || ಸರಸ್ವತೀ=ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಸರಸ್ವತೀ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಸ್ತ್ರೀ ರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಮಹಃ=ತೇಜೋ ರೂಪನಾದುದರಿಂದಲೂ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನಾದುದರಿಂದಲೂ ಮಹಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ, ಅರ್ಣಃ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅರ್ಣಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು (ತನ್ನನ್ನೇ) ಕೌತುನಾ=ಭಕ್ತರಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಪ್ರಚೇತಯತಿ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಹತ್ತರ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಪಡೆದು. (ವಾಣೀ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಹೋ ಅರ್ಣಃ=ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಬೇಕು

ಒಳ್ಳೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದಲೇ, ವಿಶ್ವಾಽ=ಎಲ್ಲಾ, (ಭಕ್ತರ) ಧಿಯಃ=ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನೂ, ವಿರಾಜತಿ--
ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರ ಬುದ್ಧಿಯು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತದೆ) || ೧೨ ||

ಭಾ || (೧) ಮಹೋ ಅರ್ಣಃ ಪರಂಬ್ರಹ್ಮ ತೇಜಸ್ವಾಚ್ಚ ಮಹತ್ತತಃ | ಅರಮಾನಂದ
ರೂಪತ್ವಾಣ್ಣೋ ಹಿ ನಿವೃತ್ತಿನಾಚಕಃ | ತಜ್ಜ್ಞಾ ಪಯತಿ ಸಾ ದೇವೀ ಜ್ಞಾನಂ ದತ್ತಾ
ಮಹತ್ತರಂ | ಮಹೋ ಅರ್ಣಃಸ್ವಯಂ ದೇವಃ ಸ್ವಮಾತ್ಮಾನಂ ಪ್ರಕಾಶಯೇತ್ ||
ವಿರಾಜಯತಿ ವಿಶ್ವಾಶ್ಚ ಧಿಯಃ ಸುಜ್ಞಾನದಾನತಃ || ೧೨ ||

ಅ || (೧) ತೇಜೋರೂಪನಾದುದರಿಂದಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದುದರಿಂದಲೂ ಮಹಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನು,
ಅರ್ಣಃ=ಪರಬ್ರಹ್ಮನು. ಅರಂ=ಆತ್ಮಂತವಾಗಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅರ್ಣಃ, ಎನಿಸಿ
ಕೊಂಡವನು. ಣಃ ಎಂಬ ಪದವು ಸುಖ ಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆ ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯು ಭಕ್ತರಿಗೆ
ಮಹತ್ತರವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅಥವಾ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು
ಕೊಟ್ಟು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾಳೆ. (ಇದು ಇತರ ದೇವತಾ ವಿಷಯಕವು.) (ಭಗವದ್ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆದರೂ)
ಸರಸ್ವತೀ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿ ಮಹಃ ಅರ್ಣಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತನು ತನ್ನ ಸ್ವರೂ
ಪವನ್ನೇ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವನು. ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಒಳ್ಳೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡೋಣವೆಂದ ಭಕ್ತರ ಎಲ್ಲಾ
ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು (ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೧೨ || ೬ || ೩ || ೧ || ೬ ವರ್ಗ ೩ ಸೂಕ್ತ ೧ ಆನುವಾಕ
ಆವ ೧೦. ಋಕ್, ೨ವರ್ಗ. ವಂದ್ರ ಸೂಕ್ತವು.

ಋ || (೩೧) ಸುರೂಪಕೃತ್ಸುಮೂತಯೇ ಸುದುಘಾಮಿವ ಗೋದುಹೇ |

ಜುಹೂಮಸಿ ದ್ಯವಿ ದ್ಯವಿ

|| ೧ ||

ಅ || ದ್ಯವಿ ದ್ಯವಿ=ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲಿಯೂ, ಗೋದುಹೇ=(ದುಹ ಪ್ರಪೂರಣೇ) ಗೋವುಗಳ ದೋಹನ
ಕ್ಕಾಗಿ ಸುದುಘಾಮಿವ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕರೆಯುವ ಕಾಮಧೇನುವನ್ನೆಂಬಂತೆ, ಉತಯೇ=ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಇಷ್ಟ
ವಾದ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಅಥವಾ ಯಜಮಾನನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, ಸುರೂಪ ಕೃತ್ಸುಂ=ಸಾಧು ರೂಪ
ಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ, ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕೂಡ, ಜುಹೂಮಸಿ=(ಹ್ವೇಷಾ ಶಬ್ದೇ) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕರೆಯು
ತ್ತೇವೆ. || ೧ ||

ಭಾ || (೧) ಸೂಕ್ತಂ ತ್ವನಾರತಂ ಪ್ರೋಕ್ತಮನುವಾಗೇತಕಾಲಿಕಾ || ಅನ್ಯಥಾತ್ವಂಚ ತತ್ರ
ಸ್ವಾದಾನಾಪೋದ್ವಾಪತಸ್ತ್ವಚಾಂ || (೨) ವೇದಾನಂತತ್ವವಿಜ್ಞಪ್ತೇ ತೌ
ಚಕ್ರೇ ಬಾದರಾಯಣಃ | (೩) ಯಚಃ ಸ ಯಚ ಉದ್ಧೃತ್ಯ ಯಗ್ವೇದಂ ಕೃತ
ನಾನ್ ಪ್ರಭುಃ | ಯಜಾಂಽಪಿ ನಿಗದಾಚ್ಛೇವ ತಥಾ ಸಾಮಾಽನಿ ಸಾಮತಃ ||
ಏವಂ ಪುರಾಣವಚನಾದುದ್ಧೃತಾ ಹಿ ತತಸ್ತತಃ | ಯಚಃ ಶಾಖಾತ್ವಮಾಪನ್ನಾಃ
ಶಿಷ್ಯ ತಚ್ಛಿಷ್ಯಕೃರಿಮಾಃ | (೪) ಮಾನಸ್ತೇನೇತಿ ಪೂರ್ವಾಸು ಹ್ಯಾನತಾ ದೃಶ್ಯತೇಽ
ರ್ಥತಃ || (೫) ಶುನೇಶೇಪೋದಿತಾಭ್ಯಶ್ಚ ಪೆತ್ಯಂತೇಽನ್ಯತ್ರ ಕಾಶ್ವನ | ಅತ್ರಾಪ್ಯ
ಕ್ರಮತೋ ದೃಷ್ಟಿರಿತಿ ನೈಕಕ್ರಮೋ ಭವೇತ್ | (೬) ಅನಂತತ್ವಾತ್ತು ವೇದಾಽಽಂ

ಪ್ರಾಯಃ ಕರ್ಮಾನುಸಾರತಃ | ಸಂಕ್ಷೇಪಂ ಕೃತವಾನ್ ದೇವಃ ಶಿಷ್ಯಾಶ್ಚ ತದನು
ಜ್ಞಯಾ|| ಅಷ್ಟಕಾಧ್ಯಾಯ ವರ್ಗಾದಿ ಭೇದಂ ಚ ಕೃತವಾನ್ ಪ್ರಭುಃ (ಪ್ರಯಂ)|
ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ವಿಶ್ರಮಾರ್ಥಾಯ ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರಮ ವಿಶಯಯಃ| ತತ್ರ ತತ್ತ್ವಿಷಾಂತರಿತಾಃ
ದೃಶ್ಯಂತೇ ಚ ಪಿಲಾ ಅಪಿ ||೮||ಯತ್ರಾರ್ಥೇ ನ ವಿಶೇಷೋಽಸ್ತಿ ಹದಂತರಿತತಾಃತ್ರ
ಚ | ಯತ್ರಾರ್ಥೋಽಪಿ ವಿಶೇಷೋಽಸ್ತಿ ಪದಂ ನಾಂತರಿತಂ ಭವೇತ್ || ೧ ||

ಅ || (೧) ನಿರಂತರವಾಗಿ ಪಠಿತವಾದುದು ಸೂಕ್ತವು. (ಅಂದರೆ - ಮೂಲ ವೇದದಲ್ಲಿ ಋಕ್ಕುಗಳಿದ್ದು
ಯಾವುದು ಕ್ರಮವೋ, ಅದರಲ್ಲಿ ಅದೇ ಕ್ರಮದಿಂದ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಅವ್ಯವಹಿತಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಎಷ್ಟು
ಋಕ್ಕುಮುದಾಯವು ಉಪವೇದದಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗುತ್ತದೋ, ಅಷ್ಟು ಉಪವೇದದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.) ಋಷಿ
ಗಳು ನೋಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಕಾಣುತ್ತದೋ, ಅದು ಅನುವಾಕ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.
ಅಥವಾ ವಿರಾಮ (ವರ್ಣಗಳ ವಿಚ್ಛೇದ) ಮಾಡದೆ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲರ್ಹವಾದುದು. ಉದಾ=
ಇಷೇ ತ್ವಾ ಎಂದಾರಂಭಿಸಿ ಪಶೂನ್ವಾಹಿ ಎಂಬುವ ಪರ್ಯಂತ. ಅಥವಾ ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ಆರಣ್ಯಕಗಳ ಖಂಡಗಳು ವಿಚ್ಛೇದವಿಲ್ಲದೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಪಠಿತಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂತಹುದು ಅನುವಾಕವು.
(೨) (ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದುದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) (ಋಕ್ ನಿಗದ ಮೊದಲಾದುದು ರಾಶಿರೂಪವಾದುದು
ಮೂಲ ವೇದವು. ಅದರಿಂದ ಉದ್ಧೃತಗಳಾಗಿ ಪ್ರಥಮತಃ ಋಕ್ ನಿಗದ ಸಾಮ ಅಥರ್ವ ನಾಮಕಗಳು
ಉಪವೇದಗಳು. (ಅವುಗಳಿಂದ ಉದ್ಧೃತಗಳಾದ ಋಗ್ವೇದಾದಿ ನಾಮವುಳ್ಳವುಗಳು ಅವಾಂತರ ವೇದಗಳು.
ಅವುಗಳಿಂದ ಉದ್ಧೃತಗಳಾದವುಗಳು ಶಾಕಲಾದಿ ಶಾಖೆಗಳು.) ಉಪವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಹಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು
ಸೂಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.) ೨ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿದ್ದ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಉಪವೇದಗಳಿಂದ ಉದ್ಧೃತಗಳಾದ ಋಗ್ವೇದಾದಿ ನಾಮಗಳುಳ್ಳ
ಅವಾಂತರ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ವೈಪರೀತ್ಯವೂ ಬರಬಹುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಋಕ್ಕುಗಳ ಅವಾಹ (ಪ್ರಕ್ಷೇಪ) ಉದ್ವಾಹ ಕ್ರಮ
ದಿಂದ. (ಅಂದರೆ ಮೂಲ ವೇದದಲ್ಲಿದ್ದ ಕ್ರಮದಿಂದ ೧೦ ಋಕ್ಕುಗಳು ಉಪವೇದದಲ್ಲಿ ಪಠಿತಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ
ಉಪವೇದದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ೨ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವಾಂತರ ವೇದದಲ್ಲಿ
ಪಾಠಮಾಡಿದರೆ ೮ ಋಕ್ಕುಗಳಿದ್ದು ಸೂಕ್ತವಾಗುವುದು. ಇದು ಉದ್ವಾಹವು. ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ೨ ಋಕ್ಕು
ಗಳನ್ನು ಆ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದರೆ ೧೦ ಋಕ್ಕುಗಳಿದ್ದು ಸೂಕ್ತವಾಗುವುದು. ಇದು ಅವಾಹವು.) (ಅವಾಂತರ
ವೇದದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತವೆಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಗೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಉಪವೇದದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೂಕ್ತವು ಯಾವುದು ಸೂಕ್ತವೋ, ಅದರಲ್ಲಿ
ಸೇರಿರುವ ಋಕ್ಕುಗಳ ಸಂಬಂಧವೇ ಅವಾಂತರ ವೇದದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತವೆಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಗೆ ನಿಮಿತ್ತವು) ೨ (ಅವಾಹ ಉ
ದ್ವಾಹಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ) ವೇದವ್ಯಾಸರು ವೇದಗಳು ಅನಂತಗಳಾದುದರಿಂದ ಅವಾವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು
ಅವಂವರ ಶಕ್ತಿಯನುಸಾರವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಾವೋದ್ವಾಹಗಳನ್ನು
ಮಾಡಿದರು. (ಅಂದರೆ ವೇದಗಳು ಅನಂತಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸರ್ವರಿಗೆ ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮ
ಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಮೂಲ ವೇದದಿಂದ ಋಕ್ ನಿಗದ ಮೊದಲಾದ ಉಪವೇದಗಳು
ಉದ್ಧೃತಗಳಾಗಿವೆ. ಉಪವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಆಶಕ್ತರಾದವರನ್ನು ಕುರಿತು ಅವರಿಗೆ
ಶಕ್ಯಗಳಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಉಪವೇದಗಳಿಂದ ಉದ್ಧೃತಗಳಾದ ಋಗ್ವೇದ ಮೊದಲಾದ ಅವಾಂ
ತರವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಉಪವೇದಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಋಕ್ಕುಗಳ ಅವಾಹಉದ್ವಾಹಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು.)
(ಅಥವಾ ವೇದಗಳು ಅನಂತಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಬಹು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅವಾವ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು
ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸುತ್ತಾ ತಿಳಿಯಲು ಆಶಕ್ಯಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮ ಕ್ರಮಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ
ಅಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತಗಳಾದ ಋಕ್ಕುಗಳ ಅವಾಹವನ್ನು ಅನುಪಯುಕ್ತಗಳಾದ ಋಕ್ಕುಗಳ ಉದ್ವಾಹವನ್ನು ಮಾಡಿ
ದರು. ಎವಂಚ ಅವಾಹ ಉದ್ವಾಹಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ವೇದಗಳು ಅನಂತಗಳಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಕರ್ಮಗಳ

ಜ್ಞಾನವೇ ಕಾರಣವು, ಎಂದು ಕೆಲವರು ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ, (೨) ಮೂಲವೇದದಿಂದ ಉಪವೇದಗಳನ್ನು ಅವುಗಳಿಂದ ಅವಾಂತರವೇದಗಳನ್ನು ತ್ವರಮಾಡಿ ಪ್ರಬಂಧ ನಿರ್ವಾಣಮಾಡಿದ್ದೆಂಬುವುದರಲ್ಲಿ ಏನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದರೆ—) ವೇದವ್ಯಾಸ ದೇವರು ಮೂಲವೇದದಿಂದ ಉದ್ಧೃತವಾದ ಉಪವೇದ ರೂಪವಾದ ಮುಗ್ಧಾಶ್ರಿಯಿಂದ ಕೆಲವು ಮುಕ್ತುಗಳನ್ನುದ್ದರಿಸಿ ಪುಗ್ಗೇದವೆಂಬ ಅವಾಂತರವೇದವನ್ನು ಮೂಲವೇದದಿಂದ ಉದ್ಧೃತವಾದ ನಿಗದದಿಂದ ಯಜುಸ್ಸುಗಳನ್ನುದ್ದರಿಸಿ ಯಜುರ್ವೇದವನ್ನೂ ಹಾಗೆಯೇ ಸಾಮದಿಂದ ಸಾಮಗಳನ್ನುದ್ದರಿಸಿ ಸಾಮವೇದವನ್ನು (ಅರ್ಥವದಿಂದ ಅರ್ಥವೇದವನ್ನು) ಮಾಡಿದರು. ಮೂಲ ವೇದದಿಂದ ಉಪವೇದಗಳೂ, ಅವುಗಳಿಂದ ಅವಾಂತರವೇದಗಳೂ ಉದ್ಧೃತಗಳಾಗಿವೆ, ಎಂದು ಪುರಾಣ ವಚನದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಮುಕ್ತುಗಳು ಶಿಷ್ಯ ಪ್ರಶಿಷ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಉಪಶಾಖಾರೂಪತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆವು, ಶಾಖೆಗಳಾದವು. (ಅಂದರೆ ಉಪವೇದಾದಿಗಳು ಹೇಗೆ ಕೃತ್ತಿಮಗಳೋ ಹೀಗೆಯೇ ಶಾಖಾ ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಕೃತ್ತಿಮಗಳು) (೪) (ಹೀಗೆ ಅವಾಪ ಉದ್ಧಾರಗಳನ್ನು ಪಮಾದಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ.) (1) ಮಾನಸ್ತೇನೇಭ್ಯೋ ಯೇ ಅಭಿಧೃತಸ್ತದೇ ನಿರಾಮಿಣೋ ರಿಪವೋನ್ನೇಷು ಜಾಗೃಧುಃ (ಋ. ೨. ೬. ೩೨) (2) ಆದೇವಾನಾನೋಹತೇವಿವ್ರಯೋ ಹೃದಿ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತತೇ ನ ಪರಃ ಸಾನ್ನೋ ವಿದುಃ (ಋ. ೨. ೬. ೩೨) || ಇದು ವಿದ್ಯಾದೇವಿಯು ವಾಯುವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದು. (1) ಯಾರು ಮುಖ್ಯತಃ ದ್ರೋಹಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಾದ ಅಂಥತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರಲು ಯೋಗ್ಯರೋ, ಸುಖವಿರುದ್ಧರೋ, ವೈರಿಗಳಾಗಿ ಭೋಗಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆಕಾಂಕ್ಷಾವುಳ್ಳವರೋ, ಅಂತಹ ಕಳ್ಳರಿಗೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಹೇಳಬೇಡಿರಿ. (2) ಎಲೋ ವಾಯುವೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷತಃ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ನಿಯಾಮಕನೂ ಆದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಯಾರು ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹರು ಸಾಮಾನ್ಯವಃ ಕ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಇತರವಾದುದನ್ನು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಮುಕ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾರ್ಥ ಉತ್ತರಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಂಬದ್ಧ ಅರ್ಥಗಳು ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥತಃ ನ್ಯೂನತೆಯು ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ. (ಆದ ಕಾರಣ ಪೂರ್ವಾರ್ಥ ಉತ್ತರಾರ್ಥಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಾಂತರವಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆ ಮಧ್ಯಸ್ಥವಾಕ್ಯವು (1) “ಯೇಷಾಂ ನೈತನ್ನಾಪರಂ ಕಿಂಚನೈಕಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತತೇ ಬ್ರೂಹಿ ತೇಭ್ಯಃ ಕದಾಚಿತ್ | (ಋ. ೨. ೬.) (2) ಅಥೋ ಶಮೇನೋಪರತಾ ಮನುಷ್ಯಾ ಯೇ ಧರ್ಮಿಣೋ ಬ್ರೂಹಿ ತೇಭ್ಯಃ ಸದಾ ನಃ ||” (ಋ. ೨. ೬.) ಯಾರ ಮತದಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಲ್ಲವೋ ಅಥಮವಾದ ಜಗತ್ತೂ ಇಲ್ಲವೋ, ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ನಿರ್ಗುಣನನ್ನಾಗಿಯೂ ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯನನ್ನಾಗಿಯೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹಸ್ತೇನರಿಗೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಹೇಳಬೇಡಿರಿ, ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಾರ್ಥದಿಂದ ಅನ್ವಯವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇದೊಂದು ಮುಕ್ತು. (3) ಮತ್ತೆ ಯಾರು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ ಧರ್ಮಿಷ್ಠರಾದ ಮನುಷ್ಯರೋ, ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುತ್ತಾರೋ, ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಇತರವಾದುದನ್ನು ಯಾವುದನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂತಹವರಿಗಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಹೇಳು. ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಾರ್ಥದಿಂದ ಅನ್ವಯವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಥೋ ಶಮೇನ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಕೂಡಿ ಆ ದೇವಾನಾಂ ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ಮುಕ್ತು.) (ಹೀಗೆ ಉಭಯಾರ್ಥಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿ ನ್ಯೂನತೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) ಹೀಗೆಯೇ ಭದ್ರಂ ನೋ ವಾತಯಮನಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅರ್ಥತಃ ನ್ಯೂನತೆಯು ಕಾಣುವುದರಿಂದ ವಾಕ್ಯಾಂತರದಿಂದ ನ್ಯೂನತೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಅರ್ಥಪೂರ್ತಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) (೫) ಮತ್ತು ಶುನಶ್ಶೇಷನು ೧೦೦ ಮುಕ್ತುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಂಡನು ಎಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವು. (ಇದು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಃ ಹೋತಾಸೀತ್ ಎಂಬ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅಥಹ ಶುನಶ್ಶೇಷಃ ಈಕ್ಷಾಂ ಚಕ್ರೇ -ಎಂದಾರಂಭಿಸಿ ನಿಧಿತಂಸಹಸ್ರಾತ್ ಎಂಬತನಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವನ್ನು ಅರ್ಥತಃ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದು) ಆ ಮುಕ್ತುಗಳ ಅವಾಂತರ ವೇದದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂನವಾದ ೧೦೦ ಮುಕ್ತು ೨ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಶುನಶ್ಶೇಷನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮುಕ್ತುಗಳಿಂದ ಇತರಗಳಾದ ಕೆಲವು ಮುಕ್ತುಗಳು ಇತರತ್ರ ಪರಿತಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಮತ್ತು ಇದರಿಂದ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಉದ್ವಾಪವೂ ಆನ್ಯತ್ರ ಆವಾಪವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮಧು ಭಂದಸರಿಂದ ದೃಷ್ಟಗಳಾದ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವಾಂತರವೇದದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕ್ರಮವೋ ಆ ಕ್ರಮ ವನ್ನು ಲ್ಲಂಘಿಸಿಯೇ ಮಧುಭಂದಸರು ಕಂಡದ್ದು. ಅಥವಾ ಮೂಲವೇದ ಉಪವೇದಗಳದ್ದು ಯಾವ ಕ್ರಮ ವೋ, ಆ ಕ್ರಮವನ್ನು ಲ್ಲಂಘಿಸಿಯೇ ಅವಾಂತರ ವೇದದಲ್ಲಿ ಮಾಧುಭಂದಸ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಋಕ್ಕುಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಆದಕಾರಣ ಮೂಲವೇದ ಉಪವೇದ ಅವಾಂತರ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕ್ರಮವು ಅಗ ಲಾರದು (೬) (ವೇದಗಳಿಗೆ ಅನಂತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಾಪ ಉದ್ವಾಪಗಳಿಂದ ಸಂಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದು ಎಂದದ್ದು ಅಯುಕ್ತವು. ಅನಂತಾ ವೈವೇದಾಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದಲೇ ಅನಂತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು ಎಂದರೆ) ವೇದಗಳು -ಸಂತಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ (ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಪ್ರಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ಗಳಿಗಿಂತ ಇತರರಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ) ಪ್ರಾಯಶಃ ಅಧಿಕಾರಿ ಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟರಕ್ತಿಯಿದೆಯೋ, ಅವರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸರು ಕರ್ಮಗಳ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಅವಾಪ ಉದ್ವಾರಗಳಿಂದ ಸಂಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರು. ಶಿಷ್ಯರೂ ವೇದವ್ಯಾಸರ ಆಜ್ಞೆ ಯಿಂದ ಸಂಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರು.

ಎ || ಹೇಗೆಂದರೆ-ಮೂಲವೇದಶ್ಲೋಕವೇದ | ತಥಾಸಾಂತರ ಏವಚ್ಛಿ ಶಾಖೋಪಶಾಖಾ ಭೇದೇನ ವೇದೋಃ ನೇಕವಿಧೋ ಮತಃ |

(1) ಋಗಾದಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಿಲ್ಲದ ಯಾವಾಗ ಸಮಸ್ತವೇದಗಳೂ ಒಂದೆಯಾಗಿದ್ದವೋ, ಆಗ ಕೃತಯುಗ ದಲ್ಲಿ ಮೂಲವೇದ ಎಂದೇನಾನುವು. ಪಂಚರಾತ್ರವ್ಯುಗಾದ್ಯಾಶ್ಚ ಸರ್ವಮೇಕಂ ಪುರಾಃಭವತ್ ಮೂಲವೇದ ಇತಿ ಹ್ಯಾಖ್ಯಾ ಕಾಲೇ ಕೃತಯುಗೇ ತದಾ | ನೈವರ್ಕ್ಯಾಮಾದಿನಾಮಾನಿ ತದಾ ವೇದಸ್ಯ ಚಾಭವನ್ | ಎಂದು ಪ್ರಮಾಣವು. ಅಂತೂ ಅವಿಭಕ್ತವಾದುದು ಮೂಲವೇದವು.

(2) ಆ ಮೂಲವೇದವೇ ತ್ರೈತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಋಕ್ ನಿಗದ ಸಾಮ=ಅಥರ್ವ ಎಂದು ಪ್ರವಿಭಕ್ತವಾಗಿ ಉಪವೇದವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಏಕೋ ವೇದಃ ಕೃತೇ ಹ್ಯಾಸೀತ್ತ್ರೈತಾಯಾಂ ಸ ತ್ರಿಧಾಃಭವತ್ ಎಂದು.

(3) ಆ ಉಪವೇದವೇ ದ್ವಾಪರಯುಗದಲ್ಲಿ ಗೌತಮರ ಶಾಖಾದಿಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನ (ನಷ್ಟ) ವಾಯ್ತು. ಆ ಋಕ್ ನಿಗದಾದಿರೂಪದಿಂದ ಮೊದಲೇ ವಿಭಕ್ತವಾದ ಉಪವೇದ ದೆಶೆಯಿಂದ ದ್ವಾಪರದಲ್ಲಿ ವೇದವ್ಯಾಸರು ಆ ಉತ್ಪನ್ನ ವಾದ ವೇದವನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಋಗಾದಿಗಳಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಋಗಾದಿಗಳನ್ನು ಏಕೈಕದೇಶದಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಿ ಋಗೈದ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಋಚಃ ಸ ಋಚ ಉದ್ಯುತ್ಯ ಋಗೈದಂ ಕೃತ ವಾಸ್ತುಭು || ಯ ಜೂಂಷಿ ನಿಗದಾಚ್ಚೈವ ತಥಾ ಸಾಮಾನಿ ಸಾಮತಃ || ಎಂದು. ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವರ್ಣ ವೇದವನ್ನು ನಿಗಮದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಸಿರುವರು.) ಈ ವಿಭಕ್ತವಾದ ಋಗೈದಾದಿಗಳಿಗೆ ಅವಾಂತರ ವೇದಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

(4) ಪುನಃ ಆ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಋಗೈದವನ್ನು ಅಪ್ರಕಾರ, ಯಜುರ್ವೇದವನ್ನು ಗಂಗ ಪ್ರಕಾರ, ಸಾಮವೇದವನ್ನು ಗಂಗೆ ಪ್ರಕಾರ, ಅರ್ಥವರ್ಣ ವೇದವನ್ನು ಗು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿಯೂ ಆ ವೇದವ್ಯಾಸರೇ ವಿಭಜಿಸಿದರು. ವಿಭಕ್ತವೇದಗಳಿಗೆ ಶಾಖಾವೇದವೆಂದು ಹೆಸರು

(5) ಚತುರ್ವಿಂಶತ್ಯಾದಿ ಭೇದದಿಂದ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸರಿಂದಲೇ ವಿಭಕ್ತಗಳಾದ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಋಷಿಗಳಿಂ ದ ಶಿಷ್ಯಪ್ರತಿಷ್ಠಾದಿಗಳಿಂದ ಪುನಃಪುನಃ ವಿಭಕ್ತವಾದುದು ಅವಾಂತರ ಶಾಖಾವೇದ ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆವೇದವು ಐದು ವಿಧವು. ಇನ್ನೂ ಇತರಗಳೂ ಅವಾಂತರ ಶಾಖಾ ವೇದಗಳೆವೆ ವ್ಯದಧಾದ್ಯಜ್ಞಸಂತತ್ವೈ ವೇದಮೇಕಂ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿಋಗೈಜುಸ್ವಾಮಾಥರ್ವಾಶ್ಚ ವೇದಾಶ್ಚತ್ವಾರ ಉದ್ಯುತಾಃ | ತ ಏವಮೃಷಯೋ ವೇದಂ ಸ್ವಂಸ್ವಂ ವ್ಯಸ್ಯನ್ನ ನೇಕಧಾಶಿಷ್ಯಃ ಪ್ರಶಿಷ್ಯತಃ | ತಚ್ಚಿಷ್ಟೈಃ ವೇದಾಸ್ತೇ ಶಾಖಿನೋಃಭವನ್ || ಎಂದು ಭಾಗ ವತವು. (೨) (ಮೂಲ ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದೇನೇ ಇರುವ) ಅಷ್ಟಕ, ಅಧ್ಯಾಯ, ವರ್ಗ ಮೊದಲಾದ ಪಂಚಕಾ, ಪ್ರಸಾರಾದಿ ಭೇದವನ್ನು ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನೂ ಮಧ್ಯೇ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದರು, ಆದ ಕಾರಣ ಕ್ರಮ

ವೃತ್ಯಾಸವು. (ಆದಕಾರಣ ಮೂಲ ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಪ್ರಕಾರವಲ್ಲ.) ಸಿತಾಸಿತೇ ಸರಿತೇ ಯತ್ರ ಸಂಗರ್ಥೇ ಇದು ಮೊದಲಾದ ಪರಿಶಿಷ್ಟಗಳೂ ಕೂಡ ಅಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತರ್ಹಿತಗಳಾದವುಗಳೇ ಕಾಣುತ್ತವೆ. (೮) (ಈ ಉದ್ಧಾರವು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾಪಕವನ್ನು ಲೇಶತಃ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ-) ಎಲ್ಲಿ ೨ ವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವು ಇಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪದದಿಂದ ಆ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಪರಿಹೃತವಾಗುತ್ತದೋ ಆ ಪದವು ಅಂತರಿತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಎಲ್ಲಿ ಪದಾಂತರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಪವಾದ ವಿಶೇಷ ಶ್ರವಣದಿಂದಲೇ ಪುನರುಕ್ತಿ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೋ ಅಲ್ಲಿ ಪದವು ಅಂತರಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡದು. (ಹೀಗೆಯೇ ಆವಾಸ ಉದ್ಧಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು) || ೧ ||

ಭಾ || ವಿಷ್ಣುಂ ಸುರೂಪಕರ್ತಾರಮಭಿಪ್ರೇತಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಯೇ || ತ್ರಾಣಾಯ ನಾ ಕಾಮಧೇನು
ಮಿವ ದೋಹಾಯ ತತ್ಪ್ರೀತೇಃ | ದಿನೇ ದಿನೇ ಸ್ವಾಹ್ಮಯಾಮೋ || ೧ ||

ಅ || ನಾವು ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲಿಯೂ, ಗೋವನ್ನು ಕರೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಮಧೇನುವನ್ನೆಂಬಂತೆ
ಪ್ರೀತಿಭಗವಂತನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಯಜಮಾನನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ, ಅಥವಾ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸಾಧುರೂಪ
ಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ || (ಇದು ಸುರೂಪಕೃತ್ನಂ ಎಂಬುವುದರ
ಭಾಷ್ಯವು) || ೧ ||

ಖ || (೩೨) ಉಪನಃ ಸವನಾಃ ಗಹಿ ಸೋಮಸ್ಯ ಸೋಮಪಾಃ ಪಿಬ |
ಗೋದಾ ಇದ್ರೇವತೋ ಮದಃ ||

ಅ || ಸೋಮಪಾಃ = ಇಂದ್ರನೇ, (ಯಾವ ನೀನು) ರೇವತಃ ಇತ್ = (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ) ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯ ದ್ರವ್ಯದಿಂದ
ಕೂಡಿರುವ, (ಬಾಹ್ಯಾರ್ಥ) ನಿನ್ನ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಹಿರಣ್ಯಾದಿಗಳುಳ್ಳ ಯಜಮಾನನಿಗೇನೇ ಗೋದಾಃ = ಜ್ಞಾನ
ದಾಯಕನೂ, ಮದಃ = (ಮದೀಹರ್ಷ) ಸುಖಕಾರಿಯೂ, (ಆಗುತ್ತಿಯೋ), (ಅಂತಹ ನೀನು) ನಃ = ನಮ್ಮ
ಸೋಮಸ್ಯ = ಸೋಮದ, ಸವನಾಃ = ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಉಪ ಆಯಾಹ = ಬಾ. ಪಿಬ = ಬಂದು ಸೋಮವನ್ನು ಕುಡಿ
|| ೨ ||

ಭಾ || ಜ್ಞಾನದೋಷ್ಯೈವ ಚಾಧಿಕಃ | ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯರಯಿಯುಕ್ತಸ್ಯ ಹಿರಣ್ಯಾದಿಮತೋಽಪಿ
ನಾ | ಸುಖಕಾರೀ ಭವಾನ್ || ೨ ||

ಅ || ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ ಯಾವ ನೀನು ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ, ಅಥವಾ ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ
ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಹಿರಣ್ಯಾದಿಗಳುಳ್ಳ ಈ ಯಜಮಾನನಿಗೇನೇ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಜ್ಞಾನದಾಯಕನೂ ಸುಖಕಾರಿಯೂ
ಆಗುತ್ತಿಯೋ, ಅಂತಹ ನೀನು ಬಂದು ಸೋಮವನ್ನು ಕುಡಿ. || ೨ ||

ಯ || (೩೩) ಅಥಾ ತೇ ಅಂತಮಾನಾಂ ವಿದ್ಯಾಮ ಸುಮತೀನಾಂ | ಮಾನೋ
ಅತಿಖ್ಯಃ ಆ ಗಹಿ || ೩ ||

ಅ || ಅಥ = ನೀನು ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳುಳ್ಳವರಿಗೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ
(ನಾವು) ಅಂತಮಾನಾಂ = ಉತ್ತಮೋತ್ತಮಗಳನ್ನು ಗಣನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಿತಗಳಾದ, (ಅಂದರೆ

ಉತ್ತಮೋತ್ತಮಗಳಾದ ತೇ=ನಿನ್ನ ವಿಷಯಕಗಳಾದ, ಯಾವ ಸುಮತಿಗಳೋ, ಅಂತಹ ಸುಮತೀನಾಂ=ಒಳ್ಳೇ ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು, ವಿದ್ಯಾಮ=ಹೊಂದುವೆವು. (ನೀನು) ನಮ್ಮನ್ನು, ಅತಿ=ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ, ಅನ್ಯಾನ್=ಇತರರನ್ನು, ಮಾಖ್ಯಾ=ಯಾವಾಗಲೂ ನೋಡಲೇ ಬೇಡ. (ಅಂದರೆ ದಯಾರ್ಥದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನೇ ನೋಡು.) ಆಗಹ=ಬಾ. || ೩ ||

ಭಾ || ತಸ್ಯಾಲ್ಪಭೇವ ಸುಮತೀಶ್ವರ | ಅಂತೇ ಮಿತಾಸ್ತದ್ವಿಷಯಾ ಮತಯೋ ಹ್ಯುಕ್ತ
ನೋತ್ತಮಾಃ || ಅಸ್ಯಾಪತೀತ್ಯ ಮಾ ಪಶ್ಯ ಕರುಣಾರ್ಥದೃಶಾ ಸದಾ || ೩ ||

ಅ || ನೀನು ಜ್ಞಾನಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವರಿಗೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ಗಣನೆಯ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಿತಗಳಾದ (ಅಂದರೆ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮಗಳಾದ) ನಿನ್ನ ವಿಷಯಕಗಳಾದವುಗಳು ಒಳ್ಳೇ ಬುದ್ಧಿಗಳು. ಅಂತಹ ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವೆವು. ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಕರುಣಾರ್ಥದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇತರರನ್ನು ನೋಡಬೇಡ. (ನಮ್ಮನ್ನೇ ನೋಡು) || ೩ ||

ಯ || (೩೪) ಪರೇಹಿ ವಿಗ್ರಮಸ್ತುತಮಿಂದ್ರಂ ಪೃಚ್ಛಾ ಪಿಪಶ್ಚಿತಂ | ಯಸ್ತೇ
ಸಖಿಭ್ಯ ಆವರಂ || ೪ ||

ಅ || (ಮುಷಿಯು ತನ್ನ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.) (ಎಲೋ ಮನಸ್ಸೇ, ಯದೃಪಿ ನೀನು ಇಂದ್ರನ ದೇಶಿಯಿಂದ) ಪರಾ=ದೂರದಲ್ಲಿರುತ್ತಿ. (ಅಂದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಸಮರ್ಥವಾದುದು.) ಅಥವಾ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ವತಃ ದೂರದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ. (ನಿನಗೆ ವಿಷಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.) (ಆದಾಗ್ಯೂ ನೀನು) ಯಃ=ಯಾವ ಇಂದ್ರನು, ತೇ=ನಿನ್ನ ಸಖಿಭ್ಯಃ=ಚಕ್ಷುರಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕರಾಗಿ ಉಪಕಾರಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳ ದೇಶಿಯಿಂದ ಆವರಂ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತಮನೋ, (ಅಂತಹ) ವಿಗ್ರಂ=ಅಗ್ರಾಹ್ಯನೂ, ಅಸ್ತೃತಂ=ಅನಷ್ಟನೂ, ವಿಪಶ್ಚಿತಂ=ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಮನುಷ್ಯವನೂ, ಆದ, ಇಂದ್ರಂ=ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು, ಇಹಿ=ಹೋಗು. ಅಥವಾ ಶರಣು ಹೊಂದು. ಅಥವಾ ತಿಳಿದುಕೋ. ಪೃಚ್ಛ=ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಗುರುಗಳನ್ನು ಕೇಳು || ೪ ||

ಭಾ || ಮನ್ನನೋ ವ್ಯಾಫ ಶಕ್ರೋ ನಾ ದೂರೇಹಿ ಪರಮೇಶ್ವರಂ | ಗಚ್ಛಾಗ್ರಾಹ್ಯಮನಪ್ಪಂ
ಚ ವ್ಯಾಪ್ತ ಚಿತ್ರಂ ಯ ಏವೇಚ | ಸಖಿಭ್ಯ ಉತ್ತಮೋ ನಿತ್ಯಂ || ೪ ||

ಅ || ಎಲೋ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸೇ, ನೀನು ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗಿಂತ ದೂರದಲ್ಲಿರುತ್ತಿ. (ಸಂಪೂರ್ಣ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅಸಮರ್ಥವು) ಅಥವಾ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿನಗಿಂತ ದೂರದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ. (ನಿನಗೆ ವಿಷಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ)(ಅಪಿ=) ಆದಾಗ್ಯೂ ಯಾವ ಇಂದ್ರನು ನಿನಗೆ ಸಖಿಗಳಾದಚಕ್ಷುರಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕರಾಗಿ ಉಪಕಾರಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳದೇಶಿಯಿಂದ ಸರ್ವದಾ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನೋ, (ನೀನು) ಅಂತಹ ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಅಗ್ರಾಹ್ಯನೂ ಸರ್ವಥಾ ನಾರವಿಲ್ಲದವನೂ, ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಮನುಷ್ಯವನೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಶರಣು ಹೊಂದು. || ೪ ||

ಯ || (೩೫) ಉತ ಬ್ರುವಂತು ನೋ ನಿರೋ ನಿರನ್ಯತಶ್ಚಿದಾರತ | ದಧಾನಾ
ಇಂದ್ರ ಇದ್ವನಃ || ೫ || ೨ ||

ಅ || ನಿವೇ=ಜಗತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾದಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಲಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ಇಂವ್ರನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು
ವಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳೋ, ಉತ=ಅನರೂ ಕೂಡ, ನೇ=ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು,
ಬ್ರವಂತು=ಪರಮೇಶ್ವರನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಯಥಾ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಿ. ಚಿತ್=ಯಾರು, ಅನ್ಯ
ತಃ=ಇನ್ನೊಬ್ಬರಾದಿಂದ, ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹೀ=ಹೊರಟು, ಅರತ=ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು
ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೋ (ಅನರೂ ಕೂಡ ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಲಿ.
(ಯಾರು) ಇಂದ್ರೇ ಇತ್=ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ, ಮನಃ=ಅತ್ಮನಿಗೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣೀಕರಿಸುವ
ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು, ವಧಾನಾ=ಧರಿಸುವವರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ, (ಅಂದರೆ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಶ್ರೀಪರ
ಮಾತ್ಮನ ವಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೋ) (ಅನರೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಮಗಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆಯೇ
ಸರಿ.) || ೫ || ೬ ||

ಭಾ || ನಿವತ್ಸಸ್ಯ ಸಮೀಪಗಾಃ | ತೇಽಪಿ ಬ್ರವಂತು ನೋ ದೇವಂ ಪ್ರಾಪ್ತುರ್ಯೇ ಚಾನ್ಯ
ತೋಽಪಿ ತಂ || ನಿರ್ಗತ್ಯಾಜ್ಞಾನತತ್ತ್ವಸ್ಮಾದ್ಧಧಾನ್ಯಾ ಈಶ ಏವ ಚ || ದುವಃ ಪ್ರಾಣಾನ್
ಬ್ರವಂತೀವ ತೇಽಪಿ ನಃ ಪರಮೇಶ್ವರಂ || ೫ ||

೪ || ನಿವೇ - ಯಾರು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವವರೋ, ಅಂದರೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಸಂಹಾ
ರಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ಮಾಡ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೋ,
ಅನರೂ ಕೂಡ ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ಭವತ್ಪ್ರರೂಪವನ್ನು ಯಥಾ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಲಿ. ಯಾರು
ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹೊರಟು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೋ, ಅನರೂ ಕೂಡ
(ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಕೂಡ) ಭವತ್ಪ್ರರೂಪವನ್ನು
ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಲಿ. ಯಾವ ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಪರ
ಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ, ತನಗೆ ರೂಪಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡತಕ್ಕ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವವರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ
(ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ವಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ) ಅನರೂ ಕೂಡ ನಮಗಾಗಿ ಶ್ರೀಪರ
ಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಿ. || ೫ || ೬ ||

ಋ || (೫೬) ಉತ ನಃ ಸುಭಗಾ ಅರಿವೋಚೇಯುರ್ದೃಷ್ಟ ಕೃಷ್ಣಯಃ |
ಸ್ಯಾಮೇದಿಂದ್ರಸ್ಯ ಶರ್ಮಣಿ || ೬ ||

ಅ || ಸಮ್ರ=(ನಮು ವಿಧೇವನೇ) ರತ್ನ ನಾರಕನೇ, ಅರಿತುತ=ರತ್ನಗಳು ವಿತ್ತರು ಉದಾಸೀನರೂ
ಕೂಡ, ಕೃಷ್ಣಯಃ=ಪ್ರಜೆಗಳಾದ, ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು, ಸುಭಗಾನ್=ಒಳ್ಳೇ ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳವರನ್ನಾಗಿ, ವೋಚೇ
ಯಃ=(ವಚ ಪುಛಾಸನೇ) ಯಾವಾಗಲೂ ಹೇಳುವರು. (ನಾವು) ಇಂವ್ರಸ್ಯ=ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪನ್ನ
ನಾದ ನಿನ್ನ, ಅನಗ್ರಹವಾಗೋಣ) ಶರ್ಮಣಃ=ಸುಖ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಸ್ಯಾಮಇತ್=ಆಗುವೆವು. (ನಿನ್ನ ಅನು
ಗ್ರಹವಾದಾಗ ಸುಖಗಳು ಆಗಿಯೇ ಆಗುವೆವು.) || ೬ ||

ಭಾ || ಅರಯೋಽಪಿ ಪೃಜಾ ಅಸ್ಮಾನ್ ವೋಚೇಯಃ ಸುಭಗಾನ್ ಸದಾ | ಶತ್ರುಭೇದಿನ್
ತನೇಂದ್ರಸ್ಯ ಸ್ಯಾಮೈವಾನುಗ್ರಹೇ ಸುಖೇ || ೬ ||

ಅ || ರತ್ನ ಸಂಹಾರಕನೇ ರತ್ನಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರಜೆಗಳಾದ ನಮ್ಮನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಒಳ್ಳೇ ವಶ್ವರ್ಯ

ವೃಕ್ಷವರನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುವರು. (ಮತ್ತು ನಾವು) ಇಂದ್ರನಾದ ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹವಾದಾಗ ಸುಖಿಗಳಾಗಿ ಆಗಿಯೇ ಆಗುವೆವು. || ೬ ||

ಋ || (೩೭) ಏನಾಶುನಾಶವೇ ಭರ ಯಜ್ಞತ್ರಿಯಂ ನೃಮಾದನಂ |

ಪತಯನ್ಮಂದಯತ್ಸಖಂ

|| ೭ ||

ಅ || ಅರವೇ = ತೀರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡತಕ್ಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವನೇ, ಆಶುಂ = ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೇಗವುಳ್ಳ, ಯಜ್ಞತ್ರಿಯಂ = ಯಾಗಕ್ಕೆ ಛೇದನವಾದ, ನೃಮಾದನಂ = ಪುರುಷರಿಗೆ ಮದವನ್ನಂಟು ಮಾಡುವ (ಅಂದರೆ ಪಾಪ ಮಾಡಿದ ಪುರುಷರಿಗೆ ಹರ್ಷವನ್ನಂಟು ಮಾಡುವ) ಪತಯತ್ = ಪಾನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಮದವನ್ನಂಟು ಮಾಡಿ ಉತ್ಪತ್ತಿವಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ, ಮಂದಯತ್ಸಖಂ = ಯಾರು ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನ ಸಖಿಗಳಿಗೆ ಮಂದರಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ, (ಅಂದರೆ-ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಧಾವನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಲವುಂಟಾಗುವುದರಿಂದ, ಪಾನ ಮಾಡದಿರುವ ಸಖಿಗಳು ಪಾನ ಮಾಡದಿರುವವನ ಮಂದಿ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಮಂದವನ್ನಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈಂ=ನಿನ್ನ ಅಧೀನವೇ ಆದ ಸೋಮವನ್ನು (ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿ) ಆ ಭರಂಧರಿಸು. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ಇಂತಹ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಇಡುವ ಸಾಧನವೆಂದು ಭರಿಸು. (ಮನಸ್ಸು ಚಂಚಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಶುತ್ವವು. (ತೀರ್ಥತನವು.) (ಸೋಮರಸ ಪಾನ ದಿಂದುಂಟಾದ ಬಲಾತಿರಯದಿಂದಲಾಗಲಿ; ಮನಸ್ಸು ಚಂಚಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತೇವು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿಗಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತವನ್ನಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿತಕ್ಕೆ ಅದಂಕಾರಾದ್ಯುಪೇಕ್ಷದಿಂದಲಾಗಲಿ; ಪುರುಷರಿಗೆ ಮದಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ.) || ೭ ||

ಭಾ || (೧) ಆಶುವೀರ್ಯ ತಪೈಃ ಪುನಃ ಸೋಮಂ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಮನೋಽಪಿ ನಾ | ಆರಭಸ್ತೋದರೇ ತುಷ್ಟಾ ಹೃದಿ ನಾ ಯಜ್ಞಃ ಸೂಕ್ಷಣಂ | ಈಮೇವ ಪುನಮದಕರಂ ಮದಾದಾತ್ಮಕ ಸಾದಿಕೇ | ಹೇತುಂ ಮಂದತ್ವದೇತುಂ ಚ ತತ್ಸಖೀನಾಂ ಪುರೋಗತೇಃ || ೭ ||

ಅ || ತೀರ್ಥವಾಗಿಮಾಡತಕ್ಕ ಮಂದ ತೀರ್ಥವುಳ್ಳವನೇ, ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೇಗವುಳ್ಳ, ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರಭೂತವಾದ ಪಾನ ಮಾಡಿದ ಪುರುಷರಿಗೆ ಹರ್ಷವನ್ನಂಟುಮಾಡುವ ಮದವನ್ನಂಟುಮಾಡಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೆ ಕಾರಣಭೂತವಾದ, ಧಾವನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾನ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಬಲವುಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಪಾನಮಾಡದಿರುವವರಿಗಿಂತ ಮಂದಿ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡಿದವರ ಸಖಿಗಳು ಸೋಮ ಪಾನಮಾಡದಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ಮಂದಿತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ನಿನ್ನ ಅಧೀನವೇ ಆದ ಸೋಮವನ್ನು ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಭರಿಸು. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಅದರೂ ಇಂತಹ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಇಡುವ ಸಾಧನವೆಂತ ಭರಿಸು, ಹೀಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ವಿಕಲ್ಪವು || ೭ ||

ಋ || (೩೮) ಅಕೃ ಪೀತ್ವಾ ಶತಕ್ರತೋಃ ಘನೋ ವೃತ್ರಾಣಾಮುಭವಃ |

ಪ್ರವೋ ವಾಚೇಷು ಸಂಜಿನಂ

|| ೮ ||

ಅ || ಶತಕ್ರತೋ = ಎರೋ ಅಪರಿಮಿತ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಅಥವಾ ಇಂದಂ ಅರ್ಥ ಅಪ್ಪ ಮೇಘಯಜ್ಞ ಮಾಡಿದ ಪುರುಷನೇ, ಅಕೃಪೀತ್ವಾ = ನಿನ್ನ ಅಧೀನವೇ ಆದ ಈ ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿ,

ವೃತ್ತಾಣಾಂ=(ಯದಿಮಾನ್ ಲೋಕಾನ್ ಆವೃಣೋತ್ ತದ್ವೃತ್ತಸ್ಯ ವೃತ್ತತ್ವಂ) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜೀವರಿಗೆ ಆವರಣ ವಾದುದರಿಂದ, ವೃತ್ತಪದವಾಚ್ಯಗಳಾದ ಅಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಘನ=ಅಭೇದ್ಯನು, ಅಭವ=ಆಗಿರುವಿ. (ಅಂದರೆ ಅಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ಅನಾವೃತನಾಗಿರುತ್ತಿ.) (ವಿಷ್ಣುಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಯಾವ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನಿಂದ ಸೋಮವು ಪಾನಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದೋ, ಆ ಯಜ್ಞದಿಂದ ಆವಿರ್ಭೂತನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಆ ಮುಕ್ತರಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. (ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ.) (ನೀನು) ವಾಜಿನಂ=ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು, ವಾಜೇಷು=ಅನ್ನಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಭೋಗ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಣ=ರಕ್ಷಿಸಿದಿ. ಅಥವಾ, ವಾಜಿನಂ=ಜ್ಞಾನಾದಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವವನನ್ನು, ವಾಜೇಷು=ಜ್ಞಾನಾದಿ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣ=ರಕ್ಷಿಸಿದಿ

|| ೮ ||

ಭಾ || (೧) ಏನಂ ಪೀತ್ವಾ ಬಹುಜ್ಞಾನಾಭೂತಮೋಭಿರನಾವೃತಃ | ಪ್ರಸಾದಾದೇವ ಮುಕ್ತೇಷು ತಮೋಽಸಹ್ಯತಯಾ ಘನಃ || ಆವೃತೇರೇವ ವೃತ್ತಾಣಿ ಹ್ಯಜ್ಞಾನಾನ್ಯ ಸ್ವದಂ ನರಂ | ಪ್ರಾವೇ ಯುದ್ಧೇಷು ಯೋದ್ಧಾರಂ ಭಕ್ತಂ ಜ್ಞಾನಿನಮೇವ ಚ

|| ೮ ||

ಅ || (೧) ಬಹುಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನೇ ಈ ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿ, ತಮಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಅನಾವೃತನಾಗಿರುತ್ತಿ. ಯಾವಯಾಜ್ಞಕರ ಸೋಮವು ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಪಾನಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದೋ ಆಯಾಜ್ಞಕರು ಆ ಯಜ್ಞದಿಂದಂಟಾದ ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತರಾಗಲು ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ಅಸಹ್ಯಂ ತಮೋ ಯಸ್ಯ ಸಃ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತಮಸ್ಸನ್ನು ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. (ತಮಸ್ಸು ಅವನ ಹತ್ತಿರ ಬರುವುದಿಲ್ಲ) ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಆದಕಾರಣ ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿ ವೃತ್ತಾಣಾಂ ಘನಃ ಅಭವಃ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ನಿರನಿಷ್ಕೋ ನಿರವದ್ಯಃ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸರ್ವಥಾ ಅಜ್ಞಾನಾದಿ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಸೋಮಪಾನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನಾವರಣವಿಲ್ಲವೆಂಬುವುದು ಪ್ರಮಾಣವಿರುದ್ಧವು.) (೨) ಸಮಸ್ತ ಜೀವರನ್ನು ಆವರಿಸುವುದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನಗಳು ವೃತ್ತಾಣಿ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. (ಹೈವ) ಈ ನಿರ್ವಚನವು 'ಯದಾವೃಣೋತ್ತದ್ವೃತ್ತಸ್ಯ ವೃತ್ತತ್ವಂ | ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಬಲವು. ಮತ್ತೂ ಅನ್ನದಾನ ಮಾಡತಕ್ಕ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಸರ್ವ ಭೋಗ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸಿದಿ. (ಸರ್ವ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿ.) ಅಥವಾ ಯುದ್ಧ ಮಾಡತಕ್ಕವನನ್ನು ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸಿದಿ. (ಅನ್ನದಾನಾದಿ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ರಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ) ಭಕ್ತನೂ ಜ್ಞಾನಿಯೂ ಆದವನನ್ನೇ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ.

|| ೮ ||

ಋ || (೨೯) ತಂತ್ವಾ ವಾಜೇಷು ವಾಜಿನಂ ವಾಜಯಾಮಃ ಶತಕ್ರತೋ |

ಧನಾನಾಮಿಂದ್ರ ಸಾತಯೇ

|| ೯ ||

ಅ || ಶತಕ್ರತೋ=ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರನೇ ತಂ=ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ, ವಾಜಿನಂ=ಯುದ್ಧ ಮಾಡತಕ್ಕ ತ್ವಾ=ನಿನ್ನನ್ನು ಧನಾನಾಂ=ಜ್ಞಾನಾದಿ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾತಯೇ=ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ವಾಜೇಷು=ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ವಾಜಯಾಮಃ=(ಅಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದ ನಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳಿಂದಲೂ, ಬಾಹ್ಯ ಶತ್ರುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು) ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ ||

|| ೯ ||

ಭಾ || ಯೋಧಯಾನೋ ವಯಂ ತಂ ತ್ವಾಂ ಜ್ಞಾನಾದಿಧನಲಬ್ಧಯೇ | ಅಜ್ಞಾನಾದ್ಯಸ್ತ
ದರಿಭಿಃ || ೯ ||

ಅ || ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಯುದ್ಧಮಾಡತಕ್ಕ ನಿನ್ನನ್ನು ಜ್ಞಾನ ಮೊದ
ಲಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನಮೊದಲಾದ ನಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು
ಯುದ್ಧಮಾಡು (ಬಾಹ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಧನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ಬಾಹ್ಯ ಶತ್ರುಗಳಿಂದೂಡಗೂಡಿ
ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತೇವೆ. (ಅಂದರೆ ನಮಗೆ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಧನಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕರಾದ ಉಭಯ ವಿಧ ವೈರಿ
ಗಳನ್ನು ಕೊಂದರೆ ನೀನು ಕೊಟ್ಟ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗುವುದು. ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು) || ೯ ||

ಋ || (೪೦) ಯೋ ರಾಯೋಽವನಿರ್ಮಹಾನ್ ಸುಪಾರಃ ಸುನ್ವತಃ ಸಖಾ |
ತಸ್ಮಾ ಇಂದ್ರಾಯ ಗಾಯತ || ೧೦ || ೮ || ೪ ||

ಅ || ಯಃ = ಯಾವ ಇಂದ್ರನು, ರಾಯಃ = ಸಮಸ್ತ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ, ಅವನಿಃ = ಭೂಮಿಯಂತೆ ಆಶ್ರಯ
ನೋ, ಮಹಾನ್ = ಉತ್ತಮನೋ, ಸುಪಾರಃ = ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವವನೋ, ಸಂಸಾರದಿಂದ ದಾಟಿಸುವವನೋ,
ಸುನ್ವತಃ = ಯಜಮಾನನಿಗೆ, ಸಖಾ = ಗೆಳೆಯನೋ ತಸ್ಮೈ ಇಂದ್ರಾಯ = ಆ ಇಂದ್ರನಿಗಾಗಿ, ಗಾಯತಃ (ಕೈ
ಗೈ ರೈ ಶಬ್ದೇ) (ಎಲೋ ಉದ್ಗಾತೃಗಳೇ) ಸಾಮಗಾನಮಾಡಿರಿ ಅಥವಾ ಋತ್ವಿಜರೇ ಸ್ತುತಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು
ಮಾಡಿರಿ || ೧೦ ||

ಭಾ (೧) ಯೋಽಶೇಷದ್ರವಿಣಾವನಿಃ | ಸುಖದಃ ಸಂಸ್ಕತೇಃ ಪಾರಸ್ತಸ್ಮಾ ಇಂದ್ರಾಯ
ಗಾಯತ || (೨) ಕಂಪೋಽಶೇಷಗ್ರಹೇ ಕ್ವಾಪಿ ಲಜ್ಜಾಯಾಂ ನಾ ಪುರಾತನೇ |
ಪೃಥಕ್ತೇ ಧೃಷ್ಣತಾಯಾಂ ನಾ ದರಿಣಕ್ಷಂಹಿತೋದಿತಃ || || ೧೦ || ೮ || ೪ ||

ಅ || (೧) ಯಾವ ಇಂದ್ರನು ಸಮಸ್ತ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ಪೃಥಿವಿಯಂತೆ ಆಶ್ರಯನೋ, ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡು
ವವನೋ, ಸಂಸಾರದಿಂದ ದಾಟಿಸುವವನೋ, ಅಂತಹ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದ್ರನಿಗಾಗಿ
ಗಾನ ಮಾಡಿರಿ. (೨) (ಅಶೇಷ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಕಂಪಾರ್ಥವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕಂಪಕ್ಕೆ ಅಶೇಷ ಎಂಬ
ಅರ್ಥವಿದೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಅಶೇಷ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಲಜ್ಜಾ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ,
ಪುರಾತನ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಅದರಿಂದ ಇದು ಬೇರೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವಾಗುವಿಕೆ
ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಕಂಪವು ಇದೆ ಎಂದು (ಉದಾತ್ತಾನುದಾತ್ತ ಸಮಾಹಾರ ರೂಪವಾದ ಸ್ವರಿತದ
ತ್ರಿಮಾತ್ರಾ ಚತುರ್ಮಾತ್ರಾಕಾಲದಿಂದ ಉಚ್ಚಾರಣವು ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಮುಕ್ತಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

|| ೧೦ || ೮ || ೪ ||

ಅವ || ೧೦ ಋಕ್ಕು. ೨ ವರ್ಗ. ವಂದ್ರಸೂಕ್ತವು.

ಋ || (೪೧) ಆತ್ತೇತಾ ನಿಷೀದತೇಂದ್ರಮಭಿ ಪ್ರಗಾಯತ |
ಸಖಾಯಃ ಸ್ತೋಮನಾಹಸಃ || ೧೧ ||

ಅ || ಸಮಾಯೇ=ಸಮಿಭೂತರಾದ, ಸ್ತೋಮವಾಹಸಃ=ಸಾಮವಿರೇಷಗಳನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡುವ ಉದ್ಗಾತೃಗಳೇ, ಆ ಇತಃ=ಬನ್ನಿರಿ. ಅನಿಷೇದತಃ=ಬಂದು ಕೂತುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಇಂದ್ರಂ=ಇಂದ್ರನನ್ನು ಅಭಿಪ್ರಗಾಯತ ತು=ಗಾನ ಮಾಡಿರಿ. ಬಂದ ಮೇಲೆ ಕೂತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತು ಶಬ್ದವು. || (ಸ್ವಪ್ನಾರ್ಥಕವಾದುದರಿಂದ ಈ ಯುಕ್ತವನ್ನು ಬಾಷ್ಕರಾರರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ.) || ೧ ||

ಋ || (೪೨) ಪುರೂತಮಂ ಪುರೂಣಾಮಿಶಾನಂ ವಾರ್ಯಾಣಾಂ |

ಇಂದ್ರಂ ಸೋಮೇ ಸಚಾ ಸುತೇ

|| ೨ ||

ಅ|| ಪುರೂಣಾಂ=(ಪ್ಲ ವಾಲನ ಪೂರಣಯೋಃ) ಸುಪೂರ್ಣರಾದವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುರುತಮಂ=ಪೂರ್ಣತಮನು, (ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ವಾಯು ದೇವರಿಗಿಂತಲೂ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಅಥವಾ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿಂದಲೂ ಇಚ್ಛಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವನೂ, ಪುರೂಣಾಂ=ಉತ್ತಮಗಳಾದ ವಾರ್ಯಾಣಾಂ=(ವೃಷ ವರಣೇ) ಉಪಾದೇಯಗಳಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಈಶಾನಂ=ಅಧೀಶ್ವರನೂ ಆದ. ಇಂದ್ರಂ=ಇಂದ್ರನನ್ನು. ಸೋಮೇ ಸುತೇ=ಸೋಮವು ಹಿಂದಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು, ಸ ಚಾ=ಸುಖವಾಗಿಯೇ, (ಮನಃಪ್ರಸಾದ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ) ಗಾನ ಮಾಡಿರಿ) || ೨ ||

ಭಾ || ಸುಪೂರ್ಣಾಣಾಂ ಪೂರ್ಣತಮಂ ವರೇಣ್ಯಾನಾಮಧೀಶ್ವರಂ | ಸುತೇ ಸೋಮೇ

ಸುಪೇನೈವ ಸ ಚಾಗಾಯತ ಕಂ ಪ್ರಭುಂ

|| ೨ ||

ಅ|| ಅತಿಪೂರ್ಣಗಳಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪೂರ್ಣನು, ಉಪಾದೇಯ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನೂ ಆದ ಆ ಸರ್ವರಿಗೂ ಪ್ರಭುವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸೋಮವು ಹಿಂತಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು ಮನಃಪ್ರಸಾದ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ಗಾನಮಾಡಿರಿ. || ೨ ||

ಋ || (೪೩) ಸ ಘಾ ನೋ ಯೋಗ ಆ ಭುವತ್ಸ ರಾಯೇ ಸ ಪುರಂಧ್ಯಾಂ |

ಗಮದ್ವಾಜೇಭಿರಾ ಸ ನಃ

|| ೩ ||

ಅ || ಸಃ=ಆ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ, ನಃ=ನಮಗೆ, ಆ=ಜಿನ್ನಾಗಿ, ಯೋಗೇ=ಸಾಯುಜ್ಯರೂಪವಾದ ಮುಕ್ತಿಗಾಗಿ, ಭುವತ್=ಆದನು. ಸಃ=ಆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ರಾಯೇ=ಜ್ಞಾನದ್ರವಿಣರೂಪ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕಾಗಿ. ಆದನು. ಸಃ=ಆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಪುರಂಧ್ಯಾಂ=(ಉಪಾಸಕರಿಂದ ಪರಮೇಶ್ವರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ರೇಂಪು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಘಸಲ್ಪಡುವವರಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯು ಪುರಂಧೀ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.) ಸರ್ವರ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಅಭ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥವು. ಬಾಹ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ (ಪುರಂಧಿಯೋಷೇತ್ಯಾಹ ಯೋಷಿತ್ಯೇವ ರೂಪಂ ದಧಾತಿ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಯಾವ ಪ್ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಡನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಪುರಂಧೀ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ.) ಪತ್ನೀ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಆದನು. ಆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಅನ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ಆ ಗಮತ್=ಬರಲಿ. || ೩ ||

ಭಾ || ಮುಕ್ತಾ ಯೋಗಾಯಾಸಮಂತಾತ್ ಭವೇನ್ನೋ ಘೋಷವಧಾರಣೇ | ಸ ಏವ ಭಗವಾನ್ ಜ್ಞಾನವಿತ್ತಾಯ ಸ ಚ ಬುದ್ಧಿಃ | ಬುದ್ಧಿಃ ಪುರಾತ್ರಯತ್ನೇನ ಪುರಂಧಿಃ

ಪತ್ಯಭಾಸಿನಾ | ಪತ್ಯರ್ಥತ್ರೇತು ತಾದರ್ಭ್ಯಂ ಸೋನ್ನೈಃ ಸಹ ನ ಆ ವ್ರಜೇತ್

|| ೩ ||

ಅ || ಆ ಭಗವಂತನೇ, ನಮಗೆ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಯುಜ್ಯ ರೂಪವಾದ ಮುಕ್ತಿ ಸಂಬಂಧಕ್ಕಾಗಿ ಆಗಬೇಕು. ಘ ಶಬ್ದವು ಆವಧಾರಣಾ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ (ಆಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ಜ್ಞಾನರೂಪ ವಾದ ವ್ರಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ (ಆಗಬೇಕು). ಆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಸರ್ವರ ಬುದ್ಧಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (ಉಪಾಸಕ ನಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಶರೀರವು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿರಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯು ಪುರಂಧಿ ಎನಿಸು ತ್ತದೆ. ಏನಂಚ) ಶರೀರಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯು ಪುರಂಧಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ (ಬಾಹ್ಯ ದಲ್ಲಿ) ಪತ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಪುರಂಧಿ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಪುರಂಧಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪತ್ತೀ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವಾಗ ಪತ್ತೀ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಆದನು. (ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾವ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಗಂಡನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾನೋ, ಆ ಸ್ತ್ರೀಯು ಪುರಂಧಿ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ.) ಆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಅನ್ನಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ಬರಬೇಕು.

|| ೩ ||

ಯ || (೪೪) ಯಸ್ಯ ಸಂಸ್ಥೇ ನ ವೃಷ್ಟಿತೇ ಹರೇ ಸಮತ್ಸು ಶತ್ರುವಃ |

ತಸ್ಮಾ ಇಂದ್ರಾಯ ಗಾಯತ

|| ೪ ||

ಅ || ಯಾವ ಇಂದ್ರನು ಇರುತ್ತಿರಲು, (ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ರಥದಲ್ಲಿರುತ್ತಿರಲು) ಸಮತ್ಸು=ಯುದ್ಧ ಗಳಲ್ಲಿ ಶತ್ರುವಃ=ಶತ್ರುಗಳೂ, ಹರೇ= ೨ ಕುದುರೆಗಳ ಆಗ್ರ ಭಾಗವನ್ನೂ ಕೂಡ, ನ ವೃಷ್ಟಿತೇ=ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲವೋ ತಸ್ಮಾ ಇಂದ್ರಾಯ=ಆ ಶ್ರೀಹರಿಗಾಗಿ, ಗಾಯತ=ಗಾನಮಾಡಿರಿ. (ಇಂದ್ರನ ಅಶ್ವಗಳು ಸಾವಿರಾಗು ಇದ್ದರೂ ಇದಿರು ಓಡುವವುಗಳು ಎರಡೇ ಪ್ರಧಾನಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದು.) (ಆಧ್ಯಾತ್ಮರೂಪ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಭಕ್ತರ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿರುತ್ತಿರಲು ಜ್ಞಾನ ಯುದ್ಧ ಗಳಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದ ಶತ್ರುಗಳ ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಓಡುವುದರಿಂದ ಹರಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿಗಳು, ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿಗಳು ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಅವೃತಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

|| ೪ ||

ಭಾ || ಯಸ್ಯ ಸ್ಥಿತೌ ನ ವೃಣಾಕೇ ದಯಾಗ್ರಮಪಿ ಶತ್ರುವಃ | ಮನಃ ಪುರೋ ವಾ ವಿಷಯಾ ಹರಣಾನ್ಮತ ಏವಚ | ಬುದ್ಧಿಶ್ಚ ಹರಿಶಬ್ದೋಕ್ತೇ ತಮ ಆದೀನಿ ಶತ್ರುವಃ || ೪ ||

ಅ || ಯಾವ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ರಥದಲ್ಲಿರುತ್ತಿರಲು ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳು ಅಶ್ವಗಳ ಇದಿರೂ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಅಸಮರ್ಥರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. (ಆಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿಗಳು ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಓಡುವುದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿಗಳು ಹರಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ತಮಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಶತ್ರುಗಳು. (ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿನ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಭಕ್ತರ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿರುತ್ತಿರಲು ಜ್ಞಾನ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ತಮಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಶತ್ರುಗಳು ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿಗಳ ಇದಿರು ಆಂಗೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ) (ಅಂದರೆ ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿಗಳು ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಅವೃತಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.)

|| ೪ ||

ಯ || (೪೫) ಸುತಸಾವೇ ಸುತಾಃ ಇವೇ ಶುಚಯೋ ಯಂತಿ ವೀತಯೇ |

ಸೋಮಾಸೋ ದಧ್ವಾತಿರಃ

|| ೫ ||

ಅ || ಶುಚಯಃ-ಶುದ್ಧಗಳಾದ, ಸುತಾಃ=ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ ದಧ್ಯಾಶಿರಃ=ದಧಿಯಿಂದ ಮಿಶ್ರಿತಗಳಾದ, ಇಮಃ ಸೋಮಾಸಃ=ಈ ಸೋಮಗಳು, ವೀತಯೇ=(ವೀಗತೌ) ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಇಂದ್ರನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ, ಸುತಪಾಂಷ್ಠೇ=(ಪಾ ಪಾನೇ) ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡತಕ್ಕ ಇಂದ್ರನಿಗಾಗಿ, ಯಂತಿ=(ಇಣಗತೌ) ಹೋಗುತ್ತವೆ. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ಸುತಾಃ=ವೇದ ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಂಘರ್ಷವುಳ್ಳ, ಶುಚಯಃ=ರಾಗಾದಿ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲದಿರುವ, ದಧ್ಯಾಶಿರಃ=(ಡುಧಾಇ ಧಾರಣೇ) ಭಗವದ್ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಮಿಶ್ರಿತಗಳಾದ, ಇಮಃ ಸೋಮಾಸಃ=ಈ ಮನಸ್ಸುಗಳು, ಸುತಪಾಂಷ್ಠೈ ವೀತಯೇ=(ವೀಗತಿ ಪ್ರಜನನ ಕಾಂತ್ಯನನ ಖಾದನೇಷು) ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸೇವ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಯಂತಿ=ಸರ್ವದಾ ಹೋಗುತ್ತವೆ. (ಯದ್ವೈ ಆಶಿರ ಶಬ್ದವು ಅಹೋರಾತ್ರಾಂತರಿತವಾದ ದಧಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದಧಿ ಶಬ್ದವು ಶ್ರುತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಹೋರಾತ್ರಾಂತರಿತ ಎಂಬುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ.) || ೫ ||

ಭಾ || ಸೋಮಪೇ ಶುಚಯಸ್ಸೋಮಾಃ ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯೈದಧಿನಿಮಿಶ್ರಿತಾಃ ಮನಾಂ ಸಿದ್ಧಾನ್ ಯುಕ್ತಾನಿ ವಾ ಯಾಂತಿ ಹರಯೇ ಸದಾ || || ೫ || ೯ ||

ಅ || ಶುದ್ಧಗಳಾದ ದಧಿಯಿಂದ ಮಿಶ್ರಿತಗಳಾದ ಸೋಮಗಳು ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಇಂದ್ರನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡಿದ ಇಂದ್ರನ ಸಮೀಪವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮರೂಪಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಭಗವದ್ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಯುಕ್ತಗಳಾದ ಮನಸ್ಸುಗಳು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸೇವ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಸದಾ ಯಾಂತಿ=(ಯಾ ಪ್ರಾಪಣೇ.) ಹೋಗುತ್ತವೆ. || ೫ || ೯ ||

ಯ | (೪೬) ತ್ವಂ ಸುತಸ್ಯ ಪೀತಯೇ ಸದ್ಯೋ ವೃದ್ಧೋ ಅಜಾಯಥಾಃ |
ಇಂದ್ರಚ್ಯೈಷ್ಯಾಯ ಸುಕ್ರತೋ || ೯ ||

ಅ || ಸುಕ್ರತೋ=ಶೋಭನ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಇಂದ್ರನೇ ಸದ್ಯಃ ವೃದ್ಧಃ=ಯಾವ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ತಾನು ಇರುತ್ತಾನೋ, ಆ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಸದ್ಯಃ ವೃದ್ಧಃ=ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸದಾ ವೃದ್ಧನು ನಿತ್ಯಪೂರ್ಣನೂ ಆದ, ತ್ವಂ=ನೀನು, ಸುತಸ್ಯ ಪೀತಯೇ=ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ (ಸೋಮವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ) (ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ) ಅಜಾಯಥಾಃ=ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿರುತ್ತೀಯೋ, ಆದಕಾರಣ, ಅದು, ಚ್ಯೈಷ್ಯಾಯ=ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ, ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸೋಮಪಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಚೈಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಕಟೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ, (ಹ್ವತ=ಹಸಿವೆ, ಮೊದಲಾದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಅಲ್ಲ.) || ೬ ||

ಭಾ || ಸದಾ ಪೂರ್ಣಃ ಶುಭಜ್ಞಾನಚ್ಯೈಷ್ಯವ್ಯಕ್ತೈ ಸುತಾಪ್ರಯೇ | ನ ಹೃದಾದೇ ರಭಿವ್ಯಕ್ತೋಭವೋ || ೬ ||

ಅ || ಶೋಭನಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನೇ ಸದಾ ಪೂರ್ಣನಾದ ನೀನು ಸೋಮಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸೋಮಪಾನಾದಿಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಶೈಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಕಟೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ. ಹಸಿವೆ ಮೊದಲಾದದ್ದು ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗಬೇಕೆನ್ನುವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಅಲ್ಲ. || ೬ ||

ಯ || (೪೭) ಆ ತ್ವಾ ವಿಶಂತಾಶವಃ ಊಮಾಸ ಇಂದ್ರ ಗಿರ್ವಣಃ |
ಶಂತೇ ಸಂತು ಪ್ರಚೇತಸೇ || ೭ ||

ಅ || ಗರ್ವಣಃ= (ವನ ಸಂಭಕ್ತೌ) ವೇದವಚನಗಳಿಂದ ಭಜಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ, ಇಂದ್ರ-ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ಆತನ:-ದ್ರವದ್ರವ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಹೋಗುವ, ಸೋಮಾಸಃ-ಸೋಮಗಳು, ತ್ವಾ=ನಿನ್ನನ್ನು, ಆ ವಿಶತು-ಪ್ರವೇಶಿಸಲಿ. ತೇ-ಅವಿಷ್ಟಗಳಾದ ಆ ಸೋಮಗಳು, ಪ್ರಚೇತನೇ=ಪ್ರಕೃಷ್ಟ ಚಿತ್ತವುಳ್ಳ, ತೇ=ನಿನ್ನ ಭೃತ್ಯನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ, ಶಂಸಂತಃ=ಸುಖಕರಗಳಾಗಲಿ. || ೭ ||

ಭಾ || ಗೀರ್ಭಿರ್ವೃತ ಪ್ರಭೋ | ಪ್ರಕೃಷ್ಟಚೇತಾಸ್ತದ್ಭೃತ್ಯೋ ಯೋಽಸ್ಮೈ ಸ್ಯುಃ ಶಂಕರಾಃ
ಸಂತಾಃ || ೭ ||

ಅ || ವೇದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಭಜಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ಇಂದ್ರನೇ, ಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ನಿನ್ನ ಭೃತ್ಯನಾದ ಯಾವ ಯಜಮಾನನೋ ಆ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಸೋಮಗಳು ಸುಖಕರಗಳಾಗಲಿ || ೭ ||

ಮ || (೪೮) ತ್ವಾಂ ಸ್ತೋಮಾ ಅವೀವೃಧನ್ ತ್ವಾಮುಕ್ತಾ ಶತಕ್ರತೋ |

ತ್ವಾಂ ಪರ್ಥಂತು ನೋ ಗಿರಃ || ೮ ||

ಅ || ಶತಕ್ರತೋ=ಸಂಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ೧೦೦ ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಾಗ ಮಾಡಿದ ಇಂದ್ರನೇ ತ್ವಾಂ=ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತೋಮಾಃ=ಸಾಮ ವಿಶೇಷಗಳು, ಅವೀವೃಧನ್=ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕರಿಸಿದವು. (ಪ್ರಕಟೀಕರಿಸಿದವು.) ತ್ವಾಂ=ನಿನ್ನನ್ನು, ಉಕ್ತಾ=ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಮಂತ್ರ ವಿಶೇಷಗಳು, (ವ್ಯಕ್ತೀಕರಿಸಿದವು.) (ಆದ ಕಾರಣ) ನಃ=ನಮ್ಮ, ಗಿರಃ=ಮಾತುಗಳು, ತ್ವಾಂ ಪರ್ಥಂತು=ನಿನ್ನನ್ನು ಮಹಾಗುಣಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಟೀಕರಿಸಲಿ. || ೮ ||

ಭಾ || (೧) ವ್ಯಂಜಯಂತ್ಯಧಿಕಂ ಸ್ತೋಮಾಃ ಸಾಮ್ನುಕ್ತಾನ್ಯುಕ್ತೌ ಚೈವ ಹಿ | ಮಹಾಗುಣೈರ್ವ್ಯಂಜಯಂತು ಗಿರೋಃಸ್ತಾಕಮಹಿ ಪ್ರಭೋ|| (೨) ಆಕಾಶವೃದ್ಧಿವದ್ವೃದ್ಧಿರ್ವಿಷ್ಣೋಃ ಸ್ಯಾನ್ಮೈವ ಚಾನ್ಯಥಾ|| (೩) ನ ಪರ್ಥತೇ ನೋ ಕನೀಯಾನಿತಿ ಹ್ಯೇನಂ ಶ್ರುತಿರ್ಜಗೌ || (೪) ಮಹಾತಾಪ್ರರ್ಯಾರೋಧಾಚ್ಚ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥೋ ನಾವರೋ ಭವೇತ್ | (೫) ಯದ್ಯನ್ಯಾಪೇಕ್ಷಯಾ ವೃದ್ಧಿರೀಶತ್ವಂ ಸ್ಯಾತ್ಕೃತೋಽಸ್ಮೈ ಚ | (೬) ಅಪ್ತೀ ತೋತಿರಿತಿ ಹ್ಯಸ್ತಾತ್ಪೂರ್ಣಾಭಿಪ್ರಾಯತೋದಿತಾ || ೮ ||

ಅ || (೧) ಸರ್ವ ಸಮರ್ಥನೇ, (ಸಾಮ್ನು ಸ್ತೋಮಾಃ=) ಸಾಮ ಸಮುದಾಯಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಾಮ ವಿಶೇಷಕ್ಕೋ ಅವುಗಳು, ನಿನ್ನನ್ನು ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತೀಕರಿಸಿದವು. ಹೀಗೆಯೇ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಮಂತ್ರ ವಿಶೇಷಗಳೂ ವ್ಯಕ್ತೀಕರಿಸಿದವು. ನಮ್ಮ ಮಾತು ನಿನ್ನನ್ನು ಸರ್ವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾಗುಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದವನನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತೀಕರಿಸಲಿ (೨) ಘಟಾದಿಗಳ ಅಪಸರಣಾದಿಗಳಿಂದ ಆಕಾಶವು ಅಭಿವೃದ್ಧಿವಾಗುತ್ತಿರಲು ಆಕಾಶಃ ವೃದ್ಧಃ ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದಂತೆಯೇ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ವೃದ್ಧಿ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವು. (ಅನಯವಗಳು ಉಪಚಯಗಳಾದವು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ವೃದ್ಧಿ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವಲ್ಲ.) (೩) ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಅರ್ಧ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅನಾದಿರ್ವಾ ಅಯಮಾಕಾಶಃ ಎಂದು ಬಾಧಕವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಔಪಚಾರಿಕ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಂಕೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. | ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಭಿವೃದ್ಧನೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಚಿಕ್ಕವನೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಕ್ಷಯ ರಹಿತ

ನನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. (೪) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನು ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳಿಗೂ ಮಹಾ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದೆ, ಅದರಿಂದ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವಾಗಲಾರದು. (ಆದರೆ ಶ್ರೀ ಹರಿಗೆ ವೃದ್ಧಿಯಿದೆ ಎಂಬುವುದು ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವಾಗಲಾರದು) (೫) ಶ್ರೀ ಹರಿಗೆ ಅನ್ಯಾ ವೇಕ್ಷೆಯಿಂದ (ಆದರೆ ಸ್ತೋಮಾದ್ಯಧೀನವಾದ) ವೃದ್ಧಿಯು ಆಗುವುದಾದರೆ ಶ್ರೀ ಹರಿಗೆ ಈಶ್ವರತ್ವವು ಯಾವುದರಿಂದ ಆಗುವುದು. (ಆದರೆ ಈಶ್ವರತ್ವವೇ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಗುವುದು. ಪರಾಧೀನನು, ಈಶ್ವರನೆಂಬುವುದು ವಿರುದ್ಧಗಳು. ಅಂತೂ ವೇದಗಳಿಗೆ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯವಿದೆ ಎನ್ನುವುದೂ ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದು.) (೬) (ಶ್ರೀ ಹರಿಗೆ ವೃದ್ಧಾಶ್ರದಿಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ ಉತ್ತರ ವಾಕ್ಯ ವಿರೋಧವೂ ಇದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ) ವೃದ್ಧಾಶ್ರದಿಗಳನ್ನು ಸರ್ವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅಕ್ಷಿತೋತಿಃ=(ಅಕ್ಷೀಣವಾದ (ಪೂರ್ಣವಾದ) ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವನು.) ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪೂರ್ಣಾಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳತನವು (ಇಷ್ಟವಾದ ಅಖಿಲ ಪೂರ್ಣಿಯು) ಕೂಡುತ್ತದೆ. (ಅನ್ಯಥಾ ಕೂಡಲಾರದು) || ೮ ||

ಯು || (೪೯) ಅಕ್ಷಿತೋತಿಃ ಸನೇದಿಮಂ ವಾಜಮಿಂದ್ರಃ ಸಹಸ್ರಿಣಂ ।

ಯಸ್ಮಿನ್ ವಿಶ್ವಾನಿ ಪೌಂಸ್ಯಾಃ

|| ೯ ||

ಅ|| ಯಸ್ಮಿನ್=ಯಾವ ಇಂದ್ರನಲ್ಲಿ, ವಿಶ್ವಾನಿ ಪೌಂಸ್ಯಾಃ=ಸಮಸ್ತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು (ಇರುತ್ತವೋ), ಸಃ ಅಕ್ಷಿತೋತಿಃ=ಅ ಪೂರ್ಣಾಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳ, (ನಿಖಿಲ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಪೂರ್ಣಿಯುಳ್ಳ) ಇಂದ್ರಃ=ಶ್ರೀ ಹರಿಯೂ ಸಹ ಸ್ರಿಣಂ=ಅನಂತ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ, ಇಮಂ ವಾಜಂ=ಈ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸನೇತ್=(ವನಷಣ ಸಂಭಕ್ತಿ) ನಮ್ಮಿಂದ ಹೊಂದಲಿ. ಅಥವಾ ಭಗವಂತನ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಇತರರಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ನಮ್ಮಿಂದ ಹೊಂದಿಸಲಿ. (ಆದರೆ ನಮಗೆ ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡಲಿ.) || ೯ ||

ಭಾ|| (೧) ಅನಂತಫಲದಂ ವಾಜಮಸ್ಮತ್ತೋ ಲಭತಾಂ ಸ ಚಿದದಾಹು ನಾ ಹೌರುಷಾಣಿ ಶಕ್ತಯೋ ಯತ್ರ ಚಾಖಿಲಾಃ|| (೨) ಅಕಶ್ಚಾನಂತಕಕ್ತಿತ್ವಾನ್ನ ವೃದ್ಧಾಃ ದ್ಯಾಃ ಆಹಂಚನ|| (೩) ಸರ್ವೋಪೇತೇತೇತಮರ್ಥಮಭಿಪ್ರೇತ್ಯಾಹ ವೇದರಾಟ್ || ೯ ||

ಅ || (೧) ಯಾವ ಶ್ರೀ ಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ಶಕ್ತಿಗಳೂ ಇರುತ್ತವೋ ಅಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅನಂತ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ ಅನ್ನವನ್ನು ನಮ್ಮಿಂದ ಹೊಂದಲಿ. ಅಥವಾ ನಮಗೆ ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಕೊಡಲಿ. (೨) ಅವಕಾರಣ ಅನಂತ ಶಕ್ತಿಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ವೃದ್ಧಾಶ್ರದಿಗಳು ಕೂಡಲಾರವು. (೩) ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವೃದ್ಧಾಶ್ರದಿಗಳಲ್ಲ ಎಂಬ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ವೇದವ್ಯಾಸರು ಸರ್ವೋಪೇತಾ ಚ ತದ್ವರ್ತನಾತ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಸಮಸ್ತ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನು, ಚ ತದ್ವದಿಂದ ವೃದ್ಧಾಶ್ರದಿ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲದವನು, ಎಂದು 'ಸರ್ವೈಯುಕ್ತಾ ಶಕ್ತಿಭಿರ್ದೇವತಾ ಸಾ'ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. || ೯ ||

ಯು || (೫೦) ಮಾ ನೋ ಮರ್ತಾ ಅಭಿ ದ್ರುಹಂತ ನಾನಾಮಿಂದ್ರ ಗಿರ್ವಣಃ ।

ಈಶಾನೋ ಯವಯಾ ವಧಂ

|| ೧೦ || ೧೦ || ೫ || ೫ ||

ಅ || ಗರ್ವಣಃ=ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಭಜಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ, ಇಂದ್ರ=ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಮರ್ತಾಃ= (ವ್ಯುಜ್ಞಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗೇ) ಮನುಷ್ಯರು, ನಃ=ನಮ್ಮ, ತನೂನಾಂ=ಶರೀರಗಳಿಗೋಸ್ಕರ, ಮಾ ಅಭಿ ದ್ರುಹನ್ = (ದ್ರುಹ ಜಿಘಾಂಸಾಯಾಂ) ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ದ್ರೋಹ ಮಾಡುವವರು ಆಗಬಾರದು. ಈಶಾನಃ=(ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನೀನು) ಸಮರ್ಥನೋ, (ಆ ಕಾರಣದಿಂದ) ನಃ=ನಮ್ಮ, ವಧಂ=ಸಂಹಾರವನ್ನು, ಯವಯು= (ಯು ಮಿಶ್ರಣಾಮಿಶ್ರಣಯೋಃ) ಹೋಗಲಾಡಿಸು. ಅಥವಾ ನಮ್ಮ ಶರೀರಗಳಿಗೆ ಮನುಷ್ಯರು ದ್ರೋಹಮಾಡುವವರು ಆಗಬಾರದು. (ಅಂದರೆ ಮನುಷ್ಯರಿಂದ ವಿಪತ್ತುಗಳು ಸರ್ವಥಾ ಬರಬಾರದು.) ಸರ್ವಸಮರ್ಥನಾದ ನೀನು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಧನನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡು. (ಅಂದರೆ ದುರ್ಜನರು ಮಾಡತಕ್ಕ ಉಪವ್ರವಕ್ಕಿಂತ ದೈವಾಧೀನವಾದ ಮರಣವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವು. ಆದ ಕಾರಣ ಉಪವ್ರವ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡು.) || ೧೦ ||

ಭಾ|| (೧) ಮಾ ಮರ್ತಾ ನಸ್ತನೂನಾಂ ತು ದ್ರೋಗ್ಧಾರಃ ಸ್ಯಃ ಕಥಂಚನ | ಈಶೋಸ್ಯಪಾ ಕುರು ವಧಂ ತೇನ ನೋ ಮುಕ್ತಿದಾನತಃ || (೨) ಮಾನುಷೇಭ್ಯಸ್ತನೂನಾಂಚ ನೈವ ನಃ ಸ್ಯಾವಿಪತ್ತಯಃ | (೩) ಕಾಲೇನ ದೈವತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಃ ಸ್ಯಾದೇಹತ್ವತೋ ವಧಃ || ೧೦ || ೧೦ || ೫ || ೫ ||

ಅ || (೧)ಮನುಷ್ಯರು ನಮ್ಮ ಶರೀರಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ದ್ರೋಹ ಮಾಡುವವರು ಆಗಬಾರದು. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನೀನು ಸಮರ್ಥನು ಆಗಿರುತ್ತಿಯೋ ಆಕಾರಣ ನಮಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡೋಣದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಸಂಹಾರವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸು. (೨) (ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ರೀತ್ಯಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ನಮ್ಮ ಶರೀರಗಳಿಗೆ ಮನುಷ್ಯರಿಂದ ಆಪತ್ತುಗಳು ಸರ್ವಥಾ ಬರಬಾರದು. (೩) ಮರಣ ಕಾಲ ದಿಂದ ದೈವಮರ್ತಾ ನಿನ್ನಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದೂ ದೇಹಾಬಾಸ ರೂಪದಿಂದ ವಧವು ಬರಲಿ (ದುರ್ಜನರು ಮಾಡ ತಕ್ಕ ಉಪವ್ರವಕ್ಕಿಂತ ದೈವಾಧೀನವಾದ ಮರಣವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವು. ಆದಕಾರಣ ಉಪವ್ರವ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡು ಎಂದು ಋಕ್ಕಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು) || ೧೦ || ೧೦ || ೫ ||

ಅವ || ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ೧೦ ಋಕ್ಕುಗಳು. ೧. ೨. ೪. ಇವುಗಳಿಗೆ ಮರುತ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ವೇದವೇದಗಳು, ೩. ೫. ಇವುಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರ ಮರುತ್‌ಗಳು, ಇತರ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರನು ವೇದವೆಂದು.

ಋ || (೫೧) ಯುಂಜಂತಿ ಬ್ರಧ್ನಮರುಷಂ ಚರಂತಂ ಪರಿ ತಸ್ತುಷಃ |

ರೋಚಂತೇ ರೋಚನಾ ದಿವಿ

|| ೧ ||

ಅ || (ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಮಸ್ತ ವೇದವೇದಗಳು) ಅರುಷಂ=ಅರುಣ ವರ್ಣವುಳ್ಳ, ತಸ್ತುಷಃ=ಸ್ಥಾವರಗಳಾದ ಪರ್ವತಗಳ, ಪಂ=ಸುತ್ತಲೂ, ಚರಂತಂ=ಸಂಚರಿಸುವ, ಬ್ರಧ್ನಂ=(ವೃಧ್ನ ವೃದ್ಧಿ) ವೃದ್ಧನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಬ್ರಧ್ನ ರಬ್ಧವಾಚ್ಯನಾದ ಸೂರ್ಯನನ್ನು, ಯುಂಜಂತಿ=ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ (ವೇದವೇದಗಳಿಂದಲೇ ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತ ಇತರಗಳಾದ ಚಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ) ರೋಚನಾ=ಪ್ರಕಾಶಮಾನಗಳಾದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಣುಗಳು, ದಿವಿ=ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ ದಲ್ಲಿ, ರೋಚಂತೇ=ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತವೆ. ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. (ಎಷ್ಟು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಅರುಣ ವರ್ಣವುಳ್ಳ, ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಪರ್ವತಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಸಂಚರಿಸುವವನನ್ನಾಗಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತವೋ, ಆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೇ ಪ್ರಕಾಶಮಾನಗಳಾದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಣುಗಳು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತವೆ. ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. || ೧ ||

ಭಾ || ಪೌಂಸ್ಯಾನ್ವಿ ವಾಸುದೇವಸ್ಯ ಬ್ರಧ್ನಂ ವೃದ್ಧಂ ದಿನಾಕರಂ | ಅರುಣಂ ಚರಂತಂ
ಪರಿತೋ ಗಿರೀನ್ಯಂಜಂತಿ ಸರ್ವದಾ | ತೈರೇವಾನ್ಯಾನ್ವಿ ಚಂದ್ರಾದಿರೋಚನಾನ್ವಿ
ತ್ರಿವಿಷ್ಟಪೇ || ರೋಚಯಂತಿ || ೧ ||

ಅ || (ಶ್ರೀ ಹರಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಶ್ರೀ ವಾಸುದೇವನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಅರುಣ ವರ್ಣವುಳ್ಳ, ಸ್ಥಾವರಗಳಾದ ವೇರು ಮೊದಲಾದ ಪರ್ವತಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಸಂಚರಿಸುವ, ವೃದ್ಧನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಧ್ನನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತವೆ. ಆ ವಾಸುದೇವನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ನಿಮಿತ್ತ ದಿಂದಲೇ ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತ ಇತರಗಳಾದ ಚಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಜ್ಯೋತಿಸ್ಸುಗಳು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇತರಗಳಾದ ಘಟ ಪಟ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. || ೧ ||

ಋ || (೫೨) ಯುಂಜಂತ್ಯಸ್ಯ ಕಾಮ್ಯಾ ಹರೀ ವಿಪಕ್ಷಸಾ ರಥೇ |

ಶೋಣಾ ಧೃಷ್ಟಾ ನೃನಾಹಸಾ

|| ೨ ||

ಅ || (ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳು) (ವಾಸುದೇವನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು) ಅಸ್ಯ=ಇಂದ್ರನ, ರಥೇ=ರಥದಲ್ಲಿ, ಕಾಮ್ಯಾ=ಹೆಚ್ಚು ಗುಣಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಇಚ್ಛಾವಿಷಯಗಳಾದ, ವಿಪಕ್ಷಸಾ=ಉತ್ತಮ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಹಕ್ಕಿಗಳಂತೆ ಶೀಘ್ರ ಗಮನಗಳುಳ್ಳ, ಶೋಣಾ=ಕುದುರೆಗಳು ಶ್ಯಾಮವರ್ಣಗಳಾದಾಗ್ಯೂ ಇದಿರು ಓಡುವ ಕುದುರೆಗಳ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಬಣ್ಣ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದುದರಿಂದ ಶೋಣಾ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ, ಧೃಷ್ಟಾ=ಧೈರ್ಯೋಪೇತಗಳಾದ, ನೃನಾಹಸಾ=ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ, ಇಂದ್ರನನ್ನು ಯಾ ಏಷ್ವವನ್ನು ಹೊರುವ, ಅಥವಾ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಯಾ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಭಕ್ತರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೊರುವ, ಹರೀ=ಇಂದ್ರನ ರಥದ ಇದಿರು ಹೋಗುವ ೨ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಯುಂಜಂತಿ=(ಯುಜಿಂ ಯೋಗೇ) ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ಅಸ್ಯ=ಭಕ್ತರ ಸಮುದಾಯದ ರಥೇ=ದೇವ ದಲ್ಲಿ ಕಾಮ್ಯಾ=ಇಚ್ಛಾರ್ಹಗಳಾದ, ವಿಪಕ್ಷಸಾ=ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಹೋಗುವ, ಶೋಣಾ=(ಶಶಬ್ದ ಉಪಪದೇ, ಅಣಗತೌ) ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ, (ಅವ್ಯಾಕುಲಗಳಾದ) ಧೃಷ್ಟಾ=ಧೈರ್ಯಯುಕ್ತಗಳಾದ, ನೃನಾಹಸಾ=ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಹೊರುವ, ಹರೀ=ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಓಡುವುದರಿಂದ ಹರೀ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿ ಇವುಗಳನ್ನು, ಭಕ್ತರ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಯುಂಜಂತಿ=ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ.) (ಅಂದರೆ ತನ್ನ ಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಭಕ್ತರ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಅಂದರೆ ಭಕ್ತರನ್ನು ಪ್ರಶಸ್ತ ಮನುಷ್ಯಳವರನ್ನಾಗಿಯೂ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. || ೨ ||

ಭಾ || (೧) ಹರೀ ಚಾಸ್ಯ ಮನೋಬುದ್ಧೀ ಸ್ವಶಕ್ತಯಃ | ಯುಂಜಂತ್ಯಧಿಗುಣತ್ವೇನ
ಕಾಮ್ಯಾವಶ್ವಾವಧಾಪಿ ವಾ | ವಿಶಿಷ್ಟಪಕ್ಷಸಂಯುಕ್ತಾವಿವ ಕ್ಷಿಪ್ರತರೌ ಸದಾ |
ರಥೇ ದೇಹೇಷಿ ವಾ ದೇವಾಃ ಸ್ವಮನೋಬುದ್ಧಿಮೇವ ಚ | ಅಸ್ಯ ದೇಹೇ
ಪ್ರಯುಂಜಂತಿ ಸೂರ್ಯಾದೀನ್ ಸ್ಥಾಪಯಂತಿ ಚ | ಸೂರ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಾಪಕತ್ವಂ ಚ
ಬ್ರಹ್ಮಾದೀನಾಂ ಭವೇತ್ಸದಾ | ಶೋಣೌ ಚ ಶಮಣೌ ಪೋಕ್ತೌ ಸುಖಪ್ರಾಪ್ತೌ
ಯತಸ್ಸದಾ | (೨) ಶ್ಯಾಮೌ ಮೂರ್ಧನಿ ಶೋಣೌ ಚ ಶಕ್ತಾಶ್ವಾವಗ್ರೌ ಸ್ಪೃತೌ || (೩)
ಧೃಷ್ಟೌ ನೃನೌ ಪ್ರತಿ ತಂ ವೇಶಂ ವಹಂತೌ ತಾವುಭಾವಮಿ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಶ್ರೀ ವಾಸುದೇವನ ಸ್ವರೂಪಭೂತಗಳಾದ ಶಕ್ತಿಗಳು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನಗಳಾದ ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಓಡುವುದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಭಕ್ತರ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಅಂದರೆ) (೪) ಭಕ್ತರನ್ನು ಪ್ರಶಸ್ತ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರನ್ನಾಗಿಯೂ ಪ್ರಶಸ್ತ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) (ಈ ಮಕ್ಕನ್ನು ಮರುದ್ವಿಷಯಕವನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಅಥವಾ ದೇವತೆಗಳು ಮರುಗಳಾಗಲಿ, ಇಂದ್ರನ ಆಶ್ವಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರನದ್ದೇ ಆದ ರಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಈ ಜೀವರ ಸಮುದಾಯದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಅಂದರೆ) (೪) ಜೀವರ ಸಮುದಾಯದ ದೇಹ ಪ್ರೇರಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ.) (ಮರುದ್ವಿಷಯಕವಾಗಿ ಯುಂಜಂತಿ ಬ್ರಹ್ಮಂ ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಮಕ್ಕನದ್ದೂ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ದೇವತೆಗಳು ಸೂರ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ತತ್ತ್ವತ್ಪರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸುತ್ತಾರೆ (ಆ ಸೂರ್ಯಾದಿಸ್ಥಾಪಕತ್ವವು ಸರ್ವದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯತಾಇವನ್ನು ತ್ತಾರೆ) ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು, ಸದಾ ಸೂರ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆವಾಸ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿಸುತ್ತಾ ಅವರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. (ಸ್ಥಾಪಕರಾಗದೆ ಇದ್ದಂತರ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಕರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ಲಕ್ಷಣಯಾ ಸ್ಥಾಪಕ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವು.) (ಈ ೨ನೇ ಮಕ್ಕನಲ್ಲಿ ಕಾಮಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಶ್ವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಗುಣತೈ(ನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಅಧಿಕ ಗುಣಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಇಷ್ಟೇ ವಿಷಯಗಳಾಗಿವೆ. ಆಶ್ವಗಳು, ಅಥವಾ ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿಗಳು. ಉತ್ತಮ ರೆಕ್ಕೆಗಳೇದೋಡಗೂಡಿದ ಹಕ್ಕಿಗಳಂತೆಯೇ ಸದಾ ಅತಿವೇಗದಿಂದ ಓಡುವವುಗಳು. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸದಾ ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೋ, ಆದಕಾರಣ ಶಂ=ಸುಖವನ್ನು, ಅಣ್ಣ=ಹೊಂದಿರುವವುಗಳು, ಅವುಗಳೇ ಶೋಣ್ಣ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. (ಶಂ=ಸುಖ. ಉ=ಜಿನ್ನಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ. ಣ=ಹೊಂದಿರುವವುಗಳು.) (೨) (ಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾದಾಗ್ಯೂ ಅಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಣತವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ. ಎಂದರೆ) ಇಂದ್ರನ ಕುದುರೆಗಳು ಶ್ಯಾಮವರ್ಣವುಳ್ಳವುಗಳೆಂದೇ ಪ್ರವೀತಗಳಾಗಿವೆ. (ಆದಕಾರಣ ಶೋಣತವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲೇಬೇಕು.) (ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ಶೋಣಶಬ್ದವನ್ನು ಆದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಶೋಣಗುಣವು ಉತ್ತಮಾಂಗವಾದ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸರ್ವಾಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆದ್ಯಗಳೂ, ಲಕ್ಷಣಯಾ ಶೋಣಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. (ಇಂದ್ರನಿಗೆ ೧೦೦೦ ಕುದುರೆಗಳಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಎರಡೇ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ-) (ಸಹಸ್ರ ಕುದುರೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೇ ಕುದುರೆಗಳು) ಇದಿರು ಓಡುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳೇ ಪ್ರಧಾನಗಳಾಗಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆ ಎರಡನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದು. (೩) ಧಾಸ್ತ್ಯ (ಧೈರ್ಯ)ವುಳ್ಳವುಗಳು. ಮನುಷ್ಯರನ್ನದ್ದೇಶಿಸಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಯಾವ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೊರನವುಗಳು. ಅಥವಾ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನಾಗಲಿ ಭಕ್ತರ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಹೊರುವವುಗಳು. ಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳು ಅಶ್ವಗಳೂ ಆ ಎರಡೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆ ಇರುವವುಗಳು.

|| ೩ ||

ಖ || (೫) ಕೇತುಂ ಕೃಣ್ಣನ್ ಕೇತವೇ ವೇಶೋ ಮರ್ಯಾ ಅಪೇಶಸೇ |

ಸಮಾಷ್ಠಿರಜಾಯಥಾಃ || ೩ ||

ಅ || (೨) ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ನೀನು) ಅಕೇತವೇ = ಅಜ್ಞಾನಿಗೆ, ಕೇತುಂ = ಸಚ್ಚಾನ್ಯನವನ್ನು, ಕೃಣ್ಣನ್ = ಮಾಡುತ್ತಾ, ಅಪೇಶಸೇ = ಸುವರ್ಣವಿಲ್ಲದವನಿಗೆ, ವೇಶೇ = ಸುವರ್ಣವನ್ನು ಕೃಣ್ಣನ್ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಉಷ್ಣಿ = ವಶಾಂತಾ. ಚನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾರಮಾನಗಳಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾತಿರಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಆಜಾಯಥಾಃ = ಯುಕ್ತವಲ್ಲ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಿ. (ನೀನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ) ಮರ್ಯಾಃ = ದೇಹಹಾನಿ ರೂಪಮಂಜುಷ್ಯ. ದೇವತೆ

ಗಲೂ ಕೂಡ ಅಜ್ಞರಿಗೆ ಸಜ್ಜನನ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೂ ಸುವರ್ಣವಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಸುವರ್ಣ ಕೊಡಲಿಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತರಾದರು. || ೨ ||

ಭಾ || ಅಜ್ಞಾಯ ಕೌರ್ವನ್ ಸಜ್ಜನಂ ಹೇನೂಹೇನೂಯ ಚೇಶ್ವರೀ ಉಷಧಿಃ ಸಂಪ್ರಕಾಶದ್ಭಿಃ ಶಕ್ತಿಭಿರ್ಯುಕ್ತತಾಮಗಾಃ | ಮರ್ಯಾ ಮರಣವಂತೋಽಪಿ ದೇವಾ ಏವಂ || ೨ ||

ಅ || ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಅಜ್ಞರಿಗೆ ಸಜ್ಜನನನ್ನೂ ಸುವರ್ಣವಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಸುವರ್ಣವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾ (ಕಾಶ್ಯದೀಪ್ತೌ) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರತಕ್ಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತಿ. (ನೀನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ) ಮರಣವುಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆಯೇ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ || ೨ ||

ಋ|| (೪೪) ಆದಹ ಸ್ವಧಾಮನು ಪುನರ್ಗರ್ಭತ್ವಮೇರಿರೇ | ದಧಾನಾ ನಾಮ ಯಜ್ಞಯಂ || || ೪ ||

ಅ || ಯಜ್ಞಯಂ = ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯವಾದ, (ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಾರಣ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇರತಕ್ಕ) ನಾಮ = ಹೆಸರನ್ನು ದಧಾನಾಃ = ಧರಿಸಿರುವ, ಪ್ರೀತಿಯು ಶಕ್ತಿಗಳು, ಅಥವಾ ದೇವತೆಗಳು, ಆತ್ = ಆಕಾರ ವಾಚ್ಯನಾದ ಪ್ರೀತಿವಿನ್ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ, ಅಹ = ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ ಮೇಲೆಯೇ ಸ್ವಧಾಂ (ಸ್ವ-ಆತ್ಮಾನಂ, ದಧಾತಿ = ಪುಷ್ಪಾತಿತಿ ಸ್ವಧಾಂ (ಅನು = ಸುಖದಿಂದಲೇ, (ಭಯದಿಂದ ಅಲ್ಲ) ಪುನಃ = ತಿರುಗಿ, ಗರ್ಭತ್ವಂ = ಗೂಢತ್ವವನ್ನು, ಎರಿರೇ = (ಆರ್ಜುನಾರ್ವಾತ್ ಈರಗತ್, ಕಂಪನೇಚ) ಹೊಂದಿರು || ೪ ||

ಭಾ | ಹರೀರ್ವರಾತ್ | ತದೈವ ಸುಖಮನ್ವೇವ ಪುನರ್ಗೂಢತ್ವಮಾಪಿರೇ | ಸ್ವೇಚ್ಛಯೈವ ಪರೇಶಸ್ಯ ಶಕ್ತಿಯೋ ದೇವತಾ ಅಪಿ || ಯಜ್ಞೇ ವಾಚ್ಯಂ ದಧಾನಾಶ್ಚ ನಾಮ || || ೪ ||

ಅ || ಪ್ರೀತಿಯು ಅಧೀನವಾಗಿ, ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಾರಣ ವಿಷಯವಾಗಿರತಕ್ಕ, ಹೆಸರನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಪ್ರೀತಿಯು ಶಕ್ತಿಗಳು, ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಆಕಾರವಾಚ್ಯನಾದ ಪ್ರೀತಿವಿಷ್ಣುವಿನ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ ಮೇಲೆಯೇ ಸುಖದಿಂದಲೇ (ಭಯದಿಂದ ಅಲ್ಲ) ಪುನಃ ಗೂಢತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. || ೪ ||

ಋ|| (೪೫) ಏಳು ಚಿವಾರುಜತ್ತುಭಿರ್ಗುಹಾ ಚಿಂದಿದ್ರ ವಹ್ನಿಭಿಃ |

ಅವಿಂದ ಉಸ್ರಿಯಾ ಅನು ||

|| ೫ || ೧೧ ||

ಅ || ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ, ಗುಹಾಚತ್ = ಗುಹೆಯಲ್ಲಿವ್ವವನಾದಾಗ್ಯೂ, (ಜನರಿಗೆ ಗೋಪ್ಯನಾಗಿದ್ದವನಾದಾಗ್ಯೂ ನೀನು, ಏಳು = ವೃಥನಾಗಿ, ಚಿತ್ = ವೃಥವಾದಾಗ್ಯೂ, (ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾದಿಗಳನ್ನು) ಆರುಜನ್ನುಭಿಃ = (ರುಜೋ

ಭಂಗೇ) ಸಂಹರಿಸುವ, ವಜ್ರ ಭಿಃ=ಲೋಕವನ್ನು ಹೊರುವ ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಉಸ್ರಿಯಾಃ=ನಾನಾ ವಿಧ ಪ್ರಾಕಟ್ಯವನ್ನು, ಅನು=ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಅವಿಂದಃ=(ವಿದ್ವಾಂಸಲಾಭೇ) ಹೊಂದಿರುತ್ತಿ. (ಸ್ವಪ್ರಕಾಶನಾಗಿರುತ್ತಿ) ಅಥವಾ ವೀಳುಚಿತ್=ದೃಢವಾದಾಗ್ಯೂ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾದಿಗಳನ್ನು, ಆರುಜನ್ನು ಭಿಃ=ಸಂಹರಿಸುವ, ವಜ್ರ ಭಿಃ=ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊರುತ್ತಿರುವ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ನೀನು, ಉಸ್ರಿಯಾಃ=ನಾನಾ ವಿಧಪ್ರಾಕಟ್ಯಗಳನ್ನು, ಅನು=ಅನುಕೂಲವಾಗಿ, ಅವಿಂದಃ=ಹೊಂದಿರುತ್ತಿ. || ೫ ||

ಭಾ || ವೀಳು ದೃಢಂ ಹೃಪಿ | ಆರುಜದ್ಭಿಃ ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯೈಃ ಗುಹಾಯಾಂ ಸಂಸ್ಥಿತೋಽಪಿಸನ್ | ವಹದ್ವಿರಖಿಲಂ ಲೋಕಂ ಪ್ರಕಾಶತ್ವಾನಿ ಲಬ್ಧವಾನ್ | ದೇವೈರ್ವೈತಾದೃಶೈಃ ಸಾಕಮಾನುಕೂಲೈವ ಲಬ್ಧವಾನ್ || ೫ || ೧೧ ||

ಅ || ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ ಲೋಕಸ್ಥ ಜನರಿಗೆ ಗೋಪ್ಯನಾಗಿದ್ದವನಾದಾಗ್ಯೂ ನೀನು ದೃಢವಾದಾಗ್ಯೂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾದಿಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವ, ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊರುತ್ತಿರುವ ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ನಾನಾ ವಿಧ ಪ್ರಾಕಟ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತಿ. (ಸ್ವಪ್ರಕಾಶನಾಗಿರುತ್ತಿ) ಅಥವಾ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೇವತೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತಿ. || ೫ || ೧೧ ||

ಪು || (೫೬) ದೇವಯಂತೋ ಯಥಾ ಮತಿಮುಚ್ಯಾ ವಿದದ್ವಸುಂ ಗಿರಃ |

ಮಹಾಮನೂಷತ ಶ್ರುತಂ

|| ೬ ||

ಅ || ಅಚ್ಚ ದೇವಯಂತಃ=(ದಿವ್ಯಧಾತುವು ದ್ಯುತ್ಯರ್ಥಕವು.) ಜೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ, ಗಿರಃ=(ಗ್ವಾನಿಗರಣೇ) ವೇದರೂಪಗಳಾದ ವಚನಗಳು, ಅಥವಾ ವೇದರೂಪವಾದ ವಚನವನ್ನುಚ್ಚರಿಸುವ ಪುರುಷರು, ಯಥಾ=ಯಥಾಸ್ಥಿತವಾಗಿರುವ (ನಿರ್ವಿಕಾರನಾದ) ಮತಿ=ಮತಿರೂಪನಾದ, ವಿದದ್ವಸುಂ=ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ, ಮಹಾಂ=ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ಶ್ರುತಂ=ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ, ಈ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಅನೂಷತ=ಐ ಸ್ತುತೌ) ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿದರು. || ೬ ||

ಭಾ || ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರದ್ಯೋತಯಂಶೋಮುಂ ಮತಿರೂಪಂ ಯಥಾಸ್ಥಿತಂ | ವಿದದ್ವಿತ್ತಂ ಮಹಾಂತಂ ಚ ವಿಶ್ರುತಂ ಸುಗಿರೋಸ್ತುವನ್ || ೬ ||

ಅ || ಜೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ವೇದರೂಪ ವಚನಗಳು. ಅಥವಾ ವೇದಗಳನ್ನುಚ್ಚರಿಸುವ ಪುರುಷರು, ನಿರ್ವಿಕಾರನೂ, ಮತಿರೂಪನೂ, ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ, ಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದರು || ೬ ||

ಪು || (೫೭) ಇಂದ್ರೇಣ ಸಂ ಹಿ ದೃಕ್ಷಸೇ ಸಂಜಗ್ಮಾನೋ ಅಬಿಭ್ಯಾಸಾ |

ಮಂದೂ ಕಮಾನವರ್ಚಸಾ

|| ೭ ||

ಅ || ಮಂದೂ=ಮುಖಸ್ವರೂಪವಾದುದರಿಂದ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವ ಶಂಕರ ಪುರಂದರರು, ಸುಖಸ್ವರೂಪವಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಭೂಮಿಗಳಾಗಲೀ, ಸುವ್ಯಕ್ತಸೇ=ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ,

ಅಭಿಭೃಷಾ=(ಅಭಿಭಯೇ) ನಿರ್ಭಯನಾದ, ಸಮಾನವರ್ತಿಸಾ=ನಿರ್ವಿಕಾರ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳ, ಇಂದ್ರೇಣ=ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ, ಸಂಜಗ್ಮಾನ್=(ಗಮ್ಯ ಗತೌ) ಸಂಗತರಾದರು. ಹಿ=ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. (ಇಂದ್ರನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆದರೂ) ಮಂದೂ=ಸುಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದುದರಿಂದ ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವಿಗಳು, (ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) || ೭ ||

ಭಾ || ತಸ್ಯ ಸಂದರ್ಶನಾಯೈವ ಸಂಗತಸ್ತೇನ ಶಂಕರಃ | ಮುಖಾತ್ಮಾ ಪುರುಹೂತೋ ವಾ
ಶ್ರೀಭೂವಿೂ ಚ ಸುಖಾತ್ಮಿಕೇ || ೭ ||

ಅ || ಮುಖಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಶಂಕರನೂ, ದೇವೇಂದ್ರನೂ ಸುಖಸ್ವರೂಪಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಭೂಮಿಗಳಾಗಲಿ, ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಸಂಗತರಾದರು. || ೭ ||

ಯ || (೫೮) ಅನವದ್ಯೈರಭಿದ್ಯುಭಿರ್ಮುಖಃ ಸಹಸ್ರದರ್ಶತಿ |

ಗಣೈರಿಂದ್ರಸ್ಯ ಕಾಮ್ಯೈಃ ||

|| ೮ ||

ಅ || ಮುಖಃ=ಯಜ್ಞಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವೇಂದ್ರನು ಅನವದ್ಯೈಃ=ನಿರ್ದೋಷರಾದ, ಅಭಿದ್ಯುಭಿಃ=ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ, ಇಂದ್ರಸ್ಯ=ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಕಾಮ್ಯೈಃ=ಪ್ರಿಯರಾದ, ಗಣೈಃ=ದೇವತೆಗಳ ಸಮೂಹಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ಸಹಸ್ರತ್=ವಾಯುವಿನಂತೆ, ವಾಯುವು ಹೇಗೆ ಆಗುತ್ತಾನೋ ಹಾಗೆ, (ಅಂದರೆ ವಾಯು, ನಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು.) ಇಂದ್ರಸ್ಯ=ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅರ್ಚತಃ=ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ ವಾಯುವು, ಇಂದ್ರನು, ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ, ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ನಿರ್ಮಾಪ್ಯರಾದುದರಿಂದಲೂ, ಮುಖಾತ್ಮಮಾನಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಅತಿಪ್ರಿಯರಾದುದರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. (ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಇಂದ್ರನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಪ್ರಿಯರಾದ ಮುಖಾತ್ಮರ ಸಮೂಹಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಡತಕ್ಕಯಾಗವು ಬಲಿಷ್ಠನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತದೆ.) ಯಜಮಾನನು ಕರ್ತನು ಯಾಗವು ಕರಣವಾದಾಗ್ಯೂ ದೈವಚಾರಿಕವಾಗಿ ಕರ್ತೃತ್ವವ್ಯಪದೇಶವು) || ೮ ||

ಭಾ || ಅನವದ್ಯೈರ್ಮುಖಾಜ್ಞಾನೈಃ ಪ್ರಿಯೈರ್ದೇವಗಣೈಶ್ಚಹ | ವಾಯುನಾ ಚ ಸಹಾರ್ಚತಃ
ಸುಧೀತ್ವಾತ್ವರಮೇಶ್ವರಂ || ೮ ||

ಅ || ವಾಯು ಇಂದ್ರ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ದೋಷವಿಲ್ಲವೆಂಬರೂ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಶ್ರೀ ಹರಿಗೆ ಪ್ರಿಯರೂ ಆದ ದೇವ ಸಮೂಹಗಳಿಂದಲೂ ವಾಯುದೇವರಿಂದಲೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. || (ವಾಯು, ಇಂದ್ರ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ.) || ೮ ||

ಯ || (೫೯) ಅತಃ ಪರಿಜ್ಞನ್ನಾಗಹಿ ದಿವೋ ವಾ ರೋಚನಾದಧಿ |

ಸಮಸ್ತಿತ್ಯಂಜತೇ ಗಿರಃ

|| ೯ ||

ಅ || ಪರಿಜ್ಞಾನೋ=(ಜು ಗತೌ) (ಪರಿತಃ ಸರ್ವತ್ರಜವತೇ ಗಚ್ಛತಿ) ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲೂ ಇರುವವನೇ, (ಸರ್ವಗತನೇ) ಆತಃ= ಸರ್ವಯಜ್ಞ ಭೋಕ್ತೃತ್ವವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೇ ದಿವಃ= ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಿಂದ, ರೋಚನಾತ್ ವಾ=(ರುಚದೀಪ್ತೌ) ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಸೂರ್ಯ ಮಂಡಲದಿಂದಲಾಗಲಿ, ಅಧಿ=ನಮ್ಮ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಅಧಿಕರಿಸಿ, ಇಹ=ಯಜ್ಞ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕುರಿತು, ಆಗು=ಬಾ. ಅಸ್ಮಿನ್=ಈ ಯಜ್ಞ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಗಿರಃ=ಸ್ತುತಿರೂಪಗಳಾದ ವಚನಗಳು, ಸಮ=ಪರಮ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ, ತ್ವಾಂ=ನಿನ್ನನ್ನು, ಋಂಜತೇ=ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಸ್ತುತಿಃ=ಸ್ತವ. (ಆದುದರಿಂದಲೂ ಬರಬೇಕು.) || ೯ ||

(ಭಾ) (೧) ಅತೋ ಹೇತೋರಿಹಾಯಾಹಿ ದಿವೋ ವಾ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲಾತ್ | ಪರಿಜ್ಞಾನೋ ಸರ್ವಗಾಸ್ತಾಕಮಧಿಕೃತ್ಯ ಸಮರ್ಹಣಂ || (೨) ಅಸ್ಮಿನ್ ಗಿರಃ ಪ್ರಾಪ್ನವಂತಿ ಸಮ್ಯಕ್ ತರಮ ಮುಖ್ಯತಃ || (೩) ಯುಂಜಂತೀತ್ಯತ್ರ ಬಾಹುಲ್ಯಾದ್ವೇವಯಂತೋಃ ತ ಇತ್ಯಪಿ|ಬಾಹುಲ್ಯಾದ್ವೈ (ದ್ವೈ)ಪಿತೋ ಗೀರ್ಭಾವಿನ್ಯಾಥೋ ನಾನ್ಯ ಇತ್ಯತೇ || ೯ ||

ಅ || (೧) ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವವನೇ ಆದರೆ ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನೇ, ಸಮಸ್ತ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದಲಾಗಲಿ ಸೂರ್ಯ ಮಂಡಲದಿಂದಲಾಗಲಿ, ನಮ್ಮ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಅಧಿಕರಿಸಿ (ಉದ್ದೇಶಿಸಿ) ಈ ಯಜ್ಞ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಾ. (೨) ಈ ಯಜ್ಞ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿ ರೂಪಗಳಾದ ವೇದವಚನಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆದರೆ ಪರಮ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಸ್ತುತಿಸುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದಲೂ ಬಾ. (೩) (ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಮಿಕ ೩ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಯು, ಆದಹ ಮೊದಲಾದ ೬ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಮರುತ್ ದೇವತೆಯು. ಆ ೬ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವೀಳುಜಿತ್ ಇಂದ್ರೇಣ ಎಂಬ ೨ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರನೂ ದೇವತೆಯು. ೧೦ನೇ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಯು, ಎಂದು ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ೧೦ನೇ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಒಹುವಚನಾದಿ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿದ್ದಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇಂದ್ರನು ಮಾತ್ರ ವಿಷಯನೆಂದು ನಾವೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ೧೦ ನೇ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯಲ್ಲದಿರುವ ಕಾರಣ ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದುದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.) (1) ಯುಂಜಂತಿ ಬ್ರಧ್ನಂ (2) ಯುಂಜಂತ್ಯಸ್ಯ ಎಂಬ ೨ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಒಹುವಚನವು ಶ್ರುತವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನನಾದ ಕೇವಲ ಇಂದ್ರನನ್ನುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಮರುತ್ ರಬ್ಜಿತರಾದ ಸಮಸ್ತ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು. (ಯಥಾಕಥಂಚಿತ್ ಕೇವಲ ಇಂದ್ರನೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದರೆ, ಬ್ರಧ್ನಂ=ಇಂದ್ರನನ್ನೂ, ಪರಿತಸ್ಥಂ ವಃ= ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ ಸೇವಕರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವಾದಿಗಳು, ಯುಂಜಂತಿ=ಆನುಸರಿಸಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾರೆ, ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಭಾಸ್ಕರಾಹಸ್ಕರ ಬ್ರಧ್ನ ಎನ್ನುವ ಕೋಡದಿಂದ ಬ್ರಧ್ನ ರಬ್ಜಿತ್ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲದಿರುವ ರೂಢಿಯು ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದು. ಯುಂಜಂತಿ ಬ್ರಧ್ನಮಿತ್ಯಾತ್ ಅಸೌವಾ ಆದಿತ್ಯೋ ಬ್ರಧ್ನಃ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಣವಲ್ಲ ಬ್ರಧ್ನ ರಬ್ಜಿತ್ ಆದಿತ್ಯನೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಬ್ರಹ್ಮಣವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ನಿರೋಧವು ಉಂಟಾಗುವುದು. ಮತ್ತು ಕೇತುಂ ಕೃಣ್ಣನ್ ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕೃಣ್ಣನ್ ಇತ್ಯಾದ್ಯೇಕವಚನವೂ, ಮಯಾಃ ಎಂಬ ಒಹುವಚನವೂ ಶ್ರುತವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ಕೇವಲ ಇಂದ್ರ ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಹ ಎನ್ನುವ ೪ನೇ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮರುತ್ ದೇವತೆಯೆಂದೂ, ವೀಳುಜಿತ್ ಎಂಬ ೧೦ನೇ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ, ಮರುತ್‌ಗಳು ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಇಬ್ಬರೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಆವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯಿಲ್ಲ. (ದೇವಯಂತಃ= ಮೊದಲಾದ ೪-೮-೯-೧೦ಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ) ಒಹುವಚನವು ಶ್ರುತವಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಇಂದ್ರನೆಂಬ ಅರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ದೇವತೆಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಂಗೀ

ಕರಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಭ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿ ಕಥಂಚಿತ್ ಯೋಜನಾ ಮಾಡುವುದು ಅತಿಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗುವುದು.) (ದೇವಯಂತಃ ಎಂಬ ೬ನೇ ಋಕ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅತಃಪರಿಜ್ಞನ್ ಎಂಬ ೯ನೇ ಋಕ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಬಹುವಚನವು ಶ್ರುತವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬಹುವಚನವು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದದ್ದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ದೇವಯಂತಃ, ಅತಃಪರಿಜ್ಞನ್ ಎಂಬ ೨ ಋಕ್ಸುಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ಗಿರಃ) ವಚನಗಳು ಎಂಬುವುದೂ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಬಹುವಚನವು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ ಆ ೨ಋಕ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಗಿರಃ ಎಂದು ವಚನಗಳಿಗೇನೇ ಬಹುವಚನ ವಿಷಯವು. (ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಬಹುವಚನವಿಲ್ಲ.) ಬಾಹುಲ್ಯಾತ್ ದೃಷ್ಟಿತಃ ಎಂದು ಕೃಚಿತ್ ಪಾಠವು. (ಆ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಯುಂಜಂತಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬಹುವಚನವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ದೇವತೆಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥ ವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಂದ್ರನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ದೇವಯಂತಃ ಎಂಬುವಲ್ಲಿಯೂ ಅತಃ ಪರಿಜ್ಞನ್ ಎಂಬುವಲ್ಲಿಯೂ ಬಹುವಚನವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ದೇವತೆಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಂದ್ರನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಬಾರದೆಂದರೆ.) ದೇವಯಂತಃ ಅತಃಪರಿಜ್ಞನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಗಿರಃ ಎಂದು ವೇದರೂಪ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುವಚನವು ಹೊರತು ಬೇರೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ದೇವತಾ ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಹುವಚನವಿಲ್ಲ. ಗಿರಃ ಎನ್ನುವುದು ವಿಷಯಗಳೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರು ತ್ತದೆ. (ವಿವಂಚಿ ಗ. ೨. ೪. ಋಕ್ಸುಗಳು ಮರುತ್ ದೇವತಾಕಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಮರುತ್ ಶಬ್ದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ೨. ೫. ಋಕ್ಸುಗಳು ಇಂದ್ರ ಮರುತ್ ದೇವತಾಕಗಳು. ಇತರ ಋಕ್ಸುಗಳು ಇಂದ್ರ ದೇವತಾಕಗಳು.) || ೯ ||

ಯು || (೬೦) ಇತೋ ವಾ ಸಾತಿಮೀಮಹೇ ದಿವೋ ವಾ ಪಾರ್ಥಿವಾದಧಿ |

ಇಂದ್ರಂ ಮಹೋ ವಾ ರಜಸಃ ||

|| ೧೦ || ೧೨ || ೬ ||

ಅ || ನಾವು ಇತಃ = ವೈಕುಂಠಲೋಕಕ್ಕಿಂತ ದಿವೋ ವಾ = ಕೆಳಗಿನದಾದ ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕಿಂತಲಾಗಲೀ, ಪಾರ್ಥಿವಾತ್ = ಪೃಥಿವೀ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಪಾತಾಲಲೋಕಕ್ಕಿಂತವಾಗಲೀ, ಮಹಃ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ಅಥವಾ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು, ರಜಸಃ = ವಾ ಅನುರಂಜಿಸುವ ವಿಷ್ಣುಲೋಕದಿಂದಲಾಗಲೀ, (ಅಂದರೆ ಈ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಮಕನಾಗಿರುವ) ಸಾತಿಂ = ಪಣ ಸಂಭಕ್ತಾ) ಲಾಭಸ್ವರೂಪನಾದ, ಇಂದ್ರಂ - ಪರಮೇಶ್ವರ ನನ್ನು ಅಧಿ ಈಮಹೇ = (ಇತ್ ಸ್ಮರಣೇ) (ಇಹ ಅಧ್ಯಯನೇ) (ಅಥವಾ ಯಾಚ್ಛಾ ಕರ್ಮಸು ಪಾಠಃ) ಚಿನ್ನಾಗಿ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ. ಬೇಡುತ್ತೇವೆ. || ೧೦ ||

ಭಾ|| ಇತೋ ದಿವೋ ಐ ಪಾತಾಲಾತ್ ಸಾತಿಂ ಲಾಭಸ್ವರೂಪಿಣಂ | ಮಹತೋ ರಂಜ ಕಾದ್ವಿಷ್ಣೋಲೋಕಾದ್ವಾ ತಮಧೀಮಹೇ || ೧೦ || ೧೨ || ೬ ||

ಅ || ನಾವು ವೈಕುಂಠಲೋಕಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಗಿನದಾದ ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದ, ಪಾತಾಲಲೋಕದಿಂದಲಾಗಲೀ ಶ್ರೇಷ್ಠರನ್ನು ರಂಜಿಸುವ ವಿಷ್ಣುಲೋಕದಿಂದಲಾಗಲೀ, (ಅಂದರೆ ಆ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಮಕನಾಗಿರುವ) ಶ್ರೇಷ್ಠವಂತನೇ ಏಕಾಂತ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಲಾಭಸ್ವರೂಪನು, ಹೀಗೆ ಲಾಭ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸು ತ್ತೇವೆ. ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅಥವಾ ಬೇಡುತ್ತೇವೆ. || ೧೦ || ೧೨ || ೬ ||

ಅವ || ೧೦ : ಋಕ್ಸು ೨ ವರ್ಗ, ವಂದ್ಯ ಸೂಕ್ತವು.

ಯು || (೬೦) ಇಂದ್ರಮಿದ್ಗಾಧಿನೋ ಬೃಹದಿಂದ್ರಮರ್ಕೇಭಿರರ್ಕಿಣಃ |

ಇಂದ್ರಂ ವಾಣೀರನೂಷತ

|| ೧ ||

ಅ || ಬೃಹತ್=ಸರ್ವಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ, ಇಂದ್ರಮಿತ್=ಶ್ರೀ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನೇ, ಗಾಧಿನಃ=(ಗೃಶಬ್ದೇ) ಗಾನವುಳ್ಳ ಸಾಮವೇದಿಗಳಾದ ಉದ್ಗಾತೃಗಳು. (ಸಾಮವೇದದಿಂದ) ಅನೂಷತ=(ಉಸ್ತುತೌ) ಸ್ತುತಿಸಿದರು. (ಸದಾ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ.) ಅರ್ಕಿಣಃ=ಋಕ್ಕುಗಳುಳ್ಳ ಬಹ್ವೃಚರು. ಹೋತೃಗಳೂ ಕೂಡ ಅರ್ಕೇಭಿಃ=ಆರ್ಚಂತೈಃಭಿರಿತಿ ಅರ್ಕಾಃ) (ಆರ್ಚ ಪೂಜಾಯಾಂ ಅರ್ಕ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ, (ಇಂದ್ರಂ=ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು) ಸರ್ವದಾ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ವಾಣೀಃ=ಯಜುರಾದಿವಾಣಿಗಳು, ಅನೂಷತ=ಸರ್ವದಾ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. (ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಯುವೇದಲಾದವರು ಯಜುರಾದಿವಾಣಿಗಳಿಂದ ಸರ್ವದಾ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.) || ೧ ||

ಭಾ || ತಮೇವ ಗಾಧಿನಃ ಸಾಮ್ನಾ ನಮ್ರಂತ್ಯಗ್ನಿಶ್ಚ ಬಹ್ವೃಚಾಃ |

ಬೃಹಂತಮನ್ಯವಾಣೀಭಿರಸಿ

|| ೧ ||

ಅ || ಆ ಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನೇ ಸಾಮವೇದಿಗಳು ಸಾಮದಿಂದಲೂ, ಬಹ್ವೃಚರು ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದಲೂ, ಅಧ್ಯಯುವೇದಲಾದವರು ಯಜುರ್ವೇದಾದಿಗಳಿಂದಲೂ ಸದಾ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. || ೧ ||

ಯು || (೬೧) ಇಂದ್ರ ಇದ್ಧಯೋಃ ಸಚಾ ಸಂಮಿಶ್ಲ ಆ ವಚೋಯುಜಾ |

ಇಂದ್ರೋ ವಜ್ರೇ ಹಿರಣ್ಯಯಃ

|| ೨ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ ಇತ್=ಇಂದ್ರನೇ, ವಚೋಯುಜಾ=ವಾಚ್ಛತ್ವದಿಂದಲೇ ಕೂಡಿರುವ, ಹಯೋಃ=ಅಶ್ವಗಳ, (ರಥದಲ್ಲಿ) ಸಚಾ=ಸುಖದಿಂದಲೇ, ಆ=ಚೆನ್ನಾಗಿ, ಸಂಮಿಶ್ಲಃ=ವಿಮಿಶ್ರಿತನಾದನು. (ಅಂದರೆ ಸಾರಥಿಯು ಅತಿ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೇನೇ ರಥವ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ಕುದುರೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಥವನ್ನು ಎಂದನು.) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮರೂಪ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಶ್ರೀಹರಿಯೇ (ಭಕ್ತರ ದೇಹದಲ್ಲಿ) ವೇದವಾಕ್ಯಗಳನ್ನನುಸರಿಸುವ ಮನೋ ಬುದ್ಧಾತ್ಮಿ ಅಶ್ವಗಳ ದೇಹಾಖ್ಯ ರಥದಲ್ಲಿ ಸುಖದಿಂದಲೇ ಆ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಿಶ್ರಿತನಾದನು. (ಅಂದರೆ ಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆನಾಸ ದೇಹಾಖ್ಯ ರಥವನ್ನು ನಿಶೇಷತಃ ಎಂದನು.) ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಃ=ಆ ಇಂದ್ರನು, ವಜ್ರೇ=ವಜ್ರಾಯುಧವುಳ್ಳವನು, ಶ್ರೀಹರಿಯು ವಜ್ರೇ=(ವ್ರಜಗತೌ, ರಮುಕ್ರೀಡಾಯಾಂ,) ಜ್ಞಾನಾನಂದವುಳ್ಳವನು. ಹಿರಣ್ಯಯಃ=ಹಿತಕರನೂ ರಮಣೀಯನೂ (ರಮುಕ್ರೀಡಾಯಾಂ) ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. || ೨ ||

ಭಾ || (೧) ಹಯೋರ್ವಿಮಿಶ್ರತಃ | ರಥೇಽಥವಾ ಮನೋ ಬುದ್ಧೋರ್ವಾಚ್ಛಾತ್ರೇಣೈವ ಯೋಗಿನೋಃ | ಸಚಾ ಸುಖೇನ ವಜ್ರೇ ಚ ಜ್ಞಾನಾನಂದೋ ಹಿ ಧಾತುತಃ || ಹಿತಶ್ಚ ರಮಣೀಯಶ್ಚ ಹಿರಣ್ಯಯ ಇತಿರೀತಃ || ೨ ||

ಅ || ಇಂದ್ರನೇ ವಾಚ್ಛತ್ವದಿಂದಲೇ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ, ಕುದುರೆಗಳ ರಥದಲ್ಲಿ (ಸಚಾ=) ಸುಖದಿಂದಲೇ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಿಶ್ರಿತನಾದನು. (ಅಂದರೆ ಸಾರಥಿಯು ಅತಿ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೇನೇ ರಥ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ಅಶ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಥವನ್ನು ಎಂದನು.) ಅಥವಾ ಶ್ರೀಪರಮೇಶ್ವರನು ಭಕ್ತರ ರೇರದಲ್ಲಿ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳನ್ನನುಸರಿಸುವ

ಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಮಿಶ್ರಿತನಾದನು. (ಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷತಃ ಸನ್ನಿಹಿತನಾದನು.) ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇಂದ್ರನಲ್ಲಿ ವಜ್ರೇವಜ್ರಾಯುಧವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವಜ್ರೇ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವು. ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ವಜ್ರೇ=ಜ್ಞಾನಾನಂದವುಳ್ಳವನು. ಹೇಗೆಂದರೆ ವಜ್ರ ಗತೌ, ರಮ್ಯಕ್ರೀಡಾಯಾಂ ಎಂಬ ಧಾತುಗಳಿಂದ ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಡ ಪ್ರತ್ಯಯವು. ಜ್ಞಾನ ಆನಂದಗಳುಳ್ಳವನು ವಜ್ರೇ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಿತಕರನೂ ರಮಣೀಯನೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಹಿರಣ್ಯಯಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೨ ||

ಯ || (೬೩) ಇಂದ್ರೋ ದೀರ್ಘಾಯ ಚಕ್ಷುಃ ಆ ಸೂರ್ಯಂ

ರೋಹಯದ್ಧಿವಿ | ವಿ ಗೋಭಿತದ್ರಿವೈರಯತ್

|| ೩ ||

ಅ || ಇಂದ್ರಃ=ಪುರಂದರನು, ಅಥವಾ ಪರಮೇಶ್ವರನು ದೀರ್ಘಾಯ ಚಕ್ಷುಃ=ಜನರಿಗೆ ಹಗಲು ಎಂಬ ದೀರ್ಘಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಸೂರ್ಯಂ=ಸೂರ್ಯನನ್ನು, ದಿವಿ=ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ, ಆರೋಹಯತ್=(ರುಹದಿಟ್ಟ ಜನ್ಮನಿ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವೇ) ಆರೋಹಿಸಿದನು. (ವಿರಿಸಿದನು.) ಮತ್ತು, ಇಂದ್ರಃ ಪುರಂದರನು ಗೋಭಃ=ಜಗದ್ಗೌರವ, ಅದ್ರಿಃ=(ದೃಢ ಆದರೆ) (ಅದ್ರಿಯತೇ ಇತ್ಯದ್ರಿಃ) ಪರ್ವತವನ್ನು ವಿಸರಯತ್=(ಈರಕ್ಷೇಪೇ) ಕೊಂಡನು. (ಅಂದರೆ ಪರ್ವತದ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿದನು.) ಅಥವಾ ಗೋಭಃ=ಉದಕಗಳಿಂದ, (ವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ) ಪರ್ವತವನ್ನು ಕೊಂಡನು. (ಅತಿವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರ್ವತವನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಿದನು.) ಅಥವಾ ಗೋಭಃ=ಉದಕ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ, ಅದ್ರಿಃ=ಮೇಘವನ್ನು ವಿ ವರಯತ್=ಮಿಶ್ರೀಕರಿಸಿದನು. (ನಿಯಮಿಸಿದನು) ಇಂದ್ರಃ=ಪರಮೇಶ್ವರನಾದರೂ ಅದ್ರಿಃ=(ಅದ್ರಿಯತೇ ಇತ್ಯದ್ರಿಃ) ಅದರಣ ಯೋಗ್ಯನಾದ ಮುಖ್ಯವಾಯುವನ್ನು, ಗೋಭಃ=ಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ, ವಿ ವರಯತ್=ಜ್ಞಾನಯುಕ್ತನನ್ನಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದನು. || ೩ ||

ಭಾ || ದೀರ್ಘಕಾಲಂ ಚರ್ಚನಾಯ ಸೂರ್ಯಮಾರೋಹಯದ್ಧಿವಿ | ಜ್ಞಾನೈರಾದಯೋಗೈಂಚ ಪ್ರಾಣಾತ್ಮನಂ ಸಮೈರಯತ್ || ೩ ||

ಅ || ಇಂದ್ರನು ಅಹೋರಾತ್ರ ದೀರ್ಘ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಹಗಲಲ್ಲಿ) ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ವಿರಿಸಿದನು. ಅದಕ್ಕಿ ಯೋಗ್ಯನಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನೂ ಜ್ಞಾನಯುಕ್ತನನ್ನಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದನು || ೩ ||

ಯ || (೬೪) ಇಂದ್ರ ವಾಚೀಷು ನೋತನ ಸಹಸ್ರ ಪ್ರಧನೇಷು ಚ |

ಉಗ್ರ ಉಗ್ರಾಭಿರೋತಿಭಿಃ

|| ೪ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ = ಇಂದ್ರನೇ. ಉಗ್ರಃ=ದುಷ್ಟರಿಗೆ ಕ್ರೂರನಾದ ನೀನು, ವಾಚೀಷು=ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ, ಸಹಸ್ರ ಪ್ರಧನೇಷು ಚ=ಸಹಸ್ರದಿಂದ ಯುದ್ಧವುಳ್ಳವರಾಗುತ್ತಿರಲು (ಅಂದರೆ ನಾವು ಬಹುಮಂದಿಯಿಂದ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವಾಗ್ಗೆ) ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು ಉಗ್ರಾಭಿಃ=ದುಷ್ಟರಿಗೆ ಕರ್ಮವಶಾತ್ ಕ್ರೂರಗಳಾದ, ಸ್ವಭಾವತಃ ಉಗ್ರಗಳಾಗದೇನೆ ಇರುವ ಉತಿಭಿಃ= ಸದಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದ ಅವಃ=ಸರ್ವದಾ ರಕ್ಷಿಸು. || ೪ ||

ಭಾ || ಬಹುಭಿಯುಕ್ತವಾದವನೇನು ಯುದ್ಧೇಷ್ಟಸಿ ಸದಾತನ ನಃ | ದುಷ್ಟೋಗ್ರೈಃ ಸದಾಪ್ರಾಪ್ತಯೈಃ || ೪ ||

ಅ || ಬಹುಮಂದಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದಾಗ್ಯೂ ನಮ್ಮನ್ನು ದುಷ್ಟರಿಗೆ ಕ್ರೂರಗಳಾದ ಸ್ವತಃ ಕ್ರೂರಗಳಾಗದೆ ಇರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಸದಾ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರು. || ೪ ||

ಯ || (೬೫) ಇಂದ್ರಂ ವಯಂ ಮಹಾಧನ ಇಂದ್ರಮರ್ಭೇ ಹವಾಮಹೇ |

ಯುಜಂ ವೃತ್ರೇಷು ವಜ್ರಿಣಂ ||

|| ೫ ||

ಅ || ವೃತ್ರೇಷು=ವೃತ್ರ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯಗಳಾದ ಅಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಯುಜಂ=ವಿರೋಧಿಯಾಗಿ ಕೂಡಿಸುವ (ಇಂದ್ರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ವೃತ್ರೇಷು=ವೃತ್ರಾದ್ಯ ಸುರರಲ್ಲಿ, ಯುಜಂ=ವಿರೋಧಿಯಾಗಿರುವ, ವಜ್ರಿಣಂ=(ವೃಜೀವರ್ಜನೇ) ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟ, (ಅಂದರೆ ಭಯದಿಂದ ಶತ್ರುಗಳು ಇಂದ್ರನ ಸಮಾಪಕೈನೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ) ಇಂದ್ರಂ=ಇಂದ್ರನನ್ನು, ಮಹಾಧನೇ=ಮೋಕ್ಷರೂಪ ಮಹಾ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ, ಇಂದ್ರಂ=ಇಂದ್ರನನ್ನು ಅರ್ಭೇ= (ಪುಗತೌ) ಅಲ್ಪಧನಕ್ಕಾಗಿಯೂ, (ಅಂದರೆ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿಯೂ) ವಯಂ=ಮಹಾ ಧನ ಅಲ್ಪ ಧನಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವ ನಾವು, ಹವಾಮಹೇ=ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. || ೫ ||

ಛಾ || ಮಹದಲ್ಪಧನಾರ್ಥಿನಃ | ಹವಾಮಹೇಽರಿವರ್ಜಂ ತಂ ತಮಸಾಂ ಪ್ರತಿಯೋಗಿನಂ

|| ೫ || ೧೩ ||

ಅ || ಮಹಾಧನ ಅಲ್ಪಧನಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವ ನಾವು ಅಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧಿಯಾದ ಭಯದಿಂದ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟ (ಅಂದರೆ ವಸ್ತುತಃ ದೈತ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದ ಶತ್ರುಗಳು ಇದ್ದರೂ ಆ ದೈತ್ಯರು ತಮಗೆ ಮರಣ ಬಂದಿತ್ತು ಎಂಬ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಇಂದ್ರನ ಸಮಾಪಕೈನೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.) ಅಂತಹ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. || ೫ || ೧೩ ||

ಯ || (೬೬) ಸ ನೋ ವೃಷನ್ನಮಂ ಚರಂ ಸತ್ರಾದಾವನ್ನಪಾವೃಧಿ |

ಅಸ್ಮಭ್ಯಮಪ್ರತಿಷ್ಠತಃ

|| ೬ ||

ಅ || ವೃಷನ್=(ವೃಷ ಶಕ್ತಿಬಂಧನೇ (ವೃಷ ಸೇಚನೇ) (ವೃಷ್ಟಿಕರ್ತನು) ಅಭಿಷ್ಠವನ್ನು ಕೊಡುವವನೇ ಸರ್ವರೈಷ್ಯನೇ, ಸತ್ರಾದಾವನ್=ದುಡಾಣ ದಾನೇ) ಸಮಸ್ತವನ್ನು ಕೊಡುವವನೇ, (ಸರ್ವೇಷ್ಟಂಸ್ತೇಚ್ಛಯಾ ದದಾತಿ) ಸಃ=ಅಂತಹ ನೀನು, ನಃ=ನಮ್ಮದಾದ ಅಮುಂ=ಪರೋಕ್ಷವಾದ, (ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ) ಚರಂ= (ಚರ ಗತಿಭಕ್ಷಣಯೋಃ ಭಕ್ಷಣೀಯವಾದ, ಅನುಭವಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ) ಅನಂದವನ್ನು, ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ=ನಮ್ಮ ಅನುಭವ ಕ್ಕಾಗಿ, ಅಪಾವೃಧಿ=ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಅವೃತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಣವನ್ನು ತೆಗೆ. (ಎಕೆಂದರೆ ನೀನೇ) ಅಪ್ರತಿ ಸ್ಠತಃ=(ಸ್ವುತಾ ಅಪ್ರವರ್ಣೇ) (ಅಗಮನವು) ವೈರಿಗಳಿಂದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಇದಿರಾಗಿ ಬರಲ್ಪಟ್ಟವನಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ ಇದಿರು ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ಶತ್ರುಗಳು ಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲ.) ಅಸವೃಶನು. (ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇಂದ್ರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಚರಂ=ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅಪಾವೃಧಿ=ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಸಫಲವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು. ಅಥವಾ ಚರಂ=ಮೇಘವನ್ನೂ ಪರೋಪಕಾರ ಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈಶ್ವರನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವುದರಿಂದ ನಃ=ನಮಗಾಗಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿದವನು ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ=ನಮಗಾಗಿ, ಅಪಾವೃಧಿ= ತೆರೆ (ಪರೋಪಕಾರಾರಾಂ ಸತಾಂ ವಿಭೂತಯಃ ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯಿಂದ) (ವೃಷ್ಟಿ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡು) || ೬ ||

ಭಾ || ಅಸ್ಮದೀಯಂ ಚರಂ ಭೋಜ್ಯಮಾನಂದಂ ತಮಸಾವೃಣಾ | ಮೋಕ್ಷಗಂ ಸರ್ವದಾ
ತಸ್ತನುಶ್ರೇಷ್ಠಂ ದ್ವೈತೋ ವ್ಯಸನಃ || ೬ ||

ಅ || ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುವನೇ, ಅಸದೃಶನಾದ ನೀನು, ನಮ್ಮದಾದ, ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ
(ಚರಂ=)ಭೋಜ್ಯವಾದ ಅನಂದವನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಅವೃತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕಾಗಿ
ಅವರಣವನ್ನು ತೆಗೆ. || ೬ ||

ಋ || (೬೭) ತುಂಜೇ ತುಂಜೇ ಯ ಉತ್ತರೇ ಸ್ತೋಮಾ ಇಂದ್ರಸ್ಯ ವಜ್ರಿಣಃ |
ನ ವಿಂಧೇ ಅಸ್ಯ ಸುಷ್ಪತಿಂ || ೭ ||

ಅ || ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ, ತುಂಜೇ ತುಂಜೇ= ತುಜಿ ಗತೌ ದಾನೇ(ವಾ) ನಿನ್ನಿಂದ ಗಮನ ಮಾಡಲ್ಪಡು
ತ್ತಿರಲು (ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿಸುತ್ತಿರಲು) ದಾನಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ
ಯುಂಟಾಗುತ್ತಿರಲು (ದೇಶಾಂತರ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಲೀ, ದಾನವಾಗಲೀ (ನಿನ್ನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿದ್ದರೇನೇ ಅಗುತ್ತದೆ.
ಯೇ=ಯಾವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಾದ, ಉತ್ತರೇ-ಉತ್ತಮಗಳಾದ, ಸ್ತೋಮಾಃ-ಸ್ತುತಿ ವಿಶೇಷಗಳೋ, (ಅವುಗಳೂ
ಕೂಡ) ಅಸ್ಯ ವಜ್ರಿಣಃ ಇಂದ್ರಸ್ಯ-ಈ ವಜ್ರಧಾರಿಯಾದ ಇಂದ್ರನಾದ ನಿನ್ನ, ಸುಷ್ಪತಿಂ-ಶೋಭನವಾದ
ಸ್ತುತಿತ್ವವನ್ನು, ನ ವಿಂಧೇ-(ವಿಧ್ವಂಸಿಸಲಾಭೇ) ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಅನಂತ ಗುಣಗಳಿದ್ದದ
ರಿಂದ ಸಮಸ್ತವನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸದಿರುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಸಮಸ್ತ ಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸದಿರುವುದರಿಂದ
ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. || ೭ ||

ಭಾ || ತ್ವಯೈವ ಪ್ರೇರಣೇ ಜಾತೇ ತತ್ರತತ್ರ ಯ ಉತ್ತರಾಃ | ತೇಽಪಿ ಸ್ತೋಮಾಃ ಸುಷ್ಪತಿ
ತ್ವಮಸ್ಯಾನಂತಾನ್ ಚಾಪ್ನುಯಃ || ೮ ||

ಅ || ಆವಾವ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಪ್ರೇರೇಪಣೆಯುಂಟಾಗುತ್ತಿರಲು (ನೀನೇ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಿರಲು)
ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಾದ ಉತ್ತಮಗಳಾದ ಸ್ತುತಿ ವಿಶೇಷಗಳಿದ್ದಾ ಪ್ರೇ, ಅವುಗಳೂ ಕೂಡ ಇಂದ್ರನಾದ ನಿನ್ನ (ಗುಣಗಳು)
ಅನಂತಗಳಾದುದರಿಂದ (ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸದಿರುವುದರಿಂದ) ಶೋಭನವಾದ ಸ್ತುತಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದು
ವುದಿಲ್ಲ. || ೮ ||

ಋ || (೬೮) ವೃಷಾ ಯುಧೇವ ವಂಸಗಃ ಕೃಷ್ಣೀರಿಯತೋಜಸಾ |
ಈಶಾನೋ ಅಪ್ರತಿಷ್ಕುತಃ || ೯ ||

ಅ || ವಂಸಗಃ=ಒಂದು ವೃಷಭಕ್ಕೆ ಇದಿರು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವ ಇನ್ನೊಂದು ವೃಷಭವು ವಂಸ ಎನಿಸು
ತ್ತದೆ. ಅವನ್ನು ಕುರಿತು ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವ ವೃಷಭವು ಹೋಗುತ್ತದೋ, ಆ ವೃಷಭವು
ವಂಸಗಃ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ವೃಷಾ=ವೃಷಭವು, ಯುಧೇವ=ಎತ್ತರಗಳ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಸೆಳೆಯು
ತ್ತದೋ ಹೀಗೆಯೇ ಈಶಾನಃ=ಪ್ರಭುವಾದ, ಅಪ್ರತಿಷ್ಕುತಃ=ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿಲ್ಲದಿರುವ ಇಂದ್ರನು, ಕೃಷ್ಣೀಃ=ಪ್ರಜೆ
ಗಳನ್ನು ಓಡಿಸಾ=ಸಾರ್ವಭೃದಿಂದ, ಇಯತಿಃ=(ಸುಗತಃ) ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೯ ||

ಭಾ || (೧) ಪ್ರತಿವೀರೋ ವೃಷಾ ವಂಸಸ್ತದ್ಗಂತಾ ವಂಸಗೋ ವಿಭೀಃ | ಯೂಥಾನ್ಯಾಳ
ರ್ಷತಿ ಯಥಾ ಪ್ರಜಾಃ ಪ್ರೇರಯತಿ ಪ್ರಭುಃ || (೨) ಅಲ್ಪಸ್ಯಾಪಿ ಕ್ರಸಿದ್ಧೌವೇ
ದೃಷ್ಟಾಂತತ್ವಂ ತು ಯುಜ್ಯತೇ || ೮ ||

ಅ || (೧) ಪ್ರತಿಭಟನಾದ ಎತ್ತು ವಂಸ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಪ್ರತಿಭಟಿ ವೃಷಭವನ್ನು ಕುರಿತು
ಭರ್ಷಯವಾಗಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋಗತಕ್ಕದ್ದು ವಂಸಗ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಗೋವುಗಳ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ
ಸೆಳೆಯುತ್ತದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸರ್ವ ಸಮರ್ಥನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) ಹಾಗಾದರೆ
ಸರ್ವೇಶ್ವರನಿಗೆ ಅಲ್ಪವಾದ ವೃಷಭವು ದೃಷ್ಟಾಂತವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವುದೆಂದರೆ (ವಿಶ್ವಾಸವು ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ
ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಅದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೇ ಆಗಬೇಕು. ವಿವಕ್ಷಿತ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಕೊಡುವುದೇ
ದೃಷ್ಟಾಂತದ ಕಾರ್ಯವು. ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ ಅಲ್ಪತ್ವಾದಿಗಳು ಅಪ್ರಯೋಜಕವು ಆದ ಕಾರಣ) ಲೋಕದಲ್ಲಿ
ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಪವಾದುದಕ್ಕೂ ದೃಷ್ಟಾಂತತ್ವವು ಕೊಡುತ್ತದೆ. (ಅಲ್ಪವಾದುದೂ ದೃಷ್ಟಾಂತ
(ನಾಗುವುದು) || ೮ ||

ಋ || (೬೯) ಯ ಏಕಶ್ಚರ್ಷಣೇನಾಂ ವಸೂನಾಮಿರಜ್ಯತಿ |

ಇಂದ್ರಃ ಪಂಚಕ್ಷತೀನಾಂ

|| ೯ ||

ಅ || ಯಾವ ಇಂದ್ರನೊಬ್ಬನೇ ಚರ್ಷಣೇನಾಂ=ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು, ವಸೂನಾಂ=ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಪಂಚ
ಕ್ಷತೀನಾಂ=ದೇವತೆಗಳು ಗಂಧರ್ವರು, ದೈತೇಯರು, ಪಿತೃಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು ಎಂಬ ಐದು ವಿಧ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು
ಇರಜ್ಯತಿ (ಇರಜ್ ಎಶ್ವರೇ) ನಿಮಿಸುತುತ್ತಾನೋ, (ಆತನು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾನೆ) || ೯ ||

|| ಭಾ || ರಾಜಾ ಭವತಿ ವಿತ್ತಾನಾಂ ಪ್ರಜಾನಾಂಚೈಕ ಏವ ಯಃ | ದೇವಗಂಧರ್ವ ದೈತೇಯ
ಪಿತೃಮಾನುಷ ಭೇದತಃ | ಪ್ರಜಾನಾಮಪಿ ಪಂಚಾನಾಂ ಸಾಮಾನ್ಯಾಚ್ಚ ವಿಶೇಷತಃ || ೯ ||

ಅ || ಯಾವ ಇಂದ್ರನೊಬ್ಬನೇ, ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೂ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ದೇವತೆಗಳು ಗಂಧರ್ವರು ದೈತರು ಪಿತೃ
ಗಳು ಮನುಷ್ಯರು ಎಂಬ ಭೇದದಿಂದ ಐದು ವಿಧ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ರಾಜನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ, ಚರ್ಷಣೇನಾಂ ಎಂದು
ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದು. ವಿಶೇಷವನ್ನು ವಿಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪಂಚಕ್ಷತೀನಾಂ ಎಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದು.
(ಆವಕಾರಣ ಪುನರುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ.) || ೯ ||

ಋ || (೭೦) ಇಂದ್ರಂ ವೋ ವಿಶ್ವತಸ್ತರಿ ಹವಾಮುಹೇ ಜನೇಭ್ಯಃ |

ಅಸ್ಮಾಕಮಸ್ತು ಕೇವಲಃ

|| ೧೧ || ೧೪ || ೭ || ೨ ||

ಅ || (ವಿಶೇಷವೇ) ವಿಶ್ವತಃ=ಸರ್ವಗತನಾದ ಇಂದ್ರಂ=ಪ್ರೇರೆಯನ್ನು ಇಂದ್ರನನ್ನು, ಜನೇಭ್ಯಃ=
ಐತಿಹಾಸಿಕವಾದ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ, ಪರಿ=ಜಿನ್ನಾಗಿ, ಹವಾಮುಹೇ=ಸರ್ವರಿಗೆ ತೋರುವ

ಹಾಗೆ ಏಕತ್ರ ನಿಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. ಕೇವಲಃ=ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಕೇವಲ ಈ ಇಂದ್ರನು, ಅಸ್ಮಾಕಂ=ನಮಗೆ, ಅಸ್ತು=ಇಷ್ಟಪ್ರದನಾಗಲಿ. || ೧೦ ||

ಭಾ || ಸಮ್ಯಗ್ವ್ಯನಾಮಹೇ ಸರ್ವಗತಂಚ ವ್ಯಕ್ತರೂಪತಃ | ಸ್ಥಾತುಮೇಕತ್ರ ಪೋರ್ಥಾಯ ಜನಾ ನೋಣಸ್ತು ಸ ಕೇವಲಃ || ೧೦ || ೧೪ || ೭ || ೨ ||

ಅ || ಎಲೋ ಜನರೇ, ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಬುತ್ತಿಜರು, ಯಜಮಾನರೂ ಅದ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಜಿನ್ನಾಗಿ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತ ಮಧ್ಯಮ ಪರಿಣಾಮ ರೂಪದಿಂದ ಏಕತ್ರ ನಿಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಅಸಹಾಯನಾದ ಇಂದ್ರನು ನಿಮಗೂ ನಮಗೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇಷ್ಟಪ್ರದನಾಗಲಿ || ೧೦ || ೧೪ || ೭ || ೨ ||

ಅವ || ೧೦ ಋಕ್ಕು -೨ವರ್ಗ. ಇಂದ್ರ ಸೂಕ್ತವು. |

ಋ || (೭೧) ಏಂದ್ರ ಸಾನಸಿಂ ರಯಿಂ ಸಜಿತ್ವಾನಂ ಸದಾಸಹಂ |

ವರ್ಷಿಷ್ಯಮೂತಯೇ ಭರ

|| ೧ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರನೇ, ಸಾನಸಿಂ=(ನನ ಷಣ ಸಂಭಕ್ತೌ) (ಷಣು ದಾನೇ) ಸತ್ಪಾತ್ರದಾನ ಹರಿಭಜನಾದಿ ರೂಪವಾದ ಲಾಭದಿಂದ ಕೊಡಿರುವ, ಸಜಿತ್ವಾನಂ=(ಜಿಜಯೇ)ಜಯಿಸುವ ಪುತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಕೊಡಿರುವ. ಸದಾ ಸಹಂ ಸರ್ವದಾ ಬಲವುಳ್ಳ, ವರ್ಷಿಷ್ಯಂ=ಅತಿ ವೃದ್ಧವಾದ, (ಅತಿ ಮಹತ್ತಾದ) ಊತಯೇ=ರಕ್ತಾ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ, ರಯಿಂ=ಜ್ಞಾನದ್ರವಿಣ ರೂಪವಾದ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು, ಅಭರ-(ಹೃಷಿ ಹರಣೇ) ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ. (ಕೊಡು.) || ೨ ||

ಭಾ || ಜಯಿಣಾ ಸಹಿತಂ ಲಾಭಯಾತ್ಮಂ ಸದಾ ಬಲಂ | ವರ್ಷಿಷ್ಯಂ ಸುಮಹದ್ರಕ್ತಾ ನಿಮಿತ್ತಂ ನಿತ್ಯದಾ ಭರ || ೧ ||

ಅ || ಇಂದ್ರನೇ, ಜಯಿಸುವ ಪುತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಕೊಡಿರುವ, ಸತ್ಪಾತ್ರ ದಾನಾದಿ ಲಾಭಗಳಿಂದ ಕೊಡಿದ, ಸದಾ ಬಲವುಳ್ಳ, ವರ್ಷಿಷ್ಯಂ ಅಂದರೆ ಅತಿ ಮಹತ್ತಾದ, ರಕ್ತಾನಿಮಿತ್ತವಾದ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಕೊಡು. || ೧ ||

ಋ || (೭೨) ನಿ ಯೇನ ಮುಷ್ಠಿಹತ್ಯಯಾ ನಿ ವೃತ್ರಾ ರುಣಧಾನುಹೈ |

ತೋತಾಸೋ ನೃವತಾ

|| ೨ ||

ಅ || ಯೇನ=ಯಾವ ದ್ರವ್ಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ, ತೋತಾಸಃ=ನಿನ್ನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾದ ನಾವು, ಮುಷ್ಠಿ ಹತ್ಯಯಾ=ಮುಷ್ಠಿಪ್ರಹಾರದಿಂದ. (ಅರಿನ್=ಬಾಹ್ಯ ರತ್ನಗಳನ್ನು) ನಿರುಣಧಾನುಹೈ=ತಡೆಯುತ್ತೇವೋ ಮತ್ತು ಯಾವ ದ್ರವ್ಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ, ವೃತ್ರಾ=ಅಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ನಿರುಣಧಾನುಹೈ=ರುಧಿರ್ ಅವರಣೆ(ತಡೆಯುತ್ತೇವೋ, ಯಾವ ದ್ರವ್ಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ, ಆರ್ವತಾ=ಅರ್ದಾದಿಗಳಿಂದ, (ಕೆಲವು ರತ್ನಗಳನ್ನು) ನಿರುಣಧಾನುಹೈ ತಡೆಯುತ್ತೇವೋ, (ಅಂತಹ ದ್ರವ್ಯವನ್ನೇ ಕೊಡು.) || ೨ ||

ಭಾ || ಯೇನಾರೀನ್ನುಷ್ಟಿಯುದ್ದೇನ ತಮಾಂಸಿ ಜ್ಞಾನಯುದ್ಧತಃ | ತ್ವತ್ಪ್ರೇರಿತಾ ನಿರುಂ
ಧಾಮಃ ಕಾಂಕ್ಷಿದ್ವಾ ತುರಗಾದಿಭಿಃ | ಆವೃತ್ಯವೋಪಸರ್ಗಸ್ಯ ಕ್ರಿಯಾವೃತ್ತಿಭಃ
ವಿಷ್ಯತಿ || ೨ ||

ಅ || ಯಾವ ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯ ದ್ರವ್ಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ನಿನ್ನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾದ ನಾವು ಮುಷ್ಟಿಘಾತದಿಂದ
ಬಾಹ್ಯ ಶತ್ರುಗಳನ್ನೂ ಜ್ಞಾನ ಯುದ್ಧದಿಂದ ಅಜ್ಞಾನಗಳನ್ನೂ, ಆಶ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಶತ್ರುಗಳನ್ನೂ ತಡೆಯು
ತ್ತೇವೋ, (ಅಂತಹ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕೊಡು) ನಿ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗವು (೩) ಮೂರು ಸಲ ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ರುಣ
ಧಾಮಾಜ್ಯ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಗೂ ಮೂರಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲೇಬೇಕು. (ಉಪಸರ್ಗಾಃ ಕ್ರಿಯಾ
ಯೋಗೇ ಎಂದು ಕ್ರಿಯಾ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದರೇನೇ ಉಪಸರ್ಗಗಳೆನಿಸುವುದು.) || ೨ ||

ಮ || (೭೩) ಇಂದ್ರ ತೋತಾಸ ಆ ವಯಂ ವಪ್ರಂ ಘನಾ ದದೀಮಹಿ |

ಜಯೇಮ ಸಂ ಯುಧಿ ಸ್ಪೃಧಃ

|| ೩ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರನೇ, ತೋತಾಸಃ=ನಿನ್ನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾದ ನಾವು, ವಪ್ರಂ=(ವಜ್ರಗತೌ, ರಮಾ
ಕ್ರೀಡಾಯಾಂ) ಜ್ಞಾನಾನಂದಗಳನ್ನು, ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನ ವಿಷಯಕ ರತಿಯನ್ನು, ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನ ನಿಮಿತ್ತವಾದ
ಆನಂದವನ್ನು ಘನಾ=ದೃಢವಾಗಿ, ಆ ದದೀಮಹಿ = (ಕುಡುಗಾ ದಾನೇ) ಹೊಂದುವೆವು. (ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ
ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನ ಆನಂದಗಳೆಲ್ಲವರಾಗುವವು.) ನಿನ್ನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿಯೇ, ಯುಧಿ-ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ
ಸ್ಪೃಧಃ=ಸ್ಪರ್ಧೆ ಸಂಘರ್ಷ) ಸ್ಪರ್ಧೆಯುಳ್ಳವರನ್ನು (ಇತರರನ್ನು ತರಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇವೆಂದು ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವರನ್ನು)
ಅಥವಾ ಯುದ್ಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲು, ಸ್ಪೃಧಃ=ಸ್ಪರ್ಧೆಯಿಂದ ಲಗತಕ್ಕೆ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಸಂಜಯಿ(ಮಃ ಚಿನ್ನಾಗಿ
ಗೆಲ್ಲುವೆವು. (ಅಂದರೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜಯವುಳ್ಳವರಾಗುವೆವು) || ೩ ||

ಭಾ|| ತ್ವತ್ಪ್ರೇರಿತಾ ಜ್ಞಾನರತಿಂ ದೃಢತ್ವೇನಾದದೀಮಹಿ

|| ೩ ||

ಅವ || ಇಂದ್ರನೇ ನಾವು ನಿನ್ನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿಯೇ ಜ್ಞಾನಾನಂದಗಳನ್ನು ದೃಢವಾಗಿ ಹೊಂದುವೆವು.
(ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನ ಆನಂದಗಳುಳ್ಳವರಾಗುವೆವು) || ೩ ||

ಮ || (೭೪) ವಯಂ ಶೂರೇಭಿರಸ್ತೃಭಿರಿಂದ್ರ ತ್ವಯಾ ಯುಜಾ ವಯಂ |

ಸಾಸಹ್ಯಾಮ ಪೃಶನ್ಯತಃ||

|| ೪ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರನೇ, ತ್ವಯಾ ಯುಜಾ=ನೀನು ಸಖನಾಗಿರುವಾಗ, (ನಿನ್ನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ)
ಶೂರೇಭಿಃ=ಶೂರರಾದ, ಅಸ್ತೃಭಿಃ=ಅಸು ಕ್ಷೇಪಣೀ ಅಸ್ತ್ರಗಳುಳ್ಳ (ಮಂತ್ರ ಅಥವಾ ಆಯುಧಗಳುಳ್ಳ) ಅಥವಾ
ಆಯುಧವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ, ಚಿನ್ನಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವ ಭೃತ್ಯರೆಂದೊಡಗೂಡಿ, ಪೃಶನ್ಯತಃ
=(ಯುಧ ಸಂಪ್ರಹಾರಣೆ)ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ವಯಂ = ನಾವು, ಸಾಸಹ್ಯಾಮ = ಅತಿಶಯವಾಗಿ
ಫುನಃ ಫುನಃ ಸಹಿಸುವೆವು. ಮತ್ತು ಅವರಿಗೆ ಅಭಿಮುಖರೇ ಆಗುವೆವು ಮತ್ತು ವಯಂ=ನಾವು, ತ್ವಯಾ ಏವ=
ನಿನ್ನ ಅಧೀನವಾದ ಸತ್ತಾವುಳ್ಳವರೇ ಆಗಿರುತ್ತೇವೆ.

|| ೪ ||

ಭಾ|| ತ್ವಯಾ ವೈ ತನ್ಮತಃ ಶಕ್ರೋನಭಿಷ್ಠಾಮ ಸುಯೋಧ್ಯುಭಿಃ

|| ೪ ||

ಅ || ನಿನ್ನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಯುದ್ಧಮಾಡುವ ಭೃತ್ಯರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಯುದ್ಧಮಾಡುವ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಇದಿರಾಗಿ ಹೋಗುವೆವು. || ೪ ||

ಯ|| (೭೫) ಮಹಾ^೨ಇಂದ್ರಃ ಪರಶ್ವ^೨ ನು ಮಹಿ^೨ತ್ವಮಸ್ತು ವಜ್ರಿಣೇ |

ದೈರ್ಘ್ಯ ಪ್ರಥಿನಾ ಶವಃ

|| ೫ || ೧೫ ||

ಅ || ನು = ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ. ಇಂದ್ರಃ = ಈ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಮಹಾನ್ = ಅನಂತ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೋ, ಪರಶ್ವ = ಆನಾದಿಯೋ, (ಸರ್ವ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಾಶವಿಲ್ಲದವನೋ,) (ಸರ್ವದಾ ಇರುವವನೋ) ಪ್ರಥಿನಾ = ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ, ದೈರ್ಘ್ಯ = ಆಕಾಶದಂತೆ, ದೇಶದಿಂದಲೂ ನಾಶವಿಲ್ಲದವನೋ, (ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನೋ.) ಶವಃ = ಸುಖಸ್ವರೂಪನೂ ಬಲಸ್ವರೂಪನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೋ, (ಆದ ಕಾರಣ) ಮಹಿತ್ವಂ = ಸರ್ವೋತ್ತಮವಾದ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವು ವಜ್ರಿಣೇ = ವಜ್ರೇ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ, ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೇನೇ ಅಸ್ತು = ಇರಲಿ. (ಆತನಿಗೇನೇ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.) ಜೀವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬಾರದು || ೫ ||

ಭಾ|| (೧) ಯಸ್ಮಾನ್ನಹಾನನಾದಿಶ್ಚ ನಿಷ್ಕುರ್ಜೀವೋವರಶ್ಚಘಾ | ತಸ್ಯೈವಾಸ್ತು ಮಹತ್ತ್ವಂ
ತನ್ನ ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮತಾಂ ಸ್ಮರೇತ್|| ಆಕಾಶವತ್ಪ್ರಥಿವ್ಯಾಸೌ ಶವಃ ಸುಖಬಲೇ ಕಥಾ

|| ೫ || ೧೫ ||

ಅ || ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನೋ, ದೇಶ ಕಾಲಗಳಿಂದ ಆನಾದಿಯೋ, ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಆಕಾಶದಂತೆ ಇರುವವನೋ, ಹಾಗೆಯೇ, (ಶವಃ = ನಿತ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದಸುಖ ಬಲ ಸ್ವರೂಪನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಜೀವನು ಗುಣಾದಿಗಳಿಂದ ಅವರನೋ ಆದಕಾರಣ ಅಂತಹ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೇನೇ ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವು ಇರಲಿ (ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು) ಅಥವಾರಾದ ಜೀವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಸ್ಮರಿಸಬಾರದು (ತಿಳಿಯಬಾರದು.) || ೫ || ೧೫ ||

ಯ|| (೭೬) ಸಮೋಹೇ ವಾ ಯ ಆಶತ ನರಸ್ತೋಕಸ್ತು ಸನಿತಾ |

ವಿಪ್ರಾಸೋ ವಾ ಧಿಯಾಯವಃ

|| ೬ ||

ಅ || ಯೇ = ಯಾರು, ಸಮೋಹೇ = (ವಹಪ್ರಾಪಣೇ) ಅನ್ಯರಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೂ, (ಅಂದರೆ ಇತರರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾದಾಗ್ಯೂ) ತೋಕಸ್ಯ = ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಅಪತ್ಯದ, ಸನಿತಾ = ಲಾಭವಾಗುತ್ತಿರಲು, ಆಶತ = (ಆಶೂ ವ್ಯಾಪ್ತ ಸಂಘಾತೇಚ) (ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಶರಣು) ಹೊಂದಿದರೋ, (ಅವರೇ) ನರಃ = ಪುರುಷರು. (ಇತರರು ಪಟುಗಳು) ಮತ್ತು, ಧಿಯಾಯವಃ = ಯಾರು ಬುದ್ಧಿಯುಕ್ತರೋ, (ಭಗವಜ್ಞಾನಿಗಳೋ,) (ಅವರೇ) ವಿಪ್ರಾಸಃ = ವಿಪ್ರರು. (ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು,) ಭಗವಜ್ಞಾನಿಗಳು. (ಭಗವಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲವವರು ತಾವೇ ಪಂಡಿತರೆಂದು ತಿಳಿದವರು ಯಾರು ಮೂರ್ಖರೋ, ಅವರು ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಸಮಾನರು.) || ೬ ||

ಭಾ || ಅನ್ಯಸಂವಹನೇವಾಪಿ ಯೇ ತಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಜನಾರ್ದನಂ | ಜ್ಞಾನಲಾಭೇನತು
ನರಸ್ತ ಏವ ಹೇತವೋಽಪರೇ || ವಿಪ್ರಾಶ್ಚೈವ ಧಿಯಾ ಯುಕ್ತಾಃ ಮೂರ್ಖಾಃ ಶೂದ್ರ
ಸಮಾ ಮತಾಃ || ೬ ||

ಅ || ಯಾರು ಅನ್ಯರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೂ, (ಅನ್ಯರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾದಾಗ್ಯೂ) ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಮಗುವಿನ
ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದ (ಸತ್ಪುತ್ರನು ನಗಕದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವನು, ಜ್ಞಾನವಾದರೂ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಉದ್ಭವಿಸುವುದರಿಂದ
ಜ್ಞಾನವೇ ಮುಖ್ಯ ಸತ್ಪುತ್ರನು.) ಯಾರು ಆ ಜನಾರ್ದನನನ್ನು ಶರಣುಹೊಂದುತ್ತಾರೋ, ಅವರೇ ಪುರುಷರು.
ಇತರರು ಪಶುಪ್ರಾಯರು. ಯಾರು ಭಗವಂಜ್ಞಾನಿಗಳೋ, ಅವರೇ ವಿಪ್ರರು. ಯಾರು ತಾವೇ ಪಂಡಿತರು
ಎಂದು ತಿಳಿದ ಮೂರ್ಖರೋ, ಅವರು ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಸಮಾನಿಕರು. || ೬ ||

ಋ || (೭೭)ಯಃ ಕುಕ್ಷಿಃ ಸೋಮಪಾತಮಃ ಸಮುದ್ರ ಇವ ಪಿನ್ವತೇ |

ಉರ್ವೀರಾವೋ ನ ಕಾಕುದಃ

|| ೭ ||

ಅ || (ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು) ಯಃ ಕುಕ್ಷಿಃ=ಯಾವ ಕುಕ್ಷಿಯು ಸೋಮಪಾತಮಃ=ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸೋಮ
ಪಾನ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೋ, ಅದು, ಸಮುದ್ರ ಇವ=ರತ್ನಾಕರದಂತೆ, ಪಿನ್ವತೇ=(ಪಿವಿ ಸೇಚನೇ) ಯಾವ ಯಾಜ್ಞಕನ
ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುತ್ತದೋ ಆತನಿಗೆ ಸಮಸ್ತ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತದೆ. ಕೊಡುತ್ತದೆ. (ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು)
ಕಾಕುದಃ=ನಾಲಿಗೆಗಳು, ಉರ್ವೀಃ=ಬಹಳಗಳಾದ, ಆವೋನ=ಮಹಾ ಜಲಗಳಂತೆಯೇ. (ಭಕ್ತರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು
ಹೊಂದಿಸುವವುಗಳು.) (ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಬಹುಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ನಾಲಿಗೆಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಕಾಕುದಃ
ಎಂದು ಬಹುವಚನವು ಕೊಡುತ್ತದೆ.) || ೭ ||

ಭಾ || ಯಃ ಕುಕ್ಷಿಸ್ತಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ಸಮುದ್ರ ಇವ ಸೋಮಲಾಘ್ | ಕಾಮಾನ್ ತ್ವರತಿ
ಭಕ್ತಾಯ ಮಹಾಹೇ ಇವ ತರ್ಪಕಾಃ || ಕಾಕುದಸ್ತಸ್ಯ ಜಿಹ್ವಾಃ ಸ್ಫುರ್ಬಹ್ನೋಃ
ಬಹುಮುಖೇಷು ಯಾಃ || ೭ ||

ಅ || ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ಅಥವಾ ಪಾನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸೋಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸ
ತಕ್ಕದ್ದು ಯಾವುದು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕುಕ್ಷಿಯು (ಹೊಟ್ಟೆಯು) ಇದೆಯೋ, ಅದು ರತ್ನಾಕರದಂತೆಯೇ
ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕುಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ಸೋಮವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿರತಕ್ಕ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸಮಸ್ತ ಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಸರ್ವದಾ ಕೊಡುತ್ತಿ
ರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು (ಕಕುದ್ ತಾಲು (ದವಡೆ)ಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟತಕ್ಕ) ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಲಿಗೆಗಳು ಕಾಕುದಃ ಎನಿಸು
ತ್ತವೆ. ಅವುಗಳು ಮಹಾ ಜಲಗಳಂತೆಯೇ ಭಕ್ತರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಗುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆ. (ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ಒಬ್ಬನೇ.
ಆತನ ನಾಲಿಗೆಯೂ ಒಂದೇ. ಆದಕಾರಣ ಕಾಕುದಃ ಎಂದು ಬಹು ವಚನವು ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ)
ಸಹಸ್ರಶೀರ್ಷಾ ಪುರುಷಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಉಕ್ತರೀತಿಯಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಬಹುಮುಖಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ
ನಾಲಿಗೆಗಳೂ ಬಹಳ ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ, ಅವುಗಳು ಮಹಾ ಜಲಗಳಂತೆಯೇ ಭಕ್ತರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು
ಹೊಂದಿಸುತ್ತವೆ. || ೭ ||

ಋ || (೭೮)ಏ ನಾ ಹ್ಯಸ್ಯ ಸೂನ್ಯತಾ ವಿರಸ್ತೀ ಗೋಮುತೀ ಮಹೀ |

ಪಕ್ಷಾ ಶಾಖಾ ನ ದಾರುಷೇ

|| ೮ ||

ಅ || (ಯಾವ ನೀನು) ವಿರಪ್ತಃ=ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಲವುಳ್ಳವನೋ, 'ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ವಾಣಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವವನೋ' ಅಸ್ಯ=ಬಲಿಷ್ಠನಾದ ನಿನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ, ಗೋಮತಿಃ=ವಚನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ (ವೇದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ (ಸ್ತುತೃವಾದ), ಮಹೀ=ಮಹತ್ತಾದ, ಸೂನ್ಯತಃ=ಯಾವುದು ಸಾಧುವಾದ ವಾಣಿಯೋ (ಅದೂ ಕೂಡ) ಏವಹ=ಹೀಗೆಯೇ ಕುಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಂತೆಯೇ, ದಾಶುಷೇ=ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಪಕ್ಷಾ=ಪಶ್ಯಫಲವುಳ್ಳ, ಶಾಖಾನ=ಕಲ್ಪತರು ಶಾಖೆಯಂತೆ, ಅಭಿಷ್ಠವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ.) || ೮ ||

ಭಾ || ಏವಮೇವಾಸ್ಯ ವಾಣೀ ಚ ವೇದೇತಾ ಮಹತೀ ತಥಾ | ಪಕ್ಷಶಾಖೇವ ಯಜತೇ ವರದಾತ್ರೀ ವಿರಪ್ತಿನಃ | ಬಲಿಷ್ಠಸ್ಯ ಹಿ ತೇ || ೮ ||

ಅ || ವಿರಪ್ತಿನಃ = ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಲವುಳ್ಳ ಈ ನಿನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ, ವೇದಗಳಿಂದ ಸ್ತುತೃವಾದ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವೂ ಪ್ರಶಸ್ತವೂ ಮಂಗಳ ರೂಪವೂ ಸತ್ಯವೂ ಪ್ರಿಯವೂ ಆದ ಮಾತು ಇದೆಯೋ, ಅದೂ ಕೂಡ ಕುಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಂತೆಯೇ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದ ಶಾಖೆಯಂತೆ ಸರ್ವಾಭಿಷ್ಠದಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. || ೮ ||

ಮ || (೭೯) ಏವಾ ಹಿ ತೇ ವಿಭೂತಯ ಉತಯ ಇಂದ್ರ ಮಾವತೇ |

ಸದ್ಯಶ್ಚಿತ್ಸಂತಿ ದಾಶುಷೇ

|| ೯ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ = ಇಂದ್ರನೇ, ತೇ ದಾಶುಷೇ=ನಿನ್ನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ (ಹವಿಸ್ಸು ಮೊದಲಾದುದನ್ನು ಕೊಡುವ ಮಾವತೇ=(ಮಾಡ್ ಮಾನೇ) ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ತೇ=ನಿನ್ನ ವಿಭೂತಯಃ = ಐಶ್ವರ್ಯಗಳು, ಉತಯಃ=ರಕ್ಷಣೆಗಳೂ ಕೂಡ, ಸದ್ಯಶ್ಚಿತ್ = ಈಗಲೂ ಕೂಡ, ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂತೈವ ಹಿ = ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. || ೯ ||

ಭಾ || ಸಂತಿ ಸದ್ಯೋಽಪಿ ಯಜತೇ ಹಿ ತೇ | ಮಾವತೇ ಜ್ಞಾನಿನೇ ನಿತ್ಯಮೂತಯಶ್ಚ ವಿಭೂತಯಃ || ೯ ||

ಅ || ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಯಜ್ಞಮಾಡುವ (ಮಾವತೇ=) ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನಿಗೆ ಕೊಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ ನಿನ್ನ ಅಧೀನಗಳಾದ, ನೀನೇ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಐಶ್ವರ್ಯಗಳೂ ನೀನು ಮಾಡತಕ್ಕ ರಕ್ಷಣೆಗಳೂ ಕೂಡ, ಸದ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಂದರೆ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಭಕ್ತರ ವಿಷಯಕ್ಕಾಗಿ ಆಗಿವೆ. ಭಕ್ತರಿಗೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಇವೆ. (ತಾನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಆನಂದ ಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಅನುಭವಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವಥಾ ಅಲ್ಲ.) || ೯ ||

ಮ || (೮೦) ಏವಾ ಹ್ಯಸ್ಯ ಕಾಮ್ರಾ ಸೋಮ ಉಕ್ಥಂಚಿ ಶಂಸ್ಯಾ |

ಇಂದ್ರಾಯ ಸೋಮಸೀತಯೇ

|| ೧೦ || ೧೬ || ೮ ||

ಅ || ಅಸ್ಯ = ಈ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ, ಕಾಮ್ರಾ = ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ವಿಷಯಗಳಾದ, (ಪ್ರಿಯಗಳಾದ) ಉಕ್ಥಂ = ಉಕ್ಥಗಳು, (ಮುಗ್ಧ ಪುಗು) ಸೋಮಸೀತಯಃ = ಸೋಮಪಾನಕ್ಕಾಗಿ, ಇಂದ್ರಾಯ ಇಂದ್ರನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಶಂಸ್ಯಾ =

ಏವಹಿ=ಹೊಗಳಲರ್ಹಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಸ್ತೋಮಶ್ವ=ಸಾಮ ವಿಶೇಷಗಳೂ ಕೂಡ, (ಇಂದ್ರನನ್ನು ದೈತಿಸಿ ಸೋಮ ಪಾನಕ್ಕಾಗಿ ಗಾನಾರ್ಹಗಳೇ ಆಗಿವೆ.) (ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಸನ್ನನಾದವನೇ ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವುದಲ್ಲ) ಆಪ್ತಕಾಮಸ್ಯ ಕಾಸ್ಪೃಹಾ, ಎಂದು ಪ್ರಮಾಣವು. || ೧೦ ||

ಭಾ || ಸ್ತೋಮಾ ಉಕ್ಥಾಽನಿ ಚೈವಾಸ್ಯ ತಸ್ಮೈ ಕಾಮ್ಯಾನಿ ಸರ್ವದಾ | ಗೇಯಾಃ ಶಂಸ್ಯಾನಿ ಸೋಮಸ್ಯ ಹೀತಯೇ ನಾನ್ಯಥಾ ಪಿಬೇತ್ || ೧೦ || ೧೬ || ೮ ||

ಅ || ಈ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಪ್ರಿಯಗಳಾದ ಉಕ್ಥಗಳು (ಮುಗ್ಧಪ್ರಗಳು) ಸೋಮಪಾನಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ದೈತಿಸಿ ಸರ್ವದಾಸ್ತುತ್ಯಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಸ್ತೋಮಗಳೂ (ಸಾಮವಿಶೇಷಗಳೂ) ಕೂಡ ಇಂದ್ರನನ್ನು ದೈತಿಸಿ ಗಾನಾರ್ಹಗಳೇ ಆಗಿವೆ. (ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿಯೇ ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.) (ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಆನಂದ ಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ) ಆಪ್ತಕಾಮಸ್ಯ ಕಾಸ್ಪೃಹಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವುದಲ್ಲ. || ೧೦ || ೧೬ || ೮ ||

ಅವ || ೧೦ ಮಕ್ಕು. ವಂದ್ರಸೂಕ್ತವು.

ಮು || (೮೧) ಇಂದ್ರೇಹಿ ಮತ್ಸ್ಯಂಧಸೋ ವಿಶ್ವೇಭಿಃ ಸೋಮಪರ್ವಭಿಃ | ಮಹಾ ಅಭಿಷ್ಠಿರೋಜಸಾ || ೧ ||

ಅ || (ಇಂದ್ರ ಆ ಇಹಿ ಎಂದು ವಿಭಾಗವು) ಇಂದ್ರ=ಪರಮೇಶ್ವರನೇ, ಓಜಸಾ=ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ, ಅಭಿಷ್ಠಿಃ - ಸರ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಟ್ಟಿಯುಳ್ಳವನು. (ಸರ್ವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಇಚ್ಛಾರ್ಥಿನನಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು.) ಮಹಾನ್=ಸರ್ವೋತ್ತಮನು. (ಅಂತಹ ನೀನು) ವಿಶ್ವೇಭಿಃ=ಎಲ್ಲಾ, ಸೋಮಪರ್ವಭಿಃ=ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡತಕ್ಕ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಆ ಇಹಿ=ಬಾ. (ಬಂದು) ಅಂಧಸಃ=ನಾನು ಕೊಟ್ಟ ಪವಿಸ್ಸ ಮೊದಲಾದ ಅನ್ನ ಭೋಜನದಿಂದ, ಮತ್ಸಿ=ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದುವಿ. || ೧ ||

ಭಾ || (೧) ಸೋಮಪಾಃ ಸೋಮಪರ್ವಾಣಃ (೨) ಸರ್ವಂ ಯಸ್ಯಾತ್ಮದಿಚ್ಛಯಾ | ಅಭಿಷ್ಠಿರೋಜಸಾ ನಿತ್ಯಂ (೩) ಮದಂ ಸುಖವಃಪ್ರಾಪ್ಸಿ || ೧ ||

ಅ || (೨) ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡಿದವರು ಸೋಮಪರ್ವಾಣಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ಸೋಮಸ್ಯ ಪರ್ವಾಣಿ ಅವದಾನಾನಿ ಯೇಷಾಂ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸೋಮವನ್ನು ಖಂಡಿಸುವವರು. (ಯಾರಿಗೆ ಯಾವುದು ಆಹಾರವೋ ಅದು ಅವರದ್ದು ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ಸೋಮವು ಭೋಜ್ಯವು. ದೇವತೆಗಳು ಭೋಕ್ತೃಗಳು. ಹೀಗೆ ದೇವತೆಗಳು ಭೋಜ್ಯ ಭೋಕ್ತೃತ್ವರೂಪವಾದ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಸೋಮಪಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. (೨) ಸರ್ವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ಇರುತ್ತದೋ ಆದಕಾರಣ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಭಿಷ್ಠಿಃ=ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಭಿತಃ=ಸರ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಇಷ್ಠಿಃ=ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವನು. (೩) ಮತ್ಸಿ=ಫುಡೀಹರ್ಷೇ) ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮದಂ=ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದುವಿ || ೧ ||

ಮು || (೮೨) ಏವೇನಂ ಸೃಜತಾ ಸುತೇ ಮಂದಿಮಿಂದ್ರಾಯ ಮಂದಿನೇ |

ಚಕ್ರಂ ವಿಶ್ವಾನಿ ಚಕ್ರಯೇ || ೨ ||

ಅ || (ಆ ಈಂ ಏನಂ ಎಂದು ಪದ ಜೈದವು) (ಎಲೋ ಋತ್ವಿಜರೇ) ಏನಂ ಮಂದಿಂ=ಮದೀಹರ್ಷೇ) ಈ ಮದ(ಹರ್ಷ)ಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ, ಆ ಚಕ್ರಿಂ=ಚೆನ್ನಾಗಿ (ಜಗತ್ಪ್ರಾಪ್ತಾದಿ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಾಧನನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಮಂದಿನೇ=ಮದ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ, ವಿಶ್ವಾನಿಚಕ್ರಯೇ=ಜಗತ್ಪ್ರಾಪ್ತಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಇಂದ್ರಾಯ=ವಿಷ್ಣುವಿಗೊಪ್ಪರ, (ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪಾಠಕ್ಕಾಗಿ) ಸುತೇ=ಚಂದ್ರನಿಂದ ಅಭಿಮನ್ಯುಮಾನವಾದ ಸೋಮಲತೆಯಲ್ಲಿ ಆಸೃಜತ ಈಂ=ಅಭಿಮಂತ್ರಣಾದಿಗಳಿಂದಲೂ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದಲೂ ಸನ್ನಿಹಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. (ಅಂದರೆ ತನ್ನ ಸನ್ನಿಧಾನದಿಂದ ಪವಿತ್ರವಾಗಿಯೇ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸೋಮವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸನ್ನಿಧಾನವು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದೋ, ಹಾಗೆ ಮಾಡಿ. || ೩ ||

ಭಾ || ಏನಮಾಸೃಜತೇಂದ್ರಾ ಚ ವಿಷ್ಣುಂ ತಂ ಮದಕಾರಿಣಂ | ಮಂದಿನೇ ವಿಷ್ಣವೇ ಸಮ್ಯಕ್ ಸರ್ವಕರ್ಮಿಣೀ || ೩ ||

ಅ || ಎಲೋ ಋತ್ವಿಜರೇ, ಈ ಮದಕಾರಿಯಾದ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜಗತ್ಪ್ರಾಪ್ತಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ, ಆ ಈ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಮದ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಜಗತ್ಪ್ರಾಪ್ತಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪಾಠಕ್ಕಾಗಿ ಚಂದ್ರನಿಂದ ಅಭಿಮನ್ಯುಮಾನವಾದ ಸೋಮಲತೆಯಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲೇಬೇಕು (ತನ್ನ ಸನ್ನಿಧಾನದಿಂದ ಪವಿತ್ರವಾದ ಸೋಮವನ್ನೇ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. || ೩ ||

ಯ || (೪) ಸುಶಿಪ್ರಃ ಸುಶಿಪ್ರಃ ಮಂದಿಭಿಃ ಸ್ತೋಮೇಭಿರ್ವಿಶ್ವಚರ್ಷಣೇ | ಸಚೇತು ಸವನೇಷ್ವಾ || ೪ ||

ಅ || ಸುಶಿಪ್ರಃ=ಶೋಭನ ಆನಂದವುಳ್ಳ, ವಿಶ್ವಚರ್ಷಣೇ=ಸರ್ವಜೀವ ನಿಯಾಮಕನೇ, ವಿಷ್ಣು ಸವನೇಷ=ಪ್ರಾತಸ್ಸವನ ವೇದಲಾದ ಈ ಮೂರು ಸವನಗಳಲ್ಲಿ, ಸಚಾ=(ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಯಿಂದ) ಒಡಗೂಡಿ, (ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ) ಮಂದಿಭಿಃ=ಮದ ಹೇತುಗಳಾದ, ಸ್ತೋಮೇಭಿಃ=ನಾವು ಮಾಡತಕ್ಕ ಸ್ತೋಮ (ಸ್ತುತಿ) ಗಳಿಂದ, ಆ ಮತ್ಸ್ಯ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದು. || ೫ ||

ಭಾ || ಸ್ವಾನಂದ ವಿಶ್ವಜೀವೇಶ ಮತ್ಸ್ಯಾಸ್ತದ್ರಕ್ಷಯಾ ಸಹ || ೫ ||

ಅ || ಸ್ವರೂಪಭೂತ ಶೋಭನ ಆನಂದವುಳ್ಳ, ಸಮಸ್ತ ಜೀವರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದು. || ೫ ||

ಯ || (೪) ಅಸ್ಯಗ್ರಿವಿಂದ್ರ ತೇ ಗಿರಃ ಪ್ರತಿ ತ್ವಾಮುದಹಾಸತ |

ಅಜೋಷಾ ವ್ಯವಭಂ ಪತಿಂ

|| ೪ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ=ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಅಜೋಷಾ=(ಜುಷಿಪ್ರೀತಿ ಸೇವನಯೋಃ) ನೀನು ಹೊರತು ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಸ್ತುತ್ಯರೂಪನಾಗಿ (ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಸ್ತುತ್ಯನು ಎಂಬ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ) ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಥಾ ಸೇವ್ಯಗಳಾಗದಿರುವ, (ಅಂದರೆ ನೀನೇ ವೇದಗಳಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯನು ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಭಕ್ತರಿಂದ ವೇದಗಳು ಸೇವ್ಯಗಳು, ನಿನಗಿಂತ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಸ್ತುತ್ಯನು ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಸರ್ವಥಾ ಸೇವ್ಯಗಳಾಗದಿರುವ) ತೇ=ನಿನ್ನಿಂದ

ಹೊರಟಿರುವ, ಗಿರಃ = ವೇದವಚನಗಳು, ಅಸ್ಯಗ್ರಂ = ಯಾವಾಗಲೂ, ವೃಷಭಂ = ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ಪತಿಂ = ತನಗೆ ಪತಿಯಾದ, ತ್ವಾಂ ಪ್ರತಿ = ನಿನ್ನನ್ನೇ, ಉತ್ = ಹೆನ್ನಾಗಿ (ಸರ್ವರಿಗಿಂತಲೂ) ಮುಖ್ಯನನ್ನಾಗಿಯೇ, ಅಹಾ ಸತಃ - (ಓಹಾಜಾಗತಾ) (ಹೊಂದಿದವು). (ಅಂದರೆ ನಿನ್ನಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವೇದವಚನಗಳು ನಿನ್ನನ್ನೇ ಪರಮ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಾವು ಅವುಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಿದ್ದು, ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು) || ೪ ||

ಭಾ || ತ್ವನ್ನಿಸ್ಯತಾ ವೇದವಾಚಸ್ತಾಂ ಪ್ರತ್ಯೇವಾಪ್ಯನಾರತಂ | ಉಚ್ಚೈರ್ಮುಖ್ಯತಯಾ ಸಮ್ಯಗ್ವಿಸ್ತುತಾಃ ಸ್ವತಃ ಪ್ರತಿ || ಅಜೋಷಾಃ ಸ್ತುತ್ಯರೂಪೇಣ ತ್ವನ್ನೇವ್ಯಾಸ್ತೃದ್ಯತೇ ಚಚಿತ್ || ೪ ||

ಅ || ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ನೀನು ಹೊರತು ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಸ್ತುತ್ಯನು ಎಂಬ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲಾದರೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಥಾ ಸೇವಿಸಲ್ಪಡದಿರುವ ನಿನ್ನಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ವೇದ ವಚನಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ತನಗೆ ಪತಿಯಾದ ನಿನ್ನನ್ನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನನ್ನಾಗಿಯೇ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಮ್ಮಿಂದ ಹೆನ್ನಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. || ೪ ||

ಋ || (೮೫) ಸಂಚೋದಯ ಚಿತ್ರಮರ್ವಾಗ್ರಾಧ ಇಂದ್ರ ವರೇಣ್ಯಂ |

ಅಸದಿತ್ತೇ ವಿಭು ಪ್ರಭು

|| ೫ || ೧೭ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ = ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಅರ್ವಾಕ್ = ಕೆಳಗಿರತಕ್ಕ ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು, ಚಿತ್ರಂ = ಮಂಗಳಕರವಾದ, ವರೇಣ್ಯಂ = ಅಂಗೀಕರಿಸಲರ್ಹವಾದ, ರಾಧಃ = ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಸಂಚೋದಯ = (ನಮಗೆ) ಹೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸು. (ನಮಗೆ ಕೊಡು). (ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ) ತೇ = ನಿನಗೆ, ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುವ, ಪ್ರಭು = ವಿಶೇಷತಃ ಅತಿಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾಗಿರುವ ನಾಶ ವಿಲ್ಲದಿರುವ ಮಂಗಳವು, (ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು) ಅಸದಿತ್ = (ಅಸಭುವಿ) ಉಂಟೇ ಉಂಟು. || ೫ ||

ಭಾ || ಆರ್ವಾಚ್ಛೇಚಾನ್ವತಿ ತ್ವಸ್ಮಾನ್ ಭದ್ರಂ ರಾಧಃ ಪ್ರಚೋದಯ | ಅಸ್ತೇವ ತೇ ವಿಶೇಷೇಣ ಪ್ರಕೃಷ್ಟಂ ಶುಭಮಚ್ಯುತಂ || ೫ ||

ಅ || ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಕೆಳಗಿರತಕ್ಕ ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ಮಂಗಳಕರವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಡು. ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿನಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾದ ಬಹಳವಾದ ಸದಾ ಅಭಿವೃದ್ಧವಾದ ನಾಶ ವಿಲ್ಲದಿರುವ ಮಂಗಳವು (ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು) ಉಂಟೇ ಉಂಟು. || ೫ || ೧೭ ||

ಋ || (೮೬) ಅಸ್ಮಾನ್ಸ ತತ್ರ ಚೋದಯೇಂದ್ರ ರಾಯೇ ರಭಸ್ತತಃ |

ತುವಿದ್ಯುನ್ಮ ಯಶಸ್ತತಃ

|| ೬ ||

ಅ || ತುವಿದ್ಯುನ್ಮ = ಮಹಾಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ, ಇಂದ್ರ = ಇಂದ್ರನೇ, ರಭಸ್ತತಃ = (ರೇಭರಬ್ಧೇ) ರಬ್ಧವುಳ್ಳ (ಸ್ತುತಿಸುವ), ಯಶಸ್ತತಃ = ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ, ಅಸ್ಮಾನ್ = ನಮ್ಮನ್ನು, ರಾಯೇ = (ರೈಶಬ್ಧೇ) ಮಹೈಶ್ವರ್ಯ

ಸ್ವರೂಪನಾದ, ತತ್ರ=ಅಂತಹ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ, ಸು ಚೋದಯ=(ಚುದಪ್ರೇರಣೆ) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸು. (ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಬುದ್ಧಾದಿಗಳು ಇರುವ ಹಾಗೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಮಾಡು.) || ೬ ||

ಭಾ || ರಭಸ್ತತಃ ಶಬ್ದವತಃ ಸ್ತೋತ್ರಾನಸ್ಮಾನ್ಯತಸ್ತತಃ | ತತ್ರತ್ವಯಿ ಮಹಾರಾಯೇ ಮಹಾ ಕೀರ್ತೇ ಸು ಚೋದಯ || || ೬ ||

ಅ || ಮಹಾ ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ರಭಸ್ತತಃ=ಶಬ್ದವುಳ್ಳ, ಅಂದರೆ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವ, ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ, ನಮ್ಮನ್ನು ಮಹೈಶ್ವರ್ಯ ಸ್ವರೂಪನಾದ, (ತತ್ರ=) ಅಂತಹ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸು. (ನಿನ್ನ ವಿಷಯಕ ಬುದ್ಧಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು) || ೬ ||

ಋ || (೮೭) ಸಂಗೋಮದಿಂದ್ರ ವಾಜವದಸ್ತೇ ಸ್ತುತು ಶ್ರವೋ ಬೃಹತ್ |

ವಿಶ್ವಾಯುರ್ಧೇಹ್ಯಕ್ಷಿತಂ

|| ೭ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರನೇ, ವಿಶ್ವಾಯುಃ=ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಆಯುಷ್ಯವುಳ್ಳ, ನಿತ್ಯನಾದ ಅಸ್ಮೇ=ನಮ್ಮಲ್ಲಿ, ಗೋಮತ್=ಗೋವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ವಾಜವತ್ ಅನ್ನಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಅಕ್ಷಿತಂ=ನಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವ, ಸ್ತುತು=ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಬಹಳವಾದ, ಶ್ರವಃ=ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಧೇಹಿ=(ಡುಡಾಳಾದಾನೇ) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೊಡು. || ೭ ||

ಭಾ || ಅಸ್ಮಾಸ್ತುತಿ ಬೃಹಜ್ಞಾನಂ ನಿತ್ಯಂ ಸಂಧೇಹಿ ಜಾಕ್ಷಯಂ | || ೭ ||

ಅ || ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ನಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವ ಅತಿ ಮಹತ್ತಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಇಡು (ಕೊಡು). || ೭ ||

ಋ || (೮೮) ಅಸ್ಮೇ ಧೇಹಿ ಶ್ರವೋ ಬೃಹದ್ಭ್ರಮ್ ಸಹಸ್ರಸಾತಮಂ |

ಇಂದ್ರ ತಾ ರಥಿನೀರಿಷಃ

|| ೮ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರನೇ, ಅಸ್ಮೇ=ನಮ್ಮಲ್ಲಿ, ಬೃಹತ್ ಶ್ರವಃ=ಮಹಾವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ಸಹಸ್ರಸಾತಮಂ=(ಸಹಸ್ರಪದೋಪಪದಾತ್ ವನಷಣ ಸಂಭಕ್ತಿ) ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸಹಸ್ರ ಲಾಭದಿಂದ ಕೂಡಿದ, (ಬಹು ಲಾಭವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ) ದ್ಯುಮ್ನಂ=ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ, ರಥಿನೀ=ದೇಹವುಳ್ಳ, ಇಷಃ=ಅನ್ನಗಳನ್ನು, (ಅಂದರೆ ವೈಕಲ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವ ಆರೋಗ್ಯಯುಕ್ತವಾದ ದೇಹದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನ್ನವನ್ನು) ಧೇಹಿ ಕೊಡು. || ೮ ||

ಭಾ || (೧) ವಿದ್ಯಾಂ ಕೀರ್ತಿಂ ಸದೇಹಾನ್ನಂ ಬಹುಲಾಭಯುತಂ ಬೃಹತ್. (೨) ಪ್ರಾರ್ಥನೇ ಪೌನರುಕ್ತ್ಯಂ ನ ಚೋದಯೇತಿ ತತಃ ಪುನಃ || ೮ ||

ಅ || (೧) ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ, ಮಹಾ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಹುಲಾಭಪ್ರದವಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಆರೋಗ್ಯವಿರುವ ದೇಹದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನ್ನವನ್ನೂ, ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೊಡು. (೨) ಸಂಚೋದಯಚಿತ್ರಂ ಚೋದಯ

ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ತಿರುಗಿ ಸಂಭೇಹಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವು (ಎಂದರೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವಾಗ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವು) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಇಲ್ಲವೋ, ಅದ ಕಾರಣ ಚೋದಯ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಪುನಃ ಸಂಭೇಹಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವಚನವು ಕೂಡುತ್ತದೆ. (ಪುನಃ ಪುನಃ ಹೇಳಿದರೂ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವಿಲ್ಲ.) || ೮ ||

ಋ || (೮೯) ವಸೋರಿಂದ್ರಂ ವಸುಪತಿಂ ಗೀರ್ಭಿರ್ಗೃಣಂತ ಋಗ್ವಿಯಂ |

ಹೋಮು ಗಂತಾರಮೂತಯೇ

|| ೯ ||

ಅ || ವಸೋ=ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ವಸುಪತಿ=(ವಸತಿ ದೇವಾಃ ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯಾದಿಷು ಇತಿ ವಸವಃ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಯಾರು ದೇವತೆಗಳೋ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ, (ದೇವದೇವೇಶ್ವರನಾದ) ಋಗ್ವಿಯಂ=(ಮಾ ಮಾನೇ) ಮಕ್ಕಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲರ್ಹನಾದ, ಇಂದ್ರಂ=ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಗತಾರಂ=ಭಕ್ತರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗುವವನನ್ನಾಗಿ (ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟದಾಯಕನನ್ನಾಗಿ) ಗೀರ್ಭಿಃ=ವೇದ ವಚನಗಳಿಂದ ಗೃಣಂತಃ=ಸ್ತುತಿ ಸುವ ನಾವು, ಉತಯೇ=ಅಭೀಷ್ಟ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ, (ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು) ಹೋಮು=(ಹೋಮಶಬ್ದ) ಕರಿಯುತ್ತೇವೆ || ೯ ||

ಭಾ || ವಸೋರ್ವಸೂನಾಂ ಚ ಪತಿಂ ದೇವದೇವೇಶ್ವರಂ ಪ್ರಭುಂ ಋಜ್ಮಯಮಾಹ್ವಯಾ ಮೋಽತ್ರ ಗೃಣಂತೋಽಭೀಷ್ಟಸಿದ್ಧಯೇ || ೯ ||

ಅ || ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಯಾರು ದೇವತೆಗಳೋ ಅವರಿಗೂ ಅಧಿಪತಿಯಾದ. ಅಂದರೆ ದೇವದೇವೇಶ್ವರನೂ, ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಜ್ಞೇಯನೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಅಭೀಷ್ಟ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ನಾವು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ಇಲ್ಲಿ ಕರಿಯುತ್ತೇವೆ || ೯ ||

ಋ || (೯೦) ಸುತೇ ಸುತೇ ನ್ಯೋಕಸೇ ಬೃಹದ್ಬೃಹತ ಏದರಿಃ |

ಇಂದ್ರಾಯ ಶೂಷಮರ್ಚತಿ

|| ೧೦ || ೧೮ || ೯ ||

ಅ || ಅರಿಃ=(ರೀತಿಕ್ರಯೇ) ಅಥವಾ (ರಿಷಹಿಂಸಾಯಾಂ) (ನರಿಷ್ಯತಿ ನರೀಯತೇ ವಾ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಯಾವನು ನಾಶವಿಲ್ಲದವನೋ, (ತನಗೆ ಅವಿನಾಶವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಪುರುಷನೋ) (ಆತನು) ಬೃಹತ್=ಬಹಳವಾದ, ಶೂಷಂ=ಸುಖವನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ, ಸುತೇ ಸುತೇ=ಪ್ರತಿ ಸೋಮವನದಲ್ಲಿಯೂ, ಓಕಸೇ=ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ, ಬೃಹತೇ=ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ, ಇಂದ್ರಾಯ ಇತ್=ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೋ ಸ್ಮರವೇ, ಆ ನಿ ಅರ್ಚತಿ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ ಇಷ್ಟಪ್ರಾಪ್ತಿ, ಅನಿಷ್ಟ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾ ಶ್ರೀ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪೂಜಿಸಬೇಕು.) || ೧೦ || ೧೮ || ೯ ||

ಭಾ || ಅವಿನಾಶ್ಯರಿರುದ್ಧಿಷ್ಟೋ ಬೃಹಚ್ಛೂಷಂ ಸುಖಂ ಪ್ರತಿ ಸುತೇ ಸುತೇ ಸದ್ಗುಹಾಯ ದೇನಾಯ ಭೃಹತ್ಯೇರ್ಚತಿ || ೧೦ || ೧೮ || ೯ ||

ಅ || ತನಗೆ ಅವಿನಾಶವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಪುರುಷನು ಅಥವಾ ದುರ್ಬುದ್ಧಾದ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲದಿರುವ ಪುರುಷನು ಅರೀಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬೃಹಚ್ಯೂಷಂ=ಮಹಾ ಸುಖವನ್ನು ದೈಶಿಸಿ ಪ್ರತಿಸೋಮಸವನದಲ್ಲಿ, ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ, ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಟ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಪುರುಷನು ಪುಣಿಸಬೇಕು. || ೧೦ || ೧೫ || ೯ ||

ಆನ || ೧೨ ಋಕ್ಕು ಐಂದ್ರ ಸೂಕ್ತ. ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಭಂದಸ್ಸು. ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಣೀ ರೋಹಿಣಿಯರು ಅಭಿಮಾನಿಯರು

ಯ || (೯೧) ಗಾಯಂತಿ ತ್ವಾ ಗಾಯತ್ರಿಣೋಽರ್ಚಂತ್ಯರ್ಕಮುರ್ಕಿಣಃ |

ಬ್ರಹ್ಮಾಣಸ್ತಾ ಶತಕ್ರತ ಉದ್ವಂಶಮಿವ ಯೇಮಿರೇ || ೯ ||

ಅ || ಶತಕ್ರತೋ = ಬಹುಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನೇ, ಆರ್ಕಂ = ಆತಿಶಯವಾಗಿ ಸುಖರೂಪನಾದ, ತ್ವಾ = ನಿನ್ನನ್ನು ಗಾಯತ್ರಿಣಃ = ಗಾಯತ್ರ ಸಾಮವುಳ್ಳ ಸಾಮವೇದಿಗಳು ಗಾಯಂತಿ = ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅರ್ಕಿಣಃ = ಬುಕ್ಕುಗಳುಳ್ಳ ಮುಗ್ಧೇದಿಗಳು, ತ್ವಾ = ನಿನ್ನನ್ನು ಆರ್ಚಂತಿ = (ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾ) ಮುಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮಾಣಃ = ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮರು, ಉತ್‌ವಂಶಮಿವ = (ರಾಜಾದಿಗಳು ಬರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಬಿದಿರಿಗೆ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಜೋತಾಡಿಸಿ ಅದನ್ನು (ಅಂದರೆ ಮಕರ ತೋರಣವನ್ನು) ಪ್ರಾಸಾದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉರ್ಧ್ವದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ವಂಶಕ್ಕೆ ಶಕ್ರಕೇತುವೆಂದು ಹೆಸರು) ಶಕ್ರಕೇತುವನ್ನೆಂಬಂತೆ ಎತ್ತರನಾದವನನ್ನಾಗಿ (ಸರ್ವೋಚ್ಚನನ್ನಾಗಿ) ತ್ವಾ = ನಿನ್ನನ್ನು, ಯೇಮಿರೇ = ತಿಳಿದರು. ಅಥವಾ ಉತ್‌ಯೇಮಿರೇ = ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದರು. || ೧ ||

ಭಾ || ಗಾಯಂತಿ ಸಾಮಗಾಸ್ತ್ವ್ಯಗ್ನಿಃ ಶಂಶಂತ್ಯಗ್ನೇದಿನೋಽತಿಕಂ | ನಿರಿಂಚಾಸ್ತಾಂ ಬಹುಜ್ಞಾನ ಶಕ್ರಕೇತುಮಿವೋಚ್ಚ್ರಿತಂ | ವೈಜಾನನ್ || ೧ ||

ಅ || ಬಹುಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನೇ, ಆತಿಶಯರೂಪನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು, ಸಾಮವೇದಿಗಳು ಸಾಮಗಳಿಂದ ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮುಗ್ಧೇದಿಗಳು ಮುಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ಚತುರ್ಮುಖರು ಶಕ್ರಕೇತುವನ್ನೆಂಬಂತೆ ಉಚ್ಚ್ರಿತನನ್ನಾಗಿ (ಸರ್ವೋತ್ತಮನನ್ನಾಗಿ) ತಿಳಿದರು || ೧ ||

ಯ || (೯೨) ಯತ್ಸಾನೋಃ ಸಾನುಮಾರುಹದ್ಭಾರ್ಯಸ್ಪೃಶ್ಯ ಕರ್ತೃಂ |

ತದಿಂದ್ರೋ ಅರ್ಥಂ ಚೇತತಿ ಯೂಥೇನ ವೃಷ್ಟಿರೇಜತಿ || ೨ ||

ಅ || ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ = ಗುಣ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೇ, ಯತ್ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, (ನಿನಗೆ) ಕರ್ತೃಂ = ಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು (ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಲಾಭವು) ಕರ್ತೃತ್ವವು ಸಾನೋಃ ಸಾಮಂ ಆ ಅರುಹತ್ = ಉತ್ತಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮವಾಯ್ದೋ, ಭಾರಿ = ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾದುದೂ ಆಯ್ದೋ, ತತ್ = ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ವೃಷ್ಟಿಃ = ಅಭೀಷ್ಟಸೇಚಕನಾದ, ಇಂದ್ರಃ = ಇಂದ್ರನೆನಿಸಿದ ನೀನು, ಅರ್ಥಂ = ಸರ್ವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು, ಚೇತತಿ = (ಚಿಂತಿಸಂ ಜ್ಞಾನೇ) ತಿಳಿಯುತ್ತಿ. ಯೂಥೇನ = ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ ಸಮೂಹದಿಂದ, ಏಜತಿ = (ಎಜ್ಯದೀಪ್ತಾ) (ಎಜ್ಯ ಭೈಜ್ಯ ಭ್ರಾಜ್ಯ ದೀಪ್ತಾ) ತೋಭಿಸುತ್ತಿ. (ಪೂರ್ಣ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವೂ ಸರ್ವ ಸೇವ್ಯತ್ವವೂ

ಕೂಡಲಾರದು.) ಅಥವಾ ಯತ್=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಕರ್ತೃ=ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕರ್ತೃತ್ವವು, ಸಾನೋಃ ಸಾನ್=ಉತ್ತಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮವಾದ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತಾ ಸಮುದಾಯವನ್ನು, ಆ ಅರುಹತ್=ಹೊಂದಿತೋ. (ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅವರಲ್ಲಿದ್ದು ನಿಖಿಲ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ) ತತ್=ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ತತ್=ಕರ್ತೃತ್ವವು, ಭೂರಿ ಅಸ್ವಪ್ನ=(ಸ್ವಶ ಅಜ್ಞಾತ ದೃಶೌ) ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನವಾಯ್ತು. (ಮೊದಲು ಅಜ್ಞಾತವಾದುದು ಈಗ ಜ್ಞಾತವಾಯ್ತು.) (ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಇತರರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಕರ್ತನೆಂಬುವುದನ್ನು (ಅಂದರೆ ಈಶ್ವರಗತ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು) ಮಂದ ಮತ್ತಿಗಳು ತಿಳಿಯಲಾರರು.) ತತ್=ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಸರ್ವಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಕರ್ತನಾದುದರಿಂದಲೇ, ಇಂದ್ರ=ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ಅರ್ಥ=ಅಶೇಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು, ಚೇತತಿ=ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ವೃಷ್ಟಿ=ಅಭೀಷ್ಟ ಸೇಚಕನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ಯಾರ್ಥೇನ=ಮತ್ಸ್ಯ ಮೊದಲಾದ ತನ್ನ ರೂಪಗಳ ಮಹಾ ಸಮೂಹದಿಂದ, ಏಜತಿ=(ಎಜ್ಯ ಕಂಪನೇ) ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.)

|| ೨ ||

ಭಾ || (೧) ಉಚ್ಚತೋಽಪುಚ್ಚಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ಕರಣೇ ತವ | ತತೋಽಪಿ ಭೂರಿಯತ್ತೇನ ಚೇತತ್ಕರ್ತೃಮತೋ ಭಸಾನ್ || ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತಸಮೂಹೇನ ಶೋಭತೇ ಗೂಢ ಶಕ್ತಿ (ಮ) ಮಾನ್ || (೨) ಉಚ್ಚಾದುಚ್ಚಂ ವಿರಿಂಚಾದಿಗತಂ ಕರ್ತೃತ್ವಮೇನ ಯತ್ | ಭೂರಿಸ್ವಪ್ನಮಭೂತೇನ ಪರೇಶಸ್ಯ ತತಶ್ಚ ಸಃ | ಚೇತತ್ಕರ್ತೃಗತನೋಪಶ್ಚ ಮಹಾ ಯಾರ್ಥೇನ ಚೇಪ್ತತೇ

|| ೨ ||

ಅ || (೧) ಗೂಢ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನಿನಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಲಾಭವು ಉಚ್ಚವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಕರ್ತೃತ್ವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉಚ್ಚವಾಯ್ತೋ, (ಅಂದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ವಿಷ್ಣು ಕರ್ತೃತ್ವವು ಉತ್ತಮವೋ) ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಕರ್ತೃತ್ವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವೂ ಆಗಿಯದೋ, ಆದಕಾರಣ ಅತ್ಯುಚ್ಚವಾದ ಕರ್ತೃತ್ವವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟ ಸೇಚಕನಾದ ನೀನು ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಿ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತರಸಮೂಹದಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿ. (ಅಂದರೆ ನಿರಪಧಿಕ ಪೂರ್ಣ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವೂ ಸರ್ವಸೇವ್ಯತ್ವವೂ ಕೂಡಲಾರದು.) (೨) (ಬುಕ್ಕನ್ನು ರೀತ್ಯಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕರ್ತೃತ್ವವೇ, ಉತ್ತಮರಾದ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮರಾದ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ದೇವತಾ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿತೋ, (ಅಂದರೆ, ಶ್ರೀಹರಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ,) ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ, ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನವಾಯ್ತು. (ಮೊದಲು ಅಜ್ಞಾತವಾದುದು ಈಗ ಜ್ಞಾತವಾಯ್ತು.) (ಅಂದರೆ—ಶ್ರೀಹರಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿಯೇ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವುದು ಹೊರತು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಕರ್ತನೆಂಬುವುದನ್ನು (ಈಶ್ವರಗತ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು) ಮಂದರು ತಿಳಿಯಲಾರರು.) ಅಂತೂ ಸರ್ವಕರ್ಮ ಕರ್ತೃತ್ವವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೇ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಶೇಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ಸ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವಕೀಯ ರೂಪಗಳ ಸಮೂಹದಿಂದಲೇ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

|| ೨ ||

ಯ || (೩) ಯುಕ್ತಾ ಹಿ ಕೇಶಿನಾ ಹರೀ ವೃಷಣಾ ಕಕ್ಷತ್ರಾ |

ಅಥಾ ನ ಇಂದ್ರ ಸೋಮಶಾ ಗಿರಾಮುಪಶ್ರುತಿಂ ಚರ || ೩ ||

ಅ || ಸೋಮಪಾ=ಸೋಮವಾನ ಮಾಡತಕ್ಕ, ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರನೇ, ಕೇಶಿನಾ=ಜೋತಾಡತಕ್ಕ ಕೇಶಿಗಳುಳ್ಳ, ವೃಷಣಾ=ರೇತಸ್ಸನ್ನು ಸೇಚಿಸುವ, (ತರುಣಿಗಳಾವ) ಕಕ್ಷತ್ರಾ= (ಪ್ಲವಾಲನ ಘೂರಣಿಯೇ) (ಕಕ್ಷ

ಗಲ್ಲರತಕ್ಕದ್ದು ಕಕ್ಕಾಪ್ಪ. ಯಾವ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಅಶ್ವವು ಉರ: ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಡುತ್ತದೋ, ಆ ಹಗ್ಗವು ಕಕ್ಕಾಪ್ಪ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪುಷ್ಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣೀಕರಿಸತಕ್ಕ, (ಅಂದರೆ ತರುಣಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪುಷ್ಪದೇಹವುಳ್ಳ) ಹರಿ=ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ಯುಕ್ತ್ವಹಿ=ರಥದಲ್ಲಿ ಯೋಜಿಸಲೇಬೇಕು. ಅಥವಾ ಆ ಮೇಲೆ, (ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು) ನಮ್=ನಮ್ಮ: ಗಿರಾಂ=ಸ್ತುತಿರೂಪಗಳಾದ ವಚನಗಳ, ಉಪಶ್ರುತಿಂ=ಉಪಶ್ರುತವನ್ನು ಚರ=ಮಾಡು. (ಸ್ತುತಿರೂಪಗಳಾದ ನಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳು.) || ೩ ||

ಭಾ || ಕಕ್ಕಾಪ್ಪಭಿಪೂರಕಾ ಪುಷ್ಪಾ ಯುಂಕ್ತ್ವತ್ವಂ ಕೇಶಿನೌ ಹರೀ | ಅಥೋನಗಮ್ಯ ಶೃಣು ನೋ ಗಿರ: || ೩ ||

ಅ || ಜೋತಾಡತಕ್ಕ ಕೇಶಗಳುಳ್ಳ, ಪುಷ್ಪತ್ವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಕಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣೀಕರಿಸತಕ್ಕ, ಕುದುರೆಗಳನ್ನು, ರಥದಲ್ಲಿ ಯೋಜಿಸು ಆ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿರೂಪಗಳಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳು. ||೩||

ಋ || (೯೪) ಏಹಿ ಸ್ತೋಮಾ ಅಭಿಸ್ತರಾಭಿಗೃಣೇಹ್ಯಾರುವ |

ಬ್ರಹ್ಮ ಚ ನೋ ವಸೋ ಸಚೇಂದ್ರ ಯಜ್ಞಂ ಚ ವರ್ಧಯ || ೪ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರನೇ, ಆ ಇಹಿ=ಬಾ. ಸ್ತೋಮಾನ್=ಸ್ತುತಿಯನ್ನು, ಅಭಿಸ್ತರ=ಸೋಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಧೈನಿ ಮಾಡು. ಅಭಿಗೃಣೇಹಿ=(ಗೃಹಬೈ) ಎಲೈ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೂ ನೀವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದಿರಿ, ಎಂದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಶಂಸೆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಚೈರಿಸು. (ನಮ್ಮನ್ನು ಸ್ತುತಿಸು.) ಆರುವ=(ರುಶಬೈ) ಪುನಃ ಹರ್ಷದಿಂದ ಮಹತ್ತರವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡು. ಹೇವಸೋ=ಸರ್ವತ್ರ ಅವಾಸ ಮಾಡುವನೇ, ಸರ್ವ ವಸ್ತುಗಳ ಹೊರಗೂ ಒಳಗೂ ಇರುವವನೇ, ನಮ್=ನಮ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮಚ=ವೇದವನ್ನು, ಸ್ತುತಿಯನ್ನು, ಯಜ್ಞಂ ಚ=ಯಾಗವನ್ನು, ಸಚಾ=(ಷಚಸೇಚನೇ, ಸೇವನೇಚ) ಕೂಡಿಕೊಂಡೇ, ಸುಖವೇ ಮುಖ್ಯ ಸೇವ್ಯವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಸುಖದಿಂದಲೇ, ವರ್ಧಯ=ಪ್ರವರ್ತಿಸು. || ೪ ||

ಭಾ || ಅಭಿಸ್ತರ ಚ ಸ್ತುತಿಂ | ಪ್ರಶಂಸಾಂ ಕುರು ಶಬ್ದಂ ಚ ಪುನರ್ಹರ್ಷಾನ್ನಹತ್ತರಂ | ಬ್ರಹ್ಮ ಯಜ್ಞಂ ಚ ನೋತಸ್ಥೋ ಬಹಿಷ್ಕರ್ಷ್ಯವ ವರ್ಧಯ || ೪ ||

ಅ || ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮಾಡು. (ಸೋಮದ ಸ್ವೀಕಾರಾನುಸಾರವಾಗಿ ಧೈನಿಮಾಡು.) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದಿರಿ ಎಂದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡು. ಪುನಃ ಹರ್ಷದಿಂದ ಮಹತ್ತರವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡು. ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಇದ್ದವನಾಗಿ ನಮ್ಮ ವೇದವನ್ನು ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಕೂಡ ಪ್ರವರ್ತಿಸು. || ೪ ||

ಋ || (೯೫) ಉಕ್ತಮಿಂದ್ರಾಯ ಶಂಸ್ತಂ ವರ್ಧನಂ ಪುರುನಿಷ್ಠಿಧೇ |

ಶಕ್ರೋ ಯಥಾ ಸುತೇಷು ಲೋ ರಾರಣಾತ್ಸಖೈಷು ಚ || ೫ ||

ಅ || ಪುರುನಿಷ್ಠಿಧೇ=(ನಿಸ್ ಶಬ್ದಾತ್ ಪಿಧುಗತ್ಯಾಂ) ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ನಿಷೇಧಿಸುವವನು (ಅಂದರೆ ದನುಜರನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವವನು ಇಂತಹ) ಇಂದ್ರಾಯ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೋಸ್ಕರ, ವರ್ಧನಂ=ಶ್ರೀಹರಿ

ಗೇನೆ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡುವ, ವೃದ್ಧಿ ಸಾಧನವಾಧ (ಅಂದರೆ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಮಾಡುವ ಗುಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ) ಉಕ್ತಂ=ಉಕ್ತನಾಮಕ ಮಕ್ಕುಗಳ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಶಂಸ್ಯಂ=ಹೊಗಳಬೇಕು. ಶಕ್ತಃ=ಆ ಇಂದ್ರನು, ಯಥಾ=ಹೇಗೆ, ಸುತೇಷು=ಸೋಮಗಳು ಹಿಂಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು, ರಾರಣತ್=(ರಣಶಬ್ದೇ) ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತಾನೋ, (ಅಂದರೆ ಮತ್ತಿಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿದ್ದವನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೋ) ಹೀಗೆಯೇ ನಮ್ ಸಖ್ಯಕ್ಕಾಗಿ, (ರಾರಣತ್=(ರಣಶಬ್ದೇ) ಶಬ್ದಮಾಡಿದನು. (ಅಂದರೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದ ನಾನು ಸಖನಾಗಿರುತ್ತೇನೆಂದು ಶಬ್ದಮಾಡಿದನು.)

|| ೫ ||

ಭಾ || (೧) ನಿತ್ಯವೃದ್ಧಿ ತ್ವತೋವಿಷ್ಣೋರ್ವರ್ಧನಂ ಕು ಪ್ರಕಾಶನಂ || (೨) ಬಹುಶತ್ರುನ್ನಿಷ್ಠಿದಸೌ ಹರಿದ್ವನುಜಘಾತೃಕಃ || (೩) ಅಸ್ತತಖ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಂಚ ಜಕಾರಾಸ್ತಾಸು ಸಂಸ್ಥಿತಃ | ಯಥಾ ಸುತೇಷು ಸೋಮೇಷು ಕರೋತ್ಕೃತ್ವಿಕ್ಷು ಚ ಸ್ಥಿತಃ || ೫ ||

ಅ || (೧) ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಆಭಿವೃದ್ಧಿ ನೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ವರ್ಧನವೆಂದರೆ ಪ್ರಕಾಶನವು. (ಪ್ರಕಾಶಕರವು) ಗುಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶ ಗೊಳಿಸುವುದು) (೨) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಬಹು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿರುವನು. (ಅಂದರೆ) ದಾನವರನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿರುವನು (೩) ಹೇಗೆ ಸೋಮಗಳು ಹಿಂಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು ಮತ್ತು ಜರಲ್ಲಿದ್ದವನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೋ, ಹೀಗೆಯೇ ನಮ್ಮ ಸಖ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಲ್ಲಿದ್ದವನಾಗಿ ನಾನು ಗೆಳೆಯನಾಗಿರುತ್ತೇನೆಂದು ಶಬ್ದ ಮಾಡಿದನು.

|| ೫ ||

ಮ || (೯೬) ತಮಿತ್ಸಖಿತ್ವ ಈಮಹೇ ತಂ ರಾಯೇ ತಂ ಸುವೀರ್ಯೇ | ಸ ಶಕ್ತ ಉತನಃ ಶಕದಿಂದ್ರೋವಸು ದಯಮಾನಃ || ೬ || ೧೯ ||

ಅ|| ತಮಿತ್=ಆ ಇಂದ್ರನನ್ನೇ, ಸಖಿತ್ವೇ=ಮೈತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ, ಈಮಹೇ=(ಈಜಿ ಗತೌ) (ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶರಣು) ಹೊಂದುತ್ತೇವೆ. ರಾಯೇ=ದ್ರವ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ. ಶರಣು ಹೊಂದುವೆವು. ಸುವೀರ್ಯೇ=(ಸಾಧುವೀರ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಶರಣುಹೊಂದುತ್ತೇವೆ. ಸ ಶಕ್ತಃ=(ಶಕ್ತ್ಯು ಶಕ್ತೌ ರಮು ಕ್ರೀಡಾಯಾಂ) ಆತನು, ಶಕ್ತಿ ಸುಖರೂಪನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶಕ್ತನೆನಿಸಿಕೊಂಡವನು. ಉತ=ಆದುದರಿಂದ, ಶಕತ್=(ಶಕ್ತ್ಯು ಶಕ್ತೌ) ಸರ್ವತ್ರ ಅವರವರಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿತವಾದುದನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತನಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಇಂದ್ರಃ=ಆ ಇಂದ್ರನು, ನಃ=ನಮಗಾಗಿ, ವಸು=ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ದಯಮಾನ ಇತ್=(ದಯ, ದಾನ ಗತಿ ರಕ್ಷಣ ಹಿಂಸಾದಾನೇಷು) ಕೊಡುವವನಾಗಿಯೇ, ಸರ್ವದಾ ಇರುತ್ತಾನೆ. (ಆದುದರಿಂದಲೂ ಶರಣು ಹೊಂದುತ್ತೇವೆ.)

|| ೬ ||

ಭಾ || ತಮೇವ ಶರಣಂ ನಿತ್ಯಂ ಸಖಿತ್ವಾದ್ಯರ್ಥವಿಮುಹೇ | ಶಕ್ತಾನಂದ ಸ್ವರೂಪತ್ವಾಚ್ಚಕ್ತಃ ಸರ್ವತ್ರ ಚಾಶಕತ್ | ಅಸ್ತಾಕಂಚ ಸದಾ ವಿತ್ತಂ ದದದೇವ ತ್ವವರ್ತತೇ || ೬ ||

ಅ || ನಾವು ಸಖತನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗಾಗಿ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶರಣು ಹೊಂದುವೆವು. ಆತನು ಶಕ್ತಿ ಅನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಶಕ್ತಿ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯನು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವದಾ ಸುಖರೂಪನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತನಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಶಕ್ತಿರೂಪನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸರ್ವತ್ರ ಅವರವರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದುದನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತನಾಗಿಯೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಆ ಇಂದ್ರನು ನಮಗೆ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವವನಾಗಿಯೇ ಸದಾ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಆದುದರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಶರಣು ಹೊಂದುವೆವು)

|| ೬ || ೧೯ ||

ಋ || (೯೭) ಸುವಿವೃತಂ ಸುನಿರಜಮಿಂದ್ರ ತ್ವಾದಾತಮಿದ್ಯತಃ |

ಗವಾನುಪನ್ವಜಂ ವೃಧಿ ಕೃಣುಷ್ವ ರಾಧೋ ಅದ್ರಿವಃ

|| ೭ ||

ಅ || ಅದ್ರಿವಃ=(ಅರ್ಜುನಾತ್ ದೃಢಧಾತೋಃ; ವೃತು ವರ್ತನೇ) ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೂ, ಪ್ರವರ್ತಕ ನಾದ, ಇಂದ್ರ=ವಿಷ್ಣು ವೇ, ಅದ್ರಿವಃ=(ಅದ್ರಿಶಬ್ದೋಪಪದಾತ್ ವೃಶ್ಚ ಭೇದನೇ)ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿದ, ಇಂದ್ರ= ಪುರಂದರನೇ, ತ್ವಾದಾತಮಿತ್=(ದಾಣದಾನೇ) ನಿನ್ನಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದೇ ಆದ, ಯಶಃ=ಕೀರ್ತಿಯು, ಸುವಿ ವೃತಂ=ವಿಸ್ತೃತವಾಯ್ತು. (ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿಖ್ಯಾತವಾಯ್ತು.) ಸುನಿರಜಂ=(ಅಜಗತಿಕ್ಷೇಪಣಯೋಃ) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅತ್ಯಾಜ್ಯವು. ಯಾರಿಂದಲೂ ಅಪಹಾರ್ಯವಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ ಇತರರಿಂದ ಸರ್ವಥಾ ಅಪ್ರಾಪ್ಯವು.) (ಯಾವ ಕಾರಣ ದಿಂದ ನಿನ್ನ ದಾನವು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿರತಕ್ಕದೋ ಆದಕಾರಣ ನೀನು) ಗವಾಂ=ಜ್ಞಾನಗಳ, ವೃಜಂ=ಸಮೂಹ ವನ್ನು. (ಸ್ವರೂಪ ಭೂತವಾದುದನ್ನು) ಅಪ ವೃಧಿ=ಹೋಗಲ್ಪಟ್ಟ ಆವರಣವನ್ನು ಮಾಡು. (ವಿವರಿಸು.) (ನಮಗೆ) ರಾಧಃ=ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೂಡ, ಕೃಣುಷ್ವ=ಮಾಡು || ೭ ||

ಭಾ || (೧) ವಿಸ್ತೃತಂ ಸುಷ್ಕಕಾಲ್ಯಂ ಚ ಯತಸ್ತದ್ವತ್ತನೇವಹಿ | ಗೂಢಂ ಜ್ಞಾನ ಸಮೂಹಂ ತ್ವಂ ವಿನೃದ್ಧಿಂ ಚ ನಃ ಕುರು || (೨) ಅದ್ರಿರಾದರಣೀಯತ್ವಾ ತ್ವಾಣಶ್ಚದ್ವರ್ತಕೋದ್ರಿವಃ | ಹರಿಃ ಶಕ್ರಶ್ಚಾಧ್ಯಾಧೀಶಾಂ ಭೇದನಾದ್ವಾರಣಾದಸಿ || ೭ ||

ಅ || (೧) ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ ನಿನ್ನಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದೇ ಆದ ಕೀರ್ತಿಯು, ವಿಸ್ತೃತವು. (ಜಗತ್ಪ್ರ ಸಿದ್ಧವು.) ಸರ್ವಥಾ ತ್ಯಾಜ್ಯವಲ್ಲ. (ಕುಲಿಖಕ್ಷೇಪೇ) ಮತ್ತು ಇತರರಿಂದ ಸರ್ವಥಾ ಪ್ರಾಪ್ಯವಲ್ಲ. ಗೋಪ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನ ಸಮೂಹವನ್ನು ನೀನು ವಿವರಿಸು. ನಮಗೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಮಾಡು. (ಡುಕ್ಕು ಕರಣೇ) (೨) ಸರ್ವ ರಿಂದ ಆದರಣೀಯನಾದುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಅದ್ರಿಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೂ ಪ್ರವರ್ತಕ ನಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅದ್ರಿವಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪರ್ವತಗಳ ಪಕ್ಷ (ರೆಕ್ಕೆ) ವನ್ನು ಭೇದಿ ಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ ತನ್ನ ಪತನದಿಂದ ಸರ್ವಲೋಕಗಳ ನಾಶವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿದುದರಿಂದಲೂ ಇಂದ್ರನು ಅದ್ರಿವಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೭ ||

ಋ || (೯೮) ನಹಿ ತ್ವಾ ರೋದಸೀ ಉಭೇ ಋಷಾಯಮಾಣಮಿನ್ದತಃ |

ಚೇಷಃ ಸ್ವರ್ವತೀರಪಃ ಸಂಗಾ ಅಸ್ಯ ಭೃಂ ಧೂನುಹಿ

|| ೮ ||

ಅ || ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ಇಂದ್ರನೇ) ಋಷಾಯಮಾಣಂ=(ಪೂರ್ವವೃದ್ಧಿ) ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿವ, (ಸರ್ವಗತನಾನು)ತ್ವಾ=ನಿನ್ನನ್ನು, ರೋದಸೀ=ದ್ರಾವ್ಯ ಪೃಥಿವಿಗಳು, ತದಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಭೂಮಿಗಳೂ ಕೂಡ, ಉಭೇ=ಸಹಿತರಾಗಿ ನಹಿ ಇನ್ದತಃ=(ಇವಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿ)ಹೊಂದುವುದೇ ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ. (ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹವಿಲ್ಲದೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.) (ಮತ್ತು ನೀನು ಸ್ವರ್ವತೀಃ=ಸುಖವುಳ್ಳ, ಅಪಃ=ಪ್ರಣಿಗಳನ್ನು (ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥರನ್ನೂ ಮುಕ್ತರನ್ನೂ ಕೂಡ) ಷೇಷಃ=(ಚಿಜಯೇ) ಗೆದ್ದಿರುತ್ತಿ. (ವಶೀಕರಿಸಿರುತ್ತಿ.) ಇಂತಹ ನೀನು ತಾನಾ ಗಿಯೇ) ಅಸ್ಯ ಭೃಂ=ನಮಗಾಗಿ, ಗಾಂ=ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು, ಸಂಧೂನುಹಿ=(ಧೂನು ಕಂಪನೇ) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಸಿ

ಕೊಡು, (ಎಂದು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ.) (ಪುರಂದರನಲ್ಲಿ ಆದರೂ,) ಎಲೋ ಶಚೀಪತಿಯೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಐಶ್ವರ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ ನೀನಿಗೆ ಸದೃಶವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದೇ ಇಲ್ಲ) ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ನಿನ್ನ ಅಧೀನರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿ. ಆದಕಾರಣ ನಮಗಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಶುಗಳನ್ನು ಕೊಡು. || ೮ ||

ಭಾ || (೧) ನ ತ್ವಾಮೃತಘಾಯಮಾಣಂ ಹಿ ವರ್ಧಮಾನಂ ತು ರೋದಸೀಸಂಪ್ರಾಪ್ತುತಃ
ಶ್ರೀಭೂಮಿಂ ಚ ಸಹಿತೇ ವ್ಯಾಪ್ರಸಾದತಃ || (೨) ಅಪಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸುಖವತೀ ರಜಯ-
ಶ್ಚ ದ್ವಶತ್ವತಃ | ಜ್ಞಾನಾನಿ ಸಂಧಾನುಹಿ ಚ ಪ್ರಾಶಯೋಚ್ಛಾ ಅಸಿ ಸ್ವಯಂ || ೮ ||

ಅ || (೧) ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ ಬೃಘಾಯಮಾಣಂ ಅಂದರೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ, ಅಂದರೆ ಸರ್ವಗತನಾದ, ನಿನ್ನನ್ನು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಭೂಮಿಯರೂ ಕೂಡ, ಇಬ್ಬರೂ ಸಹಿತರಾಗಿ ಆಗಲೇ, ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹವಿಲ್ಲದೆ ಹೊಂದಲಾರರು. (೨) ಸುಖವುಳ್ಳ, ಅಪಃ = ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು (ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥರನ್ನು ಮುಕ್ತರನ್ನು ಕೂಡ) ಮುಕ್ತಾದಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ನಿನ್ನ ಅಧೀನರೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಗೆದ್ದಿರುತ್ತಿ. (ವಶೀಕರಿಸಿರುತ್ತಿ.) ನಮಗೆ ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಸಂಧಾನುಹಿ = ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡು. (ಇಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಆದರೂ) (ಎಲೋ ಪುರಂದರನೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಐಶ್ವರ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ನೀನಿಗೆ ಸದೃಶವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಲಾರರು. ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ನೀನು ವಶೀಕರಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತಿ. ಆದಕಾರಣ ನಮಗಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಳಾದ ಉತ್ತಮಗಳಾದ ಪಶುರೂಪಗಳಾದ ಗೋವುಗಳನ್ನು ತಾನಾಗಿಯೇ ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡು. || ೮ ||

ಭು || (೯೯) ಆಶ್ರುತ್ಯರ್ಣ ಶ್ರುಧೀ ಹವಂ ನೂಚಿದ್ಧಧಿಷ್ಠ ಮೇ ಗಿರಃ |

ಇಂದ್ರ ಸ್ತೋಮಂ ನಿಮಂ ಮಮಾಕೃಷ್ಣಾ ಯುಜತ್ತಿದಂತರಂ || ೯ ||

ಅ || ಆಶ್ರುತ್ಯರ್ಣ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೇಳತಕ್ಕ ಕಿವಿಗಳುಳ್ಳವನೇ (ಬಹಳ ಕೇಳತಕ್ಕ ಕಿವಿಗಳುಳ್ಳವನೇ) ಹವಂ = ನಮ್ಮ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಶ್ರುಧಿ = (ಶ್ರು ಶ್ರವಣೇ) ಕೇಳು. ನುಚಿತ = ಈಗಲೇ, ಮೇ = ನನ್ನಲ್ಲಿ, ಗಿರಃ = ವೇದರೂಪಗಳಾದ ವಚನಗಳನ್ನು, ದಧಿಷ್ಠ = (ದಧಿ ಧಾರಣೇ) ಕೊಡು (ನನ್ನನ್ನು ವೇದಜ್ಞನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು.) ಇಂದ್ರ = ಇಂದ್ರನೇ, ಇಮಂ ಮಮ ಸ್ತೋಮಂ = ಈ ನಾನು ಮಾಡಿದ ಸ್ತುತಿವಿಶೇಷವನ್ನು, ಯುಜತ್ತಿತ್ = ಸಮಾಧಿರೂಪವಾದ ಯೋಗಕ್ಕಿಂತಲೂ, ಅಂತರಂ = ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸನ್ನಿಹೃಷ್ಟವನ್ನಾಗಿ (ಪ್ರಿಯವನ್ನಾಗಿ) ಕೃಷ್ಣ = (ಕೃಪಾಕರಣೇ) ಮಾಡು. || ೯ ||

ಭಾ || ಬಹುತ್ರವೂಕರ್ಣಾಸ್ಮದಾಹ್ವಾನಂ ಶೃಣು ಚಾಂದಾತ್ | ಅದೈವ ಚ ಗಿರೋ ಛೇದಿಂ
ಮಯಿ ಸ್ತೋಮಂ ಚ ಮತ್ಕೃತಂ | ಪ್ರಿಯಂ ಯೋಗಾದಪಿ ಕುರು || ೯ ||

ಅ || ಬಹು ವಿಧವಾದುದನ್ನು ಕೇಳತಕ್ಕ ಕಿವಿಗಳುಳ್ಳವನೇ ನಮ್ಮ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಅತ್ಯಾದರದಿಂದ ಕೇಳು. ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಈಗಲೇ ನನ್ನಲ್ಲಿ ವೇದರೂಪ ವಚನಗಳನ್ನು ಇಡು (ನನ್ನನ್ನು ವೇದಜ್ಞನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು.) ಮತ್ತು ನಾನು ಮಾಡಿದ ಸ್ತುತಿವಿಶೇಷವನ್ನು ಸಮಾಧಿ ರೂಪಯೋಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಿಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು. || ೯ ||

ಋ || (೧೦೦) ವಿದ್ವಾ ಹಿ ತ್ವಾ ವೃಷಂತಮಂ ವಾಜೇಷು ಹವನಶ್ರುತಂ |

ವೃಷಂತಮಸ್ಯ ಹೂಮಹ ಲೂತಿಂ ಸಹಸ್ರಸಾತಮಾಂ || ೧೦ ||

ಅ || ಹಿ=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ವೃಷಂತಮಂ=(ವೃಷ ಸೇಚನೇ) ಸರ್ವರಿಗಿಂತಲೂ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ. ವಾಜೇಷು=ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ (ಯುಧ ಸಂಪ್ರಹಾರೇ) ಹವನ ಶ್ರುತಂ=ಅಹ್ವಾನವನ್ನು ಕೇಳುವವನೂ ಆದ, ತ್ವಾ=ನಿನ್ನ ನ್ನು, ವಿದ್ವಾ=ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೋ, (ಆ ಕಾರಣ) ವೃಷಂತಮಸ್ಯ=ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ನಿನಗೆ, ಸಹಸ್ರಸಾತಮಾಂ=(ಸಹಸ್ರ ಸಂತನೋತಿ ಸಹಸ್ರ ಸಾ. ಪಣುದಾನೇ.) ಪಣುಲಾಭೇ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಬಹುಲಾಭವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ, ಲೂತಿಂ=ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು, ಹೂಮಹೇ=(ಹ್ಯೇ ಇಶಬ್ದೇ) ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. (ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ.) || ೧೦ ||

ಭಾ || (೧) ವಿದ್ವಾ ತ್ವಾಂ ಶಕ್ತಿಮತ್ತಮಂ | ಶ್ರೋತಾರಂ ಯುಕ್ತು ಚಾಹ್ವಾನಮಾಹ್ವಯಾಮ ಸ್ತನಾವನಂ | ಬಹುಲಾಭೋತ್ತಮಮಿತಿ || ೧೦ || (೨) ಸ್ಥಾನಾಂತರಗತೇ ಯಚ್ಛಾ (೩) ದೃಷ್ಟೇಂದ್ರಂ ಯಜ್ಞಗಂ ಯಾಭ್ಯಾಂ ಮಧುಭತ್ತಂದಾಃ ಸಮಸ್ತುವತ್ | ಆತೂನ ಇತಿ ತೇನೈವ ನ ವಿರುದ್ಧಾ ಶತರ್ಚಿತಾ || ೧೦ ||

ಅ || (೧) ನಿನ್ನ ನ್ನು ಸರ್ವರಿಗಿಂತ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿಯೂ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರ ಅಹ್ವಾನವನ್ನು ಕೇಳುವವನನ್ನಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. ನಿನಗೆ ಅತಿ ಲಾಭದಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. (ಇತಿ=) ಹೀಗೆ ೧೦೦ (ನೂರು) ಋಕ್ಕುಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯ್ತು. || ೧೦ ||

(೨) (ಹಾಗಾದರೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿನ ೨ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಮಧು ಭಂದಸರೇ ಕಂಡದ್ದು. ಬೇರೆ ಋಷಿಗಳು ಕಂಡದ್ದನ್ನುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ೨ ಋಕ್ಕುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಮಧು ಭಂದಸರಿಗೆ ಶತರ್ಚಿ ಎಂಬ ನಾಮವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಆತೂನಃ ಇತ್ಯಾದಿ ೨ ಋಕ್ಕುಗಳು ಸ್ಥಾನಾಂತರದಲ್ಲಿರುವವುಗಳೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಧು ಭಂದಸರಿಗೆ ಶತರ್ಚಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ. ಒಂದೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ೧೦೦ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಂಡ ಪ್ರಯುಕ್ತವೇ ಶತರ್ಚಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು (ಆದರೆ ಮಧುಭಂದಸರು ಉಪವೇದದ ಏಕಭಾಗದಲ್ಲಿ ಋಕ್ಕುಗಳಿದ್ದು ಯಾವುದು ಕ್ರಮವಿದೆಯೋ ಅಕ್ರಮದಿಂದಲೇ ೧೦೦ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಂಡಿರುವರು ಆತೂನಃ ಇತ್ಯಾದಿ ೨ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಆವರೇ (ಭಾಗಾಂತರದಲ್ಲಿ ಕಂಡದ್ದು.) (೩) (ದೇಶಾಂತರದಲ್ಲಿ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಅವಸ್ಥಾಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ೨ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಮಧುಭಂದಸರಿಗೆ ಶತರ್ಚಿ ಎಂಬ ನಾಮವು ಬಾಧಿತವಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಮಧುಭಂದಸರು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಇಂದ್ರನನ್ನು ನೋಡಿ ಆತೂನಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಯಾವ ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರವಾಡಿರುವರೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಶತರ್ಚಿ ಎಂಬ ನಾಮವು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ. (ಆದರೆ ಯಜ್ಞ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನನು ಕೊಟ್ಟ ಆಹುತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಇಂದ್ರನನ್ನು ನೋಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನತ್ವಾದ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಆತೂನಃ ಇತ್ಯಾದಿ ೨ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಂಡದ್ದು. ೧೦೦ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಅನ್ಯತ್ರ ಕಂಡದ್ದು ಶತರ್ಚಿ ಎಂಬ ನಾಮಕ್ಕೆ ದೇಶೈಕ್ಯಾದಿಗಳು ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ೨ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಮಧುಭಂದಸರೇ ಅನ್ಯತ್ರ ನೋಡಿರುವುದರಿಂದ ಶತರ್ಚಿ ಎಂಬ ನಾಮವು ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. || ೧ ||

ಋ || (೧೦೧) ಆತೂನ ಇಂದ್ರ ಕೌಶಿಕ ಮಂದಸಾನಃ ಸುತಂ ಪಿಬ |

ನವ್ಯಮಾಯುಃ ಪ್ರಸೂತಿರ ಕೃಧೀ ಸಹಸ್ರಸಾಮೃಷಿಂ || ೧೧ ||

ಅ || ಕೌಶಿಕ=(ಕೋಶೇಭವಃ ಕೌಶಿಕಃ ಎಂದು ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯು) ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಕೋಶದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ, ಇಂದ್ರ=ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಕೌಶಿಕ=ಇಂದ್ರನು ಹುಟ್ಟುವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದಿತಿ ದೇವಿಯು ಕುಶಲಿಗಿಂದ ಗೃಹಣ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಕೌಶಿಕ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ, ಅಥವಾ ಇಂದ್ರನ ಸ್ವರೂಪ ಭೂತನಾದ ಗಾಧಿರಾಜನು ಕುಶಿಕರಾಜನ ಮಗನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೌಶಿಕ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಇಂದ್ರ=ಪುರಂದರನೇ, ಮಂದಸಾನಃ=(ಮದೀಹರ್ಷೇ) (ಮದಿಸ್ತುತಿ ಮೋದ ಮದ ಸ್ಪಷ್ಟಕಾಂತಿಗತಿಮು) ನಿತ್ಯಸುಖದ ಲಾಭವುಳ್ಳ. (ನನವಣ ಸಂಭಕ್ತಾ.) (ನಿತ್ಯ ಸುಖಿಯಾದ) ನೀನು, ನಃ=ನಮ್ಮ ಸುತಂ=ಸೋಮವನ್ನು, ತು=ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ಆ ಪಿಬ=(ಪಾಪಾನೇ) ಪಾನಮಾಡು. ನಮ್ಯಃ=(ಙ್ಗುಸ್ತೌ) ಸ್ತುತ್ಯವಾದ, ಆಯುಃ=ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಕೂಡ, ನಃ=ನಮಗಾಗಿ, ಪ್ರಸುತಿರ=(ತ್ಯಕ್ಲವನ ತರಣಯೋಃ) ಅತಿ ಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಕೊಡು. (ನನ್ನನ್ನು) ಸಹಸ್ರಸಾಮ್=ಸಹಸ್ರ ಲಾಭದಿಂದ ಕೂಡಿದವನ್ನಾಗಿಯೂ ಮುಷಿಂ=ಜ್ಞಾನಿಯನ್ನಾಗಿಯೂ, ಕೃಧಿ=(ದುಕ್ಕಾಕರಣೇ) ಮಾಡು || ೧೧ ||

ಭಾ || ಮೂತ್ರಾ ಕುಶೈರ್ಗೃಹೀತತ್ವಾಜ್ಜನ್ಮನ್ಯಾಸೀತ್ಸಕೌಶಿಕಃ | ಗಾಧಿಶ್ವಾದ್ವಾ ಹಿರಣ್ಯಾಂಡ ಕೋಶಸ್ಥತ್ವಾದ್ದರಿಶ್ವಥಾ | ಮಂದಸಾನೋ ನಿತ್ಯಸುಖೀ ಸ್ತುತ್ಯಮಾಯಾಶ್ಚ ನಸ್ತಿರ | ಯಷಿಂ ಸಹಸ್ರ ಲಾಭಂ ಮಾಂ ಕುರು ಚ || ೧೧ ||

ಅ || ತಾಯಿಯಾದ ಅದಿತಿಯಿಂದ, =ಜನ್ಮ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ದರ್ಭೆಗಳಿಂದ, ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಇಂದ್ರ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಗಾಧಿರಾಜನು ಕುಶಿಕರಾಜನ ಮಗನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಆ ಇಂದ್ರನು ಕೌಶಿಕ ನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ, ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ಹಿರಣ್ಮಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕೋಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕೌಶಿಕ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಂದಸಾನಃಅಂದರೆ ನಿತ್ಯ ಸುಖವುಳ್ಳ, ಅಥವಾ ಸುಖವನ್ನೇ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ, ನೀನು ಸ್ತುತ್ಯವಾದ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಅತ್ಯುರ್ಷದಿಂದ ಕೊಡು. (ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯಂತನನ್ನಾಗಮಾಡು) ನನ್ನನ್ನು ಸಹಸ್ರ ಲಾಭಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನ್ನಾಗಿಯೂ ಜ್ಞಾನಿಯನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡು || ೧೧ ||

ಯ || (೧೦೨) ಪರಿ ತ್ವಾ ಗಿರ್ವಣೋ ಗಿರಃ ಇಮಾ ಭವಂತು ವಿಶ್ವತಃ |

ವೃದ್ಧಾ ಯುಮನು ವೃದ್ಧಯೋ ಜುಷ್ವಾ ಭವಂತು ಜುಷ್ವಯಃ

|| ೧೨ || ೨೦ || ೧೦ ||

ಅ || ಗಿರ್ವಣಃ=ವೇದ ವಚನಗಳಿಂದ ಭಜಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನೇ, ಇಮಾಃ=ನನ್ನದ್ದಾದ, ಗಿರಃ=ಸ್ತುತಿರೂಪಗಳಾದ ವಚನಗಳು, ವಿಶ್ವತಃ=ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, (ಸರ್ವದಾ) ವೃದ್ಧಾ ಯುಮಃ=ಪೂರ್ಣ (ಸರ್ವ) ಲಾಭವುಳ್ಳ, ತ್ವಾ=ನಿನ್ನನ್ನು, ಪರಿಭವಂತು=ಸುತ್ತು ಮುತ್ತಲೂ ಇಗಲಿ. (ಅಂದರೆ ಅತಿರಯವಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನೇ ವಿಷಯಾಕರಿಸಲಿ) ವೃದ್ಧಯಃ=ವೃದ್ಧಿ ರೂಪಗಳಾದ (ನಿನ್ನ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವ) ಜುಷ್ವಾಃ=ಸೇವ್ಯಗಳಾದ, ನಮ್ಮ ಮಾತುಗಳು, ಜುಷ್ವಯಃ ಅನುಭವಂತು=ನಿನ್ನ ಸೇವಾನುರೂಪಗಳೂ ಆಗಲಿ || ೧೨ || ೨೦ || ೧೦ ||

ಭಾ || ತ್ವಾ ಇಮಾ ಗಿರಃ | ಸರ್ವದಾ ಪರಿತಃ ಸಂತು ಮದೀಯಾಸ್ಸರ್ವಲಾಭಿನಂ | ವೃದ್ಧಿ ರೂಪಾ ಗಿರೋ ಜುಷ್ವಾಃ ಸೇವಾರೂಪಾಶ್ಚ ಸಂತು ನಃ || ೧೨ || ೨೦ || ೧೦ ||

ಅ || ನನ್ನ ಈ ಸ್ತುತಿ ರೂಪಗಳಾದ ವಚನಗಳು, ಸರ್ವಲಾಭವುಳ್ಳ, ನಿನ್ನನ್ನು ಅತಿರಯವಾಗಿ ವಿಷಯಾಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರಲಿ. ನಿನ್ನ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವ (ವೃದ್ಧಿ ರೂಪಯಂತಿ ನಿರೂಪಯಂತಿ ಪ್ರಕಾಶಯಂತಿ) ವೃದ್ಧಿ ರೂಪಾಃ) ಸರ್ವಸೇವ್ಯಗಳಾದ, ನಮ್ಮ ಮಾತು ನಿನ್ನ ಸೇವೆಗೆ ಅನುರೂಪಗಳಾಗಲಿ || ೧೨ || ೨೦ || ೧೦ ||

ಅನ || ೮ ಬುಕ್ಕು. ಗವರ್ಗ- ವಂದ್ರ ಸೂಕ್ತ. ಅನುಷ್ಠುಪ್ ಭಂದಸ್ಸು.

ಋ || (೧೦೩) ಇಂದ್ರಂ ವಿಶ್ವಾ ಅವೀವೃಧನ್ ಸಮುದ್ರವ್ಯಚಸಂ ಗಿರಃ |

ರಥೀತಮಂ ರಥೀನಾಂ ವಾಜಾನಾಂ ಸತ್ಪತಿಂ ಪತಿಂ || ೧ ||

ಅ || ಸಮುದ್ರವ್ಯಚಸಂ=(ರಿಚವಿಯೋಜನ ಸಂಪರ್ಕಯೋಃ) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉತ್ಪೃಷ್ಟಗಳಾದ ಗುಣಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿಯುಳ್ಳ, ರಥೀನಾಂ=ರಥವುಳ್ಳವರಲ್ಲಿ, ರಥಿತಮಂ=ಮುಖ್ಯ ರಥವುಳ್ಳವನೂ, ವಾಜಾನಾಂ=ಅನ್ನಗಳಿಗೆ, ಪತಿಂ=ಸ್ವಾಮಿಯೂ,(ಯಥೇಷ್ಟಭೋಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವನೂ.) ಸತ್ಪತಿಂ=ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯೂ ಆದ ಇಂದ್ರಂ=ಇಂದ್ರನನ್ನು, ವಿಶ್ವಾಃ ಗಿರಃ=ಸಮಸ್ತವೇದ ವಚನಗಳು, ಅವೀವೃಧನ್ (ವೃಥವೃದ್ಧಿ) ಪ್ರಕಾಶ ಗೊಳಿಸಿದವು. (ಭಗವದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಿದವು) (ಪ್ರೀತಿಯು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿನೇ ಆಗಿ ರುವುದರಿಂದ ತಿರುಗಿ ವೃದ್ಧಿಯು ಕೂಡದಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಯೆಂದರೆ ಪ್ರಕಾಶವೆಂದರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳ ಬೇಕು.) || ೧ ||

ಭಾ || (೧) ಅಷ್ಟಾವೃಚಃ ಪುನಶ್ಚೇನ ದೃಷ್ಟಾ ಅನ್ಯತ್ರಗಾಸ್ತಪಃ | ಕುರ್ವತಾ (೨) ಸಮ್ಯ ಗುದ್ರಿಕ್ತಗುಣವ್ಯಕ್ತಿಪ್ರಥಾಃ || ೧ ||

ಅ || () ಪುನಃ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಮಧುಭಂದಸ ಬುಷಿಗಳಿಂದಲೇ ಮುಂದಿನ ೮ ಬುಕ್ಕುಗಳು ಸ್ಥಳಾಂತರದಲ್ಲಿ (ಅನುಪೂರ್ವಾಂತರದಲ್ಲಿರತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿ ದೃಷ್ಟಗಳಾಗಿವೆ. (ಈ ೮ ಬುಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಮಾಧುಭಂದಸರು ಬುಷಿಗಳಲ್ಲಿವೆಂದಾದರೆ ಪ್ರಮಾಣ ವಿರೋಧವು. ಆಪ್ತಮಾಣಿಕವೂ ಆಗುವುದು) ಆದ ಕಾರಣ ಶತರ್ಚಿ ಎಂಬ ನಾಮವು ಯುಕ್ತವೇ ಸರಿ. (೨) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉತ್ಪೃಷ್ಟಗಳಾದ ಗುಣಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು ಸಮುದ್ರವ್ಯಚಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

ಋ || (೧೦೪) ಸಖೇ ತ ಇಂದ್ರ ವಾಜಿನೋ ಮಾಭೇಮ ಶವಸಸ್ತತೇ |

ತ್ವಾಮಾಭಿ ಪ್ರ ಜೋನುನೋ ಜೇತಾರಮಪರಾಜಿತಂ || ೨ ||

ಅ || ಶವಸಸ್ತತೇ=ಸುಖಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಬಲಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರನೇ, ತೇ ಸಖೇ=ನಿನ್ನ ಸಖ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲು, (ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹವಾಗುತ್ತಿರಲು) ವಾಜಿನಃ=ಮುದ್ದವುಳ್ಳ, ನಾವು, ಮಾಭೇಮ=(ಜಾಭೀ ಭಯೇ) ಭಯ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. (ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವೆವು.) ಜೇತಾರಂ=(ನಮಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಪ್ಲದ್ಧ) ಪರರನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ, ಅಪರಾಜಿತಂ=ಸ್ವತಃ ಪರಾಜಯವಿಲ್ಲದಿರುವ, ತ್ವಾಂ=ನಿನ್ನನ್ನು, ಅಭಿ ಪ್ರನೋ ನಾಮಃ=(ಐ ಸುತ್ತಿ) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮತ್ತು ಮತ್ತು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ. || ೨ ||

ಋ || (೧೦೫) ಪೂರ್ವೀರಿಂದ್ರಸ್ಯ ರಾತಯೋ ನ ವಿದಸ್ಯಂತ್ಯಾಕಯಃ |

ಯದೀ ವಾಜಸ್ಯ ಗೋಮತಃ ಸ್ತೋತೃಭ್ಯೋ ಮಂಹತೇ ಮಘಂ

|| ೩ ||

ಅ || ಯದಿ=ಯಾವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, (ಇಂದ್ರನು) ಗೋಮತಃ ವಾಜಸ್ಯ=ಗೋವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನ್ನವನ್ನು, ಮಘಂ=ಧನವನ್ನು ಯಶಸ್ಸನ್ನು, ಸ್ತೋತೃಭ್ಯಃ=ಸ್ತುತಿಸುವವರಿಗೋಸ್ಕರ, ಮಂಹತೇ=(ಮಂಹ ದಾನೇ.) ಕೊಡುತ್ತಾನೋ, ಹಾಗಾದರೆ (ಧನ, ಯಶಸ್ಸು, ಅನ್ನ ಗೋವು ಇವುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಾದರೆ) ಇಂದ್ರಸ್ಯ=ಇಂದ್ರನಾದ ನನ್ನ, ರಾತಯಃ=(ರಾದಾನೇ)ದಾನಗಳು, ಊತಯಃ=ರಕ್ಷಣೆಗಳೂ ಕೂಡ, ಪೂರ್ವೀಃ=ಮಹತ್ತ್ವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠಗಳು. ಮತ್ತು ನ ವಿದಸ್ಯಂತಿ=(ದಸು ವಿಭೇದನೇ.) ಭೇದಿಸಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ (ದಸು ಕ್ಷಯೇ) ನಾಶಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. || ೩ ||

ಭಾ || ಪ್ರಥಮಾನಿ ಮಹತ್ತೀನ ತೇ ದಾನಾನ್ಯವನಾನಿ ಚ | ನ ಭಿದ್ಯಂತೇ ನ ನತ್ಯಂತಿ ಗೋಮದನ್ಯಂ ಯಶಸ್ತಥಾ | ಯದಿ ಮಂಹತೇ ದದಾತೀಶೋ || ೩ ||

ಅ || ಶ್ರೀಹರಿಯು ಗೋವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನ್ನವನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಯಶಸ್ಸನ್ನು (ಮಂಹತೇ=) ಕೊಡುತ್ತಾನೋ, ಹಾಗಾದರೆ ನನ್ನ ದಾನಗಳೂ ರಕ್ಷಣೆಗಳೂ ಕೂಡ ಮಹತ್ತ್ವ (ಇತರಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವ) ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠಗಳು. ಮತ್ತು ಅವುಗಳು ಭೇದಿಸಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ನಾಶಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಸರ್ವದಾ ಇರುತ್ತವೆ. ಏವಂಚ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಧನ ಯಶಸ್ಸು ಅನ್ನ ಗೋವು ವೇದ ಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಾದರೆ ಅಂತಹ ರಕ್ಷಣೆಗಳೇ ಮುಖ್ಯಗಳು. || ೩ ||

ಋ || (೧೦೬)ಪುರಾಂ ಭಿಂದುರ್ಯುವಾ ಕವಿರಮಿತೌಜಾ ಅಜಾಯತ |

ಇಂದ್ರೋ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಕರ್ಮಣೋ ಧರ್ತಾ ವಜ್ರೇ ಪುರುಷ್ಪತಃ || ೪ ||

ಅ || ಪುರಾಂ=(ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಶರೀರಾಖ್ಯಪುರಗಳ ಮತ್ತು (ಇಂದ್ರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಶಂಬರಾಸುರನ ಪುರ (ಪಟ್ಟಣ)ಗಳನ್ನು, ಭಿಂದುಃ=(ಭಿದಿಂ ವಿಧಾರಣೆ) ಭೇದಿಸಿರುವ (ಪಾಂಚಭೌತಿಕ ಶರೀರವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುವ) ಯುವಾ=ತರುಣನಾದ, ಕವಿಃ=ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ, ಅಮಿತೌಜಾಃ=ಬಹುಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವುಳ್ಳ, ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಕರ್ಮಣಃ ಧರ್ತಾ=ಸಮಸ್ತ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದ, ವಜ್ರೇ=ಜ್ಞಾನಾನಂದಗಳುಳ್ಳ ಅಥವಾ ವಜ್ರಾಯುಧವುಳ್ಳ, ಪುರುಷ್ಪತಃ=ಬಹುಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಇಂದ್ರಃ=ಇಂದ್ರನು, ಅಜಾಯತ=ಜನಿಸಿ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವೇ) ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾದನು. || ೪ ||

ಋ || (೧೦೭)ತ್ವಂ ವಲಸ್ಯ ಗೋನುತೋಽಪಾವರದ್ರಿವೋ ಬಿಲಂ |

ತ್ವಂ ದೇವಾ ಅಬಿಭ್ಯುಹಸ್ತು ಜ್ಯಮಾನಾಸ ಆವಿಷಾಃ || ೫ ||

ಅ || ಅದ್ರಿವಃ=ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಿಗೆ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ತ್ವಂ=ನೀನು, ಗೋಮತಃ=ಗೋ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ (ಭೂವಾಗ್ವಾಂಠಿಷು ಗೌರ್ಮತಃ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ವೇದವಚನ ಸಂಬಂಧಿ) ವಲಸ್ಯ=ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ, (ವೇದವಚನಗಳ ಅನ್ಯಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ವಿಷಯಾ ಕರಿಸುವ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ) (ಯಾವುದು) ಬಲಂ=ಮೂಲಕಾರಣವಾದ ಅಜ್ಞಾನವೋ, (ಅದನ್ನು) ಅಪವಿಷಃ=(ಅಪ ಪೂರ್ವಾರ್ತ ವೃತ್ತಾಂತರಣೀ) ತರಸ್ಕರಿಸಿರುತ್ತಿ. (ಅಂದರೆ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುತ್ತಿ.) (ಅಂತೂ ಅಜ್ಞಾನ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಗಳು ನಾಶವಾಗೋಣ) ದೇವಾಃ=ಸತ್ಯಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಪುರು

ಷರು, ಅಬಿಭ್ಯುಷಃ=ಸಂಸಾರ ಭಯರಹಿತರಾಗಿ, ಶುಭ್ಯಮಾನಾಸಃ=ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿಯೂ, ತ್ವಾಂ=ನಿನ್ನನ್ನು, ಅವಿಷುಃ=ದೈತ್ಯರಿಂದ ಕೆಟ್ಟ ಮಾತಿಂದಿಂ ಆಚ್ಛಾದಿತನಾದವನನ್ನು ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ವಚನಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದವರಂತೆ ಆದರು. (ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಿದರು.) (ಪುರಂದರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಅದ್ರಿವಃ=ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸತಕ್ಕ ಪುರಂದರನೇ, ತ್ವಂ=ನೀನು, ಗೋಮತಃ=ಗೋವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ವಲಸ್ಯ=ಬಲ ಎಂಬ ದೈತ್ಯನ. ಬಲಂ=ಗಿರಿ ಕೂಟದ ಕೆಳಗಿನ ವಿನರವನ್ನು ಲಪಹವಃ=ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿ. (ಆಗ)ದೇವಾಃ=ದೇವತೆಗಳು, ಶುಭ್ಯಮಾನಾಸಃ=ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ, ಅಬಿಭ್ಯುಷಃ=ಭಯರಹಿತರಾಗಿ, ತ್ವಾಂ=ನಿನ್ನನ್ನು, ಅವಿಷುಃ=(ಅವರಕ್ಷಣೆ) ಭಯವಿಲ್ಲದೇನೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದರು. || ೫ ||

ಭಾ || (೧) ವಲಸ್ತ್ರಿಯರ್ಗತಿರ್ಥಿಯಃ || (೨) ವಾಚಾಮನ್ಯಾರ್ಥಬುದ್ಧೀಸ್ತು ಬಿಲಂ ಮೂಲಂ ತನೋ ಹಿ ಯಃತ್ | ತದಸಾವ್ಯತವಾಂಸ್ತುಂ ಚ ಪ್ರದರ್ಶ್ಯ ವಿವಿನಾಯಾ ಚ || (೩) ತ್ವಾಂ ಹಿ ದೇವಾ ಭಯಾಪೇತಾಃ ಪ್ರೇರ್ಯಮಾಣಾಸ್ತಯೈವ ಚ | ಛಾದ್ಯಮಾನಂ ಗಿರಾ ದೈತ್ಯೈರರಕ್ಷನ್ನಿವ ಸದ್ಗಿರಾ || (೪) ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಗೋಸವಾರ್ಥೇಷ ಸಮುಕ್ತ್ಯಷ್ಟಾ ಜಗತ್ಕು | ಚತುರ್ ಗಾವೋ ಹೃತಾ ದೈತ್ಯೈಃ ಸರಮಾ ರಕ್ಷಿತಾಃ ಪುರಾ | ತಸ್ಯಾಃ ಸ್ವಸೃತ್ವಮುಕ್ತ್ಯೈವ ತಯೇಚ್ಛಿಪ್ತಂ ಚ ಗೋಪಯಃ | ತದರ್ಥಂ ಪಣಯೋ ನಾಮ ತೇ ದೈತ್ಯಾ ಬಲಪೂರ್ವಕಾಃ | ಇಂದ್ರೇಣ ನಿಹತಾಃ ಸಶ್ವಾ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಚ ಸರಮಾಕೃತಂ | ತಾದಯಿತ್ವಾ ಪದಾ ವಕ್ತ್ರಾತ್ಯತೇ ಪಯಸಿ ತಾಂ ಭಯಾತ್ | ಶರಣಾಗತಾಂ ಪ್ರೇಷಯಿತ್ವಾ ದೂತ್ಯೇನ ಪೇನಾಂ ಪುನಃ | ಭಿತ್ತಾ ಗಿರಿಪ್ರಜಂ ತಂ ಚ ಗಾವೋ ಯತ್ರ ಶ್ರೇಷ್ಠೀಕಾಃ | ನಿಃಸಾರಿತಾಃ ಪುನಸ್ತತ್ತ್ವಃ ಗೋಸ ವೇನೇಷ್ವಮೇವ ಚ | ತದಾ ದೇವಾಃ ಅಭೀತ್ಯೈವ ಪರಿತೋ ಜುಗುಪುಃ ಪತಿಂ || ೫ ||

ಅ || (೧) ಮನಸ್ಸು ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನವು ಯಾವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ವಿಷಯೀಕರಿಸುತ್ತದೋ, ಅದು ವಲವೆನ್ನುವುದು. ಅಂದರೆ ಯಥೇಷ್ಟ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು. ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು. ಅಂದರೆ ವಿಪರೀತ ಜ್ಞಾನವು. (೨) ವೇದವಚನಗಳ ಅನ್ಯಾರ್ಥ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಯಾವುದು ಮೂಲ ಕಾರಣವಾದ ಅಜ್ಞಾನವೋ ಆ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ತತ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾ ನಾರಗೊಳಿಸುತ್ತ. (ಅಂದರೆ ತತ್ವಮುಕ್ತಾದಿವೇದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅದ್ವೈತಾದ್ಯರ್ಥ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಜ್ಞಾನವೇ ಶವು ಯಾವುದರಿಂದ ಆಗುವುದು? ಯಾವುದರಿಂದಲೂ ಆಗಲಾರದು. ಉಪಕ್ರಮಾದಿ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಅದ್ವೈತ ಜ್ಞಾನವೇ ದೃಢವಾಗಿದೆ. ಎಂದರೆ ತತ್ವಮುಕ್ತಾದಿ ವೇದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಭೇದಾದಿ ರೂಪವಾದ ತತ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಉಪಕ್ರಮಾದ್ಯಾನುಕೂಲ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಬೇಕು. ಅಭೇದಾದ್ಯರ್ಥಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ತೋರಿಸಿ ಅದ್ವೈತಾದ್ಯರ್ಥವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದರೆ ಅಜ್ಞಾನವು ನಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.) (೩) ವೇದಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದುದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಗಳು ನಾರ ಹೊಂದೋಣ ಸಾತ್ವಿಕ ಪುರುಷರು ಸಂಸಾರ ಭಯರಹಿತರಾಗಿ ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ ದೈತ್ಯರಿಂದ ಕೆಟ್ಟ ವಚನಗಳಿಂದ ಮರೆಯಾದವನನ್ನು ಸದ್ವಚನಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಿದರು. ೪) (ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಇಂದ್ರ ಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಈ ಋಕ್ಕು ಹಿ ಹಾಸ ಗರ್ಭಿತವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಇಂದ್ರದೇವರು ಮಾಡತಕ್ಕ ಗೋಸವ ಎನ್ನುವ ಯಜ್ಞ ವಿರೇಷದಲ್ಲಿ ಕ್ಲೃಪ್ತಗಳಾದ ಗೋವುಗಳನ್ನು (ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವದಂತೆಯೇ) ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದ್ರ ದೇವರು ಬಿಟ್ಟರು. ಅಂತಹ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ದೇವತೆಗಳ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸರಮಾ ಎನ್ನುವ ದೇವತೆಗಳ ನಾಯಿಯು ಇಂದ್ರ ದೇವರ ಅಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸು

ತ್ತಿದ್ಧಿತು. ಗೋರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ನಿಯುಕ್ತವಾದ ಸರಮಾ ಎಂಬ ದೇವತೆಗಳ ನಾಯಿಯೊಡನೆ ಸ್ವಸ್ವತ್ತಾದಿಗಳನ್ನು (ಸರಮೆಯೇ ನೀನು ನಮ್ಮ ತಂಗಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು) ದೈತ್ಯರು (ಮಿಥೈಯಾದುದನ್ನೇ) ಹೇಳಿ (ಆಸರಮೆಯನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಹಾ ಸಮರ್ಥರಾದ ಇಂದ್ರ ದೇವರ) ಗೋವುಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಅಪಹರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟರು. (ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಧೈಯ ಗೋವುಗಳ ಹಾಲನ್ನು ಸರಮೆಯು ಕುಡಿದಿದೆ. ಆದಕಾರಣ) ಗೋವುಗಳ ಹಾಲು ಸರಮೆಯ ಉಚ್ಚಿಷ್ಠವೂ ಆಯ್ತು. (ಪಣಿಗಳಿಗಾಗಿ ಸರಮೆಯು ಗೋವುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ದೈತ್ಯರು ಗೋವುಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ಪರ್ವತದ ಕೆಳಗಿನ ಒಲದಲ್ಲೆ ಆ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಇರಿಸಿದರು.) (ಇಂದ್ರ ದೇವರು ಸರಮೆಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ಗೋವುಗಳು ಕಾಣದಿರಲು ಸರಮೆಯ ಹತ್ತಿರ ಗೋವುಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಋಷ್ಮತೆ ಇರಲು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಸರಮೆಗೆ) ತನ್ನ ಕಾಲಿನಿಂದ ಒದ್ದಿದಾಗ ಸರಮೆಯ ಮುಖದಿಂದ ಹಾಲು ಹೊರಡುತ್ತಿರಲು (ಆ ಮೇಲೆ ಆ ಗೋವುಗಳ ಹಾಲು ಸರಮೆಯ ಉಚ್ಚಿಷ್ಠವೆಂದೂ ಸರಮೆಯು ಪಣಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿದೆ ಎಂದೂ, ಹೀಗೆ) ಸರಮೆಯು ಮಾಡಿದ ಪಯಃ ಪಾನಾದಿರೂಪ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ತಿಳಿದಾಗ ತನ್ನನ್ನು ಇಂದ್ರದೇವರು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾರೆಯೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ಸ್ವಾಮಿಯೇ ತನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಸರಮೆಯು ಇಂದ್ರ ದೇವರನ್ನು ಶರಣು ಹೊಂದಲು ಆ ಸರಮೆಯನ್ನೇ ದೈತ್ಯರ ಸ್ಥಲ ವಿಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪಣಿಗಳ ಸಕಾಶಕ್ಕೆ ದೂತಭಾವದಿಂದ ಇಂದ್ರ ದೇವರು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಆ ಸರಮೆಯಿಂದ ಆ ದೈತ್ಯರ ಸ್ಥಳವನ್ನು ತಿಳಿದು ಎಲ್ಲಿ ಗೋವುಗಳು ಇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾವೋ, ಅಂತಹ ಗಿರಿರಾಶಿಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಇಂದ್ರ ದೇವರು ಗೋವುಗಳ ಅಪಹಾರ ನಿವಾರಿಸುವಾಗ ಪಣಿಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಬಲನೇ ಮೊದಲಾದ ಆ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಆ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರ ದೇವರು (ಬಲದಿಂದ) ಹೊರಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಗೋಸವಾಖ್ಯಾಯಿಕ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದರಿಂದ ಇಷ್ಟವನ್ನೇ ಮಾಡಿದರು. ಆಗ ದೇವತೆಗಳು ದೈತ್ಯರ ಭಯವಿಲ್ಲದವರಾಗಿಯೇ ತಮಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಇಂದ್ರನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ನಿನ್ನನ್ನು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ರಕ್ಷಿಸಿದರು. (ಸ್ತ್ರೀತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.)

|| ೫ ||

ಯ || (೧೦೮) ತವಾಹಂ ಶೂರ ರಾತಿಭಿಃ ಪ್ರತ್ಯಾಯಂ ಸಿಂಧುಮಾವದನ್ |

ಉಪಾತಿಷ್ಠಂತ ಗಿರ್ವಣೋ ವಿದುಷ್ವೇ ತಸ್ಯ ಕಾರವಃ || ೬ ||

ಅ || ಶೂರ=ಇಂದ್ರನೇ, ಆಹಂ=ನಾನು, ತವ=ನಿನ್ನ ರಾತಿಭಿಃ=ದಾನ ನಿಮಿತ್ತಗಳಿಂದ, (ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗಿ) ಸಿಂಧುಂ=ನದಿಯನ್ನು ಕುರಿತು, ಪ್ರತ್ಯಾಯಂ=ಬಂದಿರುವೆನು. (ಬಂದು ಪುನಃ) ಅವದನ್=ಸ್ತುತಿ ರೂಪಗಳಾದ ವೇದ ಪದಗಳಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುತ್ತೇನೆ. ಅಥವಾ ಸರ್ವದಾ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ನಾನು ನದಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಬಂದಿರುವೆನು. ಗಿರ್ವಣಃ=(ಗಿರ್ವಣೋಪಪದಾತ್ ವನ ಸಂಭ್ರಾಂತ) ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನೇ. ತಸ್ಯ ತೇ=ಅಂತಹ ನಿನ್ನನ್ನು, ವಿಧಃ=ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, (ಅವರು; ಕಾರವಃ=ಕತ್ಯಗಳಾದ ಪುತ್ರಿಜರು. (ಅಂತಹ ನಿನ್ನನ್ನು) ಉಪಾತಿಷ್ಠಂತ= ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರು.

|| ೬ ||

ಭಾ || ತವ ದಾನ್ಯೇರಹಂ ಸಿಂಧುಂ ನದೀಂ ಪ್ರತ್ಯಾಗಮಂ ಪುನಃ | ತ್ವಾಮಾವದನ್ ಸ್ತುತಿ ಪದೈರ್ಯಜ್ಞಾದೀಕ್ಷಾರ್ಥಮುದ್ಯತಾಃ | ಉಪಾತಿಷ್ಠಂತ ಕರ್ಕಾರೋ ವಿದುಸ್ತ್ವಾಯಂ ಯೇ ಗಿರೋದಿತ || ೭ ||

ಅ || ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ, ನಾನು ನಿನ್ನ ದಾನ ನಿಮಿತ್ತಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷೆಗೆ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗಿ ಸಿಂಧುಂ=ನದಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಬಂದಿರುವೆನು. (ಅಂದರೆ ನೀನು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಿ ಎಂಬ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ

ನಾನು ಕೂಡ ಬಹು ಹೊಂದದೇಕೆನ್ನುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಯಜ್ಞಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವೆನು) ಬಂದು ಪುನಃ ಸ್ತುತಿರೂಪಗಳಾದ ವೇದ ಪದಗಳಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ. ಅಥವಾ ಸರ್ವದಾ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ನಾನು ಪುನಃ ಯಜ್ಞಮಾಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ ನದಿಗೆಬಂದಿರುವೆನು. ವೇದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿತನೇ ಆದ ನಿನ್ನನ್ನು ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹ ಕರ್ತೃಗಳಾದ ಪುತ್ರೀಜರು ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರು. || ೬ ||

ಋ || (೧೦೯) ಮಾಯಾಭಿರಿಂದ್ರ ಮಾಯಿನಂ ತ್ವಂ ಶುಷ್ಕಮನಾತಿರಃ |

ವಿದುಷ್ಯೇ ತಸ್ಯ ಮೇಧಿರಾಸ್ತೇಷಾಂ ಶ್ರವಾಂಸ್ತುತಿರ

|| ೭ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ=ಶ್ರೀ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ, ತ್ವಂ=ನೀನು, ಮಾಯಿನಂ=ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಶುಷ್ಕ=(ಶುಷ್ಕ ಶೋಷಣೀ) ಶೋಷಕನಾದ ವೃತ್ತಾಸುರನನ್ನು, (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) ತಮಸ್ಸನ್ನು, ಮಾಯಾಭಿ=ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ, ಅವಾತಿರ= (ತಿರವೇಧೇ) ಸಂಹರಿಸಿರುತ್ತಿ. ಮೇಧಿರಾಃ=ಯಾರು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತರಾಗಿ, ತಸ್ಯತೇ= ಅಂತಹ ನಿನ್ನನ್ನು, ವಿದುಃ=ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ತೇಷಾಂ=ಅಂತಹವರಿಗೆ, ಶ್ರವಾಂಸಿ=(ಶ್ರು ಶ್ರವಣೇ ಶ್ರೂಯಂತೇ ಇತಿ ಶ್ರವಾಂಸಿ.) ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು, ಉತಿರ=ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಕೊಡು. || ೭ ||

ಭಾ || ಶಕ್ತಿಭಿಃ ಶಕ್ತಿಮಂತಂ ತ್ವಾಂ ಶೋಷಕಂ ವೃತ್ತಮಾತಿರಃ | ತನೋ ಕಾ ತ್ವಾಂ ವಿದು
ಮೇಧಾರಾಸ್ತೇಷಾಂ ಶ್ರವಾಂಸಿ ಚ | ವಿದ್ಯಾ ಉಚ್ಛ್ರಿಸ್ತರಾಂ ದೇಹಿ || ೭ ||

ಅ || ಇಂದ್ರನೇ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ, ಶೋಷಕನಾದ ವೃತ್ತನನ್ನು (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥ) ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಂದ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿರುತ್ತಿ. ಯಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿ ಯಾರು ನಿನ್ನನ್ನೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹವರಿಗೆ ಶ್ರವಾಂಸಿ=ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಕೊಡು. || ೭ ||

ಋ || (೧೧೦) ಇಂದ್ರವಿಶಾನ್ಮೋಜಸಾಂಭಿ ಸ್ತೋಮಾ ಅನೂಷತ |

ಸಹಸ್ರಂ ಯಸ್ಯ ರಾತಯ ಉತ ವಾ ಸಂತಿ ಭೂಯಸೀಃ ||

|| ೮ || ೨೧ || ೧೧ || ೩ ||

ಅ || ಯಸ್ಯ=ಯಾವ ಇಂದ್ರನಿಗೆ, ಸಹಸ್ರಂ=ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯಾಕಗಳಾದ, ಉತ ವಾ=ಅವುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಭೂಯಸೀಃ=ಬಹಳಗಳಾದ, ರಾತಯಃ=ಅಭಿಷ್ಠ ದಾನಗಳು, ಸಂತಿ=ಇರುತ್ತವೋ, ಈಶಾನಂ=ಅಂತಹ ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ಇಂದ್ರಂ=ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪನ್ನನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು, ಓಜಸಾ=ಶಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ, ಕೂಡಿ ಸ್ತೋಮಾಃ=ಸ್ತುತಿ ವಿಶೇಷಗಳು, ಅಭಿ ಅನೂಷತ=(ಋ ಸ್ತುತೌ.) ಸರ್ವದಾ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತವೆ || ೮ ||

ಭಾ || ಸ್ತುವಂತಿ ತ್ವಾಂ ಸಹೌಜಸಾ

|| ೮ ||

ಅ || ನಿನ್ನನ್ನು ಶಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತವೆ. || ೮ || ೨೧ || ೧೧ || ೩ ||

ಅವ || ಶತರ್ಚಿತ್ವಕ್ಕೆ ಗತಿಯನ್ನು (ಶತರ್ಚಿ ಎಂಬ ನಾಮಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಪಕ ಕಾರಣವನ್ನು) ಹೇಳಿದಾಗ್ಯೂ ಈ ಮುಕ್ತುಗಳಿಗೆ ಮಧುಭಂದಸರು ಮುಷಿಗಂಮ ಏಕೆ ಹೇಳುವುದು? ಮಾಧುಭಂದಸೋ ಜೇತಾ ಎಂಬ ಮುಷಿಯು ಏಕೆ ಆಗಲಾರದೆಂದರೆ-

ಭಾ || (೧) ಋಕ್ಸಂಹಿತಾಯಾಃ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಾತ್ ಪ್ರಬಂಧಾದ್ವ್ಯಾಸನಿರ್ವಿತಾತ್ |
ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಭ್ಯಸ್ತಥಾ ಮಾವಾತ್ಪ್ರೋಕ್ತಾಃ ಸ್ಯುರ್ವಾನಯೋಕ್ತಯೇ || (೨) ಶ್ರುತ್ಯ
ಭಾವಾದಲಿಂಗಾಚ್ಚ ಮುನಿರ್ನಾನ್ಯಃ ಶ್ರುತೀಯತೇ | (೩) ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಾನ್ಯತಾ ಯಾವ
ತ್ತಾವತ್ಕೂರ್ವಾ ಪ್ರಮಾ ಭವೇತ್ ||

ಅ || (೧) ಋಕ್ಸಂಹಿತಾಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೂ, ವೇದದಿಂದಲೂ, ವೇದ ವ್ಯಾಸರು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಬಂಧ
ದಿಂದಲೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಿಂದಲೂ (ಜ್ಯೋತಿಷ್ವೇದೇನ ಸ್ವರ್ಗ ಕಾಮೋ ಯಜೇತ ಇದು ಮೊದಲಾದ ವಿಧಾ
ಯಕ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವು.) ಇಂತಹ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ, ಅಥವಾ ಇತರ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದಲೂ, ಯಾರು ಈ
ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಋಷಿಗಳೆಂದು ನಮ್ಮಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೋ, ಅವರು ಋಕ್ಸಂಹಿತಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಅನುಸಾರ
ವಾಗಿಯೇ ಅವರೇ ಋಷಿಗಳಾಗುವರು. ಅಥವಾ ಋಕ್ಸಂಹಿತಾ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಯಾರು ಈ
ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಋಷಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವರೋ ಅವರನ್ನೇ ಋಷಿಗಳೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. (ಸಾಯಣ ಮೊದ
ಲಾದ ಮನುಷ್ಯರು ರಚಿಸಿದ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದವರನ್ನು ಋಷಿಗಳೆಂದು ಸರ್ವಥಾ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದು. (೨)
ಯುಕ್ತಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (ಲಿಂಗ ಶಬ್ದ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರದಿಂದ ಶ್ರುತಿ ಶಬ್ದವು ನಾಮಭೇದ ಸರವು
ವೇದಸರವಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) (1) ಶುನಶ್ವೇಪೋ ಹ್ಯವ್ಯತ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ ಮಧು
ಭಂಡಸಂಗಿತ ಇತರರಾದ ಮುನಿಗಳ ನಾಮವು ಇಲ್ಲ. (೨ನೇ ಯುಕ್ತಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಜೇತಾರನುಸರಾಜಿತಂ ಎನ್ನು
ವುದು ಜೇತ್ಯವೆಂಬ ಋಷಿಯ ನಾಮವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ-ಜೇತಾರಂ ಎನ್ನುವುದು ಆ ಯುಕ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ತ್ವಾಂ
ಎನ್ನುವ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ಮಾಧುಭಂಡಸ ಜೇತ್ಯವನ್ನು
ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆನ್ನುವುದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.) (೩) ತ್ರಿಷ್ವಾದಿತ್ಯಂ ದ್ವುಪದೇಷು ಬದ್ಧಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ ಬೇರೆ
ಋಷಿಗಳ ಲಿಂಗವಿಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ-ಸ್ಥಾನತ್ರಯದಲ್ಲಿ ಬಂಧನವು ಶುನಶ್ವೇಪನ ಚಿಹ್ನೆಯು. (ಲಿಂಗವು) ಅಂತಹ
ಚಿಹ್ನೆಯು ಮಾಧುಭಂಡಸ ಜೇತ್ಯ ಋಷಿಗೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ.) (ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸುವ ವಾಕ್ಯ ಪ್ರಕ
ರಣ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಇಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದಲೂ) ಮಧುಭಂಡಸ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಇತರರಾದ ಋಷಿಗಳು.
ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. (ಮತ್ತು ಗಾಯತ್ರಂ ಪ್ರಲುಗಂ ಕುರ್ಯಾದಿತ್ಯಾಹುಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಲುಗ ಶಸ್ತ್ರ
ಸ್ವರೂಪಗಳಾದ ಗಾಯತ್ರೀ ಉಷ್ಣಿಕ್ ಮೊದಲಾದ ಭಂಡಸ್ಸುಳ್ಳ ಪುಸ್ತಕಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಫಲ ಹೇಳಿ ತದೂ
ಗಾಯತ್ರನೇವ ಕುರ್ಯಾತ್ ಎಂದು ಗಾಯತ್ರಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮವಾಸ್ತವರೂಪವಾದ ವಿಶೇಷ ಫಲವನ್ನು
ಹೇಳೋಣ ಅಂತಹ ಗಾಯತ್ರವು ಯಾವುದು? ಎಂದರೆ ತದೂ ಮಾಧುಭಂಡಸಂ ಗಾಯತ್ರವೇ ಮಾಧುಭಂಡ
ಸವು ಎಂದು ಮಧುಭಂಡಸರು ಕಂಡ ಸೂಕ್ತ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿ ನಾಯನಾಯಾಹಿ ಎಂಬ ಉತ್ತರ
ಖಂಡದಲ್ಲಿ ನಾಯನಾಯಾಹಿ ಅಶ್ವಿನಾ ಯಜ್ಞರೀಃ ಎಂದು ೨ ಸೂಕ್ತಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ
ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಸೂಕ್ತಗಳನ್ನು ಮಾಧುಭಂಡಸರೇ ಕಂಡವು ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದುದರಿಂದಲೂ ಮಾಧುಭಂಡ
ಸರೇ ಇಂದ್ರಂ ವಿಶ್ವಾ ಎಂಬ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿಯೂ ದ್ರಷ್ಟೃಗಳೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಲೇಬೇಕು.) (೩) (ಹೀಗಾದರೆ
ಅಗ್ನಿಂ ದೂತಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಧುಭಂಡಸರೇ ದ್ರಷ್ಟೃಗಳೆಂದಾಗಲಿ, ಎಂದರೆ ಇತರ ವಿಷಯವನ್ನು
ಉಚಿತವಾದ ಶ್ರುತಿ ಲಿಂಗಾದಿಗಳು ಎಷ್ಟು ಇದೆಯೋ, ಅಷ್ಟೇ (ಅಂದರೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಇದ್ದರೇನೇ.)
ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಮಾಣವು ಜ್ಞಾಪಕವು ಆಗುವುದು. (ಅಂದರೆ ತದೂ ಮಾಧುಭಂಡಸಂ ಎನ್ನುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ
ವಚನವು. ಅಪವಾದವಿಲ್ಲವಾದರೆ ಅದು ಪ್ರಮಾಣವೇ. ಅಪವಾದವಿದ್ದರೆ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಅಪ
ವಾದವಾದ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಲ್ಲ. ಅಗ್ನಿಂದೂತಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವರೂ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಮೊದಲಾದ
ಅಪವಾದಕ ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಧುಭಂಡಸರು ಋಷಿಗಳಿಲ್ಲ.

|| ೨೧ ||

ಅನ || ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟುಗಳಾದ ಪುಸ್ತಕಗಳಿಗೆ ಋಷಿವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || (೧) ಶತಗ್ವಿರುತ್ತರಾಭಿಸ್ತು ವಹ್ನಿನಾಮಾನಮಚ್ಯುತಂ | ಅನ್ಯೈಧಾತಿಥಿಸ್ತು
 ಉತ್ತರಾ ಅಪಿ ತದ್ಭುತಃ || (೨) ಅನ್ಯತ್ರಗಾವ್ರಪಸ್ಯನ್ತಃ ತಾ ದದರ್ಶ ಕದಾಚನ || (೩)
 ಕಾಲಸ್ಥಾನಾಂತರತ್ವಂಚೇತ್ಸಂಖ್ಯಾತೋಽಭ್ಯಧಿಕಂ ಭವೇತ್ | (೪) ಅನ್ಯಸ್ಥಾನಗಾ
 ಅನ್ಯದೃಷ್ಟ್ವಾ ಅಪ್ಯತ್ರಗಾ ಯದಿ | ಸಂಖ್ಯಾಂತರ್ಭಾವಮೇತ್ಯಂತಿ ತಾ ಇತೋವಗಾ
 ಯತಃ ||

|| (೧) (ಶತಂ ಚತಾಃ ಪುಚ್ಛತು) ಮೇಲಿನ ೧೦೦ ಮುಕ್ಕುಗಳಿಂದಲಾದರೂ ವಹ್ನಿ ಇತ್ಯಾದಿ ನಾಮ
 ಗಳುಳ್ಳ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವೇದಾತಿಥಿ ಮುಷಿಗಳು ಸ್ತುತಿಸಿದರು. (ಹೀಗಾದರೆ ಕಸ್ಯ ನೂನಂ ಎನ್ನುವುದು
 ಕ್ಷಿಂತ್ ಹಿಂದಿನ ಯಾವಾಂಕಶಾಸ್ತ್ರಮಧುಮತೀ ಇದು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಮುಷಿಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ
 ಬೇಕಾಗುವುದು ಎಂದರೆ ಆ ೧೦೦ ಮುಕ್ಕುಗಳ ದೆಶೆಯಿಂದ ಮೇಲಿನ ೩೯ ಮುಕ್ಕುಗಳೂ ಕೂಡ ಮೇಧಾತಿಥಿ
 ಮುಷಿಗಳೇ ದೃಷ್ಟ್ವ ಆಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು. (ಆ ೩೯ ಮುಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಅವರೇ ಕಂಡದ್ದು.) (೨) (ಹಾಗಾದರೆ ಅವರಿಗೆ
 ಶತರ್ಷಿ (೧೦೦ ಮುಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಂಡವರು) ಎಂಬ ನಾಮವು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ ಆಮೇಧಾತಿಥಿ ಮುಷಿಗಳ
 ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವವರು ಒಂದಾನೊಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಆನುಪೂರ್ವಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ೩೯ ಮುಕ್ಕು
 ಗಳನ್ನು ಕಂಡದ್ದು. (ಅನ್ಯತ್ರಗಾಃ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಆನು ಪೂರ್ವಿಯೆಂದೂ ತಪಸ್ಸುನ್ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ
 ಅವಸ್ಥಾಂತರವೆಂದೂ, ಕದಾಚನ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಕಾಲಾಂತರವೆಂದೂ ಉಕ್ತವಾಯ್ತು.) (೩) (ಪ್ರಕೃತವೇನಾಯಿ
 ತೆಂದರೆ) ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ವೇದದಲ್ಲಿಯೇ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ (ಅನ್ಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ (ಇತರರ: ಕಂಡದ್ದನ್ನು) ನೋ
 ಡಿದ್ದು ಎಂದಾವರೆ- ೧೦೦ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಂದ ಅಭ್ಯಧಿಕವಾದುದೂ ೧೦೦ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭಾವವೇ ಆಗು
 ವುದು. (ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರುವುದು.) (೪) (ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಬೇರೆ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ
 (ವೇದದಲ್ಲಿಯೇ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ) ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ, ಬೇರೆ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಇತರಕ್ಕವುಗಳು, ಇತರರಿಂದ ಕಾಡ
 ಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಇರುವವುಗಳಿಂದಾದರೆ, ಅವುಗಳು (ಅಂದರೆ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ದೇಶಾಂತರದಲ್ಲಿ ಅವಸ್ಥಾಂತರ
 ದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳೂ ಬೇರೆ ಮುಷಿಗಳಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳೂ ಬೇರೆ ಆನುಪೂರ್ವಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕವು
 ಗಳೂ) ಇಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ, ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಇಲ್ಲದವುಗಳಿಗೆ ಸದೃಶಗಳೋ, ಅದ ಕಾರಣ ಅವುಗಳು ೧೦೦ ಸಂಖ್ಯೆ
 ಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತರ್ಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. (ಅಂದರೆ ಆ ೩೯ ಮುಕ್ಕುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಇದ್ದರೂ ೧೦೦ನೂರು ಎಂದೇ
 ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.) (ಎವಂಚ ಒಂದೇ ದೇಶ, ಒಂದೇ ಕಾಲ, ಒಂದೇ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಮೇಧಾತಿಥಿ ಮುಷಿಗಳ
 ಕಂಡದ್ದು ಮೂಲವೇದದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಉಪವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಅನುಪೂರ್ವಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕದೇ ಅದ೧೦೦ ಮುಕ್ಕು
 ಗಳನ್ನು ಕಂಡದ್ದೆ ಶತರ್ಷಿ ಎಂದು ನಾಮ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು.) (ಆ ೩೯ ಮುಕ್ಕುಗಳು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಇದ್ದದ್ದು.) ||

ಮ || (೧೧೧) ಅಗ್ನಿಂ ದೂತಂ ವೃಣೇಮುಹೇ ಹೋತಾರಂ ವಿಶ್ವವೇದಸಂ |

ಅಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಸುಕ್ರತುಂ

|| ೧ ||

ಅ || (ಈ ಮುಕ್ತನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಮೇಲಿನ ೩೯ ಮುಕ್ತಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ಮೇಧಾತಿಥಿ ಮುಷಿಗಳು. ಅದರಲ್ಲಿ
 ಅಗ್ನಿಂ ದೂತಂ ಎನ್ನುವುದು ಆಗ್ನೇಯ ಸೂಕ್ತವು. ೧೨ ಮುಕ್ತುಗಳು. ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸು.) ವಿಶ್ವವೇದಸಂ =
 (ವಿದ ಜ್ಞಾನೇ) ಸರ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ, ಅಸ್ಯ = ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರಮಿತವಾದ, ಯಜ್ಞಸ್ಯ = ಯಾಗ ಸಮುದಾಯದ,
 ಸುಕ್ರತುಂ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ, ದೂತಂ = ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ದೂತನೆನಿಸಿಕೊಂಡ
 ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿರ್ಭಾಗವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕಳುಹಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ದೂತನೆಂದು

ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಹೋತಾರಂ=ಹೋತನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಹೋತ್ಯ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ, ಅಗ್ನಿ=ಅಗ್ನಿ
ಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅಗ್ನಿನಾಮಕನಾದ ಪರಶುರಾಮನನ್ನು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು (ನಾವು) ವೃಥೇಮಹೇ (ವೃಜಾಸಂಭಕ್ತೌ)=
ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. || ೧ ||

ಭಾ || (೧) ಯಜ್ಞ ಭಾಗಾರ್ಥವಾತ್ರಸ್ಥೋ ದೇವೈಃ ಸಂಪ್ರೇಷಿತೋ ಯತಃ | ದೂತೋಽಗ್ನಿ
ವಾಸುದೇವಶ್ಚ ತತ್ರತ್ಪ್ರಾರ್ಥಿತಕೃದ್ಯತಃ || (೨) ವಿಶ್ವವೇದಾಃ ಸ ಸರ್ವಜ್ಞೋ
ಯಜ್ಞಜ್ಞೋ ಯಜ್ಞಸುಕ್ರತಃ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಯಜ್ಞಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ
ಕಳುಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೋ, ಆದ ಕಾರಣ ದೂತನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ.(ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ ಕಳುಹಿಸಲ್ಪಡುವವನು ದೂತನೆನಿಸು
ತ್ತಾನೆ.) ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀ(ವಾಸುದೇವನು ಅವಾವ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮಾಡು
ವವನೋ, ಆದ ಕಾರಣ ದೂತನಾದ ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಂತಃಪ್ರೇರೇಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇದ್ದು ಅಗ್ನಿದ್ವಾರಾ ಅವನರ-
ಇಷ್ಟವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ದೂತನೆಂತೆ ಇರುವವನು. (೨) ಆ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ವಿಶ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದವನು. ಅಂದರೆ
ಸರ್ವಜ್ಞನು. ಯಜ್ಞಸುಕ್ರತಃ ಯಜ್ಞ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದವನು || ೧ ||

ಋ || (೧೧೨) ಅಗ್ನಿಮಗ್ನಿಂ ಹವೀಮಭಿಃ ಸದಾ ಹವಂತ ವಿಶ್ವತೀಂ |

ಹವ್ಯವಾಹಂ ಪುರುಪ್ರಿಯಂ

|| ೨ ||

ಅ || (ಋತ್ವಿಜರು) ವಿಶ್ವತೀಂ=ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ, ಹವ್ಯವಾಹಂ=(ವಹ ಪ್ರಾಪಣೇ) ಹವಿರ್ಭಾಗ
ವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ, ಪುರುಪ್ರಿಯಂ=ಪೂರ್ಣಸುಖವುಳ್ಳ, ಅಗ್ನಿಮಗ್ನಿಂ=ಅಗ್ನಿನಾಮಕ ಬಹು ಭಗವದ್ರೂಪ
ಗಳನ್ನು, ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿ ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು, ಹವೀಮಭಿಃ=ಋಗ್ವೈದ್ಯ ಅಹ್ವಾನಗಳಿಂದ, ಸದಾ=ಯಾವಾಗಲೂ,
ಹವಂತ=ಕರೆವರು (ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.) || ೨ ||

ಭಾ || (೧) ಅಗ್ನಿನಾಮಾ ಜಾಮದಗ್ನೋ ಭಗವಾನ್ ಸಂಪ್ರೇಕೀರ್ತಿತಃ | ತಸ್ಯ ರೂಪ
ಬಹುಶ್ಚೇನ ವೀಷ್ಣಾ ಚೈವೋಪಪದ್ಯತೇ || (೨) ಹವೀಮಭಿಯು ಗಾಹ್ವಾನ್ಯೈರಾಹ್ವ
ಯಂತಃ ಪ್ರಜಾಪತೀಂ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿಗಳು ಅನೇಕಗಳಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಗ್ನಿಮಗ್ನಿಂ ಎಂದು
ವೀಷ್ಣಾದಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಒಬ್ಬನೇ ಆದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯು ಹೇಗೆ
ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕವನು ಅಗ್ನಿಯೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನು ಪಡ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪನ್ನನಾದ
ಪರಶುರಾಮನು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀ ಹರಿಗೆ ಬಹುರೂಪಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ ವೀಷ್ಣಾ ಮೂಲಕ
ವಾದ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡುತ್ತದೆ. (೨) ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಹವೀಮಭಿಃ=ಋಗ್ವೈದ್ಯ
ಗಳಾದ ಅಹ್ವಾನಗಳಿಂದ (ಋತ್ವಿಜರು) ಕರೆವರು. (ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.) || ೨ ||

ಋ || (೧೧೩) ಅಗ್ನೇ ದೇವಾ ಇಹಾ ವಹ ಜಜ್ಞಾ ನೋ ವೃತ್ತಬರ್ಹಿಷೇ |

ಅಸಿ ಹೋತಾ ನ ಈಡ್ಯಃ ||

|| ೩ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಜಜ್ಞಾನಃ=(ಜನೀಪ್ರಾದುರ್ಭಾವೇ) ಹುಟ್ಟಿತಕ್ಕ (ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾದ ನೀನು) ವೃಕ್ತಬರ್ಹಿಷೇ=ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಬರ್ಹಿಷ್ಪುರೈ ಯಜಮಾನನ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ, ದೇವಾನ್=ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಇಹ=ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಆ ವಹ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡು. ಹೋತಾ ಅಸಿ=(ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನೀನು) ಹೋತೈ ಆಗಿರುತ್ತೀಯೋ (ಆದ ಕಾರಣ) ನಃ=ನನಗೇ, ಈಡ್ಯಶ್ಚಾಸಿ=ಸ್ತುತೈನೂ ಆಗಿರುತ್ತಿ. || ೩ ||

ಭಾ || ಜಜ್ಞಾನೋ ವೈಜ್ಯಮಾನಸ್ತು ವೃಕ್ತಂ ಪ್ರಸ್ತೃತಮುಚ್ಯತೇ | ಯಜಮಾನೋ ವೃಕ್ತಬರ್ಹಿಃ || ೩ ||

ಅ || ಜಜ್ಞಾನಃ=ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾದವನು. ವೃಕ್ತಂ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಸ್ತೃತವಾದುದು, ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಬರ್ಹಿಷ್ಪುರೈವನು (ಬರ್ಹಿಷ್ಪನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವವನು) ಯಜಮಾನನು || ೩ ||

ಯ || (೧೧೪) ತಾ ಉಶತೋ ವಿ ಬೋಧಯ ಯದಗ್ನೇ ಯಾಸಿ ದೂತ್ಯಂ |

ದೇವೈರಾಸನ್ನಿ ಬರ್ಹಿಷಿ

|| ೪ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ಯತ್=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ದೂತ್ಯಂ=ದೂತತ್ವವನ್ನು ಅಥವಾ ದೂತನ ಕರ್ಮವನ್ನು, ಯಾಸಿ=(ಯಾ ಪ್ರಾಪಣೇ) ಹೊಂದಿರುತ್ತೀಯೋ, (ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ದೂತನಾಗಿರುತ್ತೀಯೋ) (ಆದಕಾರಣ) ಉಶತಃ=(ವಶಕಾಂತಾ) ಯಜ್ಞವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುವ, ತಾನ್ = ಆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ವಿಬೋಧಯ=ಈತನ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ನೀವು ಬರಬೇಕೆಂದು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು. ದೇವೈಃ=ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಬರ್ಹಿಷಿ=ಬರ್ಹಿಷ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಆ ಸನ್ನಿ=(ಸದೃಶ್ ವಿಶರಣಗತ್ಯವಸಾದನೇಷು) ಕೂತು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿ. ಕೂತುಕೊಳ್ಳುವಿ. || ೪ ||

ಭಾ || ಬೋಧಯೇಶೇಚ್ಛತಃ ಸುರಾನ್ | ದೇವೈಃ ಸಹೋಪವಿಶಸಿ

|| ೪ ||

ಅ || ಬರಲು ಇಚ್ಛಿಸತಕ್ಕ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೀವು ಅನುಗ್ರಹಿಸಬೇಕು ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು. ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕೂತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿ. || ೪ ||

ಯ || (೧೧೫) ಘೃತಾಹವನ ದೀದಿವಃ ಪ್ರತಿ ಸ್ಮೃತಿಷತೋ ದಹ |

ಅಗ್ನೇ ತ್ವಂ ರಕ್ಷಸ್ವಿನಃ

|| ೫ ||

ಅ || ಘೃತಾಹವನ=ಕುದ್ಧವಾದ, (ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ) ಪ್ರಶಸ್ತ ತುಪ್ಪವು ಹವಿಸ್ಸಾಗಿ ಉಕ್ಕಿ, ದೀದಿವಃ=ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರತಕ್ಕ, ಅಗ್ನೇ=ಅಗ್ನಿಯೇ, ತ್ವಂ=ನೀನು, ರಿಷತಃ=(ರಿಷಹಿಂಸಾಯಾಂ) ನಾಶಕರಾದ, ರಕ್ಷಸ್ವಿನಃ=ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಕೆಡಿಸುವ ಜನರನ್ನು, ಪ್ರತಿದಹಸ್ಮ = (ದಹಭ್ಯಸ್ತೀಕರಣೇ) ಸುಡಲೇಬೇಕು. (ನಾಶಗೊಳಿಸಲೇ ಬೇಕು.) || ೫ ||

ಭಾ || ಯಸ್ಯ ತೇ ಸುಘೃತಂ ಹವಿಃ | ರಿಷತೋ ನಾಶಕಾನ್ತ್ರಕ್ನೋ ಜನಾನ್ ಪ್ರತಿದಹ್ಯವ ಚ || ೫ ||

ಅ || ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ ಯಾವ ನಿನಗೆ ಶುದ್ಧವಾದ ಫೃತರೂಪ ಹವಿಷ್ಣು ಇದೆಯೋ, ಅಂತಹ ನೀನು, ರಿಷತಃ=ಯಜ್ಞನಾಶಕರಾದ ಸ್ವಾಮಿಭೂತರಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಲೇಬೇಕು. || ೫ ||

ಯು || (೧೧೬) ಅಗ್ನಿನಾಽಗ್ನಿಃ ಸಮಿಧ್ಯತೇ ಕವಿಗೃಹಪತಿಯುನಾ |

ಹವ್ಯನಾಡ್ವಹ್ವಾಸ್ಯಃ

|| ೬ || ೨೨ ||

ಅ || ಜುಹ್ವಾಸ್ಯಃ=ಜುಹು=ಹವನಕ್ಕೆ ಅಧಿಕರಣವಾದ, ಆಸ್ಯಃ=ಮುಖವುಳ್ಳ, ಕವಿಃ=ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ, ಗೃಹಪತಿಃ=ಮಂದಿರಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ, ಯುವಾ=ತರುಣನಾದ, ಹವ್ಯವಾಟ್=ಅಗ್ನಿಯು, ಅಗ್ನಿನಾ=ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ನಿನಿಂದ, ಸಮಿಧ್ಯತೇ=(ಇಂಥೀ ದೀಪ್ತೌ) ಜೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ ಎಲೋ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ನೀನು ಅಗ್ನಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವನು.) (ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಽಗ್ನಿ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಹೋಮಾಧಾರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿಯು ಮಥಿತವಾದ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದ್ಯಗ್ನಿಯಿಂದಜೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ.) || ೬ || ೨೨ ||

ಭಾ || ಯಸ್ಯಾಸ್ಯೇ ಹೂಯತೇ ಸೋಽಗ್ನಿಃ ಸರೇಶೇನ ಸಮಿಧ್ಯತೇ |

ಅಥವಾಽಽಹವನೀಯೋಽಗ್ನಿರ್ಮಾಥಿತೇನ ಸಮಿಧ್ಯತೇ

|| ೬ || ೨೨ ||

ಅ || ಯಾರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸು ಹೋಮಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೋ ಆ ಅಗ್ನಿಯು ಜುಹ್ವಾಸ್ಯನು. ಆತನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ನಿನಿಂದ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ ಅಗ್ನಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವನು ನೀನು) ಅಥವಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಗ್ನಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಹವನೀಯಾಖ್ಯ ಅಗ್ನಿಯು ಮಥಿತವಾದ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗುತ್ತದೆ. (ಅಂದರೆ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ೩ ಅಗ್ನಿಗಳು ಹೋಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೇನೇ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತವೆ.) (ಕನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳು ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ) || ೬ || ೨೨ ||

ಯು || (೧೧೭) ಕವಿಮಗ್ನಿಮುಪಸ್ತುಹಿ ಸತ್ಯಧರ್ಮಾಣಮಧ್ವರೇ |

ದೇವಮಮಿವಚಾತನಂ

|| ೭ ||

ಅ || ಕವಿಃ=ಸರ್ವಜ್ಞನೂ, ಸತ್ಯ ಧರ್ಮಾಣಂ=ಯಥಾರ್ಥಗಳಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು, ಅಮಿವಚಾತನಂ=ದುಃಖವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವವನು, ಅಥವಾ ದುಃಖವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವವನು ಇಂತಹ, ಅಗ್ನಿಂದೇವಂ=ಅಗ್ನಿನಾಮಕ ಶ್ರೀಪರಶುರಾಮನನ್ನು ಅಧ್ವರೇ=ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ಉಪಸ್ತುಹಿ=ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡು. (ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು, ಅಥವಾ ತನ್ನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅಥವಾ ಹೋತೃವಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ್ದು.) || ೭ ||

ಭಾ || ಸತ್ಯಧರ್ಮಾ ಸದ್ಗುಣಭೃದ್ವಾಽಖ್ಯೋಽಮಿವಚಾತನಃ | ಚಾತನಂ ಕಾಲನಂ || ೭ ||

ವಾ ಸ್ವಾತಂ

|| ೭ ||

ಅ || ಸತ್ಯಧರ್ಮಾ=ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವವನು. ಆಮಾವಚಾತನೇ=ದುಃಖಗಳನ್ನು ನೋಡಿ
ಗೊಳಿಸುವವನು. ಅಥವಾ ಚಾತನಂ=ಕಾಲನವು ಅಂದರೆ ಅಪರಣವು (ದೂರಕ್ಕೆ ಮಾಡುವುದು) ಅಂತಃ
ಆಮಾವಚಾತನೇ=ದುಃಖಗಳನ್ನು ದೂರಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಾಡಿಸುವವನು || ೭ ||

ಯ || (೧೧೮) ಯಸ್ಯಾ ಮಗ್ನೇ ಹವಿಷ್ವತಿದರ್ಶತಂ ದೇವ ಸಪರ್ಯತ |

ತಸ್ಯ ಸ್ವ ಪ್ರಾವಿತಾ ಭವ ||

|| ೮ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಯಃ=ಯಾವ, ಹವಿಷ್ವತಃ=ಯಜಮಾನನು, ದೂತಂತ್ಯಾಂ=ಪ್ರಾರ್ಥನೆ
ಯನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ದೂತನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ನಿನ್ನನ್ನು ಸರ್ಪರ್ಯತಃ=(ಸಪರ ಪೂಜಾಯಾಂ) ಪೂಜಿಸುತ್ತಾನೋ,
ಪೂಜಿಸಿದವನೋ, ತಸ್ಯ=ಅಂತಹ ಯಜಮಾನನನ್ನು ಪ್ರಾವಿತಾ ಭವ=ಜೆನ್ನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕವನು ಆಗು || ೮ ||

ಯ || (೧೧೯) ಯೋ ಅಗ್ನಿಂ ದೇವವೀತಯೇ ಹವಿಷ್ಮಾ ಆ ವಿವಾಸತಿ |

ತಸ್ಮೈ ಪಾವಕ ಮೃಳಯ

|| ೯ ||

ಅ || ದೇವ ವೀತಯೇ=(ವೀಗತಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಪ್ರಜನ ಕಾಂತ್ಯಸನ ಪಾದನೇಷು) ದೇವತೆಗಳು ಬರುವುದಕ್ಕಾಗಿ,
ಅಥವಾ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ರೂಪವಾದ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ, ಯಃ ಹವಿಷ್ಮಾನ್=ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಅಗ್ನಿಂ=
ಸರ್ವಾಂಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು, ಆವಿವಾಸಯತಿ=(ವಸನಿವಾಸೇ) ಆವಾಸಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅಥವಾ
ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತ ಅಗ್ನಾಧಾನಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅಥವಾ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾನೋ, ಪಾವಕ=ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸತಕ್ಕ ಶ್ರೀ
ಹರಿಯೇ, (ನೀನು) ತಸ್ಮೈ=ಅಂತಹ ಯಜಮಾನನನ್ನು ಮೃಳಯ=ಸರ್ವದಾ ರಕ್ಷಿಸು || ೯ ||

ಭಾ || ದೇವವೀತಿಸ್ತು ತದ್ಗತಿಃ ಆವಾಸಯತಿ ಯಸ್ಮಾಂ ಚ ತಂ ತ್ವಂ ಮೃಳಯ ಸರ್ವದಾ

|| ೯ ||

ಅ || ದೇವವೀತಿಯೆಂದರೆ=ದೇವತೆಗಳ ಗತಿಯು. ಅಂದರೆ-ಯುಕ್ತಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳ ಅಗಮನವು. ಅಥವಾ
ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ರೂಪವಾದ ಫಲವು. ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ನಿನ್ನನ್ನು ಆವಾಸಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅಥವಾ
ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತವಾದ ಅಗ್ನಾಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅಥವಾ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ ಯಜಮಾನನನ್ನು,
ನೀನು ಸರ್ವದಾ ಸುಖಪಡಿಸು. || ೯ ||

ಯ || (೧೨೦) ಸ ನಃ ಪಾವಕ ದೀದಿವೋಽಗ್ನೇ ದೇವಾ ಇಹಾ ವಹ |

ಉಪ ಯಜ್ಞಂ ಹವಿಶ್ವ ನಃ

|| ೧೦ ||

ಅ || ಪಾವಕ=(ಪೂಜಾಪವನೇ) (ಪುನಾತಿ ಪವಿತ್ರಯತೀತಿ ಪಾವಕಃ) ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸತಕ್ಕ, ದೀದಿವಃ=
(ದಿವು ಶ್ರೀಡಾ ವಿಜಗೀಷಾವ್ಯವಹಾರದ, ದ್ಯುತಿಸ್ತುತಿ ಮೋದಮದ ಸ್ಪಷ್ಟಕಾಂತಿ ಗತಿಷು) ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ,
ಅಗ್ನೇ=ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಸಃ=ಅಂತಹ ನೀನು, ಇಹ=ಇಲ್ಲಿಗೆ, ನಃ=ನಮ್ಮ, ಯಜ್ಞಂ=ಯಾಗವನ್ನು ಕುರಿತು,

ನಃ=ನಮ್ಮ ಹವಿಶ್ವ=ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಕೂಡ ಕುರಿತು, ದೇವಾನ್=ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉಪ ಆ ವಹ=ಬರುವಂತೆ ಮಾಡು. (ವಿಶೇಷತಃ ಸನ್ನಿಹಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು.) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮರೂಪ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಇಹ=ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ದೇವಾನ್=ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞ, ನಮ್ಮ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು (ಅಂದರೆ—ನಿನ್ನ ಪೂಜಾರೂಪವಾದ ಯಜ್ಞಾದಿ ವಿಷಯಗಳ ಸಿದ್ಧಿ ಗಾಗಿ) ಉಪಾವಹ=ವಿಶೇಷತಃ ಸನ್ನಿಹಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು. || ೧೦ ||

ಭಾ || ತ್ವತ್ಪೂಜಾವಿಷಯೇ ದೇವಾನಾಂ ವಹೇಂದ್ರಿಯಮಾನಿನಃ || ೧೦ ||

ಅ || (ಬಾಹ್ಯಾರ್ಥವು ಸ್ಥಿಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ನಿನ್ನ ಪೂಜಾರೂಪ ಯಜ್ಞಾದಿ ವಿಷಯಗಳ ಸಿದ್ಧಿ ಗಾಗಿ (ಅಂದರೆ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಉದ್ಯುಕ್ತರಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಚಕ್ಷುರಾದೀಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷತಃ ಸನ್ನಿಹಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು || ೧೦ ||

ಯ || (೧೨೧) ಸ ನಃ ಸ್ತನಾನ ಆ ಭರ ಗಾಯತ್ರೇಣ ನವೀಯಸಾ |

ರಯಿಂ ವೀರವತೀಮಿಷಂ || || ೧೧ ||

ಅ || (ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ) ನವೀಯಸಾ=ಅತಿ ನೂತನವಾಗಿ ಕಾಣಲ್ಪಡುವ (ಈಗಲೇ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ) ಗಾಯತ್ರೇಣ=ಗಾಯತ್ರ ಎಂಬ ಸಾಮದಿಂದ, ಸ್ತನಾನಃ=(ಷ್ಠಾಞ್ ಸ್ತುತೌ) ಸ್ತುತಿಸ್ವರೂಪತಕ್ಕ, ಸಃ=ಅಂತಹ ನೀನು, ನಃ=ನಮಗೆ, ರಯಿಂ=ವಿತ್ತವನ್ನು, ವೀರವತೀಂ=ಪುತ್ರ (ಸತ್ಸಂತಾನ) ಯುಕ್ತವಾದ, ಅಥವಾ ವೀರ್ಯ ಯುಕ್ತವಾದ, ಇಷಂ=ಅನ್ನವನ್ನು ಕೂಡ, ಆ ಭರ=ಕೊಡು. || ೧ : ||

ಭಾ || ಗಾಯತ್ರೇಣ ಸ್ತುತಯಮಾನೋ ದೃಶ್ಯಮಾನೇನ ನೋ ರಯಿಂ ಪುತ್ರಯುಕ್ತಾಮಿಷಂ ಚೈವ ವೀರ್ಯಯುಕ್ತಮಥಾವತ || ೧೧ ||

ಅ || (ವೇದವು ಅವಾರುಷೇಯವಾದುದರಿಂದ ಈಗಲೇ) ಕಾಣಲ್ಪಡತಕ್ಕ. (ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ, ಗಾಯತ್ರ ಎಂಬ ಸಾಮದಿಂದ, ಸ್ತುತಿಸ್ವರೂಪತಕ್ಕ ನೀನು ನಮಗೆ ದ್ರವ್ಯವನ್ನೂ, ಪುತ್ರರಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಅಥವಾ ವೀರ್ಯ ದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಅನ್ನವನ್ನೂ ಕೂಡ ಕೊಡು || ೧೧ ||

ಯ || (೧೨೨) ಅಗ್ನೇ ಶುಕ್ರೇಣ ಶೋಚಿಷಾ ವಿಶ್ವಾಭಿದೇವಹೂತಿಭಿಃ |

ಇಮಂ ಸ್ತೋಮಂ ಜುಷಸ್ವ ನಃ || ೧೨ || ೨೩ || ೧೨ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಶುಕ್ರೇಣ=ಶುಭ್ರವಾದ, (ಜ್ವಲಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವ) ಶೋಚಿಷಾ=ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ, (ಕೂಡಿದ ನೀನು) ವಿಶ್ವಾಭಿಃ=ಎಲ್ಲಾ. ದೇವಹೂತಿಭಿಃ=ದೇವತೆಗಳ ಆಹ್ವಾನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ನಃ=ನಮ್ಮ ಇಮಂ ಸ್ತೋಮಂ=ಈ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಜುಷಸ್ವ (ಜುಷೀಪ್ರೀತಿಸೇವನಯೋಃ) ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಅಂಗೀಕರಿಸು. (ದೇವತೆಗಳು ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಕೂಡ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ದಯೆಯಿಂದ ಕೇಳು) || ೧೨ ||

ಭಾ || ಜ್ವಲತಾ ಶೇಜಸಾ ವಿಶ್ವದೇವಾಹ್ವಾನೈರ್ವೃಣಾ ಸ್ತುತಿಂ || ೧೨ || ೨೩ || ೧೨ ||

ಅ || ಜ್ವಲಿಸಿ ಕೊಂಡಿರತಕ್ಕ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೀನು ಎಲ್ಲಾ ದೇವತಾಹ್ವಾನಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಕೊಂಡು ನಮ್ಮ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸು. (ಅಂದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಆಹ್ವಾನಗಳನ್ನೂ, ನಿನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಕೂಡ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ದಯೆಯಿಂದ ಕೇಳು) || ೧೨ || ೧೨ || ೧೨ ||

ಅವ || ೧. ಮಕ್ಕು. ೨ ವರ್ಗ. ಆಪ್ರೀಸೂಕ್ತವು. (ಆ ಸವ್ಯಕ್ ಪೀಯತೆ (ಯಾಭಿಃ ಮುಗ್ಧಿಃ ಅಥವಾ ಯೇನ ವಿಷ್ಣುಃ=ಯಾವ ಮಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಯಾವ ಸೂಕ್ತದಿಂದ ಶ್ರೀ.ವಿಷ್ಣುವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರೀತನಾಗುತ್ತಾನೋ ಆ ಸೂಕ್ತವು ಅಥವಾ ಆ ಮಕ್ಕುಗಳು, ಸಮಿದ್ಧ ಅಗ್ನಿ ದೇವತೆಗಳುಳ್ಳದ್ದು ಆ ಪ್ರೀತನಿಸುತ್ತದೆ.) ಗಾಯ ತ್ರೀಭಂದಸ್ಸು. ಪ್ರತಿಮಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ಬೇರೆಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳು. ಪ್ರಥಮ ಮಕ್ಕಿಗೆ ಇಥ್ಯಾಗ್ನಿಯು, ಸಮಿದ್ಧಾಗ್ನಿ ಯಾಗಲೀ ದೇವತೆಯು. (ಎನಂತೆ ಯಾವ ಮಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರೀತನಾಗುತ್ತಾನೋ ಆ ಮಕ್ಕುಗಳು ಆಪ್ರಿಯಃ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಮಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಸೂಕ್ತವು ಆಪ್ರೀಸೂಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.)

ಮ || (೧೨೩) ಸುಸಮಿದ್ಧೋ ನ ಆ ವಹ ದೇವಾ ಅಗ್ನೇ ಹವಿಷ್ಯತೇ |

ಹೋತಃ ಪಾವಕ ಯಕ್ಷ ಚ

|| ೧ ||

ಅ|| ಹೋತಃ ಪಾವಕ ಅಗ್ನೇ=ಎರೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಸುಸಮಿದ್ಧಃ=ಅತಿ ಪ್ರಕಾಶಿತನಾದ ನೀನು, ನಃ ಹವಿಷ್ಯತೇ=ನಮ್ಮ ಯಜಮಾನನ ಉದ್ದಿಶ್ಯ, ದೇವಾನ್=ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆ ವಹ=ಕರೆ. ಯಕ್ಷಚ=ಕರೆದು ಅವರ ಉದ್ದಿಶ್ಯ ಯಕ್ಷ ಮಾಡು. (ಪೂಜಿಸು)(ದೇವಾನ್ ಆ ವಹ ಎಂದು ಬಹುವರ್ತಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಅತ್ಯಾದರದಿಂದ)||೧||

ಭಾ || ಅಸ್ಮದ್ಧವಿಷ್ಯತೇ ದೇವಾನಾಹೂಯ ಯಜ ಚಾದಣಾತ್

|| ೧ ||

ಅ|| ನಮ್ಮ ಯಜಮಾನನ ಉದ್ದಿಶ್ಯ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕರೆದು ಅತ್ಯಾದರದಿಂದ ಯಕ್ಷ ಮಾಡು. (ಪೂಜಿಸು) || ೧ ||

ಮ || (೧೨೪) ಮಧುಮಂತಂ ತನೂನಪಾದ್ಯಜ್ಞಂ ದೇವೇಷು ನಃ ಕವೇ |

ಅದ್ಯಾ ಕೃಣುಹಿ ವೀತಯೇ ||

|| ೨ ||

ಅ|| (ಈ ಮಕ್ಕಿಗೆ ತನೂನಪಾತ್ ದೇವತೆಯು) ಕವೇ=ಸರ್ವಜ್ಞನೇ, ತನೂನಪಾತ್=ತನೂನಪಾತ್ ಎಂಬ ನೀನು, ವೀತಯೇ=ಯಜಮಾನನಿಗೆ ದೇವತಾಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ, ನಃ=ನಮ್ಮದ್ದಾದ, ಮಧುಮಂತಂ=ಸ್ವಾದುವಾದ ಹವಿರಾದಿಗಳುಳ್ಳ ಯಜ್ಞಂ=ಯಜ್ಞವನ್ನು, ಅದ್ಯ=ಈಗಲೇ ದೇವೇಷು=ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಣುಹಿ (ಕೃವಿ ಹಿಂ ಸಾಯಾಂ ಕರಣೇಚ) ಮಾಡು (ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡು.) || ೨ ||

ಭಾ || ತನೂಭ್ಯೋ ನಾಕ್ತತೋ ದೇವೋ ವ್ಯಕ್ತ (ಜ್ಞೇಯ) ಸ್ತೇನ ತನೂನಪಾತ್ || ೨ ||

ಅ || (ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಮಿತ್ ತನೂನಪಾತ್ ಇಳೋ ಬಹಿಃ ಸ್ವಾಹಾಕಾರಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಹುವಿಧ ನಾಮಗಳ ದ್ವಂದ್ವದಿಂದ) ತನೂನಪಾತ್ ಎನ್ನುವುದು ಅಗ್ನಿ ವಿಕೇಷಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಮವು. (ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗಾದರೂ ಶರೀರ ಗಳ ದಿಸೆಯಿಂದ ವಾಕ್ ಹುಟ್ಟಿತು. ಶರೀರಾಶ್ರಯತ್ವವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವಾಗಿದ್ದಿಯದಿಂದ ಪರಮೇಶ್ವರನು

ವ್ಯಕ್ತನು. (ಅಂದರೆ ಜ್ಞೇಯನು) ಆದಕಾರಣ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ವಾಕ್ಯವು ಪುತ್ರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ ತನ್ನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಏತೃಕುಲವನ್ನು ನ ಪಾತಯತಿ ಕಡಿಪುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ನಪಾತ್ ಅಂದರೆ ಪಾತ್ರನು. ತನು-ಶರೀರಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ವ್ಯಕ್ತನಾಗುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಶರೀರ ಗಳ ಪಾತ್ರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಏವಂಚ ದೇಹದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಜ್ಞೇಯನಾದುದರಿಂದ ತನೂನ ಪಾತ್ ಎನ್ನುವುದು ಶ್ರೀ ಹರಿಯನಾಮವು || ೨ ||

ಋ || (೧೨೫) ನರಾಶಂಸಮಿಹ ಪ್ರಿಯಮಸ್ತಿನೋ ಯಜ್ಞ ಉಪಹ್ವಯೇ |

ಮಧುಜಿಹ್ವಂ ಹವಿಷ್ಯತಂ

|| ೩ ||

ಅ || (ಈ ಋಕ್ಯಿಗೆ ನರಾಶಂಸನು ದೇವತೆಯು.) ಇಹ=ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ, ಪ್ರಿಯಂ=ಪ್ರಿಯನಾದ ಮಧುಜಿಹ್ವಂ=ಸ್ವಾದುವಾದ ನಾಲಿಗೆವುಳ್ಳ, ಹವಿಷ್ಯತಂ=ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡುವ, ನರಾಶಂಸಂ=(ಶಂಸಸ್ತುತೌ, ಆಶಂಸ್ಯತೇ ಇತಿ ಆಶಂಸಃ | ನರಾಣಾಮಾಶಂಸಃ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಿ ಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ನರಾಶಂಸನಾಮಕ ಅಗ್ನಿ ವಿಶೇಷವನ್ನೂ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ, ಅಸ್ತಿನೋ ಯಜ್ಞೇ=ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ಉಪಹ್ವಯೇ=(ನಾನು) ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. (ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ) || ೩ ||

ಭಾ || ನರೈಃ ಸ್ತುತೋ ನರಾಶಂಸೋ ವಹ್ನೇರನ್ಯಾ ಥನಾ ತನೂಃ

|| ೩ ||

ಅ || ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವವನು ನರಾಶಂಸನು ಶ್ರೀಹರಿಯು. ಅಥವಾ ಅಗ್ನಿಯ ಇತರವಾದ ಶರೀರವು. (ವಹ್ನಿಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ವಹ್ನೇರನ್ಯಾ ತನೂಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸುಸಮಿಧ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಗ್ನಿ ವಿಶೇಷಗಳಿವೆ ಎಂದು ಸೂಚಿತವಾಯ್ತು. || ೩ ||

ಋ || (೧೨೬) ಅಗ್ನೇ ಸುಖತಮೇ ರಥೇ ದೇವಾ ಈಳಿತ ಆ ವಹ |

ಅಸಿ ಹೋತಾ ಮನುರ್ಹಿತಃ

|| ೪ ||

ಅ || (ಈ ಋಕ್ಯಿಗೆ ಇಲೋ ದೇವತೆಯು.) ಅಗ್ನೇ=ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಈಳಿತಃ (ಈಡ ಸ್ತುತೌ. ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ನೀನು, ಸುಖತಮೇರಥೇ=ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸುಖವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ರಥದಿಂದ, ದೇವಾನ್=ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅವಹ=ಕರೆ. (ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದನೀನು) ಹೋತಾ ಅಸಿ=ಹೋತ್ಯ ಆಗಿರುತ್ತೀಯೋ, ಮನುರ್ಹಿತಃ=ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹಿತನೂ, ಅಸಿ=ಆಗಿರುತ್ತೀಯೋ. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅತಿಶಯ ಸುಖಕಾರಿ ಯಾದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತೆ ಕರೆ (ಬಾಹ್ಯಾಗ್ನಿ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಯಜ್ಞಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆ ಗಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ರಥವು ಕರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಪ್ತವಿಂಶತಿಗಳನ್ನು ರಥದಿಂದ ಎಂದು ತೃತೀಯಾಂತವಾಗಿ ವಿವರಣಾಮಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆದರೂ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆ ಗಳ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವು ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವ್ಯತ್ಯಾಸಮಾಡಲಿಲ್ಲ) || ೪ ||

ಭಾ || ಮನೂನಾಂ ಚ ಹಿತತ್ರೇನ ಮನುರ್ಹಿತ ಇತಿರಿತಃ

|| ೪ ||

ಅ || ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹಿತಕರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಮನುಷ್ಯತನನಿಸುತ್ತಾನೆ.

|| ೪ ||

ಯ || (೧೨೭) ಸ್ತೃಣೀತ ಬರ್ಹಿರಾನುಷ್ಠ್ಯತಪ್ಯಷಂ ಮನೀಷೀಣಃ |

ಯತ್ರಾನ್ಯತಸ್ಯ ಚಕ್ಷಣಂ

|| ೫ ||

ಅ || (ಈ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಬರ್ಹಿದೇವತೆಯು) ಮನೀಷೀಣಃ=ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಮುಕ್ತಿಜರೇ, ಯತ್ರ=ಯಾವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ, ಅನ್ಯತಸ್ಯ=ದೇವತಾ ಸಮುದಾಯದ, ಚಕ್ಷಣಂ=ದರ್ಶನವು(ಅಗುತ್ಯದೋ)(ಅಂತಹ) ಫೃತಪ್ಯಷಂ (ಅಹವನೀಯಾಗ್ನಿಯ ಪತ್ನಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಫೃತಸ್ಯಾನವು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಪತ್ನಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಜ್ಞಾತಾರಿ.) ಫೃತಸ್ಯಾನ ದೆಶೆಯಿಂದ ಪತ್ನಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾತಂ = (ಅದ್ ಅನುಷ್ಠಾತಂ ಪಂಜಸಂಗೀ) ಆ ಸಮಂತಾತ್ ಅನುಸಂಜನಂ ಸಂಬಂಧಃ) ಸರ್ವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಸುತ್ತಬಾ ಬರ್ಹಿ=ಬರ್ಹಸ್ಸನ್ನು, ಸ್ತೃಣೀತ=ವಿಸ್ತರಿಸಿರಿ. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ದೇವತೆಗಳಿರಾ, ಯತ್ರ=ಯಾವ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಅನ್ಯತಸ್ಯ=ಮರಣವಿಲ್ಲದಿರುವ, ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ, ಚಕ್ಷಣಂ=(ಚಕ್ಷದರ್ಶನೇ) ದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೋ, ಅಂತಃ ಫೃತಪ್ಯಷಂ=(ಫೃತರಣದಿಪ್ರೋ) ಫೃತ= ಶುದ್ಧನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು, ಪೃಷ್ಠೇ ಯಸ್ಯ=ಯಾವ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಅನುಷ್ಠಾತಂ=ಐದ್ದಾನೋ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಅನುಷ್ಠಾತಂ=ಸರ್ವಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಬರ್ಹಿಃ=(ಬೃಹ ಬೃಹ ವೃದ್ಧಿ) ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬರ್ಹಿಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ವೇದವಾಕ್ಯವನ್ನು, ಸ್ತೃಣೀತಃ (ಸ್ತೃಣ ಆಚಾರ್ಯನೇ) ವೇದಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿರಿ. (ಅಂದರೆ ವೇದವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಡಿಗಿಸಿರಿ. (ಈ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮನೀಷೀಣಃ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ದೇವತಾತ್ವವು ಸಂದಿಗ್ಧವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಈ ಮುಕ್ತಿಯ ಬರ್ಹಿಃ= ಬರ್ಹಿರ್ನಾಮಕ ಅಗ್ನಿಯು ದೇವತೆಯು ಎಂದದ್ದು.

|| ೫ ||

ಭಾ || (೧) ಅನುಷ್ಠಾತಂ ಸರ್ವತೋ ದೇವಸ್ಥಾನಂ ಬರ್ಹಿಃ ಸ್ತೃಣೀತ ಚ || (೨) ಶುದ್ಧಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರ್ಯಾತ್ಮಾನಂ ಫೃತಪ್ಯಷಂ ಹಿ ತನ್ನನಃ | ಯತ್ರ ಸ್ಯಾದ್ದರ್ಶನಂ ವಿಷ್ಣೋರ್ಹಿತಾನುರಣಧರ್ಮಿಣಃ || ೫ ||

ಅ || (೧) ಫೃತಸ್ಯಾನ ದೆಶೆಯಿಂದ ಪತ್ನಿಮ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ದೇವತೆಗಳಿರುವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾತಂ= ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಬರ್ಹಸ್ಸನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ. (೨) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ನಿರ್ದುಷ್ಟನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಯಾವ ಮನಸ್ಸು ಸ್ಥಾನವಾಗಿದೋ, ಅಂತಹ ಮನಸ್ಸು ಫೃತಪ್ಯಷಂವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸರ್ವದಾ ಮರಣವಿಲ್ಲದಿರುವ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಯಾವ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೋ, ಅಂತಹ ಮನಸ್ಸು ಫೃತಪ್ಯಷಂವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

|| ೫ ||

ಯ || (೧೨೮) ವಿ ಶ್ರಯಂತಾನ್ಯತಾವೃದ್ಧೋ ದ್ವಾರೋ ದೇವೀರಸತ್ತತಃ |

ಅದ್ಯಾನೂನಂ ಚ ಯಷ್ಯವೇ |

|| ೬ || ೨೪ ||

ಅ || (ಈ ಮುಕ್ತಿಗೆ ದ್ವಾರೋ ದೇವಿಯರು ದೇವತೆಯರು) ಮತವೃದ್ಧಃ=ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಸಮೃದ್ಧರಾದ, ಅಸತ್ತತಃ=(ಸತ್ತ ಗತೌ) ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವಿಕೆ (ಅಂದರೆ ವಿಷಯಗಳ

ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದಿರುವ, ದ್ವಾರ: ದೇವೀ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ದ್ವಾರಭೂತರಾದ (ಉಪಸರ್ಜನ ಭೂತರಾದ) ದೇವಿಯರು, ಅದ್ಯ=ಈ ದಿವಸದಲ್ಲಿ, ನೂನಂ=ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ (ಈ ದಿವಸದಲ್ಲಿಯೇ) ಯಶ್ವವೇಚ=ಯಾಗ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಯಜನರೂಪ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ವಿಶ್ರಯಂತಾಂ=ನಮ್ಮ ಮಾನಸ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿಯೂ ಬಾಹ್ಯಯಜ್ಞದಲ್ಲಿಯೂ, ಇರಲಿ. (ಭಗವದ್ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆದರೂ) ಋತವೃಥಃ=(ಋತಂ=ಅನುಗತಂ ಸರ್ವಕಾಲೇ) ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ವೃಥಗಳು (ಪೂರ್ಣಗಳು) ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನರೂಪಗಳೂ ಸರ್ವಗುಣ ಸಮೃದ್ಧಗಳೂ, ದ್ವಾರಃ=ಮುಮ್ಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದ್ವಾರ ಭೂತಗಳೂ (ಮುಕ್ತಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನಗಳೂ) ಅಸಶ್ಚತಃ=ಯಾವುದೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಸಂಗವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವ, ಇಂತಹ ದೇವೀ=ಶ್ರೀಡಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಶ್ರೀರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳು, ಅದ್ಯ=ಈಗಲೇ, ಯಶ್ವವೇಚ=ಯಾಗ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೂ ಯಜನ ರೂಪ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ವಿಶ್ರಯಂತಾಂ=ನಮ್ಮ ಬಾಹ್ಯಭೃಂತರಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತರಾಗಿರಲಿ ||

೩ || (1) ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ | ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ 'ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಸೂತಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವ ರೂಪವಾದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ದ್ವಾರ: ದೇವೀ: ಎಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಪ್ರಯೋಗವೂ. (2) ಗುಹಾಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟೌ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ, ಬಹುರೂಪಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಬಹು ವಚನವೂ, (3) ಫಲವತ ಉಪಪತ್ತೇ: ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ವೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುವವನೆಂಬುವುದೂ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು (1) ಬಂಧಕೋ ಭವಪಾಲೇನ ಭವಪಾಶಾಚ್ಚ ನೋಚಕಃ (2) ಏಷ ಏವ ಸದಾಪಂಥಾಃ ಭಗವಾನ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ | ನಿತ್ಯಂ ಸ್ವಪ್ನಾಪ್ತಿ ಹೇತುತ್ವಾತ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಭಗವತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿರೂಪ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಭಗವಂತನೇ ಮುಖ್ಯೋಪಾಯನು. ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನನು. ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. || ೬ ||

ಭಾ || ಋತರೂಪೇಣ ಹರಿಣಾ ಸಮೃದ್ಧಾ: ಯಾ ಋತಾವೃಥಾ: | ದ್ವಾರೋ ದೇವ್ಯ: ಶ್ರಿಯೋ ದಾಸ್ಯ: ಶ್ರಯಂತಾಮಿಹ ನೋ ಮಖೇ | ಮಾನಸೇ ಬಾಹ್ಯಯಜ್ಞೇ ನಾ ಹ್ಯಸಂಗ ತ್ವಾದಸಶ್ಚತಃ | ಅದ್ಯಾಹನಿ ತಥಾ ನೂನಮದ್ಯೈವ ಯಜನಾರ್ಥಕಃ || (೨) ದ್ವಾರಭೂತಃ ಸ ಭಗವಾನಸಿ ಸಾಕ್ಷಾನ್ಮುಮುಕ್ಷತಃ | ಸ್ತ್ರೀರೂಪಶ್ಚ ಸಃ || ೬ || ೨೪ ||

ಅ || (೧) ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಸಮೃದ್ಧಗಳಾದವರು ಯಾವ ದೇವಿಯರೋ ಅವರು ಋತಾವೃಥಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿಷಯಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅಸಶ್ಚತಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ದ್ವಾರೋ ದೇವೀ: = ದ್ವಾರ: = ದ್ವಾರ ಭೂತರಾದ (ಉಪಸರ್ಜನ ಭೂತರಾದ ಅಂದರೆ ಅಮುಖ್ಯರಾದ) ದೇವಿಯರು (ದಾಸಿಯರು) ಏವಂಚ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯ ದಾಸಿಯರು, ಅದ್ಯ=ಈ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ, ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ. ಅಂದರೆ ಈಗಲೇ, ಯಜನ ರೂಪ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಮಾನಸ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿಯೂ, ನಮ್ಮ ಬಾಹ್ಯ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿಯೂ, ಸನ್ನಿಹಿತರಾಗಿರಲಿ. (೨) (ಭಗವದ್ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆದರೂ ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಮುಮ್ಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದ್ವಾರ ಭೂತನು. ಅಂದರೆ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನನು ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ತ್ರೀರೂಪನೂ ಬಹು ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. (ಆದ ಕಾರಣ ಬಹು ವಚನವೂ ಕೂಡುತ್ತದೆ.) || ೬ || ೨೪ ||

ಮು || (೧೨೯) ನಕ್ಷತ್ರೇಷಾಸಾ ಸುಪೇಶಸಾಽಸ್ಮಿನ್ಮಜ್ಞ ಉಪಹ್ವಯೇ |

ಇದಂ ನೋ ಬರ್ಹಿರಾಸದೇ

|| ೭ ||

ಅ || (ನಕ್ತಾ ಉಷಾಸಾ ಎಂಬುವರು ದೇವತೆಯರು) ಸುಪೇಶಸಾ=ಶೋಭನ ರೂಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ, ನಕ್ತೋಷಸಾ=ರಾತ್ರಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ದುರ್ಗಾದೇವಿಯೂ. ಅಪರ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಜ್ಯೋತಿಸ್ಸಿಗೆ ದೇವತೆಯಾದ ಅಂದರೆ ಉಷಾಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಅತ್ತಿನೀ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಉಷಾ ದೇವಿಯೂ, ಅಥವಾ ಪಾಪ ಭಯ ದುಃಖಾದಿಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವರೂಪತ್ವ ನಿಮಿತ್ತಗಳಿಂದ ಭಗವತ್ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಸ್ತ್ರೀರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳು, ನಃ=ನಮ್ಮ, ಅಸ್ಮಿನ್ಯಷ್ಟೇ=ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ಇಮಂ ಒರ್ಹಃ=ಈ ಬರ್ಹಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಆಪದೇ=ನಿಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಉಪಹೃಯೇ=ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. || ೭ ||

ಭಾ || (೧) ನಕ್ತಾ ಸ್ಯಾನ್ತಾಕೋ ಯಸ್ಮಾತ್ ಸರ್ವತಃ | (೨) ಉಷಾಃ ಪ್ರಕಾಶರೂಪೇತ್ಯಾತ್ಮ ಭವೇ ತೇ ಉಪಹೃಯೇ || ಅಸ್ಮಿನ್ ಬರ್ಹಸ್ಸಿ ಸಂಸ್ಥಿತ್ಯೇ || ೭ ||

ಅ || (೧) (ಈ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ನಕ್ತಾ, ಉಷಾಸಾ ಎಂಬುವರು ದೇವತೆಯರು) (ನಕ್ತಾ=ರಾತ್ರಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ದುರ್ಗಾದೇವಿಯು. ಉಷಾಸಾ=ಅಪರ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಜ್ಯೋತಿಸ್ಸಿಗೆ ದೇವತೆಯಾದ ಉಷಾಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಅತ್ತಿನೀ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಉಷಾದೇವಿಯು.) (ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯೋಜನಾ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು (ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ತ್ರೀರೂಪವು) ಪಾಪ ಭಯ ದುಃಖಾದಿಗಳಿಂದ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೋ, (ಪಾಪಾದಿಗಳಿಂದ ರಹಿತವಾದುದೋ) ಅವ ಕಾರಣ (ಅಂಜೂ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮ್ಲಕ್ಷ್ಣ ಕಾಂತಿ ಗತಿಷು ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಮ್ಲಕ್ಷ್ಣ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಿ) ನ ಅಕ್ರಃ=ಪಾಪಾದಿಗಳಿಂದ ಸಂಬಂಧ ನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪರರೂಪವಾಗಿ ನಕ್ತಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎನಿಸುತ್ತದೆ. (೨) (ವಶ ಕಾಂತೌ ಕಾಂತಿಃ=ಪ್ರಕಾಶವು. ವಾ. ಕಾಂತಿಃ=ಇಚ್ಛೆಯು ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಷಾಃ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಈ ಬರ್ಹಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ಥಿತಿಗಾಗಿ ಅತಿ ಮಂಗಳ ಸ್ವರೂಪರಾದ ಭಗವಂತನ ಸ್ತ್ರೀರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ. || ೭ ||

ಅವ || ಈ ಬುಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಚೇತಸರೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳ ದೂತರಾದ ಹೋತೃಗಳು ದೇವತೆಗಳು. ಪೂರ್ವಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಕ್ತೋಷಸರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ.

ಋ || (೧೩೦) ತಾ ಸುಜಿಹ್ವಾ ಉಪಹೃಯೇ ಹೋತಾರಾ ದೈವ್ಯಾ ಕವೀ |

ಯಜ್ಞಂ ನೋ ಯಕ್ಷತಾಮಿಮಂ

|| ೮ ||

ಅ || ಸುಜಿಹ್ವಾ=ಶೋಭನವಾದ ನಾಲಿಗೆಯುಳ್ಳ, ಕವೀ=ಸರ್ವಜ್ಞಗಳಾದ, ದೈವ್ಯಾ=ದೂತರಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ, (ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆಹುತಿಗಳನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವ) (ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ದೂತರೆನಿಸಿಕೊಂಡ) ಹೋತಾರೌ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿಗಳನ್ನು, ಅಥವಾ ಆ ಹೋತೃಗಳಾದ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿತಕ್ಕ ಭಗವದ್ರೂಪವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಉಪಹೃಯೇ=ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ (ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ) (ಎಂದು) ತಾ=ಅವರು, ನಃ=ನಮ್ಮದಾದ, ಇಮಂ ಯಜ್ಞಂ=ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಯಕ್ಷತಾಂ=ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸದಾ ಯಜ್ಞ ಮಾಡಲಿ. (ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಂದು ಕೊಡಲಿ, || ೮ ||

ಭಾ || ಹೋತಾರೌ ದೇವಗಾವತಿ | ಮಥ್ಯಮಾನೋಪರಶ್ಚೈವ ಮಹೀ ತದ್ಗೋಭವಾ ಹರಿಃ | ಆತ್ಮಾಂತರಾತ್ಮರೂಪೇಣ ದ್ವಿರೂಪೋ ವಾ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಃ | ದೇವೇಷು ಯಜತಾಂ ಯಜ್ಞಮಸ್ಮದೀಯಮಿಮಂ ಸದಾ || ೮ ||

ಅ || (ಪೂರ್ವಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನಕ್ಷೋಷಸರನ್ನು ಮಾತ್ರ ದೇವತೇನ ಕರೆದದ್ದಲ್ಲ ಮತ್ತೆ) ದೂತ ರಾಗಿ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ, ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ ಆಹವನೀಯಗಳೆಂದು ಹೋತ್ಯಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಮಹಿ ಗಳನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. ಅ ೨ ಮಹಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಆತ್ಮಾ ಅಂತರಾತ್ಮ ಎಂಬ ೨ ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಅವರು ಬಂದು ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞವನ್ನು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸದಾ ಕೊಡಲಿ. || ೮ ||

ಯ || (೧೩೧) ಇಳಾ ಸರಸ್ವತೀ ಮಹೀ ತಿಸ್ರೋ ದೇವಿರ್ಮಯೋಭುವಃ |
ಬರ್ಹಿಃ ಸೀದಂತಸ್ತೃಫಃ || ೯ ||

ಅ || (ಈ ಮಕ್ಕಿಗೆ ಸರಸ್ವತೀ, ಇಳಾ ಭಾರತಿಯರು ಒದೇವಿಯರು ದೇವತೆಗಳು) ಇಳಾ = ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಗಳಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯಳಾದುದರಿಂದ ಇಳಾ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀದೇವಿಯು, ಸರಸ್ವತೀ = ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯು, ಮಹೀ = ಶ್ರೀಷ್ಠ್ಯನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಮಹೀ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀದೇವಿಯು ಸ್ವರೂಪಭೂತಗಳಾದ ಭೂದೇವಿಯು, ಅಥವಾ ವಾಯುಪತ್ನಿಯಾದ ಭಾರತೀದೇವಿಯು, ಮತ್ತು ಈ ಮೂವರಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕರಾಗಿರುವ ಈಡಸ್ತುತಾ ಎಂಬ ಧಾತುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯಳಾದುದರಿಂದ ಇಳಾ ಮೊದಲಾದ ನಾಮಗಳುಳ್ಳ ಭಗವಂತನ ಶ್ರೀರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳೂ, ಮಯೋಭುವಃ = ಸುಖಾಶ್ರಯ ಭೂತಗಳು, ಅಸ್ತೃಫಃ ವಿನಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವವುಗಳು. ತಿಸ್ರಃ ದೇವೀಃ = ಒಂದೆ ಹೇಳಿದ ಈ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀ ಮೂರು ದೇವಿಯರು ಬರ್ಹಿಃ = ಬರ್ಹಿಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಸೀದಂತುಃ = ಕೂತು ಕೊಳ್ಳಲಿ. (ಸನ್ನಿಹಿತರಾಗಿರಲಿ.) || ೯ ||

ಭಾ || (೧) ಇಳೇಡ್ಯತ್ವಾದ್ಧರಿಃ ಶ್ರೀರ್ವಾ ಭೂರೂಪಾ ಸೈವ ಚಾಪರಾ | ಮಹೀ ತು ಭಾರತೀ ನಾಮ ವಾಯವ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಪರಾ || (೨) ತದ್ಗತಸ್ತಾದ್ಯಶೈರೂಪೈಃ ಪೃಥಕ್ಸಿದ್ಧೀ ವಾ ಹರಿಸ್ತಥಾ || ೯ ||

ಅ || (೧) (ಸರಸ್ವತೀ ಶಬ್ದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿಯಾಗಿದೆ. ಮಹೀಶಬ್ದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡು ವರು. ಅದ ಕಾರಣ ಪ್ರಕೃತ ಇಳಾ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) (ಈಡ ಸ್ತುತೌ) ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯನಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಇಳಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸ್ತುತ್ಯಳಾದುದರಿಂದಲೇ ಶ್ರೀ ದೇವಿಯೂ ಇಳಾ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಇಳಾ ಸರಸ್ವತಿಯಿಂದ ಇತರಳಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಮಹೀ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವಳು ಭೂ ರೂಪಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೇ. ವಾಯುದೇವರ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಭಾರತೀ ದೇವಿಯೂಕೂಡ ಮಹೀ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಳು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಹೆಂಡತಿಯು ಇಳಾ ಮಹೀ ಇವರಿಂದ ಇತರಳಾದವಳು ಸರಸ್ವತೀ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರೇಲ್ಪದುತ್ತಾಳೆ. (೨) ಲಕ್ಷ್ಮೀದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ತ್ರೀಯ ಆಕಾರವುಳ್ಳ ರೂಪವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಬಹುವಚನಗಳಿಗೆ ವಿಷಯನು ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಬಹುವಚನ ಗಳಿಗೆ ವಿಷಯನು. || ೯ ||

ಯ || (೧೩೨) ಇಹ ತ್ವಷ್ಟಾರಮಗ್ರಿಯಂ ವಿಶ್ವರೂಪಮುಪಹ್ವಯೇ |
ಅಸ್ಮಾಕಮಸ್ತು ಕೇವಲಃ || ೧೦ ||

ಅ || (ಈ ಮಕ್ಕಿಗೆ ತ್ವಷ್ಟು ದೇವತೆಯು.) ತ್ವಷ್ಟಾರಂ = (ತ್ವಿಷ ದೀಪ್ತೌ) ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳ ಅಥವಾ ಬಲವುಳ್ಳ, ಗ್ರಿಯಂ = (ಸರ್ವರಿಗಿಂತ ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿರುವ) ಪ್ರಧಾನನಾದ, ವಿಶ್ವರೂಪಂ = ಸರ್ವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸ ತಕ್ಕ

ಅಥವಾ ಪೂರ್ಣರೂಪವುಳ್ಳ, ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಇಹ = ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಉಪಹೃಯೇ = ಕರಿಯುತ್ತೇನೆ. (ಅಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯು) ಅಸ್ಮಾಕಂ ಕೇವಲಃ ಅಸ್ತು = ನಮಗೇನೇ ರಕ್ಷಕನಾಗಲಿ. || ೧೦ ||

ಭಾ || ತ್ವಷ್ಟಾ ತೇಜಸ್ವಿತೇ ವಿಷ್ಣುರ್ಬಲತ್ವಾದ್ವಾ ಸನಿರಿತಃ | ವಿಶ್ವರೂಪಕರತ್ವಾಚ್ಚ ವಿಶ್ವರೂಪೋಽಥ ಪೂರ್ತಿತಃ || ೧೦ ||

ಅ || ದೀಪ್ತಿ = ತೇಜಸ್ಸು, ಮತ್ತು ಬಲವು (ತ್ರಿಪದೀಪ್ತೌ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ) ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳ ವನಾದುದರಿಂದಲೂ ಬಲಿಷ್ಠನಾದುದರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ತ್ವಷ್ಟಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಸುವವನಾದುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಸರ್ವ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ವಿಶ್ವರೂಪಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೧೦ ||

ಯ (೧೩೩) ಅವ ಸೃಜಾ ವನಸ್ಪತೇ ದೇವ ದೇವೇಭ್ಯೋ ಹವಿಃ |

ಪ್ರ ದಾತುರಸ್ತು ಚೇತನಂ

|| ೧೧ ||

ಅ || (ಈ ಋಕ್ಕಿಗೆ ವನಸ್ಪತಿಯು ದೇವತೆಯು) ವನಸ್ಪತೇ = ಭಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯರಾದವರಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ, ದೇವ = ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ (ನೀನು) ದೇವೇಭ್ಯಃ = ದೇವತೆಗಳಿಗಾಗಿ, ಹವಿಃ = ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅವಸ್ಥಾಪಿಸಿ (ಸೃಜಿಸಿವರ್ಗಿ) = ಕೊಡು (ವಿವರ್ಗವು ತ್ಯಾಗಗೊಳಿಸುವುದು. ದಾನವು ತ್ಯಾಗಗೊಳಿಸುವೇ ಆದರಿಂದ) ಪ್ರದಾತುಃ = ಯಜಮಾನನಿಗೆ, ಚೇತನಂ = (ಚಿತ್ತ ಸಂಜ್ಞಾನೇ) ಜ್ಞಾನವು, ಅಸ್ತು = ಆಗಲಿ (ಉಂಟಾಗಲಿ). || ೧೧ ||

ಭಾ || ವನನೀಯಪತಿತ್ವೇನ ವನಸ್ಪತಿರಿತಿರಿತಃ | ಜ್ಞಾನಂ ತು ಚೇತನಂ || ೧೧ ||

ಅ || (ವನಸಂಭಕ್ತೌ) ಭಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯರಾದವರಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ವನಸ್ಪತಿ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಆದರಿಂದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ) ಚೇತನಂ = ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗಲಿ || ೧೧ ||

ಯ || (೧೩೪) ಸ್ವಾಹಾ ಯಜ್ಞಂ ಕೃಣೋತನೇಂದ್ರಾಯ ಯಜ್ಞನೋ ಗೃಹೇ |

ತತ್ರ ದೇವಾ ಉಪಹ್ವಯೇ

|| ೧೨ || ೨೫ || ೧೩ ||

ಅ || (ಈ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಸ್ವಾಹಾಕೃತಿಗಳು ದೇವತೆಗಳು) ಸ್ವಾಹಾ = ತನ್ನ ಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಾಹಾ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನು, ಅಥವಾ ಸುಷ್ಮ ಆ ಸಮಂತಾನ್ ಹೀಯತೇ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸರ್ವರಿಂದಲೂ ಬಿಡಲ್ಪಡದೆ ಇದ್ದವನು (ಭಜಿಸಲ್ಪಡುವವನು) ಅಥವಾ ಸುಷ್ಮ ಆ ಸಮಂತಾನ್ ನಹಿಯತೇ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸರ್ವಥಾ ಯಾರಿಂದಲೂ ಆಪಹರಿಸಲ್ಪಡದಿದ್ದವನು (ಎಂದರೆ ಸರ್ವಥಾ ತಿರಸ್ಕಾರ ಅಪಹಾರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅರಕ್ಕನು) ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಗಳಿಂದ ಸ್ವಾಹಾ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರೀಶನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ಯಜ್ಞನಃ = ಯಜಮಾನನ, ಗೃಹೇ = ಮನೆಯಲ್ಲಿ, (ಇರತಕ್ಕ) ಯಜ್ಞಂ = ಯಾಗವನ್ನು, ಇಂದ್ರಾಯ = ಇಂದ್ರನಿಗೋಸ್ಕರ ಕೃಣೋತನ = (ಕೃತಿ ಹಿಂಸಾಕರಣಯೋಃ) ಮಾಡಲಿ. (ಇಂದ್ರನನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡಲಿ) (ಸ್ವಾಹಾಕಾರಂ ಯಜತಿ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯೋಕ್ತವಾದ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಯಾಜಾಪ್ಯ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯು ಹೋಮಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವಳು. ಅಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ) ಇಂದ್ರಾಯ = ಇಂದ್ರ ಸಂಬಂಧ

ಯಾದ ಯಜಮಾನನ=ಮನೆಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಯಜ್ಞವನ್ನು, ಕೃಣೋತನ=ಪ್ರವರ್ತಿಸಲಿ. ಮತ್ತು ತತ್ರ=ಆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ದೇವಾನ್=ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉಪಹ್ತಯೇ ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ (ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸುತ್ತೇನೆ.) || ೧೨ || ೨೫ || ೧೩ ||

ಭಾ || ಸ್ವಾಹಾ ಸ್ವಭಾಗಗತಿಮಾನ್ ಸ್ಮೃತಃ | ಅವ್ಯಯತ್ವಾದನೋಷಶ್ಚ || ೧೨ || ೨೫ || ೧೩ ||

ಅ || (ಸ್ವಾಹಾ ಶಬ್ದವನ್ನು ಶ್ರೀ ಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) (೧) ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ತನ್ನ ಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಗತಿಯುಳ್ಳವನು (ಆಜಪೂರ್ವಾತ್ ಓಹಾಜಗತೌ) (೨) ಸುಷ್ಕು ಆ ಸಮಂತಾನ್ ಹೀಯತೇ=ಸರ್ವಥಾ ನಾಶಮಾಡಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ (ಓಹಾತ್ತ್ಯಾಗೇ) ಅಂದರೆ ಅನಿತ್ಯತ್ವಂ ದೇಹ ಹಾನಿಃ ದುಃಖಪ್ರಾಪ್ತಿರಪೂರ್ಣತಾ | ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಿಧ ನಾಶವೂ ಇಲ್ಲದಿರ ವವನು, (೩) ಸುಷ್ಕು ಆ ಸಮಂತಾನ್ ಹೀಯತೇ(ಸ್ವಾಜಪೂರ್ವಕಾತ್ ಹೃಷಾಹರಣೇ)ಸರ್ವಥಾ ಯಾರಿಂದಲೂ ಅಪಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿಡದಿದ್ದವನು (ಎಂಬ ವೈಶ್ವತ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ಸ್ತ್ರೀರೂಪನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು) ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ವಾಹಾ ದೇವಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಯಥಾ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಅವಯವಾರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು || ೧೨ || ೨೫ || ೧೩ ||

ಅವ || ೧೨ ಚುಕ್ಕು. ಅವರ್ಗ. ಗಾಯತ್ರೀಭಂಧಸ್ಸು. ವೈಶ್ವದೇವ ಸೂಕ್ತವು. ವಿಶ್ವದೇವತೆಗಳು ದೇವತೆಗಳು.

ಮ || (೧೩೫) ಏಭಿರಗ್ನೇ ದುವೋ ಗಿರೋ ವಿಶ್ವೇಭಿಃ ಸೋಮಪೀತಯೇ |

ದೇವೇಭಿರ್ಯಾಹಿ ಯಕ್ಷಿ ಚ || ೧ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ದುವಃ=(ದುಹ ಪ್ರಪೂರಣೇ) ಸರ್ವಕಾಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುವ ಗಿರಃನನ್ನು ಸ್ತುತಿರೂಪಗಳಾದ ವಚನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು, ಸೋಮಪೀತಯೇ=ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಏಭಿಃ=ವಿಶ್ವೇಭಿಃ ದೇವೇಭಿಃ=ಈ ವಿಶ್ವೇ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಆಯಾಹಿ=ಬಾ. ಯಕ್ಷಿ ಚ=ಬಂದು ಯಜ್ಞಮಾಡು. ಪೂಜಿಸು. || ೧ ||

ಭಾ || ಕಾಮದೋಹಾಃ ದುವಃ ಸ್ಮೃತಾಃ || ೧ ||

ಅ || ದುವಃ=ಸರ್ವಾ ಭೀಷ್ಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡತಕ್ಕವುಗಳು, ಎಂದು ಸ್ಮೃತಗಳಾಗಿವೆ. || ೧ ||

ಮ || (೧೩೬) ಆತ್ವಾ ಕಣ್ವಾ ಅಹೂಷತ ಗೃಣಂತಿ ವಿಪ್ರ ತೇ ಧಿಯಃ |

ದೇವೇಭಿರಗ್ನ ಆ ಗಹಿ || ೨ ||

ಅ || ವಿಪ್ರ = ಮೇಧಾವುಳ್ಳ, ಅಗ್ನೇ=ಅಗ್ನಿಯೇ, ಕಣ್ವಾಃ=ಪ್ರತಿಭೆಯುಳ್ಳ ಅಥವಾ ಕಣ್ವಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ (ಕಣ್ವ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ) ವರು (ನಾವು,) ತ್ವಾ=ನಿನ್ನನ್ನು ಆ ಅಹೂಷತ=ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ (ಹೈದಾ ಶಬ್ದೇ) ಕರೆದರು. (ಕರೆದವು) (ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು) ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದವು. ತೇ=ಅಂತಹವರು ತೇ=ನಿನ್ನ, ಧಿಯಃ=ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಗೃಣಂತಿ=(ಗೃಹಿಣೀ) ನೀನು ಅತಿಶಯಿತ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪದಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸು || ೨ ||

ತ್ತಾರೆ. (ಅಂತಹ ನೀನು) ದೇವೇಭಿಃ = ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಆಗಹಿ = (ಗಮ್ಯ ಗತೌ) (ಸ್ವಸ್ವವಾದು ದರಿಂದ ಆಚಾರ್ಯರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ). (ನಾವು ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆವು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು) ||೨||

ಬಂ || (೧೩೭) ಇಂದ್ರ ವಾಯೂ ಬೃಹಸ್ಪತಿಂ ಮಿತ್ರಾಸ್ತೌಂ ಪೂಷಣಂ ಭಗಂ

ಆದಿತ್ಯಾನ್ಮಾರುತಂ ಗಣಂ

|| ೩ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ ವಾಯೂ = ಇಂದ್ರ ವಾಯು ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯಗಳಾದ ಭಗವದ್ರೂಪವಿಶೇಷಗಳನ್ನು, ಬೃಹಸ್ಪತಿಂ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ, ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿಯೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ವಾಗಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಗೆ ಪತಿಯಾದ ಬೃಹ್ಮನನ್ನು ಮಿತ್ರಾ = ಮಿತ್ರಾ ವರುಣ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯಗಳಾದ ಭಗವದ್ರೂಪವಿಶೇಷಗಳನ್ನು, ಆಗ್ನಿ = ಆಗ್ನಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಪೂಷಣಂ = (ಪುಷ್ಪ ಪುಷ್ಪಾ) (ಪೋಷಯತಿ ಅಥವಾ ಪೂರ್ಣತ್ವಾತ್) ಸರ್ವ ರನ್ನು ಪೋಷಿಸುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಸರ್ವಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಪೂಷಾ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಭಗಂ = ಪೂರ್ಣ ಐಶ್ವರ್ಯಾದಿಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಭಗ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಆದಿತ್ಯಾನ್ = (ಆದಿ ಪೂರ್ವಕಾತ್ಯಾದಾನ್ ದಾನೇ ಆದಿತ್, ಯಾ ಪ್ರಾತಃ ಆದಿತ್ ಚಾಸೌ ಯಶ್ಚ) ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಆದಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅಥವಾ ಸರ್ವವನ್ನು (ಪೃಥಿವೀರಸವನ್ನು) ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯರೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು, ಮಾರುತಂ (ಮಾಘಿಃ = ರುತಂ = (ರು ಶಬ್ದೇ) ಪ್ರತಿಪಾದಿತಂ = ವೇದರೂಪ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಭಗವಂತನನ್ನು ಗಣಂ = ಇತರ ದೇವತಾ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು (ಕಾಣ್ಯು) ಆ ಆಹೂತ ಕರೆದರು. (ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು) (ಆವಾಂಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯರಾದ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಯಥಾ ಯೋಗ್ಯ ವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು) || ೩ ||

ಭಾ || (೧) ಬೃಹನ್ನತಿರ್ಬೃಹತ್ಯಾ ವಾ ನಾಚ ಏವ ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ || (೨) ಮಿತ್ರೇತಿ ಮಿತ್ರಾ ವರುಣೌ ಪೂಷಾ ನಾಮ ಸ ಪೋಷಣಾತ್ ಪೂರ್ಣತ್ವಾದ್ವಾ (೩) ಭಗಃ ಪ್ರೋಕ್ತಃ ಪೂರ್ಣೈಶ್ವರ್ಯಾದಿಕ್ತತಃ | (೪) ಆದಿಸ್ತತ್ಪಾತ್ ಆದಿತ್ಯಃ ಆದದಾನಃ ಪ್ರಯಾತಿ ವಾ | ಬಹುರೂಪತತ್ವಕ್ಕೆ ವ ಮಾನೋಕ್ತತ್ವಾತ್ತ ಮಾರುತಃ || ೩ ||

ಅ || (೧) (ಮೊದಲು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡದಿರುವುದರಿಂದ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಭಗವತ್ಪರಗಳನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿಯೂ ಆದುದರಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನು. ಅಥವಾ ಬೃಹತ್ಯಾಃ = ವಾಕಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದುದರಿಂದ ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) ಒಬ್ಬ ಮಿತ್ರ ನೆಂಬ ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರ ಎಂದು ದ್ವಿವಚನವು ಹೇಗೆ (ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರಾವರುಣರು ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಇಬ್ಬರಿಗೆ ಒಂದೇ ನಾಮವು. ಆದ ಕಾರಣ) ಮಿತ್ರಪದದಿಂದ ಮರುಣ ನನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು (ಪುಷ್ಪ ಪುಷ್ಪಾ) ಸರ್ವರನ್ನು ಪೋಷಿಸುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಸರ್ವ ಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಪೂಷಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೩) ಐಶ್ವರ್ಯಸ್ಯ ಸಮಗ್ರಸ್ಯ ವೀರ್ಯಸ್ಯ ಯಶಸಃ ಪ್ರಿಯಃ | ಜ್ಞಾನವಿಜ್ಞಾನಯೋರೈಕ್ಯವ ಸ್ವರ್ಣಾಂ ಭಗ ಇತೀರಣಾ || ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಪೂರ್ಣ ಐಶ್ವರ್ಯ, ಪೂರ್ಣವೀರ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಭಗಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೪) ಸರ್ವರಿಗಿಂತ ಆದಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಪೃಥಿವೀಜಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಆದಿತ್ಯರೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿಶೇಷೀಂದಂ ಸರ್ವಮಾದದಾನಾ ಯಂತಿ = ಈ ಸೂರ್ಯರು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಸಮಸ್ತಜಗತ್ತನ್ನು (ಪೃಥಿವೀ ಜಲವನ್ನು) ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾರೋ, ಆದಕಾರಣ

ಅಧಿಷ್ಠಾನಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಬಹುರೂಪಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯಾನ್ ಇತ್ಯಾದಿಯೂ, ದೇವತಾಂತರ ಸಮೂಹವನ್ನು ಹೇಳುವ ಗಣಂ ಇತ್ಯಾದಿಯೂ ಎರಡು ರೂಪಗಳಿದ್ದು ದರಿಂದ ಮಿತ್ರಾ ಇತ್ಯಾದಿಯುಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಒಂದು ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಮಿತ್ರ ವರುಣರು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ದಸ್ತರಂತೆ ಮಿತ್ರವರುಣರಿಗೆ ಮಿತ್ರಾ ಎಂದು ಒಂದು ನಾಮವು. ನಾಸತ್ಯ, ದಸ್ತ, ಎಂದು ನಾಮಗಳಿಲ್ಲ ಅತ್ತಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮಸ್ತ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಹಚರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದ ದಸ್ತ ಎಂಬ ನಾಮದಿಂದ ನಾಸತ್ಯನೂ ಹೇಳಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಮಿತ್ರ ವರುಣರಿಗಾದರೂ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಹಚರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದ ವರುಣನಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣಯಾ ಕೃತಿಯೋಗವು. ನಾಸತ್ಯದಸ್ತರಿಗಾದರೂ ಸರ್ವ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಹಚರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಪ್ರತ್ಯೇಕ ಇಬ್ಬರೂ ವಾಚ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ನಾಸತ್ಯಾವತ್ಸಿನೌ ದಸ್ತಾವತ್ಸಿನೇಯೌಚ ತಾವುಭೌ || ಎಂದು ಅನುವು. ವೇದಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮಾರುತಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೩ ||

ಖ || (೧೩೮) ಪ್ರವೋ ಭ್ರಿಯಂತ ಇಂದವೋ ಮತ್ಸರಾ ಮಾದಯಿಷ್ವ ವಃ |

ದ್ರಪ್ಸಾ ಮದ್ವಶ್ವಮೂಷವಃ

|| ೪ ||

ಅ || (ಎಲೋ ದೇವತೆಗಳೇ) ಮತ್ಸರಾಃ=ಮದಕಾರಿಗಳಾದ (ಮದವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡುವ) ಮತ್=ಮದಂ ಸರಂತಿ ಸಾರಯಂತಿ ಗಮಯಂತಿ, ಮತ್ ಪೂರ್ವಾತ್ ಸ್ಯಗತೌ.) ಮಾದಯಿಷ್ವ ವಃ=(ಮದೀಹರ್ಷೇ) ಮದವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ, (ಸೋಮಕ್ಕೆ ಮದವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು ಸ್ವಭಾವವು ಎಂಬುವುದನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು. ಅದುದರಿಂದ ಮತ್ಸರಾಃ ಎನ್ನುವ ಪೂರ್ವಪದದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ.) ದ್ರಪ್ಸಾಃ=(ದ್ರುಗತೌ) ದ್ರವಣ ರೂಪಗಳಾದ (ಹರಿಮಾಕೊಂಡು ಹೋಗುವಿಕೆ) ಮಧ್ಯಃ=ರುಚಿಕರಗಳಾದ, ಚಮೂಷವಃ= (ಷದ್ಯಲ್ಯ ವಿಶರಣಗತ್ಯವನಾದನೇಷು) ಚಮಸ (ಪಾನಭಾಜನ) ದಲ್ಲಿರುವ, ಇಂದವಃ=ಸೋಮಗಳು, ವಃ=ನಿಮಗಾಗಿ, ಪ್ರಭ್ರಿಯಂತೇ=(ಭೃಗಾ ಭರಣೀ) ಸಂಪಾದಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. (ಅವುಗಳನ್ನು ಕುಡಿಯಿರಿ.) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) (ಎಲೋ ತತ್ತ್ವ ದೇವತೆಗಳೇ) ಮತ್ಸರಾಃ ಮಾದಯಿಷ್ವ ವಃ, ದ್ರಪ್ಸಾಃ=ಚಂಚಲಗಳಾದ, ಚಮೂಷವಃ=ಶರೀರರೂಪಚಮಸದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ, ಇಂದವಃ=ಇಷ್ಟವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡುವ ಮನೋ ವೃತ್ತಿಗಳು, ವಃ=ನಿಮಗಾಗಿ, ಪ್ರಭ್ರಿಯಂತೇ=ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. (ಅಂದರೆ ನಿಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.) || ೪ ||

ಭಾ || (೧) ಮತ್ಸರಾ ಮದಕಾರಿತ್ವಾತ್ತಾಚ್ಛೀಲ್ಯಾದುತ್ತರಂ ಪದಂ || (೨) ದ್ರಪ್ಸಾಶ್ಚ ದ್ರವಣಾಚ್ಛೀವ ಚಮಸಸ್ಥಾಶ್ವಮೂಷವಃ || (೩) ಶಿರಶ್ಚ ಚಮಸಃಪ್ರೋಕ್ತಮಿಷ್ಟದಾನಾ ತುಥೇಂದವಃ || ೪ ||

ಅ || (೧) (ಮತ್=ಮದಂ ಸರಂತಿ ಸಾರಯಂತಿ ಗಮಯಂತಿ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಮದವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಮತ್ಸರಾಃ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಮದಕಾರಿತ್ವವು ಸೋಮದ ಸ್ವಭಾವವು ಎಂದು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾದಯಿಷ್ವ ವಃ ಎಂಬುವ ಉತ್ತರ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು (೨) ಆ ಸೋಮಗಳು ದ್ರವಣರೂಪ (ಹರಿಮಾ ಹೋಗುವಿಕೆ) ಅರ್ಥದಿಂದಲೇ ದ್ರಪ್ಸಾಃ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. (ಎನ ಶಬ್ದದಿಂದ ದ್ರಪ್ಸಾಃ=ರಸವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವು) ಚಮೂಷವಃ=(ಚಮೂಷು ಸೀದಂತಿ) ಚಮಸದಲ್ಲಿರುವವುಗಳು. (೩) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆದರೂ) (ಮತ್ಸರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಮನೋ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವು ಸುಲಭವಾಗಿರುವುದು

ರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಹೇಳದೆ ಮನೋ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಚಮಸವು ಸ್ಥಾನವು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಕೊಡಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಇದೂ ತಜ್ಞರೇ ಏಷ ಹ್ಯವಾಗ್ನಿಬಿಶ್ವಮಸ ಉರ್ಧ್ವಬುಧ್ಧಃ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಚಮೂ ಎನಿಸಿದ ಚಮಸ ಶಬ್ದವು ಶಿರಸ್ಸು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ತಾ ಎತಾ ಶೀರ್ಷನ್ ಶ್ರಿಯಃ ಶ್ರಿತಾಃ ಚಕ್ಷುಃ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಮನೋ ವಾಕ್ಪಾಣಿಃ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. (ಅಂದರೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶಿರಸ್ಸು ಸ್ಥಾನವು.) ಮನೋ ವೃತ್ತಿಗಳೂ ಸೋಮವೂ ಕೂಡ ಅಭಿಷ್ವವನ್ನು ಕೂಡತಕ್ಕವುಗಳಾದುದರಿಂದ ಇಂದವಃ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ||೪||

ಯು || (೧೩೯) ಈಳತೇ ತ್ವಾಮವಸ್ತವಃ ಕಣ್ವಾಸೋ ವೃಕ್ತಬರ್ಹಿಷಃ |

ಹವಿಷ್ಣಂತೋ ಅರಂಕೃತಃ

|| ೫ ||

ಅ || (ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ) ಹವಿಷ್ಣಂತಃ=ಭೂಮನಿಂದಾ ಪ್ರಶಂಸಾಸು ನಿತ್ಯಯೇಗೇತಿಶಾಯನೇ| ಸಂಬಂಧೇಸ್ತವಿವಕ್ವಾಯಾಂ ಭವಂತಿ ಮತುಬಾದಯಃ ಎಂಬ ವಚನದಿಂದ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಅವಸ್ತವಃ=ತಮಗೆ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವ, ವೃಕ್ತ ಬರ್ಹಿಷಃ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಬರ್ಹಿಷ್ಪಳ್ಳ, ಅರಂಕೃತಃ=ಅತ್ಯಂತ ಅಶಿಶಯವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ, ಅಥವಾ ದೇವಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವ, ಕಣ್ವಾಸಃ=ಕಣ್ಣಿರಿಸಿಕೊಂಡ ನಾವು ಅಥವಾ ಕಣ್ಣು ಮುಷಿಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಮುಷಿಗಳು ತ್ವಾಂ=ನಿನ್ನನ್ನು ಈಳತೇ=(ಈಡುತ್ತಾ.) ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ||

ವಿ|| ಕಣ್ವಾಃ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ವಯಂ ಎನ್ನುವುದು ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ವಯಂ ಎನ್ನುವುದು ಧ್ಯಾಹಾರವಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಸ್ತುವಂತಿ ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯು ಆಗದೆ ಹೋಗಬೇಕಿತ್ತು ಸ್ತವಃ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. || ೫ ||

ಭಾ || (೧) ಅವಸ್ಯುರ್ಯಜಮಾನಃ ಸ್ಯಾದವನಾರ್ಥ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ || (೨) ಆತ್ಮಸ್ಥಂ ವಾ ಬಹುವಚೋ ಬಹುವೋ ಮುನಯೋಽತ್ರ ವಾ (೩) ಉತ್ತರಾಣಾಂ ವಚಸ್ತೇನ ಸ್ವಯಂ ವದತಿ ಚೇಶ್ವರಃ || ಅರಂಕೃತೋಽತಿಕರ್ತಾರಸ್ತುಲಂ ಕರ್ತಾರ ಏವ ವಾ || ೫ ||

ಅ || (೧) (ಅವಃ=ಅವನಂ. ಆತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ತನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವುದರಿಂದ (ಅಂದರೆ ತನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ) ಅವಸ್ಯಃ ಅಂದರೆ ಯಜಮಾನನಾಗುವನು. (೨) (ಮೇಧಾತಿಥಿಯೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಯಜಮಾನನಲ್ಲಿ ಕಣ್ವಾಸಃ ಎಂಬ ಬಹುವಚನವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ) ಅಸ್ಮದೋ ದ್ವಯೋಶ್ಚ=ಅಸ್ಮತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಏಕತ್ವ ಅಥವಾ ದ್ವಿತ್ವವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾದರೆ ಅತ್ಯವಾಚಿಯಾದ ಅಸ್ಮತ್ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬಹುವಚನವು ಏಕಲ್ಪವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ, ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಕಣ್ವಾಸಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಸ್ವಾತ್ಮವನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಮೇಧಾತಿಥಿಗೂ ಮೇಧಾತಿಥಿಯ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಾ ಮಾಡುವಾಗ ಬಹುವಚನವು ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬಹುವಚನವು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಬಹು ಮುಷಿಗಳಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಬಹು ಮುಷಿಗಳೇ ಈ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ವಾಸಃ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿತರು. (೩) (ಹಾಗಾದರೆ ಈವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದವರೂ ಮುಷಿಗಳಾಗಿ ತ್ವಾರೆ. ಅವ ಕಾರಣ ಕಣ್ವಾ ವಯಂ ಎಂದೂ ವಿಷ್ಣಾದಿಗಳು ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವುದು ಸ್ತುತಿಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿಗಳುಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತವೆ? ಎಂದರೆ) ಮೇಧಾತಿಥಾದಿಗಳು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಮುಷಿಗಳಿಗಿಂತ

ಅತ್ಯಂತ ಮೇಲಿನವರಾದುದರಿಂದ ಆ ಮೇಧಾತಿಥ್ಯಾದಿಗಳ ವಚನವೇದು ಶ್ರೀ ಹರಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೂ ತಾವಾಗಿಯೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (ಅಲ್ಲದೆ ಅವರೇ ತಮ್ಮ ರಕ್ಷಣಾದಿಗಳನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವುದಲ್ಲ.) ಉತ್ತರಾಣಾಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉರ್ಧ್ವ ಎಂಬ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಉತ್ ರಬ್ಧ ದಿಂದ ತರಬ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು. ಅಹಿಂದ ಪ್ರಾತಿ ಪದಿಕವಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ ಸರ್ವನಾಮಸಂಕ್ಷೇಪಿಯಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ತರಾಣಾಂ ಎಂದು ಯುಕ್ತವು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಉತ್ತರೇಷಾಂ ಎಂದಾಗ ಬೇಕಿತ್ತು. ವಿಷ್ಣಾದಿ ಬುಷ್ಯಂತರರನ್ನು ವಿನಕ್ಷಾ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮೇಧಾತಿಥ್ಯಾದಿಗಳು ಮೇಲಿನವರಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ತರಬ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ತಸ್ಯಾಂ ತಸ್ಯಾ ಮವಸ್ಯಾಯಾಂ ತತ್ಪ್ರತ್ಯಾಪ್ತಿ ವಿಶೇಷತಃ | ತೇಷಾಂ ವಾಕ್ಯಸ್ವರೂಪೇಣ ಪಾರ್ಥನಾದಿಸು ಪರೈಃ | ವಿಷ್ಣು ಬ್ರಹ್ಮಾಸುಪರ್ಣೋ ವಾ ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿ ದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಬರುವುದು ಎಂದರೆ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ ಇತ್ಯಾದ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದವರು ಕಣ್ಣಾದಿ ಬುಷಿಗಳ ವಾಕ್ಯವೆಂದು ನೋಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ತಸ್ಯಾಂ ತಸ್ಯಾಮವಸ್ಯಾಯಾಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದುದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು. (೪) ಅರಂಕೃತಃ=ಅತಿರಯವಾಗಿ ಕರ್ತೃಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರು. ಅಥವಾದೇವಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡುವವರು (ಲಕಾರಕ್ಕೆ ರೇಫಾದೇವತ್ವ) || ೫ ||

ಯಃ (೧೪೦) ಘೃತಪೃಷ್ಠಾ ಮನೋಯುಜೋ ಯೇ ತ್ವಾ ವಹಂತಿ ವಕ್ಷಯಃ |

ಅ ದೇವಾನ್ ಸೋಮಸೀತಯೇ || ೬ || ೨೬ ||

ಯಃ || (೧೪೧) ತಾನ್ಯಜತ್ರೌ ಯತಾವೃಘೋಗ್ನೇ ಶತ್ವೀವತಸ್ಯುಧಿ |

ಮಧ್ವಃ ಸುಜಿಹ್ವ ಪಾಯಯ || ೭ ||

ಅ || (ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ) ಯೇ=ಯಾವ, ಘೃತಪೃಷ್ಠಾಃ=(ಕುದುರೆಯು ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಪುಷ್ಕಗಳಾದ ಅಂಗಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದಲೂ), ಘೃತಮತೇ ಸ್ನಿಗ್ಧವಾದ (ಮೆತ್ತಗಿಯಾದ)ವೆನ್ನುಳ್ಳವುಗಳು. ಅಥವಾ ಕುದುರೆಯ (ನಿರ್ದೋಷವಾದ) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪೃಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು. ಆದರೆ ದೋಷಲೇರರಹಿತವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಆರೂಢಿಗಳಾದವುಗಳು) ಮನೋಯುಜಃ=ಸಾರಥಿಯ ಕೇವಲ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ರಥದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಡ ತಕ್ಕವುಗಳು, ಇಂತಹ, ವಕ್ಷಯಃ=(ವಹವ್ರಾಪಣೇ ವಾಹಕವ್ರಾತೌ ರಥವನ್ನು ಸೇಯುವುದರಿಂದ ವಕ್ಷಯಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ) ಕುದುರೆಗಳು, ಸೋಮಸೀತಯೇ=ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ತ್ವಾ=ನಿನ್ನನ್ನು, ದೇವಾನ್= ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ, ಅ ವಹಂತಿ=(ಯಜ್ಞವನ್ನು ಕುರಿತು) ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾಪ್ರೇ || ೬ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ತಾನ್=ಅಂತಹ ಕುದುರೆಗಳಿಂದ, ಯಜತ್ರಾನ್=ವಿಷ್ಣುವನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಯಜ್ಞ ಮಾಡುವ, ಪೂಜಿಸುವ, ಅಥವಾ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವ, (ವಿಷ್ಣುವು ಯಾಗವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾನೆನ್ನುವುದು ಕೂಡದಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಬುತವೃಘಃ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧರಾದ, ಅಥವಾ ವೇದಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಪುಷ್ಕರಾದ, ತಾನ್=ಆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪತ್ನೀವತಃ=ಪತ್ನಿಯುಳ್ಳವರನ್ನಾಗಿ, ಕೃಧಿ=ಮಾಡು. (ಆದರೆ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಅವರವರ ಪತ್ನಿಯರಿದೊಡಗೂಡಿಸು. ಅಂತೂ ಸಪತ್ನೀಕರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಕುದುರೆಗಳಿಂದ (ಕುದುರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ) ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರಕೊಂಡು ಬಾ.) (ಕರಕೊಂಡು ಬಂದು) ಸುಜಿಹ್ವ=ಶೋಭನವಾದ ನಾಲಿಗೆಯುಳ್ಳ, ಅಗ್ನಿಯೇ, ಮಧ್ವಃ=ರುಚಿಕರವಾದ ಸೋಮವನ್ನು ಪಾಯಯಃ=ಕುಡಿಸು. || ೭ ||

ಭಾ || (೧) ಸ್ನಿಗ್ಧಪ್ರಾಪ್ತಮಾರೂಢಾ ಹರಿಣಾ ನಾ ವಿದೋಷಿಣಾ || (೨) ಮನೋ
ಮಾತ್ರೇಣ ಯೋಜ್ಯಾಶ್ಚ ತ್ವಾಂ ದೇವಾಂಶ್ಚ ವಹಂತಿ ಯೇ || ೬ || ೨೬ ||

ಅ || (೧) ಘೃತದಂತೆ ಸ್ನಿಗ್ಧವಾದ ಬೆನ್ನುಳ್ಳವುಗಳು, ಅಥವಾ ನಿರ್ದೋಷವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಜೆನ್ನಾಗಿ
ಎರಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳು, (ಎಂದು ಘೃತಪ್ರಾಪ್ತಃ ಎನ್ನುವುದರ ಅರ್ಥವು.) (೨) ಸಾರಥಿಯ ಕೇವಲ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ
ರಥದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವುಗಳೂ ಇಂತಹ ಯಾವ ಅಶ್ವಗಳು ನಿನ್ನನ್ನು ದೇವತೆಗಳನ್ನು (ಯಜ್ಞವನ್ನು
ಕುರಿತು) ಹೊರುತ್ತವೋ || ೬ || ೨೬ ||

ಭಾ || ತೈರ್ದೇವಾನಾನ್ಯಜತಃ ಸ್ತೋತ್ರೈಃ ಜ್ಞಾನೇನ ಬ್ರಹ್ಮಣೈಧಿತಾನ್ | ಪಶ್ಚೀಭಿಯೋಜ
ಯಾಗಂತುಂ ಸಹ ಮಧ್ಯಶ್ಚ ಸಾಯಯ || ೭ ||

ಅ || ಅಂತಹ ಕುದುರೆಗಳಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ, ಅಥವಾ ಸ್ತುತಿಸುವ, ಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪ
ನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧರಾದ, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬರಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಅವರವರ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದೂಡ
ಗೂಡಿರು. (ಅಂದರೆ ಸಪಶ್ಚೀಕರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಸು) ಸ್ವಾಮ್ಯವಾದ ಸೋಮವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪಾನ
ಮಾಡಿಸು. || ೭ ||

ಯ || (೧೪೨) ಯೇ ಯಜತ್ರಾಃ ಯ ಈಡ್ಯಾಸ್ತೇ ತೇ ಪಿಬಂತು ಜಹ್ವಯಾ |
ಮಧೋರಗ್ನೇ ವಷಟ್ಕೃತಿ || ೮ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ = ಎಲೋ ಅಗ್ನಿ ಯೇ, ಯಜತ್ರಾಃ = (ಯಜ ದೇವಪೂಜಾಸಂಗತಿ ಕರಣದಾನೇಷು) ಯಜ್ಞ
ಮಾಡುವ, ಅಥವಾ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವ, ಈಡ್ಯಾಃ = (ಈಡಸ್ಯತ್.) ಸ್ತುತೃರೂ ಆದ, ಯೇ ಯೇ = ಯಾವ ಯಾವ
ದೇವತೆಗಳು, (ಇರುತ್ತಾರೋ) ತೇ ತೇ = ಅವರಿಗಿರೂ, ವಷಟ್ಕೃತಿ = ವಷಟ್ ಎಂದು ಉಚ್ಚಾರಣ ಮಾಡುವಾಗ,
ತೇ = ನಿನ್ನ ಛಾದ, ಜಹ್ವಯಾ = ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ, ಮಧೋಃ = ಮಧುವನ್ನು, ಪಿಬಂತು = ಕುಡಿಯಲಿ. || ೮ ||

ಭಾ || (೧) ತೇ ಸ್ವಪ್ಯಂತೋನುದಾತ್ತಃ ಸ್ಯಾದುದಾತ್ತೋ ಬಹುವಾಚಕಃ || (೨) ಆಶ್ವ
ತ್ತಸ್ತು ಭ (ವೇದ) ವತ್ಸರ್ಥಸ್ತೇ ಪಿಬಂತು ವಷಟ್ಕೃತೌ || ೮ ||

ಅ || (೧) (ಇಲ್ಲಿ ಯೇ ಯೇ ಎಂದು ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅವರಿಂದ ತೇ ತೇ ಎನ್ನುವುದೂ ದ್ವಿರ್ವ
ಚನವೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಯು ಬರುವುದು. ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಇಲ್ಲಿ ೨ನೇದ್ವಾದ ತೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು
ಷಪ್ತಾಂತವು. (ಷಪ್ತೈಕವಚನಾಂತವಾದ ಯುಷ್ಮತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ. ತೇನುಯಾವೇಕವಚನಸ್ಯ ಎನ್ನುವುದ
ರಿಂದ ತೇ ಎಂದಾದೀಶವು.) (ಷಪ್ತಾಂತವಾದ ಯುಷ್ಮತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತೇ ಎನ್ನುವುದು ಆದೇಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ
ತೇ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಅನುದಾತ್ತರೂಪವಾದ ಸ್ವರವು ಆಗುವುದು. ಅನುದಾತ್ತಂ ಸರ್ವಮುಪಾಸಾದಾದೌ ಎಂದು
ಆದೇಶಕ್ಕೆನೇ ಅನುದಾತ್ತತ್ವವು ಸ್ಮೃತವಾಗಿದೆ.) ೧ನೇ ತೇ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಥಮಾಬಹುವಚನಾಂತವಾದ ತತ್
ಶಬ್ದದ ರೂಪವು. ತತ್ಕೃಬ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಉದಾತ್ತಸ್ವರವು. (ಅಂತೂ ಉದಾತ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತೇ
ಎನ್ನುವುದು ತತ್ ಶಬ್ದದ ರೂಪವು.) (ಇಲ್ಲಿವಾವರೆ ೧ನೇ ತೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದವೂ ಅನುದಾತ್ತವಾಗಬೇಕಾಗುವುದು. ೨
(೨) (ಪ್ರಾಗಾವರೆ ಯೇ ಯೇ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಅನ್ವಯವು ಬಾರದೆ ಹೋಗುವುದು ಎಂದರೆ) ಯಾವುದು ಬಹ

ವಚನಾಂತವಾದ ತೇ ಶಬ್ದವೋ, ಅದನ್ನು ೨ ಸಲ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಅರ್ಥವು ಅನಿತವಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನನ್ನ (ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ) ವಚನ ಎಂಬುಚ್ಚಾರಣ ಮಾಡುವಾಗ ಮಧುಪನ್ನು ಪಾನಮಾಡಲಿ. || ೮ ||

ಯ || (೧೪೩) ಅಕೀಂ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ರೋಚನಾದ್ವಿಶ್ವಾನ್ ದೇವಾಃ ಉಷ್ಣರ್ಬುಧಃ |

ವಿಶ್ವೋ ಹೋತೇಹ ವಕ್ಷತಿ

|| ೯ ||

ಅ || ಹೋತಾ ವಿಪ್ರಃ=ಅಗ್ನಿಯು, ಉಷರ್ಬುಧಃ=(ಉಷಃ=ಬುಧ್ಯಂತಿ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಉಷಃ=ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ, ವಿಶ್ವಾನ್ ದೇವಾನ್=ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವವರನ್ನಾಗಿ, ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ರೋಚನಾತ್=ಸೂರ್ಯನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಅತಿ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ರೋಚನ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಸ್ವರ್ಗದಲಿಯಿಂದ ಇಹ=ಯಜ್ಞವನ್ನು ಕುರಿತು, ಅಕೀಂ ವಕ್ಷತಿ=(ವಹಪ್ರಾಪಣೀ) ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು || ೯ ||

ಭಾ || ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ರೋಚನಾಸ್ವರ್ಗಾದಾವಕ್ಷತೈನ್ನಿರಿಂದುಪಾನ್ | ಉಷಃ ಪ್ರಕಾಶನಾ ದ್ವೈಹ್ಯ ತದ್ವಿದತ್ತ ಉಷರ್ಬುಧಃ || ೯ ||

ಅ || ಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಉಷಃ=ಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು ಉಷರ್ಬುಧಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ವಿಶ್ವದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವವರನ್ನಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯು ಸೂರ್ಯನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ (ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ) ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಲಿ || ೯ ||

ಯ || (೧೪೪) ವಿಶ್ವೇಭಿಃ ಸೋಮ್ಯಂ ಮಧ್ವಗ್ನ ಇಂದ್ರೇಣ ವಾಯುನಾ |

ಪಿಬಾ ಮಿತ್ರಸ್ಯ ಧಾಮುಭಿಃ

|| ೧೦ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿಃ=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಮಿತ್ರಸ್ಯ=ಮಿತ್ರನಾಮಕ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ. ಧಾಮುಭಿಃ=ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಭೂತರಾದ, ವಿಶ್ವೇಭಿಃ=ವಿಶ್ವದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ, ಇಂದ್ರೇಣ=ಇಂದ್ರ ದೇವರಿಂದಲೂ, ವಾಯುನಾ=ವಾಯುದೇವರಿಂದಲೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಸೋಮ್ಯಂ=ಸೋಮ ಸ್ವರೂಪವಾದ, ಮಧಃ=ಮಧುಪನ್ನು, ಪಿಬ=ಕುಡಿ. (ವಾಯುದೇವರು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರಾದುದರಿಂದಲೂ, ಇಂದ್ರದೇವರು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರಾದುದರಿಂದಲೂ ಸ್ವರ್ಗಪಾಲಕರಾದುದರಿಂದಲೂ ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಿದ್ದು) || ೧೦ ||

ಭಾ || ದೇವಾಸ್ತೇ ಪಿಷ್ಣು ಧಾಮತ್ವಾನಿತ್ರಧಾಮಾನ ಕುರಿತಾಃ

|| ೧೦ ||

ಅ || ಆ ದೇವತೆಗಳು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನಭೂತರಾದುದರಿಂದ ಮಿತ್ರಧಾಮಾನಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ೧೦ ||

ಯ || (೧೪೫) ತ್ವಂ ಹೋತಾ ಮನುರ್ಹಿತೋಽಗ್ನೇ ಯಜ್ಞೇಷು ಸೀದಸಿ |

ಸೇಮಂ ನೋ ಅಧ್ವರಂ ಯಜ

|| ೧೧ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿ=ಅಗ್ನಿಯೇ, ಮನುಹೀತ=ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹಿತಕರನಾದುದರಿಂದ, ಹೋತಾ ತ್ವಂ=ಹೋತನಾದ ನೀನು, ಯಜ್ಞೇಷು=ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ (ಳಿಗೆ) ಸೀವಸಿ= (ದೇವತೆಗಳಿಗೋಸ್ಕರ) ಅಧಿಷ್ಠಾತನು ಆಗಿರುತ್ತಾ (ಆದ ಕಾರಣ) ಸಃ=ಅಂತಹ ನೀನು, ನಃ=ನಮ್ಮ, ಇಮಂ ಆಧ್ಯರಂ=ಈ ಯಾಗವನ್ನು, ಯಜ=ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ಕೊಡು. (ಅಂದರೆ-ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹಿತಕರನಾದುದರಿಂದ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಉದ್ದಿಶ್ಯ ಅಧಿಷ್ಠಾತನು ಆ ಯಜ್ಞವನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೊಡು) (ಸೋಮ ಲೋಪೇಚೇತ್ಯಾದಿ ಪೂರಣಂ, ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಸೋಮಂ ಎನ್ನುವುದು ಯುಕ್ತವು.) || ೧೧ ||

ಋ || (೧೪೬) ಯುಕ್ತ್ವಾ ಪ್ಯುಷೀ ರಥೇ ಹರಿತೋ ದೇವ ರೋಹಿತಃ |

ತಾಭಿದೇವಾ ಇಹಾವದ

|| ೧೨ || ೨೭ || ೧೪ ||

ಅ || ದೇವ=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, (ನೀನು) ಹಿ ರಥೇ=ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಥದಲ್ಲಿ, ಅರುಷೀ=ಅರುಣಗಳಾದ (ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ) (ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಪ್ರಭೆಯುಳ್ಳ) ಅಶ್ವತರಿಗಳನ್ನು, (ಗರ್ವಭ ಜಾತಿ ವಿಶೇಷ ಹಾಗೆರಕತ್ತೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಭಾಷೆಯಿಂದ, ವೇಸರು) ಯುಕ್ತ್ವ=ಕೊಡಿಸು. ಅಥವಾ ಕೆಂಪಾದ ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆಗಳನ್ನೇ ಕೊಡಿಸು. ಹರಿತಃ=ಹಸುರು ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ, (ದೂರ್ವಾಕ್ಕೆ, ಗರಿಕೆಗೆ) ಸಮಾನವಾದ ಪ್ರಭೆಯುಳ್ಳ ಅಶ್ವತರಿಗಳನ್ನೇ ಕೊಡಿಸು. ರೋಹಿತಃ=ರೋಹಿಣ್ಯಗಳನ್ನು (ಚುಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಜಿಂಕೆ) ಕೊಡಿಸು. ತಾಭಿಃ=ಆ ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆಗಳಿಂದ, ಅಶ್ವತರಿಗಳಿಂದ, ಅಥವಾ ರೋಹಿಣ್ಯಗಳಿಂದ, (ಯುಕ್ತವಾದ ರಥದಿಂದ) ದೇವಾನ್ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಇಹ=ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ. ಆ ವಹ=ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡು. (ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ.) || ೨ || ೨೭ || ೧೪ ||

ಭಾ || ಅಗ್ನಿನಾಹಾ ಅಶ್ವತರ್ಯೋ ದೂರ್ವಾಪದ್ಮಾಗ್ನಿಸಪ್ರಭಾಃ | ಲೋಹಿತಃ ಕ್ಲಚಿ ದಶಾಶ್ವ ರೋಹಿಣ್ಯಗ್ಯೋಽಪಿ ಕುತ್ರಚಿತ್ || ೧೨ || ೨೭ || ೧೪ ||

ಅ || (ಅರುಷೀಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿಯ ವಾಹನಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ) ಅಗ್ನಿಂ ವಹಂತೀತಿ ಅಗ್ನಿನಾಹಾಃ=ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಹೊರುವವುಗಳು (ಎಂದುಯೋಗಿಕ ಶಬ್ದವು. ರೂಢವಲ್ಲ.) ಅಶ್ವತರಿಗಳು. ಕೆಲವು ದೂರ್ವೆಗೆ (ಗರಿಕೆಗೆ) ಸಮಪ್ರಭೆಯುಳ್ಳವುಗಳು. ಕೆಲವು ಕಮಲಕ್ಕೆ ಸಮಪ್ರಭೆಯುಳ್ಳವುಗಳು. (ಇದು ಪ್ರಸಂಗ ಸಂಗತಿಯಿಂದ ಸ್ಥಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದ ರಕ್ತಾದಿ ಪದಗಳ ವಿವರಣೆ.) ಕೆಲವು ಅಶ್ವತರಿಗಳು ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಮಪ್ರಭೆಯುಳ್ಳವುಗಳು. ಕೆಲವು ಕಡಿ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಕುದುರೆಗಳೂ ಕೆಲವು ಕಡಿ ರೋಹಿತ ಪುಷ್ಪಗಳೂ ಅಗ್ನಿಗೆ ವಾಹನಗಳು. || ೧೨ || ೨೭ || ೧೪ ||

ಅವ || ೧೨ ಮುಕ್ಯ ೨ ವರ್ಗ. ಮುತುದೇವತಾಕವು. ಮತವ್ಯ ಸೂಕ್ತವು. ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸು.

ಋ || (೧೪೭) ಇಂದ್ರ ಸೋಮಂ ಪಿಬ ಮುತುನಾಽಽತ್ಯಾ ವಿಶಂತ್ಸಿಂಧವಃ |

ಮತ್ಸರಾಸ್ತದೋಕಸಃ

|| ೧ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ=ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಮುತುನಾ=(ಮು ಗತಿ ಪ್ರಾಪಣಯೋಃ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ಅರ್ಯತೇ ಗಮ್ಯತೇ ಅನೇನ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಮುತು=ಮಾರ್ಗವು) ಗಮನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮುತು ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಮಾರ್ಗದಿಂದ (ಗತಿಯಿಂದ) (ಅಂದರೆ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಮಾರ್ಗಭೂತವಾದ ವಸಂತಾದಿ ಮುತು ಎನಿಂದ) (ಬಂದು) (ಎವಂಚಿ ಮುತು ಶಬ್ದಗಳು ಮಾರ್ಗ, ಪಾತ್ರ, ವೇವತಾರೂಪಗಳಾದ ೩ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿ

ಪಾದಿಸುವವುಗಳು) ಋತುನಾ=ಪುಷ್ಪಗಳ ಉದ್ಭವಾದಿರೂಪ ಸ್ವಲಿಂಗಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಋತು ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಋತುದೇವತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಋತುನಾ=ಋತು ಸಂಬಂಧಿ ಪಾತ್ರದಿಂದ ಸೋಮಂ=ಸೋಮವನ್ನು ಪಿಬ=ಕುಡಿ. ತಸೋಕಸಂ=ಆ ಋತು ಪಾತ್ರವೇ ಸ್ಥಾನವಾಗಿಲುಳ್ಳ (ಋತು ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿರುವ (ಮದಂ ಸರಂತಿ) ಸಾರಯಂತಿ ಗಮಯಂತಿ ಎಂಬ ವೈಶ್ವತ್ತಿಯಿಂದ ಮತ್ಸರಾಸಂ=ಮದವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ, ಇಂದವಂ=ಇಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸೋಮಗಳು, ತ್ವಾ=ನಿನ್ನನ್ನು ಆ ವಿಶಂತಂ= (ವಿಶಪ್ರವೇಶನೇ) ಹೊಂದಲಿ. (ನಿನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿರತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿಲಿ) || ೧ ||

ಋ || (೧೪೮) ಮರುತಃ ಪಿಬತ ಋತುನಾ ಪೋತ್ರಾದ್ಯಜ್ಞಂ ಪುನೀತನ |
ಯೂಯಂ ಹಿಷ್ಠಾ ಸುದಾನವಃ || ೨ ||

ಅ|| ಮರುತಃ=ಎರೋ ಮರುತ್‌ಗಳೇ, ಋತುನಾ=(ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥ) ಪೋತ್ರಾತ್=ಪಾವಿತ್ರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಹೋತನಿಗೆ ದೇವತೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಪೋತ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ನಿಮ್ಮ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ, ಪೋತ್ಯಪಾತ್ರದಿಂದ, ಪಿಬತ=ಸೋಮವನ್ನು ಕುಡಿಯಿರಿ. ಯಜ್ಞಂ ಪುನೀತನ= (ಪೂಜಾಪದನೇ (ಸೋಮವಾನ ಮಾಡಿ) ಯಾಗವನ್ನು ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸಿರಿ (ಆಂತೂ) ಯೂಯಂ=ನೀವು, ಹಿ=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸುದಾನವಃ=ಶೋಭನದಾನ್ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವರ, ಸ್ಥಾ=ಆಗಿರುತ್ತೀರೋ (ಆದ ಕಾರಣ ನಮಗೆ ಅಭಿಮತವಾದುದನ್ನು ಕೊಡಿರಿ) || ೨ ||

ಋ|| (೧೪೯) ಅಭಿ ಯಜ್ಞಂ ಗೃಣೇಹಿ ನೋ ಗ್ನಾವೋ ನೇಷ್ವಃ ಪಿಬ ಋತುನಾ |
ತ್ವಂ ಹಿ ರತ್ನಧಾಃ ಅಸಿ || ೩ ||

ಅ || ನೇಷ್ವಃ=ನ ವಿದ್ಯತೇಈಷ್ವಾ ಯಸ್ಯ ಎಂಬ ವೈಶ್ವತ್ತಿಯಿಂದ ನಿಯಾಮಕ ನಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ನೇಷ್ವ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ. ನೇಷ್ವಃ=ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುವುದರಿಂದಲೂ, ನೇಷ್ವ ಎಂಬ ಪುತ್ರಿಜನಿಗೆ ದೇವತೆಯಾದುದರಿಂದಲೂ ನೇಷ್ವ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಇಂದ್ರನೇ, ಅಗ್ನಿಯೇ, ತ್ವಷ್ಟ ದೇವತೆಯೇ, ಗ್ನಾವಃ = ಗಮನ ಶೀಲಗಳಾದ ನದಿಗಳುಳ್ಳವನೇ, (ನದ್ಯಭಿಮಾನಿ ದೇವಿಯರಿಂದ ಸಹಿತನಾದವನೇ) ಋತುನಾ= ಋತು ಪಾತ್ರದಿಂದ ಪಿಬ= (ಸೋಮವನ್ನು, ಕುಡಿ. (ಪಾನಮಾಡಿ) ನಯಜ್ಞಂ=ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞವನ್ನು, ಅಭಿಗೃಣೇಹಿ=ಸ್ತುತಿಸು (ಈ ಯಜ್ಞವು ಸಾಧುವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಪ್ರಶಂಸಾ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳು.) ತ್ವಂ=ನೀನು, ಹಿ=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ರತ್ನಧಾಃ=ರತಿ(ಸುಖ) ಧಾರಕನು, ಅಸಿ=ಆಗಿರುತ್ತೀಯೋ, (ಆದ ಕಾರಣ ನನಗೆ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡು.) || ೩ ||

೮ವ || ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ೧೨ಯುಕ್ತಗಳು. ಅವಂತರ ದೇವತಾ ಭೇದವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಋತು ಶಬ್ದವು ಬಹುಧಾತ್ರತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ|| (೧) ಋತುರ್ಮಾರ್ಗಸ್ತು (೨) ನೇತೃತ್ವಾನ್ನೇಷ್ವಾಽಗ್ನಿರ್ಹರೀವನಾ | ಈಷ್ವೇ ನ ಕಶ್ಚಿದಸ್ಯೇತಿ (೩) ಗ್ನಾ ನದ್ಯಶ್ಚ ಸಮಿರಿತಾಃ || ಗತೀಲಿಪ್ತತೋ ಗ್ನಾಶ್ಚಾ ಜ್ಞಾ ತ್ವ ನೇತೃತ್ವತೋ ಹರಿಃ | ಗಮನಾನ್ನಯನಾದ್ವಾ ಗ್ನಾ (೪) ಋತುಪಾತ್ರಮೃತಸ್ತಥಾ |

ಸೋಮಾದ್ರದೋಕಸಃ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಋತು ಪಾತ್ರಸ್ಥಿತಾ ಯತಃ | (೫) ಚಕ್ಷೀನೇತ್ಯತ್ತತೋ
ನೇಷ್ವಾ ನೇಷ್ವತ್ರಿಕ್ಷಂಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ || (೬) ಜ್ಞಾತಯಂತಿ ಸ್ವಲಿಂಗಾಧೀತ್ಯತನಃ
ಸಂ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಾಃ || (೭) ಸಾವನಾಚ್ಚೈವ ಪೋತಾರೋ ಮರುತಃ ಪೋತ್ಯದೇ
ವತಾಃ || (೮) ಅಗ್ನಿಸ್ತಾ ದೇವತಾ ನೇಷ್ವಸ್ತುಷ್ಪೇಂದ್ರೋ ವಿಷ್ಣುರೇವ ವಾ ||೧||೨||೩||

೨|| (೧) ಅರ್ಯತೇ ಗಮ್ಯತೇ ಅನೇನ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಋತುಃ=ಮಾರ್ಗವು. ಅಂತೂ ಆದಿತ್ಯ
ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಕಾಲಾಭಿಮಾನದೇವತೆಗಳು ಋತುಶಬ್ದ ವಾಡ್ಯರು (ಈ ಋತುತ್ವಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ (೧) ವಾದ್ರೀ
(೨) ಮಾರುತೀ (೩) ತ್ಯಾಪ್ತೀ (೪) ಆಗ್ನೀಯಾ(೫) ವಂದ್ರೀ (೬) ಮೈತ್ರಾನರುಣೀ (೭.೮.೯.೧೦.) ದ್ರಾವಿಣೋ
ವಸೀ(೧೧)ಅಶ್ವಿನೀ(೧೨)ಆಗ್ನೀಯಾ ಈ ದೇವತೆಗಳುಳ್ಳವುಗಳಾದಾಗ್ಯೂ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಋತುಕ್ರಗಳೂ ಋತುದೇವತೆ
ಯಾಗಿಯೂ ಉಳ್ಳವುಗಳು) (೨) (ಅಭಿಯುಷ್ಣಂ ಎಂಬ ೨ ನೇ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನೇಷ್ವನನ್ನು ಕುರಿತು ಪಿಬ ಎಂದು
ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಮುಕ್ತಿಯೇಷನಾದ ನೇಷ್ವನನ್ನು ಕುರಿತು ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನ ಮಾಡು ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದು
ಸಂಗತವಲ್ಲ ಎಂದರೆ) ಪ್ರೇರಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನೇಷ್ವಾ=ಅಗ್ನಿಯು. ಮತ್ತು ಸರ್ವರಿಗೂ ಆವಾಸ ಕಾರ್ಯ
ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಪ್ರೇಹರಿಗೆ ಯಾರೊಬ್ಬನೂ ನಿಯಾಮಕನು, ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವವನು ಇಲ್ಲ, ಎಂಬ
ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ನಿಯಾಮಕನಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ನೇಷ್ವಾ=ಪ್ರೇಹರಿಯೇ. (ನವದ್ಯತೇ ಈಷ್ವಾ=ಈಶತಾ,
ಯಸ್ಯಾಸೌ ಯಾರಗ್ನಿ ನಿಯಾಮಕನಿಲ್ಲವೋ ಅವನು ನೇಷ್ವಾ, ಎಂದು ವಿಗ್ರಹವು. ಈಷ್ವೇನ ಕಶ್ಚಿತ್ ಅಸ್ಯ ಇವನಿಗೆ
ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ನಿಯಾಮಕನಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.) (೩) (ಗ್ವಾ ಶಬ್ದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.)
ಗಮನ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವುಗಳಾದುದರಿಂದ ಗ್ವಾಃ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ನದಿಗಳು, ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ತತ್ಪ್ರಜ್ಞಾನ
ವುಳ್ಳವರನ್ನು ಉತ್ತಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವುದರಿಂದಲೂ ಅಥವಾ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದುದರಿಂದಲೂ, ಸರ್ವಪ್ರೇರಕನಾದ
ವರಿಂದಲೂ ಗ್ವಾಃ=ಪ್ರೇಹರಿಯು. ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದಲೂ ಅವನ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸು
ವನಾದುದರಿಂದಲೂ ಗ್ವಾಃ=ಪ್ರೇಹರಿಯು. (ಪ್ರೇ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಪ್ರೀರೂಪವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಬಹುರೂಪಗಳು ಇದ್ದು
ದರಿಂದಲೂ ಗ್ವಾಃ ಎಂದು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವೂ ಬಹುಪದನವೂ ಕೊಡುತ್ತದೆ.) (೪) (ಋತು ಶಬ್ದದಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು
ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ಮತ್ಸರಾಸಃ ತದೋಕಸಃ ಎಂಬುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ
ಋತು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸೋಮವು ಸ್ಥಾನವು ಎಂಬುವುದು ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡಲಾರದು, ಎಂದರೆ—) ಋತುಃ=ಋತು
ಪಾತ್ರವು. (ಅಂದರೆ ಋತು ಶಬ್ದದಿಂದ ದೇವತೆಯು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುವುದು ಸತ್ಯವೇ. ಆದರೆ ಉಪಲಕ್ಷ
ಣಯಾ ಋತು ಶಬ್ದದಿಂದ ಋತುದೇವತಾ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) ತಥಾ=ಋತು ಶಬ್ದದಿಂದ ಋತು
ಪಾತ್ರವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ, ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ಸೋಮಗಳು ಋತು ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿರುತ್ತಾವೋ, ಅದಕಾರಣ
ಸೋಮಗಳು ಋತು ಪಾತ್ರವೇ ಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೇ. (೫) (ನೇಷ್ವಂ ಎಂಬ
ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗ್ನಿಯು ದೇವತೆಯು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ನೇಷ್ವಾಃಗ್ನೀಃ ಎಂದದ್ದು. ಆದರಲ್ಲಿ ನೇಷ್ವಂ
ಎಂಬ ನಾಮವು ಬರಲು ಕಾರಣವೇನಂದರೆ) ಪತ್ನೀ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಯಜಮಾನನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಕರೆದು
ಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ನೇಷ್ವನು ನೇಷ್ವಂ ಮುಕ್ತಿಯು ಎಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (೬)
(ಋತು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ಅರ್ಥವು. ಲಕ್ಷಣಯಾ ಋತು ಶಬ್ದದಿಂದ ಋತುದೇವತೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳ
ಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಈಗ ಋತು ಶಬ್ದವನ್ನು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಕುಸುಮೋದ್ಯವ
(ಪುಷ್ಪಗಳ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ) ಮೊದಲಾದ ಋತು ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದರಿಂದ ಋತವಃ=ಆರು ಮುಕ್ತಿಯ
ಮಾನ್ಯ ದೇವತೆಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ಮುಚ್ಯಂತಿ ಜಾಣಂತ್ಯನೇನ ಋತುದೇವೇನ
ಕುಸುಮೋದ್ಯವಾದಿಕಂ ಸಃ ಋತುಃ ಎಂದು ವಿಗ್ರಹವು. ಜ್ಞಾತಯಂತಿ ಎನ್ನುವುದು ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವು. ಅಥವಾ
ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಋತು ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾರ್ಗ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈಗಲಾದರೂ ಋತು

ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡಿದ್ದು (೭) (ಮರುತಃ ಪಿಬತ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮಾರುತೇನ ಪಾತ್ರೇಣ ಎಂದನ್ನ ಬೇಕಿತ್ತು. ಪರಕೀಯ ಪಾತ್ರದಿಂದ ಪಾನವು ನಿಷಿದ್ಧವಾದುದರಿಂದ ಪೋತ್ರಾತ್ = ಪೋತ್ಯಪಾತ್ರದಿಂದ ಎಂದದ್ದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಮರುತಾಗಳು ಸರ್ವಜಗತ್ತನ್ನು ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ಪೋತಾರಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಪೋತ್ಯ ಎಂಬ ಬುಟ್ಟಿಜನ ದೇವತೆಗಳು. ಪೋತ್ಯನಾಮಕ ಬುಟ್ಟಿಜನಿಗೆ ದೇವತೆಗಳಾದುದರಿಂದಲೇ ಮರುತಾಗಳು ಪೋತ್ಯ ಗಳೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪೋತ್ಯಪಾತ್ರವೇ ಮರುತಾಗಳ ಪಾತ್ರವು (೮) ನೇಷ್ಟ್ಯ ಎಂಬ ಬುಟ್ಟಿಜನಿಗೆ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಇಂದ್ರನು ಅಗ್ನಿಯು ಅಥವಾ ತೃಷ್ಣ ಇವರು ದೇವತೆಗಳು. (ಏವಂಚ ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ ಬುತು ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಬಂದು ಬುತು ಪಾತ್ರದಿಂದ ಬುತು ದೇವತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸೋಮವನ್ನು ಕುಡಿ.) || ೧ || ೨ || ೩ ||

ಯ || (೧೫೦) ಅಗ್ನೇ^೧ ದೇವಾ^೨ ಇಹಾ^೩ ವಹ^೪ ಸಾದಯಾ^೫ ಯೋನಿಷು^೬ ತ್ರಿಷು^೭ |
ಪರಿ ಭೂಷ^೮ ಪಿಬ^೯ ಯತುನಾ^{೧೦} | || ೪ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ದೇವಾನ್=ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಇಹ=ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ವಹ=ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡು (ಬಂದವರನ್ನು) ತ್ರಿಷು ಯೋನಿಷು=ಉತ್ತರವೇದಿ, ಸದಃ ಪ್ರಾಗ್ಗೃಂಶ ಎಂಬ ೩ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಸಾದಯ=ಕುಳ್ಳಿರಿಸು. ಪರಿಭೂಷ=ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುಳ್ಳಿರಿಸುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸು. || ೪ ||

ಭಾ || ವೇದ್ಯಾತ್ತರಾ^೧ ಸದಶ್ಚೈವ^೨ ಪ್ರಾಗ್ಗೃಂಶೋ^೩ ಯೋನಯಃ^೪ ಸ್ಯುತಾಃ^೫ | ಭೂಷ ಭೂಷಯಾ^೬
ನೋ ಯಜ್ಞಂ^೭ || ೪ ||

ಅ || (೪ ಯೋನಿಗಳು ಯಾವವು ಎಂದರೆ) ಉತ್ತರವೇದಿ, ಸದಃ, ಪ್ರಾಗ್ಗೃಂಶ, ಎಂಬ ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳೇ ಯೋನಿಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. (ಏವ=ಪ್ರಾತಸ್ಸವನಾದಿ ಮೂರು ಸವನಗಳಲ್ಲಿ.) ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಭೂಷ=ಅಲಂಕರಿಸು. || ೪ ||

ಯ || (೧೫೧) ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಂದ್ರ^೧ ರಾಧಸಃ^೨ ಪಿಬಾ^೩ ಸೋಮವ್ಯತೂರನು^೪ |
ತನೇದ್ಧಿ^೫ ಸಖ್ಯಮಸ್ತುತಂ^೬ || ೫ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರನೇ, (ನೀನು) ರಾಧಸಃ=ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ, ಬುತೂನ್ಅನು=ಬುತುದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾತ್=(ಬ್ರಹ್ಮಾ=) ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸಿರೂಪ ಬುಟ್ಟಿಗಿರೇವನಿಗೆ (ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸಿ ಎಂಬ ಬುಟ್ಟಿಜನೂ ಬ್ರಹ್ಮಗಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವುದರಿಂದ ಇವನಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರು) ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸಿ ಪಾತ್ರದಿಂದ, ಸೋಮಂ ಪಿಬ=ಸೋಮವನ್ನು ಕುಡಿ. ಹ=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ತಸ್ಮಿನ್=ನಿನ್ನದ್ದೇ ಆದ, ಸಖ್ಯಂ=ವೈತ್ಯವು, ಅಸ್ತುತಂ=ಭಿನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, (ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವೋ) (ಅವಕಾರಣ್ಯವನ್ನು ಸಖಿಯಾದ ನೀನು ಸೋಮವನ್ನು ಕುಡಿ.) || ೫ ||

ಭಾ || ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸಿಪಾತ್ರತಃ^೧ | ಪಿಬೇಂದ್ರ^೨ ನೋ^೩ ರಾಧಸೋಽರ್ಥೋ^೪ ತ್ವಾಮನು^೫ ತ್ವುಕೇ^೬
ದೇವತಾಃ^೭ | ಸ್ತುತಂ^೮ ಭಿನ್ನಮಿತಿ^೯ ಪ್ರೋಕ್ತಂ^{೧೦} || ೫ ||

ಅ || ಎರೋ ಇಂದ್ರನೇ, ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ, ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ನಿನ್ನಷ್ಟ (ಅಂದರೆ ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸಿ ಪಾತ್ರದಿಂದ ಸೋಮವನ್ನು ಕುಡಿ) (ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ. ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾತ್ರವು ವಿವಕ್ಷಿತವು. ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಲ್ಲ, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ತ್ವಾಂ ಅನು ಮತ್ತು ದೇವತಾಃ ಎಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.) ಸ್ವೃತಂ ಎಂದರೆ ಭಿನ್ನವು (ನಷ್ಟವು) ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. (ಅಸ್ತತಃ=ಅಚ್ಚಿನ್ನವು.) (ನಿತ್ಯವು. ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವು.) || ೫ ||

ಋ || (೧೫೨) ಯುನಂ ದಕ್ಷಂ ಧೃತವ್ರತ ಮಿತ್ರಾನರುಣ ದೂಳಭಂ |

ಮತುನಾ ಯಜ್ಞ ಮಾಶಾಥೇ

|| ೬ || ೨೮ ||

ಅ || ಮಿತ್ರಾನರುಣಾಃ=ಮಿತ್ರಾನರುಣರೇ, ಧೃತವ್ರತಃ=ಧೃತಂವ್ರತಂ ಜಗದ್ರಕ್ಷಣಾದಿಕರ್ಮ ಯಾಭ್ಯಾಃ ಯಾವ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಂದ ಜಗದ್ರಕ್ಷಣಾದಿರೂಪವಾದ ಕರ್ಮವು ಧರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೋ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಜಗದ್ರಕ್ಷಣಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ಯುನಂ=ನೀವಿಬ್ಬರೇ, ಮತುನಾ=ಮತುಪಾತ್ರದಿಂದ, (ಸೋಮ ಪಾನ ಮಾಡಿ) (ಮತುದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ದೂಳಭಂ=ಹಂದಾಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅಶಕ್ಯನಾದ, (ತನ್ನ ಕರ್ಮ ಚರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತನಾದ) ದಕ್ಷಂ=ದಕ್ಷನೆನಿಸಿದ ಯಜಮಾನನನ್ನು, ಯಜ್ಞಂ ಚ=ಯಾಗವನ್ನು ಕೂಡ, ಆಶಾಥೇ=ನಿಯಮಿಸುತ್ತೀರಿ. (ಆದಕಾರಣ ಆತನದ್ದಾದ ಸೋಮಪಾನದಿಂದ ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ ಪುನಃ ಆತನನ್ನು ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತೀರಿ.)

ವಿ || (1) ಧೃತವ್ರತ, ಮಿತ್ರಾನರುಣ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೃಸ್ವತ್ವವು. ದೀರ್ಘಾಂತವಾಗಿ ಪದಚ್ಛೇದವು, ಆನಂಗೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ರೂಪಗಳಿಗೆ ಸ್ವರೂಪೈಕ್ಯವು. ಮಿತ್ರಾನರುಣರಿಗಾದರೂ ಮತ್ಯೈಕ್ಯವು, ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. || ೬ ||

ಭಾ || ಅಸ್ತಭ್ಯಂ ದುರ್ದಭಂ ಸ್ವೃತಂ | ದಕ್ಷಾಭ್ಯಂ ಯಜಮಾನಂ ಚಾಪೀಶಾಥೇ ಯಜ್ಞೋವ ಚ| ಸೋಮಂ ಪೀತ್ವಾರ್ಕಪಾತ್ರೇಣ ಸಹ ವಾ ತೇನ ಚರ್ತುನಾ || ೬ || ೨೮ ||

ಅ || (ದೂಳಭಂ) ದುರ್ದಭವೆಂದರೆ ಹಂದಾಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅಶಕ್ಯನು, ಅಂದರೆ ತಮ್ಮ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ತಾವನವನು. ದಕ್ಷಾಭ್ಯಂ ಯಜಮಾನನನ್ನು, ಯಾಗವನ್ನು ಕೂಡ, ಮತುಪಾತ್ರದಿಂದ ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿ ಅಥವಾ ಮತುದೇವತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ನಿಯಮಿಸುತ್ತೀರಿ. (ಅಂದರೆ ಸೋಮಪಾನದಿಂದ ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತೀರಿ.

ವಿ || ಸೋಮಂ ಪೀತ್ವಾ ಎಂದು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿ ಮತುನಾ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಜನಾ ಮಾಡಿದಳು (ಆಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡದೇನೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಮತುನಾ=ಮತುದೇವತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಎಂದು. ಮತುದೇವತೆಯೂ ಕೂಡ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಯಜ್ಞದಿಂದ ಅಭಿಷ್ಠ ಕೊಡಲು ಸಮರ್ಥವಾಗಿದೆ. || ೬ || ೨೮ ||

ಋ || (೧೫೩) ದ್ರವಿಣೋದಾ ದ್ರವಿಣಸೋ ಗ್ರಾವಹಸ್ತಾಸೋ ಅಧ್ವರೇ |

ಯಜ್ಞೇಷು ದೇವಮಿಳತೇ

|| ೭ ||

ಅ || (ಈ ೪ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ದ್ರವಿಣೋದಾ ಎಂಬವಳು ದೇವತೆಯು) ದ್ರವಿಣೋದಾಃ=(ದ್ರವಿಣೋಭ್ಯೋ ದದಾತಿ) ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವವರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಹೋತನು, ದ್ರವಿಣಸಃ=ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಹೋತೃಗಳೂ ಕೂಡ, ಅಧ್ಯರೇ=ವಿಧಿಪ್ರಕಾರ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಯಜ್ಞೇಷಃ=ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಗ್ರಾವಹಸ್ತಾಸಃ= ಸೋಮ ಸವನಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಷಾಣವೇ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳವರಾಗಿ, ದೇವಂ=ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ ಆಗ್ನಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರಧಾನಾಗ್ನಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ, ಈಳತೇ=(ಈಡಸ್ತುತಾ) ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ || ೭ ||

ಭಾ || (೧) ಹೋತಾಚ ಹೋತೃಕಾಶ್ಚೈವ ದ್ರವಿಣೋದಾ ದ್ರವಿಣಸಃ || (೨) ಅಗ್ನಿಶ್ಚೈವಾಗ್ನಿಯಸ್ತೇಷಾಂ ದೇವತಾ ವಿಷ್ಣುವಿಂಶತೇ || ೭ ||

ಅ || (೧) ದ್ರವಿಣೋದಾಃ=ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಚ್ಛಿಸುವವರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಹೋತನು. ದ್ರವಿಣಸಃ=ದ್ರವ್ಯಾಭಿ ಲಾಷಯುಳ್ಳ ಹೋತೃಗಳು. (ವಿವ ಶಬ್ದದಿಂದ ದ್ರವಿಣೋದಾಃ ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಾಂತವನ್ನು ದ್ವೀತಿಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಯಾಗಿ ವಿವರಣಮಿಸಿಕೊಂಡು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೂ ಆಯುಕ್ತವು.) (೨) (ಇಲ್ಲಿ ದ್ರವಿ ಣೋದಾಃ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಹೋತನು ವಿವಕ್ಷಿತನಾದರೆ ದ್ರವಿಣೋದಾ ದದಾತು ನಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಆಯುಕ್ತ ವಾಗಿ ಬೇಕಾಗುವುದು ಎಂದರೆ) ಯದ್ಯಪಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೋತನೇ ದ್ರವಿಣೋದಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಹೋತ ನಿಗೆ ದೇವತೆಯಾದುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯೂ ದ್ರವಿಣೋದಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಗ್ನಿ ಪುತ್ರರೂ ಕೂಡ ಆ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ದೇವತೆಗಳು. ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ. ಅಗ್ನಿ ಪುತ್ರರಿಂದಕೂಡಿದ ಪ್ರಧಾನಾಗ್ನಿಯನ್ನೂ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ || ೭ ||

ಮ || (೧೫೪) ದ್ರವಿಣೋದಾ ದದಾತು ನೊ ವಸೂನಿ ಯಾನಿ ಶೃಣ್ವರೇ |

ದೇವೇಷು ತಾ ವನಾಮಹೇ

|| ೮ ||

ಅ || ದ್ರವಿಣೋದಾಃ= ಹೋತೃದೇವತೆಯಾದ ಅಗ್ನಿಯೂ, ಯಾನಿ ವಸೂನಿ= ಯಾವ ದ್ರವ್ಯಗಳೂ; ಶೃಣ್ವರೇ=ಶ್ರುತಗಳಾಗಿವೆಯೋ, (ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾಗಿವೆಯೋ) ತಾಃ= ಅವುಗಳನ್ನು, ನಃ=ನಮಗೆ, ದದಾತು=ಕೊಡಲಿ. ತಾಃ=ಅವುಗಳನ್ನು, (ನಾವು) ದೇವೇಷು=ದೇವತೆಗಳ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿಯೇ, ವನಾಮಹೇ=(ವನಪಥ ಸಂಭ್ರಮ) ವಿಧಾಗಿಸುತ್ತೇವೆ. (ತಮ್ಮ ದೇಹ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅಲ್ಲ.) ಅಥವಾ ಅವುಗಳನ್ನು, (ನಾವು) ದೇವೇಷು=ದೇವತೆಗಳ ಗಾಗಿ, ವನಾಮಹೇ=ಕೊಡುತ್ತೇವೆ || ೮ ||

ಮ || (೧೫೫) ದ್ರವಿಣೋದಾಃ ಸೀಷಿತ ಜುಹೋತ ಪ್ರಚತಿಸ್ವತ |

ನೇಷ್ಪೃದ್ಯತುಭಿರಿಷ್ಯತ

|| ೯ ||

ಅ || ದ್ರವಿಣೋದಾಃ=ಅಗ್ನಿಯು, ಸೀಷಿತಃ=(ಸೀರ್ಷಪಾನೇ) ಪಾನಮಾಡಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಸೋಮಗಳು ಕೂಡ ಅವನಿಗಾಗಿ) ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ=ಇರುತ್ತವೆ. (ಆತನ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಗಳಾಗು ತ್ತವೆ.) (ಆದಕಾರಣ ಅವುಗಳನ್ನು ಆತನಿಗಾಗಿ ಜುಹೋತಃ=ಹೋಮಿಸಿರಿ. (ಮತ್ತು) ನೇಷ್ಪೃತಃ= ಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದರಿಂದ ನೇಷ್ಪೃತ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಮುಟ್ಟಿಜನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ನೇಷ್ಪೃತ ಪಾತ್ರ ದಿಂದ, ಮತುಃ=ಮತು ಪಾತ್ರಗಳಿಂದ, ಅಥವಾ ಮತು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು. (ಈ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು) ಇಷ್ಯತಃ=(ಇಷು ಇಚ್ಛಾಯಾಂ) ಪೂಜ್ಯನನ್ನಾಗಿ ಇಚ್ಛಿಸಿದರು || ೯ ||

ಭಾ || ಪಾತುಮಿಚ್ಛತಿ ಸೋಮಂ ಸ ಸೋಮಾಸ್ತಸ್ಮೈ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾಃ | ಮತುಪಾತ್ರೈರ್ದೇವ
ತಾಃ ಸಹ್ಯವೈನಮಭೀಕ್ಷತ || ೯ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿಯು ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸೋಮಗಳು ಅಗ್ನಿಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಸ್ಥಾಪಿತಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ನೇಷ್ಟ್ಯ ಪಾತ್ರದಿಂದಲೂ, ಮತುಪಾತ್ರಗಳಿಂದಲೂ, ಅಥವಾ ಮತು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡೇ ಈ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪೂಜ್ಯನನ್ನಾಗಿ ಇಚ್ಛಿಸುವಿರಿ || ೯ ||

ಯ || (೧೫೬) ಯತ್ತಾ ತುರೀಯಮ್ತುಭಿದ್ರವಿಣೋದೋ ಯಜಾಮಹೇ |
ಅಥ ಸ್ಮಾ ನೋ ದದಿರ್ಭವ || ೧೦ ||

ಅ || ದ್ರವಿಣೋದಃ=ಅಗ್ನಿಯೇ, ಮತುಭಿಃ=ಮತುಪಾತ್ರಗಳಿಂದ, ಅಥವಾ ಮತುದೇವತೆಗಳಿಂದ, ಕೂಡಿಕೊಂಡು ತುರೀಯಂ=ನಾಲ್ಕು ಅವರ್ತಿಯೂ, ಯತ್=ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ, ತ್ವಾ=ನಿನ್ನನ್ನು ಯಜಾಮಹೇ=ಪೂಜಿಸುತ್ತೇವೋ, ಅಥ=ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ನಃ=ನಮಗಾಗಿ, ದದಿಃ=(ದದದಾನೇ) ಕೊಡುವವನು, ಭವ=ಆಗು. ಸ್ಮ=ಪ್ರಸಿದ್ಧ || ೧೦ ||

ಭಾ || ಚತುರ್ಥವಾರಮಪಿ ಯತ್ತಾಂ ಯಜಾಮಹೇ ದದಿರ್ಭವ || ೧೦ ||

ಅ || ನಾಲ್ಕು ಅವರ್ತಿಯೂ ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತೇವೋ, ಅದಕಾರಣ ಆಭೀಷ್ಠವನ್ನು ಕೊಡುವವನಾಗು.

ವಿ || ತುರೀಯಂ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕಾವರ್ತ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಹೇಗಿಂದರೆ—ಯಾವ ಬುಕ್ಕಿನ್ನಲ್ಲಿ ದ್ರವಿಣೋದಾ ಎಂಬವಳು ದೇವತೆಯೇ ಅಂತಹ ಬುಕ್ಕು ದ್ರಾವಿಣೋದಸೀ. ವೇದ ಪೂಜಾರ್ಥವಾಗಿ ಆ ಬುಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದ್ರವಿಣೋದಾ ದೇವತೆಯ ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ಪೂಜೆಯು ಇದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಬುಕ್ಕು ನೇದ್ದು. ಅದಕಾರಣ ಚತುರ್ಥವಾರಂ ಎಂದದ್ದು. || ೧೦ ||

ಯ || (೧೫೭) ಅಶ್ವಿನಾ ಪಿಬತಂ ಮಧು ದೀದ್ಯಗ್ನೀ ಶುಚಿವ್ರತಾ |

ಯತುನಾ ಯಜ್ಞವಾಹಸಾ || ೧೧ ||

ಅ || (ಇದಕ್ಕೆ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳೇ ದೇವತೆಗಳು.) ಅಶ್ವಿನಃ=ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, ದೀದ್ಯಗ್ನೀ=(ದೀಪಿ ದೀಪ್ತಾ) ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಪ್ರಕಾರಮಾನವಾದ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸದೃಶರಾದ, ಶುಚಿವ್ರತಾ=ಪವಿತ್ರವಾದ ಜಗತ್ಪ್ರಜ್ಞನಾದಿರೂಪ ವ್ಯಾಪಾರವುಳ್ಳ, ಯಜ್ಞವಾಹಸಾ. ಯಜ್ಞಗಳಿಗೆ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ, (ನೀವಿಬ್ಬರು) ಯತುನಾ=ಮತುಪಾತ್ರದಿಂದ ಅಥವಾ ಮತುದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಮಧು=ಸೋಮವನ್ನು, ಪಿಬತಂ=ಕುಡಿಯಿರಿ || ೧೧ ||

ಭಾ || ದೀದ್ಯಗ್ನೀ ಇತಿ ದೀಪ್ತಾಗ್ನೀ || ೧೧ ||

ಅ || ದೀಡ್ಯಗ್ನೀ ಅಂದರೆ ದೀಪ್ತವಾದ ಅಗ್ನಿವುಳ್ಳ ಅಂದರೆ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಮ್ಯಕ್ರು. || ೧೧ ||

ಮ || (೧೫೮) ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೇನ ಸಂತ್ಯ ಋತುನಾ ಯಜ್ಞ ನೀರಸಿ |

ದೇವಾನ್ ದೇವಯತೇ ಯಜ

|| ೧೨ || ೨೯ || ೧೫ ||

ಅ || (ವಿಷ್ಣುವು ಅಗ್ನಿಯಾಗಲೀ ದೇವತೆಗಳು.) ಸಂತ್ಯ = ವ್ಯಾಪ್ತಪ್ರಸಾದ ಸಂತತತ್ವದಿಂದ ಅಂದರೆ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದುದರಿಂದ ಸಂತ್ಯ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಂತ್ಯ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಅಗ್ನಿಯೇ, (ಯಾವ ನೀನು) ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೇನ=ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ ಪಾತ್ರದಿಂದಲೂ, ಋತುನಾ=ಋತು ಪಾತ್ರದಿಂದಲೂ, ಅಥವಾ ಋತು ದೇವತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಸೋಮ ವನ್ನು ಪಾನ ಮಾಡಿ ಯಜ್ಞ ನೀ=ಯಜ್ಞಗಳಿಗೆ ಪ್ರವರ್ತಕನು, ಅಸಿ=ಅಗಿರುತ್ತಿ. (ಅಂತಹ ನೀನು) ದೇವ ಯತೇ=ಯಜಮಾನನ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ, ದೇವಾನ್=ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಯಜ=ಪೂಜಿಸು. || ೧೨ || ೨೯ || ೧೫ ||

ಭಾ || (೧) ಸಂತ್ಯೋಗ್ನಿಸ್ಸಂತತತ್ವತಃ | (೨) ವಿಷ್ಣುರ್ವರ್ತೃಧಿಪೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಕೇಶವಾದಿ ಸ್ವರೂಪತಃ | (೩) ಗ್ರಹಾನ್ ಸೋಮಸ್ಯ ಮಿಮತ ಇತಿ ತಸ್ಯೈವ ಕಥ್ಯತೇ | (೪) ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೇನ ಪಾತ್ರೇಣ ಯಜಮಾನಸ್ತು ದೇವಯನ್ | ದೇವಾನ್ಯಾತಿತಿ || ೧೨ || ೨೯ || ೧೫ ||

ಅ || (೧) (ಸಂಪೂರ್ವಾತ್ ತನು ವಿಸ್ತಾರೇ ಕರಣೇಚ) ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಂತ್ಯಃ=ಅಗ್ನಿಯು. ಅಥವಾ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನಾದುದರಿಂದ ಸಂತ್ಯಃ=ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು. (೨) (ಇಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದೆಯೂ ಋತು ಶಬ್ದದಿಂದ ಯಾವ ದೇವತೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರೆ) ಕೇಶವಾದಿ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ೬ ಋತುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು. (ಮುಖ್ಯ ದೇವತೆಯು.) (ಧಾತ್ಯ ನೊದಲಾದ ೧೨ ಆದಿತ್ಯರು ಅವಾಂತರ ದೇವತೆಗಳು.) (ಒಂದೊಂದು ಋತುವಿಗೆ ಎರಡೆರಡು ಮಾಸಗಳಾಗಿರುವ ರಿಂದ ಎರಡೆರಡು ಕೇಶವಾದಿ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಒಂದೊಂದು ಋತುವಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ದೇವತೆಯು.) (೩) (ಅನು ಹೇಗಿಂದರೆ) ಸುಪರ್ಣಂ ವಿಪ್ರಾಃ ಕವಯೋ ವಚೋಭಿರೇಕಂ. ಸಂತಂ ಬಹುಧಾ ಕಲ್ಪಯಂತಿ | ಭಂದಾಂಸಿ ಚ ದಧತೋ ಅಧ್ಯರೇಸು ಗ್ರಹಾಂತೋಮಸ್ಯ ವಿಮತೇ ದ್ವಾದಶ || ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ೪ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿಗೆನೇ ೬ ಋತುಗಳ ಅಧಿಪತ್ಯವು (ಮುಖ್ಯ ದೇವತಾತ್ವವು) ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ಹೇಗಿಂದರೆ ಕವಯಃ ವಿಪ್ರಾಃ = ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಸುಪರ್ಣಂ = ಚಿನ್ನಾಗಿ ಪರಮಾನಂದಸ್ವರೂಪನಾದ, ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು, ಎಕಂ ಸಂತಂ=ಒಬ್ಬನನ್ನೇ, ವಚೋಭಿಃ=ಋತು ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೇ, (ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಅಲ್ಲ.) ಬಹುಧಾ ಋತುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿ, ಕೇಶವಾದಿ ೧೨ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಂದ ಇರತಕ್ಕ ವನನ್ನಾಗಿ, ಕಲ್ಪಯಂತಿ= ಘೃಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ದ್ವಾದಶ = ೪ ೧೨ ರೂಪಗಳಿಂದ ಇರತಕ್ಕ ಭಗವಂತನನ್ನು ಅಧ್ಯರೇಸು = ಪ್ರತಿಯುಜ್ಞ ಗಳಲ್ಲಿ, ಭಂದಾಂಸಿ = ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ವಧಃ=ಧರಿಸಿರುವ ಶುಶ್ರುಷರು, ಸೋಮಸ್ಯ ಗ್ರಹಾನ್ = ಸೋಮದ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು, ಮಿಮತೇ=ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ ಋತುಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ದೇವತೆಯೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (೪) (ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ, ದೇವಯತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೇನ = ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ ಪಾತ್ರದಿಂದ. ದೇವಾನ್ ಏತಿ=ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ದೇವಯನ್=ಯಜ

ಮಾನನು. ಅಥವಾ ದೇವಾನ್ ಯಾತೀತಿ=ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ದೇವಯನ್=ಯಜಮಾನನು
(ಇದು ಅರ್ಥ ನಿರ್ದೇಶವು.) || ೧೨ || ೨೯ || ೧೩ ||

ಅವ || ೯ ಋಕ್ಕು. ೨ ವರ್ಗ, ಎಂದ್ರ ಸೂಕ್ತ. ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂಡಸ್ಸು.

ಋ || (೧೫) ಆ ತ್ವಾ ವಹಂತು ಹರಯೋ ವೃಷಣಂ ಸೋಮಪೀತಯೇ |

ಇಂದ್ರ ತ್ವಾ ಸೂರಚಕ್ಷಸಃ

|| ೧ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರನೇ, ವೃಷಣಂ=ಅಭಿಷ್ಠವನ್ನು ಸುರಿಸುವ, ತ್ವಾ=ನಿನ್ನನ್ನು, ಸೋಮ ಪೀತಯೇ=ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಸೂರಚಕ್ಷಸಃ=ಸೂರಾಣಿ=ಸುಷ್ಮ ಉರಾಣಿ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸುವ, ಚಕ್ಷಾಂಃ=ಚಕ್ಷುಸ್ಸುಗಳು, ಯೇಷಾಂ ತೇ=ಯಾರಿಗೆ ಇವೆಯೋ, ಅಂತಹ, ತ್ವಾ=ನಿನ್ನ, ಹರಯು-ಕುದುರೆಗಳು, ಆ ವಹಂತು=ಹೊರಲಿ- || ೧ ||

ಭಾ || ಸುಷ್ಮೂರಿಕುರ್ವಂತಿ ವಿಷಯಾನ್ಯತಃ | ಚಕ್ಷೂಂಷೀಂದ್ರಸ್ಯ ಹರಯಸ್ತೇನೋಽಪ್ತ ಸೂರಚಕ್ಷಸಃ || ೧ ||

ಅ || (ಸುಷ್ಮ ಉರೀಕುರ್ವಂತಿ=ಗೃಹ್ಣಂತಿ ಉರಾಣಿ=ವಿಷಯಾನ್, ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸೂರಾಣಿ ಸೂರಾಣಿ ಚಕ್ಷಾಂಃ ಚಕ್ಷಾಂಃ ಯೇಷಾಂತೇ ಸೂರ ಚಕ್ಷಸಃ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸುವ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವುಗಳು.) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಇಂದ್ರನ ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸುವ ಕಣ್ಣುಗಳು ಇವೆಯೋ, ಆದಕಾರಣ ಇಂದ್ರನ ಕುದುರೆಗಳು ಸೂರಚಕ್ಷಸಃ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. || ೧ ||

ಋ || (೧೬೦) ಇಮಾ ಧಾನಾ ಘೃತಸ್ಸುವೋ ಹರಿ ಇಹೋಪ ವಕ್ಷತಃ |

ಇಂದ್ರಂ ಸುಖತಮೇ ರಥೇ

|| ೨ ||

ಅ || ಹರಿ=ಇಂದ್ರ ಸಂಬಂಧಿ ಕುದುರೆಗಳೇ, (ನಿಮಗಾಗಿ) ಇಮಾ ಧಾನಾಃ=ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚರಣಾಃ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಘೃತಸ್ಸುಃ=(ಷ್ಣು ಪ್ರಸವಣೇ) ಘೃತೇನಸ್ಸುತಾಃ=ಘೃತದಿಂದ ಆದ್ರ್ವಗಳಾಗಿವೆ (ಆದಕಾರಣ ಇಂದ್ರಂ=ಇಂದ್ರನನ್ನು, ಸುಖತಮೇ ರಥೇ=ಅತಿ ಸುಖವುಳ್ಳ ರಥದಲ್ಲಿರತಕ್ಕವನನ್ನಾಗಿ ಅಥವಾ ಅಂತಹ ರಥದಿಂದ, ಇಹ=ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ಉಪವಕ್ಷತಂ=ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬನ್ನಿರಿ. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ಹರಿ=ಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳೇ, (ಇಂದ್ರನ ಉದ್ದೇಶ್ಯಗಳಾದ) ಘೃತಸ್ಸುಃ=ಭಕ್ತಿಯುಕ್ತಗಳಾದ, ಇಮಾಃ ಧಾನಾಃ=ಈ ಬುದ್ಧಿವೃತ್ತಿ ವಿರೇಷಗಳು ಇವೆ. (ಆದಕಾರಣ) ಇಹಸುಖತಮೇ ರಥೇ=ಈ ಸುಖಮಯವಾದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ, ಇಂದ್ರಂ=ಇಂದ್ರನನ್ನು ಉಪವಕ್ಷತಃ=(ವಹಪ್ರಾಪಣೇ) ಸನ್ನಿಹಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರಿ. (ಭೋಜನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಘೃತವನ್ನೇ ಸ್ನೇಹವು. ಭವನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹವು. || ೨ ||

ಭಾ || ಭಕ್ತಿಸ್ತುತಾನಿ ಧಾನಾನಿ ಬುದ್ಧೇರ್ಧಾನಾ ಇತಿ ಹೃಪಿ

|| ೨ ||

ಅ || (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) (ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಸ್ತು ಸುದೃಢಃ ಸರ್ವತೋಽಧಿಕಃ | ಸ್ನೇಹೋ ಭಕ್ತಿಃ ಪ್ರೀತ್ಯಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಭಕ್ತಿಯು ಸ್ನೇಹ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಘೃತ ತೈಲಾದಿಗಳಿಗೆ ಚಿಕ್ಕಣತಾ ರೂಪಗುಣ ಸಂಬಂಧದಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಿಂದಲೂ ಸ್ನೇಹ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವು. ಆದಕಾರಣ ಘೃತ ಶಬ್ದವು ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಗೌಣವು.) ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆದ್ರ್ವಗಳಾದ ಧಾನ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಬುದ್ಧಿಯ ವೃತ್ತಿ ವಿಶೇಷಗಳು. ವಿಜ್ಞಾನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಶ್ರದ್ಧಾಧೃತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು. ಬಾಹ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಧಾನಾ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಣಕ (ಕಡಲೆ) ಮೊದಲಾದವುಗಳು. || ೨ ||

ಋ || (೧೬೧) ಇಂದ್ರಂ ಪ್ರಾತರ್ಹವಾಮಹ ಇಂದ್ರಂ ಪ್ರಯತ್ಯಧ್ವರೇ |

ಇಂದ್ರಂ ಸೋಮಸ್ಯ ಪೀತಯೇ

|| ೩ ||

ಅ || ಪ್ರಾತಃ=ಪ್ರಾತಸ್ಸವನದಲ್ಲಿ, ಇಂದ್ರಂ=ಇಂದ್ರನನ್ನು ಹವಾಮಹೇ=(ನಾವು) ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. (ಹೋಮಿಸುತ್ತೇವೆ.) ಅಧ್ವರೇ=ಯಾಗವು, ಪ್ರಯತಿ=ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಿರಲು, (ಮಾಧ್ಯಂ ದಿನಸವನದಲ್ಲಿ) ಇಂದ್ರಂ=ಇಂದ್ರನನ್ನು ಹವಾಮಹೇ=ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. (ಹೋಮಿಸುತ್ತೇವೆ.) ಸೋಮಸ್ಯ ಪೀತಯೇ=(ತೃತೀಯ ಸವನ ದಲ್ಲಿಯೂ) ಸೋಮಪಾನಾರ್ಥವಾಗಿ, ಇಂದ್ರಂ=ಇಂದ್ರನನ್ನು ಹವಾಮಹೇ=ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ (ಹೋಮಿಸು ತ್ತೇವೆ) || ೩ ||

ಭಾ || (೧) ಪ್ರಾತರಿತ್ಯಾದಿನಾಕೈನ ಸವನತ್ರಯವಿರಿತಂ | (೨) ಸಮಾಪ್ತತ್ಯಾತ್ಮೋಮಾ ಪೀತಿಸ್ತುತೀಯಂ ಸವನಂ ಸ್ತುತಂ | ಸದಾ || ೩ ||

ಅ || (೧) (ಋಕ್ಕಿನ ತಾಪ್ತರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಇಂದ್ರಂ ಪ್ರಾತಃ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಾತಸ್ಸ ವನ, ಮಾಧ್ಯಂಸವನ, ಸಾಯಂಸವನ ಎಂದು ೩ ಸವನಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. (೨) ಸೋಮಪಾನವು ಪ್ರಾತಸ್ಸ ವನ, ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದು ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸೋಮಪೀತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ತೃತೀಯ ಸವನವು ಹೇಳ ಲ್ಪಡುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಸೋಮಪಾನವು ಅನ್ಯತ್ರ ಇದ್ದರೂ ತೃತೀಯ ಸವನಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಸೋಮಪಾನವಿಲ್ಲ ದಿರುವುದರಿಂದ ತೃತೀಯ ಸವನದಲ್ಲಿ ಸಮಾಪ್ತವಾಗುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ (ಪೂರ್ಣವಾಗುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ) (ಅಸಾಧಾರಣೈನ ವ್ಯಪದೇಶಾ ಭವಂತಿ ಎಂಬ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ) ಸೋಮಪೀತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ತೃತೀಯ ಸವನವು ಹೇಳ ಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸದಾ ಆ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಹೋಮಿಸುತ್ತೇವೆ. (ಹೀಗೆ ಸದಾ ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸ ದಿದ್ದರೆ ಪುನಃ ಇಂದ್ರಂ ಎಂಬುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಬೇಕಾಗುವುದು.) (ಹಾಗಾದರೆ ೩ನೇ ಇಂದ್ರಶಬ್ದವು ಇದಿ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯ ಎಂಬ ಧಾತು ನಿಶ್ಚಿನ್ನವಾಗಿ ಯೌಗಿಕವಾದುದರಿಂದ ವಿಶೇಷಣವು. ಪೂರ್ವ ಪಾದದಲ್ಲಿದ್ದ ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದವು ರೂಢವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಶೇಷ್ಯವು. ಆದಕಾರಣ ವೈಯರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದರೆ—ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ೩ ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದಗಳಿವೆ. ೨ನೇ ಇಂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಯೌಗಿಕತ್ವವಿದ್ದುದರಿಂದ ವಿಶೇಷಣತ್ವವು ಕೂಡುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ೩ನೇ ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದರಿಂದ ವಿಶೇಷಣತ್ವವು ಕೂಡಲಾರದು. ಅಂತೂ ಎರಡೇ ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದಗಳು ಇದ್ದಲ್ಲಿ ೧ಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕತ್ವ ೧ಕ್ಕೆ ರೂಢತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದರೂ ಇಲ್ಲಿ ೩ನೇ ಇಂದ್ರಶಬ್ದವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವೈಯರ್ಥ್ಯವೇ ಬರುವುದರಿಂದ ಹಾಗೆ ಅಶ್ವಯಸುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ.) || ೩ ||

ಋ || (೧೬೨) ಉಪ ನಃ ಸುತಮಾಗಹಿ ಹರಿಭಿರಿದ್ರ ಕೇಶಿಭಃ |

ಸುತೇ ಹಿ ತ್ವಾ ಹವಾಮಹೇ

|| ೪ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ = ಇಂದ್ರನೇ ಹಿ = ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ, ತ್ವಾ = ನಿನ್ನನ್ನು, ಸುತೇ = ಸೋಮನು ಹಿಂಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು, ಹವಾಮಹೇ = ಹೋಮಿಸುತ್ತೇವೋ, (ಆಕಾರಣ) ಕೇಶಿಫಿ = ಜೋತಾಡತಕ್ಕ ಕೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಹರಿಫಿ = ಕುದುರೆಗಳಿಂದ, ನಃ = ನಮ್ಮ, ಸುತಂ = ಸೋಮನನ್ನು ಉಪ ಆಗಹಿ = ಬಾ. || ೪ ||

ಋ || (೧೬೩) ಸೋಮಂ ನಃ ಸ್ತೋಮಮಾ ಗಹ್ಯುಪೇದಂ ಸವತಂ ಸುತಂ |

ಗೌರೋ ನ ತೃಷಿತಃ ಪಿಬ

|| ೫ || ೩೦ ||

ಅ || (ಎರೋ ಇಂದ್ರನೇ) ನಃ = ಅಂತಹ ನೀನು, ನಃ = ನಮ್ಮ, ಇಮಂ ಸ್ತೋಮಂ = ಈ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಇದಂಸವನಂ = ಈ ಕಂಡನ (ತುಂಡರಿಸುವ) ಸ್ಥಲವನ್ನು. ಸುತಂ = ತುಂಡರಿಸಿದ ಸೋಮವನ್ನು ಕೂಡ, ಉಪ ಆಗಹಿ = ಬಾ. (ಬಂದು) ತೃಷಿತಃ = ತೃಷೆಯುಕ್ತವಾದ, ಗೌರಃ ನಃ = ನಮಗೆ ವಿಶೇಷದಂತೆ (ಪಾನೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾಗಿ) ಪಿಬ = (ಸೋಮವನ್ನು) ಕುಡಿ. (ಪಾನೇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪಾನವೇ ಕೂಡಲಾರದು) || ೫ || ೩೦ ||

ಋ || (೧೬೪) ಇಮೇ ಸೋಮಾಸ ಇಂದವಃ ಸುತಾಸೋ ಅಧಿ ಬರ್ಹಿಸಿ |

ತಾ ಇಂದ್ರ ಸಹಸೇ ಪಿಬ

|| ೬ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ = ಇಂದ್ರನೇ, ಇಮೇ ಇಂದವಃ = ಈದಾವ, ಇಂ = ಕಾಮ್ಯವನ್ನು = ದದತಿ = ಕೊಡುತ್ತವೆ, ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಇಷ್ಟಪ್ರದಗಳಾದ, ಸುತಾಸಃ = ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಸೋಮಾಸಃ = ಸೋಮಗಳು, ಅಧಿ ಬರ್ಹಿಸಿ = ಬರ್ಹಿಸಿನ ಮೇಲೆ, (ಇರುತ್ತವೆ.) ತಾನ್ = ಆಸೋಮಗಳನ್ನು, ಸಹಸೇ = ಬಲಕ್ಕಾಗಿ, ಪಿಬ = ಕುಡಿ. (ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ.) ಸಹಸೇ = ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಬಲವು ಲಭಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಅಥವಾ ನಿನ್ನ ಬಲವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದರ್ಥವು. ಬಲಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅಭಿಷ್ಠವನ್ನು ಕೊಡುವುದು, ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. || ೬ ||

ಭಾ || (೧) ವಿಷ್ಣುವಿನಕ್ಷಾಯಾಂ ಯಜಮಾನಬಲಂ ಸಹಃ || (೨) ತದಿಷ್ಟಸ್ಯೇವ ದಾನಾಯ ತದ್ಗುಣ ವ್ಯಕ್ತಿರೇವ ನಾ || (೩) ಪೂರ್ಣಮದಃ ಪೂರ್ಣಮಿದಂ ಪೂರ್ಣಾತ್ಪೂರ್ಣ ಮುದಚ್ಛತೇ || (೪) ಹೇಯೋಸಾದೇಯರಹಿತಗುಣಪೂರ್ಣೋ ಹರಿಸ್ಸದಾ || (೫) ಅನುಗ್ರಹವ್ಯಕ್ತಿರೇವ ತದ್ಗುಣಾನಾಂ ಚ ನಾನ್ಯಥಾ | ಇತ್ಯಾದಿನೇದವಾಕ್ಯೇಭ್ಯೋ ನೈವ ವೃದ್ಧಿರ್ಹರೇಃ ಕ್ವಚಿತ್ || ೬ ||

ಅ || (೧) ಸೋಮಪಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಬಲವೃದ್ಧಿಯಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತದೆ. (ಪರಮೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಆದರೂ ಯೋಜನಾಂತರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಇಂದ್ರಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಾ ಮಾಡಿದರೆ ಯಜಮಾನನ ಬಲವು ಸಹಃ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. (೨) ಸಹಸೇ = ಬಲಕ್ಕಾಗಿ, ಅಂದರೆ - ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಯಾವುದು ಇಷ್ಟವಾದ ಬಲವು (ಜ್ಞಾನಾದಿರೂಪವಾದುದು) ಇದೆಯೋ, ಅದನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ, (ಸೋಮವನ್ನು ಕುಡಿ.) (ಸಹಃ ಶಬ್ದದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಬಲವನ್ನು ಎಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಕೊಡಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಬಲಾಖ್ಯಗುಣವಿದೆಯೋ ಅದರ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಬಲಸಾಧ್ಯನಾದ ಅಭಿಷ್ಠ ಸಂಸಾಧನೆಯು. ಅಂದರೆ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಇಷ್ಟಪ್ರದಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ವ್ಯಾಪಾರವು. ಏನಂಚ ನಿನ್ನ

ಬಲವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ. ಎರಡು ಏನ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಬಲವು ಸೋಮದಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಲ್ಲ ಎಂದುಕೃತವಾಯ್ತು. ಏನಂಚ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಬಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸೋಮಪಾನವು. ತನ್ನ ಬಲವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಬಲಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಸಹಃ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಬಲವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲ. (೩) ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಅದಃ=ಈ ನಾರಾಯಣಾಖ್ಯ ಮೂಲರೂಪವೂ, ಪೂರ್ಣಂ=ಜ್ಞಾನಾದಿ ಗುಣವ್ಯಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದೂ, ಇದಂ=ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ಅವತಾರರೂಪವೂ, ಪೂರ್ಣಂ=ಪೂರ್ಣವು. ಪೂರ್ಣಾತ್=ಪೂರ್ಣವಾದ ಮೂಲರೂಪದಿಂದ, ಪೂರ್ಣಂ=ಅವತಾರರೂಪವು, ಉದಚ್ಛತೇ=ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. (ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಉಕ್ತವಾಯ್ತು.) (೪) ಸರ್ವದಾ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಹೇಯತ್ವವೂ ಉಪಾಧೇಯತ್ವವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಸರ್ವಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣನೇ. (೫) ಶ್ರೀಹರಿಯ ಗುಣಗಳಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದರೆ-ಅನುಗ್ರಹದ (ಪರರಿಗೆ ಅಭಿಷ್ಠವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡುವಿಕೆ) ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ. ಬೇರೆ ರೀತಿ ಸರ್ವಥಾ ಅಲ್ಲ. ಇದು ಮೊದಲಾದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ವೃದ್ಧಿಯೆಂಬುವುದು ಸರ್ವಥಾ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.

|| ೬ ||

ಯ || (೧೬೫) ಅಯಂ ತೇ ಸೋಮೋ ಅಗ್ರಿಯೋ ಹೃದಿಸ್ಪೃಗಸ್ತು

ಶಂತಮಃ | ಅಥಾ ಸೋಮಂ ಸುತಂ ಪಿಬ

|| ೭ ||

ಅ || (ಇಂದ್ರನೇ) ಅಗ್ರಿಯಃ=ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ಶಂತಮಃ=ಶ್ರೇಷ್ಠಗಳಿಗೆ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವ, ಅಯಂ=ಸೋಮಃ=ಈ ಸ್ತುತಿಯು, ತೇ=ನಿನಗೆ, ಹೃದಿಸ್ಪೃಗ್=ಹೃದಯಂಗಮವು, ಅಸ್ತು=ಅಗಲಿ. ಅಥ=ಅ ಮೇಲೆ, ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಪ್ರೀತನಾದ ನೀನು, ಸುತಂ=ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಸೋಮಂ=ಸೋಮವನ್ನು, ಪಿಬ=ಕುಡಿ.

|| ೭ ||

ಯ || (೧೬೬) ವಿಶ್ವಮಿತ್ಸವನಂ ಸುತಮಿಂದ್ರೋ ಮದಾಯ ಗಚ್ಛತಿ |

ವೃತ್ರಹಾ ಸೋಮಪೀತಯೇ

|| ೮ ||

ಅ || ವೃತ್ರಹಾ=ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ, ಇಂದ್ರಃ=ಇಂದ್ರನು, (ಇಂದ್ರಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಮದಾಯ=ತನಗೆ ಸರ್ವವಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ, (ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಮದಾಯ=ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಸಂತೋಷವುಂಟಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಅಥವಾ ತನ್ನ ಗುಣಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಿ, ಸೋಮಪೀತಯೇ=ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ವಿಶ್ವಮಿತ್ ಸರ್ವಂ=ಎಲ್ಲಾ ಸವನಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಸುತಂ=ಸೋಮವನ್ನು ಕುರಿತು, ಗಚ್ಛತಿ-ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

|| ೮ ||

ಯ || (೧೬೭) ಸೇಮಂ ನಃ ಕಾಮಮಾ ಪೃಣ ಗೋಭಿರಶ್ವಃ ಶತಕ್ರತೋ |

ಸ್ತವಾಮು ತ್ವಾ ಸ್ವಾಧ್ಯಃ

|| ೯ || ೩೧ || ೧೬ ||

ಅ || ಶತಕ್ರತೋ=ಇಂದ್ರನೇ, ಸಃ=ಅಂತಹ ನೀನು, ನಃ=ನಮಗೆ, ಇಮಂ=ಗವಾದಿ ವಿಷಯಕವಾದ, ಸಾಮಂ=ಅಘಿಲಾಪಯನ್ನು, ಗೋಭಃ=ಗೋವುಗಳಿಂದಲೂ, ಅಶ್ವಃ=ಅಶ್ವಗಳಿಂದಲೂ, (ಗೋವುಗಳನ್ನು ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಆ ಪೃಣ=ಪೃಣಪ್ರೀತನೇ) ಸಂಪೂರ್ಣಕರಿಸು. (ನಾವು) ಸ್ವಾಧ್ಯಃ-(ಸೂಲಜ್ ಪೂರ್ವ

ಪಾತ್ಯಾಚಿಂತಾಯಾಂ) ಒಳ್ಳೇ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರು (ಒಳ್ಳೇ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು ಆಗಿ) ತ್ವಾ=ನಿನ್ನನ್ನು, ಸ್ವಾಮು=ಸ್ವತಿಸುತ್ತೇನೆ. || ೯ || ೩೦ || ೧೬ ||

ಭಾ || ಪೃಣ ಸಂಪೂರಯ ಸ್ವಾಧ್ಯಃ ಸುಧೀತಯ ಇತೀರಿತಾಃ || ೯ || ೩೦ || ೧೬ ||

ಅ || ಪೃಣ, ಸ್ವಾಧ್ಯಃ ಈ ಎರಡು ಪದಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪೃಣ=ಸಂಪೂರ್ಣೀಕರಿಸು. ಸ್ವಾಧ್ಯಃ=ಒಳ್ಳೇ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರು (ಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು) ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. || ೯ || ೩೦ || ೧೬ ||

ಅನ || ೯ಯುಕ್ತು. ಐಂದ್ರವರುಣ ಸೂಕ್ತವು. ಇಂದ್ರವರುಣದೇವತಾಕವು. ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ತು.

ಮ || (೧೬೮) ಇಂದ್ರಾವರುಣಯೋರಹಂ ಸಮ್ರಾಜೋರವ ಆ ವೃಣೇ |

ತಾ ನೋ ಮೃಳಾತ ಈದೃಶೇ || ೧ ||

ಅ || ಅಹಂ=ನಾನು, ಸಮ್ರಾಜೋಃ=(ರಾಜ್ಯದೀಪ್ತ) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ, ಇಂದ್ರಾವರುಣಯೋಃ=ಇಂದ್ರವರುಣರು ಮಾಡತಕ್ಕ, ಅವಃ= ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಆ ವೃಣೇ=ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅ=ಆ ಇಂದ್ರ ವರುಣರು, ನಃ=ನಮಗೆ, ಈದೃಶೇ=ಅವಿಕಾರದಿಂದಲೇ (ವಿಕಾರವಿಲ್ಲದೇನೇ) ಇರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮೃಳಾತಃ=(ಮೃಡಸುಖನೇ)(ನಮ್ಮನ್ನು) ರಕ್ಷಿಸಲಿ || ೧ ||

ಭಾ || ಅವಿಕಾರೇಣ ಸಂಸ್ಥಾನಮಿದೃಕ್ತ್ವಂ ನಾಮ ಕೀರ್ತಿತಂ || ೧ ||

ಅ || ಈಗ ಹೇಗೆ ಇರುವುದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಸರ್ವದಾ ಇರುವಿಕೆಯು ಈದೃಕ್ತ್ವವು. ಅವರೆ ಯಾವ ಸೊಂದು ವಿಕಾರವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವಿಕೆಯು ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. || ೧ ||

ಮ || (೧೬೯) ಗಂತಾರಾ ಹಿ ಸ್ತೋತವಸೇ ಹವಂ ವಿಪ್ರಸ್ಯ ಮಾವತಃ |

ಧರ್ತಾರಾ ಚರ್ಷಣೇನಾಂ || ೨ ||

ಅ || (ಇಂದ್ರ ವರುಣರೇ) ಹಿ=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಚರ್ಷಣೇನಾಂ= ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನ, ಧರ್ತಾರಾ (ಧೃಢಾ ರ್ಷಣೇ) ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ, (ನೀವಿಬ್ಬರು) ಮಾವತಃ=ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ, ವಿಪ್ರಸ್ಯ=ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ, ಹವಂ=ಅಹವನ ವನ್ನು ಕುರಿತು, ಅವಸೇ=ಯಜಮಾನನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, ಗಂತಾರಾ=ಹೋಗುವವರು, ಸ್ಥಃ=ಆಗಿರುತ್ತೀರೋ, (ಅದ ಕಾರಣ ಬನ್ನಿರಿ.) (ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ತವು) || ೨ ||

ಭಾ || ಮಾವತೋ ಜ್ಞಾನಯುಕ್ತಸ್ಯ ಪ್ರಜಾಶ್ಚರ್ಷಣಯಃ ಸ್ತುತಾಃ || ೨ ||

ಅ || ಮಾವತಃ -- ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕೂಡಿದವನ, ಎಂದರ್ಥವು. ಚರ್ಷಣಯಃ = ಪ್ರಜೆಗಳು, ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. || ೨ ||

ಯು || (೧೭೦) ಅನುಕಾಮಂ ತರ್ಪಯೇಥಾಸುಂದ್ರಾವರುಣ ರಾಯ ಆ |

ತಾ ವಾಂ ನೇದಿಷ್ಯ ಮೀಮಹೇ

|| ೩ ||

ಅ || ಇಂದ್ರಾವರುಣಾ=ಇಂದ್ರ ವರುಣರೇ, (ನಮ್ಮನ್ನು) ರಾಯಃ=ದ್ರವ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಅನುಕಾಮಂ =ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ, ಆ ತರ್ಪಯೇಥಾ=ತೃಪ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರಿ. (ನಾವು)ತಾ ವಾಂ=ಅಂತಹ ನಿಮ್ಮನ್ನು, ನೇದಿಷ್ಯಂ=ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ಈಮಹೇ=ಶರಣು ಹೊಂದುವೆವು. (ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು.) || ೩ ||

ಭಾ || ನೇದಿಷ್ಯತ್ವಂ ಸಮೀಪೆತ್ವಂ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಶರಣಮೀಮಹೇ

|| ೩ ||

ಅ || ನೇದಿಷ್ಯತ್ವಂ= ಕಾಲತಃ ಸಾಮೀಪ್ಯವು. ಅಂದರೆ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಶರಣು ಹೊಂದುವೆವು.

|| ೩ ||

ಯು || (೧೭೧) ಯುವಾಕು ಹಿ ಶಚೇನಾಂ ಯುವಾಕು ಸುಮತೀನಾಂ |

ಭೂಯಾಮ ವಾಜದಾನ್ವಾಂ

|| ೪ ||

ಅ || ಈ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಗಾಯತ್ರಿಯ ವಿಶೇಷವಾದ ನಿಚ್ಛ ಛಂದಸ್ಸು

ಅ || (ಎಲೋ ಇಂದ್ರ ವರುಣರೇ ನಾವು) ಯುವಾಕು=ನಿಮ್ಮ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ, ಶಚೇನಾಂ=ನೀವು ಬಹು ಸಾಧುಗಳು ಇಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ, (ಹಾಗೆಯೇ) ಯುವಾಕು ಸುಮತೀನಾಂ=ನಿಮ್ಮ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೂ, ಭೂಯಾಮ=ಸರ್ವದಾ ವಿಷಯರಾಗುತ್ತೇನೆ. ಮತ್ತು ವಾಜದಾನ್ವಾಂ=ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡುವವರಿಗೆ ಭೂಯಾಮ=ಸರ್ವದಾ ವಿಷಯರಾಗುತ್ತೇನೆ. (ಸರ್ವ ಪೂಜ್ಯರಾಗುತ್ತೇನೆ.) ಹಿ=ನಿಚ್ಛಯ || ೪ ||

ಭಾ || ಯುವಯೋರೇವ ವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಸುಮತೀನಾಂ ಚ ಸರ್ವಶಃ | ಭವೇಮಾನ್ನಪ್ರದಾತ್ಮನಾಂ ಸರ್ವದಾ ವಿಷಯಾ ವಯಂ

|| ೪ ||

ಅ || ನಿಮ್ಮ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ (ನೀವು ಯೋಗ್ಯರು ಎಂಬ) ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಸದ್ಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೂ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷಯರಾಗುತ್ತೇನೆ. ಮತ್ತು ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡುವವರಿಗೂ ನಾವು ಸರ್ವದಾ ವಿಷಯರಾಗುತ್ತೇನೆ. ಅಂದರೆ ಸರ್ವ ಪೂಜ್ಯರಾಗುತ್ತೇನೆ. || ೪ ||

ಯು || (೧೭೨) ಇಂದ್ರಃ ಸಹಸ್ರದಾನ್ವಾಂ ವರುಣಃ ಶಂಸ್ಯಾನಾಂ |

ಕ್ರತುರ್ಭವತ್ಯುಕ್ತಃ

|| ೫ || ೩೨ ||

ಅ || (ಈ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಗಾಯತ್ರೀ (ವಿಶೇಷವಾದ ಪಾದನಿಚ್ಛತ್ ಬ್ರಹ್ಮೀಯಸೀ ಎಂದಾಗಲಿ)ಛಂದಸ್ಸು.)ಇಂದ್ರಃ=ಇಂದ್ರನು,ಸಹಸ್ರದಾನ್ವಾಂ=ಬಹಳವಾಗಿ ದಾನ ಮಾಡುವವರಿಗೂ, ಶಂಸ್ಯಾನಾಂ=ಸ್ತುತೃರಾದವರಿಗೂ, ಕ್ರತುರ್ಭವತಿ=ಕ್ರತುವಿನಂತೆ ಆಗುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ ಕ್ರತುವು ಕರ್ಮಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಧಾನವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಧಾನನು.) ಉಕ್ತಃ=ಮಂತ್ರ ವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತುತ್ಯನು ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ ಮಂತ್ರವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ.) ಹೀಗೆಯೇ ವರುಣೋಪಿ=ವರುಣನೂಕೂಡ ಪ್ರಧಾನನೂ ಸ್ತುತ್ಯನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. || ೫ || ೩೨ ||

ಭಾ || ಕ್ರತುಃ ಪ್ರಧಾನ ಉಕ್ಥೈಶ್ಚ ಶಶ್ವೈಃ ಸ್ತುತೋ ವಿಶೇಷತಃ || ೫ || ೩೨ ||

ಅ || ಕ್ರತುವು ಹೇಗೆ ಕರ್ಮಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಇಂದ್ರನು ಪ್ರಧಾನನು ಉಕ್ಥೈಶ್ಚ = ಮಂತ್ರ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷತಃ ಸ್ತುತ್ಯನು. ತಸ್ಮಾದ್ಭೂಮಾ ಗುಣತೋ ವೈ ವಿಶಿಷ್ಟೋ ಯಥಾ ಕ್ರತುಃ ಕರ್ಮಮಥೋ ವಿಶಿಷ್ಟಃ || ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸೂಚಿತವಾಯ್ತು || ೨ || ೩೨ ||

ಯ || (೧೭೩) ತಯೋರಿದನಸಾ ವಯಂ ಸನೇಮ ನಿಚ ಧೀಮಹಿ |

ಸ್ಯಾದುತ ಸ್ತುರೇಚನಂ

|| ೬ ||

ಅ || ಮಯಂ=ನಾವು, ತಯೋರಿತ್= ಆ ಇಂದ್ರ, ವರುಣರದ್ದೇ ಆದ, ಅವಸಾ=ರಕ್ಷಣೆಯಿಂದ, ಸನೇಮ = (ಷಣ ಸಂಭಕ್ತಿ) (ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನವನ್ನು) ಸದಾ ಹೊಂದುವೆವು. ಮತ್ತು ನಿ ಧೀಮಹಿ ಚ-ಭೂಮಿ ಯನ್ನು ಅಗಿಮ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅಥವಾ ಸದಾ ಆ ಇಂದ್ರ, ವರುಣರನ್ನು (ಧೈರ್ಯಚಿಂತಾಯಾಗಿ) ಧ್ಯಾನಿಸುವೆವು. (ನಮಗೆ) ಪ್ರೇಚನಂ = (ರಿಚಿಯೋಜನ ಸಂಪರ್ಚನಯೋಃ) ವಿಸರ್ಜನವು, ತನ್ನಿಂದ ಬಿಡು ಗಡೆಯು ಸ್ವತ್ವತ್ಯಾಗವು, ಅಂದರೆ ಅರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ದಾನವು, ಸ್ಯಾದುತ = ಅಗಿಯೇ ಆಗುವುದು. || ೬ ||

ಭಾ || ರಕ್ಷಣೇನ ತಯೋರ್ವಿತ್ತಂ ಜ್ಞಾನಂ ನಾ ಪ್ರಾಪ್ನುಮಸ್ವದಾ ನಿಧೀಮಹಿ ಚ ದಾನಾ ಚ ಸಾ ದೇವಾಸ್ಮಾಕಮರ್ಥಿನೇ || ೬ ||

ಅ || ಆ ಇಂದ್ರವರುಣರು ಮಾತಕ್ಕ ರಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಸದಾ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಜ್ಞಾನವನ್ನಾಗಲೀ ಭೂಮಿ ವೆವು. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಗಿಮ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವೆವು. ಯಾಚಿಸುವವರಿಗೆ ದಾನವು ನಮಗೆ ಆಗಲೇ ಬೇಕು (ಯಥೇಷ್ಟ ದಾನಕೊಡುವಂತೆ ಆಗಬೇಕು.) || ೬ ||

ಯ || (೧೭೪) ಇಂದ್ರವರುಣ ನಾಮಹಂ ಹುವೇ ಚಿತ್ರಾಯ ರಾಧಸೇ |

ಅಸ್ಮಾಂತು ಜಿಗ್ಮುಷ್ಯತ್ಕೃತಂ

|| ೭ ||

ಅ || ಇಂದ್ರವರುಣಾ = ಇಂದ್ರವರುಣರೇ, ಅಹಂ = ನಾನು, ಚಿತ್ರಾಯ = ಮಂಗಳಕ್ಕಾಗಿ, ರಾಧಸೇ = ಸಂಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ, ನಾಂ = ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನು, ಹುವೇ = ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ (ನಿ(ವಿಬ್ಬರು) ಅಸ್ಮಾನ್ = ನಮ್ಮನ್ನು ಸು ಜಿಗ್ಮುಷಃ = (ಜಜಯೇ) ಸರ್ವತ್ರ ವಿಜಯವನ್ನು ಹೊಂದುವವರನ್ನಾಗಿ, ಕೃತಂ = ಮಾಡಿ || ೭ ||

ಭಾ || (೧) ಹ್ರಸ್ವತಾ ಸಂಹಿತಾಯಾಂತು ದೇವತೈಕ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶಿನೀ || (೨) ಸ್ವರೂಪೈಕ್ಯಂ ಹೌ ತತ್ತ ಮತ್ಕೈಕ್ಯಂ ಭಿನ್ನಯೋರಪಿ || ೭ ||

ಅ || (೧) ಇಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರವರುಣ ಎಂದು ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹ್ರಸ್ವಾಂತವಾಗಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. (ಪದಚ್ಛೇದವಾದ ರೂ ಇಂದ್ರವರುಣಾ ಎಂದು ದೀರ್ಘಾಂತವಾಗಿ ಭೇದಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.) ಆದಾದರೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಏಕೈಕವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. (೨) ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ, ಅಮುಖ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಭೇದದಿಂದ ಆ ಏಕೈಕವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಇಂದ್ರವರುಣ ಎಂಬ ಹ್ರಸ್ವಾಂತ ಪದದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾದ ಏಕೈಕವೆ

ದರ ಮುಖ್ಯತಃ ಭಗವಂತನ ಸ್ವರೂಪಗಳಿಗೆ ಏಕೈಕವೆಂದೂ, ಸ್ವರೂಪತಃ ಭಿನ್ನರಾದ ಇಂದ್ರವರುಣರನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಅವರಿಗೆ ಮತ್ಯೈಕೈಕವೆಂದೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. || ೭ ||

ಋ || (೧೭೫) ಇಂದ್ರಾವರುಣ ನೂ ನು ವಾಂ ಸಿಷಾಸಂತೀಷು ಧೀಷ್ವಾ |

ಅಸ್ಯಭ್ಯಂ ಶರ್ಮ ಯಚ್ಚತಂ

|| ೮ ||

ಅ || ಇಂದ್ರಾವರುಣಾ=ಎರೋ ಇಂದ್ರವರುಣರೇ, ನು=ಈಗ, ವಾಂ=ನಿಮ್ಮನ್ನು, ನು=(ಋಸ್ವತೌ) ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ. ಧೀಷು=ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗಳು, ನಿಮ್ಮನ್ನು ಆಸಿಷಾಸಂತೀಷು=ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರಲು, ಅಸ್ಯಭ್ಯಂ=ನಮಗೆ, ವಾಂ=ನೀವಿಬ್ಬರೂ, ಶರ್ಮ=ಸುಖವನ್ನು, ಯಚ್ಚತಂ=ಕೊಡಿರಿ. (ಅಂದರೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗಳು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ನಮಗೆ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡಿರಿ.) || ೮ ||

ಭಾ || (೧) ಅದ್ಯ ವಾಂ ನುನುನೋ ಲೋಪಃ ಸ್ವಾತಂತ್ರಾಥೇಹಿ ಸೂತ್ರತಃ || (೨)

ಸಾಧಯಂತೀಷು ಧೀಷ್ಟೇವ ಶರ್ಮಾಸ್ಯಭ್ಯಂ ತ್ರಯಚ್ಚತಂ

|| ೮ ||

ಅ || (೧) (ನು=ಈಗ, ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನು ನು=ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ. (ಇಲ್ಲಿ ಮನ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ನ ಕೇವಲಾ ಪ್ರಕೃತಿಃ ಪ್ರಯೋಗಕ್ರವ್ಯಾ ನಾಪಿ ಪ್ರತ್ಯಯಃ ಎಂದು ನಿಷೇಧವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಧಾತು ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಗವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ, ಭೂಃ ಶ್ರೀಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಂತೆಯೇ ಕರ್ತೃಕಾರಕಾದಿ ಪ್ರತಿತಿಯೂ ಇಲ್ಲಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ನುನು ಎಂಬ ಹೇಳದೆ ನು ಎಂದಿಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ) ಸ್ತೋತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ನಮಗೆ (ಸ್ತುತಿಸತಕ್ಕ ಜೀವರಿಗೆ) ಕರ್ತೃತ್ವ (ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ) ವಿಲ್ಲ, ಪರಮೇಶ್ವರ ನಾದ ನಿನಗೇನೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು, ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಲೋಪಃ ಸ್ವಾತಂತ್ರಾಥೇಹಿ ಎಂಬ ಚಿರಂತನ ವ್ಯಾಕರಣ ಸೂತ್ರದಿಂದ, ಋಸ್ವತೌ ಕರ್ತೃರ್ಥಕಲಾದೇಶವಾದ ಮನ್ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಮಾಡಿ ನು ಎಂಬ ಧಾತು ಮಾತ್ರ ನಿರ್ದೇಶವು. ಹಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಈ ಅರ್ಥವು ಅನುಭವ ಸಿದ್ಧವೆಂದುಕ್ತವಾಯ್ತು. (ಮನ್ ಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸತಕ್ಕ ಜೀವನಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯರೂಪ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಮನ್ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯ ವನ್ನು ಲೋಪ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಕರ್ತೃತ್ವ (ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ) ಕ್ಕೆ ಲೋಪವು. (ಕರ್ತೃತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಜ್ಞಾಪಿತ ವಾಯ್ತು.) (೨) ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗಳು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸದರೇನೇ ನಮಗೆ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡಿರಿ. (ಅಂದರೆ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗಳು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತವೋ ಆದಕಾರಣ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡಿರಿ.) || ೮ ||

ಋ || (೧೭೬) ಪ್ರ ವಾಮುಶ್ಲೋತು ಸುಷ್ಪುತಿರಿಂದ್ರಾವರುಣ ಯಾಂ ಹುವೇ |

ಯಾವೃಧಾಥೇ ಸಧಸ್ತುತಿಂ

|| ೯ || ೨೩ || ೧೭ || ೪ ||

ಅ || ಇಂದ್ರಾವರುಣಾ=ಇಂದ್ರವರುಣರೇ, (ನಾನು) ಯಾಂ=ಯಾವ ಒಳ್ಳೇ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು, ಹುವೇ (ಪ್ರೇರಾ ಸ್ವರ್ಧಾಯಾಂ) ಕರೆಯುತ್ತೇನೋ, (ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತೇನೋ) ಅಥವಾ ಯಾವ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತೇನೋ, ಸುಷ್ಪುತಿಃ=ಅಂತಹ ಲೋಭನವಾದ ಸ್ತುತಿಯು, ವಾಂ=ನಿಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸು=ಆರೂಪಿಸು) ಜಿನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಲಿ. (ಅಂತಹ ಸ್ತೋತ್ರವಿಲ್ಲಯೂ ನನಗೆ ಸರ್ವಥಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲ.) ಮತ್ತೆ

ಯಾಂ ಸಧಸ್ತುತಿಂ—ಯಾವ ಅರ್ಥ ಸಹಿತವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು, (ಯಥಾಸ್ಥಿತವಾದ ಸೋತ್ರವನ್ನು) (ನನ್ನ
ಯಾವಾಗಲೂ) ಬುಧಾಥೇ—(ಬುಧು ವೃದ್ಧಿ) ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕರಿಸುತ್ತೀರೋ, ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತೀರೋ (ಅಂತಹ
ಸ್ತೋತ್ರವು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹೊಂದಲಿ.) || ೯ ||

ಭಾ || ಯಥಾಸ್ಥಿತಸ್ತುತಿಂ ಯಾಂ ಚ ವರ್ಧಯೇಥೇ ಸದೈವ ಮೇ || ೯ || ೩೩ || ೧೭ || ೪ ||

ಅ || ಯಾವ ಯಥಾಸ್ಥಿತವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕರಿಸುತ್ತೀರೋ, (ಅಂತಹ
ಸ್ತೋತ್ರವು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹೊಂದಲಿ.) || ೯ || ೩೩ || ೧೭ || ೪ ||

ಅವ || ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ೯ ಋಕ್ಯಗಳು ೨ ವರ್ಗ. ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ತು ೧. ೨. ೩. ೪. ೫. ಇವುಗಳಿಗೆ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ವತ್ವರು, ೪. ೫. ಕೃ ಇಂದ್ರ ಸೋಮರೂ ದೇವತೆಗಳು. ೫ ಕೃದಕ್ಷಿಣೆಯೂ ದೇವತೆಯು. ೬. ೭. ೮.
೯. ಗಳಿಗೆ ಸಾದಸಸ್ವತ್ವರು ದೇವತೆಗಳು. ೯ಕ್ಕೆ ನಾರಾಶಂಸಿಯೂ ದೇವತೆಯು

ಬು|| (೧೭೭) ಸೋಮಾನಂ ಸ್ವರಣಂ ಕೃಣುಹಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ವತೇ |

ಕಕ್ಷೀವಂತಂ ಯ ಔಶಿಜಃ

|| ೧ ||

ಅ || ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ವತೇ=ಶೋಭನ ವಚನಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ, ವೇದಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ಎಲೋ
ವಿಷ್ಣುವೇ, ಎಲೋ ವಾಯುವೇ, (ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು) (ಕೃಪೆಯಿಂದ) ಯೇ=ಯಾವ ಶಬ್ದವು
(ಮೊದಲು) ಕಕ್ಷೀವಂತಂ=ಕಕ್ಷೀವನ್ನಾಮಕ ಋಷಿಯನ್ನು (ನನ್ನನ್ನು) (ಕುರಿತು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟದೋ) ಅಂತಹ
ಸೋಮಾನಂ ಸ್ವರಣಂ=(ಸ್ವರಬೋಧಕತೆಯೋ) ಸೌಮ್ಯ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೃಣುಹಿ=ಮಾಡು. ಯೇ ಔಶಿಜಃ=
ಯಾರು ಉಶಿಕ್ ಎಂಬುವನ ಪುತ್ರನೋ, (ಆತನೇ ಕಕ್ಷೀವಾನ್ ಎಂಬ ಋಷಿಯು.) || ೧ ||

ಭಾ || (೧) ಸೌಮ್ಯಂ ಶಬ್ದಂ ಕೃಣು ತ್ವಂ ನೋ ವಿಷ್ಣೋ ವಾಯೋ ಸುವಾಕ್ವತೇ || ೧ || ಕಕ್ಷೀವಂ
ತಂ ಪ್ರತಿ ಹಿ ಯೋ ದತ್ತೋಯಃ ಸ ಉಶಿಕ್ಸತಃ | (೨) ವಿವಕ್ಷಿತೋ ಮುನಿಸ್ಸೂರಿಪಿ
ತಸ್ಮಾದರ್ಥೋಽಪಿಮಾಂ ಪ್ರತಿ || ೧ ||

ಅ || (೧) ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಎಲೋ ವಾಯುವೇ, ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು
ಕೃಪೆಯಿಂದ ಯಾವ ಶಬ್ದವು ಮೊದಲು ಕಕ್ಷೀವನ್ನಾಮಕ ಋಷಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟದೋ ಉಪದೇಶ
ಯದೋ ಅಂತಹ ಸೌಮ್ಯ(ಆತಿಸುಂದರವಾದ) ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡು. ಯಾವನು ಉಶಿಕ್ ಎಂಬ ಋಷಿಯ ಮಗನೋ
ಆತನೇ ಕಕ್ಷೀವಾನ್ ಎಂಬ ಋಷಿಯು. (೨) ಮಾಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ ಕಕ್ಷೀವಂ ತಂ=ಎಂದು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಹೇಳುವ
ದರಿಂದ ಮೇಧಾತಿಥಿಯು ಬೇರೆ, ಕಕ್ಷೀವಂತನು ಬೇರೆ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರಿ ಯಾವ ವೇದಾತಿ
ಥಿಯು ಎಂಬ ಮುನಿಯು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತನೋ, ಆತನೇ ಕಕ್ಷೀವಾನ್ ಎಂಬವನೂ ಕೂಡ. ಆದ ಕಾರಣ ಕಕ್ಷೀವಂತಂ
ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಮಾಂಪ್ರತಿ ನನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಎಂದೇ ಅರ್ಥವು ಆಗುತ್ತದೆ.

ವಿ || ಸೋಮಂ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸೌಮ್ಯತ್ವಾರ್ಥಕತ್ವವೂ ಸೌಮ್ಯ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸೌಂದರ್ಯಾರ್ಥಕತ್ವವೂ ಆಗಿ
ಯುಕ್ತತಮರಾದ ಆಚಾರ್ಯರ ಉಕ್ತಿ ಬಲದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಮುನಿಗಳು ವಾಯುದೇವರ ಅನು
ತಾರಭೂತರಾದುದರಿಂದ ಅಭಿಯುಕ್ತತಮರೆಂದು ಸಿದ್ಧಿ ಸುವುದು. ವಾಯುದೇವರ ಅನುತಾರಭೂತರನ್ನಪ್ಪವು.

(1)ಯದೀಮನು ಪ್ರದಿವೋ ಮಧ್ಯ ಆಧವೇ ಗುಹಾಸಂತಂ ಮಾತರಿಶ್ವಾ ಮಥಾಯತಿ ಇತ್ಯಾದಿ
 ಸ್ತುತಿ, (-) ಏವಂ ಧರ್ಮೇಷು ನಷ್ಟೇಷು ಶಾಸ್ತ್ರೇಷು ಚ ಕಲಾಯುಗೇ | ದೇವೈರ್ವಿಜ್ಞಾಪಿತೋ
 ವಿಷ್ಣುಃ ಸಾಯುಮಾಜ್ಞಾಪಯಿಷ್ಯತಿ | ಉದ್ಧರಸ್ವ ಮಹಾಬಾಹೋ ಮಮ ಧರ್ಮಾನ್ ಸನಾತ
 ನಾನ್ | ಇತ್ಯಾಜ್ಞಪೋ ಧಗವತಾ ಕಲೌ ವಾಯುರ್ಭವಿಷ್ಯತಿ | ಮಧ್ಯನಾಮ್ನಾ ಯತಿರಸೌ
 ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ಕರಿಷ್ಯತಿ | ಗೀತಾಯಾಶ್ಲೋಕನಿಷದಾಂ ಭಾಷ್ಯಾಣಿ ಚ ಕರಿಷ್ಯತಿ | ನಿರಸಿಷ್ಯತಿ ಪಾಷಂ
 ಡಾನ್ ದುಶ್ಚಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ಮಹಾಮುಕಿಃ | ಸ್ಥಾಪಯಿಷ್ಯತಿ ಸದ್ಧರ್ಮಾನ್ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಂ ವ್ಯಾಕರಿಷ್ಯತಿ |
 ಶ್ಲೋಷ್ಯಂತಿ ಮುನಯಸ್ತರ್ವೇ ಶುಕಾದ್ಯಾ ದೇವರೂಪಿಣಃ || ಇತಿ ಕೂರ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ
 ತ್ರಿಮುಷ್ಠ ಮಹಾತ್ಮ್ಯಗತ ವಚನ, (3) ಕಲೌ ಪಾಷಂಡಭೂಯಿಷ್ಯೇ ಧರ್ಮಲೇಶವಿವರ್ಜಿತಃ |
 ನೈವಸ್ತತೇಂತರೇ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಹ್ಯಷ್ಟಾಪಿಂತೇ ಕಲೌ ಯುಗೇ | ತ್ರಿಪುರಾ ಭಾರತೇ ಯುದ್ಧೇ ನಿಹತಾ
 ರಾಕ್ಷಸಾ ಭುಮಿಯದಾ ಪ್ರವರ್ತಯಿಷ್ಯಂತಿ ಮಾರ್ಗಂ ಪಾಷಂಡಗೋಚರಂ | ತದಾ ಸಂಪ್ರಾರ್ಥಿ
 ಶೋ ದೇವೈಃ ಭಗವಾನ್ ಹರಿರೀಶ್ವರಃ | ತದ್ಧರ್ಮಂ ಪುನಃ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ |
 ವಾಯುಸ್ತು ಯತಿಶೂಪೇಣ ಜನಿಷ್ಯತಿ ಕಲೌಯುಗೇ | ಸ ದಶಪ್ರಮತಿಭೂತಾ ಕಲೌ ಧರ್ಮಾನ್
 ವದಿಷ್ಯತಿ | ಕೃತ್ಯಾ ತಚ್ಚಾಸ್ತ್ರ ಸಂದರ್ಭಂ ಸ್ಥಾಪಯಿಷ್ಯತಿ ಸತ್ಪಥಃ || ಇತಿ ಸ್ಥಾಪಂ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ
 ಮುಷ್ಠಮಹಾತ್ಮ್ಯಗತ ವಚನ, [೫] ತ್ವಂಜಾಪಿಗಚ್ಛ ಶೈಲೇಂದ್ರಂ ಪೂರ್ವಂ ಸ್ವರ್ಣಮುಖೇತಃ
 ಯತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಶಿರಾ ನಾಸು ಸರಿನ್ಮಧ್ಯೇವ ತಿಷ್ಠತೇ | ಆಗಸ್ತತ್ವಸಾ ಪಶ್ಚಾದ್ಗಯಾಸಾನ್ನಿದ್ಧಿ
 ಮತ್ರನೈ | ಪಾದಾ ಈಶಾನ ವಿಷ್ಣು ದಿನೇವತಾಸ್ತತ್ರ ಸಂತಿಹಿ | ಯತಿರೂಪೋ ಮಾತರಿಶ್ವಾ
 ಅಷ್ಟಾಪಿಂತಶಿವೋ ಕಲೌ | ಯಜತ್ಯಾಯಂ ವದಂತ್ಯತ್ರ ಮಧ್ಯನಾಮ್ನಾ ಪರಂ ವಿಭುಂ |
 ವನ್ವತ ತಪಸಾ ಪುಣ್ಯೇ ಪ್ರೀತ್ಯಾಚಾಗ್ಧ್ಯಯೋಗಿನಃ | ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿಸತಾಯೋ ಪುಣ್ಯೇ ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯಂ
 ಕರಿಷ್ಯತಿ | ಶುಕಃ ಶ್ಲೋಷ್ಯತಿ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಂ ಪದ್ಮತೀರ್ಥಾದಿಕ್ರಿಯುತಃ | ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಪುರಾಣಸ್ಥ ವೆಂ
 ಕಟಗಿ ಮಹಾತ್ಮ್ಯಗತ ವಚನ, ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.) || ೧ ||

ಮು || (೧೭೮) ಯೋ ರೇವಾನೋ ಅಮೀವಹಾ ವಶುವಿತ್ಪುಷ್ಪಿವರ್ಧನಃ |
 ಸ ನಃ ಸಿಷಕ್ತು ಯಸ್ತುರಃ || ೨ ||

ಆ || ಯಃ-ಯಾವಾತನು, ರೇವಾನ್=ದ್ರವ್ಯವುಳ್ಳವನೋ, ಯಃ=ಯಾವಾತನು, ಅಮೀವಹಾ=ರೋಗ
 ಪರಿಹಾರಕನೋ, ವಸುವಿತ್=ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ತಿಳಿದವನೋ, (ತಿಳಿಯಲರ್ಹವಾದುದನ್ನು ಎಲ್ಲವನ್ನು
 ತಿಳಿದವನೋ, ಯಾವಾತನು, ಪುಷ್ಪಿವರ್ಧನಃ=(ಪುಷ್ಪಿಂ ವರ್ಧಯತಿ) ಭಕ್ತರಿಗೆ ಪುಷ್ಪಿಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ
 ಕರಿಸುವವನೋ, ಯಾವಾತನು, ತುರಃ=(ತುರತ್ತರಣಿ)ವೇಗರೂಪವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ತುರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೋ,
 ಸಃ=ಅಂತಹ ತ್ರೀವಿಷ್ಟು ವಾಯುವಾಗಲಿ, ಸಃ=ನಮ್ಮನ್ನು, ಸಿಷಕ್ತು = (ಷಚಸಮವಾಯಿ) ಕೂಡಲಿ.
 (ಅಂದರೆ ನಮ್ಮಿಂದ ಸಂಯುಕ್ತನಾಗಲಿ.) (ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗೆ ವಿಷಯನಾಗಲಿ) || ೨ ||

ಭಾ || ವಿತ್ತವಾನ್ ರೋಗಹಾ ಜ್ಞಾನವೇತ್ತಾಸ್ಮಾಭಿಃ ಸಯುಗ್ಧವೇತ್ | ತುರೋ ವೇಗಾ
 ದ್ಧರಿವಾಯುಃ || ೨ ||

ಆ || ಯಾವಾತನು ದ್ರವ್ಯವುಳ್ಳವನೋ ರೋಗಪರಿಹಾರಕನೋ, ತಿಳಿಯಲರ್ಹವಾದುದನ್ನು ಎಲ್ಲವನ್ನು
 ತಿಳಿದವನೋ, ವೇಗವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ತುರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ತ್ರೀಹರಿಯೋ, ಅಥವಾ ವಾಯುಪ್ರೇ, ಅಂತಹವನು ನಮ್ಮಿಂದ ಸಂಯುಕ್ತನು ಆಗಬೇಕು. || ೨ ||

ಏತು || (೧೭೯) ಮಾನಃ ಶಂಸೋ ಅರುಷೋ ಧೂರ್ತಿಃ ಪ್ರಣಜ್ಞತ್ಯಸ್ಯ |

ರಕ್ಷಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ವತೇ

|| ೩ ||

ಅ || ಅರುಷಃ-(ರುಷಹಿಂಸಾಯಾಂ) ಅಲಂಕಾರವ್ಯತಿತಿ ಅತಿಹಿಂಸಕನಾದ, ಮರ್ತ್ಯಸ್ಯ=ಅಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೋಪವುಳ್ಳ ದೈತ್ಯಾದಿರೂಪ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ, ಧೂರ್ತಿಃ-(ತುರ್ವಿಧಃವಿಧಃಹಿಂಸಾಯಾಂ)ಹಿಂಸಕನಾದ, ಶಂಸಃ=(ಶಂಸಕಧನೇ) ವಚನವು, (ಉಪದ್ರವಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಉಪದ್ರವಕಾರಿಯಾದ ಮಾತು) ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು, ಮಾ ಪ್ರಣಜ್ಞಃ=(ಪ್ರಾಪ್ತರಣೇ) (ಪ್ರಚೀಪಕಾರ್ಥ) ಪ್ರವೇಶಿಸಬಾರದು. (ಹೊಂದಬಾರದು) ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪತೇ=ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ವಾಯುವೇ, ನಃ= ನಮ್ಮನ್ನು, ರಕ್ಷ= ರಕ್ಷಿಸು. (ಅಂದರೆ ಹೇಗೆ ಅಂತಹ ಕೆಟ್ಟ ಮಾತು ನಮ್ಮನ್ನು ಹೊಂದಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ರಕ್ಷಿಸು.) || ೩ ||

ಭಾ || ಅರುಷಃ ಚಾತಿರೋಷಣಾತ್ | ತಸ್ಯ ಧೂರ್ತಿರ್ವಚೋ ನಾಸ್ತಾನ್ ಪೂರಯೇದ್ರಕ್ಷ ಸೋ ಹರೇ || ೩ ||

ಅ || ಯಾವಾತನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಹಿಂಸೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅಲಂಕಾರವ್ಯತಿತಿ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಅರುಷಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ ಅಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೋಪಗೊಳ್ಳತಕ್ಕ ದೈತ್ಯ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಉಪದ್ರವ ಕಾರಿಯಾದ ಮಾತು ನಮ್ಮನ್ನು ಹೊಂದಬಾರದು. ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಅಂತಹ ಮಾತು ನಮ್ಮನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೊಂದಬಾರದೋ, ಹಾಗೆ ರಕ್ಷಿಸು. || ೩ ||

ಏತು || (೧೮೦) ೪ ಘಾ ವೀರೋ ನ ರಿಷ್ಯತಿ ಯಮಿಂದ್ರೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ವತಿಃ |

ಸೋಮೋ ಹಿನೋತಿ ಮರ್ತ್ಯಂ

|| ೪ ||

ಅ || ಯಂ ಮರ್ತ್ಯಂ= ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು, ಇಂದ್ರಃ= ಇಂದ್ರನೂ, ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ವತಿಃ= ಶ್ರೀಹರಿಯೂ, ವಾಯುಪೂ, ಸೋಮಃ= ಸೋಮನೂ ಕೂಡ, ಹಿನೋತಿ= (ಹಿ ಗತೌ ವೃದ್ಧೌ ಚ) ಹೊಂದುತ್ತಾನೋ, ಅಭಿ ವೃದ್ಧೀಕರಿಸುತ್ತಾನೋ, ಸಃಘಃ=ಅ ಮನುಷ್ಯನೇ, ವೀರಃ= ಕೂರನು. ನ ರಿಷ್ಯತಿ= (ರಿಷ ಹಿಂಸಾಯಾಂ) ಸಹ ರಿಷ್ಯದುವುದಿಲ್ಲ. ಘ= ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. || ೪ ||

ಭಾ || ಘೇತಿ ಹ್ಯಾವದೃಶೈವ ಸೋಮಃ ಸೌಮ್ಯತ್ವತೋ ಹರಿಃ | ಉನಾ ಮಯಾ ಚ ಯಾ ಕ್ರತ್ವಾದೋಮ್ಯಯೋಕ್ತತ್ವತೋಽಪಿ ನಾ | ಅನುಃ ಸ ಇತಿ ನಾ || ೪ ||

ಅ || ಘ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಹ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅವಧೃತಿಃ=ವಿವೇಕವು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. (ಸೋಮ ಶಬ್ದವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) (1) ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಸೌಮ್ಯನಾದುದರಿಂದ (ಕ್ರೌರ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ) ಸೋಮಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ (2) ಉಕ್ತ ಮಾ ಚ ಉಮೇ | ಉಮಾಧ್ಯಾಂ ಸಹ ವರ್ತತೇ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ, ಉಕಾರಃ ಶಂಕರಃ ಪ್ರೋಕ್ತಃ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ರುದ್ರನಿಂದಲೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ, (3) ಉಮೈಃ ಸಹ ವರ್ತತೇ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಭೂತಾನಿ ವೈ ವಿಶ್ವ ಉಮಾಃ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ

ಯಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಭೂತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರೇರಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅಂದರೆ ಸಮಸ್ತ ಭೂತಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರೇ
ಪಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, (೫) ನ ವಿದ್ಯತೇ ಮಾ ಪರಿಮಿತಃ (ಪರಿಮಾಣವು) ಯಸ್ಯ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಅನುಃ
ಸಾರತ್ವಾತ್ ಸಃ, ಏವಂಚ ಸಶ್ಚಾಸೌ ಅಮಶ್ಚ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸರ್ವರಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿದ್ದ
ಇಯತ್ತಾ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಸೋಮಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೪ ||

ಯ || (೧೪೧) ತ್ವಂ ತಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತೇ ಸೋಮ ಇಂದ್ರಶ್ಚ ಮರ್ತ್ಯಂ |

ದಕ್ಷಿಣಾ ಪಾಶ್ವಂಹಸಃ

|| ೫ || ೪೪ ||

ಅ || ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತೇ=ಎಲೋ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ವಾಯುವೇ, ತಂ ಮರ್ತ್ಯಂ=(ಯಾರು ನಿನ್ನ ಭಕ್ತನೋ)
ಅಂತಹ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು, ತ್ವಂ=ನೀನು, ಅಂಹಸಃ= ಪಾಪದ್ವೇಷಿಯಿಂದ (ರಕ್ಷಿಸು.); ಸೋಮಃ=ಸೋಮನೂ,
ಇಂದ್ರಃ= ಇಂದ್ರನೂ, ದಕ್ಷಿಣಾ ಚ=ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯೂ, ಶ್ರೀ ಹರಿಯೂ ಕೂಡ, ಪಾತು=ರಕ್ಷಿಸಲಿ. || ೫ ||

ಭಾ || ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಚೀರ್ವಕ್ಷೇಣೇತಿ ದಕ್ಷಿಣಾ | ದಕ್ಷಿಣಾ ಚತುರತ್ವಾದ್ವಾ ಸ್ವಯಮೇವ
ಜನಾರ್ದನಃ || ೫ || ೪೪ ||

ಅ || ದಕ್ಷೇ=ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಇನಃ=ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಯಸ್ಯಾಃ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ
ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ರೀ ದೇವಿಯೇ ದಕ್ಷಿಣಾ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ. (ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಶಂಕಾಪಮಾಶ್ರಿತಾ
ವಾಯುಂ ಶ್ರೇರೀತ್ಯೇವ ಚ ಕೀರ್ತಿತಾ ತಾಶ್ಚೇಂದ್ರಧರ್ಮನಾಸತ್ಯತ್ರಯಣಾಶ್ಚಿತ್ರಯ ಇತ್ಯಾದಿ
ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಶ್ರೀ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾದ ಸರಸ್ವತಾದಿಗಳು ಅಲ್ಲವೆಂದುಕ್ತವಾಯ್ತು.) ಅಥವಾ ದಕ್ಷಿಣೇ ಸರ
ಳೋದಾರೌ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಪರೇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಪ್ರವೃತ್ತಿರೂಪವಾದ ಚಾತುರ್ಯನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೂ
ಪ್ರಾಂಛಿದ್ಯದಿಂದಲೂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ರೀ ರೂಪನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ದಕ್ಷಿಣಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೫ || ೪೪ ||

ಯ || (೧೪೨) ಸದಸಸ್ಪತಿನುದ್ಭುತಂ ಪ್ರಿಯಮಿಂದ್ರಸ್ಯ ಕಾನ್ಯಂ |

ಸನಿಂ ಮೇಧಾನುಯಾಸಿಷಂ

|| ೬ ||

ಅ || (ನಾನು) ಅದ್ಭುತಂ=ಅದ್ಭುತ ಸ್ವರೂಪನೂ, ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಪ್ರಿಯಂ=ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದವನೂ,
ಕಾನ್ಯಂ=ಸಮಸ್ತ ಜನರಿಗೂ ಇಚ್ಛಾ ವಿಷಯನೂ, ಸನಿಂ=ಲಾಭಸ್ವರೂಪನೂ, ಮೇಧಾಂ-ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂ
ಪನೂ, ಸದಸಃ ಪತಿಂ-(ಪಾರಕ್ಷಣೀ)ಸಭೆಗೆ ಪಾಲಕನೂ ಸ್ಪಷ್ಟಾಪಾತಾ ತಥೈನಾತ್ತಾನಿಖಿಲಶೈಕೈವವತು
ನಾತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸರ್ವಪಾಲಕನೂ ಆದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಥವಾ ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುವನ್ನು, ಪ್ರಧಾ
ನಾಗ್ನಿಯನ್ನಾಗಲೀ, ಅಯಾಸಿಷಂ-(ಯಾಪ್ರಾಪಣೀ) ಶರಣು ಹೊಂದುವೆನು. || ೬ ||

ಭಾ || (೧) ಸದಸಸ್ಪತಿಹರಿಃ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರಿಯರಗ್ನಿರಥಾಪಿ ನಾ || (೨) ಲಾಭಜ್ಞಾನ
ಸ್ವರೂಪೋಽಸೌ ಶರಣಂ ತಮಯಾಸಿಷಂ || ೬ ||

ಅ || (೧) ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಭೆಗೆ ರಕ್ಷಕನು. ಪಾಲಕನು. ಹಾಗೆಯೇ ಮುಖ್ಯ
ನಾಯಕನೂ ಕೂಡ. (ಪ್ರವಹಾದಿ ವಾಯುಗಳಲ್ಲಿ) ಅಥವಾ ಮುಖ್ಯಾಗ್ನಿಯೂ ಕೂಡ ಸದಸಸ್ಪತಿಯು. (ಅಗ್ನಿ
ಪುತ್ರರಲ್ಲಿ) (೨) (ಸನಿಮೇಧಾ ಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಈ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಲಾಭಸ್ವರೂಪನೂ ಜ್ಞಾನ
ಸ್ವರೂಪನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆತನನ್ನು ಶರಣು ಹೊಂದುವೆನು. || ೬ ||

ಋ || (೧೮೩) ಯಸ್ಮಾದ್ವತೇ ನ ಸಿದ್ಧ್ಯತಿ ಯಜ್ಞೋ ವಿವತ್ಸಿತಶ್ಚನ |

ಸ ಧೀನಾಂ ಯೋಗಮಿನ್ದತಿ

|| ೨ ||

ಅ || ಯಸ್ಮಾದ್ವತೇ = ಯಾವ ಸದಸಸ್ವತಿಯ ಅನುಗ್ರಹವಿಲ್ಲದೆ, ವಿವತ್ಸಿತಶ್ಚನ = ಜ್ಞಾನಿಗೂ ಕೂಡ, ಯಜ್ಞ = ಯಾಗವು, ನ ಸಿದ್ಧ್ಯತಿ = ಸಿದ್ಧಿ ಸುವುದಿಲ್ಲವೋ. ಸಃ = ಅಂತಹ ಸದಸಸ್ವತಿಯು, ಧೀನಾಂ = ಬುದ್ಧಿಗಳ, ಯೋಗಂ = ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇನ್ದತಿ = (ಇವಿ ವ್ಯಾಪ್ತೌ) ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. || ೨ ||

ಭಾ || ಧೀಪ್ರೇರಕಃ ಸ ಧೈಯಶ್ಚ ಧೀಭಿಯೋಗಂ ತದಾಪ್ನುತೇ

(೨

ಅ || ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವರ ಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನೋ, (ಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ವಿಷಯನೋ) ಧೈಯನಾರ್ಹನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೋ, ಆದಕಾರಣ ಬುದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ವಿವೇಚ ಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಧೈಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಬುದ್ಧಿ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವು.) || ೨ ||

ಋ || (೧೮೪) ಅದೃಢೋತಿ ಹವಿಷ್ಯತಿಂ ಪ್ರಾಂಚಂ ಕೃಣೋತ್ಕಥ್ಯಂ |

ಹೋತ್ರಾ ದೇವೇಷು ಗಚ್ಛತಿ

|| ೪ ||

ಅ || (ಸದಸಸ್ವತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಯಜ್ಞವು ಸಿದ್ಧಿ ಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದದ್ದನ್ನು ಪವಾದಿಸುತ್ತಾರೆ.) (ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಸದಸಸ್ವತಿಯು ಹವಿಷ್ಯತಿ = (ಹವಿಷಃ ಕೃತಿಃ ಯಸ್ಮಿನ್ ಯಜಮಾನೇ ಸಾ ಹವಿಷ್ಯತಿ) ಎಂಬ ವೈಶ್ವತ್ತಿಯಿಂದ ಅಥವಾ ಹವಿಷು ಕೃತಿಂ ಸಂಪಾದನಂ ಯಸ್ಯ ಎಂಬವೈಶ್ವತ್ತಿಯಿಂದ) ಯಜಮಾನನನ್ನು, ಅದೃಢೋತಿ = (ಯಜ್ಞ ಮಾಡತಕ್ಕ ಯಜಮಾನನಿಗೆ) ಸಮೃದ್ಧನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಪ್ರೇರಕಂ = ಯಜ್ಞವನ್ನು, ಪ್ರಾಂಚಂ = ಪ್ರಕೃಷ್ಟತಯಾ ಅಂಚೆ = ಪ್ರವರ್ತತೇ ಎಂಬ ವೈಶ್ವತ್ತಿಯಿಂದ ಉತ್ತಮನ್ನಾಗಿ, ಕೃಣೋತಿ = ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ದೇವೇಷು = ದೇವ ವಿಷಯಗಳಾದ ಹೋತ್ರಾ = ದೇವತೆಗಳ ಆಹ್ವಾನಗಳನ್ನು, ಗಚ್ಛತಿ = ಹೊಂದುತ್ತಾನೋ, (ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೋ), ಆತ = ಆ ಕಾರಣ, ಸದಸಸ್ವತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಯಜ್ಞವು ಸಿದ್ಧಿ ಸುವುದಿಲ್ಲ. || ೪ ||

ಭಾ || ತಸ್ಮಾದ್ವಿಷ್ಣುತಸ್ತೃದ್ಧಿಂ ಕರೋತಿ ಯಜತೋ ವಿಭುಃ | ಕರೋತಿ ಚೋತ್ತಮಂ ಯಜ್ಞಂ ದೇವಾಹ್ವಾನಾನಿ ಗಚ್ಛತಿ

|| ೪ ||

ಅ || ಆದಕಾರಣ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಯಜ್ಞ ಮಾಡತಕ್ಕ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಆಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (ಆದರೆ ಸಫಲೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತೂ ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.) ಯಾಗವನ್ನು ಉತ್ತಮವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಭೋಗಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗಾದಿರೂಪ ಉತ್ತಮ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು) ದೇವತೆಗಳ ಆಹ್ವಾನಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ವಿ || ಈ ಮೂರರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊವಲು ಮೊದಲಿನವವನ್ನು ಕುರಿತು ಮೇಲು ಮೇಲಿನದ್ದು ಕಾರಣವು. ದೇವತೆಗಳ ಆಹ್ವಾನಗಳು ವಿಷ್ಣು ವಿಷಯಗಳೆಂದು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿದರೇನೋ ಯಜ್ಞವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉಪಭೋಗ್ಯವಾಗುವುದು (ವಿಷ್ಣು ವಿಷಯಗಳಾಗದೆ. ಇದ್ದರೆ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಉಪಭೋಗ್ಯ. ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಪುನಃ

ವಾದ ಯಜ್ಞದಿಂದಲೇ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಫಲವು ದೃಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಏವಂಚ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನೀನೇ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ನೀನು ಇಲ್ಲದೆ ಯಾಗವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂದದ್ದು ಯುಕ್ತವು. || ೮ ||

ಯ || (೧೮೫) ನರಾಶಂಸಂ ಸುಧ್ಯಮಮುಪಶ್ಯಂ ಸಪ್ರಥಸ್ತಮಂ |

ದಿವೋ ನ ಸದ್ಯಮುಖಸಂ

|| ೯ || ೩೫ || ೧೮ ||

ಅ || (ಯಾವ ನರಾಶಂಸನಿಗೆ) ಸದ್ಯಮುಖಸಂ = ಗೃಹ ರೂಪವಾದ ಯಜ್ಞವು, ಅಥವಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಅಗ್ನಿ ಗೃಹವೂ ಯಜ್ಞವೂ ಕೂಡ, ದಿವಃ = ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅತೀರಯವಾಗಿ ಪ್ರಿಯಂ = ಪ್ರಿಯವಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೋ, [ಅಂತಹ] ಸುಧ್ಯಮಂ = ಅತಿಧಾಷ್ಠ್ಯವಿರುವ, ಸಪ್ರಥಸ್ತಮಂ = (ಪ್ರಥಮವಾದ) ಅತಿರಯ. ತ ಗುಣ ವಿಸ್ತಾರದಿಂದ ಸಹಿತನಾದ, ನರಾಶಂಸಂ = ನರೈಃ ಆ ಶಂಸ್ಯತೇ [ಶಂಸು ಸ್ತುತೌ] ಎಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಪುರುಷರಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು (ನಾನು) ಅಪಶ್ಯಂ = ನೋಡಿದೆನೆನು. || ೩೫ || ೧೮ ||

ಭಾ || (೧) ನರೈಃ ಸ್ತುತೋ ನರಾಶಂಸೋ ಹರಿರ್ಭೃಷ್ಪತಮಶ್ಚ ಸಃ || [೨] ಗಣಾನಾಂ ಪ್ರಥಮಾಧಿಕ್ಯಾಸ್ತಪ್ರಥಸ್ತಮಂ ಕುರಿತಃ || [೩] ಯಸ್ಯ ಸ್ವರ್ಗಾದಪಿ ಗೃಹಂ ಮುಖಃ ಪ್ರಿಯಮಿವೇಯತೇ || ೯ || ೩೫ || ೧೮ ||

ಅ || (೧) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಪುರುಷರಿಂದ ಸ್ತುತೃನಾದುದರಿಂದ ನರಾಶಂಸನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅತಿಧಾಷ್ಠ್ಯವಿರುವವನು. (೨) ಅತನು ಗುಣಗಳ ಅತೀಯತ ವಿಸ್ತಾರಾಧಿಕ್ಯದಿಂದ ಸಪ್ರಥಸ್ತಮಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೩) ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಅಗ್ನಿ ಗೃಹವೂ ಯಾಗವೂ ಕೂಡ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಿಯದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೋ, ಅಂತಹನು. || ೯ || ೩೫ || ೧೮ ||

ಅವ || ೯ ಭುಕ್ತು-೨ ವರ್ಗ. ಅಗ್ನಿಮಾರುತ ದೇವತಾಕವು. ಗಾಯತ್ರ ಸೂಕ್ತ. |

ಯ || (೧೮೬) ಪ್ರತಿತ್ಯಂ ಚಾರುಮಧ್ವರಂ ಗೋಪೀಥಾಯ ಪ್ರ ಹೂಯಸೇ |

ಮರುದ್ಭಿರಗ್ನ ಆಗಹಿ

|| ೧ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿಃ = ಎಲೋ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಪ್ರಥಾನಾಗ್ನಿಯೇ, ಗೋಪೀಥಾಯ = ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, ಚಾರುಃ = ಮಂಗಳಕರವಾದ, (ಅಂದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಕ್ತ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ) ತ್ಯಂ = ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ಅಧ್ವರಂ ಪ್ರತಿ = ಎಲ್ಲಾ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಕುರಿತು, ಪ್ರಹೂಯಸೇ = (ನೀನು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ) ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತೀಯೋ, (ಆ ಕಾರಣ) ಮರುದ್ಭಿಃ = ವಾಯುಗಳಿಂದ (ಕೂಡಿಕೊಂಡು), ಆಗಹಿ = ಬಾ. || ೧ ||

ಭಾ || ಯಜ್ಞಂ ಪ್ರತಿಪ್ರತಿತ್ಯಂ ತಂ ಸಮ್ಯಕ್ ಶಾಸ್ತ್ರೀಕ್ತಲಕ್ಷಣಂ | ಆಹೂಯಸೇ | ೧ ||

ಅ || ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವೇಳಿದ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ ಆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಎಲ್ಲಾ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತೀಯೋ, (ಆ ಕಾರಣ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಾ.) || ೧ ||

ಯ || (೧೮೭) ನ ಹಿ ದೇವೋ ನ ಮತ್ಯೋ ಮಹಸ್ತವ ಕ್ರತುಂ ಪಃ |
ಮರುದ್ಭಿರಗ್ನ ಆಗಹಿ || ೨ ||

ಅ|| ಅಗ್ನೇ=ಎಲೋ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಕ್ರತುಂ=ಯಾಗವನ್ನು (ಕುರಿತು ಬರಲಿಕ್ಕೆ) ತವ=ನಿನಗಿಂತ, ಪಃ=ಬೇರೆಯಾದ, ದೇವಃ=ದೇವನು, ಮಹಃ=ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಪೂಜ್ಯನು, ನ ಹಿ=ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ಯಃ=ನ=ಮನುಷ್ಯನಾದರೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ಸುತರಾಂಸಿದ್ಧವು(ಆದ ಕಾರಣ) ಮರುದ್ಭಿಃ ಆಗಹಃ=ವಾಯುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಕೊಂಡು ಬಾ || ೨ ||

ಭಾ || (೧) ಮಹಾನ್ಯೈವ ತ್ವದನ್ಯೋಽಸ್ಮಿ ಕ್ರತುಂಪ್ರತಿ | (೨) ವಿಷ್ಣೌ ಹಿ ಮುಖ್ಯತೋಃ
ಭೋಕ್ತೃಯಮಗ್ನೌ ಕಾಂಕ್ಷಿದ್ವತೇ ಸುರಾಃ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಯಾಗಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ನನ್ನಿಂದ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತನಾದವನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಪೂಜ್ಯನು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. (೨) (ಇಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಭೇದದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ನಿನಗಿಂತ ಇತರನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬೀ ಅರ್ಥವು ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ (ಸಂಕೋಚವಿಲ್ಲದೆ) ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಯನ್ನು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಕೆಲವು ದೇವತೆಗಳನ್ನು (ವಿಷ್ಣಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿಕೊಂಡು ನಾರದ ಪರ್ಯಂತರಾದವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೆಳಗಿನವರೆಂದುತ್ತಮನೆಂದು ಸಂಕೋಚದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು || ೨ ||

ಯ || (೧೮೮) ಯೇ ಮಹೋ ರಜಸೋ ವಿದುರ್ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾಸೋ ಅದ್ರುಹಃ
ಮರುದ್ಭಿರಗ್ನ ಆಗಹಿ || ೩ ||

ಅ|| ಅದ್ರುಹಃ=(ನದ್ರುಹ್ಯಂತೀತಿ) ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ದ್ರೋಹ ಮಾಡದಿರುವ, ಯೇ ವಿಶ್ವೇದೇವಾಸಃ=ಯಾವ ವರುತಗಳು, ಮಹಃ=ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ರಜಸಃ=ಅನುರಾಗವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿವೇ ವಿದುಃ=ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, (ಅಂತಹ ದೂರದರ್ಶನಾದಿಗಳುಳ್ಳ) ಮರುದ್ಭಿಃ=ಮರುತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಯೇ ಆಗಹಃ=ಬಾ || ೩ ||

ಭಾ || ಮಹತೋ ರಂಜತಾಪ್ಸ್ವರ್ಗಾದದ್ರೋಗ್ಧಾರೋಽಖಿಲಂ ವಿದುಃ || ೩ ||

ಅ|| ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ದ್ರೋಹ ಮಾಡದಿರುವ ಮರುತಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅನುರಾಗವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೂತ ಕೊಂಡೇ ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ || ೩ ||

ಯ || (೧೮೯) ಯ ಉಗ್ರಾ ಅರ್ಕಮಾನ್ಯಚರನಾಧ್ಯಷ್ಟಾಃ ಓಜಸಾ |
ಮರುದ್ಭಿರಗ್ನ ಆಗಹಿ || ೪ ||

ಅ || ಯೇ=ಯಾವ, ಉಗ್ರಾಃ=ದೈತ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಕ್ರೂರವಾದ ಮರುತಗಳು ಓಡಸಾ=ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ, ಅನಾಥ್ಯಷ್ಟಾಸಃ=(ಧೃತುಶಕ್ತಿಬಂಧನೇ) ಅಭಿಭೂತರು (ಪರರಿಂದ ಪ್ರತಿಬದ್ಧವಾದ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರು) ಆಗದಿರುವವರಾಗಿ, ಅರ್ಕಂ=ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಅನ್ಯಚುಃ=(ಅರ್ಚ ಗತಿ ಪೂಜನಯೋಃ) ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೋ, (ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷತಃ ಸನ್ನಿಹಿತರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ) ಅಂತಹ, ಮರುದ್ವಿಃ=ನೇದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಯುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಆಗಹು=ಬಾ. || ೪ ||

ಭಾ || ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಅರ್ಕಂ ವಿಶೇಷೇಣ ಸನ್ನಿಧಿಸ್ತತ್ರ ಯದ್ಧರೇಃ || ೪ ||

ಅ || (ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸೂರ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಕಾರಣ ವೇನಂದರೆ) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿಶೇಷತಃ ಆ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸನ್ನಿಧಾನವು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಇದೆಯೋ ಆ ಕಾರಣ ಅರ್ಕಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ಎಂದು ವಿಶೇಷೋಕ್ತಿಯು ಯುಕ್ತವು. || ೪ ||

ಯ || (೧೯೦) ಯೇ ಶುಭ್ರಾ ಘೋರವರ್ಪಸಃ ಸುಕ್ಷತ್ರಾಸೋ ರಿಶಾದಸಃ |

ಮರುದ್ವಿರಗ್ನ ಆಗಹಿ

|| ೫ || ೩೬ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಶುಭ್ರಾಃ=ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ, (ಅಂದರೆ ಶುದ್ಧಗಳಾದ) (ಘೋರವರ್ಪಸಃ=ದೈತ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಕ್ರೂರವಾದ ಬಲವುಳ್ಳ, ಸುಕ್ಷತ್ರಾಸಃ=(ಕ್ಷಿ, ಕ್ಷಯೇ, ಅಥವಾ ಸ್ಥಿತಿವಾಸೇ, ತ್ರೈಪ್ ಪಾಲನೇ) ಜಿನ್ನಾಗಿ ಶೋರವನ್ನು ಅಥವಾ ಭೂಮ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ, ಅಥವಾ ದ್ರವ್ಯಾದಿ ನಾಶದಿಂದಲೂ ರಕ್ಷಿಸುವ, (ರಿಂ=ರಮ್ಯವಾದ ಶಂ=ಸುಖವನ್ನು ಆದಂತಿ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ರಿಶಾದಸಃ=ರಮ್ಯವಾದನಿರ್ದೋಷವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ, ಇಂತಹ, ಯೇ=ಯಾವ ಮರುತಗಳು ಇದ್ದಾಪ್ತೇ ಅಂತಹ, ಮರುದ್ವಿಃ= ನೇದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಭಗವದ್ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಆಗಹು= ಬಾ. || ೫ ||

ಭಾ || (೧) ಶುದ್ಧಾಃ ಘೋರಬಲಾಃ ಕ್ಷೇತ್ರಪ್ರಾಕಾರಃ ಕ್ಷತಿಕೋಟಿಸಿವಾ | ರಮ್ಯಸತ್ಪವಭೋಕ್ತಾರೋ ಮರುತೋ ಮಾರುತಶ್ಚತಃ (೨) ನಿತಾದೃಶಾನಿ ರೂಪಾಣಿ ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿಸ್ಥಾನಿ ಚೇತಿತಃ || ಪೃಥಗ್ವಾ ತಾದೃಶಾನ್ತೇವ ದೇವಗಾನ್ಯಸಿ ಸರ್ವಶಃ || ೫ || ೩೬ ||

ಅ || (೧) ಶುದ್ಧಗಳಾದ (ನಿರ್ಮಲವಾದ) ದೈತ್ಯರ ಮೇಲೆ ಕ್ರೂರವಾದ ಬಲವನ್ನು ತೋರಿಸುವವುಗಳು, ಜಿನ್ನಾಗಿ ಶೋರ ಭೂಮ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವುಗಳು, ಅಥವಾ ದ್ರವ್ಯಾದಿ ನಾಶದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವವುಗಳು (ದ್ರವ್ಯಾದಿಗಳು ನಾಶವಾಗದಂತೆ ಮಾಡುವವರು) ಮನೋಹರವಾದ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಣ್ಣುವ, ಇಂತಹವುಗಳು ವೇದಪ್ರತಿ ಪಾದ್ಯಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮರುತ ಎನ್ನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಭಗವದ್ರೂಪವಿಶೇಷಗಳು) (ಅಂತಹ ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬಾ.) (೨) (ಇಲ್ಲಿ ಮರುತ ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರೀನಿಷ್ಠನೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆಂಬುವುದು ಸಿದ್ಧವೇ. ಅಲ್ಲದೆ ರೂಪ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ರೂಪಗಳು ಪ್ರಾಣಸ್ಥಾನಿ= ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕಗಳಾಗಿರತಕ್ಕವುಗಳು ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣ ಅಪಾನಾದಿ ವಾಯುಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕವುಗಳು ಇವು ಮರುತ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯಗಳು. ಅಗ್ನಿಸ್ಥಾನಿ= ಜಾತಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕಗಳಾಗಿರುವ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಅಗ್ನಿಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯಗಳು. ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳಂತೆಯೇ ಮರುತ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ಇವೆ. ಅಧಿಷ್ಠಾ

ನಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವವುಗಳಲ್ಲ. (ಇವು ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ರೂಪಗಳು) ಅಂತಹ ಎಲ್ಲಾ ರೂಪಗಳೂ ಮರುತ್. ಆಗ್ನಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. (ಇದರಿಂದ ಅಧಿದೈವದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ರೂಪವು ಉಕ್ತವಾಯ್ತು.) ಇದು ಬಾಹ್ಯಾರ್ಥವು. || ೫ || ೩೬ ||

ಯು (೧೯೧) ಯೇ ನಾಕಸ್ಯಾಧಿ ರೋಚನೇ ದಿವಿ ದೇವಾಸ ಆಸತೇ |

ಮರುದ್ಭಿರಗ್ನ ಆಗಹಿ

|| ೬ ||

ಅ|| ಯೇ ದೇವಾಸಃ= ಯಾವ ಮರುತ್ ನಾಮಕ ದೇವತೆಗಳು, ನಾಕಸ್ಯ= ನಿರ್ದುಃಖವಾದ ಸ್ವರ್ಗದ, ಅಧಿ= ಮೇಲೆ, ದಿವಿ ರೋಚನೇ= (ರುಚಿದೀಪ್ತ) ಸೂರ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ, ಆಸತೇ= ಇರುತ್ತಾರೋ, ಆತಹ ಮರುತ್‌ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬಾ. (ಅಂತೂ ಸ್ವರ್ಗದ ಮೇಲೆ ಇರತಕ್ಕ ಸೂರ್ಯಾದಿ ರೂಪ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮರುತ್‌ಗಳು ಸನ್ನಿಹಿತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.) || ೬ ||

ಭಾ || (೧) ಸ್ವರ್ಗೋಪರಿ ಪ್ರಕಾಶೇಚ ಸೂರ್ಯಾದಾನಾಸತೇ ಸುರಾಃ | (೨) ನಾಚೋ ನಿರ್ದುಃಖರೂಪತ್ವಾದ್ಭ್ಯಾಃ ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪತಃ || ೬ ||

ಆ || (೧) ಸ್ವರ್ಗದ ಮೇಲೆ ಇರತಕ್ಕ ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮರುತ್ ದೇವತೆಗಳು ಸನ್ನಿಹಿತ ರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. (೨) (ಇಲ್ಲಿ ನಾಕಸ್ಯ= ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ದಿವಿ=ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಎಂದರೆ) ಕಂ=ಸುಖವು. ಆಕಂ=ಸುಖ ವಿರುದ್ಧವಾದ ದುಃಖವು. ನ ವಿದ್ಯತೇ ಆಕಂ ಆಸ್ಮಿನ್ ಎಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿರ್ದುಃಖ ಸುಖರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಾಕಃ, ಏವಂಚ ಸರ್ವಥಾ ದುಃಖಶೂನ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಾಕ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದುದು ಸ್ವರ್ಗವು. ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದ್ವ್ಯಾಃ ಎಂಬ ಪದವು ಸೂರ್ಯಾದಿ ರೂಪ ಅರ್ಥವುಳ್ಳದ್ದು. (ಏವಂಚ ದಿವಿ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಸೂರ್ಯಾದಿರೂಪ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥವು. ಆದಕಾರಣ ಪುನರುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ.) || ೬ ||

ಯು || (೧೯೨) ಯು ಈಂಬಯಂತಿ ಪರ್ವತಾನ್ ತಿರಃ ಸಮುದ್ರಮರ್ಣವಂ |

ಮರುದ್ಭಿರಗ್ನ ಆಗಹಿ

|| ೭ ||

ಆ || ಯೇ=ಯಾವ ದೇವತೆಗಳು, ಪರ್ವತಾನ್ = ಪರ್ವತಗಳನ್ನು, ಈಂಬಯಂತಿ=(ಈಖಿಗತ್) ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತಿರುಗಾಡಿಸುತ್ತಾರೋ, ಹಾಗೆಯೇ, ಅರ್ಣವಂ=ಜಲಗಳುಳ್ಳ, ಸಮುದ್ರಂ=ಸಾಗರವನ್ನು, ತಿರಃ= ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಇರುತ್ತಾರೋ, (ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅವರೂ) ಪರ್ವತಾನ್=ಜನ್ಮಗಳುಳ್ಳ ಪುರುಷರನ್ನು, ಈಂಬಯಂತಿ=ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅರ್ಣವಂ=ಜಲಾದಿಭೂತಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನೀರುಳ್ಳ, ಸಮುದ್ರಂ= ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು, ತಿರಃ=ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೋ, ನಿಯಮಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹ ಮರುನ್ನಾಮಕ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಮರುದಂತರ್ಗತಗಳಾದ ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಇರುವ, ಭಗವದ್ಭಾವವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಅಗ್ನೇ=ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಆಗಹಿ=ಬಾ. || ೭ ||

ಭಾ || (೧) ಪ್ರತೋಲಯಂತಿ ಚ ಗಿರೀಂಸ್ತಿರಸ್ಯತ್ಯಚ ಸಾಗರಂ || (೨) ಪುರುಷಾನ್ ಪ್ರಕೃತಿಂ ನಾಪಿ ಪರ್ವವಂತೋ ಹಿ ಜನ್ಮನಾ | ಪುರುಷಾಃ ಸುಸಮುದ್ರೇಕಾಕ್ಷಮುದ್ರಃ ಪ್ರಕೃತಿ

ಮಫತಾ || (೩) ಪ್ರೇಕ್ಷತೇ ಪುರುಷಾಣಾಂ ಚ ಪ್ರೇರಕಃ ಸನ್ ಸದಾ ಹರೇ | ಸ್ವರೂಪೈ
ಬೃಹದ್ಭಿಯುಕ್ತ ಆಯೋಹಿ ಸಮಸದ್ಗುಣೈಃ || ೭ ||

ಅ || (೧) ಮರುತ್‌ಗಳು ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹಾರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ತಿರುಗಾಡಿಸು
ತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಜಲಭರಿತವಾದ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. [೨] [ವಿಷ್ಣು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಾನ್
ಸಮುದ್ರಂಚಿ ಎಂಬುವುದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.] ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಪುರುಷರು ಜನ್ಮರೂಪವಾದ
ಪರ್ವತಗಳನ್ನರೋ, ಅದಕಾರಣ ಪುರುಷರು ಪರ್ವತಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೆನ್ನಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ
[ಉತ್ತಮತ್ವ] ವಿದ್ದುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸಮುದ್ರಃ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ. [ಜಲ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ಭೂತಗಳಿಗೆ
ಆಧಾರಳಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅರ್ಥವೆ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ.] ಹೀಗೆಮರುತ್‌ಗಳು ಪುರುಷರನ್ನೂ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೂ
ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ. [೩] ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಸದಾ ಪ್ರಕೃತಿಗೂ ಪುರುಷರೂ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿ ತನ್ನಿಂದ ನ್ಯೂನವೂ
ಅಧಿಕವೂ ಆಗದಿರುವ ಸಮಗಲೇ ಆದ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿ ನಿರ್ದುಷ್ಪ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ನಿನ್ನ ಒಂದು ರೂಪಗಳಿಂದ
ಕೂಡಿದವನಾಗಿಯೇ ಬಾ. [ರಾಜ್ಞಾ ಸಹ ಮಂತ್ರೀ ಸಮಾಗತಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಂತೆಯೇ ಮರುತ್ ನಾಮಕ ಭಗವ
ದ್ರೂಪಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಮಸದ್ಗುಣೈಃ ಎಂದದ್ದು.] || ೭ ||

ಯ || (೧೯೩) ಆಯೇ ತನ್ವಂತಿ ರತ್ನಿಭಿಸ್ತಿರಃ ಸಮುದ್ರಮೋಜಸಾ |

ಮರುದ್ಧಿರಗ್ನ ಆಗಹಿ

|| ೮ ||

ಅ || ಯೇ= ಯಾರು, ರತ್ನಿಭಿಃ= ತೇಜಸ್ಸುಗಳಿಂದ, ಜ್ಞಾನವಿರೇಷಗಳಿಂದ, ಅಥವಾ ಪ್ರಕಾಶಗಳಿಂದ,
(ಸಮಸ್ತವನ್ನು) ಆ ತನ್ವಂತಿ= ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತಾರೋ, ಹಾಗೆಯೇ, ಓಜಸಃ=ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ, ಸಮುದ್ರಂ=
ಸಮುದ್ರವನ್ನು, ತಿರಃ=ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೋ, [ಆದರೆ ಸಮುದ್ರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಗಾಂಭೀರ್ಯವುಳ್ಳವರಾಗಿರು
ತ್ತಾರೋ] ಅಂತಹ ಮರುತ್‌ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಆಗ್ನಿಯೇ ಬಾ. || ೮ ||

ಯ || (೧೯೪) ಅಭಿ ತ್ವಾ ಪೂರ್ವಾಃತಯೇ ಸೃಜಾಮಿ ಸೋಮ್ಯಂ ಮಧು |

ಮರುದ್ಧಿರಗ್ನ ಆಗಹಿ

|| ೯ || ೩೭ || ೧ || ೧೯ ||

ಅ || (ನಾನು)ತ್ವಾ ಅಃ= ನಿನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು, ಪೂರ್ವಾಃತಯೇ= ಪ್ರಥಮತಃ ಪಾಠ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ
ಸೋಮ್ಯಂ= ಸೋಮ ರೂಪವಾದ, ತ್ವಾಃ= ವ್ಯಾದುವಾದ ಪ್ರಸ್ತವನ್ನು, ಸೃಜಾಮಿ= ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತೇನೆ. ಆದ
ಕಾರಣ ಮರುತ್‌ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಆಗ್ನಿಯೇ ಬಾ! || ೯ || ೩೭ || ೧ || ೧೯ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತೇ
ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವತ್ಪ್ರಾಣ್ಯೇ ಪ್ರಥಮೋಧ್ಯಾಯಃ

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರು ವಿರಚಿಸಿದ ಭಗವತ್ಪ್ರಾಣ್ಯದ್ವಿ
೧ ನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯ್ತು.

ಅಶೇಷಗುಣಸಂಪೂರ್ಣಂ ಸರ್ವದೋಷವಿವರ್ಜಿತಂ ।

ಅನಂತಾನ್ನಯಸಂವೇದ್ಯಂ ವಂದೇಹಂ ಕಮಲಾಪತಿಂ ॥

ಪ್ರಣಮ್ಯ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಾದಿ ಗುರುಶೇಖರಾನ್
ಆದ್ಯಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಮಂತ್ರಾರ್ಥಾನ್ ಭಾಷ್ಯಟೀಕಾದಿರೂಪಿತಾನ್
ಸಮಗ್ರಹೀಷ್ಠ ಬಾಲಾನಾಂ ಬೋಧಾಯ ಪ್ರೀತಯೇ ಹರೇಃ ॥

ಕರೋತು ಮನು ಕಲ್ಯಾಣ ಹರಿಹರಯಮುಖಾಭಿಧಃ ।

ಗುರುಶ್ಚ ಮಧ್ವನಾಮಾ ಮೇ ವರದೋಽಪ್ತು ನಿರಂತರಂ ॥

॥ ೧ ॥

ತಂತ್ರಿ ನಾರಾಯಣೇನಾಸ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಕಾರ್ಣಾಟಿಕೀ ಕೃತಾ ।
ಭೂಯಾತ್ ಕುಸುಮ ಮಾಲೇವ ಪ್ರೀತ್ಯೈ ಮಾಧವ ಮಧ್ವಯೋಃ ॥

॥ ತ್ರೀಃ ॥

ಎ || (1) ಯದ್ಯಪಿ ಮೂವರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶುಭ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಒಬ್ಬನಿಗೇನೇ ಆದಾಗ್ಯೂ ಶುಭವಿನ್ಯಾಸವಾಚೋ ದೇವಾ^೨ ಆ ಗಣ್ಯತ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಚರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದ ಶುಭ ಎಂಬ ಒಬ್ಬನ ಸಾಮದಿಂದಲೇ ಮೂವರನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (2) ಸ್ತ್ರೀಮಃ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಒಂದುಸ್ತ್ರೀಯು ಒಬ್ಬನನ್ನು ಎಂಬ ಹೇಳಿಯದೆ. ಆದ ಕಾರಣ ವಿಶ್ವೇಭಿಃ ಎಂದು ಸ್ತ್ರೀತ್ವಗಳಿಗೆ ಬಹುತ್ವ ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ.

ಎಂದರೆ ಒಂದೇ ವೇದಾದಿ ಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕೂ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಬಹುಮಂದಿ ಇರುತ್ತಾರೆ, ಅದಕಾರಣ ವಿವೇಚನೆ ಎಂದು ಬಹುವಚನವು ಕೂಡುತ್ತದೆ. (3) ಅಕಾರಿ ಎಂದು ಭೂತ ಕಾಲಿಕವನ್ನು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿದ್ದು ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಭವಿಷ್ಯತ್ತಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದರೆ—ವೇದವು ಅನಾದಿ ನಿತ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವುದೂ ಪ್ರವಾಹಕ; ಅನಾದಿ ನಿತ್ಯವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪೂರ್ವ ಕಾಲೀನ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಾ ಕಾಲೀನ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಾ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಕಾರಿ ಎಂದು ಭೂತಕಾಲಿಕ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು. (4) ಮತ್ತು ಮುಷ್ಕಗ ಪ್ರವಾಹವೂ ಅನಾದಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೊದಲಿನ ಮೇಧಾಶಿಥಿ ಮೊದಲಾದ ಮುಷ್ಕಗಳು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಕಾರಿ ಎಂದು ಭೂತಾರ್ಥಕ ಲುಚ್ ಪ್ರಯೋಗವು ಯುಕ್ತವು. (5) ಮುಷ್ಕ ವಿವಕ್ಷಾದಲ್ಲಿ ಅದರೂ ಮಾನುಷಾ ವಿನ ಹಿ ತೇ ದೇವಾಃ ಜಾತಾಃ ಎಂದುನಿಗಮವು (ಸಮಾಖ್ಯಾ ಶ್ಲೋಕಿಯು) ತಪುಪಯೋಗಿ ಬಾದರಾಯಣಸಂಭಾಷಣೆ, ಮನುಷ್ಯಾನಾಮೋನ ಸತಾಂ ದೇವಾದಿತ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಃ ಪರಿ (ಬ್ರ. ಸೂ. ೧. ೩. ೨೬) ಎಂದು ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯ, ಇವುಗಳಿಂದ ಒಂದೇ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಾಗಿರತಕ್ಕ ವೇದ ದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಮುಖಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಎಂದರ್ಥವು. (6) ಮರ್ತಾಸಃ ಸಂತೋ ಅನುತ್ಕರ್ಮಾಃ ಸುತಃ | ಸೌಧಸ್ತನಾ ಋಭವಃ ಸೂರಜಸ್ವಸೇ ಎಂದು ಉತ್ತರತ್ರ ಇವು ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ ಒಂದೇ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕು. ಬಾಕಿ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥ

|| ೧ ||

ಋ || (೧೯೬) ಯ ಇಂದ್ರಾಯ ವಚೋಯುಜಾ ತತಕ್ಷುರ್ಮನಸಾ ಹರಿ |

ತಸಿಾಭಿಯಂಜ ಮಾತತ

|| ೨ ||

ಅ || ಯೇ=ಯಾವ ಋಭುಗಳು. ಇಂದ್ರಾಯ=ಇಂದ್ರನ ಉದ್ಧಿಶ್ಯ, ವಚೋಯುಜಾ=ವಚಸಾಯು ಪೈತೇ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸಾರಣಿಯ ವಾಚ್ಯತ್ವದಿಂದಲೇ (ರಥದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಗಳಾಗುವ, ಹರಿ=ಕುದುರೆ) ಳನ್ನು ಮನಸಾ=ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ, ತತಕ್ಷು=ತಕ್ಷಕರಣೇ) ಮಾಡಿರುವರೋ, ಯೇಚ=ಯಾರು, ರಮಾಫ=ಶನೋ ಮನ್ನಿಸ್ತ ತಾಬುದ್ಧೇಃ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತಗಳಾದ ಬುಧ್ಧಿಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞಂ=ಯಜ್ಞ ಭಾಗವನ್ನು, ಅರತ=(ಅರಣ್ಯಾಸ್ತೇ ಹೊಂದಿರುವರೋ, ಅಂತಹವರಿಗೋಸ್ಕರ ಸ್ತುತಿಯು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. (ಇಲ್ಲಿ ಋಭಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಲಿಂಗಗಳು ಅವಾವ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಭಗವದ್ರೂಪ ಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಗಳೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಾಂತೂಪದೇಶೋಃ ವಾಮದೇವಮತ್ಯಾ(೧.೧.೩). ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ಅವರವರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತ ರೂಪವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ (ವಿನಾ ಮಾಡಬೇಕು.) (ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆದರೂ) (ಯೇ=ಯಾವ ಭಗವದ್ರೂಪ ವಿರೇಷಗಳು, ರಮಾಫಃ=ಇಂದ್ರದೇವರು ಮಾಡಿರುವ, ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತವಾದ ಬುದ್ಧಿ ಸಾಧ್ಯಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ, (ಸಂತುಷ್ಟಗಳಾಗಿ) ಯಜ್ಞಂ=ಇಂದ್ರನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಯಜ್ಞವನ್ನು (ಋಭುಗಳಿಗೆ) ಆಶತ=ಹೊಂದಿರುತ್ತಾಪೋ, ಇಂದ್ರನ ಉದ್ಧಿಶ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾತ್ರದಿಂದ ವಾಚ್ಯತ್ವದಿಂದಲೇ ರಥದಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳನ್ನಾಗಿ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾಪೋ ಅಂತಹ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಾಗಿ ಸ್ತುತಿಯು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. (ಹಿಗಯೇ ಮೇಲಿನ ಮುಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವರಿಗಾಗಿ ರಥ ಕರಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಇತರ ಕರಣಗಳಿಂದ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.) (ಆಧ್ಯಾತ್ಮರೂಪವು ಯಾವ ಋಭುನಾಮಕ ಭಗವದ್ರೂಪ ವಿರೇಷಗಳು ಶರೀರದಲ್ಲಿರತಕ್ಕವುಗಳು ಬಿಂಬಾದಿರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಎನಯಾಕರಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಭಕ್ತರ ಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ವೇದಾನುಸಾರಗಳನ್ನಾಗಿ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿ

ದಿಂದಲೇ ಮಾಡಿರುತ್ತಾಪೋ ತತ್ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತ ಬುದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾಪೋ ಅಂತಹ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರವು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. || ೨ ||

ಭಾ || (೧) ನಾಜ್ಞಾತ್ರೇಣೈವ ಯೋಜ್ಯಾ ಯೇ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯ ವಾಜಿನೌ | ಶಮಿಭಿರ್ವಿಷ್ಣು
ನಿಷ್ಕಾಭಿರ್ಯಜ್ಞಂ ಭಾಗಂ ಚ ಲೇಭಿರೇ || (೨) ಭಗವಾಂಶ್ಚೈತದಖಿಲಂ ಕೃತವಾನ್
ಭುಷು ಸ್ಥಿತಃ || ಪೃಥಗ್ವಾ ಫಲದಾತೃತ್ವಾತ್ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಯಾವ ಬುಭುಗಳು ಇಂದ್ರನ ಉದ್ದಿಶ್ಯ ಕುದುರಿಗಳನ್ನು ಸಾರಥಿಯ ವಾಜ್ಯಾತ್ಮದಿಂದಲೇ ರಥದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನಾಗಿ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಯಾರು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತ ಗಳಾದ ಬುದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞ ಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹವರಿಗೆ ಸಮಸ್ತಾರವು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. (೨) (ಪಾಗಾದರೆ ಬುಭುಗಳು ಇಂದ್ರನ ಭೃತ್ಯರಾದುದರಿಂದ ಇಂದ್ರನಿಗಾಗಿ ಬುಭುಗಳಿಗೆ ರಥದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯೋಪ ನಾದಿಗಳು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯರಾಗಿದ್ದವರು ದೇವತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಯಜ್ಞ ಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆಂಬುವುದೂ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಇಂದ್ರನ ಭೃತ್ಯನಾಗದಿರುವುದ ರಿಂದಲೂ ಹೊಸತಾಗಿ ದೇವತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಆತನಿಗೆ ಇಂದ್ರನ ಉದ್ದಿಶ್ಯ ಇತರ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡತಕ್ಕ ಆಶ್ರ ನಿನಿರ್ಮಾಣಾದಿಗಳು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತವೆಂದರೆ) ಶ್ರೀ ಭಗವಂತನು ಬುಭುಗಳಲ್ಲಿದ್ದವನಾಗಿ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಆಶ್ರ ನಿನಿರ್ಮಾಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. (ಏತತ್ ಎನ್ನುವುದರಿಂದಲೇ ಆಶ್ರ ನಿನಿರ್ಮಾಣಾದಿಗಳು ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಾದರೂ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ರಥ ನಿನಿರ್ಮಾಣಾದಿಗಳಿಗೂ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಬೇಕೆನ್ನುವ ಉದ್ದಿಶ್ಯ ಆಖಿಲಂ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು.) (ತತ್ರ ತತ್ರ ಸ್ಥಿತೋ ವಿಷ್ಣುಸ್ತತ್ತಚ್ಚಕ್ರೇಃ ಪ್ರಬೋಧಯನ್ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಆವಾಸ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಅವರವರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾದ ಶ್ರೀ ಭಗವಂತನಿಂದಲೇ ಮಾಡಲ್ಪಡು ತ್ತವೆ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವು.) ಅಥವಾ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವವನಾದುದರಿಂದ ಬುಭು ಗಳಲ್ಲರತಕ್ಕ ರೂಪವನ್ನು ಹೊರತೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ತನ್ನ ಈಶ್ವರ ರೂಪದಿಂದಲೇ ಆಶ್ರ ನಿನಿರ್ಮಾಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. || ೨ ||

ಋ || (೧೯೭) ತಕ್ಷನ್ನಾಸತ್ಯಾಭ್ಯಾಂ ಪರಿಜ್ಞಾನಂ ಸುಖಂ ರಥಂ |

ತಕ್ಷನ್ ಧೇನುಂ ಸಬರ್ದುಘಾಂ

|| ೩ ||

ಅ || (ಬುಭುಗಳು) ನಾಸತ್ಯಾಭ್ಯಾಂ=ಆಶ್ರಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿಗಾಗಿ, ಪರಿಜ್ಞಾನಂ=ಸಮಸ್ತ ಭೂಮಿಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಹೋಗುವ, (ತಡೆಯಿಲ್ಲದ ಗತಿಯುಳ್ಳ) ಸುಖಂ=ಆನಂದ ಯಾಸದಿಂದ ಹೊರಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ, ರಥಂ=ರಥವನ್ನು, ತಕ್ಷನ್=ಮಾಡಿದರು. ಸಬರ್ದುಘಾಂ=(ಬಕಾಮನೇ) ಸಮಸ್ತ ಕಾಮ್ಯಗಳನ್ನು ಕರೆಯುವ, (ಕೊಡುವ) ಧೇನುಂ=ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ಕಾಮಧೇನುವನ್ನೂ, ತಕ್ಷನ್=ಮಾಡಿದರು. (ಯದ್ವಪಿ ಆಶ್ರಿನೀ ದೇವತೆ ಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನಾಸತ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಆದರೂ ಆತನ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಸದಾಃವಿಯೋಗೌ ದಿವಿಜೇಷು ದಸೌ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅವಿಯುಕ್ತರಾದುದರಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ನಾಸತ್ಯರೆಂದು ಕೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ ನಾಮಗಳಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ನಾಸತ್ಯದಸೌ ಕ್ರಮಶಃ ಪ್ರಸೂತೌ, ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಸತ್ಯದಸೌ ಪರಮಸ್ಯ ನಾಸ ಎಂದು ಭಾಗವತದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿರುವರು.)

|| ೩ ||

ಭಾ || (೧) ಪರಿತೋಜ್ಞಾಂ ಯತಶ್ಚರೀತಃ | ಪರಿಜ್ಞಾತೋ ರಥಃ (೨) ಕಾಮ್ಯಂ ಸಬರೀ
ಭಿಧೀಯತೇ | ಬ ಕಾಮನ ಇತಿ ಹ್ಯಸ್ಮಾತ್ || ೪ ||

ಅ || (೧) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ರಥವು ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೋ, ಅದಕಾರಣ
ರಥವು ಪರಿಜ್ಞಾ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. (೨) (ಸಬರ್ದುಫಾಂ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿದ್ದ ಸಬರ್ ಎನ್ನುವುದರ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.)
ಬ ಕಾಮನೇ ಎನ್ನುವ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ರ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಸಡಾಗಮವೂ ಬಂದರೆ
ಸಬರ್ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಸಬರ್ ಎನ್ನುವ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸರ್ವಕಾಮ್ಯವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. || ೨ ||

ಮು || (೧೯೮) ಯುನಾನಾ ಪಿತರಾ ಪುನಃ ಸತ್ಯ ಮಂತಾ ಮುಜೂಯವಃ |

ಯುಭವೋ ಏಷ್ಯಕ್ರತ

|| ೪ ||

ಅ || ಮುಭವಃ=ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯರಾದುದರಿಂದ ಮುಭು ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ವಿಷ್ಣುರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳೂ
ಅಥವಾ ಕರ್ಮವು ಸತ್ಯವಾಗಿ ಉಳ್ಳವರು, ಅಥವಾ ಮತಂ=ಯಜ್ಞ ಭಾಗವನ್ನು ಭೇತಃ=ಹೊಂದಿರುವ ಮುಭು
ಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ, ಮುಜೂಯವಃ=ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಮುಜುಗಳನ್ನು ತಮಗೆ
ಸ್ವಾಮಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಇಚ್ಛಿಸುವವರಾಗಿ (ಅಂದರೆ ಮುಜುಗಳ ಭಕ್ತರಾಗಿ) ಸತ್ಯಮಂತಾಃ=ಆಮೋಘ ಮಂತ್ರಗಳು
ಳ್ಳವರಾಗಿ, ಪಿತರಾ=ಸುಧನ್ವಾ ಎನ್ನುವ ತನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು, ತನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನು ಕೂಡ, ಪುನಃ=ತಿರುಗಿ,
ಯುನಾನಾ=ತರುಣರನ್ನಾಗಿ, ಆಕ್ರತ=ಮಾಡಿದರು. (ಜೀರ್ಣರಾದ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿ ತರುಣ
ರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು.) ಮತ್ತು, ವಿಷ್ಣುಃ=(ವೇತನವಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವಾಮಿಯ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಯಾವ ಕರ್ಮವು ಮಾಡ
ಲ್ಪಡುತ್ತದೋ, ಅದು ವಿಷ್ಣುವೆನಿಸುತ್ತದೆ) ಅಂತಹ ಕರ್ಮವನ್ನು (ಏಕಂ ಚಮಸಂ ಚತುರಃ ಕೃಣೋತನ
ಎಂದು ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ, ಆಕ್ರತ= (ದುಕ್ಕ ಇ ಕರಣೇ) ದೇವತೆಗಳಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. (ಇಲ್ಲಿ ಮುಜು ಭಕ್ತತ್ವ
ಮೊದಲಾದ, ಅನ್ಯರಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಅವರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೇಳಿದ್ದೆಂದು
ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ ನೀಚತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡುವ ಲಿಂಗವು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತ
ದೆಂದರೆ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರತ್ವರೂಪವಾದ ಸಮಸ್ತ ವ್ಯಾಪಾರ ಕರ್ತೃತ್ವರೂಪವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆನೇ
ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕೂಡುತ್ತದೆ.) || ೪ ||

ಭಾ || (೧) ಸುಧನ್ವೇಷಾಂ ಪಿತಾ ಸ್ಕೃತಃ | (೨) ಬೃಹದ್ವತೇಃ ಕಾಮಧೇನುಮ್ಯಜುಭಕ್ತಾ
ಮುಜೂಯವಃ || (೩) ಅನೇತನಂ ಸ್ವಾಮಿಬಲಾತ್ಕರ್ಮಾ ವಿಷ್ವಕ್ರತೇಃ ಕೃತಃ ||
(೪) ಯುಕಭೂಮಿಜ್ಞಾನಭೂಮಿಭಾಗವಾನ್ಯಭೂರಿತಃ || (೫) ಯೇಷಾಂ ಭೂತ
ಮೃತಂ ಕರ್ಮ ಯಜ್ಞ ಭಾಗಾಪ್ತೀತೋಪಿ ತೇ || ೪ ||

ಅ || (೧) (ಮುಭುಗಳಿಗೆ ತಂದೆಯು ಯಾರಿಂದರೆ) (ಸುಧನ್ವಾ ಎಂಬ ಅಂಗೀರಸನಿಗೆ ಮುಭುಃ ವಿಭಾ
ವಾಜಃ ಎಂಬ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳು ರಥಕಾರರಾದರು, ಎಂದು ಅಶ್ವಾದತ್ಸಮತಕ್ಷತ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವರು.
ಅದ ಕಾರಣ) ಸುಧನ್ವಾ ಎನ್ನುವವನು ಈ ಮುಭುಗಳ ತಂದೆಯು. (೨) (ಹಿಂದಿನ ಮುಕ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಬರ್ದುಫ
ಫಾಂಧೇನುಮತಕ್ಷನ್ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಕಾಮಧೇನುವು ಯಾರದ್ದೆಂದರೆ) (ಇಂದ್ರೋ ಹರಿ
ಯುಯಾಜೇ ಅಶ್ವಿನಾ ರಥಂ ಬೃಹಸ್ಪತಿರ್ವಿಶ್ವರೂಪಾಮುಪಾಜತ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಕುಮಾರಗಳನ್ನು
ಹೊಂದಿದನು. ಅಶ್ವಿನೀ ವೇದತೆಗಳು ರಥವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು, ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ವಿದ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ಕಾಮಧೇನು

ವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವದರಿಂದ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ಕಾಮಧೇನುವನ್ನು ಎಂದರ್ಥವು. (ಮುಜಾ ಯನ ರಬ್ಬಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಬೃಹ್ಮ ಪದವಿಗೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮಿಂದ ಸೇವ್ಯರನ್ನಾಗಿ ಇಚ್ಛಿಸುವವರು ಮುಜಾಯವರು. ಮುಜಾಗಳ ಭಕ್ತರು. (ಭಕ್ತರು ತಮ್ಮ ನಿಮಾನುಕರನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೆ.) (೨) (ವಿಷ್ಣುಕ್ರತ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) (ಯದ್ಯಪಿ ವಿಷ್ಣು ಎಂಬ ಪದವು ವಿಷ್ಣುರ್ವ್ರತಂ ಎಂದು ಕರ್ಮ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿತವಾಗಿದೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ರೂಢ್ಯನುಸಾರವಾಗಿ ಸಂಬಳವಿಲ್ಲದ ಸ್ವಾಮಿಯ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಯಾವುದು ಕರ್ಮವು ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೋ, ಅದು ವಿಷ್ಣು ಎನ್ನುತ್ತದೆ. ಮುಘುಗಳು ತಮ್ಮ ಮಾತಾ ಪಿತೃಗಳನ್ನು ಜೀರ್ಣರಾದವರನ್ನು ತರುಣರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. (ಹೇಗೆಂದರೆ ಅನೋಘ ಮಂತ್ರವುಳ್ಳವ ರಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ. ಅದೂ ಹೇಗೆಂದರೆ ಮುಜಾಗಳ ಭಕ್ತರಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೇ. ಅಂತಹ ಕರ್ಮವನ್ನು ಏಕಂಚಮ ಸಂಜಂತುರೇ ಕೃಣೋತನ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿದರು.) (೪) ಮುಘು ಶಬ್ದವನ್ನು ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಚನಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಬೃತ ಭೂಮಿಃ=ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನೋ, ಅದ ಕಾರಣ ಮುಘಃ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. (೫) ಮುಘು ಶಬ್ದವನ್ನು ಇತರ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವ ದೇವತೆಗಳ, ಬೃತಂ= (ಬೃತಂ ಸತ್ಯಂ ತಥಾ ಧರ್ಮಃ ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ) ಕರ್ಮವು, ಭೂತಂ= (ಭೂತವತ್ತಾಯಾಂ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ) ಸತ್ಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಆ ದೇವತೆಗಳು ಮುಘುಗಳೆನಿಸು ತ್ತಾರೆ. (ಅವರು ಯಾವುದು ಅಸಾಧ್ಯ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಅದು ಸತ್ಯವೇ. ಅದು ಎಂದ್ರಜಾಲಿಕವಲ್ಲ.) ಅಥವಾ ಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರು ಮುಘುಗಳು. (ಬೃತ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮುಕಾರವು, ಭಾಗ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭುಶಬ್ದವು.) ಅಥವಾ ಬೃತಂ=ಯಜ್ಞ ಭಾಗವನ್ನು ಭೂತಾಃ=ಹೊಂದಿದವರು ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಅವರು ಮುಘುಗಳೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೪ ||

ಮು || (೧೯೯) ಸಂ ವೋ ನಮಾಸೋ ಅಗ್ನತೇಂದ್ರೇಣ ಚ ಮರುತ್ವತಾ |

ಅದಿತ್ಯೇಭಿಶ್ಚರಾಜಭಿಃ ||

|| ೫ || ೧ ||

ಅ || (ಎಲೋ ಮುಘುಗಳೇ) ಮದಾಸಂ=ಮದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಾದ (ಹರ್ಷ ಹೇತುಗಳಾದ) ಇಂದವಃ= ಸೋಮಗಳು ಮರುತ್ವತಾ=ಮರುತಃ ಅಸ್ಯಸಂಘಿ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಮರುತ್ಗಳು ನಿಯಮ್ಯರಾಗಿ ಉಳ್ಳ, ಇಂದ್ರೇಣಚ=ಇಂದ್ರನಿಂದಲೂ, ರಾಜಭಿಃ=ರಾಜರಾದಿ(ವೃತ್ತಿ) ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ, ಅದಿತ್ಯೇಭಿಶ್ಚ=ಅದಿತ್ಯ ರಿಂದಲೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ವಃ=ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸಮಗೃತಂ=(ನಮ ಪೂರ್ವಾತ್ ಗಮ್ಯಗತೌ) ಹೊಂದಿದವು || ೫ ||

ಭಾ || ಸವೇಂದ್ರೇಣ ಸದಾದಿತ್ಯೈಃ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಯಾಽಪ್ತಾ ಕಮಿಂದವಃ ||

|| ೫ || ೧ ||

ಅ || ಎಲೋ ಮುಘುಗಳೇ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಅಭಿಮುಖ್ಯಮಾನಗಳಾದ ಸೋಮಗಳು ಇಂದ್ರನಿಂದಲೂ ಅದಿತ್ಯರಿಂದಲೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡೇ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹೊಂದಿದವು. (ಇವರಿಂದ ಮುಘುಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರ, ಅದಿತ್ಯರಿಂದ ಮುಘಿ ಸೋಮಪಾನವಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವು) || ೫ || ೧ ||

ಮು || (೨೦೦) ಉತತ್ಯಂ ಚಮಸಂ ನವಂ ತ್ವಷ್ಟ್ವದ್ವೇನಸ್ಯ ನಿಷ್ಕೃತಂ |

ಅಕರ್ತ ಚತುರಃ ಪುನಃ

|| ೬ ||

ಅ || ಉತ=ಮತ್ತೂ (ಮುಘುಗಳು) ತ್ಯಂ=ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, (ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಜೀರ್ಣವಾದ ಒಂದೆ) ಚಮಸಂ=ಪಾನಘಾಷನವನ್ನು ಪುನಃ=ತಿರುಗಿ, ನವಂ=ನೂತನಗಳಾದ, ಚತುರಃ= ನಾಲ್ಕು ಚಮಸ

ಗಳನ್ನು, ಅಕರ್ತ=ಮಾಡಿದರು. ಹೀಗೆ ತೃಷ್ಣದೇವಸ್ಯ ತೃಷ್ಣದೇವತೆಯ, ನಿಷ್ಕೃತಂ=ಶುಕ್ರೋಷಣೆಯನ್ನು, ಅಕರ್ತ=ಮಾಡಿದರು.

ವಿ || ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕಳುಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಆಗ್ನಿಯೂ ತೃಷ್ಣದೇವತೆಯೂ ಕೂಡ ಋಭುಗಳೊಡನೆ ಇದೊಂದು ಜೀರ್ಣವಾದ ಚಮಸವು. ಇದರಂತೆ ಇರುವ ಹೊಸ ನಾಲ್ಕು ಚಮಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ಆ ಋಭುಗಳು ೨. ಅಥವಾ ೩ ಚಮಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವೆವು ೪ ಚಮಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಶಕ್ಯವೆಂದರು. ತಿರುಗಿ ಆಗ್ನಿಯೂ ತೃಷ್ಣದೇವತೆಯೂ ನಿರ್ಬಂಧ ಮಾಡಲು, ೨. ೩. ಮಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ತಾವು ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ತೃಷ್ಣಾದಿಗಳ ಸೇವೆಯನ್ನು (ನಾಲ್ಕು ಚಮಸಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ರೂಪಸೇವೆಯನ್ನು) ಮಾಡಿದರು. || ೬ ||

ಭಾ || ಏಕಂ ಚಮಸಂ ಚತುರಃ ಕುರುತೇತ್ಯಾಹ ತಾನ್ತುರಾ | ತೃಷ್ಣಾಗ್ನಿಶ್ಚೈವ ದೇವಾನಾಂ
ವಾಕ್ಯಾತ್ತದಪಿ ಪ್ರೇಕೃತಂ ದ್ವಾ ದಿಸ್ತೋಕ್ತಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ತೃಷ್ಣಃ ಶುಕ್ರೋಷಣಂ ಕೃತಂ
ತಂ ಪೂರ್ವಕೃತಮೇವೈಕಂ ಚಮಸಂ ಚತುರೋಕ್ತತ || ೬ ||

ಅ || ತೃಷ್ಣ ದೇವತೆಯೂ ಆಗ್ನಿಯೂ ಕೂಡ ದೇವತೆಗಳ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರ ಆ ಋಭುಗಳೊಡನೆ ಒಂದು ಚಮಸವನ್ನು ಪುನಃ ಇದರಂತೆ ಇರುವ ನಾಲ್ಕು ಹೊಸ ಚಮಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಎಂದು ಮೊದಲು ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ಋಭುಗಳಿಂದ ದುಷ್ಕರವಾದುದಾಗ್ಯೂ ಅದು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅವರ ನಿರ್ಬಂಧದಿವ ತಾವು ಹೇಳಿದ ೨ ಯಾ ೩ ಮಾಡುತ್ತೇವೆಂಬುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತೃಷ್ಣ ದೇವತೆಯ ನಾಲ್ಕು ಚಮಸಗಳ ನಿರ್ಮಾಣರೂಪವಾದ ಸೇವೆಯು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಜೀರ್ಣವಾದ ಒಂದೇ ಒಂದು ಚಮಸವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಹೊಸ ಚಮಸಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. || ೬ ||

ಋ || (೨೦೧) ತೇ ನೋ ರತ್ನಾನಿ ಧತ್ತವ ತ್ರಿರಾ ಸಾಪ್ತಾನಿ ಸುನ್ವತೇ |

ಏಕಮೇಕಂ ಸುಶಸ್ತಿಭಿಃ

|| ೭ ||

ಅ || (ಯೇ=) ಇಂತಹ ಯಾವ ಋಭುಗಳು ಇವ್ವಾರೋ ತೇ=ಅಂತಹ ನೀವು ನಃ=ನಮ್ಮ. ಸುನ್ವತೇ=ಯಜಮಾನನಿಗೋಸ್ಕರ, ತ್ರಿಃ=ತ್ರಿಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ, ಸಾಪ್ತಾನಿ=ಸಪ್ತ ಸಂಖ್ಯಾಕಗಳಾದ, ರತ್ನಾನಿ=ಚತುರ್ವೇದ, ಇತಿಹಾಸ, ಪುರಾಣ, ಪಂಚರಾತ್ರಗಳೆಂಬ ರತ್ನಗಳನ್ನು, ಅಥವಾ ತರ್ಕ, ವಿಮಾನಃ ಸ ಸಹಿತ ಪಂಚವೇದಗಳೆಂಬ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಸಪ್ತ ಭಂದಸ್ಸಗಳನ್ನು, (ಉಷ್ಣಿಕ್, ಅನುಷ್ಠಪ್, ಬೃಹತಿ, ವಿರಾಟ್, ತ್ರಿಷ್ಠಪ್, ಜಗತಿ ಭಂದಸ್ಸಗಳನ್ನು,) (ದೇವತಾಂತರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಚಕ್ರಂ ರಥೋ ಮಣಿರ್ಭಾರ್ಯಾ ನಿಧಿರಶ್ಲೋ ಗಜಸ್ತಥಾ | ಏತಾನಿ ಸಪ್ತ ರತ್ನಾನಿ ಪೂರ್ವೇಷಾಂ ಚಕ್ರವರ್ತಿನಾಂ || ಚಕ್ರಂ=ಸೇನೆಯು, ಅಥವಾ (ಚಕ್ರಂ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪೃಕ್ಷರಂತು ಎಂಬ ಕೋಶದಿಂದ) ರಾಷ್ಟ್ರವು, ರಥಃ=ರಥವು, ಮಣಿಃ=ಪುಷ್ಪ ರಾಗ ಮೊದಲಾದ ಮಣಿಯು, ಭಾರ್ಯಾ=ಹೆಂಡತಿಯು ನಿಧಿಃ (ನಿಧಿರ್ನಾ ಶೇವಧಿಭೇದಾಃ ಪದ್ಮ ಶಂಖಾದಯೋ ನಿಧೇಃ | ಎಂಬ ಕೋಶದಿಂದ) ಪದ್ಮ ಶಂಖಾದಿಗಳ ವಾದುದು ನಿಧಿಯು. ಮಹಾ ಪದ್ಮಶ್ಚ ಶಂಬುಶ್ಚ ಶಂಖೋ ಮುಕರ ಕಚ್ಛಪಾ | ಮುಕುಂದ ಕುಂದ ನೀಲಾಶ್ವವರಾಶ್ಚ ನಿಧಯೋ ನವ | ಎಂದು ಒಂಭತ್ತು ನಿಧಿ ಪ್ರಭೇದಗಳು. (ಚಕ್ರಂ ರಾಷ್ಟ್ರಂ ವರ್ತಯತಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿನಃ) ಅಶ್ವಃ=ಕುದುರೆಯು, ಗಜಃ=ಆನೆ, ಇವು ಎಳೆ ಮೊದಲಿನ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಪುನಃ

ನೋಕ್ಷಗಳಾದ ಸಪ್ತ ರತ್ನಗಳು. ಎಂದು ಹೇಳಿದ ರತ್ನಗಳನ್ನು, ಅಥತ್ತನ=ಕೊಡಿದಿರಿ. ಸುಶಸ್ತಿಭಿಃ(ಶಂಸು ಸ್ತುತೌ) ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಕಾರಣಗಳಾದ, ಅವಾವ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ, ಏಕಮೇಕಂ ವಾ=ಈ ರತ್ನಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ರತ್ನವನ್ನಾಗಲೀ, ಅಥತ್ತನ=ಕೊಡಿದಿರಿ. ಅಂತಹ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಕೊಡಿದಿರಿ. || ೭ ||

ಭಾ || (೧) ಸಪ್ತಸಂಖ್ಯಾನಿ ರತ್ನಾನಿ ತ್ರಿಕಾಲೇಷ್ಟಪಿ ಧತ್ತನ || (೨) ಪುರಾಣ ಹಂಚರಾತ್ರೇ
ತಿಹಾಸವೇದಾನ್ ಹರಿಶ್ಚಥಾ | ಮಿಮಾಂಸಾತರ್ಕಸಹಿತಾನ್ ಪಂಚನೇದಾ
ನಥಾಪಿವಾ | ಸಪ್ತ ಭಂದಾಂಸಿ ವೈಕೃಕಂ ತದ್ಗುಣೈರವಿಶ್ವೈಃ ಸಹ || ೭ ||

ಅ || (೧)ಅತೀತಾದಿ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಏಳು ಸಂಖ್ಯಾಕ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಕೊಡಿದಿರಿ. (ದೇವತಾಂತರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರಂ ರಥಃ ಇತ್ಯಾದಿ ರತ್ನರೂಪ ವಸ್ತುಗಳ ಸಮೂಹಗಳು. ೨) (ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆದರೂ) ಶ್ರೀಹರಿಯು ವಿಷ್ಣುತನಾದರೆ—ಪುರಾಣ, ಪಂಚರಾತ್ರಗ್ರಂಥ, ಇತಿಹಾಸ, ೪ ವೇದಗಳು, ಇವುಗಳನ್ನು, ಹಾಗೆಯೇ ಮಿಮಾಂಸಾತರ್ಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಐದು ವೇದಗಳನ್ನು, ಅಥವಾ ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಏಳು ಭಂದಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಡಿದಿರಿ. ಈ ರತ್ನಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ರತ್ನವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಕಾರಣಗಳಾದ ಅವಾವ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಇರುವುದನ್ನಾಗಿಯೂ ಕೊಡಿದಿರಿ. || ೭ ||

ಮು || (೨೦೨) ಅಧಾರಯಂತ ವಹ್ನಯೋಽಭಜಂತ ಸುಕೃತ್ಯಯಾ |

ಭಾಗಂ ದೇವೇಷು ಯಜ್ಞಯಂ

|| ೮ || ೨ || ೨೦ ||

ಅ || ವಹ್ನಯಃ=(ಧೃತಿರ್ಧಾರಣಭೈರ್ಯಯೋಃ ಧಾರಣ, ಸ್ಥೈರ್ಯ) ಜಗತ್ತಿಗೆ ಧಾರಕರಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ತಾವೇ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ವಹ್ನು ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ, ಮುಖವಃ=ಮುಖಗಳು, ಸುಕೃತ್ಯಯಾ=ಒಳ್ಳೇ ಕರ್ಮದಿಂದ, ದೇವೇಷು=ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಯಜ್ಞಯಂ ಭಾಗಂ=ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದ ಭಾಗವನ್ನು, ಅಭಜಂತ=ಹೊಂದಿದರು. ಅಧಾರಯಂತಚ=ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಯಜ್ಞಭಾಗವನ್ನು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಹೇಗೆ ಆದೀತೋ ಹಾಗೆ ಧರಿಸಿದರು.(ಅಂದರೆ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಿದರು.) (ವಿವಂಚಿ ಧೃಢಾಪಿವಿ ಸ್ಥೈರ್ಯವೂ ಧಾರಕತ್ವವೂ ಹೀಗೆ ೨ ಅರ್ಥಗಳು) || ೮ || ೨ || ೨೦ ||

ಭಾ || ಸುಕರ್ಮಣಾ ಯಜ್ಞ ಭಾಗಮಭಜನ್ತಪ್ರಧಾರಯನ್ | ವಹ್ನಯೋ ಧಾರಕತ್ವೇನ

ಸ್ಥಿರತ್ವೇನ ಯಥಾಗತಿಃ

|| ೮ || ೨ || ೧ ||

ಅ || ಜಗತ್ತನ್ನು ಧರಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ವಹ್ನು ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಮುಖಗಳು ಸತ್ಕರ್ಮದಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಗಿ ಯಜ್ಞಾರ್ಹ ಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. ಮತ್ತು ಧರಿಸಿದರು. (ಭಜನಾತಿರಿಕ್ತವಾದ ಧಾರಣವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಪೌನರುಕ್ತ್ಯವೆಂದರೆ) ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ವಿಚ್ಛೇದವಿಲ್ಲದಂತೆ ಆಗುವುದೋ ಹಾಗೆ ಧರಿಸಿದರು. (ಅಂತೂ ಈಗ ಹೊಂದಿದರು. ಅಧಾರಯಂತ=ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅಥವಾ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದೋ ಹಾಗೆ ಧಾರಕರಾಗಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿದರು. ವಿವಂಚಿ ಅಧಾರಯಂತ=ಯಜ್ಞ ಭಾಗವನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಿಕೊಂಡರು. ತಾವು ಪ್ರವರ್ತಕರೂ ಆದರು. ಅಭಜಂತ=ವಿಭಾಗಿಸಿದರು. ಪ್ರವರ್ತಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು, ಎಂದರ್ಥವು. || ೮ || ೨ || ೧ ||

ಅ || ೬ ಮುಕ್ತು. ೧ ವರ್ಗ. ವಂದ್ಯಾಗ್ರವು. ಗಾಯತ್ರ ಸೂಕ್ತವು.

ಏಂ || (೨೦೩) ಇಹೇಂದ್ರಾಗ್ನೀ ಉಪಪ್ಪಯೇ ತಯೋರಿತ್ಯೋಮ ಮುಶ್ಯಸಿ
ತಾ ಸೋಮಂ ಸೋಮಪಾತಮಾ || ೧ ||

ಅ || ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ತಯೋರಿತ್=ಇಂದ್ರ ಅಗ್ನಿಗಳದ್ದೇ, ಸೋಮಂ=ಸ್ತುತಿಯನ್ನು, (ನರ ಕಾಂತ ಕಾಂತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಕಾಮನೆಯೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.) ತಥಾಚ ಉಶ್ಯಸಿ=ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತೇವೋ, (ಆದಕಾರಣ ನಾನು) ಇಹ=ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ಇಂದ್ರಾಗ್ನೀ=ಇಂದ್ರ ಅಗ್ನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಉಪಪ್ಪಯೇ=ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. ಮತ್ತು, ತಾ=ಆ ಇಂದ್ರಾಗ್ನಿಗಳೂ ಸೋಮಪಾತಮಾ=ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸೋಮಗಳನ್ನು ಪಾನ ಮಾಡುವವರೋ, (ಆದಕಾರಣ) ಸೋಮಂ=ಸೋಮವನ್ನು ಕೂಡ ಕುರಿತು ಉಪಪ್ಪಯೇ=ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. || ೧ ||

ಭಾ || ಹ್ವಯೇ ಸೋಮಂ ಪ್ರತಿ ಚ ತಾ || ೧ ||

ಅ || ಆ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು, ಸೋಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. || ೧ ||

ಏಂ || (೨೦೪) ತಾ ಯಜ್ಞೇಷು ಪ್ರಶಂಸತೇಂದ್ರಾಗ್ನೀ ಶುಂಭತಾ ನರಃ |
ತಾ ಗಾಯತ್ರೇಷು ಗಾಯತ || ೨ ||

ಅ || ಹೇ ನರಃ=ಯತ್ರಿಪರೇ, (ನೀವು) ತಾ=ಪ್ರಸ್ತುತರಾದ, ಇಂದ್ರಾಗ್ನೀ=ಇಂದ್ರ ಅಗ್ನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಯಜ್ಞೇಷು=ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರಶಂಸತ=ಜಿನ್ನಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿರಿ. ಶುಂಭತ=ಶುಭ ಶುಂಭರೋಚಾರ್ಥಃ() ಮತ್ತು ಅಲಂಕರಿಸಿರಿ. ತಾ=ಆ ಇಂದ್ರಾಗ್ನಿಗಳನ್ನು, ಗಾಯತ್ರೇಷು=ಗಾಯತ್ರ ಸಾಮಗಳಿಂದ, ಗಾಯತ=ಸ್ತುತಿ ಸಿರಿ. || ೨ ||

ಭಾ || ಶುಂಭನಂ ಭೂಷಣಂ ಮತಂ || ೨ ||

ಅ || (ಶುಭ ಶುಂಭ ಶೋಭಾರ್ಥಃ ಎಂಬ ಛಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ) ಶುಂಭನವೆಂದರೆ ಭೂಷಣವು ಅಲಂಕಾರವು ಎಂದರ್ಥವು. ಶುಂಭತ=ಅಲಂಕರಿಸಿರಿ ಎಂದರ್ಥವು. || ೨ ||

ಏಂ || (೨೦೫) ತಾ ಮಿತ್ರಸ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಯ ಇಂದ್ರಾಗ್ನೀ ತಾ ಹವಾಮಹೇ |
ಸೋಮಪಾ ಸೋಮಪೀತಯೇ || ೩ ||

ಅ || ತಾ=ಯಾವಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಇಂದ್ರಾಗ್ನಿಗಳು, ಮಿತ್ರಸ್ಯ=ಪ್ರೀತಿಯ, ಪ್ರಶಸ್ತಯೇ=ಪ್ರಶಂಸೆಗಾಗಿ (ಪ್ರಶಂಸೆಯುಳ್ಳವರು) (ಅಗುತ್ತಾರೋ) (ದೇವತೆಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಗಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಾ=ಅಂತಹ, ಸೋಮಪಾ=ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡತಕ್ಕ, ಇಂದ್ರಾಗ್ನೀ=ಇಂದ್ರ ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು, ಸೋಮ ಪೀತಯೇ=ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವವಕ್ಕಾಗಿ, ಹವಾಮಹೇ=ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. || ೩ ||

ಭಾ || ತಾ ಮಿತ್ರಸ್ಯ ಪ್ರೇತಸ್ತುರ್ಥೌ ಹರೇಃ

|| ೩ ||

ಅ || ೪ ಇಂದ್ರಾಗ್ನಿಗಳು ಮಿತ್ರನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಪ್ರಶಂಸಾ ರೂಪ ಪ್ರಯೋಜನವುಳ್ಳವರು.

|| ೩ ||

ಮು || (೨೦೬) ಉಗ್ರಾ ಸಂತಾ ಹವಾಮಹ ಉಪೇದಂ ಸವನಂ ಸುತಂ |

ಇಂದ್ರಾಗ್ನೀ ಏಹ ಗಚ್ಛತಾಂ

|| ೪ ||

ಅ || (ನಾವು) ಉಗ್ರಾ=ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಕ್ರೂರರಾದ, ಸಂತಾ=ಪ್ರಶಸ್ತರಾದ, ಇಂದ್ರಾಗ್ನೀ=ಇಂದ್ರ ಆಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಇದಂ ಸವನಂ=ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು, ಸುತಂ ಉಪ=ಸೋಮವನ್ನು ಕೂಡ ಕುರಿತು, ಹವಾಮಹೇ=ಕರಿಯು ತ್ರೇವೆ. (೪ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಕೇಳಿ) ಇಂದ್ರ ಆಗ್ನಿಗಳು, ಇಹ=ಇಲ್ಲಿಗೆ, ಆ ಗಚ್ಛತಾಂ=ಬರಲಿ. || ೪ ||

ಮು || (೨೦೭) ತಾ ಮಹಾಂತಾ ಸದಸ್ವತೀ ಇಂದ್ರಾಗ್ನೀ ರತ್ನ ಉಬ್ಜತಂ |

ಅಪ್ರಜಾಃ ಸಂತ್ಪತ್ತಿಣಃ

|| ೫ ||

ಅ || ಇಂದ್ರಾಗ್ನೀ=ಎಲೋ ಇಂದ್ರಾಗ್ನಿಗಳೇ, (ಯಾವ ನೀವಿಬ್ಬರು,) ಮಹಾಂತಾ=ಪೂಜ್ಯರೋ, ಸದಸ್ವತೀ=ಯಜ್ಞ ಗೃಹ ವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಗಳೋ, ತಾಃ=ಅಂತಹ ನೀವಿಬ್ಬರು, ರತ್ನಃ=ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಉಬ್ಜತಂ=ಉಬ್ಬಿ ಆರ್ಜವೇ) ಸಂಹರಿಸಿರುವಿರಿ. ಮತ್ತು, ಅತ್ತಿಣಃ=ತ್ರಯಃ ವಿಷಾಂ ಸಂತೀತಿ ತ್ರಿಣಃ | ನತ್ತಿಣಃ ಅತ್ತಿಣಃ | (ತಮಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ) ಸ್ವರ್ಗ ಮೋಕ್ಷ ವೃಥಿವೇ ರೂಪ ಪಿತೃಮಾರ್ಗ, ದೇವಮಾರ್ಗ, ಮನುಷ್ಯ ಮಾರ್ಗಗಳೆಂಬ ೩ ಮಾರ್ಗಗಳೂ ಇಲ್ಲದಿರುವ ರಾಕ್ಷಸರ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಜನರು, ಅಪ್ರಜಾಃ=ಪ್ರಜೆಗಳು ಇಲ್ಲದವರು (ಸಂತತಿ ಇಲ್ಲದವರು,) ಸಂತಾ=ಆಗಲಿ. || ೫ ||

ಭಾ || ರಕ್ಷಾಂಸಿ ಚೋಬ್ಜತಂ | ರಕ್ಷೋರಕ್ಷಾಃ ಪ್ರಜಾ ಯಸ್ಮಾದತ್ಕ್ರೋ ಮಾರ್ಗತ್ರಯೋರ್ಭೂತಾಃ | ಸಿತ್ಯದೇವ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಗತ್ಯಭಾವಾದಥೋಗತೇಃ || ೫ ||

ಅ || ಎಲೋ ಇಂದ್ರಾಗ್ನಿಗಳೇ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ತಮಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ, ಪಿತೃಗಳ ಗತಿಯಾದ ಸ್ವರ್ಗ ಸೇವತೆಗಳ ಗತಿಯಾದ ಮೋಕ್ಷ, ಮನುಷ್ಯರ ಗತಿಯಾದ ವೃಥಿವೇ, ಇವುಗಳು ಲಭಿಸದಿರುವುದರಿಂದ ಪಿತೃಮಾರ್ಗ, ದೇವಮಾರ್ಗ, ಮನುಷ್ಯಮಾರ್ಗ ಎಂಬ ೩ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದಲೂ ಹೀನರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ, ಆದಕಾರಣ ರಾಕ್ಷಸ ಜನರು ಅತ್ಯಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. (ನನಿವ್ಯಂತೆ ತ್ರಯೋ ಯಾಸಾಂ) ಆದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ರಾಕ್ಷಸರಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಪ್ರಜೆಗಳು (ಸಂತತಿಯಿಲ್ಲದವರಾಗಲಿ.) || ೫ ||

ಮು || (೨೦೮) ತೇನ ಸತ್ಯೇನ ಜಾಗೃತನುಧಿ ಪ್ರಚೇತುನೇ ಸದೇ|ಇಂದ್ರಾಗ್ನೀ

ಶರ್ಮ ಯಚ್ಛತಂ

|| ೬ || ೩ || ೨೧ ||

ಅ || ಇಂದ್ರಾಗ್ನಿಃ=ಎಲೋ ಇಂದ್ರಾಗ್ನಿಗಳೇ (ನೀವಿಬ್ಬರು) ತೇನ=ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ, ಸತ್ಯೇನ=ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ, ಪ್ರಚೇತನೇ=ಪ್ರಕೃಷ್ಟ ಚೇತನನಾದ ಅಧಿಕೃತೇಧಿಕಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಚೇತನೇ ಎಂಬುದ್ದ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ಉಕಾರವು. (ಉಕಾರಕ್ಕೆ ಅಧಿಕೃತವೆಂದು ಅರ್ಥವು.) ಪದೇ= (ಪದಗತೌ) ಗಮ್ಯನಾದ, ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ, ಅಧಿ=ಚಿನ್ನಾಗಿ, (ಇತರ ದೇವತಾ ಸಾಧಾರಣವಾಗದೆ) ಅಥವಾ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ (ಅಂದರೆ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ, ಜಾಗೃತಂ=ಜಾಗರೂಕರಾಗಿಯೇ ಇದ್ದೀರಿ. (ಭಗವದ್ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜಾಗರಣವುಳ್ಳವರು ಆಗಿರುತ್ತೀರಿ.) (ಇಂತಹ ನೀವಿಬ್ಬರು ನಮಗೆ) ಶರ್ಮ=ಸುಖವನ್ನು, ಯಜ್ಞತಂ=ಕೊಡಿದೀರಿ. (ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆದರೂ) ಇಂದ್ರಾಗ್ನಿಃ=ಇಂದ್ರ ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯಗಳಾದ ಎಲೋ ಭಗವದ್ಭೂತಗಳೇ, (ನೀವಿಬ್ಬರು) ತೇನ ಸತ್ಯೇನ=ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಚ್ಛಾದಿ ರೂಪಗುಣದಿಂದ, ಸ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜಾಗರೂಕರಾಗಿದ್ದೀರಿ. (ಅಂದರೆ ತಮ್ಮ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೇ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶರಾಗಿದ್ದೀರಿ.) (ಸದ್ಭಾವೇ ಸಾಧುಭಾವೇಚ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸತ್ ಶಬ್ದವು ಗುಣವಾಚಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಸದ್ಭಿಃ=ಗುಣಗಳಿಂದ, ತ್ಯಾಃ=ವ್ಯಾಪ್ತವು, ಹೀಗೆ ಸತ್ಯ ಶಬ್ದವು ಗುಣಪೂರ್ಣ ವಾಚಕವು. ಎನಂತ ಸತ್ಯ ಶಬ್ದವು ಜ್ಞಾನ ಇಚ್ಛಾ ಮೊದಲಾದ ಗುಣವಾಚಕವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.)

|| ೬ || ೩ || ೨೧ ||

ಭಾ || ಸತ್ಯೇನ ಗುಣಪೂರ್ಣೇನ ವಿಷ್ಣುನಾ ತೇನ ಜಾಗೃತಂ | ಸ್ವಗುಣೈರೇವ ವಿಷ್ಣುಃ ಪ್ರಕೃಷ್ಟೇ ಚೇತನೇ ಹೃತ್ || ಪದೇ ಗಮ್ಯತತಃ ಸಮ್ಯಕ್ಸನ್ನೇವ ಸ್ವಭಾವತಃ | ತಥಾ ಸ್ಥಿತೌ ತು ಜಾಗೃತಮಿತಿ ವಿಷ್ಣುರ್ವಿಶೇಷತಃ || ಉಕ್ತಃ || ೬ || ೩ || ೨೧ ||

ಅ || (ಇಂದ್ರಾಗ್ನಿಗಳೇ) ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ (ಸತ್ಯೇನ)=ಗುಣ ಪೂರ್ಣನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ವಿವಕ್ಷಿತನಾದರೆ ಆಗಸತ್ಯೇನ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ, ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಂದಲೇ, ಸರ್ವೇಷು ಪ್ರಚೇತನನಾದ, ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಪದ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ, ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಾಗಿ ಅಂದರೆ ಆ ಶ್ರೀಹರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವಭಾವತಃ= ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಜಾಗರೂಕರಾಗಿದ್ದೀರಿ. (ಹಾಗಾದರೆ ಇಂದ್ರಾಗ್ನಿಗಳು ಸರ್ವದಾಭಗದ್ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜಾಗರೂಕರಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಆದಕಾರಣ ತಿರುಗಿ ಜಾಗೃತಂ=ಜಾಗರೂಕರಾಗಿರಿ ಎಂದದ್ದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ) ಸ್ವಭಾವತಃ=ವಿಧಾನವಿಲ್ಲದೆ ಇಂದ್ರಾಗ್ನಿಗಳು ಜಾಗರೂಕರಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಜಾಗೃತಂ ಎಂದು ಲಕಾರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು (ಲಡರ್ಥದಲ್ಲಿ ಲೋಟಿ ಪ್ರಯೋಗವು) ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. (ಹಾಗಾದರೆ ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕರಣ ಅಧಿಕರಣ ಕರ್ತೃತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಭೇದವು ಇರಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತ ಕರಣಗಳಾದ ಸತ್ಯಪದೋಕ್ತ ಗುಣಗಳಿಗೂ ಪ್ರಚೇತನ ಪದೋಕ್ತ ಹರಿರೂಪ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೂ ಇಂದ್ರಾಗ್ನಿ ಪದೋಕ್ತ ಕರ್ತೃಗಳಿಗೂ, ದ್ವಿತ್ವಾದಿಗಳಿಗೂ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅಭೇದವೇ ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೂಡಿಸಲಿಕ್ಕೆನೇ ಅಶಕ್ಯವು ಎಂದರೆ) ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಭೇದ ಪ್ರತಿನಿಧಿರೂಪವಾದ ವಿಶೇಷ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಕರಣನೂ, ಅಧಿಕರಣನೂ ಕರ್ತನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಕರಣತ್ವಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾನೆ. (ಆದಕಾರಣ ದೋಷವಿಲ್ಲ)

|| ೬ || ೩ || ೨೧ ||

ಅವ|| ೨೧ ಮುಕ್ತುಗಳು. ೪ ವರ್ಗಗಳು. ನಾನಾ ದೇವತೆಗಳು. ಗಾಯತ್ರಸೂಕ್ತವು. ಅದಿಯ ೪ ಮುಕ್ತುಗಳು ಅತ್ತಿನೇ ದೇವತಾಕಗಳು. ಆ ಮೇಲಿನ ೪ ಮುಕ್ತುಗಳು ಸವಿತಾ ದೇವತಾಕಗಳು, ಆ ಮೇಲಿನ ೨ ಮುಕ್ತುಗಳು ಅಗ್ನಿ ದೇವತಾಕಗಳು. ೧ ಮುಕ್ತು ದೇವಿಯರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸತಕ್ಕದು. ಆ ಮೇಲಿನ ೧ ಮುಕ್ತುಗೆ ಇಂದ್ರಾಣೀ ವರುಣಾನೀ=ಆಗ್ನಾ ಯಾ ಇವರು ದೇವತೆಯರು. ಆ ಮೇಲಿನ ೨ ಮುಕ್ತುಗಳಿಗೆ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ದೇವತೆಗಳೂ. ಆ ಮೇಲಿನ ೧ ಮುಕ್ತುಗೆ ಪೃಥಿವೀ ದೇವತೆಯೂ ಮೇಲಿನ ೬ ಮುಕ್ತುಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣು ದೇವತೆಯು ಆ ೬ ಮುಕ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ೧ನೇದ್ದಾದ ಅತೋದೇವಾ ಎಂಬ ಮುಕ್ತು ದೇವ ದೇವತಾಕವು.

ಋ || (೨೦೯) ಪ್ರಾತರ್ಯುಜಾ ವಿಬೋಧಯಾಶ್ಚಿನಾವೇಹ ಗಚ್ಛತಾಂ |

ಅಸ್ಯ ಸೋಮಸ್ಯ ಪೀತಯೇ

|| ೧ ||

ಅ. (ಎರೋ ಹೋತನೇ,) ಪ್ರಾತರ್ಯುಜಾ = ಪ್ರಾತಸ್ಸವನದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿವಿಷಯವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಶ್ವಿನೌ = ಸುಸಿದ್ಧರಾದ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಾತರ್ಯುಜಾ = ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಹಂಸೋಪಾಸನಾ ರೂಪವಾದ ಸಮಾಧಿಗಿ ವಿಷಯವಾದ, ಅಶ್ವಿನೌ = ವಿಷ್ಣು ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ವಿಬೋಧಯ = ಸರ್ವದಾ ವಿಬುದ್ಧರಾಗಿಯೇ ಇರುವವರನ್ನು, ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡು. (ಅವರು) ಇಹ = ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅಸ್ಯ ಸೋಮಸ್ಯ ಪೀತಯೇ = ಈ ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನ ಮಾಡುವವಕ್ಕಾಗಿ, ಆಗಚ್ಛತಾಂ = ಬರಲಿ || ೧ ||

ಭಾ || (೧) ಪ್ರಾತಃ ಸ್ತುತಕ್ಷೇನ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಪ್ರಾತರ್ಯುಜಾವಿತಿ ಅಶ್ವಿನೌ (೨) ಭಗವಾಂಶ್ಚೈವ ಪ್ರಾತರ್ಯೋಗೇನ ಗಮ್ಯತೇ || (೩) ಸ್ತುತಿ ಶಬ್ದಃ ಸ್ತುತಿ ಯಸ್ಯಾಪ್ತು ಧೃತೇ ವರ್ತಮಾನಕಃ | ಬೊಧಯೇತ್ಯತ ಉಕ್ತಂ ತತ್ಪರತೋ ಬುದ್ಧತೇ ಕಥಂ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಪ್ರಾತಃ ಸವನದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವವರಾದುದರಿಂದ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಾತರ್ಯುಜಾ ಎಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. (೨) ಶ್ವಾಸೋಪೋ ಜಪೋ ನಿತ್ಯಮುಭಯೋರ್ವಿದ್ವದಜ್ಞಯೋಃ | ಏಕವಿಂಶತ್ಸಹಸ್ರಾತ್ಮಾ ಸಪ್ತರ್ಶತಮಹರ್ನಿಶಂ | ಅರ್ಪಣೀಯೋ ಹರೌನಿತ್ಯಂ ಪ್ರಾತರ್ಯೋಗೋ ಮಹಾನಯಂ || ಎಂದು ತಂತ್ರಸಾರದಲ್ಲಿ ಹಂಸೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾತರ್ಯೋಗವೆಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಾತ್ಮಕ ಹಂಸಮಂತ್ರ ಜಪರೂಪ ಉಪಾಸನಾಸ್ವರೂಪವಾದ ಪ್ರಾತರ್ಯೋಗದಿಂದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೊಂದಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಾತರ್ಯುಕ್ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಹಾಗಾದರೆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಉಪಾಸನೆಗೆ ವಿಷಯನಾದುದರಿಂದ ಹಂಸೋಪಾಸನಾ ಎಂದರ್ಥವು ಪ್ರಾತರ್ಯುಕ್ ಶಬ್ದವು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಮೋಕ್ಷೋಪಾಯವಾದ ಹಂಸೋಪಾಸನೆಗೂ ಉಪೇಯನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಆಭೇದೋಪಚಾರವು.) (೩) (ಮೊದಲು ಅಜ್ಞಾನವದ್ದರಿಗೇ ಬೋಧನವು (ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವಿಕೆಯು) ಕೂಡುವುದರಿಂದ ವಿಬೋಧಯ = ತಿಳಿಸಿಕೊಡು ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನವು ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅನ್ಯಥಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥಕವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಗುಣ ಸಂಕೀರ್ತನ ರೂಪವಾದ ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿಯೇ (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಸ್ತುತಿ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲದಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ದೋಷ ಸೂಚಿತವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಾರದು.) ಆದಕಾರಣ ಬೋಧಯ ಎಂದು ಯಾವುದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಲ್ಲಿ ಲೋಪ ಪ್ರಯವವನ್ನು ಬುದ್ಧತೆ, ಎಂದು ವರ್ತಮಾನಾರ್ಥಕವನ್ನಾಗಿಯೂ ಸ್ವಾರ್ಥೋಚಿತ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸು ಎಂದು. (ಇದ್ದ ಹಾಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಸ್ತುತಿತ್ವಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಹತ ಬರುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಚುಕ್ಕಿಗಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

ಋ || (೨೧೦) ಯಾ ಸುರಥಾ ರಥೀತಮೋಭಾ ದೇವಾ ದಿವಿಸ್ಪೃಶಾ |

ಅಶ್ವಿನಾ ತಾ ಹವಾಮಹೇ

|| ೨ ||

ಅ || ಯಾ=ಯಾವ, ಉಭಾ ದೇವಾ=ಇಬ್ಬರು ದೇವತೆಗಳಾದ ಅಶ್ವಿನೀ=ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು ಸುರಧಾ-
ಪುರಸ್ಥ ರಥವುಳ್ಳವರೋ, ರಥೀತಮಾ=ಅತಿಶಯಿತ ಶ್ರೀಪ್ಥ ರಥವುಳ್ಳವರೋ, ದಿವಿಪ್ಪುಶಾ=ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರು-
ವವರೋ, ತಾ=ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನು ಹವಾಮಹೇ=ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. || ೨ ||

ಋ || (೨೧೧) ಯಾ ವಾಂ ಕಶಾ ಮಧುನಾತ್ಯಶ್ವಿನಾ ಸೂನ್ಯತಾವತೀ |

ತಯಾ ಯಜ್ಞಂ ಮಿಮಿಕ್ಷತಂ

|| ೩ ||

ಅ || ಅಶ್ವಿನೀ=ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳೇ, ಯಾ=ಯಾವ, ವಾಂ=ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ, ಮಧು-
ನಾತ್ಯಶ್ವಿನೀ=ಅತ್ಯಂತವನ್ನು ಸುರಿಸುವವರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಸ್ವಾದುತ್ವ (ರುಚಿ)
ವಸ್ತುಂಟು ಮಾಡುವ, ಸೂನ್ಯತಾವತೀ=ವೇದವಾಣಿಯಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯವಾಗಿರುವ, ಕಶಾ=ತಂತು ಚರ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ
ನಿರ್ಮಿತವಾದ, ಅಶ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಹೊಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿರತಕ್ಕ ರಜ್ಜು ವಿಶೇಷವೋ, (ಬಾರ್ಕೋಲು)
ತಯಾ=ಅವರಿಂದ, ಯಜ್ಞಂ=ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞವನ್ನು (ಅಂದರೆ ಯಜ್ಞ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಘೃತಸೋಮ ನೊದಲಾದ
ವಸ್ತುಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಮಿಮಿಕ್ಷತಂ=(ಮಿಹ ಸ್ವರ್ಶನೇ) ಸ್ವರ್ಶಿಸಿ || ೩ ||

ಭಾ|| (೧) ಕಶಯಾ ಸ್ತುಷ್ಟಿಮಾತ್ರೇಣ ಮಧುಂ ಕುರುತೋಬಿಲಂ | ಅತೋ ಮಿಮಿಕ್ಷತಮಿತಿ
(೨) ಸ್ತುರ್ಶೋ ಮೇಕ್ಷಣಮುಚ್ಯತೇ || (೩) ವೇದಾಚ್ಯಕ್ತುತತ್ತೇನ ಕಶಾ ಸಾ ಸೂನ್ಯತಾ
ವತಿ | (೪) ತಯೈವ ಘೃತಸೋಮಾದಿ ಸ್ತುತಂ ಯಾಜ್ಞಕಂ ವಸು || ೩ ||

ಅ || (ಬಾರ್ಕೋಲಿನಿಂದ ಯಜ್ಞ ವಾಮಾಗ್ರಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಏನು ಕಾರಣ
ವೆಂದರೆ) (ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು) ಬಾರ್ಕೋಲಿನಿಂದ ಕೇವಲ ಸ್ವರ್ಗ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಯಜ್ಞ ಸಂಬಂಧಿ ಘೃತ ವೊದ-
ಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಧುರಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಸ್ವರ್ಗಮಾಡಿ ಮುಟ್ಟಬೇಕೆಂದು
ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳ ಪತ್ತಿರ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದು. (೨) ಮೇಕ್ಷಣವೆಂಬ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.
(೩) ವೇದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಪಲ್ಲಡುವುದರಿಂದ ಆ ಕರೆಯು ಸೂನ್ಯತಾವತೀ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. (೪) (ಯಜ್ಞವು
ಕ್ರಿಯಾರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಶೆಯಿಂದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದು ಹೇಗೆ? ಮತ್ತು ಯಜ್ಞವು ಮಧುರ
ವಾಗುವುದೆಂದದ್ದು ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ) ಆ ಬಾರ್ಕೋಲಿನಿಂದಲೇ ಘೃತಸೋಮ ನೊದಲಾದ ಯಜ್ಞ ಸಂಬಂಧಿ
ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಮಾಡಿ ಎಂದರ್ಥವು || ೩ ||

ಋ || (೨೧೨) ನ ಹಿ ವಾಮಸ್ತ ದೂರಕೇ ಯತ್ರಾ ರಥೇನ ಗಚ್ಛಥಃ |

ಅಶ್ವಿನಾ ಸೋಮಿನೋ ಗೃಹಂ

|| ೪ ||

ಅ || ಅಶ್ವಿನೀ=ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, ಸೋಮಿನಃ=ಸೋಮಪಾನಮಾಡುವ ಯಜಮಾನನ, ಯತ್ರ
ಗೃಹಂ=ಯಾವ ಮನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು, ರಥೇನ=ರಥದಿಂದ, ಗಚ್ಛಥಃ=ಬರುತ್ತೀರೋ, (ಆ ಮನೆಯು) ವಾಂ-
ನಿಮಗೆ ದೂರಕೇ=ದೂರದಲ್ಲಿ ನಾಸ್ತಿ ಹಿ=ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ, ದೂರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ. (ಆದ ಕಾರಣ ಬನ್ನಿ) || ೪ ||

ಯು || (೨೧೩) ಹಿರಣ್ಯಪಾಣಿಮೂತಯೇ ಸವಿತಾರಮುಪಹ್ವಯೇ |

ಸ ಚೇತ್ವಾ ದೇವತಾ ಪದಂ ||

|| ೫ ||

ಅ || (ನಾನು) ಹಿರಣ್ಯ ಪಾಣಿ=ಹಿತವೂ ರಮಣೀಯವೂ ಆಗಿರುವ, ಅಥವಾ ಹಿರಣ್ಯ ವರ್ಣವುಳ್ಳ, ಸಮಸ್ತ ಅವಯವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರೂಪವುಳ್ಳ, ಸವಿತಾರಂ= (ಷೂಣ ಪ್ರಾಣಿ ಪ್ರಸವೇ) ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಸವಿತ್ಯ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು, ಉತಯೇ=ರಕ್ಷಾರ್ಥವಾಗಿ, ಉಪಹ್ವಯೇ=ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. (ಎಕೆಂದರೆ) ಸೇ=ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಪದಂ=ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು. ಇತರರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಚೇತ್ವಾ= (ಚೇತ ಸಂಜ್ಞಾನೇ) ತಿಳಿದವನು. ಸೇ=ಆತನೇ, ದೇವತಾ=ಕ್ರೀಡಾದಿ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ದೇವನು. (ಇತರರು ದೇವತಾಭಾಸರು.) ಅಥವಾ ದೇವತಾ=ದೇವ ಶಬ್ದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿಮಿತ್ತವಾದ ಕ್ರೀಡಾದಿಗುಣ ಸಮುದಾಯವು, ಸೇ=ಆತನೇ (ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಭಿನ್ನನೇ.) (ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) || ೫ ||

ಭಾ || (೧) ಹಿತತ್ವಾದ್ರವಣೀಯತ್ವಾದ್ಧಿರಣ್ಯಂ ವರ್ಣತೋಽಪಿ ಚರಣಪಂ ನಾರಾಯಣಸ್ಯೈವ ಪಾಣಿ ಶಬ್ದೋಪಲಕ್ಷಿತಂ || (೨) ಪ್ರಪ್ಲವತ್ಪ್ರಾಪ್ತವಿತಾ ವಿಷ್ಣುಃ ಸಜ್ಞಾತಾ ಸ್ವಪದಾದಿಕಂ || ಸ ಏವ ದೇವತಾ ಮುಖ್ಯಾ ತದ್ಗುಣೈಕ್ಯೇನ ದೇವತಾ || || ೫ || ೪ ||

ಅ || (೧) (ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಯಪಾಣಿ ರಬ್ದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) (ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣನ ಸ್ವರೂಪವೇ (ಪಾಣಿ ಮಾತವಲ್ಲ.) ಜಗತ್ತಿಗೆ ಒತಕರವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ಅತಿರಮಣೀಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಹಿರಣ್ಯವು. ಮತ್ತು ಹಿರಣ್ಯ ಸನ್ನಿವೇಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಹಿರಣ್ಯವು. ಲಕ್ಷಣಯಾ ಪಾಣಿಶಬ್ದದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಅವಯವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರೂಪವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಏನಂಚ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಯದಾ ಪಶ್ಯಃ ಪಶ್ಯತೇ ರುಗ್ಮವರ್ಣಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಅಂತಹ ಹಿರಣ್ಯ ರೂಪವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಹಿರಣ್ಯಪಾಣಿಯೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) (ಸವಿತ್ಯ ಶಬ್ದವನ್ನು ಗಾಯತ್ರೀ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ತಿರುಗಿ ಸ್ಮೃತಿಸದಕ್ಕೆ ತರುತ್ತಾರೆ) ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಸವಿತಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಇತರರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಮುಖ್ಯ ದೇವನು. (ಇತರರು ದೇವತಾಭಾಸರು.) ಅಥವಾ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ದೇವಸ್ಯ ಭಾವಃ= ದೇವತಾ, ದೇವಶಬ್ದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿಮಿತ್ತವು. ಕ್ರೀಡಾದಿ ಗುಣಗಳ ಸಮುದಾಯವು. (ಹಾಗಾದರೆ ದೇವತಾ ಎಂಬ ನ್ಯಾಸದೇಶವು ಹೇಗೆಂದರೆ) (ಉಭಯವ್ಯಪದೇಶಾತ್ಪ್ರಾಪ್ತ ಕುಂಡಲವತ್ (೨-೨-೨೮) ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಅಬೇಧವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ) ಆ ಶ್ರೀಹರಿಗೂ ಆತನ ಕ್ರೀಡಾದಿ ಗುಣಗಳಿಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವ ಕಾರಣ ದೇವತಾ=ದೇವತತ್ವವು ಕ್ರೀಡಾದಿ ಗುಣಗಳ ಸಮುದಾಯವು ಆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ. (ಶ್ರೀ ಹರಿಯಿಂದ ಅಭಿನ್ನವೇ.) || ೫ || ೪ ||

ಯು || (೨೧೪) ಅಪಾಂ ನಪಾತಮವಸೇ ಸುತಾರಮುಪಹ್ವಯೇ |

ತಸ್ಯ ವ್ರತಾನ್ಯುತ್ಸು

|| ೬ ||

ಅ || (ಎಲೋ ಹೋತನೇ) ಅಪಾಂ ನಪಾತಂ = ಅಧ್ಯುಃ ಪೃಥಿವೀ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪೃಥಿವಿಯು ಜಲಗಳ ಪುತ್ರಿಯು. ಪೃಥಿವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಮದಿಂದ ದೇಹವೂ ಕೂಡ ಜಲಗಳ ಪುತ್ರವು. ಅಂತಹ ಪಾರ್ಥಿವ

ದೇಹದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವ್ಯಕ್ತನಾಗುವುದರಿಂದ ಪೃಥಿವೀ ಪುತ್ರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜಲಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಪೃಥಿವ್ಯಾತ್ಮಕ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ವ್ಯಕ್ತನಾಗುವುದರಿಂದ ಜಲಗಳಪೌತ್ರನಾದುದರಿಂದ ಅಪಾಂನ ಪಾತ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡು ಸವಿತಾರಂ=ಜಗತ್ಸರ್ಜಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಜಲಗಳ ಕಾರ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನು ಹುಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಜಲಗಳಿಗೆ ಪೌತ್ರನಾದುದರಿಂದ ಅಪಾಂನಪಾತ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವು ಆ ಶತ್ರುಗಳ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜಲರೂಪ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಅವಸೇ=ರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರ, ಉಪಸ್ತು ಹಿ=ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡು. (ಎಕಂದರೆ) ತಸ್ಯ=ಸವಿತ್ಯ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯನ, ವ್ರತಾನಿ=ಜಗತ್ಸರ್ಜನಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಉಶ್ವಸಿ=ವಶಕಾಂತೌ ನಾಂವೇರೂ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತೇವೆ. || ೬ ||

ಭಾ || ವ್ಯಕ್ತತ್ವಾತ್ಪೃಥಿವೇ ದೇಹೇ ಸೋಽಪಾಂ ನಪ್ತಾ ಜನಾರ್ದನಃ || ೬ ||

ಅ|| (ಮಗನ, ಮತ್ತು ಮಗಳ ಮಗನು ನಪ್ತಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ನ ಪಾತಯತಿ ಸ್ವಕುಲಂ, ಕಿಂತು ಉದ್ಧ ರತಿ, ತಮ್ಮ ಕುಲವನ್ನು ಅಥೋ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಬೀಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತೆ ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಂಬ ಪೃತ್ವತ್ತಿ ಯಿಂದ ನಪಾತ್=ಪೌತ್ರನು.) ಹೀಗೆ ಜಲಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಪಾರ್ಥಿವ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ವ್ಯಕ್ತನಾಗುವುದರಿಂದ ಜಲಗಳ ಪೌತ್ರನು. (ದೇಹದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನತ್ವಾತ್ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ವ್ಯಕ್ತತ್ವಾತ್=ಎಂದದ್ದು ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ) ಸಃ=ಆಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಆಜಃ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ವನೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧನು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಜನಾರ್ದನನು. ಜನಂ=ಜನನವನ್ನು ಅರ್ಧಯತಿ, ತನಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಭಾವವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಆದಕಾರಣ ಜನಾರ್ದನಃ=ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೬ ||

ಯ || (೨೧೫) ವಿಭಕ್ತಾರಂ ಹವಾಮಹೇ ವಸೋಶ್ಚಿತ್ತಸ್ಯ ರಾಧಸಃ |

ಸವಿತಾರಂ ನೃಚಕ್ಷಸಂ

|| ೭ ||

ಅ|| (ನಾವು) ಚಿತ್ತಸ್ಯ ರಾಧಸಃ=ಉತ್ತಮ ಸಿದ್ಧಿ ರೂಪವಾದ, ವಸೋಃ=ಜ್ಞಾನ ಧನವನ್ನೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಧನವನ್ನು, ವಿಭಕ್ತಾರಂ=ಸದಾ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಕೊಡತಕ್ಕ, (ಅಂದರೆ ಯಾರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಯೋಗ್ಯವೋ ಅವರಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಕೊಡತಕ್ಕ) ನೃ ಚಕ್ಷಸಂ=ಜೀವರನ್ನು ಚಿನ್ನಾಗಿ ನೋಡತಕ್ಕ, (ಅಂದರೆ ಸಮಸ್ತ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಾದಿ ರೂಪ ವಿರಹ ಧರ್ಮಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಜೀವ ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ, ಸವಿತಾರಂ=ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಸೂರ್ಯನನ್ನು, ಹವಾಮಹೇ=ಕರಿಯುತ್ತೇವೆ. || ೭ ||

ಭಾ || ಸದಾ ವಿಭಜ್ಯ ದಾತಾರಂ ವಸೋರುತ್ತಮರಾಧಸಃ | ಅಶೇಷ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಾದಿ

ವಿಶೇಷೈಶ್ಚಿತಿ ದರ್ಶಕಂ ಆಪ್ತಯಾಮಃ

|| ೭ ||

ಅ || ನಾವು ಉತ್ತಮ ಸಿದ್ಧಿ ರೂಪವಾದ, ಜ್ಞಾನ ಧನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಧನಗಳನ್ನು ಸದಾ ಯಾರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಯೋಗ್ಯವೋ ಅವರಿಗೆ ಅಷ್ಟನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿ ಕೊಡತಕ್ಕ, ಸಮಸ್ತ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಾದಿ ವಿಶೇಷ ಧರ್ಮಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಜೀವ ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ, ಸವಿತ್ಯ ಎನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಕರಿಯುತ್ತೇವೆ || ೭ ||

ಯ || (೨೧೬) ಸಖಾಯ ಆ ನಿಷ್ಪೀದತ ಸವಿತಾ ಸ್ತೋಮೋನು ನಃ |

ದಾತಾ ರಾಧಾಂಸಿ ಶುಂಭತಿ

|| ೮ ||

ಅ || ಹೇ ಸಖಾಯಃ=ಎಲೋ ಮಿತ್ರಜರೇ, ಆ=ನಮ್ಮ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು, ನಿಷೇದತಃ=ಕೂತು ಕೊಳ್ಳಿರಿ. (ಎಕೆಂದರೆ) ಯಃ ಸವಿತಾ=ಯಾವ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ರಾಧಾಂಸಿ=ಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಶುಭೇತಿ=(ಶುಭ ಶುಭ ಶೋಭಾರ್ಥೇ) ಭಗವನ್ಮಾತಾತ್ಮೈಯನ್ನು ವಿರೇಷತಃ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶೋಭೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, (ಅದಕಾರಣ) ನು=ಈಗ, ನಃ=ನಮಗೆ, (ಸಃ=ಅಂತಹ) ದಾತಾ=ಅಭಿಷ್ಠವನ್ನು ಕೊಡುವ, ಸವಿತಾ=ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಸೂರ್ಯನು, ಸ್ತೋಮ್ಯಃ=ಸ್ತುತಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನು. || ೮ ||

ಭಾ || ಸ ರಾಧಾಂಸಿ ಶೋಭಯಾತ್ಮಂಜಸಾ ದುಃ || ೮ ||

ಅ || (ರಾಧಾಂಸಿ ಶುಭತಿ ಎಂಬುವುದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು (ಶುಭ ಶುಭ ಶೋಭಾರ್ಥೇ) (ಎಂಬ ಧಾತು:ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ) ಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶೋಭೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಸ್ವರಾಧಾಂಸಿ ಎಂಬ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ತನ್ನಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಎಂದರ್ಥವು. (ಹರಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿ ಶೋಭಕತ್ವವು ಹೇಗೆಂದರೆ-ಅಧಿಪತಿಗಳಿಂದಿರುವ ಸಿದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಶೋಭೆಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ತಥಾಚ ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಸಿದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಶೋಭೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅದರಿಂದ-ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅಭಿಲಷಿತ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸ್ತುತಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನೋ, ಅದಕಾರಣ ಆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಯಜಮಾನನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕೂತು ಕೊಳ್ಳಿರಿ ಎಂದು ಮಂತ್ರನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. || ೮ ||

ಪು || (೨೧೭) ಅಗ್ನೇ ಪತ್ನೀರಿಹಾವಹ ದೇವಾನಾಮುಶತೀರುಪ |

ತ್ವಷ್ಟಾರಂ ಸೋಮಸೀತಯೇ

|| ೯ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಎಲೋ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ ಉರತಃ=ವರಕಾಂತೌ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬರ ಬೇಕೆಂದಿಚ್ಛಿಸುವ, ದೇವಾನಾಂ ಪತ್ನೀಃ=ದೇವತೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಪತ್ನೀ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಪ್ರೀತರೂಪಗಳನ್ನು, ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳ ಹೆಂಡದಿಯರನ್ನು, ತ್ವಷ್ಟಾರಂ=ತ್ವಷ್ಟೃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತ್ವಷ್ಟೃ ದೇವತೆಯನ್ನೂ, ಸೋಮಸೀತಯೇ=ಸೋಮವಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಇಹ=ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ಉಪ ಅವಹ=ಸನ್ನಿಹಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು.

ವಿ || ಇಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದ ಅಗ್ನಿ ಎಂಬ ದೇವತೆಯು ಅನುಪಪನ್ನವು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರೈಷ (ಕಾರ್ಯ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರೇರಿಸುವಿಕೆ) ಗೋಚರ ವಾಗಿದೆ. ಸಖಾಯ ಆನಿಷೀ ದತ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಪ್ರೈಷವಿಷಯತ್ವವಿದ್ದರೂ ದೇವತಾತ್ವವಿಲ್ಲ. ಅದಕಾರಣ ಪ್ರೈಷವಿಷಯಕವಾ ರದ್ದು ಲಿಂಗವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಗೂ, ದೇವಪತ್ನಿಯಿಗೂ ತ್ವಷ್ಟೃವಿಗೂ ದೇವತಾತ್ವವಿದೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿತ್ಯನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. || ೯ ||

ಪು || (೨೧೮) ಆಗ್ನಾ ಅಗ್ನ ಇಹಾವಸೇ ಹೋತ್ರಾಂ ಯವಿಷ್ಟ ಭಾರತೀಂ |

ವರೂತ್ರೀಂ ಧಿಷಣಾಂ ವಹ

|| ೧೦ || ೫ ||

(ಇಲ್ಲಿ ನದಿಗಳು, ಅಗ್ನಿ ಭಾರತೀ, ಶ್ರೀ ದೇವಿ, ಇವರು ದೇವತೆಗಳು.)

ಅ || ಯವಿಷ್ಯಂ=ಅತಿಶಯವಾಗಿ ತರುಣನಾದ ಅಗ್ನಿ=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಗ್ನಾಃ= (ಅಭಿಯುಜ್ಞಂ) ಣೀಹಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ) ನಿನ್ನದ್ದಾದ ಪ್ರೀರೂಪಗಳನ್ನೂ ನದಿಗಳನ್ನೂ; ಹೋತ್ರಾಂ=(ಹೋತ್ರಾಂ) ಕರಿಯಲ್ಪಡುವುದರಿಂದಲೂ ಆಹ್ವಾನ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದುದರಿಂದಲೂ. ಹೋತ್ರಾ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ, ವರೂತ್ರೀಂ= ವೃಣಾ ವರಣೇ) (ತೃಣಪಾಲನೇ) ಸರ್ವರಿಗೂ ಅಂಗೀಕಾರಾರ್ಹಳಾದುದರಿಂದಲೂ ಜಗತ್ಪನ್ನ ರಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ವರೂತ್ವಾಂ ಶ್ರೀಚ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ವರೂತ್ರೀ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ, ಧಿವಣಾಂ=ಬುದ್ಧಿ ಸ್ವರೂಪಿಯೂ, ಸರ್ವರ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಪ್ರೇರಕಳೂ ಸರ್ವರ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯೂ ಆದ, ಭಾರತೀಂ=ಭರತ ನೆನಿಸಿದ ವಾಯುವಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದುದರಿಂದ ಭಾರತೀ ಎನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಪ್ರೀರೂಪವನ್ನೂ, ಅಥವಾ ವಾಯುವಿನ ಪತ್ನಿರೂಪ ಭಾರತೀ ದೇವಿಯನ್ನೂ; ಅಥವಾ ಶ್ರೀ ದೇವಿಯನ್ನು ಅವಸೇನವನ್ನು ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಇಹ=ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಆವಹ=ಸನ್ನಿಹಿತರನ್ನಾಗಿಸಿರಬಹುದು. || ೧೦ || ೫ ||

ಭಾ ೧ (೧) ನದೀಶ್ಚ ಭಾರತೀಂ ಚೈವ ಹೋತ್ರಾಂ ನಾಹುತಿರೂಪತಃ | ವರೂತ್ರೀಂ ವರೂತ್ರೀ ಯತ್ಪಾತ್ರಾಂ ನಾಹುತಿರೂಪತಃ || (೨) ವಿಷ್ಣುಶ್ಚ ಪ್ರಾಣಸಂಬಂಧಾದ್ಭಾರತೀತ್ಯೇವ ಚೇದಿತಿ | (೩) ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಭರತೋ ಭರತತತ್ಪಾದ್ಭರ್ತೃರೂಪತಃ || (೪) ಹೋತ್ರಾ ಹುತತ್ವತೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಶ್ರೀರ್ನಾಪಿ ಧಿವಣಾ ಮತಾ || ೧೦ || ೫ ||

ಅ || (೧) ನದಿಗಳನ್ನು ಚ=ಎನ್ನು ಶ್ರೀ ರೂಪಗಳನ್ನೂ, (ಆಹೂಯಂತೇಯೈಶ್ವೇ ಹೋತ್ರಾಃ ಮಂತ್ರಾಃ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಆಹ್ವಾನ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದುದರಿಂದ ಹೋತ್ರಾ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ, ಸರ್ವರಿಗೂ ಅಂಗೀಕಾರಾರ್ಹಳಾದುದರಿಂದಲೂ ಸರ್ವ ಜಗತ್ಪನ್ನ ರಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ವರೂತ್ರೀ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ, ಬುದ್ಧಿ ಸ್ವರೂಪಿಯೂ, ಸರ್ವರ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯೂ, ಆದ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರೀರೂಪವನ್ನೂ ಭಾರತೀ ದೇವಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ (ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತರನ್ನಾಗಿಸಿರಬಹುದು.) (೨) (ಭಾರತೀ ಋಷಿ ವನ್ನು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿತ್ವರೂಪ ಸಂಬಂಧದಿಂದ (ಸ್ವಾಮಿಯಾದುದರಿಂದ) ಭಾರತೀ ಎಂದೇ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರೀರೂಪವು ಭಾರತೀ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಚ=ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಪತ್ನಿಯಾದುದರಿಂದ ವಾಯುವತ್ತಿಯು ಭಾರತೀ ಎಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾಳೆ. ೨ನೇ ಚ ಶಬ್ದದಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ದೇವಾಣಾಂ ಪತ್ನೀ ಎಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ (೩) (ಪ್ರಾಣಸಂಬಂಧದಿಂದ ಭಾರತೀ ಎಂದು ಹೇಳಿಸುತ್ತದೆಂದರೆ) (ಸಮಸ್ತ ಗುಣಗಳ, ಭಾರ (ಧರಿಸುವಿಕೆ) ದಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದುದರಿಂದಲೂ (ನಿರವಧಿಕ ಗೌರವ ದಿಂದಲೂ, (ಅಂದರೆ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ) (ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೆ) ಪೋಷಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಾದರೂ ಭರತನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಭರತಸ್ಯ ಇಯಂ ಭಾರತೀ. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿ ಯಾದವನು ಶ್ರೀಹರಿಯು. (೪) (ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮಂತ್ರಾದಿಗಳ ಅಭಿಮಾನಿತ್ವವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೋತ್ರಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಹೋಮಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ (ಅಂದರೆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ದೈವೀ ಋತ್ವಿಜರು ಹೋಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ) ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಹೋತ್ರಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸರ್ವರ ಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕಳಾದುದರಿಂದಲೂ ಸರ್ವರ ಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದುದರಿಂದಲೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಧಿವಣಾ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ. || ೧೦ || ೫ ||

ಯು || (೨೧೯) ಅಭಿನೋ ದೇವೀರವಸಾ ಮಹಃ ಶರ್ಮಣಾ ನೃಪತ್ನೀಃ |

ಅಚ್ಚಿನ್ನಪತ್ರಾಃ ಸಚಂತಾಂ

|| ೧೧ ||

ಅ || ಅಚ್ಚಿನ್ನ ಪತ್ರಾಃ=ನಿರಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ತಾಟಂಕವೆಂಬ ಕರ್ಣಾಭರಣಗಳುಳ್ಳ, (ಸರ್ವದಾ ಅವ್ಯಯವುಳ್ಳ ಕಾರಣವಾದ ಸೌಮಂಗಳ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ) ನೃಪತ್ನಿಃ=ಪ್ರಧಾನ ಪುರುಷನಾದ ದೇವತೆಗಳ ಪತ್ನಿಯರು, ಅಥವಾ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಶ್ರೀರೂಪಗಳ ದ ದೇವೀಃ=ದೇವಿಯರು, ಅವಸಾ=ಜಗದ್ರಕ್ಷಣ ಮಾಡತಕ್ಕ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಮಹಾಃ=ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ, ಶರ್ಮಣಾಃ=ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಮೋಕ್ಷಾದಿ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು, ಅಭಿಃ=ಸುತ್ತಲೂ, ಸಚತಾಂ=(ಷಡರಕ್ಷಣೆ) ರಕ್ಷಿಸಲಿ. || ೧೦ ||

ಭಾ || (೧) ಶರ್ಮ ದತ್ತೈವ ಮಹತೋ ನಿಷ್ಕೋ ರಕ್ಷತು ನೋಽಭಿಃ | ಪ್ರಾಣೈವೈವಾ ವಸಾ ಸಾಕಂ (೨) ಯಸ್ಮಾದವಿಧವಾಸ್ತದಾ | ಅತೋ ಹ್ಯಚ್ಚಿನ್ನಪತ್ರಾಃ ಸದಾ ಯುಕ್ತಕರ್ಣಭೂಷಣಾಃ || ೧೧ ||

ಅ || (೧) ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಮೋಕ್ಷಾದಿರೂಪವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟೀ (ದೇವಿಯರು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ) (೨) (ಅಚ್ಚಿನ ಪತ್ರಾಃ ಎಂಬುವವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸರ್ವದಾ ಆ ದೇವಿಯರು ಅವಿಧವೆಯರೋ, ಆದಕಾರಣ ಅವರು ಅಚ್ಚಿನ್ನಪತ್ರರೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸರ್ವದಾ ತಾಟಂಕವೆಂಬ ಕರ್ಣಾಭರಣದ ಸಂಬಂಧ ವುಳ್ಳವರು. (ಆ ಸಂಬಂಧವು ಅವಿಧವೆಯರಿಗೇನೇ ಕೂಡುತ್ತದೆ.) || ೧೧ ||

ಮ || (೨೨೦) ಇಂದ್ರಾಣೀ ಮುಪಹ್ವಯೇ ವರುಣಾನೀಂ ಸ್ತುತಯೇ |
ಅಗ್ನಾಯೀಂ ಸೋಮಸೀತಯೇ || ೧೨ ||

ಅ || (ನಾನು) ಇಂದ್ರಾಣೀ=ಇಂದ್ರನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಶಕೇದೇವಿಯನ್ನೂ ವರುಣಾನೀಂ=ವರುಣನ ಪತ್ನಿಯನ್ನೂ, ಅಗ್ನಾಯೀಂ=ಅಗ್ನಿಯ ಪತ್ನಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ, ಸೋಮಸೀತಯೇ=ಸೋಮಪಾನಕ್ಕಾಗಿ, ಸ್ತುತಯೇ= ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡಿ ನಮಗೆ ನಿರಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಸೌಖ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವುವಕ್ಕಾಗಿ, ಇವ=ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ಉಪಸ್ಥಯಃ= ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. (ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆದರೂ) ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಸ್ತಾವನಿಯಾದುದರಿಂದ ಇಂದ್ರ ನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಶ್ರೀ ರೂಪವು. ಇಂದ್ರಾಣಿಯು. ಇಂದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು (ರಕ್ಷಿಸು) ವುದರಿಂದ ಇಂದ್ರ ಪತ್ನಿ ಎನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ರೂಪವು. ಹೀಗೆ ಇಂದ್ರಾಣ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಶ್ರೀರೂಪಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. || ೧೨ ||

ಮ || (೨೨೧) ಮಹೀ ದ್ಯೌಃಪೃಥಿವೀ ಚ ನಃಇಮಂ ಯಜ್ಞಂ ಮಿಮಿಕ್ಸತಾಂ |
ಪಿಪೃತಾಂ ನೋ ಭರೀಮಭಿಃ || ೧೩ ||

ಅ || ಮಹೀ=ಪ್ರೇಷಣಾದ, ದ್ಯೌಃ ಪೃಥಿವೀಚ=ವಿಷ್ಣುವಿನ ಶ್ರೀರೂಪಗಳು, ಶ್ರೀಭೂಮಿಗಳಿಗೇ, ಸೃಗ್ ಪೃಥಿವೀ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯರಾಗಲೀ, ನಃ=ನಮ್ಮ. ಇಮಂ ಯಜ್ಞಂ=ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಿಮಿಕ್ಸತಾಂ= ಮುಟ್ಟಲಿ. (ಬರಲಿ) (ಬಂದು) ಭರೀಮಭಿಃ= (ಭೃತಾಭರಣೇ) ಯಜ್ಞ ಸಾಧನ ಸಮೂಹಗಳಿಂದ ಆದಂ ಯಜ್ಞ ಸಮೂಹಗಳಿಂದ, ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು ಪಿಪೃತಾಂ=(ಪ್ರಪಾಲನ ಪೂರಣಯೋಃ) (ದುಃಖಗಳಿಂದ) ದಾಟಿಸಲಿ. || ೧೩ ||

ಭಾ || ಭರಣ್ಯನಃ ಪಾರಯೇತಾಂ ದುಃಖೇಭ್ಯಃ ಶ್ರೀಶ್ಚ ಭೂಶ್ಚ ತೇ | ಸ್ವಯಂ ವಾ ಭಗವಾನ್
ನ್ಯೇ ರೋದಸೀ ಲೋಕದೇವತೇ || ೧೬ ||

ಅ || ಶ್ರೀಭೂಮಿಗಳು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯಗಳು. ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪರಮಾತ್ಮನು ದ್ಯಾವಾ
ಪೃಥಿವೀ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯನು. (ಅಂದರೆ—ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ೨ ಶ್ರೀ ರೂಪಗಳು ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವೀಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ.)
ಶ್ರೀಭೂಮಿಯಿಂದ ಇತರಾದ ಸ್ವರ್ಗಭೂಮಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳೂ ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವೀಗಳನ್ನೂ
ತಪ್ಪಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಯಜ್ಞ ಸಾಧನ ಸಮೂಹಗಳಿಂದಲೂ, ಯಜ್ಞ ಸಮೂಹಗಳಿಂದಲಾಗಲೀ ನಮ್ಮನ್ನು ಮೋ
ಗಳಿಂದ ಪಾರಮಾಡಲಿ. (ದುಃಖಗಳಿಂದ ವಿರಹಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಿ.) || ೩ ||

ಭಾ || (೨೨೨) ತಯೋರಿದ್ವೈತವಸ್ವಯೋ ವಿಪ್ರಾ ರಿಹಂತಿ ಧೀತಿಭಿಃ |

ಗಂಧರ್ವಸ್ಯ ಧ್ರುವೇ ಪದೇ

|| ೧೭ ||

ತಯೋಃ=ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀಗಳ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ, (ಯಾವ) ಪಯಃ=(ಪೀಯತೇ ಮುನುಷ್ಯಃಃ ಸೇವ್ಯತೇ
ಎಂಬವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಜ್ಞಾನವು, ಗಂಧರ್ವಸ್ಯ= ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ, ಧ್ರುವೇಪದೇ=ನಿತ್ಯ ಸ್ವರೂಪ ವಿಷಯಕವಾದ
ಘೃತವತ್ (ಘೃತರಣದೀಪ್ತೋಃ) ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿದೆಯೋ. (ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿಪ್ರಾಃ
ಮೇಧಾವುಳ್ಳವರು, ಧೀತಿಭಿಃ=ಬುದ್ಧಿಗಳಿಂದ ತ್ರಯೋಃ=ಅವರ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ, ರಿಹಂತಿ ಇತ್=ನಿವೃತ್ತ
ವಾಗಿಯೂ ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಲಿಪ ಅಸ್ವಾದನೇ ರಲಯೋರಭೇದಃ) (ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವೀಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಸಿಯಾದ
ಭಾರತೀ ದೇವಿಯಿಂದ ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವಾದುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ದ್ಯಾವಾ ಭೂಮಿಗಳ ಸಂಬಂಧವು) || ೧೮ ||

ಭಾ || (೧) ತಯೋಃ ಪಯಸ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಂ ಘೃತವತ್ಪಾರೋಕ್ಷಿಕಂ | (೨) ಯಲ್ಲೋಕ
ದೇವತ್ಯಾಪಿ ಸ್ಯಾದ್ಭಾರತೀ ಜ್ಞಾನದೇವತಾ || (೩) ವಿಷ್ಣೋರ್ನಿರ್ವತ್ಪದಗ್ಧಂ
ಯಜ್ಞಾನ್ನಂ ಯದ್ಭೃತವತ್ಪಯಃ | ರಿಹಂತಿ ವಿಪ್ರಾಃಪ್ರಜ್ಞಾನ್ನಂ ಬುದ್ಧಿಭಿರ್ದೈ
ಸಾದತಃ || (೪) ಗಾಂ ಧಾರಯನ್ ವರ್ತತೇ ಯದ್ಗಂಧರ್ವಸ್ಯೇನ ಕೇಶವಃ || ೧೯ ||

ಅ || (೧) ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀಗಳ ಸಂಬಂಧಿಯಾದುದು (ಪೀಯತೇ ಮುನುಷ್ಯಃಃ ಸೇವ್ಯತೇ ಎಂಬವ್ಯುತ್ಪ
ತ್ತಿಯಿಂದ) ಪಯಃ ಎಂದರೆ ವಿಜ್ಞಾನವು. (ಪರೋಕ್ಷ ವಿಜ್ಞಾನವು.) (ಘೃತರಣದೀಪ್ತೋಃ ಎಂಬ ಧಾತು
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ) ಘೃತಂ=ದೀಪ್ತಿಯು ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವು. ಘೃತವತ್ = ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಹಿತ
ವಾದುದು. (೨) (ಪರೋಕ್ಷ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀಗಳ ಸಂಬಂಧ ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ) ಯಾವ
ಕಾರಣದಿಂದ ಭಾರತಿಯೂ ಕೂಡ ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವೀಲೋಕಗಳ ದೇವತೆಯಾಗುತ್ತಾಳೋ, ಅವಳೇ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ
ದೇವತೆಯೋ, (ಅದುದರಿಂದ ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವೀಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟದ್ದು) (೩) ಈಗ ಯುಕ್ತವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಯಾವ ಜ್ಞಾನವು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಿತ್ಯವಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸತಕ್ಕದ್ದೋ,
ಯಾವ ಜ್ಞಾನವು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಹಿತವಾದುದೋ, ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನವನ್ನು
ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಬುದ್ಧಿಗಳಿಂದ (ಬುದ್ಧಿತ್ವರೂಪದಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯು ಒಂದೆ ಯಾದಾಗ್ಯೂ ವೈಷ್ಣವಜ್ಞಾನಗಳು ವೈಷ್ಣ
ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬುದ್ಧಿಭಿಃ ಎಂಬ ಬಹುವಚನವು.) ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವೀಗಳ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ.
(೪) (ಗಂಧರ್ವ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) (ಗೋ ಶಬ್ದವು ಉಪಪದವಾಗಿಲುಳ್ಳ ಧ್ರುವ
ಅವಸ್ಥಾನೇ, ವೃತು ವರ್ತನೆ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಗಾಂ=ವೇದ ವಚನವನ್ನು

ಧಾರಯನ್=ಧರಿಸುತ್ತಾ ವರ್ತತೇ=ಇರುತ್ತಾನೋ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಆಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಗಂಧರ್ವಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಪಸಿದ್ಧ ಗಂಧರ್ವರಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯ ಬೇಕು) || ೧೪ ||

ಋ || (೨೨೩) ಸ್ಯೋನಾ ಪೃಥಿವಿ ಭವಾನ್ಯಕ್ಷರಾ ನಿವೇಶನೀ |

ಯಚ್ಚ ನಃ ಶರ್ಮ ಸಪ್ರಥಃ |

|| ೧೫ || ೬ ||

ಅ || ಹೇ ಪೃಥಿವಿ=ಎಲೋ ಪೃಥಿವಿಯೇ, (ಯಾವ ನೀನು) ಅನ್ಯಕ್ಷರಾ=ನೈವತ್ಯ=ಮನುಷ್ಯವತ್ಯಕ್ಷರಾ ನೈವತ್ಯಕ್ಷರಾ ನೈವತ್ಯಕ್ಷರಾ ಅನ್ಯಕ್ಷರಾ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ನಾರವಿಲ್ಲದವನೋ, ನಿವೇಶನೀ=ನಿವೇಶನೇ ಅಸ್ಯಾಂಭೂತಾನಿ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸರ್ವಗೂ ಆಶ್ರಯಭೂತನೂ ಆಗಿರುತ್ತಿಯೋ, (ಏತದ ನೀನು) ನಃ=ನಮಗೆ, ಸ್ಯೋನಾ=ಸುಖವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವವಳು, ಭವ=ಆಗು. ನಃ=ನಮಗೆ, ಸಪ್ರಥಃ=ವಿಸ್ತಾರದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ, ಶರ್ಮ=ಮಹತ್ತರವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಅಥವಾ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮನೆಯನ್ನು ಯಚ್ಚ=ಕೊಡು. ||೧೫||೬||

ಭಾ || ಸ್ಯೋನಾ ಸುಖಶರೀ ಸ್ಯಾನ್ನೋ ಯತೋ ನಶ್ಯಸಿ ನೋ ವ್ಯವತೇ | ನಿವೇಶನೀ ಸಾಧಾ |

ರತ್ನಾಚ್ಚರ್ಮ ಯಚ್ಚ ಮಹತ್ತರಂ

|| ೧೫ || ೬ ||

ಅ || (ಸ್ಯೋನಾ ಶಬ್ದವು ಸುಖನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿತವಾದ ಕಾರಣ ಸ್ಯೋನ ಶಬ್ದವು ಸುಖಮಾಸನಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸುಖಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸುಖಕಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಲಕ್ಷಣವಿದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ಯೋನ ಶಬ್ದವೂ ಸುಖಕಾರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ಆದಕಾರಣ) ನಮಗೆ ಸುಖಕಾರಿಯಾಗುವುದು. (ಅನ್ಯಕ್ಷರಾ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆಯಾದಕಾರಣದಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ನಾರವಿಲ್ಲದವನಿದ್ದೀವೋ (ಆದಕಾರಣ ಅನ್ಯಕ್ಷರಾ ಎನಿಸುತ್ತೀರಿ.) (ನಶ್ಯತಿ ಎಂದು ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು, ನಶ್ಯಸಿ ಎಂದು ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷನನ್ನು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಯಾ ತ್ವಂ ಅನ್ಯಕ್ಷರಾ ಎಂದು ಯೋಜನಾಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಯ್ತು.) (ನಿವೇಶನೇ ಅಸ್ಯಾಂಭೂತಾನಿ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಪೃಥಿವಿಯು ನಿವೇಶನೀ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಎಲೋ ಪೃಥಿವಿಯೇ ಮಹತ್ತರವಾದ ಸುಖವನ್ನಾಗಲೀ ಮನೆಯನ್ನಾಗಲೀ ಕೊಡು. ||೧೫||೬||

ಋ|| (೨೨೪) ಅತೋ ದೇವಾ ಅವಂತು ನೋ ಯತೋ ವಿಷ್ಣುರ್ವಿಚಕ್ರಮೇ |

ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ ಸಪ್ತಧಾಮಭಿಃ

|| ೧೬ ||

ಅ || ಯತಃ=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ವಿಷ್ಣುಃ=ಜಗತ್ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು, ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ=ಪೃಥಿವೀ ರೋಕವನ್ನಾರಂಭಿಸಿ. ಸಪ್ತಧಾಮಭಿಃ=—೭ಲೋಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, (ಇವಾದ ವಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಂದ) (ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು) ವಿಚಕ್ರಮೇ=ಆಕ್ರಮಿಸಿರುವನೋ (ಅಸುರರಿಂದ ಅಪಹರಿಸಿರುವನೋ) ಅಪಹರಿಸಿಯೂ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅವಾಪ ಪದಗಳಲ್ಲಿರುವವರನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿರುವನೋ) ಆದಕಾರಣ (ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಲಬ್ಧವಾದ ಪದವುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಸಮರ್ಥರಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ) ದೇವಾಃ=ದೇವತೆಗಳು, ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು ಅವಂತು=ರಕ್ಷಿಸಲಿ || ೧೬ ||

ಭಾ || (೧) ಅಸುರೇಭೋ ಜಗದ್ವೃತ್ತಾ ಯತೋ ವಿಷ್ಣುಸ್ರಿವಿಕ್ರಮೈಃ | ಆರಭ್ಯ ಪೃಥಿ
ವೀಂ ಸತ್ತಲೋಕ್ಯೈಃ ಸಾಕಂ ಜಗತ್ಪತಿಃ | ಚಕ್ರೇ ಸುರಾನ್ ಪದಸ್ಥಾನಪತೋ ದೇವಾ
ಅನಂತು ನಃ || (೨) ವಿಶಿಷ್ಟಬಲಚೇಷ್ಟತ್ವಾದ್ವಿಷ್ಣುರಿತ್ಯಭಿಧಾ ಹರೇಃ | ಪ್ರಾಣಂ
ಬಲಂ ಷಕಾರಂ ಚ ಇಕಾರಂ ಚಾಹಂ ಹಿ ಶ್ರುತಿಃ || ೧೬ ||

ಅ || (೧) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಜಗತ್ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ೩ಪಾದವಿಕ್ರೇಷಗಳಿಂದ ಪೃಥಿವೀಲೋಕ
ವನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ೭ ಲೋಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಅಸುರರಿಂದ ಅಪಹರಿಸಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತಂ
ತಮ್ಮ ಪದಗಳಲ್ಲಿರುವವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವನೋ, ಅವ ಕಾರಣ ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣು ಸ್ವನಾದದಿಂದ ಹೊಂದಿರುವ
ಪದವುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಸಮರ್ಥರಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ದೇವತೆಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ. (೨) (ವಿಷ್ಣು ಶಬ್ದವನ್ನು
ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) (ವಿಷ್ಣು ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟಸ್ವರಾದ ಬಲವೂ ಚೇಷ್ಟೆಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ
ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ವಿಷ್ಣು ಎಂಬ ನಾಮ ಧೇಯವು. (ವಿ ಶಬ್ದವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದು ಆಗಲಿ.
ಷಕಾರ ಣಕಾರಣಗಳು ಚೇಷ್ಟಾ ಬಲಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದುಯಾವುದರಿಂದ, ಎಂದರೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ
ಪ್ರಾಣಂ = ಜೀವೈಯನ್ನು ಷಕಾರಂ = ಪರಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕದನ್ನಾಗಿಯೂ, ಬಲವನ್ನು, ಣಕಾರಂ = ಣ
ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕದನ್ನಾಗಿಯೂ ಣಕಾರೋ ಬಲಂ ಷಕಾರಃ ಪ್ರಾಣ ಆತ್ಮಾ ಎಂಬ ಐತರೇಯ
ಛಂದಃ ಹೇಳುತ್ತದೆ. || ೧೬ ||

ಯ. || (೨೨೫) ಇದಂ ವಿಷ್ಣುರ್ವಿಚಕ್ರಮೇ ತ್ರೇಧಾ ನಿರ್ದಧೇ ಪದಂ |

ಸಮೂಲ್ಮಮಸ್ಯ ಪಾಂಸುರೇ ||

|| ೧೭ ||

ಅ || ವಿಷ್ಣುಃ = ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಇದಂ ವಿಷ್ಣುಃ = ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ವಿಚಕ್ರಮೇ = ಚಕ್ರವಿಸುವನು. (ಹೇ
ಗೆಂದರೆ) ತ್ರೇಧಾ = ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ, ಪದಂ = ಪಾದವನ್ನು, ನಿರ್ದಧೇ = ಇಟ್ಟನು. (ಆಗ) ಅಸ್ಯ = ಈ ಜಗ
ತ್ಪತಿಯು, ಪಾಂಸುರೇ = (ಪಾಂಸುರೇ ರಮಂತೇ = ಶೋಭಂತೇ ಅತ್ರ ಎಂಬವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಶೋಭಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ
ಧೂಲಿಗಳುಳ್ಳ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ (ಪಾಂಸುಭಿರಾನಂದೇವಾಃ ರಮಂತೇ ಅತ್ರ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಸುಖದಿಂದ
ಕ್ರೀಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪಾಂಸುಭಿರಾನಂದೇವತೆಗಳುಳ್ಳ, ಪಾದದಲ್ಲಿ (ಈ ಜಗತ್ತು) ಸಮೂಲ್ಮಂ = ಧೂಲಿಗಳಂತೆ
ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆ. (ಹೊಂದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ) || ೧೭ ||

ಭಾ || ರಮಂತಿ ಪಾಂಸುರೇ ಯತ್ರ ಪಾಂಸುರಂ ಪದಮೀರಿತಂ | ಸಮೂಲ್ಮಂ ತತ್ರ ವಿಶ್ವಂ ಹಿ

ಪಾಂಸುವಜ್ಜಗತಃ ಪತೇಃ

|| ೧೭ ||

ಅ || ಯಾವ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಧೂಲಿಗಳು ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೋ ಅಂತಹ ಪಾದವು ಪಾಂಸುರವೆನಿಸುತ್ತದೆ.
(ಅಥವಾ ಪಾಂಸು ಶಬ್ದದಿಂದ ಪಾಂಸುಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುವ ದೇವತೆಗಳು.) ಯಾವ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪಾಂಸುಗಳನ್ನಾಶ್ರ
ಯಿಸಿರುವ ಪಾಂಸುಭಿರಾನಂದೇವತೆಗಳು ಸುಖವಾಗಿ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹ ಪಾದವು ಪಾಂಸುರ
ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಆ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜಗತ್ತು ಧೂಲಿಯಂತೆ ಹೊಂದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.
(ಆಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ) || ೧೭ ||

ಯು || (೨೧೬) ತ್ರೀಣಿ ಪದಾ ವಿ ಚಕ್ರಮೇ ವಿಷ್ಣುಗೋಪಾ ಅದಾಭ್ಯಃ |

ಅತೋ ಧರ್ಮಾಣಿ ಧಾರಯನ್

|| ೧೮ ||

ಅ || ಅದಾಭ್ಯಃ=ದ್ವಿಭದ್ರಾಭ್ಯಃ ನಿವಾರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಆಶಕ್ಯನಾದ, ವಿಷ್ಣುಃ=ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು, ತ್ರೀಣಿ ಪದಾ=ಎಲ್ಲಾ ತ್ರೀವಿಧಗಳಾದ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು, ಅಂದರೆ ಬುಗ್ಯಜುಸ್ಸಾಮ ವೇದಾಖ್ಯಾ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು, ಅತಿತಾನಾಗತ ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲಾಖ್ಯಾ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು, ಸತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಾಖ್ಯಾ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು, ಭೂಲೋಕ ಭುವಲೋಕ ಸ್ವಲೋಕಾಖ್ಯಾ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು, ದೇವಮಾನುಷ ದಾನವರೂಪ ಜೀವಾಖ್ಯಾ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಚೇತನ ಅಚೇತನ ಮಿಶ್ರ ರೂಪಗಳಾದ ಶ್ರೀಮುಕ್ತ ಘಟಾದಿ ಸಾತ್ವಿಕ ದೇಹಾಖ್ಯಾ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು, ಗೋಪಾಃ=ರಕ್ಷಕನಾಗಿಯೂ, ಸೃಷ್ಟಿಸುವವನಾಗಿಯೂ, ಪೋಷಿಸುವವನಾಗಿಯೂ, ಮೋಕ್ಷಪ್ರದನಾಗಿಯೂ, ವಿ ಚಕ್ರಮೇ=ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿರುವನು. (ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಇಂತಹ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವುಳ್ಳವನೋ, ಅತಃ=ಕಾರಣದಿಂದ ಧರ್ಮಾಣಿ=ಧರ್ಮೋಪ್ಪೀಡಣೆ, ಆಚಾರಃ ಎಂಬ ಕೋಶದಿಂದ ನಮ್ರಂಸಕತ್ವವು) ಜಗತ್ತಿಗೆ ಧಾರಕರಾದ ವಾಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಧಾರಯನ್=ಧರಿಸುವವನಾಗಿ (ಇರುತ್ತಾನೆ.) || ೧೮ ||

ಭಾ || (೧) ವೇದಾನ್ ಕಾಲಾನ್ ಗುಣಾಲ್ಲೋಕಾನ್ ದೇವ ಮಾನುಷದಾನವಾನ್ | ಚೇತ ನಾಚೇತನಾನ್ ಮಿಶ್ರಾನ್ ತ್ರೀಣಿ ಪದಾ ವಿ ಚಕ್ರಮೇ || (೨) ರಕ್ಷಕತ್ವೇನ ಸರ್ವಾಣಿ ಸೃಷ್ಟ್ಯಭರ್ತೃತತ್ವದ್ಧಾ | ಮೋಕ್ಷದತ್ತೇನ ಚ ವಿಭುಃ ಸ್ತಂಭನೀಯೋ ನೃಕೇನ ಚಿತಃ || (೩) ಧಾರಕಾಂಶ್ಚೈವ ವಾಯಾದೀನ್ ಧಾರಯನ್ ವರ್ತತೇ ತತಃ || ೧೮ ||

ಅ || (೧) ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲಾ ತ್ರಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿದನು. (ಆ ೩ ಸ್ವರೂಪ ಗಳು ಯಾವುವು? ಎಂದರೆ) (1) ಬುಗ್ಯಜುಸ್ಸಾಮಾಖ್ಯಾ ೩ ವೇದಗಳನ್ನು, (2) ಅತಿತಾನಾಗತ ವರ್ತಮಾನಾಖ್ಯಾ ಕಾಲಗಳನ್ನು, (3) ಸತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳನ್ನು, (4) ಭೂಭುವಃ ಸ್ವಲೋಕಗಳನ್ನು ದೇವ ಮಾನುಷ ದಾನವರೆಂಬ ಜೀವರನ್ನು, (5) ಚೇತನ ಅಚೇತನ ಮಿಶ್ರಗಳಾದ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ-ಚೇತನಾ=ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯೂ ಮುಕ್ತರು, ಅಚೇತನಾಃ ಘಟಪಟಾದಿಗಳು, ಮಿಶ್ರಾಃ=ಸಾತ್ವಿಕ ದೇಹಗಳು, ಇವುಗಳನ್ನು ಅತಿ ಕ್ರಮಿಸಿರುವನು. (೨) ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಈ ಎಲ್ಲಾ ೩ ವಿಧ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು, ಆಪತ್ತುಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವವನಾಗಿಯೂ, ಸೃಷ್ಟಿಸುವವನಾಗಿಯೂ, ಅನ್ನ ವಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಪೋಷಿಸುವವನಾಗಿಯೂ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುವವನಾಗಿಯೂ, ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿದನು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಯಾರಿಂದಲೂ ನಿವಾರಿಸಲು ಶಕ್ಯವಲ್ಲ. (೩) ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ನಿಗೆ ಇಂತಹ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಧಾರಕರಾದ ವಾಯಾದಿಗಳನ್ನು ಆತನೇ ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಾನೆ. || ೧೮ ||

ಯು || (೨೧೭) ವಿಷ್ಣೋಃ ಕರ್ಮಾಣಿ ಪಶ್ಯತ ಯತೋ ವ್ರತಾಢಿ ಪಸ್ತಶೇ |

ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಯುಜ್ಯಸ್ವಿತಾ

|| ೧೯ ||

ಅ || ಎಲೋ ಜನರೇ, ವ್ರತಾಢಿ=ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕರ್ಮಗಳು, ಯತಃ=ಯಾವ ಕರ್ಮಗಳ ದಿಶೆ ಯಿಂದ, ಅಥವಾ ಯಾವ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ, (ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾಪೋ), (ಯಾವ ವಿಷ್ಣುವು, ಪಸ್ತಶೇ=(ಸ್ವರ ಆಜ್ಞಾತದ ಕೌ) ಪ್ರಾಕೃತ ಜನರಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಡದಿದ್ದರೂ ಯೋಗಿಗಳಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೋ, (ಯಾವ

ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು, ಇಂದ್ರಸ್ಯ=ಪುರಂದರನಿಗೆ, ಅಥವಾ ಮುಖ್ಯ ವಾಯುವಿಗೆ, ಯಜ್ಞೇ=ಮುಖ್ಯ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ, ಅರ್ಪನಾದ, (ನಿಯಮಾನ ಒಟ್ಟಿಗೆನೇ ಇರುವ), ಸಖಾ=ಗೆಳೆಯನೋ, ವಿಷ್ಣೋಃ=ಅಂತಹ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಕರ್ಮಾಣಂ=ಜಗತ್ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಪೃಥತ=ತಿಳಿಯಿರಿ. || ೧೮ ||

ಭಾ || (೧) ಜಾಣೇಫ ವಿಷ್ಣು ಕರ್ಮಾಣಂ ಪ್ರಾಣಿಕರ್ಮಾಣ್ಯಪೇಷತಃ | ಯತೋ ಜಾಣೇಫ
ವಿಜ್ಞಾತೋ ಭಗವಾನ್ ಸರ್ವದೈವ ಚ | (೨) ಸ್ತುತಾಜ್ಞಾತದೃಶೌ ಯಸ್ಮಾದಿಂದ್ರಸ್ಯ
ಸಹಿತಃ ಸಖಾ | ಪ್ರಾಣಸ್ಯೈವೇಂದ್ರನಾಮೃಶ್ಚ | (೩) ಕಸ್ಮಿನ್ನಹ ಮಿತಿಶ್ರುತೇಃ ||
(೪) ತ್ವಯೇದಿಂದ್ರೇತಿ ವಚನಾತ್ಪ್ರಾಣ ಇಂದ್ರಾಭಿಧೋ ಮತಃ || ೧೯ ||

ಅ || (೧) (ಎಲೋ ಜನರೇ) ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜಗತ್ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಿರಿ. (ನೀವು ಕರ್ಮಗಳಿಂದರೆ) ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಕ ಕರ್ಮಗಳೂ ಯಾವ ಭಗವತ್ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೇ ಅಥವಾ ಭಗವಂತನಿಂದಲೇ ದುಃಖದ್ವಾರೋ, (ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಲಿ, ಅತನ ಕರ್ಮಗಳಾಗಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಜನಕ (ಪ್ರೇರಣಾ) ವೇರುವುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಲಭ್ಯವಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆಂದರೆ, ಭಗವಂತನು ಸರ್ವದಾ ಅವಿ ಜ್ಞಾತನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಚ=ಜ್ಞಾತನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. (೨) (ಹೇಗೆಂದರೆ) ಸ್ತುತಾತುಂ ಪ್ರಾಣಾತ್ಮನೇ ಪ್ರಾಣೈಶ್ಚ ಜಘನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ಆಯೋಗ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಆಯೋಗ್ಯದ ದರ್ಶನವಾಗುವಿಕೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ. ಅವಿಜ್ಞಾನದ ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವು. (ಅಂತೂ ಪವನೇ=ಪ್ರಾಣೈಶ್ಚ ಜನರಿಂದ ಅದೃಶ್ಯನಾದವನೇ ಆಯೋಗ್ಯದಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟನು. ಎಂದರ್ಥವು.) (ಯಾವತನು) ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅಥವಾ ಇಂದ್ರನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಮುಖ್ಯ ವಾಯುವಿಗೆ ಸರ್ವದಾ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇರುವ ಮಿತ್ರನೋ, (ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಿರಿ.) (೩) (ಪ್ರಾಣಸ್ಯೈವ ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಏನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನೆಂಬ ಅರ್ಥವೇ ಮುಖ್ಯವು ಎಂದು ಕ್ರಮವಾಯ್ತು.) (ಆದ ಹೇಗೆಂದರೆ) ಕಸ್ಮಿನ್ನಹ ಮನುಷ್ಯಾಂತ ಉತ್ಕಾಂತೋ ಭವಿಷ್ಯಾಮಿ ಶಸ್ಮಿನ್ನಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಸ್ಯಾಮಿತಿ ಸ ಪ್ರಾಣಮುಪ್ಯಜತ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಾಣಿಗಳೇ ಅವಿನಾಭಾವವು (ನಿತ್ಯ ಸಂಬಂಧವು) ಇರುವುದು. (೪) (ಇಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣನೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಹೇಗೆಂದರೆ; ತ್ವಯೇದಿಂದ್ರ ಯುಜಾ ವಯಂ ಪ್ರತಿ ಬ್ರುವೀಮಹಿ ಸ್ಪೃಧಃ|ತ್ವಮಸ್ಮಾಕಂ ತವ ಸ್ತಸಿ|ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ(ಎಲೋ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನೇ) ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಿನಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾವು ಮೊದಲು ವಿವಾದ ಮಾಡಿ ಆ ಮೇಲೆ ಪರಾಜಿತರಾಗಿ ನಿನ್ನೊಡನೆ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ನೀನು ನಮಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯು ಆಗಿರುತ್ತಿ. ನಾವು ನಿನ್ನ ದಾಸರಾಗಿರುತ್ತೇವೆ, ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವು ಕಂಡದೆ. ಆದಕಾರಣ ತ್ವಯೇ ದಿಂದ್ರ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯನು ಪ್ರಾಣನೆಂದು ಸಂಮತನು. (ಇಂದ್ರ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಣ ಪರವಾಗುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಈ ಶ್ರುತಿಯ ಪ್ರಾಣ ಉಕ್ತಮಿತ್ಯೇವ ವಿದ್ಯಾತ್ತಂ ದೇವಾ ಅಬ್ರುವನ್ ತ್ವಮುಕ್ತಮಸಿ ತ್ವಮಿಂದ್ರಂ ಸರ್ವಮಸಿ ತವ ವಯಂ ಸ್ತಃ ತ್ವಮಸ್ಮಾಕಮಸೀತಿ ತದಪ್ಯೇತದೃಶಿಣೋಕ್ತಂ ತ್ವಮಸ್ಮಾಕಂ ತವ ಸ್ತಸಿ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಕ್ಷವನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ತಾನು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ ಸಮತಿಯಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಉದಾಹೃತವಾಗಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೇ || ೧೯ ||

ಭು || (೨೨೮) ತದ್ವಿಷ್ಣೋಃ ಪರಮಂ ಪದಂ ಸದಾ ಪಶ್ಯಂತಿ ಸೂರಯಃ |

ದಿವೀವ ಚಕ್ಷುರಾತತಂ

|| ೨೦ ||

ಅ || ಆತಂ=ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ, ಚಕ್ಷುಃ=ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವನ್ನು (ರಶ್ಮಿಗಳಿಗೂ ರಶ್ಮಿಮುಕ್ತಿಗೂ ಅಭೇದವಿದ್ದು ಪ್ರಯುಕ್ತ ಚಕ್ಷುಃ ಎಂದೇ ಹೇಳಿದ್ದು). ದಿವೀಪ=ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ, ತರ್=ಆದಾವ, ವಿಷ್ಣೋಃ=ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ, ಪರಮಂ=ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಶಿವಾದಿಗಳಿಂದುತ್ತಮವಾದ, ಪದಂ=ಸ್ವರೂಪವನ್ನು, ಸೂರಯಃ=ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದಿದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಸದಾ=ಸರ್ವದಾ, ಪಶ್ಯಂತಃ=ನೋಡುತ್ತಾರೆ.

ವಿ || ಹೇಗೆ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದುದಾಗ್ಯೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೋ ಕೇವಲ ವಿಷಯೋಪಲಬ್ಧಿ ರೂಪ ಫಲದಿಂದ ಅನುಮಿತವಾಗುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಸ್ವರೂಪವೂ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದುದಾಗ್ಯೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಅಸ್ವರೂಪಗಳಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸತ್ತಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವೃತ್ತಿಗಳಿಂದಲೇಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಓಗಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾದಂತಹ ತಾತ್ಪರ್ಯವು. || ೨೦ ||

ಭಾ || (೧) ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಿವಾದಿಭ್ಯೋಃ ಸಂಸಾರಾತ್ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಃ ಪರಮಂ ಪದಂ ರೂಪಂ ಪಶ್ಯಂತಿ ನಿರ್ಮೂರ್ತಾಃ ಸಂಸಾರಾತ್ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಃ (೨) ಚಕ್ಷುರ್ವಿವೇಕ ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಯದ ಪಶ್ಯಂತಃ ಫಲದರ್ಶಿತಂ || ೨೦ ||

ಅ || (೧) ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಿವಾದಿಗಳಿಂದುತ್ತಮವಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಯಾವ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು (ಅವರೇ ಮುಖ್ಯ ಸೂರಿಗಳು) ಸದಾ ನೋಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. (ಮುಖ್ಯತಃ ಜ್ಞಾನಿತ್ವವು ಸಂಸಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾದವರ ಧರ್ಮವು) (೨) (ದೃಷ್ಟಾಂತದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಹೇಗೆ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದುದಾಗ್ಯೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಫಲದಿಂದ ಅನುಮಿತವಾಗುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆಯೇ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವು. || ೨೦ ||

ಬಃ || (೨೨) ತದ್ವಿಪ್ರಾಪ್ತೋ ವಿಪಶ್ಯಂತೋ ಜಾಗ್ರವಾಂಸಃ ಸಮಿಂಧತೇ | ವಿಷ್ಣೋರ್ಯತ್ಪರಮಂ ಪದಂ || ೨೧ || ೨ || ೨೨ ||

ಅ || ಯಃ ವಿಷ್ಣೋಃ ಪರಮಂ ಪದಂ=ಯಾವುದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಸ್ವರೂಪವೋ ತರ್=ಆ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು, ವಿಪಶ್ಯಂತಃ (ಪನಜ್ಞಾಂತಃ) ವಿಶೇಷತಃ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಜಾಗ್ರವಾಂಸಃ (ಜಾಗ್ರನಿದ್ರಾಕ್ಷಯೇ) ಜಾಗರಣವನ್ನೇ ಹೊಂದಿರುವ (ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿರುವ) ವಿಪ್ರಾಸಃ=ಮೇಧಾತಿಥಿ ಮೊದಲಾದ ಬಾಹ್ಯರು, ಸಮಿಂಧತೇ (=ಇ ಇಂದ್ರಿ(ದೀಪ್ತ)ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೨ ||

ಭಾ || (೧) ಸಂದೀಪಯಂತಿ ವಿಜ್ಞಾತೃಃ ಸಂಸಾರಾತ್ಪ್ರಾಪ್ತಜಾಗರಾಃ | ವಿಪಶ್ಯಂತೋ ಜಾಣಿತಮಾಃ ವಿಷ್ಣೋರ್ಯತ್ಪರಮಂ ಪದಂ || (೨) ತಾತ್ಪರ್ಯಾಧಿಕೃ ವಿಜ್ಞಾಪ್ತಾಃ ಅರ್ಥಮೇತಂ ಪುನರ್ಜಗೌ || ೨೧ || ೨ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಜಾಗರಣವನ್ನೇ ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾದ ಮುಖ್ಯ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಉತ್ತಮವಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಜ್ಞಾನಸಾಧನಗಳಾದ ವೇದಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇತರರಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. (೨) ಈ ಮುಕ್ತನ ಅರ್ಥವನ್ನು ತದ್ವಿಷ್ಣೋಃ ಪರಮಂ ಪದಂ ಎಂಬ ಮೊದಲಿನ ಮುಕ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿಯಾಗಿದೆ ಅದ ಕಾರಣ ಪುನಃ ಏತಕ್ಕ ಹೇಳಿದ್ದು ಎಂದರೆ) ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳಿಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸರ್ವೋ

ತೃತೀಯೋಪನಿಷತ್ಯೋ ಪರಮತಾತ್ಪರ್ಯವು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವಕ್ಕಾಗಿ ವಿಷ್ಣು ಸರ್ವೋತ್ತಮ
ತತ್ವಾದಿರೂಪನಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿರುಗಿ ವೇದವು ಹೇಳಿತು || ೨೧ || ೭ || ೩ ||

ಅನ || ೨೩ನೇ ಸೂಕ್ತವು. ೨೪ ಋಕ್ಕು ೫ ವರ್ಗ. ನಾನಾ ದೇವತೆಗಳು. ನಾನಾ ಭಂದಸ್ಸುಗಳು. ಆದಿಯ
೧೪ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ಸು. ೧ನೇ ಋಕ್ಕು ವಾಯುದೇವತಾಕವು.

ಯ || (೨೩೦) ತೀವ್ರಾಃ ಸೋಮಾಸ ಆ ಗಹ್ಯಾಶೀರ್ವಂತಃ ಸುತಾ ಇನೋ |
ವಾಯೋ ತಾನ್ ಪ್ರಸಿತಾನ್ ಪಿಬ || ೧ ||

ಅ || ವಾಯೋ=ವಿಶ್ವೇ ವಾಯುರ್ವೇ(ಯಾವ)ವೇ(=ಈ)ದಾನ, ತೀವ್ರಾಃ=ತೀಕ್ಷ್ಣಗಳಾದ, ತೀಕ್ಷ್ಣವೃ-
ಕಾರ್ಯಕಾರಿಗಳಾದ, (ಅಂತರೆ ವೀರ್ಯವುಳ್ಳವು) ಆತೀಃ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯವಾದ ಅರ್ಥವು. ಅಂತಹ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ
ವರು. ಆಶೀರ್ವಂತಃ=ಅಂದರೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯ ಅರ್ಥದಿಂದ ಕೂಡಿ ಸಾಧ್ಯ ಸಾಧನಭಾವ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳವರು
ಮತ್ತು ಸಾಧ್ಯವಾದ ಯಜಮಾನನ ಸಾಧ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಧಕಗಳೂ ಅವ ಸುತಾಃ=ಹಿಂದಲ್ಪಟ್ಟ, ಸೋಮಾಸಃ=ಸೋಮಗಳು
(ಇರುತ್ತವೋ) ತಾನ್=ಅಂತಹ, ಪ್ರಸಿತಾನ್=ಸೋಮಗಳನ್ನು ಉತ್ತರವೇದಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ತಂದಿರು-
ವುದರಿಂದ ಪ್ರಸಿತ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಸೋಮಗಳನ್ನು, ಅಥವಾ ನಿನಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಸೋಮಗಳನ್ನು
ಕುರಿತು, ಅಗಹಿ=ಬಾ. ಪಿಬಿಷ=ಬಂದು ಕುಡಿ. || ೧ ||

ಭಾ || ವೀರ್ಯವಂಶೈಃ ಪೋ ಸೋಮಾಃ ಯಜಮಾನೇಃ ಸ್ವಸಾಧಕಾಃ | ಪಿಬ ತಾನ್ || ೧ ||

ಅ || (ಯಜ್ಞಬದ್ಧವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಏಕೆನಾಕ್ಕವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಯಜ-
ಮಾನರು ವೀರ್ಯವುಳ್ಳವುಗಳೋ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಕೊಡುವವುಗಳೂ ಆಗಿವೆಯೋ
ಅಂತಹ ಸೋಮಗಳನ್ನು ಕುಡಿ. || ೧ ||

ಯ || (೨೩೧) ಉಭಾ ದೇವಾ ದಿವಿಷ್ಟಶೇಂದ್ರವಾಯೂ ಹವಾಮಹೇ |
ಅಸ್ಯ ಸೋಮಸ್ಯ ಪಿತಯೇ || ೨ ||

ಅ || (೨, ೨ನೇಯ ಋಕ್ಕುಗಳು ಇಂದ್ರ ವಾಯುದೇವತಾಕಗಳು) ಉಭಾ=ಇಬ್ಬರಾದ, ದೇವಾ=ಕ್ರೀಡಾಡಿ-
ಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟರಾದ, ದಿವಿ ಕ್ರೀಡಾವಿಜಿಗೀಷಾ ಹೃನ್ಮಹಾರ ವ್ಯತಿ ಸ್ತುತಿ ಮೋದಮದ ಸ್ತುತ್ಯ ಕಾಂತಿ ಗತಿಮಃ ದಿವಿ
ಸ್ವರಾ=ದಿವಿ=ಜ್ಞಾನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವರತಃ=ಸಂಬಂಧಿಗಳು ಅಧಿಕಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಅಥವಾ ಅಧಿಕ ಪ್ರಕಾರವುಳ್ಳ
ಇಂದ್ರ ವಾಯೂ=ವಿಶ್ವೇ ಇಂದ್ರವಾಯುಗಳೇ (ನಾವು) ಅಸ್ಯ ಸೋಮಸ್ಯ ಪಿತಯೇ=ಈ ಸೋಮವನ್ನು ಪಾ-
ನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹವಾಮಹೇ (ನಿಮ್ಮನ್ನು) ಹೋಮಿಸುತ್ತೇವೆ. || ೨ ||

ಭಾ || ಸರ್ವದೇವಾನಾಂ ಜ್ಞಾನಾಧಿಕೃ ದಿವಿಸ್ತೃತಾ || ೨ ||

ಅ || (ದಿವಿಸ್ತೃತಾ ಎನ್ನುವುದನ್ನು) ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ (ದ್ಯೌಃ ಎನ್ನುವುದು ದ್ಯುತಿಯೆಂದು
ಅರ್ಥವುಳ್ಳ, ಅಥವಾ ಗತಿ ಎಂದು ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ದಿವಿದಾತುವಿನ ರೂಪವು. ೨ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ಞಾನವೇ ಅದರ

ಅರ್ಥವು. ಜ್ಞಾನವೂ ಶ್ರುತಾಂತರೂಪವಾಗಿದೆ. ಗತೃತ್ವಕಗಳು ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಕಗಳು. ದಿವಿ ಎನ್ನುವುದು ವಿಷಯ ಸ್ವರೂಪ. ತಥಾಚ ದಿವಸ್ಪೃಶತಃಇತಿವಿಶ್ವೈಶಾ. ದಿವಿ=ಜ್ಞಾನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪೃಶತಃ=ಸಂಬಂಧಿಗಳು. (ಜ್ಞಾನಾಧಿಕೃತವುಗಳು) ಉಭಾ ದೇವಾ ದಿವಸ್ಪೃಶಾ=ದೇವತೆಗಳಾಗಿದ್ದವರು ಜ್ಞಾನಾಧಿಕೃತವುಗಳು, ಹೀಗೆ ದೇವರಬ್ಬ ಸನ್ನಿಧಾನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ದೇವಾನಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಎಂದೂ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನೇನ ಅಧಿಕೃತಂ ಯಯೇ=ಯಾವ ಇಂದ್ರ ವಾಯುಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅಧಿಕೃತವಿದೆಯೋ, ಎಂದು ವ್ಯಾಧಿಕರಣ ಬಹುವ್ರೀಹಿಯು. ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಅಧಿಕೃತಂ ಜ್ಞಾನಾಧಿಕೃತಂ. ಅನಯೇರ ಸ್ಥಿತಿ ಜ್ಞಾನಾಧಿಕೃತ ಎಂದು ನಿರ್ಧಾರಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಅಧಿಕೃತವೆನ್ನುವ ಅರ್ಥವು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ತಥಾಚ ದಿವಸ್ಪೃಶಾ=ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ (ಇದು ನಿರ್ಧಾರಣೇ ಪಶ್ಚಿಮ) ಅಧಿಕ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು. || ೨ ||

೧೫ || (೨೩೨) ಇಂದ್ರವಾಯೂ ಮನೋಜುವಾ ನಿಷ್ಪ್ರ ಹವಂತ ಉತಯೇ |

ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಾ ಧಿಯಸ್ವತೇ

|| ೩ ||

ಅ || ಮನೋಜುವಾ= (ದು ಪ್ರೇರಣೆ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ) ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಪ್ರೇರಕವಾದ, ಅಥವಾ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಿರುವವರಿಂದ) ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ವೇಗವುಳ್ಳ, (ಮನೋಯೋಗಿನಾ=ಎಂದು ಕೃತಿಸ್ತುತವು. ಅ'ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ) ಪ್ರರಸ್ತ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ದಿಯಃ ಸತೀ=ಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾವಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಾ=ರತಂಸಹಸ್ರಂ ಎಂದು ಬಹು ನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ. (ಸಹಸ್ರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಪರಿಮಿತ ಎಂದು ಅರ್ಥವು. ಇಂದ್ರವಾಯುಕ್ಕೆ ಸ್ವೀಕಾರ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವೆಂದು ಅರ್ಥವು. ಎಪಂಚ) ಅಪರಿಮಿತ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ, ಇಂದ್ರವಾಯು=ಇಂದ್ರವಾಯುಗಳೆಂಬ ವಿಶ್ವರೂಪ ವಿರೇಷಗಳೇ ಅಥವಾ ಇಂದ್ರ ವಾಯುಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳೇ, ನಿಷ್ಪ್ರಾ=ಮೇಧಾಂತಿ ಮೋಹರಾದವರು, ಉತಯೇ=ತನ್ಮು ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, ಹವಂತ=ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕರೆೆಯುತ್ತಾರೆ. || ೩ ||

೧೬ || ಮನಸಃ ಪ್ರೇರಣಾ ಚೈವ ಬಹುಜ್ಞಾನಾ ಧಿಯಸ್ವತೇ

|| ೪ ||

ಅ || (ಮನೋಜುವಾ ಎಂಬುವುದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಪ್ರೇರಕರು, ಚ=ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ವೇಗವುಳ್ಳವರು. (ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷ ಶಬ್ದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಬಹು ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು. ಎವ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪುರಂದರನೊಬ್ಬನೇ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷನು. ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಭತ್ತಿನಾಯದಿಂದ ಲಕ್ಷಣಾ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಉಭಯ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಯೋಗಿಕರೂಪವಾದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವು ಕೂಡುವಾಗ ಅಯುಕ್ತವು ಎಂದು ಹೇಳುವಾಯ್ತು. ಮತ್ತು ನಾವುಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಅರ್ಥವೇ ಇದೆ ಧಿಯಸ್ವತೇ ಎನ್ನುವುದೂ ಹೇತುವಾಗಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ತಂದರೆ ಅಮಿತಜ್ಞಾನವಿರಲಿಕ್ಕೆ ಧಿಯಸ್ವತೀತ್ವವು ಸರ್ವಬುದ್ಧ್ಯಭಿಮಾನಿತವು ಹೇತುವು. || ೪ ||

೧೭ || ಮೂರು ಮಕ್ಕಗಳು ಮಿತ್ರವರುಣ ದೇವತಾಕವು.

೧೮ || (೨೩೩) ಮಿತ್ರಂ ವಯಂ ಹನಾಮಹೇ ವರುಣಂ ಸೋಮಪೀತಯೇ |

ಜಜ್ಞಾ ನಾ ಪೂತದಕ್ಷಸಾ

|| ೪ ||

ಅ || ವಯಂ=ನಾವು, ಮಿತ್ರಂ=ಸೂರ್ಯನನ್ನು, ವರುಣಂ=ವರುಣನನ್ನು ಕೂಡ, ಸೋಮಸೀತಯೇ= ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಹವಾಮಹೇ=ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. (ಯಾವ ಮಿತ್ರವರುಣರು ಅಹೂತರಾಗಿ ಜಜ್ಞಾನಾ=ಜನಿ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವೇ) ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೋ, (ಅಭಿವ್ಯಕ್ತರಾಗಿ) ಪೂತದಕ್ಷಸಾ= (ಪೂತಃ ದಕ್ಷಃ ಯಜಮಾನಃ ಯಾಭ್ಯಾಂ ಯಾರಿಂದ ಯಜಮಾನನು ಪವಿತ್ರನಾಗುತ್ತಾನೋ ಎಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ) ಯಜಮಾನನನ್ನು ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸಿರುವರು. || ೪ ||

ಭಾ || ಜಜ್ಞಾನೌ ವ್ಯಜ್ಞಮಾನೌ ತು ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಶೋಧಕೌ || ೪ ||

ಅ || ಜಜ್ಞಾನೌ=ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತರಾದವರು. ಪೂತದಕ್ಷಸಾ=ವ್ಯಕ್ತರಾಗಿ ಯಜಮಾನನನ್ನು ಪವಿತ್ರ ನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (ಏವಂಚ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತೆಯು ಯಜಮಾನನ ಪಾವಿತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು.) || ೪ ||

ಯ || (೨೩೪) ಯತೇನ ಯು ವೃತವೃಧಾವೃತಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಷಸ್ತತೇ |

ತಾ ಮಿತ್ರಾವರುಣಾ ಹುನೇ || ೫ || ೪ ||

ಅ || ಯೌ=ಯಾರು, ಯತೇನ=ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ, ಅಥವಾ ಜಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ, ಯತಾವೃಧಾ=ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಜೆನ್ನಾಗಿ ವೃದ್ಧಿವುಳ್ಳವರೋ, ಜ್ಯೋತಿಷಃ=ಪ್ರಕಾಶರೂಪನಾದ, ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾದ, ಯತಸ್ಯ=ಸತ್ಯಕ್ಕೆ, ಪತೇ=ಅಧಿಪತಿಗಳೋ, ತಾ=ಅಂತಹ ಮಿತ್ರಾವರುಣರನ್ನು (ನಾನು) ಹುನೇ=ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. (ವಿಷ್ಣು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯತೇನ, ಯತವೃಧಾ ಎಂಬುವುಗಳಿಗೆ ಯತೇನ ಮಿತ್ರಾವರುಣಾ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.) || ೫ || ೪ ||

ಭಾ || (೧) ಪರೇಣ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ತಸ್ಮಿನ್ ವೃದ್ಧೌ ಸತ್ಯಪತೇ ಸದಾ | (೨) ಸತ್ಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪ್ರಕಾಶಶ್ಚಾತೌ ಮಿತ್ರಾವರುಣಾ ಹುನೇ || ೫ || ೪ ||

ಅ || (೧) ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಂದಲೇ ಸದಾ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ವೃದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರು. (ಪರಮೇಶ್ವರ)ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಯು ಕಾದಾಚಿತ್ಯವಲ್ಲ, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಸದಾ ಎಂದುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ದೇವತಾಂತರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಾದಾಚಿತ್ಯವೃದ್ಧಿಯು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆಂದುಕ್ತವಾಯ್ತು. ಸತ್ಯಾಧಿಪತಿಗಳು. (೨) ಸತ್ಯವು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಸು ಆಗುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ಆದರೆ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರಮಿತವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಸತ್ಯವು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಸು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. (ಸತ್ಯವಾದುದೇ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಷ್ಟೆ.) ಅಂತಹ ಮಿತ್ರಾವರುಣರನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. || ೫ || ೪ ||

ಯ || (೨೩೫) ವರುಣಃ ಪ್ರಾವಿತಾ ಭುವನ್ನಿತ್ರೋ ವಿಶ್ವಾಭಿರೂತಿಭಿಃ |

ಕರತಾಂ ನಃ ಸುರಾಧಸಃ || ೬ ||

ಅ || ವರುಣಃ ಮಿತ್ರಃ=ವರುಣನೂ ಮಿತ್ರನೂ ಕೂಡ, ವಿಶ್ವಾಭಿಃ ಉತಿಭಿಃ=ಸಮಸ್ತ ರಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಾವಿತಾ=ಜೆನ್ನಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವರು ಭುವತ್=ಆಗಬೇಕು. (ನುತ್ತು ಆ ಮಿತ್ರಾವರುಣರು) ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು, ಸುರಾಧಸಃ=ರೋಭನ ಸಿದ್ಧಿವುಳ್ಳವರನ್ನಾಗಿ, ಕರತಾಂ=ಮಾಡಲಿ. || ೬ ||

ಭಾ || ಸಂಸಿದ್ಧಾನ್ ಕುರುತಾಂ ನಸೌ

|| ೬ ||

ಅ || ಆ ಮಿತ್ರವರುಣರು ನಮ್ಮನ್ನು ಒಳ್ಳೇ ಸಿದ್ಧಿವುಳ್ಳವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಿ.

|| ೬ ||

ಅವ || ಇನ್ನು ವೇಲಿನ ೩ ಮಕ್ಕಳು ಮರುದ್ಧಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇಂದ್ರದೇವತಾಕವೂ ಉಭಯ ದೇವತಾಕವೂ ಲಗಿದೆ.

ಯ || (೨೩೬) ಮರುತ್ವಂತಂ ಹವಾಮಹ ಇಂದ್ರಮಾ ಸೋಮಸೀತಯೇ |

ಸಜೂರ್ಗಣೇನ ತ್ವಂಪತು

|| ೭ ||

ಅ || (ನಾವು) = ಮರುತ್ವಂತಂ ಮರುತ್ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ, ಇಂದ್ರಂ = ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು = ಇಂದ್ರನನ್ನು = ಸೋಮಸೀತಯೇ = ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಆ ಹವಾಮಹೇ = ಜಿನ್ನಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. (ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಇಂದ್ರನು) ಗಣೇನ = ಮರುದ್ಧಣದಿಂದ, ಸಜೂಃ = ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ತ್ವಂಪತು = (ತ್ವಪತ್ವಂಪತ್ಯಪ್ತೌ) ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಿ.

|| ೭ ||

ಭಾ || ಸಗಣಸ್ತೃಪ್ಯತಾಂ ಹರಿಃ

|| ೭ ||

ಅ || ಮರುದ್ಧಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಿ.

|| ೭ ||

ಯ || (೨೩೭) ಇಂದ್ರಜ್ಯೇಷ್ಠಾ ಮರುದ್ಧಣಾ ದೇವಾಃ ಪೂಷರಾತಯಃ |

ವಿಶ್ವೇ ಮಮ ಶ್ರುತಾ ಹವಂ

|| ೮ ||

ಅ || ಇಂದ್ರಜ್ಯೇಷ್ಠಾಃ = ಕಿಂ ನ ಇಂದ್ರ ಜಿಘಾಂಸಸಿ ಭ್ರಾತರೋ ಮರುತಸ್ತವ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಇಂದ್ರನೇ ಜ್ಯೇಷ್ಠನಾಗಿ ಉಳ್ಳ, ಪೂಷರಾತಯಃ = ಸರ್ವ ಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಪೂಷನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುವವನು ಮಿತ್ರನಾಗಿ ಉಳ್ಳ, ಮರುದ್ಧಣಾಃ = (ಸಪ್ತಾನಾಂ ವರ್ಗಃ ಸಪ್ತಕಃ, ೭ ಮರುತಗಳ ಸಮೂಹವು ಸಪ್ತಕವು. ಒಳಗೆಯೇ ೭-೭ ಗುಂಪಾಗಿ ಇದ್ದು ೪೯ ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ) ಮರುತಗಳ ಸಮೂಹ ಭೂತರಾದ, (ಹಿಂದಿನ ಬುಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಗಣೇನ ಎಂದು ಏಕವಚನವಿದ್ದರೂ (ಮಹಾಗಣವು ಒಂದೆಯಾಗಿದ್ದರೂ) ಅವಾಂತರ ಗಣವನ್ನು ವಿವಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡಿಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಮರುದ್ಧಣಾಃ ಎಂದು ಬಹು ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು) ಹೇ ದೇವಾಃ = ಎಲೋ ದೇವತೆಗಳೇ, ವಿಶ್ವೇ = ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಮಮ = ನನ್ನ, ಹವಂ = ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಶ್ರುತ = (ಶ್ರುತವಣೀ) ಕೇಳಿ.

|| ೮ ||

ಭಾ || ಪೂಷಾ ಪೂರ್ಣತ್ವತೋ ವಿಷ್ಣುಸ್ತನ್ನಿತ್ರಾಃ ಪೂಷರಾತಯಃ

|| ೮ ||

ಅ || ಪುಷ ಪುಷ್ಪ ಎಂಬ ಧಾತು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ ಪೂಷಾ = ಸರ್ವಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು. ಆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಮಿತ್ರನಾಗಿ ಉಳ್ಳವರು, ಪೂಷರಾತಯಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ೮ ||

ಯ || (೨೩೮) ಹತ ವೃತ್ರಂ ಸುದಾನವ ಇಂದ್ರೇಣ ಸಹಸಾ ಯುಜಾ |

ಮಾ ನೋ ದುಃಶಂಸ ಈಶತ

|| ೯ ||

ಅ || ಹೇ ಸುದಾನವಃ=(ದಾನ್ ದಾನೇ) ಅತೀವ ದಾನಶೀಲರಾದ ಮರುತ್‌ಗಳೇ, ಸಹಸಾ=ಬಲರೂಪನಾದ, ಬಲವುಳ್ಳ ಅಥವಾ ಬಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ, ಇಂದ್ರೇಣ=ಇಂದ್ರನಿಂದ ಯುಜಾ=ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ, (ಅಂದರೆ ಇಂದ್ರ ದೇವರಿಂದ ಸಹಿತರಾದವರಾಗಿ) ವೃತ್ತಂ=(ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅವರಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು (ಇತರರ ಅಜ್ಞಾನ ನಿವೃತ್ತಿಗಿಂತ ತನ್ನ ಅಜ್ಞಾನ ನಿವೃತ್ತಿಯು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ನನ್ನ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹತ=ನಾಶಗೊಳಿಸಿರಿ. ಮತ್ತು, ದುಃಶಂಸಃ (ಶಂಸಕಥನೇ) ದುಷ್ಟವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವು, ಅಥವಾ ದುಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ದುಷ್ಟವಾದ ಮಾತು, ಅಥವಾ ದುಃಶಂಸೆಯುಳ್ಳ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ದುಷ್ಟವಾದ ವಚನವುಳ್ಳ ಪುರುಷನು, ನಃ=ನಮಗೆ, ಮಾತುಶತ=ಶಕ್ತವಾ(ನಾ)ಗಲಾರದು. (ಅಂದರೆ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥವಾಗಲಾರನು. (ಪೂರ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಅಜ್ಞಾನವು ನಾಶವಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಉತ್ತರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೊಸತಾಗಿ ಅಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟಬಾರದೆಂದೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು ಉಕ್ತವಾಯ್ತು. || ೯ ||

ಭಾ || ಸಹಸಾ ಬಲರೂಪೇಣ ಶಕ್ರೇಣ ಸಹಿತಾಃ ಸುರಾಃ | ಮದಜ್ಞಾನಂ ಹತಾತೀವ ದಾನಶೀಲಾಶತಕ್ಕಯಾತ್ | ದುರ್ವಾಕ್ತದ್ವಾನ್ ಪುಮಾನ್ವಾನೋ || ೯ ||

ಅ || ಅತ್ಯಂತ ದಾನಶೀಲರಾದ, ಮರುತ್ ದೇವತೆಗಳೇ ಬಲಂ ರೂಪಂ=ಧರ್ಮವು, ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಮೆಯು ಯುಕ್ತ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಬಲವುಳ್ಳವನೂ ಬಲಾಭಿಮಾನಿಯೂ ಆದ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಕೂಡಿದವರಾಗಿ ನನ್ನ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿರಿ. ದುರ್ವಚನವು ಅಥವಾ ದುರ್ವಚನವುಳ್ಳ ಪುರುಷನು, ನಮಗೆ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥವಾಗಲಾರದು. (ನಾಗಲಾರನು) || ೯ ||

ಅವ || ೨ ಋಕ್ಕುಗಳು. ವಿಶ್ವೇದೇವ ದೇವತಾಕವು

ಋ || (೨೩೯) ವಿಶ್ವಾನ್ ದೇವಾನ್ ಹವಾಮಹೇ ಮರುತಃ ಸೋಮಪೀತಯೇ | ಉಗ್ರಾಹಿ ಪ್ರಶ್ನಿಮಾತರಃ || ೧೦ || ೯ ||

ಅ || ಹಿ=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಶ್ನಿಮಾತರಃ=ಪ್ರಶ್ನಿವರ್ಗತಾ ಯೇಷಾಂ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಗೋರೂಪವುಳ್ಳವಳೂ, ವಾಗ್ಗೂಪವುಳ್ಳವಳೂ, ದ್ಯುರೂಪವುಳ್ಳವಳೂ ಆದ ಭಾರತೀ ದೇವಿಯು ತಾಯಿಯಾಗಿರುವಳು, ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳು, ಉಗ್ರಾಃ=ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಸಹಿಸಲರಕ್ಕನಾಗಿರುತ್ತಾರೋ, (ಆದ ಕಾರಣ) (ನಾವು) ವಿಶ್ವಾನ್ ದೇವಾನ್=ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಮರುತಃ=ಮರುತಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ, ಸೋಮಪೀತಯೇ=ಸೋಮಪಾನಮಾಡುವವಕ್ಕಾಗಿ, ಹವಾಮಹೇ=ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. || ೧೦ ||

ಭಾ || ಭಾರತೀ ಪ್ರಶ್ನಿರುಚ್ಯತೇ | ಗೋರೂಪಾಚ ಕ್ವಚಿತ್ಸ್ಯಾಭೂತತ್ವತಾಶ್ಚಾಪಿಲಾಃ ಸುರಾಃ | ಅನ್ಯತ್ರಾಪಿ ಸಾತಾಸ್ತಸ್ಯಾಃ || ೧೦ || ೯ ||

ಅ || (೧) ಪ್ರಶ್ನಿಮಾತರಃ ಎನ್ನುವುದರ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರಿ) ಪ್ರಶ್ನಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಭಾರತಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾಳೆ. (ಹೇಗಿಂದರೆ) ಪ್ರಶ್ನಿಃ ನಾಕಃ ಗೌಃ ಎಂದು ಸಾಧಾರಣ ನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಿ ಶಬ್ದವು ಗೋಶಬ್ದದಿಂದ ಸಹ ಪರಿತವಾಗಿದೆ. ಗೋಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಾಕ್ ಎಂದು ಅರ್ಥವಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ಆದರೊಂದಿಗೆ ಸಾಕೆವದ್ದು ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪ್ರಶ್ನಿಶಬ್ದಕ್ಕೂ ನಾಕ್ ಎಂದು ಅರ್ಥವಿದೆ. ನಾಕ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಹಸಾತೆವದ್ದು ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪ್ರಶ್ನಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ವರ್ಗವೆಂಬ

ಅರ್ಥವೂ ಇದೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಪ್ರಶ್ನೆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗೋರೂಪವುಳ್ಳ, ವಾಗ್ವಿವರಣೆ, ಮತ್ತು ದ್ಯುರೂಪವುಳ್ಳ ಭಾರತಿ ಯಿಂದರ್ಥವು. ಕೆಲವು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕೆಲವು ಕಾರ್ಯ ವಿಶೇಷಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಭಾರತಿಯು ಗೋರೂಪವುಳ್ಳವಳಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಳು. ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳೂ ಆ ಭಾರತಿಯ ಮಕ್ಕಳು, ಆದ ಕಾರಣ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾತರ: ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತಿಯು (ಅನ್ಯತ್ರ) ವೇದ ದ್ಯು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಪ್ರಶ್ನೆ ಶಬ್ದವು ವಾಗಾದಿನಾಮ ವುಳ್ಳದ್ದು ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಅನ್ಯತ್ರಾಪಿ ದೇವತೆಗಳು ಆ ಭಾರತಿಯ ಮಕ್ಕಳು. (ಭಾರತಿಯು ಗೋ ರೂಪವಾದುದರಿಂದಲೂ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯು ಆದುದರಿಂದಲೂ ಗೋವಾಕ್‌ದ್ಯುಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಶಬ್ದದಿಂದ ಭಾರತಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾಳೆ.)

|| ೧೦ || ೯ ||

ಋ || (೨೪೦) ಜಯತಾಮಿವ ತನ್ಮತುರ್ಮರುತಾಮೇತಿ ಧೃಷ್ಟಯಾ |

ಯಚ್ಚುಭಂ ಯಾಥನಾ ನರಃ

|| ೧೧ ||

ಅ || ಹೇನರಃ=ಎಲೊ ವಿಶ್ವೇ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, ಯತಃ=ಯಾವಾಗ, ಶುಭಂ=ಶುಕ್ರಮನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಥವಾ ವಾಯುವನ್ನು ಕುರಿತು, ಯಾಥತಃ=ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೀರೋ, (ಆಗ) ಮರುತಾಂ=ಮರುತಗಳಾದ ನಿಮ್ಮ ತನ್ಮತುಃ=(ತನುವಿವರಣೆ) ಧೃನಿಯು, (ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ) ಜಯತಾಮಿವ=ಜಯಶೀಲರಾದ ರಾಜರ ಧೃನಿಯಂ ಬಂತೆ, ಧೃಷ್ಟಯಾ=(ಇದೃಷ್ಯಾ ಪ್ರಾಗಲ್ಭ್ಯೇ) ಧೈರ್ಯದಿಂದ, ಏತಿ=ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

|| ೧೧ ||

ಭಾ || ಜಯತಾಮಿವ ತದ್ಧನಿಃ | ಧೈರ್ಯಾದ್ಯಾತಿ ಯದಾ ವಿಷ್ಣುಂ ನಾಯುಂ ನಾ ಯಾಥನೋತ್ತಮಂ

|| ೧೧ ||

ಅ || ಯಾವಾಗ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಥವಾ ವಾಯುದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸು ತ್ತೀರೋ, ಆಗ ಆ ಮರುತಗಳಾದ ನಿಮ್ಮ ಧೃನಿಯು, (ರಣಾಂಗಣದಲ್ಲಿ) ಜಯಶೀಲರಾದ ರಾಜರ ಧೃನಿಯಂತೆ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

|| ೧೧ ||

ಋ || (೨೪೧) ಹಸ್ತಾರಾದ್ವಿದ್ಯುತಸ್ಪರ್ಯತೋ ಜಾತಾ ಅವಂತು ನಃ |

ಮರುತೋ ಮೃಳಯಂತು ನಃ

|| ೧೧ ||

ಅ || (ಯಾವ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳೂ) ಮರುತಃ=ಮರುತಗಳೂ ಕೂಡ, ಹಸ್ತಾರಾತ್=ನಿರ್ದೋಷ ಗುಣ ಏಕೀಕರಣದ ವಾಯುದೇವರಿಂದ, ವಿದ್ಯುತಃ=(ದ್ಯುತದೀಪ್ತ), ವಿಶೇಷೇಣ ದ್ಯೋತತೇ ಜಾನಾತೀತಿ ವಿದ್ಯುತ್; ವಿಶೇಷತಃ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಭಾರತಿಯಿಂದಲೂ, ಪರಿ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜಾತಾಃ=ಹುಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೋ, ಅತಃ= ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದಲೇ (ಆವರಃ) ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು, ಅವಂತಃ=ರಕ್ಷಿಸಲಿ. ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು, ಮೃಳಯಂತು= ಸುಖಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಿ.

|| ೧೨ ||

ಭಾ || (೧) ದೋಷತ್ಯಾಗಾದ್ಗುಣಪ್ರಾಪ್ತೇಹಸ್ತಾರೋ ನಾಯುರುಚ್ಚತೇ || (೨) ವಿದ್ಯು ದ್ವಿತಿಸ್ಪಜ್ಜಾನತಾದ್ವಾರತೇ (೩) ತತ್ಪ್ರಕಾ ಹಿ ತೇ | ಸರ್ವದೇವಾರ್ಜ ಮರುತೋ ರಕ್ಷಂತೇತಾದ್ಯಶೋ ಹರಿಃ | ತತ್ತದಂತರ್ಗತತ್ವೇನ

|| ೧೨ ||

ಅ || (೧) (ಹಸ್ಯಾರ ಶಬ್ದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) (ಓಹಾರ್ತ್ಯಾಗೇ ಎಂಬುವ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ತೃಜತಿ ದೋಷಾನ್ ಹಃ=ದೋಷಗಳಿಲ್ಲದವನು, ಸ್ವೇನ ಸಹಕರೋತಿಗುಣಾನ್ ಗುಣಗಳನ್ನು ತನ್ನಿಂದ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ಯಾರಃ, ಹತ್ವಾ ಸೌ ಕಾರಶ್ಚ ಹಸ್ಯಾರಃ | ಏವಂಚ) ದೋಷಗಳನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದುದರಿಂದಲೂ, ಸಮಸ್ತ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಹಸ್ಯಾರ ಶಬ್ದ ದಿಂದ ವಾಯುವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (೨) (ವಿದ್ಯುತ್ ಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ದ್ಯುತದೀಪ್ತೌ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ವಿಶೇಷಣ ದ್ಯೋತಕೇ ಜಾನಾತಿ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟ ಜ್ಞಾನವಿದ್ದುದ ರಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಶಬ್ದದಿಂದ ಭಾರತಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾಳೆ. (೩) (ಋಕ್ಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳೂ ಮರುತ್ಗಳೂ ಕೂಡ (ಪ್ರಾಣ ಭಾರತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದಲೇ) ಅವರು ಪ್ರಾಣ ಭಾರತಿಯರ ಮಕ್ಕಳು. ಹಿ=ಪ್ರಸಿದ್ಧ. (ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದಲೇ) ಅವರು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ. (ಮತ್ತು ಸುಖಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಿ.) (ಶ್ರೀ ಹರಿಯಲ್ಲಿ ವಾಯು ಭಾರತಿ ಪುತ್ರತ್ವವನ್ನು ಸವಾದಿಸು ತ್ತಾರೆ) ಶ್ರೀ ಹರಿಯೂ ಕೂಡ ಅವನ ಮುದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಭಾರತೀ ವಾಯುಗಳ ಪುತ್ರನೆಂಬ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. || ೧೨ ||

ಅವ || ೩ ಋಕ್ಯುಗಳು ಪೂಷದೇವತಾಕಗಳು.

ಯ || (೨೪೨) ಆ ಪೂಷನ್ ಚಿತ್ರಬರ್ಹಿಷಮಾಘೃಣೇ ಧರುಣಂ ದಿವಃ |

ಆಜಾ ನಷ್ಟಂ ಯಥಾ ಪಶುಂ

|| ೧೩ ||

ಅ || ಹೇ ಆಘೃಣೇ=(ಆ ಘೃಣಯಃ ರಶ್ಮಯಃಯಸ್ಯ) ಜೆನ್ನಾಗಿ ಸರ್ವತ್ರ ರಶ್ಮಿಗಳುಳ್ಳ ಪೂಷನ್=ಸರ್ವ ಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಪೂಷನ್ ಎನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಮತ್ತು ಪೂಷದೇವತೆಯೇ, ಚಿತ್ರ ಬರ್ಹಿಷಂ= ವಿಚಿತ್ರವಾದ ನಾನಾ ವಿಧ ಪೂರ್ಣತ್ವವುಳ್ಳ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು (ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು) ಆ ಆಜಃ (ಆಜಗತೌ) ಗುರವನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡು. ದಿವಃ=ಭಾರತೀ ದೇವಿಗೆ, ಧರುಣಂ=ಧಾರಕನಾದ ಪತಿಯಾದ ವಾಯುವನ್ನು ಕೂಡ, ನಷ್ಟಂ ಪಶುಂ ಯಥಾ= (ನಶ ಆದರ್ಶನೇ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ) ಅಸ್ತಿತ್ವ ಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ನಷ್ಟವಾದ ಅದೃಷ್ಟವಾದ ಗೋವನ್ಮೆಂಬಂತೆ, (ಅಂದರೆ ನಷ್ಟವಾದ (ದೇಶಾಂತರಕ್ಕೆ ಹೋದ) ಗೋವನ್ನು ಹೇಗೆ ಆದರದಿಂದ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಹಾಗೆಯೇ) ಆ ಆಜಃ=ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡು. ಅಥವಾ (ನಮಗಾಗಿ ತಾವು) ಆ ಆಜಃ=(ಆದಿಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ) ಭಾರತೀ ಪ್ರಾಣರನ್ನು) ಹೊಂದುವವರಾಗಿರು ತ್ತೀರಿ. || ೧೩ ||

ಭಾ || (೧) ಪೂಷಾ ಪೂರ್ಣತ್ವಶ್ಚ ಸಃ | ಆ ಘೃಣಃ ಪೂರ್ಣರಶ್ಮಿತ್ವಾ (೨) ದಾಜನಪ್ರೀತ್ಯ ಬರ್ಹಿಷಂ | ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ಚ ದಿವೋ ದೇನ್ಯಾ ಭರ್ತಾರಂ ವಾಯುಮಾಜಗಾಂ |
ಯಥಾಗತಂ || ೧೩ ||

ಅ || (೧) ಸರ್ವಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪೂಷಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪೂರ್ಣರಶ್ಮಿ ಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಆಘೃಣಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೨) (ಋಕ್ಯನ್ನು ವಾಖ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಚಿತ್ರ ಬರ್ಹಿಷಂ=ಚಿತ್ರ= ನಾನಾ ವಿಧವಾದ, ಬರ್ಹಿಷಂ=ಪೂರ್ಣತ್ವವುಳ್ಳ, (ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗುಣಗಳು ಬಹು ವಿಧಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ಣತ್ವವೂ ಕೂಡ ನಾನಾವಿಧವು.) ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಕೂಡ ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ಗುರುವನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡು. ಮತ್ತು ಭಾರತೀ ದೇವಿಗೆ ಪತಿಯಾದ ಪ್ರಿಯನಾದ ವಾಯುವನ್ನು ಕೂಡ ನಷ್ಟವಾದ ಗೋವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡುವಂತೆ ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡು. || ೧೩ ||

ಋ || (೨೪೩) ಪೂಷಾ ರಾಜಾನಮಾಘೈಣಿರಪಗೂಳ್ತಂ ಗುಹಾಹಿತಂ |

ಅವಿಂದಚ್ಚಿತ್ರಬರ್ಹಿಷಂ

|| ೧೪ ||

ಅ || ಅಘೈಣಿ=ಪೂರ್ಣರಶ್ಮಿಗಳುಳ್ಳ, ಪೂಷಾ=ಪೂರ್ಣನಾದ, ಶ್ರೀಹರಿಯು, ರಾಜಾನಂ= ಜಗತ್ತಿಗೆ ರಾಜನಾದ, ಜಗತ್ತನ್ನು ರಂಜಿಸುವ, ಗುಹಾಹಿತಂ=ಸರ್ವರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಹೃದಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ, ಅಪಗೂಳ್ತಂ=ತನ್ನ ಕುಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ಗೂಢವಾಗಿರುವ, ಚಿತ್ರ ಬರ್ಹಿಷಂ= ನಾನಾ ವಿಧ ಪೂರ್ಣತ್ವವುಳ್ಳ, ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಅವಿಂದತ್=(ವಿದ್ಯಲ್-ಲಾಭೇ) (ಪುತ್ರನನ್ನಾಗಿ) ಹೊಂದಿದನು. || ೧೪ ||

ಭಾ || ಜಗದ್ರಾಜ ಮವಿಂದಭಗವಾನ್ ಸುತಂ | ಸ್ವಕುಕ್ಷಿಗೂಢಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ || ೧೪ ||

ಅ || ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜಗತ್ತಿಗೆ ರಾಜನಾದ, ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಪ್ಯನಾಗಿರುವ, ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಮಗನನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿದನು (ಹಿಂದಿನಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪುನಃ ಹೇಳಿದ್ದು ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ) (ಅವ ರಾಶಿಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷಸಾಂತರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಅಧಿಕ ವಿಧಾನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಎಂದು ತಿಳಿಯ ಬೇಕು.) || ೧೪ ||

ಋ || (೨೪೪) ಉತೋ ಸ ಮಹ್ಯಮಿಂದುಭಿಃ ಪಡ್ಯಕ್ತಾ

ಅನು ಸೇಷಿಧತ್ | ಗೋಬಿಯವಂ ನ ಚರ್ಕ್ಯಷತ್ || ೧೫ || ೧೦ ||

ಅ || ಉತೋ=ಮತ್ತು, ಸಃ=ಪೂಷನೊಡನೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಇಂದುಭಿಃ=ಸೋಮಗಳಿಂದ (ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಾಗಿ) ಮಹ್ಯಂ=ನನಗಾಗಿ, ಪಟು=ಪಡಿದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಯುಕ್ತಾನ್=ಅರ್ಥಗಳಿಂದ ಸನ್ನಿ ಕೃಷ್ಟಗಳನ್ನಾಗಿ, ಚರ್ಕ್ಯಷತ್=ಕೃಷ ವಲೇಖನೇ) ಮಾಡಿದನು. ಅನುಸೇಷಿ (ಸಿ) ಧತ್=(ಷಿಧಗತ್ಯಾಂ) ಸಾಧಿಸಿದನು. (ಶಕ್ತಿಯುಕ್ತಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು.) ಗೋಭಿಃ=ಜಲಗಳಿಂದ, (ನೀರನ್ನು ಸೇಚಿಸಿ) ಯವಂ ನ=ಧಾನ್ಯವಿಶೇಷವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ವೀರ್ಯಯುಕ್ತವನ್ನಾಗಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೋ ಹಾಗೆಯೇ || ೧೫ ||

ಭಾ || ಮಹ್ಯಂ ಸೋಮೈಶ್ಚ ತರ್ಹಿಃ | ಸಾಧಯಾಮಾಸ ಪಡ್ಯಕ್ತಾ ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಚಕಾರ ಚ | ಸಾಧನಂ ಶಕ್ತಿ ದಾನಂ ತು ಗೋಭಿರ್ವಾಭಿಯರ್ಥಾಯವಂ || ೧೫ || ೧೦ ||

ಅ || ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸೋಮಗಳಿಂದ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಾಗಿ ನನಗಾಗಿ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ೬ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಸನ್ನಿ ಕೃಷ್ಟಗಳನ್ನಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿದನು. ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಯುಕ್ತಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿದನು. ಜಲಗಳಿಂದ (ನೀರನ್ನು ಸೇಚಿಸಿ) ಧಾನ್ಯ ವಿಶೇಷವನ್ನು ವೀರ್ಯಯುಕ್ತವನ್ನಾಗಿ ಹೇಗೆ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೋ, ಹಾಗೆಯೇ. (ಕರಣಾತಿರಿಕ್ತವಾದ ಸಾಧನವು ಎಂತಹುದೆಂದರೆ) (ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಕರಣವೆಂದರೆ ಉತ್ಪಾದನವು.) ಸಾಧನವೆಂದರೆ—ವಿಷಯವನ್ನು ಕುಭೋಗಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯೋತ್ಪಾದನವು. || ೧೫ || ೧೦ ||

ಅವ || ಈ ೧೫ ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಇತರಗಳಾದ ಸಾರ್ಥಸಪ್ತ ಋಕ್ಕು (೭^{ನಿ} ಋಕ್ಕುಗಳು) ಅಪ್ಪದೇವತಾಕಗಳು. ಪಯಸ್ವಾನ್ ಎಂಬ ಅರ್ಥಋಕ್ಕಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯು ದೇವತೆಯು ಮತ್ತು ಅಪ್ಪದೇವತೆಯು. ಸಂ ಮಾಸ್ನೇ ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಸರ್ವ ದೇವತೆಗಳೇ ದೇವತೆಗಳು.

ಋ || (೨೪೫) ಅಂಬಯೋ ಯಂತ್ಯಧ್ವಭಿರ್ಜಾಮಯೋ ಅಧ್ವರೀಯತಾಂ |

ಪೃಂಚತೀರ್ಮಧುನಾ ಪಯಃ

|| ೧೬ ||

ಅ || ಅಂಬಯಃ=ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮಾತೃಭೂತಗಳಾದ ಜಾಮಯಃ=ಜಗತ್ತಿಗೆ ಭಗಿನಿಯರೂ ಆದ, ಅಧ್ವರೀಯತಾಂ=ಅಧ್ವರವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವವರಿಗೆ (ಯಜ್ಞ ಮಾಡುವವರಿಗೆ) ಮಧುನಾ=ಸೋಮದಿಂದ ಕೂಡಿ, ಪಯಃ=ಕ್ಷೀರವನ್ನು, ಸೋಮವನ್ನು ಕೂಡ, ಪೃಂಚತೀಃ=(ಪೃಚ್ಛಿಸಂಪರ್ಕೇ) ಪಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಂಬಂಧಗಳಾದ, (ಸೋಮದಲ್ಲಿ ಪಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಪಕ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ) ನದಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಜಲಗಳು, ಅಧ್ವಭಿಃ=ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ, ಯಂಚಿಹೋಗುತ್ತವೆ. || ೧೬ ||

ಭಾ || (೧) ಅಂಬಯೋ ಮಾತರೋ ಹ್ಯಾಪೇ ಕಾರಣತ್ವಾತ್ಸಹೋದರಾಃ | ಜಗತೋ ಜಾಮಯೋ ಯಸ್ಮಾತ್ಸಹ ತಾಭಿರ್ವಿವರ್ಧತೇ || (೨) ಅಧ್ವರಂ ಕುರ್ವತಾಂಕ್ಷೀರಂ ಸೋಮಂ ಚಾಪಿ ಪ್ರಪೃಂಚತೀಃ | ಸಂಪೃಕ್ತಾಃ || ೧೬ ||

ಅ || (೧) ಇಲ್ಲಿ ಅಂಬಾ ಶಬ್ದದ ಪರ್ಯಾಯವು ಅಂಬಿ ಶಬ್ದವು. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮಾತೃಗಳು ಯಾವವೆಂಬ? ಜಲಗಳು. (ಅಪೋದೇವೀಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವಶಬ್ದವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಗಳಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ಅಂಬಯೋ ಯಂತ್ಯಧ್ವಭಿರ್ಜಾಮಯೋ ವಾ ಅಂಬಯಃ ಎನ್ನುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಿಂದಲೂ ಜಲಗಳು ಮಾತೃಭೂತಗಳೆಂದು ಹಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಿದರು) ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜಲಗಳು ಮಾತೃಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಜಾಮಯಃ=ಸಹೋದರಗಳೂ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. (ಹೇಗಿಂದ? ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಜಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಯೇ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೋ ಪಾರ್ಥಿವವಾದಿ ಭಾಗಚಟು ಪ್ವಯಾತ್ಮಕವಾದ ಜಗತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವಾಗ ಅಧಿಕವಾದ ಜಲಭಾಗದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡೇ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೋ) ಆದಕಾರಣ ಜಲಗಳು ಸಹೋದರಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. (೨) (ಅಧ್ವರೀಯತಾಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) (ಯದ್ಯಪಿ ಅಧ್ವರೀಯತ್ ಶಬ್ದವು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವವರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಇಚ್ಛಾಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸೋಮಸವನವಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪೃಂಚತೀರ್ಮಧುನಾ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಸೋಮ ಸಂಬಂಧವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಸೋಮಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆವರಣ ಯಜ್ಞವು ಉಂಟಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಕರಣವನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅಧ್ವರಂ ಕುರ್ವತಾಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು, ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಪಯಃ=ಕ್ಷೀರವನ್ನೂ ಸೋಮವನ್ನೂ, (ಪೃಚ್ಛಿಸಂಪರ್ಕೇ) ಸಂಪರ್ಕಿಸುವ, (ಪಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಂಬಂಧಗಳಾಗುವ) ನದಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಜಲಗಳು ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಹೋಗುತ್ತವೆ. (ತಟಾಕಾದಿಗಳ ಜಲಕ್ಕೆ ಸ್ವತಃ ಗಮನವಿಲ್ಲ. ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಗಮನವನ್ನು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ನದಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಜಲಗಳೇ ವಿವಕ್ಷಿತಗಳು.) ಇಲ್ಲಿ ಜಡಭೂತಗಳಾದ ಜಲಗಳ ಸ್ತುತಿಯು ಕೂಡದಿರುವುದರಿಂದ ಅಭಿವಾಸಿನಯನ್ಯಾಯದಿಂದಲೂ ದೇವೀಃ ಎಂದು ಶ್ರುತವಾದುದರಿಂದಲೂ ಅವಃ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅಪ್ಪೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಸ್ತೀರೂಪಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. || ೧೬ ||

ಋ || (೨೪೬) ಅಮೂರ್ಯಾ ಉಪ ಸೂರ್ಯೋಯಾಭಿರ್ವಾ ಸೂರ್ಯಃ ಸಹ |

ತಾ ಮೋ ಹಿನ್ದಂತೃಧ್ವರಂ

|| ೧೭ ||

ಅ || ಯಾಃ ಅಮೂಃ = ಯಾವ ಈ ಜಲಗಳು, ಉಪಸೂರ್ಯೇ = ಸೂರ್ಯನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ, ಇರುತ್ತವೋ, ವಾ ಸೂರ್ಯಃ = ಸೂರ್ಯನೂ ಕೂಡ, ಯಾಭಿಃ ಸಹ = ಯಾವ ಜಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತಾನೋ (ಸದಾ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಕೂಡಿಯೇ ಇರುತ್ತವೋ) ತಾಃ = ಅಂತಹ ಜಲಗಳು, ನಃ = ನಮ್ಮ, ಅಧ್ಯರಂ = ಯಜ್ಞವನ್ನು ಹಿನ್ನೆಂತು = (ಹಿಗತೌ ವೃದ್ಧೌ ಚ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ) ಗಟ್ಟಿಂತು = ಹೊಂದಲಿ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧೀ ಕರಿಸಲಿ || ೧೭ ||

ಭಾ || ಯಾಃ ಸಮೀಪೇಸ್ಥಾಃ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ಸಹಿತಾ ಅಪಿ || ೧೭ ||

ಅ || ಯಾವ ಜಲಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೋ, ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯನು ಯಾವ ಜಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೋ. ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಸಹಿತಗಳುಗಿಯೇ ಸದಾ ಇರುತ್ತವೋ ಎಂದು ಜಲಗಳಿಗೂ ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು (ಪರಸ್ಪರ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇರುತ್ತವೆ ಎಂದು) ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಸಹಿತಾ ಅಪಿ ಎಂದು. ಏನಂಚೆ (ಅಥವಾ ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥಪರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕಿಂತ ದ್ವಿತೀಯ ಪಾದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಾದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೇ ಸ್ವರಸವು. ಸಃ ಹಿ ತಾಃ ಎಂದು ಪವಚ್ಛೇದವು.) ಆ ಸೂರ್ಯನೂ ಕೂಡ ಆ ಜಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಯೇ ಸದಾ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. || ೫೭ ||

ಯ || (೨೪೭) ಅಪೋ ದೇವೀರುಪಹ್ವಯೇ ಯತ್ರ ಗಾನಃ ಪಿಬಂತಿ ನಃ |

ಸಿಂಧುಭ್ಯಃ ಕರ್ತೃಂ ಹವಿಃ |

|| ೧೮ ||

ಅ || ಯತ್ರ = ಯಾವ ಜಲಗಳನ್ನು, ನಃ = ನಮ್ಮ ದ್ವಾದ, ಗಾನಃ = ಗೋವುಗಳು, ಪಿಬಂತಿ = ಕುಡಿಯುತ್ತವೋ, ಅಪಃ ದೇವೀಃ = ಅಂತಹ ಜಲಾಭಿಮಾನಿ ದೇವಿಯರನ್ನು (ನಾನು) ಉಪಹ್ವಯೇ = ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. (ಏಕೆಂದರೆ) (ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ) ನಃ = ನಮ್ಮ, ಹವಿಃ = ಸೋಮ ಚರು ಪುರೋಡಾತ ವೊದಲಾದ ಹವಿಸ್ಸು, ಸಿಂಧುಭ್ಯಃ = ನದ್ಯಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳ ಉದ್ವಿಕ್ತ ಅಥವಾ ನದ್ಯಾದಿಗಳ ಉದಕದಿಂದ ಸೋಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗಾಗಿ, ಕರ್ತೃಂ = ಕಾರ್ಯವು. ಆದಕಾರಣ ನಾನು ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. || ೧೮ ||

ಭಾ || ಹವ್ಯಯಾಮಿ ತಾ ಯಾಃ ಪಿಬಂತಿ ಗಾನೋ ನಃ ಸರ್ವಥಾ ಹವಿಃ | ಕಾರ್ಯಂ ನದೀಭ್ಯಃ || ೧೮ ||

ಅ || ನಮ್ಮ ಗೋವುಗಳು ಯಾವ ಜಲಗಳನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತವೋ, ಅಂತಹ ಜಲಾಭಿಮಾನಿ ದೇವಿಯರನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸೋಮ ವೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ನದ್ಯಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳ ಉದ್ವಿಕ್ತ ಕರ್ತವ್ಯವು. || ೧೮ ||

ಅನ || ಈ ಋಕ್ಕುಪುರ ಉಷ್ಣಿಕ್ ಭವದಸ್ಯವು. ಉಷ್ಣಿಕ್ ವಿಶೇಷ ಭವದಸ್ಯವು. ಯಾವ ಋಕ್ಕಿನ ಆದ್ಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ೨ ಅಕ್ಷರಗಳೋ, ಅಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ೮ ಅಕ್ಷರಗಳೋ, ಅದು ಪುರಲುಷ್ಣಿಕ್ ಭವದಸ್ಯ. ಉಷ್ಣಿಕ್ ಭವದ ಸ್ಥಿತಿ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯು ಗೌರವೇವಿಯು ||

ಯ || (೨೪೮) ಅಪ್ಸ್ವಂತರಮೃತಮಪ್ನು ಭೇಷಜಮಸಾಮುತ

ಪ್ರಶಕ್ತಯೇ | ದೇವಾ ಭವತ ವಾಜಿನಃ ||

|| ೧೯ ||

ಅ || ಅಮೃತಂ ಮರಣ ನಿವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಜಲಶಾಯಿ ರೂಪ ದ್ರವ್ಯವು. ಅಪ್ಪು = ಜಲಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂತಃ = ಅಂತರ್ಹಿತವಾಗಿದೆ. ಭೇಷಜಂ ರೋಗ ನಿವಾರಕ ದ್ರವ್ಯವೂ ಕೂಡ, ಅಪ್ಪು = ಜಲಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ಅಪಾಮುತ = ಆ ಜಲಾಭಿಮಾನಿ ದೇವಿಯರನ್ನೇ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೇ ಪ್ರಶಂಸಾ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಾಜಿನೀಕೃಷ್ಣವುಳ್ಳದೇವಾಃ = ದೇವತೆಗಳು, ಭವತಃ = (ನಮಗೆ ಸಹಾಯಕರು) ಆಗಲಿ. (ಅಂದರೆ ಜಲಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ನಮ್ಮ ವಾಕ್ ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಆ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲಿ) || ೧೯ ||

ಭಾ || ತಾಸ್ತಂತರದೃಶ್ಯಮಮೃತಂ ಸ್ಥಿತಂ | ಅಪಾನೇನ ಪ್ರಶಂಸಾರ್ಥಂ ಸಹಾಯಾಃ ಸಂಕು
ನಃ ಸುರಾಃ || || ೧೯ ||

ಅ || (ನವಿದ್ಯತೇ ಮೃತಂ ಮೃತಿಯು ಸ್ಮಾರಣಾತ್ ತದಮೃತಂ ಎಂಬವುಳ್ಳವೃತ್ತಿಯಿಂದ) ಮರಣಾಭಾವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಯಾವುದು ಜಲಶಾಯಿರೂಪ ದ್ರವ್ಯವೋ ಅಂತದ ಜಲಶಾಯಿರೂಪವಾದ ದ್ರವ್ಯವು ಜಲಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಅದು ಆದೃಶ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. (ಇದು ಕಂಪಸೂಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವು.) ಅಥವಾ ಅಮೃತವು ಜಲಗಳಲ್ಲಿದೆ. (ಹೇಗೆಂದರೆ) ಅಂತರ್ಹಿತವಾಗಿದೆ. ಆದೃಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆ ಜಲಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ಪ್ರಶಂಸೆಮಾಡುವ ಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳು ನಮಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಲಿ. (ಭವಂತು ಎಂದು ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷ ಹೇಳಿದೆ ವೃತ್ತಾಂತವಾಗಿ ಭವತ ಎಂದು ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ ಪ್ರಯೋಗವು ಕೇವಲ ಅಬಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೇ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ಕ್ಕಾಗಿ) || ೧೯ ||

ಅವ || ತ್ರಿಶಿರಸರು, ತ್ವಾಷ್ಟ್ರರು, ಸಿಂಧು ದ್ವೀಪರು ಅಥವಾ ಅಂಬರೀಷರು ಇವರಿಂದ ದೃಷ್ಟವಾದ ಈ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಮೇಧಾತಿಥಿಗಳೂ ಮುಷಿಗಳು. ಅದರಲ್ಲಿ ಆಪಶ್ಚ ಎಂಬ ಅಂತಿಮ ಪಾದಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಮೇಧಾತಿಥಿಗಳು ಮುಷಿಗಳು. ೩೨ ಅಕ್ಷರಗಳಿದ್ದು ದರಿಂದ ಅನುಪ್ಪಂಭಂಧವು

ಯ || (೨೪೯) ಅಪ್ಪು ಮೇ ಸೋಮೋ ಅಬ್ರವೀದಂತರ್ವಿಶ್ವಾನಿ ಭೇಷಜಾ |
ಅಗ್ನಿಂ ಚ ವಿಶ್ವಶಂಭುವನಾಪಶ್ಚ ವಿಶ್ವಭೇಷಜೀಃ || ೨೦ || ೧೧ ||

ಅ || ಸೋಮಃ = ಸೋಮರೂಪನು, ಅಪ್ಪು ಅಂತಃ = ನೀರಿನೊಳಗೆ, ವಿಶ್ವಾನಿ ಭೇಷಜಾ = ಸಮಸ್ತ ಔಷಧಗಳೂ (ಇರುತ್ತವೆ ಎಂದೂ.) ವಿಶ್ವಶಂಭುವಃ = ಸಂಪೂರ್ಣ ಸುಖಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ, ಅಗ್ನಿಂ = ಅಗ್ನಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ, (ನೀರಿನೊಳಗೆ ಇರತಕ್ಕವನನ್ನಾಗಿಯೂ) ಅಬ್ರವೀತ್ = ಹೇಳಿದನು. ಆಪಶ್ಚ = ಜಲಗಳು ವಿಶ್ವಭೇಷಜಃ = (ವಿಶ್ವಾನಿ ಭೇಷಜಾನಿ ಯಾಸು ತಾಃ, ಎಂಬ ವಿಗ್ರಹದಿಂದ) ಸಮಸ್ತ ಔಷಧಗಳುಳ್ಳವುಗಳೆಂದೂ ಅಥವಾ ಜಲಗಳು ಸಮಸ್ತ ಔಷಧ ರೂಪಗಳೆಂದೂ, ಅಬ್ರವೀತ್ = ಹೇಳಿದನು. || ೨೦ || ೧೧ ||

ಭಾ || ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥಂ ಪುನರ್ವಾಕ್ಯಂ ಸುಖಾಧಾರೋ ಹಂತಾಶನಃ || ೨೦ || ೧೧ ||

ಅ || (ಹಿಂದಿನ ಮಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪು ಭೇಷಜಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಆಪಶ್ಚ ವಿಶ್ವಭೇಷಜೀಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರ ತಿರುಗಿ ವಿತಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಎಂದರೆ) ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪುನಃ ಹೇಳಿದ್ದು. (ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣೀಕರಣಕ್ಕಾಗಿ, ಸಮಸ್ತ ಔಷಧ ರೂಪತ್ವದಿಂದ ವಾದ ಅರ್ಥಾಂತರ, ಇತ್ಯಾದಿ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೂ ಪುನಃ ಪುನಃ ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು) ಸೋಮರೂಪನು ಇದನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಏನು ಹೇಳಿದನೆಂದರೆ ನೀರಿನೊಳಗೆ ಸಮಸ್ತ ಔಷಧಗಳೂ ಇವೆ. ಆದರೆ ಸಮಸ್ತ ಔಷಧಗಳಿಗೂ ಉದಕವೇ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಾರಣರೂಪ

ದಿಂದಲೂ ಔಷಧಗಳು ಜಲಗಳಲ್ಲಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.) (ಅಗ್ನಿಂಚ ವಿಶ್ವಕಂಭವಂ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಅಗ್ನಿಯು ಸುಖಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನು. ಅಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿದ್ದಪ್ರಯುಕ್ತ ಪೂರ್ಣ ಸುಖಾಶ್ರಯನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ನೀರಿನೊಳಗೆ ಇರುತ್ತಾನೆಂದೂ ಸೂಚಿಸು ಹೇಳಿದನು.) || ೨೦ || ೧೧ ||

ಅವ || ಈ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ (ಗಾಯತ್ರೀ ವಿಶೇಷ) ಭಂದಸ್ಸು. ಯಾವ ಋಕ್ಕಿನ ೩ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ, ೮ ಅಕ್ಷರ, ೭ ಅಕ್ಷರ, ೬ ಅಕ್ಷರಗಳು ಇರುತ್ತವೆಯೋ ಆ ಭಂದಸ್ಸು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಮು || (೨೫೦) ಆಪಃ ಪೃಥೀತ ಭೇಷಜಂ ವರೂಥಂ ತನ್ವೇ ಇ ಮಮ |

ಜ್ಯೋಕ್ತ ಸೂರ್ಯಂ ದೃಶೇ

H ೨೧ H

ಅ || ಹೇ ಆಪಃ=ಎಲೋ ಜಲಗಳೇ ಜಲಾಭಿಮಾನಿಗಳೇ, (ನನಗಾಗಿ) ಭೇಷಜಂ=ಔಷಧವನ್ನು, ಪೃಥೀತಂ=ಪೃಥಿ ದಾನೇ) ಕೊಡಿರಿ. ಮಮ ತನ್ವೇ=ನನ್ನ ಶರೀರದ. ವರೂಥಂ=ರಕ್ಷಕೆಯನ್ನು ಕೂಡ (ಕೊಡಿರಿ.) ಅಥವಾ ವರೂಥಂ ಎನ್ನುವುದು ಭೇಷಜಂ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ(ನೇ ವಿಶೇಷಣವು. ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಶರೀರಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಕವಾದ ಔಷಧವನ್ನು ಎಂದರ್ಥವು. ಸೂರ್ಯಂ=[ಯಾ ಪ್ರಾಪಣೇ] ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ಯನಾದ, ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು, ದೃಶೇ=ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ಸೂರ್ಯಂ=ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ, ದೃಶೇ=ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ, ಜ್ಯೋಕ್ತ=ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೂಡ, ಪ್ರದೇಶ=[ಪೃಥಿ ನೀ] ಕೊಡಿರಿ. || ೨೧ ||

ಭಾ || (೧) ವರೂಥಂ ಗುಪ್ತಿರುದ್ವಿಷ್ಠಾ ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಷ್ಣು ದೃಶೇ ತಥಾ || (೨) ಸೂರಿಪ್ರಾಪ್ಯೋ ಯತೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಸೂರ್ಯ ಇತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ | ಪೃಥಿ ದಾನೇ || ೨೧ ||

ಅ || (೧) (ವರೂಥ ಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ವರೂಥ ಶಬ್ದದಿಂದ ರಕ್ಷಕೆಯು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ಮತ್ತು ವರೂಥಂ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಕವೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು)(ಉತ್ತರಾರ್ಧವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುವಿನ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನು (ಕೊಡಿರಿ) (೨) ಸೂರ್ಯ ಶಬ್ದವನ್ನು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವವನೋ, ಆದ ಕಾರಣ ಸೂರ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (ಸೂರಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ತದ್ವಿಶವಾದ ಯ ಪ್ರತ್ಯಯವು.) (ಪೃಥೀತ ಎನ್ನುವುದರ ಧಾತೃರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಪೃಥಿ ಧಾತುವು ದಾನ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. || ೨೧ ||

ಅವ || ೩ ಋಕ್ಕುಗಳು ಅನುಷ್ಠುಪ್ ಭಂದಸ್ಸುಗಳು.

ಮು || (೨೫೧) ಇದಮಾಪಃ ಪ್ರವಹತ ಯತ್ಕಿಂಚ ದುರಿತಂ ಮಯಿ |

ಯದ್ವಾಹಮುಭಿ ದುದ್ರೋಹ ಯದ್ವಾ ಶೇಷ ಉತಾಸೃತಂ || ೨೨ H

ಅ || ಹೇ ಆಪಃ=ಎಲೋ ಜಲಾಭಿಮಾನಿಗಳೇ, ಯತ್ಕಿಂಚ ಮಯಿ ದುರಿತಂ=ಯಾವುದಾದರೂ ನನ್ನಲ್ಲಿ ದುರಿತವಿದೆಯೋ, ಇದೇ=ಈ ಎಲ್ಲಾ ನಮ್ಮ ಪಾಪವನ್ನು ಪ್ರವಹತ=(ವಹ ಪ್ರಾಪಣೇ)(ನದೀ ಪ್ರವಹತಿ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ನೀರು ತನ್ನ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂದೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆವಾಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರವಹತ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿಯೂ

ಆ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ತಥಾ ಚ) ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿರಿ. ತೆಗೆಯಿರಿ. (ಯಾವ ಪಾಪವನ್ನು ಎಂದರೆ) ಅಹಂ=ನಾನು, ಯದ್ವಾ ಅಭಿದುದ್ಯೋಹಂ=ಯಾವುದಾದರೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುವೆನೋ, (ದ್ರುಹ ಜಘಾಂಸಾಯಾಂ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದುದುಟಾದ ಪಾಪವನ್ನು) (ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಿಂಸೆಯಿಂದುದುಟಾದ ಪಾಪವನ್ನು) (ಇದು ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವು) ಯದ್ವಾ=ಅಥವಾ, ಶೇವೇ (ಶೇಷಶ್ವೇಷಾ ಚ ಶೇಷಶ್ಚ ಶೇಷಂ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಚ ಶೇಷಸಿ ಎಂದು ದ್ವಿರೂಪ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಶೇಷ ಶೇಷ ಶಬ್ದಗಳು ಪರ್ಯಾಯಗಳು. ಭಗೋ ಯೋನಿದ್ವಯೋಃ ಶಿಶ್ನೋ ಮೇಧೋ ಮೇಹನಶೇಫಸೀ ಎಂದು ಅಮರ ಕೋಶದಿಂದ ಇವು ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳು. ಎಂಥ ಶೇಷನಿಮಿತ್ತವಾದ ಪಾಪವನ್ನು, ಎಂಚೆ ಶಿಶ್ನದಿಂದುದುಟಾದ (ಗುಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯದಿಂದುದುಟಾದ) ಪಾಪವನ್ನು, ಉತ=ಮತ್ತು, ಅನ್ಯತಂ=ಅನ್ಯತ ವಚನದಿಂದುದುಟಾದ ಪಾಪವನ್ನು ಅವಿಶ್ವವನ್ನು ಪ್ರವಹತ=ತೆಗೆಯಿರಿ. ನಾಶಗೊಳಿಸಿರಿ. || ೨೨ ||

ಭಾ || ಅಖಿಲಂ ಪಾಪಮಾಪಃ ಪ್ರವಹತಾಪಿ ನಃ | ಹಿಂಸಾಜಂ ಶೇಫಜಂ ಚೈವ ಕಥೈ
ನಾನ್ಯತಸಂಭವಂ || ೨೨ ||

ಅ || ಎಲೋ ಜಲಾಭಿಮಾನಿಗಳೇ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಿಂಸೆಯಿಂದುದುಟಾದ, ಪಾಪವನ್ನು, ಗುಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯದಿಂದುದುಟಾದ ಪಾಪವನ್ನು, ಹಾಗೆಯೇ ಅನ್ಯತ ವಚನದಿಂದುದುಟಾದ ಪಾಪವನ್ನು ಈ ಎಲ್ಲಾ ನಮ್ಮ ಪಾಪವನ್ನು ತೆಗೆಯಿರಿ. ನಾಶಗೊಳಿಸಿರಿ. || ೨೨ ||

ಯ || (೨೫೨) ಅಪೋ ಅದ್ಯಾನ್ವಚಾರಿಷಂ ರಸೇನ ಸಮಗೃಹ್ಮಿ |

ಪಯಸ್ವಿನಗ್ನ ಆಗಹಿ ತಂ ಮಾ ಸಂಸ್ಪೃಜ ವರ್ಚಸಾ || ೨೩ ||

ಅ || ಹೇ ಆಪಃ=ಎಲೋ ಆಪಿ (ವತೆಗಳೇ, ಅದ್ಯ=ಈಗ (ನಾವು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನಿಮ್ಮನ್ನು) ಅನು ಅಚಾರಿಷಂ=ಅನುಸರಿಸಿ ಸಂಚರಿಸಿರುವೆನೋ, (ಎಂದರೆ ನಿಮ್ಮ ಭೃತ್ಯರಾಗಿರುತ್ತೀವೋ, ಹಿಂಸೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ರಸೇನ=(ರಸಃ ಸಾರೋ ವರಶ್ವೇತಿ ಶಬ್ದಾಃ ಪರ್ಯಾನುಸಾಚಕಾಃ ಎನ್ನುವ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ) ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸುಖದಿಂದ, ಸಮಗೃಹ್ಮಿ=ಸಂಗತರಾಗಿರುತ್ತೀವೋ, (ಆ ಕಾರಣದಿಂದ) ಅಗ್ನೇ=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, (ನೀನು) ಪಯಸ್ವಿನೋ=ಜಲಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಂದ ಸಹಿತನಾಗಿ, (ಅಗ್ನಿಯು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿವೆ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕರ್ಪಸಾಹಿತ್ಯವು ಯುಕ್ತವು.) ಆ ಗಹಿ=ನಮ್ಮ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಾ. (ಬಂದು) ತಂ=ಹೀಗೆ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಕ್ಕ, ಮಾ=ನನ್ನನ್ನು, ವರ್ಚಸಾ=ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ, (ಬ್ರಹ್ಮ ವರ್ಚಸ್ಸಿನಿಂದ) ಸಮಸ್ಪೃಜ=ಕೂಡಿಸು. (ಬ್ರಹ್ಮ ವರ್ಚಸ್ಸಿನಿಂದ ಯುಕ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು.) || ೨೩ ||

ಭಾ || ರಸೇನ ಸಂಗತಾಶ್ಚ ಸ್ತೋ ಯಸ್ಮಾದನುಚರಾ ಹಿ ವಃ || ೨೩ ||

ಅ|| ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನಾವು ನಿಮ್ಮ ಭೃತ್ಯರಾಗಿರುತ್ತೀವೋ, ಆದ ಕಾರಣ ಸುಖದಿಂದ ಕೂಡಿದವರಾಗಿರುತ್ತೀವೆ. (ಸಮಗೃಹ್ಮಿ ಎಂಬ ಬಹುವಚನವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅನ್ವಚಾರಿಷಂ ಎಂಬ ಏಕವಚನಾಂತವನ್ನು ಅನುಚರಾ ಎಂದು ಬಹುವಚನಾಂತವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ.) || ೨೩ ||

ಋ|| (೨೫) ಸಂ ಮಾಸಗ್ನೇ ವರ್ಚಸಾ ಸೃಜ ಸಂಪ್ರಜಯಾ ಸಮಾಯುಷಾ|

ವಿದ್ಯುರ್ಮೇ ಅಸ್ಯ ದೇವಾ ಇಂದ್ರೋ ವಿದ್ಯಾತ್ಸಹ ಋಷಿಭಿಃ ||

|| ೨೪ || ೧೨ || ೨೩ ||

ಅ|| ಅಗ್ನಿ (=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಮಾ=ನನ್ನನ್ನು ವರ್ಚಸಾ=ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಸಂಸೃಜ=ಕೂಡಿಸು ಪ್ರಜಯಾ= ಸತ್ಸಂತಾನದಿಂದಲೂ, ಸಂಸೃಜ= ಕೂಡಿಸು. ಆಯುಷಾ=ಆಯುಷ್ಯದಿಂದಲೂ, ಸಂಸೃಜ= ಕೂಡಿಸು. ದೇವಾ=ಅಗ್ನಾ ದಿ ದೇವತೆಗಳು, ಅಸ್ಯ ಮೇ= (ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು.) ಈ ನನ್ನನ್ನು ವಿದ್ಯುಃ=(ಅಂತರ್ಜೀತಗಣಿ) ತಿಳಿಸಿಯಾರು. (ವಿದ್ಯಾಂಸರನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿಯಾರು.) ಋಷಿ ಭಿಃ=ಋಷಿಗಳಿಂದೂಡಗೂಡಿ, ಇಂದ್ರಃ=ಇಂದ್ರನೂ ಕೂಡ, ಅಸ್ಯ ಮೇ=ಈ ನನ್ನನ್ನು ವಿದ್ಯಾತ್=ವಿದ್ಯಾಂಸನ ನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಯಾನು. ಅಥವಾ ದೇವಾಃ=ಯಾವ ದೇವತೆಗಳು, ವಿದ್ಯುಃ= (ಸಮಸ್ತವನ್ನು) ತಿಳಿದಿರುವನೋ, ಇಂದ್ರಃ=ಯಾವ ಇಂದ್ರನು, ವಿದ್ಯಾತ್= ಸಮಸ್ತವನ್ನು) ತಿಳಿದಿರುವನೋ (ಅವೆಲ್ಲರೂ ಇಂದ್ರನೂ ಕೂಡ) ಋಷಿಭಿಃ=ಋಷಿಗಳಿಂದೂಡಗೂಡಿ, ಅಸ್ಯ ಮೇ=ಈ ನನಗೆ, ಸಂತು=ಸರ್ವದಾ ನನಗಾಗಿ ಇರಲಿ. (ಅಂದರೆ ಸರ್ವದಾ ನನಗೆ ಉಪಕಾರಕರಾಗಿರಲಿ.) ಅಥವಾ, ದೇವಾಃ=ಅಗ್ನಾದಿ ದೇವತೆಗಳು, ಅಸ್ಯ ಮೇ=ಈ ನನ್ನನ್ನು ವಿದ್ಯುಃ=(ಕೃಪಾಪಾತ್ರನನ್ನಾಗಿ) ತಿಳಿಯುವರು. (ಅಂದರೆ ತಿಳಿದು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಯಾರು.) ಇಂದ್ರಃ=ಇಂದ್ರನೂ ಕೂಡ, ಸಹಋಷಿಭಿಃ=ಋಷಿಗಳಿಂದೂಡಗೂಡಿ, ವಿದ್ಯಾತ್=ಕೃಪಾಪಾತ್ರನನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಾನು. (ತಿಳಿದು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಯಾನು.) ಅಥವಾ ದೇವಾಃ=ದೇವತೆಗಳು, ಅಸ್ಯ ಮೇ= ಈ ನನ್ನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದನ್ನು ವಿದ್ಯುಃ=ಅನುಮೋದಿಸಲಿ. ಇಂದ್ರಃ=ಇಂದ್ರನೂ ಕೂಡ, ಸಹ ಋಷಿಭಿಃ=ಋಷಿಗಳಿಂದೂಡಗೂಡಿ, ವಿದ್ಯಾತ್=ಅನುಮೋದಿಸಲಿ.

|| ೨೪ || ೧೨ || ೨೩ || ೫ ||

ಭಾ|| ಕುರ್ಯುರ್ಮಾಮಾಪಿ ವಿದ್ಯಾಂಸಂ ಮದರ್ಥಂ ಸರ್ವದಾ ಸುರಾಃ | ಏನಂ ಮಾಮಿತಿ

ನಾರ್ಥಃ ಸ್ಯಾದನುಜಾನಂತು ಜೋದಿತಂ

|| ೨೭ || ೧೨ || ೪ || ೫ ||

ಅ|| ಅಗ್ನಾದಿ ದೇವತೆಗಳು, ನನ್ನನ್ನು ವಿದ್ಯಾಂಸನನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿಯಾರು. (ಪ್ರಕಾರಾಂತರ ದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಅಗ್ನಾದಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಇಂದ್ರನೂ ಕೂಡ ಎಲ್ಲರೂ ಸರ್ವದಾ ನನಗಾಗಿ ಆಗಲಿ. ನನಗೆ ಉಪಕಾರಕರಾಗಿ (ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಅಗ್ನಾದಿ ದೇವತೆ ಗಳು ಈ ನನ್ನನ್ನು (ಕೃಪಾಪಾತ್ರನನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು ಕೃಪೆ ಮಾಡಲಿ.) ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡು ತ್ತಾರೆ.) ಈ ನಾನು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಲಿ.

|| ೨೪ || ೧೨ || ೪ || ೫ ||

ಅವ|| ಕಸ್ಯ ನೂನಂ ಎಂದಾರಂಭಿಸಿ ತ್ವಮಗ್ನೇ ಪ್ರಥಮಾ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲಿನ ೩ ಬುಕ್ಕು ಗಳಿಂದ ನ್ಯೂನವಾದ ೧೦೦ ಬುಕ್ಕುಗಳಿಗೆ (ಅಂದರೆ ೯೭ ಬುಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಶುನಶ್ವೇಪರು ಋಷಿಗಳು. ಹಾಗಾದರೆ ಶುನಶ್ವೇಪರಿಗೆ ಶತರ್ಚಿಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ ಚತುರ್ಥ ಪಂಚಮ ಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ೩ ಬುಕ್ಕುಗಳು ಇದ ಪ್ರಮುಕ್ತ ಶತರ್ಚಿ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ. ಶುನಶ್ವೇಪರ ಕಥೆಯು ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಅದ ರಲ್ಲಿ ಕಸ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ೧೫ ಬುಕ್ಕುಗಳು. ೩ ವರ್ಗ. ೨೪ನೇ ಸೂಕ್ತವು ಪ್ರಾಯಶಃ ತ್ರಿಷ್ಟಪ್ ಭಂದಸ್ತವು. ತ್ರಿಷ್ಟಪ್ ಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ಇಂದ್ರಾಣಿಯು ದೇವತೆಯು. ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಬುಕ್ಕು ಪ್ರಜಾಪತಿ ದೇವತಾಕವು.

ಋ || (೨೫೪) ಕಸ್ಯ ನೂನಂ ಕತಮಸ್ಯಾನ್ಯತಾನಾಂ ಮನಾಮಹೇ ಚಾರು
 ದೇವಸ್ಯ ನಾಮ | ಕೋ ನೋ ಮಹ್ಯಾ ಅದಿತಯೇ ಪುನರ್ದಾತ್ವಿತರಂ
 ಚ ದ್ವರೇಯಂ ಮಾತರಂ ಚ || ೧ ||

ಅ || (ನಾವು)ಕಸ್ಯ=(ಕರೋತಿತಿ ಕಃ ಎಂಬವೈತ್ಯತ್ತಿಯಿಂದ) ಸರ್ವಕರ್ತನೂ, ಅಮೃತಾನಾಂ=ಮೃಗ
 ರಹಿತರಾದುದರಿಂದ ಅಮರರೆನಿಸಿದ, ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ. ಕತಮಸ್ಯ=ಅತಿಶಯ ಸುಖಸ್ವರೂಪನೂ, ಅಥವಾ
 ಅಮೃತಾನಾಂ=ಮುಕ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಸಕಾರದಿಂದ, ಕತಮಸ್ಯ=ಅತಿಶಯ ಸುಖರೂಪನೂ ಆದ, ದೇವಸ್ಯ=
 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ, ಚಾರು=ಮಂಗಲಕರವಾದ, (ಅಂದರೆ ಅರ್ಥಾನು ಸಂಧಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ. ಅವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿ
 ಮೋಕ್ಷಪ್ರದವಾದ) ನಾಮ=ನಾಮವನ್ನು, ನೂನಂ=ಈಗ, ಮನಾಮಹೇ=(ಮಾ ಅಭ್ಯಾಸೇ ಎಂಬ ಧಾತು
 ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ) ಪುನಃ ಪುನಃ ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತೇವೆ. (ಸಃ=) ಕಃ=(ಅ) ಸರ್ವಕರ್ತನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು, ನಃ
 ನಮ್ಮನ್ನು, ಮಹ್ಯೋ=ದೇಶತಃ ಮಹತ್ತಾದ, (ಸರ್ವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ, ಅದಿತಯೇ=(ಆದ ಭಕ್ತನೇ ಎಂಬ
 ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ) (ಅತ್ತಾ ಚರಾಚರಗ್ರಹಣಾತ್ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಸರ್ವಂ ವಾ ಅತ್ತೀತಿ
 ಅದಿತಿಃ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಸರ್ವಾತ್ಯತ್ಯದಿಂದಲೂ, (ದೋ ಆಮಂದನೇ)ಕಾಲತಃ ಗುಣತತ್ತ್ವ ವ್ಯಾಪ್ತತ್ವ
 ಹೇತುವಿನಿಂದಲೂ, ಅದಿತಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರೀತರೂಪಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಅಥವಾ ಶ್ರೀ ದೇವೀಗೋಸ್ಕರ,
 ಪುನಃ=ಮತ್ತು, ದಾತ್=(ದಾಣ್ ದಾನೇ)ಕೊಡಬೇಕು(ಅಂದರೆ ಸರ್ವದಾ ಸರ್ವಗತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ
 ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕ ನಮ್ಮನ್ನು ವೈಕುಂಠಾದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಭಗವದ್ರೂಪವಿಶೇಷವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಬೇಕು
 ಎಂದುಪುನಃಬ್ರವು.) (ದಾತ್ ಎನ್ನುವುದು ಲಿಖರ್ಥದಲ್ಲಿ ಲುಖ.ಆಡಭಾವವು)(ಅ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವಲೋಕಕ್ಕೂ
 ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪಿತನೂ ಮಾತೆಯೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ ಕಾರಣ) ಪಿತರಂ ಚ=ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು
 ಮಾತರಂ ಚ=ತಾಯಿಯಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರೀತರೂಪವನ್ನು, ಅಥವಾ ಶ್ರೀ ದೇವಿಯನ್ನೂ ದ್ವರೇಯಂ
 ನೋಡುವೆನು.

ಭಾ || (೧) ಶುನಶ್ಚೇತೋ ದದರ್ಶತ ಉತ್ತರಂ ಪರಮೃಕ್ಕತಂ | ಯೂಪಾದಾತ್ಮವಿವೇಕ
 ಕ್ಷಾಯ ಸ್ತುವನ್ ದೇವಾನ್ ಪೃಥಕ್ಪೃಥಕ್ || ತ್ವೂನಂ ಶತನಿಹೈವಾನ್ಯಚ್ಚಕುರ್ಫ
 ಪಂಚಮೇಷು ಚ | ಮಂಡಲೇ (೨) ಬ್ರಹ್ಮಣೋಕ್ತಸ್ತು ಕ್ರಮೋಽಪ್ರಾಪಿ ದ್ಯೌಃ
 ಭವೇತ್ || (೩) ಕರ್ತುಃ ಪರಾನಂದತನೋರಿದಾನೀಂ ಮನಾಮಹೇ ಚಾರು ವಿಷ್ಣೋಃ
 ಸ್ವರಾಣಾಂ | ನಾಮೇಶಶ್ಚೇದಿಂದಿರಾಯೈ ಪುನರ್ದಾದ್ವರೇಯಂ ಶಾಂ ಮಾತರಂ ಕಃ
 ಚ ದೇವಂ || (೪) ಸ ಮುಕ್ತಾನಾಮಮೃತಾನಾನುಜೇಶಮುಖ್ಯಾನಾಂ ಚಾಭ್ಯಧಿಕೇ
 ಯಕ್ಷಪಾದಾ | ತೇನೋಕ್ತೋಸೌ ಕತನೋಃ || (೫) ಖಂಡಿತತ್ವಾನ್ ಚಾಪಿತರ್ಮ
 ಹತೀ ತನ್ಮಹೀ ಚ || (೬) ದೇಶಾನಂತ್ಯಾತ್ಮನೃಹತ್ತ್ವಂ ಗುಣೈಸ್ತು ಕಾಲಾಚ್ಛೇಕ್ತಂ
 ತಸ್ಯ ಚಾಖಂಡಿತತ್ವಂ || (೭) ಸ ಏವ ಮಾತಾ ಸ ಪಿತಾ ಚ ದೇವಸ್ತಸ್ಮಿನ್ ಸದಾ
 ಸಂಸ್ಥಿತಾಸ್ತತ್ಪುನರ್ದಾತ್ || (೮) ಅತ್ತಿ ವಿಶ್ವಂ ತೇನ ಚೈವಾದಿತರ್ವಾ ಶ್ರೀವಾ || (೯)
 ಬ್ರಹ್ಮಾ ಪ್ರೋಕ್ತ ಏವಂ ಕ ಏವ || (೧೦) ಗುಣಾಶ್ಚ ತಸ್ಯಾಭ್ಯಧಿಕಾಃ ಸದೈವ ಜೀವೇತ್
 ಸ್ತತ್ಪೋಷಿ ತದ್ವಾಕ್ಯೋಗ್ಯಃ || (೧೧) ದದಾತ್ಮಸೌ ವಿಷ್ಣುನೇ ಚೇಂದಿರಾಯೈ

ಪ್ರಾಪ್ತನಸ್ಥಾನಮಿ ತೌ ಸರ್ವಗತ್ಯಾತ್ || (೧೨) ವಿಶೇಷದೇಶಪ್ರಾಪ್ತಿಶ್ಚ ಸ್ಯ
ಚಾಪ್ತಿವೈಕುಂಠಾದಿರ್ಲೋಕ ಉಕ್ತೋ ಹರೇಶ್ಚ || ೧ ||

ಅ || ಮೇಧಾಶಿಥಿ ಮುಷಿಗಳು ಕಂಡಿರುವ ಮುಕ್ಕುಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿಯಾಯ್ತು. ಈಗ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟಗಲಾದ ಮುಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಮುಷಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಶುನಶ್ಶೇಪರು ಯೂಪ (ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಶು ವನ್ನು ಕಟ್ಟಿತ್ತಕ್ಕುತ್ತಂಭ)ದೇಶಿಯಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿನದ್ದಾದ (ಅವು ಹಿತೋತ್ತರವಾದ) ಉತ್ತಮವಾದ ಗಂಯುಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿನದ್ದಾದ ೩ ಮುಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆಯಾದ ಗಂಯುಕ್ಕುಗಳನ್ನು ವ್ಯವಹಿತೋತ್ತರವಾದ ೩ ಮುಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಗಂಯುಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಂಡರು. (ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ವರುಣನಿಗಾಗಿ ಶುನಶ್ಶೇಪರನ್ನು ಪುತ್ರ ಪ್ರತಿ ನಿಧಿಯನ್ನಾಗಿ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಶುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಯೂಪಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿ ಪಾಶಗಳಿಂದ ಒತ್ತಾಡಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿದನು. ಬದ್ಧರಾದ ಶುನಶ್ಶೇಪರು ತನ್ನನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದರು, ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಕ್ತವಾದ ಕಥೆಯನ್ನು ಯೂಪಾತ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಸ್ಮರಣೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಕಥಾಜ್ಞಾನವು ಇದ್ದರೇನೇ ಉತ್ತಮ ಪಾಶಾದಿ ಬದ್ಧತ್ವರೂಪವಾದ ಉದುತ್ತಮಂ ವರುಣ ಪಾಶಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಮುಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದದ್ದೂ ಸುಖದಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಶಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೀಗಾದರೆ ಶುನ ಶ್ಶೇಪರು ಗಂಯುಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದಾರೆಂದಾದರೆ ಹಿರಣ್ಯಸ್ಥುಪರು ಕಂಡಿರತಕ್ಕ ತ್ವಮಗ್ನೇ ಪ್ರಥಮಃ ಇತ್ಯಾದಿ ೩ ಮುಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಶುನಶ್ಶೇಪರು ಕಂಡದ್ದು ಎಂದಾಗ ಬೇಕಾಗುವುದು ಎಂದರೆ ಅತಃಉತ್ತರಂಪರಂ (ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದನ್ನು ತ್ಯಾಜ್ಯಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ) ಕಸ್ಯ ನೂನಂ ಇದು ಮೊದಲಾದ ಅನುಪೂರ್ವಿಯಲ್ಲಿ ೩ ಮುಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆಯೇ ಆದ ಗಂಯುಕ್ಕುಗಳು ಇವೆ. ಬೇರೆ ೩ ಮುಕ್ಕುಗಳು (1) ತ್ವನ್ನೋ ಅಗ್ನೇ ವರುಣಸ್ಯ ವಿದ್ವಾನ್ (2) ಸತ್ಯ ನೋ ಅಗ್ನೇಽವಮೋ ಭವೋತಿ ಎಂಬ ೩ ಮುಕ್ಕು ಗಳು ಏನೇ ಮಂಡಲದ ೩ನೇ ಅಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಏನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿದೆ. (3) ಶುನಶ್ಚಿಚ್ಛೇಪಂ ನಿಧಿತಂ ಸಹಸ್ರಾತ್ ಎಂಬ ಗಮುಕ್ಕು ೫ನೇ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ೩ನೇ ಅಷ್ಟಕದ ೫ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿದೆ. (ಆದಕಾರಣ ತ್ವಮಗ್ನೇ ಪ್ರಥಮಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಶುನಶ್ಶೇಪರು ಕಂಡದ್ದಲ್ಲ. ಶುನಶ್ಶೇಪರು ಬೇರೆ ೩ ಮುಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಶತರ್ಷಿಗಳು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯೂ ಇಲ್ಲ.) (೨) (ಹಾಗಾದರೆ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಎತಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು. ಶುನಶ್ಶೇಪರೇ ಈಗ ೯೭ ಮುಕ್ಕುಗಳನ್ನೇ ಕಂಡದ್ದು, ಎಂದಾಗಲಿ. ಅಲ್ಪವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವಿವಕ್ಷಾ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ, ಆದ ಕಾರಣ ೩ ಮುಕ್ಕುಗಳು ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೂ ಶತರ್ಷಿ ಎಂಬ ನಾಮವೂ ಸಂಗತವೇ ಆಗುವುದು ಎಂದು ಅನು ಕ್ರಮೇಣ ಕಾನುಸಾರಿಯು ಶಂಕಿಸಿದರೆ) ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿ ಆದರೂ ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶುನಶ್ಶೇಪರು ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲದೆ ಗಂಯುಕ್ಕುಗಳನ್ನೇ ಕಂಡಿರುವರು ಎಂದು ಸ ಪ್ರಜಾಪತೀನೇವ ಪ್ರಥಮಂ ದೇವತಾನಾಮುಪಸಾರ ಕಸ್ಯ ನೂನಂ ಕತಮಸ್ಯಾವ್ಯುತಾನಾಂ ಎಂಬ ಮುಕ್ಕುನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಅಭೈನಮವಭ್ಯಥಮಭ್ಯವನಿನಾಯ, ತ್ವಂ ನೋ ಅಗ್ನೇ ವರುಣಸ್ಯ ವಿದ್ವಾನಿತ್ಯೇಕಾಭ್ಯಾ ಮಭೈನಮತ ಉರ್ಧ್ವಮಗ್ನಿ ಮಾಹವನೀಯಮುಪಸ್ಥಾಪಯಾಂಚಕಾರ ಶುನಶ್ಚಿಚ್ಛೇಪಂ ನಿಧಿತಂ ಸಹಸ್ರಾತ್ ಎಂಬ ಪರ್ಯಂತ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಗಂಯುಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಿ ತದೇತದ್ವರ ಮೃಕೃತ ಗಾಥಂ ಶುನಶ್ಶೇಪಮಾಖ್ಯಾನಂ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಕಡಿಮೆಯಲ್ಲದೆ ಗಂಯುಕ್ಕುಗಳನ್ನೇ ಕಂಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಮುಕ್ಕುಗಳ ಅಕ್ರಮವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಸರಿಸಲೇ ಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿವಾದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಭಾಗದಿಂದ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದು.

(ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಕ್ತಿಯನ್ನನುಸರಿಸ ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಬಾಹ್ಯೋಕ್ತರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಶಬ್ದ ಹೇಳಿದುದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವು ಕಾಣದಿರುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಎಂದು ಪಕ್ಷಾಂತರ ಹೇಳಿದರು.

(ಅತ್ರಾಪಿ=) ರಿಂದ ಕಡಿಮೆಯಾದ ೧೦೦೦ ಬುಕ್ಕುಗಳು ಎಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಧರ್ಮಿಗಳಿಂದ ಕೃತವೇ ಆಗುವುದು. ಯಥಾ ಶ್ರುತವಾದ ಕೃತವಲ್ಲ ಹೇಗೆಂದರೆ ನಮ್ಮೊಳಗೆ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಆನಂತರದಲ್ಲಿ ಯಾಚ್ಛಿದ್ಧಿ ಸತ್ಯ ಸೋಮ ಪಾಃ ಇದು ಮೊದಲಾದ ಬುಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರನನ್ನೂ ಅತ್ತಿನೇ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉಮೋ ದೇವತೆಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರಲು ಶುನಶ್ವೇಪನನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಹಗ್ಗವು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಯಿತು. ಆ ಶುನಶ್ವೇಪನನ್ನು ಅಧಿಕರಿಸಿ ಪ್ರವೃತ್ತವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವು. ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಆದರೂ ಅಧುನಿಕರು ಯಾಚ್ಛಿದ್ಧಿ ಸತ್ಯ ಸೋಮ ಪಾಃ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಪತಿತವಾದುದಾಗ್ಯೂ ಯತ್ರ ಗ್ರಾವಾ ಎಂಬ ಬುಕ್ಕುಗಳುಳ್ಳ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಯಾಚ್ಛಿದ್ಧಿ ತ್ವಂ ಗೃಹೇ ಗೃಹೇ ಇದು ಮೊದಲಾದ ೫ ಬುಕ್ಕುಗಳ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿ ಅವಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲಿರುವ ಯತ್ರ ಗ್ರಾವಾ ಎಂಬ ೪ ಬುಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಹೋಮವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆ ಶುನಶ್ವೇಪರನ್ನು ಕುರಿತು ಬುತ್ತಿಪರು ಹೇಳಿದರು. ನೀವೇ ನಮ್ಮ ಈ ಹಗಲಿನ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕು. ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿದರು (ಪ್ರಕೃತವೇನಾಯಿತೆಂದರೆ) ಅಲ್ಲಿ ಯತ್ರ ಗ್ರಾವಾ ಇದು ಮೊದಲಾದ ೯ ಬುಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ತ್ವನಗ್ನೇ ಪ್ರಥಮಃ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ೩ ಬುಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಸ್ವಪ್ನವಾಗಿ ಪರತ್ವವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಯದ್ಯಪಿ ಇಲ್ಲಿ ಸ ಇಂದ್ರಂ ತುಷ್ಪಾವ, ಯಾಚ್ಛಿದ್ಧಿ ಸತ್ಯ ಸೋಮ ಪಾಃ ಎಂಬ ಸೂಕ್ತದಿಂದ ಎಂದೇ ಹೇಳಿದೆ. ಇವಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿನ ಸೂಕ್ತದಿಂದ ಎಂದು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಅಗ್ನೇರ್ವಯಂ ಪ್ರಥಮಸ್ಯಾನ್ಯತಾನಾಂ ಎಂಬ ಬುಕ್ಕು, ಹಾಗೆಯೇ ಅಭಿ ತ್ಯಾ ದೇವ ಸವಿತಃ ಎಂಬ ಬುಕ್ಕು ಇವುಗಳಿಂದ ಎಂದು ಪಾಠ ಕ್ರಮವಿದೆ. (೩) (ಕಸ್ಯ ಪಂಚೋನಾಃ ಜೀರ್ಗತಿಃ ಶುನಶ್ವೇಪಃ ಸ ಕೃತ್ರಿನೋ ವೈಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ದೇವತಾತೋ ವಾರುಣಂತು ತ್ರೈಷ್ಟುಭಮಾದೌ ಕಾಯಾಗ್ನೇಯಾ ಸಾವಿತ್ರತ್ವಜೋ ಗಾಯತ್ರೋ ಸ್ಯಾಂತ್ಯಾಭಾಗೀ ಎಂದು ಅನುಕ್ರಮದೇಕಿಯು. ಕಸ್ಯ ಎನ್ನುವ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ೧೫ ಬುಕ್ಕು, ಅಜೀರ್ಗತರ ಮಗನಾದ ಅಜೀರ್ಗತಿಯು ಶುನಶ್ವೇಪರು ಬುಷಿಗಳು. ಇವರೇ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಕೃತ್ರಿಮ ಪುತ್ರರು. ದೇವರಾತರೆಯ ನಾಮವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೂ ಮೇಲಿನ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೂ ವರುಣನು ದೇವತೆಯು. ಈ ಬುಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ೪೪ ಅಕ್ಷರಗಳಿದ್ದು ದರಿಂದ ತ್ರೈಷ್ಟುಪ್ ಭಂದಸ್ತು. ೧ನೇ ಬುಕ್ಕು ಜ್ರಾಪತಿ ದೇವತಾಕವು. ೨ನೇ ಬುಕ್ಕು ಅಗ್ನಿ ದೇವತಾಕವು. ಮೇಲಿನ ೩ ಬುಕ್ಕುಗಳು ಸವಿತದೇವತಾಕಗಳು. ಗಾಯತ್ರಿ ಭಂದಸ್ತವು. ಸಾವಿತ್ರದ ಅಂತ್ಯವಾದ ಭಗಭಕ್ತಸ್ಯ ಎಂಬ ಬುಕ್ಕು ಭಗದೇವತಾಕವು. (ಕರ್ತಾಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ವಿನಲ್ಲಿ ಈ ಬುಕ್ಕನ್ನು ಯೋಜನಾಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ವಿಷ್ಣುನಾದರೇ ಆಗ ಹೀಗೆ ಯೋಜನಾ ಮಾಡಬೇಕು.) ಸರ್ವಕರ್ತನೂ ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಆನಂದಾತ್ಮಕ ಶರೀರವುಳ್ಳವನೂ, ಆದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಮಂಗಳಕರವಾದ ನಾಮವನ್ನು ಈಗ (ಮನಮಹೇ= ಈ ಧಾತುವು ನಮು ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡಿದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಉಚ್ಚಾರಣಾದಿರೂಪವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸ್ಮರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆವೃತ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. (ಅಂತಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಸರ್ವಕರ್ತನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ನಮ್ಮನ್ನು) ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗಾಗಿ ಪುನಃ ಕೊಡಬೇಕು. ಆ ಮೇಲೆ ತನೆಯಾದ ಆ ದೇವನನ್ನು, ತಾಯಿಯಾದ ಶ್ರೀ ದೇವಿಯನ್ನು ನೋಡುವೆನು. (೪) (ಕತಮಸ್ಯಾನ್ಯತಾನಾ. ಎಂಬುವುದನ್ನು ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರರೇ ಪ್ರಧಾನರಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಮರಣವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅಮೃತರೆನಿಸಿದ ಮುಕ್ತರ ಸಕಾಶದಿಂದ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಆನಂದ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕನೋ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಶ್ರೀಹರಿಯು (ಕತಮಃ=) ಅತಿಶಯಿತ ಸುಖ ಸ್ವರೂಪನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೫) (ಮಹ್ಯೋ ಅಧಿತಯೇ ಎಂಬುವುದನ್ನು ಮೊದಲು ಲಕ್ಷ್ಮೀವಿಷಯಕವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈಗ ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವೂ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ವಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಮೃತ (ವ್ಯಾಪ್ತ)ನಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ (ದೋ ಅವಮೃತನೇ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ದೀಯತೇ=ವಿಂಹ್ಯತೇ ಇತ್ಯದಿತಿ, ನ ದಿತಿ ಅದಿತಿ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಅದಿತಿಯೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರೀತರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವತ್ರ (ಮಹತಿ=) ವ್ಯಾಪ್ತನೋ ಆದಕಾರಣ ಮಹಿ=ಸಮಸ್ತ

ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವು. ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು. (೬) (ಮಹತ್ ಶಬ್ದ ಅಖಂಡ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದ ಮಹತ್ತ್ವವೂ ಅಖಂಡಿತತ್ವವೂ ಒಂದೇ. ಆದಕಾರಣ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮಹತ್ತ್ವವು ಸಮಸ್ತದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆ ವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೇ ಅಖಂಡಿತತ್ವವಾದರೂ ಅನಂತ ಗುಣಗಳಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಸಮಸ್ತ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. (೭) (ಏಕರಂ ಮಾತರಂ ಚ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಮೊದಲು ವಿಷ್ಣು ಲಕ್ಷ್ಮೀ ವಿಷಯಕವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವರು. ಈಗ ಆ ಎರಡನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮ ವಿಷಯಕವನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾತರಂ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀ ವಿಷಯಕವನ್ನಾಗಿಯೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ (ಸರ್ವಲೋಕಕ್ಕೂ) ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಾತೆಯು. ಚ=ಶ್ರೀದೇವಿಯು ಮಾತೆಯು. ಆ ಶ್ರೀದೇವನೇ ಮುಖ್ಯತಃ ತಂದೆಯು. ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ದೂರ ಕಾರಣದಿಂದ ಸದಾ (ನಾವು) ಆಶ್ರಿತರಾಗಿರುತ್ತೇವೋ, ಆದುದರಿಂದ ಪುನಃ ಶ್ರೀಹರಿಯು (ನಮ್ಮನ್ನು) ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅಥವಾ ಶ್ರೀದೇವಿಗೋಸ್ಕರ) ಕೊಡಬೇಕು. (ಅಂದರೆ ವೈಕುಂಠಾದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ರೂಪವಿಶೇಷವನ್ನು ವಿಶೇಷತಃ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡಬೇಕು. (೮) (ಆದಿತಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸಂಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಆದಿತಿಯನಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಸರ್ವಂ ವಾ ಅತ್ತೀತಿ ತದದಿತೀರದಿತಿತ್ವಂ ಎಂದು ಆದಿತಿ ಶಬ್ದ ನಿರ್ವಚನಪರವಾದ ಭೃತಿಬಲದಿಂದ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು.) ಎಂದು ಏನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಿದರು. (ಮಹ್ಯೈ ಅದಿತಯೇ ಎನ್ನುವುದು ಇಂದಿರಾ ವಿಷಯಕವೂ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ- ಆದು ಯಾವ ನಿರ್ವಚನದಿಂದ ಎಂದರೆ) (ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಗೂ ಕೂಡ ಸ್ವಯೋಗ್ಯಮಹತ್ತ್ವ ಅಖಂಡಿತತ್ವ ಆತ್ಮತ್ವಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದ, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೂ ಕೂಡ ಇದೇ ನಿರ್ವಚನದಿಂದ ಮಹಿ ಎಂದೂ ಆದಿತಿಯೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾಳೆ. (೯) (ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಈ ಚತುರ್ಮುಖವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆಯೇ ಜಗತ್ಪ್ರತ್ಯಾಧಿಗಳಿಂದ ಈ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪ್ರಜಾಪತಿರುದ್ದಿಷ್ಟಃ ಕೋ ವಾಯುರಿತಿ ಶಬ್ದಿತಃ | ಎಂದು ವರರುಚಿಯ ಉಕ್ತಿಪ್ರಕಾರ ಕ ಶಬ್ದವು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ರೂಢವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಈ ಏನ ಎಂಬುದಿದ್ದ ಏನ ಶಬ್ದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. (೧೦) ಹಾಗಾದರೆ ಅನ್ಯತಾನಾಂ ಕತಮಸ್ಯ ಎಂಬುವುದು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ರಮಾ ತನಗೆ ಸಮಾನಕರಾದ ಬುಜುಗಣಸ್ಥರು. ಇವರಿಗಿಂತ ಅಧಿಕವಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ) ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ಆ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ತನಗೆ ಸಮಾನಕರಾದ ಬುಜುಗಣಸ್ಥರಿಗಿಂತ ಇತರರಾದ ಸಮಸ್ತ ಜೀವರಿಗಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಧಿಕಗಳೇ ಆದ ಗುಣಗಳೂ ಇರುತ್ತವೋ, ಆದಕಾರಣ ಆ ಚತುರ್ಮುಖನೂ ಕೂಡ ಆ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯನೇ (ವಾಚ್ಯನೇ) ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. (೧೧) ಉತ್ತರಾರ್ಧವನ್ನು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿ ಯೋಜನಾ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ| ಈ ಚತುರ್ಮುಖನು ನಮ್ಮನ್ನು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೂ ಕೂಡ ಕೊಡಲಿ. ಆ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತರಾದಾಗ್ಯೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಪುನಃ ವೈಕುಂಠಾದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ರೂಪ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಲಿ. (೧೨) (ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ಹೇಗೆಂದರೆ) ವಿಶೇಷದೇಶಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವಗತನಾದಾಗ್ಯೂ ಆತನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು (ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.) (ವಿಶೇಷ ದೇಶವು ಯಾವುದೆಂದರೆ) ವೈಕುಂಠ ನೋಡಲಾದಭಗವಲೋಕವು (ವಿಶೇಷ ದೇಶವೆಂದು) ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. (ವೈಕುಂಠಾದಿಗಳು ವಿಶೇಷದೇಶವು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದೆಂದರೆ) ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಸರ್ವಗತನಾದಾಗ್ಯೂ ವೈಕುಂಠಾದಿಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸರ್ವದಾ ಅಭ್ಯುಕ್ತಿ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೈಕುಂಠಾದಿಗಳು ವಿಶೇಷ ದೇಶಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. || ೧ ||

ಅವ || ಈ ಚತುರ್ಮುಖ ಅಗ್ನಿದೇವತಾಕವು. ಅಗ್ನಿಃ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಗ್ನಿಯು, ಅಗ್ನಿಂ ತರ್ಗತನು, ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಥವಾ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಪರಶುರಾಮಾಖ್ಯ ವಿಷ್ಣು ವಿಶೇಷವೂ ಗ್ರಾಹ್ಯವು.

ಋ || (೨೫೫) ಅಗ್ನೇರ್ವಯಂ ಪ್ರಥಮಸ್ಯಾವೃತಾನಾಂ ಮನಾಮುಚ್ಯ
ಚಾರುದೇವಸ್ಯ ನಾವ | ಸನೋ ಮಹ್ಯಾ ಅದಿತಯೇ ಪುನರ್ವಾಪ್ತೀಃ
ಚ ದೃಶೇಯಂ ಮಾತರಂ ಚ || ೨

ಅ || (ಹಿಂದಿನ ಮುಕ್ತಿನಂತೆಯೇ ಅರ್ಥವು.) ವಯಂ=ನಾವು, ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ
ಮೊದಲಿನವನಾದ ಅಗ್ನಿಃ=ಅಗ್ನಿಶಕ್ತಿಗರ್ವತ ಶ್ರೀಹರಿಯ, ಚಾರುವಾದ ನಾಮವನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಪುನಃ
ರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸಃ=ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು. (ಬಾಕಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹಿಂದಿನಂತೆ)

ಭಾ || ತಸ್ಯೇವ ವಾಕ್ಯದ್ರೂಪಮಗ್ನಾಖ್ಯಮುಕ್ತಂ ಯೋ ಯಜ್ಞೇಶೋ ಹೂಯತೇ ಜಾ
ದಗ್ನೈಃ | ಸ ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಥಮೋ ನಾಮ ತಸ್ಯ ಸ್ಮೃತಂ ಸಾರ್ಥಂ ಸರ್ವಕಾಮಪ್ರ
ಸ್ಯಾತ್ || ೩

ಅ || (ಯುಗಧವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಶ್ರೀಪರಮಾ
ನದೇ ಅಗ್ನಿಯೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪವು (ಈ ಮುಕ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ—ಪ್ರ
ಪತಿರುವಾಚ ಅಗ್ನಿರ್ವೇದೇವಾನಾಂ ನೇದಿಷ್ಯ ಸ್ತಮೋವೋಪಥಾವೇತಿ. ಸೋಗ್ನಿಮುಪಸ್ಮಾದಗ್ನಿ
ರ್ವಯಂ ಪ್ರಥಮಸ್ಯಾವೃತಾನಾಂ ಇತ್ಯೇತಯರ್ಚಾ ಎಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವು, ಎಂದರೆ ಆ ಶ್ರೀಹರಿ
ಅಗ್ನಿಯೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನು ಉಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನದೇ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪವು
ಹೇಳಿದೆ. ಸ ಏನ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಈ ಮುಕ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಜಾಪತಿ ನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ವಾಕ್ಯ
ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತಂ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿಃ ಎಂದು ಭಿನ್ನವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ವಿರೋಧವು ಬರುವುದು, ಎಂಬ ಆ ಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರವು ಅಗ್ನಾಖ್ಯಃ ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಆಗುತ್ತದೆ
ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಜಾಪತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ರೂಪದ್ವಿತಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ಅಗ್ನಿನಾಮಕ ರೂಪ
ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅಂತಹ ರೂಪವು ಯಾವುದು? ಎಂದರೆ) ಸಮಸ್ತ ಯಜ್ಞಗಳಿಗೂ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಋ
ಪರಶುರಾಮನು ಹೋಮಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೋ, (ಯಜ್ಞ ಭೋಕ್ತೃಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಿಯಮ
ಕನು ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ತದಧೀನತ್ವಾತ್ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಅಗ್ನಾದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅಗ್ನಿತ್ವದ
ಭಗವದಧೀನಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು. ಅಥವಾ ಇದಿ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯದ
ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ಯಜ್ಞೇತಃ ಎನ್ನುವುದು ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವು. ಹಾಗೆಯೇ ಹೂಯತೇ
ಎನ್ನುವುದರಿಂದಲೂ ಅಗ್ನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಹೋಮ ವಿಷಯನೆಂದು ಹೇಳಿದುದು
ಅತ್ತೀತಿ ಅಗ್ನಿಃ ಎಂದು ನಿವರ್ಚನವು ಉಕ್ತವಾಯ್ತು.) (ಪ್ರಥಮಸ್ಯಾವೃತಾನಾಂ ಎಂಬುವುದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯ
ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಆ ಪರಶುರಾಮನು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿ ಭೂತನು. (ಹಾಗಾದರೆ—ಈ ಮುಕ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಋ
ಮುಕ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ನಾಮಸ್ಮರಣಾದಿಗಳು ಭಗವತ್ಪ್ರತಿಗೆ ಹೇತುವು ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಕೋ ನ ಸಃ
ಎಂದು ಫಲವೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅದಯುಕ್ತವು. ನಾಮಸ್ಮರಣಾದಿ ಮಾತ್ರವು ವೈಕುಂಠಾದಿಗಳ ಪ್ರಾ
ಸಾದನವೆನ್ನುವುದು, ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯಿಂದ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದುದು ಮು
ಸಾದನವಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದು ಎಂದರೆ.) ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನ ಸಹಜ
ನಾಮಸ್ಮರಣೆಯು ಸರ್ವಾಭಿಷ್ಠಗಳನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕದು ಆಗುವುದು, ಅಥವಾ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನ ಸಹಜವಾದ ಸಂ
ಸ್ಕರಣೆಯಿಂದ ಸರ್ವಾಭಿಷ್ಠಗಳೂ ಸಿಗುವುದರಿಂದ ಭಗವನ್ನಾಮವು ಚಾರು (ಮಂಗಲಕರವು) ಆಗುವುದು.

ಅವ || ೩ ಮಕ್ಕಳು ಸವಿತ್ಯದೇವತಾಕವು ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ತವು.

ಮ || (೨೫೬) ಅಭಿತ್ವಾ ದೇವಸವಿತ್ರೀಶಾನಂ ವಾರ್ಯಾಣಾಂ |

ಸದಾಸನ್ನಾ ಗಮಾಮಹೇ

|| ೩ ||

ಅ || ಸವಿತಃ ದೇವಃ ಸವಿತ್ಯ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸವಿತ್ಯ ದೇವನೇ, ಸದಾ = ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಅವನ್ = (ತನ್ನನ್ನು) ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ (ನಾನು) ವಾರ್ಯಾಣಾಂ = ವರಣೀಯಗಳಾದ (ಅಂಗೀಕಾರಾರ್ಹಗಳಾದ) ವಿತ್ತಗಳಿಗೆ, ಈಶಾನಂ = ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ಭಾಗಂ = (ವಿಶ್ವರ್ಯಾಸ್ಯ ಸಮಗ್ರಸ್ಯ ವೀರ್ಯಸ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ) ವಿಶ್ವರ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳು ಭಗವು. ಅದರ ಸಮೂಹರೂಪನಾದ, (ದೇವತಾ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಭಗ(ಪಡುಣ)ರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ, ತ್ವಾ = ನನ್ನನ್ನು, ಅಭಿ ಈಮಹೇ = ತನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾ ನನ್ನನ್ನು ಶರಣು ಹೊಂದುತ್ತೇನೆ. ಅವನ್ ಎನ್ನುವುದು ವಿಕವಚನವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಭಿ ಏವಿ ಎಂದು ವಿಕವಚನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಹುವಚನವು.) || ೩ ||

ಭಾ || (೧) ಸವಿತೇತ್ಯಪರಂ ರೂಪಂ ಜಗತ್ಪಾರಣಮಿತಿತುಃ | (೨) ವಿತ್ತಾನಾಮಿಶ್ವರಂ ತಂ ತು ವಾರ್ಯಂ ಹಿ ವರಣೀಯತಃ | ವಿತ್ತಂ (೩) ರಕ್ಷಣ್ವನ್ನಿತ್ಯಮಾತ್ಮಾನಂ ಭಾಗಮೇಮ್ಯಹಂ || ತ್ವಾಮೈಶ್ವರ್ಯಾದಿಸಮಿತಿಂ || ೩ ||

ಅ || (೧) (ಈ ಮಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ಸವಿತ್ಯ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು.) (ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸವಿತ್ಯ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ ಎಂದಾದರೆ ತಮಗ್ನಿರುವಾಚ ಸವಿತಾಃವೈ ಪ್ರಸವಾನಾಮಿಶ್ವರೇ ತಮೇ ಪೋಷಧಾವೇತಿ ಸ ಸವಿತಾರಮುಪಸಸಾರಾಭಿತ್ವಾ ದೇವಸವಿತರಿತ್ಯನೇನ ತ್ಯಚೇನ ಎಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸವಾನಾಮಿಶ್ವರೇ ಎಂದು ಸೂರ್ಯಲಿಂಗವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ) ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸವಿತಾ ಎಂಬ ಸವಿತ್ಯ ಶಬ್ದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿಮಿತ್ತವಾದ ಜಗತ್ಪಾರಣವಾದುದು ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪವು. (ಇದರಿಂದ ಪ್ರಸವಾನಾಮಿಶ್ವರೇ ಎನ್ನುವುದೂ ಸವಿತ್ರಂಗತ ಶ್ರೀಹರಿಗೇನೇ ಮುಖ್ಯ ಲಿಂಗವು.) (೨) (ವಾರ್ಯಾಣಾ ಮಿಶಾನಂ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು. (ದ್ರವ್ಯವು ವಾರ್ಯ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾಗುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ದ್ರವ್ಯವು ಸರ್ವರಿಂದಲೂ ಅಂಗೀಕಾರಾರ್ಹವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಾರ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವದ್ಯ ಪರ್ಣವರ್ಯಾ ಗರ್ಹ್ಯ ಪಣಿತವ್ಯಾಪಿರೋಧೇಷು ಎಂಬ ಸೂತ್ರೋಕ್ತವಾದ ಅನಿರೋಧರೂಪವಾದ ಉಪಾಧಿಯನ್ನೂ ವಾರ್ಯಾಣಾಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿನಷ್ಟು ಮಾಡದೆ ವರಣೀಯತ್ವರೂಪವಾದ ಯೋಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ವಿನಷ್ಟು ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಲೋಚ್ಯತಾ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವೃಣಾ ಧಾತುವಿಗೆ ಣ್ಯತ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದು ವಾರ್ಯವೆಂದಾಗುವುದು ಎಂದು ಹಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥವು. (೩) (ಆತ್ಮಾನಂ ಸತತಂ ರಕ್ಷೇದ್ವಾರೈ ರಮಿ ಧನೈರಮಿ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಯು ಅಂತರಂಗವಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ತನ್ನನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನ್ = ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಭಾಗಂ = ವಿಶ್ವರ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳ ಸಮೂಹ ರೂಪನಾದ ಆ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ನನ್ನನ್ನು ತನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶರಣು ಹೊಂದುತ್ತೇನೆ.

ನಿ || ಯದ್ವಹಿ ಅವನ್ ಎನ್ನುವುದು ಸಂಬಂಧ್ಯಂತವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನ್ ಎನ್ನುವುದು ಸವಿತ್ಯವಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವು ಎಂದು ಹೇಳಿದರೂ ರಕ್ಷಣ ಪ್ರಯೋಜನವು ಅಭಿಸುವುದರಿಂದ ಕರ್ತೃ ವಿಶೇಷಣವು ಎಂದು ವಿಕಕ್ಕೆ ಹೇಳಬೇಕು ಎಂದರೆ-ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರಯೋಜನಲಾಭವಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಅದರಿಂದ

ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರಯೋಜನಲಾಭವು ಹೇಗೆಂದರೆ—**ಲಕ್ಷಣಹೇತೋಃ** ಕ್ರಿಯಾಯಾಃ=ಕ್ರಿಯಾಂತರಕ್ಕೆ ಚಿಕ್ಷವಾಚಕವಾದ ಮತ್ತೂ ಹೇತುವಾಚಕವಾದ ಧಾತುವಿನದ್ದಿಲ್ಲದಿಹೀಗೆ ಶತ್ಯಶಾನಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಹೇತು ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಾಧನವೂ ಫಲವೂ ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತವು ಹೇತು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅವನ್ ಎನ್ನುವುದು ಶಕ್ತೃತ ಪದವು. ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದರ್ಥವು. ಸಮಿತ್ಯವಿನ ಶರಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ಫಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಯು ಹೇತುವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಲಕ್ಷಣವಾಚಕವಾದ ಅವಧಾತುವಿನಿಂದ ಶತ್ಯಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರಯೋಜನಲಾಭವಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದು ಆವೃತ್ತಿಯು || ೩ ||

ಯ || (೨೫೭) ಯತ್ಪ್ರದ್ಧಿ ತ ಇತ್ಯಾಭಗಃ ಶಶಮಾನಃ ಪುರಾ ನಿಧಃ ||

ಅದ್ವೈಷೋ ಹಸ್ತಯೋರ್ಧಧೇ

|| ೪ ||

ಅ || (ಎಲೋ ವಿಷ್ಣುವೇ) ಇತ್ಯಾ=ವಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಹೀಗೆಯೇ ಇರುವ, (ಅಂದರೆ ಈಗ ಇರುವಂತೆಯೇ ಸರ್ವದಾ ಇರುವ) ಶಶಮಾನಃ=(ಶ=ಸುಖ, ಅತಿಶಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ದ್ವಿರ್ವಚನವು. ಶಶಂ ಮನ್ಯತೇ=ಆನಃಭವತಿ ಎಂಬವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ,) ಅತಿಶಯಿತ ಸುಖವನ್ನು ಆನಃಭವಿಸುತ್ತಿರುವ, (ಅಂದರೆ ಸುಖಾಧಿಕ್ಯವುಳ್ಳ) ನಿಧಃ=(ನಿಹನ್ ಶಬ್ದವು ಅತಿಶಯಿತದೊರಾರ್ಥಕವು) ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನನಾದ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗಿಂತಲೂ, ಪುರಾ=ಪೂರ್ವಕಾಲೀನನಾದ, ಅದ್ವೈಷಃ=ವೈಷ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲದಿರುವ, ಯತ್ಪ್ರಿತ್=ಇಂತಹ ಯಾವುದೋ ಒಂದು, ತೇ=ನಿನ್ನ, ಭಗಃ=ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಾದಿರೂಪವಾದ ಶರೀರವಿದ್ಯೋ, (ಅಂತಹವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಗನು ಆತ ಸ್ವೇತವಿರುವ ತಂದೆಯು ೨ ಕೈಗಳನ್ನು ತನಗೆ ಆಭೀಷ್ವಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಗೃಹಿಸುತ್ತಾನೋ ಹಾಗೆಯೇ)ನಾನು ಹಸ್ತಯೋರ್ಧಧೇ=(ಉಧಾಘಾರಣೇ)೨ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದೆನು. (ಅಂದರೆ ವಿಶ್ವರ್ಯಾದಿ ರೂಪವಿಗ್ರಹವು ಭಗವಂತನ ಸ್ವರೂಪವು. ಅಂತಹ ಭಗವದ್ರೂಪವು ೨ಕೈಗಳನ್ನು ನನಗೆ ಆಭೀಷ್ವವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತೇನೆ. (ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜಗೃನ್ಮತೇ ದಕ್ಷಿಣವಿಂದ್ರ ಹಸ್ತಂ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು.) ಹಿ=ನಿಶ್ಚಯವು. (ದೇವತಾಂತರದಲ್ಲ) ದೇವ ಇತ್ಯಾಯತ್ಪ್ರಿತ್, ತೇ=ನಿನಗೆ, ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ಶಶಮಾನಃ ನಿಧಃ ಪುರಾ ಭಗಃ=ವಿಶ್ವರ್ಯಾದಿರೂಪನಾದ, ಅದ್ವೈಷಃ=ಪ್ರೀ ಹರಿಯು ತಮಹಂ ಹಸ್ತಯೋರ್ಧಧೇಹಿ, ಎಂದು ಯೋಜನೆಯು. (ಹೀಗೆ ಯೋಜನಾಮಾಡದೆ ಹಿಂದಿನ ಯೋಜನೆಯಂತೆಯೇ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿಯೂ ಇಬ್ಬು ಕೊಂಡರೆ, ತೇ=ನಿನ್ನ ದಾದ, ಭಗಃ=ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಾದಿರೂಪವು ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರ ಯೋಜನಾ ಮಾಡಿದರೆ ಸುಖವಿಶಿಷ್ಟಾಭಿಧಾನಾಪೇಕ್ಷೆ (೧.೨.೨೫) ಭೂಮಾ ಸಂಪ್ರಸಾದಾದಭ್ಯುಪದೇಶಾತ್ (೧. ೩. ೮. ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತಿಶಯ ಸುಖವು ಪ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗವೆಂದೇ ನಿರ್ಣೀತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿರತಿಶಯ ಸುಖೋಕ್ತಿಯು ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದು. ಮತ್ತೂ ಚಹರ ಉತ್ತರೇಭ್ಯಃ (೧. ೩. ೧೪) ಸರ್ವಧರ್ಮೋಪಪತ್ತೇಶ್ಚ (೨.೧.೩೮)ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೋಷತ್ವವು ಪ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೇ ಧರ್ಮವು ಎಂದು ನಿರ್ಣೀತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿರ್ದೋಷತ್ವ ರೂಪವಾದ ಲಿಂಗದಿಂದಲೂ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದು.) || ೪ ||

ಭಾ || (೧) ಯೋಽಪಿ ತೇ ಪರಮೋ ಭಗಃ | ಇತ್ತಂ ಭೂತೋಽವಿಕಾರಿತ್ವಾಚ್ಚಶಮಾನಃ ಸುಖಾಧಿಕಃ | ನೇದೀಯಸೋ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಪಿ ಪೂರ್ವೋ ದ್ವೈಷಾದಿವರ್ಜಿತಃ | ಹಸ್ತಯೋಸ್ತಂ ದಧೇ ದೇವ ತವ ರೂಪಮನಾಮಯಂ || (೨) ನಿಧೋ ದವಿಯ ಇತಿ ತು ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥದ್ವಯಾಭಿಧೌ || ದೂರಸಾವಿೂಪೈವಚನಾವುಭಾವಪಿ ಮಹೋ

ದಧೌ || (೩) ಯಾದಾಽನ್ಯಸ್ತವಿತಾ ದೇವಸ್ತವ ಸ್ವಾವಿಾ ಭಗೋ ಹರಿಃ| ಅದ್ವೇಷೋ
ವಿಷ್ಣು ರಿತ್ಯುಕ್ತೇಸ್ತಮಾಹಂ ಹಸ್ತಯೋರ್ದಧೇ || ೪ ||

ಅ || (೧) ವಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿರುವೆಂದಿಹ ಈಗ ಇರುವಂತೆ ಸದಾ ಇರುವ, (ಶಶಮಾನಃ) ಸುಖಾಧಿಕ್ಯವುಳ್ಳ, ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲೀನನಾದ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದಲೂ ಪೂರ್ವಕಾಲೀನನಾದ, ದ್ವೇಷಾದಿದೋಷಗಳಿಲ್ಲದಿರುವ ಇಂತಹ ಯಾವುಮೆ ನಿನ್ನ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಾರೋಪವಾದ ಆತ್ಮತಮ ವಿಗ್ರಹವಿದೆಯೋ, ಅಂತಹ ನಿನ್ನ ನಿರ್ದೋಷವಾದ ರೂಪವನ್ನು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಧರಿಸುತ್ತೇನೆ. (ಅಂದರೆ-ಪುತ್ರನು ಸ್ನೇಹವಿರುವ ತಂದೆಯು ೨ ಕೈಗಳನ್ನು ತನಗೆ ಅಭಿಷ್ಠ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಗೃಹಿಸುವಂತೆ ಇಂತಹ ಭಗವದ್ರೂಪದ ಹಸ್ತಗಳನ್ನು ನನಗೆ ಅಭಿಷ್ಠವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತೇನೆ.) (೨) ನಿಜಃ ಎಂಬುವುದುಅನ್ಯಯವು. ಇದು, ಉತ ಬ್ರುವಂತು ನೋ ನಿರ್ದಃ ಎಂಬ ಯುಕ್ತವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಸ್ತ ಸಮಾಪಗಾಃ ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೂರ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತವಾಯ್ತು. ಆದಕಾರಣ ಇದು ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ (ಹೇಗೆ ಆರಾತ್ ಶಬ್ದವು ಆರಾದ್ಗೂರ ಸಮಾಪಯೋಃ ಎಂಬ ಕೋಶದಿಂದ ದೂರ ಸಮಾಪಗಳೆಂಬ ೨ ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆಯೇ) ನಿರ್ದಃ ದವೀಯಃ ಎಂಬುವ ೨ ಶಬ್ದಗಳೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥಗಳಿರದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳೂ ದೂರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಎಂಬ ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥಗಳಿರದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ನಾಮಮಹೋದಧಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. (ಭಾರತ, ಭೀಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ನಾಮೈಕದೇಶ ಗ್ರಹಣವು) (೩) (ಹೀಗೆ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಶುಕ್ಲವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ ದೇವತಾಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವಾಗ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಭಿನ್ನನಾದ ಸೂರ್ಯದೇವನು ವಿವಕ್ಷಿತನಾಗುತ್ತಾನೋ, (ಆಗ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಯೋಜನಾ ಮಾಡಬೇಕು.) ಎಲೋ ಸೂರ್ಯನೇ, ನಿನಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದವನು, ವಶ್ಯಾರೋಪವಾದವನು ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಇದ್ದಾನೋ, ಅಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನಾನು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತೇನೆ. (ಈ ವಿಶೇಷಣಗಳು ವಿಷ್ಣು ವಿಷಯಕಗಳು, ಹೇಗೆ ಆಗುವೆಂದರೆ) ಗ್ರಂಥಾಂತರಲ್ಲಿ ಅದ್ವೇಷೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಎಂದು ಅದ್ವೇಷತ್ವವು ವಿಷ್ಣು ಲಿಂಗವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. (ಹಾಗೆಯೇ ನಿರ್ವಿಕಾರತ್ವದಿಗೂ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೇ ಲಿಂಗಗಳು ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಿಕಾರೋಚ್ಚರಃ ಶುದ್ಧಃ, (೨) ಅನಂದಮಯೋಽಭ್ಯಾಸಾತ್ (೩) ವಾಸುದೇವೋನಾ ಇದಮಗ್ರ ಅಸೀನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮಾ ನಚ ಶಂಕರಃ| (೪) ಬ್ರಹ್ಮಾ ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಥಮಃ ಸಂಬಧವ (೫) ನಿರನಿಷ್ಕೋ ನಿರವಯಃ ಇದು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಇವೆ. || ೪ ||

ಋ || (೨೫೮) ಭಗ ಭಕ್ತಸ್ಯ ತೇ ವಯಮುದಶೇನು ತನಾವಸಾ |

ಮೂರ್ಧಾನಂ ರಾಯ ಆರಭೇ ||

|| ೫ || ೧೩ ||

ಅ || (ಸವಿತಃ=ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ,) ತವ=ನಿನ್ನ, ಅವಸಾ=ರಕ್ಷಣೆಯಿಂದ, (ನಿನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಯ ಬಲದಿಂದ) ವಯು=ನಾವು, ಆರಭೇ=(ನಿನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು) ಆರಂಭಿಸುತ್ತೇವೆ. (ಆಮೇಲೆ) ಭಗಭಕ್ತಸ್ಯ ಭಗ=ವಶ್ಯಾರೋಪಗಳು, ಭಕ್ತಸ್ಯ=ಅನ್ನ (ಭೋಗ್ಯ) ವಾಗಿವುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ, ತೇ, ನಿನ್ನ, ರಾಯಃ=ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಶ್ವದೈಶಿಯಿಂದ, ಮೂರ್ಧಾನಂ=ಉತ್ತಮವಿತ್ತವಾದ ಮೋಕ್ಷಾನ್ಯ ಸುಖವನ್ನೂ, ಉತ್ ಅಶೇನು (ಆಶು ಭೋಜನೇ.) ಚಿನ್ನಾಗಿ ಉಣ್ಣುವೆವು. (ದೇವತಾಂತರದಲ್ಲಿ ಆದರೂ) ಎಲೋ ಸೂರ್ಯನೇ, ನಾವು ನಿನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಯಿಂದ, ನಿನ್ನ ದ್ರಾದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆಮೇಲೆ ಭಗ ಭಕ್ತಸ್ಯ=ವಶ್ಯಾರೋಪ ಸ್ವರೂಪ ನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಭಕ್ತನಾದ, ನಿನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮ ಸುಖ ವನ್ನುಣ್ಣುತ್ತೇವೆ || ೫ ||

ಭಾ || ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಸ್ಯ ತೇ ರಾಯೋ ಮೂರ್ಧಾನಂ ರಾಯ ಉತ್ತಮಂ ತವಾವಸಾಂಸ್ತರಭೇ
ವಿದ್ಯಾಮಾಚ್ಛೈರಶ್ವಾಮಿ ತತ್ಪಲಂ || (೨) ಐಶ್ವರ್ಯಾದಿ ಗುಣಾ ಯಸ್ಯ ಭಗೋ ಭಕ್ತಂ
ಪರಾತ್ಮನಃ | ತಸ್ಯ ತೇ ವಿತ್ತಮಶ್ವಾಮಿ ತವ ರಕ್ತಾಬಲಾದ್ಧರೇ || ೫ || ೧೩ ||

ಅ || (೧) (ಎಲೋ ಸೂರ್ಯನೇ) ನಿನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಯ ಬಲದಿಂದ ನಿನ್ನದಾದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸು
ತ್ತೇನೆ. ಆ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಫಲಭೂತವಾದ, ಐಶ್ವರ್ಯಾದಿ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸೇವಕನಾದ ನಿನ್ನ ಸಂ
ಬಂಧಿಯಾದ, (ನಿನ್ನಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಡತಕ್ಕ) ರಾಯೋ ಮೂರ್ಧಾನಂ=ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿತ್ತಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮವಾದ,
ಸುಖವನ್ನೂ, (ಅಶೂ ಭೋಜನೇ)ಜಿನ್ನಾಗಿ ಉಣ್ಣುತ್ತೇನೆ. (೨) ಹೀಗೆ ದೇವತಾಂತರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ
ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಎಲೋ ಶ್ರೀಹುಯೇ ನಿನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಯ ಬಲದಿಂದ, (ನಿನ್ನ
ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತೇನೆ.) ಆ ಮೇಲೆ, ಯಾವ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಭಗಃ=ಐಶ್ವರ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳು.
ಭೋಗ್ಯವಾಗಿ ಇವೆಯೋ, ಅಂತಹ ನಿನ್ನ ವಿತ್ತವನ್ನು (ನಿನ್ನಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಮೋಕ್ಷವು ವಿತ್ತವನ್ನು)
(ಅಶೂಭೋಜನೇ) ಉಣ್ಣುತ್ತೇನೆ. || ೫ || ೧೩ ||

ಅವ || ಇನ್ನು ೩೧ ಮಂತ್ರಗಳು ವರುಣದೇವತಾಕಗಳು.

ಋ || (೨೫೯) ನಹಿ ತೇ ಕ್ಷತ್ರಂ ನ ಸಹೋ ನ ಮನ್ಯಂ ವಯಶ್ಚನಾಮಿ
ಪತಯಂತ ಆಪುಃ | ನೇಮಾ ಆಪೋಅನಿಮಿಷಂ ಚರಂತೀರ್ನಯೇ
ನಾತಸ್ಯ ಪ್ರಮಿನನ್ಯಭ್ಲಂ || ೬ ||

ಅ || (ಮುಂದಿನ ವರುಣ ಪದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) ವರುಣನೆನಿಸಿದ ಎಲೋ
ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ತೇ=ನಿನ್ನ, ಕ್ಷತ್ರಂ=(ತೈಜ ಪಾಲನೇ) (ಪ್ರತಾತ್ಪ್ರಾಯತೇ ಎಂಬವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) (ಪ್ರಜೆ
ಗಳನ್ನು) ಕೆಡಕಿನಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವಿಕೆಯನ್ನು (ಅಂದರೆ ಅನಿಷ್ಟ ಪರಿಹಾರದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವನ್ನು) ವಯಶ್ಚನಂ=
ವಿರ್ಲಯೇಚ ವಿಶೇಷೇಚ ಎಂಬ ಕೋಶದಿಂದ ವಿಶಬ್ದವು ವಿಶೇಷವಾಚಕವು. ಸೋಃಸ್ಯಾಸ್ತಿ ಎಂಬ ಆರ್ಥ
ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಮತುಸಿಗೆ ಗುಣನಚನೇಭ್ಯೋ ಮತುಪೋ ಲುಕ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಲೋಪವು.
ತಥಾಚ) ವಿಶಿಷ್ಟ (ಉತ್ತಮರಾದ) ಆಮಾ=ಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ (ಅಂದರೆ ಯಾರು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕವರೋ
ಅವರೂ ಕೂಡ) (ವಿಃ ಪಕ್ಷಿ ಪರಮಾತ್ಮನೋಃ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ) ಗರುಡರೂ ಕೂಡ, ನಹಿ ಆಪುಃ=
ಹೊಂದುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ತೇ=ನಿನ್ನ, ಸಹಃ=(ಶೂಪಾಸಹಃ) ಎಂದು ಬಲನಾಮಗಳಲ್ಲಿ. ಪತಿತವಾದ, ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬಲ
ವನ್ನು ಕೂಡ, ನ=ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. ಮನ್ಯಂ=(ಮನು ಅವಬೋಧನೇ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ) ಜ್ಞಾನ
ವನ್ನು ಕೂಡ. ನ=ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. (ಮನ್ಯು ಶಬ್ದವು ಕ್ರೋಧನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪತಿತವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕ್ರೋಧ
ಎನ್ನುವುದು ರೂಢಾರ್ಥವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಗುಣವಾಗಿದ್ದಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡ
ದಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ.) ಮತ್ತು ಪತಯಂತಃ=ಸಂಸಾರದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವ
ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರೂ, ಅಥವಾ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಭಕ್ತರನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುವ ಹಾಗಿ ಮಾಡುವ, (ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ
ಸುವ) ಆಚಾರ್ಯರೂ ಕೂಡಾ, ನಾಪುಃ=ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಅನಿಮಿಷಂ=(ನಿಮಿಷಃ=ನಿಮೇಷವು, ಕಾಲ ವಿರೇ
ಷವು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಕಾಲವು ಅನಿಮಿಷವು. ರವೈಗಳ ನಿಮಿಷನಾಥಾವವು (ಕಡ್ಡಿನ ಮುಚ್ಚಳಾ
ಭಾವವು) (ಹೇಗೆ ಅದೀತೋ ಹಾಗಿ) ಸರ್ವಥಾ ಚರಂತೀಃ=ಶುಭಗಳನ್ನೇ ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಇಮಾಃ=ಪ್ರಸಿದ್ಧ

ರಾದ, ಆಪಃ(ಆ ಪೋವೈ ಸರ್ವಾ ದೇವತಾಃ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳೂ ಆವ್ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಷ್ಟೆ, ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಯಿಂದ) ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳೂ, ಅಥವಾ ಜಲಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ರಮಾದಿ ದೇವಿಯರು, ಅಥವಾ ತಂತಮ್ಮ ಕರ್ಮ ನಿರ್ಮಿತಗಳಾದ ಜಲಾತ್ಮಕ ದೇಹಗಳುಳ್ಳ ಗಂಗಾದಿ ನದ್ಯಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೂ ನೀನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಅನಿಷ್ಟ ಪರಿ ಹಾರ ಕರಣಾದಿಗಳನ್ನು, ನಾಪುಃಹೋದುವೆದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತಾಯಿ(=ಯಾವ ದೇವತೆಗಳ ಸಮೂಹಗಳು, ವಾತಸ್ಯ= ಮುಖ್ಯ ವಾಯುವಿಗೆ, ಅಭ್ಯಂ=ವಿ ಪ್ಲವಿನ ಸರ್ವೋದ್ದೇಶಿಯಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ವಾತಸ್ಯ=ಶ್ರೀವಿಪ್ಲವ ವಿನ, ಅಭ್ಯಂ=ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಮೀನಂತಿ=ಅಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ತೇಷಿ=ಅಂತಹ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಕೂಡ, ನಾಪುಃ=ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ

|| ೬ ||

ಭಾ || (೧) ಕ್ಷತಾತ್ತಾಣಂ ತೇ ಬಲಸಂವಿದಂ ಚ ಪೂರ್ಣಂ ನಾಪುರ್ಮುಕ್ತಿಗಾ ಯೇ ನಿಶಿಷ್ಟಾಃ| ಅಪಿ ಸ್ವಯಂ ಸಂಸೃತೇರುಕ್ಷಕಂಚ ಏತಯಃ| ತೇನಾನ್ ಶಿಷ್ಯಭಕ್ತಾನು ದಾರಾಃ| ಸದಾ ಶುಭಾನ್ಯಾಚರಂತೋಽಪಿ ದೇವಾಃ ಅಬ್ಜೇವತಾ ಆಪ ಇತಿ ಶ್ರುತಿಯತಃ| ಗಂಗ ದಾ ವಾ ವಾಯು ದೇವಸ್ಯ ವಿಜ್ಞೋರುತ್ಪತ್ತಿಂ ಯೇ ಜಾನತೇ ದೇವಸಂಘಾಃ| ವಯಸ್ಸುಪರ್ಣಾ ಇತಿ ನಾಪಿ

|| ೬ ||

ಅ || (೧) (ಎಲೋ ವರುಣನೇನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ) ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಉತ್ತಮರಾದವರೂ, ಯಾರು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲದಾರೋ, ಅಂತಹವರೂ ನಿನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಬರತಕ್ಕ ಅನಿಷ್ಟಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವು ಯಾವುದಿದೆಯೋ ಅಂತಹದನ್ನು ನಿನ್ನ ಬಲವನ್ನೂ, ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ, ಕೂಡ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊಂದು ವುದೇ ಇಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ ತದ್ಗುಣಸಾರತ್ವಾದ್ಯಾದಿ ದೇವತಾ ಪೂಜ್ಯವತ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವಿಪ್ಲವಿನ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಸದೃಶಗಳಾದ ಗುಣಗಳು ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ನಿಷೇಧವು ತ್ರೇಗಿಂದಿ-ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊಂದು ವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ವಿಪ್ಲವಿನ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಸದೃಶಗಳಾದ ಪೂರ್ಣ ಗುಣಗಳು ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಇಲ್ಲ ಎಂದೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆ ಯಥಾ ಕಥಂಚಿತ್ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಸದೃಶಗಳಾದ ಗುಣಗಳು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ.) ಯಾರು ತಾವಾ ಗಿಯೇ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವರೋ (ಬಿಡುಗಡೆ ಹೋದಿರುವರೋ) ಅಂತಹ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರೂ (ಆಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ) ಕೂಡ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಇತರರಾದ ಶಿಷ್ಯರನ್ನೂ, ಭಕ್ತರನ್ನೂ ಸಂಸಾರ ದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುವ (ಅಂದರೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ) ಯಾವ ಉತ್ತಮರಾದ ಆಚಾರ್ಯರು ಇದ್ದಾರೋ, ಅಂತಹವರೂ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಸದಾ ಶುಭಗಳನ್ನೇ ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಬಿಭವಾ ನಿಗಳಾದ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳೂ ಹೊಂದುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆಪೋವೈ ಸರ್ವಾ ದೇವತಾಃ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು. ಅಥವಾ ಅಬಿಭವಾನಿಗಳಾದ ರಮಾದಿ ದೇವಿಯರೂ ಅಥವಾ ತಂತಮ್ಮ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ ಜಲದೇಹ ಗಳುಳ್ಳ ಗಂಗಾದಿ ನದ್ಯಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳ ಸಮೂಹಗಳು ವಾಯುದೇವ ರಿಗೆ ಶ್ರೀ ವಿಪ್ಲವಿನಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಅಳಿಯುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ವಾತಸ್ಯ=ವಾಯುದೇವನೇನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ವಿಪ್ಲವಿಗೆ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವವನ್ನು ಯಾವ ದೇವ ಸಂಘಗಳು ಅಳ ಯುತ್ತವೋ ಅಂತಹ ಮಹಾ ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಕೂಡ ಹೊಂದುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅಥವಾ (ವಿಹಗೇ ಗಗನೇ ಚ ವಿಃ= ಎಂಬ ವಿಕಾಕ್ಷರರತ್ನ ಮಾಲಾದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ) ವಯಃ=ಗರುಡರೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಳಿಯುವು ದಿಲ್ಲ.

|| ೬ ||

ಋ || (೨೬೦) ಅಬುಧ್ವೇ ರಾಜಾ ವರುಣೋ ವನಸ್ಪೋರ್ಧ್ವಂ ಸ್ತೂಪಂ
 ದದತೇ ಪೂತದಕ್ಷಃ | ನೀಚೀನಾಃ ಸ್ಥುರುಸರಿ ಬುಧ್ವ ಏಷಾಮಸ್ತೇ
 ಅಂತರ್ನಿಹಿತಾಃ ಕೇತವಃ ಸ್ಯುಃ || ೭ ||

ಅ || ಪೂತದಕ್ಷಃ ಪವಿತ್ರನಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಯಜಮಾನನುಳ್ಳ, ವರುಣಃ ರಾಜಾ = ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಅಬುಧ್ವೇ = (ಬುಧ ಅವಗಮನೇ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ) ಬುಧ್ವ = ಜ್ಞಾನವು. ಬುಧಃ = ಜ್ಞಾನದ ಅಭಾವವು, ಬುಧ್ವಂ (ನನಗಿಗೆ ಪರನಿಷಾತಾದಿಗಳು ಛಾಂದಸವು.) ಅಜ್ಞಾನವು ಅದರ ಅಭಾವವು, ಅಬುಧ್ವವು ಅತಿಶಯಿತಜ್ಞಾನವು. (ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಮಿಯು.) ಜ್ಞಾನದಿಂದ (ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ) ವನಸ್ಯ = (ವನಸಂಭಕ್ತಾ ಪಚಾದ್ಯುತ್) ತನ್ನನ್ನು ಸೇವಿಸುವವನಿಗೋಸ್ಕರ, ಉರ್ಧ್ವಂ ಸ್ತೂಪಂ = ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನು, ದದತೇ = (ದದ ದಾನೇ) ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ನೀಚೀನಾಃ = ಯಾರು ನೀಚ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ (ಮನುಷ್ಯ ಲೋಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ) ಇರುವವರೋ, ಅಂತಹವರೂ ಕೂಡ, (ವರುಣನಿಹಿತ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸೇವಿಸಿರುವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ) ಉಪಂ = ಉರ್ಧ್ವಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದವರು (ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರತಕ್ಕವರು) ಸ್ಯುಃ = (ಷ್ಠಾಗತಿ ನಿತ್ಯಕ್ತಾ) ಆಗುವರು ಅಥವಾ ನೀಚೀನಾಃ = ನೀಚರಾದ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳೋ, ಅವರೂ ಕೂಡ, ಉಪಂ = ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವವರು ಆಗುವರು. (ಈ ೨ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ನೀಚೀನರು ಹೇಗೆ? ಅಂದರೆ) ಅದರಲ್ಲಿ ೧ನೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬುಧ್ವ ಏಷಾಂ ಎಂದು. ಏಷಾಂ = ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛಿಸುವವರಿಗೆ (ಬುಧ್ವಃ ಅಧೋ ಭಾಗಃ) ಸುರರ ಲೋಕವಾದ ಸ್ವರ್ಗದತ್ತಿರುವುದು ನೀಚಲೋಕವಾದ ಭೂಲೋಕವು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನಿವಾಸ ಸ್ಥಾನವೋ ಆದಕಾರಣದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥರಿಗಿಂತ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕವರು ನೀಚೀನರು. ೨ನೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅದರೂ ಬುಧ್ವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೆಂದರ್ಥವು. ಏಷಾಂ = ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಬುಧ್ವಃ = ದೇವತೆಗಳದ್ದಿರುವುದು ಕೆಳಗಿನದ್ದೂ ಅಂದರೆ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವರೂಪ ಭೂತಗಳಾದ ಯಾವವು ಆನಂದಾದಿ ಗುಣಗಳು ಇವೆಯೋ ಅವುಗಳು ದೇವತೆಗಳದ್ದಿರುವುದು ಸ್ವಲ್ಪಗಳು ಅಥವಾ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ, ಬುಧ್ವಃ = ಬುಧಃ ಜ್ಞಾನಸ್ಯಕ್ರತಿ ಷೇಧಃ, ಬುಧ್ವಂ, ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ) ಅಪ್ರಕಾಶವು, (ಅಜ್ಞಾನವು) ಇದೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಮನುಷ್ಯರು ನೀಚರು. (ಈ ವರುಣನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಯಾವ ಜೀವರು ನೀಚೀನಾಃ = ಯತ್ಯಿಚಿತ್ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ನೀಚರೋ, (ಅವರೇ ಉಪಂ = ಕಿಂಚಿತ್ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ಮೇಲಿನವರೂ ಆಗುತ್ತಾರೆ. (ಅಂದರೆ ನೀಚೋಚ್ಚ ಭಾವದಿಂದಲೇ ಇರುತ್ತಾರೆ.) (ಅದಕ್ಕೆ ಅವಧಿಯಿಲ್ಲವೋ ಅಂದರೆ) ಬುಧ್ವ ಏಷಾಂ ಎಂದು. ಏಷಾಂ = ನೀಚೋಚ್ಚ ಭಾವದಿಂದ ಇರುವ ಜೀವರಿಗೆ, ಬುಧ್ವಃ = ಮೂಲ ಭೂತನಾದವನು ಒಬ್ಬನು ಚತುರ್ಮುಖನು ಇದ್ದಾನೆ. (ಅಂತಹ ವರುಣನಿಹಿತ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ) ಅಸ್ಮೀ = ನಮ್ ಅಂತಃ = ಹೃದಯದಲ್ಲಿ, ಕೇತವಃ = ಜ್ಞಾನಗಳು, ನಿಹಿತಾಃ = ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳು, ಸ್ಯುಃ = ಆಗುವವು. ಅಂದರೆ ನಾವು ಜ್ಞಾನಿಗಳು. ಆಗುವವು.) || ೭ ||

ವಿ || ಈ ಋಕ್ನಲ್ಲಿ ಸ್ಯುಃ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಪದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಯುರಿತಿಸ್ಯುಃ ಎಂದು ೨ ಸಲ ಉಚ್ಚಾರಣವು ಸ್ವಯೋಗ್ಯವಾದುದು ಎಷ್ಟು ಜ್ಞಾನವಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟು ಜ್ಞಾನವೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗ ಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು || ೭ ||

ಭಾ|| (೧) ಅಬುಧ್ವೇ ಪ್ರಕಾಶತಃ ಸಂಭಜತಃ ಸ್ವಮಾಚ್ಛ್ರಿಃ | ಸ್ತೂಪಂ ಸ್ಥಾನಂ ದದತೇ (೨)
 ಪೂತದಕ್ಷೋ ನೀಚಸ್ಥಾ ಅಪೂರ್ವಗಾಸ್ತೇನ ತಸ್ಯುಃ | ನೀಚಾ ಶ್ಚ ಯೇ ಮುಕ್ತಿಗಾ

ಮಾನುಷಾದ್ಯಾ (೩) ಸ್ತೇಷಾಂ ಬುಧೋ ನೀಚಲೋಕಸ್ಸುರೇಭ್ಯಃ|| ನೀಚಾ ಗುಣಾ
ಅಪ್ರಕಾಶೋಽಥ ವೈಷಾಂ (೪) ನೀಚೋಚ್ಚತ್ತಂ ಕ್ರಮಶಃಪ್ರವಿರಿಂಚಾತ್|| ಅಸ್ಮಾಕ್
ಮಂಕರ್ಣಹಿತಾನಿ ನಿತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಾನಿ ಭೂಯಾಸುರತೋಧಿಕಾನಿ|| (೫) ಭವಂತ್ಯಹಾ
ಭವಿತುಂ ವಾ ಭವಿಷ್ಯಾಃ ಸ್ಯುರ್ದಿಗ್ರಹೇ ಪ್ರಾರ್ಥನೈವಾಧಿಕಾರ್ಥೇ || ೭ ||

ಅ || ಯಜಮಾನನನ್ನು ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ಅಬುಧೇ=ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ.(ಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕ
ವಾಗಿ) ತನ್ನನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸೇವಿಸುವವನಿಗೊಪ್ಪರ, ಉತ್ತಮವಾದ ಸ್ತೂಪಂ=ಸ್ಥಾನವನ್ನು, ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.
(೨) ನೀಚಸ್ಥಾನವಾದ ಮರ್ತ್ಯಲೋಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವವರೂ ವರುಣನೆನಿಸಿದ ಭಗವಂತನ ಸೇವಾನಿಮಿತ್ತದಿಂದ
ಉತ್ತಮವಾದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವವರು ಆಗುವರು. ನೀಚರಾದ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳು ಯಾರು ಇರು
ವರೋ ಅವರೂ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವವರು ಆಗುತ್ತಾರೆ. (೩) (೧ನೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಅಂತಹ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು
ಹೊಂದಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುವವರಿಗೆ ಬುಧ್ಃ=ಅಭೋ ಧಾಗವು. (ಅಂದರೆ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕಿಂತ ನೀಚಲೋಕ
ವಾದ ಭೂಲೋಕವು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವಾಸಸ್ಥಾನವೋ ಅದ ಕಾರಣ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥರಿಗಿಂತ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ
ರುವವರು ನೀಚರು.) (೨ನೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವರೂಪಭೂತಗಳಾದ ಆನಂದಾದಿಗುಣಗಳು
ದೇವತೆಗಳದ್ದೆಂಬುದು ಸ್ವಲ್ಪಗಳು. ಅಥವಾ ಈ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಸ್ರಕಾಶ=ಅಜ್ಞಾನವಿದೆ. (ದೇವತೆ
ಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲ ಅದಕಾರಣ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳು ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ನೀಚರು.) (೪) ತೃತೀಯ ಪಾದವನ್ನು
ಪ್ರಕಾಶಾಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ವಿರಿಂಚಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೀವರಿಗೆ ಯಾವುದು
ನೀಚೋಚ್ಚತ್ತವು(ಕಾರತಮ್ಯವು)ಇದೆಯೋ(ಅದು ವರುಣನೆನಿಸಿದ) ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ನಮಗೆ ಹೃದಯ
ದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಗಳು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಿಹಿತಗಳು ಆಗಲಿ.(ಅಂದರೆ ನಾವು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಆಗುವೆವು.) (ಹಾಗಾದರೆ ಜ್ಞಾನ
ಗಳು ಇವೆ ಎನ್ನುವುದು ನಿಶ್ಚಿತವೇ. ಅವುಗಳು ಸಿಗಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಇದ್ದ
ಜ್ಞಾನಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ ಜ್ಞಾನವು ಬರಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು.) (೫) (ಹಾಗಾದರೆ-ಅಯೋಗ್ಯ
ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯವಾಯವುಂಟಾಗುವುದು ಎಂದರೆ) ಯಾವಜ್ಞಾನಗಳು ಮುಂದೆ ಬರತಕ್ಕವುಗಳು ನಮಗೆ
ಆಗಲಿಕ್ಕೆ ಅರ್ಹಗಳು ಆಗುತ್ತವೋ ಅವುಗಳು ಆಗಿಯೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳು ಆಗುವವು. ಎನ್ನುವುದರಿಂದ
ಯಾವ ಜ್ಞಾನಗಳು ನಮಗೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಗೂಢಗಳಾಗಿರುತ್ತವೋ, ಅವುಗಳು ವ್ಯಕ್ತಗಳಾಗುವವು, ಎಂದು ಯೋ
ಜನಾಂತರವು ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. (ಅದಕಾರಣ ಅಧಿಕಾನಿ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಹೇಗೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ, ಎಂದರೆ
ಪದಕಾರರು ಪದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಯುಃ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸ್ಯುರಿತಿಸ್ಯುಃ ಎಂದು ಯಾವುದು ದ್ವಿರುಚ್ಚಾರಣವು ಮಾಡಲ್ಪಡು
ತ್ತದೋ, ಅದ್ವಿರುಚ್ಚಾರಣದಿಂದ ಅಧಿಕರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೇ
ಆಗುತ್ತದೆ ಅಂದರೆ ಯಾವುದು ನಮಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನವಿದೆಯೋ ಅದು ಜೀವ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿರುವುದ
ರಿಂದ ಸದಾ ಉಂಟೇ ಉಂಟು. ಅಂತಹಜ್ಞಾನವು ಕಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಲಿ, ಎಂಬ ಅಧಿಕೃತ ಅಧಿಕಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರ
ದಿಂದ) ಅಧಿಕರೂಪ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದ್ವಿರುಚ್ಚಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೇ ಮಾಡಲ್ಪಡು
ತ್ತದೆ || ೭ ||

ಯು || (೨೬೧) ಉರುಂ ಹಿ ರಾಜಾ ವರುಣಶ್ಚಕಾರ ಸೂರ್ಯಾಯ ಪಂಥಾ
ಮಸ್ತೇತವಾ ಉ | ಅಪದೇ ಪಾದಾ ಪ್ರತಿಧಾತವೇಽಕರುತಾಪವಕ್ತಾ
ಹೃದಯಾವಿಭೃತ್ || ೮ ||

ಅ || ರಾಜಾ = ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ, ವರುಣಃ = ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಅನ್ವೇಷವೈ ಉ = ತನ್ನ ಅಜ್ಞಾನಸಾರ ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಅಂದರೆ ಸರ್ವದಾ ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ, ಸೂರ್ಯಾಯ = ಸೂರ್ಯನ, ಉರುಂ = ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾದ, ಪಂಥಾಂ = ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಚಕರಂ = ಮಾಡಿದನು. (ಅಂದರೆ ಸೂರ್ಯನ ಸಂಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಇತರ ಮೂರ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಪ್ರತಿಘಾತವಿಲ್ಲದ ಹಾಗೆ ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿದನು) ಒ = ನಿಶ್ಚಯವು. ಮತ್ತೂ, ಅಪರೇ = ಪಾದವಿಲ್ಲದ ಪುರುಷನಿಗೋಸ್ಕರ, ಪ್ರತಿ ಧಾತವೇ = (ಧಾವು ಗತಿ ಶುದ್ಧೋತ್ಥಾನಂ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ದಿಂದ) ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಪಾದಾಃ = ಪಾದಗಳನ್ನು ಅಕಃ = (ಕೃಷಾಕರಣೀ) ಮಾಡಿದನು ಅಥವಾ ಅಪರೇ = ಅಜ್ಞಾನಿಗೋಸ್ಕರ, ಪಾದಾಃ = ಪಾದಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನ ವಿಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಧಾತವೇ = ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಕಃ = ಮಾಡಿದನು. ಉತ = ಮತ್ತು, ಹೃದಯ ವಿಧಃ = (ಹೃದಯಂ ವಿಶೇಷೇಣ ಧತ್ತೇ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಧರಿಸುತ್ತಿರುವ, ಚದಪಿ = ಬುದ್ಧಿಧಾರಕನಾದ ಶಂಕರನದ್ದು ಕೂಡ ಅವವಕ್ತಾ = ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ ಆತನ ದೋಷಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಶಿಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ) || ೮ ||

ಭಾ || (೧) ಉರುಂ ರಾಜಾ ರಂಜನಾದ್ರಾಜನಾದ್ರಾ ಸೂರ್ಯಾಯ ಶಂಠಾನಮಾಶೀತಕಾಲಃ | ಸ್ವಾಜ್ಞಾನಸಾರೇಣ ಸದೈವ ಗತೈಃ (೨) ಪಾದಾವಪಾದಾಯ ಚ ಗಂತವೇಶ ಕರೋತ್ | ಅಜ್ಞಾಯ ವಿಜ್ಞಾನಮಕಃ ಸ ಗಂತುಮಾತ್ಮಾನಮಿತ್ಯರ್ಥ ಇಹಾಂ ಜಸೋಕ್ತಃ || (೩) ಬುದ್ಧೇರ್ಧಾತುಃ ಶಂಕರಸ್ಯಾಪಿ ದೋಷಾನ್ವಕ್ತಾ ಜ್ಞಾನಾಚ್ಚಕ್ಷ ಕತ್ವಾಚ್ಚ ವಿಷ್ಣುಃ || ೮ ||

ಅ || (೧) (ರಂಜನಾಗೇ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ) ಭಕ್ತರಿಗೆ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದ ರಿಂದಲೂ, (ರಾಜ್ಯ ದೀಪ್ತಿ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ) ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ, ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವುದ ರಿಂದಲೂ ರಾಜಾ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ, ವರುಣನಿಗಿರಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ತನ್ನ ಅಜ್ಞಾನಸಾರವಾಗಿ ಸದಾ ಹೋಗುವು ದಕ್ಕಾಗಿಯೇ, ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾದ, ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. (ಅಂದರೆ ಸೂರ್ಯನ ಸಂಚಾರ ಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರ್ತಾಂತರಗಳ ತಡೆಯಿಲ್ಲದ ಹಾಗೆ ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿದನು) (೨) ಪಾದಗಳಿಲ್ಲದ ಪುರುಷನಿ ಗೋಸ್ಕರ, ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪಾದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. (ಸೂತ್ರಾರ್ಥೋಕ್ತ ವರ್ಣ್ಯತೇ ಯತ್ರ ಪದ್ಯಃ ಸೂತ್ರಾನುಕಾರಿಭಿಃ | ಸ್ವಪದಾನಿ ಚ ವರ್ಣ್ಯಾಂತೇ ಭಾಷ್ಯಂ ಭಾಷ್ಯವಿದೋ ವಿದುಃ | ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣ ದಿಂದ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಾನುಕಾರಿ ಪದಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕೋ ಹಾಗೆಯೇ ವೇದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವೇದಾನುಕಾರಿಪದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಗಂತವೇ ಎಂದು ಗರ್ವ ಧಾತುವಿಗೆ ತನೇ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವರು) ಅಥವಾ ಅಪರೇ = ಪರ ಗತೌ. ಯೇಯೇ ಗತ್ಯರ್ಥಾಃ ತೇತೇ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಕಾಃ ನ ವಿದ್ಯತೇ ಪದ್ಯಯಸ್ಯ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ವ ಪುರುಷನಿಗೋಸ್ಕರ, ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ, ತನ್ನನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದನು, ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು. (ಚರಣದಾನರೂಪವಾದ ಅರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಜ್ಞಾನಾದಿ ದಾನರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದು? ಪಾದ ಒಬ್ಬನು ಚರಣದಲ್ಲಿ ರೂಢವಾಗಿದೆ. ಬುದ್ಧಿ ದಲ್ಲಿ ಯಶೋಗವಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ-ಅತ್ತಿತ್ತ ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪಾದದಾನಕ್ಕಿಂತ ಭಗವಂತನನ್ನು ಹೊಂದುವುದ ಕ್ಕಾಗಿ ಜ್ಞಾನವಿಜ್ಞಾನಗಳ ದಾನವು ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಾಶ್ರಯ ಸೂಚಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ.) (೩) ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಧರಿಸುವ ಅಥವಾ ಪರೋಪದೇಶಕನಾದ ಶಂಕರನದ್ದು ಕೂಡ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. (ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ತನ್ನ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹವಿದ್ದುದರಿಂದ ದ್ವೇಷಿಗಳಂತೆ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ನೆನ್ನುವುದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ) ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಜ್ಞಾನವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, ಶಿಕ್ಷಕನಾದುದರಿಂದಲೂ ಉಪ

ಸನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. (ಶಿಕ್ಷಕನು ನೀನು ಇಂತಹ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತೆ ಎಂದು ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ನಷ್ಟ. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ವಿಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನೆಂದೂ ಶಿಕ್ಷಕನೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಯ್ತು. ದೌರ್ಜನ್ಯವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.) || ೮ ||

ಯು || (೨೬೨) ಶತಂ ತೇ ರಾಜನ್ರಿಷಜಃ ಸಹಸ್ರಮುರ್ವೀ ಗಭೀರಾ ಸುಮ
ತಿಷ್ಠೇ ಅಸು | ಬಾಧಸ್ವ ದೂರೇ ನಿರ್ಋತಿಂ ಪರಾಚ್ಯೈ ಕೃತಂಚಿದೇನಃ
ಪ್ರಮುಮುಗ್ಯಸ್ಮತ್ || ೯ ||

ಅ || ಹೇ ರಾಜನ್=ಶ್ರೀಹರಿಯೇ; ತೇ=ನಿನಗೆ, ಶತಂ=ಅನಂತಗಳಾದ, (ಶತ ಸಹಸ್ರ ಶಬ್ದಗಳು ಬಹು ನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿತಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಖ್ಯಾ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವಿದೆ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾಪಕವಿಲ್ಲದಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅನಂತವೆಂದರ್ಥವುಳ್ಳವುಗಳು.) ಸಹಸ್ರಂ=ಪುನಃ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅನಂತ ಪ್ರಕಾರಗಳಾಗಿರುವ, ಭಿಷಜಃ=ರಕ್ತ ಕತ್ಯಗುಣ ಸಂಪಂಧದಿಂದ ಕಗದ್ರ ಕ್ಷಾ ಸಾಧನಗಳಾದ ಒಲಗಳು (ಅಂದರೆ ವೈದ್ಯನು ರೋಗದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವವನು, ಬಲಗಳು ಸರ್ವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ಜಗತ್ತನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವುಗಳು. ಆದ ಕಾರಣ ಬಲಗಳಲ್ಲಿ ಭಿಷತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಮುಖ್ಯ ನೈವಹಾರವು.) ಸಂತಿ=ಇರುತ್ತವೆ.) (ಆದ ಕಾರಣ ನನಗೆ) ಉರ್ವೀ=ಮಹತ್ತಾದ, ಗಭೀರಾ=ಅಗಾಧ ರೂಪವಾದ, ಸುಮತಿಃ=ಶೋಭನವಾದ ಬುದ್ಧಿಯು, ತೇ=ನಿನಗೆ, (ನಿನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಅಸು=ಸದಾ ಇರಲಿ. (ಅಂದರೆ (1) ಇಷ್ಟ, ಇಷ್ಟ ಸಾಧನ ಇವುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು. (2) ಅನಿಷ್ಟಪರಿಹಾರ ಹೀಗೆ ರಕ್ಷಣೆಯು ವಿಧವಾದಪ್ರಯುಕ್ತ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಲಭಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ಯುಕ್ತವು.) ಮತ್ತು ನಿರ್ಋತಿಂ= (ನಿಃ ಸೆಶೈಷನಿಷೇಧಯೋಃ ಎಂಬ ವಿಶ್ವಕೋಶದಿಂದ ನಿಃ=ನಿಷೇಧವು. ಯು ಗತೌ, ಎಂದು ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ನಿರ್ಗತಾ ಮತಿಃ=ಜ್ಞಾನಂ ಯಸ್ಮಾತ್ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ದುರ್ಮತಿಯು ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿ ಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿರ್ಋತಿಯೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ದುರ್ಮತಿಯನ್ನು, ದೂರೇ=ದೂರದಲ್ಲಿಯೇ, ಪರಾಚ್ಯೈಃ—ನಿರಾಕರಿಸಿ, (ದುರ್ಜ್ಞಾನ ಜನರನ್ನು ನರಕದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ) ಬಾಧಸ್ವ=(ಭಾಧ್ಯ ವಿಲೋಡನೇ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ದಿಂದ) ನಾಶಗೊಳಿಸು. ಕೃತಂ=(ನನ್ನಿಂದ) ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ವಿನಶ್ಚಿತ್=ಪಾಪವನ್ನೂ ಕೂಡ, ಅಸ್ಮತ್=ನನ್ನಿಂದ, ಪ್ರಮುಮುಗ್ಯಿ=ಬಿಡಿಸು. ಹೇಗಲಾಡಿಸು. || ೯ ||

ಭಾ || (೧) ಜಗದ್ರಕ್ಷಾಸಾಧನಾನ್ಯಪೈನಂತಾನ್ಯನಂತಧಾ ಸಂತಿ ಪುನಸ್ತನೇಶ || (೨) ಅಗಾಧ
ರೂಪಾ ಮಹತೀ ಶಃಭಾ ಚ ಮತಿರ್ಮಮ ತ್ವದ್ವಿಷಯೇ ಸದಾಽಸು || (೩) ಋತ
ಜ್ಞಾನಪ್ರತಿರೂಪತ್ವಹೇತೋರ್ನಿರ್ಋತ್ಯಾಖ್ಯಾಂ ದುರ್ಮತಿಂ ದೂರ ಏವ | ಬಾಧ
ಸ್ವ ದುರ್ಜ್ಞಾನಿಜನಂ ನಿರಸ್ಯ ಸ್ವರ್ಗಾಪ್ತರಾಕೃತ್ಯ ಚ ಶತ್ಕದೇವ || (೪) ಕೃತಂ ಚ
ಪಾಪಂ ಪ್ರಮುಮುಗ್ಧಿ ಮಾತ್ರಃ || || ೯ ||

ಅ (೧) ಎಲೋ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ನಿನಗೆ ಅನಂತಗಳಾದ ಪುನರಪಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅನಂತಗಳಾಗಿರುವ, ಜಗದ್ರಕ್ಷಾಸಾಧನಗಳಾದ ಬಲಗಳಿವೆ. (೨) ಆದಕಾರಣ ನನಗೆ ಮಹತ್ತಾದ, ಅಗಾಧ ರೂಪವೂ ಆದ, ಶುಭ ವಾದ ಬುದ್ಧಿಯು ನಿನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಇರಲಿ. (೩) ಋತವೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನವು. ಅಂತಹ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿರ್ಋತಿಯೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ದುರ್ಮತಿಯನ್ನು ದೂರದಲ್ಲಿಯೇ ಬಾಧಿಸು. (ದುರ್ಮತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ದುರ್ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಬಹಳ ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ದುರ್ಮತಿಯನ್ನು

ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ ದುರ್ಮತಿಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ದುಷ್ಟಾನಿ ಜನರನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಸ್ಥಾನಗಳಿಂದ ಸರ್ವದಾ ನಿರಾಕರಿಸಿ (ನರಕದಲ್ಲಿಯೇ ಹಾಕಿ) ನಾಶಗೊಳಿಸು. (೪) ನಾನು ಮಾಡಿದ್ದ ಪಾಪವನ್ನೆಲ್ಲಾ ನನ್ನಿಂದ ಬಿಡಿಸು. ಹೋಗಲಾಡಿಸು. (ಮುಚ್ಚ ಪ್ರಮೋಚನೇ ಮೋದನೇಚ ಎಂದು ಧಾತುವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು) || ೧೦ ||

ಯ || (೨೬೩) ಅಮಿ ಯ ಋಕ್ವಾ ನಿಹಿತಾಸ ಉಚ್ಚಾ ನಕ್ತಂ ದದೃಶ್ರೇ
ಕುಹಚ್ಚಿದ್ವೇಯುಃ | ಅದಭ್ಯಾನಿ ವರುಣಸ್ಯ ವ್ರತಾನಿ ವಿಚಾಕ
ಶಚ್ಚಂದ್ರಮಾ ನಕ್ತಮೇತಿ || ೧೦ || ೧೪ ||

ಅ || (೨೬೩ ಮರುಣನೇ) ಯೇ ಅಮಿ ಋಕ್ವಾಃ=ಯಾವ ಈ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಇರುತ್ತವೋ. (ಅವುಗಳು ಉಚ್ಚಾ=ಉನ್ನತವಾದ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ನಿಹಿತಾಸಃ=ನಿನ್ನಿಂದಲೇ, ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. (ಯಾವುವು ಅವುಗಳು) ನಕ್ತಂ=ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ, ದದೃಶ್ರೇ=ದೃಶ್ಯಗಳಾಗಿವೆಯೋ, ದಿವಾ=ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ, ಕುಹಚಿತ್=ಕೆಲವು ವೇಳೆಯೇ, ಈಯುಃ=(ರಾಣಗತೌ)ತೋರುತ್ತವೋ, (ಅಂದರೆ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸದಾ ತೋರುತ್ತವೋ. ಹಗಲು ಕೆಲವು ವೇಳೆಯು ತೋರುತ್ತವೋ ಇದು ಕೂಡ ನಿನ್ನಿಂದಲೇ.) ವರುಣಸ್ಯ=ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಆನಂದರೂಪ ಶರೀರವುಳ್ಳ, ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ವೆಂಬ ದಿವ್ಯದೈವವ್ರತಾನಿ=ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರ ಸ್ಥಾಪನ ಮೊದಲಾದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ಮಗಳು, ಅದಭ್ಯಾನಿ=ಅಪ್ರತಿಹತಗಳಾಗಿವೆ (ತಡೆಯಿಲ್ಲದವುಗಳಾಗಿವೆ.) ಮತ್ತು, ಚಂದ್ರಮಾಃ=ಚಂದ್ರನು, ವಿಚಾಕಶತ್=(ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿ, ದೀಪ್ತಿಯಿಂದಲೇ ದರ್ಶನವು.) (ಸಮಸ್ತವನ್ನು) ನೋಡುತ್ತಾ, ಅಥವಾ ವರುಣನ ಅಪ್ರತಿಹತಗಳಾದ ವ್ರತ ಗಳನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಾ, ಅಥವಾ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವನಾಗಿ, ನಕ್ತಂ=ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ, ವಿತಿ=ಹೋಗು ತ್ತಾನೆ. (ಅವೂ ಕೂಡ ನಿನ್ನಿಂದಲೇ.) ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಾದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ನಿನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದಲೇ ನಿನ್ನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತ ರಾಗಿಯೇ ತಂತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ || ೧೦ ||

ಯ || (೧೦) ಋಕ್ವಾಃ=ಅಮಿ ನಿಹಿತಾನಿ ಕ್ಷಯೋಚ್ಚೈಃ || ದೃಶ್ಯಾನಿ ರಾತ್ರೌ ನ ದಿವಾ ಕ್ಷಯೇ
ವೇತ್ಯಾದಿನಿ ಕಮಾಣ್ಯನಿರೋಧಿತಾನಿ | ಪಶ್ಯನ್ನರಾನಂವತನೋಸ್ತವೈವ ಚಂದ್ರೋ
ನಿತ್ಯಂ ದೃಶ್ಯ ಮಾಪಸ್ತಯೈವ || (೩) ಸಂಪ್ರೀತೋ ಯಾತಿ ಪರೇ ಚ ದೇವಾ ನಿವಾ
ಪ್ತದಾಜ್ಞಾಕರಣಾಃ ಸದೈವ || ೧೦ || ೧೪ ||

ಅ || ಈ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಅಂತರಿಕ್ಷ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ದೃಶ್ಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆಯೇ ತೋರುತ್ತವೋ, ಯಾವುವು ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಹಗಲು ಸರ್ವದಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗಳಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲವೋ, ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಖಗ್ರಾಸ (ಸಂಪೂರ್ಣಗ್ರಾಸ) ಸೂರ್ಯ ಗ್ರಹಣಾದಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ತೋರುತ್ತವೋ, ಅದೂ ಕೂಡ (ಅಂದರೆ—ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕೆಲವು ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಹಗಲು ತೋರುವುದೂ ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು. (೨) (ನರ=ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ, ಣ=ಆನಂದವಿರುವುದರಿಂದ ವರುಣನೆನಿಸಿದ) ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಆನಂದ ರೂಪ ಶರೀರವುಳ್ಳ, ಶ್ರೀಹರಿಯಾದ ನಿನ್ನದ್ದೇ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರ ಸ್ಥಾಪನ ಮೊದಲಾದ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಗಳು ತಡೆಯಿಲ್ಲದವುಗಳು ಚಂದ್ರನು ಸಮಸ್ತವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ, ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಅತಿಶ್ರ ಸಂಚರಿಸುವುದೂ ನಿನ್ನಿಂದಲೇ. ಶ್ರೀಹರಿಯ ತಡೆಯಿಲ್ಲದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದೂ ನಿನ್ನಿಂದಲೇ. ಚಂದ್ರನು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಲ್ಪಡುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದೂ ಕೂಡ ನಿನ್ನಿಂದಲೇ, (೩)

ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿ ಕಾಣಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಚಂದ್ರನೋ, ಆತನು ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಜಿನಾಗಿ ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿಯೇ
ಗಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಇತರರಾದ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಸದಾ ನಿನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಿ
ಕೊಂಡಿರುವವರು. ಅಥವಾ ತೃದಾಜ್ಞಾ ಯಾಃ ಕರಣಂ ಕೃತಿಯೇಷು ಎಂದು ವಿಗ್ರಹವು. || ೧೦ || ೧೪ ||

ಋ || (೨೬೪) ತತ್ತಾ ಯಾಮಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವಂದನಾನತ್ತದಾಶಾಸ್ತ್ರೇ ಯಜ
ಮಾನೋ ಹವಿರ್ಭೀಃ | ಅಹೇಳಮಾನೋ ವರುಣೇಹ ಬೋಧ್ಯರು
ಶಂಸ ಮಾನ ಆಯುಃ ಪ್ರಮೋಷೀಃ || ೧೧ ||

ಅ || ಹೇ ವರುಣ=ಎಲೋ ಶ್ರೀಪರಮೇಶ್ವರ, (ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನೀನು ಇಂತಹ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೋ)
ತತ್=ಆಕಾರಣದಿಂದ, ತ್ತಾ=ನಿನ್ನನ್ನು. ಬ್ರಹ್ಮಣಾ= (ಬ್ರಹ್ಮ ಪೋಷ್ಕಂ ತಪೋಽಧ್ಯಾತ್ಮ ವೇದ
ಜ್ಞಾನೇಷು ಸೂರಿಭಿಃ ಎಂದು ವಿಶ್ವಕೋಶವು.) ವೇದವಚನದಿಂದ, ವಂದನಾನಾ= (ವಂದಿ ಅಭಿವಂದನ
ಸ್ತುತಿಯೋ) ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ, ಸಾಂಪ್ಪಂಗವೆರಗುತ್ತಾ, ಯಾಮಿ=ರರಣು ಹೊಂದುತ್ತೇನೆ.
ಮತ್ತು ಯಜಮಾನಾ= ಯಜಮಾನನು, ಮತ್ತು ನನ್ನಿಂದ ಭಿಕ್ಷುವಾದ ವಿದ್ವಾಂಸನು, ಹವಿರ್ಭೀಃ=ಹವಿಃ ಪ್ರದಾ
ನಾದಿಗಳಿಂದ, ತವೇತ ಆಶಾಸ್ತ್ರೇ=ನಿನ್ನನ್ನು ಶರಣು ಹೊಂದುವುದನ್ನೇ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ ಯಾವ ಕಾರಣ
ದಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಜ್ಞಾನಿಯೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಶರಣು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಿಂದು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ
ನಾನೂ ಕೂಡ ನಿನ್ನನ್ನು ಶರಣು ಹೊಂದುತ್ತೇನೆ) ಎಲೋ ರರುಣನೇ! ಇಹ=ನಮ್ಮಲ್ಲಿ, ಆಹೇಳಮಾನಾಃ=
ಅನಮಾನನನ್ನು ಮಾಡದಿರುವ ನೀನು (ಅಂದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಮಾತ್ರನೇ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಶರಣು
ಹೊಂದಿದವರನ್ನು ನಿಂದಿಸದಿರುವವನಾಗಿ) ಬೋಧಿಸಬೇಕೋ! (ಅಂದರೆ—ಎಲೋ ಶುನಶ್ವೇಷನೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯ
ನಾಗಿರುತ್ತಿ ಇದು ನೊಂದಲಾದ ವಚನವನ್ನು ಮಾಡು) ಉರುರಾ=ಉತ್ತಮರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಜಿನಾಗಿ
ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವನೇ, ನಃ=ನಮ್ಮ, ಆಯುಃ=ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಮಾ ಪ್ರಮೋಷೀಃ (ಮಾಪ ಸ್ತ್ರೇಯೇ ಎಂಬ
ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ) ಛೇದಿಸಬೇಡ. (ಪ್ರೀತಿಕರಿಸಬೇಡ) ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸು. || ೧೧ ||

ಋ || (೧) ಏನಂಗುಣೋ ಯಾತ್ರ ಮತೋ ಪ್ರಜಾಮಿ ಸದಾ ರರಣಂ ರರಣಂ ವೇದಮಾಂ |
ನಮನ್ನನೋ ಯಜಮಾನೋ ಹವಿರ್ಭೀಶ್ವದಾರಾಸ್ತ್ರೇ ಶ್ವದ್ಗತಿಂ ದೇವ ದೇವ ||
ಅನಿಂದನ್ನಸ್ಯಾನ್ನರಮಾತ್ರಬುದ್ಧಾ ಸಂಬೋಧಯೋಚ್ಚೈಃ ಸ್ತುತಮಸ್ತದಾಯಾಃ
ಭಿಕ್ಷೀಃ || ೧೧ ||

ಅ || (೧) (ತತ್ ಎನ್ನುವ ಪರಮಾರ್ಥಕ್ಕೆ ನಿಷಮವಸ್ತು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.
ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಇಂತಹ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೋ ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಮರೆಯಾಗಲು ಬೋಧ್ಯನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು
ವೇದವಚನದಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ಸಾಂಪ್ಪಂಗವೆರಗುತ್ತಾ ಸದಾ ಶರಣು ಹೊಂದುತ್ತೇನೆ. ಯಜ
ಮಾನನು ನನ್ನಿಂದ ಇತರನಾದ ವಿದ್ವಾಂಸನೂ ಕೂಡ, ಹವಿಃ ಪ್ರದಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ.
ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ ಶರಣಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನೇ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ. ಏವಂಚ (ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸನೂ
ನಿನ್ನನ್ನು ಶರಣು ಹೊಂದ ಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ನಾನೂ ಕೂಡಾ ಶರಣು ಹೊಂದು
ತ್ತೇನೆ.) ಎಲೋ ವೇದಾಧಿಪತಿಯೇ ನೀನು ಮನುಷ್ಯ ಮಾತ್ರನೇ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಶರಣು ಹೊಂದಿ

ದವರನ್ನು ನಿಂದಿಸದಿರುವವನಾಗಿ (ಎಲೋ ಶುನಶ್ವೇಪನೇ ಶ್ರಾಂತನಾಗಿರುತ್ತಿ ಎಂದು) ಸಂಭೋದಿಸು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನೇ ನಮ್ಮ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಭೇದಿಸಬೇಡ ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸು || ೧೦ ||

ಯು || (೨೬೫) ತದಿನ್ನಕ್ತಂ ತದ್ವಿವಾ ಮಹ್ಯಮಾಹುಸ್ತದಯಂ ಕೇತೋಹ್ರದ
ಆವಿಚಷ್ಟೇ | ಶುನಶೇಪೋ ಯಮಹ್ವದ್ಗೃಭೀತಃ ಸೋ ಅಸ್ಮಾ
ವ್ರಾಜಾ ವರುಣೋ ಮುಮೋಕ್ತು || ೧೧ ||

೧ || (ಎಲೋ ವರುಣನೇ) ನಕ್ತಂ=ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ, ಮಹ್ಯಂ=ನನಗಾಗಿ, ತದಿತ್=(ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವಂದನಾ ನಂ ಎಂದು ಪ್ರಕೃತನಾದ) ನಿನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನೇ, (ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಚಾರ್ಯರು) ಆಹುಃ=ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ದಿವಾ=ಹಗಲಿನಲ್ಲಿಯೂ, ತತ್=ಆ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನೇ (ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಮತ್ತು, ಹೃದಃ=ಹೃದಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ, ಅಥವಾ ಹೃದಯವನ್ನಧಿಷ್ಠಾನೀಕರಿಸಿರುವ, ಅಂದರೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ, ಕೇತಃ=ಜ್ಞಾನರೂಪನಾದ, ಅಯಂ=ಈ ನಿನ್ನ ರೂಪಾಂತರನಾದ, (ಅಂದರೆ ಸ್ತುತೃವಾದ ವರುಣಾದಿ ರೂಪದಿಂದ ಇತರ ವಾದವ್ಯಾಸಾದಿ ಸ್ವರೂಪನಾದ) ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣನು, ತತ್=ಆ ನಿನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನೇ, (ಮಾಡಬೇಕೆಂದು, ಆ ವಿಚಷ್ಟೇ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. (ಚಕ್ರಿದ್ ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂ ವಾಚಿ) ಎಂದು ಧಾತು ಪಾಠದಲ್ಲಿ ವಚನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಚಷ್ಟೇ, ವಿಚಷ್ಟೇ, ಎಂದು ದರ್ಶನ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಉಭಯತ್ರಾಪಿ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ.) (ಹೀಗೆ ಸ್ತುತಿಸತಕ್ಕ) ಗೃಭೀತಃ=(ಹೃಗ್ರಹೋರ್ಭಃ ಛಂದಸಿ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಹಕಾರಕ್ಕೆ ಭಕಾರವು.) ಗೃಹೀತನಾದ (ಯೂಪದಲ್ಲಿ ಬದ್ಧನಾದ) ಶುನಶ್ವೇಪಃ=ಶುನಶ್ವೇಪನು, ಯಂ=ಯಾರನ್ನು, ಅಹ್ವತ್=(ಹ್ಯೇಇ ಸ್ವರ್ಧಾಯಾಂ ಶಬ್ದೇಚ) ಕರೆದನೋ, ಕರಿಯು ತ್ರಾನೋ, ಸಃ=ಆದವ, ರಾಜಾ=ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ, ವರುಣಃ=ವರುಣ ದೇವನು, ಅಸ್ಮಾನ್=ನಮ್ಮನ್ನು, ಮುಮೋಕ್ತು=(ಈಗ ಯೂಪ ಬಂಧನದಿಂದುಂಟಾದ ಸಂಸಾರ ದುಃಖ ದೆಶೆಯಿಂದ), ಅಥವಾ ಮೃತ್ಯುರೂಪವಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದುಃಖ ದೆಶೆಯಿಂದ)(ಮುಚ್ಛ್ ಮೋಕ್ಷಣೇ) ಬಿಡಿಸಲಿ. (ದುಃಖವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಿ) || ೧೨ ||

ಭಾ || ನಕ್ತಂ ದಿವಸೇ ಚೈತದೇವ ಸ್ತೋತ್ರಂ ತ್ವದೀಯಂ ಪ್ರಾಹುರಾರ್ಯಾಃ ಸುಕಾರ್ಯಂ |
ಮಹ್ಯಂ ಕೇತೋ ಜ್ಞಾನರೂಪೋ ಹೃದಿಸ್ಥೋ ನಾರಾಯಣೋ ವಕ್ತ್ವಯಂ ತ್ವೇನ್ಯ
ರೂಪಂ ಪಶ್ಯತ್ಯಪೀತೋ ಯಂ ಸಮಹ್ವದ್ಗೃಹೀ(ಭೀ)ತಃ ಸ ನೋ ದೇವೋ ನೋಚಯ
ತ್ವಗ್ರುದುಃಖಾತ್ || ೧೩ ||

೨ || ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಹಗಲಿನಲ್ಲಿಯೂ, ನಿನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ನಿನ್ನ ಈ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನನಗಾಗಿ ಆರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು ಹೃದಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಕೇತಃ=ಜ್ಞಾನರೂಪನಾದ, ನಿನ್ನದಾದ ಸ್ತುತೃವಾದ ವರುಣಾದಿ ರೂಪದಿಂದ ಇತರವಾದ ವ್ಯಾಸಾದಿ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನೂ (೨ ನಿನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು) ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ತುತಿಸ ತಕ್ಕ ಯೂಪದಲ್ಲಿ ಬದ್ಧನಾದ ಶುನಶ್ವೇಪನು ಯಾರನ್ನು ಕರೆದನೋ, ಅಂತಹ ವರುಣ ದೇವನು ನಮ್ಮನ್ನು ಈಗ ಉಂಟಾದ ದುಃಖದಿಂದಲೂ ಮರಣ ದುಃಖದಿಂದಲೂ, ಬಿಡಿಸಲಿ || ೧೩ ||

ಖಾ || (೨೬೬) ಶುನಃಶೇಪೋ ಹ್ಯಹ್ವದ್ಗೃಭೀತ ಸ್ತ್ರಿಷ್ಠಾದಿತ್ಯಾದ್ವ್ರತ
ದೇಷು ಬದ್ಧಃ | ಅವೈನಂ ರಾಜಾ ವರುಣಃ ಸಸೃಜ್ಯಾದ್ವಿದ್ವಾ
ಅದಭ್ಯೋ ವಿಮುಮೋಕ್ತು ಪಾಶಾನ್ || ೧೨ ||

ಅ || ಗೃಭೀತಃ=ಗೃಹೀತನಾದ, ಸ್ತ್ರೀಕೌಸಲ್ಯಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ=ಪ್ರಿಮ, ದ್ವೃಪದೇವಃ=ವೃಕ್ಷರೂಪವಾದ ಯಜ್ಞ ಸ್ತಂಭದ ಉರ್ಧ್ವಭಾಗ, ಅರ್ಧೋಭಾಗ, ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಬದ್ಧಃ=ಜಿನ್ನಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ ಲ್ಲಟ್ಟ, (ಅಥವಾ ದ್ವೃತಂ ಪದ್ಯಂತೇ=ಶೀಘ್ರಂ ಹೊಂದಿದವುಗಳು ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ವಿಕ್ರಯ, ಯೂಪ ಬಂಧನ, ಅಲಂಭನ (ಹಿಂಸನೋದ್ಯೋಗ) ಇವುಗಳಿಂದ ಸಂಬಂಧನಾದ, ಅಥವಾ ಜೀವರ ದ್ರವಣಕ್ಕೆ (ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ) ನಿಮಿತ್ತ ಭೂತಗಳಾದ ಸತ್ಪರಜಪ್ರಮೋಗುಣಗಳಿಂದ, ಬದ್ಧಃ=ಜಿನ್ನಾಗಿ ಬದ್ಧನಾದ, ಶುನಶ್ಶೇಪಃ=ಶುನ ಶ್ಶೇಪನು, ಅದಿತ್ಯಃ=ಸರ್ವರಿಗಿಂತ ಅದಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದಿತ್ಯನೆನಿಸಿದ ಯಾವ ವರುಣನನ್ನು, ಅಪ್ಯತ್=ಕರೆಯುತ್ತಾನೋ, (ಸಃ) ವರುಣಃ ರಾಜಾ=ಆ ವರುಣ ರಾಜನು, ವಿನಂ=ಈ ಶುನಶ್ಶೇಪನನ್ನು, ವಿದ್ವಾನ್=ನಮ್ಮ ಅಹ್ವಾನವನ್ನು ತಿಳಿದವನಾಗಿ, ಅವ ಸಸೃಜ್ಯತ್= (ಸೃಜವಿಸರ್ಗೇ) ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಬಂಧದಿಂದ ವಿಯುಕ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಿ. (ಅಂತೂ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ) ಅದಬ್ಧಃ=ಅಪ್ರತಿಬದ್ಧನಾಗಿ, ಪಾಶಾನ್=ಕರ್ಮ ಪಾಶಗಳನ್ನು, ವಿಮುಮೋಕ್ತು = ಬಿಡಿಸಲಿ (ಕರ್ಮಪಾಶಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡಲಿ) (ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಇತರತ್ರ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವ ವಿಷ್ಣು ಲಿಂಗಾದಿಗಳು ಇವೆಯೋ ಆ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ವರುಣಾಂತ ಯಾಮಿ ಪರಗಳನ್ನಾಗಿಯೇ ಕೂಡಿಸಬೇಕು) || ೧೩ ||

ಖಾ || (೧) ಶುನಃಶೇಪೋ ಹ್ಯಹ್ವದ್ಗೃಭೀತಃ ಸ್ಥಾನತ್ರಯೇ ವಿಕ್ರಯಾದ್ವ್ಯಸ್ಯಬದ್ಧಃ || (೨) ದ್ವೃತಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾನಿ ದ್ವೃಪದಾನಿ ವಿಕ್ರಯೋ ಯೂಪೇ ಬಂಧಃ ಸಂಜ್ಞಪನೋದ್ಯಮಶ್ಚ || (೩) ಅದಿತ್ಯೋಃಸಾಸಾದಿಸಂಸ್ಥಾಪರೇಶೋ ವಾರೀಶಾಂತಃ ಸಂಸ್ಥಿತಃ ಸ್ತಾಯತೇತಿತ್ರ || (೪) ಶುನಶ್ಶೇಪೋಽಯಮಿತ್ಯಾದಿಕೇನ ವಾರೀಶೋಽಸಿ ಹ್ಯುಷಿತಾ ಸ್ತಾಯಮಾನಃ || (೫) ಗುಣಾಪ್ರಯೋ ದ್ವೃಪದಾನೀತಿ ಚೋಕ್ತಾ ದ್ರವತ್ಯಯಂ ಜೀವಸಂಘೋ ಲಿಂ ಯತ್ರ || (೬) ಕರೋತ್ಪೇನಮವ ಸೃಷ್ಟಂ ಸೃತೇಃ ಸಃ ಪ್ರಸನ್ನೋಃ ಸ್ಥಾನೋ ಕರ್ಮಪಾಶಾನ್ ಮುಮೋಕ್ತು || ೧೩ ||

ಅ || (೧) (ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಪಾವತು ನಿಗದಿ (ಪಾಠ) ದಿಂದಲೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಗೃಭೀತ ಪದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಗೃಹೀತನಾದ ಶುನಶ್ಶೇಪನು ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ. (ಪ್ರಿಮ ದ್ವೃಪದೇವಃ ಬದ್ಧಃ ಎನ್ನುವುದನ್ನು (1) ಸ್ಥಾನತ್ರಯದಲ್ಲಿ ಬದ್ಧನೂ, (2) ವಿಕ್ರಯಾದಿಗಳಿಂದ ಬದ್ಧನು, (ಎಂದು ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಹುದು.) (ಉರ್ಧ್ವ ಭಾಗ ಅರ್ಧೋ ಭಾಗ ಮಧ್ಯ ಭಾಗ ಎಂದು ಯೂಪವು ೩ ಸ್ಥಾನಗಳು. (೨) (ಯೂಪದ ೩ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಬ ೧ನೇ ಅರ್ಥವು. ೨ನೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಯಾದಿಗಳು ಮೂರು ಯಾವುವು? ಅವುಗಳು ದ್ವೃಪದಗಳೆಂದು ಅನ್ವಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ) ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತಗಳಾದವುಗಳು, ಧೃಪದಗಳೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಕ್ರಯಣ, ಯೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂಧ, ಹಿಂಸೋದ್ಯೋಗ ಎಂದು ವಿಕ್ರಯಾದಿಗಳು ಮೂರು. (೩) (ಅದಿತ್ಯ ಶಬ್ದವನ್ನು ತ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯೋಜನಾ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಸರ್ವರಿಗಿಂತ ಅದಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಈ ತ್ರೀಹರಿಯು ಅದಿತ್ಯನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಅಗ್ನಿವಿರೋ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಸಾದಿ ಭೇದದಿಂದ ೩ ಅಥವಾ ೪ನೆ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ್ರ ವರುಣನೂ

ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತನೋ ಎಂದರೆ)ವರುಣನೊಳಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆನಿಯಾಮಕನಾದ ವರುಣನನ್ನಿ
ಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.(ವರುಣನು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ.) (೪) ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಸೂಕ್ತ
ದಲ್ಲಿದ ಸಮಸ್ತಯುಕ್ತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವರುಣನು ಸರ್ವಥಾ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲವೋ,ಎಂದರೆ)ಶುನಶ್ರೇಷ್ಠಃಯಂ
ಇಮ ವೊದಲಾದ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ವರುಣನೂ ಕೂಡ ಋಷಿಯಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರಸಿದ್ಧವು.
(ಯಾವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವರುಣನು ಸ್ತುತಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾಗುತ್ತಾನೋ,ಅಲ್ಲಿ ವರುಣನನ್ನು ಕೂಡ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳ
ಬೇಕು.)ನಹಿ ತೇ ಹ್ವತ್ರಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ವರುಣನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ
(೫) ಯಾವ ಸತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಜೀವ ಸಮುದಾಯವು ಓಡುತ್ತಿರುತ್ತದೋ, ಅಂತಹ ಸತ್ಯಾದಿ ಮೂರು
ಗುಣಗಳು ದ್ರುಪದಾನಿ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. (೬) (೬ನೇ ಪಾದದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಆ ವರು
ಣನು ಈ ಶುನಶ್ರೇಷ್ಠನನ್ನು ಸಂಸಾರದಿಂದ ವಿಯುಕ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಿ. (ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲಿ)
(೭ನೇ ಪಾದದ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಆ ವರುಣನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ, ನಮ್ಮನ್ನು ಕರ್ಮ
ಪಾಶಗಳ ದಿಶೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲಿ. || ೧೩ ||

ಯ H (೨೬೭) ಅನತೇ ಹೇಳೋವರುಣ ನಮೋಭಿರವ ಯಜ್ಞೇಭಿರಿನುಹೇ
ಹವಿರ್ಭಿಃ | ಪ್ರಯನ್ತಸ್ಮಭ್ಯಮಸುರ ಪ್ರಚೇತಾ ರಾಜನ್ನೇನಾಂಸಿ
ಶಿಶ್ರಃ ಕೃತಾನಿ || ೧೪ ||

ಅ || ವರುಣ=ವರುಣನೇ, (ನಾವು) ತೇ ನಮೋಭಿಃ=ನಿನ್ನ ವಿಷಯಕ ನಮಸ್ಕಾರಗಳಿಂದಲೂ,
ಹವಿರ್ಭಿಃ ಯಜ್ಞೇಭಿಃ=ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ನಿನ್ನ ವಿಷಯಕ ಯಜ್ಞಗಳಿಂದಲೂ, (ನಿನ್ನ ನಮಸ್ಕಾರ
ನಿನ್ನ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಯಜ್ಞ, ಇವುಗಳಿಂದುಂಟಾದ ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ) ತೇ=ನಿನ್ನ, ಹೇಳಿಃ=
ತಿರಸ್ಕಾರವನ್ನು ನೀಡಿಯನ್ನು, ಅವ=ಅಥವಾನನ್ನಾಗಿ, ಅಂದರೆ ಅಧೋಗತಿಗೆ ಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ, ಅವ ಈಮಹೇ=
ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ. ರಾಜನ್=ಪ್ರಕಾಶಾಶ್ರಯನಾದ, ಅಸುರ=ಪ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಗಳಿಂದ ಕ್ರೀಡಿಸು
ತ್ತಿರುವ, ಪ್ರಚೇತಃ=ಪ್ರಕೃಷ್ಟ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ, ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, (ಓಗಿ ನಮ್ಮಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ನೀನು) ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ=
ನಮಗಾಗಿ, ಪ್ರಯನ್=ಕ್ಷಿನಿವಾಸಗತೋಃ) ಆಶ್ರಯನಾಗಿ, ಕೃತಾನಿ=ನಮ್ಮಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಎನಾಂಸಿ=
ಪಾಪಗಳನ್ನು, ಶಿಶ್ರಃ=(ಶ್ರಘುವಿಯೋಗೇ, ಅಥವಾ ಶ್ರಘು ವಿಮೋಚನ ಪ್ರತಿಹರ್ಷಯೋಃ) ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ
ಬಿಡಿಸು. || ೧೪ ||

ಭಾ || ನಿಂದಾಂ ಚ ತೇವಾಗ್ಗತೇಹೇತುಭೂತಾನುವಗಚ್ಛಾಮಃ ಸೇಯಮಿಕ್ಕತ್ಯಯೋ
ಗ್ಯಾಂ | ನಮಸ್ಕಾರೈಸ್ತದಗ್ಗತ್ಯೈಸ್ತನ್ಮಪ್ರೀತ್ಯ ಹವಿರ್ಯುಕ್ತೈಸ್ತತ್ರಪಾದಾತ್ಪ ಚ
ತ್ವಂ || ಕ್ಷಿತಿಸ್ಮಭ್ಯಂ ಪ್ರಾಣರಂತಾಃಖಿಲಜ್ಞೋ ವಿಯೋಜಯಾಸ್ಮತ್ಕೃತಾನ್ಯಾಶ್ಚ
ಘಾವಿ || ೧೪ ||

ಅ || (ಇಲ್ಲಿ ಈಮಹೇ ಎಂದು ಕ್ರಿಯಾವದವು ಒಂದೆಯಾದುದರಿಂದ ೨ ಅವ ಶಬ್ದಗಳೂ ಉಪಸರ್ಗಗಳಲ್ಲ
ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಒಂದನೇ ಅವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅವಮವೆಂದು ಅರ್ಥವು ಎಂಬ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) (ಎಲೋ ವರುಣನೇ) ನಿನ್ನ ವಿಷಯಕ ನಮಸ್ಕಾರಗಳಿಂದಲೂ, ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ನಿನ್ನ
ಯಜ್ಞಗಳಿಂದಲೂ ಉಂಟಾದ ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಿನ್ನ ನೀಡಿಯನ್ನು ಅಧೋಗತಿಗೆ ಕಾರಣಭೂತವಾದುದು

ನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ. (ಹಾಗಾದರೆ ನಿಂದಾಂ ಭಗವತಃ ಶೃಣ್ವನ್ ತತ್ಪರಸ್ಯ ಜನಸ್ಯವಾ | ತತೋ ನಾ
 ಪೈತಿ ಯಸ್ಯೋಪಿ ಯಾತ್ಮಧಃ ಸುಕೃತಾಚ್ಚೈತಃ | ಎಂಬ ಭಾಗವತೋಕ್ತಿಯಿಂದ ಮುನ್ನುಡುವಿಗೆ
 ಭಗವನ್ನಿಂದೆಯು ತಿಳಿಯಲಯೋಗ್ಯವು, ಎಂದರೆ-) ಉಪಾದೇಯವಾಗಿ ಆಯೋಗ್ಯವಾದುದಾಗ್ಯೂ (ಅಂದರೆ
 ಭಗವನ್ನಿಂದೆಯನ್ನು ನಾವು ಮಾಡಬಾರದು, ಮತ್ತು ಕೇಳಬಾರದು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ) ಆ ಭಗವನ್ನಿಂದೆಯು ಈ
 ಅರ್ಥೋಗತಿಗೆ ಕಾರಣಭೂತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ. ಹೀಗೆ ನಮ್ಮಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ
 ಅಥವಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ರಮಿಸುವ, ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ನೀನು ನಮಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿ ನಾವು ಮಾಡಿದ ಪಾಪ
 ಗಳನ್ನು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸು. || ೧೪ ||

ಋ || (೨೬೮) ಉದುತ್ತಮಂ ವರುಣಸಾಶ್ವನುಸ್ಮದನಾಧಮಂ ವಿ ಮಧ್ಯಮಂ
 ಶ್ರಥಾಯ | ಅಥಾ ವಯಮಾದಿತ್ಯ ವ್ರತೇ ತನಾನಾಗಸೋ ಅದಿ
 ತಯೇ ಸ್ಯಾಮು || ೧೫ || ೧೫ || ೨೪ ||

ಅ || ವರುಣ=ವರುಣನೇ, ಉತ್ತಮಂ ಪಾಶಂ=ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಪುಣ್ಯ ರೂಪವಾದ ಪಾಶವನ್ನೂ
 ಅಸ್ಮತ್ ಉತ್ ಶ್ರಥಯ=ಮಿತ್ರರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ನಮ್ಮಿಂದ ಬಿಡಿಸು. ಅಧಮಂ ಪಾಶಂ=ಪಾಪ ರೂಪ ಪಾಶವನ್ನು,
 ಅವ ಶ್ರಥಯ=ದ್ವೇಷಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ನಮ್ಮಿಂದ ಬಿಡಿಸು. ಮಧ್ಯಮಂ ಪಾಶಂ=ಪಾಪದಿಂದ ಮಿತ್ರನಾದ
 ಪುಣ್ಯವನ್ನೂ, (ತನ್ನ ಫಲವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಫಲದ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ
 ಪಾಪವು ಮಿತ್ರವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ) ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಮಿತ್ರವಾದಪಾಪವನ್ನೂ, ವಿಶ್ರಥಯ=ಉದಾಸೀನರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು
 ನಮ್ಮಿಂದ ಬಿಡಿಸು. ಅಥ=ಹೀಗೆ ವಿಯೋಜನದಿಂದ, ಅದಿತ್ಯ=ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಅದಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ತವ
 ವ್ರತೇ=ನಿನ್ನ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ, (ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ) ಅನಾಗಸಃ=(ನ ವಿದ್ಯತೇ ಆಗಿ; ಅಪರಾಧಃ ಸರ್ವದೋಷಃ
 ಯೇಷಾಂ ತೇ) ದೋಷ ರೇಶ ರಹಿತರಾಗಿ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾದ, ವಯಂ=ನಾವು, ತವ ಆದಿತಯೇ=ನಿನ್ನ
 ಪತ್ನಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಗೆ, ಸ್ಯಾಮು=ಪುತ್ರರಾಗುವೆವು- || ೧೫ || ೧೫ || ೨೪ ||

ಭಾ || (೧) ಪುಣ್ಯಂ ಪಾಪಂ ಮಿತ್ರಮಿತ್ಯೇವ ಸಾಶಾನ್ಯಥಾಯೋಗ್ಯಂ ಶ್ರಥಯ್ಯಾನ್ಯೇಷು
 ದತ್ತಾ|ತ್ವನ್ನಿಷ್ಠಯಾ ತೇನ ವಯಂ ತ್ವದೀಯಲಕ್ಷ್ಯಾಃ ಪುತ್ರಾಃ ಸ್ಯಾಮು ಮುಕ್ತಾಃ
 ಸ್ಯತೇಶ್ಚ || (೨) ಏಷಾ (ಏಷಗ್ನಿಃ) ವಿಷ್ಣೋಃ ಕೇವಲಾಪ್ಯೇವಮನ್ಯಾ ಅಯೋ
 ಗ್ಯಾಯಾ ಅನ್ಯದೇವೇಷು ಸಮ್ಯಕ್ || (೩) ನಾಕೈರ್ವಿಶಿಷ್ಟೈರಪನಾದಹೀನೈ
 ಜ್ಞೇಯಾ ಗುಣಾ ಅನ್ಯದೇವೇಷು ಚೈವ || (೪) ಪತಿಃ ಸೋಮೋ ವರುಣಸ್ಯಾಪ್ಯ
 ಥಾಗ್ನೇಃ ಪತಿಃ ಸೂರ್ಯಸ್ಯಾಪುಭೌ ತುಲ್ಯವೀರ್ಯೌ | ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೋಃ
 ಪತಿರಿದ್ರೋಸ್ಯ ರುದ್ರಃ ಪತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ಪತಿರಸ್ಯಾಪಿ ವಿಷ್ಣುಃ | ಪತಿರ್ಮುಕ್ತೇ
 ನಾರ್ಸುದೇವೋಽಥ ದೃಷ್ಟೇರ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಶರ್ವ ಇಂದ್ರಃ ಕ್ರಿಯಾಯಾಃ |
 ಕ್ರಿಯಾಂಶಾನಾಮಧಿಪಾ ಅನ್ಯದೇವಾಸ್ತಥಾ ಫಲಾನಾಮಪಿ ಮುಕ್ತಿಮಾರ್ಗೇ | ಯಥಾ
 ಯೋಗ್ಯಂ ಸ್ವೇಂದ್ರಿಯಪ್ರೇರಕಾಶ್ಚ ತತಃ ಪೂಜ್ಯಾ ದೇವತಾ ಮುಕ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರೈಃ | ಇತಿ
 ಶ್ರುತೇಸ್ತರತಮ್ಯಂ ಗುಣಾನಾಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಯೋಜ್ಯಾಃ ಶ್ರುತಯಸ್ತತ್ರತತ್ರ || ೧೫ || ೧೫ ||

ಅ || (ಉತ್ತಮ ಅಥವಾ ಮಧ್ಯಮ ಪಾಶಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಪುಣ್ಯ ರೂಪಪಾಶ, ಪಾಪ ರೂಪಪಾಶ ಮಿಶ್ರ ರೂಪಪಾಶಗಳನ್ನು (ಮುಕ್ತಿನ ಪ್ರಥಮಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಉತ್ತಮ, ವಿ, ಎಂಬ ೩ ಉಪಸರ್ಗಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಯುಧಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಇತರರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಅಂದರೆ ತನ್ನ ಪುತ್ರ, ದಾಯಮುಖ ಯಂತಿ ಸುಹೃದಃ ಸಾಧುಕೃತ್ಯಾಂ ದ್ವಿಷಂತಃ ಪಾಪಕೃತ್ಯಾಂ ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರವಾಗಿ ಅನ್ಯೇಷು ದತ್ತಾ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) (ಉತ್ತಮವಾದ ಪುಣ್ಯ ರೂಪಪಾಶ ವನ್ನು ಸುಹೃತ್‌ಗಳಿಗೂ, ಅಥವಾವಾದ ಪಾಪ ರೂಪಪಾಶವನ್ನು ದ್ವೇಷಿಗಳಿಗೂ, ಮಧ್ಯಮವಾದ ಮಿಶ್ರ ರೂಪಪಾಶ ವನ್ನು ಉದಾಸೀನರಿಗೂ ಕೊಟ್ಟು) ನಮ್ಮಿಂದ ಬಿಡಿಸು. ಏನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಾರಮರ್ಥಿಕ ಜನರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವು ಕೂಡುವುದಾದರೂ ಪುಣ್ಯಾದಿವಿಯೋಜನರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವೇ ಪರಮಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ವೆಂದು ಕ್ರವಾಯ್ತು. ಆ ವಿಯೋಜನದಿಂದ, ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಅಸಕ್ತಿಯಿಂದ, ಸಂಸಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾದ ನಾವು ನಿನ್ನವಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ಪುತ್ರರಾಗುವೆವು. (೨) ವಿಷ್ಣುಗೋಷ್ಠಿ ಎಂಬ ಈ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಈ ಮುಕ್ತ, ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾದಕವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಪರೀಶೋ ವಾರೀಶಾಂತಃ ಎಂಬ ೧೩ ನೇ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಸೂಕ್ತವೇ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾದಕವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಇದು ಪುನರುಕ್ತವಾಯಿತೆಂದರೆ ಪರೀಶಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಈ ಮುಕ್ತ ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾದಕವೇ. ಬೇರೆ ಪತಿ ಪಾದ್ಯವು ಈ ಮುಕ್ತಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ ಇತರ ಮುಕ್ತಗಳೂ ಇತರ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಯೋಗ್ಯಗಳು ಯಾವುವು ಇವೆಯೋ, ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಷ್ಣುಪರಗಳೇ ಆಗುವವು. (ಪಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪುಣ್ಯಪಾಶಾದಿ ರೂಪ ಅರ್ಥವಿವಕ್ಷಾನಾದಿಂದಲೇ ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುಪರತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.) (ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಾಶ ಮೋಚನ ಪ್ರಾರ್ಥನಾದಿರೂಪವಾದ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಾನಾದಿಂದಲೇ ವರುಣಾದಿರೂಪವಾದ ಅರ್ಥಾಂತ ರವೂ ಕೂಡುವುದು.) (೩) (ಇತರ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮುಕ್ತಗಳು ಅಯೋಗ್ಯಗಳೆಂದೂ, ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿನಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯಗಳೆಂದೂ ಹೇಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮತ್ತೂ ಅವನ ಮುಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳು ಯೋಗ್ಯ ಗಳಾದರೆ (ಉಪಪನ್ನಗಳಾದರೆ) ಮುಕ್ತಾ ಯೋಗ್ಯವಾಗುವುದು. ಅನುಪಪನ್ನಗಳಾದರೆ ಮುಕ್ತಾ ಅಯೋಗ್ಯ ವಾಗುವುದು. ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಎಂದರೆ) ಇತರ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಯೋಗ್ಯಗಳಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ನ ಹಿ ತೇ ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಯೋಗ್ಯಗಳಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುಗಳಾದ ಉತ್ತಮಗಳಾದ ಅಪವಾದವಿಲ್ಲದಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. (ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಆ ಮುಕ್ತಗಳು ಇತರ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಯೋಗ್ಯಗಳೆಂದೂ, ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿನಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯಗಳೆಂದೂ ಸಿದ್ಧವಾಗು ತ್ತವೆ.) (ಅಥವಾ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿನಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯಗಳಾದ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಇತರ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯಗಳಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅಪವಾದವಿಲ್ಲದಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. (೪) (ಆ ವಾಕ್ಯ ಗಳನ್ನೇ ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಚಂದ್ರನು ವರುಣನಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು. ಸೂರ್ಯನು ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು. ಆ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರನು ಸಮಾನವಾದ ವೀರ್ಯವುಳ್ಳವರು. ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರನಿಗೆ ಇಂದ್ರನು ಅಧಿಪತಿಯು. ಇಂದ್ರನಿಗೆ ರುದ್ರನು ಅಧಿಪತಿಯು. ರುದ್ರನಿಗೆ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಧಿಪತಿಯು. ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು, ಅಧಿಪ ತಿಯು. ವಾಸುದೇವನೇ ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು, ಭಗವದ್‌ಶ್ವನಕ್ಕೆ ಚತುರ್ಮುಖನೂ, ವಿದ್ಯೆಗೆ ರುದ್ರನೂ, ಪ್ರಿಯ ಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರನೂ ಅಧಿಪತಿಯು. ಕ್ರಿಯಾಂಶಗಳಿಗೆ ಇತರ ದೇವತೆಗಳೂ, ಅಧಿಪತಿಗಳು. ಹಾಗೆಯೇ ಫಲಗಳಿಗೂ ಅಧಿಪತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮುಕ್ತಿ ಸಾಧನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಧಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ತಂತಮ್ಮಿಂದ ಅಭಿಮನ್ಯುಸಾಧನಗಳಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕರು. ಆದ ಕಾರಣ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯ ಲೆಚ್ಛಿಸುವವರು ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಯುಧಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಪೂಜಿಸಬೇಕು, ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ದೇವತಾ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಗುಣಗಳಿಗೆ (ವಿಷ್ಣು ಗುಣಗಳಿಗೆ ತಾರತಮ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ತಿಳಿದು.) ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವನ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಯುಧಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಯೋಜಿಸಬೇಕು.

ವಿ || (1) ಪತಿಃ ಸೋಮೋ ವರುಣಸ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ವರುಣನಿಗೆ ಆಯೋಗ್ಯಗಳಾದ ಗುಣಗಳ ಕಥನವು ಹೇಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಸೋಮೋ ವರುಣಸ್ಯ ಪತಿಃ ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯಿಂದ ವಿಚಾರಕರ್ತೃ ಚಂದ್ರಮಾ ನಕ್ಷತ್ರಮೇತಿ ಎಂಬುವುದು ವಿಚಾರಕರ್ತೃ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ವರುಣನಿಗೆ ಇಂದ್ರ ಪ್ರೇರ ಕೃತವು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಅದು ವರುಣನಲ್ಲಿ ಆಯೋಗ್ಯವೆಂದು ಲಬ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. (2) ಶುಲ್ಕವೀರ್ಯೋ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಉರುಂ ಹಿ ರಾಜಾ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಸಂಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಾರ್ಗ ಕರ್ತೃತ್ವವು ವರುಣನಲ್ಲಿ ಆಯೋಗ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. (3) ಅಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯ ರುದ್ರಃ ಪತಿಃ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಉತಾಪವಕ್ತ್ರಾ ಎನ್ನು ವಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾತಿಕ್ರಕೃತವು ವರುಣನಲ್ಲಿ ಆಯೋಗ್ಯವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. (4) ಅಸ್ಯಾಪಿ ವಿಷ್ಣುಃ ಎಂದು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ನ ಹೀತೇಕ್ಷತ್ರಂ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಅನ್ಯರಿಂದ ಅವಿಶ್ವಪ್ರವಾದ ಒಲಾದಿ ಯುಕ್ತತ್ವವು ವರುಣನಲ್ಲಿ ಆಯೋಗ್ಯವೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. (5) ಪತಿರ್ಮುಕ್ತೀರ್ವಾಸುದೇವಃ ಎನ್ನುವುದ ರಿಂದ ಉಾಧ್ಯಾಂ ಸ್ತೌತುಂ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಸ್ತಾನದಾತ್ಮತ್ವವು ಅನ್ಯತ್ರ ಆಯೋಗ್ಯವೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗು ತ್ತದೆ. (6) ದೃಷ್ಟೈರ್ಬ್ರಹ್ಮ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಆಸ್ಮೈ ಅಂತರ್ನಿಹಿತಾಃ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನ ವ್ಯಂಜಕತ್ವವು. ವರುಣನಲ್ಲಿ ಅಸಂಭಾವಿತವು. (7) ಅಗ್ನಿಃ ಪತಿಃ ಸೂರ್ಯಃ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಅನೋಬರ್ಹೀರಿಶಾದಸಃ ಎಂಬ ಅಗ್ನೇಯ ಮುಕ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರ ಅರ್ಯಮಾ ಎನ್ನುವ ಸೂರ್ಯಸ್ಥಾ ಪಕೃತವು ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಯೋಗ್ಯವಾದುದು ಹೇಳ ಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (8) ವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಶರ್ವೋ ಅಭಿಷಃ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಅತೋವಿಶ್ವಾನೃದ್ಭುತಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವರುಣನಿಗೆ ಆಯೋಗ್ಯವಾದ ಸರ್ವಾಪ್ತರ್ಯ ದರ್ಶನವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (9) ಇಂದ್ರಃ ಕ್ರಿಯಾಯಾಃ ಎನ್ನು ವುದರಿಂದ ನೇದಮಾಸೋದ್ಯೌ ಪ್ರತಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವರುಣನಿಗೆ ಆಯೋಗ್ಯವಾದ ಸರ್ವಕರ್ಮಧಾರಣವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಇತರ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. || ೧೫ || ೧೫ || ೨೬ ||

ಅವ || ೨೧ ಮುಕ್ತು ೪ ವರ್ಗ. ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ತು. ೨೫ನೇ ಸೂಕ್ತ. ವರುಣನು ದೇವತೆಯು.

ಮ || (೨೬) ಯಚ್ಚಿದ್ಧಿ ತೇ ವಿಕೋ ಯಥಾ ಪ್ರದೇವ ವರುಣ ವ್ರತಂ |

ಮಿನೀಮಸಿ ದ್ಯವಿದ್ಯವಿ

|| ೧ ||

ಅ || ವರುಣ ದೇವ=ವರುಣನೇ, ವಿಕಃ=ಪ್ರಜೆಗಳು. ಸಜ್ಜನರು ಯಥಾ ಹಿ=ಹೇಗೋ (ಹಾಗೆಯೇ ನಾವು,) ಯಚ್ಚಿತ್=ಯಾವುದು, ತೇ ವ್ರತಂ ನಿನ್ನ ಸೇವಾತ್ಮಕವಾದ ಕರ್ಮವಿದೆಯೋ, (ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ) ದ್ಯವಿ ದ್ಯವಿ=(ದ್ಯುರಹ್ನಿ ವಹ್ನಿ ತ್ರಿದಿವೇ ಎಂಬ ವಿಶ್ವಕೋಶದಿಂದಲೂ, ಅಹರ್ನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾದುದರಿಂದಲೂ) ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಮಿನೀಮಸಿ=ಮಾಡುತ್ತೇವೆ || ೧ ||

ಭಾ || ದಿವಸೇ ದಿವಸೇ ದೇವ ಕುರ್ಮೋ ಯದಪಿ ತೇ ವ್ರತಂ| ಯಥೈವ ಸುಜನಾಃ || ೧ ||

ಅ || ಎಲೋ ವರುಣ ದೇವನೇ ಸಜ್ಜನರು ಹೇಗೋ (ಹಾಗೆ ನಾವು) ಯಾವುದು ನಿನ್ನದ್ದು ಸೇವಾತ್ಮಕ ವಾದುದು ಕರ್ಮವು ಇದೆಯೋ, ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. (ಯದ್ಯಪಿ ಧಾತು ಪಾಠ ದಲ್ಲಿ ಮೀಞಾ ಹಿಂಸಾಯಾಂ ಎಂದು ಇದೆ. ಇದು ಅದೃಷ್ಟಿ. ವೈದಿಕವು, ಹೃಷ್ಯವು. ಮಿ ಧಾತುವಿಗೆ ಗ್ನಾ ಪ್ರತ್ಯಯ. ಇತ್ಯಂ. ಮಸಿ ಪ್ರತ್ಯಯವು. ಮಿನೀಮಸಿ. || ೧ ||

ಮ || (೨೭) ಮಾ ನೋ ವ್ರಥಾಯ ಹತ್ವನೇ ಜಿಹೀಳಾನಸ್ಯ ರೀಲಧಃ |

ಮಾ ಹ್ಯ ಜಾನಸ್ಯ ಮನ್ಯವೇ

|| ೨ ||

ದ್ವಿ ಮೃಳಿಕ ಎನ್ನುವುದು ವರುಣನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವು.) (ಮೃಳ ಸುಖನೇ ಅನೇಕಾರ್ಥಾಹಿಧಾತವಃ ಇಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಣವೆಂದರ್ಥವು. ವಿ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕವೆಂದರ್ಥವು ತಥಾಚ) ಮೃಳಿಕಃ=ಅಧಿಕವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸುವವನು. (೨) (ದೃಷ್ಟಾಂತಾಂತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಎಲೋ ವರುಣನೇ ನಿನ್ನ ಕೃಪಾರೂಪವಾದ ಮನೋವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸೂಪಗಳಾದ ವಚನಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರ ನಮ್ಮ ಲಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ || ೩ ||

ಖ || (೨೭೨) ಪರಾ ಹಿ ಮೇ ವಿಮನ್ಯವಃ ಪತಂತಿ ವಸ್ಯ ಇಷ್ಟಯೇ |

ವಯೋ ನ ವಸತೀರುಪ

|| ೪ ||

ಅ || (ಎಲೋ ವರುಣನೇ) ಮೇ=ನನ್ನ, ವಿಮನ್ಯವಃ=(ಮನು ಅವಬೋಧನೇ) ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಾದ ದುರಂದಿರಾದ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಾದ ಬುದ್ಧಿ ವೃತ್ತಿಗಳು. ವಸ್ಯ ಇಷ್ಟಯೇ=(ವಸ ಆಚ್ಛಾದನೇ ವಸ್ಯತೇ ಆಚ್ಛಾದ್ಯತೇ ಇತಿವಸ್ಯಃ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶುಭವು. ಇವ ಗತೌ) ಶುಭದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ, ಪರಾ=ನಿನಗೆ ವಿಮುಖಗಳಾಗಿ, ಪತಂತಿ=ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಹಿ=ಹಾ. ಕಷ್ಟವು. ವಯಃ=ಪಕ್ಷಿಗಳು, ವಸತೀರುಪನ=ನೀಡ ಗಳನ್ನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ (ಅಂದರೆ ಹೇಗೆ ಮೂರದಲ್ಲಿ ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಹಕ್ಕಿಗಳು ರೆಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ತಂತಮ್ಮ ಗೂಡುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಓಡಿ ಹೋಗುತ್ತವೋ, ಹಾಗೆಯೇ, ವೈವಯುಕ ಸುಖ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗಳು ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೇನೇ ಓಡಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆದಕಾರಣ ನನ್ನ ಸ್ತುತಿ ಸ್ಮಾರಮಾಡಬೇಕು.) ಅಥವಾ ಸರ್ವಥಾ ಆತ್ಯಂತಿಕ ಸುಖಸಾಧನಗಳಾಗದಿರುವ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಯಂತಿಕ ಸುಖಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಬುದ್ಧಿ ವೃತ್ತಿಗಳು ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಆತ್ಯಂತ ಸುಖಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗದೆ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಭ್ರಮೆಗೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಅಥವಾ ವಸತೀರುಪ=ಗೂಡುಗಳನ್ನು ವಯೋನ=ಹಕ್ಕಿಗಳು ಹೇಗೆ ಹೊಂದುತ್ತವೋ, (ವ್ಯತಿರೇಕದೃಷ್ಟಾಂತವು) || ೩ || ಮೇ=ನನ್ನ, ವಿಮನ್ಯವಃ=ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಾದ ಪ್ರಜ್ಞೆಗಳು, ವಸ್ಯ ಇಷ್ಟಯೇ=ಮೋಕ್ಷಾದಿ ರೂಪವಾದ ಶುಭದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ, ಪರಾ=ಮೂರವರಿಗಿಂತ (ಅಂದರೆ ಅಸ್ಯಕ್ತ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ) ನಿನ್ನನ್ನು, ನ ವಿಪತಂತಿ=ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ವಿವಯೋಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿ=ಕಷ್ಟವು. || ೪ ||

ಭಾ || ಪರಾಕ್ ಪತಂತಿ ಪ್ರಜ್ಞಾ ಮೇ ವಿವಿಧಾಃ ಶುಭಲಬ್ಧಯೇ | ಪಕ್ಷಿಣೋ ವಸತೀಯಾ ದ್ವದ್ಧಾ ನ ತ್ವಾಂ ಪ್ರಾಪ್ನು ವಂತಿ ಚ || ೪ ||

ಅ || ನನ್ನ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಾದ ಬುದ್ಧಿ ವೃತ್ತಿಗಳು ಶುಭದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ನಿನಗೆ ಪರಾಭವವಾಗಿ ಗಳಾಗಿಯೇ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಹಕ್ಕಿಗಳು, ನೀಡಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ. (ಅಂದರೆ ವಿವಿಧ ಸುಖ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೇನೇ ಓಡುತ್ತವೆ.) ಪರಾ=ಕಷ್ಟವು. ಅಥವಾ ಅಸ್ಯಕ್ತ ಸ್ವಭಾವವಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ವಿವಯೋಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕಷ್ಟ.

ಯ || (೨೭೩) ಕದಾ ಕ್ಷತ್ರತ್ರಯಂ ಪರಮಾ ವರುಣಂ ಕರಾಮುರೇ |

ಮೃಳೀಕಾಯೋರುಜಕ್ಷಕಂ

|| ೫ || ೨೬ ||

ಅ || (ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗಳು ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೇನೇ ಓಡಿ ಹೋಗುತ್ತವೋ, ವರುಣ ನನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆದಕಾರಣ ಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ವರುಣ ವಿಷಯಕೃತ್ವರೂಪವಾದ ಪ್ರಯೋಜನವು ಅವಶ್ಯಕ ವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆ ವರುಣನನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ನಾವು) ಕದಾ=ಯಾವಾಗ, ಮೃಳೀಕಾಯ=(ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ) ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ (ಮನಸ್ಸನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದೆಂದರೆ ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗದಿದ್ದಂತೆ ಮಾಡಿ ಶ್ರೀಹರಿ ಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರಿಸುವುದು.) ಕ್ಷತ್ರತ್ರಿಯಂ=(ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಸಮುದಾಯವು, ಧನವು, ಬಲವು, ಇವುಗಳು (ಕ್ಷತ್ರ ಶಬ್ದವು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವಾಚಕವು. ಧನಬಲನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿತವೂ ಆಗಿದೆ) ಯಾವ ವರುಣನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾರೋ, (ವೋ) ಅಂತಹ ವರುಣನು ಕ್ಷತ್ರತ್ರೀಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹ) ಆಶಿಲ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ, ನರಂ= (ನಿರ್ವಾಹಾರ್ಥಕ ನ ಶಬ್ದವು. ರಿಷಹಿಂಸಾಯಾಂ ಚ) (ನರಿವೃತ್ತಿ ಸರಃ; ವಿನಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವ, ಉರುಚಕ್ಷಸಂ= (ಉರು ಚಕ್ಷುಃ ದರ್ಶನಂ ಯಸ್ಯ) ಮಹಾದರ್ಶನವುಳ್ಳ, ವರುಣಂ= ವರುಣನನ್ನು ಆಕರಾಮಹೇ=(ಕೃಷಾಕರಣೇ. ವಾ. ಕೃಷಾಕೃತೌ ಡುಕೃಷಾಕರಣೇ) ಚಿನ್ನಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. || ೫ || ೧೬ ||

ಭಾ || ಅತೀಜ್ಞಿಖಿಲಕ್ಷತ್ರಪತಿಮಾಹ್ವಯಾಮಃ ಕದಾ ವಯಂ | ಅವಿನಾಶಿನಂ ರಕ್ಷಣಾಮ್ಯ
ಮಹಾದರ್ಶನಮಂಜಸಾ || ೫ || ೧೬ ||

ಅ || ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗಳು ವಿಷಯಗಳ ಸಮಾಪಕ್ಕೆನೇ ಓಡಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ವರುಣನ ನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ ವರುಣನನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ನಾವು ಸಮಸ್ತ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯೂ ವಿನಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವವನೂ, ಮಹಾ ದರ್ಶನವುಳ್ಳವನೂ ಆದ ವರುಣನನ್ನು ಯಾವಾಗ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚಿನ್ನಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. || ೫ || ೧೬ ||

ಮ || (೨೭೪) ತದ್ವಿತ್ಸನ್ನಾನಮಾಶಾತೇ ವೇನಂತಾ ನ ಪ್ರ ಯುಚ್ಯತಃ | ಧ್ವತ
ವ್ರತಾಯ ದಾಶುಷೇ || ೬ ||

ಅ || ತತ್=ಆ ವರುಣನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ, ವೇನಂತಾ=(ವೇನತಿ ಮೇನತಿ ಎಂದು ಗತಿ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿ ತವು.) ತಿಳಿದಿರುವ (ಸರ್ವಜ್ಞರಾದ) ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು, ವರುಣಂ=ವರುಣನನ್ನು ಸಮಾನವಿತ್=ಸಮ ವಾಗಿಯೇ=(ಆಶೂ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ, ವ್ಯಾವೃತ್ತಿಃ=ಸರ್ವದೇಶ ಗತಿಯು. ಗತಿ ಪರ್ಯಾಯವಾದುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಾ ರ್ಥಕವು.) ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ. (ಆಂಶೂ ವರುಣನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಸಮ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು.) (ಯಾವ ಸರ್ವಜ್ಞ ರಾದ) ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು ಧ್ವತವ್ರತಾಯಃ=(ಧ್ವಂಸವೃತ್ತಂ ಯೇನ) ವ್ರತವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ, ಧಾತುಷಂ= ಯಜಮಾನನಿಗೋಸ್ಕರ, ನ ಪ್ರ ಯುಚ್ಯತಃ=ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ, ಕರ್ಮ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನೂ ಕೂಡ) ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಯೋಗ್ಯತಾತಿರೇಕದಿಂದ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. (ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಆದಿವಾ (ಯುಚ್ಯ ಪ್ರಮಾದೇ) ಆ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಕರ್ಮ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನೂ ವಿನಿಶ್ಚಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ. (ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವರುಣ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವೇನಂತಾ=ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ವರು ಆಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. || ೬ ||

ಭಾ || (೧) ತತ್ರಸಾದಾಪ್ಯುಹ್ಯವಾಯೂ ಸಮಮೇನಾವಗಚ್ಯತಃ || (೨) ವೇನಂತೌ ಹಿ ವಿಜಾ
ನಂತೌ ತೌ ಹಿ ಜ್ಞಾನಿವರೌ ಮತೌ || (೩) ಯಥಾಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರಯೋಗಂ ಚ ದಾ
ಶುಷೇ ಕುರುತೋ ನ ತೌ || (೪) ಅಶ್ವಿನೌ ವರುಣಶ್ಚೇತ್ಸ್ಯಾತ್ || ೬ ||

ಅ || (೧) ಆ ವರುಣನಿನ್ನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು ಸಮವಾಗಿಯೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. (ಅಂದರೆ ಸಮಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು.) ೨) (ಆಶಾತೇ = ಸಮವಾಗಿಯೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳೇ ಕರ್ತೃಗಳು ಎನ್ನುವುದು ಯಾವುದರಿಂದ ಎಂದರೆ) ವೇನಂತಾ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ. ಅಂದರೆ ವೇನಂತಾ = ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವವರೂ ಸರ್ವಜ್ಞರೂ ಆದವರು ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳೇ (ಇದರಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳೇ ಎಂದು ಹೇಗೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗುವುದು ಎಂದರೆ) ಆ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ಸಮ್ಮತರು. (೩) ಆ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಕರ್ಮಪ್ರಯೋಗವನ್ನೂ ಕೂಡ (ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿ) ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ವಿನಷ್ಟವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. (೪) (ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣು ವೆಂಬಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆಶಾತೇ ಎಂಬಕ್ರಿಯೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು ಕರ್ತೃಗಳೆಂದು ಆಯ್ತು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವರುಣನೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು ವರುಣನಿಂತ ಉತ್ತಮರಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ವರುಣನ ಆನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸಮಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರೆಂಬುದು ಕೂಡದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಕರ್ತೃಗಳು ಯಾವು ಎಂದರೆ) ವರುಣ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವರುಣನನ್ನೇ ಎನಪ್ಪ ಮಾಡಿದರೆ ಆಗ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೇದತೆಗಳು ಕರ್ತೃಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. || ೬ ||

ಯ || (೨೭೫) ವೇದಾ ಯೋ ವೀನಾಂ ಪದಮಂತರಿಕ್ಷೇಣ ಸತತಾಂ |

ವೇದ ನಾವಃ ಸಮುದ್ರಯಃ

|| ೭ ||

ಅ || ಯಃ = ಯಾವ ಈ ಜಲಾಧಿಪತಿಯಾದ ವರುಣನು, ವಿಷ್ಣುವು, (ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಉಭಯ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ.) ಅಂತರಿಕ್ಷೇಣ = ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ, (ಅಥವಾ ವಿವಕ್ಷಾತಃ ಕಾರಕಾಣಿಭವಂತಿ ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೇನೇ ಸಾಧಕತಮ (ಕರಣ) ತ್ವವನ್ನು ಎನಪ್ಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೃತೀಕರಾವಿಷ್ಣುಕ್ರಿಯೆಯು ಪತತಾಂ = ಹಾರುತ್ತಿರುವ, ಹೋಗುತ್ತಿರುವ, ವೀನಾಂ = ಪಕ್ಷಿಗಳ, ಪದಂ = ಪದವನ್ನು, ವೇದಂ = (ವಿದಜ್ಞಾನೇ) (ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಜ್ಞಾನವಿದ್ದುದರಿಂದ) ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, (ಹಾಗೆಯೇ) ಯಃ = ಯಾವ ಸಮುದ್ರಯಃ = ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವನು, (ನೀರಿನಲ್ಲಿ) ನಾವಃ = ದೋಣಿಯ, ಪದಂ = (ಪದಂ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸ್ಥಾನ ಲಕ್ಷಣಿಸ್ತು) ವಸ್ತುಷು | ಎಂಬ ಕೋಶದಿಂದ) ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು, ವಾ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು, ಅಥವಾ ಸ್ಥಾನವನ್ನು, ವೇದಂ = ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅಥವಾ, (ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಚುಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (ಯಃ = ಯಾವ ಸಮುದ್ರಯಃ = (ಸಮುದ್ರೇಭವಃ) ಸ್ಥಿರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರುವ. ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಆನಂದವುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು, ಅಂತರಿಕ್ಷೇಣ = (ಅಂತಃ ಕಕ್ಷ್ಯತೇ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಸರಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ, ಪತತಾಂ = ಸಂಸಾರದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವ, ವೀನಾಂ = (ವೀಗತ್ಯಾದೌ) ಜ್ಞಾನಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟರಾದ ಮುಕ್ತರ. ಪದಂ = ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು, ವೇದಂ = ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ನಾವಃ = ನಯತಿ ಚುನ್ನಯತೀತಿ ನಾಃ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಜ್ಞಾನದ, ಪದಂ = ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವಾದ ಸ್ವಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಕೂಡ, ವೇದಂ = ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, (ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲೆಯೂ ಹಿಂದಿನ ಚುಕ್ಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ತತ್ (ತ್ವಾಃ ಸಾದಾತ್) ಎನ್ನುವುದರಿಂದಲೇ ಅನ್ವಯವು.) || ೭ ||

ಭಾ || (೧) ಆಕಾಶೇ ಪಕ್ಷಿಣಾಂ ಪದಂ | ವೇತ್ಯಸೌ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಿಜ್ಞಾನಾತ್ (೨) ತಥಾ ನಾವೋ ಜಲೇಭಿಃ || (೩) ಮುಕ್ತಾನಾಂ ಚ ಸ್ಥಿತಿಂ ವೇದ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಚ ಗತಿಂ ಪರಾಂ | ಪ್ರೇರಾಭಿಶಯನೋ ವಿಷ್ಣುಃ || ೭ ||

ಅ || (೧) ಈ ವರುಣನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಪದವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಜ್ಞಾನವಿದ್ದುದರಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. (೨) ಹಾಗೆಯೇ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ದೋಣಿಯ ರಕ್ಷಣೆ ಲಕ್ಷಣ ಸ್ಥಾನ 57

ಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. (೨) (ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ). ಕ್ಷಿರಾಬ್ಧಿಶಾಯಿಯಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಮುಕ್ತರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವಾದ ಸ್ವಸ್ವರೂಪ ವನ್ನೂ, ಕೂಡ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. || ೭ ||

ಯ || (೨೨೬) ವೇದ ಮಾಸೋ ಧೃತವ್ರತೋ ದ್ವಾದಶ ಪ್ರಜಾವತಃ |

ವೇದಾ ಯ ಉಪಜಾಯತೇ

|| ೮ ||

ಅ || ಧೃತವ್ರತಃ = (ಧೃತಂ ವ್ರತಂ ಯೇನ) ಸಮಸ್ತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ, ವರಾಣನು, ಪ್ರಜಾ ವತಃ = (ಪ್ರಕರ್ಷಣ ಜಾಯಂತೇ ಇತಿ ಪ್ರಜಾಃ = ಕಾರ್ಯಗಳು) ಕಾರ್ಯಯುಕ್ತಗಳಾದ, ದ್ವಾದಶ = ಹನ್ನೆರಡು, ಮಾಸಃ = (ಮಾಸ್ಯಾತ್ಮತಶ್ಚಂದ್ರಮಾಸಯೋಃ ಎಂಬ ಕೋಶದಿಂದ) ಮಾಸಗಳನ್ನು, ವೇದ = (ಅವಾವ ಕಾಲಗಳಿಂದಾಗತಕ್ಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸಮಸ್ತ ಕಾಲವನ್ನೂ) ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಯಃ = ಯಾವಾತನು, ಉಪಜಾಯತೇ = ತನ್ನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೋ. (ಅಂತಹ ಪದ್ಧ ದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು) (ಚತುರ್ಮುಖನು ನಾಭಿಪದ್ಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಅತನಿಗೆ ವ್ಯವ ಧಾನವಿಲ್ಲದೆ ಜನ್ಮವು. ಲಕ್ಷ್ಮೀದ್ವಾರಾ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಿಲ್ಲ.) ವೇದ = ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅಥವಾ ಉಪಜಾಯತೇ = ತನ್ನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ ಮುಕ್ತನನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ (ಅಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ, ಸಾಯು ಜ್ಯಾದಿರೂಪವಾದ ಮುಕ್ತಾದಿಗಳೆಲ್ಲವರಾಗುತ್ತಾರೆ) ಯಃ = ಉಪಜಾಯತೇ ಎನ್ನುವುದು ಜಾತ್ಯೇಕ ವಚನವು. ಅಂದರೆ ಜಾತಿಃ ಛೇದಸಿ ಸಾಮಾನ್ಯೇ ಮಾಲಿಕ್ಯಾನೋಽಫ ಜನ್ಮನೋಃ | ಎಂಬ ವಿಶ್ವಕೋಶದಿಂದ ಸಮೂಹವೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಏಕ ವಚನವು. ಅತವನ ಸುಧಾದಲ್ಲಿ ತತ್ರ ತತ್ರಸಮೂಹೇ ಏಕವಚನಂ ಎಂದುಕ್ತ ವಾಗಿದೆ ತಥಾ ಚ ಸಮಸ್ತ ಮುಕ್ತರನ್ನೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ, ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು. || ೮ ||

ಭು || (೧) ಕಾಲಂ ಕಾರೋದ್ಭವೈಶ್ವಹ | (೨) ಯ ಆತ್ಮನಸ್ಸಮೀಪೇ ಚ ಜಾಯತೇ ತಂ ಚ ಪದ್ಮಜಂ ಮುಕ್ತಂ ನಾ || ೮ ||

ಅ || (೧) ಅವಾವ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟತಕ್ಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಸಮಸ್ತ ಕಾಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಯ ತ್ತಾನೆ. (೨) ಯಾವಾತನು ತನ್ನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೇನೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ತನ್ನ ನಾಭಿ ಕಮಲದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಸಮಸ್ತ ಮುಕ್ತರನ್ನಾಗಲೀ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. (ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಎಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಪದ್ಮಜಂ ಎಂದದ್ದು) || ೮ ||

ಖ || (೨೨೭) ವೇದ ನಾತಸ್ಯ ವರ್ತನಿಮುರೋರ್ಯುಷ್ವಸ್ಯ ಬೃಹತಃ |

ವೇದಾ ಯೇ ಆಧ್ಯಾಸತೇ

|| ೯ ||

ಅ || (ವರಾಣನು) ಉರೋಃ = ಪರಿಮಾಣಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಮಹತ್ತಾದ, ಬೃಹತಃ = ಋಷ್ಯಸ್ಯ = ಮಹಾ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳ, (ಋಷ್ಯ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬಲನೆಂಬ ಅರ್ಥವಿದ್ದಂತೆ ಪ್ರಕಾಶವೆಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಇದೆ.) ಅಥವಾ ಮಹಾ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ, ನಾತಸ್ಯ = ವಾಯುವಿನ, ವರ್ತನಿ = ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು, ವೇದ = ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಯಃ = ಯಾವ ದೇವತೆ ಗಳು, ಆಧ್ಯಾಸತೇ = ಏಕಕಗಳೇ ಆದ ಸಪ್ತ ಲೋಕಾದಿ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾರೋ ಅವರನ್ನೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. || ೯ ||

ಭಾ || ವರ್ತನಾಂ ವಾಯೋರ್ಮಹತೋಽತಿಪ್ರಕಾಶಿನಃ | ಬೃಹತೋ ಜ್ಞಾನಶ್ಚೈವ ಬೃಹತೋಮಹತೋಽಪಿ ವಾ||ಅಧಿಕಾನಿ ಪದಾನ್ಯೇವ ದೇವಾ ಅಧ್ಯಾಸತೇ ಪಿ ತಾನ್ ||೯||

ಅ || (ಉರು ಬೃಹತ್ ಶಬ್ದಗಳು ಮಹತ್ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕವುಗಳಾದುದರಿಂದ ಉರೋಃ ಬೃಹತಃ ಎನ್ನುವುದು ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳು.) (ಪೌನರುಕ್ತ್ಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಉರೋಃ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಉರೋಃ=ಪರಿಮಾಣಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಮಹತ್ತಾದ, (ಬೃಹತಃ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಪುಷ್ಪ್ಯ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಬೃಹತಃ ಪುಷ್ಪ್ಯ=ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳ, ೨ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವಾದುದಾಗ್ಯೂ, ಉರು ಶಬ್ದವು ವಾಯುವಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವು. ಬೃಹತಃ ಎನ್ನುವುದು ವಾಯುವಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾದ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವಾದುದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಬೃಹತಃ ಪುಷ್ಪ್ಯ=ಎನ್ನುವುದರ ಅರ್ಥವು ಅತಿ ಪ್ರಕಾಶಿನಃ ಎಂದು (ಪುಷ್ಪ್ಯ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬಲವೆಂಬ ಅರ್ಥವಿದ್ದಂತೆ ಪ್ರಕಾಶ (ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಕಾಶ=ಶರೀರಕಾಂತಿ) ಎಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಇದೆ.) (ಅಂತರವಾದ ಜ್ಞಾನ ರೂಪ ಪ್ರಕಾಶವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು) ಬೃಹತಃ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಪುಷ್ಪ್ಯ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಮಹಾ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನೇ, (ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂತಿಗಿಂತ ಜ್ಞಾನವು ಸ್ವರೂಪ ನಿರ್ವಿಷ ನಿರ್ವಾಯಿಕವಾಗುವುದರಿಂದ ಈ ಅರ್ಥವೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎನ ಶಬ್ದವು) (ಅಥವಾ ಬೃಹತಃ ಎನ್ನುವುದು. ಉರೋಃ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೇನೇ ವಿಶೇಷಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಬೃಹತಃ ಮಹತ್ತಾದ. (ಉರು ಬೃಹತ್ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಕಾರ್ಥಗಳಾದುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷಣ ವಿಶೇಷ್ಯ ಭಾವವು ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ.) (ಉರೋಃ ಎಂದಿಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದರೆ ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿ ಮಹತ್ತ್ವವೆಂದು ಶಂಕಾಬರಬಹುದು. ಅಂತಹ ಶಂಕೆಯು ಬರಬಾರದೆಂದು ಉರುಶ್ಚಕ್ಕೆ ಬೃಹತಃ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ವಿಶೇಷಣೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಥಾಚ್ಚ ಅತಿ ಮಹತ್ತಾದ ಪರಿಮಾಣಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೂ, ಮಹಾ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳವನೂ, ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಯೂ ಆದ ಮಹಾ ವಾಯುವಿನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಯಾವ ದೇವತೆಗಳು ಅಧಿಕಗಳೇ ಅವ ಸಪ್ತ ಲೋಕಾದಿ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೋ ಅವರನ್ನೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. || ೯ ||

ಯ || (೨೭೮) ನಿಷಸಾದ ಧೃತವ್ರತೋ ವರುಣಃ ಪ ಸ್ವಾ ೩ ಸ್ವಾ |

ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಾಯ ಸುಕ್ರತುಃ

|| ೧೦ || ೧೭ ||

ಅ || ಸುಕ್ರತುಃ=ಪ್ರಶಸ್ತ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ, ಧೃತವ್ರತಃ=ನಿರಯಮವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ವರುಣಃ=ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ವರುಣನು, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಾಯ=(ಸಕಲ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುವ ಸಮೀಚೀನ ರಾಜನು, ಸಮ್ರಾಟ್ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಕಲ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಪಸ್ತುಸು ಚ=ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ, ಅ ನಿಷಸಾದ=ಕೂಡಕೊಂಡವು, (ಅಂದರೆ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೂ ಗೃಹಗಳನ್ನೂ ಅಧಿಕರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು.) || ೧೦ || ೧೭ ||

ಭಾ || ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಾಯ ಸಪಸ್ತುಸು ನಿಷಸಾದ ಪ್ರೇಜಾಸು ಚ | ಸುಜ್ಞಾನಃ || ೧೦ || ೧೭ ||

ಅ || ಒಳ್ಳೇ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು (ಸಮೀಚೀನನಾದ ರಾಜನು ಸಕಲಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುವನು ಸಮ್ರಾಟ್ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಧರ್ಮವು ಅಥವಾ ಕರ್ಮವು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು.) ಹೀಗೆ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಪಸ್ತುಸು=(ಪಶ್ಚತ್ತಬ್ಧವು) ಗೃಹನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗೃಹಿಣೀ ಗೃಹಮುಚ್ಯತೇ ಎಂಬ ವಚನದಿಂದ ಸತ್ವೀ ಪರ್ಯಾಯವು. ಅದರಿಂದ ಭವಾರ್ಥ (ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ) ಇಲ್ಲಿ ಯತ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ, ಚ=ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಳತನು || ೧೦ || ೧೭ ||

ಯು || (೨೭೯) ಅತೋ ವಿಶ್ವಾನ್ಯದ್ಭುತಾ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಅಭಿಪಶ್ಯತಿ

ಕೃತಾನಿ ಯಾ ಚ ಕರ್ತೃ

|| ೧೧ ||

ಅ || ಆತಃ=ಈ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೃಹಗಳಲ್ಲಾಗಲೀ ಇರುವ, ಚಿಕಿತ್ಸಾನ್ = (ಕಿಶನಿವಾಸೇ, ಕಿಶಕರಣೇ, ಸರ್ವತ್ರ ನಿವಾಸಿಮವ, ಸರ್ವಕರ್ತನಾದ, ವರುಣನು, ವಿಶ್ವಾನಿ=ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ, ಅದ್ಭುತಃ=ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ, ಅಭಿಪಶ್ಯತಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೂ, ಯಾ=ಯಾವ ವಸ್ತುಗಳು, ಕೃತಾನಿ=ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವೆಯೋ, ಕರ್ತೃ=ಕರ್ತವ್ಯಗಳಾಗಿವೆಯೋ, ತಾನಿಚ ಅವುಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ, ಅಭಿಪಶ್ಯತಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ.

|| ೧೧ ||

ಭಾ || ತತ್ರ ಸನ್ನಿಶ್ವಾನ್ಯದ್ಭುತಾನಿ ಚ ಪಶ್ಯತಿ | ಕರ್ತಾ ಚಿಕಿತ್ಸಾನ್ ಕೃತಕರ್ತವ್ಯಾನಿ ಚ ಪಶ್ಯತಿ .

|| ೧೧ ||

ಅ || ಆ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಚಿಕಿತ್ಸಾನ್=ಸರ್ವಕರ್ತನಾದ ವರುಣನು, ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಆತನು ಮಾಡಿದ್ದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ, ಮಾಡಲರ್ಹ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಾನೆ.

|| ೧೧ ||

ಯು || (೨೮೦) ಸ ನೋ ವಿಶ್ವಾಹಾ ಸುಕ್ರತುರಾದಿತ್ಯಃ ಸುಪಥಾ ಕರತಃ |

ಪ್ರಣ ಆಯಾಂಷಿ ತಾರಿಷತ್

|| ೧೨ ||

ಅ || ಸಃ=ಆ ಈ, ಸುಕ್ರತಃ=ಬಳ್ಳೇ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ, ಆದಿತ್ಯಃ=ಪ್ರೀತಿಯು, ವಿಶ್ವಾಹಾ=ಸಮಸ್ತ ದಿನಗಳನ್ನೂ ನಃ=ನಮಗೆ, ಸುಪಥಾ=ನಿರ್ವಿಘ್ನಗಳನ್ನಾಗಿ, ಕರತಃ=ಮಾಡಲಿ. ನಃ=ನಮಗೆ, ಆಯಾಂಷಿ=ಆಯುಸ್ಸುಗಳನ್ನು, ಪ್ರತಾರಿಷತ್=ಕೊಡಲಿ.

|| ೧೨ ||

ಭಾ || ವಿಶ್ವಾನ್ಯಹಾನಿ ನೋ ದೇವಃ ಸುಪಥಾನಿ ಕರೋತ್ಸಸೌ | ದದಾತ್ವಾಯಾಂಷಿ ನೋ ನಿತ್ಯಂ ಮುಕ್ತೌ ನಾ

|| ೧೨ ||

ಅ || ಆದಿತ್ಯ ದೇವನು ಸಮಸ್ತ ದಿನಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ನಿರ್ವಿಘ್ನಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಿ. ನಮಗೆ ಆಯುಷ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಿ. (ಈ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವು. ಅನ್ಯತ್ರ ಉಪಚಾರವು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ಣಾಯುಷ್ಯವನ್ನು (ಅಂದರೆ ಮೃತಿರಹಿತವಾದ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು) ಕೊಡಲಿ.

|| ೧೨ ||

ಯು || (೨೮೧) ಬಿಭ್ರದ್ರಾಪಿಂ ಹಿರಣ್ಮಯಂ ವರುಣೋ ವಸ್ತ ನಿರ್ಣಿಜಂ

ಪರಿ ಸ್ಪಶೋ ನಿಷೇದಿರೇ |

|| ೧೩ ||

ಅ || ವರುಣಃ=ವರುಣನು, ದ್ರಾಪಿಂ=(ದ್ರು ಗತೌ, ಆಪ್ ವ್ಯಾಪ್ತೌ) (ದ್ರುತಂ ಅಪ್ನೋತಿತಿದ್ರಾಪಿಃ) ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ದೇಶಾಂತರಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವ (ಅಂದರೆ ಅತಿ ವೇಗವಾಗಿ ತಿರುಗಾಡುವ), ಹಿರಣ್ಮಯಃ=ಹಿರಣ್ಮಯರಮಣೀಯವೂ ಆಗಿರುವ, ಅಥವಾ ಹಿರಣ್ಮಯವಾದ, ವರ್ಣತಃ ಸ್ವರ್ಣಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾದ ಸುಂದರನನ್ನು, ಬಿಭ್ರತ್=ಧರಿಸಿದನು. ನಿರ್ವಹಂ=(ನಿರ್ವಹೌ ಶೌಚೇ) ಪ್ರಶ್ನಾಳತವಾದ ಶುದ್ಧವಾದ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು, ವಸ್ತ್ರ=ವಸ್ತ್ರ ಆಚ್ಛಾದನೇ) ಉಟ್ಟುಕೊಂಡನು. ಅಥವಾ ದ್ರಾಪಿಂ=ಅತಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವ, ಹಿರಣ್ಮಯವಾದ ಚಕ್ರವನ್ನು, ಬಿಭ್ರತ್=(ಚಕ್ರಂ) ಧರಿಸಿರುವ ವರುಣನು ಶುದ್ಧ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಟ್ಟುಕೊಂಡನು. ಸ್ವಶಃ=ಸ್ವಶಬಾಧನ ಸ್ವಶನಯೋಃ) ಅನೇಕಾರ್ಥಾ ಹಿ ಧಾತವಃ, ಅದಕಾರಣ) ಅವಿಜ್ಞಾತಚರರಾದ, ಅಂದರೆ ಪೂರ್ವದ್ಲ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದಿರುವ, ಅಥವಾ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದಿರುವವರಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ, ದೇವತೆಗಳು, ಪರಃ=ವರುಣನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ, ನಿಷೇದಿರೇ = ಸೇವೆಗೋಸ್ಕರ ಕುಳಿತರು. (ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವರುಣ ಹವ್ಯದ್ಲ) ದ್ರಾಪಿಂ = ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ, ವಾಶವನ್ನು ಬಿಭ್ರತ್ = (ವರುಣನು) ಧರಿಸಿದನು. || ೧೩ ||

ಭಾ || (೧) ಅತಿದ್ರುತ ಭ್ರಮಂ | ಹಿತಂ ಚ ರಮಣೀಯಂ ಚ ಚಕ್ರಂ ಸ್ವರ್ಣಂ ಚ ವರ್ಣತಃ || ಅಬಿಭ್ರಚ್ಚ (೨) ಸಾಕ್ಷರ್ಣಕೃಂ ಶುದ್ಧಂ ವಸ್ತ್ರಮಾವಸ್ತ ಚ || (೩) ಅವಿಜ್ಞಾತ ಚರಾ ದೇವಾಃ ಸ್ವಶಸ್ತಸ್ಯ ನಿಷೇದಿರೇ | ಪರಿತೋ ವರುಣಃ ಪಾಶಮಬಿಭ್ರದ್ಧ್ರುತ ಬಂಧನಂ || ೧೩ ||

ಅ || (೧) (ವರುಣನು) ಅತಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವ, ಹಿತಕವೂ ರಮಣೀಯವೂ ಆಗಿರುವ ವರ್ಣತಃ ಸುವರ್ಣಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾಗಿರುವ, ಸುಂದರನನ್ನು ಧರಿಸಿದನು. (೨) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶೋಧಿತವಾದ, ಶುದ್ಧವಾದ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಟ್ಟುಕೊಂಡನು. (೩) ಸ್ವಶಃ=ಇತರರಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದಿರುವವರಾಗಿಯೇ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ದೇವತೆಗಳು ಅವರುಣನ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲೂ ಸೇವೆಗೋಸ್ಕರ ಕುಳಿತರು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವರುಣನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬಂಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಧರಿಸಿದನು. || ೧೩ ||

ಯ || (೨೨೨)ನ ಯಂ ದಿಪ್ಸಂತಿ ದಿಪ್ಸವೋ ನ ಪ್ರಹ್ಲಾಣೋ ಜನಾನಾಂ |
ನ ದೇವಮಭಿಮಾತಯಃ || || ೧೪ ||

ಅ || ಯಃ=ಯಾವ ವರುಣನನ್ನು, ದಿಪ್ಸವಃ=(ದಂಭು ದಂಭೇ)ದಂಭಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುವ ಅಂದರೆ ನಿರೋಧಕರಾದ ವಿರರಾದ ರಾಕ್ಷಸರೂ ಕೂಡ, ನದಿಪ್ಸಂತಿ=ನಿರೋಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಮತ್ತು, ಜನಾನಾಂ=ಜನರಿಗೆ, ದ್ರುಹ್ಯಾಣಃ=(ದ್ರುಹಪ್ಪಾಂಸಾಯಾಂ) ದ್ರೋಹಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರು ಯಃ=ಯಾವ ವರುಣನನ್ನು, ನ ದಿಪ್ಸಂತಿ=ಯಾವ ವರುಣನಿಗೆ ದ್ರೋಹಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಭಿಮಾತಯಃ=(ವಿಜಾ ಹಿಂಸಾಯಾಂ) ರಾಕ್ಷಸರಿಂದಲೂ ದೈತ್ಯರಿಂದಲೂ ಇತರರಾದ ಶತ್ರುಗಳೂ ಕೂಡ, ಯಂದೇವ=ಯಾವ ವರುಣನನ್ನು, ನ ದಿಪ್ಸಂತಿ=ನಿರೋಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ದ್ರೋಹಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಸಂಹರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ (ಅಂತಹ ವರುಣನು ಚಕ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿದನು. ಎಂದು ಪೂರ್ವ ಬುಕ್ಕಿನಿಂದ ಅನ್ವಯವು ಅಥವಾ ಸಯಾಮನಿಪ್ರತಿಶ್ರುತಿ ಎಂಬ ಅಂಶ ಉತ್ತರ ಬುಕ್ಕಿನಿಂದ ಅನ್ವಯವು.) ಅಥವಾ ಅಂತಹ ವರುಣನನ್ನು ಸುತ್ತಲೂ ಸೇವಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೂತುಕೊಂಡರು. ಎಂದು ಪೂರ್ವ ಬುಕ್ಕಿನಿಂದ ಅಥವಾ ಸರ್ವಜ್ಞನನ್ನು ಕಂಡನು ಎಂದು ಉತ್ತರ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಂಬಂಧವು. || ೧೪ ||

ಭಾ || ಸ್ತಂಭಯಂತಿ ನ ಯಂ ವೀರಾ ಸ್ತಂಭಕಾ ಅಸಿ ರಾಕ್ಷಸಾಃ | ಜವಾನಾಂ ದ್ರೋಹ
ಣೋ ದೈತ್ಯಾಃ ಶಕ್ರವಶ್ಪಾಭಿ ಮಾತಯಾಃ || ೧೪ ||

ಅ || (ಯಾವ ವರುಣನನ್ನು) ನಿರೋಧಕರಾದ ವೀರರಾದ ರಾಕ್ಷಸರೂ ಕೂಡ ನಿರೋಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ,
ಜನರಿಗೆ ದ್ರೋಹಗಳಾದ ದೈತ್ಯರೂ, ಅಭಿಮಾತಯಃ=ರಾಕ್ಷಸರೂ ದೈತ್ಯರೂ ಇವರಿಂದ ಇತರರಾದ ಶಕ್ರ
ಗಳೂ ಕೂಡ ಯಾವ ವರುಣನಿಗೆ ದ್ರೋಹಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, (ಅಂತಹ ವರುಣನು ಚಕ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿ
ದನು) || ೧೪ ||

ಋ || (೨೮೩) ಉತ ಯೋ ಮಾನುಷೇಷ್ವಾ ಯಶಶ್ಚಕ್ರೇ ಅಶವನ್ಯಾ |

ಅಸ್ಮಾಕಮುದರೇಷ್ವಾ ||

|| ೧೫ || ೧೮ ||

ಅ || ಯಃ=ಯಾವ ವರುಣನು, ಅಸಾವಿ=ಸಾವಿ ಶಬ್ದವು ಸಮಶಬ್ದ ಪರ್ಯಾಯವು. ನವಿದ್ಯತೇ
ಸಾವಿ ಯಸ್ಯ. ಅಥವಾ ಸಮಸ್ಯಾತಿ ಸಮಿ. ಸಮ್ಯೇವ ಸಾವಿ. ಅಥವಾ ಸಮಮಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿ ಸಾಮಿ.
ಸಾಮ್ಯೇವ ಸಾಮಿ. ನ ಸಾವಿ ಅಸಾವಿ, ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಸಮವಾಗದಿರುವ, ಯಶಃ=ತನ್ನ ಯಶಸ್ಸನ್ನು,
ಅಸ್ಮಾಕಂ=ನಮ್ಮ, ಉದರೇಷು=(ಉದರ ಸಾವಿರವಾದುದರಿಂದ ಲಕ್ಷಣಯಾ) ಹೃದಯಗಳಲ್ಲಿ, ಅ=ಸುತ
ಮುತ್ರಲೂ ಸಮಸ್ತ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಚಕ್ರೇ=ನಮ್ಮನ್ನು ತನ್ನ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ತಿಳಿಯುವವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ
ವನೋ, (ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಇತರರೂ ಆದ) ಅ=ಚೆನ್ನಾಗಿರುವ, ಮಾನುಷೇಷು=ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ,
ಅ=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಚಕ್ರೇ=(ಅವರನ್ನು ತಿಳಿಯುವವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವನೋ, ಉತ=ಅಕ್ಷರದಲ್ಲಿಯೂ
ತನ್ನ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದನೆಂದಾಗುವಾಗ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದನೆಂಬುವುದು ಸುತರಾಂ
ಸಿದ್ಧ. (ಅಂತಹ ವರುಣನು ಚಕ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿದನು ಎಂದು ಗುಣೇ ಋಕ್ವಿನಿಂದ ಸಂಬಂಧವು.) || ೧ ||

ಭಾ || ಅಶವಾಂ ಚ ಯಶಶ್ಚಕ್ರೇ ಯೋಃ ಸ್ವಾಕಂ ಹೃದಯೇಷು ಚ | ಅಮಾನುಷೇಷು
(ಅಮಾನುಷೇಷು) ಚಾನೈಷು ಸಮಂತಾದಾತ್ಮನಸ್ಸವಾ || ಅಚ್ಚೇಷ್ಟಸಿ ಚ ಮರ್ತ್ಯೇಷು
ವೃತನೋದಾತ್ಮನೋ ಯಶಃ || ೧೫ || ೧೮ ||

ಅ || ಯಾವ ವರುಣನು ಸಮವಾಗದಿರುವ ತನ್ನ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ನಮ್ಮ ಹೃದಯಗಳಲ್ಲಿ ಅ=ಸರ್ವ ಕಾಲ
ದಲ್ಲಿಯೂ ಸದಾ ಮಾಡಿರುವನೋ, (ನಮ್ಮನ್ನು ತನ್ನ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ತಿಳಿಯುವವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವನೋ.)
(ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ.) ಇತರರಾದ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಇರುವ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವನೋ,
(ಕೈಮುತ್ಯಾರ್ಥವುಳ್ಳ ಉತಶಬ್ದದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಅಕ್ಷರಾದ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ
ಯಶಸ್ಸನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸಿದನೆಂದಾದ ಮೇಲೆ ದೇವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸಿದನೆಂಬುವುದು ಕಿಮುತ
ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧ. ಅಸಮಂ ಚ ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಗುಣೇ ಚ ಶಬ್ದವು ಬಿಭೃದ್ಭಾಸಿಂ ಹಿರಣ್ಮಯಂ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿದ್ದ
ಬಿಭೃತ್ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ವರುಣನಿಗೆ ಅನ್ವಯವು ಎಂದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿನ ೨ ಚ ಶಬ್ದಗಳು ನಮ್ಮ
ಹೃದಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಎಂದು ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಮುಚ್ಚಾಯಕವು. || ೨೫ || ೧೮ ||

ಋ || (೨೮೪) ಸರಾ ಮೋ ಯಂತಿ ಧೀತಯೋ ಗಾವೋ ನ ಗವ್ಯೋತಿರನು |

ಇಚ್ಛಂತೀರುರುಚಕ್ಷಸಂ

|| ೧೬ ||

ಅ || ಮೇ=ನನ್ನ, ಧೀತಯಃ= (ಧೈರ್ಯ ಚಿಂತಾಯಾಂ) ಬುದ್ಧಿ ವಿಶೇಷಗಳು, ಇಚ್ಛಂತೀಃ=(ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವವುಗಳಾಗಿ, ಉರುಚಿಕ್ಷಸಂ= (ಚಕ್ಷಿಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂ ವಾಚಿ.) ಮಹಾಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪರಾ=ಸಮಸ್ತವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು, (ಪರಾ ವಿಮೋಕ್ಷ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಪ್ರಾತಿಲೋಮ್ಯೇಷು ಧೀಷಣೇ ಎಂಬವಿಶ್ವ ಕೋಶದಿಂದ ವಿಮೋಕ್ಷವು ಪರಿತ್ಯಾಗ ರೂಪವಾದುದರಿಂದ ಪರಾ ಶಬ್ದವು ಪರಿತ್ಯಾಗಾರ್ಥಕವು.) ಯಂತಿ= ಹೋಗುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತವೆ. (ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಏಕಾಂತ ಭಕ್ತರ ವಿಷಯವು. ಏಕಾಂತಾನಾಂ ನ ಕಸ್ಯಚಿತ್ | ಅರ್ಥೇ ನಾರಾಯಣೋ ದೇವಃಸರ್ವಮನ್ಯತ್ವದರ್ಥಕಂ ಎಂದು) ಹೇಗೆಂದರೆ ಗ್ರಂಥೀಃ=ಗೋವುಗಳ ಆಹಾರಗಳನ್ನು, ಶೃಂಗವೇಣ್ಮಾದಿ ಧೈನಿಗಳನ್ನು, ಅನು=ಅನುಸರಿಸಿ, ಗಾವೋನ=ಗೋವುಗಳು ಹೇಗೆ ಹೋಗುತ್ತವೋ, ಹಾಗೆ. || ೮೬ ||

ಭಾ || ಮಹಾಜ್ಞಾನಂ ಪರೇಶಾನಮಿಚ್ಛಂತ್ಯೋ ಮಮ ಧೀತಯಃ | ಸರ್ವತೋ ಯಾಂತಿ
ಯದ್ವಚ್ಚ ಗಾವಃ ಶೃಂಗಸ್ತರಾನನು || ೮೬ ||

ಅ || ಹೇಗೆ ಗೋವುಗಳು ಶೃಂಗವೇಣ್ಮಾದಿ ಧೈನಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗಳು ಮಹಾಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಇಚ್ಛಿಸುವವುಗಳಾಗಿ ಸಮಸ್ತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. || ೮೬ ||

ಯ || (೨೮೫) ಸಂ ನು ವೋಚಾವಹೈ ಪುನರ್ಯತೋ ಮೇ ಮಧ್ಯಾಭ್ಯತಂ |
ಹೋತೇವ ಕ್ಷದ ಸೇ ಪ್ರಿಯಂ || ೮೭ ||

ಅ || (ಎಲೋ ವರುಣನೇ,) ಯತಃ=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, (ನೀನು) ಹೋತೇವ=ಅಗ್ನಿಯಂತೆ (ಅಗ್ನಿಯು ಹೇಗೆ ಓದನಾದಿಗಳನ್ನು ಪಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಹಾಗೆಯೇ)ಮೇ=ನನ್ನದಾದ ಆ ಭೃತಂ=ಜೆನ್ನಾಗಿ ಪೂರ್ಣವಾದ, ಮಧು, ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿದ್ದ ಸುಖವನ್ನು, ಕ್ಷದಸೇ=(ಕ್ಷದಿ ಪಚನೇ) ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿ. (ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ) ನೀನು, ಪ್ರಿಯಂ=(ನನಗೆ ಸದಾ) ಪ್ರಿಯನೋ, (ಆ ಕಾರಣದಿಂದ) ನು=ಈಗ, ಪುನಃ= ಮತ್ತೂ ಮತ್ತೂ, (ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ) ಸಂ ವೋಚಾವಹೈ=(ವಚ ಪರಿ ಭಾಷಣ)ಸಂಭಾಷಣವನ್ನು ಮಾಡುವ || ೮೭ ||

ಭಾ || ಆ ಪೂರ್ಣಂ ಮಧು ಮೋಕ್ಷ ಸ್ಥಂ ಸುಖಂ ಪಚಸಿ ಮೇಗ್ನಿವತ್ | ತತ್ಸಂಪೋಚಾ
ವಹೈ ಭೂಯಃ ಪ್ರಿಯಸ್ತ್ವಂ ಮಮ ಯತ್ನದಾ || ೮೭ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿಯು ಹೇಗೆ ಓದನಾದಿಗಳನ್ನು ಪಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಹಾಗೆಯೇ ನೀನು ನನಗೆ ಸಂ ಪೂರ್ಣವಾದ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿದ್ದ ಸುಖ ರೂಪವಾದ ಮಧುವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತೀಕರಿಸುತ್ತಿ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನೀನು ನನಗೆ ಸದಾ ಪ್ರಿಯನೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಮತ್ತೂ ಮತ್ತೂ ಸಂಭಾಷಣ ಮಾಡುವ || ೮೭ ||

ಯ || (೨೮೬) ದರ್ಶಂ ನು ವಿಶ್ವದರ್ಶತಂ ದರ್ಶಂ ರಥಮಧಿಕ್ಷಮಿ |

ಏತಾ ಜುಷತ ಮೇ ಗಿಃ || ೮೮ ||

ಅ || (ನಾನು)ನು=ಈಗ, ವಿಶ್ವ ದರ್ಶಕಂ=ಸಮಸ್ತ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ, ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ, ಆ ವರುಣನನ್ನು, ದರ್ಶಂ=ನೋಡಿದೆನು. ಅಧಿಕ್ಷಮಿ=(ಭರಾ ವಸುಮತೀ ಧಾತ್ರೀ ಕ್ಷಮಾ ವಿಶ್ವಂಭರಾಃ ವನಿಃ ಎಂಬ ಧನಂಜಯೋಕ್ತಿಯಿಂದ ಕ್ಷಮಾಂ ಅಧಿಕ್ಯತ್ಯ ವಿದ್ಯಮಾನಂ)ಭೂಮಿಯನ್ನಧಿಕರಿಸಿ ಇರತಕ್ಕ, (ಅಥವಾ ಕ್ಷಮಾಯಾಮಿತಿ ಅಧಿಕ್ಷಮಿ) ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ, ರಥಂ=ಆ ವರುಣ ರಥವನ್ನು ಕೂಡ, ದರ್ಶಂ=ನೋಡಿದೆನು. (ಹೀಗೆ ದೃಷ್ಟನಾದ ವರುಣನು) ಏತಾಃ=ವೇದ ರೂಪಗಳಾದ, ಮೇ=ನನ್ನ ಗಿರಃ=ಮಾತುಗಳನ್ನು ಜುಷತ- (ಜುಷೀ ಪ್ರೀತಿ ಸೇವನಯೋಃ) ಸೇವಿಸಲಿ. ಕೇಳಲಿ || ೧೮ ||

ಭಾ || ಅದರ್ಶಂ ತಂಚ ಸರ್ವಜ್ಞಂ ತದ್ರಥಂ ಚ ಭುವಿಸ್ಥಿತಂ | ಸುಗಿರೋ ಮೇಜುಷುತ ಚ || ೧೮ ||

ಅ || ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ವರುಣನನ್ನು, ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಆ ವರುಣನ ರಥವನ್ನು, ನೋಡಿದೆನು. ನನ್ನ ವೇದ ರೂಪಗಳಾದ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಲಿ || ೧೮ ||

ಯು || (೨೮೭) ಇಮಂ ಮೇ ವರುಣ ಶ್ರುಧೀಹವಮದ್ಯಾಚಮ್ಯಳಯಂ |

ತ್ವಾಮಮಸ್ಯುರಾಚಕೇ || ೧೯ ||

ಅ || ವರುಣ=ವರುಣನೇ, ಮೇ=ನನ್ನ, ಇಮಂ ಹವಂ=(ಹೈ(ಇ ಸ್ವರ್ಧಾಯಾಂ ಶಬ್ದೇಚ) ಈ ಆಹ್ವಾನ ವನ್ನು, ಶ್ರುಧಿ=ಕೇಳು. ಅದ್ಯಚ=ಈಗಲೇ, ಮ್ಯಳಯಂ=(ನನ್ನನ್ನು) ಸುಖಗೊಳಿಸು. ರಕ್ಷಿಸು. (ಏಕೇದರಂ) ಅಮಸ್ಯುಃ=ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವ ನಾನು, ತ್ವಾಂ=ನಿನ್ನನ್ನು ಆಚಕೇ=(ಚಕತ್ಯಪ್ತೌ ಎನುವುದಕ್ಕೆ ಆನೇಕಾರ್ಥ ದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ದರ್ಶನಾರ್ಥತ್ವವು.) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನೋಡುವೆನು. || ೧೯ ||

ಭಾ || ತ್ವಾವನೇಪ್ಸುರಹಂ ಚಕೇ | ಪಶ್ಯೇಯಂ || ೧೯ ||

ಅ || ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನಿಚ್ಛಿಸುವ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಚಕೇ=ನೋಡುವೆನು || ೧೯ ||

ಯು || (೨೮೮) ತ್ವಂ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಮೇಧಿರ ದಿವಶ್ಚ ಗೃಶ್ಚ ರಾಜಸಿ |

ಸಯಾಮನಿ ಪ್ರತಿ ಶ್ರುಧಿ || ೨೦ ||

ಅ || ಮೇಧಿರ=ವಿಶೇಷ ಪ್ರತಿಭೆಯುಳ್ಳವನೇ, (ಯಃ) ತ್ವಂ=(ಎವ)=ಯಾವ ನೀನೇ, ವಿಶ್ವಸ್ಯ=ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೆ (ಅದರದ್ವೇ ವಿವರಣವು.) ದಿವಶ್ಚ=ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೂ, ಗೃಶ್ಚ=ಭೂಲೋಕಕ್ಕೂ ಕೂಡ, ರಾಜಸಿ= (ರಾಜ್ಯದ್ವೀಪೌ) ರಾಜನಾಗಿರುತ್ತೀಯೇ, ಸತ್ಯಂ=ಅಂತಹ ನೀನು, ಯಾಮನಿ=(ಯಾ ಪ್ರಾಪನೇ. ಯಾಧಾತುಃ) ವನಿನ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು; ನಮ್ಮ ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ, ಪ್ರತಿ ಶ್ರುಧಿ=(ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯನ್ನು)ಕೇಳು. ಅಥವಾ ನಿನ್ನನ್ನು ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಮಾಡು. || ೨೦ ||

ಭಾ || ತ್ವಂ ಚ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ರಾಜಾಭವಸಿ ಮೇಧಿರಃ | ಮೇಧಾವಾನ್ ಗೃಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಶ್ಚ ಸಕಾ ಲೇಚ ಪ್ರತಿಶ್ರುಧಿ || ೨೦ ||

ಅ || ಮೇಧಿರಃ=ಪ್ರತಿಭೆಯುಳ್ಳವರುಗಳನ್ನೇ ನೀನೇ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೂ. ಅಂದರೆ ಗೃಹಿಣಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ, ರಾಜನಾಗಿರುತ್ತಿ. ನಮ್ಮ ಅಪತ್ಯಾಲದಲ್ಲೆಯೇ ವಿಜ್ಞಾನವೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳು || ೨೦ ||

ಯ || (೨೦೯) ಉದುತ್ತಮಂ ಮುಮುಗ್ಧಿ ನೋ ವಿಪಾಶಂ ಮಧ್ಯಮಂ ಚ್ಯುತ |
ಅವಾಧಮಾನಿ ಜೀವಸೇ || ೨೧ || ೧೯ || ೨೦ ||

ಅ || (ಎಲೋ ವರುಣನೇ.) ಹೀಗೆ ವಿಜ್ಞಾನವೆಂಬುದನ್ನು ನೀನು ನೋಡು. ಉತ್ತಮಂ ವಾಚಂ= ಸತ್ಯ ಗುಣಾತ್ಮಕ ಪಾಶವನ್ನು, ಉತ್=ಜೆನ್ನಾಗಿ, ಮುಮುಗ್ಧಿ=(ಮುಚ್ಚಿ ಮೋಹನೇ) ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಡಿಸು. ಮಧ್ಯಮಂಚ=ರಜೋ ಗುಣಾತ್ಮಕ ಪಾಶವನ್ನು ವಿಚ್ಯುತ=ಚ್ಯುತ (ಹಂಸಾ ಗ್ರಹನಯೋಃ) ಜೆನ್ನಾಗಿ ಭೇದಿಸು. (ಉದಾಸೀನರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ನಂಬುವ ಬಿಡಿಸು ಅವಮಾನವೇತನೋ ವ್ಯವಹಾರವಾದ ಅಥವಾ ಬಂಧನಗಳನ್ನು, ಜೀವಸೇ=ಜೀವ ಪ್ರಾಣಧಾರಣೆ) ಜೀವವು ಬಿಡಿಸು. ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಅಚ್ಯುತ=ದ್ವೇಷಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಡಿಸು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ೩ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬಿಡಿಸುವುದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಾದರೂ ಸ್ಪಷ್ಟವೇ.) || ೨೧ ||

ಭಾ || ಸ ತ್ವಂ ತ್ರಿಗುಣಪಾಶಾನೋ ಮುಮುಗ್ಧಿ ಛಿಂಧಿ ಚಾಂಜಸಾ || ೨೧ || ೧೯ || ೨೦ ||

ಅ || ಹೀಗೆ ವಿಜ್ಞಾನವೆಂಬುದನ್ನು ನೀನು ನಮ್ಮ ಸತ್ಯ ರಜಸ್ತಮ ಅತ್ಮಕ ಪಾಶಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸು. ಮತ್ತೂ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಭೇದಿಸು. || ೨೧ || ೧೯ || ೨೦ ||

ಅವ || ೨೬ನೇ ಸೂಕ್ತವು. ೧೦ ಋಕ್ಕು. ೨ ವರ್ಗ. ಅನ್ನಿರೇವತಾಕವು. ಗಾಯತ್ರ ಸೂಕ್ತವು.

ಯ || (೨೯೦) ವಸಿಷ್ಟಾಹಿ ಮಿಯೇಧ್ಯ ವಸ್ತ್ರಾಣ್ಯಾಜಾಂ ಪತೇ |
ಸೇಮಂ ನೋ ಅವ್ಹರಂ ಯಜ || ೧ ||

ಅ || ಮಿಯೇಧ್ಯ=ಸನಾ ಪವಿತ್ರನಾದ, ಉರ್ವಾಣಿ=(ಉರ್ವಾಣಿ ಪ್ರಾಣನಯೋಃ) ಒಲಿದಿಗಲಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳಾದ ಭೋಗ್ಯ ಆರ್ಣವು, ಅಥವಾ ಒಲಿದಿಗಲನ್ನು ಜನರಿಗೆ, ಪತೇ=ಸರ್ವದಾ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, (ಅಗ್ನಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ರೂಪದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಭವತೆಗಳ ಪೂಜೆಗೋಸ್ಕರ ಸನ್ನಿಹಿತನಾದ ನೀನು) ವಸ್ತ್ರಾಣಿ=ಉತ್ತಮಗಳಾದ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು, ವಸಿಷ್ಟ=ವಸ ಆಚಾರವೇ. (ನಿನ್ನನ್ನೇ) (ಅಭರಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳು) ಹಿ=ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸೇ=ಹೀಗೆ ಸೇವೆಯಾಗಿ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ನೀನು, ನೋ=ನಮ್ಮ, ಇಮಂ ಅವ್ಹರಂ=ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನ ಮಾರ್ಗವು ಅಸ್ತಿತ್ವವಾದ ಉಪವಸ್ಥಾನ, ಯಜ=ಕೊಡು. (ನಿನ್ನ ಉದ್ಧಿಷ್ಟ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು.) || ೧ ||

ಭಾ || (೧) ಅಥ ಸ್ತೋತ್ರಗ್ನಿಗೂ ವಿಜ್ಞಾನವುಗ್ನಿಗೂ (ಚೈತ್ಯಿ) ಒಪ್ಪಿಸಿ (೨) ಸರ್ವದೇವತಾಂ ಪೂಜಾಯೈ ಪ್ರೋದ್ಯತೋ ಭವಾಂ || ವಸಿಷ್ಟಾಹಿ ವಸ್ತ್ರಾಣಿ (೩) ಭೂಪತ್ಯ ರವ್ಯಲಂಕುಲ || ೪ || ೫ || ೬ || ೭ || ೮ || ೯ || ೧೦ ||

ಮೇಧ್ಯ ಹರೇ ದೇವ ಭೋಗ್ಯಾನ್ನಾನಾಂ ಸದಾ ಪತೇ | ಉರ್ಜಿತಾನಾಂ ಜನಾ
ನಾಂ ವಾ (೪) ಸ್ವಸ್ಮಿನ್ನೇ ಅಧ್ವರಂ ಯಜ || (೫) ರಮಯತ್ಯಧ್ವನಿ ಶುಭೇ ಯೇನ
ತೇನಾಧ್ವರೋ ಮುಖಃ || ೧ ||

ಅ || (ವಸಿಷ್ಠ ಎನ್ನುವುದು ೧೦ ಮುಕ್ತುಗಳುಳ್ಳ ಸೂಕ್ತವು. ಅಶ್ವಂನ ಎನ್ನುವುದು ೧೩ ಮುಕ್ತುಗಳುಳ್ಳದು. ಅದರಲ್ಲಿ ೨೦ತಿಮವಾದುದು ದೈವೇ ದೇವತಾಕವು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ೨೨ನೆದ್ದಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಆ ಮೇಲೆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ, ಅಗ್ನಿಗೆ ಯೋಗ್ಯಗಳಾದ ವಚನಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. (೨) ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ರೂಪದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳ ಪೂಜೆಗೋಸ್ಕರ ಸನ್ನದ್ಧನಾದ ನೀನು ಉತ್ತಮ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಉಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು. ಅಥವಾ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳ ಪೂಜೆಗೋಸ್ಕರ ಸನ್ನದ್ಧನಾದ ಶುನ್ಯೇಸನು ಅಗ್ನಿನಾಮಕ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾನೆ. (೩) ಸದಾ ಪವಿತ್ರನಾದ, ಅಥವಾ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಭಿಷ್ಯಕ್ತನಾದ, ಬಲಾದಿಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯಕಾರಣಗಳಾದ ಭೋಗ್ಯಗಳಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅನ್ನಗಳಿಗೆ, ಅಥವಾ ಬಲಾದಿಗಳುಳ್ಳ ಜನರಿಗೆ ಸದಾ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿಯೇ ಇರುವ, ಕ್ರೀಡಾದಿ ಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ರೂಪದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳ ಪೂಜೆಗೆ ಸನ್ನದ್ಧನಾದ ನೀನು ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಉಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು (ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿಲ್ಲದೇನೇ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನುಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಿದ್ಧವೆಂದರೆ) ಉತ್ತಮ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನುಟ್ಟುಕೊಂಡ ತನ್ನನ್ನು ಅಭರಣಗಳಿಂದಲೂ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳು. ಹೀಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ನೀನು ನಮ್ಮ ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಕೊಡು. (ಯಜ್ಞಾಂಗ ಭೂತಚರವುರೋಡಾರಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಡು.) (೪) (ಚತುರ್ಥಿ ವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಪೇಶದಿದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ವಿರೂಪುತ್ತಾರೆ.) (ಚತುರ್ಥಿಗೆ ಅಧಿಕರಣತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ನಾನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು (ಅಂದರೆ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಅಂಗಭೂತಗಳಾದ ಚರವುರೋಡಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡು.) (೫) ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಧ್ವರ ಶಬ್ದವನ್ನು ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವ ಯಾಗದಿಂದ ಶುಭವಾದ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ರಮಿಸುತ್ತಾರೋ, ಆದ ಕಾರಣ ಯಾಗವು ಅಧ್ವರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. || ೧ ||

ಋ || (೨೯೧) ನಿ ನೋ ಹೋತಾ ವರೇಣ್ಯಃ ಸದಾ ಯವಿಷ್ಯ ಮನ್ನಭಿಃ |

ಅಗ್ನೇ ದಿವಿತ್ಯತಾ ವಚಃ

|| ೨ ||

ಅ || ಯವಿಷ್ಯ=ಚಿಕ್ಕವನಾದ, ಅಗ್ನೇ=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಹೋತಾ=ಹೋತೃವಿನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ, ಹೋತೃ ನಾಮಕನಾದ, ವರೇಣ್ಯಃ=ಭಜಿಸಲರ್ಹನಾದ ನೀನು, ನಃ=ನಮ್ಮದಾದ, ವಚಃ=ಮಾತನ್ನು, ಮನ್ನಭಿಃ=(ಮನ ಜ್ಞಾನೇ) ಬುದ್ಧಿ ವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ದಿವಿತ್ಯತಾ=ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತ ನಾಗಿದ್ದರಿಂದ, (ಸಮಸ್ತ ದೇವತಾ ವಿಷಯಕವಾಗಿ) ನಿ=ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ, ಸದಾ ಯಾವಾಗಲೂ, (ಪ್ರವರ್ತಿಸು) || ೨ ||

ಭಾ || (೧) ವಚೋ ನೊ ನಿನಯಾತ್ಯಂತಂ ದಿವಿ ವ್ಯಾಪ್ತತಯಾ ಸದಾ | ಅಶೇಷದೇವಗ
ತ್ವೇನ ಮನ್ನಭಿರ್ಮಾತಿಭಿಷ್ಠಹ || (೨) ಅವನೋ ದಶದೇವೇಷು ವಹ್ನಿರ್ವಿಷ್ಣುಸ್ತು
ತತ್ಪಿತಃ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ನಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಬುದ್ಧಿ ವೃತ್ತಿಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ (ಮನ್ಯತೇ ಜ್ಞಾಯತೇ ಅಪರೋಕ್ಷೇ ಕ್ರಿಯತೇ ಯಾಭಿಃ ಬುದ್ಧಿವೃತ್ತಿಭಿಃ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ವರ್ಗ ದಲ್ಲರಕ್ಕ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಂದರೆ ಸಮಸ್ತ ದೇವತಾ ವಿಷಯಷಕವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ವಾಗಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾಡು. (೨) ಅಗ್ನಿಯು ಯವಿಷ್ಠನು ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ ಉಷಾಃ ಸ್ವಾಹಾ ಚ ಪರ್ಜನ್ಯೋ ಮಿತ್ರೋಽಗ್ನಿರ್ವರುಣೋ ವಿಧುಃ | ಪ್ರವಹೋನಿರುದ್ಧ ಇಂದ್ರೋನೋ ರುದ್ರೋ ವಾಣೇ ಚ ಮಾರುತಃ | ಎಂದು ಹೇಳಿದವಾಯು ಭಾರತೀ ಮೊದಲಾದ ೧೦ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಅಧನುನು. (ಆದ ಕಾರಣ ಯವಿಷ್ಠನು.) (ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಹೇಗೆ ಯವಿಷ್ಠನೆನ್ನಿಸುವನು ಎಂದರೆ) ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಯವಿಷ್ಠನಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯಾನುಕನಾಗಿದ್ದು ದರಿಂದಲೂ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಯವಿಷ್ಠತ್ವವು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ; ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಯವಿಷ್ಠನೆನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ || ೨ ||

ಯ || (೨೯೨) ಆ ಹಿ ಸ್ಮಾ ಸೂನವೇ ಪಿತಾಃ ಪಿಯಾಜತ್ಯಾಸಯೇ | ಸಖಾ ಸಖೇ ವರೇಣ್ಯಃ || ೨ ||

ಅ || ವರೇಣ್ಯಃ ಶ್ರೀಷ್ಠನಾದ, ಪಿತಾಃ (ನನ್ನ) ತಂದೆಯಾದ (ಈ ಅಗ್ನಿಯು) ಸೂನವೇ ಪುತ್ರನಾದ (ನನಗಾಗಿ) ಅಥವಾ. ಸಖಾ (ನನ್ನ) ಸಖಿಯಾದ (ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಸಖೇಃ=ಸಖಿಯಾದ ನನಗೋಸ್ಕರ ಆ ಯಜತಿ ಹಿಷ್ಠ=ಅಗ್ನಿಯು ನನಗೆ ಅಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದನು. (ನನ್ನೊಡನೆ ಇರುವಂತೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು) ಅಥವಾ ಅಪಿಃ-(ಆ ಪ್ಲಾಲ್ಯ ವ್ಯಾಪೌ ವ್ರಾಪ್ಯನಾದ, (ನನಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ) ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಆಪಯೇಃ(ಭೃತ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ಹೊಂದತಕ್ಕ (ನನಗೋಸ್ಕರ) ಆ ಯಜತಿ ಹಿಷ್ಠ=ಅಗ್ನಿಯು ನನಗೆ ಅಭೀಷ್ಟನನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನೊಡನೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಇರುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. (ಇದರಿಂದ ಜೀವೇತ್ಸರರಿಗೆ ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಸಂಬಂಧವು ಉಕ್ತವಾಯ್ತು.) || ೩ ||

ಭಾ || ಸಖೇ ಚ ಸೂನವೇ ಮಹ್ಯಮಾಯಜತ್ಯೇಷ ದೇವತಾಃ | ಅಪಿ ಪ್ರಾಪ್ನೋ ಮಮ ಸ್ವಾಮಾ ಭೃತ್ಯಾನ್ಮಹ್ಯಮಾಸಯೇ || ೩ ||

ಅ || ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಪುತ್ರನಾದ ನನಗಾಗಿ, ಅಥವಾ ಸಖಿಯಾದ ನನಗಾಗಿ, ಅಥವಾ ಅಪಿಃ=ಪ್ರಾಪ್ಯ ನಾದ, ಅಂದರೆ ನನಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ಈ ಅಗ್ನಿಯು, ಭೃತ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹೊಂದತಕ್ಕ ನನಗೋಸ್ಕರ (ನನ್ನ ಅಭೀಷ್ಟ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ) ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. || ೩ ||

ಯ || (೨೯೩) ಆ ನೋ ಬರ್ಹಿ ರಶಾದಸೋ ವರುಣೋ ಮಿತ್ರೋ ಅರ್ಯಮಾ | ಸೀದಂತು ಮನುಷೋ ಯಥಾ || ೪ ||

ಅ || (ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ) ವರುಣಃ=ವರುಣನೂ, ಮಿತ್ರಃ= ಮಿತ್ರನು, ಅರ್ಯಮಾ= ಸೂರ್ಯನು ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ರಶಾದಸಃ=ಕೆಟ್ಟ ಸುಖವುಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳು, ನಃ=ನಮ್ಮ ಬರ್ಹಿಃ=ಯಜ್ಞವನ್ನೂ ಕುರಿತು, ಅ= ಎಂದು, ಮನುಷೋ ಯಥಾ=ಮನುಷ್ಯರು ಹೇಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರಾಗುತ್ತಾರೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭೂತರಾಗಿ, ಸೀದಂತು (ಷಡ್ವಲ್ ವಿಶರಣ ಗತೃವಸಾದನೇಷು) ಕೂತು ಕೊಳ್ಳಲಿ || ೪ ||

ಋ || (೨೯೪) ಪೂರ್ವಾ ಹೋತರಸ್ಯ ನೋ ಮಂದಸ್ವ ಸಖ್ಯಸ್ಯ ಚ |

ಇಮಾ ಉಷುಶ್ರುಧೀ ಗಿರಃ ||

|| ೫ || ೨೦ ||

ಅ || ಪೂರ್ವಾ=ಪೂರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ, ಹೋತಃ=ಹೋತನೆನಿಸಿದ ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಅಸ್ಯ ಹೀಗೆ ಸ್ತುತಿಸುವ, ಸಖ್ಯಸ್ಯ ಚ=ಸುಖಿಯೂ ಆದ, ನಃ=ನನಗಾಗಿ, ಮಂದಸ್ವ=(ಮದೀಹರ್ಷೇ) ಸುಖವನ್ನು ಮಾಡು. ಅಥವಾ ಈ ಸುಖಿಯಾದ ನನ್ನನ್ನು, ಮಂದಸ್ವ=ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸು. ಅಥವಾ ನನಗೆ ಪೂಜ್ಯರಾದ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ಉಪಕಾರಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಮಂದಸ್ವ=ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸು. ಇಮಾ=ಈ ನನ್ನದ್ದಾದ, ಗಿರಶ್ವ=ಪ್ರಾರ್ಥನಾರೂಪಿಗಳಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೂಡ, ಸುಶ್ರುಧಿ ಉ=ಜಿನ್ನಾಗಿ, ಸ್ವಯಿ ವಾಗಿ ಕೇಳು. || ೫ ||

ಛಾ || ಅಸ್ಯ ಮೇಘೇ ಕುರು ಮದಂ ಸ್ವಾತಂತ್ರಾನ್ಮಾದಯವ್ವ ವಾ ||

|| ೫ || ೨೦ ||

ಅ || ಹೀಗೆ ಸ್ತುತಿಸುವ ಮತ್ತು ಸುಖಿಯೂ ಆದ ನನಗೋಸ್ಕರ, ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟು ಮಾಡು. (ಮಂದಸ್ವ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ರೀತ್ಯಂತರದಿಂದಲೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ-) ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯರೂಪ ಕಾರಣದಿಂದ ಉಪ್ಪನಾದ ಛೇಡ ಉಳ್ಳ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಛೇಡ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿ ಮಂದಸ್ವ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಮಾದಯಸ್ಯ ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಏವಂ ಚ ಈ ಸುಖಿಯಾದ ನನ್ನನ್ನು ಅಥವಾ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ಉಪಕಾರಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸು || ೫ || ೨೦ ||

ಋ || (೨೯೫) ಯಚ್ಚಿದ್ಧಿ ಶಶ್ವತಾ ತನಾ ದೇವಂ ದೇವಂ ಯಜಾಮಹೇ |

ತೇ ಇದ್ಧಾ ಯತೇ ಹವಿಃ

|| ೬ ||

ಅ || ಶಶ್ವತಾ=ಸಮಸ್ತ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ತನಾಚಿತ್=ವಿಸ್ತರವಾಗಿ (ಸಮಸ್ತ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ) ಕೂಡ, (ಇತಕ್ಕ ಯಜಮಾನರಾದ ನಾವೆಲ್ಲರೂ) ಯತ್=ಯಾವಾಗ, ದೇವಂ ದೇವಂ=ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಯಜಾಮಹೇ=ಪೂಜಿಸುತ್ತೇವೋ, (ಆಗ) ತೇ ಇತ್=ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯೇ, ಹವಿಃ=ಹವಿಸ್ಸು, ಹೂಯಿತೇಹಿ=ಹೋಮಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವು || ೬ ||

ಛಾ || ಶಶ್ವದ್ವಿಸ್ತರತಃ ಸರ್ವಾನ್ ಯದಾ ದೇವಾನ್ ಯಜಾಮಹೇ | ತದಾ ತ್ವಯೇವ ಹಿ ಹವಿಹೋಯತೇ ||

|| ೬ ||

ಅ || ಸಮಸ್ತ ದೇವ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಯಜಮಾನರಾದ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಯಾವಾಗ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತೇವೋ, ಆಗ ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಹವಿಸ್ಸು ಹೋಮಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ || ೬ ||

ಋ || (೨೯೬) ಪ್ರಿಯಾ ನೋ ಅಸ್ತು ವಿಕೃತಿರ್ಹೋತಾ ವಂದೋ ವರೇಣ ||

ಪ್ರಿಯಾಃ ಸ್ವಗ್ನಯೋ ವಂದಂ ||

|| ೭ ||

ಅ || ವಿಶ್ವತಃ=ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು ಮಂದ್ರಃ=ಸುಖವನ್ನಂಟು ಮಾಡುವವನು, ವರೇಣ್ಯಃ = ಭಜನೀಯನು, ಹೋತಾ = ಹೋತ್ವ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನು, ಇಂತಹ ಅಗ್ನಿಯು, ನಃ = ನಮಗೆ, ಪ್ರಿಯಃ = ಪ್ರಿಯನು, ಆಸ್ತು = ಆಗಲಿ. (ಇಂತಹ ಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ನೀನು ನಮಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗು.) ಸ್ವಗ್ನಯಃ = ಶೋಭನವಾದ ಅಗ್ನಿಯುಳ್ಳ (ಅಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ) ನಾವು ಕೂಡ, ಪ್ರಿಯಾಃ = (ಅತನಿಗೆ) ಪ್ರಿಯರು ಆಗುವೆವು. || ೭ ||

ಭಾ || ಸ ಪ್ರಿಯೋ ಭವ | ಮಂದ್ರೋ ಮದಕರಃ || ೭ ||

ಅ || ಇಂತಹ ಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ನೀನು ಪ್ರಿಯನಾಗು. ಮಂದ್ರಃ = ಸಂತೋಷವನ್ನಂಟುಮಾಡುವವನು. || ೭ ||

ಯ || (೨೯೭) ಸ್ವಗ್ನಯೋ ಹಿ ವಾಯುಂ ದೇವಾಸೋ ದಧಿರೇ ಚ ನಃ |

ಸ್ವಗ್ನಯೋ ಮನಾಮಹೇ || ೮ ||

ಅ || ಸ್ವಗ್ನಯಃ= ಪ್ರಶಸ್ತ ಅಗ್ನಿಯುಳ್ಳ, ದೇವಾಃ=ದೇವತೆಗಳು, ನಃ=ನಮಗಾಗಿ, ವಾಯುಂ= ಅಂಗೀಕಾರಾರ್ಥವಾದ, ದ್ರವ್ಯವನ್ನು, ದಧಿರೇ=ಕೊಟ್ಟರು. ಹಿ=ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. ಚ=ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿದರು ಸ್ವಗ್ನಯಃ=ಪ್ರಶಸ್ತ ಅಗ್ನಿಯುಳ್ಳ ನಾವೂ ಕೂಡ, (ಆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು) ಮನಾಮಹೇ= ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. ಪೂಜಿಸುತ್ತೇವೆ.

ವಿ || ನಾವು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದು, ದೇವತೆಗಳು ನಮಗೆ ವಿಶ್ವ ದಾನ ಮಾಡಲಾದುದು ಎಲ್ಲ ವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಇದೆಲ್ಲವೂ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ಆಗತಕ್ಕದ್ದು. ಅಂದರೆ ನಾವು ಅಗ್ನಿ ರೂಪವಾದ ಅಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡುವುದು, ಪೂಜಿಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟರಾದ ದೇವತೆಗಳು ನಮಗೆ ದ್ರವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ದಾನ ಮಾಡುವರು. || ೮ ||

ಯ || (೨೯೮) ಅಥಾ ನ ಉಭಯೇಷಾಮವೃತ್ತ ಮರ್ತ್ಯಾನಾಂ |

ಮಿಥಃ ಸಂತು ಪ್ರಶಸ್ತಯಃ || ೯ ||

ಅ || ಅಮೃತಮೃತಿರಹಿತನೇ, ಅಥ=ಮತ್ತು, ಉಭಯೇಷಾಂ=ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪುರುಷರು ಎಂದು ಎರಡು ವರ್ಗದವರಾದ, ನಃ= ನಮ್ಮ, ಮರ್ತ್ಯಾನಾಂ=ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ, ಮಿಥಃ=ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ, ಪ್ರಶಸ್ತಯಃ=(ಪ್ರಪೂರ್ವಾರ್ಥ ಕಂಸು ಕಥನೇ) ಸ್ತುತಿಗಳು, ಸಂತಃ=ಆಗಲಿ. (ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪ್ರೀತಿಯುಂಟಾಗಲಿ) || ೯ ||

ಭಾ || ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಪುಂಸಾಂ ಚೋಭಯವರ್ಗೀಣಾಂ || ೯ ||

ಅ || ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪುರುಷರು ಎಂದು ಎರಡು ವರ್ಗದ ಮನುಷ್ಯರು || ೯ ||

ಋ || (೨೯೯) ವಿಶ್ವೇಭಿರಗ್ನೇ ಅಗ್ನಿಭಿರಿಮಂ ಯಜ್ಞಮಿದಂ ವಚಃ |

ಚನೋ ಧಾಃ ಸಹಸೋ ಯಹೋ

|| ೧೦ || ೨೧ || ೨೬ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ವಿಶ್ವೇಭಿಃ=ಎಲ್ಲಾ, ಅಗ್ನಿಭಿಃ=ಅಗ್ನಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಇಮಂ=ಈ ನಮ್ಮದಾದ, ಯಜ್ಞಂ=ಯಾಗವನ್ನು, ಇದಂ ವಚಃ=ಈ ಮಾತನ್ನೂ ಕೂಡ, (ಸ್ವೀಕರಿಸು.) ಸಹಸಃ=ಬಲದೇವತೆಯಾದ ವಾಯು ದೇವರ, ಯಹೋ=ಪುತ್ರನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ (ನೀನು) ಚನಃ=ಸುಖವನ್ನು, ಧಾಃ= (ದುಃಖಾಧಾರಣ ಪ್ರೋಷಣಯೋಃ) ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕೊಡು || ೧೦ || ೨೧ || ೨೬ ||

ಭಾ || (೧) ಚನಃ ಸುಖಂ ಧಾ ಅಸ್ಮಾಸು (೨) ವಾಯೋಃ ಪುತ್ರೋಽಗ್ನಿರೇವ ಚೇತ್ | ಭಗ
ವಾವ್ ವಾಯುನಾ ವ್ಯಂಗ್ಯೋ || ೧೦ || ೨೧ || ೨೭ ||

ಅ || (೧) ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಚನಃ=ಸುಖವನ್ನೂ, ಕೊಡು. (೨) (ಸಹಸೋ ಯಹೋ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಅಗ್ನಿ ಯಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರಮದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಅಗ್ನಿಯೇ ವಾಯುವಿನ ಪುತ್ರ ನೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿತನಾದರೆ ಆಗ ಸಹಸಃ=ವಾಯುದೇವರ, ಯಹೋ=ಪುತ್ರನೇ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಪರಮಾತ್ಮನು ವಿವಕ್ಷಿತನಾದರೆ, ಆಗ ವಾಯು ದೇವರಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಂಗ್ಯನು ಎಂದರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಾ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡು, ಸಹಸಃಯಹೋ ವಾಯುವಿನಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಂಗ್ಯನೇ ಎಂದು ವಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು.

ವಿ || (೧) ವಾಯು ದೇವರು ಭಗವದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ರುದ್ರೇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿ ಪ್ರಕಟೀಕರಿಸುತ್ತಾ ವಾಯುವಿನಿಂದ ವ್ಯಂಗನಾಗುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಕೂಡ ವಾಯುಪುತ್ರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ ಪ್ರಾಣೋ ವಾವ ಮಹಾನ್ ಸಹ ಓಜೋ ಬಲಮಿತ್ಯಾ ಚಕ್ಷತೇ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಹ ಶಬ್ದವು ವಾಯುವಾಚಕವು ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವು (೨) ಅಪತ್ಯಂ ಯಹುಃ ಸೂನುಃ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಯಹು ಶಬ್ದವು ಅಪತ್ಯ ನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿತವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಯಹು ಶಬ್ದವು ಅಪತ್ಯ ವಾಚಕವು || ೧೦ || ೨೧ || ೨೮ ||

ಅ ನ || ಅಶ್ವಂನ ಎನ್ನುವುದು ೨೭ನೇ ಸೂಕ್ತವು. ೧೩ ಋಕ್ಕುಗಳು. ೩ ವರ್ಗಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ೨೦ತಿಮು ರಾಮದು ದೈವೀದೇವತಾಕವು. ತ್ರಿಷ್ಪದ ಭಂದಸ್ಥವು. ಇತರಗಳು ಅಗ್ನಿದೇವತಾಕಗಳೂ ಗಾಯತ್ರೀ ಭವಸ್ಥ ಗಳು

ಋ || (೩೦೦) ಅಶ್ವಂ ನತ್ವಾ ವಾರವಂತಂ ವಂದಧ್ಯಾ ಅಗ್ನಿಂ ನಮೋಭಿಃ |

ಸಮ್ರಾಜಂತಮಧ್ವರಾಣಾಂ

|| ೧ ||

ಅ || (ನಾನು) ಅಧ್ವರಾಣಾಂ=ಯಜ್ಞಗಳಿಗೆ ಸಮ್ರಾಜಂತಂ=ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ವಾರವಂತಂ ವಡ ವಾಮುಖನೆನಿಸಿದ, ಅಗ್ನಿಂ ತ್ವಾ=ಅಗ್ನಿಯಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಅಶ್ವಂನ=ಅಶ್ವರೂಪನಾದ ನಿನ್ನನೆಂಬಂತೆ, ನಮೋಭಿಃ= ನಮಸ್ಕಾರ ರೂಪಗಳಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ, ವಂದಧ್ಯಾ = (ವದಿ ಅಭಿವಾದನಸ್ಮತ್ಪ್ರೋಃ) ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅಥವಾ ಸ್ತುತಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ನಮಸ್ಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ (ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತೇನೆ.) ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ

ಅಶ್ವವನ್ನೆಂಬಂತೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣು ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಅಶ್ವಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯಾಗ ನಿಯಾಮಕತ್ವವೂ ವಂದ್ಯತ್ವವೂ ಕೂಡಲಾರದು.

ಭಾ || (೧) ವಾರವಾನ್ ವಡವಾಮುಖಃ || (೨) ಸ್ವದೃಷ್ಟಾಂತೋ ಹರೀರ್ಯಸ್ಮಾತ್ ವಿಷ್ಣುಃ
ಸ್ವ ವಡವಾಮುಖಃ || ೧ ||

ಅ || (೧) (ವಾರವತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ದಕಾರ ಲಕಾರಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವಾರಂ=ವಾಲಂ ಡಕಾರ ಲಕಾರಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವಾಲಂ=ವಾಡಂ ವಾಡಮೇವ ವಾಡಂ. ವಡವಾಮುಖಃ ಇದಂ ಮುಖಂ ವಾಡಂ ತತ್ ಅಸ್ಯಾಸ್ತಿತಿ ವಾರವಾನ್. ಅಂದರೆ ವಡವಾ ಮುಖವು. (ವಡವಾಗ್ನಿಯು). ಅಥವಾ ವಾರಾಂ ಸಮೂಹಃ = ಜಲಗಳ ಸಮುದಾಯವು ವಾರಂ = ಸಮುದ್ರೋದಕವು. ತತ್ ಅಸ್ಯ ಅಸ್ತಿ ಸಮುದ್ರ ಜಲವು ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ ಭಕ್ತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅದ ಕಾರಣ ವಾರವಾನ್. ಅಥವಾ ಗುಣಸಮುದಾಯವು ವನು. ಅಥವಾ ಭಕ್ತರ ಸಮುದಾಯವು ವನು ಎಂದರ್ಥವು. (೨) (ಅಶ್ವಂ ನ ಎನ್ನುವುದರ ತಾತ್ಪರ್ಯಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಯಾನ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ಅಶ್ವವು (ಅಂದರೆ ಅಶ್ವಸ್ವರೂಪೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಭೂದಶ್ವರೂಪಾಜ್ಞಾನಾರ್ದನಾತ್ | ತತ್ರ ಸನ್ನಿಹಿತೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಅಶ್ವರೂಪಃ ಸ್ವಾಯಂ ಪ್ರಭುಃ || ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಹದಾರಣ್ಯಕಥಾಪ್ರಾಂಶೋಕ್ತ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಅಶ್ವಾಂತರ್ಗತವಾದ ಅಶ್ವಾಕಾರ ಮೂರ್ತಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ವಡವಾಮುಖನೂ, ಕೂಡ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೋ, ಅದಕಾರಣ ಶ್ರೀ ಹರಿಗೆ ತಾನೇ ದೃಷ್ಟಾಂತನು.

ವಿ || (೧) ಸ್ವೀರೂಪವಾದ ಕುದುರೆಯು ವಡವಾ ಎನ್ನುವುದಿದೆ. ವಡವಾಮುಖಃ ಮುಖವಿವ ಮುಖಂ ಯಸ್ಯ=ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆಯ ಮುಖದಂತೆ ಮುಖವುಳ್ಳವನು. ಇದು ಸಮುದ್ರದೊಳಗಿರುವ ವಡವಾಗ್ನಿ ರೂಪವು (೨) ಭೂತಾದಿಭೂತೋಽಂಬು ನಿಧಾನ ಮಧ್ಯೇ ಭೂತ್ವಾ ಹರಿಃ ಸರ್ವಹರೋತಿಧಾನೂ | ಆಗಾಥ ಮಂಥೋ ವಿದಧಾತಿ ಭಸ್ಮಯೋ ವಾಡವಾಗ್ನಿರ್ವಹರರ್ವಿಚಿಂತ್ಯಃ || ಎಂದು ನೃಸಿಂಹ ಧ್ಯಾನ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಡವಾಗ್ನಿ ಸ್ವರೂಪನಾದ ನರಸಿಂಹನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. (೩) ಹಯಗ್ರೀವರೂಪಿ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಗಂಡು ಕುದುರೆಯ ಮುಖಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾದ ಮುಖವುಳ್ಳವನು. ಸ್ವೀರೂಪೋ ವಯೋರ್ವನಾನ್, ತಥೈವ ವಡವಾವಕ್ತ್ರಃ ಎಂದು ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೇಳಿದೆ. || ೧ ||

ಯ || (೨೦೧) ಸ ಘಾ ನಃ ಸೂನುಃ ಶವಸಾ ಪೃಥುಪ್ರಗಾಮಾ ಸುಶೇವಃ |
ವಿಾಢ್ಠಾ ಅಸ್ಮಾಕಂ ಬಭೂಯಾತ್ || ೨ ||

ಅ || ಶವಸಾ = ಬಲರೂಪನಾದ ವಾಯುವಿನ ಸೂನುಃ = ಪುತ್ರನಾದ, ಅಥವಾ ಶವಸಾ = ವಾಯುದೇವರಿಂದ ಕೂಡಿ, ಸಃ = ಶುನಶ್ಚೇಕ ಮೊದಲಾದ ಶುನಿಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಸೂನುಃ = ಪುತ್ರನಾದ, ಪೃಥುಪ್ರಗಾಮಾ = ಬಹು ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ, ಸಃ = ಆ ಅಗ್ನಿಯು, ನಃ = ನಮಗೆ, ಸುಶೇವಃ = ಸುಖವನ್ನಂಟುಮಾಡುವವನು, ಬಭೂಯಾತ್ ಆಗಲಿ. ಸಃ ಘಃ = ಆ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಅಸ್ಮಾಕಂ = ನಮಗೆ, ವಿಾಢ್ಠಾನ್ = ಸಮಸ್ತ ಅಭಿಷ್ಠವನ್ನು ಕೊಡುವವನೂ, ಸ್ವಾಮಿಯೂ ಕೂಡ, ಬಭೂಯಾತ್ = ಆಗಬೇಕು. || ೨ ||

ಭಾ || (೧) ಸೂನುಃ ಸ ಶವಸೋ ವಾಯೋಃ ಪ್ರಭುಜ್ಞಾನಃ ಸುಶೇವಕೃತ್ | ಸುಖಕೃನ್ನೋ
ಭವೇನ್ನೀಡ್ವಾನ್ ಸ್ವಾಮಿ ನಃ ಸೂನುರೇವನಾ | ವ್ಯಂಗ್ಯತ್ವಾದ್ವಾಯುನಾ ಸಾರ್ಥಂ
ಸುಶೇವಃ ಸುಸುಖಾತ್ಮಕಃ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಬಲರೂಪನಾದ ವಾಯುವಿನ ಪುತ್ರನಾದ, ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಪ್ರಕೃಷ್ಟ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಆ ಅಗ್ನಿಯು
ನಮಗೆ ಸುಶೇವಕೃತ್ ಅಂದರೆ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಸುಖಕಾರಿಯು ಆಗಬೇಕು. ಮತ್ತು ನಮಗೆ ಅಭೀಷ್ಟದಾಯಕನೂ
ಸ್ವಾಮಿಯೂ ಆಗಬೇಕು. (ವೀಡ್ವಾನ್=ಮಿಹಸೇಚನೇ) (೨) (ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ) (೧)
ವಾಯುವಿನ ಮತ್ತು ಶುನಶೇವಾದಿ ಋಷಿಗಳಾದ ನಮ್ಮ ಪುತ್ರನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಸುಖಕಾರಿಯಾಗಬೇಕು.
(ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ವಾಯುವಿನ ಮತ್ತು ಋಷಿಗಳ ಪುತ್ರನಾಗುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಶ್ರೀ ವಾಯುದೇವರು ಹಾಗೆಯೇ
ಋಷಿಗಳು, ಭಗವದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಅಂತೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅವರಿಂದ ವ್ಯಂಗ್ಯನಾಗುವ
ಪ್ರಯುಕ್ತ ವಾಯುವಿನ ಹಾಗೂ ಋಷಿಗಳ ಪುತ್ರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಾಯುವಿನಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು
(ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಾಯುಗಳು) ಅಭೀಷ್ಟದಾಯಕನಾ (೦೨) ಗಲಿ. (ಸುಶೇವಃ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಾಂತರವನ,
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಸುಶೇವಃ=ಪೂರ್ಣ ಸುಖಸ್ವರೂಪನು. || ೨ ||

ಯ || (೨೦೨) ಸ ನೋ ದೂರಾಚ್ಛಾಸಾಚ್ಚ ನಿ ಮರ್ತ್ಯಾದಘ್ನಾಯೋಃ ||

ಪಾಹಿ ಸದಮಿದ್ವಿಶ್ವಾಯುಃ

H ೨ ||

ಅ || ವಿಶ್ವಾಯುಃ=ಪೂರ್ಣವಾದ ಆಯುಷ್ಯವುಳ್ಳ, (ನಿತ್ಯನಾದ) ಸಃ=ಆ ಅಗ್ನಿಯಾದ ನೀನು, ನಃ=
ನಮ್ಮ, ಸದಂ ಇತ್=ಸೀದಂತ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಜನಾಃ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೂರಾಚ್ಛಾ=
ದೂರದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ, ಆಸಾಚ್ಛ=ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೂ ಇರತಕ್ಕ, ಅಘ್ನಾಯೋಃ=ಪಾಪಕ್ಕಾಗಿ ಆಯುಷ್ಯವುಳ್ಳ, ಅಥವಾ
ಪಾಪನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಗತಿಯುಳ್ಳ, ಮರ್ತ್ಯಾತ್=ಮನುಷ್ಯನದ್ದೆಕೆಯಿಂದ, ನಿ=ನಿಶ್ಚಿತ ಹೇಗೆ ಅದೀತೋ ಧಾತೇ,
ಪಾಹಿ=ರಕ್ಷಿಸು. || ೨ ||

ಭಾ || ಆಸಾತ್ಸಮೀಪತಶ್ಚಾಸ್ಮಾನಘ್ನಾರ್ಥಾಯೋರ್ನಿಪಾಹಿ ಚ | ಪ್ರತಿ ಪ್ರತಿ ಸದೋ ನಿತ್ಯೋ
ವಿಶ್ವಾಯುಃ || ೩ ||

ಅ || ಪೂರ್ಣ ಆಯುಷ್ಯವುಳ್ಳ ಅಂದರೆ ನಿತ್ಯನಾದ ಅಗ್ನಿಯಾದ ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಾನ
ಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ದೂರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೂ ಇರತಕ್ಕ ಪಾಪಕ್ಕಾಗಿ ಆಯುಷ್ಯವುಳ್ಳ, ಮತ್ತು ಪಾಪಕ್ಕಾಗಿ
ಸಂಚರಿಸುವ ಮನುಷ್ಯನ ದೆಕೆಯಿಂದ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ರಕ್ಷಿಸು. || ೩ ||

ಯ || (೨೦೩) ಇಮಮೂ ಷಂ ತ್ವಮಸ್ಮಾಕಂ ಸನಿ ಗಾಯತ್ರಂ ನವ್ಯಾಂಸಂ |

ಅಗ್ನೇ ದೇವೇಷು ಪ್ರಪೋಚಃ

|| ೪ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿ=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ತ್ವಂ=ನೀನು ಅಸ್ಮಾಕಂ=ನಮ್ಮ, ಇಮಂ=ಈ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು, ಸನಿ=
(ಷಣುದಾನೇ) ದಾನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನಾಗಿ, (ಅಂದರೆ ನನಗೆ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡು ಎಂಬ ವಚನದಿಂದೊಡಗೂಡಿ

ಧನ್ಯಾಗಿ ಗಾಯತ್ರಂ=(ಈ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರಿಯು ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ) ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ತೇ ಸ್ವರೂಪ ವಾಗಿ ಇರತಕ್ಕದನ್ನಾಗಿ ನಮ್ಯಾಂಸಂ=ಅತಿ ನೂತನವನ್ನಾಗಿ, ಅತ್ಯಂತ ಅಪೂರ್ವವಾದುದನ್ನಾಗಿ, ಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದನ್ನಾಗಿ, ದೇವೇಷು=ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ, ಸುಪ್ರಪೋಷಿ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಿ- ಮತ್ತು ಉ=ಅದರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳು. (ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡು) || ೨: ||

ಭಾ || ತ್ವಮಿಮಾಂ ಸ್ತುತಿಂ | ಸನಿಂ ದಾನಸ್ವರೂಪಾಂ ಚ ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಆತ್ಮಿಕಾಂ |
ನಮ್ಯಾಂಸಂ ಸ್ತುತಿಷು ಶ್ರೇಷ್ಠಾಂ ವದ ದೇವೇಷು ಸಾದರಂ || ೪ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿಯೇ ನೀನು ಈ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ದಾನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನಾಗಿಯೂ, ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ತೇ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದನ್ನಾಗಿಯೂ, ಅತಿ ಅಪೂರ್ವವಾದುದನ್ನಾಗಿಯೂ, ಸ್ತುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದನ್ನಾಗಿಯೂ ಅದರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳು (ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡು) || ೪ ||

ಯ || (೩೦೪) ಆ ನೋ ಭಜ ಪರಮೇಷ್ಠಾ ವಾಚೇಷು ಮಧ್ಯಮೇಷು |

ಶಿಕ್ಷಾ ವಸ್ತೋ ಅಂತಮಸ್ಯ || ೫ || ೨೨ ||

ಅ || (ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ ನೀನು) ಪರಮೇಷು=ಉತ್ತಮಗಳಾದ, ವಾಚೇಷು=ಅನ್ವಗಳಲ್ಲಿ, ನೇ=ನಮ್ಮನ್ನು ಆ ಭಜ=ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡು, ಮಧ್ಯಮೇಷು=ಮಧ್ಯಮ ಅನ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಭಜ= ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡು. ಅಂತ ಮಸ್ಯ (ನಾಜನೋ) = ಜ್ಞಾನ ರೂಪವಾದ ವಸ್ತು= ದ್ರವ್ಯಕ್ಕಾಗಿ, ಶಿಕ್ಷೆ= (ನಮ್ಮನ್ನು) ಶಿಕ್ಷಿಸು.

ವಿ || (೧) ಇಲ್ಲಿ ಪರಮ ಮಧ್ಯಮರನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಅಧಮರನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ವಾಚ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (೨) ತಥಾಚ, ಉತ್ತಮ ಮಧ್ಯಮ ಅಧಮ ಭೋಗಗಳನ್ನು ನಾವು ಭೋಗಿಸುವಾಗ ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಕನಾಗಿ ಹೊಂದು. ನಿನ್ನಿಂದ ರಕ್ಷಿತರಾದ ನಾವು ಸಮಸ್ತ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವವರು ಆಗುವೆವು. || ೫ || ೨೨ ||

ಭಾ || (೧) ಉತ್ತಮಾಧಮಮಧ್ಯೇಷು ಭೋಗೇಷ್ವಸ್ಮಾನವಾಪ್ನುಹಿ | ರಕ್ಷಕಪ್ತೇನ (೨)
ಶಿಕ್ಷಾಸ್ಮಾನ್ ಜ್ಞಾನವಸ್ತುರ್ಥಮೇವ ಚ | (೩) ಅಂತೇ ಮೋಕ್ಷೇವಿರತ್ಪೇನ ಜ್ಞಾನ
ವಂತಮಮುಚ್ಯತೇ || ೫ || ೨೨ ||

ಅ || (೧) ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ ಉತ್ತಮ ಮಧ್ಯಮ ಅಧಮ ಭೋಗಗಳನ್ನು ನಾವು ಭೋಗಿಸುವಾಗ ರಕ್ಷಕನಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಹೊಂದು. (ನಮ್ಮನ್ನು ನೀನು ರಕ್ಷಿಸಿದರೆ ನಾವು ಸಮಸ್ತ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸು ವೆವು. (೨) ಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸು. (ಭಗವದ್ಗಾನವಸ್ತು ಮುಖ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಬೇಕಲ್ಲದ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದಲ್ಲ, ಎನ್ನುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ವಿವ ಶಬ್ದವು) (೩) ಅಂತಮ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಫಲವು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದೆಂದರೆ) ಸಂಸಾರದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಂ ದರೆ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿ ಪ್ರಮಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ಅಂತಮವು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತೂ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿ ಪ್ರಮಿತವಾದ ಜ್ಞಾನವು ಅಂತಿಮವೆನಿಸುತ್ತದೆ. || ೫ || ೨೨ ||

ಯು || (೩೦೫) ವಿಭಕ್ತಾಽಽ ಚಿತ್ರಭಾನೋ ಸಿಂಧೋರೂರ್ಮಾ ಉಪಾಕ

ಅ | ಸದೋ ದಾಶುಷೇ ಕ್ಷರಸಿ

|| ೬ ||

ಅ || ಚಿತ್ರಭಾನೋ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತಮ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, (ನೀನು) ಸಿಂಧೋ=ಕ್ಷೀರ ಸಮುದ್ರದ, ಉರ್ಮೋಃ=ಅಲೆಗಳ ಉಪಾಕೇ=ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ, (ಇದ್ದವನಾಗಿ) (ಕ್ಷೀರ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದವನಾಗಿ) ಆ ವಿಭಕ್ತಾ=ಜಿನ್ನಾಗಿ ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಭೋಗವನ್ನು ವಿಧಾಗಮಾಡಿ ಕೊಡುವವನಾಗಿ, ಅಸಿ = ಅಗಿರುತ್ತಿ. ದಾಶುಷೇ=ಯಜಮಾನನಿಗೋಸ್ಕರ, ಸದ್ಯಃ=ತತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ, ಸಾವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ, ಕ್ಷರಸಿ = (ಕ್ಷರದಾನೇ) ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ (ನಿಖಿಲ ಇಷ್ಟವನ್ನು) ಕೊಡುತ್ತಿ. || ೬ ||

ಭಾ || (೧) ಕ್ಷೀರಾಭ್ಯೂಮಿ ಸಮೀಪಸ್ಥೋ ಮುಕ್ತಭೋಗವಿಭಾಗದಃ || ಯಜ್ಞ
ಮಾನಾಯ ಸದ್ಯಶ್ಚ ಕ್ಷರಸ್ಯಖಿಲಮಾಪ್ತಿಕಂ || (೨) ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಮತೇಜಸ್ತಾ ಚಿತ್ರ
ಭಾನುಹರಿಃ ಸ್ಯತಃ || ೬ ||

ಅ || (೧) ನೀನು ಕ್ಷೀರ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದವನಾಗಿ, ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಭೋಗ ವಿಶೇಷವನ್ನು ತರತನು ಭಾವದಿಂದ ಕೊಡುವವನಾಗುತ್ತಿ. ಯಜಮಾನನಿಗೆ ತತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ನಿಖಿಲ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿ. (೨) ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಉತ್ತಮ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ಚಿತ್ರಭಾನುಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ || ೬ ||

ಯು || (೩೦೬) ಯಮಗ್ನೇ ಪೃತ್ನ ಮರ್ತ್ಯಮನಾ ವಾಜೇಷು ಯಂ ಜುನಾಃ |

ಸ ಯಂತಾ ಶತ್ವತೀರಿಷಃ

|| ೭ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಎಲೋ ಎಷ್ಟವೇ, (ನೀನು) ಯಂ ಮರ್ತ್ಯಂ=ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು, ಪೃತ್ನ=ಸೈನ್ಯಗಳು ಮಾಡತಕ್ಕ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ಜ್ಞಾನಾಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕಗಳಾದ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ (ಅವಾಃ=ರಕ್ಷಿಸಿರುತ್ತೀಯೋ, ಯಂ=ಯಾರನ್ನು ವಾಜೇಷು=ಅನ್ನಗಳಲ್ಲಿ, ಜುನಾಃ=ಜುನಗತೌ) ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತೀಯೋ, ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತೀಯೋ, ಸಃ=ಆ ಮನುಷ್ಯನೇ, ಶತ್ವತೀಃ=ಶಾರ್ವತಗಳಾದ, (ನಿತ್ಯಗಳಾದ) ಇಷಃ=ಅನ್ನಗಳನ್ನು ನಿತ್ಯ ಸಮಾಚೀನ ಪೂರ್ಣ ಸುಖವನ್ನು, ನಿತ್ಯ ಭೋಗಗಳನ್ನಾಗಲಿ. ಯಂತಾ=(ಯಮೌಗತೌ) ಹೊಂದುವನು. (ಮುಕ್ತಿ ಪಲವನು, ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.) (ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಗ್ನಿ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಹು ಕಾಲೀನವಾದ ಐಹಿಕ ಭೋಗಗಳು ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಲಭಿಸುವವು) || ೭ ||

ಭಾ || (೧) ಯಂ ಮರ್ತ್ಯಂ ರಕ್ಷಸಿ ವಿಭೋ ಯಂ ಯುತ್ಸು ಪ್ರೇರಯಸ್ಯಸಿ | ಜ್ಞಾನಾ
ಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕೇಷ್ಟೇವ ಸಂಗತಾ ನಿತ್ಯಸತ್ಸುಖಂ || ಭೋಗಾನ್ತಾ ಮುಕ್ತಿಗಾನ್ನಿತ್ಯಾನಿದ
ಜೇದುಷಚಾರತಃ || ೭ ||

ಅ || (೧) ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ಜ್ಞಾನ ಅಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪಗಳಾದ, ಜ್ಞಾನ ಅಜ್ಞಾನ ಕರ್ತೃಗಳಾದ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿಯೇ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೀಯೋ, ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಅನ್ನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತೀಯೋ, ಅಂತಹ ಮನುಷ್ಯನೇ, ನಿತ್ಯಗಳಾದ ಅನ್ನಗಳನ್ನು ಮುಕ್ತಿ

ಯಲ್ಲಿರುವ ನಿತ್ಯವಾದ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಸುಖವನ್ನು, ಅಥವಾ ನಿತ್ಯಗಳಾದ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಭೋಗಗಳನ್ನು
ಜಿನ್ನಾಗಿ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಹೊಂದುವನು. (ಅಗ್ನಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆಂದರೆ) ಬಿಜಚಾರಿಕವಾಗಿ
ಏಕ ಭೋಗ ವಿಷಯವು. (ಅಂದರೆ ಬಹುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಏಕ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆಂದು
ಭಾವು) || ೭ ||

ಯು || (೩೦೭) ನಕಿರಸ್ಯ ಸಹಂತ್ಯ ಪರ್ಯೇತಾ ಕಯಸ್ಯ ಚಿತ್ |

ನಾಜೋ ಅಸ್ತಿ ಶ್ರವಾಯ್ಃ

|| ೮ ||

ಅ || ಸಹಂತ್ಯ=ಬಲದಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಅಥವಾ ವಾಯುವಿನ ಪುತ್ರನಾದ ಅಗ್ನಿಯನಿಸಿದ
ಪ್ರೀತಿಯೇ, ಅಸ್ಯ=ಯಂ ಮರ್ತ್ಯಂ ಎಂದು ಪ್ರಕೃತನಾದ, ನಿನ್ನವನಾದ, ಕಯಸ್ಯಚಿತ್=ಯಾರೋ
ಒಬ್ಬನಿಗೆ, ಶ್ರವಾಯ್ಃ=ಕೇಳಲರ್ಹವಾದ, (ಅಂದರೆ ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಸುಖವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ.) ಅಥವಾ ಅತ್ಯಂತ
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು, (ಅತಿಬಹುಲವಾದುದಾಗ್ಯೂ) ವಾಜಃ=ಭೋಗವು, ಪರ್ಯೇತಾ=ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದುದು, ನಕಿಃ
ಅಸ್ತಿ=ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. || ೮ ||

ವಿ || ಮಹತ್ತಾದ ಭೋಗವೂ ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ—ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ
ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಭೋಗ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿ, ಅಥವಾ ಮಹಾಫಲ ಮೋಕ್ಷ ರೂಪವಾದ ಪುರುಷಾರ್ಥವನ್ನು
ಕೊಡುತ್ತಿ ಎಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಏಕ ಭೋಗವು ಬಹಳವಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಅದು ಪರಿಪೂರ್ಣವಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೆ
ಅದು ತುಚ್ಛವೇ ಆಗಿದೆ. || ೮ ||

ಭಾ || (1) ಪರಿಪೂರ್ಣೋಸ್ಯ ನೈವಾಸ್ತಿ ತ್ವದೀಯಸ್ಯ ತು ಕಸ್ಯಚಿತ್ | ಭೋಗೋಽಪಿ
ಬಹುಲೋ ಯಸ್ಮಾದ್ವಿತ್ಸಸ್ಯೇವ ಪುನಃ ಪುನಃ || ಸಹಂತ್ಯಃ ಸಂತಕಬಲಃ ಸಹಸಃ
ಪುತ್ರ ಏವ ನಾ || ಶ್ರವಾಯ್ಃ ಶ್ರವಣೀಯಶ್ಚ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧಕಮೋಽಪಿ ನಾ || ೮ ||

ಅ || ಜಿನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಬಲವುಳ್ಳವನು ಸಹಂತ್ಯಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ
ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಾಯುವಿನ ಪುತ್ರನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಸಹಂತ್ಯಃ=ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ- ಎಲೋ ಪ್ರೀತಿಯೇ
ನಿನ್ನವನಾದ, ಯಾವನೊಬ್ಬನಿಗಾದರೂ ಶ್ರವಾಯ್ಃ=ಕೇಳಲರ್ಹವಾದ, ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದಾಗ್ಯೂ ಅಂದರೆ
ಅತಿ ಬಹುಲವಾದುದಾಗ್ಯೂ ಭೋಗವು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದುದು ಆಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. (ಮಹಾಭೋಗವೂ ಕೂಡ
ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.) ಏಕೆಂದರೆ ಮಹಾ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಅವರಿಗೆ ಯಾವ
ಕಾರಣದಿಂದ ಕೊಡುತ್ತಿಯೋ ಆದಕಾರಣ ಅವರಿಗೆ ಯಾವುದೊಂದು ಭೋಗವೂ ಕೂಡ ಅಂತಿಮವಾಗುವುದೇ
ಇಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಪುನಃ ಪುನಃ ಅತ್ಯುಚ್ಛವಾದ ಮೋಕ್ಷ ಭೋಗವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೀಯೋ
ಆದಕಾರಣ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಭೋಗವು ಬಹಳವಿದ್ದರೂ ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತುಚ್ಛವೇ
ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಂತೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದವರಿಗೆ ಪ್ರಭುವು ನಿತ್ಯವೂ ಕೊಡತಕ್ಕ ಹಣವು ಅಲ್ಪವಾದ
ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆದರಿಂದ ಅಲಂಬುದ್ಧಿಯು ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಕೇಳದಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಆದರಿಂದ
ಅಲಂಬುದ್ಧಿಯು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆ ಹಣ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮೇಲೆ ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ಪ್ರಭುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಮ್ಮ
ದೇಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರಷ್ಟೆ. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಅವರೂ ನೀನು ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹಣ ಕೊಟ್ಟರೂ
ಅದು ಅವರಿಗೆ ಅಂತಿಮವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವೃಷ್ಟಿಯುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಂಸಾರಿಕ ಭೋಗವು ದುಃಖ ಮಿಶ್ರ

ವಾದ ಕಾರಣ ಅದರಿಂದ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಾತಿಶಯವು ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತೆ ಅತ್ಯುಚ್ಚವಾದ ಮೋಕ್ಷಭೋಗವೇ
ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದುದು

|| ೬ ||

ಖು|| (೩೦೮) ಸ ವಾಜಂ ವಿಶ್ವ ಚರ್ಷಣಿರರ್ವದ್ಭಿರಸ್ತು ತರುತಾ |

ವಿಪ್ರೇಭಿರಸ್ತು ಸನಿತಾ

|| ೯ ||

ಅ || (ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ) ಸಃ=ಪ್ರಕೃತನಾದ ನಿನ್ನವನೇ ಆದವನು (ಭಕ್ತನು) ವಿಶ್ವ ಚರ್ಷಣಿಃ=ಸಮಸ್ತ
ಪ್ರಜೆಗಳು ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳವನಾಗಿ (ಸಮಸ್ತರಿಗೂ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿ (ಗೋಮಿಥುನಗಳನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಿದುದ
ರಿಂದ ಗೋವುಗಳೂ ಎತ್ತುಗಳೂ ಸಮಾಪ್ತಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ಅರ್ವದ್ಭಿಃ=ಕುದುರೆಗಳಿಂದ, ವಾಜಂ=ಧಾನ್ಯ
ರೂಪವಾದ ಆಮಾನ್ನವನ್ನು, ತರುತಾ=ತರತಕ್ಕವನು, ಅಸ್ತು=ಅಗಬೇಕು. (ಎಂದರೆ ನಿನ್ನ ಭಕ್ತನು ಚಕ್ರವರ್ತಿ
ಯಾಗಲಿ. ಅರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಗೋವುಗಳನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಲಿ. ಹೇಗೆ ಗೋವುಗಳನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದರೆ ಅಶ್ವಗಳಿಂದಲೇ
ಧಾನ್ಯಗಳ ಆನಯನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಹಾಗೆಯೇ) ಮತ್ತು, ವಿಪ್ರೇಭಿಃ=ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ಸನಿತಾ=
(ಶಣುದಾನೇ) ದಾನ ಮಾಡುವವನು, ಅಗಲಿ. (ಅಂದರೆ-ಒಬ್ಬನಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಸಹಾಯಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೋ ಅಷ್ಟು ಯಥೇಷ್ಟ ದಾನ ಮಾಡುವವನು ಅಗಲಿ) ಅಥವಾ
ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಿನ್ನವನಾದ ಭಕ್ತನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ ಅಶ್ವಗಳಿಂದ ವಾಜಂ ತರುತಾ=ಯುದ್ಧ ಪಾರಂಗತ
ನಾಗಲಿ. ಹಾಗೆಯೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ (ಶಿಷ್ಯನಿ)ಗೋಸ್ಕರ, ವಾಜಂ ಸನಿತಾ=ಅನ್ನವನ್ನು ಅಥವಾ ಯಥೇಷ್ಟ ಭೋಗ
ವನ್ನು ಕೊಡುವವನು ಅಗಬೇಕು. ಅಥವಾ ನಿನ್ನ ಭಕ್ತನು ಒಹು ಶಿಷ್ಯ ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳವನಾಗಿ ಅರ್ವದ್ಭಿಃ=ನಿನ್ನ
ವಿಷಯಕಗಳಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ, ವಾಜಂ=ತಮೋಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿ ಯುದ್ಧವನ್ನು, ತರುತಾ ಅಸ್ತು=ದಾಟು
ವವನಾಗಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೇ ವಿಪ್ರೇಭಿಃ=ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗಾಗಿ, ಸನಿತಾ ಜ್ಞಾನದಾಯಕನಾಗಲಿ. || ೯ ||

ಭಾ || (೧) ವಾಜಂ ತಾರಯಿತ್ಯಾನ್ವೇತಾ ಸೋರ್ವದ್ಭಿಗೋಸಮಾಪ್ತತಃ | ತ್ವದೀಯಸ್ತು
ಭವೇದ್ವಿ (೨) ಪ್ರೈಃ ದಾತಾ ವಿಪುಲದಾನತಃ || (೩) ಯುದ್ಧಸ್ಯ ತಾರಕೋಽನ್ನಸ್ಯ
ದಾತಾ ಭೋಗಸ್ಯ ವಾ ಭವೇತ್ || (೪) ಇಂದ್ರಿಯೈಸ್ತಮಸಾ ಯುದ್ಧಂ ತರುತಾ
ಜ್ಞಾನದೋಽಥವಾ || ೯ ||

ಅ || ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಿನ್ನ ಭಕ್ತನೇ ಆದವನು, ಗೋಮಿಥುನಗಳನ್ನು ದಾನಮಾಡಿ ಗೋವುಗಳು
ಸಮಾಪ್ತಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕುದುರೆಗಳಿಂದ ಅನ್ನವನ್ನು (ಧಾನ್ಯರೂಪ ಆಮಾನ್ನವನ್ನು) ತರತಕ್ಕವನಾಗಬೇಕು,
(೨) ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ದಾನಮಾಡುವವನಾಗಲಿ. (ಅಂದರೆ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ದಾನಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಸಹಾಯಕರನ್ನಾಗಿ ಹೇಗೆಮಾಡಿಯಾನೋ) ಅಷ್ಟು (ಬೇಕಾದಷ್ಟು ದಾನಮಾಡುವವನಾಗಲಿ.
ಯಥೇಷ್ಟ ದಾನ ಮಾಡಬೇಕು.) (೩) (ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ನಿನ್ನ ಭಕ್ತನು.
ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ ಅಶ್ವಗಳಿಂದ ಯುದ್ಧ ಪಾರಂಗತನು ಅಗಲಿ. ಹಾಗೆಯೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೋಸ್ಕರ, ಯಥೇಷ್ಟ
ಅನ್ನದಾನ ಮಾಡುವವನು, ಭೋಗದಾಯಕನೂ ಅಗಬೇಕು. (೪) ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡು
ತ್ತಾರೆ) ನಿನ್ನ ಭಕ್ತನು ಒಹು ಶಿಷ್ಯ ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳವನಾಗಿ, (ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಯಾನಾಹುಃ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣ
ದಿಂದ) ನಿನ್ನ ವಿಷಯಕ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ. ತಮೋಗುಣದಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಯಾವುದು ವಿರುದ್ಧವಿದೆಯೋ ಅದಕ್ಕೆ
ತಾರಕನು ಅಗಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೇ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಜ್ಞಾನದಾಯಕನು ಅಗಬೇಕು. || ೯ ||

ಯ || (೩೦೯) ಜರಾಬೋಧ ತದ್ವಿವಿಧಿ ವಿಶೇ ವಿಶೇ ಯಜ್ಞ ಯಾಯ |

ಸ್ತೋಮಂ ರುದ್ರಾಯ ದೃಶೇಕಂ

|| ೧೦ || ೨೩ ||

ಅ || ಜರಾಬೋಧ=ಜರಸ್ತೌತೌ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವವನಾದುದರಿಂದ ಜರಾಬೋಧನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಶಕ್ತ=ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವವನಾದುದರಿಂದ ರುದ್ರಾಯ=ರೋಗ ಪರಿಹಾರಕನಾದ ವಿಷ್ಣು ವೆನಿಸಿದ ನಿನಗಾಗಿ, (ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಗ್ನಿ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಗ್ನಿಯಾದ ನಿನಗಾಗಿ, ದೃಶೇಕಂ=ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ, ಉಚ್ಚ ಸ್ವರದಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಡತಕ್ಕ, ಸ್ತೋಮಂ=ಸ್ತುತಿಯನ್ನು, ಯಜ್ಞ ಯಾಯ=ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯರಾದ, ವಿಶೇ ವಿಶೇ=ಸಮಸ್ತ ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ (ಅಂದರೆ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ವಿವಿಧಿ=(ವಿಧ ಜ್ಞಾನೇ) ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿ. (ನಿನ್ನ ವಿಷಯಕವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ನೀನು ಸರ್ವದಾ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು) (ಇಲ್ಲಿ ಪೌರಾಣಿಕ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಕುನಶ್ಯೇಪರಿಂದ ಸ್ತುತಿ ಸಲ್ಲದತಕ್ಕ ಅಗ್ನಿಯು, ರುದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸು, ಪಶುಗಳು ರುದ್ರ ದೇವತಾಕಗಳು, ಎಂದು ಕುನಶ್ಯೇಪರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಆ ಕುನಶ್ಯೇಪರು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದರು. ನಾನು ರುದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಲಿಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಲಾರಿನ್ನು. ನೀನೇ ಸ್ತುತಿಸು, ಎಂದು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ಜರಾಬೋಧ ಎಂದದ್ದು) ಹೇ ಜರಾಬೋಧ=ರುದ್ರನ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಯಜ್ಞ ಯಾಯ=ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯನಾದ, ವಿಶೇ ವಿಶೇ=ನನಗಾಗಿ ರೋಗ ಪರಿಹಾರಕನಾದ ರುದ್ರನ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ನೀನೇ ಮಾಡು.

|| ೧೦ || ೨೩ ||

ಭಾ || ಸ್ತುತಿಸೋದ್ಧಾಯತಸ್ತಾಂ ತ್ವಮವಧಾರಯ ಸರ್ವದಾ | ನಿತ್ಯಜ್ಞಾನೋಽಪಿ ದಕ್ಷಾ
ತತ್ಪಲಂ ವೇತ್ತೇತಿ ಕಥ್ಯತೇ || ರುಜಾಂ ವಿದ್ರಾವಕೇಶಾಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾಂ ತವ ವಾ
ಸುತಿಂ || ೧೦ || ೨೩ ||

ಅ || ಎಲೋ ಜರಾಬೋಧನೇ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನೀನು ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ತಿಳಿಯುವವನೋ, ಆದ ಕಾರಣ ರೋಗ ಪರಿಹಾರಕರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಾದ ನಿನಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಉಚ್ಚ ಸ್ವರದಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿ. ನಿನ್ನ ವಿಷಯಕವಾದ ಈ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಸರ್ವದಾ ನೀನೇ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು. (ಹಾಗಾದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವಜ್ಞನು, ಆದ ಕಾರಣ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ತುತಿ ಬೋಧನೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಆತನು ನಿತ್ಯ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನೆಂದಾದ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ....? ಎಂದರೆ) ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಫಲ ಹೊದಲು ಯೋಗ್ಯರಾದ ಸಮಸ್ತ ಜನರಿಗೂ ಪ್ರಯೋಜನ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ (ಅಂದರೆಯಜಮಾನನಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದಾಗ್ಯೂ ಸ್ತುತಿಸುದುದಕ್ಕೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಜರಾಬೋಧನೆಂದು ಹೇಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನಿತ್ಯಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನಾದಾಗ್ಯೂ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿದುದಕ್ಕೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ವಿಶೇಷತಃ ತಿಳಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಜರಾಬೋಧ=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ ರೋಗ ಪರಿಹಾರಕನಾದ ನಿನಗಾಗಿ ನಿನ್ನದ್ದಾದ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ವಿಶೇಷತಃ ತಿಳಿ. ಈಶಾಯ ಎಂದು ಹೇಳುವಾಗ ಶಿವನೂ ಕೂಡ ರುದ್ರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಯ್ತು.

|| ೧೦ || ೨೩ ||

ಋ || (೩೧೦) ಸ ನೋ ಮಹಾಂ ಅನಿಮಾನೋ ಧೂಮಕೇತುಃ ಪುರುಶ್ಚಂದ್ರಃ |

ಧಿಯೇ ವಾಜಾಯ ಹಿನ್ವತು

|| ೧೧ ||

ಅ || ಅನಿಮಾನಃ=(ನಿತರಾಂ ನ ವಿದ್ಯತೇ ಮಾನಂ ಮಿತಿ ಯಸ್ಯ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಅತ್ಯಂತ ವಾಗಿ ಮಿತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವನಾದುದರಿಂದ, ಮಹಾನ್ ದೊಡ್ಡ ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳವನು, ಪುರುಶ್ಚಂದ್ರಃ=(ಚಂದ್ರಿಹಾ ದನೇ. ದೀಪ್ತಚಿ) ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಆಹ್ಲಾದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವನಾದುದರಿಂದ ಪೂರ್ಣ ಸುಖವುಳ್ಳವನು, ಸಃ= ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧನು, ಧೂಮಕೇತುಃ=ಧೂಮವು ಅಗ್ನಿಯ ಉರ್ವ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪತಾಕಾ ಸ್ಥಾನೀಯವಾಗಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಗಿಯು ಧೂಮಕೇತುವೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಾಗದೂ ಧೂಮಕೇತುಃ=(ಧೂಮಕಂಪನೇ) ಧೂತೈರೋತೀತಿ ಧೂಮಃ=ರೆತೆ.ಗಳ ಗಾಳಿ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಸ್ವಾಭಾ ವಿಕವಾಗಿಯೇ ಶಕ್ತುಗಳನ್ನು ನಡುಗಿಸುವುದರಿಂದ ಧೂಮಃ=ಗರುಡನು, ಕೇತುರ್ಯಸ್ಯ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಗರುಡನು ಪತಾಕಾ ಸ್ಥಾನೀಯನಾಗಿ ಉಕ್ತವನು ಅಂತಹ ಅಗ್ನಿಯು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು, ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು ಧಿಯೇ= ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ವಾಜಾಯ=ಅನ್ನಾದಿಗಳಾಗಿಯೂ ಹಿನ್ವತು=(ಹಿ ಗತೌ, ವೃದ್ಧಿಚಿ)ಯಾವ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಒಳ್ಳೇ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರೂ ಅನ್ನವುಳ್ಳವರೂ ಆಗುವೆವೋ ಅಂತಹ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲಿ.

|| ೧೧ ||

ಭಾ (೧) ನಿತರಾಮಿತಿತ್ವೇನ ಮಹಾಂ ಪುರುಸುಖಶ್ಚ ಸಃ | ಧೂತೈರೋತಿ ಗರು ತ್ಮಾನ್ ಯದ್ಧರೇಶ್ವೇದ್ಧೂಮಕೇತುತಾ || ತ ಚ್ಚೀಲೈ ಮ ಇತಿ ಹ್ಯಸ್ಮಾತ್ ಸೂತ್ರಾ ಧ್ಧೂಮ ಇತಿಂಶಃ | ಜ್ಞಾನಾಯಾನ್ನಾಯ ಚ ಸ ನಃ ಪ್ರಹೀಣೋತು ಸುಕರ್ಮಣಾಂ || ೧೧ ||

ಅ || ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಿತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವವನಾದುದರಿಂದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳವನೂ ಪೂರ್ಣ ಸುಖ ವುಳ್ಳವನು, (ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಧೂಮಕೇತುತ್ವವು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಧೂಮಕೇತುತ್ವವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗುವುದಾದರೆ ಆಗ ಧೂಮ ಕಂಪನೇ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ, ತಾಚ್ಚೀಲೈ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಃ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಎಂಬ ಮಹಾನ್ಯಾಕ ರಣ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಮ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಮಾಡೋಣ, ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಗರುಡನು ಸ್ವಭಾವತಃ ಏನ ಶಕ್ತು ಗಳನ್ನು ನಡುಗಿಸುತ್ತಾನೋ, ಆದ ಕಾರಣ ಗರುಡನು ಧೂಮಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹ ಗರುಡನು ಪತಾಕೆ ಯಾಗಿ ಉಕ್ತವನು. ಅಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಮ್ಮನ್ನು ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಅನ್ನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲಿ.

|| ೧೧ ||

ಋ || (೩೧೧) ಸ ರೇವಾನ್ ಇವ ವಿಶ್ವತಿದ್ಯೌಃ ಕೇತುಃ ಶ್ವಣೋತು ನಃ |

ಉಕ್ಥೈರಗ್ನಿ ಬೃಹದ್ಭಾನುಃ

|| ೧೨ ||

ಅ || ವಿಶ್ವತಿದಃ=ವಾಚನಂತ, ರೇವಾನ್=ದ್ರವ್ಯವುಳ್ಳ, ದೈವ್ಯಃ=ದೇವತೆಗಳದ್ದಾದ, ಕೇತುಃ=(ಮುಂದೆ ಹೋಗುವುದರಿಂದ) (ದೇವತೆಗಳಿಗೆ) ಪತಾಕೆಯಂತಿರುವ, ಬೃಹದ್ಭಾನುಃ=ಪೂರ್ಣ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳ, ಸಃ ಅಗ್ನಿಃ=ಈ ಅಗ್ನಿನಾಮಕ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಃ=ನಮ್ಮ, ಉಕ್ಥೈಃ=ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಶ್ವಣೋತು=(ಶ್ರುತವಣೆ) ಕೇಳಲಿ. || ೧೨ ||

ಭಾ || ದೇವಾನ್ವಾಂ ಕೇತುಭೂತೋಸೌ ವಿಶ್ವವಾನ್ ವಿಶ್ವತಿಯಥಾ | ಅಸ್ಮದೀಯಾಪಿ ಚೋಕ್ತಾನಿ ಬೃಹತ್ತೇಜಾಃ ಶ್ವಣೋತು || ೧೨ ||

ಅ || ರಾಜನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ದ್ರವ್ಯವುಳ್ಳವನು, ಮುಂದೆ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೇಳುವ ಸಂತೆ ಇರುವವನು, ಪೂರ್ಣ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳವನು, ಇಂತಹ ಅಗ್ನಿಯು ನಮ್ಮ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಕೇಳಲಿ || ೧೨ ||

ಖ || (೩೧೨) ನಮೋ ಮಹದ್ಭ್ಯೋ ನಮೋ ಅರ್ಭಕೇಭ್ಯೋ ನಮೋ
ಯುವಾಭ್ಯೋ ನಮ ಆಶಿನೇಭ್ಯಃ | ಯಜಾಮ ದೇವಾನಾಂ ಶಕ್ತವಾಮು
ಮಾ ಜ್ಯಾಯಸಃ ಶಂಸಮಾ ವೃತ್ತಿ ದೇವಾಃ || ೧೩ || ೨೪ || ೨೭ ||

ಅ || ಮಹದ್ಭ್ಯಃ = ದೇಶ ಕಾಲ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಗಳಾದ ಭಗವಂತನ ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೋ ಸ್ವರ, ನಮಃ = ನಮಸ್ಕಾರವು ಅರ್ಭಕೇಭ್ಯಃ = ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅರ್ಭಕ ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳ ಭಗವಂತನ ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೋ ಸ್ವರ, ನಮಃ = ಯುವಾಭ್ಯಃ = ತರುಣ ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳ ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೋ ಸ್ವರ, ನಮಃ, ಆಶಿನೇಭ್ಯಃ = ಭಗವಂತನ ಬಹುರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೋ ಸ್ವರ, ನಮಃ = ನಮಸ್ಕಾರವು. ದೇವಾಃ = ಕ್ರೀಡಾ ದಿ ಗುಣ ಸಂಪನ್ನಗಳಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳೇ, (ಯಜ್ಞ ಸ್ತಂಭದಿಂದ ಮೋಚಿತರಾದ ನಾವು) ಯದಿ ಶಕ್ತವಾಮು = (ಶಕ್ತ್ಯು ಶಕ್ತೌ) ಯಾಗ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರು ಆದರೆ, ದೇವಾನ್ = ನಾರಾಯಣಾದಿ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಯಜಾಮು = ಪೂಜಿಸುವೆವು. (ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲವಾದರೆ) ಜ್ಯಾಯಸಃ = ಶ್ರೇಷ್ಠಗಳಾದ ಭಗವದ್ರೂಪ ವಿಶೇಷ ಗಳ, ಶಂಸಂ = ಕೇವಲ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ (ಓವೃತ್ತಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ) ಲುಪ್ತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. (ಸ್ತುತಿ ಮಾಡದಿರುವುದಿಲ್ಲ.) (ಸ್ತುತಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇರುತ್ತೇವೆ) ಅಥವಾ ಮಹದ್ಭ್ಯಃ = ನಾರಾಯಣಾದಿ ಇಂದ್ರ ಪರ್ಯಂತ ದೇವತೆಗಳಿಗೋ ಸ್ವರ, ನಮಃ, ಅರ್ಭಕೇಭ್ಯಃ = ರುದ್ರಾದಿ ಪಿತೃ ಕುಲಂಭ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಸ್ಥಂದ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೋ ಸ್ವರ, ನಮಃ, ಯುವಾಭ್ಯಃ = ಸ್ಥಂದ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿದ್ದೇ ತರುಣರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೋ ಸ್ವರ, ನಮಃ, ಆಶಿನೇಭ್ಯಃ = ಸ್ಥಂದಾದಿಗಳಿದ್ದೇ ಬಹುರೂಪಗಳಿಗೋ ಸ್ವರ ನಮಃ ನಮಸ್ಕಾರವು. (ದೇವತೆ ದಿಂದ ನಾರಾಯಣಾದಿ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) || ೧೩ ||

ಭಾ || (೧) ಅಥ | ನಾರಾಯಣ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಸ್ಕರಾಸ್ತು ದೇವಾ ಮಹಾಂತಃ ಶಿಶವಃ ಸ್ಥಂದ ಪೂರ್ವಾಃ | ವಟುಸ್ವರೂಪಾಶ್ಚ ತವಿವ ಕುತ್ರಚಿತ್ ಯುವಾನ ಇಂದ್ರಾದಯ ಏತ ಏನ || (೨) ಮಹತ್ತಮೇಷಾಂ ಗುಣತೋಽಪಿ ಯೋನಾವಿಂದ್ರಾದಯೋ ಮಧ್ಯಗುಣಾ ಯುವಾನಃ || (೩) ಅಪೇಕ್ಷಿಕಾಲ್ಪೈಶ್ಚ ಗುಣೈಸ್ತದೀಯೈಃ ಸಮೀರಿತಾ ಆಶಿನಾ ಅರ್ಭಕಾಶ್ಚ | (೪) ಕೃತಂ ನಮಃ || (೫) ಶಕ್ತಿಮಂತೋ ಯಜಾಮ ನ ಜ್ಯಾಯಸಾಂ ಸ್ತುತಿ ಮಾತ್ರಂ ಲುಪಾಮಃ || (೬) ಏಕಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರಪಿ ರೂಶೇಭೇದಾ ಅಣೀಯಾಂಸಃ ಸಂತ್ಯಥನಾ ಮಹಾಂತಃ || (೭) ಯುವತ್ಪ್ರಸಾನ್ಯೋಽಪಿ ಮಹತ್ತ್ವಭೇದಾದ್ಯುನಾ ಮಹಾನಿತ್ಯಪಿ ಭೇದ ಉಕ್ತಃ || ೧೪ || ೨೪ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ದೇವತೆಗಳು ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. (ಮಹಾದಾದಿ ಶಬ್ದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನು ಬ್ರಹ್ಮನು ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಾದರೂ ಮಹಾಂತಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಥಂದನೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ಶಿಶುಗಳು ಅರ್ಭಕರನಿಸುತ್ತಾರೆ ವಟುಸ್ವ ರೂಪರಾದ ಸ್ಥಂದ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳೇ ಆಶಿನರು ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಅಶ್ವಮತಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಂತಿ ಶೌತಂ ಸ್ವಾರ್ಥಂ ಚ

ಕರ್ಮ ತೇ=ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಸ್ವತ್ಯುಕ್ತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವವರು ಆಶೀನರು ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ.) ನಮೋ ವರಹದ್ವ್ಯಾಃ ಸ್ತು ನಮಾ ಶಿಶುಭ್ಯೋ ನಮೋ ಯಾವಭ್ಯೋ ನಮ ಅವಟುಭ್ಯಃ ಎಂದು ನಮ ಅವಟುಭ್ಯಃ ಎಂದು ಭಾಗವತ ಪುರಾಣ ಸರ್ವಾಖ್ಯಾಯಿಕದ ಆಶೀನ ಶಬ್ದವು ವಟು ವಾಚಕವು.) ಅರ್ಭಕರು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳ್ವಟ್ಟು ಆ ಸ್ವಂದ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳೇ ಕುತ್ರ ಚಿತ್ ಕೆಲವು ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಯುವಾನಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ- (೨) (ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ಸರ್ವದಾತರುಣರೇ ಆದ ನಾರಾಯಣಾದಿ ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನಾರಾಯಣಾದಿ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಆನಂದ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಮಹತ್ತ್ವವು ಹೇಳ್ವಡುತ್ತದೋ, ವಾರ್ಧಿಕದಿಂದ ಅಲ್ಲವೋ ಆದಕಾರಣ ತರುಣಗಳೇ ಆದ ಈ ನಾರಾಯಣಾದಿರೂಪಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ತ್ವವು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ತರುಣರೇ ಆದ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು ಮಧ್ಯಮ ಗುಣವುಳ್ಳವರು. (3) ಆ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳೇ, ಅವರವರದ್ದು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಆಪೇಕ್ಷಿತಗಳಾದ ಅಲ್ಪಗುಣಗಳಿಂದ ಆಶೀನಃ=ವಟುಗಳು. ಅರ್ಭಕರೂ ಎಂದೂ ಹೇಳ್ವಡುತ್ತಾರೆ. (4) ಹೀಗೆ ಮಹದಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಪೂರ್ವಾರ್ಥ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಮಹದಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ನಮ್ಮಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರವು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು- (5) (ಈಗ ಉತ್ತರಾರ್ಥವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) (ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞ ಸ್ತಂಭದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸಾವು ಸುಾಗಮಾದ ವುದರಲ್ಲಿ) ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿ ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವೆವು. (ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲವಾದರೂ) ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ತುತಿ ಮಾತ್ರವನ್ನು ಲೋಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ. (ಸ್ತುತಿಮಾಡುತ್ತಾ ಇರುತ್ತೇವೆ) (ಎಲೋ ದೇವತೆಗಳೇ ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರಕ್ಕೂ ಸ್ತುತಿಮಾಡದೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.) (6) (ಮಹದ್ಯುಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳೂ ವಿವಕ್ಷಿತರಾದರೆ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಿರಲಿ. ಮಹದ್ಯುಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪೂಜ್ಯನನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಆಗ ಏನು ಅರ್ಥವು ಎಂದರೆ) ಒಬ್ಬ ವಿಷ್ಣು ವಿಗೂ ಕೂಡ ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳು ಇವೆ ಆಣುರೂಪಗಳು ಅಥವಾ ಮಧ್ಯಮ ರೂಪಗಳು (ಆಣುತ್ವ ಮಹತ್ತ್ವಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳಿರುವವುಗಳು) ಮಹದ್ರೂಪಗಳು. (7) (ಪ್ರಕೃತ ವೇನಾಯಿ:ಕೆಂದರೆ) ಅರ್ಭಕ ಆಶೀನಗಳಿಗೆ ತಾರುಣ್ಯವು ಸಮವಾದುದಾಗ್ಯೂ ಪರಿಮಾಣಭೇದದಿಂದ ಯುವಾ ಮಹಾನ್ ಎಂದೂ ಭೇದವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ವಿ || ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು ತರುಣರು ಎಂದಾದರೆ ಪುನಃ ಅವರೇವೇ ಆಶೀನರು (ವಟುಗಳು) ಹೇಗೆ ಆಗುವರು ಎಂದರೆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿಗಂತ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಮಧ್ಯಮ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಯುವಾನಃ=ತರುಣರು ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಅಲ್ಪ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವರು, ನಮಗಿಂತ ಬಹುಧಿಕ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವರು ಹೀಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇಂದ್ರಾದಿಗಳೇ ಆಶೀನರು ವಟುಗಳೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೇ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳು ಹೇಗೆಂದರೆ—ಕೆಲವು ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ, ಕೆಲವು ಅವಸ್ಥಾ ವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ, ಕೆಲವು ಪರಿಮಾಣ ವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ. ಹೀಗೆ ನಾರಾಯಣಾದಿ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಾಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದರೆ—ನಾರಾಯಣನನ್ನೂ ರಂಭಿಸಿ ಇಂದ್ರ ಪರ್ಯಂತರಾದವರು ಅವಾಂತರ ಪಿತ್ರಾದಿ ಸಂಬಂಧ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವರು, ಮಹಾಂತಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶಿವ ಮೊದಲಾದ ಪಿತ್ರಾದಿಗಳ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಸ್ವಂದ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಅರ್ಭಕರೆ ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರೇವೇ ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಯುವಾನಃ=ತರುಣರೂ, ಆಶೀನಃ=ವಟುಗಳು ಎಂದೂ ಅನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಂದುಕ್ತವಾಯ್ತು. ಇದರಿಂದ ನಾರಾಯಣಾದಿ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳೂ ನಿರ್ಜರರು (ಮುದಿತನ ವಿಲ್ಲದವರು) ಆದುದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಮಹತ್ತ್ವವು ಹೇಗೆಂದರೆ ಇವರು ಸರ್ವದಾ ತರುಣರೇ ಆದಾಗ್ಯೂ ಇವರಿಗೆ ಪ್ರಕಾರ ಭೇದದಿಂದ ಮಹತ್ತ್ವಾದಿಗಳೂ ಕೂಡುತ್ತವೆ. (೨) ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣಾದಿ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಂತೆ ಅನಂತ ಗುಣಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಅಸ್ಮದಾದಿಗಳಂತೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಗುಣಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ ಮಧ್ಯಮ ಗುಣಗಳನ್ನುಳ್ಳವರಾದಿಂದ ಯುವಾನಃ ಎನ ತರುಣರೇ ಆದ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಮೊದಲಾದ ಮಧ್ಯಮ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ತರುಣರನ್ನೇ ಇಟ್ಟು ಅಲ್ಪ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದಲೂ, ಅಲ್ಪ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಅಸ್ಮದಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ

ಗುಣಗಳುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದಲೂ, ಆಶಿಸಲು ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾರಾಯಣಾದಿ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗಿಂತ ಆಲ್ಪ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಅರ್ಭಕರೆಂದೂ ಅನಿಸುತ್ತಾರೆ. (೩) ಮಹದ್ವ್ಯಕ್ತಿಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನೇ ವಿವರಿಸುವುದಿರಲಿಲ್ಲವಾದರೇ—ಅವ್ಯಕ್ತತಾಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವ್ಯಾಪ್ತಗಳಾದ ಭಗವದ್ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳು ಮಹಾಂತಃ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲರತಕ್ಕ ಅಣುರೂಪಗಳಾದ ವಾಮನ ಮೊದಲಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಮಹಿರೂಪಗಳು. ರಾಮ ಮೊದಲಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಯುವಾನಃ= ತರುಣ ರೂಪಗಳು. || ೧೩ || ೨೪ || ೮ ||

ಅವ || ೯ ಮುಕ್ತಗಳು. ೨ ವರ್ಗಗಳು. ೨೮ನೇ ಸೂತ್ರವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ೪ ಮುಕ್ತಗಳು ಇಂದ್ರ ದೇವತಾಕಗಳು. ಅನುಷ್ಠುಬ್ ಭಂದಸ್ತಗಳು.

ಮ || (೩೧೩) ಯತ್ರ ಗ್ರಾವಾ ಪೃಥು ಬುಧ್ಃ ಉರ್ಧ್ವೋ ಭವತಿ ಸೋತವೇ |
ಉಲೂಖಲಸುತಾನಾಮವೇದ್ವಿಂದ್ರ ಜಲ್ಲುಲಃ || ೧ ||

ಅ || (ಪಾಶದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ಶುನಃಶೇಷನು ಈ ಮುಕ್ತಗಳಿಂದ ಹೋಮಿಸಿದನು.) ಹೇ ಜಲ್ಲುಲಃ= (ಜರಸ್ತುತೌ, ಗುರುಸ್ವೀಕಾರೇ, ಜರಗುರತಿ= ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ರೋಲಃ= ರೇ ಫಕೈಲಿಕಾರವು. ಜಲ್ಲುಲಃ) ನಾವು ಮಾಡುವ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ, ಇಂದ್ರ= ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಯತ್ರ ಯಾವ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ಪೃಥು ಬುಧ್ಃ= ವಿಸ್ತೀರ್ಣಗಳಾದ ಕೆಳಭಾಗಗಳುಳ್ಳ, ಉರ್ಧ್ವಃ= ಉರ್ಧ್ವ ದೇಶ ಸಂ ಬಂಧಿಗಳಾದ, (ಸೋಮ ರಸವನ್ನು ಹಿಂಡಲಿಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿದುದರಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ) ಗ್ರಾವಾ= ಕಲ್ಲುಗಳು. ಸೋತವೇ= (ಷೂರ್ ಅಭಿವೇ) ಸೋಮ ರಸವನ್ನು ಹಿಂಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭವಂತಿ=ಆಗುತ್ತವೋ, (ಅಂತಹ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ) ಉಲೂಖಲಸುತಾನಾಂ=ಉಲೂಖಲದಲ್ಲಿ(ಸೋಮ ರಸವನ್ನು ಹಿಂಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ) ಎಂಡಲ್ಪಟ್ಟ ನಮ್ಮದಾದ ಸೋಮ ರಸಗಳನ್ನು ಅವ ಇತ್ ಉ=ಸರ್ವಥಾ ಹೊಂದಲೇಬೇಕು. ಹೊಂದುತ್ತಿ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ರೂಪಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಜ್ಞಾನ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ಪೃಥುಬುಧ್ಃ= ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮೂಲಪ್ರದೇಶವುಳ್ಳದ್ದು ಉರ್ಧ್ವಃ= ಮಾತಾಡಲು ಉದ್ಯುಕ್ತವಾದ, ಗ್ರಾವಾ= ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವು, ಸೋಮಂ= ಮನಸ್ಸನ್ನು, ಸೋತವೇ ವೇದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸುತ್ತಾ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತದೋ, ಅಂತಹ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಉಲೂ ಖಲಸುತಾನಾಂ= ಭೂಮಿಗಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ, ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡುವ ಉಜಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಉಜ ಡೆಗೆ ಸದೃಶವಾದ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಮನೋವೃತ್ತಿ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಅವ ಇತ್ ಉ =ಸರ್ವಥಾ ಹೊಂದಲೇ ಹೊಂದುತ್ತಿ. || ೧ ||

ಭಾ || (೧) ವಿಸ್ತೀರ್ಣಾಧಸ್ತನಾ ಯತ್ರ ಗ್ರಾವಾಣೋಽಭಿಷವೋದ್ವೃತಾಃ | ಧಿಷಣಾಭಿಷುತಾನಾಂ ಸೋಮಾನವ ನಃ ಸ್ವೀಕೃತಸ್ತುತೇ || (೨) ಗುರು ಸ್ವೀಕಾರಾತ್ಯಸ್ಯಾಧ್ಯಾತ್ಮೋಃ ಸ್ತುತೋಹಿ ಜಲ್ಲುಲಃ || ೧ ||

ಅ || ನಾವು ಮಾಡುವ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಇಂದ್ರನೇ ಯಾವ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅಧಸ್ತನ ಭಾಗಗಳುಳ್ಳವುಗಳು, ಧಿಷಣ= (ಧೃಮ ಸಂಹತೌ ಹಿಂಸಾಯಾಂಚ, ಹಿಂಸಾರ್ಥಕವಾದ ದೃಷ್ ಧಾತು ವಿಗೆ ಧಿಷ ಅದೇ ಶವು. ಅನಾದೇಶ.) ಉಜಡೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸೋಮವನ್ನೂ (ಷೂರ್ ಅಭಿವೇ) ಹಿಂಡ ಲಿಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿದುದರಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ವಾಷಾಣಗಳು ಇವೆಯೋ, ಅಲ್ಲಿ ಸೋಮ ವಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ

ನನ್ನು ದ್ವಾದ ಸೋಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದು. ಅವಧಾತುವು, ಅವ ರಕ್ಷಣ ಗತಿ ಇತ್ಯಾದ್ಯರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ. ಪ್ರಕೃತ ಅವಾಪ್ತೃ
ರ್ಥಕವು) (ಜಲ್ಲುಲಃಎನ್ನುವದಕ್ಕೆ ಸ್ವೀಕೃತ ಸ್ತುತಿಎನ್ನುವ ಅರ್ಥವು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದೆಂದರೆ ಗುರುಸ್ವೀಕಾರೇ ಎಂಬ
ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವವನು ಜಲ್ಲುಲಃಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಜರ, ಗುರ, ಎಂಬುವ
ಎರಡು ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ರೋಲಃ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ರೇಫಕ್ಕೆ ಆಕಾರವು. ಜರಂ ಗುರತೀತಿ ಜಲ್ಲುಲಃ ಸಂಬು
ದ್ಧಿಯು. ಜಲ್ಲುಲಃ ಎಂದು. || ೨ ||

ಖು (೩೧೪) ಯತ್ರ ದ್ವಾವಿವ ಜಘನಾ ಧಿಷವಣ್ಯಾ ಕೃತಾ ಉಲಾಖಲ
ಸುತಾನಾ ಮವೇದ್ವಿಂದು ಜಲ್ಲುಲಃ || ೨ ||

ಅ || (ಇಲ್ಲಿ ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೇತು ಭೂತಗಳಾದ ಎರಡು ಹಲಿಗೆಗಳು ಪ್ರೀಯರ ಜಘನ
ಸಮಗಳಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.) ಯತ್ರ = ಯಾವ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ದ್ವಾವಿವ ಜಘನಾ=ಪ್ರೀಯರ ಎರಡು ಜಘನ
ಗಳಂತೆ, ಅಧಿಷವಣ್ಯಾ= (ಅಧಿಷೂಯತೇ ಸೋಮಃ ಏತಯೋ ಸೋಮಃ=ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಮವು ಹಿಂಡಲ್ಪಡು
ತ್ತದೆ, ಎಂಬುವುದರಿಂದ) ಎರಡು ಹಲಿಗೆಗಳಾಗಿ,=ಕೃತಾ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವೆಯೋ (ಅಂತಹ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಉಲಾಖಲ
ಎಂಬ ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸೋಮಗಳನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಹೊಂದಲೇ ಹೊಂದುತ್ತಿ. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ರೂಪ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಅಧಿ
ಷವಣ್ಯಾ=ಓಷ್ಠಗಳು, ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) || ೨ ||

ಭಾ || ಫಲಕೇಽಭಿಷವಸ್ಯೈವ ಸ್ತಿಯೋ ಜಘನಸಾಮ್ಯತಃ ಪ್ರೋಕ್ಷೇ || ೨ ||

ಅ || ಇಲ್ಲಿ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಹಿಂಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೇತುಭೂತಗಳಾದ ಎರಡು ಹಲಿಗೆಗಳು ಪ್ರೀಯರ ಜಘನ
ಗಳಿಗೆ ಸಮಗಳಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ವಿ || (1) ಇಲ್ಲಿ ಯಾಜ್ಞಕರದ್ದು ಈ ಆಚಾರವು. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಉಪರಾ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ (೪೫
ನಾಲ್ಕು ಗರ್ತಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಪಲಾಶದ ಅಧಿಷವಣಿ ಫಲಕ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ೨ ಪೀಠ (ಹಲಿಗೆ)
ಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಆ ಎರಡು ಪೀಠಗಳ ಮೇಲೆ ಅನುಡುಹ (ಎತ್ತಿನ) ಚರ್ಮವನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ
ಉಪಲ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ವಿಶ್ವತವಾದ ಪಾಷಾಣವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯರ್ಯುಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನಾಲ್ವರು
ಮುಖ್ಯಜರು ನಾಲ್ಕು ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಜಜ್ಜಿ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಹಿಂಡುತ್ತಾರೆ. ಅದ ಕಾರಣ ೨ ಹಲಿಗೆಗಳೂ
ಪರಂಪರೆಯಾ ಸೋಮರಸವನ್ನೂ ಹಿಂಡಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯ ಬೇಕು. (೨) ಯಾವ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ೨
ಜಘನಗಳಂತೆಯೇ ಅಧಿಷವಣಿಗಳಿರಡು. ಅಧಿಷೂಯತೇ ಸೋಮಃ ಏತಯೋಃ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ,
ಅಧಿಷವಣಿ=ಎರಡು ಹಲಿಗೆಗಳು (ಅಂದರೆ ಹೇಗೆ ಗಮನ ವೊದಲಾದ ವ್ಯಾಪಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಘನದ ಏಕ
ದೇಶಗಳು ಚಲನದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲಿಗೆಗಳೂ ಚಲನ
ದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.) (3) ಹಾಗಾದರೆ ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಲಾ
ಖಲವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಉಪಲದಿಂದ ಹಿಂಡಲ್ಪಡ ತಕ್ಕ ಸೋಮವು ಉಲಾಖಲವು (ಉಜಿಡೆಯ) ಸ.ತವು
ಹೇಗೆ ಆಗುವುದು? ಎಂದರೆ ಉಪಲವು ಸೋಮವನ್ನೂ ಭೇದಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಕಾರಣ ಉಲಾಖಲದ
ಸಾಮ್ಯವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಉಲಾಖಲ ಸುತಾನಾಂ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಲಸುತಾನಾಂ ಎಂದೇ ಅರ್ಥವು ಎಂದು
ಯತ್ರ ಗಾನಾ ಇಮ ವೊದಲಾದ ೬ ಮುಕ್ತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಔಪಚಾರಿಕ ಪ್ರಯೋಗವು (೫) ಹಾಗಾದರೆ ಅಧಿಷ
ವಣಿ ಉಬ್ಬರಿಂದ ಸವನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಉಪಲವನ್ನೂ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಉಲಾಖಲವೆಂದು ತಿಳಿದು

ಕೊಂಡದ್ದೂ ವ್ಯರ್ಥವೆಂದರೆ ಫಲಕಗಳೇ (ಹಲಿಗೆಗಳೇ) ಅಭಿಷವನ್ನೇ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯಗಳೆಂದು ಯಾಜ್ಞಕರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿರುವುದು. || ೨ ||

ಋ || ೩೧ || ಯತ್ರ ನಾರ್ಯಪಚ್ಯವ ಮುಪಚ್ಯವಂ ಚ ತಿಕ್ಷತೇ |

ಉಲೂಖಲಸುತಾವಾನೇದ್ವಂದ್ರ ಜಲ್ಲುಲಃ

|| ೩ ||

ಅ || ಯತ್ರ = ಯಾವ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಹಲಿಗೆಗಳ, ಅಪಚ್ಯವಂ = (ಚ್ಯುತಗತೌ) ಅರ್ಥೋಗಮನವನ್ನು ಉಪಚ್ಯವಂ ಚ = ಮೇಲೆ ಗಮನವನ್ನು ಕೂಡ, ನಾರೀ = ಸ್ತ್ರೀಯ ಎರಡು ಜಘನಗಳು, ತಿಕ್ಷತೇ = ಸ್ತ್ರೀಕರಿಸು ತದೋ; ಅನ್ಯಕರಿಸುತ್ತದೋ, (ನಾರೀಜಘನಯುಗಲಕ್ಕೂ ಗಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉರ್ಧ್ವಗಮನ ಅರ್ಥೋಗಮನ ಗಳು ಇವೆ. ಅಂತೂ ಹಲಿಗೆಗಳ ಅರ್ಥೋಗಮನ, ಉರ್ಧ್ವಗಮನಗಳನ್ನು ಸುಂದರಿಯ ಎರಡು ಜಘನಗಳು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಪಕರಿಸುತ್ತವೆ.) ಅಂತಹ ಸೋಮಗಳನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಹೊಂದಲೇಬೇಕು. || ೩ ||

ಭಾ || (1) ಉಪಚ್ಯವಶ್ಚಾಪಚ್ಯವಃ ಸಂಗತಿಭೇದತಃ || (2) ಜಿಹ್ವಾಗ್ರವ್ಯಾಫನಾಗ್ಯುಕ್ತಿ ರಾಚ್ಯತೇಭಿಷವಸ್ತುಧಾ || ಖಲಶ್ವೇರುಸ್ತುಧಾ ದೇಹಃ ಸೋಮೋ ಮನ ಇತೀರಿತಃ ಜ್ಞಾನೋತ್ತತೌ ಚ ಫಲಕಸ್ಥಾನೇ ಒಪ್ಪೇ ಉದೀರಿತೇ || ೩ ||

ಅ || (1) (ಹಲಿಗೆಗಳ ಅರ್ಥೋಗಮನ ಉರ್ಧ್ವಗಮನಗಳಿಗೆ. ಎನು ಕಾರಣವು ಎಂದರೆ) (ಹಲಿಗೆಗಳು ಗರ್ತ (ಹೊಂಡ)ದ ಮೇಲೆ ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಎರಡು ಹಲಿಗೆಗಳ ಸಂಯೋಗವು ಶಿಥಿಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಅರ್ಥೋಗಮನ ಉರ್ಧ್ವಗಮನಗಳು, ಕೂಡುತ್ತವೆ. (ಹೇಗೆಂದರೆ ಸೋಮಲತೆಯನ್ನು ಕಂಡಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಗಳಿಂದ ಜಜ್ಜುವಾಗ ಕೆಳಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ ಇತರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಇರುತ್ತದೆ.) (2) (ಮೂರು ಬುಕ್ಕು ಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಗ್ರಾವಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) (ಮೂಕ ಸಾಧಾರಣವಾದ ನಾಲಿ ಗೆಯು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗದೆ ಇರುವುದರಿಂದ) ಜಿಹ್ವಾಪದದಿಂದ ವಾಗ್ಗಿಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪಾಷಾಣವು, ನಾಲಿಗೆಯು ಅಂದರೆ ವಾಗ್ಗಿಂದ್ರಿಯವು. ಹಾಗೆಯೇ ಅಭಿಷವವು ವಾಗ್ಗಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ವೇದೋಚ್ಚಾರಣ ರೂಪವಾದ ಸಂಬಂಧವು. ಭೂಮಿಗಿಂತ ಉಚ್ಚವಾದ ಉಜ್ಜಿಯು ದೇಹವು. ಮನಸ್ಸು ಸೋಮ ಲತಾ ಸ್ಥಾನೀಯವು, ಎಂಬ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಫಲಕ (ಹಲಿಗೆ) ಸ್ಥಾನಗಳು ಓಷ್ಣಗಳು. (ಜಿಹ್ವಾಗ್ರವಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ) ಜ್ಞಾನವು ಉಂಟಾಗುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ವಿ || (1) ಉಲೂಖಲಃ ಎಂದು ಹೇಳದೆ ಉರುಃ ಖಲಃ ಎಂದದ್ದು ಉರ್ಧ್ವಂ ಖಂ (ಅವಕಾಶವು) ಅಸ್ಯ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ (2) ದೇಹರೂಪವಾದ ಪಾಷಾಣ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ವಾಗ್ಗಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಗ್ರಾವ (ಪಾಷಾಣ) ಸಾಧ್ಯವು. (3) ವೇದೋಚ್ಚಾರಣ ರೂಪವಾದ ವಚನ ಸಂಬಂಧವು ಜ್ಞಾನ ರೂಪವಾದ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಭಿಷವ (ಸೋಮರಸವನ್ನು ಹಿಂಡುವಿಕೆ) ಸಾಮ್ಯವು. (4) ದೇಹವು ಮನೋರೂಪವಾದ ಸೋಮಕ್ಕೆ ಅಧಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಲೂಖಲ (ಉಜ್ಜಿ) ಸಾಮ್ಯವು. (5) ಮನಸ್ಸು ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ರಸಕ್ಕೆ ಉಪಾಧಾನ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸೋಮಲತಾ ಸಾಮ್ಯವು. (6) ಓಷ್ಣಗಳು ವೇದಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತಗಳಾಗುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಫಲಕ (ಹಲಿಗೆ) ಸಾಮ್ಯವು. (7) ಯಾವ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯವು ವೃಕ್ಷಭ ಸಂಚಾರಾದಿಗಳಿಂದ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೋ ಅಂತಹ ಸ್ಥಳವು (ಅಂದರೆ ಹುಲ್ಲು ಜವು ವ ಸ್ಥಳವು) ಖಲವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರ ಸಾಧ್ಯತ್ವ ದಿಂದ ಪಾಷಾಣ ದಾರ್ವಾದಿಮಯವಾದುದು ಶಾಲ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತುಷಾ (ಉಮಿ) ಎಲ್ಲದ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಯಾವುದು ಸಾಧನವೋ ಅದೂ ಕೂಡ ಖಲವೆನಿಸುತ್ತದೆ. || ೩ ||

ಋ (೩೧೬) || ಯತ್ರ ಮಂಥಾಂ ವಿಬಧ್ನತೇ ರಶ್ಮೀನ್ಯಮಿತವಾ ಇವ |

ಉಲೂಖಲ ಸುತಾನಾನುವೇದ್ವಿಂದ್ರ ಜಲ್ಲುಲಃ

|| ೪ ||

ಅ || ಹೇಗೆ, ಮಂಥಾಂ= ಮೊಸರನ್ನು ಕಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಕಾಷ್ಠಮಯವಾದ ಕಡಗೋಲನ್ನು ಯಮಿತವಾ ಇವ= (ಯಮುಉಪಯಮೇ) ನಿಯಮಿಸಲಿಕ್ಕೆ (ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ) ರಶ್ಮೀನ್ ಕಡಗೋಲಿನ ಹಗ್ಗಗಳನ್ನೂ, ವಿಬಧ್ನತೇ= ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೋ ಹೇಗೆ, ಕುದುರೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಕುದುರೆಯ ಹಗ್ಗ (ಕಡಿವಾಣ)ವನ್ನೂ (ಸ್ತಂಭಾದಿಗಳಲ್ಲಿ) ವಿಬಧ್ನತೇ= ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೋ, (ಹಾಗೆಯೇ, ಯತ್ರ= ಯಾವ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ (ಉಲೂಖಲಸ್ಯ=) (ಉಪಲದ) ರಶ್ಮೀನ್= ಹಗ್ಗಗಳನ್ನೂ (ದೃಢವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಹಲಿಗೆ ಮೊದಲಾದ ದ್ರವ್ಯಾಂತರಗಳಿಂದ,) ವಿಬಧ್ನತೇ= ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸೋಮಗಳನ್ನು ಹೊಂಕು (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ಉಲೂಖಲಸ್ಯ= ದೇಹದ, ರಶ್ಮೀನ್ ನಾಡಿಗಳನ್ನು ವಿಬಧ್ನತೇ= ಬಾಕಿಹಿಂದಿನಂತೆ.

|| ೪ ||

ಭಾ || (೧) ಮಂದರಶ್ಮೀನಶ್ಚರಶ್ಮೀನ್ಯಥಾ ಯತ್ರ ನಿಬಧ್ನತೇ | (೨) ರತ್ನಯೋ ಯತ್ರ ನಾಡ್ಯಶ್ಚ || ೪ ||

ಅ || (೧) ಹೇಗೆ ಕಡಗೋಲು ಹಗ್ಗಗಳನ್ನು ದೃಢವಾಗಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೋ ಹೇಗೆ ಕುದುರೆಯ ಹಗ್ಗಗಳನ್ನು (ಕುದುರೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ತಂಭಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೋ,) (ಹಾಗೆಯೇ ಯಾವ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಉಲೂಖಲದ (ಉಪಲದ) ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನು ದೃಢವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಲಿಗೆ ಮೊದಲಾದ ದ್ರವ್ಯಾಂತರಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ) (೨) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ರಶ್ಮಿಗಳು ಯಾವವೆಂದರೆ—) ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ನಾಡಿಗಳೇ, ರಶ್ಮಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

|| ೪ ||

ಅನ || ಈ ಋಕ್ಕೂ ಮೇಲಿನ ಋಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಉಲೂಖಲ ದೇವತಾಕಗಳು. ಅನುಷ್ಠವ್ ಭಂದಸ್ಕಗಳು.

ಋ || (೩೧೭) ಯಚ್ಚಿದ್ಧಿ ತ್ವಂ ಗೃಹೇ ಗೃಹ ಉಲೂಖಲಕ ಯುಜ್ಯಸೇ

ಇಹ ದ್ವ್ಯಮುತ್ತಮಂ ವದ ಜಯತಾಮಿವ ದುಂದುಭಿಃ || ೫ || ೨೪ ||

ಅ|| ಹೇಉಲೂಖಲಕ=ಎಲೋ ಉಚಿದೆಯೇ ಯತ್=ಯಾವ ಕಾರಣ ದೆತೆಯಿಂದ, ತ್ವಂ=ನೀನು, ಗೃಹೇ ಗೃಹೇ ಚಿತ್=ಈ ಯಜಮಾನನಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲಾ ಯಜ್ಞ ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ಪ್ರತಿ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಯುಜ್ಯಸೇ=ಪೂಜ್ಯನಾಗಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತೀಯೋ ಹಿ=ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ಇಹ=ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಜಯತಾಮಿವ ದುಂದುಭಿಃ=ಯಾದೃದಲ್ಲಿ ಜಯಾರ್ಥಿಗಳಾದ ಜನರಿಗೆ ಭೇರ(ನಗಾರಿ) ಯಂತೆ, ದ್ವ್ಯಮುತ್ತಮಂ=ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳ, ಧ್ವನಿಯನ್ನು (ಉಚ್ಚಸ್ವರದಿಂದ) ವದ=ಮಾಡು.

|| ೫ || ೨೪ ||

ಛ || (1) ಯಸ್ಮಾದ್ಯುಕ್ತೋ ಗೃಹೇ ಗೃಹೇ || ದೇಹೇ ದೇಹೇಫನಾ ತೇನ ದ್ಯುಮ
ದ್ಬಂದುಭಿವದ್ದದ || (2) ಪೃಥಿವೀ ದೇವತಾ ತಸ್ಯ ತದ್ಗೋ ವಾ ಸ್ವಯಂ ಹರಿಃ |
ಸೋಮಾಮಾತ್ಮೋಽಪರೋ ದೇವೋ ವನಸ್ಪತಿರಿತೀರಿತಃ (3) ಸೋಮೋ
ವಾ ತದ್ಗವಿಷ್ಣುವಾ ಶ್ರುತಃ ಫಲಕದೇವತಾ || (4) ವೃಕ್ಷಾಣಾಮಪಿ ಸರ್ವೇಷಾ
ಮತಃ ||

|| ೫ || ೨೫ ||

ಅ || (1) (ಎಲೋ ಉಲೂಖಲವೇ ನೀನು) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಯಜಮಾನನಿಂದ ಮಾತೃಲ್ಪಟ್ಟ
ಎಲ್ಲಾ ಯಜ್ಞ ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿಯೂ, (ಆಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ಪ್ರತಿ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪೂಜ್ಯನಾಗಿ ಕೂಡಿಯೇ ಇರು
ತ್ತೀಯೇ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಭೇದಿಯಂತೆ ಅತ್ಯುಚ್ಛವಾಗಿ ಧೈನಿ ಮಾಡು. (2) ಜಡವಾದ ಉಲೂಖಲವನ್ನು
ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ) ಆ ಉಲೂಖಲಕ್ಕೆ ಪೃಥಿವಿಯು ದೇವತೆಯು. ಆ ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ
ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ರೀಹರಿಯು ದೇವತೆಯು. ಮತ್ತು ವನಸ್ಪತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸೋಮನ ಅಮಾ
ತ್ಯನೂ ಕೂಡ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಉಲೂಖಲಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯು. (ವನಸ್ಪತೀರಿತೀರಿತಃ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ೨ನೇ ಋಕ್
ನಲ್ಲಿ ವನಸ್ಪತೇ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೂ ಅರ್ಥವು ಉಕ್ತವಾಯ್ತು.) (ಅಯಜ್ಞ ಎನ್ನುವ ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳು
ಮುಸಲವೇವತಾಕವು. ಮತ್ತು ಉಲೂಖಲ ವೇವತಾಕವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆಮು ಅಯುಕ್ತವು.
ಎಕೆಂದರೆ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃತ್ವ ತಾ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಹಲಗೆಗಳೇ ಪ್ರಕೃತಗಳಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅವಗಣ್ಣೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳ
ಬೇಕು. ಮುಸಲವನ್ನು ಅಥವಾ ಉಲೂಖಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲ.) (ಅಜೇತನಗಳಾದ ಹಲಗೆ
ಗಳಿಗೂಕೂಡ ಇಂದ್ರಾಯ ಮಥು ಮಾಹೃತಂ ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಧಿಗಳು ಕೂಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ
ಪ್ರಸಂಗ ಸಂಗತಿಯಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೂ ದೇವತೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ವನಸ್ಪತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ
ಸೋಮನೂ ಸೋಮನ ಅಮಾತ್ಯನೂ, ಅವರಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೂ ಕೂಡ ಹಲಗೆಗಳಿಗೆ ದೇವತೆಯೆಂದು
ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. (೫) ಸೋಮನಿಗೂ ಸೋಮನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ವನಸ್ಪತಿ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯತ್ವವು
ಸೇಗಿದೆ) ಎಲ್ಲಾ ವೃಕ್ಷಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಸೋಮನೂ ಸೋಮಾಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೂ ಕೂಡ ದೇವತೆಯು.
(ಹೀಗೆಯೇ ಸಮಸ್ತವೃಕ್ಷಗಳಿಗೂ ಉತ್ಪಾದಕವೂ, ಮತ್ತು ಆಧಾರವೂ ಆದ ಕಾರಣ ಪೃಥಿವಿಗೂ, ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ
ತಕ್ಕ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ವನಸ್ಪತಿ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯತ್ವವಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ ಕಾರಣ ಯಜ್ಞಾದಿ ಇಂ
ದೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕು ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದೂ ಯುಕ್ತವು.

ವಿ || (1) ಹಿಂದಿನ ೪ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಉಲೂಖಲ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅಜೇತನವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಸೋ
ಮ್ಯು ಮನ್ಸಿಗೆ ಅಧಿಕರಣವಾಗಿ ದೇಹವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಋಕ್ನಲ್ಲಿ ಉಲೂಖಲ ಶಬ್ದದಿಂದ ಉಲೂಖಲಾ
ಧಾರವಾದ ದೇವತೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಆದ ಕಾರಣ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ. (2) ಎವಂಚ ಜಡವಾದ ಉಲೂಖಲ
ವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ಕೂಡದಿರುವ ಕಾರಣ ಅಭಿಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆ
ಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಧರಾದೇವಿ, ಧರಾದೇವಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ಸೋಮನ ಮಂತ್ರಿಯಾದ
ವನಸ್ಪತಿಯೆಂಬ ದೇವತೆಯೂ, ಅವನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ಉಲೂಖಲ ದೇವತೆಗಳೆಂದು
ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

|| ೫ || ೨೫ ||

ಋ || (೨೧೮) ಉತ ಸ್ತ ತೇ ವನಸ್ಪತೇ ವಾತೋ ವಿವಾತ್ಯಗ್ರಮಿತ್ |
ಅಥೋ ಇಂದ್ರಾಯ ಪಾತವೇ ಸುನು ಸೋಮಮುಲೂಖಲ || ೬ ||

ಅ || ವನಸ್ಪತೇ=ವೃಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ಉಲೂಖಲ=ಉಜಿಡೆಯೇ, ವಾತಃ ಉತ=ವಾಯುವೂ ಕೂಡ, ತೇ ಅಗ್ರಮಿತ್=ನಿನ್ನಿಂದ ಆಭಿಮನ್ಯಮಾನವಾದ ವೃಕ್ಷಾಗ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ವಿ ವಾತಿ ಸ್ವ=ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರ ವೀಜಿಸಿರುವನೋ, (ಅಂದರೆ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಗಾಳಿಯಿಂದ ನಿನ್ನದಾದ ವೃಕ್ಷದ ಅಗ್ರಭಾಗ ವನ್ನೇ ಹಂದಾಡಿಸುತ್ತಿರುವನೋ, ಅಥೋ=ಆ ಕಾರಣದಿಂದ (ಇಂದ್ರನಿಂದ ಉಪಕೃತನಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ) ಇಂದ್ರಾಯ=ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಪಾತವೇ=ಪಾನಕ್ಕಾಗಿ ಸೋಮಂ=ಸೋಮವನ್ನು ಸುನು=ಮರ್ದಿಸಿ ರಸವನ್ನು ತೆಗೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು. ಅಥವಾ ವನಸ್ಪತೇ ಭಜಿಸಲು ಯೋಗ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಪತಿಯಾದ, ಉಲೂಖಲ=ಉಲೂಖಲ ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ವಾತಃ ಉತ=ವಾಯುವೂ ಕೂಡ, ತೇ ಅಗ್ರಂ ಇತ್=ನಿನ್ನ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ, ವಿವಾತಿ=ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರ ಓಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೋ, (ನಿನ್ನ ಸೇವಕನಾಗಿಯೇ ಹೋಗಿರುವನೋ) ಅಥೋ=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಹೀಗೆ ನೀನು ಅತಿ ಸಮರ್ಥನೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ಇಂದ್ರಾಯ=ಇಂದ್ರನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಪಾತವೇ=ಇಂದ್ರನಾದ ತನಗೆ ಪಾನಕ್ಕಾಗಿ ಸೋಮಂ=ಸೋಮವನ್ನು (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸುನು=ರಸ ತೆಗೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು. ದೃಢೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳು || ೬ ||

ಭಾ || (1) ವೃಕ್ಷಾಗ್ರ ಏವ ತು | ವಾಯುರ್ವಾತಿ (2) ವಹಾನ್ವಾ ವಾ ಭಜನೀಯದಿವಾ
ಕಸಾಂ || ಪತಿರ್ವಿಷ್ಣುಸ್ತು ತಸ್ಯಾಗ್ರೇ ವಾಯುದೇವೋ ಹಿ ಗಚ್ಛತಿ || (3) ಪಾತವೇ
ಸ್ವಸ್ತ ಸೋಮಂ ವಾ ಮನೋ ವಾ ಸುನು ವಿಷ್ಣವೇ || ೬ ||

ಅ || ಎಲೋ ಉಲೂಖಲವೇ, ವಾಯುವೂ ಕೂಡ ನಿನ್ನಿಂದ ಆಭಿಮನ್ಯಮಾನವಾದ ವೃಕ್ಷಾಗ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ವೀಜಿಸುತ್ತದೆ (ಅಂದರೆ-ಸೋಮನೂ ಸೋಮಾಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೂ ಕೂಡ ವೃಕ್ಷಗಳ ದೇವತೆಯಾದ ರಿಂದ ಆ ವೃಕ್ಷಾಂತರ್ಗತ ಸೋಮ ವಿಷ್ಣುಗಳ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ವೃಕ್ಷಾಗ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಯುವು ಶೀತಲ ಸುಗಂಧ ಮಂದ ರೂಪವಾಗಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರ ವೀಜಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಂದು ಪೂರ್ವಾರ್ಥದ ತಾತ್ಪರ್ಯವು.) (2) (ಪೂರ್ವಾರ್ಥದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಾದರೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ವೃಕ್ಷ ಸಮೂಹ ರೂಪಗಳಾದ ವನಗಳಿಗೆ, ಅಥವಾ ವನ ಪಟ ಸಂಭಕ್ತಾ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಭಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವನ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು, ಆದ ಕಾರಣ ವನಪತಿಃ (ವನ್ಯಂತೇ ಇತಿ ವನಾಃ ದೇವತೆಗಳು ತೇಷಾಂ ಪತಿಃ, ವನಸ್ಪತಿಃ) ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಇದಿರು (ಜಡವಾಯುವಲ್ಲದ) ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಯುದೇವರು ಸೇವಕರಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. (3) (ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇಂದ್ರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಗಾಳಿಯಿಂದ ನಿನ್ನದಾದ ವೃಕ್ಷದ ಅಗ್ರಭಾಗವನ್ನೇ ಹಂದಾಡಿಸುತ್ತಾನೋ ವೃಕ್ಷವನ್ನು ಕಿತ್ತು ಹಾಕುವ ದಿಲ್ಲವೋ, ಆದ ಕಾರಣ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ, ಎಂದು ದೇವತಾಂತರದಲ್ಲಿ (ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದದಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಗೃಹೀತನಾದರೆ, ನೀನು ಅತಿ ಸಮರ್ಥನಾದ ಕಾರಣ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ತನಗೆ ಪಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸೋಮವನ್ನು (ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿ) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಿಂಡಿ ರಸವನ್ನು ತೆಗೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು. ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸು || ೬ ||

ಅಪ || ಈ ಮಕ್ಕಳು ಮೇಲಿನ ಮಕ್ಕಳು ಕೂಡ ಫಲಕ ದೇವತಾಕಗಳು. ಗಾಯತ್ರೀ ಭದ್ರವ್ಯಗಳು.

ಮ || (೩೧೯) ಅಯಜೀ ವಾಜಸಾತಮಾ ತಾ ಹ್ಯವಚ್ಛಾ ವಿಜರ್ಭತಃ |
ಹರೀ ಇವಾಂಧಾಸಿ ವಸ್ತತಾ || ೭ ||

ಅ || ಆಯಜೀ=(ಯಜಮೇವ ಪೂಜಾ ಸಂಗತಿಕರಣದಾನೇಷು) ಜಿನ್ನಾಗಿ ಯಾಗ ಮಾಡಲ್ಪಡತಕ್ಕ, (ವಾಚ ಸಾತಮಾ=(ವಾಚರಬ್ದೋಪಪದಾತ್ ಪದಾಲಾಭೇ) ವಾಚಂ ಅನ್ವಂ ಸನುತೆ ಇತಿ ವಾಚಸೌ. ಅತಿಶಯೇನ ವಾಚಸೌ ವಾಚಸಾತಮೇತಿ) ಅನ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುವವರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರಾದ ಉಚ್ಚಾ=ಉತ್ಕೃಷ್ಟರಾದ, ಕಾ=ಽ ಫಲಕಗಳು, ಆ ಹಲಗೆಗಳಿಗೆ ಅಭಿವಾನಿಗಳಾದ ಸೋಮ ವನಸ್ಪತಿ ದೇವತೆಗಳು, ಹರೀ ಇಮ=ಇಂದ್ರ ದೇವರ ಕುದುರೆಗಳು ಹೇಗೆ, ಅಂಥಾಂ=ಅನ್ನಾದಿಗಳನ್ನು, ವಪ್ತತಾ=(ವಪ್ತ ಅದನೇ ಅಥವಾ ವಪ್ತ ಅದನೇ) ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತವೋ, ಹಾಗೆ, ವಿಜರ್ಭತಃ=ಜಹಭಕ್ಷಣೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರವ್ವ. (ಅಂದರೆ ಸೋಮ ವನ್ನು ಹಿಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಭಕ್ಷಕರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.) || ೭ ||

ಭಾ || (1) ಆಯಾಜ್ಯಾವನ್ನಲಬ್ಧ್ವಾಕಾಮುತ್ಸಮಾವತಿಭಕ್ಷಕೌ || (2) ಜಹಭಕ್ಷಣ ಇತ್ಯಸ್ಯಾ
(3) ದೈರ್ಘ್ಯಶ್ಚಾವನ್ನಭಕ್ಷಕೌ || (4) ಸೋಮಸ್ಯ ಭಕ್ಷಕಾವತ್ರ || ೭ ||

ಅ || (1) ಜಿನ್ನಾಗಿ ಯಾಗ ಮಾಡಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಅನ್ನವನ್ನು ಹೊಂದುವವರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರಾದ, ಆ ಸೋಮ ವನಸ್ಪತಿ ದೇವತೆಗಳು, ಅತಿ ಭಕ್ಷಕರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ (2) (ಈ ಅರ್ಥವು ಹೇಗೆ ಸಿಗುವುದೆಂದರೆ) ಜಹಭಕ್ಷಣೇ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ (ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷದ್ವಿ ವಚನ. ಹಕಾರಕ್ಕೆ ಭಕಾರ, ರಮ ಅಗಮ. ಬಂದರೆ ವಿಜರ್ಭತಃ ಎಂಬ ರೂಪವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು.) (3) ಹೇಗೆ ಇಂದ್ರನ ಕುದುರೆಗಳು ಅನ್ನಭಕ್ಷಕಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳೋ ಹಾಗೆಯೇ. (4) (ಹಾಗಾದರೆ-ಇಂದ್ರನ ಕುದುರೆಗಳು, ಕಡಲೆ ಮೊದಲಾದ ಧಾನ್ಯ (ಸೋಮರಸವನ್ನು ತೆಗೆದ ಮೇಲೆ ರಸವನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಇಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿ ಅವಶಿಷ್ಟವಾದ ನೀರಸ ಪದಾರ್ಥವು ಋಜೀಷ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.) ಋಜೀಷ ಮೊದಲಾದ ಅನ್ನ ಇವುಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವವುಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾಗಿವೆ. ಹಲಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ) ಹಲಗೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಹಿಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲಗೆಗಳು ಸೋಮರಸವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವವುಗಳು. (ಅಂದರೆ-ಹಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಇರತಕ್ಕ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಸೋಮ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕಲಿಗೆ ಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಮ ಭಕ್ಷಕತ್ವವಿದೆ. ಎಂದು ಅಮುಖ್ಯ ಪ್ರಯೋಗವು) ಫಲಕಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಾದರೂ ಸವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೋಮ ಭಕ್ಷಕರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.) || ೭ ||

ಋ || (೩೨೦) ತಾನೋ ಅದ್ವ ವನಸ್ಪತೀ ಋಷ್ವಾನ್ವಷ್ಟೇಭಿಃ ಸೋತೃಭಿಃ |

ಇಂದ್ರಾಯ ಮಧುಮತ್ಸುತಂ || ೮ ||

ಅ || ಋಷ್ವಾ=ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ, ವನಸ್ಪತೀ=ಸೋಮ, ಸೋಮನ ಅಮಾತ್ಯನಾದ ವನಸ್ಪತಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ನೀವಿಬ್ಬರು, ಋಷ್ವೇಭಿಃ=ಮಹಾನುಭಾವರಾದ, ಸೋತೃಭಿಃ=ಸೋಮವನ್ನು ಭೇದಿಸುವ ಋತ್ವಿಜರಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಇಂದ್ರಾಯ=ಇಂದ್ರನಿಗೋಸ್ಕರ, ನಃ=ನಮ್ಮದ್ದಾದ, ಮಧುಮತ್=ಸ್ವಾದುರಸ ಯುಕ್ತವಾದ, ಸೋಮವನ್ನು, ಸುತಂ=ಮದಿಸಿ ರಸವನ್ನು ತೆಗೆದು ಇಡಿರಿ. || ೮ ||

ಭಾ || ಋಷ್ವಾವತಿಮಹತ್ತರೌ | ಮಹದ್ವಿಃ ಸೋತೃಭಿಃ ಸೋಮಮಿಂದ್ರಾಯ ಮಧು
ಮತ್ಸುತಂ || ೮ ||

ಅ || ಋಷ್ವಾ=ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ, ಸೋಮ ಮತ್ತು ಸೋಮನ ಅಮಾತ್ಯನಾದ ವನಸ್ಪತಿ ಎಂಬ ದೇವತೆಗಳೇ, ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ, ಸೋಮವನ್ನು ಭೇದಿಸುವ ಋತ್ವಿಜರಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ನೀವಿಬ್ಬರು ಇಂದ್ರನ ಉದ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ವಾದುರಸ ಯುಕ್ತವಾದ ಸೋಮವನ್ನು ಜಿನ್ನಾಗಿ ರಸತೆಗೆದಿರಿ.

ವಿ || ಯದ್ಯಪಿ ಮುಷ್ಠ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮಹತ್ ಎಂದೇ ಅರ್ಥವು. ಆದಕಾರಣ ಮುಷ್ಠ=ಮಹಾಂಶ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಅತಿಮಹತ್ವಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ - ಸೋತ್ಯಗಲಶ್ಚ (ಸೋಮವನ್ನು ಕಂಡಿಸುವವರಲ್ಲಿ) ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯನಾದವು ಬಾಧಿತವಾಗಿದೆ. ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಧಿತವಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಅತಿ ಮಹತ್ವಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

|| ೮ ||

ಅನ || ಈ ಮಧ್ಯ ಸೋಮದೇವತಾಕವು. ಗಾಯತ್ರಿ ಭಂದಸ್ವತು.

ಋ || (೩೨೧) ಉಚ್ಛಿಷ್ಟಂ ಬಹ್ವೋರ್ಬರ ಸೋಮಂ ಸನಿತ್ರ ಆಸೃಜ |

ನಿರ್ದೇಹಿ ಗೋರಾಧಿ ಪುತ್ರ

॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥

ಅ || ಸೋಮಂ=ಕು ಸೋಮವನ್ನು ಉತ್=ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕಾಗಿ, ಶುದ್ಧೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಪವಿತ್ರೇ= ಸೋಮ ರಸವನ್ನು ತುಂಬಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವುದು ಘ್ನೋಲವಾದ ಕುಂಡವು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೋ, ಅದು ದ್ರೋಣ ಕಲಶವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತಃ=ಸ್ವಲ್ಪ (ಅ ಕಲಶದ ಮೇಲೆ ಇರತಕ್ಕ ಪತ್ರ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಸೃಜ=ಇಡು. (ಉಳಿದ ಸೋಮವನ್ನು) ಚವ್ರೋಣ=ಚಮರಾಣಮ್ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭರ= (ಭೃಣ ಭರಣೇ) ತುಂಬಿದು. ಗೋರಧಿಪ್ತಚಿ=ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ, (ಮಂಜಣ=ಮಂಜಾಂತರದಲ್ಲಿ ರಸವನ್ನು ಬೆರೆ ತೆಗೆದ ಮೇಲೆ ಅನಿಷ್ಟವಾದ ನೀರಸ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು) ನಿರ್ಭೇಹಿ=ಸ್ಥಾಪಿಸು. (ಹೀಗೆ ಮಂಜಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಥವಾ ತನ್ನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ್ದು: ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) (ಆಧ್ಯಾತ್ಮಪರವಾದುದು) ಸೋಮಂ=ಕು ಮನಸ್ಸನ್ನು, ಉತ್ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಪವಿತ್ರೇ=ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ, ಆಸೃಜ=ಇಡು. ಉಳಿದ ಮನೋವೃತ್ತಿ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಚವ್ರೋಣ=ಚಮರಗಣಿಸಿಕೊಂಡ ಶೋಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಭರ=ಇಡು. ಗೋರಧಿಪ್ತಚಿ=ಮಂಜಚರ್ಮದಲ್ಲಿ (ಮಂಜಣ=ಮಂಜಣಸ್ಥಾನಿಯಾದ ಮನೋವೃತ್ತಿ ವಿಶೇಷವನ್ನು ನಿರ್ಭೇಹಿ=ಇಡು. (ಅಂದರೆ ಬುದ್ಧಿಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಮದ್ಬುದ್ಧಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಇಡು. || ೯ ||

ಭಾ || 1) ಸೋಮಮುತ್ಪನ್ನಜಾಯಿತು ದ್ರೋಣೋಪರಿ ಪವಿತ್ರಕೇ || ಭರ (2) ಶಿಷ್ಯಂ
ಚಮಸಯೋ (3) ಯಜ್ಞೇಷು ಗೋರಥಿ ತ್ವತಿ || (4) ಭರೇತ್ಯಾತ್ಮಾನಮೇನಾಯ
ಸ್ವಾಂತರ್ಯಾಗವಿಷಯೇಷು || ಶಿಷೋಭೇದಾತು ಚಮಸಾ ದ್ರೋಣಂ ಚೋದರವಿ
ರಿತಂ || (5) ಪವಿತ್ರಂ ಬುದ್ಧಿರೇವಾತ್ರ ಮಸತ್ಯದ್ವಿಪ್ರಯಾ ಯತ || (6) ಮುಖಚ
ಮೈವ ಗೋಚರಮ್ ಮನಃಪಿತೃಷು ವಿಷವಿ || ಧಾರ್ಯಂ || ೯ ||

ಅ || (1) ಈ ಅಂತಿಮವಾದ ಬುಕ್ಕು ಪ್ರಜಾಪತಿಯಾದ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಪ್ರಶಂಸೆಯು. ಅಥವಾ ಗೋಚರ್ಮದ ಪ್ರಶಂಸೆಯಿಂದ, ಎಂದು ಅನೇಕರಾದ ಕಾರಣರು ಹೇಳಿದು ಆಯುಕ್ತವು. ಏಕೆಂದರೆ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಸ್ತುತಿಯೇ ಇಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದು, ಗೋಚರ್ಮವು ಪ್ರತಿಭಾಸವಾದರೂ ಗೋಚರ್ಮದ ಸ್ತುತಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಚರ್ಮಪರಣಾದಿಗಳಿಂದ ಸೋಮನೇ ಸಂಸ್ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸೋಮನೇ ಪ್ರಧಾನವು. ಆದ ಕಾರಣ ಸೋಮನೇ ಇಲ್ಲಿ ದೇವತೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸೋಮನನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ, ದ್ರೋಣ ಕಲಶದ ಮೇಲೆ ಇರತಕ್ಕ ಪವಿತ್ರ ವಾತ್ರದಲ್ಲಿ, ಇದು (೨) ಅವಶಿಷ್ಟವಾದ ಸೋಮನನ್ನು ಚರ್ಮನಾಮಕ ವಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶುಭಿಸು. (3) ನೀರವಸ್ತುವನ್ನು ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸು. (ಸೋಮ ರಸವನ್ನು ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಇಡುವುದು ಯಾಜ್ಞಿಕರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲದಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬುದ್ಧಿವಂತ ಎಂದು ಅಭ್ಯಾಸಾರ

ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು) (ಯದ್ವೈಃ ಈ ಮುಕ್ತಿನಲ್ಲಿ ಏತಂ ಎಂದೂ ದ್ರೋಣೋಪರಿ ಎಂದೂ ಇಲ್ಲ. ಅದಾಗ್ಯೂ ಏನಂ ದ್ರೋಣಕಲಶಂ ಅಭ್ಯವನಿನಾಯೋಚ್ಚಿತ್ವಂ ಜನ್ಮೋರ್ಭರ ಈ ಮುಕ್ತಿನಿಂದ ದ್ರೋಣಕಲಶವನ್ನು ಕುರಿತು ಶುನಃಶ್ಲೇಷನು ಒಯ್ದನು ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದಲೂ ಈ ಮುಕ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೋಮನೇ ದೇವತೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.) (ಆದುದರಿಂದಲೇ ಬೃಹದ್ದೇವತಾಕಾರನು 'ಸೋಮ ಮಂತಾ ಪ್ರಶಂಸತಿ ಎಂದು ಬೃಹದ್ದೇವ ತಾಕಾರರು ಹೇಳಿರುವರು.) (4) (ಹಾಗಾದರೆ ಭರ, ಸೃಜ, ನಿರ್ಘೇಹ, ಎಂದು ಯಾರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವುದೆಂದರೆ) ಭರ, ಎಂದೂ, ಸೃಜ ಎಂದೂ, ನಿರ್ಘೇಹ ಎಂದೂ ತನ್ನನ್ನು ಕುರಿತೇ ಹೇಳಿದ್ದು ಅಥವಾ ತನ್ನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನು ಕುರಿತೇ ಹೇಳಿದ್ದು. (ಈ ಕ್ರಿಯಾಕರ್ತನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಇಲ್ಲ. (ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಪರವಾದುದು. ಚಮಸ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಇದಂ ತಚ್ಚಿರಃ ಏಷ ಹೃವಾಗ್ನಿಃ ಜಮಸ ಉರ್ಧ್ವಾಬುದ್ಧಃ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಚಮಸಗಳೆಂದರೆ ಶಿರೋಭಾಗಗಳು. ದ್ರೋಣವೆಂದರೆ ಉದರವು, ಉಪ ಲಕ್ಷಣಯಾ ಹೃದಯವು. (ಏಕೆಂದರೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸೋಮ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಮನೋವೃತ್ತಿಯು ಪ್ರಚುರವಾಗಿದೆ.) (5) ಪವಿತ್ರವೆಂದರೆ ಬುದ್ಧಿಯೇ. ಆ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲೇ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೋ, (ಮನಸ್ಸು ಶುದ್ಧವಾದ ಯಾವ ಮನಸ್ಸು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸೋಮದ ಶುದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಪವಿತ್ರಕ್ಕೂ ಬುದ್ಧಿಗೂ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಸಮಾದಿಸಿದ ಹಾಗಾಯ್ತು.) (6) (ಗೋ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಗ್ವಿದ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಆಧಾರ ಭೂತವಾದ ಮುಖವು ಲಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ.) ತಥಾಚ ಗೋ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ವಾಕ್ ಮುಖದಲ್ಲಿದೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಮುಖಚರ್ಮವೇ ಗೋಚರವು. (ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಮವನ್ನು ಇಡುವುದು ಮೊದಲಾದುದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಈ ಆಧಾರಗಳಾದ ಶಿರಸ್ಸು ಹೃದಯಮುಖಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸೋಮರೂಪವಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಇಡಬೇಕು. (ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಘೇಹ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿಯೂ ಸೋಮವೇ ಕರ್ಮವು.) (ವಿಷ್ಣು ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಭಾಷ್ಯವು ವೇದ ಶುಲ್ಕವೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಯ್ತು)

|| ೯ || ೨೬ ||

ಅನ || ಯಚ್ಚಿದ್ಧಿ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ೭ ಮುಕ್ತಗಳು. ೨೯ನೇ ಸೂಕ್ತವು. ೧ ವರ್ಗವು, ಇಂದ್ರ ದೇವತಾಕವು. ಅಥವಾ ಶಚಿದೇವತಾಕವು. ಪಶ್ಚಿ ಭಂದಸ್ತವು,

ಮ || (೩೨೨) ಯಚ್ಚಿದ್ಧಿ ಸತ್ತ ಸೋಮಪಾ ಅನಾಶಸ್ತಾ ಇವ ಸ್ತುತಿ ಆ ತೂನ

ಇಂದ್ರ ಶಂಸಯ ಗೋಷ್ವಶ್ವೇಷು ಶುಭ್ರಿಷು ಸಹಸ್ರೇಷು ತುವೀಮುಘ

|| ೧ ||

ಅ || ಸತ್ಯಂ=(ಸಚ್ಚಿದ್ಧಿ ಉತ್ತಮಂ ಬ್ರೂಯಾದಾನಂದಂ ಶೀತಿವೈ ವದೇತ್) ಯೇತಿ ಜ್ಞಾನಂ ಸಮುದ್ಧಿತ್ವಂ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ) ಪಕ್ಷ್ಯಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ, ಸೋಮಪಾಃ=ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡಿರುವ, ಶುನಿಮಘ=ಮಹಾಯಾಗಗಳುಳ್ಳ, (ಅಂದರೆ ಸಮಸ್ತ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವ) ಇಂದ್ರ=ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಯಚ್ಚಿತ್=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ, (ನಾವು ಈಗ) ಅನಾಶಸ್ತಾ ಇವ=(ಶಂಸಸ್ತುತೌ) ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡದಿರುವವರಂತೆ, ಸ್ತುತಿ=ಅಗಿರುತ್ತೇವೋ, ಹಿ=ನಿಶ್ಚಯವು. (ಸರ್ವಥಾ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥವೆಂದಾಗಿದ್ದರೆ ಲೋಕಿಗಳು ಪ್ರಶಂಸಿಸು ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದು ಕೂಡದೆ ಹೋಗುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಮಹಾ ಸಮರ್ಥನಾದ ಈಶ್ವರನೂ ಕೂಡ ಆತ್ಮಂತ ಅಪ್ರಶಸ್ತ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳುಳ್ಳ ತಮೋ ಯೋಗ್ಯರಾದವರನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ, ಪ್ರಶಸ್ತ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ. ಆದಕಾರಣ ಸರ್ವಥಾ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥ, ಎಂಬುವುದು ನಮಗೆ ಸ್ಮೃತವಲ್ಲ, ಅಥವಾ ತಾನು ತಮಸ್ಸಿಗೆ ಯೋಗ್ಯನಲ್ಲ ಎಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇವ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು. (ಆದಕಾರಣ) ತ್ವಂ ತಃ=ನೀನೇ, ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು ಶುಭ್ರಿಷು=ಶುಭ್ರಗಳಾದ, ಸಹಸ್ರೇಷು=ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯಾಕ

ಗಳಾದ, ಗೋಷು ಅಶ್ರೇಷ್ಠಾಚ=ಗೋವು ಅಶ್ವಗಳು ಇವುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಆಶಂಕಯ=ಪ್ರಶಂಸಿಸು. (ಅಂದರೆ —ಜನರು, ಗೋವು ಅಶ್ವ ಮೊದಲಾದ ಸಂಪತ್ತುಗಳಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಹೇಗೆ ಸ್ತುತಿಸುವರೋ, ಹಾಗೆಯೇ ನಮಗೆ ಗವಾದಿ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಜನರು ಸ್ತುತಿಸುವಂತೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಮಾಡು.) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪರ ವಾದುದು.) ಗೌ=ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವು. ಅಶ್ವಾ=ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು. ಅಂತೂ ಶುದ್ಧಗಳಾದ ವಾಕ್‌ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸು. ಭಗವಂತನ ಗುಣಾದಿರೂಪಗಳಾದ ವಿಷಯಗಳು ಬಹಳವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸಹಸ್ರೇಷು ಎಂದದ್ದು.

ವಿ || ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣ ಕರ್ಮರೂಪ ಮೊದಲಾದ ಬಹು ವಿಷಯಗಳು ನಮಗೆ ಹೇಳಲು ಯೋಗ್ಯ ಗಳೂ ತಿಳಿಯಲು ಯೋಗ್ಯಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ಆದಕಾರಣ ನಮ್ಮನ್ನು ಅಂತಹ ಭಗವದ್ಗುಣಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ರನ್ನಾಗಿಯೂ ಇತರರಿಗೆ ಹೇಳುವವರನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿ ಜನರು ವಾಗಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸುವಂತೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಸ್ತುತಿಸು. || ೧ ||

ಭಾ || ಯತ್ಸದ್ಗುಣಾ ಶಕ್ತಾ ಇವ ಸ್ತುತಿ ವಯಂ ತತಃ | ಶುಭ್ರವಾಚ್ಯನ ಆದೀನಾಂ
ವಿಷಯೇಷ್ಯಾನ್ ಪ್ರಶಂಸಯ || ಬಹು ವಾಚ್ಯಜ್ಞೇಯಾಯುಕ್ತಾನ್ ಕೃತ್ವಾಸ್ತುಂ
ಸ್ತುಂ ಮಾಹಾಮುಖ || ೧ ||

ಅ || (ಸ ಇಂದ್ರಂ ತುಷ್ಠಾವ ಯಚ್ಚಿದ್ಧಿ ಸತ್ಯಸೋಮಪಾಃ ಇತಿ ಚೈತೇನ ಸೂಕ್ತೇನೋತ್ತ ರಸ್ಯ ಚ ಪಂಚದಶಭಿಃ ಎಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಇಂದ್ರ ದೇವತಾಕವು ಈ ಸೂಕ್ತವು ಎಂದು ಸಿದ್ಧಿಸು ತ್ತದೆ.) ಎಲೋ ಸದ್ಗುಣ ಪುಷ್ಕರಣಾದ ಸಮಸ್ತ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ದೂವ ಕಾರಣದಿಂದ ನಾವು ಸ್ತುತೈರಾಗದಿದ್ದವರಂತೆ ಆಗಿರುತ್ತೇವೋ, ಆ ಕಾರಣ ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ಬಹಳ ಭಗವದ್ಗುಣಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವವರನ್ನಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಯುವವರನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿ ಶುದ್ಧಗಳಾದ ವಾಕ್ ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸು. || ೧ ||

ವಿ || (೩೨೩) ಶಿಶ್ರಿನ್ಮಾಜಂನಾಂ ಪತೇ ಶಚೀವಸ್ತವ ದಂಸನಾ ಆತೂನ
ಇಂದ್ರ ಶಂಸಯ ಗೋಷ್ವಶ್ವೇಷು ಶುಭ್ರಿಷು ಸಹಸ್ರೇಷು ತುವೀಮುಘಾ || ೨ ||

ಅ || ಶಿಶ್ರಿನ್=ಸುಖವುಳ್ಳ, ವಾಜಾನಾಂ ಪತೇ=ಅನ್ನಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ, ಶಚೀವಃ=ವಚನಗಳ ಪ್ರಯೋಗಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನಾದುದರಿಂದ ವಾಗಭಿಜ್ಞನಾದ, ಇಂದ್ರನೇ, ದಂಸನಾ=ಸಮಸ್ತ ಜನರು ಮಾಡ ತಕ್ಕ ಕರ್ಮಗಳು, ತವ=ನಿನ್ನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತಗಳೂ ನಿನ್ನ ವಿಷಯಗಳೂ ಆಗಿವೆ. (ಆತೂನಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥವು.) ಇಂತಹ ಸುಖಿಯೂ ಅನ್ನಪತಿಯೂ ಕರ್ಮಪ್ರೇರಕನೂ ಆದ ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ಗವಾದಿ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸು. || ೨ ||

ಭಾ || ಸುಖಿನ್ನನ್ನಪತೇ ವಾಗ್ಜ್ಞ ತವ ಕರ್ಮಾಣಿ ಸರ್ವತಃ || ೨ ||

ಅ || ಸುಖಿಯೂ ಅನ್ನಾಧಿಪತಿಯೂ ವಾಗಭಿಜ್ಞನೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಜನರು ಮಾಡತಕ್ಕ ಕರ್ಮ ಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಪ್ರೇರಿತಗಳೂ ನಿನ್ನ ವಿಷಯಗಳೂ ಆಗಿವೆ. || ೨ ||

ಯು || (೩೨೪) ನಿ ಸ್ವಾಪಮೂಮಿಥ್ಯಾದೃಶಾ ಸಸ್ತಮಬುದ್ಧಮಾನೇ |

ಅತಾನ ಇಂದ್ರ ಶಂಸಯ ಗೋಸ್ವಶ್ವೇಷು ಶುಭ್ರಿಷು ಸಹಸ್ರೇಷು
ತುವೀಮಘಾ || ೩ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ = ಎಲೋ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ, ಮಿಥ್ಯಾದೃಶಾ = (ದೈತ್ಯರಾಕ್ಷಸರೇ ಮುಖ್ಯತಃ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಿಗಳಾದುದರಿಂದ) ದೈತ್ಯರಾಕ್ಷಸರೆಂಬ ಪ್ರಜೆಗಳಿರಾ, ಸಸ್ತಮ = (ಷಸಸ್ತಪ್ತೇ ಸ್ತಾಪವು ಸಮಸ್ತ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಉಪರತಿಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ ಜ್ಞಾನವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಪ್ರಮುಕ್ತ ಸಸ್ತಮ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಾಗಿರುವಿರಿ. ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಬಹುಜ್ಞಾನಿಗಳು ಎಂದರೆ) ಅಬುದ್ಧಮಾನೇ = ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸದಾ ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಶೂನ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೋ, (ಹಾಗೆ ನೀನು ಅ ಪ್ರಜೆಯನ್ನು) ನಿಷ್ವಾಪಯ = ಪರತತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮೋಹಿಸು. ಆತಾನಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥವು. || ೩ ||

ಭಾ || ದೈತ್ಯರಕ್ಷಃ ಪ್ರಜೇ ಮಿಥ್ಯಾದೃಶಾ ಸಸ್ತಮ ಪುನರ್ಬಯಾ | ಅಬುದ್ಧಮಾನೇ ನಿತ್ಯಂಚ
ಯಥಾ ನಿಷ್ವಾಪಯೇಶ್ವರ || ೩ ||

ಅ || ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರಾಕ್ಷಸರೆಂಬ ಪ್ರಜೆಗಳಿರಾ, ಪುನಃ = ಬಹಳವಾಗಿ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಾಗಿರುವಿರಿ. ಹೇಗೆಂದರೆ - ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಸರ್ವದಾ ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಶೂನ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಎಲೋ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ನೀನು ಅಂತಹ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಪರತತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮೋಹಗೊಳಿಸು. || ೩ ||

ಯು || (೩೨೫) ಸಸಂತು ತ್ಯಾ ಅರಾತಯೋ ಬೋಧಂತು ಶೂರ ರಾತಯಃ |

ಅತಾನ ಇಂದ್ರ ಶಂಸಯ ಗೋಸ್ವಶ್ವೇಷು ಶುಭ್ರಿಷು ಸಹಸ್ರೇಷು
ತುವೀಮಘಾ || ೪ ||

ಅ || ಶೂರ = ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ (ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ) ತ್ಯಾ = ಅಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ, (ಪುಲ್ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು) ಅರಾತಯಃ = ನಿನ್ನ ಶತ್ರುಗಳು, ಸಸಂತು = (ಷಸಸ್ತಪ್ತೇ) ಸ್ತಾಪಮಾಡಲಿ. (ಅಂದರೆ ಸರ್ವದಾ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಹಯುಕ್ತರಾಗಿಲಿ) ಮತ್ತು ರಾತಯಃ = ನಿನ್ನ ಮಿತ್ರರು, ಬೋಧಂತು = ನಿನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಇರಲಿ. ಆತಾನಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥವು. (ಅಥವಾ ಈ ಮಕ್ಕನಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಃ ಎಂಬ ಪದವು ಪ್ರಜಾಃ ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕವೇ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಪೂರ್ವಮುಕ್ತಿನ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯರಕ್ಷಃ ಪ್ರಜೇ ಎಂದು ಪ್ರಜಾ ಎಂಬ ಪದವನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವರು. ತಥಾಚ ಶತ್ರುರೂಪರಾದ = ತ್ಯಾಃ = ಅಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ, ಪ್ರಜಾಃ = ಪ್ರಜೆಗಳು ಸ್ತಾಪಮಾಡಲಿ. ಎಂದರ್ಥವು.) || ೪ ||

ಭಾ || ಸ್ವಪಂತು ಶೇ ಶತ್ರುನಸ್ತೇ ಸರ್ವದಾಜ್ಞಾನಮೋಹಿತಾಃ | ಬೋಧಂತು ಚೈವ
ಮಿತ್ರಾಣಿ ತವ ರೂಪಂ ಸುನಿರ್ಭಯಂ || ೪ ||

ಅ || ಅ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಆ ನಿನ್ನ ಶತ್ರುಗಳು ಸರ್ವದಾ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಹಯುಕ್ತರಾಗಿರಲಿ. ನಿನ್ನ ಮಿತ್ರರು ಏನೂ ಭಯವಿಲ್ಲದೇನೆ ನಿನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಇರಲಿ. || ೪ ||

ಯು || (೩೨೬) ಸಮಿಂದ್ರ ಗರ್ದಭಂ ವೃಣ ನುವಂತಂ ಪಾಪಯಾಸ

ಮುಯಾ || ಆ ತೂನ ಇಂದ್ರ ಶಂಸಯ ಗೋಷ್ಠ ಶ್ವೇಷು ಶುಭ್ರಿಷು
ಸಹಸ್ರೇಷು ತುವೀಮುಘಃ

|| ೫ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ=ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಗರ್ದಭಂ=ದುರ್ವಾಕೃತ್ಯಾದಿಗಳು, ಉಭಯತ್ರ ಸಮಗಲೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಮಾಯಾವಾದಿಯೆಂಬ ಕತ್ತೆಯನ್ನು ಪಾಪಯಾ=ಪಾಪಿಷ್ಠವಾದ, ಅಮುಯಾ=ಈ ಮಾಯೆಯಿಂದ, ಶಾಶ್ವದಿಂದ, ಗೂಢ ದ್ವೇಷದಿಂದ) ನುವಂತಂ=ಸ್ತುತಿಸುವವನನ್ನೂ ಕೂಡ, ಅಥವಾ ಮಾಯಾಮಯಾಸ್ತವಗುಣಾಃ=ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪವಾಗಿ ಕೂಗುವವನನ್ನೂ ಕೂಡ, ಸಮ್ ಮೃಣ=(ಮೃಣ ಹಿಂಸಾಯೋಗ)ತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಸುಟ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಪ್ಪಗಳಾದ ಪಾಪಾಣಗಳಿಂದ ಸರ್ವದಾ ಪುಡಿ ಪುಡಿ ಮಾಡು. ಆತೂನಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥವು.

ಭಾ || ಪಾಪಯಾ ಮಾಯಯಾ ನಿಘ್ರಾಸ್ತುವಂತಂ ತ್ವಾಮಹಿ ಪ್ರೇಭೋ | ಮಾಯಾಮುಯಾಶ್ವವ ಗುಣಾಃ ಪ ಸಂತಿ ಪರಮಾರ್ಥತಃ | ಇತಿ ನಿಶ್ಚಂ ರುವಂತಂ ಚ ಮಾಯಾವಾನ್ಯಾಪ್ಯಗರ್ದಭಂ | ಸಂಚಾರೀಯ | ತವಸ್ಯೇವ ಕ್ಷಿಪ್ತಾ ಕಪ್ತಾಶ್ಚಃ ಸದಾ || ೫ ||

ಅ || ಎಲೋ ಪ್ರಭುವೇ ನಿನ್ನನ್ನಾದರೂ ಪಾಪಿಷ್ಠವಾದ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಶಾಶ್ವದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಥವಾ ನಿನ್ನ ಗುಣಗಳು ಮಾಯಾಮಯಗಳು, (ಮಾಯೆಯನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುವವುಗಳು.) (ಮಾಯಾ ರೂಪ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಗುಣಗಳೆಯೆಂದು ಹೇಳುವವನು) ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ಓಗೆ ನಿಶ್ಚಯವಲ್ಲದ ಕೂಗುತ್ತಿರುವ ಮಾಯಾವಾದಿಯೆಂಬ ಕತ್ತೆಯನ್ನು ತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹಾಕಿ ಸರ್ವದಾ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪುಡಿ ಪುಡಿ ಮಾಡು.

ವಿ || (1) ದಯಾಶೀಲ ಹೇವ ಪ್ರಸೀದ (ಶಿವ ಭುಜಂಗ ಪ್ರಯಾತ ಸ್ತೋತ್ರ) ಮಹಿಮ್ನಃ ಪಾರಂಕೇ ಇದು ಮೊದಲಾದ, ಮಾಯಾವಾದಿಗಳ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಶಾಶ್ವತ ಮೂಲಕಗಳೂ (2) ಏಕಾಕಾರಮೋಂ ಕಾರ ಗಂಧ್ಯಂ(ವೇದಸಾರ ಶಿವಪ್ರವಚನ)ಅನ್ಯತ ಜಡ ವಿರೋಧಿ ರೂಪಂಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಸರ್ವಥಾ ಆಕಾರವೇ ಇಲ್ಲದವನಿಗೆ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಗುಣಾಶ್ರಯುತ್ಯವೇ ಕೂಡದಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ತುತಿಯೆಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿವೆ. (3) ಏಕೆಂದರೆ ಅನಾದಿಯಾದ ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯನಾದ ಪಾಪ ಭೂತವಾದ ಅವ್ರಾಮಾಡೇಕವಾದ ಮಾಯೆಯನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಅನೇಕಾನೇಕ ಪ್ರಮಾಣ ಸಿದ್ಧಿಗಳಾದುವುಗಳು ಭಗವಂತನಿಗೆ ಅನಂತ ಗುಣಗಳಿವೆ, ಜಗತ್ಪ್ರತ್ಯವು ಭಗವಂತನು, ಜಗತ್ಕಾರಣನು ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿ ಸ್ವರೂಪನು, ದಿವ್ಯ ಮಹಾಮಹಿಮೆಗಳುಳ್ಳವನು, ಇತ್ಯಾದಿ ಅಪಲಾಪ ಮಾಡುವುದು ಸರ್ವಥಾ ಅಯುಕ್ತವು || ೫ ||

ಯು || (೩೨೭) ಪತಾತಿ ಕುಂಡ್ಯಣಾಚ್ಯಾ ದೂರಂ ವಾತೋವನಾದಧಿ |

ಆತೂನ ಇಂದ್ರ ಶಂಸಯ ಗೋಷ್ಠ ಶ್ವೇಷು ಶುಭ್ರಿಷು ಸಹಸ್ರೇಷು
ತುವೀಮುಘಃ

|| ೬ ||

ಅ || ವಾತಃ=ವಾಯು ದೇವರು, (ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸ್ತುತರಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ನಂದಿಸುವವರನ್ನು) ವನಾತ್ = ತನ್ನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದವರನ್ನು ದೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಲು ಸರ್ವಥಾ ಬಿಡದಿಡುವುದರಿಂದ ವನವೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಕುಂಡ್ಯ ನಾಚ್ಯಾ=ಕುಂಭೀ ಪಾಕಕ್ಕಿಂತಲೂ ನೀಚವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಂಥಂತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ದೂರಂ ಅಧಿ=ಅತಿ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಪತಾತಿ=ಬೀಳಿಸಲಿ. ಆತೂನಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥವು. || ೬ ||

ಭಾ || (೧) ದೂರಂ ಚ ಪಾತಯತ್ಪ್ರೇನಾನೋ ನಾಯುಸ್ತಸ್ತಿನೋ ತಮಸ್ಕಥಃ || (೨) ವನಂ ದೃಢಗ್ರಹೇಣೈವ ಕತ್ತಮೋ ವೇದನೋಲ್ಬಣಾ || ಕುಂಡ್ಯನಾಚೀತಿ ಸಂಪ್ರೋಕ್ತಾ (೩) ಕುಂಡಾನೀಚಿತ್ವತೋಽಧಿಕಂ || (೪) ಕುಂಭಃಕುಂಡಾಭಿಧಃ ಕುಂಭೀಪಾಕಾನೀಚಾ ಹಿ ತದ್ಧತಿಃ || (೫) ರೇಫಃ ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಯಶ್ಚ ತದಾಧಿಕಾರ್ಥಮಿರಿತೌ || ೬ ||

ಅ || (1) ವಾಯುದೇವರು, (ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ) ನಿನ್ನನ್ನು ಯಾರು ನಂದಿಸುವರೋ, ಅಂತಹವರನ್ನು ಕುಂಡ್ಯನಾಚ್ಯಾ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಂಥಂತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬೀಳಿಸಲಿ. (2) ತಮಸ್ಸು ವನವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂದರೆ (ವನಧಾತುವಿಗೆ ಸಂಭಜನವೆಂದರ್ಥವು. ಸಂಭಜನವೆಂದರೆ ದೃಢವಾಗಿ ಗ್ರಹಣವು. ಅಂದರೆ ವಿಯೋಗವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ. ಆದ ಕಾರಣ) (ಅಂಥಂತಮಸ್ಸು ನಿತ್ಯವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ) ಆ ಅಂಥಂತಮಸ್ಸು ವಿಯೋಗವಿಲ್ಲದಿರುವುಂರಿಗಲ್ಲೇ, (ಅಲ್ಲಿ ಹೋದವರಿಗೆ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ವನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ತಮಸ್ಸೇ ಅತಿ ದುಃಖಾತ್ಮಕವಾದರೆ ಕುಂಡ್ಯನಾಚೀ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. (ಕುಂಡ್ಯನಾಚೀ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವನ್ನು ಸಂವಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಲ್ಬಣಾ ವೇದನಾ ಎಂದದ್ದು) (3) ಕುಂಡ ದೆತೆಯಿಂದ ಅತಿ ನೀಚವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಂಥಂತಮಸ್ಸು ಅತಿ ದುಃಖಾತ್ಮಕವು. (4) (ಕುಂಡವೆಂದರೆ ಯಾವುದು? ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ತಮಸ್ಸು ನೀಚವು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಕುಂಭೀಪಾಕ ಎಂಬ ನರಕವೇ ಕುಂಡ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಭಗವಂತನನ್ನು ನಂದಿಸುವವರ ಗತಿಯಾದ ಅಂಥಂ ತಮಸ್ಸು ಕುಂಭೀಪಾಕಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅತಿ ನೀಚವು. ಹೀರಿರವೋಥ ಮಹಾಂಕ್ಷೈವ ವಹ್ನಿವೈ ತರಣೀ ತಥಾ. ಕುಂಭೀಪಾಕ ಇತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಾನ್ಯನಿತ್ಯ ನರಕಾಣಿತು | ತಾಮಿಸ್ತಕ್ತ್ವಾಂಧತಾಮಿಸ್ತ್ರಾ ದ್ವಿ ನಿತ್ಯಾ ಸಂಪ್ರಕೀರ್ತಿತೌ | ಇತಿ ಸಪ್ರಪ್ತಧಾಣಾನಿ ಬಲೀಯಸ್ತೃತ್ತರೋತ್ತರಂ || ಎಂದು ಭಾರತ ವಾಕ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. (5) (ಹೀಗಾದರೆ ಕುಂಡನೀಚಾ ಎಂದಾಗಬೇಕಿತ್ತು. ಕುಂಡ್ಯನಾಚೀ) ಎಂದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಕುಂಡನೀಚ್ಯೆ ಕುಂಡ್ಯನಾಚೀ. ಇಲ್ಲಿ ರೇಫ ಶಬ್ದದಿಂದ ಶ್ರುತಿ ಸಾಮ್ಯದಿಂದ ಋಕಾರವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಕುಂಡ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ವರ್ಣವಿಕಾರ ರೂಪವಾದ ಋಕಾರವು. ನೀಚಾ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ ಆಕಾರ ಸ್ವರಗಳಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಯವು ಅಂದರೆ ಅಂತಿಮವಾದ ಚಕಾರದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಆಕಾರವು ನ ಕಾರದ ಮೇಲೆಯೂ ನಕಾರದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಈ ಕಾರವು ಚಕಾರದ ಮೇಲೆಯೂ ಹೀಗೆ ವರ್ಣ ವಿಪರ್ಯಯವು. ತಮಸ್ಸಿಗೆ ಕುಂಭೀಪಾಕದ್ದೆ ಶಿಯಿಂದಲೂ ಅತ್ಯಧಿಕ ದುಃಖವಿದೆಯೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯುಕ್ತಗಳಾಗಿವೆ. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ಮೊದಲು ಅಧಿಕಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. || ೬ ||

ಯು || (೩೨೮) ಸರ್ವಂ ಪರಿಕ್ರೋಶಂ ಜಹಿ ಜಂಭಯಾ ಕೃಕದಾಶ್ಚಂ |
ಆತೂನ ಇಂದ್ರ ಶಂಸಯ ಗೋಷ್ಠಶ್ಚೇಷು ಶುಭ್ರಿಷು ಸಹಸ್ರೇಷು
ತುವೀಮುಘಃ || ೭ || ೨೭ || ೨೯ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ=ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಪರಿಕ್ರೋಶಂ=(ಪರಿತಃ ಕ್ರೋಶಃ=ಮಿಷ್ಣು ವ್ಯವಹಾರಃ ಯಸ್ಮಾತ್ ಎಂಬ ವೈತ್ಯತ್ತಿಯಿಂದ) ಸರ್ವತ್ರ ದುಷ್ಟ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ (ಅಂದರೆ ನಂದಿಸುತ್ತಿರುವ) ಸರ್ವಂ=ಎಲ್ಲಾ
66

ಪಾಪಿಷ್ಠ ಜನರನ್ನು, ಜಹಿ=ಸಂಹರಿಸು. ಜಂಭಯ=ಜಭಿನಾಶನೇ) ಶುನಶಾದಿಗಳಿಂದ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕಚ್ಚಿಸು. (ಹೇಗೆಂದರೆ) ಕೃಕದಾಶ್ವಂ=(ದಂಶ ದಂಶನೇ) ಗರಗಸಗಳಿಂದ ಕಠಿಣವಾಗಿ ಶೀಲಿಸುವಿಕೆಯು ಹೇಗೋ, ಹಾಗೆ (ಕಚ್ಚಿಸು.) || ೭ || ೨೭ || ೨೯ ||

ಭಾ || ಸರ್ವಂ ಪರಿಕ್ರೇಶಕರಂ ಪಾಪಿನಂ ಜಹಿ ಜಂಭಯ | ದಂಶಯ ಶ್ವಾದಿಭಿರ್ನಿತ್ಯಂ
ಕೃಕಚ್ಛೇದ್ಗಂಶನಂ ಯಥಾ || ೭ || ೨೭ || ೧೦ ||

ಅ || ನಿಂದಿಸುವ ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪಿಷ್ಠರನ್ನು ಸಂಹರಿಸು. ಜಂಭಯ ಅಂದರೆ ಗರಗಸಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ವೃಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸುತ್ತಾರೋ, ಹಾಗೆಯೇ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಯಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಕಚ್ಚಿಸು. (ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸುವ, ಹಲ್ಲುಗಳು ಇದ್ದ ಆಯುಧ ವಿಶೇಷವು ಕೃಕಚ್ಛವು. ಗರಗಸವು) || ೭ || ೨೭ || ೧೦ ||

ಅವ || ೩೦ನೇ ಸೂಕ್ತವು. ೨೦ ಪುಕ್ಕುಗಳ. ೪ ವರ್ಗಗಳು ಅದಿವ ೧೭ ಪುಕ್ಕುಗಳು ಇಂದ್ರದೇವತಾಕಗಳು. ಆ ಮೇಲೆ ೩ ಪುಕ್ಕುಗಳು ಅತ್ತಿನೇ ದೇವತಾಕಗಳು. ಅತಿಮ ೩ ಪುಕ್ಕುಗಳು ಉಷೋ ದೇವತಾಕಗಳು. ೧೧ನೇದ್ದು ಪಾದನಿಚ್ಯತ್ ಗಾಯತ್ರೀ ವಿಶೇಷವು. ೧೭ನೇದ್ದು ತ್ರಿಷ್ಠಪ್ ಭವಸ್ಥವು. ಆವಶಿಷ್ಟಗಳು ಗಾಯತ್ರೀ ಭವಸ್ಥಗಳು

ಋ || (೩೨೯) ಆವ ಇಂದ್ರಂ ಕ್ರಿವಿಂ ಯಥಾ ವಾಜಯಂತೇಶತಕ್ರತುಂ |
ಮಂಹಿಷ್ಯಂ ಸಿಂಜೇ ಇಂದುಭಿಃ || ೧ ||

ಅ || ವಾಜಯಂತೇ=(ತತ್ಪರೋತಿ ತದಾಚಷ್ಟೇ ಇತಿ ಲೇಟ್) ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡುವ, ಅಥವಾ ವಾಜಯಂತೇ=(ಪ್ರಾತಿಸದಿಕಾತ್ ಧಾತ್ಯರ್ಥೇ ಲೇಟ್ ವಾಜಾನ್ ಭುಂಜತೇ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಸಮಸ್ತ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಭುಂಜಿಸುವ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, ವಃ=ನಿಮಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ಶತಕ್ರತುಂ=೧೦೦ ಯಜ್ಞ ಮಾಡಿರುವ. ಮಂಹಿಷ್ಯಂ=(ಮಹಿವೃದ್ಧಾ) ಮುಖ್ಯ, ಪೂಜ್ಯನಾದ, ಇಂದ್ರಂ=ಇಂದ್ರನನ್ನು ಇಂದುಭಿಃ=ಸೋಮಗಳಿಂದ, (ನಾನು) ಕ್ರಿವಿಂ ಯಥಾ=ಜಗದ್ರಕ್ಷಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಕ್ರಿವಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ರಾಜನನ್ನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ, ಅಥವಾ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಆ ಸಿಂಜೇ=ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. (ಇಂದ್ರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಮಹಾಭಿಷೇಕದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಹಾಗೆಯೇ) || ೧ ||

ಭಾ || (೧) ಹೇ ವಾಜಯಂತೋ ಯುದ್ಧಂತೋ ದೇವಾ ಭೋಗಿನ ಏವ ನಾ|ಸೋಮೈರ್ವಾ ಇಂದ್ರಮಾಸಿಂಜೇ ಕ್ರಿವಿಂ ಯದ್ವನ್ನೃಪಂ ಕೃತೇಃ | ಕರ್ತಾರವಿಾಶವಿವ ನಾ (೨) ಸ್ವದೃಷ್ಟಾಂತೋ ಹರೇರ್ಭವೇತ || ೧ ||

ಅ || (೧) ಹೇವಾಜಯಂತೇ=ಯುದ್ಧಮಾಡುವ ಅಥವಾ ಸಮಸ್ತ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ ದೇವತೆಗಳಿರಾ ನಿಮ್ಮ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ದೇವೇಂದ್ರನನ್ನು ಸೋಮಗಳಿಂದ ಕ್ರಿವಿಂ=ರಾಜನನ್ನು ಹೇಗೋ ಅಥವಾ ಜಗತ್ಪಾಲನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನೆಂಬಂತೆ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. (೨) (ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ವಿಷ್ಣುವೆಂದಾದರೆ ಆಗ ಇದು ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆಂದರೆ) ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಾಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ಇದು ತನಗೇನೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗುವುದು. || ೧ ||

ಯು H (೩೩೦) ಶತಂ ವಾ ಯಃ ಶುಚೀನಾಂ ಸಹಸ್ರಂ ವಾ ಸಮಾಶಿರಾಂ ।

ಏದು ನಿಮ್ಮಂ ನ ರೀಯತೇ

॥ ೨ ॥

ಅ ॥ ಯಃ=ಯಾವ ಈ ಇಂದ್ರನು, ಶುಚೀನಾಂ=ಶುದ್ಧಗಳಾದ, ಸಮಾಶಿರಾಂ= (ಸಂಗತಂ ಅಶಿರಂ ಪ್ರಧಾನಂ ಆಜ್ಞಾ ಪುರೋಡಾಶಾದಿ, ಮಂತ್ರಾದಿಕಂ ವಾ ಯೇಷಾಂ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಸಂಬಂಧವಾದ ಪ್ರಧಾನವುಳ್ಳ, ಅಥವಾ ಆಜ್ಞಾ ಪುರೋಡಾಶಾದಿ ಮಂತ್ರಾದಿಗಳುಳ್ಳ, ದಧ್ಯಾಘ್ಯ ಅಶಿರವುಳ್ಳ, (ಅಶಿರವತಾಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ ಅಶಿರಾವತಾಂ ಎಂಬ ದೀರ್ಘವು ಛಾಂದಸವು. ಅಥವಾ ಶಿರಾಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು.) ಸೋಮಗಳ, ಶತಂ ವಾ=ನೂರರಿಂದ. ಸಹಸ್ರಂ ವಾ=ಸಾವಿರದಿಂದಲಾಗಲಿ, ನಿಮ್ಮಂ ನ=ಪಾತಾಲದಂತೇ ಪಾತಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪೂರ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಇತರ ನಲು ಅರೀಯತೇ=ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಥಾ) ನೀಲಿನವಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. (ಏಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅನೇಕ ಜನರು ಸೋಮಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ಅವುಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅಲಂಬುದ್ದಿಯು ಇಲ್ಲ. ಬಹು ಭೋಗ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಷ್ಟೆ.) (ರೀಯತೇ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿಯೂ ನಿಮ್ಮಂ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವು. ರೀಯತೇ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ನಿರ್ಜೇಧಾರ್ಥವು. ನಿಮ್ಮಂ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಇವಾರ್ಥವು. ಹೀಗೆ ನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅವೃತ್ತಿಯು.) (ಶತ ಸಹಸ್ರ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿಭಕ್ತಿ ವ್ಯತ್ಯಯವನ್ನು ಅಶ್ರಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ, ಎಂಬ ಅರುಚಿಯಿಂದ ರೀತ್ಯಂತರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವ ಇಂದ್ರನು ಶುದ್ಧಗಳಾದ ಸೋಮಗಳ ನೂರನ್ನು ಸಹಸ್ರವನ್ನಾಗಲೀ ನಿಮ್ಮಂ ನ=ಬಹು ಜಲವನ್ನು ಪಾತಾಲವೇ ಹೇಗೋ ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೋ ಹಾಗೆಯೇ, ಅರೀಯತೇ ಇತರ ಉ=ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆಯೇ ಸರಿ. ಅಂತಹ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಆಸಿಂಚೇ=ಅಭಿಷೇಕಮಾಡುತ್ತೇನೆ- ॥ ೨ ॥

ಭಾ|| (1) ಶತೇನ ವಾ ಸಹಸ್ರೇಣ ಸೋಮಾನಾಮಾಶಿರಾವತಾಂ ಪಾತಾಲ ಇವ ನೈನಾಯಂ ನಿಲೀನೋ ಭವತಿ ಕ್ವಚಿತ್ || (2) ನಿಲಾವಯತಿ ತಾನೇವ ॥ ೨ ॥

ಅ ॥ (1) ಈ ಇಂದ್ರನು ಪ್ರಧಾನಗಳಿಂದ ಸೋಮಗಳ ನೂರರಿಂದ ಅಥವಾ ಸಹಸ್ರದಿಂದ ಪಾತಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪೂರ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಿಲೀನನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಏಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನರು ಕೊಟ್ಟರೂ ಸೋಮಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅಲಂಬುದ್ದಿಯುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹು ಭೋಗ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ.) (2) ಆ ಸೋಮಗಳನ್ನೇ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆಯೇ ಸರಿ. ॥ ೨ ॥

ಯು H (೩೩೧) ಸಂ ಯನ್ಮದಾಯ ಶುಷ್ಕಿಣ ಏನಾ ಹ್ಯಸ್ಯೋದರೇ ।

ಸಮುದ್ರೋ ನ ವ್ಯಚೋ ವಧೇ

॥ ೩ ॥

ಅ ॥ ಯತ್=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಏನಾ=ಈ ಎಲ್ಲಾ ಜಗತ್ತುಗಳೂ, ಅಸ್ಯ=ಈ ಇಂದ್ರನ, ಉದರೇ=ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟಗಳಾದವುಗಳು ಶುಷ್ಕಿಣೇ=ಬಲಿಷ್ಠನಾದ ಈ ಇಂದ್ರನ, ಮದಾಯು=ತೃಪ್ತಿಗೋಷ್ಠರ (ವ್ಯಚೇ=ವ್ಯತಿವ್ಯಾಜೀಕರಣೇ) ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ, ನಹಿ ಸಂದಧೇ=ಧರಿಸಲೇ ಇಲ್ಲವೋ, ಹಿ=ನಿಶ್ಚಯವೋ, ಸಮುದ್ರಃ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಮುದ್ರವೆನ್ನುವ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಕೂಡ, ವ್ಯಚೇ=ಪ್ರಭಾವವನ್ನು, ನಹಿ ಸಂದಧೇ=(ಇದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ಧರಿಸಲಿಲ್ಲವೋ, (ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅಲಂಬುದ್ದಿಯು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.) (ಅಂತರಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಉದರವನ್ನು

ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೂ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥವಾಗದಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಸೋಮಗಳು ಹೇಗೆ ತಾನೆ (ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಯಾವು.) || ೩ ||

ಭಾ || (1) ಬಲಿನೇಽಸ್ಯೈ ಮದಾಯ ಚ | ಸಂದಧುರ್ನೈವ ವಿಶ್ವಾಫಿ ವ್ಯಕ್ತೀರಸ್ಯೋದರೇ ಚಚಿತ್ (2) ಸಮುದ್ರೇಕಾತ್ಸಮುದ್ರಾಶ್ಚಾ ಪ್ರಕೃತಿ ಕ್ವ ಮಹತ್ತ್ವತಃ || ೩ ||

ಅ || (1) ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉದರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಹಿತಗಳಾದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಪ್ರವಿಷ್ಟಗಳಾದವುಗಳು ಬಲಿಷ್ಠನಾದ ಇಂದ್ರನಿಗಿದ್ದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ತೃಪ್ತಿಗಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಂದಲೇ ಇಲ್ಲ. (2) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಧಿಕೃತವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸಮುದ್ರವೆನಿಸಿದ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಲೇ ಇಲ್ಲ (ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅತಿ ಮಹತ್ತಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ. (ಅಂತೂ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಹಿತ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಉದರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥವಾಗಿಲ್ಲ) || ೩ ||

ಋ || (೩೩೨) ಅಯಮು ತೇ ಸಮತಸಿ ಕಪೋತ ಇವ ಗರ್ಭಧಿಂ |

ವಚಸ್ತ ಚೈನ್ ಓಹಸೇ

|| ೪ ||

ಅ || (ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ) ಅಯಂ=ಈ ಪ್ರಪಂಚವು ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಕೂಡ, ತೇಉ=ನಿನ್ನ ಅಧೀನವೇ ಸರಿ. ಗರ್ಭಧಿಂ=(ಗರ್ಭಾಧೀಯತೇ ಅತ್ರ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಗರ್ಭಾಶಯವನ್ನು (ಆಡವನ್ನು) ಕಪೋತ ಇವ=ಪಾರಿವಾಳವು ಹೇಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತದೋ ಹಾಗೆಯೇ, ಸಮತಸಿ=(ಅತಿಸಾತತ್ಯಗಮನೇ) (ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು) ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಿ. ತತ್ ಚಿತ್=ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ, ನಃ=ಋಷಿಗಳಾದ ನಮ್ಮ ವೇದವಚನವನ್ನು, ಓಹಸೇ=(ವಹ ಪ್ರಾಪಣೀ) ಹೊಂದಿರುತ್ತಿ. (ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿರುತ್ತಿ.) (ಏಲ್ಲ ಪ್ರಭಾವವುಳ್ಳವನು ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಆಗಲಾರನಷ್ಟೆ.) || ೪ ||

ಭಾ || ತನ್ಮನಾಯಂ ಪ್ರಪಂಚಶ್ಚ ಕಪೋತೋ ಗರ್ಭಧಿಂ ಯಥಾ | ಸಮ್ಯಕ್ ವ್ಯಾಪ್ನೋಽಪಿ ವಿತ್ತಂ ಚ ತಸ್ಮಾನ್ನೋ ವಚ ಓಹಸೇ || ೪ ||

ಅ || ಈ ಪ್ರಪಂಚವೂ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಕೂಡ ನಿನ್ನ ಅಧೀನವೇ ಆಗಿದೆ. ಕಪೋತವು ಆಡವನ್ನು ಹೇಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತದೋ ಹಾಗೆಯೇ ನೀನು ಸರ್ವ ಜಗತ್ತನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಿ. ಅದುದರಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ (ಋಷಿಗಳ) ವೇದವಚನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಿ. (ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿರುತ್ತಿ.) || ೪ ||

ಋ || (೩೩೩) ಸ್ತೋತ್ರಂ ರಾಧಾನಾಂ ಪತೇ ಗಿರ್ವಾಹೋ ವೀರ ಯಸ್ಯ ತೇ |
ವಿಭೂತಿರಸ್ತು ಸೂನ್ಯತಾ || ೫ ||

ಅ || ರಾಧಾನಾಂ=(ರಾಧಾಸಾಧಸಂಸಿದ್ಧಿ) ಸಿದ್ಧಿಗಳಿಗೆ, ಪತೇ=ಅಧಪತಿಯಾದ, ಗಿರ್ವಾಹಃ=(ಗೃಹಿ ಗರಣೀ) ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳಿಗೆ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ, ವೀರ=ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ (ಸಮಸ್ತ ವೈದಿಕ ಪದವನ್ನು) ಯಸ್ಯತೇ ಸ್ತೋತ್ರಂ=ಯಾವ ನಿನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನಾಗಿ (ನಾನು ತಿಳಿದಿರುವೆನೋ) ಸೂನ್ಯತಾ=ನಿನ್ನ

ಪ್ರೀತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡತಕ್ಕ ನನ್ನ ಈ ಒಳ್ಳೇ ಮಾತು, (ಅಂತಹ ನಿನಗೆ ವಿಭೂತಿರಸ್ತು=ವಶ್ಯವು ಪ್ರತಿ ಪಾದಕವಾಗಲಿ) (ವಿಭೂತಿ ಪ್ರತಿಪಾದಕವೆಂದು ನಿನ್ನಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡಲಿ. || ೫ || ೨೨ ||

ಭಾ || (1) ಗಿರಾಂ ಕಾಹಕ ತೇ ಸ್ತೋತ್ರಮಖಿಲಂ ವೇದ ವೈದಿಕಂ | ಸೂನೃತಾ ವಾಗಿಯಂ ಮೇ ಚ ವಿಭೂತಿರಿತಿ ಕಲ್ಪಿತಾಂ | (2) ಅಸ್ತಿತ್ವೇತತ್ಪ್ರಸಾದೇನ ಫಲದಾನಾದು ದೀರ್ಯತೇ || ೫ || ೨೨ ||

ಅ || (1) ವೇದಗಳಿಗೆ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಸಮಸ್ತ ವೈದಿಕ ಪದವನ್ನು ನಿನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರನ ಸ್ವಾಗತಿಯೇ ನಾನು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ. ನಿನಗೆ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡತಕ್ಕ ನನ್ನ ಈ ಒಳ್ಳೇ ಮಾತು ವಶ್ಯ ಯುಕ್ತಪಾದಕವೆಂದು ನಿನ್ನಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡಲಿ. (2) (ಹಾಗಾದರೆ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಸಂಭಂಧವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಸ್ತು = ಆಗಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆಂದರೆ ಅಂದರೆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿಗ ವಶ್ಯವು ಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವವು ಪ್ರತವಿವ ಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂದರೆ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಫಲದಾನವನ್ನ ಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಅಸ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ಅಂದರೆ=ವಶ್ಯವು ಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಾದ ನನ್ನ ಈ ಒಳ್ಳೇ ಮಾತಿನಿಂದ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂನೃತಾ ವಿಭೂತಿರಸ್ತು ಎಂದು ಲಕ್ಷಣಾ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡು ತ್ತದೆ. || ೬ || ೨೨ ||

ಯ || (೩೩೪) ಉಾರ್ಧ್ವಸಿಷ್ಠಾನ ಉತಯೇಽಸ್ಮಿನ್ ವಾಚೇ ಶತಕ್ರತೋ |

ಸಮನ್ಯೇಷು ಬ್ರವಾವ ಹೈ

|| ೬ ||

ಅ || ಶತಕ್ರತೋ=ಎಲೋ ಅನಂತಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ನಃ = ನಮಗೆ, ಉತಯೇ=ಇಷ್ಟವಾದ ಜ್ಞಾನಾದಿರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಅಸ್ಮಿನ್ ವಾಚೇ=ಈ ಅನುಭವ ಸಿದ್ಧವಾದ ಜ್ಞಾನಾ ಜ್ಞಾನಮಯವಾದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಅಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಕಾರಣಗಳಾದ ಪ್ರಮಾಣ, ಪ್ರಮಾಣಾಭಾಸಗಳ ಸಂಘರ್ಷವಾಗಲು, ಉಾರ್ಧ್ವಃ=ಉತ್ತಮನಾಗಿ, (ನಮ್ಮ ಪ್ರತಿ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವವನಾಗಿ) ತಿಷ್ಠ=ಸದಾ ಇರು. (ಆದುದರಿಂದಲೇ ನನ್ನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ನೀನು, ನಾನೂ ಕೂಡ ನಿನನು) ಅನ್ಯೇಷು=ಇತರ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ, ಸಂಬ್ರವಾ ವಕ್ಯೇ=ಜಿನಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸುವ || ೬ ||

ಭಾ || (೧) ಉತ್ತಮಃ ಸನ್ನತೃ ಯುದ್ಧೇ ಜ್ಞಾನಾಜ್ಞಾನಮಯೇ ವಿಭೋ | ಅಭಿಪ್ರೇ ತಾರ್ಥಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಮಸ್ಮಾಕಂ ತಿಷ್ಠ ಸರ್ವದಾ || (೨) ಮಸ್ಥಿತಸ್ತಮಹಂ ಚೈವ ತ್ವಾಮನ್ಯೇಷು ಬ್ರವಾವ ಹೈ || ೬ ||

ಅ || (೧) ಎಲೋ ಅನಂತಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಸರ್ವಸಮರ್ಥನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ನಮಗೆ ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿ ಈ ಅನುಭವಸಿದ್ಧವಾದ ಜ್ಞಾನಾಜ್ಞಾನಮಯವಾದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ (ಅಂದರೆ=ಜ್ಞಾನ ಅಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಕಾರಣಗಳಾದ ಪ್ರಮಾಣಪ್ರಮಾಣಾಭಾಸಾದಿಗಳ ಸಂಘರ್ಷದಲ್ಲಿ) ಉತ್ತಮನಾಗಿ, (ನಮ್ಮ ವಿರೋಧಿಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವವನಾಗಿ) ಸರ್ವದಾ ಇರು. (೨) (ನಮ್ಮ ವಿರೋಧಿಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದರಿಂದಲೇ) ನನ್ನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ನೀನು, ನಾನೂ ಕೂಡ ನಮ್ಮನ್ನು ಇತರ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಜಿನಾಗಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವ

ಋ || (೩೩೫) ಯೋಗೇಯೋಗೇ ತವಸ್ತರಂ ವಾಜೇನಾಜೇ ಹವಾಮಹೇ |

ಸಖಾಯ ಇಂದ್ರಮೂತಯೇ ||

|| ೩ ||

ಅ || ಸಖಾಯಃ= ಎಲೋ ಸಖಿಗಳಿರಾ, (ನಾವು) ತವಸ್ತರಂ=ಅತಿಶಯವಾಗಿ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳ, ಇಂದ್ರಂ= ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಉತಯೇ= ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, ಯೋಗೇಯೋಗೇ= ಸಮಸ್ತ ಧ್ಯಾನಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ, ವಾಜೇ ವಾಜೇ=ಸಮಸ್ತ ಬಾಹ್ಯ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾಸ ಸಂಘರ್ಷ ರೂಪ ಮನನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹವಾಮಹೇ=ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. || ೩ ||

ಭಾ || ತೇಜಸ್ವಿತಮಿಂದ್ರಂ ತಂ ಯೋಗೇ ಯೋಗೇ ಹವಾಮಹೇ

|| ೩ ||

ಅ || ಅತಿಶಯ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳ, ಆ ಇಂದ್ರನನ್ನು, ಸಮಸ್ತ ಧ್ಯಾನ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ || ೩ ||

ಋ || (೩೩೬) ಆ ಘಾ ಗಮದ್ಯದಿ ಶ್ರವತ್ಸಹಸ್ರಿಣೇಭಿರೂತಿಭಿಃ | ವಾಜೇಭಿ

ರುಹ ನೋ ಹವಂ

|| ೪ ||

ಅ || (ಇಂದ್ರನು) ಯದಿಶ್ರವತ್=ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಸಹಸ್ರಿಣೇಭಿಃ ಉತಿಭಿಃ= ಬಹುರ್ಥ ಯುಕ್ತಗಳಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ (ಬಹು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ವಾಜೇಭಿಃ=ಅನ್ನಗಳಿಂದಲೂ (ಅನ್ನಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ನಃ ಹವಂ=ನಮ್ಮ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು, ಉಪ ಆಗ ಮತ್ ಘ=ಬಂದೇ ಬರುವನು || ೪ ||

ಭಾ || ಉಕ್ತಂ ಚೇತ್ಸ ಶೃಣೋತ್ಕೇವ ಶ್ರುತಂ ಚೇದಾಗಮಿಷ್ಯತಿ | ಬಹುರ್ಥಯುಕ್ತಾಭಿಗ್ರಾ ಯೈರನ್ನೈರಪ್ಯುಪ ನೋ ಹವಂ

|| ೪ ||

ಅ || (ಇಲ್ಲಿ ಯದಿಶ್ರವತ್ ಎಂದು ಪರಮೇಶ್ವರನು ಕೇಳಿದರೆ ಎಂದು ಶ್ರೀ ಹರಿಗೆ ಪಕ್ಷೇ ಶ್ರವಣವು ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸರಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಎಲೋ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಾ ಎಂದು ನಾವು ಹೇಳಿದರೆ ಆಗ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಕೇಳಿಯೇ ಕೇಳುವನು. ನಾವು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಬಹುರ್ಥಯುಕ್ತಗಳಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು (ಬಹು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಯಥೇಷ್ಟ ಅನ್ನಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಆಹ್ವಾನವನ್ನದ್ದೇ ಶಿಸಿ ಬಂದೇ ಬರುವನು. || ೪ ||

ಋ || (೩೩೭) ಅನು ಪ್ರತ್ಯಸ್ಯಾಕಸೋ ಹುವೇ ತುವಿಪ್ರತಿಂ ನರಂ | ಯಂ

ತೇ ಪೂರ್ವಂ ಪಿತಾ ಹುವೇ

|| ೫ ||

ಅ || ಯಂ ತೇ=ಯಾವ ನಿನ್ನನ್ನು, ಪೂರ್ವಂ=ಪೂರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ತೇ ಪಿತಾ=(ಪಿ ಗತೌ) ನಿನ್ನನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವುದರಿಂದ ಪಿತನೆನಿಸಿದ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು, ಹುವೇ=ಕರೆದಿರುವನೋ, ಅಥವಾ

ತೇ=ನಿನ್ನವನಾದ, ನಿನ್ನ (ಭಕ್ತನಾದ) ಪಿತಾ=ಬ್ರಹ್ಮನು, ಯಂತೇ=ಯಾವ ನಿನ್ನನ್ನು, ಹುವೇ=ಕರೆದಿರು ವನೋ (ನಾನು) ಪ್ರತ್ಯಸ್ಯ=ಪುರಾತನನಾದ, ಅನಾದಿಯಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಓಕಸಃ ಅನು=ವೈಕುಂಠ ವೊಡ ಲಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಾನಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ, ತುವಿಪ್ರತಃ=ಸಮಸ್ತ ವೈರಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಇರುವ, ನತಂ=ಅಂತಹ ಸಾಶರಹಿತನಾದ ಇಂದ್ರನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಹುವೇ=ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. || ೯ ||

ಭಾ || (೧) ಪುರಾತನಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋಸ್ತದೋಕಸೋಽರ್ಥೇ ದ್ವಯೇ ಹರಿಂ || (೨) ಮಹಾನ್ ಪ್ರತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಶ್ಚ ತುವಿಪ್ರತಿರಿತೀರಿತಃ || (೩) ಯಂ ತ್ವಾಂ ಪೂರ್ವಂ ಪಿತಾ ಜ್ಞಾತ್ಯ ವಾತ್ಸರ್ಯವಾಸ ವಿಶ್ವಕೃತಃ | (೪) ತ್ವದ್ಭಕ್ತ ಇತಿ ವಾ ಬ್ರಹ್ಮಾ || ೯ ||

ಅ || (1) ಅನಾದಿಯಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವೈಕುಂಠಾದ ಸ್ಥಾನಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿ ಯಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. (2) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಯಾವುದರಿಂದ ತುವಿ ಪ್ರತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯ ನಾಗುತ್ತಾನೆಂದರೆ) ತುವಿ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಏಕು ಎಂದರ್ಥವು. ಆದ ಕಾರಣ ಬಹುತ್ವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣ ರೂಪಾದಿ ಗಳುಳ್ಳವನಿಗೆ ಮಹತ್ವವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ. ಮಹಾನ್=ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಪ್ರತಿ=ಇದಿರಾಗಿ ಇರುವವನು, ಸಮಸ್ತ ವೈರಿ ಗಳಿಗೆ ಇದಿರಾಗಿ ಇರುವವನು. (ಈ ಪ್ರತಿ ಎನ್ನುವುದು ಉಪಸರ್ಗವು. ಉಪಸರ್ಗಗಳು ಕ್ರಿಯಾ ವಾಚಕಶಬ್ದವಿದ್ದರೆ ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ದ್ಯೋತಕಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಕ್ರಿಯಾ ವಾಚಕ ಶಬ್ದವಿಲ್ಲ ವಾದರೆ ಕರ್ತೃ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಪ್ರತಿ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗವೂ ಕೂಡ ಕ್ರಿಯಾ ವಚನಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ವೈರಿಗಳ ಇದಿರು ಇರು ವವನು ಎಂದು ಕರ್ತೃ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.) ಹಾಗಾದರೆ—ಬಾಷ್ಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಪ್ರತಿಸ್ಥಿತಿ ಎಂದು ವೀಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಪ್ರವಚನೀಯ ಸಂಕ್ಷೇಪದಿಂದ ನಿತ್ಯವೀಕ್ಷ್ಯಯೋಃ ಎಂದು ದ್ವಿತ್ವ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದ ಕಾರಣ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತವಾದ ಪ್ರತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮ ಪ್ರವಚನೀಯ ಸಂಕ್ಷೇಪಯನ್ಯಂಗೀಕರಿ ಸಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಂತಹ ಕರ್ಮ ಪ್ರವಚನೀಯ ಸಂಕ್ಷೇಪಯ ಅಕಡಾರಾದೇಕಾ ಸಂಜ್ಞಾ ಎನುವ ಸೂತ್ರ ದಿಂದ ಉಪಸರ್ಗ ಸಂಕ್ಷೇಪದಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಸರ್ಗತ್ವವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಕಾರಣ ಉಪ ಸರ್ಗತ್ವವನ್ನಂಗೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಕರ್ತೃ ಕರ್ಮಾದಿ ಸಹಿತವಾದ ಕ್ರಿಯಾವಾಚಿತ್ಯವನು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಬಾಷ್ಪಕಾರರು ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿ ಪ್ರತಿಸ್ಥಿತಿ ಎಂಬ ದ್ವಿವಚನವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಶಬ್ದವಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ವೀಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥಕತ್ವವಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ ಕರ್ಮಪ್ರವಚನೀಯ ಸಂಕ್ಷೇಪಯ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಸರ್ಗತ್ವವನ್ನಂಗೀ ಕರಿಸಿದರೆ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕರ್ತೃ ಕರ್ಮಾದಿ ಸಹಿತವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಎಂಬು ವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಸರಿ ಆದ ಕಾರಣ ತುವಿಪ್ರತಿ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (3) ಯಾವ ನಿನ್ನನು ಪೂರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿ ಕರ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿನಗೆ. ಪಿತಾ=ಸಮಸ್ತವನ್ನು ತಿಳಿದವನಾದುದರಿಂದಲೇ ಪಿತನೆನಿಸುವನು ಜನಕನಾದುದರಿಂದ ಪಿತವೆನಿಸುವುದು ಅಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕರೆದಿರುವನೋ ಅಥವಾ ನಿನ ಭಕ್ತನಾದ ಜಗ ದ್ಜನಕನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕರೆದಿರುವನೋ || ೯ ||

ಯ || (೩೩೪) ತಂ ತ್ವ ವಯಂ ವಿಶ್ವವಾರಾ ಶಾಸ್ತುಹೇ ಪುರುಹೂತ |

ಸಖೇ ವಸೋ ಜರಿತ್ಯಭ್ಯಃ

|| ೧೦ || ೨೯ ||

ಅ || ವಿಶ್ವವಾರ=(ವೃಷಾ ವರಣೇ, ಕರ್ಮಣಿಘೃಷಾ) ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಅಂಗೀಕಾರಾರ್ಹನು, ಪುರುಹೂತ= ವೇದಾದಿಗಳಿಂದೆಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವನು, ಸಖೇ=ಸಖಿಯಾದವನು, ವಸೋ= ಸರ್ವತ್ರ ಅವಾಸ

ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವವನು (ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನು) ಇಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ವಯಂ=ನಾವು, ತಂ=ಅಂತಹ
ಶ್ವಾ=ನಿನ್ನನ್ನು ಆ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ=ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತೇವೆ.(ನಮಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ.ಮತ್ತೆ) ಜರಿತ್ಯಭ್ಯೋಽಪಿ=ಇತರ ಸ್ತೋತ್ರ
ಗಳಿಗೋಸ್ಕರವೂ ಕೂಡ || ೧೦ || ೨೯ ||

ಭಾ || ತಂ ಶ್ವಾಮಾತಾಸ್ಯಹೇ ವಯಂ

|| ೧೦ || ೨೯ ||

ಅ || ಅಂತಹ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಯುಕ್ತ ನಿನ್ನನ್ನೂ ನಾವು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತೇವೆ,

|| ೧೦ || ೨೯ ||

ಋ || (೩೩೯) ಅಸ್ಮಾಕಂ ಶಿಪ್ರಿಣೀನಾಂ ಸೋಮಪಾಃ ಸೋಮ ಪಾವ್ನಾಂ |

ಸಖೇ ವಜ್ರಿನ್ ಸಖೀನಾಂ

|| ೧೧ ||

ಅ || ಸೋಮಪಾಃ ಸಖೇ ವಜ್ರಿನ್=ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಶಿಪ್ರಿಣೀನಾಂ=(ಶಿವಮೇಷಾಮಸ್ತಿ ಎಂಬ.
ವೃತ್ತತ್ರಿಯಿಂದ) ಸುಖಿಗಳಾದ, ಸೋಮ ಪಾವ್ನಾಂ=ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನ ಮಾಡುವ, ಸಖೀನಾಂ ಅಸ್ಮಾಕಂ=
ನಿನ್ನ ಸಖಿಗಳಾದ ಪುರುಷರಾದ ನಮಗೆ, (ಮಂಗಳ ವಾಗಲಿ) || ೧೧ ||

ಭಾ || ಅಸ್ಮಾಕಂ ಸುಖಿನಾಂ ಸೋಮಪಾತ್ಮಕಾಂ

|| ೧೧ ||

ಅ || ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನ ಮಾಡುವ ಸುಖಿಗಳಾದ ನಮಗೆ

|| ೧೧ ||

ಋ || (೩೪೦) ತಥಾ ತದಸ್ತು ಸೋಮಪಾಃ ಸಖೇ ವಜ್ರಿನ್ ತಥಾ ಕೃಣು ||

ಯಥಾ ತ ಉತ್ಕಸೀಪ್ಸಯೇ

|| ೧೨ ||

ಅ || ಸೋಮಪಾಃಸಖೇವಜ್ರಿನ್=(ತಜಗತೌ)ಎಲೋ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ(ನಾವು)ತೇ=ನಿನ್ನ ಸಕಾಶದಿಂದ ಯಥಾ=
ಹೇಗೆ (ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನು) ಇಷ್ಟಯೇ=(ಇವಗತೌ) ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಉತ್ಕಸಿ (ವಜ್ರಕಾಂತೌ) ಇಚ್ಛಿಸು
ತ್ತೇವೋ ತತ್ತಥಾಅಸ್ಮಂ=ಅಂತಹ ವಸ್ತು ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಿ (ನನ್ನ ಸಕಾಶದಿಂದ ಇಷ್ಟವಾದ
ವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಹೇಗಾಗುವುದೆಂದರೆ) ತಥಾಕೃಣು = ನೀನು ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡು || ೧೨ ||

ಭಾ || (೧) ಅಸ್ತು ತತ್ತಥಾ| ತೇ ಸಕಾಶಾದ್ಭೇದಾಽಮಃ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ದೇವ ತಥಾ ಕೃಣು ||(೨)
ವಜ್ರೀ ಜ್ಞಾನಂ ವಜಗತಾನಿತ್ಯಸ್ಮಾತ್ || ೧೨ ||

ಅ || (೧)ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ನಿನ್ನ ಸಕಾಶದಸೆಯಿಂದ ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆಹೇಗೆ ಇಚ್ಛಿ
ಸುತ್ತೇವೋ ಅದು ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಿ.ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಹಾಗೆಯೇ ಹೊಂದುವಂತೆ ನೀನು ಮಾಡು
(೨)(ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ವಜ್ರಿನ್ಯರಬ್ಧವು ಹೇಗೆಂದರೆ)ವಜಗತೌ ಇತ್ಯಸ್ಮಾತ್ ಬಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ರ ಪ್ರತ್ಯಯವು. ಯ
ಯೇ ಗತ್ಯರ್ಥಕಾಃತೇತೇ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಕಾಃ, ಅದಕಾರಣ ವಜ್ರಃ=ಜ್ಞಾನವು. (ವಜ್ರಃ ಅಸ್ಮಾಸ್ತೀತಿ ವಜ್ರಃ
ಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು) || ೧೨ ||

ಋ || (೩೪೨) ಆ ಘ ತ್ವಾನಾನ್ ತ್ವನಾಃ ಸ್ತೋತೃಭ್ಯೋ

ದೃಷ್ಟವಿಯಾನಃ | ಋಣೋರಕ್ಷಂ ನ ಚಕ್ರೋಃ

|| ೧೪ ||

ಅ || ದೃಷ್ಟೋ=(ಆ ದೈವಾಪ್ರಗಲ್ಬೈಃ) ಧೈರ್ಯ ಯುಕ್ತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ತ್ವಾನಾನ್=ನೀನೇ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗ ಉಳ್ಳ ಪುರುಷನು, ತ್ವನಾಃ=(ಮಂತ್ರೇಷ್ವಾಜ್ಯಾದೀರಾತ್ಮನಃ, ಎನ್ನುವ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಆಕಾರ ಲೋಪವು) (ಅನ್ನಾದಿಗಳುಳ್ಳವನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಮತ್ತೆ) ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಆಪ್ತಃ=ಹೊಂದಲ್ಪಡುವವನು, (ಆಗುವನು) (ಅಂದರೆ—ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಅಭೀಷ್ಟ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳವನು ಆಗುವನು.) ಸ್ತೋತೃಭ್ಯಃ=ಸ್ತುತಿಸುವವರಿಗೆ ಅಥವಾ ಸ್ತುತಿಸುವ ಶಿಷ್ಯರಿಂದ, ಅ=ಸುತಮುತ್ತುಲೂ, ಇಯಾನಃ=ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಆಶ್ರಯನೂ, ಅಥವಾ (ಶಿಷ್ಯರಿಂದ) ತಿಳಿಸಲ್ಪಡುವವನೂ, (ಆಗುವನು,) ಇಣಾಗತೌ, ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ, ಅನೌ, ಇಯಜಾದೀಶವು) (ಹೇಗೆಂದರೆ) ಋಣೋಃ=ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡುವ, ಚಕ್ರೋಃ=ಚಕ್ರಗಳಿಗೆ, ಅಕ್ಷಂ=ಚಕ್ರದ ನಾಭಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾಷ್ಠವು (ಹೇಗೆ ಆಶ್ರಯಧಾವದಿಂದ ಇರುತ್ತದೋ ಹಾಗೆಯೇ.) (ದಾಷ್ಟಾಕಂ ತಿಕದಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತೃಭ್ಯಃ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಋಣೋಃ ಎಂದದ್ದು, ಅಂದರೆ ಶಬ್ದವಿದ್ದುದರಿಂದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಾಷ್ಟಾಕಂ ತಿಕಗಳಿಗೆ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಋಣೋಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು. ಅದು ಚಕ್ರಯೋಃ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವು.)

|| ೧೪ ||

ಭಾ || (1) ತ್ವದ್ವಾನ್ ತ್ವಯೈವ ಚಾಪ್ತಃ ಸ್ವಾತ್ (2) ಸ್ತೋತೃಣಾಮಾ ಸಮಂತಕಃ | ಇಯಾನೋ ಗಮ್ಯಮಾನಸ್ತೈಃ (3) ರಣತೋಶ್ಚಕ್ರಯೋರ್ಯಥಾ | ಅಕ್ಷಮಾತ್ರಯ ಭಾವೇನ

|| ೧೪ ||

ಅ || (1) ನಿನ್ನನ್ನೇ ಸ್ವಾಮಿಯೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವ ಪುರುಷನು ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಹೊಂದುವವನಾಗುವನು. (2) ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಸರ್ವತ್ರ ಆಶ್ರಯನೂ ಆಗುವನು. ಅಥವಾ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವವನಾಗುವನು. (3) ಧೈರ್ಯ ಗೈಯುವ ಚಕ್ರಗಳ ನಾಭಿಕಾಷ್ಠವು ಹೇಗೆ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆಯೇ

|| ೧೪ ||

ಋ || (೩೪೩) ಆ ಯದ್ವಾವಃ ಶತಕ್ರತ ವಾ ಕಾಮಂ ಜರಿತ್ವಣಾಂ |

ಋಣೋ ರಕ್ಷಂ ನ ಶಚೇಭಿಃ

|| ೧೫ || ೩೦ ||

ಅ || ಶತಕ್ರತೋ=ಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಯತ್=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, (ನೀನು) ಶಚೇಭಿಃ=(ಶಚೀವಾಕ್ ಎಂದು ವಾಕ್ ನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಠವಿದೆ.) ವೇದ ವಚನಗಳಿಂದ, ಜರಿತ್ವಣಾಂ=ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವವರಿಗೆ, ಆ ಕಾಮಂ—ಸಮಸ್ತ ಕಾಮಗಳನ್ನು, ಆದುವಃ=ಪೂರ್ಣಕರಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತೀಯೇ, ಋಣೋರಕ್ಷಂ ನ=ಶಬ್ದ ಮಾಡುವ ಚಕ್ರಗಳ ನಾಭಿಕಾಷ್ಠವು ಆಶ್ರಯ ಧಾವದಿಂದ ಹೇಗೆ ಇರುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆಯೇ, (ಅದ ಕಾರಣ ನನಗೂ ಕೂಡ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡು.)

|| ೧೫ ||

ಭಾ || (1) ಸ್ತೋತೃಣಾಂ ಕಾಮಮಾದುಹಃ | (2) ಆ ಸಮಂತಾತ್ ಸ್ಥಿತಂ ಕಾಮ (3) ಮತ್ಯಾಥಿಕೈಃ ಪೃಥಕ್ಪದಂ

|| ೧೫ || ೩೦ ||

ಅ || ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಅಭಿಷ್ಠವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪೂರ್ಣೀಕರಿಸುತ್ತಿ. (ಅಕ್ಷವು ಅಭಿಷ್ಠವನ್ನು ಕೊಡದಿರುವುದರಿಂದ ಅಕ್ಷವು ಹೇಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಎಂದರೆ ಚಕ್ರಗಳಿಗೆ ಅಕ್ಷವು ಅಶ್ರಯವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಮಾತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತವು.) (ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೂ ಕೂಡ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆ ಅಭಿಷ್ಠವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಅಶ್ರಯನಾಗಿ ದ್ವಂದ್ವೇ ವಿವಕ್ಷಿತವು.) (ಆದ ಕಾರಣ ನನಗೂ ಅಭಿಷ್ಠವನ್ನು ಕೊಡು.) (2) (೨ನೇ ಆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯ ವೆಂದರೆ) ಸಮಂತಾತ್ = ಎಹಿ ಕ ಪಾರತ್ರಿಕ ನಿಖಿಲ ಇಷ್ಟಗಳನ್ನು. (3) ಪಕ್ಷಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ನೊದಲು ಒಂದು ಆ ಶಬ್ದವು ದುವಃ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾ ಸಂಬಂಧಿಯು. ೨ನೇ ಆ ಶಬ್ದವು ಸಾಧನ ಸಹಿತ ಕ್ರಿಯಾ ವಾಚಕ ವಾಗಿ ಕಾಮಂ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಈಗಲಾದರೂ ೨ ಆಕಾರಗಳೂ ದುವಃ ಎನ್ನುವ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟವುಗಳು) ಆತ್ಯಾಧಿಕೃತವೆಂದರ್ಥವು (ಆದ ಕಾರಣ ಎರಡು ಆಕಾರಗಳೂ ವ್ಯರ್ಥಗಳಲ್ಲ.) ಪುನಃ ಆ ಶಬ್ದವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪದವು || ೧೫ || ೩೦ ||

ಋ || (೩೪೪) ಶಶ್ವದಿಂದ್ರಃ ಪೋಪುಥದ್ವಿಜಿಗಾಯ ನಾನದದ್ವಿಃ ಶಾಶ್ವತ
ದ್ವಿರ್ಧನಾನಿ | ಸ ನೋ ಹಿರಣ್ಯರಥಂ ದಂಸನಾವಾನ್ ಸ ನಃ ಸನಿತಾ
ಸನಯೇ ಸ ನೋಽದಾತ್ || ೧೬ ||

ಅ || (ಶುನಃಶೇಪರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಬುಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿಕೊಂಡ ಇಂದ್ರ ದೇವರು) ಶುನಶ್ಶೇಪರಿಗೆ ಹಿರಣ್ಯ ರಥವನ್ನು ಕೊಡುವುದೆಂದು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ಪರಪ್ರೇರಣೆಯಿಲ್ಲದೇನೇ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಶುನಃಶೇಪರು ಶಶ್ವದಿಂದ್ರಃ ಎಂಬ ಬುಕ್ಕಿನಿಂದ ಆ ಇಂದ್ರದೇವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿದರು. ಅಂತೂ ಶುನಶ್ಶೇಪರಿಗೆ ಇಂದ್ರನ ಅನುಗ್ರಹವುಂಟಾಯ್ತು. ಇಂದ್ರಃ = ಇಂದ್ರನು, ಪೋಪುಥದ್ವಿಃ = (ಪ್ರಥಮಪ್ರಾಣೇ) (ತನ್ನ ವೀರ್ಯವನ್ನು) ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವ, ನಾನದದ್ವಿಃ = (ಇದ ಅಮೃತೇ ಶಬ್ದೇ) ಅತಿ ಶಯವಾಗಿ ಮತ್ತೂ ಮತ್ತೂ ಧ್ವನಿ ಮಾಡುವ, ಶಾಶ್ವತದ್ವಿಃ = (ಶ್ವಸ ಪ್ರಾಣನೇ) ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮತ್ತೂ ಮತ್ತೂ ಶ್ವಾಸ ಬಿಡುತ್ತಿರುವ ದೇವತೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ಶಶ್ವತ್ = ಯಾವಾಗಲೂ ಧನಾನಿದೈಕ್ಯ ಸಂಬಂಧಿ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು, ಜಿಗಾಯ = (ಜಿಜಯೇ) ಗೆದ್ದನು. ದಂಸನಾವಾನ್ = ಕರ್ಮವುಳ್ಳ, ಸಃ = ಆ ಇಂದ್ರನು, ನಃ = ನಮಗೆ, ಹಿರಣ್ಯರಥಂ = ಸ್ವರ್ಣಮಯವಾದ ರಥವನ್ನು, ಅದಾತ್ = ಈಗ ಕೊಟ್ಟನು. ಸಃ = ಆ ಇಂದ್ರನೇ ನಃ = ನಮಗೆ, ಸನಿತಾ = (ಷಣುದಾನೇ) ನಿಖಿಲ ಎಹಿ ಕ ಪುರುಷಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಅಥವಾ ಸಃ = ಆ ಇಂದ್ರ ನು, ನಃ = ನಮ್ಮದಾದ, ನಿಖಿಲ ಹವಿಸ್ಸು ಮೊದಲಾದುದನ್ನು, ಸನಿತಾ = (ವನಷಣ ಸಂಭಕ್ತಾ) ಹೊಂದುವನು. ಸಃ = ಆತನು, ನಃ = ನಮಗೆ, ಸನಯೇ = ಪಾರತ್ರಿಕಲಃ ಭ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿಯೂ, (ಆಗುತ್ತಾನೆ.) || ೧೬ ||

ಭಾ || ಕ್ರೋಧಾಚ್ಛ್ವಸದ್ವಿಃ ಪ್ರಥಯದ್ವಿರಾತ್ಮವೀರ್ಯಂ ಸುರೈಃ ಶಶ್ವದಿಂದ್ರೋ ಜಿಗಾಯ |
ಧನಾಫಿ ನಃ ಸ್ವರ್ಣರಥಂ ಚ ದಾತಾ ಲಬ್ಧಾ ಪ್ರಾದಾಲ್ಲಾ ಭಕ್ಯತೇಚ ನೋಽಖಿಲಂ || ೧೭ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ ದೇವರು, ತಮ್ಮ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವ (ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಪುನಃ ಪುನಃ ಧ್ವನಿ ಗೈಯುವ,) ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮತ್ತೂ ಮತ್ತೂ ಶ್ವಾಸ ಬಿಡುವ, ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಸರ್ವದಾ ದೈಕ್ಯ ಸಂಬಂಧಿ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಇಂದ್ರನು ನಮಗೆ ಸ್ವರ್ಣಮಯ ರಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

ಏಹಿಕ ನಿಮಿಲಾಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟನು. ಅಥವಾ ನಾನು ಕೊಟ್ಟ ಹವಿರಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ನಮಗೆ ಪಾರತ್ರಿಕ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಆಗುವನು. (ಪಾರತ್ರಿಕ ಲಾಭವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡುವನು.) ||೧೬||

ಖು || (೩೪೫) ಅಶ್ವಿನಾ ವಶ್ವಾವತ್ಯೇಷಾ ಯಾತಂ ಶವೀರಯಾ |

ಗೋಮುದ್ದಸ್ರಾ ಹಿರಣ್ಯವತ್

|| ೧೭ ||

ಅ || (೩ ಪ: ಕೃಗಳು ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತಾಕಗಳು.) ದಸ್ರಾ=(ದಸು ಉಪಕ್ಷಯೇ.) ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಾಶ ಗೊಳಿಸುವ, ಅಶ್ವಿನೋ=ನಾಸಕೃ ದಸ್ರ ಎನ್ನುವ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, ಅಶ್ವವತ್ಯಾ=ಅಶ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶವೀರಯಾ=ಸುಖ ಪುತ್ರರಿಂದ ಕೂಡಿರುವ, ಇಷಾ=ಅನ್ನದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಗೋಮುತ್ ಹಿರಣ್ಯವತ್=(ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಆಗಮನವು ಹೇಗೆ) ಗೋವುಗಳುಳ್ಳದ್ದೂ ಹಿರಣ್ಯವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗುವುದೋ. ಹಾಗೆಯೇ, ಆ ಯಾತಂ=(ನಮ್ಮ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಆಶ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಬನ್ನಿರಿ. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪರವಾದ ಅರ್ಥವು) ದಸ್ರಾ ಅಶ್ವಿನೋ=ಎಲೋ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, ಅಶ್ವವತ್ಯಾ=ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಶವೀರಯಾ=ಸುಖದಿಂದ ಅವಿದ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಾಕ್ರಮ ಯುಕ್ತವಾದ ಇಷಾ=(ಈಶ ವಿಶ್ವರ್ಯೇ ಮನೋಜಯ ರೂಪವಾದ) ವಿಶ್ವರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಗೋಮುತ್=ವೇದ ವಾಕ್ಯ ಯುಕ್ತವಾಗಿ, ಹಿರಣ್ಯವತ್=ಹಿತ ರೂಪನೂ ರಮಣ ರೂಪನೂ ಆದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಕೂಡಿ ಹೇಗೆ ಆದೀತೋ ಹಾಗೆ, ಆ ಯಾತಂ=ಬನ್ನಿರಿ.

|| ೧೬ ||

ಭಾ || (1) ಗೋಮುದ್ಧಿರಣ್ಯವಚ್ಚ ಸ್ಯಾದ್ಯಥಾಸ್ವಯಾತಂ ತಥೈವ ನಃ | ಸುಖ ಪುತ್ರ ಯುಜಾ ಚಾಶ್ವವತ್ಯೇಷಾ (2) ಶಂ ಸುಖಂ ಯತಃ | (3) ಇಡೈಶ್ವರ್ಯಂ ತಥಾ ವೀರಂ ನೀ ಯಂ ಖಾನ್ಯಶ್ಚನಾಮತಃ | ಗೌರ್ನಾಸ್ತುತಂ ಚ ರಮಣಂ ಪರಂಬ್ರಹ್ಮ ಗುಣೋ ಚೈತಂ || ೧೭ ||

ಅ || (1) ಸುಖ ಪುತ್ರರಿಂದಲೂ, ಅಶ್ವಗಳಿಂದಲೂ, ಅನ್ನದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಆಗಮನವು ಗೋವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಹಿರಣ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದೋ ಹಾಗೆ ಬನ್ನಿರಿ. (ಅಂದರೆ ಆಶ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬನ್ನಿರಿ.) (೩)(ಶವೀರಯಾ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಶಂ=ಸುಖವೋ, (ವೀರಸ್ತು ಸುಧೈವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠೇ ಎಂಬ ವಿಶ್ವಕೋಶದಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠಾರ್ಥಕವಾದ ವೀರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪುತ್ರ ಎಂದು ಅರ್ಥವು. ಅಥವಾ ಅವೀರಾ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಸುತಾ ಎನ್ನುವ ಅಮರ ಕೋಶದಿಂದ ವೀರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪುತ್ರನೆಂದರ್ಥವು. ತಥಾಚ ವೀರಃ=ಪುತ್ರನು, ತಥಾಚ ಸುಖ ಪುತ್ರರುಳ್ಳದ್ದು ಶವೀರಾ ತಯಾ. ಆದ ಕಾರಣ ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವು. (3) (ಇಡಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಇಟ್ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಶ್ವರ್ಯವು. ಮನಸ್ಸಿನ ಜಯವು; ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ (ಇಷಾ ಎನ್ನುವುದು ಈಶ ವಿಶ್ವರ್ಯೇ ಎನ್ನುವುದರ ರೂಪವು.) ಮತ್ತು ವೀರಂ=ವೀರ್ಯವು, ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಜಯಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಾಕ್ರಮವು. ಅಶ್ವ ನಾಮದಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಗೋ=ವಚನವು. ಹಿತಕರನೂ ರಮಣೀಯನೂ ಆದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಹಿರಣ್ಯನೈಸುತ್ತಾನೆ. (ಹಿರಣ್ಯ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಹೇಗೆ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಯವು ಶ್ರೇಷ್ಠವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಗುಣಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಎಂದರ್ಥವು.

|| ೧೭ ||

ಮು || (೩೪೬) ಸಮಾನ ಯೋಜನೋ ಹಿ ನಾಂ ಧೋ ದಸ್ರಾವಮರ್ತ್ಯಃ |

ಸಮುದ್ರೇ ಅಶ್ವಿನೇಯತೇ

|| ೧೮ ||

ಅ || ದಸ್ರಾ ಅಶ್ವಿನಾ = ಎಲೋ ಭಗವದ್ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳೇ, ನಾಂ = ನಿಮ್ಮ ಭಕ್ತರಾದ ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಇಟ್ಟವರಿಗೆ, ಸಮಾನ ಯೋಜನಃ = (ಮರಣವಿಲ್ಲದಿರುವ ದೇಹವು ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗವು ಸಾಧನವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಎಂತಹ ಧ್ಯಾನಾದಿ ರೂಪವಾದ ಯೋಗದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಅಂತಹ ಯೋಗದಿಂದ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ, (ಆದರೆ ಸಮಾನವಾದ ಯೋಗದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ) ಅಮರ್ತ್ಯಃ = ಜ್ಞಾನ ಅನಂದ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮರಣವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವ, ರಥಃ = ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ದೇಹವೂ, ಸಮುದ್ರೇ = ಸ್ಥಿರ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಈಯತೇ = ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಹಿ = ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. (ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದರೂ ಎಲೋ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, ವಾಂ = ನಿಮ್ಮ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ, ಸಮಾನ ಯೋಜನಃ = ಯೋಗ್ಯವಾದ ಚಕ್ರವುಳ್ಳ, ಅಮರ್ತ್ಯಃ = ಅಲೌಕಿಕವಾದ, ರಥಃ = ರಥವು, ಸಮುದ್ರೇ = ಸಮುದ್ರ ಪರ್ಯಂತ, ಈಯತೇ = ಹೋಗುವಂತಾದ್ದು. ಹಿ = ಪ್ರಸಿದ್ಧವು.

|| ೧೮ ||

ಭಾ || (1) ಸಮಾನಯೋಗಯುಕ್ತೋಽಯಂ ರಥೋ ದೇಹಸ್ತದಾತ್ಮನಾಂ | ಚಿಕ್ಷುಃ ಪಿಶಾಚಮರ್ತ್ಯಶ್ಚ ಜ್ಞಾಯತೇ ಸ್ಥಿರ ಸಾಗರೇ (2) ಮೋಕ್ಷಸ್ಯ ಯಾವತಾ ಪ್ರಾಪ್ತಿಃ ಸಮಾನೋ ಯೋಗ ಉಚ್ಯತೇ || ೧೮ ||

ಅ || (1) (ಎಲೋ ಭಗವದ್ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳೇ) ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ (ಅಶ್ವಿನಾ ಎಂದು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗೆ ದ್ವಿತ್ವವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಯುಷ್ಮದಾತ್ಮನಾಂ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು ತದಾತ್ಮನಾಂ ಎಂದು ಏಕವಚನ ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಾ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಒಬ್ಬನೇ ಎನ್ನುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ತದಾತ್ಮನಾಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು, (ಇಲ್ಲಿ ಯೋಜನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಧ್ಯಾನಾದಿ ರೂಪವಾದ ಯೋಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಧ್ಯಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಮುಕ್ತರು ಸಮಾನ ಯೋಗ ಯುಕ್ತರು ಎಂದದ್ದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಅಮರ್ತ್ಯವಾದ (ಮರಣವಿಲ್ಲದಿರುವ) ದೇಹದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಯೋಗವು ಸಾಧನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಾನ ಯೋಗ ಯುಕ್ತಃ ಎಂದದ್ದು (ಯದ್ವಿಘ್ನ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರು ಧ್ಯಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ- ಅದರೂ ಆ ಧ್ಯಾನಾದಿಗಳು ಫಲ ರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಮರ್ತ್ಯ ದೇಹವೆಂದು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದುದರಿಂದಲೇ ಧ್ಯಾನಾದಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯೋಗಯುಕ್ತವು ಕೂಡದಿರುವ ಕಾರಣ ಬಾಹ್ಯ (ಧ್ಯಾನಾದಿಗಳನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು-) (ದೇಹವು ಅಮರ್ತ್ಯವು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದೆಂದರೆ) (ಸ್ವರೂಪ ದೇಹವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಾ ಮಾಡಿಕೊಂಡು) ಜ್ಞಾನಾನಂದಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ (ಸ ಏಷ ದೇವರಥಃ ತದ್ರಥೋ ದೇಹ ಉಚ್ಯತೇ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಹೇಗವೇ ರಥವೆಂದು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ರಥಃ = ದೇಹವು) ಅಮರ್ತ್ಯವೆಂದು (ಮರಣವಿಲ್ಲದಿರುವುದೆಂದು) ಸ್ಥಿರ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (೨) ಸಮಾನವಾದ ಯೋಗವು ಯಾವುದೆಂದರೆ) ಎಂತಹ ಧ್ಯಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದೇ ಸಮಾನ ಯೋಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಸಮಾನ ಯೋಜನಃ = ಯೋಗ್ಯ ಚಕ್ರವುಳ್ಳ ರಥವು ಸಮುದ್ರ ಪರ್ಯಂತವೋಗತಕ್ಕದು.) (ಹೀಗೆಯೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನ ಯೋಜನಃ = ಸ್ವಯೋಗ್ಯ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ, ರಥಃ = ಗರುಡನು ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು)

|| ೧೮ ||

ಯ ॥ (೩೪೭) ನೈಃ ಸ್ವೈಃ ಸ್ಯ ಮೂರ್ಧನಿ ಚಕ್ರಂ ರಥಸ್ಯ ಯೇಮಥುಃ | ಪರಿ

ದ್ಯಮನ್ಯ ದೀಯತೇ

॥ ೧೯ ॥

ಅ ॥ (ಎಲೋ ಅಶ್ವಿನೀ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಭಗವದ್ರೂಪಕಳಿರಾ) ರಥಸ್ಯ ಸೂರ್ಯರಥದ, ಚಕ್ರಂ=ಒಂದು ಚಕ್ರವನ್ನು, ಅಶ್ವೈಃ ಸ್ಯ=ನಹುತಿ ನಗಚ್ಛತೀತಿ ಅಶ್ವೈಃ=ಹನ ಹಿಂಸಾ ಗತೋಃ= ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವು.) ಮಾನಸೋತ್ತರ ಪರ್ವತದ, ಮೂರ್ಧನಿ, ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, (ನೀವಿಬ್ಬರೂ) ನಿ ಯೇ ಮಥುಃ=(ಯಮುಲು ಪರ ಮೇ)ನಿಯಮಿಸುವವರಾಗಿದ್ದೀರಿ. (ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಂದ ಚಕ್ರವು ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರಬೇಕು.) ಅನ್ಯತ್=ಇನ್ನೊಂದು ಚಕ್ರವು, (ಚಕ್ರ ಸ್ಥಾನೀಯವಾದ ಅಕ್ಷ ಪ್ರದೇಶವು) ದ್ಯಾಂ ಪರಿ=ಮೇರು ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ, ಈಯತೇ (ನಿಮ್ಮಿಂದ ನಿಯಮಿತವಾಗಿ) ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, ರಥಸ್ಯ=ಜಗದಾಖ್ಯ ರಥದ ಚಕ್ರಂ= (ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹೇತುವು ಸಮವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ) ಪಾಪಾಖ್ಯ ಚಕ್ರವನ್ನು ಅಶ್ವೈಃ ಸ್ಯ=(ವಿಷ್ಣು ವಾಚಕವಾದ ಆಕಾರ ದಿಂದ ಹನ ಧಾತುವಿಗೆ ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಯಕ್ ಅ=ವಿಷ್ಣುವು ತೇನ ಹನ್ಯತೇ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಶ್ರೀಹರ ಯಿಂದ ಸೇಹರಿಸಲ್ಪಡುವ ದೈತ್ಯ ಜನರ, ಮೂರ್ಧನಿ=ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ನಿ ಯೇ ಮಥುಃ=(ನೀವಿಬ್ಬರೂ) ಸ್ಥಾಪಿಸು ವವರಾಗಿದ್ದೀರಿ ಅನ್ಯತ್ ಚಕ್ರಂ=ಇತರವಾದ ಪುಣ್ಯವು ದ್ಯಾಂ ಪರಿ=(ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ದ್ಯೌರ್ವಾ ಹಾನೋರೂ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ದ್ಯೋಃ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣಯಾ) ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಜನರ ಮೇಲೆ, ಈಯತೇ (ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಂದಲೇ) ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.)

॥ ೧೯ ॥

ಭಾ ॥ ಏಕಂ ಚಕ್ರಂ ಗಿರೀಮೂರ್ಧ್ನಿ ನಿಯತಂ ದಿವಿ ಚಾಪರಂ ಪಾಪಂ ಚಕ್ರಂ ಹರಿ ಸ್ವೈಃ ಪುಣ್ಯಂ ದಿವ್ಯಸ್ಯ ಚೋಪರಿ

॥ ೧೯ ॥

ಅ ॥ ಸೂರ್ಯ ರಥದ ಒಂದು ಚಕ್ರವು ಮಾನಸೋತ್ತರ ಪರ್ವತದ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಇನ್ನೊಂದು ಚಕ್ರವು (ಸೂರ್ಯರಥಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಚಕ್ರ ವಿದ್ವದರಿಂದ, ಅನ್ಯತ್ ಚಕ್ರಂ=ಇನ್ನೊಂದು ಚಕ್ರವು ದ್ಯಾಂ ಪರಿ ಎಂದದ್ದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಚಕ್ರವಲ್ಲ ಮತ್ತೆ ಚಕ್ರಂ=ಚಕ್ರಸ್ಥಾನೀಯವಾದ ಅಕ್ಷ ಪ್ರದೇಶವು ಮೇರು ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ (ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಂದ) ನಿಯತವಾಗಿದೆ. (ರಿತ್ಯಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಜಗದಾಖ್ಯ ರಥದ ಪಾಪಾಖ್ಯ ಒಂದು ಚಕ್ರವು ದೈತ್ಯ ಜನರ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪುಣ್ಯಾಖ್ಯ ಚಕ್ರವು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಜನರ ಮೇಲೆಯೂ (ಜನರ ಲಿಯೂ) ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಂದಲೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

॥ ೧೯ ॥

ಯ ॥ (೩೪೮) ಕಸ್ತ ಉಷಃ ಕಧಪ್ರಿಯೇ ಭುಜೇ ಮತೋರ್ ಅಮರ್ತ್ಯೇ |

ಕಂ ನಕ್ಷಸೇ ವಿಭಾವರಿ

॥ ೨೦ ॥

ಅ ॥ ಕಧಪ್ರಿಯೇ=ಯಾವನಾರಾಯಣೇರೂಪಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣಾನಂದವಿರುವರಿಂದ ಸರ್ವವೂ ಪ್ರಿಯವೇ ಆಗಿರುವದೋ, ಅಪ್ರಿಯವು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲವೋ, ಅಥವಾ ದುಃಖಕಾರಣವು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ ಸ್ತ್ರೀ ರೂಪವು ಕಧಪ್ರಿಯವು, ಅಮರ್ತ್ಯೇ=ಮೃತ್ ಪ್ರಾಣಶ್ಯಾಗೇ) ಮರಣವಿಲ್ಲವಿರುವುದು, ವಿಭಾವರಿ=ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಭೆಯಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು. ಉಷಃ=ಉಷಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಭಗವಂತನ ಸ್ತ್ರೀ ರೂಪವೇ, ಕಃ ಮರ್ತಃ=ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನು, ತೇ=ನಿನ್ನ ಭುಜೇ=ಭೋಗಕ್ಕೋಸ್ಕರ, (ಆಗುತ್ತಾನೆ.) (ಯಾರೊಬ್ಬನೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವಕಾಠಿಣದಿಂದ ನೀನು ಇತರರಿಗೆ ಪೂರ್ಣಾನಂದವನ್ನೇ ಕೊಡುವವನೂ, ಮರಣರಹಿತನೂ

ಅಗ್ನಿಪ್ರಿಯೋ ಆದಕಾರಣ ನಿನ್ನ ಭೋಗವು ಮನುಷ್ಯನ ಅಧೀನವು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದು, ಕಂ ನಕ್ಷಸೇ=(ಇಕ್ಷು ಗತಾ) ಆಪ್ತಕಾಮನಾದುದರಿಂದ ತನಗಾಗಿ ಯಾವನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗುತ್ತಿ, (ಯಾವನೊಬ್ಬನನ್ನು ಆಪ್ತ ಯಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ.) || ೨೦ ||

ಭಾ || (1) ಕೋ ಮಾರ್ತ್ಯಸ್ತವ ಭೋಗಾಯ ಯತಃಸರ್ವಪ್ರಿಯೋ ಭವಾನ್ | (2) ಕಿಮ ಪಿ ಪ್ರಿಯಮಸ್ಯೇತಿ ಪೂರ್ಣಾನಂದಾತ್ಕಥಪ್ರಿಯಃ | (3) ಆಪ್ತ ಕಾಮತ್ವತಃ ಕಂ ವಾ ಗಚ್ಛಸಿ ಸ್ವಾರ್ಥಹೇತುತಃ | (4) ವಿಶೇಷಾದ್ಭಾವ್ಯತೇರ್ವಿಷ್ಣುಃ ಕಥಿತಶ್ಚ ವಿಭಾವರೀ || ೨೦ ||

ಅ || (1) (ಎಲೋ ಉಷಾದೇವಿಯೇ) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನೀನು ಸರ್ವರಿಗೂ ಪ್ರಿಯನೇ ಆಗಿರುತ್ತೀಯೋ ಆದಕಾರಣ ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನು ನಿನ್ನ ಭೋಗಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಆಗುತ್ತಾನೆ. (2) ಪರಿಪೂರ್ಣ ಅನಂದ ವ್ಯಕ್ತವನಾದುದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುವೂ ಪ್ರಿಯವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಥಪ್ರಿಯಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (3) ಆಪ್ತ ಕಾಮನಾದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಯಾರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗುತ್ತಿ? (4) ವಿಶೇಷಾಕಾರವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಇಡೀ ಜಗತ್ತನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ವಿಭಾವರೀ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೨೦ ||

ಯ || (೩೪೯) ವಯಂ ಹಿ ತೇ ಅಮೃತ್ಯಹ್ಯಂತಾದಾ ಪರಾಕಾತ್ |

ಅಶ್ವೇ ನ ಚಿತ್ರೇ ಅರುಷಿ

|| ೨೧ ||

ಅ || ಅಶ್ವೇನ=ಜಾತ್ಯಶ್ವದಂತೆ, ಚಿತ್ರೇ=ಸದಾ ಮಂಗಳ ಕರಗಳಾದ, ಅರುಷಿ=ಸದಾಶ್ರುಣಗಳಾದ ಎಲೋ ಉಷಾದೇವಿಯೇ, ವಯಂ=ನಾವು ಆ ಅಂತಾತ್=ಸರ್ವ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮನಾದ ಅತ್ಯಧಮನಾದ ಕಲಿ ಪರ್ಯಂತವಾದ, ಆ ಪರಾಕಾತ್=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಸುಖವುಳ್ಳ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪರ್ಯಂತವಾದ ಅಂದರೆ ಅತ್ಯಧ ಮನಾದ ಕಲಿ, ಅತ್ಯುತ್ತಮಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸಹಿತವಾದ (ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಕಲಿಪರ್ಯಂತ) ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು, ತೇ ಅಮೃತ್ಯಹಿ=(ಮನು ಅವ ಭೋಧನೇ) ಸರ್ವದಾ ಕೇವಲ ನಿನಗೊಬ್ಬನ ಅಧೀನವನ್ನಾಗಿಯೇ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿರುತ್ತೇವೆ. ಹಿ=ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಉಷಾದೇವಿ ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ಅಂತ ಶಬ್ದದಿಂದ ನರಕವನ್ನೂ ಪರಾಕ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗರೂಪಾರ್ಥವನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಅಂತೂ ನರಕ ಸ್ವರ್ಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ನ್ಯಾಯಿಯು ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು || ೨೧ ||

ಭಾ || (1) ಚಿಂತಯಾಮಸ್ತವೈಕಸ್ಯ ವಿಶ್ವಮಾಂತವೆರಾಕಯೋಃ | (2) ಪರಾಕಃ ಸುಸುಖೈ ವ ಶ್ರೀರಂತಃ ಕಲಿರುದಾಪ್ಯತಃ | (3) ನರಕಸ್ವರ್ಗಯೋರೇವದೇವೈಷಾ ಉದಿತಾ ಯದಾ | ಜಾತ್ಯಶ್ವತ್ಸದಾ ಭದ್ರೇ ಚಾರುಣೇ || ೨೧ ||

ಅ || ಜಾತಿ ಕುದುರೆಯಂತೆ ಸದಾ ಮಂಗಳಕರಳಾದ (ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜಾತ್ಯಶ್ವವತ್ ಎಂದು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಆಶ್ವಾವತ್ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು.) ಆರುಣ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಜ್ಞಾನ ಅನಂದಾದಿ ಗುಣಗಳ ಸಮುದಾಯವುಳ್ಳ, ಎಲೋ ಉಷಾದೇವಿಯೇ, ಶ್ರೀಹರಿಯ ಶ್ರೀರೂಪವೇ ಕಲಿಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪರ್ಯಂತ ವಾದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಕೇವಲ ನಿನ್ನ ಅಧೀನವನ್ನಾಗಿಯೇ ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. (2) (ಪರಾಕ ಅಂತ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಆರ್ಥಕೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಪೂರ್ಣ ಸುಖದ ಅಂತವು ಪರಾಕವು ಲಕ್ಷ್ಮೀ (ದೇವಿಯು ಪೂರ್ಣ ಸುಖವುಳ್ಳವಳೇ. ದುರ್ಜನ

ರಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮನು ಕಲಿಯು ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (3) (ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಉಷಾ ದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಅರ್ಥವು ಕೂಡದಿರುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವಾಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಉಷಾ ದೇವಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾಳೋ, ಆಗ ನರಕ ಸ್ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯು ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂತಃ=ವಿನಾಶವು. ದುಃಖವು. ನರಕವು. ಪರಮಸುಖ ರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪರಾಕಃ=ಸ್ವರ್ಗವು. ತಥಾ ಚ ಉಷಾದೇವಿಯು ನರಕ ಸ್ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯು ಎಂದರ್ಥವು. || ೨೧ ||

ಋ || (೩೫೦) ತ್ವಂ ತೈಭಿರಾಗಹಿ ವಾಚೇಭಿದೂಹಿತರ್ದಿವಃ | ಅಸ್ಮೀ
ರಯಿಂ ನಿ ಧಾರಯ || ೨೨ || ೩೧ || ೩೦ || ೬ ||

ಅ || ಹೇ ದಿವಃ ದುಹಿತಃ=(ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತಿಯರ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಂಗ್ಯನಾಗುವುದರಿಂದ) ವಾಣಿಯರ ಪುತ್ರಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣ ಭಾರತಿಯರ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಉಷಾ ದೇವಿಯೇ, ತ್ವಂ=ನೀನು ತೈಭಿಃ=ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ, ವಾಚೇಭಿಃ=(ನಮಗೆ) ಅನ್ನಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಗಿಹಿ=(ನಮ್ಮ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ) ಬಾ. ಅಸ್ಮೀ=ನಮ್ಮಲ್ಲಿ, ರಯಿಂ=ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕೂಡ, ನಿಧಾರಯ=ನಿಶ್ಚಿತ ಹೇಗೆ ಆದೀತೋ ಹಾಗೆ ಸ್ಥಾಪಿಸು. || ೨೨ || ೩೧ || ೩೦ || ೬ ||

ಭಾ || (1) ಪ್ರಾಣ ವಾಕ್ಸತೇ | (2) ಕದ್ವ್ಯಂಗ್ಯತ್ವಾದ್ಧರಿಶ್ಚೈವ ದಿವಸ್ಪುತ್ರ
ಉದಾಹೃತಃ || ೨೨ ||

ಅ || (ಇಲ್ಲಿ ದಿವೋದುಹಿತಃ=ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾದ ಉಷಾ ದೇವಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ಭಾರತಿಯರ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಉಷಾ ದೇವಿಯೇ, (ಯದ್ವಹಿ ವಾಗಭಿಮಾನಿನಿಯರಾದ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತಿಯರೇ ದ್ರೋಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಕೇವಲ ಶ್ರೀಯರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳೇ ಆಗದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣ ವಾಕ್ಸತೇ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.) (2) (ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತಿಯರ ಮಗಳು ಎಂಬಾಗುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತಿಯರಿಂದಲೇ ಪ್ರಕಟನಾಗುವುದರಿಂದ ದಿವಸ್ಪುತ್ರಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೨೨ || ೩೧ || ೧೧ || ೬ ||

ಅವ || ಶುನಶ್ಯೇಪರು ಕಂಡಿರುವ ಬುಕ್ಕಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ ಈಗ ಮೇಲಿನ ಬುಕ್ಕಗಳಿಗೆ ಬುಷಿಯನ್ನೂ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾ || ಅಗ್ನೀಂದ್ರಾದಿಗತಂ ಪೈಥಕ್ ಸ್ಥಿತಮಪಿ ಸೌತ್ವಚ್ಯುತಂ ಭಕ್ತಿತಃ ಸ್ವರ್ಣಸ್ತೂಪ ಇತಿ
ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪುಗಮದ್ಯಃ ಸಂಸ್ತುವನ್ ಸೂರ್ಯಾಗಂ | ವಿಷ್ಣಂ ಸ್ವರ್ಣ ಸಮಾನಚಾರು
ವಪುಷಂ ಸ್ವರ್ಣಾಭಿಧಂ ಶಾಶ್ವತಂ ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪರತೋಽಭಿವಚ್ಚ ಮುಹಿತಃ ಸುಜ್ಞಾನ
ಮಪ್ಯಾಪ್ತವಾನ್ ||

ಅ || ಯಾವಾತನು ಸೂರ್ಯಾರ್ತಗತನಾದ, ಸ್ವರ್ಣಃ ಹಿರಣ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುವವನಾಗಿ ಹಿರಣ್ಯಸ್ತೂಪನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವನೋ, (ಪ್ಲುಡಾ ಸ್ತುತೌ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಡೂಪ ಪ್ರತ್ಯಯವು. ಹಿರಣ್ಯಸ್ಯ ಸ್ತೂಪಃ (ಹಿರಣ್ಯದ ಸ್ತೋತ್ರವು) ಎಂದು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ

ಹಿರಣ್ಯವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಹೇಗೊಂದರಿ) ಯಾವಾತನು (ಹಿರಣ್ಯಯವಪು: ಧೃತ ಶಂಖಚಕ್ರ: ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸುರರ್ಣಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಮನೋಹರವಾದ ಶರೀರವುಳ್ಳವನೂ (ರೂಪವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅನಿತ್ಯನೋ ಎಂದರೆ) ಶಕ್ತಿದೇವ ಪ್ರಕಾರನೂ, ಆದ ಆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ನೋಡಿ ಇತರರಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನೂ ಆಗಿರುವನೋ, ಒಳ್ಳೇ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವನೋ. (ಅಂತಹ ಹಿರಣ್ಯಸ್ತೂಪನೆನಿಸಿದ ಅಂಗೀರಸ, ಗೋತ್ರದವನ ಮೇಲಿನ ಮಕ್ಕುಗಳಿಂದ) ಅಗ್ನಿ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನೂ, ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿ ದಿಗ್ಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿದೆಯೂ ಪೃಥಕ್ ಇರುವವನೂ, (ಅಗ್ನಿ ದಿಗ್ಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೇಗೆ ಅಗ್ನಿ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದನಾಮಗಳು ಇವೆಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ ವೈಕುಂಠಾದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಭಗವದ್ಗುಣಗಳೂ ಅಗ್ನಿ ದಿಗ್ಗಳ ಸಾಮಗರ್ವಿ.) ಇಂತಹ ಅಗ್ನಿ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ನಾಮಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಗ್ನಿ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳುವೆವು.

ಅವ || ಈ 2ನೇ ಅನುವಾಕಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯಾಂತರ್ಗತನಾದ ಹಿರಣ್ಯದಂತೆ ವರ್ಣವುಳ್ಳ, ಹಿರಣ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಅಂಗೀರಸ ಗೋತ್ರದವನಾದ ಹಿರಣ್ಯಸ್ತೂಪನೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ ಮುಷಿಯ (ಮುಷಗತೌ ಮುಷತಿಜಾನಾತೀತಿ ಮುಷಿಃ) ಮುಷಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಶ್ಲೋಕವೇ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ೧೮ ಮಕ್ಕುಗಳು, ೪ ವರ್ಗಗಳು ಅಗ್ನಿ ದೇವತಾಳಕರಗು. ಅಗ್ನೀಯ ಸೂಕ್ತವು. ೩೧ನೇ ಸೂಕ್ತವು. ಆದ ರಲ್ಲಿ. ೮. ೧. ೧೮ ಮಕ್ಕುಗಳು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ ಭಂದಸ್ಕಗಳು. ಬಾಕಿ ಇದ್ದವುಗಳು ಜಗತೀ ಭಂದಸ್ಕಗಳು. ಜಗತೀ ಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ವಾರುಣೀ ಸಮಸ್ತ ದೇವ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ದೇವತೆಗಳು.

ಮ || (೩೫೧) ತ್ವಮಗ್ನೇ ಪ್ರಥಮೋ ಅಂಗಿರಾ ಮುಷಿದೇವೋ ದೇವಾನಾ

ಮಭವಃ ಶಿವಃ ಸಖಾ ತವ ನೃತೇ ಕವಯೋ ವಿದ್ಯನಾಪಸೋಃ

ಜಾಯಂತ ಮರುತೋ ಭ್ರಾಜದೃಷ್ಟಯಃ ||

|| ೧ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ತ್ವಂ=ನೀನು, ಪ್ರಥಮಃ=ಸರ್ವ ದೇವೋತ್ತಮನು, (ಅಗಿರುತ್ತಿ) ಅಂಗಿರಾಃ=(ಅಂಗಾನಿ ಅವಯವಾಃ ಅಸ್ಯ ಸಂತಿ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಅಂಗಿ=ಶರೀರವು. ಅಲ್ಲಿ ರಸನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಆದರೆ) ಶರೀರದಲ್ಲಿದ್ದು ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ಸರ್ವದೇವೋತ್ತಮನು. ಮುಷಿಃ= (ಮುಷಗತೌ, ಮುಷತಿ ಜಾನಾತೀತಿ ಮುಷಿಃ) ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ದೇವಃ=ಶ್ರೀಡಾದಿಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನು, ಶಿವಃ=ಸುಖಾತ್ಮಕನು, ದೇವಾನಾಂ ಸಖಾ=ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಖಿಯೂ, ಅಭವಃ=ಅಗಿರುತ್ತಿ. ಭ್ರಾಜದೃಷ್ಟಯಃ=(ಭ್ರಾಜಂತ್ಯಃ=ಪ್ರಕಾಶ ಮಾನಗಳಾದ, ಮುಷ್ಠಯಃ=ಆಯುಧವಿಶೇಷಗಳು ಯೇಷಾಂ ಎಂಬವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಪ್ರಕಾಶ ಮಾನಗಳಾದ ಆಯುಧವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಮರುತಃ=ಹಿಂದಿನ ಮತ್ತು ಈಗ ಇರುವ ವಾಯುಗಳು, ತವ=ನಿನ್ನ, ನೃತೇ=ಸಂಬಂಧಿ ವೃತಾಚರಣದಿಂದಲೇ ವಿದ್ಯನಾಪಸಃ=(ವಿದ್ಯನಾ=ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಅಪಃ=ಕರ್ಮವು ಯೇಷಾಂ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ, ವಿದ್ಯಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಕರ್ಮಗಳುಳ್ಳವರಾಗಿ) ಕವಯಃ=ಮಹಾ ವಿಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರಾಗಿ(ತವೃತೇ ವಿದ್ಯನಾಪಸಃ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಭಗದ್ವಿಷಯಕವಾದ ಜ್ಞಾನಕರ್ಮಗಳು ಇದ್ದ ಕಾರಣ ಪುನಃ ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಹೇಗೊಂದರಿ ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು ಎಂದರ್ಥವು.) ಅಜಾಯಂತ=ಆದರು.

|| ೧ ||

ಭಾ || ಅಂಗೇ ರಸೋ ಜ್ಞಾನತಃ ಏವ ಚರ್ಷಿಃ ಸಖಾ ಪ್ರಿಯಶ್ಚೇನ ದಿನೌಕಸಾಂ ಹರಿಃ | ತವ
ವ್ರತೇನ್ನೈವ ಸವಿದ್ಯಕರ್ವಿಣೋ ಮಹಾವಿಜ್ಞಾನಾ ಮರುತೋ ಬಭೌವಿರೇ || ೧ ||

ಅ || ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಗಿರಾಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನ
ವಿದ್ಯದಿಂದಲೇ ಋಷಿಯೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಅಂಗಿರಸ ಋಷಿಯಿಂದ ವಕ್ಯವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಋಷಿ
ಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಏನ ಶಬ್ದವು.) ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದೇವತೆ
ಗಳಿಗೆ ಸಖನೆಂದೂ ಹೇಳಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಅತೀತ ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲಿಕ ವಾಯುಗಳು ನಿನ್ನ ನಿಯಮಾನುಸಾರ
ವಾಗಿಯೇ ಸದ್ವಿದ್ಯೆ ಕರ್ಮಗಳುಳ್ಳವರೂ ಮಹಾ ವಿಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರೂ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ || ೧ ||

ಋ || (೩೫೨) ತ್ವಮಗ್ನೇ ಪ್ರಥಮೋ ಅಂಗಿರಸ್ತಮಃ ಕವಿದೇವಾನಾಂ
ಪರಿ ಭೂಷಸಿ ವ್ರತಂ | ವಿಭುವರ್ಶಸ್ತೈ ಭುವನಾಯ ಮೇಧಿರೋ
ದ್ವಿನಾತಾ ಶಯುಃ ಕತಿಥಾ ಚಿದಾಯವೇ || || ೨ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿ=ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ: ತ್ವಂ=ನೀನು ಪ್ರಥಮಃ = ಸರ್ವೋತ್ತಮನು. ಅಂಗಿರಸ್ತಮಃ
ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನು, ಕವಿ=ಸರ್ವಜ್ಞನು, ಇಂತಹ ನೀನು, ದೇವಾನಾಂ ವ್ರತಂ=ದೇವತೆ
ಗಳು ಮಾಡತಕ್ಕ ವ್ರತ(ಕರ್ಮ)ವನ್ನು, ಪರಿಭೂಷಸಿ=ಸಫಲವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿ. ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಸೈ ಭುವ
ನಾಯ=ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೂ, ವಿಭುಃ=ಸ್ವಾಮಿಯು. ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಿಯು. ಮೇಧಿರಃ=(ಭೂಮನೆಂದಾ
ಪ್ರಶಂಸಾಸು ನಿತ್ಯಯೇಗೇಷತಿಶಾಯವೇ! ಸಂಸರ್ಗೇಷ್ವಿ ವಿವಕ್ಷಾಯಾಂ ಭವಂತಿ ಮತುಬಾದಯಃ | ಎಂಬ
ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಭೂಮಾದ್ಯರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮತುಪ್ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುತ್ತವೆ, ಎನ್ನುವುದರಿಂದ
ಮತುಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇರನ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು) ಅತಿಶಯವಾದ ಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳವನೆ, ದ್ವಿನಾತಾ=(ಮಾತಾಮಾನೇ)ಜಡಾ
ಜಡ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನು, ಶಯುಃ=ಸ್ವೀರಾಬ್ಧಿಶಾಯಿಯು. (ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಆದರೆ) ವಾಡವಾಗ್ನಿಗೆ ಸಮುದ್ರವೆ
ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವವನು, ಇಂತಹ ನೀನು, ಆಯವೇ=ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ, ಕತಿಥಾ ಚಿತ್
ಸ್ವಾಮಿಯು ಗುರುವು, ನಿತ್ಯ ಸಖನು, ಪಿತನು, ಇದು ಮೊದಲಾದ ಬಹುಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದವನು
(ಆಗಿರುತ್ತಿ) || ೨ ||

ಭಾ || ನ್ಯಾಪೀಚ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಸುಮೇಧಯಾ ಯುತೋ ಜಡಾಜಡೇ ವೇತ್ತಿ ತಥಾಬ್ಧಿ
ಶಾಯೋ | ಕತಿ ಪ್ರಕಾರೋಽಪಿ ಸಹ ಪ್ರಜಾಯೈ ಸ್ವಾಮಿ ಗುರುರ್ನಿತ್ಯಸಖಾ
ಪಿತಾ ಚ || ೩ ||

ಅ || ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ನೀನು ಸರ್ವ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು. ಒಳ್ಳೇ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ
ಕೂಡಿದವನು, ಜಡ ಅಜಡ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನು, ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ವೀರಾಬ್ಧಿಶಾಯಿಯು, ಅಂತಹ ನೀನು ಪ್ರಜೆ
ಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯು, ಗುರುವೂ ನಿತ್ಯ ಸಖನು, ಪಿತನು, ಇದು ಮೊದಲಾದ ಬಹುಪ್ರಕಾರಗಳುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿ
ರುತ್ತಿ. || ೩ ||

ಯು || (೩೫೩) ತ್ವಮಗ್ನೇ ಪ್ರಥಮೋ ಮಾತರಿಶ್ವನ ಅವಿರ್ಭವ ಸುಕ್ರತೂಯಾ
ವಿಸ್ವತೇ | ಅರೇಜೇತಾಂ ರೋದಸೀ ಹೋತೃವೂರ್ಯೇಃ ಸಘ್ನೋಃ
ಭಾರಮಯಜೋ ಮಹೋ ವಸೋ || ೩ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಎಲೋ ವಿಷ್ಣುವೇ, ತ್ವಂ=ನೀನು, ವಿಸ್ವತೇ=ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಸ ಮಾಡುವ, ಮಾತರಿಶ್ವನೇ=ವಾಯುವಿನ ದೆಶೆಯಿಂದ, ಪ್ರಥಮಃ=ಪ್ರಥಮತಃ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಪ್ರಾಧುರ್ಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಸುಕ್ರತೂಯಾ=(ಶೋಭನಂ ಕೃತುರ್ಜ್ಞಾನಂ ಅಸ್ಯ) ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ವಾಯುವಿದೇವರಿಗಿಂತ ಒಳ್ಳೆ ಜ್ಞಾನವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ. ಹೋತೃವೂರ್ಯೇಃ=ಪರಮೇಶ್ವರನ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಇತರರಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ, ಅಥವಾ ಹೋತೃವೂರ್ಯುಃ ಯಾಭ್ಯಾಂ ಎಂಬುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿ ಉಳ್ಳ, ಅಥವಾ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪತಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾಗಿರುವ, ರೋದಸೀ=ಸ್ವರ್ಗಭೂಮಿಗಳೂ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಭೂದೇವಿಯರೂ, ಅರೇಜೇತಾಂ (ರಾಜ್‌ರಾದೀಪ್ತೌ) ಶೋಭಿಸಿರುವರೋ ಮತ್ತು, ವಸೋ=ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಹಿ=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಸಘ್ನೋಃ=ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರತಿಭಟಿಸೂ ಸಹಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲವೋ ಅದಕಾರಣ ವಾಯುದೇವರೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೂ ಕೂಡ ಅಸಘ್ನಃ=ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಷಹಮರ್ಷಣೇ ಸಘ್ನಃ, ಆ ಮೇಲೆ ನ ಇ ಸಮಾಸವು.) ಅಂತಹ, ಮಹಃ=ಮಹತ್ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ವಾಯು ಬ್ರಹ್ಮರಿಗಾಗಿ, ತ್ವಂ=ನೀನು, ಭಾರಂ=ಜಗತ್ಸ್ಪಷ್ಟ ರಕ್ಷಣ ಪೋಷಣ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು, ಅಯಜಃ=ಪ್ರಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಿ. || ೩ ||

ಭಾ || (1) ತ್ವಂ ವಿಷ್ಣೋ ಪ್ರಥಮೋ ಮಾತರಿಶ್ವನ ಅವಿರ್ಭವನಾಸ್ಯ ಸುಖೋಧನ ತ್ವಾತ್ | (2) ವಾಯುರ್ವಿವಸ್ವಾನ ವಿವಿಧೇಷು ವಾಸಾತ್ (3) ಅಶೋಭೇತಾಂ ಶ್ರೀಶ್ಚ ಭೂಃ ಸರ್ವಹೋತುಃ (4) ವರತ್ವತಃ ತೇ ರದವಾದ್ರೋದಸೀ ತೇ ಸೈಕಾಹಿ ದೀರ್ಘಾ ದ್ವಿವಿಧಾ ಬಭೂವ | (5) ಸಹಂತೇಮುಂ ನೈವ ಕೇಲಿದ್ವ್ಯಸಘ್ನಾರ್ವಾಯು ನಿರಿಂಚೋಽಪಿ ಮಹಾಂಶ್ಚ ತಸ್ಮೈ | ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಭಾರಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂಶ್ಚ || ೩ ||
(6) ವಾಸಾಚ್ಚ ಸರ್ವತ್ರ ವಸುರ್ಭವಾನಸಿ

ಅ || (1) ಎಲೋ ವಿಷ್ಣುವೇ ನೀನು ವಾಯುವಿಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಪ್ರಾಧುರ್ಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ. (ತ್ವಂದೇವ ಶಕ್ತ್ಯಾಂ ಗುಣಕರ್ಮಯೋನೌ ರೇತ ಸ್ತ್ವಜಾಯಾಂ ಕವಿರಾದರ್ಥೇಃ ಜಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಯೋಗದಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಯುಷ್ಮತ್ ಶಬ್ದವಿದ್ದರೂ ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷನು ಕಂಡದೆ. ಅದಕಾರಣ ತ್ವಂ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಆ ವಿರ್ಭವನವಿಧ ಎಂದು ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷನನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಅವಿರ್ಭವನವೆಂದು ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷ ಪ್ರಯೋಗವು ಯುಕ್ತವು. ಅಂತೂ ಛಾಂದಸವು.) (ಎಕೇಂದರೆ) ಈ ಶ್ರೀ ಹರಿಗೆ ವಾಯುವಿಗಿಂತ ಒಳ್ಳೆ ಜ್ಞಾನವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ. ಅಥವಾ ಶ್ರೀ ಹರಿಗೆ ವಾಯುವಿಗಿಂತ ಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ. (2) (ವಾಯುವಿಗೆ ವಿವಸ್ವಾನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹೇಗೆಂದರೆ.) ವಾಯುವು ವಿವಿಧ ಕರ್ಮಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ವಿವಸ್ವಾನ್ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (3) ಶ್ರೀದೇವಿ ಭೂದೇವಿಯರು ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಶೋಭೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು (ಎಜ್ಯ ರೇಜ್ಯ ಭೇಜ್ಯ ಭಾಜ್ಯ ದೀಪ್ತಾ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ರೇಜ್ಯ ಧಾತುವು ಇಲ್ಲಿ ಶೋಭಾರ್ಥಕವು. ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯ ದೀಪ್ತಾ ಎಂಬ ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ಇದು ರಾಜ್ಯ ಧಾತುವಿನ ರೂಪವು.) (ಶ್ರೀ ಭೂಮಿಯರು ಯಾವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ

ಹೋತ್ಯಪೂರ್ಯ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯರು ಎಂದರೆ) ಸರ್ವ ಹೋತನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಿಮಿತ್ತ ಇವರಿಗೆ ಸರ್ವೋ
 ಪುಷ್ಪತ್ಯವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆ ಶ್ರೀ ಭೂಮಿಯರು ಹೋತ್ಯಪೂರ್ಯ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ.) (ಇದರಿಂದ ಹೋತ್ಯಾ=
 ಸ್ತ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ, ಪೂರ್ಯೇ=(ವೃಜಿ ಸಂಭಕ್ತೌ) ಶ್ರೇಷ್ಠರು, ಎಂದುಕ್ರವಾಯ್ತು.) ಅಥವಾ
 ಸರ್ವ ಹೋತನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೊಬ್ಬನಿಗೇನೇ ಶ್ರೀ ಭೂಮಿಯರಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ಯವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ (ಆ ಶ್ರೀ
 ಭೂಮಿಯರು ಹೋತ್ಯಪೂರ್ಯ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೋತ್ಯವ ಪೂರ್ಯ: ಶ್ರೇಷ್ಠ: ಯಾಭ್ಯಾಂ ಎಂದು ವಿದ್ವಾ
 ನವು.) (ಅಥವಾ ನಿಮಿತ್ತ ಸಪ್ತಮಿಯು ಇದು.) ಹೋತು: ಉರ್ಯಣ ವರತ್ವಂ ಪತಿತ್ವಂ. ತಸ್ಮಾತ್ ತಥಾ
 ಚ ಶ್ರೀ ಭೂಮಿಯರು ಪರಮೇಶ್ವರನೆಂಬ ಪತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತವೇ ಶೋಭಿಸಿದರು.) ಅಪ್ಪ
 ಗೋಜಕ ಪತಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಸರ್ವಥಾ ಶೋಭೆಯು ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (4) (ಆ ಶ್ರೀ ಭೂಮಿಯರು ರೋದಸೀ
 ಗೆಂದು ಹೇಗೆ ಅನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಎಂದರೆ) ಆ ಶ್ರೀ ಭೂಮಿಯರು (ರದನಾತ್ ರದ ವಿಲೇಖನೇ) ಶೀಳಸು
 ಗದರಿಂದ ರೋದಸೀ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಅದನ್ನೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಆ ಒಂದು ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಶ್ರೀ
 ಭೂ: ಎಂದು ವಿಭಕ್ತವಾಗಿ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರವಾಯ್ತು. (5) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು
 ಗಾಂವ ಪ್ರತಿಭಟರೂ ಸಹಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲವೋ ಅದ ಕಾರಣ ವಾಯು ದೇವರೂ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರೂ ಕೂಡ
 (ಸಪ್ತಾ: ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಸಹ್ಯತೇ ಇತಿ ಸಘ್ನಾ: ನ ಸಘ್ನಾ: ಅಸಘ್ನಾ: (ಷಹ ಮರ್ಷಣೇ. ನ ಇ ಸಮಾ
 ಸವು.) ಈ ವಾಯು ಬ್ರಹ್ಮರು ಶ್ರೇಷ್ಠರು. ಅಂತಹ ವಾಯು ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಸಮಸ್ತ ಜಗದ್ಗ್ರಾಹ ಭಾರವನ್ನು
 ಸ್ವಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನೀನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಿ. (ಅಂದರೆ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ ರಕ್ಷಣ ಪೋಷಣ ಮೊದಲಾದ
 ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಿ.) (6) (ಮನು: ಎಂದು ಹೇಗೆ ಅನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದರೆ) (ಸರ್ವತ್ರ ವಸತಿ)
 ನೀನು ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅವಾಸ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ (ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ) ಅಥವಾ ಸರ್ವ
 ನುಸ್ಥಿನ್ ವಸತಿ=ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಅಧೀನವಾಗಿಯೇ ಅವಾಸ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮನು: ಎನಿ
 ಸುತ್ತಿ. ಭವಾನ್ ಎನ್ನುವುದು ಮನೋ ಎನ್ನುವ ಸಂಬಂಧಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು || ೩ ||

ಯು (೩೫೪) ತ್ವಮಗ್ನೇ ಮನವೇ ದ್ಯಾಮ ವಾಶಯ: ಪುರೂರವಸೇ ಸುಕೃತೇ
 ಸುಕೃತ್ತರ:| ಕ್ವಾತ್ರೇಣ ಯತ್ಪ್ರೀತೋರ್ಮುಚ್ಯತೇ ಪರ್ಯಾತ್ಮಾ
 ಪೂರ್ವಮನಯನ್ನಾ ಪರಂ ಪುನ:

|| ೪ ||

೫ || ಅಗ್ನೀ=ಎರೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸುಕೃತ್ತರ:=(ಶೋಭನಾನ್ ಕರೋತೀತಿ ಸುಕೃತ್. ಅತಿಶಯೇನ
 ಸುಕೃತ್ ಸುಕೃತ್ತರ:)=ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸತ್ಯರ್ಮಗಳನ್ನೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ, ತ್ವಂ=ನೀನು, ಸುಕೃತೇ
 ಸತ್ಯರ್ಮಗಳನ್ನೇ ಮಾಡುವ ಪುರೂರವಸೇ=(ರು ಶಬ್ದೇ) ಪುರು: ರಮ:ಅಸ್ಯ ಎಂಃ ವೈಶ್ವತ್ತಿಯಿಂದ) ಒಳ್ಳೇ
 ಶಬ್ದವುಳ್ಳ, (ವೇದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಮನವೇ=ಮನು ಅವಭೋಧನೇ) ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ವಾಯುವಿ
 ಗೋಸ್ವರ, ಧ್ಯಾಂ=ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳನ್ನಾವಿತ್ಯವನ್ನು ಅವಾಶಯ: = ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಿ. ಅಥವಾ ದ್ಯಾಂ=ಜ್ಞಾನರೂಪ
 ಪಾದ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಿ. ಅಥವಾ ದ್ಯುದೇವತೆಯಾದ ಧಾರತಿಯನ್ನು ಪ್ರಿಯವಾದ ಧಾರ್ಯಯನ್ನಾಗಿ
 ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಿ. (ಯದೈವ ವಾಕ್ಯ ಶಬ್ದೇ. ಅದರ ನಿಜಂತ ರೂಪವು) ಅವಾಶಯ: ಜನರಿಂದ ಶಬ್ದ ಮಾಡಿಸಿದಿ.
 ಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಾಗ್ಯೂ ದ್ಯೌ:ಮನು ಶಬ್ದ ತನಾಯು ಸಂಬಂಧಿನೀ. ದ್ಯೌ:ಅಂದರೆ ಮನು ಎನಿಸುವವಾಯು
 ಂನ ಹೆಂಡತಿಯು. ಎಂದು ಸಮಸ್ತ ಜನರೂ ಹೇಗೆ ಹೇಳಲಾರೋ, ಹಾಗೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಿ ಎಂದರ್ಥವು. ಕೂಡುವುದ
 ರಿಂದ ಪ್ರಾದಾ: = ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಿ ಎಂದು ಫಲಿತಾರ್ಥವು.) ಅಥವಾ ಇತರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ವಾಯಂ ಭವಾದಿ
 ಮನು:ವಿಗೋಸ್ವರ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಿಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದಬುದ್ಧವು ಪುತ್ರನಾದ ಪುರೂರವ

ರಾಜನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಿ. ಯತ್=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ವಾತ್ರೇಣ=(ಶ್ವಸ ಪ್ರಾಣನೇ. ಶ್ವಸನಾತ್ ಜೀವ್ಯಕತ್ಯಾತ್ ಶ್ವಾ=ವಾಯುಃ) (ಶ್ವಾನಂ ತ್ರಾಯತೇ ಇತಿ ಶ್ವಾತ್ರಃ) ವಾಯುವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪಿಶ್ಚೀಃಜಗತ್ತಿಗೆ ಮಾತಾ ಪಿತೃಗಳಾದ, ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೂ ಚತುರ್ಮುಖನಿಂದಲೂ, ಪರಿ ಮುಚ್ಚಿಸೇ=ನಿತ್ಯ ಮುಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಿ. (ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವನಿಗೆ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಬಂಧವು ಕೂಡಲಾರದಪ್ಪೆ.) ಅ=ಅ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ, ತ್ವಾ=ನನ್ನನ್ನು, ಪೂರ್ವಂ=ಪೂರ್ವಕರಾದ ಸಜ್ಜನರು, ಆ=ಜೆನ್ನಾಗಿ, ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕ ಸುದೃಢ ಸ್ನೇಹದಿಂದ, ಅನಯನ್=ಉಪವೇಶ ಮಾಡಿ ಶಿಷ್ಯರ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಒಯ್ದರು. ಮತ್ತು ಅಪರಂ ಚ=ಇತರರೂ ಕೂಡ, (ಪೂರ್ವಿಕರು ಉಪದೇಶಿಸುದ್ದನೇ.) ಆ ಅಪರಂಚ=ತತ್ಕಾಲಿಷ ಥಸ್ತು ಕುಂತು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು

|| ೪ ||

ಭಾ || (1) ವಿಶಿಷ್ಟಬೋಧಾನನವೇ ನಾಯವೇ ತ್ವಂ ಪ್ರಾದಾದ್ಧಿವಂ (2) ಜ್ಞಾನರೂಪಾಂ (3) ಪ್ರಿಯಾಂಚ || (4) ಯಥಾ ತದೀಯೇತಿ ತು ನಾಶನಂ ಸ್ಯಾಲ್ಲೋಕಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯ ತಥೈವ ದೇವ || (5) ಪುರೂರನಾ ನಾಯುರೇವೋರುಶಬ್ದಾದ (6) ನೈಸ್ಯೈ ವಾ ಸುಕೃತೇ ಸುಕೃತರಃ | (7) ಶ್ವಾವೈ ನಾಯುಃ ಶ್ವಸನಾತ್ಪ್ರಾಣತೋಽಸ್ಯ ನಿತ್ಯಂ ಮುಕ್ತಃ ಪ್ರಕೃತೇಃ ಪುರುಷಾಃ | (8) ತೇನೈವ ತ್ವಾಮಾನಯನ್ ಪೂರ್ವ ಸಂತೋ ನೀತಂ ಪುನಶ್ಚಾಪ್ಯಪರೇ ಸುಭಕ್ತ್ಯಾ || ೪ ||

ಅ || (1) (ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಮನು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹೇಗೆಂದರೆ.) ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನ ವಿದ್ಯ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅವರು ಮನು ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಮನು ಎನ್ನುವುದು ಮನು ಅವರೋದನೇ ಎನ್ನುವುದರ ರೂಪವು. ಜ್ಞಾನವು ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಇದ್ದುದೇ. ಆದಾಗ್ಯೂ “ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯಯೋಃ ಮುಖ್ಯೇ ಕಾರ್ಯಸಂಪ್ರತ್ಯಯಃ” ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) ಅಂತಹ ವಾಯುವಿ ಗೋಸ್ವರ ನೀನು ಸ್ವರ್ಗಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಿ. (2) (ಸ್ವರ್ಗವ್ಯಾಧಿಪತ್ಯವು ಅನಿತ್ಯವಾದ ಕಾರಣ ಆರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಿ (3) (ವಾಯು ದೇವರಿಗೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲೆಯೂ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲೆಯೂ ಪಶ್ಚಿಮು ನಿಯತಕೇ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಭಾರತೀ ದೇವಿಯನ್ನು ಭಾರ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಿ (4) (ಅವಾರಯಃ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾದಾಃ=ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದೆಂದರೆ) (ಮನು ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಜನರಿಂದ ಶಬ್ದ ಮಾಡಿಸಿದ. ಅಂದರೆ) ಎಲೋ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಸ್ವರ್ಗವು ಮನು ಎನಿಸಿದ ವಾಯುವಿನ ಸಂಬಂಧಿಯು ಎಂದು ಸಮಸ್ತ ಜನರಿಗೆ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣಾದಿಗಳು ಹೇಗೆ ಆಗುವವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿರುತ್ತಿ.) (ಮನುಪು ಭಗವತ್ಸಂಬಂಧಿಯೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ವಾಯುವಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಾಧಿಪತ್ಯ ವನ್ನು ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ವಾಯು ಸಂಬಂಧಿತ್ವವೇ ಕೂಡದಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸ್ವರ್ಗವು ವಾಯು ಸಂಬಂಧಿಯು ಎಂಬ ವ್ಯವಹಾರವೇ ಕೂಡದೇ ಹೋಗುವುದು.) (5) (ಪುರೂರವಸೇ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಮನು ಎನಿಸಿದ ವಾಯು ವಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ವೇದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದುದರಿಂದ ವಾಯುವೇ ಪುರೂರವಾಃ=(ಪುರುಃ ರವಃಯಸ್ಯ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ (6) (ಮನವೇ ಪುರೂರ ವಸೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಇತರರಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಸ್ವಾಯಂ ಭವ ಮೊದಲಾದ ಮನುವಿಗೋಸ್ವರ ಸ್ವರ್ಗಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ? ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಿಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾದ ಬುಕ್ಕ ಪುತ್ರನಾದ ಪುರೂರವ ರಾಜನಿಗೂ ಒಳ್ಳೇ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ನೀನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಿ. (7) ಶ್ವಾ=ವಾಯುವು ಅಥಾತಃ ಶೌವ ಉದ್ಗೀಠಃ ಎಂಬ ಬಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಯುವಿಗೆ ಶ್ವರೂಪವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ

ವಾಗಿದೆ) (ಶ್ವಸ ಪ್ರಾಣನೇ.) ಶ್ವಸನಾತ್=ಚೇಷ್ಟಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಶ್ವಾ=ವಾಯುವು. (ಎಂದು ಆಯೋಗ ಕಾರ್ಥವು) ಶ್ವ ಶಬ್ದಾರ್ಥಭೂತನಾದ ವಾಯುವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ (ಶ್ವಾನಂ ತ್ರಾಯತೇ ಇತಿ ಶ್ವಾತ್ಯ, ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೂ ಚತುರ್ಮುಖನಿಂದ ಲೂ, ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಿ. (ವಾಯುವನ್ನೂ, ರಕ್ಷಿಸುವವನಿಗೆ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಬಂಧವು ಕೂಡಲಾರದಷ್ಟೆ) (8) ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣಿನ ಸಜ್ಜನರು ನಿನ್ನನ್ನು ಒಕ್ಕೇ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಶಿಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಮುಂಚಿನವರು ಉಪ ದೇಶಿಸಿರುವುದನ್ನೇ ಈಗಿನವರೂ ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿರುವರು. || ೬ ||

ಯಃ || (೩೫೫) ತ್ವಮಗ್ನಿ ವೃಷಭಃ ಪುಷ್ಪಿವರ್ಧನ ಉದ್ಯತಸ್ತುಚೇ ಭವಸಿ

ಶ್ರವಾಯುಃ | ಯ ಆಹುತಿಂ ಪರಿವೇದಾ ವಷಟ್ಪ್ರತಿಮೇಕಾಯು

ರಗ್ರೀ ವಿಶ್ವ ಆವಿವಾಸಸಿ

|| ೫ || ೩೨ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿ=ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಯಃ=ಯಾವ ಯಜಮಾನನು, ಆಹುತಿಂ= (ಆಹೂಯತೇ ಇತಿ ಆಹುತಿಃ ತಂ) ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ, ವಷಟ್ಪ್ರತಿಂ=ವರ್ತಂತೇ ಷಟ್ ಸಮಗ್ರೈಶ್ವರ್ಯಾದಯಃ ಗುಣಾಯುಷ್ಮಿನ್ ಯಾರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಐಶ್ವರ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳು ಇವೆಯೋ ಆತನು ವಷಟ್ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ) (ವಷಡಿತಿಕ್ರಿಯತೇ ಆಕ್ರಿಯತೇ.) ವಷಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ, ನಿನ್ನನ್ನು, ಪರಿ ವೇದ=ಜಿನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವನೋ, ಮತ್ತು ನೀನು, ಅಗ್ನಿ=ಅನಾದಿ ಕಾಲವನ್ನಾರಂಭಿಸಿಯೇ ವಿಶ್ವ=ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು, ಆ. ವಾಸಸಿ (ವಸ ಆರ್ಚಾರ್ಯಾಂ. ತಥಾಪಿ ಇಲ್ಲಿ ವಸ ಪ್ರವೇಶೇ) ಸುತ್ತಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿಯೋ, (ಅಂದರೆ ಜನರ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಿಯೋ,) ತ್ವಂ=ಅಂತಹ ನೀನು, ವೃಷಭಃ=ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಸೇಚಿಸುವವನು, ಪುಷ್ಪಿ ವರ್ಧನಃ=ಭಕ್ತರಿಗೆ ಪುಷ್ಪಿಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧೀಕರಿಸುವವನು, ಏಕಾಯುಃ=ಮುಖ್ಯವಾದ ನಿತ್ಯವಾದ ಆಯುಷ್ಯ ವುಳ್ಳವನು, ಉದ್ಯತ ಸ್ತುಚೇ=ಹೋಮಃಕ್ರೋಧೈರ ಸನ್ನದ್ಧವಾದ ಸ್ತುತೆ ಉಳ್ಳ ಯಜಮಾನನಿಂದ ಶ್ರವಾಯುಃ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೋತವ್ಯನೂ ಆಗಿರುತ್ತಿ || ೫ ||

ಭಾ || (1) ಶ್ರೋತವ್ಯಶ್ಚ ತ್ವಂ ಯಜಮಾನೇನ ನಿತ್ಯಂ ನಿತ್ಯಾಯುರಗ್ರೇ ಜಪತಾ ಶ್ರವಿಷ್ಯಃ |

(2) ಐಶ್ವರ್ಯಾದ್ಯಾಃ ಷಡ್ ಗುಣಾ ನಿತ್ಯವೃತ್ತಾ ವಷಟ್ಕಾರ ಸ್ವಾರ್ಥಃ ಇತ್ಯಾಥ ವೇದಃ |

|| ೫ || ೩೨ ||

ಅ || ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ನೀನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಯಜಮಾನನಿಂದ ಶ್ರವಣಾರ್ಹನು ನಿತ್ಯವಾದ ಆಯುಷ್ಯವುಳ್ಳವನು. ಅನಾದಿಯಿಂದಲೇ ಜನರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಿ. (ಯದ್ಯಪಿ ವಸ ಆರ್ಚಾರ್ಯಾ ಎಂದು ಧಾತು ವಾಕವು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾನೆನ್ನುವುದು ಕೂಡದಿರ ವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಾರ್ಥಕವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು) (2) 'ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ವಷಟ್ ಕೃತಿಯೆಂದು ಹೇಗೆ ಅನ್ನಿಸುವನೆಂದರೆ "ಐಶ್ವರ್ಯಸ್ಯ ಸಮಗ್ರಸ್ಯ ವೀರ್ಯಸ್ಯ ಯಶಸಃ ಶ್ರಿಯಃ ಜ್ಞಾನ ಮೈರಾಗ್ಯಯೋಶ್ಚೈವ ಷಣ್ಣಾಂ ಭಗ ಇತಿ ರಣಾ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಐಶ್ವರ್ಯ ಮೊದಲಾಂ ಆರು ಗುಣಗಳು ಯಾರಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ಣಗಳಾಗಿ ಇರುತ್ತವೋ, (ವರ್ತಂತೇ ಷಟ್ ಯುಷ್ಮಿನ್ ವಷಟ್ ಎಂದು ವಿಗ್ರಹವು) ವಷಡಿತಿ ಆಕ್ರಿಯತೇ ಇತಿ ವಷಟ್ ಕೃತಿಃ | ವಷಟ್ಪ್ರತಿರೇವ ವಷಟ್ಕಾರಃ, ವಷಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವನು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ವಷಟ್ಕಾರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ

ಷಡ್ಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಎಂದರ್ಥವು ಎಂದು ವೇದವು ಹೇಳುತ್ತದೆ; ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವೇದ ವಾಕ್ಯಾಂತರದ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವಂತೆ ಆಯ್ತು. || ೫ || ೩ ||

ಋ || (೩೫೬) ತ್ವಮಗ್ನೇ ವೃಜಿನ ವರ್ತನಿ ನರಂ ಸಕ್ಕನ್ವಿಸರ್ಷಿ ವಿದಥೇ
ವಿಚರ್ಷಣೇ | ಯಃ ಶೂರಸಾತಾ ಪರಿತಕ್ತ್ಯೇ ಧನೇ ದಭ್ರೇಭಿತ್ತಿತ್ಸ
ವೃತಾ ಹಂಸಿ ಭೂಯಸಃ || ೬ ||

ಅ || ವಿಚರ್ಷಣೇ=ನಾನಾ ವಿಧರಾದ ದೇವತೆಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ, ಅಗ್ನೇ =
ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಯಃ=ಯಾವ ನೀನು, ಶೂರಸಾತಾ=(ವೈಷ್ಣವೇ, ಧಾತೂಕಾಂ ಅನೇಕಾರ್ಥ್ಯಾತ್
ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಲಾಭಾರ್ಥಕವು.) ಶೂರರಿಗೆ ಲಾಭರೂಪವಾದ ಯುದ್ಧವು, ಪರಿತಕ್ತ್ಯೇ=(ಪರಿಪೂರ್ವಾತ್ ತಕ
ಗತೌ ಮೃ ಪ್ರತ್ಯಯವು.) ಹೊಂದಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು, ಧನೇ=ದ್ರವ್ಯ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ, (ಅಂದರೆ--ಹೊಂದಲ್ಪಡತಕ್ಕ
ದ್ರವ್ಯ ನಿಮಿತ್ತವಾದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ) (ಯದಿ=ಯಾವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) (ಅತ್ಯಲ್ಪ ಯೋದ್ಧ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ನಿನ್ನನ್ನು)
ಸಮ್ಯಕ್=ಜೆನ್ನಾಗಿ ಶರಣು ಹೊಂದುತ್ತಾರೋ (ಹಾಗಾದರೆ) ದಭ್ರೇಭಿತ್ತಿತ್ಸ=(ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಸಂಖ್ಯೆ
ಯಿಂದಲೂ) ಅಲ್ಪರಾದವರಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಭೂಯಸಃ=ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದಲೂ ಹೆಚ್ಚಾದ ಪ್ರತಿ
ಭಟರನ್ನು ಕೂಡ, ಹಂಸಿ=ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೇನೇ ಅನಾಯಾಸದಿಂದಲೇ, ಹಂಸಿ ಸಂಹರಿಸುತ್ತಿಯೋ, ಅಂತಹ
ನೀನು ವೃಜಿನ ವರ್ತನಿ=(ವೃಜಿನಂ=ವಾಪವು ವರ್ತನಿ=ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಪ್ರಯತ್ನವು ಯಸ್ಯ) ಪಾಪರೂಪ
ಪ್ರಯತ್ನವುಳ್ಳ, ಅಥವಾ ವೃಜಿನಂ=ವಾಪವು, ವರ್ತನಿ=ಮಾರ್ಗವು ಸರಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧನವು,ಯಸ್ಯ ಎಂಬ
ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸರಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ ಪಾಪಾಚಾರವುಳ್ಳವನಾದಾಗ್ಯೂ, ನರಂ=ಪುರುಷನನ್ನು, ಸಕ್ಕನ್=
(ದ ಕಾರಕ್ಕೆ ಕ ಕಾರವು) ತಮ್ಮ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಅವನ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ನಿನ್ನದಾದ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ
ವೈಕುಂಠಾದಿಗಳಲ್ಲಿ, ವಿದಥೇ=(ವಿದಥ ಇತಿ ಯಜ್ಞನಾಮ) ಸದ್ವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಯಜ್ಞವು (ಪಾಪಾಚಾರವುಳ್ಳವನಿಂ
ದಲೂ ಎಷ್ಟು ಎನ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು,) (ಅಥವಾ ವಿವಿಧಾತುಗಳಿಗೆ ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯ
ಯವು) ಸದ್ವಿದ್ಯೆಯೇ ಪಾಪಿಷ್ಠನಿಂದಲೂ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು, ಪಿಪರ್ಷಿ=(ಪ್ರಪಾಲನ ಪೂರಣಯೋಃ)
ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿ. ಮತ್ತ ಪೂರ್ಣಕರಿಸುತ್ತಿ. || ೬ ||

ಭಾ || (1 : ಸದ್ವಿದ್ಯಾಪ್ರೀತಿ ವಿದಥೇ ಸಂಪ್ರಜಾತೇ ಪಾಪಾಚಾರಂ ಪುರುಷಂ ವಾ ಪಿಪರ್ಷಿ |
ಸಕ್ಕನ್ ಗೃಹೇಸ್ತೇ ವಿವಿಧ ಪ್ರಜೇಶೋ ವಿಚರ್ಷಣೇ (2) ಶೂರಸಾತೌ ಚ ಯುದ್ಧೇ |
ಸಾತಿರ್ಲಾಭೇ ಯತ್ತರಿತಕ್ತ್ಯೇ ಧಿಗಮ್ಯೇ ದಭ್ರಃ ಅಪಿ ತ್ವಾಂ ಶರಣಂ ಯದಿ ಸ್ಮ | ಋತಾ
ಗತಾಸ್ತತ್ರ ಹಿ ಭೂಯಸೋಽಪಿ ಪ್ರೇರ್ಹಂಸಿ ಶಕ್ತ್ಯಾ ಸಂಖ್ಯಯಾ ವಾ ಪ್ರಯತ್ನಾತ್ || ೬ ||

ಅ || (1) ಎಲೋ, ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ವಿಚರ್ಷಣೆ=ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ದೇವಾದಿ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ
ನೀನು ಪಾಪಿಷ್ಠನಾದ ಪುರುಷನನ್ನು ಕೂಡ ಸದ್ವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಯಜ್ಞವು ಪಾಪಿಷ್ಠ ಪುರುಷನಿಂದಲೂ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು
ಎನ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು ಆತನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ನಿನ್ನದಾದ ವೈಕುಂಠಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿ.
ಪೂರ್ಣಕರಿಸುತ್ತಿ. (2) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಾತಿಶಬ್ದವು ಲಾಭಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೋ, ಅದಕಾರಣ ಶೂರರ
ಸಾತಿಯು ಯುದ್ಧವು. (ಯುದ್ಧವೇ ಶೂರರಿಗೆ ಪರಮ ಲಾಭವು.) ಧನವು ಪರಿತಕ್ತ್ಯೇ = ಹೊಂದಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು,

ಅಂದರೆ ಹೊಂದಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಧನನಿಮಿತ್ತವಾದ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ (ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮಾಡತಕ್ಕ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ) ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ದ್ವೇಷಿಗಳು, ಅವರ ಅನುಬಂಧಿಗಳು ಇವರ ನಿಗ್ರಹ ರೂಪವಾದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ) ಅತ್ಯಲ್ಪ ಯೋಧ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ನಿನ್ನನ್ನು ಶರಣು ಹೊಂದಿದರೆ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದಲೂ ಅಲ್ಪರಾದ ಜನರಿಂದಲೂ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದಲೂ ಬಹಳ ಪ್ರತಿಭಟರನ್ನು ಅನಾಯಾಸದಿಂದಲೇ ಸಂಹರಿಸುತ್ತಿ. ಇದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟವು. || ೬ ||

ಯ || (೩೩೭) ತ್ವಂ ತನುಗ್ನೇ ಅಮೃತತ್ವ ಉತ್ತಮೇ ಮರ್ತಂ ದಧಾಪಿ
ಶ್ರವಸೇ ದಿವೇದಿವೇ | ಯಸ್ಮಾತ್ಪ್ರಾಣ ಉಭಯಾಯ ಜನ್ಮನೇ
ಮಯಃ ಕೃಣೋಷಿ ಪ್ರಯ ಆ ಚ ಸೂರಯೇ || ೭ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಎಲೋ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ಯಸ್ಮಂ=ಯಾವ ನೀನು, ತಾತ್ಪ್ರಾಣಃ=(ಇತ್ಯಪಾ ಪಿವಾ ಸಾಯಾಂ) ಪ್ರೀತ್ಯಾಧಿಕೃದಿಂದ ತೃಪ್ತಾತಿಶಯವುಳ್ಳವನಾಗಿ, ಉಭಯಾಯ ಜನ್ಮನೇ=ಎರಡು ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ, ಮನುಷ್ಯಂಗೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ (ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಅಲ್ಲ) ಮಯಃ=ಸ್ವರ್ಗರೂಪ ಸುಖವನ್ನು ಕೃಣೋಷಿ=ಮಾಡುತ್ತಿಯೋ, ಯಸ್ಮಂ=ಯಾವ ನೀನು, ತೃಪ್ತಾತಿಶಯವುಳ್ಳವನಾಗಿ, ಆ=ಹೆನ್ನಾಗಿ, ಸೂರಯೇ=ಜ್ಞಾನಿಗಳೇ ಸ್ವರ, ಪ್ರಯಃ=ಮೋಕ್ಷಾಖ್ಯ ಪ್ರಿಯವನ್ನು, ಕೃಣೋಷಿ=ಮಾಡುತ್ತಿಯೋ ಸಃ=ಅಂತಹ ನೀನು, ತಂ=ಅಸ್ಮೀ ಪ್ರಮಾಡತಕ್ಕ, ಮರ್ತಂ=ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಉತ್ತಮೇ=ಮುಖ್ಯವಾದ, ಅಮೃತತ್ವೇ=ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ದಿವೇದಿವೇ=ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ, ಶ್ರವಸೇ=ಭಕ್ತನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಕೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ (ಅಂದರೆ ಭಕ್ತನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಕೇಳಲಿಚ್ಛಿಸಿದವನಾಗಿ) ದಧಾಪಿ=ಮುಕ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿ (ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತನು ಸದಾ ನಿನ್ನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದವನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ.) || ೭ ||

ಭಾ || (1) ದಿನೇ ದಿನೇ ತಪ್ಸ್ವಿತಿಂ ಶ್ರೋತುಕಾಮಸ್ತವ ಸ್ತೋತಾರಮಮೃತತ್ವೇ ದಧಾಪಿ |
(2) ಪ್ರೀತ್ಯಾಧಿಕಾತ್ಪ್ರಾಣೋ ಮನುಷ್ಯದೇವೋಭಯೇಷಾಂ ಸುಖಮಾರ
ನೋಷಿ || (3) ಆಸಮಂತಾಜ್ಞಾನಿನೇ ತತ್ರ ನಿತ್ಯಂ ಪ್ರಿಯಂ ಮೋಕ್ಷಾಖ್ಯಂ ತತ್ಪ್ರಾ
ಣೋ ವಿಶೇಷಾತ್ || ೭ ||

ಅ || (1) ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಭಕ್ತನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಕೇಳಲಿಚ್ಛಿಸಿದವನಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವವನನ್ನು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿ. (ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದವನು ಮಯಃ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಿ.) (2) ಪ್ರೀತ್ಯಾತಿಶಯದಿಂದ ತೃಪ್ತಾಧಿಕೃವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ (ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಅಲ್ಲ) ಸ್ವರ್ಗಸುಖವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿ. (3) ಆ ಮಾನುಷಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದರೂ, ಹೆನ್ನಾಗಿ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಿಯವಾದ ಮೋಕ್ಷಾಖ್ಯ ಸುಖವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿ. (4) ಆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಪ್ರಯಃ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಸಂಬಂಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದುಕರೆಯುತ್ತಾ, ಅಥವಾ ತತ್ಪ್ರಾಣಃ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಅದರಿಂದ ಆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವೆಂದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾನೆ.) (ಜ್ಞಾನಿ ಶ್ವಾತ್ಮೈವ ಮೇ ಮತಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಗಳೇ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಅತುರವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸಂಸಾರಾಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಯಃ=ಸ್ವರ್ಗ ಸುಖವನ್ನು, ಆ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯಃ=ಮೋಕ್ಷ ಸುಖವನ್ನು ಕೂಡ ಕೊಡುತ್ತಿ. || ೭ ||

ಯು || (೩೫೮) ಶ್ವಂ ನೋ ಅಗ್ನೇ ಸನಯೇ ಧನಾನಾಂ ಯಶಸಂ ಕಾರುಂ
ಕೃಣುಹಿ ಸ್ತವಾನಃ | ಯುಧ್ಯಾಮು ಕರ್ಮಾಪಸಾ ನವೇನ ದೇವೈರ್ವ್ಯಾ
ವಾ ಪೃಥಿವೀ ಪ್ರಾವತಂ ನಃ || ೮ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಸ್ತವಾನಃ=ನಮ್ಮಿಂದ ಸ್ತುತಿಬೃಹತಕ್ಕ, ನೀನು, ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು ಧನಾನಾಂ=ಪ್ರಜ್ಞಾಬ್ಧಿ ಧನಗಳನ್ನು, ಅಥವಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಧನಗಳನ್ನು ಸನಯೇ=ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ, (ಸಮರ್ಥರನ್ನಾಗಿ) ಕೃಣುಹಿ=ಮಾಡು. ಮತ್ತು ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು ಯಶಸಂ=ಯಶಸ್ಸುಳ್ಳವರನ್ನಾಗಿಯೂ, ಕಾರುಂ=ಉಪಾಸನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನನ್ನಾಗಿಯೂ ಜ್ಞಾನದಾನ ಮಾಡುವವರನ್ನಾಗಿಯೂ, ಕೃಣುಹಿ=ಮಾಡು. (ಬ್ರಹ್ಮಾ ಪರೋಕ್ಷ ಪರ್ಯಂತ ಉಪಾಸನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾತವೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಾರು ಪದದಿಂದ ಲಕ್ಷಣಯಾ ಜ್ಞಾನದಾತನನ್ನು (ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶಕನನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು). (ನಾವು) ನವೇನ=ನೂತನವಾದ, ಅಪಸಾ=ನಿನ್ನ ಸೇವಾರೂಪವಾದಿ ಕರ್ಮದಿಂದ, ಕರ್ಮ=ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ಮವನ್ನು ಬುಧ್ಯಾಮು=ಸಮೃದ್ಧವನ್ನಾಗಿ ಸಫಲವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವೆವು. (ಹಿಂದಿನ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಫಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವೆವು. ಪ್ರಾಕ್ತನ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ನಿನ್ನ ಸೇವೆಯೇ ಫಲವಾಗಲಿ.) ಧ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ=ಶ್ರೀ ಭೂದೇವಿಯರೇ ದೇವ್ಯೇ=ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೀವು. ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು, ಪ್ರಾವತಂ=(ಅವ ರಕ್ಷಣೆ) ಹೇಗೆ ನಾವು ಅಗ್ನಿಯೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸೇವಕರು ಆಗುವೋ ಹಾಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಿರಿ || ೯ ||

ಭಾ || (1) ಪ್ರಜ್ಞಾ ಧನಾನಾಂ ಲಬ್ಧಯೇ ನಃ ಕೃಧಿ ಶ್ವಂ ಯಶಸ್ವಿನಂ ಕಾರಿಣಂ ಜ್ಞಾನದಂ ಚ
(2) ಕರ್ತಾಪರೋಕ್ಷ್ಯಂ ಯಾವದಃಪಾಸನಾದೀಃ ಕಾರುಸೇನ ಪ್ರೋಚ್ಯತೇ
ತತ್ಪದರ್ಶೀ | (3) ಸಂಸ್ತಾಯಮಾನಃ ಕರ್ಮಣಾ ನೂತನೇವ ಸಮೃದ್ಧಿಂಚ
ಪ್ರಾಪ್ನುಮಃ ಪ್ರಾಕ್ತವಸ್ಯ || ೮ ||

ಅ || (1) ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರಜ್ಞಾರೂಪ ಧನಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಮರ್ಥರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು. ನಮ್ಮನ್ನು ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳವರನ್ನಾಗಿಯೂ ಸತ್ಕರ್ಮ ಕಾರಿಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ ಜ್ಞಾನದಾನಮಾಡುವವರನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡು. (2) (ಹಾಗಾದರೆ) ಕೃಣು ಧಾತುವಿಗೆ ಉಣು ಪ್ರಕೃಯ ಮಾಡಿದರೆ ಕಾರುಃ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರುಂ=ಕಾರಿಣಂ ಎಂದಾಗುವುದು. ಜ್ಞಾನದಂ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಲಭಿಸುವುದು ಎಂದರೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವಾಗುವ ಪರ್ಯಂತ ಉಪಾಸನಾದಿಗಳನ್ನು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ತತ್ಪರ್ಮಯೂ ಕಾರುಃ ಎಂದು ಹೇಳಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ (ಹಾಗಾದರೆ) ಬ್ರಹ್ಮಾ ಪರೋಕ್ಷಪರ್ಯಂತ ಉಪಾಸನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನೇ ಕಾರುಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ತತ್ಪದರ್ಶಿಯಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಉಪಾಸನಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ವಿಹಿತಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅವ ಕಾರಣ ತತ್ಪ್ರಜ್ಞಾನಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿಧ್ಯಾಂಸರು ಕಾರು ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ವಿಧ್ಯದ್ವಿಧಿಯಿದೆ. ಮತ್ತು ಸರ್ವ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಕರ್ತೃತ್ವರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಾರು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ, ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಾಸನಾಧಿಕರಣ ರೂಪವಾದ ಉತ್ಕರ್ಷಾರ್ಥದ್ವಿಧ್ಯಪ್ರಯುಕ್ತಿಯು ತಿಳಿದು ಬರುವುದರಿಂದ ತತ್ಪದರ್ಶೀ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವು. ಜ್ಞಾನಿಯಲ್ಲಿ ವಿಧ್ಯದ್ವಿಧಿಯಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೇ ವೃತ್ತಿಕಾರರು. ಕರೋತೀತಿ ಕಾರುಃ=ವಿಶ್ವಕರ್ಮನು. ಅಥವಾ ಇಂದ್ರನು. ಎಂದು ಹೇಳಿರು ವರು. ತಥಾಚ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಬರುವುದರಿಂದ ಲಕ್ಷಣಯಾ ಜ್ಞಾನಿ ಕಾರ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನದಾನವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ಧನಾನಾಂ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಹಿರಣ್ಯಾದಿ ರೂಪಧನ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ-ಅಗ ಕಾರುಂ

ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ತತ್ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿದರೂ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವಿಲ್ಲ- (3) ಸಾವು ನೂಕನ ವಾದ ಕರ್ಮದಿಂದ ಪ್ರಾಣೀನ ಕರ್ಮವನ್ನು ಸಫಲವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಹಿಂದಿನ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಾಫಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವೆವು. ಹೀಗೆ ನಮ್ಮಿಂದ ಸ್ತುತಿಶಲ್ಪಡತಕ್ಕ ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು || ೮ ||

ಋ || (೩೫೯) ತ್ವಂ ನೋ ಅಗ್ನೇ ಹಿತೋರುಪಸ್ತು ಆ ದೇವೋ ದೇವೇಷ್ವ
ನವದ್ಯ ಜಾಗೃವಿಃ | ತನೂಕೃದ್ಭೀಧಿ ಪ್ರಮತಿಶ್ಚ ಕಾರವೇ ತ್ವಂ
ಕಲ್ಯಾಣ ವಸು ವಿಶ್ವಮೋಹಿಷೇ || ೯ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ತ್ವಂ=ನೀನು, ನಃ=ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಾದ, ನಮಗೆ, ಹಿತೋ=ಮಾತಾ ಪಿತೃಗಳಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮತ್ತು ವಿಂಚನೇಂಬ ಪುರುಷನ, ಉಪಸ್ಥೇ=(ಉಪತಿಪ್ತಂತೇ ಸ್ತುತಂತಿ ಅತ್ಯ) ಸಮಾಪದಲ್ಲಿದ್ದು. (ಅಂದರೆ-ಸದಾ ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುತ್ತಿ) ಅನವದ್ಯ=ನಿರ್ದೋಷವೇ, ದೇವಃ=ಶ್ರೇಷ್ಠಾದಿ ಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ, ತ್ವಂ=ನೀನು, ದೇವೇಷು ಆಜಾಗೃವಿಃ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ನೇತೃತ್ವ ರೂಪ ಗುಣವಿದ್ದುದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದವನಾಗಿರುತ್ತಿ. ತನೂಕೃತ್=ಸಮಸ್ತ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನು, ಪ್ರಮತಿಶ್ಚ=ಪ್ರಕೃತ್ಯವಾದ ಮತಿಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಜ್ಞ ವರ್ಯನೂ, ಅಗಿ ರುತ್ತಿ. (ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ) ಕಲ್ಯಾಣ=ಮಂಗಲಕರವೇ, ತ್ವಂ=ನೀನು, ಕಾರವೇ=ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನಿಗೋ ಸ್ವರ, ವಿಶ್ವಂ=ಸಮಸ್ತವಾದ ವಸು=ಮೋಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ಆ ಉಹಿಷೇ=ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಿಯೋ, (ಆದಕಾರಣ ಇಂತಹ ನೀನು, ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು, ಬೋಧಿ=ತಿಳಿಸಿಕೊಡು. (ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು.) || ೯ ||

ಭಾ || (1) ತ್ವಂ ನಃ ಹಿತೋಃ ಪ್ರೇಕ್ಷತೇ ಪೂರುಷಸ್ಯ ಸಮಾಪಸ್ತು ತನ್ನಿಯಂತಾ ಸದೈವ |
(2) ದೇವೇಷು ತ್ವಂ ಜಾಗೃವಿರ್ನಿತ್ಯವೇತ್ತಾ ತನೂಕೃದ್ಭೀಧಿ ಬೋಧಯ ಪ್ರಾಜ್ಞ
ವರ್ಯಃ | (3) ವಿಶ್ವಂ ವಸು ಪ್ರಾರ್ಪಯಸೇ ಚ ಕಾರವೇ || ೯ ||

ಅ || ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ನೀನು ನಮಗಿಬ್ಬರಿಗೂ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮತ್ತು ಚತುರ್ಮುಖನ, ಸಮಾಪದಲ್ಲಿದ್ದವನಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುತ್ತಿ. (2) ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯ ದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿದವನಾಗಿರುತ್ತಿ. ಸಮಸ್ತ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಮಾಡು ವವನು. ಪ್ರಾಜ್ಞ ವರ್ಯನೂ ಆಗಿರುತ್ತಿ. ಇಂತಹ ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು. (3) ಜ್ಞಾನಿ ಗಳಿಗೆ ಸಮಸ್ತ ಮೋಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಿಯೋ, ಆದಕಾರಣ ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು. || ೯ ||

ಋ || (೩೬೦) ತ್ವಮಗ್ನೇ ಪ್ರಮತಿಶ್ಚಂ ಹಿತಾಸಿ ನಸ್ತುಂ ವಯಸ್ಕುತ್ರವ
ಜಾಮಯೋ ವಯಂ | ಸಂ ತ್ವಾ ರಾಯಃ ಶತಿನಃ ಸಂ ಸಹಸ್ರಿಣಃ
ಸುವೀರಂ ಯಂತಿ ವ್ರತಪಾಮದಾಭ್ಯೇ || ೧೦ || ೩೬ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ತ್ವಂ=ನೀನು, ಪ್ರಮತಿಃ=ಪ್ರಕೃತ್ಯ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು (ಆಗಿರುತ್ತಿ) ತ್ವಂ= ನೀನು, ನಃ=ನಮಗೆ, ಹಿತಾ ಅಸಿ=ಶರೀರವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕವನಾದುದರಿಂದ ತಂದೆಯು ಆಗಿರುತ್ತಿ. ನೀನು,

ಽಯುಷ್ಯತ್=(ಕಾಲಕೃತ ಶರೀರಾವಸ್ಥೆಯು ವಯಃ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು) ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವವನು. (ನೀನು ನಮ್ಮ ತಂದೆಯು ಎಂದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ) ವಯಃ ನಾವು, ತವ=ನಿನಗೆ, ಜಾಮಯಃ=ಭ್ರಾತೃಗಳೂ ಕೂಡ ಆಗಿರುತ್ತೇವೆ. (ಅಗ್ನಿಯು ಅಂಗಿರಸ ಪುಷಿಯ ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಪುತ್ರನು. ಅದಕಾರಣ ಹಿರಣ್ಯಸ್ಥೂಪರಿಗೆ ಭ್ರಾತನು. ಪಿತೃಸಮೋ ಜ್ಯೇಷ್ಠಃ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಜ್ಯೇಷ್ಠನಾದ ಕಾರಣ ಪಿತನನ್ನುವುದೂ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀ ಹರಿಯಾದರೂ ಒಂದೇ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಯಸ್ಥೂಪರೊಂದಿಗೆ ಅವಾಸ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಭ್ರಾತನನ್ನುವನು.) ಅದಾಭ್ಯ=ಅಹಂಸ್ಯನೇ, ಸುವೀರಂ=ಅತ್ಯಂತ ಪರಾಕ್ರಮವುಳ್ಳ, ವ್ರತಪಾಂ=ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ, ತ್ಯಾ=ನಿನ್ನನ್ನು, (ಹೊಂದಿ) ಶತಿನಿ=ಶತ ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಜನರೂ ರಾಯಃ=ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂ ಯಂತಿ = ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಸಹಸ್ರಿಣಃ=(೧೦೦ ಮಂದಿ ಮಾತ್ರ ಹೊಂದುವುದಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ) ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. (ನಾವು ನಿನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಕರು. ನೀನು ಧನಿಕನು. ಅದಕಾರಣ ನಮ್ಮನ್ನು ಧನಿಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು) || ೧೦ ||

ಭಾ || (೧) ಆಯುಷ್ಯರೋ ಭ್ರಾತರಸ್ತೇ ವಯಂ ಚ | (೨) ದೇಹೇಶ್ವೇಕಸ್ಮಿನ್ ಗರ್ಭವ ದ್ವಾಸತಶ್ಚ ಭ್ರಾತಾಸ್ಯ ಜೀವಃ ಪರಮಸ್ಯ ನಿತ್ಯಂ ||೧೦||

ಅ || (೧) ನೀನು ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವವನು ನಾವು ನಿನ್ನ ಭ್ರಾತೃಗಳು. (೨) ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ (ವನು ಭ್ರಾತನು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದೆಂದರೆ) ಒಂದು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಎರಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳಂತೆ. ಒಂದೇ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮ ಹಿರಣ್ಯ ಸ್ಥೂಪರು ಇಬ್ಬರೂ ಅವಾಸ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಜೀವನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿಗಾದರೂ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಭ್ರಾತನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅವಾಸ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೇ. (ಒಬ್ಬ ಪಿತನಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಎಂದಲ್ಲ.) (೧೦೦-ಅಥವಾ ಸಾವಿರ ಮಂದಿ ನಾವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಅದ ಕಾರಣ ನಾವು ನಿನ್ನವರು. ನೀನು ಧನಿಕನು. ನಮಗೆ ಧನಗಳನ್ನು ಕೊಡು. || ೧೦ ||

ಮ || (೩೬೧) ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ಪ್ರಥಮಮಾಯುಮಾಯವೇ ದೇವಾ ಅಕೃಣ್ವನ್ತ ದುಷ್ಸಸ್ಯ ವಿಶ್ವತಂ | ಇಳಾಮಕೃಣ್ವನ್ತನುಷಸ್ಯ ಶಾಸನೀಂ ಪಿತುರ್ಯ ತ್ವತ್ತೋ ಮಮಕಸ್ಯ ಜಾಯತೇ || ೧೦||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ದೇವಾಃ=ಭೂತಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೃಥಮಂ ಆಯುಂ=(ಇಹ್ ಗತಾ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದುದರಿಂದ) ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಯು ಕಟ್ಟುವಾಚ್ಯನಾದ, ತ್ಯಾಂ ನಿನ್ನನ್ನು, ಆಯವೇ ಪುರೂರವ ರಾಜನಿವ ಉರ್ವಶಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಆಯು ನಾಮಕ ರಾಜನಿಗೆ ವಿಶ್ವತಂ=ಪ್ರೇರಕನನ್ನಾಗಿ ಅಕೃಣ್ವನ್=ಆಯುರಾಜನ ದೇಹ ಸೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದವರಂತೆ ಆದರು. ಮತ್ತೆ ನಮಷಸ್ಯ=ನಮಷ ರಾಜನಿಗೆ, ತ್ಯಾಂ=ನಿನ್ನನ್ನು ವಿಶ್ವತಂ=ಪ್ರೇರಕನನ್ನಾಗಿ, ಅಕೃಣ್ವನ್=ನಮಷನ ದೇಹದ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ, ಮಾಡಿದವರಂತೆ ಆದರು. ಮತ್ತೆ ಯತ್=ಯಾವ ಇಳಾದೇವಿಯು (ವಾಸುದೇವನು ಮಮಕಸ್ಯ=ನನ್ನ ಆಪತ್ಯವು ಎಂದು ಅಭಿಮಾನ ಮಾಡತಕ್ಕ ಪಿತುಃ=ಮನುವಿನ ಪುತ್ರ, ಜಾಯತೇ=ಪುತ್ರನಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೋ(ನನ್ನ ಮಗನೆಂದು ಅಭಿಮಾನ ಮಾತ್ರ. ವಸ್ತುತಃಪುತ್ರತ್ವ.) ಮನುಷಸ್ಯ ಶಾಸನೀಂ=ಮನುವಿನಿಂದ ಯಾರು ಶಿಕ್ಷಾರ್ಹಳೋ, ಯಾವ ಇಳಾದೇವಿಯು ಮನುವಿನ ಮಗಳೋ ನಿನ್ನನ್ನು (ವಾಸುದೇವನನ್ನು) ಅಂತ

ಇಳಾ ದೇವಿಯ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿಯೂ ಮನುವಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಕನಾಗಿಯೂ ಸರ್ವರಿಂದ ಸ್ತುತೃನಾದುದರಿಂದ ಇಳಾ ಎನಿಸಿದವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಅಂತೂ ನಿನ್ನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಈ ರಾಜರ ಪ್ರಭಾವವು.) || ೧೧ ||

ಭಾ || (1) ಆಯೋ ರಾಜೋ ಹೃದಯೇ ಪ್ರೇರಕತ್ವಾದಾಯೋರಾಯರ್ನಹುಷಸ್ಸಾಧಿ
ಶಶ್ವ | (2) ಚಕ್ರದೇವಾ ದೇಹಸೃಷ್ಟ್ಯವ ತಸ್ಯಯಾನ್ಮಾಮಾಂಕರ್ಯಾಮಿಣೋ
ಜೀವಗಂ ಚ(ಃ) ನಾಮಾರ್ಥಭಾಗ್ಯಾಸುದೇವೋ ಹಿ ಶಕ್ತ್ಯಾ ತೇನ ಹ್ಯಾಯುಃ ಪ್ರಥ
ಮೋಽಸಾವಿಹೋಕ್ತಃ || (5) ಮನುರ್ನಾಮ್ನಾ ಮನುಷಸ್ತಸ್ಯ ಚೇಲಾ ಪುತ್ರೀನಾ
ಮಾಸ್ಯಾ ಅಪಿ ವಿಷ್ಣೋಃಸದೈವ || (6) ಇಳೇಡ್ಯತ್ವಾದುಪಜೀವ್ಯತ್ವತಶ್ಚ (7) ಸ
ಏಸಾಯಾರಯನಾ ಜ್ಞಾ ನತಶ್ಚ || (8) ತಚ್ಚಾಸ್ಯತ್ವಾಚ್ಚಾಶನೀ ಮಾನವೀಳಾ ತಚ್ಚಾ
ಸಕತ್ವಾಚ್ಚಾನೀ ವಾಸುದೇವಃ | (9) ಮಮತ್ವಕರ್ಮಹಿ ಪಿತುಃ ಸ ಪುತ್ರಃ
ಸ್ವತಂತ್ರಂ ಚ ಮಮತಾ ನಾನ್ಯದಸ್ತಿ || ೧೧ ||

ಅ || (1) ಪುರೂಷ ರಾಜನ ಪುತ್ರನಾದ ಆಯುನಾಮಕನಾದ ರಾಜನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಪ್ರೇರಕನಾಗಿ
ರುವುದರಿಂದ ಅಂತೂ ಆಯುರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೂ ಆಯು ಶಬ್ದವು ಚ್ಯುತವು,
ಮತ್ತು ನಹುಷ ರಾಜನಿಗೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಪ್ರೇರಕನಾಗಿ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. (2) (ಆದಾಗ್ಯೂ ದೇವತೆ
ಗಳು ಮಾಡಿದರು ಎಂದದ್ದು ಹೇಗೆ) (ದೇವತೆಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನಾಗಲೀ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರೇರಕನು ಎನ್ನುವುದನ್ನಾಗಲೀ
ಮಾಡಲಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ಎಂದರೆ) ಆಯುರಾಜ ಮೊದಲಾದವರ ದೇಹಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದುದರಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳು
ಚಕ್ರಃ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. (ಅಲ್ಲದೆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನಾಗಲೀ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಪ್ರೇರೇವಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೀ
ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಚಕ್ರಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದಲ್ಲ.) (ಆದರೆ - ಆಯುಃ ಎಂಬ ಪದವಿ ವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆಯು
ಮೊದಲಾದ ರಾಜರ ಶರೀರಗಳ ಪ್ರೇರಕತ್ವವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅದುದರಿಂದಲೇ ಹೃದಯೇ ಪ್ರೇರಕತ್ವಾತ್ ಎಂದು
ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಶರೀರವೇ ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಶರೀರದ ಪ್ರೇರಣೆಯೂ ಕೂಡಲಾರದು. ಅದಕಾರಣ ಶರೀರವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ
ಸಿರುವ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರೇರಕನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು, ಎಂದು ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.) (3) (ಆದಾಗ್ಯೂ
ಶ್ರೀನಿಹುಷನಿಗೆ ಆಯು ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯವು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಯಾವ ಆಯು ಮೊದಲಾದ ನಾಮವು ಜೀವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿ
ದ್ಧವೋ, ಆ ನಾಮವು ಜೀವರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಗೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅದಕಾರಣ ಆಯು
ರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ಕೂಡ ಆಯುಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (4) (ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಕವಾದ ಪ್ರಥಮಂ
ಎನ್ನುವುದು ದ್ವಿತೀಯಾಂತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಯುಂ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವೋ, ವಿಶ್ವತಂ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ
ವಿಶೇಷಣವೋ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿಘ್ನ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿಮಿತ್ತವಾದುದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವು ಎಂತಹುದು? ಎಂದರೆ) ಹಿಂ
ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀ ವಾಸುದೇವನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೇ ನಾಮಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವವನೋ, ಆಯು
ಶಬ್ದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿಮಿತ್ತವುಳ್ಳವನೋ, ಅದಕಾರಣ ಈ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಯು ಶಬ್ದವಾಚ್ಯ
ನೆಂದುಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರುತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನು. (5) (ಆಯುಂ ಎಂಬ ದ್ವಿತೀಯಾಂತವಾದ ಆಯು ಶಬ್ದವು
ಆಯುಃತಿ ಗಮಯತಿ ಪ್ರವರ್ತಯತಿ ಆಯುಃ ಪ್ರವರ್ತಕನು ಎಂದು ಕ್ರಿಯಾವಚನವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಮಾಡಿದರೆ ಸರ್ವವೂ ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅರ್ಥಾಹಾರಾದಿಗಳು ಎತಕ್ಕೆ? ಎಂದರೆ - ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಮಾಡಿದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಯು ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿಮಿತ್ತವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರವರಲ್ಲಿರ
ತಕ್ಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿಮಿತ್ತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಕಾರಣ ಸಮಸ್ತನಾಮಗಳೂ ಭಗವಂತನನ್ನೇ
ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ, ಎನ್ನುವ ಮಹಿಮಾತಿಶಯವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.) (ಮನುಷಸ್ಯ ಇಳಾಂ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು.
ಅದರಲ್ಲಿ ಮನುಷ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನೀ ಎಂದರ್ಥವಿದ್ದುದರಿಂದ ಯಾವ ಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮತ್ತು

ಇಳಾ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ ಅರ್ಥವು ಯಾವುದು? ಎಂದರೆ—) ಮನುಷ್ಯ ಶಬ್ದದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆ ಮನುಷ್ಯನ ಪುತ್ರಿಯು ಇಳಾ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ. (ಹಾಗಾದರೆ ಇಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಂ ಎನ್ನುವುದನ್ನು (1) ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೋ ಬೇಡವೋ. (2) ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಂ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಅಗ್ನಿಯು ವಿಶೇಷ್ಯವಾಗದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವವು ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಗುವುದು. ಅಂತೂ ಈ ಅರ್ಥ ಋಕ್ಕು ಅಗ್ನಿ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸೇರದೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುವುದು. (1) ತ್ಯಾಂ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದಾದರೆ ಇಳಾ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯು ಇಲ್ಲ. ಯೋಗಾರ್ಥವೂ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಳಾ ಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀ ಲಿಂಗವೂ ಆಗಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ಪುಟ್ಟಿಂಗ ವಿಷ್ಣು ವಾಚಕತ್ವವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ ಈ ಮನು ಪುತ್ರಿಗೆ ಯಾವುದು ಇಳಾ ಎಂಬ ನಾಮವು ಇದೆಯೋ, ಆ ಇಳಾ ಎಂಬ ನಾಮವು ವಿದ್ಯದ್ವಾಧಿಯದ್ದರಿಂದ ಸದಾ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೇನೇ ಮುಖ್ಯತೆ: ನಾಮವು. (ಆದಕಾರಣ ತ್ಯಾಂ ಇಳಾಂ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವು.) (6) (ಇಳಾ ಶಬ್ದವು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ನಾಮವು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದೆಂದರೆ) (ಈಡ ಸ್ತುತಾ) ಸರ್ವರಿಂದ ಸ್ತುತೃನಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಇಳಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸ್ತ್ರೀ ರೂಪವಿರುವುದರಿಂದ, ಸ್ತ್ರೀಯೇ ಸತಿ: ತಾ ಉ ಮೇ ಪುಂಸ ಆಹು: ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀ ಲಿಂಗವೂ ಇದೆ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಇಳಾ=ಭೂವಿಯು. ಪೃಥ್ವಿಯು ಹೇಗೆ ಸರ್ವರಿಗೂ ಉಪಜೀವ್ಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೂ ಉಪಜೀವ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಳಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (7) ಮೊದಲು ಆಯು ಶಬ್ದವು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಾಮವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇಳಾ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳುವ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಆಯು ಶಬ್ದವನ್ನು ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ (ಇಣ್ ಗತೌ. ಪತಿ ಜನಾತೀತ್ಯಾಯು:) ಗತ್ಯರ್ಥಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಕತ್ವವು. ಆಯುನಾತ್ = ಜ್ಞಾನವಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅಂದರೆ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದುದರಿಂದ ಆಯು: ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (8) (ಮನುಷ್ಯಶಾಸನ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಯಾವಾಗ ಇಳಾದೇವಿಯು ಮನುವಿನ ಪುತ್ರಿಯು ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿತವೋ ಆಗ ಮನುವು ಪಿತನಾದುದರಿಂದ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಇಳಾದೇವಿಯು ಮನುವಿನಿಂದ ಶಾಸನಾರ್ಹಳಾದುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯಶಾಸನ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಇಳಾ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಸದೇವನು ವಿವಕ್ಷಿತನಾದರೆ ಆಗ ವಾಸದೇವನು ಮನುವಿಗೆ ಶಾಸಕನಾದುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯಶಾಸನ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (9) (4ನೇ ಪಾದದ ತಾನ್ವಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಮಮತಾವನ್ನು ಮಾಡ ತಕ್ಕ ತಂದೆಯಾದ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಿಗೆ ಆ ವಾಸದೇವನು ಮಗನು. ಪ್ರಸಿದ್ಧವು ಇದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಭಾಗವತಾದಿ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಪಿಲಾದಿ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಸ್ವಾಯಂಭುವನಾದಿ ಮನುಗಳ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಪುತ್ರರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. (ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಆತನು ಮನುವಿನಿಂದ ಒಟ್ಟಿದವನಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಮನುವು ಪಿತನು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದು ಎಂದರೆ) (ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕುರಿತು ಕಂಡಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಕಂಡದ್ದಿಂದ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ) ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂದರೆ ಪಿತೃತ್ವವು. ಅಂದರೆ ಮಮತಾ=ನನ್ನ ಮಗನೆಂದು ಅಭಿಮಾನ ಮಾಡುವುದು. ಜನಕತ್ವವು ಅಲ್ಲ. (ಮತ್ತೆ ಗೋಡೆ ವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಅಂದರೆ ಮನುವು ಜನನನಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಮಮತಾ ರೂಪವಾದ ಗುಣ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪಿತನ ಸಾದೃಶ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದ ಪಿತಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.) (ಎವಂಚ ಈ ರಾಜರ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಭಾವವು ನಿನ್ನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಉಂಟಾದುದು.) || ೧೧ ||

ಯು || (೩೬೨) ತ್ವಂ ನೋ ಅಗ್ನೇ ತವ ದೇವ ಜಾಯುಭಿರ್ಮುಘೋನೋ ರಕ್ಷ

ತನ್ವಶ್ಚ ವಂದ್ಯ | ತ್ರಾತಾ ತೋಕಸ್ಯ ತನಯೇ ಗನಾಮಸ್ಯ ಸಮೇಷಂ

ರಕ್ಷಮಾಣಸ್ತವ ವ್ರತೇ

|| ೧೨ ||

ಅ || ವಂದ್ಯ=ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ, ದೇವ=ಶ್ರೀಡಾದ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ, ಅಗ್ನೇ= ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ತ್ವಂ=ನೀನು, ನಃ=ನಮ್ಮವನಾದ, ಮಘೋನಃ=ಧನವುಳ್ಳ ಯಜಮಾನನ, ತನ್ಮಃ= ಶರೀರವನ್ನು, ಅಥವಾ ಶರೀರದ ಅವಯವಗಳನ್ನು ಚ=ಯಜಮಾನನ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ತವ ಪಾಯುಧಃ= (ಪಾ ರಕ್ಷಣೀ) ನಿನ್ನದ್ದೇ ಆದ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳಾದ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ, ರಕ್ಷ=ಅಪಮೃತ್ಯುವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸು. ಅಥವಾ ನಃ=ನಮ್ಮ ಮಘೋನಶ್ಚ=ಮತ್ತು ಯಜಮಾನನ, ತನ್ಮಃ=ಶರೀರಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು. ಮತ್ತು ನೀನು, ತೋಕಸ್ಯ=ನಮ್ಮ ಮಗನಿಗೂ, ತ್ರಾತಾ=ರಕ್ಷಕನು, ಅಸಿ=ಆಗು. (ನಮ್ಮ ಪುತ್ರನಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ತ್ವಂ=ಮತ್ತೆ) ತನಯೇ=(ತನು ವಿಸ್ತಾರಿ.) ಮಗನ ಮಗನಿಗೂ ಅಂದರೆ ಪೌತ್ರನಿಗೂ, ತ್ರಾತಾ=ರಕ್ಷಕನಾಗು. ಮತ್ತು, ಗವಾಂ=ನಮ್ಮ ಗೋವುಗಳಿಗೂ, ತ್ರಾತಾ=ರಕ್ಷಕನಾಗು. ಯಶ್ಚ=ಯಾವ ನೀನು, ತವ ವ್ರತೇ=ನಿನ್ನ ವಿಷಯಕವಾದ ಯಜ್ಞ ತಪಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮವು (ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು) ಅನಿಮೇಷಂ= ನಿಮೇಷವಿಲ್ಲದಿರುವ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ರಕ್ಷಮಾಣಃ=ರಕ್ಷಿಸುವವನಾಗಿ, ಅಸಿ=ಆಗಿರುತ್ತಿ. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವು) ತೋಕಸ್ಯ=ಜ್ಞಾನವನ್ನು, ತನಯೇ=ಸೌಖ್ಯವನ್ನು, ಗವಾಂ=ವಚನವನ್ನು, ತ್ರಾತಾ=ರಕ್ಷಿಸುವವ ನಾಗು. (ಬಾಕಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸಮಾನವು. || ೧೨ ||

ಭಾ || (1) ತ್ವಂ ನೋ ಮಘೋನೋ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ತನ್ಮತ್ತವೈವ ರಕ್ಷಾಶಕ್ತಿಭೀ ರಕ್ಷ ದೇವ ! (2) ಚ ಶಬ್ದೇನ ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಾದಿಕಂ ಚ ಸದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಚಾದ್ಧಾ || (3) : ತ್ರಾತಾ ತೋಕಸ್ಯ ಪುತ್ರಸ್ಯ ಚ ತ್ವಂ ಸಂತತಿತ್ವಾತ್ತನಯಸ್ಯಾಸ್ಯ ಸೂನೋಃ || (4) ಗವಾಂ ಚ ತ್ವಂ ರಕ್ಷಿತಾ (5) ಜ್ಞಾನಕೌಖ್ಯ ವಾಚಾಂ ವಾದ್ವೈನಾ (6) ನಿಮೇಷಾನ್, ಸುರಾಂಶ್ಚ || ಸಂರಕ್ಷಮಾಣತ್ವದ್ವೈತೇ ತೈಃ ಪ್ರವೃತ್ತೇ || ೧೨ ||

ಅ || (1) ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ನೀನು, ನಮ್ಮ ಧನವುಳ್ಳ ಯಜಮಾನನ, ಶರೀರವನ್ನು, ಅಥವಾ ಶರೀ ರದ ಅವಯವಗಳನ್ನು ನಿನ್ನದ್ದೇ ಆದ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಮುಖ್ಯಕಾರಣಗಳಾದ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸು. (2) ತನ್ಮತ್ತ್ವ ಎಂಬ ಲ್ಲಿದ್ದ ಚ ಶಬ್ದದಿಂದ ಯಜಮಾನನ ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು. ಅಥವಾ ನಮ್ಮ ಶರೀರಗಳನ್ನೂ ಯಜ ಮಾನನ ಶರೀರಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು. (ಆಯುಷ್ಯವಿರುವ ಪರ್ಯಂತ ಇರೋಣವು ಸ್ವತವ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾರ್ಥ ನೆಯು ಏತಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ) ಸದಾ=ಅಪಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ, ಅದ್ವಾ=ಅಮಯ (ರೋಗ) ಮೊದಲಾದವು ಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ. ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು. (3) ನೀನು ತೋಕಸ್ಯ=ನಮ್ಮ ಮಗನಿಗೆ ರಕ್ಷಕನಾಗು. (ಮಗನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ) ಈ ಮಗನ ಮಗನಿಗೂ (ಪೌತ್ರನಿಗೂ) ರಕ್ಷಕನಾಗು. (ಹಾಗಾದರೆ=ತನಯ ಶಬ್ದವು ಪುತ್ರ ವಾಚ ಕವು. ಪೌತ್ರನೆಂದು ಅರ್ಥ ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ) (ತನಯ ಶಬ್ದವು ಕೇವಲ ಪುತ್ರನಿಗೇನೇ ವಾಚಕವಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ತನು. ವಿಸ್ತಾರೇ ಎಂಬುವುದರ ರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅಪತ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿತವಾ ಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸಂತತಿ ವಾಚಕವಾಗಿದೆ.) ಪೌತ್ರನೂ ಸಂತತಿಯಾದುದರಿಂದ (ಹಾಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳಿದ್ದೂ ಯುಕ್ತವು.) (ಹಾಗಾದರೆ-ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಂತತಿ ವಾಚಕವಾದ ತನಯ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪುತ್ರನೂ ವಾಚ್ಯನಾ ಗುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಪೌತ್ರನನ್ನೇ ಏತಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದರೆ) (ತೋಕ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪುತ್ರನನ್ನು ಹೇ ಳಿದ ಕಾರಣ ತನಯ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪುತ್ರನನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ.) (ಹಾಗಾದರೆ-ತೋಕ ಶಬ್ದವು ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ಅಪತ್ಯ ನಾಮವು. ಆದರೂ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ತೋಕ ಶಬ್ದ ದಿಂದ ಪುತ್ರನೆಂದೂ, ದ್ವಿತೀಯ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ತನಯ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪೌತ್ರನೆಂದೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) (4) ನಮ್ಮ ಗೋವುಗಳಿಗೂ ರಕ್ಷಕನಾಗು (5) (ಹೀಗೆ ತೋಕಸ್ಯ ತನಯಸ್ಯ ಗವಾಂ ಎನ್ನುವ ಮೂರು ಪದಗಳನ್ನು ಬಾಹ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ತೋಕಸ್ಯ ತನಯಸ್ಯ

ಗವಾಂ ಎನ್ನುವ ೩ ಪದಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಸೌಖ್ಯ ವಾಕ್ ಎಂದರ್ಥವು. ಅದ್ವೈತವೆಂದೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವು. (ಹೇಗಿಂದರೆ) (ತೋಕ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವು ಪುತ್ರನು. ಜ್ಞಾನವೂ ಆತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪುತ್ರ ಎನಿಸು ತ್ತದೆ.) (ಜ್ಞಾನವೂ ಪುತ್ರ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಜ್ಯೋತಿರ್ಹಿ ಪುತ್ರಃ ಪರಮೇ ವ್ಯೋಮವಾ, ಎಂದು ಆಕಾಶದಂತೆ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿಷಯಕವಾದ ಜ್ಯೋತಿಸ್ಸು ಪ್ರಕಾ ಶಕವಾದ ಜ್ಞಾನವೇ ಪುತ್ರನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವು ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು.) (1) ಜ್ಞಾನವೇ, ಪುನ್ನಾಮೋ ನರಕಾತ್ಮಾ ನಾ ಪುತ್ರ ಇತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಮುಖ್ಯ ಪುತ್ರವು. ಹೇಗಿಂದರೆ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವಾದರೆ ನರ ಕವುಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (೨) ತನಯ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಸಂತತಿಗೆ ವಿಚ್ಛೇದವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷ ಸುಖವೇ ಮುಖ್ಯ ತನಯ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವು. (೩) ಹಾಗೆಯೇ ವೇದ ವಚನಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜ್ಞಾನ ಸಾಧನಗಳಾಗಿರು ವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗೋ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯಗಳು, ಗೋ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಕ್ ನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಕವಿದೆ. (6) ಎಲೋ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ನಿನ್ನ ಸಂಬಂಧಿ ಯಜ್ಞ ತಪಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮವು ಆ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು ನೀನು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ. || ೧೨ ||

ಯ || (೩೬೩) ತ್ವಮಗ್ನೇ ಯಜ್ಞವೇ ಪಾಯುರಂತರೋಽನಿಷ್ಠಗಾಯಂ
ಚತುರಕ್ಷ ಇಧ್ಯಸೇಯೋರಾತಹವ್ರೋಽ ವೃಕಾಯ ಧಾಯಸೇ ಕೀರೇ
ಶ್ಚಿನ್ಮಂತ್ರಂ ಮನಸಾ ವನೋಷಿತಂ || ೧೩ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿ = ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ತ್ವಂ = ನೀನು, ಯಜ್ಞವೇ = ವಿಧಿಪ್ರಕಾರ ಯಾಗ ಮಾಡುವವ ನಿಗೆ, ಪಾಯುಃ (ಪಾರಕ್ಷಣೀ) ಪಾಲಕನೂ, ಅಂತರಃ = ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೂ ಕೂಡ, (ಆಗುತ್ತಿ.) (ಅಂದರೆ— ೬೪ಗೆ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಿ. ಹೊರಗೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿ) ಯಃ = ಯಾವ ಯಜಮಾನನು, ಅನಿ ಷಂಗಾಯ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಂಗವಿಲ್ಲದಿರುವ. (ಸೃಗಾದಿ ಫಲದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಂತ ಸ್ವೇಹವಿಲ್ಲದಿರುವ) (ಅಂದರೆ—ಯಜ್ಞ ಫಲವಾಗಿ ಸೃಗಾದಿಗಳನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸದಿರುವವನಿಗಾಗಿ,) ಚತುರಕ್ಷಃ = ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷಿಗಳುಳ್ಳ, ನೀನು (ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆರಾಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗಿ ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು) ಇಧ್ಯಸೇ = (ಇ ಇಂಧೀ ದೀಪ್ತ) ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿಯೋ (ತೋರುತ್ತಿಯೋ,) ಮತ್ತು ಯಃ = ಯಾವ ಯಜಮಾನನು, ಅವೃಕಾಯ = (ಕ್ರೂರವಾದ ಪ್ರಾಣಿ ವಿಶೇಷಕ್ಕೆ (ತೋಳ.) ವೃಕ ಎಂದು ಹೆಸರು, ಕ್ರೂರ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯ ಪ್ರಯೋಗವು.) ಅತಿ ಸೌಮ್ಯನಾದ, ನಿನಗಾಗಿ, ಧಾಯಸೇ = (ಧೇಟಾಪಾನೇ, ಭಾವೇಷುನ) ಪಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ರಾತಹವ್ಯಃ = (ರಾದಾನ್) ಸೋಮ ಹವ್ಯ ಪ್ರೇರ ದಧಿ ಮಧು ಮೊದಲಾದ ಹವ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವನೋ, (ಅಂತಹ ಯಜಮಾನನಿಗಾಗಿ ಇಧ್ಯಸೇ = ಪ್ರೀತನಾಗುತ್ತಿ.) (ಕೇವಲ ಯಜಮಾನನ ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ ಪ್ರೀತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ,) ಕೀರೇ = (ಡು ಕೃ ಇ ಕರಣೇ) ನಿನ್ನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಯಜ್ಞ ಫಲವಾಗಿ ಸೃಗಾದಿಗಳನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸದಿರುವವನ, ತಂ = ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಚ್ಛರಿತವಾದ, ಮಂತ್ರಂ ಚಿತ್ = ಮಂತ್ರವನ್ನು ಕೂಡ, ಮನಸಾ = ಸಂತೋಷದಿಂದ, ವನೋಷಿ = ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿ, (ಮಂತ್ರವನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗುತ್ತಿ.) || ೧೩ ||

ಭಾ || (1) ಯಜ್ಞೋಶ್ಚ ತ್ವಂ ಪಾಲಕೋ ಹಂತರಶ್ಚ || (2) ಏತಥಾಂ ಯಸ್ಯಂಗ ಹೀನೋಽನಿ ಷಂಗಸ್ತಸ್ಯೈ ಭಕ್ತ್ಯಾದೀಪ್ಯಸೇ ಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟ್ಯಾ || (3) ದ್ವಿಶೀರ್ಷತ್ವಾಚ್ಚತುರ ಕ್ಷ್ರೋಧಿಯಜ್ಞೋ (4) ದ್ವೇ ಶೀರ್ಷೇ ಇತಿವಾಗುತ್ತರಶ್ಚ || (5) ಯೋ ದತ್ತವ ವ್ಯಸ್ತೇತಿಸಾಮ್ಯಾಯ ಪೀತ್ಯೈ ಕರ್ತುಂ ಮಂತ್ರಂ ಸಂಭಜಸೇ ಹಿ ತಸ್ಯ || ೧೩ ||

ಅ || (1) ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ನೀನು ಯಾಗ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಪಾಲಕನೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತಿ. (2) ಸರ್ವಥಾ ಯಜ್ಞಫಲವಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸದಿರುವವನಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷಿಗಳುಳ್ಳ ನಾನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆರಾಧಿತನಾಗಿ ಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿ. (3) (ಆಗ್ನಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷಿಗಳಿವೆ ಎಂಬುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ೨ ಶಿರಸ್ಸು ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ (ಪ್ರತಿ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ೨ ಕಣ್ಣುಗಳಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ ಆಗ್ನಿಯು ನಾಲ್ಕು ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವನು ಎಂದೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಆಗ್ನಿಯೇ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾನೆ. (4) (ಎರಡು ಶಿರಸ್ಸುಗಳಿವೆ ಎಂಬುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಚತ್ವಾರಿ ಶೃಂಗಾ ತ್ರಯೋ ಅಸ್ಯ ಪಾದಾ ದ್ವೇ ಶೀರ್ಷೇ ಸಪ್ತ ಹಸ್ತಾಸೋ ಅಸ್ಯ || ಈ ವೃಷಭ ರೂಪನಾದ ವೃಷಭಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳು ಜ್ಞಾಪಕಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶೃಂಗ ತುಲ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾತಃಸವನ ಮೊದಲಾದ ೩ ಸವನಗಳು ಗತಿ ಸಾಧನಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಾದ ತುಲ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾಯ ಜ್ಞೇಯ ಉದಯನೀಯ ಇಷ್ಟಿಗಳು ಶಿರಃಸ್ಥಾನೀಯಗಳು. ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಏಳು ಭಂದಸ್ಸುಗಳು ಕರಸ್ಥಾನೀಯಗಳು. ಇಂತಹ ಆಗ್ನಿರೂಪನಾದ ವೃಷಭನು ಮಂತ್ರಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಪ್ರಾತಃಸವನಾದಿ ಕ್ರಮದಿಂದ ಶಿಬ್ರವನ್ನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಮನಃಷ್ಯರನ್ನು ಯಜಮಾನನಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು, ಎಂಬ ವಚನವು ಉತ್ತರತ್ರ ಇದೆ. ೧) ಯಜಮಾನನು ಎಂತಹನು ಎಂದರೆ) ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಆತಿ ಸೌಮ್ಯನಾದ ನಿನಗೆ ಪಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೋಮ ಅಜ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಹವ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟವನಾಗಿ, ನಿನ್ನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಪುರುಷನ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಚ್ಚರಿತವಾದ ಮಂತ್ರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಕೇಳಿ ಸಂತುಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿ.

|| ೩೩ ||

ಯು || (೩೬೪) ತ್ವಮಾಗ್ನಿ ಉರುಶಂಸಾಯ ವಾಘಾತೇ ಸ್ವಾರ್ಹಂ

ಯದ್ರೇಕ್ಷಃ ಪರಮಂ ವನೋಷಿ ತತ್ | ಅಧ್ಯಸ್ಯ ಚಿತ್ತಮತಿರುಚ್ಯಸೇ

ಪಿತಾ ಪ್ರಪಾಕಂ ಶಾಸ್ತಿ ಪ್ರದಿತೋ ವಿದುಷ್ವರಃ

|| ೧೪ ||

ಅ || ಆಗ್ನೀ=ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ತ್ವಂ=ನೀನು, ಉರುಶಂಸಾಯ=ಶಿಷ್ಯರು ಮಾಡತಕ್ಕ ಮಹಾ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆ ವಿಷಯನಾದ (ಮಹಾಸ್ತುತ್ಯನಾದ) ವಾಘಾತೇ=ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವವನಿಗೊಸ್ಕರ, ಯತ್=ಯಾವುದು. ಸ್ವಾರ್ಹಂ=ಇಚ್ಛಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ (ಇಷ್ಟವಾದ) ಪರಮಂ=ಉತ್ತಮವಾದ, ರೇಕ್ಷಃ=ಫಲವಿಡಿಯೋ (ಸುಖಮೇವ ಚ ಹರಮಂ ಧನಂ=ಸುಖವೇ ಮುಖ್ಯಧನವು.) ತತ್=ಅಂತಹ ಸುಖವನ್ನೇ. ವನೋಷಿ=(ವನ ದಾನೇ) ಕೊಡುತ್ತಿ. ತ್ವಂ=ಯಾವನೀನು, ಅಧ್ಯಸ್ಯತಿತ್=(ಅಥ ಪೂರ್ವಕಾತ್ಯಧ್ಯಧಾರಣೇ)ಚೆನ್ನಾಗಿ ಧಾರಕನಾದ ವಾಯುಜಿಗೂ ಕೂಡ, (ಸಪ್ತಸಂಧಗತೋ ಲೋಕಾನ್ ಯೋ ಬಿಭರ್ತಿ ಮಹಾಬಲಃ | ಜಗದ್ವೃಕ್ಷದ ಲೋಕಗಳೆಂಬ ೭ ಸಂಧಗಳಲ್ಲರತಕ್ಕ ವಾಯುದೇವರು ಮಹಾಬಲಿಷ್ಠರಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಜನರನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ.) ಎಂಬ ಪ್ರವಾಣದಿಂದ ವಾಯುವೇ ಧಾರಕನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನು.) ಪ್ರಮತಿಃ=ಪ್ರಕೃಷ್ಟಮತಿಃ ಯಸ್ಮಾತ್ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಪ್ರಕೃಷ್ಟಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡುವವನು, ಪಿತಾ ಚ=ತಂದೆಯು ಎಂದೂ (ಸಪ್ತನರಿಂದ ಉಚ್ಯತೇ=ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಿಯೋ, ಯಾವ ನೀನು ಪ್ರಪಾಕಂ=ಪರಿಪಕ್ವವಾದ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳ (ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನ ಯೋಗ್ಯರಾದ) ದೇವಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರದಿಶಃ=ಉಪದೇಶಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಪ್ರಶಾಸ್ತಿ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಿಸುತ್ತಿಯೋ, (ಯಾವ ನೀನು) ವಿದುಷ್ವರಃ=ಸರ್ವಜ್ಞನೋ, (ಅಂತಹ ನೀನು ಮಂತ್ರವನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತುಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿ.)

|| ೧೪ ||

ಭಾ || (1) ಮಹಾಸ್ತೋತ್ರಾಯ ವದತೇ ಸ್ವಾರ್ಥಮಿಷ್ಟಂ ರೇಕ್ಷಾಃ ಸುಖಂ ಪರಮಂ ತದ್ವದಾಸಿ|| (2) ಆ ಸಮಂತಾದ್ಧಾರಕಸ್ಯಾಪಿ ವಾಯೋಃ ಪ್ರಜ್ಞಾನದಃ ಪ್ರೋಚ್ಯಸೇ ತ್ವಂ ಪಿತಾ ಚ || ತ್ರಶಾಸ್ತಿ ತ್ವಂ ಪರಿಸಕ್ತಾಧಿಕಾರಂ ಪ್ರದೇಶಕತ್ವಾದಖಿಲಂ ತ್ವಂ ಸುವೇತ್ತಾ || ೧೪ ||

ಅ || (1) ಎಲೋ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ನೀನು ಮಹಾಸ್ತುತ್ಯನಾದ, ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸು ವನಿಗೋಸ್ಕರ, ಇಷ್ಟವಾದ ಪರಮಧನವು ಯಾವುದು ಇದೆಯೋ ಅಂತಹ ಸುಖವನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತಿ. (2) ಜಿನ್ನಾಗಿ ಧಾರಕನಾದ ವಾಯುವಿಗೂ ಕೂಡ ನೀನು ಪ್ರಕೃಷ್ಣ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡುವವನೆಂದೂ ಪಿತನೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಿ. (3) ಯಾವ ನೀನು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಜಿನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದವನಾಗಿರುತ್ತಿಯೋ ಆದ ಕಾರಣ ನೀನು ಉಪ ದೇಶಕನಾದುದರಿಂದ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯರಾದ ದೇವಾದಿಗಳನ್ನು ಜಿನ್ನಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಿಸುತ್ತಿ (ಪ್ರದೀಶಃ ಎನ್ನುವುದರಿಂದಲೂ ಉಪದೇಶಕತ್ವವು ಉಕ್ತವಾಯ್ತು. ಪ್ರವಾಕಂಶಾನ್ವಿ ಎನ್ನುವದ್ದೆಯೂ ಉಪದೇಶಕತ್ವವೇ ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವುನುಕ್ತವಾಯ್ತು ಎಂದರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯಂವಿಶೇಷೇ ಹೇತುಃ ಸರ್ವೋಪದೇಶಕತ್ವ ರೂಪವಾದ ಸಾಮಾನ್ಯವು ಆವಿರ್ಭೂತ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಶಿಕ್ಷಕತ್ವ ವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಹೇತುವು.) || ೧೪ ||

ಯ || (೩೬ಜಿ) ತ್ವಮಗ್ನೇ ಪ್ರಯತದಕ್ಷಿಣಂ ನರಂ ವರ್ಮೇವ ಸ್ತೂತಂ ಪರಿ ಪಾಸಿ ನಿಶ್ಚಿತಃ | ಸ್ವಾದುಕ್ತದ್ವಾ ಯೋ ವಶತಾ ಸ್ಯೋನಕೃಜ್ಜೀವ ಯಾಜಂ ಯಜತೇ ಸೋಪಮಾ ದಿನಃ || ೧೫ || ೩೪ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ತ್ವಂ=ನೀನು, ಯಃ=ಯಾವ ವಃನುಷ್ಯನು, ಸ್ವಾದುಕ್ತದ್ವಾ=ಸುಖ ಸಾಧನಗಳಾದ ಮನೆಗಳು ಯಾರಿಂದ ಇತರಿಗೆ ಆಗುತ್ತವೋ ಅಂತಹವನೋ, ಅಂದರೆ ತನ್ನ ಮನೆಗಳನ್ನು ಇತ ರಿಗೆ ದಾನಮಾಡುವವನೋ, ಯಶಃ=ಯಾವನು, ವಶತಾ=ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ, ಸ್ಯೋನಕೃತಃ=ಇತರರಾದ ಆತಿಥಿಗಳಿಗೆ ಆನ್ನ ದಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಸುಖವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಯಶಃ=ಯಾವನು ಜೀವಯಾ ಜಂಯಜತೇ= ಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನ ಯಾಗವು ಅಂದರೆ ಜೀವನದಿಂದ ವ್ಯಾಕ್ತವಾದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ(ಅಂದರೆ ಮರಣ ಪರ್ಯಂತ ಸರ್ವದಾ ಯಾವನು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ತಂ=ಅಂತಹ, ಪ್ರಯತದಕ್ಷಿಣಂ= (ಪ್ರಪೂರ್ವಾನ್ಯತೇ ಪ್ರಯುತ್ನೇ ಪ್ರಯತೋ ದಕ್ಷಿಣಾಯಾಂ, ದಕ್ಷಿಣಾ ರಬ್ಧ್ಯೈ ಪರನಿವಾತವು) ಯಾವನು ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುವವನೋ, ಅಂತಹ ನರಂ= ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ವಿಶ್ವತಃ=ಸಮಸ್ತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, (ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ) ಸ್ತೂತಂ= [ಷಿವ ಬಂಧನೇ.] ಆನುಸ್ಮೃತವಾದಿ [ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ] ವರ್ಮೇವ ಕವಚವನ್ನೆಂಬಂತೆ ಪರಿಪಾಸಿ=ಸುತ್ತಲೂ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿ. (ಇಂತಹವನಿಗೆ ಕೇವಲ ಐಹಿಕ ರಕ್ಷಣೆಯೇ ಪ್ರಯೋಜನವೋ ಎಂದರೆ ಅಲ್ಲ. ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ರೂಪವಾದ ಪಾರತ್ರಿಕ ಫಲವೂ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ) ದಿನಃ=ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಲಿಕ್ಕಿ, ಸಃ=ಭಗವಜ್ಞಾನ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ೪೫ ನಿವೇಶನವೇ, ಉಪಮಾ= ದೃಷ್ಟಾಂತವು. (ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ-ದಿಂದ ಇಷ್ಟವಾದ ಫಲವು ಈಗ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರಿಂದ ಪಾರತ್ರಿಕ ಸುಖವಿದೆ, ಎಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.) || ೧೫ || ೩೪ ||

ಭಾ || (1) ಧೃತಂ ವರ್ಮೇವ ಪರಿಪಾಸಿ ನಿಶ್ಚಂ ಪ್ರಯತ್ನಾದ್ಯೋ ದಕ್ಷಿಣಾದ್ಯೋ ಮುಖೇಷು | (2) ಸ್ವಾಮಿತ್ವದ್ವಾ ಸುಖಗೇಹೋ ಗೃಹೇ ಚ ಸ್ಯೋನಂ ಸುಖಂ ಯಾ ಪರೀಷಾಂ

ಕರೋತಿ (3) ಯಾವಜ್ಜೀವಂ ಯಜನೇ ಸುಪ್ರತಿಜ್ಞೋ ಭೂತ್ಯಾ ಚ ಯೋ
ಯಜತೇ ತಸ್ಯ ಸೈವ ದ್ಯುಪ್ರಾಪ್ತಿಭಾವೇ ಹ್ಯುಪಮಾ ದೇಹ ಏವ ಕ್ಷಮೇತಿ ನಾ
ವಸತಿಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗೇ || ೧೫ || ೨೪ ||

ಅ || (1) ಯಾವನು ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ
ವನನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕವಚವನ್ನೆಂಬಂತೆ ಸುತ್ತಲೂ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿ. (2) ಯಾವನು ಸುಖವಾಗ ಮನೆ
ಯುಳ್ಳವನೋ, (ಅಂದರೆ ಸುಖ ಸಾಧನಗಳಾದ ಮನೆಗಳು ಯಾರಿಂದ ಇತರರಿಗೆ ಆಗುತ್ತವೋ ಅಂತಹವನು.
ಅಂದರೆ ಪ್ರಶಸ್ತ ಮನೆಗಳನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡುವವನೋ,) ಯಾವನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇತರರಾದ ಅತಿಥಿ
ಗಳಿಗೆ ಸುಖವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, (3) (ಮರಣ ಪರ್ಯಂತ ಯಾವನು ಯಜ್ಞ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ
ವನನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಯಾವಾಗ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದರೆ.) ಯಾವನು ಯಾವಾಗ ಬದುಕಿಕೊಂಡು ಇರುವ
ಪರ್ಯಂತ ಯಾಗ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಆಗ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ದೃಢವಾದ ದೀಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಯಾರು ಯಾಗ
ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, (ಅಂದರೆ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾತ್ರ ಮಿಚ್ಚುವಾ ವಿಷ್ಣು ಧರ್ಮೇ ನ ನಿಷ್ಕಲಾ|| ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣ
ದಿಂದ ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ.) (ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಸಮಸ್ತ ವಿಶೇಷಣಗಳುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯ
ನಿಗೆ ಕೇವಲ ಏಕ ರಕ್ಷೆಯೇ ಪ್ರಯೋಜನವೋ ಅಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ರೂಪವಾದ ಪಾರತ್ರಿಕ
ಫಲವೂ ಆಗುತ್ತದೆ, ಹೇಗೆಂದರೆ ಆಗಮದಿಂದ, ಆಗಮದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವು ಎಂದರೆ) ಅಂತಹ ಮನುಷ್ಯ
ನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಅದೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವು. ಅಥವಾ ದೇಹವು ಇರುವಾಗಲೇ ಯಾವುದು ಕ್ಷಮೆಯೋ,
ಅದೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವು. ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ವಸತಿಯು ಅಸಕ್ತಿಯು ಇದೆಯೋ, ಅದೇನೇ
ನಿತ್ಯಯುಕ್ತಾಗಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಆಗುತ್ತದೆ. (ಅಂದರೆ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಕ್ಷಮೆಯು ಸಿಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗ
ದಲ್ಲಿ ಅವಾಸಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವೇದೋಕ್ತ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಲು ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಯಾವುದು
ಕ್ಷಮೆಯೋ ಯಾವುದು ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅವಾಸವು ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೋ ಅವೆರಡೂ ವೇದೋಕ್ತ ಕರ್ಮದಿಂದ
ಸ್ವರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ. || ೧೫ ||

ವಿ || ರುತ್ಯುಕ್ತವಾದ ಉಪಮಾ ಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಯಾವುದು ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು
ಇವೆಯೋ ಅದು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಿಂದಲೇ ಪೂರ್ಣೀಕರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಕ್ಷಮಾ ವಸತಿ: ಎಂದು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ
ಪ್ರಯೋಗವು. (2) ಆಗಮೋಕ್ತವಾದುದು ಯಜ್ಞಾದಿಗಳ ಫಲವು ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳು, ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು
ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಸೋಪಮಾ ದಿವ: ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಉತ್ತರವು ಹೇಗೆ
ಉಪಾಯವು ಎಂದರೆ ಸಹಸ್ರನಾಮ ಪಠನ ರೂಪವಾದ ಇಮೂತ್ಸವಮಧೀಯಾನಃ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿ
ಸಮನ್ವಿತಃ | ಯುಜ್ಯೇತಾಃತ್ಯಾ ಸುಖ ಕ್ಷಂತಿಶ್ರೀಧೃತಿಶ್ಚುತಿಕೀರ್ತಿಭಿಃ || ಇತ್ಯಾದಿ ಆಗಮೋಕ್ತ
ವಾದ ಸಾಧನದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕ್ಷಮಾದಿ ರೂಪವಾದ ಫಲವು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ, ಮನುಷ್ಯಂ
ಯಜ್ಞಾದಿ ಫಲಂ ಸ್ವರ್ಗಾದ್ಯವಶ್ಯಂ ಭವಿಷ್ಯತಿ ಆಗಮೋಕ್ತತ್ವಾತ್ ಕ್ಷಮಾವತ್, ಎಂದು ಪಾರತ್ರಿಕ ಫಲವೂ
ಅನುಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ. || ೧೫ ||

ಋ || (೨೬೬) ಇಮಾಮಗ್ನೇ ತರಣಿಂ ಮಿವ್ಯುಷೋ ನ ಇಮಮಧ್ವಾನಂ
ಯಮಗಾಂನು ದೂರಾತ್ | ಆಸಿಃ ಪಿತಾ ಪ್ರಮತಿಃ ಸೋಮ್ಯಾನಾಂ
ಭೃಮಿರಸ್ಯುಪಿ ಕೃನ್ತರ್ತಾನಾಂ || ೧೬ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿಃ=ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಯಶ್ವಂ=ಯಾವ ನೀನು, ಸೋಮ್ಯಾನಾಂ=ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹ ರಾದ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಅಪಿ=ಪ್ರಾಪ್ಯನೂ, ಪಿತಾ=ಜನಕನೂ, ಪ್ರಮತಿಃ=(ಪ್ರಕೃಷ್ಟಾ ಮತಿಯುಳ್ಳವನು) ಪ್ರಕೃಷ್ಟ ವಾದ ಬುದ್ಧಿಯು ಯಾರಿಂದ ಆಗುತ್ತದೋ, ಅಂದರೆ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಜ್ಞಾನದಾಯಕನೂ, ಅಸಿ=ಅಗಿರುತ್ತಿಯೋ, ಮರ್ತ್ಯಾನಾಂ=ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ, (ಮನುಷ್ಯರನ್ನು) ಭೃಮಿಃ=(ಭ್ರಮುಡಲನೇ) ಸ್ವರ್ಗಭೂಮಿ ನರಕ ರೂಪವಾಗ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿಸುವವನೂ, ಅಸಿ=ಅಗಿರುತ್ತಿಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ, ಪುಷ್ಕಿತ್=ಜ್ಞಾನದಾನ ಮಾಡಿ ಭಕ್ತರನ್ನು ಪುಷ್ಕಿಲನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿಯೋ, ಅಗ್ನಿಃ=ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಇಮಾಂ=ತಮ್ಮಗ್ನೇ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಕರಡು ಹೊಂದುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಈ, ನಃ=ನನ್ನ, ಶರಣಂ=ಶರಣ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು, (ನಾನು ಶರಣು ಹೊಂದುತ್ತೇನೆ ಎಂಬುವುದನ್ನು) ವೀಮೃಷಃ=(ಮೃಷಕನೇ) (ಮೃಷತಿತ್ವವಿಲ್ಲದ) ಸಹಿಸಿಕೊ. (ಅಂದರೆ-ಅಲ್ಪನಾದ ಇವನು ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಹೇಗೆ ಶರಣು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ, ಎನ್ನುವ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಸಿಟ್ಟುಮಾಡಬೇಡ.) (ಎಕೆಂದರೆ) ಯಂ ಇಮಂ ಅಧ್ಯಾನಂ=ಯಾವ ಈ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡು, (ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ) ದೂರಾತ್=ದೂರಕ್ಕೇನೇ ಅಗಾಮು=ಬಂದಿರುವೆನೋ, (ಆದಕಾರಣ ಅನಾದಿಯಾದ ಸಂಸಾರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಖಿನ್ನರಾದ ನಾವು ಕಥಂಚಿತ್ ಈಗ ನಿನ್ನನ್ನು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಹೊಂದಿರುತ್ತೇವೋ. ಆದ ಕಾರಣ, ಸಹಿಸಿಕೊ. || ೧೬ ||

ಭಾ || (1) ಯಾ ಮೇ ಭವಚ್ಛರಣಪ್ರಾಪ್ತಿರೇಷಾ ಮರ್ಷಸ್ತ ತಾಮಲ್ಪ ಇತಿ ಕ್ರುದ್ಧೋ ಮಾ||
(2) ತ್ವತ್ಪ್ರಾಪ್ತೃರ್ಥಂ ದೂರಮಗಾಂ ಚ ಯತ್ತತ್ಪ್ರಾಪ್ಯಃ ಪಿತಾ ಜ್ಞಾನದೋ ದೇನ ತಾಣಾಂ|| ತ್ವಂ ಭ್ರಾಮಿಕೋ ಮಾನುಷಾಣಾಮೃಷೀಣಾಂ ಕರ್ತಾ ತಥಾ ಜ್ಞಾನದಾನೇನ ದೇವ || ೧೬ ||

ಅ || (1) ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ತ್ವಮಗ್ನೇ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ನಿನ್ನನ್ನು ನಾನು ಶರಣು ಹೊಂದಿದ್ದೇನೆ ಎನ್ನುವುದು ಯಾವುದು ಇದೆಯೋ, ಅದನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳು. (ಶರಣು ಹೊಂದುವುದು ಅಪ ರಾಧವೇ ಆಗದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೇ ಕೂಡಲಾರದು ಎಂದು ಶಂಕಾ ಬಂದರೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಅಲ್ಪನಾದ ಇವನು ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಹೇಗೆ ಶರಣು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ, ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿ ಯಿಂದ ಸಿಟ್ಟು ಮಾಡಬೇಡ. (2) (ಅಲ್ಪನಾದ ನಿನ್ನ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ನಾನು ಏಕೆ ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕು ಎಂದರೆ) (ಈ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು) (ದೂರಾತ್ಯಂ ಅಗಾಮು ಎನ್ನುವುದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ದೂರಕ್ಕೇನೇ ಬಂದಿರುವೆನೋ, (ಆದ ಕಾರಣ ಸಹಿಸಿಕೊ.) (ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಸದಾ ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ತಾನು ಏತಕ್ಕಾಗಿ ದೂರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು? ಎಂದರೆ ಅನಾದಿಯಾದ ಸಂಸಾರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ದುಃಖಿತನಾದವನು ಕಥಂಚಿತ್ ಈಗ ನಿನ್ನನ್ನು ಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾ ದನೆಯಿಂದ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಹೊಂದಿರುವೆನೋ, ಆದಕಾರಣ ಸಹಿಸಿಕೊ. ಅಂದರೆ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಹೃದಯ ದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ವ್ಯಾಪ್ತನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಸದಾ ಸಾವಿರವು ಇವರೂ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಸಂಸಾರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಮಗ್ನನಾದವನಿಗೆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಜ್ಞಾನವೇ ದೂರ ಗಮನವು. ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜ್ಞಾನವೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು, ಆದಕಾರಣ ಹೇಗೆ ದೂರದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅತ್ಯಲ್ಪನಾದವನನ್ನು ಅಪರಾಧ ವೆನ್ನುವದರೂಗಳು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೋ, ಹಾಗೆಯೇ ನೀನು ಕೂಡ ನನ್ನ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳು) ನೀನು ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡತಕ್ಕ, ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ಯನು. ಜನಕನು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನದಾನ ಮಾಡುವವನು. ಸ್ವರ್ಗಭೂಮಿ ನರಕಾತ್ಮಕವಾದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ತಿರುಗಾಡಿಸುವವನು. ಭಕ್ತರಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ದಾನ ಮಾಡಿ ಭಕ್ತರನ್ನು ಪುಷ್ಕಿಲನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವವನು. || ೧೬ ||

ಋ || (೩೬೭) ಮನುಷ್ಯದಗ್ನೇ ಅಂಗಿರಸ್ತದಂಗಿರೋ ಯಯಾತಿವತ್ಸದನೇ
 ಪೂರ್ವವಚ್ಛಚೇ | ಅಚ್ಛಯಾಹ್ಯಾವಹಾ ದೈವ್ಯಂ ಜನಮಾಸಾದಯ
 ಬರ್ಹಿಷಿ ಯಕ್ಷಿ ಚ ಪ್ರಿಯಂ || ೧೭ ||

ಅ || ಶುಚೇ = ಶುದ್ಧನಾದ, ಅಂಗಿರಃ = ಶರೀರಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿ ಪ್ರೇಷ್ಯನಾದ, ಅಗ್ನೇ = ಎರೋ
 ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, (ನೀನು) ಮನುಷ್ಯತ್, ಅಂಗಿರಸ್ತತ್ ಯಯಾತಿವತ್, ಪೂರ್ವವತ್ = ಮನುವಿನ, ಅಂಗಿರಃ
 ಋಷಿಯ, ಯಯಾತಿ ರಾಜನ, ಹಾಗೆಯೇ ಇತರರಾದ ಪೂರ್ವ ಪುರುಷರ, ವಂದಿರಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ತಾನೇ
 ಹೊಂದಿರುತ್ತಿಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಸದನೇ = ನನ್ನ ಮಂದಿರವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಚ್ಛ = (ಅಭಿಮುಖ್ಯೇ ಅಚ್ಛಮವ್ಯಯಂ
 ಎಂದು ಅಭಿಮುಖ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ನಿವಾತವು. ಅಚ್ಛಗತ್ಯರ್ಥವದೇಷು ಎಂದು ಗತಿ ಸಂಜ್ಞಕವು.) ಅಚ್ಛಯಾಹಿ, ಅಭಿ
 ಯಾಹಿ = (ನನಗೆ ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ) ಇದಿರಾಗಿ ಬಾ. (ಬಂದು) ದೈವ್ಯಂ ಜನಂ = ದೇವ ಸಮೂಹವನ್ನು, ಆ
 ವಹ = ಕರಿಸು. (ಬಂದವರನ್ನು) ಬರ್ಹಿಷಿ = ಬರ್ಹಿಷಿನಲ್ಲಿ ಆ ಸಾದಯ = ಕೂಡಿಸು. ಪ್ರಿಯಂ = ಕೂತುಕೊಂಡ,
 ನಿನಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ದೇವ ಸಮೂಹವನ್ನು, ಯಕ್ಷಿ ಚ = ಯಾಗ ಮಾಡು. (ಅಂದರೆ - ನೀನೇ ಸಮಸ್ತ ಜೀವ
 ರಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನಾದುದರಿಂದ ಋತ್ವಿಜರಲ್ಲಿದ್ದು ಅವರನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿ ನೀನೇ ಯಜಿಸು.) || ೧೭ ||

ಭಾ || ಯಥಾ ಮನುಶ್ಚಾಂಗಿರಾ ವಾ ಯಯಾತಿರ್ಗೃಹೇ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ತಾದಂ ತಥಾ ಮದ್ಗೃಹಂ
 ಚ | ಅಭ್ಯಾಯಾಹ್ಯಾವಹ ದೇವಸಂಘಮಾಸಾದಯ ಬರ್ಹಿಷಿ ಯಕ್ಷಿ ಚ ಪ್ರಿಯಂ |
 ಯಸ್ಯಾ ಶ್ವಮೇವಾಖಿಲೇಜವಗೋ ಯತ್ || ೧೭ ||

ಅ || ಮನುವು, ಅಂಗಿರಋಷಿಯು ಯಯಾತಿ ರಾಜನೂ ಹೇಗೆ ತಂತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಹೊಂದಿ
 ರುತ್ತಾರೋ ಹಾಗೆಯೇ (ನನಗೆ ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ) ನನ್ನ ಮನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಬಾ. ಬಂದು ದೇವ ಸಮೂಹ
 ವನ್ನು ಕರಿಸು. ಬಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಬರ್ಹಿಷಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸು. ಕೂತುಕೊಂಡ ಪ್ರಿಯರಾದ ದೇವ ಸಮೂಹ
 ವನ್ನು ಯಜಿಸು. (ದೇವತೆಗಳ ಅಹ್ವಾನಾದಿಗಳು ಋತ್ವಿಜರ ಕಾರ್ಯವು. ಇದನ್ನು ನಾನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಲಿ.
 ಎಂದರೆ) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನೀನೇ ಸಮಸ್ತ ಜೀವರಲ್ಲಿದ್ದು ಸರ್ವರಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿರುತ್ತಿಯೋ, ಅದ
 ಕಾರಣ ಋತ್ವಿಜರಲ್ಲಿದ್ದು ಯಜಿಸುವವನು ನೀನೇ. || ೧೭ ||

ಋ || (೩೬೮) ಏತೇನಾಗ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವಾವೃಧಸ್ತ ಶಕ್ತೇ ವಾ ಯತ್ತೇ ಚ
 ಕೃಮಾ ವಿದಾ ವಾ | ಉತ ಪ್ರಕ್ಷೇಷ್ಯಭಿ ವಸ್ಯೋ ಅಸ್ಮಾನ್ ಸಂ ನಃ
 ಸೃಜ ಸುಮತ್ಯಾ ವಾಜವತ್ಯಾ || ೧೮ || ೩೫ || ೩೧ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ = ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ಶಕ್ತೇ = ಶಕ್ತೃನುಸಾರ, ವಿದಾ ವಾ = ಜ್ಞಾನಾನುಸಾರ, ಯತ್ = ಬಾ
 ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೋತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ತೇ = ನಿನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಚಕ್ರಮ = ಮಾಡಿರುತ್ತೇವೋ, ಏತೇನ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ = ಈ
 ವೇದ ವಚನದಿಂದ, ವಾವೃಧಸ್ತ = ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧನಾಗು. (ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತೀಕರಿಸು)
 (ಅಂದರೆ ಶಕ್ತೃನುಸಾರ ಜ್ಞಾನಾನುಸಾರ ಮಾಡಿದ ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ನಮಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗು,

ಉತ್ಸ=ಮತ್ತು, ಅಸ್ಮಾನ್=ನಮ್ಮನ್ನು (ನಮಗೆ) ವಸ್ಯ=ವಸೆ ಆಜ್ಞಾದನೇ ಮಂಗಳವನ್ನು, ಅಭಿಪ್ರಣೇಷಿ=ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಿ. (ಅಂದರೆ) ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು, ವಾಜವತ್ಯಾ=ಅನ್ನವುಳ್ಳ, ಸಮಸ್ತ ಭೋಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮತ್ಯಾ= ಒಳ್ಳೇ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ, ಸಂಸೃಜ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡಿಸು. ಅಥವಾ ಯತ್=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಶಕ್ತೀ ವಾ ವಿಧಾ ವಃ=ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲಾಗಲಿ, ಜ್ಞಾನದಿಂದಲಾಗಲಿ ತೇ=ನಿನ್ನದಾದ, ಕರ್ಮವನ್ನು, ಚಕ್ರಮ=ಮಾಡಿ ಬುತ್ತೀಪೋ, ತತ್=ಅದಕಾರಣ, ಉತ್ಸ=ಒಳ್ಳೇ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ, ಮಂಗಳವನ್ನು ಅಭಿಪ್ರಣೇಷಿ= (ಪ್ರಪೂರ್ವಕಾತ್ ಲೇಜಾ ಪ್ರಾಪಣೇ) ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡು. || ೧೮ || ೩೫ || ೩೧ ||

ಭಾ : (1) ಸ್ವಪ್ನಶ್ಚಂ ಚ ಪ್ರಾಪ್ನುಹಿ ವೇದವಾಚಾ | (2) ಶಕ್ತ್ಯಾ ಯತ್ತೇ ಚಕ್ರಮ ಜ್ಞಾನತೋ ವಾ (3) ವಸ್ಯೋ ಭದ್ರಂ ಪ್ರಣಯಾಸ್ಮಾನ್ ಸುಮತ್ಯಾ || ಭೋಗೇ ತಯಾ ಸಂಸೃಜ ನಿತ್ಯಮೇವ (4) ಯಸ್ಮಾಚ್ಚಕ್ತ್ಯಾ ಚಕ್ರಮ ತ್ವತ್ಸಕರ್ಮ || ೧೮ || ೩೫ || ೧೨ ||

ಅ || (1) ವೇದ ವಚನದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವನ್ನೇ ಹೊಂದು. (ಸ್ವಪ್ನಶ್ಚವೆಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತವೇ. ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದು ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. (2) ಶಕ್ತ್ಯನುಸಾರ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಾನುಸಾರ ನಿನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತೀವೋ, (ಅಂದರೆ — ಶಕ್ತ್ಯನುಸಾರವಾಗಿಯೂ ಜ್ಞಾನಾನುಸಾರವಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿದ ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ನಮಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗು.) (ಅಥವಾ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶಕ್ತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸದೆ ಮಾಡಿರುತ್ತೀವೋ ಅದಕಾರಣ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗು.) (3) ಮತ್ತು ನಮ್ಮನ್ನು ಮಂಗಳವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡು. ಅಂದರೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಸಮಸ್ತ ಭೋಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಳ್ಳೇ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಸು (4) (ಮೊದಲು ಶಕ್ತೀತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷಯಕವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿಯಿದೆ. ಈಗ ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೂ ನಿನ್ನ ವಿಷಯಕವಾದ ಒಳ್ಳೇ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತೀವೋ ಅದಕಾರಣ ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡು. || ೧೮ || ೩೫ || ೧೨ ||

ಅವ || ೧೫ || ಮುಕ್ಯಗಳು. ೩ ವರ್ಗಗಳು. ಇಂದ್ರ ದೇವತಾಕವು. ತ್ರಿಷ್ವಪ್ ಭಂದಸ್ವಪು. ೩೫ನೇ ಸೂಕ್ತವು.

ಯ || (೩೬೯) ಇಂದ್ರಸ್ಯ ನು ವೀರ್ಯಾಣಿ ಪ್ರವೋಚಂ ಯಾನಿ ಚಕಾರ ಪ್ರಥಮಾನಿ ನಜ್ರೀ | ಅಹನ್ನಹಿಮಸ್ತಸಸ್ತತರ್ಧ ಪ್ರವಕ್ಷಣಾ ಅಭಿನತ್ಪರ್ವತಾನಾಂ || ೧೯ ||

ಅ || ನು=ಈಗಲೇ (ನಾನು) ಇಂದ್ರಸ್ಯ= ದೇವೇಂದ್ರನ, ಅಥವಾ ವಾಸುದೇವನ, ವೀರ್ಯಾಣಿ=ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ವಜ್ರೀ=ಈ ಇಂದ್ರನು, ಯಾನಿ ಪ್ರಥಮಾನಿ=ಯಾವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ, ಚಕಾರ=ಮಾಡಿರುವನೋ, ಅಂತಹ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರವೋಚಂ=ಹೇಳಿರುವೆನು. (ನಿನ್ನ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಅನಂತಗಳಾದುದಾಗ್ಯೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಆ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ.) (ಇಂದ್ರೋವಜ್ರೀ ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ) ಅಹಂ=ಅನಿಮಾಕ ದೈತ್ಯ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಅಹನ್=ಸಂಹರಿಸಿದನು. (ವಾಸುದೇವ ಪರವಾಗಿ ಅದರೆ) ಶ್ರೀ ಹರಿಯು

ಇಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಆಹಿ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು. ಅಥವಾ ಅಹಿಂ=(ಹೀ ಕೃತೌ ನಿಶ್ಚಯೇ
ಖ್ಯಾತೌ, ಹೀತಿ ನಿಶ್ಚಯ ವಾಚೇ ಸ್ಯಾತ್ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ) ನಿಶ್ಚಯ ವೀರೋಧಿಯಾದ ಭಕ್ತರ
ಸಂಶಯವನ್ನೂ, ಅಹನ್=(ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶದಿಂದ) ವಿನಾಶಗೊಳಿಸಿದನು. ಮತ್ತು ಅನು ಅಪಃ=ಜಲಾನು
ಸಾರವಾಗಿ ತತರ್ಧ=(ತರ್ದಹಂಸಾಯಾಂ) (ಮಾರ್ಗವನ್ನೂ) ಹಿಂಸಿಸಿದನು. (ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಿಂಸೆಯೆಂದರೆ ಖನ
ನವೇ.) (ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲಿ ಜಲವಿದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅಗಿದನು.) (ನಿರಪರಾಧಿಯಾದ ಅಹಿಯನ್ನು
ಸಂಹರಿಸಿದುದು ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ? ಅದಕ್ಕೂ ಜಲಮಾರ್ಗ ಖನನಕ್ಕೂ ಏನು ಸಂಬಂಧವು? ಇಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ
ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ 2ನೇ ಪಾದದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) (ಆಹಿ
ನಾಮಕ ದೈತ್ಯನು ಲೋಕೋಪದ್ರವಕ್ಕಾಗಿ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ನದೀದ್ವಾರಗಳನ್ನು ತಡೆದು ಮೇಘಗಳ ಮೂಲಕ
ಬಂದ ಮಳೆಯ ನೀರನ್ನು ಅಂತರಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ತಡೆದು ನಿಂತು ಬಿಟ್ಟನು. ಇಂದ್ರನು ಆ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ
ನದೀದ್ವಾರಗಳನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕಾಗಿ ಜಲಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅಗಿದನು.) (ವಾಸುದೇವ ಪರವಾಗಿ ಆದರೆ)
ವಾಸುದೇವನಾದರೂ, ಅನು ಅಪಃ=ಭಕ್ತರು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಿಮಿತ್ತೀಕರಿಸಿ, ತತರ್ಧ=(ಭಕ್ತರ
ದ್ವಾರದ ಜ್ಞಾನದ ವಿಘ್ನಗಳನ್ನು) ಹಿಂಸಿಸಿದನು. ಮತ್ತು, ಇಂದ್ರನು, ಪರ್ವತಾನಾಂ=ಪರ್ವತಗಳ ವಕ್ಷಣಾಃ
(ವಹ ಪ್ರಾಪಣೀ) ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರ ಅಭಿನತ್=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಛೇದಿಸಿದನು. ವಾಸುದೇವನಾದರೂ, ಪರ್ವತಾನಾಂ=
ಜನ್ಮಾಖ್ಯ ಪರ್ವವುಳ್ಳ, ಜೀವರ, ವಕ್ಷಣಾಃ=(ವಚಪಂಥಾಷಣೀ) ದುರ್ವಚನಗಳನ್ನೂ, ಪ್ರ ಅಭಿನತ್-ಭಕ್ತ
ರಿಗೆ ಸುಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆ ಸುಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದನು. || ೧ ||

ಭಾ || (1) ಇಂದ್ರಸ್ಯ ನಾ ವಾಸುದೇವಸ್ಯ ವೀರ್ಯಾಣ್ಯಾ ಚಕ್ಷೇದ್ಯಹಂ ಯಾದಿ ಮುಖ್ಯಾನ್
ಚಕ್ರೇ | (2) ಅಹಿಂ ದೈತ್ಯಂ ಸಂಶಯಂ ವಾ ಜಘಾಪ ಜಲಾನುಸಾರೀಣ ಚಪಾನ
ಮಾರ್ಗಂ || (3) ತತರ್ಧ ವಿಘ್ನಾನ್ ಕರ್ಮಣಾಂ ನ್ಯಾನುಸಾರಾದ್ವಹನಾಪ್ತಕ್ವಾ
ವಕ್ಷಣಾ ದುರ್ವಚಾಂಸಿ | ಜೀವಾನಾಂ ಚೇದ್ದಕ್ಷಣಾ ಜನ್ಮಪರ್ವತಾಂ ಬಿಭೇದ್ಯವ
ಸುಯುಕ್ತಿಭಿಶ್ಚಾಃ || ೧ ||

ಅ || (1) ಇಂದ್ರನು ಯಾವ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಧಾನಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವನೋ, ಅಂತಹ, ಇಂದ್ರನು
ಅಥವಾ ವಾಸುದೇವನ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ನಾನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. (2) (ಆಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಇಂದ್ರನು
ಅಹಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು. ವಾಸುದೇವನಾದರೂ ಭಕ್ತರ ಸಂಶಯವನ್ನು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ವಿನಾಶ
ಗೊಳಿಸಿದನು. ಜಲವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅಗಿದನು. (ಅಂದರೆ ಜಲವಿದ್ವಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅಗಿದನು.)
(3) ಭಕ್ತರು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಭಕ್ತರ ಜ್ಞಾನದ ವಿಘ್ನಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದನು. ಇಂದ್ರನು
ಪರ್ವತಗಳ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಛೇದಿಸಿದನು. (ವಕ್ಷಣಾ ಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) (ವಹ ಪ್ರಾಪಣೀ ಎನ್ನುವುದ
ರಿಂದ ಕರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸನ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ಶಬ್ದಸ್ವಭಾವವು.) ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ರೆಕ್ಕೆಗಳು
ವಕ್ಷಣಾಃ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. (ವಾಸುದೇವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಜನ್ಮಾಖ್ಯ ಪರ್ವ(ಗ್ರಂಥಿ
ವುಳ್ಳ ಜೀವರನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಮಾಡಿದರೆ ಆಗ ಆ ಜೀವರ ದುರ್ವಚನಗಳು ವಕ್ಷಣಾಃ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ
ದುರ್ವಚನಗಳನ್ನು ಸುಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೇ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯು ನಿರಾಕರಿಸಿದನು.

ವಿ || ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳಾದ ಜನ್ಮಗಳೆಂಬ ಪರ್ವ (ಗ್ರಂಥಿ)ಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಜೀವರು ಪರ್ವತಗಳೆ
ನಿಸುತ್ತಾರೆ ಅಂತಹ ಕುವಾದಿಗಳಾದ ಜೀವರ ದುಷ್ಟವಚನಗಳನ್ನು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸುಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಆ ಸುಯು
ಕ್ತಿಗಳಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದನು. || ೧ ||

ಯು || (೩೭೦) ಅಹನ್ನಹಿಂ ಪರ್ವತೇ ಶಿಶ್ರಿಯಾಣಂ ತ್ವಷ್ಟಾಸ್ತೈ ವಜ್ರಂ
ಸ್ವರ್ಯಂ ತತಕ್ಷ | ನಾತ್ರಾ ಇವ ಧೇನವಃ ಸ್ಯಂದಮಾನಾ ಅಂಜಃ
ಸಮುದ್ರಮವಜಗ್ಮುರಾಪಃ || ೨ ||

ಅ || (ಇಂದ್ರಃ=ಇಂದ್ರನು) ಪರ್ವತೇ=ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ, ಶಿಶ್ರಿಯಾಣಂ=ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ, ಅಹಿಂ=ಅಹಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯನನ್ನು, ಅಹನ್=ಸಂಹರಿಸಿದನು. (ಈಶ್ವರನಾದರೂ) ಪರ್ವತೇ=ಜನ್ಮವೆಂಬ ಪರ್ವದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಭಕ್ತರಾದ ಜೀವರ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ, ಶಿಶ್ರಿಯಾಣಂ=ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ, ಅಹಿಂ=ಸಂಹಯವನ್ನು, ಅಹನ್=ಪರಿಹರಿಸಿದನು. ತ್ವಷ್ಟಾ=ದೇವವರ್ಧಕಿಯು, ಅಸ್ತೈ=ಇಂದ್ರನಿಗಾಗಿ, ಸ್ವರ್ಯಂ=(ಸ್ವ್ಯ) ಶಬ್ದೋಪತಾಪಯೋಃ) ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ವಜ್ರಂ=ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು, ತತಕ್ಷ=ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. (ಈಶ್ವರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆದರೂ) ತ್ವಷ್ಟಾ=(ತ್ವಿಷ ದೀಪ್ತೌ) ಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ವಿರಿಂಚನು. ಅಸ್ತೈ=ಭಗವದ್ವಿಷಯದಲ್ಲಿ. ಸ್ವರ್ಯಂ=ಶಬ್ದ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಅಂದರೆ ವೇದಜನ್ಯವಾದ, ವಜ್ರಂ=ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯ ವಜ್ರವನ್ನು ತತಕ್ಷ=(ಭಕ್ತರಿಗಾಗಿ) ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. (ಅಹಿ ನಾಮಕ ದೈತ್ಯನು ಸಂಹೃತನಾಗೋಣ ಎನಾಯಿತೆಂದರೆ) ಆಪಃ=ನದಿಗಳು (ಇಂದ್ರನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತಗಳಾಗಿ) ಸ್ಯಂದಮಾನಾಃ=ಹರಿಯುತ್ತಾ, ವಾಸ್ರಾ ಇವ ಧೇನವಃ=ಆತಿ ಚಿಕ್ಕಕರು ಉಳ್ಳ ಸುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಮೊಲೆ ಹಾಲುಳ್ಳ ಗೋವುಗಳು ಶಿಶುಗಳನ್ನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಅಂಜಃ=ವೇಗದಿಂದ, ಸಮುದ್ರಂ=ಸಮುದ್ರವನ್ನು, ಅವಜಗ್ಮುಃ=ಹೊಂದಿದವು. ಅಥವಾ (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪರವಾದ ಅರ್ಥವು) ಶ್ರೀ ಹರಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತಗಳಾದ) ಆಪಃ=ಕ್ರಿಯೆಗಳು, ಸ್ಯಂದಮಾನಾಃ=ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಇವವುಗಳಾಗಿ, ವಾಸ್ರಾ ಇವಧೇನವಃ=ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥ.) ಸಮುದ್ರಂ=ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು, ಅವಜಗ್ಮುಃ=ಹೊಂದುತ್ತವೆ. (ಅಂದರೆ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾದ ಮೇಲೆ ಭಕ್ತರು ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ.) || ೨ ||

ಭಾ || ತ್ವಷ್ಟಾ ಶ್ರೇತಜ್ಞಾ ವವಜ್ರಂ ವಿರಿಂಚಿಸ್ತತಕ್ಷೈ ತದ್ವಿಷಯಂ ತ್ವಿಡಾತ್ಮಾ | ಸ್ವರ್ಯಂ ವಜ್ರಂ ನಿಶಿತಂ ಶಬ್ದಜಂ ನಾ ಶಿತುವತ್ಸಾ ಗಾವ ಇವೈತದೀರಿತಾಃ | ಅಂಜಸ್ಸಮುದ್ರಂ ಜಗ್ಮುರಾಪಃ ಕ್ರಿಯಾ ವಾ ಸಮುದ್ರಿಕ್ತಂ ದೇವಮೇನಂ ಪ್ರಜಂತಿ || ೨ ||

ಅ || (ಪ್ರಥಮ ವಾದಾರ್ಥವು ಸ್ವಪ್ನವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ೨ನೇ ಪಾಠವನ್ನು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿಷಯಕ ವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನು ಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವರೂಪನೋ, ಆದ ಕಾರಣ ಚತುರ್ಮುಖನು ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವಾದ, ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯ ವಜ್ರವನ್ನು ಭಕ್ತರಿಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. ಏತತ್ತು ಯಾವ ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ ಅಹಿ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವನೋ ಅಂತಹುದು ವಜ್ರಾಯುಧವು. (ಏತತ್ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಂದ್ರನಲ್ಲಿ (ಇಂದ್ರ ಪರವಾಗಿ) ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳ ಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಯ್ತು. (ಹೇಗೆಂದರೆ ದೇವವರ್ಧಕಿಯು ಇಂದ್ರನಿಗಾಗಿ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. ಎಂದು) (೩) (ಸ್ವರ್ಯಂ ಎನ್ನುವುದು ವಜ್ರಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವು. ಅದನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಂದ್ರಾಯುಧದಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಸ್ವರ್ಯಂ ಕಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಂದರೆ ಹರಿತವಾದ ವಜ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. (ಶಕ್ತಗಳು ಕಾಯಿಸಿದರೆ ಹರಿತಗಳಾಗಿ: ತ್ವವೇ) ಚತುರ್ಮುಖನು ಭಗವದ್ವಿಷಯಲ್ಲಿ ವೇದ ಜನ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯ ವಜ್ರವನ್ನು (ಭಕ್ತರಿಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದನು.) (ಉತ್ತರಾರ್ಧವನ್ನು ಇಂದ್ರನಲ್ಲಿಯೂ, ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುನಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) (ಅಹಿ ದೈತ್ಯನು ಸಂಹೃತನಾಗೋಣ ಈ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತಗಳಾದ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುವುಗಳಾಗಿ ಚಿಕ್ಕ ಕರು ಉಳ್ಳ. ಸುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಮೊಲೆ ಹಾಲು ಉಳ್ಳ ಗೋವುಗಳು ಶಿಶುಗಳನ್ನು

ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಿಲ್ಲದೇನೇ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರಿದುವು. ಅಥವಾ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತಗಲಾದ ಶ್ರೀಯುಗಲು ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಿಲ್ಲದ ವ್ಯಾಪಾರವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗೋಣ. ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ || ೩ ||

ಖು || (೩೭೦) ವೃಷಾಯನಾಣೋಽವೃಣೇತ ಸೋಮಂ ತ್ರಿಕದ್ರುಕೇಷ್ವಪಿ
ಬತ್ಸುತಸ್ಯ | ಆ ಸಾಯಕಂ ಮುಘವಾಽದತ್ತ ವಜ್ರಮಹನ್ನೇನಂ
ಪ್ರಥಮಜಾಮುಹೀನಾಂ || ೩ ||

ಅ || (ಇಂದ್ರನು) ವೃಷಾಯಮಾಣಃ=ವೃಷಭದಂತೆ ಆಚರಿಸುವನಾಗಿ, (ಅಂದರೆ ತೃಪೆಯಿರುವ ಎತ್ತು ಹೇಗೆ ನೀರನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತದೋ ಹಾಗೆಯೇ) ಸೋಮಂ=ಸೋಮವನ್ನು, ಅವೃಣೇತ=ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. (ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿ) ತ್ರಿಕದ್ರುಕೇಷು=(ತ್ರಿ=ಮೂರು ಸವನಗಳಲ್ಲಿ ೯=ಸುಖವು. ದ್ರುತಂ=ವ್ರಾತವಾಯ್ತು ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ತ್ರಿಕದ್ರುಕ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ)ವ್ರಾತಃ ಸವನಮಾಧ್ಯಂಸವನ, ಸಾಯಂ ಸವನ ಎಂಬ ಮೂರು ಸವನಗಳಲ್ಲಿ ಸುತಸ್ಯ=ಸೋಮವನ್ನು ಅಪಿಬತ್=ಕುಡಿದನು. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪರವಾದುದು) ತ್ರಿಕದ್ರುಕೇಷು=ಬುದ್ಧಾದಿ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸುತಸ್ಯ=ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅಪಿಬತ್=ಕುಡಿದನು. (ಅಂದರೆ ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ಮೂರು ಸ್ಥಾನ ಉಲ್ಲರತಕ್ಕ ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕುಡಿದನು. (ಅಂದರೆ ಭಗವದ್ವಿಷಯಕಧ್ಯಾನದಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟ ನಾದನು.) ಮುಘವಾ=ಧನಾದಿಗಳುಳ್ಳ ಇಂದ್ರನು, ಸಾಯಕಂ=(ಮೋ ಅಂತಕರ್ಮದ, ಯತ್. ಕೃಣಾ ಧಾತು ವಿಗೆ ಡಪ್ರತ್ಯಯವು)ದೈತ್ಯರ ನಾಶವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ವಜ್ರಂ=ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಅಥವಾ ಸಾಯಕಂ=ಅವಿದ್ಯಾ ದಿಗಳಿಗೆ ನಾಶವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ವಜ್ರಂ=ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯ ವಜ್ರವನ್ನು, ಆ ಅದತ್ತ=ಜೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. (ಅದರಿಂದ)ಅಹೀನಾಂ=ಅಹಿನ್ನಾಮಕರಾದ ದೈತ್ಯರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಜಾಂ=ಮುಖ್ಯನಾದ, ಏನಂ=ಆ ಅನಾಮಕ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಅಹನ್=ಸಂಹರಿಸಿದನು. (ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯು)ಸಾಯಕಂ=ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ವಜ್ರಂ=ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಆ ಅದತ್ತ=(ಭಕ್ತರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ) ಹುಟ್ಟಿಸಿದನು. (ಅದರಿಂದ) ಅಹೀನಾಂ=(ಹಿಗತಾ ತತಃ ನೌ ಸಮಾಸವು) ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಗಳಾದ ಪಾಪಾದಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಜಾಂ=ಮುಖ್ಯನಾದ, ಏನಂ=ಈ ಸಂಶಯವನ್ನು ಅಹನ್=ಪರಿಹರಿಸಿದನು. || ೩ ||

ಭಾ || (೧) ವನೇ ಸೋಮಂ ತೃಪಿತೋ ಯದ್ವದೇವ ವೃಷಾಽಪಿಬತ್ಸವನೇಷು ತ್ರಿಪು ಸ್ಯ ||
(೨) ಸವನಾಣಾಂ ಕದ್ರುಕತ್ತಂ ದ್ರುತಂ ಯತ್ಕಮತ್ರ ಸೋಮೋ ಧ್ಯಾನಯೋಗೇ
ಮನೋ ನಾ || (೩) ಸಾಯಂಕರಂ ಲಯಕೃಜ್ಞಾನಮೇವ ಸಮಾದದೇ ಸಂಶಯ
ವಿಾಶವದ್ಭಾ || ೩ ||

ಅ || (೧) ತೃಪೆಯಿರುವ ಎತ್ತು ನೀರನ್ನು ಹೇಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಇಂದ್ರನು ೩ ಸವನಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. (೨) (ಸವನಗಳಲ್ಲಿ ಕದ್ರುಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ನಿವೇಚನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಯಾನ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಸವನಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖವು ವ್ರಾತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದಕಾರಣ ಸವನಗಳಿಗೆ ಕದ್ರುಕ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವು. (ಕಂ=ಸುಖವು, ದ್ರುತಂ=ದ್ರುತಂ=ವ್ರಾತವಾಯ್ತು, ಅತ್ರ=ಇಲ್ಲಿ. ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಧ್ಯಾನ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಸೋಮವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ೩ ಆಧಾರಗಳು ತ್ರಿಕದ್ರುಕವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಇರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ

ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಹುಟ್ಟುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಇರುತ್ತದೆ. ಗೋಲಕರೂಪ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮನಸ್ಸು ಹಿರುತ್ತದೆ. ಅದಕಾರಣ ಸೋಮನಾಮಕ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶರೀರ ಇಂದ್ರಿಯ ಹೃದಯ ಇವು ಮೂರು ಆಧಾರಗಳು.) (೨) (ಸಾಯಕ ಎನ್ನುವುದು ವಜ್ರದ ಹೆಸರು. ಅದಕಾರಣ ಪುನರುಕ್ತಿ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ದೈತ್ಯರನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನೂ, ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಹಾಗೆಯೇ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಭಕ್ತರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಸಿದನು. (ಎವಂಚ ಸ್ವರಿದ್ಧ ವಜ್ರಾಯುಧವು ದೈತ್ಯರನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದು. ಜ್ಞಾನವಾದರೂ ಅವಿದ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದು.) (ಎಷ್ಟು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಎನಂ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸಂ ಶಯವನ್ನು (ಎಂದರ್ಥವು.) (ವ್ಯಷಾಯವಾಣಿ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಂತೆ ಆಚರಿಸುವವನಾಗಿ (ಇಂದ್ರನು ಸೋಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು.) || ೩ ||

ಖ || (೩೭೨) ಯದಿಂದ್ರಾಹನ್ ಪ್ರಥಮಜಾಮುಹೀನಾಮಾನ್ಯಾಯಿನಾಮ
ವಿನಾಃ ಪ್ರೋತಮಾಯಾಃ | ಅತ್ಸೂರ್ಯಂ ಜನಯನ್ ದ್ಯಾಮಂ
ಷಾಸಂ ತಾದೀತ್ನಾ ಶತ್ರುಂ ನ ಕಿಲಾ ವಿವಿತ್ಸೇ || ೪ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ=ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ, (ನೀನು) ಯತ್=ಯಾವ ಕಾರಣ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಅಹಿನಾಂ=ಅಹಿ ನಾಮಕ ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ, ಪ್ರಥಮಜಾಂ=ಮುಖ್ಯನಾದ, ಏನಂ=ಈ ಅಹಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಅಹನ್=ಸಂಹರಿಸಿರುತ್ತೀಯೋ, ಆತ್=ಆ ಕಾರಣ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಮಾಯಿನಾಂ=ಕಪಟವುಳ್ಳ ಇತರ ದೈತ್ಯರ, ಮಾಯಾ ಉತ ವ್ಯಾಪ ರೂಪಗಳಾದ ಮತ್ತು ಕಪಟ ರೂಪಗಳಾದ ಮಾಯೆಗಳನ್ನು, ಪ್ರ ಅಮಿನಾಂ= (ಮೀತಾ ಹಿಂಸಾಯಂ) ನಾಶ ಗೊಳಿಸಿದಿ. ಮತ್ತು ಆತ್=ಅದರಿಂದಲೇ (ನೀನು) ಸೂರ್ಯಂ ಧ್ಯಾಂ ಉಪಸಂಚ=ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಜನ ಯನ್=ಹುಟ್ಟಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ. (ಅಂದರೆ ಸೂರ್ಯ ಸ್ವರ್ಗ ದಿನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ. ಎವಂಚ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಹಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯನು ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ತಡೆದಿರುವನು. ಆ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಕೊಂದ ಶಿರುಗಿ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿರುವನು.) (ಅದಾಗ್ಯೂ ಅಹಿ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದುದ ರಿಂದಲೇ ಮಾಯಾ ವಿನಾಶವು ಹೇಗೆಂದರೆ ಇತರ ದೈತ್ಯರು ಈಗಿನನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಆತನಿ ಗೇನೇ ಮುಖ್ಯತ್ವವು. ಮುಖ್ಯತ್ವವು ಹೇಗೆಂದರೆ ತಾದೀತ್ನಾ=ಅಪ್ಪು ಬಲವುಳ್ಳ ಅಹಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯನಿಗೆ ಸಮಾನ ಬಲವುಳ್ಳ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಶತ್ರುಂ=ಶತ್ರುವನ್ನು, ನ ವಿವಿತ್ಸೇ ಕಿಲ=ವಿದ್ಯಲ್ ಲಾಭೇ) ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ ವಷ್ಟೆ. (ಈಶ್ವರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅದರೂ) ಇಂದ್ರ=ಎಲೋ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ, ಯತ್ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಅಹಿನಾಂ ಜ್ಞಾನ ವಿರೋಧಿಗಳಾದ ವಾಪಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರಥಮಜಾಂ=ಮುಖ್ಯವಾದ, ಭಕ್ತರ ಸಂಶಯವನ್ನು (ನೀನು) ಅಹನ್= ನಾಶಗೊಳಿಸಿರುತ್ತಿ. ಆತ್=ಆ ಕಾರಣ, ಮಾಯಿನಾಂ=ಮಾಯಾವಾದಿಗಳ, ಮಾಯಾ ಉತ=ಕುಟಿಲೋಕ್ತಿ ಗಳನ್ನು, (ಸಂಶಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ತಮ್ಮ ಜನರಿಂದ ಮಾಯಾವಾದಿಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿ) (ಪ್ರ ಅಮಿನಾಂ=ನಾಶಗೊಳಿಸಿರುತ್ತಿ. ಆತ್=ಅದ ಕಾರಣ, ಸೂರ್ಯಂ=ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದ ಆಚಾರ್ಯ ರನ್ನು ತತ್ಸಂಬದ್ಧವಾದ, ದ್ಯಾಂ=ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಉಪಸಂಚ=ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಕೂಡ, ಜನಯನ್=ಭಕ್ತರಿಗೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಿ. (ಅಂದರೆ ಆಚಾರ್ಯರ ಉಪದೇಶದಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನ ಮೋಕ್ಷಗಳು ಲಭಿಸುವವು.) || ೪ ||

ಭಾ || (೧) ಅಹನ್ನೇನಂ ಪ್ರಥಮಂ ಮಾಯಿನಾಂ ಚ ವ್ಯನಾಶಯೋ ವ್ಯಾಜರೂಪಾಶ್ಚ
ಮಾಯಾಃ | (೨) ತತಃ ಸೂರ್ಯದ್ಯುಜನಾದೇಶ್ಚ ಕರ್ತಾ ತ್ವಮೇವ ತವದ್ವಲ

ತೋ ನ ಶತ್ರುಂ || ಲಭಸೇ (೩) ಮಾಯಾವಾದಿನಾಂ ವ್ಯಾಘ್ರ ಮಾಯಾ ವ್ಯಸಾಕಯಃ
ಸ್ವಜನ್ಯೈಶ್ಚ ಯೇನ || ೪ ||

ಅ || (೧) (ಇಂದ್ರನೇ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಹಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ) ಮುಖ್ಯನಾದ ಈ ಅಹಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಸಂಹರಿಸುತ್ತಿಯೋ ಆ ಕಾರಣ ಕಪಟವುಳ್ಳ ಇತರ ದೈತ್ಯರ ವ್ಯಾಜರೂಪಗಳಾದ ಮತ್ತು ಕಪಟ ರೂಪಗಳಾದ ಮಾಯೆಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತಿ. (೨) ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಸೂರ್ಯ ಸ್ವರ್ಗ ದಿನಾದಿಗಳಿಗೂ ಉತ್ಪಾದಕನಾಗಿರುತ್ತಿ. (ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ಅಹಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯನಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಆತನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಫಲನ: ಆ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ.) ಅಷ್ಟು ಬಲವುಳ್ಳ ಅಂದರೆ ಅಹಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯನ ಸಮಾನ ಬಲವುಳ್ಳ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಶತ್ರುವನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಂದಲೇ ಇಲ್ಲ. (೩) (ಪರಮೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಲೇಶತಃ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಅಥವಾ (ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ಜ್ಞಾನ ವಿರೋಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಭಕ್ತರ ಸಂಶಯವನ್ನು ನೀನು ವಿನಾಶ ಗೊಳಿಸಿರುತ್ತಿಯೋ, (ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾದ ಶತ್ರು ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ) ಆದಕಾರಣ ವಿರುದ್ಧವಾದಿಗಳ ಕುಟಿಲೋಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಂಶಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವ ಸ್ವಜನರಿಂದ ಮಾಯಾವಾದಿಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿ ವಿನಾಶಗೊಳಿಸಿರುತ್ತಿ.

|| ೪ ||

ಯ || (೩೭೩) ಅಹಸ್ತ್ವತ್ರಂ ವೃತ್ತತರಂ ವ್ಯಂಶಮಿಂದ್ರೋ ವಜ್ರೇಣ
ಮಹತಾ ವಧೇನ | ಸ್ಕಂಧಾಂಸೀನ ಕುಲಿಶೇನಾ ವಿವೃಕ್ಷಾಂಹಿಃ
ಶಯತ ಉಪಪೃಕ್ವೈಧಿವ್ಯಾಃ || ೫ || ೩೬ H

ಅ || ಇಂದ್ರಃ=ಇಂದ್ರನು, ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಮಹತಾ=ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ವಧೇನ=ಸಂಹಾರ ಸಾಧನವಾದ, ವಜ್ರೇಣ=ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ, ವೃತ್ತಂ=ವೃತ್ತನೆಂಬ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಅಥವಾ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು, ವೃತ್ತತರಂ=ವೃತ್ತದೈತ್ಯನಿಂತಲೂ ಅಧಿಕನಾದ ವೃತ್ತತರನಾಮಕ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಅಥವಾ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನವನ್ನು, ವ್ಯಂಶಂ= (ವಿಪೂರ್ವಾತ್ ಅಮಗತ್ಯಾದೌ, ಸಪ್ರತ್ಯಯಃ ವಿರುದ್ಧ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಕಃ) ನಷ್ಟವಾದ ಭುಜಶಿರಸ್ಸಿನ ಸಂಧಿಯುಳ್ಳ ವನಸ್ಸಾಗಿ (ಅಂದರೆ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಭೇದಿಸಿ) ತಹನ್=ಸಂಹರಿಸಿದನು. ವೃತ್ತಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಿದನು. ಹೀಗೆಯೇ ವೃತ್ತ ದೈತ್ಯನನ್ನೂ, ವೃತ್ತತರ ನಾಮಕ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಅಹಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯನನ್ನು, ಹೀಗೆ ಈ ಮೂವರನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಸಂಹರಿಸಿದನು. ಆದಕಾರಣ, ವಿವೃಕ್ಷಾಂ= (ವಿಪೂರ್ವಾತ್ ಓವ್ರಶ್ಚ ಭೇದನೇ ಇತ್ಯಸ್ಮಾತ್ ಕೃತ್ಯತ್ಯಯಃ) ವಿಕೇಷತಃ ಭಿನ್ನಗಳಾದ, ಸ್ಕಂಧಾಂಸೀನ= (ಸ್ಕಂದಿರ್ಗತಿ ಶೋಷಣಯೋಃ, ಅಸ್ಮಿ ಪ್ರತ್ಯಯ. ದಕಾರಕ್ಕೆ ಧಕಾರ.) ಮರದ ಗೆಲ್ಲುಗಳು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಕುಲಿಶೇನ=ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ, (ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನರಾದ) ಅಹಿ ವೃತ್ತ ವೃತ್ತತರರು, ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ ಉಪಪೃಕ್ವ= (ಪೃಚ್ಛಿ ಸಂವರ್ತೇ) ಪೃಥಿವೀ ಸಂವರ್ತವುಳ್ಳವರಾಗಿ, ಶಯತೇ=(ಶೀಘ್ರ ಸ್ವಪ್ನೇ) ಮಲಗಿದರು. (ಅಂದರೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದರು.) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪರವಾದ ಅರ್ಥವು.) ಕುಲಿಶೇನ=ಕುಲಂ ಅಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿ ಕುಲೀ) ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯು. (ತನ್ನ ಕುಲಕ್ಕೆ ಸುಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯು ಕುಲೀ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.) (ಕುಲಿನಃ ಶಂ=ಸುಖವು ಯಸ್ಯಾದೃವತಿ) ಕುಲಿಶೇನ=ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸ್ವಾಹುಃ=ಜ್ಞಾನ ವಿರೋಧಿಗಳಾದ ಪಾಪ ಇಜ್ಞಾನ ಸಂಶಯ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಗಳು, ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ ಉಪಪೃಕ್ವ= ಬುದ್ಧಿ ಸಂಬಂಧಗಳು. ಬುದ್ಧಿ ಯಲ್ಲಿರುವವುಗಳು, ವಿವೃಕ್ಷಾಂ=ಜಿನ್ನಾಗಿ ಭಿನ್ನಗಳಾದ ಸ್ಕಂಧಾಂಸೀನ=ಮರದ ಗೆಲ್ಲುಗಳಂತೆ ಶಯತೇ=ಮಲಗುತ್ತವೆ.(ಅಂದರೆ ನಷ್ಟ ಗಳಾದುವು.)

|| ೫ ||

ಭಾ || (೧) ಅಹಂ ವೃತ್ತಂ ವ್ಯಂಸಮತೋಧಿಕಂ ಚ (೨) ತನೋಮಿಧ್ಯಾಪ್ರತ್ಯಯಾ
ವ್ಯಂಸನಾದ್ವಾ | (೩) ಸ್ವಂಧಾಸ್ತರೋರ್ಯಾದ್ವದಧೋ ನಿವೃತ್ತ್ಯಾ ಅಹಿಶ್ಚ ವಜ್ರೇಣ
(೪) ಕಾಲಸ್ಯ ಶಂಕೃತೇ || ವಿದ್ಯಾಸಾಮ್ನಾ ಕಾಲಶೋ (೫) ಬುದ್ಧಿರೇವ ಪೃಥಿ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಸಂಶಯ ಸ್ತದ್ಗತೋ ಯತ್ || ಅತಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಉಪಸ್ಪೃಕ್ || ೫ ||

ಅ || (೧) (ಇಂದ್ರನು ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ) ವೃತ್ತನಾಮಕ ದೈತ್ಯನನ್ನೂ, ಈ ವೃತ್ತನಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ
ನಾದ ವೃತ್ತತರ ನಾಮಕ ದೈತ್ಯನನ್ನೂ, ನಷ್ಟವಾದ ಭುಜ ತಿರಸ್ಸಿನ ಸುಧಿಯುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿ (ಅಂದರೆ ಅವರ
ತಿರಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿ) ಸಂಹರಿಸಿದನು. (೨) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ವಿರುದ್ಧ
ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಕವಾದುದರಿಂದ ವ್ಯಂಸ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯಗಳಾದ ಅಜ್ಞಾನ ಮಿಥ್ಯಾ ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು (ತಮಃ=ಅಜ್ಞಾನವು
ವೃತ್ತಶಬ್ದವಾಚ್ಯವು. (ವಿಧ್ಯಾಜ್ಞಾನವು ವೃತ್ತತರಶಬ್ದವಾಚ್ಯವು (ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಾಶಗೊಳಿಸಿದನು.)
(ಹೀಗೆ ವೃತ್ತನನ್ನೂ ವೃತ್ತತರನನ್ನೂ ಅಹಿಯನ್ನೂ ಈ ಮೂವರು ದೈತ್ಯರನ್ನೂ ಇಂದ್ರನು ಸಂಹರಿಸಿದನು.) (೩)
ವಿಶೇಷತಃಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನಗಳಾದ ಮರದ ಗಿಲ್ಲುಗಳು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನರಾದ ಅಹಿ ವೃತ್ತ
ವೃತ್ತತರರೆಂದೈತ್ಯರು (ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದರು. (೪) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಾಲಶವೆಂದರೆ ಯಾವುದು
ಎಂದರೆ)ಯಾವ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆಯುಂಟಾಗಿದೆಯೋ, ವಿದ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆನೇ ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದ
ರಿಂದ ವಿದ್ಯೆಯು ಕಾಲಿತ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ಕಾಲಂ ಅಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿ ಕಾಲೀ, ವಿದ್ಯೆಯುಳ್ಳವನು. ವಿದ್ಯೆ
ಯುಳ್ಳ ವಂಶಕ್ಕೆನೇ ಶಂ=ಸುಖವು, ಯಸ್ಯಾತ್=ಯಾವುದರಿಂದ ಅಗುತ್ತದೋ, ಆ ವಿದ್ಯೆಯು ಕಾಲಿತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.)
(೫) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವೀ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) (ಬುದ್ಧಿಯು ಸಂಶಯ
ವಿಪರ್ಯಮ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಪದಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಪೃಥಿವೀ ಎನಿಸುತ್ತದೆ
ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಂಶಯವು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕುದೋ ಆದ ಕಾರಣ ಸಂಶಯಾದಿಗಳು ಬುದ್ಧಿ ಸಂಬಂಧಗಳು.

ವಿ || (1) ಯದ್ಯಪಿ ಸಂಶಯವೂ ಬುದ್ಧಿಯಾದುದರಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬುವುದು ಕೂಡಲಾರದು.
ಆವಾಗ್ಯೂ ಸಂಶಯಶಬ್ದದಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಡೋಲಾಯನಾನವಾದುದನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬುದ್ಧಿ
ಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂದದ್ದು (2) ಹೀಗೆಯೇ ಅಜ್ಞಾನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಯಥಾರ್ಥ ವಿಷಯ ತತ್ತ್ವಾ
ಭಾವವೂ (ಯಥಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸದಿರುವುದು) ಮಿಥ್ಯಾ ಜ್ಞಾನಶಬ್ದದಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಿಪರೀ
ತಾರ್ಥ ವಿಷಯಕತ್ವವೂ ಗೃಹೀತವಾಗುತ್ತದೆ (ವಿಪರೀತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸುವುದು.) (3) ಅಧ್ಯಾತ್ಮ
ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಾದಿಗಳು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವ ಸಂಶಯಾದಿಗಳು ಬುದ್ಧಿ
ಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೋ ಅವುಗಳು ನಷ್ಟಗಳಾದವು. || ೫ ||

ಯ || (೩೭೪) ಅಯೋದ್ಧೇವ ದುರ್ಮದ ಅಹಿಜುಹ್ವೇ ಮಹಾವೀರಂ ತುವಿ

ಬಾಧಮೃಜೇಷಂ | ನಾಕಾರೀದಸ್ಯ ಸಮೃತಿಂ ವಧಾನಾಂ ಸಂರು ಜಾನ್ತಾಃ

ಒಪಿಷ ಇಂದ್ರಶತ್ರುಃ

|| ೬ ||

ಅ || ಇಂದ್ರಶತ್ರುಃ=ಇಂದ್ರನೇ ಶತ್ರುವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ವೃತ್ತಾಸುರನು, ಅಯೋದ್ಧೇವ=ಪ್ರತಿಭಟನು ಇಲ್ಲ
ದಿರುವವನೆಂತೆ, ದುರ್ಮದಃ=ದರ್ಪದಿಂದ ಉದ್ರಿಕ್ತನಾಗಿ, ಮಹಾವೀರಂ= ವೀರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನನಾದ, ತುವಿಬಾ
ಧಃ=ಬಹಳ, ಮಹಾ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಬಾಧಕನಾದ, ಮುಜೇಷಂ= (ಸೋಮಲತೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿ

ರಸವನ್ನು ತೆಗೆದ ಮೇಲೆ ನೀರಸವಾದುದು ತ್ವಕಟಿಯ ಒಳಗಿರುವುದು ಗರ್ಭಕಾಷ್ಠ ರೂಪವಾದುದು ಅಂಶವು ಯಾವುದು ಅವಶಿಷ್ಟವಾಗುವುದೋ ಅದು ಋಜೀಷವೆಂದೂ ವಲ್ಗವೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ಋಜೀಷದಲ್ಲಿ ರಸ ಬಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಕಾಷ್ಠರೂಪವಾಗಿ ದೃಢವಾಗಿದೆ. ಇಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಋಜೀಷ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯು ಆದ್ದು ಹೇಗೆ ದೃಢವಾಗುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ದಂಢ್ಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ) ಋಜೀಷವೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳದೇವೇಂದ್ರನನ್ನು (ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ) ಆಜುಹ್ನೇ ಹಿ (ಹೈ ಇ ಸ್ವಧ್ಯಾಯಾಂ ಶಬ್ದೇಚ್) ಕರೆದನಂತೆ. ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುವೇ ಶತ್ರುವಾಗಿ ಉಳ್ಳ, ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿಲ್ಲದಿರುವವನಂತೆ ಮದ ಭರಿತನಾದ ಪ್ರಬಲನಾದ ಆಜ್ಞಾನ ರೂಪನಾದ ವೃತ್ತಾ ಸುರನು ಮಹಾವೀರತನ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಕರೆದನು (ಆಜ್ಞಾನ ಮಾಡಿದ ವೃತ್ತಾ ಸುರನು) ಅಸ್ಯ ಈ ದೇವೇಂದ್ರನ ವರ್ಧನಾಂ ಪ್ರಹಾರಗಳ ಸಮ್ಯಂ (ಮಿ ಗತೌ) ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಸಹಿತಾರ್ಥದಾಟಿಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ ದೇವೇಂದ್ರನು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ವಂಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ (ಸಹಿಸುವುದರಲ್ಲಿ) ರಕ್ತ ನಾಗಲಿಲ್ಲ.) (ಪ್ರಹಾರದಿಂದ ಪೀಡಿತನಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರುವ) ಇಂದ್ರ ಶತ್ರುಃ ಇಂದ್ರನೇ ಘಾತಕನಾಗಿರುವ (ಅಂದರೆ ಇಂದ್ರನಿಂದ ವಧ್ಯನಾದ) ವೃತ್ತಾಸುರನು, ರುಜಾನಾಃ ರುಜೋಭಂಗೇ (ರೋಗಯುಕ್ತರಾದ ದುರ್ಬಲ ರಾದ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು, ಸಂಪೀರ್ಣಃ (ಪಿಷ ಸಂಚಾರ್ನನೇ) ಚೂರ್ಣೀಕರಿಸಿದನು. ಅಥವಾ ಶ್ರೀಹರಿ ಯಿಂದ ಭಕ್ತರ ದೈಶಿಯಿಂದ ನಿರಾಕೃತವಾದ ಆಜ್ಞಾನವು. (ಅಂದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಆಜ್ಞಾನವನ್ನು ಎಲ್ಲದ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಭಕ್ತರಿಂದ ನಿರಾಕೃತವಾದ ಆಜ್ಞಾನವು) ರುಜಾನಾಃ ಸಂಸಾರ ರೋಗದಿಂದ ಘೂಡಿರುವ ಸಂಸಾರರಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು, ಸಂ ಪಿಷೇಃಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಾಧಿಸಿತು. || ೬ ||

ಘಾ || (1) ಯಸ್ಯ ಯೋದ್ಧಾ ನಾಯೋದ್ಧಾಸೌ ತದ್ವದೇವೇಂದ್ರ ಶತ್ರುಃ | ದಪೋಃ ದ್ರಿಕ್ಲೋ ಜ್ಞಾತ್ವಯಾಮಾಸ ಶಕ್ರಂ ವಿಷ್ಣುಂ ವ್ಯಾಜ್ಞಾನಂ ವೀರತಮಂ ರಿಪೋಣಾಂ || ಮಹೋಚ್ಚಾನಾಂ ಬಾಧಕಂ ದಾಢ್ಯದೇಶೋರ್ಬಾಜೇಷಾಬ್ಯಂ (೨) ನಾಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರ್ವಧಾನಾಂ | ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿಮಜ್ಞಾನಮಥಾಪಿ ವೃತ್ತಃ ಶಕ್ರಸ್ಯ ವಾರೀಶಂ ಪಿಷಿಪೇ ಪ್ರಜಾಶ್ಚ | ರುಜಾಯುಕ್ತಾಃ ಮಾನುಷೀರ್ನಾ ಸ್ತುತಿಗ್ಧಾಃ (೩) ಇಂದ್ರಃ ಶತ್ರುರ್ಯಸ್ಯ ಸ ಹೀಂದ್ರಶತ್ರುಃ | ಪುಂಸೋಃ ಪೂರ್ವಸ್ಮಿನ್ ಸ್ವರಿತಂತೇ ಸಮಾಸೋ ಬದುರ್ವೀಹಿರ್ಹೀತಿ ಸೂತ್ರಂ ಪುರಾಣಂ || ೬ ||

೨ || (೧) ಯಾರಿಗೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸು ಇಷ್ಟವೋ ಅವನಂತೆ ಇಂದ್ರನೇ ಶತ್ರುವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ವೃತ್ತಾಸುರನು ದರ್ಶದಿಂದ ಉದ್ರಿಕ್ತನಾಗಿ, ಪ್ರಧಾನ ವೀರನೂ, ಮಹಾಬಲಿಷ್ಠರಾದ ರಿಪುಗಳಿಗೆ ಬಾಧಕನೂ, ದಾಢ್ಯ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಋಜೀಷ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನೂ ಆದ ದೇವೇಂದ್ರನನ್ನು (ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ) ಕರೆದನು. ಅಥವಾ ಆಜ್ಞಾನವು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಕರೆಯಿತು. (೨) (ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆದ ವೃತ್ತಾಸುರನು) ಈ ದೇವೇಂದ್ರನ ಪ್ರಹಾರಗಳ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ದಾಟಿಲ್ಲ. (ದೇವೇಂದ್ರನು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ತನಾಗಲಿಲ್ಲ.) ಅಥವಾ ಆಜ್ಞಾನವು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಹಾರಗಳ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ದಾಟಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪ್ರಹಾರದಿಂದ ಪೀಡಿತನಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ವೃತ್ತನು ರೋಗ ಯುಕ್ತರಾದ ದುರ್ಬಲರಾದ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣೀಕರಿಸಿದನು. ಅಥವಾ ಆಜ್ಞಾನವು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸಿತು. (೩) ಇಂದ್ರ ಶತ್ರು ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಒದ್ದಾಡುವ ಸಮಾಸವೋ ಶತ್ರುರುಷ ಸಮಾಸವೋ ಎನ್ನುವ ಸಂಶಯವನ್ನು, ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರ ಎವ ಶತ್ರುಃ ಯಸ್ಯ ಇಂದ್ರನೇ ಯಾವ ವೃತ್ತಾಸುರನಿಗೆ ಶತ್ರುವು ನಾಶಕನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ ಆತನೇ ಇಂದ್ರ ಶತ್ರು ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಎಂದು ಒಪ್ಪುವಿಹಿ ಸಮಾಸವೇ. ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಶತ್ರುಃ ಇಂದ್ರಶತ್ರುಃ ಎಂದು ಶತ್ರುರುಷ ಸಮಾಸವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವೃತ್ತಾಸುರನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಶತ್ರುವು (ಘಾತಕನು) ಅಲ್ಲವಷ್ಟೇ. ಮತ್ತು ಇಂದ್ರನೇ

ವೃತ್ತಾಸುರನಿಗೆ ಭಾತಕನು ಎಂದು ಬಹುವ್ರೀಹಿಯನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಿ ಶಬ್ದ ದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದರು.) (ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳಾದ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಮಾಸ ಮಾಡುವಾಗ) ಸಮಸ್ಯಮಾನಗಳಾದ ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳಾದ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದವು ಸ್ವರಿತಾಂತವಾಗುವಾಗ ಆ ಸಮಾಸವು ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಎಂಬುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದು ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸೂತ್ರವಿದೆ. ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟ.

೧ || ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಕೂಡಬಹುದಾದುದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪದವು ಸ್ವರಿತಾಂ ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದೆಂದರೆ ಮಂತ್ರೋ ಹೀನಃ ಸ್ವರತೋ ವರ್ಣತೋ ವಾ ಮಿಥ್ಯಾಪ್ರಯುಕ್ತೋ ನ ತದರ್ಥಮಾಹ | ಸ ವಾಗ್ವಜ್ರೋಃ ಯಜಮಾನಂ ಹಿನ ಸ್ತ್ರಿಯಥೇಂದ್ರಶತ್ರುಃ ಸ್ವಂತೋಃಪರಾಧಾತ್ || ಎಂಬ ಶಿಕ್ಷಾ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಪದಗಳು ಸ್ವರ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ, ಎಂಬುದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಸ್ವಾಹೇಂದ್ರಶತ್ರುವರ್ಧಸ್ವ ಎಂಬಲ್ಲದ್ದು ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದವು ಹೇಗೆ ಸ್ವರಸಂಖ್ಯೆ ಅಪರಾಧದ್ದೆಂಬುದಿ ದ ಶ್ವಶ್ವೃವಿಗೆ ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಅಂತೋದಾತ್ತತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪೂರ್ವ ಪದಾಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಿತೋಚ್ಚಾರಣ ರೂಪವಾದ ದೋಷವೆಂಬುದು ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಅರ್ಥವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದ ರಿಂದ ಇಂದ್ರನೇ ವೃತ್ತನಿಗೆ ಶತ್ರುವು ಎಂಬ ಅರ್ಥವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. (೨) ಮತ್ತೆ ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾ ಪೂರ್ವಪದಂ ಎಂದು ಪಾಣಿನಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪೂರ್ವಪದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಸ್ವರವನ್ನು ಉಪ ಲಕ್ಷಣಯಾ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ಉಕ್ತವಾಯ್ತು. ಏವಂಚ ಎಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಸ್ವರವಿದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಎಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವು || ೬ ||

ಋ || (೩೭೫) ಅಪಾದಹಸ್ತೋ ಅಪೃತಸ್ಯದಿಂದ್ರಮಾಸ್ಯ ವಜ್ರಮಧಿ
ಸಾನೌ ಜಘಾಣ | ವೃಷ್ಣೇವದ್ರಿಃ ಪ್ರತಿಮಾನಂ ಬುಭೂಷನ್
ಪುರುತ್ರಾ ವೃತ್ತೋ ಅಶಯದ್ವೃತ್ತಃ || ೭ ||

೨ || ಅಪಾತ್=ವಾದವಿಲ್ಲದಿರುವ, ಅಹಸ್ತಃ=ಹಸ್ತವಿಲ್ಲದಿರುವ, (ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪಾದ ಬಾಹುಗಳುಳ್ಳ ವನಾದಾಗ್ಯೂ) ವೃತ್ತಾಸುರನು (ಕೇವಲ ದೇಹದಿಂದ) ಇಂದ್ರನನ್ನು, ಅಪರನ್ಯತ್=ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿಯೇ ಮಾಡಿರುವನು. (ಆಗ ಆ ಇಂದ್ರನು) ಅಸ್ಯ=ಆ ವೃತ್ತಾಸುರನ, ಸಾನೌ=(ಅಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರ್ವ ತದ ಶೃಂಗದಂತೆ ಇರುವ) ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಕಂಠ ದೇಶದಲ್ಲಿ, ವಜ್ರಂ=ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಅಥಿ ಆ ಜಘಾಣ= ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟನು. (ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವು ಅಪಾತ್ ಅಹಸ್ತಃ=ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸಾಧನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಾದ ಹಸ್ತ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯಗಳಾದ ತರ್ಜಾನುಗಳಿಂದ ರಹಿತವಾದ, ವೃತ್ತಃ=ಅಜ್ಞಾನವು ಇಂದ್ರಂ= ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಅಪೃತಸ್ಯತ್=ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿತು. ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಅಸ್ಯ=ಅಜ್ಞಾನದ, ಸಾನೌ=ಶೃಂಗದಂತೆ ಅತಿ ಗುರುವಾದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ, ವಜ್ರಂ=ಜ್ಞಾನವನ್ನು, ಅಧ್ಯಾಹಗಾಮು=ವೃಷ್ಟಿಸಿದನು, (ಅಂದರೆ—ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಟಿನ್ನಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕ ವಜ್ರದಿಂದ ಹೊಡೆದನು. (ಪರಿಹರಿಸಿದನು.) (ಇಂತಹ ವೃತ್ತನು) ವೃಷ್ಣಃ=ಅಭಿವ್ಯವನ್ನು ಸುರಿಸುವ ಇಂದ್ರನಿಗೆ, ಅಥವಾ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ, ಪ್ರತಿಮಾನಂ=ಪ್ರತಿ ರೂಪನು, ಶತ್ರುವು, ಬುಭೂಷನ್=ಆಗಲಿಚ್ಛಿಸುವವನಾಗಿ, ವದ್ರಿಃ=ವಧಕ್ಕೇ (ಸಂಹಾರಕ್ಕೆ) ಯೋಗ್ಯನು ಆದನು.

ಅಥವಾ ರೂಢಿಯಿಂದ ನೀಚನಾದ ವೃತ್ತಾಸುರನು ಅಜ್ಞಾನವೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನು. ಆಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಪುರುಷಾ-
ಬಹು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ, ವ್ಯಕ್ತಃ=ನಿರಸ್ತನಾಗಿ, ಅಶಮತ್=ಬಿದ್ದಿರುವನು. || ೭ ||

ಭಾ || (1) ಸಂಘಿನ್ನಪಾದಾಪುರೋಂದ್ರಮೇವ ಯಾಯೋಧ ವೃಜ್ರಂ ವ್ಯಸೃಜತ್ ತಸ್ಯ |
ಗಿರೇಃ ಸಾನುಶ್ರುತೀವೇ ಕಂಠವೇಶೀ. (2) ತರ್ಕಾಂಗಮಾಭ್ಯಾಂ ರಹಿತಂ ತನೋ ನಾ||
(3) ಸಂಯುಧ್ಯಮಾನಂ ಮಾನವಶ್ರೇಣಿ ವಿಷ್ಣುರ್ಜಘಾತ (4) ವಧಿವರ್ಧಯೇ
ಗೈರ್ಯಥ ನೀಚಃ | ಈಶಸ್ಯ ಶತ್ರುರ್ಭವಿತುಂ ಸ ಇಚ್ಛತ್ ವೈಸ್ಮೋಶಯದ್ವಯಾ
ಧೇಶೇನ ತೇನ || ೭ ||

ಅ || (1) ವೃತ್ತಾಸುರನು ಜಿನ್ನಾಗಿ ಕೈದಿಬಲ್ಲಟ್ಟಿ ಸಾರ ಬಾಕುಗಳುಳ್ಳವನಾದಾಗ್ಯೂ ಇಂದ್ರನೊಡನೆ
ಯುದ್ಧಮಾಡಿಯೇ ಮಾಡಿರುವನು. ಆಗ ಆ ಇಂದ್ರನು ಆ ವೃತ್ತಾಸುರನ ಪರ್ಮತದ ಶೃಂಗದಂತಿರುವ ಆತ್ಮಂತ
ಸ್ಥೂಲವಾದ ಕಂಠಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು (ದಿಂಸ) ಹೊಡೆದನು. (2) ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವು ತರ್ಕ
ಅಂಗಮಗಳಿಂದ ವಿಹಿತವಾದ ಅಜ್ಞಾನವು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಕುಗುರು ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿತು. (ತರ್ಕ ಅಂಗಮಗಳು
ಜ್ಞಾನ ಮಾರ್ಗದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿರುವುದು ಪಾದಪತ್ರಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯವು.) (3) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜಿನ್ನಾಗಿ
ಯುದ್ಧ ಮಾಡತಕ್ಕ (ಸಂಬಂಧವಾದ) ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯ ನದ್ರದಿಂದ ಸಂಹರಿಸಿದನು. (ಸಂಹರಿಸಿದನು.)
(4) ಇಂತಹ ವೃತ್ತಾಸುರನು ಸರ್ವಭೀಷ್ಮದಾಯಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಶತ್ರುನಾಗಿ ಆಗಲಿಟ್ಟಿರುವವನಾಗಿ ವಧಿಃ=
ಸಂಹಾರ ಯೋಗ್ಯನಾದನು. ಅಥವಾ ನೀಚನಾದ ವೃತ್ತಾಸುರನು ಅಜ್ಞಾನವೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನು. ಸರ್ವ
ಸ್ಯಾಮಿಯಾದ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಬಹು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಸ್ತನಾಗಿ ಬಿದ್ದು ಬಿಟ್ಟನು. || ೭ ||

ಋ || (೩೭೬) ನದಂ ನ ಭಿನ್ನಮುಮಯಾ ಶಮಾನಂ ಮನೋರುಹಾಣಾ
ಅತಿಯಂತಾಪಃ | ಯಾಶ್ಚಿದ್ವ್ಯಕ್ತೋ ಮಹಿನಾ ಪರ್ಯತಿಷ್ಠ
ತ್ವಾಸಾಮಹೀಪತ್ನತಃ ಶೀರ್ವಭೂವ || ೮ ||

ಅ || (ನದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಜಲಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದಾಗಿ ಇರತಕ್ಕ.) ಅಮುಯಾ=ಮೇಲಿನ ಮುಕ್ತಿನಲ್ಲಿ
ದೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕ ತನ್ನ ತಾಯಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡೇ ದೇವೇಂದ್ರನಿಂದ ಸಂಹೃತನಾದ, ಶಯಾನಂ=ಬಿದ್ದಿರುವ
ವೃತ್ತಾಸುರನನ್ನು ಭಿನ್ನಂ ನದಂ=ಭಿನ್ನವಾದ ನದದ ತೀರವನ್ನೆಂಬಂತೆ, ಅತಿ=ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿಯೇ. ಅಪಃ=
ಜಲಗಳು, ಮನೋರುಹಾಣಾ=ಮನಸ್ಸಿಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲು (ವೇಗದಿಂದ) ಸ್ಥಲಗಳನ್ನು ಏರುವವುಗಳಾಗಿ,
ಯಂತಿ=ಹೋಗುತ್ತವೆ. (ಆ ಜಲಗಳು ಯಾವವೆಂದರೆ) ವೃತ್ತಃ=ವೃತ್ತಾಸುರನು (ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ) ಯಾಶ್ಚಿತ್=
ಯಾವ ಜಲಗಳನ್ನು ಮಹಿನಾ=ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ (ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಪುತ್ರನಿಗಿಂತ ಪೂರ್ವಸ್ಥಾನ
ವಲ್ಲ) ಸರ್ವಾತಿಷ್ಠತಃ=ಸುತ್ತಲೂ ತಡೆದು ನಿಂತಿರುವನು. ಮತ್ತೂ (ತಪ್ಪುತಃ=ವೃತ್ತಾಸುರನ ಮಗನಾದ)
ಅತಿಶ್ವ=ಅಹಿಯೂ ಕೂಡ, ತಾನಾಂ=ಯಾವ ಆ ಈ ಜಲಗಳು (ಗಮನವನ್ನು ವೃತ್ತಾಸುರನಂತೆ ತಡೆಯುತ್ತಾ)
ಪತ್ನತಃ ಶೀರ್ವಭೂವ=ತಂದೆಯ ಪಾದದಲಿಯಿಂದ ಅನಂತರದಲ್ಲಿಯೇ ಮಲಗುವವನು ಆದನು. (ಪಾದ
ತಟ್ಟಿದೆಯಿಂದ ಪಂಚವಿಧ ವಿಭಕ್ತಿಯ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತವಿಧ ಬಹುವಚನವು. ಪಾದಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಪದ್ವತ್
ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಪತ್ ಅದೇಕವು, ಆದರಿಂದ ತಪ್ಪುತ್ಯಯವು. ಸಪ್ತವಿಧ ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಲೋಪವಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತೂ ಬಹುವಚನವು. ಭಾಂದವನು. ಅದುವೇ ಉಪಪದವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಶೀಘ್ರಾಕುಮಿಗೆ ಕ್ಷಮೆ ಪ್ರತ್ಯಯವು.) (ಅಂದರೆ ವೃತ್ತಾಸುರನು ನದಿಗಳ ದ್ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆ ಇಟ್ಟು ನೀರು ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಿಡುವವನಾಗಿ ಗಮನ ನನ್ನ ಕಡೆದನು. ಆಹಿ ಎಂಬ ಶೈತ್ಯನಾದಾಗಲಿ ವೃತ್ತಾಸುರನನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ದಾಟಿಕೊಂಡು ಜಲಗಳು ಹೋಗುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿದು ವೃತ್ತಾಸುರನ ಪಾದದ ಕೆಳಗೆ ಮಲಗಿಕೊಂಡು ತಡೆದನು.) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವಾದರೂ) ಶುಭಗಳಾದ ಜ್ಞಾನಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ನಾಶವಾಗಬಲ್ಲದ್ದು (ಶಯಾನಂ) ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹಿಡಿಸದಿರುವ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ, ಅಪಃ=ಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದ ಶುಭಗಳು ವೇಗದಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಏರುತ್ತಾ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಯಾವ ಶುಭಗಳಾದ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಅಜ್ಞಾನವಿರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿನ ಅಜ್ಞಾನವು ತಡೆದಿರುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಶಯವು ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕರದಲ್ಲಿಯೇ ಆಯ್ದೋ ಏಕಂ ಚ ವ್ಯಕ್ತಃ=ಅಜ್ಞಾನವು ತತ್ಪ್ರತ್ಯಃ=ಸಂಶಯವು. ಸಂಶಯವು ಅಜ್ಞಾನ ಬಂದ ಮೇಲೆಯೇ ಹುಟ್ಟುಪಕ್ಕಾದಾಮವರಿಂದ ಸತ್ಪ್ರಕೃತಿಃ ಶೀಃ=ಎನ್ನುವುದು ಅನಂತರ್ಯಮಾತ್ರಾರ್ಥವು. || ೮ ||

ಭಾ || (೧) ಅಪಾಂ ರೋದ್ಧಾರಂ ಮುಯಾ ಸ್ವಸೂತ್ರಾ ಸಹೈವ ಶಕ್ರೇಣ ಹತು ಶಯಾ ನಂ | ಭಿನ್ನಂ ನದಂ ಯದ್ಭವತೀತ್ಯ ಚಾಪೂಃ ಮನಃಪೂರ್ವಂ ಚಾರುಹಾಸಾಃ ಪ್ರಯಾಂತಿ || (೨) ವೃತ್ತೇಶೋ ಯೋ ಪೂರ್ಣಂ ಸ್ವಮಹಿಮ್ನಾ ಪರೀತ್ಯ ಪುರಾತಿ (೩) ಸ್ವತತ್ಪ್ರಶೋಹಿರ್ದ್ವಾರಾಗಾ | ಸತ್ಪ್ರಕೃತಿಃ ತೀಃ ಪಾದಶೋನಂತರಂ ತು ಶೇತಾಸ್ತ ಭವತ್ಪ್ರದೇನಾಭಿರುಭವತ್ || (೪) ತಮಃ ಪುತ್ರಃ ಸಂಶಯೋ ವ್ಯಾಭಿರುಂಧನಿ ಶುಭಾನ್ವಾಪ್ತೇ ನಿಹತಃ ಸೋಽಪಿ ತೇನ || ೮ ||

ಅ || (೧) (ಎನ್ನುವುದು ಕೂಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಪಾಂ ರೋದ್ಧಾರಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು) ನದೀ ಜಲಗಳು ಇತರಕ್ಕೆ ಹೋಗದಂತೆ ಅವುಗಳನ್ನು ತಡೆದಿರುವ ಮೇಲಿನ ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಲ್ಲದಕ್ಕಿಂತ ತನ್ನ ತಾಯಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಯೇ ದೇವೇಂದ್ರನಿಂದ ಸಂಪದಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟು ಬಿದ್ದಿರುವ ವೃತ್ತಾಸುರನನ್ನು ಭಿನ್ನವಾದ ನದದ ಕೀರವನ್ನೆಂಬಂತೆ ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿಯೇ (ದಾಟಿಯೇ) ಜಲಗಳು ಮನಸ್ಸಿಗಿಂತಲೂ ವೇಗದಿಂದ ಸ್ಥಲಗಳನ್ನು ಏರುವವುಗಳಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. (೨) ಆ ಜಲಗಳು ಸಂತಪುಗಳೆಂದರೆ) ವೃತ್ತಾಸುರನು ಪೂರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಜಲಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಪುತ್ರನಿಗಿಂತ ಪೂರ್ವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲೂ ತಡೆದು ನಿಂತಿರುವನು. (೩) ಮತ್ತು ವೃತ್ತಾಸುರನ ಮಗನಾದ ಅಹಿಮಾಮಹ ಶೈತ್ಯನೂ ಮಾವ ಜಲಗಳ ಗಮನವನ್ನು ವೃತ್ತಾಸುರನಂತೆ ಕಡಿಮೆತ್ತಾ ತಂದೆಮಾಡದ ಆದಿಪುತ್ರಿಯೇ ಮುಗಿದವನು. (೪) ವ್ಯಕ್ತಃ = ತಮಃ=ಅಜ್ಞಾನವು. ಪುತ್ರಃ=ವೃತ್ತನ ಮಗನಾದ ಅಹಿಮಾ ಸಂಶಯವು. ಅದು ಶುಭಗಳನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತಾ ಇದೆ. ಅದೂ ಕೂಡ ಭಕ್ತರ ಶರೀರದಲ್ಲಿನ ಶಕ್ತಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಸಂಪ್ರಸವಾಯ್ತು. || ೮ ||

ಯಾ || (೩೭೭) ನೀಚಾರಂಭದ ಅಭವದ್ವೈತ್ಯಪುತ್ರೇಂದ್ರೋ ಅಸ್ಯ ಅವ ವರ್ಧರ್ಷಭಾರ || ಏತತ್ರಂ ಸೂರಧರಃಪುತ್ರ ಅಸೀದ್ವಾನುಃ ಶಯೇ ಸಹವತ್ಸನ ಧೇನುಃ || ೯ ||

ಅ || (ಯಾವ) ವೃತ್ತ ಪುತ್ರಾ=ವೃತ್ತನು ಮಗನಾಗಿ ಉಳ್ಳ (ವೃತ್ತನ ತಾಯಿಯಾದ) ದಾನು=ದನು ದೇವಿಯು, ನೀಚಾವಯಾ: ಅಭವತ್=(ವಯ ಬಂಧನೇ) ನೀಚ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ (ವಯತಿ ಬಧಾತಿತಿ) ಬಂಧಿಸುವವಳು ಆದಳೋ, (ಆದರೆ ನೀಚ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಆಹಿಗಿಂತಲೂ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಈ ದನುವು ಜಲಗ ಒಂಧನವನ್ನು ಮಾಡಿದಳೋ)(ನೀರುಹೋಗದಿದ್ದಂತೆ ಮಾಡಿರುವಳೋ)ಅಸ್ಯಾಃ=ಈ ದನುವಿನ,ವಧಃ=ಸಂಹಾರವನ್ನು ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರನು=ಅವಃ=ಕೆಳಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಆದರೆ ವೃತ್ತನನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಬಧಾರ=ಹೃದಯ ಹರಣೇ) ಮಾಡಿದನು. (ಪ್ರಥಮತಃ ದನುವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು? ಎಂದರೆ) ಸೂಃ=(ಸೂತ ಇತಿ ಸೂಃ(ಷೂಣ ಪ್ರಾಣಿ ಪ್ರಸವೇ) ತಾಯಿಯಾದ ದನುವು. (ಮಗನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಉತ್ತರಾ ಆಸೀನ್=ಮಗನ ಮೇಲೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಪುತ್ರಃ=ಮಗನಾದರೂ, ಅಧರಃ ಆಸೀತ್. ಕಳಗೆ ಇದ್ದನು. (ಆದ ಕಾರಣ ಇಂದ್ರನು ಮೇಲೆ ಇರತಕ್ಕ ಆ ದನುವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿಯೇ ಕೆಳಗೆ ಇರತಕ್ಕ ಈ ವೃತ್ತನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು. ಆ ಮೇಲೆ) ದಾನು=ದನುವು ಸಹವತ್ಸಾ ಧೇನು ನರ್=ಧೇನುವಿನಂತೆ ಸಪುತ್ರಳಾಗಿ ಶಯೇ=ಬಿದ್ದಳು. (ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ರೂಪವಾದ ಆರ್ಥವು) ವೃತ್ತ ಪುತ್ರಾ=ಯಾವ ಆಜ್ಞಾನಾದಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ, ದಾನುಃ=(ದೋಷವ ಖಂಡನೇ ಖಂಡ್ಯತ್ವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಭೇದಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ (ದನು ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ) ಪ್ರಾತಿಸ್ಥಿಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯು, ನೀಚಾವಯಾಃ=ಆಜ್ಞಾಜನರನ್ನು ಬಂಧಿಸುವುದಾಗಿ, ಅಭವತ್=ಆಯಿತೋ, ಪ್ರಕೃತಿ ವಧವನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿ ಆ ಮೇಲೆ ಆಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದನು. ಕಾರಣವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾತಿಶಯದಿಂದ ಉತ್ತರತ್ವವಿದೆ. ಆಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಂತಹ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ತರಾಧರತ್ವವಿದೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದ್ದು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

|| ೯ ||

ಭಾ || (೧) ನೀಚಸ್ಥಾನೇ ಬಂಧನಂ ಯಾಸಿ ಚಾಪಾಂ ಕರೋತಿ ದಾನುವೈತ್ರಮಾಣ ದನುಸ್ಸಾ || (೨) ವೃತ್ತೋಹ್ಯಭೂದ್ದನುಜಃ ಕಶ್ಯಪಾಚ್ಚ ಪಾಪಾತ್ಪ್ರಾಸೌ ವೈಷ್ಣವಸ್ತೃಷ್ಣಜಾತಃ || (೩) ವೃತ್ರಃ ಪುತೇತ್ಯಸ್ಯಾ ಇತಿ ಸಾ ವೃಕ್ತಪುತ್ರಾ ವಧಂ ಲಭ್ಯ ಆಹರತಸ್ತವಮಿಂದ್ರಃ || (೪) ಪ್ರಕೃತೀರ್ನಾ ವೃತ್ರಮಾತಾ ತಮೋ ಹಿ ತಾಂ ಅಭೂತಾಂ ಜಘಾನೇತಿತಾ ನಾ | (೫) ಪ್ರಾತಿಸ್ಥಿಕೇ ಪ್ರಕೃತಿಯಕ್ತಮಚ್ಛ ದೋಷಾ ಶ್ಚಾನೇ ಪುಂಸ್ತೃತೋ ಯುಕ್ತಮೇತತ್ || (೬) ಸುತಾವನಾರ್ಥಮುಪೇಕ್ಷಾ ಬಭೂವ ಸುತಸ್ಯ ಮಾತಾ ತಾಂ ಘೇತ್ಯಾಮುಮೇವ | ಜಘಾನೇಂದ್ರಃ || (೭) ಕಾರಣ ಸ್ಯಾಪಿ (ಸ್ಯೈವ) ನಾಶಾತ್ಕಾರ್ಯೋತ್ತಾನಂ ವಾರಯಾಮಾಸ ವಿಷ್ಣುಃ || (೮) ಸ್ಯಾದೇವ ಪೂರ್ವಂ ಕಾರ್ಯಣಾಶೋ ಹ್ಯಥಾಪಿ ಏಃ ಶೇಷನಾಶಃ ಕಾರಣಸ್ಯೈವ ನಾಶಾತ್ || (೯) ಏವಂ ಭಕ್ತಾನನುಜಗ್ರಾಹ ದೇವೋ ನಾರಾಯಣಃ ಪಾರಯನ್ ಸಂಸ್ಕರೇತ್ || (೧೦) ಉತ್ತರತ್ವಂ ಪ್ರಕೃತೇಃ ಶಕ್ತಿಕಃ ಸ್ಯಾತ್ || ೯ ||

ಅ || (೧) ಯಾವ ಆ ವೃತ್ತನ ತಾಯಿಯಾದ ದನು ದೇವಿಯು ನೀಚ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಆಹಿಗಿಂತಲೂ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಜಲಗ ಒಂಧನವನ್ನು ಮಾಡಿರುವಳೋ, (೨) (ಹಾಗಾದರೆ) ದನುವು ಕಶ್ಯಪನ ಹೆಂಡತಿಯು. ವೃತ್ತನು ಕಶ್ಯಪನ ಪುತ್ರನಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ತೃಪ್ತೃವಿನ ಪುತ್ರನು. ಆದಕಾರಣ ದನುವು ವೃತ್ತನ ತಾಯಿಯು ದೇಗೆ ಎಂದರೆ) ವೃತ್ರ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವರು ಇಬ್ಬರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬನು ಕಶ್ಯಪ ಮನೆಯಿಂದ ದನುವಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದನು. (ವೃತ್ತನು ದನುವಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನೆಂದಾದರೆ ದಾನವನಾಗಿ ಬೇಕಾಗುವನು. ದಿವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನಾಗಿದ್ದರೆ)

ದರಿಂದ ದೈತ್ಯನಾಗದೆ ಹೋಗದೇಕಾಗುವನು ಎಂದರೆ ದೈತ್ಯದಾನವರಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ತಮಃ ಪ್ರಕೃತಿಕೃತ್ಯವು ಸಮಾನವು. ಆದ ಕಾರಣ ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ದಾನವರೆಂದೂ ದಾನವರಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯರೆಂದೂ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರವು.) ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ತೃಪ್ತ್ಯವಿನ್ನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು (ಆದಕಾರಣ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ.) ಇಬ್ಬರನ್ನು ಏಕೆ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಎಂದರೆ ಈ ದನು ಪುತ್ರನು ಪಾಪಿಷ್ಠನಾಗಿ ಶ್ರುತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ದೀರ್ಘಂ ತಮಃ ಆಶಯದಿಂದ್ರತಕ್ರೂಃ ಎಂದು. ತೃಪ್ತ್ಯವುತ್ರನು, ವೈಷ್ಣವನು. ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನೆಂದು ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (೩) ಆದಾಗ್ಯೂ ವ್ಯಕ್ತಪುತ್ರಾ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ವೃತ್ತ ಮಾತಾ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಹೇಗೆ? ಪುತ್ರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸುತ ಎಂದು ಅರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದ ಮಾತಾ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಹೇಗೆಂದರೆ, ಈ ದನುವಿಗೆ ವೃತ್ತನು ಮಗನು. ಆದಕಾರಣ ಆ ದನುವು ವೃತ್ತಪುತ್ರಾ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಆ ದನುವಿನ ಸಂಹಾರವನ್ನು ಇಂದ್ರನು ವೃತ್ತನನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಮಾಡಿದ್ದನು. (೪) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತನ ಮಾತೆಯನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ವೃತ್ತನ ತಾಯಿಯು. (ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಯು ವೃತ್ತನ ತಾಯಿಯು. ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಅವಳಿಂದ ಅಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟಿತು. ಆ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಂಹರಿಸಿದನು. (ಬಿಡಿಸಿದನು.) (ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾ ಊತಾ ವಾ ಎಂದು ವಾ ಶಬ್ದಗಳು ಎರಡು ಏತಕ್ಕಿಂದ್ರ) ನೀಚಾವಯಾ ಅಭವದ್ವೃತ್ತಪುತ್ರಾ ಎಂಬುವುದು ದೇವಿ ವಾಕ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪರವೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂತೆ ವಾ ಶಬ್ದವು. (ಇಂದ್ರೋ ಜಸ್ಯಾ ಎಂಬುವ ಏನೇ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಏನೇ ವಾ ಶಬ್ದವು.) (೫) (ಹಾಗಾದರೆ — ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಅಜ್ಞಾನವೂ ಸಂಶಯ ಮೊದಲಾದ ಇತರಮೋಷಗಳೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ನಾಶ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ, ಎಂದಾದರೆ ಈಗ ಸಂಸಾರ ದರ್ಶನವೇ ಆಯುಕ್ತವಾಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಆದ ಕಾರಣ ಈ ವೇದವಾಕ್ಯವು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ ಎಂದರೆ) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಇದು ಸಂಬಂಧವಾದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಇದು ಪ್ರಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಒಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಇರತಕ್ಕದ್ದು. ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಅಜ್ಞಾನವೂ ಇತರ ಮೋಷಗಳೂ ಪುನಃಹುಟ್ಟುವೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಇದು ಯುಕ್ತವೇ. (ಎಂದರೆ ಅಥಾನೈಃ ಪ್ರಕೃತಿಃ ದುಷ್ಪೇ ನೃಪು ಪ್ರಾತಿಷ್ಠಿಕಂ ಸ್ಥಿತೇಃ ಸ್ವಗುಣಾಚ್ಚಾದಿಕಾ ಶ್ವೇಕಾ ಪರಮಾಚ್ಚಾದಿಕಾ ಪರಾಃ ಸ್ವಗುಣಾಚ್ಚಾದಿಕಾಂ ಹತ್ವಾ ಪರಮಾಚ್ಚಾದಿಕಾಂ ಪರಾಃ ವ್ಯಾಘಾಟ್ಯ ನೋಕ್ಷಪದವೀಂ ದದಾತಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ || ಇತಿ || (೬) (ಪ್ರಥಮತಃ ದನು ವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಎನ್ನ ಕಾರಣವು?) ಮಃ = (ಸೂತ ಇತಿ ಮಃ) ತಾಯಿಯಾದ ದನುದೇವಿಯು, ಮಗನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಗನ ಮೇಲೆ ಇರತಕ್ಕ ವಳಾದಳು. (ಮಗನಾದರೂ ಕೆಳಗೆ ಇದ್ದನು.) ಆದಕಾರಣ ಇಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಇರತಕ್ಕ ಆ ದನು ದೇವಿಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿಯೇ ಕೆಳಗೆ ಇರತಕ್ಕ ಈ ವೃತ್ತನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು. (ಆ ಮೇಲೆ ದನು ದೇವಿಯು ಧೇವಿನಂತೆ ಮಗನಿಂದಕೂಡಿಯೇ ಬಿದ್ದು ಬಿಟ್ಟಳು.) (೭) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮತಃ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಏನು ನಿಮಿತ್ತವು ಎಂದರೆ) ಕಾರಣವೇ ನಾಶವಾಗುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೇ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ತಡೆದನು. (ಕಾರ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿ ಲಾಗದಂತೆ ಮಾಡಿದನು.) (೮) (ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರಥಮತಃ ಕಾರ್ಯನಾಶವು ಆಗುವುದೇ ಇಲ್ಲವೇ, ಎಂದರೆ ಆಗಿಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ಮೊದಲು ಕಾರ್ಯನಾಶವು ಆಗಿಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. (ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಪೂರ್ವನಾಶವು ಏತಕ್ಕೆ ಆಯಿತು ಎಂದರೆ) ಆದಾಗ್ಯೂ ಕಾರಣನಾಶವಾದ ಮೇಲೆಯೇ ಸಂಪೂರ್ಣಕಾರ್ಯನಾಶವಾಗುವುದು. (೯) (ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸಂಬಂಧಿಗಳು. ಇವುಗಳು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ನಾಶವಾದಲ್ಪಟ್ಟವು ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯು ಆಗುವುದು. ಆದನ್ನು ನಿವಾರಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಮುಂದಿನ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಹೀಗೆ ನಾರಾಯಣದೇವರು ಭಕ್ತರನ್ನು ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವವರಾಗಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದರು. (೧೦) (ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತರವು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಅಧಿಕವು. (ಕಾಲಾಪೇಕ್ಷೆಯು ಅನಂತರ್ಯವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ನಾಶವಾಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಉತ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿರತಕ್ಕದ್ದು ಅಲ್ಲ.) ದಾನಃ = (ದೇವಿ ಅವಬಂದನೇ) ಪ್ರಕೃತಿಯು.

ಯು || (೩೭೮) ಅತಿಷ್ಠಂತೀನಾಮನಿವೇಶನಾನಾಂ ಕಾಷ್ಠಾನ್ತಾಂ

ಮಧ್ಯೇ ನಿಹಿತಂ ಶರೀರಂ | ವೃತ್ರಸ್ಯ ನಿಣ್ಯಂ ವಿಚರಂತ್ಯಾಪೋ

ದೀರ್ಘಂ ತಮ ಆಶಯಾದಿದ್ರಶತ್ಯುಃ

|| ೧೦ || ೩೭ ||

ಅ || ವೃತ್ರಸ್ಯ = ಮೃತನಾದ ವೃತ್ರನ, ಶರೀರಂ = ಶರೀರವು, ಅತಿಷ್ಠಂತೀನಾಂ = ಪರ್ಯವಸಾನ ವನ್ನು ಹೊಂದದಿರುವ, ಅನಿವೇಶನಾನಾಂ = ಅನಂತಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತರ್ಭಾವವನ್ನುಂಟು ಮಾಡತಕ್ಕ ದಿಲ್ಲದಿರುವ, ಕಾಷ್ಠಾನ್ತಾಂ = ದಿಕ್ಕುಗಳ, ಮಧ್ಯೇ = ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಹಿತಂ = ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. (ತಥಾ ಚ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವು ನಿವೃತ್ತವಾದಾಗ) ಆಶಯ = ಜಲಗಳು, ನಿಣ್ಯಂ = ಅತಿಶಯ ಸುಖದಿಂದಲೇ, (ಅನಾಯಾಸದಿಂದಲೇ) ವಿಚರಂತಿ = ಸಂಚರಿಸಿದವು. ದೀರ್ಘಂತಮು = ರೂಪಾತಾಮಸನಾದ, ಇಂದ್ರಶತ್ಯುಃ = ವೃತ್ರನು, ಆ ಆಶಯತ್ = ಬಿದ್ದನು. ಇಂದ್ರ ಶತ್ರುವಾದ, ದೀರ್ಘಂ ಮಹತ್ವಾದ, ತಮಃ = ಇಷ್ಟಾನವು ಹೀಗೆಯೇ, ಆ ಆಶಯತ್ = ಬಿದ್ದಿತು. ಅಥವಾ, ಮೃತನಾದ ಇಂದ್ರನ ಶತ್ರುವಾದ ವೃತ್ರನು, ದೀರ್ಘಂ = ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವ; ತಮಃ = ಅಂಧಂತಮ ಸ್ವನ್ನು ಆ ಆಶಯತ್ = (ಆತನ ವ್ಯಾಪ್ತಿ) ಹೊಂದಿದನು.

|| ೧೦ || ೩೭ ||

ಭಾ || (೧) ಅನಂತತ್ವಾನ್ನೈವ ತಿಷ್ಠಂತಿ ಕಾಷ್ಠಾಃ | (೨) ಅತಸ್ತಾಸಾಂ ನ ಗೃಹಂ ಕಿಂಚಿದಸ್ತಿ
(೩) ನಿಣ್ಯಂ ಸುಖೇನೈವ ಚರಂತಿ ಚಾಪೇ || (೪) ದೀರ್ಘಂ ತಮೇ ವೃತ್ರಸಂಜ್ಞಂ
ತಪೋ ವಾ ದೀರ್ಘಮಂಧಂ ಪ್ರಾಪ್ತ ವೃತ್ರಃ ಏವ || ೧೦ || ೩೭ ||

ಅ || (೧) ದಿಕ್ಕುಗಳು ಅನಂತಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದೇವದತ್ತನಿಗೆ ದಿಗ್ಭಾವ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಗತಿವೃತ್ತಿಯು ಏಗುವುದಿಲ್ಲ. ದಿಕ್ಕುಗಳು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಪರ್ಯವಸಾನವೇ ಇಲ್ಲ. ತಥಾಚ ದಿಕ್ಕು ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ದೇವದತ್ತನಿಗೆ ದಿಕ್ಕು ಇಲ್ಲದಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಯಾವುದು ಅವ ಸ್ಥಿತಿಯೇ, ಅದರ ಅಭಾವವು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಲಾಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಪರ್ಯವಸಾನವೇ ಇಲ್ಲ ಏರುವ ಕಾರಣ ತಾಃ ನೈವ ತಿಷ್ಠಂತಿ = ಆ ದಿಕ್ಕುಗಳು ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಮ್ಮ. (೨) ದಿಕ್ಕುಗಳು ಅನಂತಗಳಾಗಿ ರುವುದರಿಂದಲೇ ಅವುಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೊಂದು ಮನೆಯೂ ಇಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ ನಿವಿಶಂತೇ ಅಸ್ಥಿನ್ನಿತಿ ನಿವೇಶನಂ = ಮನೆಯು ಅಂತರ್ಭಾವಕವು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಮನೆಯೊಳಗೆ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳು ಸೇರಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಮನೆಯು ಅಂತರ್ಭಾವಕವು. ದಿಕ್ಕುಗಳು ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಒಳಗೆ ಇರತಕ್ಕವುಗಳಲ್ಲ. ದಿಕ್ಕು ಒಂದರ ಒಳಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ ಅನಿವೇಶನಗಳೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. (ಏವಂಚ ಮೃತನಾದ ವೃತ್ರನ ಶರೀರವು ಪರ್ಯವಸಾನ ವನ್ನೂ ಮೂಂದವಿಸುವ ಮತ್ತೂ ಅನಂತಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತರ್ಭಾವಕ (ದಿಕ್ಕನ್ನು ಒಳಗೆ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು) ದಿಲ್ಲದಿರುವ ದಿಕ್ಕುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು (ಸ್ಯಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು), ಏವಂಚ ಅತಿಸ್ಥೂಲವಾದ ವೃತ್ರನ ಶರೀರವು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವ ಅನಂತಗಳಾದ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಕೊಂಡಿದೆ. ಅವೃತ್ತವಾಗಿವೆ. ಅಂತೂ ವೃತ್ರನ ಶರೀರವು ಅತಿಸ್ಥೂಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ಪ್ರಯೋಜನ ವಿಮ್ಬದಿಂದ ಅ ಶರೀರಗಳೂ ಸಾರ್ಥಕ ಗಳು) (೩) (ಏವಂಚ ವೃತ್ರನು ಸುಹೃತನಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವು ನಿವೃತ್ತಿಯಾದ ಮೇಲೆ) ಜಲಗಳು (ನಿಣ್ಯಂ = ನಿ = ಅತಿಶಯಾರ್ಥಕವು. ಣ್ಯಂ = ಣ್ಣೃ ನಿರ್ವೃತಿವಾಚಕಃ ಸ್ವಾರ್ಥೇಷ್ಯಾಃ ಸುಖವು.) ಸುಖದಿಂದಲೇ (ಅನಾಯಾಸದಿಂದಲೇ) ತಮ ಹೋದವು. (೪) (ದೀರ್ಘಂತಮ ಆಶಯಾದಿದ್ರಶತ್ಯು ಎಂಬುವ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ೩ ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) (1) ಸ ವೃತ್ರ ಏವ ದೀರ್ಘಂ ತಮಃ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಮಹಾತಾಮಸ

ನಾದ ಇಂದ್ರಶಕ್ತುವಾದ ವ್ಯಕ್ತಾಪುರನು ಬಿದ್ದನು. (2) ವೃತ್ತಸಂಕ್ಷುಂಭೋವಾ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥವು) ಶ್ರೀಹರಿಯ ಶಕ್ತುಭೂತವಾದ ಮಹತ್ವಾದ ವೃತ್ತ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಅಜ್ಞಾನವೇ ಬಿದ್ದಿತು. (ನಷ್ಟವಾಯ್ತು.) (3) ದೀರ್ಘಮಂಥಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಮೃತನಾದ ಈ ಇಂದ್ರಶಕ್ತುವಾದ ವೃತ್ತಾಪುರನು ಪುನಃ ವೃತ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವ ಅಂಥಂತಮಸ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿದನು || ೧೦ || ೩೭ ||

ಯ || (೩೭) ದಾಸಪತ್ತೀರಹಿಗೋಸಾ ಅತಿಷ್ಠನ್ನಿರುದ್ಧಾ ಆಪಃ

ಪಡೆನೇವ ಗಾವೇ | ಆಪಾಂ ಬಿಲಮುಹಿತಂ ಯದಾಸೀ

ದ್ವೈತ್ರಂ ಜಘನ್ತಾ ಅಪ ತದ್ವವಾರ

|| ೧೧ ||

ಅ || ಗಾವೇ=ಇಂದ್ರನ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಕ್ಲೃಪ್ತಗಳಾದ ಗೋವುಗಳು, ಪಡೆನೇವ=(ಪಡೇ ಎನ್ನುವುದು ದೈತ್ಯರ ಗಣದ ನಾಮಧೇಯವು. ಕ್ರೋಧಶೂದಿ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ. ಆದ ಕಾರಣ) ಪಡೆಗಳ ಗಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಬಲ ನಾಮಕ ದೈತ್ಯನಿಂದ, ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ, ದಾಸ ಪತ್ತೀಃ=ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ದಾಸನಾದ ಮುಣಿನ ಪತ್ತಿಯ ರಾದ, ಆಪಃ=ನದಿಗಳು, ಅಹಿಗೋಪಾಃ=ಅಹಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯನೇ ರಕ್ಷಕನಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು. (ಅಂದರೆ ಅಹಿ ಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ.) (ಕೇವಲ ಅಹಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮತ್ತೆ) ನಿರುದ್ಧಾಃ=ವೃತ್ತ ನಿಂದ ಪಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳಾಗಿಯೂ, ಅತಿಷ್ಠನ್=ಇದ್ದವು. (ಆಗ) ಶಕ್ತಃ=ದೇವೇಂದ್ರನು, ವೃತ್ತಂ=ವೃತ್ತಾಪುರ ನನ್ನೂ ಅಹಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ, ಜಘನ್ತಾನ್=ಸಂಹರಿಸಿ, ಯತ್=ಯಾವ, ಆಪಾಂ ಬಿಲಂ=ಜಲಗಳ ಬಿಲವು, ಆಸಿ ಹಿತಂ=(ವೃತ್ತ ಅಹಿಗಳಿಂದ,) =ಅಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿ, ಅಸೀತ್=ಆಯ್ತೋ. ತತ್=ಜಲಗಳ ಬಿಲವನ್ನು ಅಪವ ವಾರತೆದನು. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ) ದಾಸಪತ್ತೀಃ=ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಭಗವದ್ವಕ್ತನ ಪತ್ತಿಯಂತೆ ಇರುವ (ಅಧೀನಗಳಾದ) ಆಪಃ=ಕ್ರಿಯೆಗಳು, ಅಹಿಗೋಪಾಃ=ಸಂಶಯದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳಾಗಿ, ನಿರುದ್ಧಾಃ=ಅಜ್ಞಾನ ದಿಂದ ಪಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳಾಗಿಯೂ, ಅತಿಷ್ಠನ್=ಆದವು. ಆಗ ಶಕ್ತಃ=ಶ್ರೀಹರಿಯು, ವೃತ್ತಂ=ಅಜ್ಞಾನ ವನ್ನು, ಅಹಿಂ ಹ=ಹರಿಯವನನ್ನ ಕೂಡ, ಜಘನ್ತಾನ್=ಸಂಹರಿಸಿ, ಯಾವುತು. ಆಪಾಂ=ಶುಭ ಕರ್ಮಗಳ, ಬಿಲಃ=ದ್ವಾರವು, ಅಸ್ತಿತ್ವಾದಿಗಳು, ತಾಧ್ಯಾಂ=ಅಜ್ಞಾನ ಸಂಶಯಗಳಿಂದ: ಅಸಿಹಿತಂ=ಅಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿದ್ದೋ, ತತ್=ಅಸ್ತಿತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು, ಅಪವವಾರ=ತೆರೆದನು. || ೧೧ ||

ಪ || (೧) ದಾಸಪತ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರ್ವರೂಪೈ ಪತೆದ್ವಿನ್ನಿರುದ್ಧಾ ಆಸನ್ನಹಿವಾ ಯದ್ವದೇವ | ಗಾವೋ ಬಲೇನೇಂದ್ರಯಜ್ಞೇ ಸುಕ್ಲೇಷ್ಟಾ (೨) ವೃತ್ತಂ ಹಕ್ವಾ ತಮಹಿಂ ಚಾಶು ಶಕ್ತಃ || ನಿರುದ್ಧಾಹಿಯಾಮಾಸ ಬಿಲಂ ರದಾ ಪಾಂ ಶುಭದ್ವಾರಂ ಭಗವಾನ್ತಾ ಕವೋ ಘನ್ || ೧೧ ||

ಅ || (೧) ಇಂದ್ರನ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಕ್ಲೃಪ್ತಗಳಾದ ಗೋವುಗಳು ಪಡೆಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭೂತ ನಾದ ಬಲನಾಮಕ ದೈತ್ಯನಿಂದ ಹೇಗೆ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಪಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟವೆಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ವ್ಯಕ್ತವಾದ ಮುಣಿನ ಪತ್ತಿಯರಾದ ನದಿಗಳು ಅಹಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯನಿಂದ (ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳೂ) ವೃತ್ತನಿಂದ ಪಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳೂ ಆದವು. (ವೃತ್ತೇಣಾಹಿ ನಿರುದ್ಧಾಃ) ಎಂದು ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಮಾತು ಇದ್ದರೆ ಅಹಿನೈವ ವಿಷ್ಣುಃ ಎಂದೇನುಕರಿಸಿದರೆ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಲಗಳು ಅಹಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯನಿಂದ ನಿರುದ್ಧಗಳಾಗಿವೆ, ಎಂದು

ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಹಿಮಾಸಹ ದೈತ್ಯನ ಸಂಹಾರವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಅದು ಬಿಟ್ಟು ವೃತ್ತ ನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು, ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅಸಂಗತಿಯು ಆಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ವೃತ್ತನನ್ನೂ ಅಹಿಯನ್ನೂ, ಸಂಹರಿಸಿದನು. ಎಂದು ಹೇಳುವರು.) (೨) ಆಗ ದೇವೇಂದ್ರನು ವೃತ್ತಾಸುರನನ್ನು, ಸಂಹರಿಸಿ ಅಹಿಯನ್ನು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಅನಾಯಾಸದಿಂದ ಸಂಹರಿಸಿ ಯಾವುದು ಜಲಗಳ ಬಿಲವು ವೃತ್ತ ಅಹಿ ದೈತ್ಯರಿಂದ ಆಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿತ್ತೋ. ಅದನ್ನು ತೆರೆದನು. (ವೃತ್ತವಧಕ್ಕೀತಲೂ ಅಹಿಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಆತ್ಮಲ್ಪ ಕ್ರಯ ತ್ತವು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಕಂಠತಃ ಅಹಿಂ ಜಘನ್ತಾನ್ ಎಂದು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ (೨) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಸಂಶಯವನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವವನಾಗಿ ಶುಭ ಕರ್ಮಗಳ ದ್ವಾರವಾದ ಅಸ್ತಿತ್ವಾದಿಗಳು ಆಚ್ಛಾದಿತಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಅವುಗಳನ್ನು ತೆರೆದನು. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ದಾಸನು ಯಾರು? ಯಾವನಾದರೂ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತನು ದಾಸನು, ಪತ್ನೀ ಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉಪಕಾರಗಳಾದ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ.)

|| ೧೦ ||

ಋ || (೩೮೦) ಅಶ್ವೋ ನಾರೋ ಅಭವಸ್ತದಿಂದ್ರ ಸ್ತಕೇ ಯಕ್ತ್ವಾ
ಪ್ರತ್ಯಹನ್ತೇವ ಏಕಃ | ಅಜಯೋ ಗಾ ಅಜಯಃ ಶೂರ ಸೋಮ
ಮನಾಸೃಜಃ ಸರ್ತವೇ ಸಪ್ತ ಸಿಂಧೂನ್ || ೧೧ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರನೇ, ಯತ್=ಯಾವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸ್ತಕೇ=ಆಯುಧದ ನಾಮವು. ಅದರ ಸಂಬಂಧ ದಿಂದ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಲಕ್ಷಣಯಾ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಥವಾ ಯುದ್ಧದ ನಾಮವೇ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ, ವೀರಃ= ಪ್ರಧಾನನಾದಾಗ್ಯೂ, ವೀರವೇದೇವತೆಯು, ತ್ವಾ=ನಿನ್ನನ್ನು, ಪ್ರತ್ಯಹನ್=ಹೊಡೆಯಲು ಇಚ್ಛಿಸುವವನೋ, ಅರ್= ಆಗ (ನೀನು) ಅಶ್ವಃ=ಅಶ್ವ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ, ವಾರಃ=(ವೃಷಾ ವರಣೇ) ನಿವಾರಕನೂ, (ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿಭಟನ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವವನು) ಅಭವಃ=ಆಗಿರುತ್ತಿ. ಮತ್ತು, ಶೂರ=ಎಲೋ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯೇ, (ನೀನು) ಗಾಃ=(ಶತ್ರುಗಳ) ಗೋವುಗಳನ್ನು, ಅಜಯಃ=ಗೆದ್ದಿರುತ್ತಿ. ಅಜಯಃ=(ಶತ್ರುಗಳ ಹಿರಣ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು) ಗೆದ್ದಿರುತ್ತಿ. (ನೀನು) ಸಪ್ತ ಸಿಂಧೂನ್=ಗಂಗೇ ಚ ಯಮುನೇ ಜೈವ ಗೋದಾವರಿ ಸರಸ್ವತಿ | ನರ್ಮದೇ ಸಿಂಧು ಕಾವೇರಿ ಜಲೇತ್ಸಿನ್ ಸಂನಿಧಿಂ ಕುರು, ಎಷ್ಟು ವಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿ. (೨) ಏಳು ಪ್ರಧಾನ ನದಿಗಳನ್ನು ಅಥವಾ (೯೯ ಪ್ರಧಾನ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತಗಳಾದ ಕಾವೇರೀ ಕೃಷ್ಣ ವೇಣೀ ಚ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಸರಸ್ವತೀ ಗೋದಾ ಚ ಯಮುನಾ ಗಂಗಾ ಮಹಾನದ್ಯಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಾಃ||ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿ. (೨) ಏಳು ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳನ್ನು, ಸೋಮಃ=ಸೋಮವನ್ನು ಸರ್ತವೇ=ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಅವಾಸೃಜಃ=(ವೃತ್ತಾದಿಗಳ ಪ್ರತಿಬಂಧ ದಿಂದ) ಬಿಡಿಸಿರುತ್ತಿ. (ಅಂದರೆ=ಸೋಮ ರಸವನ್ನು ಹಿಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೋಮರಸದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ನದೀ ಜಲಗಳಿಂದ ಸೋಮವನ್ನು ಕೂಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರವರ್ತಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ.) ಅಧ್ಯಾತ್ಮರೂಪ ಅರ್ಥ ದಲ್ಲಿ ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಗಾಃ=(ಭಕ್ತರ) ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು, ಅಜಯಃ=(ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನದಿಂದ) ಗೆದ್ದಿರುತ್ತಿ. (ಅಂದರೆ=ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅಭಿಭೂತಗಳಾದ ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ತರಸ್ಕರಿಸಿ ಸ್ಥಿರಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿ.) ಸೋಮಃ=ಭಕ್ತರಿಂದ ಕಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು, ಅಜಯಃ=(ಶಬ್ದದ ವಿಷಯ ಸಮುದಾಯದಿಂದ) ಗೆದ್ದಿರುತ್ತಿ. (ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಪಂಚವಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ವಿರಕ್ತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಿ.) ಸಪ್ತ ಸಿಂಧೂನ್=೭ ಸಮುದ್ರಗಳನ್ನೇ ಒಂತೆ ದುಸ್ತರಗಳಾದ ಮುಕ್ತಾತ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು, (ಅಂದರೆ=ಮಹತ್ವದ ಂತ ಭೂತವಾದ ಚಿತ್ತವನ್ನೂ ಅದಕ್ಕಿಂತ ತಕ್ಕವು ಅಂತರ್ಭೂತವಾದ ಅಹಂಕಾರವನ್ನೂ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಭೂತಾಂಶಗಳನ್ನು.) ಸರ್ತವೇ=ನಾನು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಾಸೃಜಃ=ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ. (ಇತರವಾದುದು ವ್ಯಪ್ತವೇ) ||೧೧||

ಖಾ || (೧) ಸೃಕೇ ಯುದ್ಧೇ ಪ್ರತ್ಯಹಂಸ್ತಾಂ ಯದಿ ಸ್ಮದೇವಃ ಪ್ರಥಾನೋಽಪಿ ತದಶ್ವನಾರಃ ||
 (೨) ವಾಲೀವ ತ್ವಂ ನನು ದೇವಸ್ತದಾವೀಂ ಪ್ರತಿಹಂತಾ ಶೇನೈವ ಕಶ್ಚಿದ್ಧಿ ಕಸ್ಯಾತ್ ||
 (೩) ಅಜಯೋ ಬಲಾದ್ಧಾಃ ಅಜಯೋ ಹಿರಣ್ಯಂ ಸೋಮಂ ಗಂತುಮಮುಚಃ
 ಸಪ್ತಸಿಂಧೂನ್ || ೧೨ ||

ಅ || (೧) ಸೃಕೇ = ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಥಾನ ದೇವನೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸಿದರೆ—ಅಗ
 ಕೃಪಿಸಂಬಂಧವಾರಕನು ಅಗು. (ವಾರಃ = ವಾರಣಂ ಅಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿ ವಾರಃ = ವಾರಕನು) (ಅಂದರೆ—ಪ್ರತಿ
 ಭಟನ ಪ್ರತ್ಯಗ್ಗನ್ನ ತಡೆಯುವವನಾಗು. (೨) ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಲೋಚನಾಕೂಲವಾದಕ್ಕಾಗಿ ಧಾನ್ಯಕಾರವು ದೃಷ್ಟಾಂತ
 ವಸ್ತು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಹೇಗೆ ವಾಲಿಯು (ತನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಪಾತ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಪರರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವುದು
 ತಾನೇ, ಹಾಗೆಯೇ ನೀನು ನೋಡೋಣ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಶತ್ರುವನ ರಥದಲ್ಲಿ ಯೋಜಿತಗಳಾದ ಕುದುರೆಗಳ
 ಬಲವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ಆ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹಿಂದು ಮುಖವಾಗಿ ಹೊರುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿ. ಅಥವಾ ಅಪ್ಪನು
 ಎಂದರೆ—ಅಶ್ವನಿಪಃ ವಾರಃ = ಸಂಭವನಂ, ಸ್ವಸ್ವಾಮಿವಾರಕತ್ವಂ ಅಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿ ವಾರಃ = ವಾರಕನು, ಪ್ರಸಿದ್ಧನು
 ಅಗ ಅಂದರೆ ಅಥವಾ ಹೊರುತ್ತಿರುವ ಪರರ ಕುದುರೆಗಳು ಹಿಂದು ಮುಖವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಹಿಡಿ ಹೋಗುತ್ತವೋ
 ಹಾಗೆ ಮಾಡು. ದೇವನೂ ಅಗ ನಿನ್ನನ್ನು (ತಿರುಗಿ ಹೊಡೆಯಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದರೆ—ಅಗ ಆ ಪ್ರತಿಭಟನ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು
 ನೀನು ತಡೆಯುವವನು ಅಗುತ್ತಿ, ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಶ್ರುತವತಃ ಪ್ರಹಾರ (ಹೊಡೆಯುವಿಕೆ; ವಿವರವನ್ನು
 ಆಗತ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕಾರಣ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ನೋಡೋಣ ಮಾತ್ರದಿಂದ
 ನೀನು ಪರರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವುದರಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ತಿರುಗಿ ಹೊಡೆಯುವವನು ಯಾವನೋಬ್ಬ ದೇವತೆಯೂ
 ಸರ್ವಥಾ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. (ಪ್ರತಿ ಹೊಡೆಯುವವನು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಪ್ರತ್ಯಹಂ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ
 ಹೊಡೆಯಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದರೆ ಎಂದರ್ಥವು.) ಪ್ರಸಿದ್ಧ (೩) (ಶೌರ್ಯವಿಧವನ್ನಿಗೇನೇ ಬಲಾತ್ಕಾರ ಕರಣವು ಕೂಡುವ
 ಪ್ರಯುಕ್ತ) ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ (ಶತ್ರುಗಳ) ಗೋಳುಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದಿರುತ್ತಿ. ಪುನಃ ಹಿರಣ್ಯವನ್ನು ಗೆದ್ದಿರುತ್ತಿ. (ಪ್ರತಿ
 ಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸೋಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಹಿರಣ್ಯಂ ಎಂದು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಎನು
 ಕಾರಣವು ಎಂದರೆ—ಸೋಮವು ಹವಿಸ್ಸಾದ ಕಾರಣ ಅದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರನೇ ಸ್ವಾಮಿಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ
 ಪರಕೀಯ ವಸ್ತುಗಳ ಜಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕಾದ ಕಾರಣ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಹಿರಣ್ಯಂ ಎನ್ನುವುದನ್ನೇ
 ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದು.) (೪) ನೀನು ೭ ಪ್ರಥಾನ ನದಿಗಳನ್ನು ಸೋಮವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ (ವೃತ್ತಾದಿ
 ಗಳ ಪ್ರತಿಬಂಧದಿಂದ) ಬಡಿಸಿರುತ್ತಿ. (ಅಂದರೆ—ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೋಮರಸದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ
 ಗಾಗಿ ನದೀಜಲಗಳಿಂದ ಸೋಮವನ್ನು ಕೂಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರವರ್ತಕನಾಗಿರುತ್ತಿ.) || ೧೨ ||

ಯ || (೩೮೧) ನಾಸ್ಮೈ ವಿದ್ಯುನ್ ತನ್ಮತುಃ ಸಿಷೇಧ ನ ಯಾಂ ಮಿಹಮುಕಿರ
 ದ್ಧ್ವಾದ್ಧುನಿಂ ಚ | ಇಂದ್ರಶ್ಚ ಯದ್ಧ್ಯಯುಧಾತೇ ಅಹಿಸ್ತ್ವೇತಾಪರೀ
 ಭ್ಯೋ ಮಘವಾ ವಿಜಗ್ಮೇ || ೧೩ ||

ಅ || ಯತಃ = ಯಾವಾಗ, ಇಂದ್ರಶ್ಚ ಅಹಿಸ್ತ್ವ = ಇಂದ್ರನೂ ಅಹಿಯೂ ಕೂಡ, ಯಯುಧಾತೇ =
 ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿರುವರೋ, (ಎರೋ ಇಂದ್ರನೇ ಯಾವಾಗ ನೀನು ಅಹಿವೈಶ್ಯನಿಂದ ಯುದ್ಧವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿ
 ಬಂದೋ, (ಆಗ) ವಿದ್ಯುತ್ = ವಿದ್ಯುನ್ನಾಮಕ ಆಯುಧವು, ಅಸ್ಮೈ = ಅಹಿಗಾಗಿ, ನ ಸಿಷೇಧ = ಈ ಅಹಿಗೆ
 79

ಇಂದ್ರವಧರೂಪವಾದ ಪ್ರಯೋಜನದ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. (ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸಂಕರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ತನಾಗಲಿಲ್ಲ) ತನ್ಮತುಶ್ಚ=ತನ್ಮತು ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಜ್ರಾಯುಧವೂ, ನ ಸಿಷೇಧ=ಈ ಅಹಿಗೆ ಇಂದ್ರವಧರೂಪವಾದ ಪ್ರಯೋಜನದ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಯಾಂ=ಯಾವ, ಮಿಹಂ=ಅತಿಶೀಘ್ರವಾದ ಆಯುಧವನ್ನು ಹ್ಯಾದುನಿ ಚ=ವಜ್ರ ಪ್ರಭೇದವನ್ನು (ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಹಿದೈತ್ಯನು ನಿನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು) ಅಕಿರತ್= (ಕ್ಷೃವಿಕ್ಷೇಪೇ ಬಿಡುಬಿಡುವಂತೆ, (ಅವುಗಳೂ ಕೂಡ ನ=ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಅಶರೀಭ್ಯಃ=ಬೇರೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳುವಾ ಉತ=ನೇವೇಂದ್ರನಾದ ನೀನೇ, (ಆ ಅಹಿಯನ್ನು) ವಿಜಗ್ಮೀ=(ಜಿಜಯೇ) ಗೆದ್ದಿರುತ್ತಿ. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವು.) ವಿದ್ಯುತ್=(ದ್ಯುತದೀಪ್ತ) ಎಕರೀತವಾದ ದೀಪ್ತಿಯು, ಎಕರೀತವಾದ ಮಹಿಯು, ತನ್ಮತುಃ=(ತನ್ನತದ್ವೇ) ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ದೂಷಣಾಭಾಸ ಪ್ರಯೋಗರೂಪ ಶಬ್ದಗಳು) ಅಥವಾ ತನ್ಮತುಃ=(ಇತ್ಯಂ ತನ್ಮತೇ ಅನಯಾ ವಕ್ತೃಶಕ್ತ್ಯಾ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ವಕ್ತೃಶಕ್ತಿಯು ಯಾವ ಮಿಹಂ=ವಕ್ತೃಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ಜನ್ಮಾಂತರ ವಾಸನಾರೂಪ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹ್ಯಾದುನಿ ಚ=ಹ್ಯಾದ ಅನ್ಯಕ್ಷೇಪದಿಂದ) ಹುಂಕಾರವನ್ನು, ಅಹಿಃ=ಅಜ್ಞಾನವು ಅಕಿರತ್=ಎಬ್ಬಿಸಿಯದೋ, ಅನಾದಿ ರೂಪವಾದ ವಾಸನಾಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಲೂ ನ್ರವರ್ತತವಾದ ಹುಂಕಾರಾದಿಗಳು ಯಾವುದು ಪ್ರತಿವಾದಿಗೆ ಇವೆದೋ, ಅವೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹವಿದ್ದರೆ, ಅಸ್ಮೈ=ಭಕ್ತನಿಗಾಗಿ, ನ ಸಿಷೇಧ=ಸಿದ್ಧಿಯ ಸ್ತಂಭವು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. (ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ವ್ಯರ್ಥವೇ ಆಗುತ್ತದೆ) (ಅಂದರೆ ಭಗವದ್ವಕ್ತೃರಿಗೆ ಪರಜಯವು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ) ಇಂದ್ರಶ್ಚ=ಶ್ರೀಹರಿಯೂ, ಅಹಿಶ್ಚ=ಸಂಕಯವೂ ಕೂಡ, ಯತ್=ಯಾವಾಗ ಯುಮುಧಾತೇ=ಯಾದ್ವ ಮಾಡುವೋ, ಆಗ ಮಳುವಾ ಉತ=ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ಕೂಡ, ಅಶರೀಭ್ಯಃ=ಮೇಲಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿದ್ದ ವನಃಗಿ ಭಕ್ತರ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಸಂಕಯವನ್ನೂ ವಿಜಗ್ಮೀ=ಗೆದ್ದನು. (ಭಕ್ತರ ಅಜ್ಞಾನ ಸಂಕಯಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವನು) || ೧೩ ||

ಭಾ (೧) ಅಶನಿಂ ಯಾಂ ವಿದ್ಯುತಂ ಯಾಂ ನಿಹಂಚಿ ನಾಮ್ನಾ ಹೇತಿಂ ನೇದ್ಯುಪಮಾಂ ಮುತೀಶ್ಚಾಂ | ಅಶನಿಭೇದಂ ಹ್ಯಾದುನಿನಾಮಧೇಯಂ ತ್ವಾಮಾದಿಶ್ಚೈವಾಕಿ ರಕ್ತೋಽಹಿರಾಗ್ರಃ || ತ್ವಾಂ ಪ್ರತ್ಯೇಕನ್ನೈವ ಸಿದ್ಧಿಂಚಕಾರ ಪಶ್ಚಾತ್ಕಾಲೇ ತ್ವಜಯ ಪ್ರ್ವಂ ಕಮೇವ || ೧೪ ||

೪ || (೧) ಇಡೀ ಬುಕ್ಕಿನ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯಾವ ತನ್ಮತು ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಯಾವ ವಿದ್ಯುನ್ನಾಮಕ ಆಯುಧವನ್ನು, ಯಾವ ನಾಮದಿಂದ, ಮಿಹಂ=ಯಜ್ಞ ಪೇದಿಗೆ ವ್ಯೇವಾದ ಅತಿ ಶೀಘ್ರವಾದ ಆಯುಧ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಯಾವ ಹ್ಯಾದುನಿ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ವಜ್ರ ಪ್ರಭೇದವನ್ನು, ಆ ಕ್ರೂರನಾದ ಅಹಿದೈತ್ಯನು ನಿನ್ನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿಯೇ ಬಿಡುಬಿಡು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಆಯುಧ ಸಮುದಾಯವು ನಿನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ನಿನಗೆ ಉಪಹಿತ ರೂಪವಾದ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಲೇ ಇಲ್ಲ. (ನನಗೆ ಕೆಡುಕು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ) ಮತ್ತೆ ಮೇಲಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದರೂ ಇಂದ್ರನಾದ ನೀನೇ ಆ ಅಹಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದಿರುತ್ತಿ. || ೧೩ ||

೦೪ || (೧೪೨) ಅಹೇರ್ಯಾತಾರಂ ಕಮಪಶ್ಯ ಇಂದ್ರ ಹೃದಿಯತ್ತೇ ಜಘ್ನಷೋ ಭೀರಗಚ್ಛತ್ | ನವ ಚ ಯನ್ನವತಿಂ ಚ ಸ್ರವಂತೀಃ ಶ್ವೇನೋ ನ ಭೀತೋ ಅತರೋ ರಜಾಂಸಿ || ೧೪ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರನೇ, ಅಹೇಃ=ಅಹಿನಾಮಕ ಅಸುರರನ್ನು ಕುರಿತು, ಯಾಕಾರಂ=ಇದಿರು ಹೋಗುವ (ಎಂದರೆ ಒಹಿಯೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುವ) ನಿನ್ನನ್ನು (ಹೊರತು)ಕಂ=ಯಾರನ್ನು ಅಪಶ್ಯಃ ನೋಡಿರುತ್ತಿ (ಯಾರ ನ್ನು ನೋಡಲಿಲ್ಲ. (ಅಂದರೆ -ನೀನು ಸಕಲ ಶೋಕ ವ್ಯತ್ಯಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿದವನಾದರೂ ಅಹಿನಾಮಕ ಅಸುರ ನಿಗೆ ಪ್ರತಿಭಟನನ್ನು ಕಾಣಲಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ.)(ಎಕೆಂದರೆ)ಯತ್=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಜಘ್ನುಷಃ ಶೇಃ=ಆ ಅಹಿಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವವನಾದಾಗ್ಯೂ ನಿನ್ನ ಹೃದಿ=ಹೃದಯದಲ್ಲಿ, ಭೀಃ=ಭಯವು, ಅಗಚ್ಛತ್=ಹೊಂದಿತು (ಭಯವು ಉಂಟಾಯ್ತು.)(ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಹರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಸಾಧ್ಯವೋ ಎಂದು ಮೊದಲು ಭಯವು ಉಂಟಾಗಿತ್ತು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಇರುವ ಅಹಿಯನ್ನು ನೀನು ಸಂಹರಿಸಿರುತ್ತಿ.) ಯತ್=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, (ನೀನು) ರಜಾಂಸಿ=(ರಜಃ ಎನ್ನುವುದು ಅಂತರಿಕ್ಷ ನಾಮಭೇದವು.)ಅಕಾಶ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು, ಭೀತಃ ಶ್ವೇನಃ= ಭಯಗ್ರಸ್ತವಾದ ಗಿಡುಗ ಹೇಗೆ ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ಹೋಗುವುದೋ (ಗಿಡುಗ ಹಕ್ಕಿಯೇ ಸ್ವಭಾವತಃಅತಿನೇಗವುಳ್ಳದ್ದು. ಭಯಗ್ರಸ್ತವಾದುದು ಸುತರಾಂ ಅತಿ ವೇಗವುಳ್ಳದ್ದು.) ಹಾಗೆಯೇ ನವ ಚ ನವತಿಂ ಚ ಸ್ರವಂತೀಃ=ಫಹರಿಯು ತ್ತಿರುವ ನದಿಗಳನ್ನು, ಅತರಃ=ದಾಟುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ. (ಆದ ಕಾರಣ ನೀನು ಹೊರತು ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಅಹಿಯ ಇದಿರು ಹೋಗುವವನು ಇಲ್ಲ.)(ಅಂದರೆ ಒಹಿಯು ನಾನಾ ನದಿಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವವನಾದುದರಿಂದ ಆ ಅಹಿಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಆ ನದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ದಾಟಿ ಆ ಅಹಿಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿರುತ್ತಿ.)(ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪರವಾದ ಅರ್ಥವು)ಃಶೇಃ=ಸಂಶಯವನ್ನು, ಯಾಕಾರಂ=ಇದಿರು ಹೋಗುವ (ಪರಿಹರಿಸುವ) ನಿನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಕಂ=ಯಾ ರನ್ನು, ಅಪಶ್ಯಃ=ನೋಡಿರುತ್ತಿ....ಇಂದ್ರ=ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, (ನೀನು ಹೊರತು ಯಾರೊಬ್ಬನೂ ಇದಿರು ಹೋಗುವ ವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವವನು)ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.)(ಎಕೆಂದರೆ) ಯತ್=ಯಾವ ಕಾರಣ ದೆತಿಯಿಂದ, ತೇ ಜಘ್ನುಷಃ=ನೀನೇ ಸಂಶಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವಾಗ (ನಿನ್ನವರ) ಹೃದಿ ಭೀಃ ಅಗಚ್ಛತ್=ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಭಯವು ಹೋಯ್ತು. (ಅಂದರೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಭಯವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಾಶಗೊಂಡಿತು. ಇತರರು ಸಂಶಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವೃತ್ತ ರಾದರೆ ಭಯವು ಹೋಗಲಾರದು.) ಮತ್ತು ಯತ್=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ (ನೀನು) ನವ ಚ ನವತಿಂ ಚ=ಫ ಹರಿಯಗಳನ್ನು, ಭೀತಃ ಶ್ವೇನೋಽನಃ=ಭಯಗ್ರಸ್ತವಾದ ಗಿಡುಗ, ರಜಾಂಸಿ=ಅಕಾಶ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ದಾಟಿರುತ್ತೋ, ಹಾಗೆಯೇ, (ಸಂಸಾರಗಳನ್ನು ದಾಟುವ ಆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು) ನವ ಚ ನವತಿಂಚ ಸ್ರವಂತೀಃ= ಫಹರಿಯನ್ನು ಅತರಃ=ದಾಟಿಸಿರುತ್ತಿ (ಆದ ಕಾರಣ ನೀನೇ ಸಂಶಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವವನು) || ೧೪ ||

ಭಾ || (೧)ಅಹೇಯೋದ್ಧಾರಂ ಕಮಪಶ್ಯ ಇಂದ್ರಯಜ್ಞಘ್ನಾಷ್ವಸ್ತೇಪಿ ಭಯಂ ಜಗಾವಃ|| (೨)ಜ್ಞಾನಾನಿ ಮಿಥ್ಯಾ ಬೋಧತೇಃ (೩) ಸ್ಮನಶ್ಚ ಶಬ್ದಾದಿವಾದಮುಚ್ಯತೇ ಸ್ವಪ್ನಂಧಾನ್ | ಮತ್ತಹ ರ್ವಾದೀನ್ (೪)ವಿವರೀತಾ ಮತಿಸ್ತು ವಿದ್ಯುಚ್ಛ (೫)ಬಾಹ್ಯ ನೈತುರ್ವತ್ಯಶಕ್ತಿಃ | ಮಿಹೇತ್ಯಾಕ್ತಾ (೬) ಹ್ರಾದುನಿಹಾರ್ಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿ ವತ್ತ್ವಾಹಾ (೭) ಮನುಕೂಲಃ ರನೋರೇ || ಪರೇಶಃ || ನ ಸಾಧಯಂತಿ ಸ್ಮ ತಮಸ್ಸ ಮುತ್ಯಾ || ೧೦ || ಜಯತೇನಂ ಸಂಶಯಂ ವಾಸುದೇವಃ|| (೧೧) ಸ್ವಭಕ್ತಾರ್ಥೇ ಕದ್ಧ್ಯದಿಸ್ತಃ ಕ ಏವ ತ್ವದನ್ಯೋಽಯೇರಭಿಗಂತಾ ಭವೇತ | (೧೨) ತನ್ನೇವ ಯಸ್ಮಾತ್ಸಂ ಶಯಂ ಜಘ್ನುಷಸ್ತು ತ್ವದೀಯಾಹಂ ಭಯಮುಂಜೋ ವ್ಯದ್ಯಮಿ (೧೩) ಶತಮೇಕೋ ನಮತರಸ್ತುಂ ನದೀನಾಮಹಿಂ ದೈತ್ಯಂ ಘ್ನುನ್ ಯಥ್ಯಾಕಾಶದೇಶಾತ್ | ಭೀತಃ ಶ್ವೇನೋ ದ್ಯತಿ (೧೪) ಗಚ್ಛೇತ್ತಥೈವ ವಾಪಾನದೀವಾರಶತ್ಯಾತ್ತು ಕಸ್ಯ || (೧೫) ಈಶೋ ದೇವಾನಾಂ ತಾವತಾಂ ತಾವತೀಶ್ಚ ಸ್ವತ್ಯಾಶಗಾಸ್ತಾರಯಾಮಾಸ (೧೬) ಯದ್ವತ್ | ಭೀತಃ ಶ್ವೇನಸ್ತರತೀತ್ವಂ ತಥೈಷಾಂ ಕೃತ್ವೋಪಮಾಂ ತಾರಯಾಮಾಸ

ದೇವಃ (೧೬) ಸ್ವಾತಂತ್ರೇ ಭೇದಕರಣೇ ಚೋಕ್ತಃ ಏವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇತ್ಯನವದ್ಯಂ
ತದೇತತ್ (೧೭) ವಸ್ತಾದಿವ್ಯಾಪ್ತುರೂಪಶ್ಚೈವೈವಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಶೇಷವಿಪಾಸಿರುದ್ಭಿಃ |
ಬ್ರಹ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಃ ಋಭವಶ್ಚೈವ ರುದ್ರಾಃ ಉನಂ ಶತಂ ದೇವಾಸಂಹಿ
ತೋಕ್ತಂ || ೧೪ ||

ಅ || (೧) ಅಹಿಮಾತುಕ ಅಮರನೊಪನೇ ಯುದ್ಧಮಾಡುವವನನ್ನು ನಿನ್ನನ್ನು ಹೊರತು ಯಾವನನ್ನು
ನೋಡಿರುತ್ತಿ? (ಯಾರನ್ನೂ ನೋಡಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ನೀನೂ ಸಹ ಅವನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನನ್ನು
ನೋಡಲಿಲ್ಲ.) (ನು ಹಾ ಪರಾಕ್ರಮ. ಲವ್ಯ. ವಿಕೇವಂ) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಅತನನ್ನು ನೀನು ಸಂಹರಿಸುವವ
ನಾದಾಗ್ಯೂ ನಿನ್ನಿಗೆ ಸಹ ಬೈದಮೆವೆಲ್ಲ ಭಯವು ಉಂಟಾಗಿದೆ. (ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮನವಲು
ಭಯವು ಹುಟ್ಟಿಯಿದೆ. ಇಂಕವ ಮಂ ಕ್ರಮ ಕಾಲಿಯನ್ನೂ ನೀನು ಸಂಹರಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ.) (-) (ನೀನು
ನಲೋಕನ ನ್ಯಾಯದಿಂದ (೧೭) ಭೇದಕರಣ ಉತ್ತರಾರ್ಥ. ಮೊದಲಾದ ೪ ಅರ್ಥ ಮುಕ್ತಗೀನ್ನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮ
ಸಂವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) (ಗೋ ರಬ್ಧವು ಗಮಾ ಧಾತುವಿನ ರೂಪವು, ಗತ್ಯರ್ಥಗಣ್ಯವು. ಉ
ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅದ ಕಾರಣ, ಗಾ= ಭಕ್ತರ ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನದಿಂದ ಗೆದ್ದಿಲ್ಲ.
(ಅಂದರೆ ಭಕ್ತರ ಜ್ಞಾನಗಳು ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನದಿಂದ ತಿರಸ್ಕೃತಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಸ್ವಿಗ್ನಾನವಾಗಿ
ಮಾಡಿರುತ್ತಿ.) (೨) ಭಕ್ತರಾದ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ರಬ್ಧ ಪೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳ ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಗೆದ್ದಿ
ರುತ್ತಿ. (ಅಂದರೆ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಅವಶ್ಯತವಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗದಿದ್ದಂತೆ ವಿರಕ್ತವೆ
ನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಿ.) (೪) ಒಸಮುಕ್ತಗಳಿಂದಲೇ ದಾಟಲಶ್ಯಗಳಾದ ಮಹತ್ತತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು (ಅಂದರೆ
ಮಹತ್ತತ್ವದ ಅಂಶಭೂತವಾದ ಚಿತ್ತವನ್ನೂ, ಮಹತ್ತತ್ವದ ಅಥವಾ ಅಹಂಕಾರತತ್ವದ ಅಂಶಭೂತವಾದ ಅಹಂ
ಕಾರವನ್ನೂ, ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಮಜಾಭೂತಗಳ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ) ನ್ಯಾಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋಗುವಂತೆ
ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ. (೫) ನಾಸ್ತೈವಿದ್ಯುತ್ ಎಂಬ ೧೩ನೇ ಮುಕ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ಯುತ್ ಮೊದಲಾದ
ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಪ್ರತಿ ವಕ್ತ್ಯಗಳ ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳ ವಿಪರೀತವಾದ ಬುದ್ಧಿಯಾದರೂ
ವಿದ್ಯುತ್ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. (ದ್ವುತದೇವೈ. ಸಮೀಚೇನವಾದ ಬುದ್ಧಿಯು ದ್ಯುತ್ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ
ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಪರೀತವಾದ ಬುದ್ಧಿಯು ವಿದ್ಯುತ್ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.) (೬) ಸ್ವನಶಬ್ದೇ ಸ್ವನ ಧಾತುವಿಗ್ನಾಯು
ಚ್ಛ ಪ್ರತ್ಯಯವು. ಅದಿ ಸಕಾರಲೋಪವು.) ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳ ಪ್ರಮಾಣದೋಷವಾಧಾಸ ಪ್ರಯೋಗ ರೂಪಗಳಾದ
ಶಬ್ದಗಳು ತನ್ಮತಃ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. (೭) ವಕ್ತ್ಯ ಶಕ್ತಿಯು ಮಹ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ಅಂದರೆ ವಕ್ತ್ಯಶಕ್ತಿ
ಶಕ್ತಿಯು ಮಹ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಮಹಸೇಚನೇ. ಮಹ್ಯತೇ ಸಿಚ್ಯತೇ ವಾಕ್ ಅನಯಾ ವಕ್ತ್ಯ
ಶಕ್ತ್ಯಾ ಮಿಟ್ ವಕ್ತ್ಯಶಕ್ತಿಯು. ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಿಕ್ತವಾದ (ಉಪೋದ್ಭವಿತವಾದ) ವಚನವೇ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗು
ತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಾಸ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಅಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಜನ್ಮಾಂತರಿಯ ವಾಸನಾರೂಪವಾದ ಶಕ್ತಿಯು.) (ಅಂದರೆ
ಅನಾದಿಯಾದ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನನುಸರಿಸುವಜನ್ಮಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುವ ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪವಾದ ಶಕ್ತಿಯು.
ಅದರಿಂದ ಉಪೋದ್ಭವಿತವಾಗಿಯೇ ವಚನವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.) (೮) ಹ್ರಾದುನಿಯು ಹುಂಕೃತಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.
(ಹ್ರಾದ ಅಪ್ಯಕ್ತೇ ಶಬ್ದೇ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಭಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಹುಂಕಾರವು.) (೯) ಈಗ ೧೩ನೇ ಮುಕ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ
ನಾಸ್ತೈವ ಎನ್ನುವುದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅನು
ಗ್ರಾಹಕನಾಗಿ ಇದ್ದ ರೀತಿಯೇ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಈ ವಿದ್ಯುದಾದಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ
ಪರಾಜಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. (ಅಂದೇ ಉಂಟು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.) (ತಮಸ್ಸಮುತ್ಥಾಃ ಎನ್ನುವುದು ಅಹಿರ
ಕಿರಣ್ ಎನ್ನುವುದರ ಅರ್ಥವು.) (೧೦) ವಾಸುದೇವನು ಈ ಸಂಶಯವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ನಾಶಗೋಸುರನು.
(ಇದು ಉತಾಪರೀಭ್ಯಃ ಎನ್ನುವುದರ ಅರ್ಥವು. (೧೧) ಅಹೇರ್ಯಾತಾರಂ ಎಂಬುವ ೧೪ನೇ ಮುಕ್ತಿನ ಅರ್ಥವು

ಶ್ರೀವಾಸುದೇವನಿಗೆ ಸಂಶಯಕೃತವಾದ ಉಪದ್ರವ ಎಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಶಯವನ್ನು ಗೆದ್ದನು ಎಂಬ ಮಾತು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಅಂದರೆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸಂಶಯ ಸಂಬಂಧವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಶಯ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ದುಃಖಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ. ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬಾರದೇನೇ ಇದ್ದ ವೈರಿಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದನು, ಎಂಬ ಮಾತು ಕೂಡಲಾರದಷ್ಟೆ, ಎಂದರೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ತನ್ನ ಭಕ್ತರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ತನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ನೋಕ್ಷರೂಪವಾದ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಶಯವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. (ನಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ-) ನಿನ್ನಿಂದ ಭಿನ್ನನಾದವನು ಯಾರು ತಾನೇ ಅಹಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಸಂಶಯವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವವನಾಗುವನು. (೧೨) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನೀನೇ ಸಂಶಯವನ್ನು ವಿನಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲಾದರೂ ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಭಯವು ಜೆನ್ನಾಗಿ ನಾಶಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. (ಇತರರು ಸಂಶಯವನ್ನು ವಿನಾಶಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗುತ್ತಿರಲು ಭಯ ಪರಿಹಾರವು ಆಗಲಾರದು.) (೧೩) (ನವಚ ಎಂಬ ೧೪ನೇ ಅರ್ಧ ಮುಕ್ತನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇಂದ್ರನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಹೇಗೆ ಆಕಾಶ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಬಿಡಲಾಗದು. ದಾಟುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದೋ, (ಶೈಲನ ಹಕ್ಕಿಯೇ ವೇಗವುಳ್ಳದ್ದು. ಭಯಹೊಂದಿದ ಶೈಲನವಾದರೂ ಸುತರೂ ಅತಿ ವೇಗವುಳ್ಳದ್ದು) ಹಾಗೆಯೇ ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಅಹಿದೈತ್ಯನು ನಾನಾ ವಿಧಗಳಾದ ಬಹು ನದಿಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವವನಾದ ಕಾರಣ ಆ ಅಹಿ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಪ್ರಯುಕ್ತ ನದಿಗಳನ್ನು ದಾಟುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ. (ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಅತಿವೇಗದಿಂದ ಫ ಪ್ರಧಾನ ನದಿಗಳನ್ನು ದಾಟಿದವನಾಗಿರುತ್ತಿಯೋ, ಆದ ಕಾರಣ ಬಹು ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದುದರಿಂದ ನೀನು ಹೊರತು ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಅಹಿದೈತ್ಯನ ಇದಿರು ಹೋಗುವವನು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.) (ಆ ಅಹಿ ದೈತ್ಯನು ನಾನಾನದಿಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವವನಾಗಿ ಆನೇಕಾನೇಕ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದ ಕಾರಣ ಸಮಸ್ತ ನದಿಗಳನ್ನು ದಾಟಿದ ಇದ್ದರೆ ಅವಾವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅಹಿದೈತ್ಯನ ಸಂಹಾರವು ಕೂಡಲಾರದು. ಅಹಿದೈತ್ಯನನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆತನ ಇದಿರು ಹೋಗದಿರುವವನಿಗೆ ನಾನಾ ನದಿ ತರಣ ರೂಪವಾದ ಕರ್ಮವು ಕೂಡಲಾರದು. ಅಹಿವಿಧಕ್ಕಾಗಿ ನಾನಾ ನದಿಗಳನ್ನು) ದಾಟಿದುದರಿಂದ ನೀನು ಹೊರತು ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಅಹಿ ದೈತ್ಯನ ಇದಿರು ಹೋಗುವವನು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.) (೧೪) ಈಶ್ವರಪರವಾಗಿ (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪರವಾಗಿ) ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಫ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಸಾರ ನದಿಗಳನ್ನು (ಸಂಸಾರ ಸಮುದ್ರವನ್ನು) ದಾಟುವ ಅಷ್ಟೇ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ದಾಟಿಸಿದನು. ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸಂಸಾರವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಸಾರ ತರಣವು ಬಾಧಿತವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆತನು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ದಾಟಿಸಿರುತ್ತಿ ಎಂದು ನಿಜಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವು.) (ಈಶ್ವರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರ ನದಿಗಳು ಫ ಹೇಗೆ ಆಗುವವು. ಸಂಸಾರವು ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಸಾರಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಮಾಡಿದರೆ ಸಂಸಾರಿಗಳು ಅನಂತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಎಂದರೆ—ಪ್ರಧಾನ ಸಂಸಾರಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಫ ಮುಂದೆ ಎಂದದ್ದು.) (ನವಚ ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನೀನು ಫ ಸಂಸಾರ ನದಿಗಳನ್ನು ಆ ಫ ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ದಾಟಿಸಿರುತ್ತಿಯೋ, ಆದ ಕಾರಣ ನೀನೇ ಸಂಶಯವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವವನು.) (೧೫) (ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಹೇಗೆ ಭೀತವಾದ ಗಿಡುಗ ಹಕ್ಕಿಯು ಆಕಾಶ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ದಾಟುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಈ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರಕರ್ತ ರೂಪವಾದ ಉಪಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ದಾಟಿಸಿದನು. (ಹಾಗಾದರೆ—ಸ್ವತಂತ್ರಕರ್ತ ಪ್ರೇರಣನು ಪ್ರಯೋಜಕ ಕರ್ತನಾದುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಪ್ರಯೋಜಕ ಕರ್ತನಾದ ಈಶ್ವರನನ್ನು ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕ ನನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ತ ಆದ ಶೈಲನವು ಹೇಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತಿಕರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಸಾರ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟುತ್ತಾರೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಹೇಗೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತರಣವು ಆ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಉಪಮೇಯವು ಉಂಟಾಗುವುದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ವತಂತ್ರಕರ್ತರೂಪವಾದ ಶೈಲನವನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸಂಸಾರದಿಂದ ದಾಟಿಸಿದನು, ಎಂದು ತಿಳಿದು. ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಶೈಲನವು

ದೃಷ್ಟಾಂತವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲ. ಇದನ್ನೇ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೇಗೆ ಭಯಗ್ರಸ್ತನಾದ ಶ್ರೀನವು ಆಕಾಶ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ದಾಟುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಸಾರವನ್ನು ದಾಟಿಕಲ್ಪ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ದಾಟಿದನು. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ದೋಷವಿಲ್ಲ.) (೧೬) (ಹಾಗಾದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ=ದಾಟಿದ, ಎಂದೇ ಇದೆ. ಆಕಾಶಯಃ=ದಾಟಿಸಿದ ಎಂದಿಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ ದಾಟಿಸಿದ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ) ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಭೇದಕರಣ ಎಂಬ ೨ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು (ಣಿಜಧಾವವು) ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಆ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ನಿರ್ದುಷ್ಯವಾದುದು. (ಅಂದರೆ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜಕ ಕರ್ತೃತ್ವವಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಷಡ್ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು (ಣಿಜಧಾವವು) ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸರ್ವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.) (೧೭) (ಆ ೯೯ದೇವತೆಗಳು ಯಾರು ಎಂದರೆ) (೮) ಅಷ್ಟವಸ್ತುಗಳು. (೧೧) ವಿಷ್ಣು ವ್ಯಂರಿಕ್ತರಾದ ಏಕಾದಶ ಅದಿತ್ಯರು (೫೦) ಶ್ರಧಾನ ವಾಯುವಿನಿಂದ ಕೂಡಿ ಪಂಚಾಶತ್ ಪುರುಷಗಳು. (೨) ಅಶ್ವಿನಿ ದೇವತೆಗಳು (೧) ಬ್ರಹ್ಮವೃತ್ತಿಯು (೧) ಶೇಷನು (೧) ಗರುಡನು. (೧) ಅನಿರುದ್ಧನು. (೧) ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು (೯) ನವ ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳು (೩) ಪುರುಷಗಳು. (೧೧) ಏಕಾದಶ ರುದ್ರರು ಹೀಗೆ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ನೂರು ಅಂದರೆ ೯೯ ದೇವತೆಗಳು ವೇದತಾ ಸಂಹಿತಾ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ.

|| ೧೦ ||

ಋ || (೩೮೩) ಇಂದ್ರೋ ಯಾತೋನಸಿತಸ್ಯ ರಾಜಾ ಶಮಸ್ಯ ಚ ಶೃಂಗೀಣೋ
ವಪ್ರಬಾಹುಃ | ಸೇದುರಾಜಾ ಕ್ರಯತಿ ಚರ್ಷಣೇನಾಮರಾನ್ಮನೇಮಿಃ
ಸರಿತಾ ಬಭೂವ

|| ೧೫ || ೩೮ || ೨ || ೩೨ ||

ಅ || ಸಃ=ಗುಣಪೂರ್ಣನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ, ಇಂದ್ರಃ=ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಸಂಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಮು, ಯಾತಃ=ಭಕ್ತರಿಂದ ಭಗವಂತನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಅವಸಿತಸ್ಯ=ಪರ್ಯವಸಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಅಂದರೆ ಸಂಸಾರಪಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮುಕ್ತನಿಗೆ, ರಾಜಾ=ಸ್ವಾಮಿಯು. (ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಾಮಿಯು ಎಂದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ) ಶಮಸ್ಯ ಚ=ಮುಕ್ತಿಗೂ (ಸ್ವಾಮಿಯು) ವಪ್ರಬಾಹುಃ=ಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕವಾದ ಬಾಹ್ಯಾದಿಗಳುಳ್ಳವನು. ಸ ಇತ್=ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ನಿಶ್ಯಂ ಉ=ನಿಶ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶೃಂಗೀಣಃ=ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೂ, ರಾಜಾ=ಸ್ವಾಮಿಯು. ಚರ್ಷಣೇನಾಂ=ಮುಕ್ತರಲ್ಲದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ, ಕ್ಷಯತಿ=ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. (ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ನೇಮಿಃ=ಚಕ್ರವು, ಅರಾನ್ಮ=ಅಚ್ಚಮದಗಳನ್ನೆಂಬಂತೆ, ಸ ಚ=ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ತಾ=ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು, ಪರಿ ಬಭೂವ=ವಶೀಕರಿಸಿದನು (ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಆದರೂ) ಯಾತಃ=(ಯಾಪ್ರಾಪಣೇ) ಜಂಗಮ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಅವಸಿತಸ್ಯ (ಅವಸ್ಥಿತಸ್ಯ)=ಸ್ಥಾನರ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ, ಶಮಸ್ಯ=ಶಾಂತಿಗೂ, ಶೃಂಗೀಣಃ=ರೈಕಾಶವುಳ್ಳ ನಕ್ಷತ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ, ಇಂದ್ರಃ=ಇಂದ್ರನು, ರಾಜಾ=ಸ್ವಾಮಿಯು. ವಪ್ರಬಾಹುಃ=ವಪ್ರದಂತೆ ದೃಢಿಗಳಾದ ಬಾಹುಗಳುಳ್ಳವನು. ಅಥವಾ (ವಪ್ರಂ ಬಾಹು ಪತ್ರೆ ಯಸ್ಯ ಸಃ ಎಂಬವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ವಪ್ರವು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳವನು. (ಇತರವೆಲ್ಲವೂ ವ್ಯಷ್ಟವು)|| ೧೫ ||

ಭಾ || (೧) ಸ ಏನೇಂದ್ರೋ ಭಗವಾಂಸ್ತತ್ರ ಸಾದಾಕ್ವಾಪೋಭಕ್ತೈಃ ಪರ್ಯವಸಾನಗಂಕುಃ
ಮುಕ್ತಸ್ಯ ರಾಜಾಽಪಿ ಶಮಸ್ಯ ಮುಕ್ತೇಜ್ಞಾನಂ ಶೃಂಗಂ ತದ್ವತಶ್ಚೈವ (ವಶಪ್ತಿಪಿ) ನಿಶ್ಯಂ

(೨) ಸ ಏವ ರಾಜಾ ಕ್ಷಯತಿ ಪ್ರಜಾಣಾಂ ಭೂತಾಸ್ತರಾಣೀನ ಚ ಪರ್ಯ
ಭೂತಃ || ೧೫ || ೩೮ || ೧೩ ||

ಅ || ೧ || (ಸ ಏವ ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಏವ ಶಬ್ದದಿಂದ ಈ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಈಶ್ವರ ವಿಷಯಕೃತ್ವವನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಅಶಕ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಂದ್ರಪರಶ್ವನು ಸ್ವಪ್ನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇತರರಿಗೇನೇ ತಿಳಿಯಲು ಶಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಅದನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ) ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೊಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಭಗವಂತನು. ಆತನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಭಕ್ತರಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಭಕ್ತರಿಂದ ಸರ್ವಥಾ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. (ಭಕ್ತರಿಂದಲಾದರೂ ಭಗವಂತನ ಪ್ರಸಾದವಿಲ್ಲದೆ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ.) (ಪರರು ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಸರ್ವಥಾ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದಿರುವವನಲ್ಲ.) (ಅವಸಿತಸ್ಯ = ಅವ ಪೂರ್ವಕಾತ್ ಮೋ ಅಂತರ್ಮದೇ) ಪರ್ಯವಸಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರ. ಎಂದರೆ ಸಂಸಾರವನ್ನು ದಾಟಿರುವ ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯು. ಶಮಸ್ಯ = ಶಂ ಸುಖವು, ಮುಖ್ಯವಾದ ಸ್ವರೂಪ ಸುಖವನ್ನು, ಮನುಷ್ಯ (ಮನುಷ್ಯದೋಷನೇ, ಯತ್ರ ಸಃ ಶಮಃ|| ಮೋಕ್ಷವು.) ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಪತಿಯಲ್ಲ. "ಮುಕ್ತಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿಯು. || (೨) (ಶೃಂಗಂ = ಜ್ಞಾನವು.) ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ, ನಿಕೃದಲ್ಲಿಯೂ. ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸ್ವಾಮಿಯು ಮುಕ್ತರಲ್ಲದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಚಕ್ರವು ಅಚ್ಚ ಮರಗಳನ್ನೆಂಬಂತೆ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ವಶೀಕರಿಸಿದನು. || ೧೫ || ೩೮ || ೧೩ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀ ಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತೇ

ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವತ್ಪ್ರಾಂಶೋ ದ್ವಿತೀಯೋಧ್ಯಾಯಃ ||

ಶ್ರೀಮತ್ ಅನಂದತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರು ವಿರಚಿಸಿರುವ ಉಗ್ರಾಪ್ಯಾಶ್ವದಲ್ಲಿ
೨ನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯ್ತು.

ಧಾರತ್ಯಾಸ್ತನ್ನದೇವಾನಾಂ ಕೃಪಯಾ ನ ಸ್ವಕಿತ್ತತಃ |

ಗುಣಾಃ ಯೇತ್ಸತ್ರ ದೃಶ್ಯಂತೇ ತೇ ಸರ್ವೇ ತತ್ಪ್ರಸಾದಜಾಃ ||

ಯದಿ ಸಂತಿ ಕ್ಷುಚಿದ್ವೀಷಾಃ ತೇ ಮೇ ಮಂಡಮತಿತ್ತತಃ |

ತದವದ್ಯಂ ದಯಾರೀಲ್ಯಃ ಪುಂಸ್ಯಾಂ ಸ್ವಜನಪ್ರಿಯಃ ||

ನಮೋಸ್ತು ನಾಸುದೇವಾಯ ವ್ಯಾಸದೇವಾಯ ಧೀಮತೇ |

ಅಸುದೇವಾಯ ದೇವೇಭ್ಯೋ ಗುರುಭ್ಯಶ್ಚ ನಮೋ ನಮಃ ||

ತಂತ್ರಿನಾರಾಯಣೇನಾಸ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಕಾರ್ಣಾಟಿಕೇ ಕೃತಾ |

ಭೂಯಾತ್ ಕುಸುಮಮಾಲೇನ ಪ್ರೀತ್ಯೈ ಮಾಧವಕುಂಭಯೋಃ ||

|| ಶ್ರೀ ||

ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮವಾಯುರುದ್ರೇಂದ್ರಾಃ ಸ್ವಾಪ್ನುನಂತಿ ಯದಾಶ್ರಯಾತ್ |

ಮಹಾಫಲಮಹಂ ವಂದೇ ತದ್ವಿಷ್ಣೋಃ ಪರಮಂ ಪದಂ ||

ಸಮೋಸ್ತು ಹರಯೇ ಯುಕ್ತಿಗಿರಯೇ ನಿರ್ಜಿತಾರಯೇ |

ಸಮಸ್ತ ಗುರುನೇ ಕಲ್ಪತರವೇ ಪರವೇದಿನಾಂ ||

ಸಮಾಮಿ ಜ್ಞಾನಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಂ ಜಗದ್ಗುರುಂ |

ಜಯತೀರ್ಥಮುನಿಂ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಂ ವರದಂ ಗುರುಂ ||

ಶ್ರೀಮದ್ಭೂಮಾದ್ಭೀಮಮಧ್ವಾಂತರ್ಗತ ರಾಮಕೃಷ್ಣ

ವೇದವ್ಯಾಸಾತ್ಮಕ ಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವಾಯ ನಮಃ ||

ಅ ವ || ಏತಾಯಾಮ ಎನ್ನುವ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ೧೫ ಋಕ್ಕುಗಳು. ೩ ವರ್ಗಗಳು. ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಯು. ತ್ರಿಪ್ತುವ್ ಭಂದಸ್ತು. ೩೩ನೇ ಸೂಕ್ತವು.

ಋ || (೩೮೪) ಏತಾಯಾಮೋಪ ಗನ್ಯಂತ ಇಂದ್ರಮಸ್ಮಾಕಂ ಸುಪ್ರ
ಮತಿಂ ವಾವೃಧಾತಿ | ಅನಾವೃಣಾಃ ಕುವಿದಾದಸ್ಯ ರಾಯೋ ಗವಾಂ
ಕೇತಂ ಪರಮಾವರ್ಜಿತೇ ನಃ || ೧ ||

ಅ || (ಸಖಾಯಃ ದೇವಾಶ್ಚ ಎಂದು ಅಧ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) (ಯೇ=ಯಾರು, ಅಸ್ಮಾಕಂ=ನಮಗೆ, ಸಖಾಯಃ=ಸಖಿಗಳಾದ, ದೇವಾಃ=ದೇವತೆಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ಸಜ್ಜನರು, ಅಥವಾ ಸಖಿಗಳೂ, ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತಾರೋ. ಅಂತಹ ನೀವು) ಆ ಇತೇ=ಈ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬನ್ನಿರಿ. (ಅಂದರೆ—ಎಲೋ ದೇವತೆಗಳರಾ ಬಂದು ನಮ್ಮ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿರಿ. ಇವರಿಂದ ಸಖಿಗಳರಾ ನೀವು ನಮಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿರಿ.) (ಎಕೆಂದರೆ.) (ನಾವು) ಗವ್ಯಂತಃ=ಗೋವುಗಳಂತೆ ಆಚರಿಸುವವರಾಗಿ (ಅಂದರೆ ಗೋವುಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಪಶುಗಳು ಪ್ರಭುವಿನ ಅಧೀನಗಳಾಗಿಯೇ ಹೇಗೆ ಇರುತ್ತವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇಂದ್ರನ ಅಧೀನ ದಲ್ಲೆಯೇ ಇರುವ ನಾವು) (ಅಥವಾ ನಾವು) ಗವ್ಯಂತಃ=ಗೋವುಗಳನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವವರಾಗಿ, ಇಂದ್ರಂ=ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಉಪಾಯಾಮ=ಶರಣು ಹೊಂದುವೆವು. (ಯಾ ಪ್ರಾಣಿಣೇ ಭವಿಷ್ಯದರ್ಥದಲ್ಲೆ ಒಬ್ಬ.) (ಅಥವಾ ಅಯು ಗತೌ.) ಅಥವಾ ಇಣ್ ಗತೌ. ಲೋಟ್ ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ.) (ಶರಣು ಹೊಂದಲು ಪ್ರಯೋಗವೇನು? ಎಂದರೆ.) (ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಮಗೆ), ದ್ರಮತಿಂ = ಬಹ್ವರ್ಥವಿಷಯಕವಾದ ಪುಕ್ಕಪ್ಪ ಜ್ಞಾನವನ್ನು, ಸು = ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಥವಾ ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ, ವಾವೃಧಾತಿ = (ಮೃಧುವರ್ಧನೆ. ಯಜುರ್ಲಿಂಗತ.) ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಯಾವುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕರಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದರೆ)

(ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು) ಕುವಿತ್ = ಎಲ್ಲಿಯೂ, ಅನಾಪ್ಯಣಃ = (ಅದ್ಧಿ ಪೂರ್ವಕಾತ್ ಮುಣ ಹಿಂಸಾಯಾಂ) ಅಭೇದ್ಯನೇ (ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಥಾ ಭೇದ್ಯನಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲವೋ) (ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ) ಗಮಾಂ = ವೇದ ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ (ಅಂತರೆ ಪೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಪರಂ=ಯಥಾರ್ಥವಾದಿಯು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ, ಕೇತಂ = (ಕೇತುಃ ಕೇತಃ ಚಿತ್ತಿತ್ತಂ ಮುತಿಃ ಕ್ರತುಃ ಎಂಬ ಕೋಶದಿಂದ) ಭಕ್ತರಲ್ಲಿತಕ್ಕ ಜ್ಞಾನವು, (ಅಂದರೆ ಇಂದ್ರನದ್ದೇ ವೇದಗಳಿಂಮಂಟಾಗ ತಕ್ಕ ಉತ್ತಮ ಜ್ಞಾನಗಳು) ಆಗುತ್ತವೋ, ಅಸ್ಯ = ಈ ಇಂದ್ರನದ್ದೇ, ರಾಯಃ = ದ್ರವ್ಯಗಳು (ಆ ತ್ರವೋ), ಆತ್ = ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, (ಈ ಇಂದ್ರನು) ನಃ = ನಮಗೋಸ್ಕರ, ಆ ವರ್ಷತೇ = (ವೃಷಃ ವರ್ಷನೇ.) ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ-ಶ್ರೀಹರಿಯು ಇಂದ್ರನೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾನಗಳಿಗೂ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೂ ಅಧಿಕತೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿಬಂಧಕವೇನೋ ಇಲ್ಲ. ಸ್ವೀಕೃತವನವರು ಅನಿಶಾರಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇಂದ್ರನೇ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವವರೂ ಆಗುತ್ತಾರೆ. ಆವಕಾರಣ ದಾನವು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿರಲು ಕೊಡುವನು. || ೧ ||

ಭಾ || (1) ಯೇ ಸಪಾಯಸ್ತುರಿತಾ ಏತದೇವಾ (2) ಉಪಾಯಾಮ ಪತುವತ್ತದ್ವ ಶಸ್ತ್ರಾಃ | ಗಮ್ಯಂತ ಉಕ್ತಾ (3) ಅತಿನಿಶ್ಚಿತೈರ್ಥೇ ಭೂತತಬ್ಧಶ್ವೇತ್ಯಾಹ ಸೂತ್ರಂ ಪರೇಶ! (4) ಪ್ರಕೃಪ್ಪಜ್ಞಾನಂ ವರ್ಧಯಾತ್ಯೇವ ಕುಷ್ಠ (5) ಸ ನೋಽಪೀದ್ಯೋಃ ಸಾಮ್ಯಾಣಿ ಕ್ವಾಪಿ (6) ತಸ್ಯ || ವಿತ್ತಾನಿ ತಸ್ಮಾದ್ವೇದ ವಾಕ್ಯೋಕ್ತನೇವ ಕೇತಂ ಜ್ಞಾನಂ ಪರಮಾವರ್ಷತೇ ನಃ | ದದಾತಿ || ೧ ||

ಅ || (1) ಯಾರು ಸಮೀಪದ ದೇವಾದಿಗಳು ಇರುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹ ನೀವು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬನ್ನಿರಿ. (2) ಗಮಾಡಿ ಪರುಗಳು ಸ್ವಾಮಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ನಾವು ಇಂದ್ರನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವವರಾಗಿ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ (ಇಂದ್ರನನ್ನು ಶರಣು) ಹೊಂದುತ್ತೇವೆ. (ಗಮ್ಯಂತಃ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸುಪಃ ಆತ್ಮನಃ ಕೃತ್ಯಃ ಎನ್ನುವ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಇಚ್ಛಾ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕೃತ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಯ ವಾದಿಸಿ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವವರು ಎಂಬ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು ಎಂದರೆ-ಅಹುದು. ಆದರೆ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವವರು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡುವೇನೇ ಇಂದ್ರನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವವರು ಎಂಬ ಅಧಿಕವಾದ ಅತಿಶಯಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪತುವತ್ ತದ್ವಶಸ್ತ್ರಾಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ.) (3) (ಹಾಗಾದರೆ-ಅಯಾನು ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಎಂತಹದು. ಪ್ರಕೃತಿಯು ಯಾವುದು? ಪ್ರತ್ಯಯವು ಯಾವುದು? ಎಂದರೆ ಯಾ ಪ್ರಾಪಣೇ ಎನ್ನುವ ಧಾತುವಿನ ಲಪ್ತದಲ್ಲಿ ರೂಪವು. ಲಪ್ತಭೂತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು. ಆದರೆ ಈ ಉಕ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಾಪ್ತಧಾತಿ=ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಂದು ಭವಿಷ್ಯದರ್ಥವು ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅತೀತ (ದಾಟಿದ್ವ) ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥವು ಕೂಡಲಾರದು. ಎಂದರೆ) ಅತಿನಿಶ್ಚಿತವಾದ, ಅತೀತಕಾಲವಲ್ಲದಿದ್ದ, ವರ್ತಮಾನಕಾಲಿಕ, ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲಿಕ, ಧಾತೃರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅತೀತ ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು- ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ತ್ರೀಕುಯಃ ಪೇಳಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. (ಹಾಗೆಯೇ (1) ಪಾಡಿನಿಯೂ ಆಶಂಸಾಯಾಂ ಭೂತವಚ್ಚ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಭವಿಷ್ಯದರ್ಥವಾದ ಧಾತುವಿನ ದೇಶಿಯಿಂದಭೂತ, ವರ್ತಮಾನ, ಕಾಲಗಳಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವನು. (2) ಮತ್ತು ಏಷ್ಯತ್ತು ನಿಶ್ಚಿತಂ ಯುಕ್ತದತೀತತ್ವೇನ ಭಣ್ಯತೇ. ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲಿಕವೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾದುದು ಯಾವುದಿದೆಯೋ ಅದು ಅತೀತಕಾಲಿಕವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾರಣ ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲಿಕ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (3) ಅಥವಾ ಅಯ ಸಯ ಗತೌ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಲೋಟಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಆದೇಶವು. ಸಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪವು. ಅಯಾಮು ಎಂಬ ರೂಪವು ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಲೋಟಿ ಕಾಲ ಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲಿಕ ಅರ್ಥವು ಕೂಡ

ತ್ತದೆ. (4) ಅಥವಾ ಯಾ ಪ್ರಾಪಣೇ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಭಂದಸಿ ಲುಜ್ ಲಜ್ ಲಿಟಿ: ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಕಾಲಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾದ ಲಜ್ ಎಂದೋಕರಿಸಿದರೂ ಯಾವ ದೋಷವೂ ಇಲ್ಲ. (5) (ಶರಣು ಹೊಂದಿದರೆ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದರೆ) ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಬಹುರ್ಥ ವಿಷಯಕವಾದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಜೆನ್ನಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಅಭಿವೃದ್ಧೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ (ನಾವ್ಯಧಾತಿ ಎನ್ನುವುದು ಯಜ್ಞಿಲು ಗೊತ್ತಪ್ರಯೋಗವು. ಕ್ರಿಯಾಸಮುಭಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞವಿಹಿತವಾಗಿದೆ. ಪಾಠ: ಪುನಃಭೃತ ಅರ್ಥರೂಪವಾದ ಕ್ರಿಯಾಸಮುಭಿಹಾರ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಏನ ಎಂದದ್ದು. ಏನ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥಭೂತವಾದ ಅವಧಾರಣವೇ ಭೃಶಾರ್ಥಕವು.) (5) ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅನಾಮೃಣಃ = ಅಭೇದ್ಯನು ಆಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. (6) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ಇಂದ್ರನದ್ದೇ ದ್ರವ್ಯಗಳೋ, ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಉತ್ತಮವಾದ ಕೇತು = ಭಕ್ತರಲ್ಲಿಕೆ ಕೃ ಜ್ಞಾನವು. (ಸಮುದಾಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸದಿಕ್ಕೊಂದು ವಿವಚನವು. ಬಹುವಚನಾರ್ಥಕವು. ಏನಂಚ) ನೇನದಿಂದ ಉಂಟಾಗತಕ್ಕ ಉತ್ತಮ ಜ್ಞಾನಗಳೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಮಗೆ ಆ ವಿತ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ಆ ವರ್ಷತೇ = ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. (ಯದ್ಯಪಿ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಆತನಿಗೆ ಸ್ವತ್ವ ತ್ಯಾಗವು ಇಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಪರಸ್ವತ್ವವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ರಾಜಾದಿಗಳು ದಾನ ಕೊಡುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವತ್ವತ್ಯಾಗವು 'ತೋರು ವುದರಿಂದ ಆ ವ್ಯವಹಾರವು ಅವಮುಖ್ಯವೆಂದೋಕರಿಸಬೇಕು.) (ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಯು ದಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜ್ಞಾನದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಭುವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿ ಬಂಧಕ ಇಲ್ಲ. ಸ್ವೀಕರಿಸುವವರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ ಕಾರಣವು ದಾನವು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ) || ೧ ||

ಋ || (೩೮೫) ಉಪೇದಹಂ ಧನದಾಮುಪ್ರತೀತಂ ಜುಷ್ವಾಂ ನ ಶ್ರೇಣೋ
ವಸತಿಂ ಪತಾಮಿ | ಇಂದ್ರಂ ನಮಸ್ಯನ್ನಪಮೇಭಿರರ್ಕ್ಯೇಯಾಃ
ಸ್ತೋತೃಭ್ಯೋ ಹವ್ಯೋ ಅಸ್ತಿ ಯಾಮನ್ || ೨ ||

ಅ || ಯಃ = ಯಾವ ಇಂದ್ರನು, ಯಾಮನ್ = (ಯಾಮಸ್ತು ಪ್ರಹರೇ ಪ್ರತೇ ಎಂದು ವಿಶ್ವಕೋಶದಿಂದ ಪ್ರಹರ (ಒಂದು ಜಾಮು) ಎಂದರ್ಥವುಳ್ಳದ್ದು ಪ್ರಕೃತ ವೀಷ್ಣುಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳದ್ದು. ಅಂತೂ ಪ್ರತಿಯಾಮದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥವಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ಸಮಸ್ತ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ. ಅಥವಾ ಯಾಮನ್ ಶಬ್ದವು ಕಾಲವಾಚಕವೇ. (ಕಾಲ ವಿಶೇಷವನ್ನು ವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ಯಾಮನ್ ಶಬ್ದವು ಕಾಲ ಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.) ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಸ್ತೋತೃಭ್ಯಃ = ಸ್ತುತಿಸುವವರಿಗೆ, ಹವ್ಯಃ = (ಹುದಾನಾದನಯೋಃ) ಎಂದು ಅವನಾರ್ಥಕವಾದ ಜುಷುಧಾತುವಿಗೆ ಉಪಜೀವನವೇರ್ಪವು. ತಥಾಚ್ಛೇ ಬುಪಜೀವ್ಯನೇ, ಅಸ್ತಿ = ಆಗಿದೆ. ತ್ತಾನೇ, (ಅಂತೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತೋತ್ರ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸುವವರಿಗೆ ಸದಾ ಸೇವ್ಯನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ.) ಅಂತಹ, ಧನದಾಂ = (ಪರ್ಮಾರ್ಥಕವಾದ ಧನ ಶಬ್ದದಿಂದ ದಾಣ್ ದಾನೇ, ಆಕಾರಾಂತ.) ವ್ರಹ್ಮದಾನ ಮಾಡುವ, ಅಪ್ರತೀತಂ = (ಪ್ರತಿಪೂರ್ವಕವಾದ ಇಷ್ಟಧಾತು. ಗತ್ಯರ್ಥಕವು.) ವೈರಿಗಳಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡವೇನೇ ಇರುವ, (ಅಂದರೆ ಯಾವ ವೈರಿಗಳಿಗೂ ಈ ಇಂದ್ರನು ಇವರು ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ) ಇಂದ್ರಮಿತ್ = ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಉಪಮೇಭಿಃ ಅರ್ಕ್ಯಃ = ಸಮಶಾರ್ಥವುಳ್ಳ (ಅಂದರೆ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರತಿದಾದಿಸುವ ಅನುಕೂಲಗಳಾದ ಬುಕ್ಕುಗಳಿಂದ ನಮಸ್ಯನ್ = ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ, ಜುಷ್ವಾಂ = (ಜುಷೀ ಪ್ರೀತಿ ಸೇವನಯೋಃ) ಸೇವಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, (ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅವುಭವಿಸಲ್ಪಟ್ಟ.) ವಸತಿಃ = ನಿವೇಶನವು (ಹಕ್ಕಿಗಳ ಗೂಡನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠನನಿಗಿಡುಗು ಹೇಗೆ ಹೊಂದುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆಯೇ, ಅಹಂ = ನಾನು, ಉಪಪತಾಮಿ = (ಪತ್ಯಲ್ ಪತನೆ) ಹೊಂದುತ್ತೇನೆ. || ೨ ||

ಭಾ || (೧) ಉಪೈವೇಶಮಹಂ ಪತಾಮಿ ಯಥಾ ಶ್ರೇಣೋ ವಸತಿಂ ಪೂರ್ವ ಭಕ್ತಾಂ |
ಇಂದ್ರಂ ನಮಸ್ಯನ್ನನುಕೂಲಗ್ನಿರೇವ ಯಃ ಸ್ತೋತ್ರೈಃ ಭೋಹವ್ಯ ಏವಾಸ್ತಿ ಕಾಲೇ || ೧ ||

ಅ || ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಮಸ್ತ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ (ಅಂದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಾತರಾದಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ) ಸ್ತುತಿಸುವವರಿಗೆ ಸದಾ ಸೇವ್ಯನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಇಂದ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದಕಗಳಾದ ಅನುಕೂಲಗಳಾದ ಮಕ್ಕುಗಳಿಂದಲೇ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ಗಿಡುಗು ಹೇಗೆ ಮೊದಲು ಅನು ಭೂತವಾದ ಗೂಡನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ನಾನು ಹೊಂದುತ್ತೇನೆ. || ೨ ||

ಯು || (೩೮೬) ನಿ ಸರ್ವಸೇನ ಇಷುಧೀರಸಕ್ತ ಸಮರ್ಯೋ ಗಾ

ಅಜತಿ ಯಸ್ಯ ವಸ್ತಿ | ಚೋಷ್ಯೋಯಮಾಣ ಇಂದ್ರ ಭೂರಿ ವಾಮಂ

ಮಾಪಣಿಭೂರಸ್ಯದಧಿ ಪ್ರವೃದ್ಧ

|| ೩ ||

ಅ || ಸರ್ವಸೇನ=(ಸರ್ವಾ ಸೇನಾ ಯಸ್ಯ) ಸಮಸ್ತ ಸೃಷ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ, (ಈ ಶ್ರೀಹರಿಯು) (ಸಮಸ್ತ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಇಷುಧೀನ್=(ಶೂಣೋಪಾಸಂಗತೋರೇ ನಿಷಂಗಾ ಇಮು ಧಿರ್ವ್ಯಯೋಃ ಎಂಬ ಕೋಶದಿಂದ) ಬಾಣಾಧಾರಗಳಾದ ಕೋಶಗಳನ್ನು, ನಿ ಅಸಕ್ತ=(ಷಡಸಂಗೇ) ಹಿಂದು ಗಡೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ (ಶ್ರೀ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಭಕ್ತರ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಇಷು ಧೀನಿವ ಇಷುಧೀನ್=ಪ್ರಮಾಣಗಳೆಂಬ ಬಾಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಸಜ್ಜನರನ್ನು ನಿ ಅಸಕ್ತ=ಅನ್ವಲ್ಲಿಯೇ ಕೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಾಪಾರವುಳ್ಳವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು ತ್ತಾನೆ.) (ಈ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಶತ್ರುಸಂಹಾರಕನಾದುದರಿಂದ, ಅರ್ಯಃ=(ಮಗತೌ) ಗಮ್ಯನು. (ರಜನು ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯನು. ಸ್ವಾಮಿಯು. ಇಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಗಾಃ=ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಬಲಾತ್ ಅಪಹೃತಗಳಾದ ಗೋವುಗಳನ್ನು (ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು, ಯಸ್ಯ=ಯಾವ ಭಕ್ತನಿಗೆ, ವಸ್ತಿ=ಕೊಡಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೋ, (ಅಂತಹ ಭಕ್ತನಿಗಾಗಿ) ಸರ್ವ ಅಜತಿ=(ಅಜಗತಿಕ್ಷೇಪಣಯೋಃ) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೊಟ್ಟೇ ಕೊಡು ವನು. (ಪರೋಕ್ಷತಃ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಅಭಿಮುಖೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.) ಪ್ರವೃದ್ಧಿ= ನಿತ್ಯ ಪ್ರವೃದ್ಧನಾದ ಇಂದ್ರನೇ, ಭೂರಿ=ಬಹಳವಾದ, ವಾಮಂ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಗಳರ್ಹವಾದ, ಮಂಗಲಕರ ವಾದ) (ಬಾಹ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಗಮಾದಿಗಳನ್ನು (ಆಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು, ಚೋಷ್ಯೋಯಮಾಣಃ=(ಷ್ವದಾನೇ) ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಿರುವ, ನೀನು ಅಸ್ಮದಧಿ=ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು, (ನಮಗಾಗಿ) (ಯಾವಾಗಲೂ) ಪಣಿ=(ಹಿಂಸಕತ್ವಸಾದೃಶ್ಯದಿಂದ) ಪಣಿನಾಮಕ ಆಸುರ ವಿಶೇಷನು, ಮಾ ಭೂಃ=ಅಗರೇವ. (ಅಂದರೆ ಮಹಾ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಇಷುಧಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವುದು ಪ್ರಮಾಣಗಳೆಂಬ ಬಾಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಸಜ್ಜನರ ಮನಸ್ಸು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಆರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಗೋದಾನ ಜ್ಞಾನದಾನ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧ್ಯವಾ ರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಾ ಇವ್ವು ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ನಿಷ್ಕರನು ಆಗಬಾರದು.) || ೩ ||

ಭಾ || (1) ಅಶೇಷಸೇನಾಪತಿರೇಷ ಶತ್ರುಪರೇಷಪೋಹಂತುಮಥೋತನಾಂಸಿ |
ಬಧ್ನಾನಿ ಶೂಣಾನ್ನಿಜ ಸಜ್ಜನಾನ್ವಾ ಸಂಯೋಜಯತ್ಯಾತ್ಮಮಾನಬಾಣಾನ್ || (2)

(2) ಅರ್ಯೋ ಗಮ್ಯೋಽಧೀಶ್ವರೋ (3) ಗಾಮತೀರ್ವಾ ಸಂಕಾಲಯತ್ಕೇವ ಚ ಯಸ್ಯ ವಕ್ಷ್ಯಿಭಕ್ತಸ್ಯ (4) ಕತ್ತಂ ದದಮಾನಸ್ಯ ಭೂರಿ ಭದ್ರಂ ಮಾಭೂರಸುರಸ್ತ್ವಂ ಕದಾಚಿತ್ | ಅಸ್ತದರ್ಥೇ ಹಿಂಸಕತ್ವೇನ ವಿಕೃತೃವೃದ್ಧಿ || ೩ ||

ಅ || (1) ಸಮಸ್ತ ಸೈನ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಇಂದ್ರನು ಸಮಸ್ತ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯಗಳಾದ ಕೋಶಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಂದಿರುವುದು. (ಹಾಗಾದರೆ ಆದಕ್ಕೆ ಎನ್ನುವುದು ಲಂಕಾಪತಿಯಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ ಲಂಕಾಪತಿಯಾದ ಪ್ರತಿಪದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಎಂದು ಲಂಕಾಪತಿಯಾದ ಪ್ರತಿಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ ವಕ್ಷ್ಯಿ ಅಜಲ ಎಂದು ಲಂಕಾಪತಿಯಾದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಲಂಕಾಪತಿಯಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.) (ನಿ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಅಸಕ್ತ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಯವು ಎಂದಾಶ್ರಯಿಸಿ ಸಮಸ್ತ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ ರಿತ್ಯಂತರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಅಥವಾ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಿ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗವು ಶ್ರುತವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸಮಾಧನ ಕ್ರಿಯೆಯು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಶಿಷ್ಪಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ವಾಚ್ಯವಾದ ಕರ್ತೃಕರ್ಮ ಭಾವಾಮ್ಯವಾದ ಸಾಧನದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕ್ರಿಯೆಯು ಸಮಾಧನ ಕ್ರಿಯೆಯು. ಅಂದರೆ ಉಪಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಕ್ರಿಯೆಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಿಲ್ಲವಾದರೆ ಉಪಸರ್ಗವು ಸಮಾಧನ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ನಿಹಿತಂ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವಾಗ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಸಮಸ್ತ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಎಂದು ಅಧ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಬೇಕು, ತಥಾಚ ಸಮಸ್ತ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಿಹಿತೃಕವಾಗಿ, ಹಂಹುಃ=ಸಂಹಂಹುಃ. ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದರ್ಥವು. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪರವಾದ ಅರ್ಥ) ಅರ್ಥೋವಾ=ಅಥವಾ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಭಕ್ತರ ಅಪ್ಪಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ (ಇವನ ಇವ=ಬಾಣಗಳಂತೆಯೇ ವಿರೋಧಿಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಗಳಾಂ, ಧಿಯು=ಬುದ್ಧಿಗಳು ಯೇಷಾಂ=ಯಾವ ಸಜ್ಜನರಿಗೋ ಅಂತಹ ಸಜ್ಜನರು, ಇವುಧಿಗಳು, ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಮಾನವಾಚಾರ್ ಎಂದದ್ದು.) (ಮಾನವಾಚಾರ್=ಪ್ರಮಾಣಗಳು, ಬಾಣ ಇವ=ಬಾಣಗಳಂತೆ ಯೇಷು=ಯಾವಸಜ್ಜನರಲ್ಲಿ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಪ್ರಮಾಣಗಳೆಂಬ ಬಾಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯರಾದ ಸ್ವಕೀಯರಾದ ಸಜ್ಜನರನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ-ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (2) ಈ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿ, ಅರ್ಯಃ=(ಮಗತೌ) (ಗಮ್ಯನು, ಶರಣು ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯನು.) ಸರ್ವರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನು. (ಹಾಗಾದರೆ ಋಕ್ಕೋಽರ್ಯತ್ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಋತ್ ಪ್ರತ್ಯಯ ಮಾಡಿ ವೃದ್ಧಿಯೂ ಮಾಡಿದರೆ ಅರ್ಯಃ ಎಂದಾಗ ಬೇಕಿತ್ತು. ಅರ್ಯಃ ಎಂದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ ಅರ್ಯಃ=ಸ್ವಾಮಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯೋಃ ಎನ್ನುವ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿಯು (ಸರ್ವೇಶ್ವರನು) ವಾಚ್ಯನಾಗುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಹಿತವಾದ ಯತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾದ ಅರ್ಯ ಶಬ್ದವನ್ನು ನಿಷಾತನ ಮಾಡಿದ ಕಾರಣ. ಅರ್ಯಃ ಎಂಬುದು ಸಮಾಜಸರ್ವೇ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ಅರ್ಯಃ=ಅಧೀಶ್ವರನು. ಸರ್ವ ನಿಯಾಮಕನು (3) (ಬ್ರಾಹ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಗಾಂಧರ್ವಗಳಾದ ಅಪಹೃತಗಳಾದ ಗೋವುಗಳನ್ನು, (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಗಾಂಧರ್ವಗಳನ್ನು, ಯಾವ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಕೊಡಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೋ, ಆತನಿಗಾಗಿ, (ಸಂಕಾಲಯತ್ಕೇವ=ಲಲಿತವಾಘೇನೌ.) ಜಿನ್ನಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಕೊಡುವನು. (೫) ಶರಣೋಪವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಅಭಿಮಾನೀಕರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ನಿಶ್ಚಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ಬಹಳವಾಗಿ ಮಂಗಳಕರವಾದ (ಬ್ರಾಹ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಗಮಾದಿಗಳನ್ನೂ (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಶತ್ರು ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ನೀನು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಕೊಡುವವನಾಗಿ ನಮಗಾಗಿ ಹಿಂಸಕತ್ವ ಸಾಧ್ಯವಾದ (ಹಿಂಸಕನಾಗಿ) ಪದನಾಮಕ ಅಮರವಿವೇಕನು ಅಗಬೇಡ.

ವಿ || ಮಹಾಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಪ್ರಮಾಣಗಳೆಂಬ ಆಶ್ರಯರಾದ ಸಜ್ಜನರನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ

ಅಸಕ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ಗೋದಾನ ಜ್ಞಾನದಾಪಾದಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ನಮಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸು.
ಕೆಡುಕು ಮಾಡಬೇಡ.

ಯಃ || (೩೮೭) ವರ್ಧೀರ್ಹ ದಸ್ಯಂ ಧನಿನಂ ಘನೇನ ಏಕಶ್ಚರನ್ನುಪಶಾ

ಕೇಭಿರಿಂದ್ರ | ಧನೋರಧಿ ವಿಷ್ಣುಣಕ್ತೇ ವ್ಯಾಯನ್ನಯಜ್ಞಾನಃ ಸನಕಾಃ

ಪ್ರೇತಿಮಾಯುಃ

|| ೪ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ = ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ಏಕಃ ಹ = ಒಬ್ಬನೇ, ಇತರರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದಿರುವವನು, ಉಪಶಾ
ಕೇಭಿಃ = (ಶಕ್ತ್ಯುಕ್ತಾಃ) ಸಮಾಪದಲ್ಲಿ ಸಮುಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಕತ್ತಿಗಳಿಂದ, ಚರಣ = ಸಂಚರಿಸುವ
(ಅಂದರೆ - ಸಮುಕ್ತ ದೇವತೆಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು ನೊದಲಾದ ಲೋಕವನ್ನು (ಜನರನ್ನು) ನಿಯಮಿಸುವ ನೀನು,
ದಸ್ಯಂ = ಕಳ್ಳನನ್ನು, ಧನಿನಂ = ಧನಾಭ್ಯನಾದವನನ್ನು, ಅಂದರೆ ಯಾರು ಕಳ್ಳನು? ಧನಧರಿಸಾದವನಿಗೆ
ಧನಾಭ್ಯತ್ಯ ಮಾತ್ರದಿಂದ ದಸ್ಯತ್ಯವು (ಕಳ್ಳನು ಎಂಬುದು) ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ. ಅಯಜ್ಞಾನಃ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ
ಅಯಜ್ಞಾನಂ ಎಂದು ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ತದಾಚ ಧನವು ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ
ವೃದ್ಧಿ ನಿಶ್ಚಯವು ಅಯಜ್ಞಾನಂ = ಯಾಗಮಾಡದಿರುವವನನ್ನು ಘನೇನ = (ಮೂರ್ತೌ ಘನಃ) ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ
ಹನಾಧಾತುವಿಗೆ ಅಪ್ರತ್ಯಯವು. ಘನಾದೇಶವು. ಕಾಠಿನ್ಯ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ನಿಪಾತವು. ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು
ಸಿದ್ಧೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡುವುದು) ಧರ್ಮಧರ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕಾಠಿನ್ಯವುಳ್ಳ
ದ್ದೆಂದು ಅರ್ಥವು (ಮತ್ತು ಘನಃ ಸಾಂಪ್ರೇ ದೃಢೇ ದಾಢ್ಯೇ ಎಂದು ವಿಶ್ವಕೋಶವು.) ಮೂರ್ತವಾದ, ಅತ್ಯಂತ
ಕಾಠಿನ್ಯವುಳ್ಳ, ಅತಿದೃಢವಾದ ವಸ್ತ್ರಾಯುಧದಿಂದ, ವಧೀಃ = (ಹನ ಹಿಂಸಾಗತೋಃ) ಸಂಹರಿಸುತ್ತಿ, ಅಥವಾ
ಘನೇನ = ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಧನಿನಂ = ಧನಾಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ, ದಸ್ಯಂ = ಅಜ್ಞಾನಗಳ ಸಮುದಾಯ
ವನ್ನು, ವಧೀಃ = ಸಂಹರಿಸುತ್ತಿ. (ಪೂರ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದನ್ನೇ ಧನೋಃ ಇತ್ಯಾದಿ ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿವರ
ಸುತ್ತಾರೆ.) ಧನೋಃ = (ಧನುಃಪುಷ್ಪಾಃ, ಉಪ್ರಸ್ಯಯವು. ಧಾತುವಿನ ಇಕಾರಕ್ಕೆ ಅಕಾರಾದೇಶವು. ಅಥವಾ ಧನ
ಪುಷ್ಪಾಃ) ಅತ್ಯಂತ ಪುಷ್ಪಿಯುಳ್ಳ ನಿನ್ನನ್ನು, ಅಧಿ = ಅಧಿಕರಿಸಿ, ಅಯಜ್ಞಾನಃ = ಯಾವಾಗಲೂ ಯಾಗ ಮಾಡ
ದೇನೇ ಇದ್ದವರಾಗಿ, ವಿಷ್ಣುಣ್ = ವಿಷ್ಣು ೪. ಪಪದಾತ್ ಅಂಚ ಗತಿಪೂಜನಯೋಃ) ಸರ್ವತ್ರ, ವಿ ಅಯನ್ =
(ಸಮಪಯುತೌ) ಹೋದರು. (ಅಂದರೆ ಇತರ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.) (ಅದುದರಿಂದ) ತೇ =
ಅವರು ಸನಕಾಃ = (ಸಪೂಜಾಭೀಃ) ಮೋಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯ ಸ್ವರೂಪದಾದಾಗ್ಯೂ,
ಪ್ರೇತಿಃ = ಮುಳು ಬಾಹುಲ್ಯರೂಪವಾದ ಮರಣವನ್ನು, ಈಯು = ಇಣುಗಾತ್ ಹೊಂದಿದರು. (ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತಿ
ಯೋಗ್ಯರಾದಾಗ್ಯೂ ಸಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಪೂಜಿಸುವವರು ನರಕಾದ್ಯವರ್ಥವನ್ನು
ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಅಯೋಗ್ಯರು = ಸರ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆಂದು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧ. || ೪ ||

ಭಾ || (೧) ವಜ್ರೇಣ ಘನೇನ ದಸ್ಯಂ | ಜ್ಞಾನೇನ ನಾ ಜ್ಞಾನೇನಂ ಧವಾಭ್ಯಮಾಯಜ್ಯಂ
ಚಾಪ್ಯೇಕ ವಿವಾಂತರೇಚ | ಚರಂಚ್ಛಾಕೈಃ ಶಕ್ತಿಭಿಃ ಸರ್ವದೇವ ಸರಾದಿಲೋಕಂ
ಯಮಯಾನ್ವೇಷಘಂಥ || (೨) ಅಧಿಕೃತ್ಯ ತ್ವಾಂ ಧನಮತ್ಯಂತಪುಷ್ಪಂ ಎವೈಗ್ಗಗ್ನುರಯ
ಜಂಕಃ ಸದೈವ | ಮೃತಿಂ ಪ್ರಾಪ್ತುರ್ದುಃಖಬಾಹುಲ್ಯರೂಪಾಃ ಸ ಕಾಲಾಭೇ ಯೋಗ್ಯ
ರೂಪಾ ಅಪಿ ಸ್ಮ || ೪ ||

ಅ || (೧) (ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ) ಇತರಾನೇಹೈಯುಬಿರುವ, ಮತ್ತು ಸಮಸ್ತವಸ್ತುಗಳ ಒಳಗೂ (ಹ) ಹೊರಗೂ (ಶಾಶ್ವತಃ=) ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ, ಸಂಹರಿಸುವ, ಅಂದರೆ ಸಮಸ್ತದೇವತೆಗಳ ಮನುಷ್ಯರು ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ಜನರನ್ನು ನಿಯಮಿಸುವ ನೀತಿ (ದಸ್ಯಂ=) ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು (ಯಾರನ್ನು) ಧನಿಕತಾದವನನ್ನು (ಅಂದರೆ ಧನವು ಇದ್ದರೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ) ಯಾಗಮಾಡದಿದ್ದವನನ್ನು ಅತಿ ದೃಢವಾದ ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ ಸಂಹರಿಸುತ್ತಿ. ಅಥವಾ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಅಜ್ಞಾನ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿ. (೨) (ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ಪುರುಷರು) (ಧನಂ=) ಅತ್ಯಂತ ಪುಷ್ಕಣಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಆಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಯಾವಾಗಲೂ ಯಾಗ ಮಾಡದೇನೇ ಇದ್ದವರಾಗಿ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲೂ ಹೋದರು. (ಅಂದರೆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು) ಆದ ಕಾರಣ ಅವರು ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. (ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾದ ಮರಣವು ದೇವತಾಂತರವನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲವು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದೆಂದರೆ) ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದ ಭೂತವಾದ ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು. (ಮುಖ್ಯ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಮರಣವು ಎಂತಹವರಿಗೆ ಎಂದರೆ) (ಸನಕಾಃ=) ವೇದಾಂತದ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಲಿಲ್ಲದೇ ಸ್ವರೂಪರಾದಾಗ್ಯೂ ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಾದಾಗ್ಯೂ (ಶ್ರೀಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವವರು ನರಕಾದ್ಯನರ್ಥನವನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ಆಯೋಗ್ಯರು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಸುತಕಾಂಕ್ಷದ್ಭ.) || ೪ ||

ಯ || (೩೮೮) ಪರಂ ಚಿಚ್ಚೀರ್ಷಾ ವನ್ಯಜುಶ್ಚ ಇಂದ್ರಾಯಜ್ಞಾನೋ
ಯಜ್ಞಭಿಃ ಸ್ವರ್ಧಮಾನಾಃ | ಪ್ರಯದ್ವಿವೋ ಹರಿವಃ ಸ್ಥಾತರುಗ್ರ
ನಿರ್ರತಾ ಅಧಮೋ ರೋದಸ್ಯೋಃ || ೫ || ೫೧ ||

ಅ || ಇಂದ್ರ=ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ತೇ=ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದವರಕ್ಕಿಂತ ಇತರರಾದ ಯಾವ ಆಸುರರು ಅಯಜ್ಞಾನಃ=ಯಾಗ ಮಾಡದಿದ್ದವರು (ಇನ್ನುತ್ತಾರೋ) ತೇ=ಆವರು, ಯಜ್ಞಭಿಃ=ಯಾಗ ಮಾಡುವವರಿಂದ ಸ್ವರ್ಧಮಾನಾಃ=ಸ್ವರ್ಧ ಮಾಡುವವರಾಗಿ, ಶೀರ್ಷಾಚಿತ್=ತನ್ನ ಶಿರಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಪರಾವಮೃಜುಃ=(ವ್ರಜಗೌ ವ್ರಜ ಸಂತ್ಯಾಗೇ) ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡುವರು. (ಅಂದರೆ-ಸ್ವರ್ಧಾನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಶಿರಸ್ಸುಗಳ ತ್ಯಾಗವನ್ನು ಎಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂತಹ ಕೆಳುಕು ಬಂದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವರು) (ಸಜ್ಜನರೊಡೊಡಗೂಡಿ ಸ್ವರ್ಧಮಾತ್ರದಿಂದ ವ್ರದೋಜನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ) ಹರಿವಃ= (ಹರಿಯಾಃ=ಕುದುರೆಗಳು ಅಥವಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಆಸ್ಥೆ ಸಂತಿ ಎಂಬ ವೈಶ್ವಕ್ರಿಯಿಂದ) ಕುದುರೆಗಳು ಅಥವಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳುಳ್ಳವನೇ, ಸ್ಥಾತಃ=(ಷ್ಠಾಗತಿವ್ಯಕ್ತೌ) ಸ್ಥಿರನಾದವನೇ, ಉಗ್ರ=ಕ್ರೂರನಾದವನೇ ಅಂದರೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯೂ ಅತಿಶ್ಲೋಕವಳ್ಳವನೂ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಕ್ರೂರನಾದವನೂ ಆದ ನೀನು ಯತ್=ಯಾವ ಕಾರಣ ದೆತಿಯಿಂದ ಆ ಆಸುರರು ಯಾಗ ಮಾಡದಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ (ಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲೇ ಇಲ್ಲವೋ) ಆದ ಕಾರಣ ಅವರು ಆರ್ರತಾಃ=ನಿನ್ನ ಪೂಜೆಯಿಂದ ವಿರಹಿತರಾದ ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡದಿರುವ ಆ ಆಸುರರನ್ನು ದಿವಃ=ಸ್ವರ್ಗದಿಂದಲೂ ರೋದಸ್ಯೋಃ=ಅಂತರಕ್ಷ ಲೋಕದಿಂದಲೂ ಪ್ರಧಿರೀ ಲೋಕದಿಂದಲೂ ಪ್ರ. ನಿ. ಆಧರುಃ=ಧನುಷ್ಪಾನೇ ನಿರಾಕರಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ. || ೫ ||

ಭಾ || (೧) ಅಯಜ್ಞಾನೋನೇ ವಕ್ತ್ಯಮಾಣಾಸ್ತು ಯೇ ತೇ ಸಂತ್ಯಾಸುರಾ ಯಜ್ಞಭಿಃ ಸ್ವರ್ಧಮಾನಾಃ | ಶಿರಾಂಸ್ಯಸಿ ಸ್ವಾನಿ ಸಂತತ್ಯಜುಸ್ತೇ ಸದ್ವಿಃ ಸ್ವರ್ಧಮಾತ್ರ ಸಂಪೂರಿ

ತಾರ್ಥಾ || (೨) ತಾನವ್ಯತಾನ್ ಸ್ವರ್ಗತಃ ಪಾತ್ರಫಿವ್ಯಾ ಫಿರಥಮಸ್ತಂ ಸ್ಥೈರ್ಯ
ವಾಶಿಂದ್ರಿಯೇಶಃ || ೫ ||

ಅ || (೧) ಈ ಮುಕ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಜ್ಞಾನಃ ಎಂದು ಶ್ರುತವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪೂರ್ವಮುಕ್ತಿನಲ್ಲಿ
ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವರೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯನ್ನೂ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಯಾರು ಮುಂದೆ
ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ವಿಧಿಪ್ರಕಾರ ಯಾಗ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಇರುತ್ತಾರೋ ಅವರಾದರೂ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದವರಿಗಿಂತ
ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರು ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ. ಇವರಿಗಾದರೂ ಶಸ್ತ್ರ
ಶಿರಸ್ಸು ಹೋದೀತು ಎಂಬ ಭಯವನ್ನು ಸಹ ಬಿಟ್ಟು ಸದಾ ಸಜ್ಜನರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಎಂದು
ಮಹಾ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.) (ಹಾಗಾದರೆ ಇವರು ಯಾರು ಎಂದರೆ) ಯಾರು ಅಸುರಶ್ವಭಾವವುಳ್ಳವರೋ
ತ್ತರೋ ಅವರು (ಹೀಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿ ಯಜ್ಞಭೀ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.)
ಅಥವಾ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಯಜ್ಞ ಮಾಡದಿರುವವರಿಗಿಂತ. ಇವರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವು
ಜ್ಞಾನಃ ಅನ್ಯೇ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಎಲೋ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಆಯ
ಜ್ಞರಿಗಿಂತ ಇವರಾದ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಯಾವಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಅಸುರರು ಯಾಗಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಇರುತ್ತಾರೋ,
(ಅವರು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತಪ್ರಕಾರ ಯಾಗ ಮಾಡುವವರಿಂದ ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವವರಿಗೆ ಶಸ್ತ್ರ ಶಿರಸ್ಸುಗಳನ್ನೂ
ಕೂಡ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡುವರು (ಅಂದರೆ—ಸ್ಪರ್ಧಾ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಶಿರಸ್ಸು ಹೋದರೂ ಗಲನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.)
ಅವರು ಸಜ್ಜನರೊಡನೆಗೂ ಕೇವಲ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಿಂದಲೇ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು. (೨) ಸ್ಥೈರ್ಯ
ವುಳ್ಳ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ನೀನು ನಿನ್ನ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡದಿರುವ ಆ ಅಸುರರನ್ನು ಸ್ವರ್ಗದಿಂದಲೂ ಅಂಶ
ರಕ್ಷಣೀಕರಣೆಯಿಂದಲೂ ಪ್ರಥಿವೀ ಲೋಕದಿಂದಲೂ ನಿರಾಕರಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ. ಅಂದರೆ ಆ ಲೋಕಗಳಿಂದ
ತಲೂ ಕೇಲೋಕವನ್ನೇ ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಿ.)

|| ೫ ||

ಯ || (೩೮೯) ಅಯಮಯುಕ್ತನನವದ್ಯಸ್ಯ ಸೇನಾಮಯಾಶಯಂಚ ಸ್ತುತಿ

ಯೋ ನವಗ್ವಾಃ | ವೃಷಾಯುಧೋ ನ ವಧ್ರಯೋ ನಿರಷ್ವಾಃ ಪ್ರವೃದ್ಧಿ

ರಿಂದ್ರಪ್ರಚ್ಛಿತ್ತಯಂತ ಆಯನ್

|| ೬ ||

ಅ || ನವಗ್ವಾಃ = ನವಗ್ವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಮುನಿಗಳು, ಸ್ತುತಿಯು = ಪ್ರಹೇಳು (ಚಾಕ್ಯರಾದ ಅಸುರ
ಶ್ರೇಷ್ಠರಿಂದ ಉಪದ್ರವವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಿಗಿರುವಾಗ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಶರಣುಹೊಂದಿರುವರೋ) ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥ
ವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ನವಗ್ವಾಮುನಿಗಳೆಂದು ಪರಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ಸಜ್ಜನರು ತಮಶೃಬ್ಧವಾಚ್ಯಗಳಾದ ಅಜ್ಞಾನ
ಸಂಕಯವಿಪರ್ಯಯಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ತಪೋಗುಣಕಾರ್ಯಗಳಾದ ಪಾಪಗಳ ಸಮೂಹಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ
ಹೊಂದಿತಾಗಿ ಯಾವಾಗ ಶ್ರೀ ವಾಸುದೇವನನ್ನು ಶರಣು ಹೊಂದಿದರೋ, ಆಗ ಆ ವಾಸುದೇವನನ್ನು ತಾನು
ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಪುಣ್ಯದ ಸಮರ್ಥರಾದ ಆ ಅಸುರ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿಂದ ಅಥವಾ ಅಜ್ಞಾನ ಮೋಲರಾದ
ಗಳಿಂದ ಗೂಡಿ ಅಯುಯುತ್ಸನ್ = (ಯುಧಸಂಪ್ರಹಾರೇ) ಯುದ್ಧ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದವರು. ಅಥವಾ
(ಇಂದ್ರಾಂತರ್ಗತನಾದ ವಾಸುದೇವನನ್ನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ವಾಸುದೇವನನ್ನು ಎಂದು ವಾಸುದೇವನನ್ನು
ವುಡಕ್ಕೆ ಬಾಹ್ಯ ಅಧ್ಯಾತ್ಮರೂಪ ಉಭಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಯೋಜನಾ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೇಗೆಂದರೆ (ಯುದ್ಧ
ಮಾಡಲಿಟ್ಟಿರುವ ಆ ಮುನಿಗಳು ಆ ಅಸುರರನ್ನು ಅಥವಾ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಅನ

ದೃಶ್ಯ = ನಿರ್ದೋಷನಾದ ಇಂದ್ರಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ, ಸೇನಾಂಜಿತುರಂಗ ಸೈನ್ಯವನ್ನು
 ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ, ಸೇನಾಂಜಿತುರಂಗದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಅಯಾತಯಂತ =
 (ಯತೀಪ್ರಯತ್ನೇ) ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದರೋ ಆಗ ವ್ಯವಾಂಧಃ ನ = (ತುಕ್ರೇ ಮೂಷಕೇ ಶ್ರೇಷ್ಠೇ ಸುಕೃತೇ
 ವ್ಯವಭೇ ವ್ಯವಃ ಎಂಬ ಕೋಶದಿಂದ ವ್ಯವಶಬ್ದವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಚಕವು ಯುಧ್ಯಂತೇ ಇತಿ ಯುಧಃ) ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ
 ಸಮರ್ಥರಾದ ಯೋಧರಂತೆ, ವಧ್ರಯಃ = ತಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದೇ ಮುಖ್ಯ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವ
 ರಾದಾಗ್ಯೂ ಆ ಅಸುರಾದಿಗಳು, ಪ್ರವದ್ವಿಃ = (ಪ್ರಜ್ಞಾಪ್ತುರ್ಜಗತಾಃ ಆಶುಗತಿಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಪರಿವಾರ
 ರಿಂದ ಅಥವಾ ತಮ್ಮ ಭಕ್ತಾದಿಗುಣನಿವಿತ್ತವಾಗಿ, ನಿರಪ್ಪಾಃ = (ಅಶೂ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ) ಅತಿಶಯವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ
 ದರು. (ಅಂದರೆ ಓಡುವವರಾಗಿ ದಿಗ್ವಿಶ್ವಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. ಓಡಿದವರು ಅದರ್ಶನವನ್ನೇ ಹೊಂದಿದರು.
 (ಇವರು ಓಡುತ್ತಿರಲು ಇಂದ್ರನ ಪರಿವಾರರು ಇಂದ್ರಾತ್ = ಇಂದ್ರನ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ,
 ಚತಯಂತಿ = (ಆ ಅಸುರರನ್ನು) ಪುನಃ ಪುನಃ ಓಡಿಸುವವರಾಗಿ, ಆಯನ್ = (ಆಯಪಯಗತಾ) ಹೋದರು
 ಪ್ರಸಿದ್ಧ || ೬ ||

ಭಾ || ೧ || ಯದಾ ನವಗ್ಧಾ ಋಷಯೋಽಸುರೇಂದ್ರೈರುಪದ್ರುತಾಃ ಶರಣಂ ವಾಸುದೇವಂ |
 ಪ್ರಾಪ್ತುಸ್ತಮೋಭಿಸ್ತಾಮಸೈರ್ನಾರ್ಘಸಂಘೈಃ ಸಂಪೀಡಿತಾ ಅಯುಯುತ್ಸಂಸ್ತದಾ |
 ತೈಃ || ಸೇನಾಂಜಿತ ವಿಷ್ಣೋರ್ನಿರಯಾತಯಂಸ್ತೇ ವಧಾಯ ತೇಷಾಂ ಹರಿಭಕ್ತ್ಯಾದಿಣಾಂ |
 ಐಶ್ವಾ ಗುಣಾನ್ (೨) ಸಮರ್ಥಾಽವ ಯೋಧಾಃ ಸ್ವಶತ್ರುವಭೈಶಶೀಲಾ ಆಪಿ |
 ನಪ್ಪಾಃ ಕ್ಲವದ್ವಿಃ | ಗುಣೈರ್ವಿಷ್ಣೋಃ ಸೈರ್ಗುಣೈರ್ವಾ ಪ್ರಸಾದಾದೀಶಸ್ಯ ಸಂಕಾಲ
 ಯಂತೋ ಹೃಗಚ್ಛನ್ || ೬ ||

ಅ || (೧) (ಇತಿಹಾಸ ಗರ್ಭಕವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡು
 ತ್ತಾರೆ.) ನವಗ್ಧಾ ರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಋಷಿಗಳು ಬಾಕ್ಯಾಸುರೇಂದ್ರರಿಂದ ಉಪದ್ರವವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಾಗಿ
 ಇಂದ್ರನನ್ನು ಶರಣು ಹೊಂದಿದರೋ, ಅಥವಾ ನವಗ್ಧಾದಿಸಪ್ತನಲು ತಮೋರೂಪಗಳಾದ ಅಜ್ಞಾನ ಸಂಶಯ
 ವಿಪರ್ಯಾಯಗಳಿಂದಲಾಗಲೀ, ತಮೋಗುಣ ಕಾರ್ಯಗಳಾದ ಪಾಪಸಮೂಹಗಳಿಂದಲಾಗಲೀ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪೀಡಿತ
 ರಾಗಿ ಯಾವಾಗ ವಾಸುದೇವನನ್ನು ಶರಣು ಹೊಂದಿದರೋ, ಆಗ ಆ ಶರಣು ಹೊಂದಿದ್ದಿಂದ ವುಷ್ಪರಾಗಿ ಆ
 ಅಸುರ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿಂದಲಾಗಲೀ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿಂದಲಾಗಲೀ ಕೂಡಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದರು. (೨)
 ಯುದ್ಧಮಾಡಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದ ಆ ಮುನಿಗಳು ಅಥವಾ ಸಪ್ತನಲು ಆ ಅಸುರರ ಅಥವಾ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳ ಸಂಹಾರ
 ಕಾಗಿ ಇಂದ್ರಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಚತುರಂಗಸೈನ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ
 ಹರಿಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗುಣಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದರು. (೩) ಸಮರ್ಥರಾದ ಯೋಧರಂತೆ ತಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸಂಹ
 ರಿಸುವುದೇ ಮುಖ್ಯ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವರಾದಾಗ್ಯೂ ಆ ಅಸುರಾದಿಗಳು ಶೀಘ್ರಗಮನವುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪರಿವಾರ
 ರಿಂದ ಅಥವಾ ತಮ್ಮಿಂದ ಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗುಣಗಳಿಂದಲಾಗಲೀ (ನಪ್ಪಾಃ = ನಶ ಅದರ್ಶನ) ಓಡುತ್ತಾ ಅದರ್ಶನ
 ವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು (ಹಾಗೆ ಓಡುತ್ತಿರಲು ಇಂದ್ರನ ಪರಿವಾರರು ಇಂದ್ರನ ಅಥವಾ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ
 ಆ ಅಸುರರನ್ನು ಓಡಿಸುತ್ತಾ ಹೋದರು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ || ೬ ||

ಯ || (೩೯೦) ತ್ವಮೇತಾನ್ಪ್ರದತೋ ಜಕ್ಷತಶ್ಚಾಯೋಧಯೋ ರಜಸ ಇ
 ಪಾರೇ | ಅನಾದಹೋ ದಿವ ಆ ದಸ್ಯಮುಚ್ಚಾ ಪ್ರಸುನ್ದತಾ
 ಹಃ ಶಂಸಮಾವಃ

ಅ || ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರನೇ, ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಶೃಂಗ=ನೀನು (ನಿನ್ನಿಂದಲೇ) ಪೀಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಯುಕ್ತ ರುದತಃ= (ರುದಿರ್ ಅಶ್ವವಿವೋಚನೇ) ಮರುಗುತ್ತಿರುವ ಜಕ್ಷತಕ್ಷ= (ಜಕ್ಷಭಕ್ಷತಪನಯೋಃ) ಮುನಿಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವ, ಏತಾನ್=ನರಭಕ್ಷಕರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ರಾಕ್ಷಸರ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು, ರಜಃ=ರಜೋಗುಣದ, ವಾರೇ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ, (ಜಗತ್ತಿಗೆ ಯಾವಾಗ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸತ್ಯವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೋ, ಅವಾಗಲೇ) ಅಯೋಧಯಃ=ಯುಧ ಸಂಪ್ರಹಾರೇ.) ಯುದ್ಧಮಾಡಿರುತ್ತಿ (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥವು) ಅಥವಾ ರುದತಃ=ಕೋಟ್ಯುಗಾದ ಜಕ್ಷತಕ್ಷ=ಗುಣಭಕ್ಷಕಗಳಾದ (ಅಂದರೆ ಆನಂದಾದಿಗುಣಗಳನ್ನಾಚ್ಛಾದಿಸುವ) ಏತಾನ್= ಈ ಅನುಭವ ಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಪುರುಷಮೋಕ್ಷಗಳಾದ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನು, ರಜಃ ವಾರೇ=ರಜೋಗುಣದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಸತ್ಯಗುಣವು ವೃದ್ಧಿಯಾದಾಗ) ಅಯೋಧಯಃ=ಯುದ್ಧಮಾಡಿರುತ್ತಿ ದಸ್ಯುಂ=ಕಲ್ಪರಾದ ಆ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ದಿವಃ=ಸ್ವರ್ಗದತ್ತೆ ಯಿವ, ಆ=ಚೆನ್ನಾಗಿ, ಅವತದತಃ=ದತವಸ್ತುರೇತಃ ದಕ್ಷತೇ.) ತಿರಸ್ಕರಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ. (ಅಂದರೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಂಹರಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ನಿರಾಕರಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ (ಕೆಳಲೋಕಕ್ಕೆ ಹಾಕಿರುತ್ತಿ. (ಅಥವಾ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕಿಂತ ನಿರಾಕರಿಸಿ ನರಕದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿರುತ್ತಿ (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥ) ದಸ್ಯುಂ=ಗುಣಗಳಿಗೆ ಅಚ್ಛಾದಕಗಳಾದ ಅಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಾಖ್ಯ ಕಲ್ಪರನ್ನು ದಿವಃ=ಜ್ಞಾನ ಕೊಟ್ಟು ಆ=ಚೆನ್ನಾಗಿ, ಅವ ಅವನಃ=ಸುಡುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ. (ರಾಕ್ಷಸರನ್ನೂ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನೂ ವಿನಾಶಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ) ಸುನ್ಯತಃ=ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ಸ್ವವತಃ=ಸ್ವೀಕೃತವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಯಜ್ಞಕೃತ, ಉಚ್ಛಾ=ಚೆನ್ನಾಗಿ, ಶಂಸಂ=ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಪ್ರ ಅಪಃ=ಅವರಕ್ಷಣೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ. (ಅಂದರೆ ವಿಘ್ನಗಳನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಯಜ್ಞವೂ ಸ್ತುತಿಯೂ ರಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ.)

|| ೭ ||

ಭಾ|| (೧) ರಕ್ಷೋಗಣಾನ್ ಭಕ್ಷಯತೋ ಮುನೀಂಶ್ಚ ಸಂಪೀಡಿತಾನ್ಪ್ರದತಶ್ಚ ತ್ವಯೇವ |
ಅಯೋಧಯೋ ರಜಸೋಽಂತೇ ಸುಸತ್ಯವೃದ್ಧಿಯಾದಾ ಜಗತಃ ಸ್ವಾಶ್ಚಿದೈವ (೨)
ಪುದೋಷಾನ್ತಾ ಗುಣಭಿಕ್ಷಾನ್ನೈ ಸತ್ಯವೃದ್ಧೌ (೩) ದಿವೋ ಜ್ಞಾನಕೋವಾಽದತಶ್ಚ |
ಅಜ್ಞಾನದಸ್ಯುಂ ಸ್ತುವತಃ ಸಂಸ್ತುತಿಂ ಚ ಸ್ತುವೋ ರಕ್ಷೋ || ೭ ||

ಅ || (೧) (ಎಲೋ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ) ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪೀಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ (ಹೇತುಗಳವಿಶೇಷಣ) ಪೀಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ) ಮರುಗುತ್ತಿರುವ, ಮುನಿಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವ, ನರ ಭಕ್ಷಕರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ರಾಕ್ಷಸರ ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ರಜೋಗುಣದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸತ್ಯವೃದ್ಧಿಯು ಯಾವಾಗ ಆಗುವುದೋ, ಅವಾಗಲೇ ಯುದ್ಧಮಾಡಿರುತ್ತಿ. (ಜಗತಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಬಾಹ್ಯಸತ್ಯವೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಯ್ತು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಭಿಕ್ಷುವಾಗಿ ಅಧಿಭೌತಿಕ ಅಧಿದೈವಿಕರೂಪವಾದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಯಾವುದು ಸತ್ಯವಿದೆಯೋ ಅದು ಬಾಹ್ಯ ಸತ್ಯವು) ದೇವತೆಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ದಿವ್ಯ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಭೌತಿಕಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕೋಗುಣವು ವೃದ್ಧಿಯಾದಾಗ ವೈಶ್ಯಂಭದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪೀಡಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸತ್ಯ ಗುಣವು ವೃದ್ಧಿಯಾದಾಗ ಇಂದ್ರನು ಆ ರಾಕ್ಷಸರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಅವರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಯಜ್ಞವನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. (-) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥವು) ಅಥವಾ ಆನಂದಾದಿಗುಣಗಳಿಗೆ ಅಚ್ಛಾದಕಗಳಾದ ಅಜ್ಞಾನಮೊದಲಾದ ಪುರುಷದೋಷಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸತ್ಯಗುಣ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿರಲು ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿರುತ್ತಿ. (೩) (ಬಾಹ್ಯಾರ್ಥ) ದಸ್ಯುಂಗಳಾದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನೂ ಸ್ವರ್ಗದತ್ತೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಹಾಕುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ. (ಅಂದರೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಂಹರಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ನಿರಾಕರಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ.) ಅಥವಾ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕಿಂತ ನಿರಾಕರಿಸಿ ನರಕದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿರುತ್ತಿ. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥ) ಅಜ್ಞಾನಾದಿರೋಷಾಖ್ಯ ದಸ್ಯುಂಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸುಡುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ. (ರಾಕ್ಷಸರನ್ನೂ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನೂ ವಿನಾಶಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವವರ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು (ಪ್ರ ಅವಃ) ಚೆನ್ನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಿರುತ್ತಿ. (ರಾಕ್ಷಸರ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದರೆ ಯಾಗ ಸ್ತೋತ್ರಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದೆಂದರೆ ವಿಘ್ನಗಳನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅವು ರಕ್ಷಿತವಾಗುವವು) || ೭ ||

ಯು ! (೩೯೧) ಚಕ್ರಾಣಾಸಃ ಪರೀಣಹಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಹಿರಣ್ಮೇನ ಮಣಿನಾ
ಶುಂಭಮಾನಾಃ | ನ ಹಿನ್ವಾ ಸಸ್ತಿತಿರುತ್ತ ಇಂದ್ರಂ ಪರಿಪ್ರಶೋ ಅದಧಾ
ತನ್ಮಯೇಣಾ || ೮ ||

ಅ || (ಯಾವ ದೈತ್ಯಾದಿಗಳು) ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ=ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಜನರ, ಪರೀಣಹಂ=(ಇಹ ಬಂಧನೇ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಬಂಧನವನ್ನು, ಚಕ್ರಾಣಾಸಃ=(ಡುಕ್ಕು ಜಾಲರಣೀ) ಜಿನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವವರಾಗಿ (ನಿರಪರಾಧ) ರಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ, ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ (ಜೈಲಿನಲ್ಲಿ) ಹಾಕಿ ಅವರಿಂದ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಅಪಹೃತವಾದ) ಹಿರಣ್ಮೇನ=ಸುಪರಿಣಿತರಾದ ಮಣಿಗಳಿಂದಲೂ, ಶುಂಭಮಾನಾಃ=ಶುಂಭ ಶುಂಭಶೋಭಾಭ್ಯೇ(ಶೋಭಿಸುವವರಾಗಿ, (ಇಸುತ್ತಾರೆ) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥ) (ಯಾವ ದೃಢ) (ಅತಿಪ್ರಬಲಗಳಾದ) (ದೋಷಗಳನ್ನೆಲ್ಲವರೂ) ಹರಣ್ಯದಿಂದಲೂ ಮಣಿಗಳಿಗಿಲ್ಲದ ಶೋಭಿಸುವವರಾಗಿ ಅವನ ಧನಗಳಿಂದ ಪ್ರಶೋಭಿಸಿ ತಮಗೆ ಅಶ್ರಯಭೂತರಾದವರನ್ನು) ವಂಚಿಸುವವರಾಗಿ ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಜನರಿಗೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತ ಬಂಧನವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಾಂಸಾರಿಕ ಸುಖಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆತ್ಮಾಸಕ್ತರಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ (ಜನರನ್ನು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಹಾಗಾದರೆ ಅವರಿಗೆ ಈಶ್ವರನ ಭಯವು ಇವರಿಗೆ ಬಂಧನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಿದ್ದೆಂದರೆ) (ಅಂತಹವರು ತಮಗೆ ಯಾರಿಂದಲೂ ಭಯವು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುವವರಾಗಿ) ಹಿನ್ವಾನಾಸಃ=ಹಿಗಣಿಸುವುದು ಪರಸ್ಪರನ ಗಮನವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವವರಾಗಿ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವವರಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಾಯವುಳ್ಳವರಾಗ್ಯೂ, ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವವರಾಗ್ಯೂ, ಇಂದ್ರಂ ವಾಸುದೇವನನ್ನೂ ಕಥಂಚಿತ್(ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ)ನ ತಿತಿರುಃ=ವಾಚಿಲೇ ಇಲ್ಲ ಶ್ಲಾಘನಪರರೂ ಯೋಃ) ಈಶ್ವರನನ್ನು ವಿಷಿ ಇರಲು ಆಶಕ್ತರೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ) (ಪೃಥಿವ್ಯ ಪಾದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) (ಯದ್ವಹಿ ಕವರು ಇಲ್ಲಿ ನಿಗ್ರಹಿಸಲು ಆಶಕ್ತರೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಅವರು ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ನಿತ್ಯ ಯವಾಗಿಯೂ ದಂಡಿಪಲ್ಪಿತಾರ್ಥಿಯೇ ಸರಿ.) (ಹಾಗಾದರೆ ಅವರ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೂ ಪುಷ್ಪಪಾವಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ) ತಿಳಿದವರೇನೇ ತಿಳಿಸಬಹುದು ಅವರೇ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುವುದೂ ಎಂದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಜ್ಞನಾದುದರಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಪರಿಹಾರವಿದ್ದರೂ ಸಮಾಧಾನಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಂದ್ರಃ=ಶ್ರೀ(ವಾಸುದೇವನು (ಬಾಹ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯರ (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) (ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪುಷ್ಪಪಾಪರೂಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಸೂರ್ಯೇಣ=ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಕೂಡಿ. ಸೂರ್ಯನಿಂದ (ಸಹಕರಾದ) ಸ್ವರಃ= (ಸ್ವಶಬ್ದಾಧನ ಸ್ವರನಯೋಃ=) ಜನರಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದಿರುವ ಚಾರರನ್ನು (ಎಂದರೆ ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಸಂಚರಿಸುವ ದೇವತೆಗಳ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಸರಿ ಅವಧ್ಯಾತ=ಪರಿಣಿತ ಸರ್ವತ್ರ ಸ್ಥಾಪಿಸುವವನು. || ೮ ||

ಭಾ || (೧) ಬಂಧನಂ ಯೇ ಜನಾನಾಂ | ಕುರ್ವಂತಿ ಹೇಮ್ನಾ ಮಣಿಭಿಶ್ಚೋಭಮಾಣಾ
ದೈತ್ಯಾದಯೋ (೨) ದೃಢದೋಷಾ ಧನೈರ್ವಾ || (೩) ಕೇ ಪ್ರೇರಯಂತೋಽಪಿ
ಪರಸ್ಪರೇಣ ನೈವಾತರನ್ನಾಸುದೇವಂ ಕಥಂಚಿತ್ || (೪) ಸಹೈವ ಸೂರ್ಯೇಣ ಚ
ದೇವಸಂಘಾಂತಶ್ಚರಾಜಾ ತಾನವಧಾನ್ವಾಸುದೇವಃ | ದೈತ್ಯಾನಾಂ ವಾ ತಮಸಾಂ
ವೃತ್ತದೃಷ್ಟಿಃ || ೮ ||

ಅ || (೧) ಯಾವ ದೈತ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದವರು ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಜನರ ಸುತ್ತಲೂ ಬಂಧನವನ್ನು

ಜಿನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ರೋ (ನಿರಪರಾಧಿಗಳಾದ ಜನರನ್ನು ಜೈಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಅವರಿಂದ ಅವಹೇಳನವಾದ) ಹಿರಣ್ಯ ದಿಂದಲೂ ಮಹಿಳೆಯರಿಂದಲೂ, ಶೋಭಿಸುವವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. (೨) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥಃ) ದೈವ (ಪ್ರಬಲ)ವಾದ ದೋಷ ವುಳ್ಳವರು ಹಿರಣ್ಯ ಪೊದಲಾದ ಅವಾವಧನಗಳಿಂದ ತಮಗೆ ಆಶ್ರಯ ಭೂತರಾದ ಜನರನ್ನೂ ಶ್ರೀಲೋಭಿಸುವವ ರಾಗಿ ಜನರನ್ನು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಬಂಧಿಸುತ್ತಾರೆ. (೩) ಅಂತಹವರು ತಮಗೆ ಯಾರಿಂದಲೂ ಭಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುವವರಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವವರಾದಾಗ್ಯೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಹಸ್ಯ ಉಳ್ಳವರಾಗಿ ಶ್ರೀ ವಾಸುದೇವನನ್ನೂ ಯಾವರೀತಿಯಿಂದಲೂ ದಾಟಲೇ ಇಲ್ಲ (ಅವನನ್ನು ತರಸ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರಲು ಯಾವರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ). ೪|| ಶ್ರೀವಾಸುದೇವನು (ಬ್ರಾಹ್ಮಾ ರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಶೈಶ್ಯರ (ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಜಜ್ಞಾ ನಾದಿಗಳ ವೃತ್ತಾಂತ ವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ (ಪುಣ್ಯಕಾರಕ ರೂಪ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಶೂನ್ಯ ರುವ, ಯಾರಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದಿರುವ ಪರಿವಾರರಾದ ಪೀತಕಗಳ ಸಮೂಹಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವರು.

೫|| (೧) ಅದಿತ್ಯಹಿಂದ್ರಾದಿನಿರೋಲಶ್ಚ ದ್ವೈಭೂಮಿರಾಪೋಹ್ಯದಯಂ ಪುನಶ್ಚ | ಅದಶ್ಚ ರಾಶ್ಚಿತ್ತ ಉಭೇಶ ಸಂಧೇಃ ಧರ್ಮಶ್ಚ ಜಾನಾತಿ ನರಸ್ಯ ವೃತ್ತಂ || (೨) ಸೂರ್ಯೋಽಗ್ನಿಃ ಪಿಂ ಮರುದ್ವಾಪಃ ಸೇವಾಃ ಸಂಧ್ಯಾಹನೀ ದಿತಃ | ಕಾಲಃ ಸ್ವಯಂ ಧರ್ಮ ಇತಿ ಹ್ಯೇತೇ ಧರ್ಮಸ್ಯ ಸಾಕ್ಷಿಣಃ || ಇಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಜಂದ್ರ ಧರ್ಮ (ರಾಮ)ರು ಸ್ವಯಃ ದೇವತೆಗಳು. ಅನಿಲ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಆ ವಾತ ಆಗ್ನಿ ದ್ಯುಭಿ ಕಾನಾದಿವೇಶಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೃದಯಂ = ಬುದ್ಧಿಯು. ಮನಃ ಅಹಂಕಾರಾದಿ ವೃತ್ತಿಗಳು ಸಾಲ್ಕು. || ೮ ||

ಯ || (೩೯೨) ಪರಿ ಯದಿಂದ್ರ ರೋದಸೀ ಉಭೇ ಅಬುಭೋಜೀನಾ
ಹಿನಾ ವಿಶ್ವತಃ ಸೀಂ | ಅಮನ್ಯಮಾನಾ ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನೈರ್ನಿ ಬ್ರಹ್ಮ
ಭಿರಧಮೋ ದಸ್ಯಮಿಂದ್ರ || ೯ ||

ಅ|| ಇಂದ್ರ = ಇಂದ್ರನೇ, (ನೀನು) ಯತ್ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಮಹಿನಾ = ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ, ವಿಶ್ವತಃ = ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಸೀಂ = (ಶ್ರೇಷ್ಠಾ ವಿಶ್ವಯೇಃ ಸಂ ಸ್ಯಾತ್ಮಾ ದೈರ್ವ ಉಪಸರ್ಜನೇ, ಎಂಬ ಕೋಶದಿಂದ ಸಂ ಶಬ್ದವು ಸಾಧ್ಯವುಳ್ಳವು) ಜಿನ್ನಾಗಿಯೇ (ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ) ರೋದಸೀ = ದ್ವಾವಾಪ್ಯಧಿ ಗಳನ್ನು ಉಭೇ = ಮಿಲಿತ ಗಳಾದವುಗಳನ್ನೇ (ವಿಶ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಿ ಅಬುಭೋಜೀಃ = ಸಂಪೂರ್ಣ ಭೋಗಿ ಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಿಯೇ (ಭುಜನಾಲನಾಭ್ಯವಹಾರಯೋಃ. ಅಥವಾ ಭುಜೋಽನವನೇ.) ಇಂದ್ರ = ಪರ ಮೈಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪನ್ನನೇ, (ಅಕಾಲಂ ದಿತಿಯಿಂದ) (ನೀನು) ಅಮನ್ಯಮಾನಾನ್ = (ಮನ ಜ್ಞಾನೇ) ನಿಮ್ಮನ್ನು ತಿಳಿಯದಿರುವ ದಸ್ಯಮನ್ = ದಸ್ಯಗಳಾದ ಅಭಕ್ತರನ್ನು ಅಭಿಮನ್ಯ ಮಾಡ್ವೇಃ ನಿನ್ನನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ, ಬ್ರಹ್ಮಭಿಃ = (ಬ್ರಹ್ಮಾ ಮೇಂ ದ್ವಿಜಯೇಃ ಇತಿ ವಿಶ್ವಃ | ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ, (ಭಕ್ತರ, ಸಮೂಹ ಗಳಿಂದ, ಸಂ ಅಧಮಃ = ನಿರಾಕರಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ. (ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನೀನು ಮಹಾ ಸಮರ್ಥನಾಗಿರುತ್ತಿಯೇ, ಆದ ಕಾರಣ ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರು ಇಡೀ ನಿನ್ನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ವಿರೋಧಿಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. || ೬ ||

ಭಾ|| ಪರ್ಯಭುಂಕ್ತಾಃ ಸಹ ಯದೋದಸೀ ಬ| ಸ್ವಮಹಿಮಾ ವಿಶ್ವತಃ ಸಮ್ಯಗೇವ ತ್ವದ
ಬ್ರಹ್ಮಭಿರಧಮೋ ಭಕ್ತಸಂಘೈಃ || ೯ ||

ಅ|| ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದಲೇ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಜಿನ್ನಾಗಿಯೇ, ಸ್ವರ್ಗ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ವಿಶ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ, ಜಿನ್ನಾಗಿ ಭೋಗಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಿಯೇ, ಅದಕಾರಣ ನಿನ್ನ ಅಭಕ್ತರನ್ನು

ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರ ಸಮೂಹಗಳಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಿ) ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದವು ಸಾಂಕೇತಿಕವು. ಇನ್ನೊಂದು ಶಬ್ದವು ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯ ವಾಚಕವು. ಅಥವಾ ಇಂದ್ರ ಇಂದ್ರ ಎಂದು ಅದರಾತ್ ದ್ವಿರ್ಗತವು) || ೯ ||

ಮು|| (೩೯೩) ನಯೇ ದಿವಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಅಂತನಾಪುರ್ನ ಮಾಯಾಭಿ
ರ್ಥನದಾಂ ಪರ್ಯಭೂವನ್ | ಯುಜಂ ವಜ್ರಂ ವೃಷಭಶ್ಚಕ್ರ
ಇಂದ್ರೋ ನಿಜೋತ್ಕೃಷ್ಣಾ ತಮಸೋಽಗಾ ಆದುಕ್ಷತಃ || ೧೦ || ೨ ||

ಅ|| ಯೇ=ಯಾವ ದಸ್ಯುಗಳಾದ ದೈತ್ಯರು (ಸಮ್ಯಕ್ ಕಟಿಗಳಿಂದಲೇ ಸ್ವರ್ಗ ಭೂಸಂಭಂಧಿಗಳಾದ ಸಮಸ್ತ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹ ದೈತ್ಯರು) ದಿವಃ=ಸ್ವರ್ಗದ ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ=ಮತ್ತು ಭೂಲೋಕದ, ಅಂತಂ=ಎಕದೇಶವನ್ನೂ ಈಡ, ನ ಅಪುಃ=ಕೂಡಲಿಲ್ಲ. ಮಾಯಾಭಿ=ಧನ್ವ (೨೫೬) ಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಧನದಾಂ=ಧನ-ನ್ನು ಕೊಡಕ್ಕೂ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸರ್ಪರ್ಯಭೂವನ್=ಗೆಲ್ಲರಿಲ್ಲ. (ಹಾಗಾರೆ ಇದೇರರ ಸಹಾಯವ್ಯವನಾಗಿ ಒಡುಕದಿಂದಲೂ ಸಂಜಿತನಾಗಿ ಲ್ಲಿವೋ ಎನ್ನಿ ಅಗ್ನಿನನ್ನು ತ್ತಾರೆ.) ವೃಷಭಃ=ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅಭಿಷ್ಠಾನವಾಗಿರುವ, ಶ್ರೇಷ್ಠವೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು (ದಸ್ಯುಗಳಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಸಹಂಸುಪುರಕ್ಕಾಗಿ) ವಜ್ರಂ=ತನ್ನ ಜ್ವಾಲಂಧವನ್ನೇ (ವಜ್ರ ಸಕ್ಷದಲ್ಲ) ವಜ್ರಂ ವಜ್ರಂವಾಪು ವನ್ನೇ, ಯುಜಂ=ಯುಕ್ತವನ್ನಾಗಿ, ಚಕ್ರಂ ಮಾಡಿದನು. ವಜ್ರಂ ಇಂದ್ರಃ=ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜ್ಯೋತಿಷ=ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಗಾಃ=ಗೋವುಗಳನ್ನು ತಮಾಃ=ಸರ್ಪಗಳಿಂದಲೂ ಅಂಧಕಾರ ದೆಶೆಯಿಂದ ನಿರಾಕರಣ್ಣ= (ದುಃಕೃತ ಪುಣ್ಯ) ಹೋಗುತಿದ್ದನು (ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಸಕ್ಷದಲ್ಲ) ನಿಃಸ್ವಯ ರೂಪವಾದ ಜ್ಯೋತಿಷಾ=ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನದಿಂದ, (ಅಂದರೆ-ಸ್ವಃಪಂಜಿವ ದೈತ್ಯಂಶತ್ವವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ದುಟ್ಟಿ) ಗಾಃ=ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು (ತಮಸೋಂಬು ಎಚ್ಚನ ಸಾವತ್ಯಾದಿಂದ ಭಕ್ತದ್ವಯದಲ್ಲೊಂದು ತಮಸ್ಸಿನಿಂದ (ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಗುಪ್ತಗಳಾದವುಗಳನ್ನು) ಆದುಕ್ಷತಃ=ಪುಣ್ಯಗಳಿಂದಲೂ. (ಅಂದರೆ ಅವಿಷಣವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು.)

ಭಾ (೧) ಯೇ ದಸ್ಯವೋ ದ್ಯುಪೈಕೈವೈರೇತೇಷ ಜೋಗೇಚ್ಛವೋ ಧನದಂ ಚೇಶ್ವರಂ ತಂ
ಜಗೀಷವಃ ಸ್ವೀಯಮಾಯಾಭಿರೇವ ನೈವೋದಾಪುರ್ದ್ವಯಮೇತಕ್ಕದಾಚಿತ್
(೨) ಯುಕ್ತಂ ಜ್ಞಾನಂ ವಜ್ರಮೇವಾಯುಧಂ ವಾ ದಸ್ಯುನ್ ಹಂತುಂ ಕೃತವಾನ್
ದೇವದೇವಃ | (೩) ನಿಜೋತ್ಕೃಷ್ಣಾ ಭಕ್ತದ್ವಯತಮೋಗೂಢಾನ್ಯದುಹನ್ತಿ
ಶ್ವಯೇನ | ಜ್ಞಾನಂ ಧಿ ವಿಷ್ಣುರ್ಯದಜ್ಞಾನಮುಕ್ತಂ || ೧೦ || || ೧೦ || ೨ ||

ಅ || (೧) (ಯೇ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲೆ ಅಧ್ಯಾಹಾರಮಾಡಲಾಯಿತ್ತವಾದ ಪದಗಳನ್ನು ಕೋರಿಸಿ ಕೃತಿಸಿದ್ಧವಾದ ತೇ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವ ದಸ್ಯುಗಳಾದ ದೈತ್ಯರು ತಮ್ಮ ಕಟಿಗಳಿಂದಲೇ ಸ್ವರ್ಗಭೂಸಂಭಂಧಿಗಳಾದ ಸಮಸ್ತ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವವರಾಗಿ ಧನ್ವರನ್ನು ಕೊಡುವ ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹವರು ಯಾವಾಗಲೂ ಈ ಎರಡನ್ನು (ಅಂದರೆ ಸ್ವರ್ಗಭೂಮಿಗಳ ಎಕದೇಶವನ್ನು) ಕೂಡಲೇ ಇಲ್ಲ. (೨) ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿ ಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ದಸ್ಯುಗಳಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಷ್ಣುಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನೇ ಯುಕ್ತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. (೩) ಮತ್ತು ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಅಂದರೆ ಸ್ವರೂಪಯು

ಕವಾದ ನಿತ್ಯಯಾತ್ಮಕವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಜ್ಞಾನಗಳು ಭಕ್ತರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ತನುಸ್ಸಿನಿಂದ ಆಚ್ಛಾದಿತಗಳಾಗಿವೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಅವರೊಂದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ವ್ಯಕ್ತಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು.

(ಹಾಗಾದರೆ ತನುಸ್ತಂವರೆ ಜ್ಞಾನಾಭಾವವು, ಅದು ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಅಭಾದಿಸಿತು. ಜ್ಞಾನಾಭಾವವು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಆಚ್ಛಾದಕವಾಗುವುದಾದರೆ ಜ್ಞಾನವಿವರ್ತ್ಯವೃತ್ತಿ ಬಾರದೆಹೋಗುವದು. ಆಚ್ಛಾದವು ಆಚ್ಛಾದಕವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ದೃಷ್ಟವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹೇಗೆ ನಿವೃತ್ತವಾಗುವದು ಎಂದರೆ) ಯಾವುದು ಕ್ರೂರವಾದ ಮೂಲ ಅವಿವೇಕವು ಕೆಳಕುಳ್ಳ ಭಾವರೂಪವಾದ ಅಜ್ಞಾನವಿದೆಯೋ, ಅದೇನೋ ಇಲ್ಲಿ ಕರುಣೆಬೃದ್ಧಿಯಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿತವು. ಅದು ಅದೇ ದ್ವೇಷ ಪ್ರಕೃತಿ ದುಷ್ಟೋ ನೃಕು ಪ್ರಾಪ್ತಿಕಂ ಸ್ವಿಕೋಪ್ಪದಗುಣಾಜ್ಞಾದಿಗಾ ಶ್ವೇತಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಕ್ರಮಣಗಳಿಂದ ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಭಿತ್ತೇ ಹೃದಯಗ್ರಂಥಿಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಕ್ರಮಣಗಳಿಂದ ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಿವರ್ತ್ಯವೂ ಆಗಿದೆ. ||೧೦||

ಯಃ || (೩೯೪) ಅನು ಸ್ವಧಾ ಮುಕ್ತರನ್ನಾಶ್ರೇ ಅಶ್ಯಾವರ್ಧತ ಮಧ್ಯ ಅನಾ
ವ್ಯಾನಾಂ | ಕಪ್ರೀಚೀನೇನ ಮನಸಾ ತಮಿಂದ್ರ ಓಜಸ್ವೇನ ಹಸನ್ತಾಃ

ಹನ್ನಭಿದ್ಯೂನ್ ||

|| ೧೧ ||

ಅ || ಯಶ್ಚ ಅಶ್ವಃ=ಯಾವ ಈ ಇಂದ್ರನ, ಅಶ್ವಃ=ಕರ್ಮಗಳು, ಸ್ವಧಾಂ=(ಸ್ವಕಃ=ಸ್ವಧಾವದಿಂದಲೇ, ಫೀಯಾಪೇ=ಫೀಯಾಪ್ತ ಕೃತಿ. ಸ್ವಕಾ ತಂದವಾದಿಗಳಂತೆ ಸುಖಾಪ್ತರದಿಂದ ಅಲ್ಲ. ಸ್ವಕಬೋಧಕವದಾಹ ಮಧ್ಯಾಜಾ ಧಾರಣೆ ಸೌಖ್ಯವಶ್ಚೇ, ಅನು ಅಕ್ಷರಣ=(ಕ್ಷರ ಸಂತುಲನೇ) ನಿರಂತರದಲ್ಲಿಯೂ, ದಾನಮಾಡಿ ದನಕೋ, (ಮಾರ ವ್ಯಾಪಾರ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಕೆಳಮಾರುವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೋ, ಅಂಕಹ ಪರ ವ್ಯೇಷಾರ್ಥ ಸಂರಕ್ಷಣದ ಶ್ರೀಹಂತೇ (ಕನ್ನ ತಂತ್ರಿಯನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ವೋಕ್ಷರವನ್ನು ಕೊಡುವವನು) (ಮಾಪುವು ಅನುಭಾಫ=ಜ್ಞಾನವಿರೂಪವಾದುದು ವೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ವೋಧಿಯಾದುದು) ನಾವ್ಯಾನಾಂ=ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ದೋಷವುಂಟು. ಆಂತರಿಕವಾದ ಕಾರಣವನ್ನು ಬಾಹ್ಯಕ್ಕೆ, ಇವಾಯ ಭೂತಗಳಾದ ವೇದ ವಚನಗಳ ವರ್ಧ್ಯೇ=ಸುಧ್ಯವಲಿ, ಅವರ್ಧತ=ಬೆಳೆಯತೋ (ಆಂದರೆ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನವೂ ಅನ್ಯಥಾ ಜ್ಞಾನವಾದ ವೇದ ದಿಂದಂಟಾಗುತ್ತವೋ) ಕಂ=ಆಂತರವನ್ನು ಇಂದ್ರಃ=ಕರ್ಮೇಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಕರಿಯು, ಓಜಸ್ವೇನ=ವಿಶೇಷವತ್ತಾದ, ಹಸನ್ತಾಂ=ಹಸಿರೂಪವಾದ (ಹಸಿಂ=ಹಸನವನ್ನು ರೂಪಯತೀ=ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅವರ್ಧವಾದ ಮುಖಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಾಕಕವಾದ, ಕಪ್ರೀಚೀನೇನ ಮನಸಾ=ಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ, ಅಭಿದ್ಯೂನ್ (ಅಭಿಃ ವ್ಯಾಃಯೇರಪಾಂ) ಸರ್ವತ್ರ ಕ್ರತಾಕೃತಿ (ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು) ಯಾವ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಇದೆವೋ ಆಂತರ ಇಂದ್ರವಾದಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನೇ ತಿಳಿದು, (ಪ್ರಾಪ್ತ ಕ್ರತಾಕೃತಿ) (ವೋಕ್ಷ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಿ) =ತಿಳಿದು, ಆಂತರ=ಸಂಕುಲಿತವು. (ಇಂದ್ರವಾದಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೆಂದರೆ ತಿಳಿದು) ಅನು ಬಿತ್ತು. (ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ವೋಕ್ಷ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಭಿದ್ಯೂನ್ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕೆಳಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸ್ವಯೇವಕ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಜ್ಞಾನ ಅನಂದಾದಿ ರೂಪವಾದ ವೋಕ್ಷವು (ಅವಿದ್ಯಾ ನಿವೃತ್ತಿ ರೂಪವಾಗುವು ಅಲ್ಲ.) (ನಿತ್ಯ ಸಿದ್ಧವಾದ ಕ್ರಯುಕ್ತ ಕ್ರತಾಕರವೇ ವೋಕ್ಷ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಎಂದುಕ್ರವಾಯ್ತು.) (ಇಂದ್ರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ನಾವ್ಯಾನಾಂ= ದೋಷಿಯಿಂದ ಬಾಹಿಲರ್ಥಗಳಾದ ಅಗಾಧಗಳಾದ ಜಲಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವನು ಬೆಳೆದಿರುವನೋ ಅಂಕಹಜಲಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧನಾದ ಅಹಿವೈತ್ಯವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು. ಹಾಗೆಯೇ ಕಪ್ರೀಚೀನೇನ ಮನಸಾ= ನಿರ್ಭಯವಾದ ಹೃದಯದಿಂದ, ಹಸನ್ತಾಂ= ಅಯುಧ ವಿಶೇಷದಿಂದ, ಯುದ್ಧದಿಂದಲೂ, ಅಭಿದ್ಯೂನ್ = ಸರ್ವತ್ರ ಕ್ರತಾಕವುಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳನ್ನು (ದೇವಿಯಲ್ಲವೂ ಹಿಂದಿನಂತೆ.) ||೧೧||

ಖಾ || (1) ಯಸ್ಯ ಕರ್ಮಾಣ್ಯಕ್ಷರಣ್ ಸೌಖ್ಯಮೇವ, (2)ಯೋ ವೇದವಾಚಾಂ ಸ್ತುತಿನಾವಾ
ತ್ಮಕಾನಾಂ ಮಧ್ಯೇ ವರ್ಧದಯಥಾಜ್ಞಾನರೂಪಃ | ಸವಿಜ್ಞಾನಜ್ಞಾನತೋ
ಹಂಸ್ತವಿಸತ ಓಜಿಷ್ಯೇನ ಹತಿ ರೂಪೇಣ ಸಮ್ಯಕ್|ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾಶಾರ್ಥ (3) ಮ
ಥಾಪಿ ಪಾವಾತರಣೀಯಾನಾಂ ಮಧ್ಯತೋಃಪಾಂ ವೃಥಂ ತಂ|| ಅಹಂವಾ || ೧೧ ||

ಅ|| (1) (ಯಸ್ಯ ಎಂದು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಅಸ್ಯ ಕರ್ಮಾಣಿ ಸೌಖ್ಯಮೇವಾಕ್ಷರಣ್=ಇವನ
ಕರ್ಮಗಳು ಸೌಖ್ಯವನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟಿವು, ಎಂದು ಒಂದು ವಾಕ್ಯವು. ಹೋವರ್ಧತ ಹೌಂದ್ರೆ, ಅಕನ್= ಹೊವಮ
ಬೆಳೆದಿರುತ್ತಾನೇ, ಅಕವನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಸಂಹರಿಸಿದನು, ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದು ವಾಕ್ಯವು. ಹೀಗೆ ವಾಕ್ಯಭೇದವು
ಬರುವುದು. ಯಸ್ಯ ಎಂದು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಹೊವ ಇಂದ್ರನ ಕರ್ಮಗಳು ಸುಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾವೋ
ಅಂತಹ ಇಂದ್ರನು ಎಂದು ಒಂದುವಾಕ್ಯವಾಗುವುದು, ಹೀಗೆ ಏಕವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ. ಯತ್ಕಾರ್ತವನ್ನು
ಅಧ್ಯಾಹಾರಮಾಡಿಕೊಂಡು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಹೊವ ಇಂದ್ರನ ಕರ್ಮಗಳು ಸೌಖ್ಯವನ್ನೇ ನಿರಂತರದ
ರಿಯೂ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾವೋ. (ಅಂದರೆ ಹೊವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಹರಿಕೃತ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಪರಮಾನಂದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ
ರೂಪವಾದ ವೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೋ ಅಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನ ಚುಕ್ರಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ವೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡು
ತ್ತಾನೆ) (2)ಯಾವುದು ಅನ್ಯಥಾಜ್ಞಾನರೂಪವಾದುದು ವೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾದುದು ಸಾಕಾರಸಾಗರವನ್ನು ದಾ
ಟಿರಿಕ್ಕೆ ಉಪಾಯ ಭೂತಗಳಾದ ವೇದವಚನಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಯತೋ, (ವಿಧ್ಯಾಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯಥಾ
ತಿಳಿದವೇದದಿಂದಲೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೋ) ಅಂತಹವೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾದುದನ್ನು ವೇರ್ಯವತ್ತಾದ ಅನರ್ಥ
ವಾದ ದುಃಖಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಾಕರವಾದ ಯಥಾರ್ಥವಾದ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ವೋಕ್ಷವ್ಯಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಸಂಹರಿಸಿದನು
(3)ಅದಾಗ್ಯೂ (ಶ್ರಿಸಿದ್ಧ ಇಂದ್ರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ದೋಷವಿಂಶ ದಾಟಿರಿಕ್ಕಲಾದ ಅಗಾಧಗಳಿಂದ ಜಲಗಳ ಮಧ್ಯದ
ಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಸಾದ ಆ ಅಹಿಮಾಮುಕ ದೈತ್ಯವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು|| ೧೧ ||

ಖಾ|| (೩೯೫.) 'ನ್ಯಾವಿಧ್ಯದಿಲೀಬಿಶತ್ಯ ದ್ವೈತ್ಯಾ ವಿಕೃಂಗಿಣಮುಭಿನಚ್ಛಿ-
ಷ್ಣ ಮಿಂದ್ರ|| ಯಾವತ್ತರೋ ಮಘನನ್ಯಾವದೋಚೋ ವಜ್ರೇಣ
ಶತ್ರುಮವಧೀಃ ಪುತನ್ಯಂ || ೧೨ ||

ಅ|| ಇಂದ್ರಃ=ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇಂದ್ರನು, ಇಲೀಬಿಶತ್ಯ= (ಇಲೀ=ಭೂಮಿಗಳು, ವಿಷಾಮಾಶ್ವಾಶ್ರ
ಯಶ್ಚೇನ=ಇವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ, ಅದಕಾರಣ, ಇಲೀನ=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಗಳೆ, ಮನುಷ್ಯರು, ಇಲೀನಃ ವಿಶ
ತಿ=೨ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ) ಇಲೀ ವಿಶ ಎಂಬ ಅನಂದನಿಗೆ, ದ್ವೈತ್ಯಾ=ದ್ವೈತ್ಯಗಳಾದ ಯಾವ
ಬಲಾದಿಗಳು ಇವೆವೋ, (ಅವುಗಳನ್ನು) ನಿವಿಧ್ಯಾ=ನಿವಿಧ್ಯಾಗಳಿಂದ, (ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಾದರಿ ಇಲೀವಿ
ಶತ್ಯ=ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳ (ಬಲಾದಿಗಳನ್ನು) ನಿವಿಧ್ಯಾ=ನಿವಿಧ್ಯಾಗಳಿಂದ, (ವ್ಯಥಿತಾ
ದನೇ.) (ಮತ್ತೂ) ಇಂದ್ರಃ=ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಇಂದ್ರನು, ಶುಷ್ಕಂ=ಕೋಷಕೂಪ, (ವಿಕರಣಿ ದುಃಖಶ್ರೀಕಾರಣ
ನಾದ.) ಶೃಂಗಿಣಂ=ವೃಷಭರೂಪದ ದೈತ್ಯವನ್ನು ಅಭಿನಶ್=ಕೊಳಿಸಿದನು. (ವಿಷ್ಣುವಾದರಿ) ಶೃಂಗಿಣಂ=ಕಾ
ಮನನ್ನು, ನಿವಿಧ್ಯಾ=ಸಂಹರಿಸಿದನು. (ಇವೂ ಕುರೂದವರು ಕೂಡ ಬಾಣಾಶ್ವಾಶ್ರಿ, ಅದಕಾರಣ ನಿವಿಧ್ಯಾ
ನೂ ಕೂಡ ಕೋಷಕೂಪದ ದೈತ್ಯವನ್ನು ನಿವಿಧ್ಯಾಶ್ರಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮಹಾ ಶೃಂಗಿವೈಶ್ಯವನ್ನು (ಕರೋಕ್ಷವಾಗಿಯೂ
ಸ್ತುತಿ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗಿಯೂ ಸುತ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಮಘವನ್=ಇಂದ್ರನೇ, ಯಾವತ್ತರೀ=ತನಗೆ ಎಷ್ಟು ವೇಗ
ವಿದೆಯೋ, ಅಷ್ಟುಬೇಗದಿಂದ, ಯಾವತ್ ಓಡು=ಎಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯಿದೆಯೋ, ಎಷ್ಟು ಶ್ರೇಷ್ಠತಮವಿದೆಯೋ

ಅಪ್ಪರಿಂದ, ಪ್ರತನ್ಯು=ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಯುದ್ಧ ಮಾಡತಕ್ಕ ಶತ್ರುವನ್ನು, ವಜ್ರೇಣ=ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ, ಅಪಧಿಃ= ಸಂಹರಿಸಿರುತ್ತಿ. ವಜ್ರೇಣ ಸುಜ್ಞಾನದಿಂದ, ಸಂಹರಿಸಿರುತ್ತಿ. || ೧೨ ||

ಘಾ || (1) ಇಳಿನೋ ಭೂಸ್ಥಿತಾಃ ಸ್ತುತೃತ್ರಾವಿಶನ್ನ ಸುಲೋ ಣಾಮ ತಸ್ಯ | ಇಳೇವಿಶತ್ತಸ್ಯ
(2) ದೃಢಾನಿ ಯಾನಿ ಬಲಾದೀನಿ ನೃಹನತ್ತಾನಿ ದೇವಾ | ತಮಸೋ ವಾ (3)
ಶೃಂಗಿಣಂ ಶೋಷಕಂ ಚ ವೃಷರೂಪಂ ದೈತ್ಯಮಹನ್ನಥೋ ವಾ | ಕಾಮಂ (4)
ಯಾವಜ್ಞಕ್ತಿಶೋ ವಿಕ್ರಮಾದ್ಭಾ ವೇಗೇನ ವಾ ಶತ್ರುಮಥೋ ಪ್ರತನ್ಯುಂ
ಜಘಂಥ ವಜ್ರೇಣ ಸುಜ್ಞಾನಥೋ ವಾ ನ (5) ಶಕ್ತಿ ಸಾಮಸ್ತ್ರಮಿಹೋವಿತಂ
ಹರೇಃ (6) ಅನಂತಶಕ್ತಿರ್ಹಿ ಹರಿಃ ಸದೈವ ಕುಶ ಏವ ಶತ್ರುತ್ತದಮುಷ್ಯ
ಕೋಽಸಿ || (7) ಆತೋ ಯಥಾ ಶಕ್ತ್ಯಭಿಯುದ್ಧಮಾನಂ ಶತ್ರುಂ ಜಘಂಥೇತಿ
ಮಹಾನಿಹಾರ್ಥಃ || ೧೨ ||

ಅ || (1) ಭೂಮಿಯೊಡ್ಡರಕ್ಕ ಮನುಷ್ಯರು ಇಳಿಃ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಇಲಃ=ಭೂಮಿಯು ಆಸ್ತಿ ಏವಾ ಮಾತ್ರಯಃ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಭೂಮಿಯು ಆತ್ಮವಾಗಿದೆ.) ಆ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವವನು ಯಾವ ಅಪರನೋ, ಆ ಅಪರನೇ, ಇಳಿಬೇಲೆ=ಇಳಿಬೇಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. (ಇಳಿಃ=ವಿಶೇಷ ಇಳಿಬೇಲೆ) (2) ಇಂದ್ರನು ಇಳಿಬೇಲೆ ಅಪರನ ಆತಿ ದೃಢಳಾದ ಯಾವ ಬಲಾದಿಗಳನ್ನೋ ಅವುಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದನು. ಸಾಕ್ಷಾದ್ವಿಶ್ವಾನ್ (ಇಳಿಃ=ಭೂಮಿಯೊಡ್ಡರ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನವೂ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ, ಇತಿ ಅಜ್ಞಾನದ ದೃಢಳಾದ ಒಲಾದಿಗಳನ್ನು ಘಾತಗೊಳಿಸಿದನು. (3) ಇಂದ್ರನು ಜನರಿಗೆ ದುಃಖಕ್ಕೂ ಅಂಣಿ ಣದ ಶೃಂಗಿಣಃ=ವೃಷ ರೂಪನಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು. (ಅಪ್ಯಾಪ್ತದಲ್ಲಿ) ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಕಾಮಕ್ಕನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು. (ಕಾಮಾರೋಹಿಣಿ ರೂಪ ಒಡಗ. ಶ್ವಾರ್ಥಿ ಆ ಕಾಮಣ ಕಾಮವೂ ಕೂಡ ಶೋಷಕ ವಾದುದರಿಂದ ಶತ್ರು ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯವು. ಕಾಮವೂ ಒಡ ವ್ಯಕ್ತಭದಂತೆ ನಿಗ್ರಹಿಸಲಶಕ್ಯವು. ಶೃಂಗಿಃ ಎನಿಸುತ್ತದೆ) ಅಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶೃಂಗಿ ಶಬ್ದವು ಕಾಮ ಪ್ರತಿಪಾದಕವು) (4) ಇಂದ್ರಃ=ಶಕ್ತಿಯು ಎಂದು ಪೂಜಿಸಿ ವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಗೆ ಅಪಧಿಃ ಎಂದು ಅಪರನ (ಪುನಃ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲೋ ಇಂದ್ರನೇ ನೀನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ವೇಗವಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟು ವೇಗದಿಂದ, ಎಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟು ಸಮಸ್ತ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ (ಶಕ್ತಿ=ಶಾಲೀ (ಬಲವು) ತನಗೆ ಇದಕ್ಕೂ ಪಂಕ್ತವಾದುದಿಲ್ಲವೆಂದಿ, (ವಿಕ್ರಮ=ಜಗತ್ತನ್ನು ಎಶೀರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ) ಯುದ್ಧ ಮಾಡತಕ್ಕ ಇತರ ಶತ್ರುವನ್ನೂ ಒಡ ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ ಸಂಹರಿಸಿರುತ್ತಿ. (ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಎಲೋ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವೇ ನೀನಿಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ವೇಗವಾವಶ್ಯಕವೋ ಅಂತಹ ವೇಗದಿಂದ, ಎಷ್ಟು ಶಕ್ತಿ ಅವಶ್ಯಕವೋ ಅಂತಹ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ವೀರ್ಯವಾವಶ್ಯಕವೋ ಅಂತಹ ವೀರ್ಯದಿಂದ ಕ್ರೋಧ ಮೊದಲಾದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು (ವಜ್ರೇಣ) ಒಳ್ಳೇ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಂಹರಿಸಿರುತ್ತಿ. (5) ಅಪಧಿಃ=ಎಂದು ಶತ್ರುವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಹರಿಃ=ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಕೆಲವನ್ನೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾವದವಧಾರಣೆ ಯಾವತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗುವುದು ಅಪಧಾರಣೆ (ನಿಶ್ಚಯ) ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಯಿಗಳಾದ ಸಮಾಸವನ್ನು ವಿಧಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಯಾವತ್ ಎಂಬ ಭಿನ್ನ ಪದಕ್ಕೂ ಸಮಸ್ತ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಹೇಳಲು ಶಕ್ಯ ವಾಗುವುದು. ಅಂತಹ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಹರಿಗೆ ಪೂರ್ಣಶಕ್ತಿ ಸಮಸ್ತವೇಗ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. (ನಿಕ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ) (6) ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಯಾವಾಗಲೂ ಅನಂತಾನಂತ ಶಕ್ತಿಗಳುಳ್ಳವನೋ, ಅದಕಾರಣ (ಯಾವ ಶತ್ರುವಿನಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಶಕ್ತಿಯಿ ಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವನೋ, ಅಂತಹನು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿಶ ಶತ್ರುವು ಯಾವನು ಇದ್ದಾನೆ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶತ್ರುವಾಗುವನು. (ಅಂತಹನು ಯಾವನೊಬ್ಬನೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಆಗಲಾರನು) (7

(ಅದಕಾರಣ ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾದುದು ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದೇ ಆರ್ಥವು ಎಂದು ಪರಿಹಾರವ್ಯಾಜ
 ಒಂದೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಆದ ಕಾರಣ ತನ್ನ ಶಸ್ತ್ರನುಸಾರ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವ
 ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಆರ್ಥವು (ಇಂದ್ರನಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಯಥಾಯೋಗ್ಯ
 ವಾಗಿ ಯೋಜನಾ ಮಾಡಬೇಕು. || ೧೭ ||

ಯ || (೩೯೬) ಅಭಿಸಿದ್ಧೋ ಅಜಿಗಾದಸ್ಯ ಶಸ್ತ್ರಾನ್ವಿತಿಗ್ನೇನ ವೃಷಭೇಣಾ
 ಪುರೋಽಭೇತ | ಸಂ ವಜ್ರೇಣ ಸೃಜದ್ವ್ಯಕ್ರಮಿಂದ್ರ | ಪ್ರ ಸ್ವಾಂ
 ಮತಿಮತಿರಚ್ಛೇದದಾನಃ || ೧೮ ||

ಅ || ಅಭಿಸಿದ್ಧಃ (ಸಿದ್ಧಗತ್ಯಾಂ) ಸರ್ವತ್ರ ಸರ್ವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ
 ಕೂಡಿರುವ, ಶ್ರೀಪರಮೇಶ್ವರನು ಅಸ್ಯ=ಈ ಜೀವರ ಸಮುದಾಯದ, ಶಸ್ತ್ರಾನ್=ಕವಾಟಿ ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು, ಅಜಿ
 ಗಾತ್=(ಜಿ ಜಯೇ) ಅಜಯತ್, ಯಕಾರಕ್ಕೆ ಗಾಢಾವಸ್ಥೆ, ಜಕಾರಕ್ಕೆ ಜಕಾರವು, ಗದ್ದನು. (ಮತ್ತು
 ವಿರೋಧಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು) ತಿಗ್ನೇನ=ತಿಕ್ಷ್ಣವಾದ, ಕ್ರೂರವಾದ, ವೃಷಭೇಣ=ಜೀವಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ಮುಖ್ಯ
 ಪ್ರಾಣ ದೇವರಿಂದ, ಪುರಃ=ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಸಾರ ರೂಪಗಳಾದ ಪಟ್ಟಿಜಗಳನ್ನು ವೃಥೇಣ=(ಭದ್ರವಾದ
 ರಣೇ) ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಭೇದಿಸಿದನು. (ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಸಂಸಾರವನ್ನು ಭೇದಿಸಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣನು ಹೀಗೆ ಆಗು
 ವನು ಎಂದರೆ ಲಿಂಗಶರೀರವೇ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಮೂಲಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಸಾರ ರೂಪವಾದ ಲಿಂಗವು
 ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಪಟ್ಟಿಜದಂತಿರುವುದು. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಉಪದೇಶವಿಲ್ಲದೆ ಮೋಕ್ಷವಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯ
 ಪ್ರಾಣನಿಂದ ಉಪದೇಶಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಂಸಾರವನ್ನು ಭೇದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು
 ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.) ಇಂದ್ರಕಾದರೂ ಅಸ್ಯ=ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಶಸ್ತ್ರಾನ್=ಶಸ್ತ್ರಗಳಾದ ದೈವ್ಯರಸ್ಸು ಅಜಿಗಾತ್=
 ಗದ್ದನು. ವೃಷಭೇಣ= (ಭಕ್ತರ ಅಭೀಷ್ಟಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಭೂತವಾದ ದೈವ್ಯರಸ್ಸು ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ)
 ವರ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾದ, ತಿಗ್ನೇನ=ತಿಕ್ಷ್ಣವಾದ, ವಜ್ರೇಣ=ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ, ಪುರಃ=ಕಂಬೀರಸುರನ
 ಪಟ್ಟಿಜಗಳನ್ನು ವಿಲಭೇತ್=ಭೇದಿಸಿದನು. ಇಂದ್ರಃ=ಇಂದ್ರನು ವೃತ್ರಃ=ವೃತ್ರಸುರನನ್ನು ವಜ್ರೇಣ=ವಜ್ರಾಯು
 ಧದಿಂದ. (ಈ ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಸಮಾಅಬ್ಜಿತ್=ಕೂಡಿಸಿದನು. (ಕುಂಬಲಿಗೆ ದಾಹವು
 ಸಂಯೋಗವಾಗದೆ ಮರವನ್ನು ಭೇದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ.) ಹಾಗೆಯೇ ವಜ್ರಶ್ಚ ವೃತ್ರಾಸುರನ ಸಂಹರಣವಾ
 ಗಿಯೇ ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು) ಶ್ರೀಹರಿಯು ವೃತ್ರಃ=ವಜ್ರಾಸುರನನ್ನು ವಜ್ರೇಣ=
 ಕ್ಷಾಣದಿಂದ (ಅಕ್ಷಾಣವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಸಮಸೃಜತ್=ಕೂಡಿಸಿದನು. (ಸಮಸೃಜಮಾನ
 ನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು.) ಶಾಶದಾನಃ=(ಅತಿಶಯಿತವಾದ; ಶಂ=ಸುಖವೂ ಶತಂ, ಶಶ್ಯಕದನೂ ಆಗಿರುವವಾದ ಸುಖ
 ವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವವನು.) ಯಾವಾಗಲೂ ಲೋಭನವಾದ ಸುಖವುಳ್ಳ ಆ ಇಂದ್ರನು ಸ್ವಾಃ=ಶ್ವವಿಷಯವಾದ
 ಷಿಃ=ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿರತ್= (ತೃಪ್ತವನಕರಣಯೋಃ) (ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳೊಡನೆ ತೃಪ್ತನು || ೧೮ ||

- ೪|| (1) ಸ ಸರ್ವತಃ ಸಿದ್ಧಿಯುತಃ ಸದೈವ ಜಿಗಾಯ ಜೀವಾಂಗಣಾನ್ (2) ಪುರಶ್ಚ |
 ಸಂಸಾರರೂಪಾಃ ಅಭಿನದ್ವೃಷೇಣ ಹೃಣೇನ ತಿಗ್ನೇನ ವಿರೋಧಿನಃ ಪ್ರತಿ || (3)
 ಸಂಯೋಜಯಾಮಾಸ ವಜ್ರೇಣ ವೃತ್ರಂ ಜ್ಞಾನೇನ ವಾ ಜ್ಞಾನಮಮಾಪ್ಯ ಹತ್ಯೈ |
 (4) ಮತಿಂಚ ಸ್ತಾಮದಿಶತ್ಸಪ್ರಜಾಭ್ಯಃ ಸ ಶಾಶದಾನಃ ಸುಸುಖೇ ಸದೈವ || ೧೯ ||

ಅ || (1) ಸಮಾಪ್ತ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾಪ್ತ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಸರ್ವ ಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಜೀವರಿಗೆ ಶತ್ರುಗಳಾದ ಕಾಮ ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದನು. (2) ವಿರೋಧಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು (ವಿರೋಧಿಗಳಿಗೆ) ಕ್ರೂರರಾದ ಜೀವ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಿ ದೇವರಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಸಾರ ರೂಪಗಳಾದ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿದನು. (ಅಂದರೆ-ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಿವರಿಂದ ತತ್ವಜ್ಞಾನಕನನ್ನು ಸದೇಶ ಕೂಡಿಸಿ ಲಿಂಗ ಶರೀರವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಬೋಧನೆಯನ್ನು ಕೊಡುವನು.) (3) ಇಂದ್ರನು ವೃತ್ತಾಕೃತನನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿದ (ವೃತ್ತಾಕೃತನನ್ನು ಸುತ್ತುವುತುವಕ್ಕಾಗಿ) ಕೂಡಿಸಿದನು. (ಅಂದರೆ ವಶಪಡಿಸಿದ ಸಂಹರಿಸಿದನು.) ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಜ್ಞಾನದಿಂದ (ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವಕ್ಕಾಗಿ) ಸಮಾನ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. (4) ಶಾರದಾಣಃ = ಸುವಾಗಲೂ ಜೀವನಾಗಿ ಸುಖವುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಸ್ವವಿಷಯಕವಾದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರಣಿಲಗೋಷ್ಠರ ಕೊಟ್ಟನು (ಶ್ರೀ ಹು ಸರ್ವೋತ್ತಮತತ್ವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದನು.) || ೧೩ ||

ಯ || (೩೯೭) ಆನಃ ಕುತ್ಸ ವಿಂದ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್ ಚಾಕನ್ತಾವೋ ಯು

ಧ್ಯಂತಂ ವೃಷಭಂ ದಶದ್ಯುಂ ಶಫಚ್ಯುತೋ ರೇಣಾರ್ಣವಕ್ಷತದ್ಯಾ

ಮುಚ್ಛ್ಯುತ್ರೇಯೋ ವೃಷಾಹ್ಯಾಯ ತಸ್ಯಾ

|| ೧೪ ||

ಅ|| ಇಂದ್ರ = ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ಚಾಕನ್ = (ಕೃಷಾಕರಣೇ) ಸರ್ವಕ್ರಿಯಾಶ್ರಯನಾದ, ಸರ್ವ ಸ್ವತಂತ್ರ ನಾದ, ನೀನು, ಯಸ್ಮಿನ್ = ಸುವ ಕುತ್ಸ ಬುಷಿಯಲ್ಲಿ ದರ್ಶನ ವಿಷಯವಾಗಿರುತ್ತಿರುವ, (ಅಂದರೆ ಯಾವ ಕುತ್ಸ ಬುಷಿಯ ಸುಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಕೋಷಗೊಂಡ ನೀನು ನಿನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವ, (ತಂ ಕುತ್ಸಂ = ಕುತ್ಸನಾಮಬುಷಿಯನ್ನು ಅವನ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಿ. ಯುದ್ಧಂತಂ = ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವ, ವೃಷಭಂ = ವೃಷ (ಎತ್ತು) ರೂಪನಾದ, ದಶದ್ಯುಂ = ದಶದ್ಯು ನಾಮಕ ರಾಜನನ್ನೂ, ಪ್ರ ಅವನ ಜೀವನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಿರುತ್ತಿ. (ಆ ದಶದ್ಯು ನಿನ್ = ಯುದ್ಧವನ್ನೇ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಯುದ್ಧವೂ ಕೂಡಾ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನವೇ, ಎಂದು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಯದಾ = ಸುವಾಗ, ಶ್ರೈಶ್ರೇಯಃ = (ಪ್ರಸಾದಾರ್ಥಂ ಬಲಸ್ಯಾಪಿ, ವಾಯು ನೋಕ್ಷಾತ್ವಮೂಪಿಜಾ ಎಂಥ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಶ್ವಾ = ವಾಯುದೇವರು, ಕುಸಾ ವಾಯು ದೇವರಿಂದ, ಇತಾ = ಧಾರ್ಯವಾಗಿ ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟವಳು. ಶ್ರೇತಾ = ವಾಣಿಯು, ವಾಯುವಿನ ಹೆಂಡತಿಯು, ಕಮತೇ ಇತಿ, ಶ್ರೇತಾ ಹ ಸಾ ರಾ ಚ ಶ್ರೇತಾ. ಶ್ರೇತಾಯಾಃಕುತಃ ಶ್ರೈಶ್ರೇಯಃ) ವಾಣೀ ಪುತ್ರನಾದ ದಶದ್ಯುರಾಜನು, ವೃಷಾಹ್ಯಾಯ = ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದ ಪುನಿಷಕನನ್ನು ಸಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ (ಅಂದರೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಉತ್ಸಾಹಂ = ಎತ್ತು ನಿತ್ಯನೋ, ಅಗ ಕಫಚ್ಯುತಃ = (ಕಫದ್ಯು ರಾಜನ ಕುರುರೆಗಳ) ಗೊರಕುಗಳಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದ, ರೇಣಾ = ಧೂಳಿಯು, ದ್ಯಾಂ = ಅಂತರಿಕ್ಷ ಲೋಕ ವನ್ನು, ಉತ್ ನಕ್ಷತ್ರಃ = (ಇಹ ಬಂಧನೇ.) ಅಥವಾ ತ್ವಕ್ಷ ತ್ವಕ್ಷ ನಕ್ಷತ್ರಗಳೆ) ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಯ್ತು. (ಅಥ್ಯಾತ್ಮ ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವು) ಇಂದ್ರ = ಶ್ರೀಹರಮಾತ್ಮನೇ, ಕುತ್ಸಂ = (ಕುತ್ = ಕುತ್ಸಾರ್ಥವಾದ ನಿಪಾತವು. ಸ್ಯ ಗೌ. ಕಃ = ಕುತ್ಸಿತವಾದ ಪಾಪವನ್ನು ಸಾರಯತಿ = ನಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ ಕಾರಣ) ಕ್ರಿಯಾ ರೂಪವಾದ ಭಕ್ತರ ಧರ್ಮವನ್ನು (ನೀನು) ಅವನ ರಕ್ಷಿಸಿರುತ್ತಿ. (ನಿನ್ನ ವಿಷಯಕವಾದ ಜ್ಞಾನವು) ಯಸ್ಮಿನ್ = ಸುವ ಧರ್ಮದ ಅಧೀನವೋ. (ಜ್ಞಾನವು ಕರ್ಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿತಕ್ಕದಾದುದರಿಂದ ಕರ್ಮದ (ಧರ್ಮದ) ಅಧೀನವೇ.) (ಅಂತಹ ಪಾಪದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವ) ದಶದ್ಯುಂ = (ದಶಸು ದಿಕ್ಕು ದ್ಯೌಃ ಪ್ರಕಾಶೋಯಸ್ಯ ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳ, ವೃಷಭಃ = (ವೃಷಭಃ ಪುಂಗವೇ ವೃಷೇ ಎಂಬ ವಿಕೃತೋಪವಿವರವೃಷಭ ಶಬ್ದವು ಶ್ರೇಷ್ಠಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ೪ ವಿಧ ಪುನಃಪ್ರಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವು ಪ್ರಾಥಮಿಕವಾಗಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ವೃಷಃಸ್ಯಾದ್ಯ

ಸರ್ವೇ ಧರ್ಮೇ ಎಂಬ ವಿಶ್ವಕೋಶದಿಂದ ಧರ್ಮ ನಾನುವು. ಅದೃಷ್ಟ ರೂಪವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು, ಪ್ರ ಅವಃ = ಚಿನ್ನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಿದ. (ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಭೇದದಿಂದ ಧರ್ಮವು ೨ ವಿಧವು. ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಧರ್ಮದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವು. ನಿವೃತ್ತಿ ಧರ್ಮದಿಂದ ಪೋಕ್ಷವು ಎಂಬಂಚು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ರೂಪವಾದ ಅಲ್ಪ ಧರ್ಮವು. ಸ್ವರ್ಗ ಮಾತ್ರ. ಸಾಧನವು. ನಿವೃತ್ತಿ ರೂಪ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಧರ್ಮವು ಪರಂಪರೆಯಾಮೋಕ್ಷ ಸಾಧನವು.) ಎಂಬ ಕಛಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಧರ್ಮ ಸ್ವರೂಪ ವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ (ಹೇಗೆ ಧೂಲಿಯು ಗೊರಗಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಮಹಾ ಫಲ ವುಳ್ಳ ನಿವೃತ್ತಿ ಧರ್ಮದಿಂದ ಚುಕ್ಕವಾದ ಅಲ್ಪ ಫಲವುಳ್ಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಧರ್ಮವು ನಿವೃತ್ತಿ ಧರ್ಮ ಜಾತಿಯವಾ ದುದು ರೇಣುಃಎನಿಸುತ್ತದೆ = ಶಫತ್ಕುಶ ಇವ ರೇಣುಃ = ಅಲ್ಪ ಅಸ್ಥಿರ ಫಲವುಳ್ಳದ್ದಾದುದರಿಂದ ಗೊರಗಿನಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೋದ ಧೂಲಿಯಂತೆ ಇರುವಪ್ರವೃತ್ತಿ ಧರ್ಮವು, ದ್ವಾಂ = ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು, ಉತ್ಸಾಹ = ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು. ಶ್ರೈಶ್ರೇಯಃ = ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ನಿವೃತ್ತಿ ರೂಪವಾದ ಮುಖ್ಯ ಧರ್ಮವಾದರೂ, ನೃಪಾ ಹ್ಯಾಯ = ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸಾಹಾಯ್ಯಕ್ಕಾಗಿ, ಉತ್ತಪ್ತಾ = ಆಗುವುದು. || ೧೪ ||

ಭಾ || (1) ಕುತ್ಸಂ ದಶದ್ಯುಂಚ ಮುಢಿಂ ವೃಪಂ ಚ ಯಸ್ಮಿಂಸ್ಥಿತಃ ಸ್ಯಾತ್ಕರೂಪಂ ಸುಭಕ್ತಾಃ |
ಅದರ್ಶಯಸ್ತೋಷಿತೋ (2) ಯಃ ಸ್ವತಂತ್ರತ್ವಾಕನ್ನಕ್ತಃ ಕರ್ಮ ಯತಃ ಸ್ವತಂತ್ರೇ |
(3) ವೃಷರೂಪಸ್ಯಾಸ್ಯ ನೃಪಸ್ಯ ಯುದ್ಧೈತಃ ಶಫಚ್ಚುತೋ ರೇಣುರುನ್ನಕ್ತಕ
ಧ್ಯಾಂ || (4) ಶ್ರೀತಾ ವಾಣೀ ವಾಯುಭಾರ್ಯಾ ಸುತೋಽಸ್ಯಾಶ್ವೈಶ್ರೇಯೋಽಯಂ
ಯದ್ಧೈತೋ ಹ್ಯದಸ್ತಾತ್ || (5) ವೃಷಃ ಶ್ರೈಶ್ರೇಯೋ ಧರ್ಮ ಎನಾಥ ಕುತ್ಸ
ನಾವಾಂಧ್ಯಾಶ್ವೇ ಕುತ್ಸಿತೋತ್ಸಾರಣಾತ್ಸಾತ್ || (9) ಧರ್ಮರೇಣುಃ ಸ್ವರ್ಗ ಮಾತ್ರಾ
ಭಿಗಾಮಿ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಧರ್ಮೋ ವೋಕ್ಷಫಲೋಪಗಃ ಸ್ಯಾತ್ || ೧೪ ||

ಅ || ಕುತ್ಸನನ್ನು ಬುಷಿಯನ್ನಾಗಿಯೂ ದಶದ್ಯು ಎಂಬವನನ್ನು ರಾಜನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಹೀಗೆ ಕಮದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನೀಳು ಯಾವ ಕುತ್ಸನಲ್ಲಿ ದರ್ಶನ ವಿಷಯವಾಗಿರುತ್ತೀಯೋ ಇಂದ್ರನೊಂದಿಗಿರ ತೀ ಹರಿಯು ಸರ್ವತ್ರ ಇದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಯುಕ್ತ ಎನ್ನುವುದು ವ್ಯರ್ಥವೆಂದರೆ ಯಾವ ಕುತ್ಸ ಬುಷಿಯ ಪರಮಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂತೋಷಗೊಂಡನೋ ನಿನ್ನ ರೂಪವನ್ನೇ ಶೋಭಿಸುತ್ತೀಯೋ. (2) ಚಾರ್ಣ ಎಂಬುವವನು, ಸ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಯಾರು ಸರ್ವಪ್ರಕಂಠನೋ ಆತನು ಚಾರ್ಣ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (ಹೇಗೊಂದರೆ) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದವನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆಯು ಇರುವುದು ಅಂದರೆ ಶಕ್ತಂತ್ವವಾದ ಕ್ಷಣ ಭಾತುವಿಗೆ ಚಾರ್ಣ ಎಂದು ಭದ್ರನಲ್ಲಿ ರೂಪವು. ಕುರ್ವನ್ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಕ್ರಿಯಾಶಯವಾದವನು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಕರ್ಮಪರ ಪರ್ಯಾಯವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯು ಕರ್ತವಿನಲ್ಲಿ ಇರುವುದು. ಸ್ವತಂತ್ಯಃ ಕರ್ತಾ ಎಂಬ ಪೂತ್ರ ದಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದವನು ಕರ್ತಾ ಎ೦ಗುತ್ತಾನೆ ಆದಕಾರಣ ಚಾರ್ಣ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸ್ವತಂತ್ಯಃ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಯುಕ್ತವೇ. (ಎಂಬಂಚು ಎಲೋ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಸ್ವತಂತ್ಯನಾದ ನೀನು ಯಾವ ಕುತ್ಸ ಬುಷಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದೀಯೋ, ಅಂಥ ಕುತ್ಸನೊಂ ಮುಖಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿ.) (3) ಯುದ್ಧಮಾಡತಕ್ಕ ವೃಷರೂಪ ನಾದ ದಶದ್ಯು ಎಂಬ ರಾಜನನ್ನು ಚಿನ್ನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿ. ಆತನ ಯುದ್ಧವನ್ನೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ) ವೃಷ ರೂಪನಾದ ಈ ದಶದ್ಯು ರಾಜನು ಯುದ್ಧ ಮಾತುತ್ತಿರುವಾಗ (ರಾಜನ ಕುದುರೆಗಳ) ಗೊರಗುಗಳಿಂದ ಎದ್ದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋದ ಧೂಲಿಯು ಅಂತರಿಕ್ಷ ಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿತು. (4) (ಯಾರಾಗ ಎಂದರೆ.) ವಾಯುವಿನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ವಾಣಿಯು ಶ್ವರೂಪನಾದ ವಾಯುವಿನಿಂದ ಪತ್ನಿಯಾಗಿ ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟವಳು. ಇವಳ ಮಗನಾದ ಶ್ರೈಶ್ರೇಯನಾದ ಈ ದಶದ್ಯು ರಾಜನು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು (ತಿರಸ್ಕರಿಸುವು ದಕ್ಕಾಗಿ) ಎದ್ದು ನಿಂತನೋ (ಆಗ ಧೂಲಿಯು ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು) (5) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮರೂಪ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಧರ್ಮವೇ ವೃಷಃ, ಎಂದೂ ಶ್ರೈಶ್ರೇಯಃ ಎಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ, (ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥವು) ಕುತ್ಸಿತಗಳಾದ

ಪಾಪಾದಿಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಕುಶ್ಲ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗುವುದು, (ಧರ್ಮ ಏವ ಎಂಬುದ್ದು ಏವ ಶಬ್ದವು ದಶದ್ಯು ಕುಶ್ಲ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಗಳು ಬೇರೆ ಅಲ್ಲ, ಎರಡೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಎಂಬುವುದನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ.) (6) ಶಫಡ್ಯುತಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಪ್ರವತ್ತಿರೂಪವಾದ ಅಲ್ಪ ಧರ್ಮವು ಸ್ವರ್ಗಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಸಾಧನವು. ನಿವೃತ್ತಿ ರೂಪವಾದ ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದೂ ಆರ್ಮಾಣಾ ಜ್ಞಾನಮಾತನೋತಿ ಜ್ಞಾನೇನಾನ್ಯತೀರ್ಥವತಿ (ಎಂಬಶ್ರುತಿಯಿಂ) ಜ್ಞಾನದ್ವಾರಾ ಪೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವೂ (ಪೋಕ್ಷವು ಅನಿಷ್ಟ ನಿವೃತ್ತಿ ಇಷ್ಟಪ್ರಾಪ್ತಿ ಹೀಗೆ ಉಭಯ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಧರ್ಮವಾದರೂ ಪೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತ್ಯಾರ್ಥತಗಳಾದ ಆನಂದಾದಿಗಳ ವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಾಧನವು. (ತಥಾಚಯೋಜನಾಽನ್ನು ಹಿಂದಿ ಫಂತ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) || ೧೪ ||

ಯು || (೩೯೮) ಆವಃ ಶಮಂ ವೃಷಭಂ ತುಗ್ರಾಸು ಪ್ರೇತ್ರಜೇಷೇ ಮುಘನ
 ಇಷ್ಟಾತ್ಮ್ಯಂ ಗಾಂಜ್ಯೋಕ್ತಿದತ್ರ ತಸ್ಥಿವಾಂಸೋ ಅಕ್ರಜ್ಞಾತ್ಮಯಂತ
 ಮುಧರಾ ವೇದನಾಂಕಃ || ೧೫ || ೩ || ೩೩ ||

ಅ || ಮುಘನಂ = ಎಲೋ ಸರ್ವೇಶ್ವರನೇ, ತವಂ = (ಕ್ರಿಯಾ ಅದೃಷ್ಟಾತ್ಮಕವಾದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಮತ್ತೆ ಭಕ್ತರ ಕರ್ತವ್ಯವಾದುದೂ ಅದ, ವೃಷಭಂ = ಧರ್ಮವನ್ನೇ, ತ್ವಂ = ನೀನು, ಆವಃ = ರಕ್ಷಿಸಿರುತ್ತಿ. (ಭಕ್ತರದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಮತ್ತೆ) ತುಗ್ರಾಸು = ಭಕ್ತರ ಸಂತತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಕೂಡ ವೃಷಭಂ = ಧರ್ಮವನ್ನು ಆವಃ = ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಿ ತ್ವಂ = ನೀನು, (ಆದಾವ) ಶ್ವಿತ್ರ್ಯಂ = ಶ್ವಿತ್ರ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ, ವಾಣಿಯ ಮಗನಾದ(ಅಂದರೆ ಪೇದದೋಧ್ಯವಾದ) ಗಾಂಧರ್ಮವನ್ನು (ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಪ್ಪಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಿಯೋ ಅವನು ಪ್ರೇತ್ರ ಜೇಷೇ(ಪ್ರಿಯಂ) ಅಕ್ರ ಪ್ರೇತ್ರಂ ಮುಕ್ತವಸ್ಥೆಯು ಸ್ವಿಕ್ರಮೇ(ಅಥವಾ ಸ್ಥಿತಿವಾಸಗತೋ) ಉಜ್ಜೇಗ ಆವಾಸಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಜಿ ಜಯೇ. ಜಯಃ = ಕೇವಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯು. ತಿರಸ್ಕಾರವಲ್ಲ) ಇಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿರೂಪವಾದ ಪ್ರೇತ್ರದ ವಿಷಯಕ್ಕಾಗಿಯೇ, (ಮುಕ್ತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿಯೇ. ಕ್ಷುದ್ರಗಳಾದ ವಿಷಯಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ) ಅಂದರೆ ಸಸ್ಯಾದ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಾನ ರೂಪಗಳಾದ ಪ್ರೇತ್ರಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಲೌಕಿಕ ಪ್ರಭುಗಳ ದರ್ಶನಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಈಶ್ವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ಅವಶ್ಯಕವಲ್ಲ) ಅಕ್ರ = ಇಂತಹ ನಿವೃತ್ತಿ, ಯೇ = ಯಾವ ಪುರುಷರು, ತಸ್ಥಿವಾಂಸಃ = ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿ ಇರುತ್ತಾರೋ ತೇ ಚಿತ್ = ಅವರೂ ಕೂಡ ಜ್ಯೋರ್ ಅಕ್ರೂ = ದ್ಯುತದೀಪ್ತ, ಕೃಷ್ಣಾಕೇ(ಃ) ತನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ಪೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶಿಷ್ಟವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. (ಅಂದರೆ ಯಾರು ನಿಷ್ಕನ್ನು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ) ಸರ್ವರೂ ಹೀಗೆ ಆಗುತ್ತಾರೋ ಎಂದರೆ ಅಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ತತ್ರಯತಾಂ = ತತ್ಪುಗಳಂತೆ ಆಚರಿಸುವ ಆಯೋಗ್ಯರ; ಶ್ರೀ ಹರಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿ ತತ್ಪವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ ಆಯೋಗ್ಯರಾದವರ ಎಂದರ್ಥವು) ವೇದನಾ = ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಅಧರಗಳನ್ನಾಗಿಯೇ, (ಧರ್ಮದಿಶೆಯಿಂದ ಆಸಕ್ತತ್ವಗಳನ್ನಾಗಿಯೇ) ಆಕಃ = ಮಾಡಿರುತ್ತಿ. (ಇಂದ್ರ ಕಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆದರೂ) ಒಕ್ಕು ರೂಪವೇ ವೃಷಭನು. ಶಮಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಶಮಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರೇತ್ರಂ = ಭೂ ಮಂಡಲವು. ಅದೇ ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥವು.

ಭಾ || (1) ಶಮಾತ್ಮಕಂ ವೃಷಭಂ ಧರ್ಮಮೇವಾಪ್ಯರಕ್ಷತ್ವಂ ತುಗ್ರಿಯಾಪ್ಯಪ್ಯಥೀ ||
 (2) ತುಗ್ರಾಸು ಸ್ಯಾತ್ಮಂತರ್ದೀರ್ಘಕಾಲಾ || (3) ಮುಕ್ತಿಪ್ರೇತ್ರವಿಜಯಾ

ಯೈವ ಧರ್ಮಃ | ಶ್ರೀಕಾಸುಕಂ (4) ರಮಣಾಪ್ರೇಮ ಉಕ್ತಸ್ತಮರತ್ನಶ್ಚ (5)
ತ್ವಯಿ ಯೇ ತಸ್ಮಿಣಾಂಸಃ | ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಕೃಃ ಏಜರೂಪಂ ವಿಮುಕ್ತಾ (6) ಜ್ಞಾನಾ
ನ್ಯರೀಣಾಮಧರಣಿ ಚಾಕರೋಃ || ೧೫ || ೩ || ೧ ||

ಅ || (1) ಸರ್ವೇಶ್ವರನೇ ಭಕ್ತರ ಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕವಾದುದೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನೇ ನೀನು ರಕ್ಷಿಸಿ
ರುತ್ತಿ. (ಭಕ್ತರದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ) ತುಗ್ಗಾಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ. (2) (ತುಗ್ಗಾಳ ಎಂದರೆ) ತುಗ್ಗಾಳ
ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದು ಭಕ್ತರ ಸಂತತಿಯು. (ಆದ ಕಾರಣ ಭಕ್ತರ ಸಂತತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ
ರುತ್ತಿ) (ಸಂತತಿಯು ತುಗ್ಗಾಳ ಎನಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ) ದೀರ್ಘಕಾಲವುಳ್ಳದ್ದು. (ಅನ್ನ ಆಕಾಶ
ವುಳ್ಳದ್ದು. ಅನ್ನ ಆಕಾಶ ಯಜ್ಞ ವರಿಷ್ಠೇಷು ತುಗ್ರ ಶಬ್ದಃ ಎಂದು ವೃತ್ತಿಕಾರರು ಹೇಳಿರುವತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ
ವರಿಷ್ಠ (ಶ್ರೇಷ್ಠ) ಎಂಬ ಅರ್ಥವು. ವರಿಷ್ಠ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕಾಲವು ವಿಕೀಡ್ಯವು ತಥಾಚ ವರಿಷ್ಠಃ=ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ
ಕಾಲವು ತಗ್ಗು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಸಾವಿರಾರು ದೀರ್ಘವಾದ ಕಾಲವು ತುಗ್ರಃ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಪತ್ರಭವಃ ಎಂಬ
ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ತುಗ್ರ ಶಬ್ದದಿಂದ ಘನ ಪ್ರತ್ಯಯವು. ಮಹ ಯನ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು. ತುಗ್ಗಾಳ ಎಂದು ರೂಪವು,
ಅಂತೂ ತುಗ್ಗಾಳ=ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ದೀರ್ಘಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. ವಿಕೀಡ್ಯವು ಯಾವುದೆಂದು ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಬಂದರೆ
ಪ್ರೀತಿಗ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದುದರಿಂದ ಯೋಗ್ಯತೆಯಾ ಸಂತತಿಯು ಎಂದು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.) (3) ಅಂತಹ ವೇದ
ದೋಷವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೀಯೋ, ಅದು ಮುಕ್ತವಸ್ತು ರೂಪಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು
ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ (ಸಸ್ಯಾದ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಾನರೂಪ ಸ್ವೀಕೃತಗ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ.) (4) ಶ್ವಿತ್ವಂ
ಎಂಬುದು ಹೇಗೆಂದರೆ (ಶ್ವ=ವಾಯುವು ತುನಾ ಇತಾ ಶ್ವಿತ್=ವಾಯುವಿನಿಂದ ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿ
ವು ವಾಡೆಯು) ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದೇ ಆಕಾರ ಶಿರಸ್ಸವಾದ ರೇಫವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ರಮಣಾತ್ ರಾ. (ಶ್ವಿತಾ
ತ ಸಾ ರಾ ಚ ಶ್ವಿತಾ. ಅಪಶ್ಯ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಟ್ಟಿ ಪ್ರತ್ಯಯವು. ತಥಾಚ ಶ್ವಿತ್ವಂ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ.)
ಅಂತಹ ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿರುತ್ತಿ. (೧) ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪುರುಷರು ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿ ಇರುತ್ತಾರೋ
ಅಂತಹವರೂ ಕೂಡ ತಮ್ಮ ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶ ವಿಶಿಷ್ಟವಸ್ತಾಗಿ ಮಾಡಿದರು (ಅಂದರೆ ವಿಮುಕ್ತಿಗಾಗಿ ಯಾರು
ನಿನ್ನನ್ನು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವರೂಪರಾಗಿ ಇರುತ್ತಾರೆ.) (೨)
(ಸರ್ವರೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇರುತ್ತಾರೋ ಎಂದರೆ) ಅಯೋಗ್ಯರಾದವರ ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಫಲದಿಂದ ಅವಭ್ಯಾಷಗಳ
ಸ್ಥಾನಿಯೇ (ಫಲವಿರಹಿತಗಳನ್ನಾಗಿಯೇ) ಮಾಡಿರುತ್ತಿ. || ೧೫ || ೩ || ೧ ||

ಅವ || ತ್ರಿಶ್ಚಿನ್ನೋ ಎಂಬ ೩೦ನೇ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ೧೨ ಮುಕ್ತುಗಳು. ೨ ವರ್ಗಗಳು. ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು
ದೇವತೆಯು. ಅದರಲ್ಲಿ ೯, ೧೨ ಮುಕ್ತುಗಳು ತ್ರಿಪ್ತುಬ್ಧ ಭಂದಸ್ಥಗಳು. ಇತರಗಳು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಭಂದಸ್ಥಗಳು.

ಮು || (೩೯೯) ತ್ರಿಶ್ಚಿನ್ನೋ ಅದ್ಯಾ ಭವತಂ ನವೇದಸಾ ವಿಭುವಾಂ ಯಾಮು

ಉತರಾತಿರಶ್ವಿನಾ | ಯುವೋರ್ಹಿ ಯಂತ್ರಂ ಹಿಮ್ಯೇವ ನಾಸಸೋಃ

ಭ್ಯಾಯಂಸೇನ್ಯಾ ಭವತಂ ಮುನೀಷಿಭಿಃ

|| ೧ ||

ಅ || ನ ವೇದಸಾ=(ನ ವಿದ್ಯತೇ ಅನ್ಯಃವೇದಾಃಯಾಭ್ಯಾ=ಯಾರಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ತಿಳಿಯುವವನು
ನೋಡು.) (ನ ಜಾಪೂರ್ವಕಾತ್ ವಿದಜ್ಞಾನೇ ಅಸುನ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು. ನಧ್ರಾಣ್ ನ ವಾನ್ ನವೇದಾಃ ಇತ್ಯಾದಿ
ನಿಕ್ರಂದ ನ ಲೋಪವಿಲ್ಲ) ಸರ್ವರಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ, ಅಶ್ವಿನೀ=ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಂತೆ, ಅದ=

ಇಂತು ಆರಂಭಿಸಿದೇ. ತ್ರಿತ್ವಿಕ=ವಾಣರ ಕಾಲವೂ (ಹಳಲು ರಾತ್ರಿ, ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲ ಹೀಗೆ ಮೂರು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ) ಸರ್ವ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ. (ನೀವಿಬ್ಬರೂ) ನಃ=ನಮಗೇನೇ ಭವತಂ=ಸರ್ವರಿಗಿಂತಲೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇವೆನಾದಿಂ. (ನೀವಿಬ್ಬರು ಎಕಕವರೆಂದರೆ) ನಾಂ=ನೂನ ನಿರಾಬ್ಬರನ್ನೇ, ಯಥಾವಃ=(ಯಾ ಪ್ರಾಣೇ ಕರಣೇ ಮಾನ್ ಪ್ರಕೃತೃವು. ಯಾಂತ್ಯನೇನೇತಿ ಯಥಾವಃ) ವರ್ಗವು. ವಿಭಾಃ=ವ್ಯಾಪಿಯು. (ಸಮಾಪ್ತ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಸಂಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಮಾರ್ಗವು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.) ರಾತೀಃ=(ರಾಧಾನೇ ದಾವೇಕ್ತಿನ್) ದಾನವೂ. ವನು=ವ್ಯಾಪಿಯು. (ಅಂದರೆ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅಭಿಷೇಕವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ದಾನವೂ ವಿಭಾವಾಗಿದೆ.) ಯಾವೋಃ=ನಿರಾಬ್ಬರ, ಯಾತ್ಯಂ=(ಯತಿ, ಸಾಕ್ಷೀರ್ಥೇ. ಕರಣೇ ಆಚ್ ಪ್ರಕೃತೃವು.) (ಯಮ್ಯಾತೇ ನಿಯಮ್ಯಾತೇ ಅನೇನೇತಿ ಯಂತ್ರಂ) ನಿಯಮವು, ವಾಕಸಃ=ವಕ್ತೃವ. ಹಿಮ್ಯೇವಃ=(ಹಿಮಕೌ ಮ್ಯಕ್ ಪ್ರಕೃತೃವು.) ತಂಕು ಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರವ ಕುರಿಯಂತೆ ಅಂತರ-ಕುರಿಯ ಹೀಗೆ ಅತಿ ಪ್ರಕೃತೃವುಗಳೇ ವಕ್ತೃವನ್ನೂಟಿಸಲೂ ತುದೇ, ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಕೃತೃವಿಲ್ಲದೇನೇ ಸಮಾಪ್ತ ಜನರ ಉದ್ಧಿಗಲಿಗೆ ವೈರಕರು.) (ನೀವಿಬ್ಬರು)=ಮಾನೇ ಪಿಃ=ಪ್ರಾಣಿಗಳಾದ ವೈರಕಗಳಾದ ಕೂಡಿಯೇ ಆಧಾ.ಯಾನೇಶಾಃ=(ಅಭಿ ಇಕ್ಯುಪತ್ಯಪ್ಪಾಕ್ ಅಯಾಕಯ ಗಮಾ ಘಡಾ-ಕುರ್ಮು, ಕುರಿತು ಬಲಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮ ಸೇನೆಯಂತೆ ಯುಕ್ತರಾಗಿರುವಿರಿ. ಹಿ=ರಸಿಸ್ತವು. || ೧ ||

ಭಾ || (1) ಆಗಲೇ ಚಾದ್ಯವ ದಿವಾನಿಶಾಯಾಂ ತದಂತರೇ ಚ ತ್ರಿರಪಿ ಸ್ವ ಸರ್ವದಾ | ಅಸ್ಯಾತ್ಮನೇವ ಭವತಂ ಯತೋನ್ಯೋನ್ಯೋ ವೇಕ್ತಾ ನ ಪಾವಿತ್ಯಾದಿತೌ ನವೇದಸೌ || (2) ಗೌಣಂ ತದನತ್ಯ ಹಂತು ತು ಮುಖ್ಯತೋ ವ್ಯಾಪೀ ತು ಮೂರ್ತೋ ಯುವ ಯೋಸ್ತು ದಾನಂ || ಅತೀಷ್ಠದೇಶೇಷು ಗತೇರಶೇಷದಾತ್ಮತ್ವತ್ಯೈವ (3) ಯಾವೋ ಹಿ ಯಂತ್ರಂ | ನಾಸೋಯಂತ್ರಂ ಯದ್ವದಯತ್ನತಃ ಸಾದ್ವಿಮ್ಯಾ ಹಿನೋಕೇ ಸಂತು ವಿಜ್ಞೇತೋ ಹಿ | (4) ತದ್ವದ್ವದ್ವಿ ಶ್ರೇಯೋಯಾತ್ಮತೋ ನಾಮಾಯಾರ್ಥ ಸೇನೌ ಭವತಂ ಕುಫೀಷಿಭಃ | ಸಹ್ಯವ ದೇವೈಃ || ೧ ||

|| (1) ಸರ್ವರಿಗಿಂತಲೂ ಅವಳ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ, ಅತೀನೀ ವೈವತ್ಯಗಳಿಗೂ ಇಂದು ಆರಂಭಿಸಿಕೊಂಡೇ, ಸೂಚಕವಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಿಕ್ಕೆ, ಕಾರಣವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಸ್ತುತಿಯು ಹಗಲು ರಾತ್ರಿ ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯವಾದ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲ ಹೀಗೆ ಮೂರು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವದಾ ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಸರ್ವಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇವೆನಾದಿಂ. ಯಾವ ವಾಣರಾದ ಆನಿರಾಬ್ಬರಿಗಿಂತ ಇನ್ನಿಬ್ಬರೂ ತಿಳಿಯುವವನು ಇಲ್ಲವೋ ಆ ವಾಣರಾದ ಆನಿರಾಬ್ಬರು ನಮಗಿಂತ ಎನ್ನು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ ಸರ್ವರಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರೆಂದು ಅರ್ಥವು. (2) ಈ ವಾಣರವು ಇತರ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಕುರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನವೋ ಎಂದರೆ ಇದ್ದು ನಿಂತ ಇತರರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಯುವುಳ್ಳ ಶ್ರೀಕುರಿಯು ಆವರೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದು. ಇವರ ನಿರಾಬ್ಬರೂ ಮಾರ್ಗವು ವಿಭಾವಾಗಿದೆವೋ, ದಾನವೂಕೂಡ ವಿಭಾವಾಗಿದೆವೋ, (ಮಾರ್ಗದಾನ ಗಳಿಗೆ ವಿಭಕ್ತವು ಹೀಗೆ ಎಂದರೆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಸಮಾಪ್ತ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೆಲ್ಲಾ ಸಂಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಮಾರ್ಗವು ವಿಭಾವಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸರ್ವಾಭಿಷೇಕವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದಲೇ ದಾನವೂ ವಿಭಾವಾಗಿದೆ. (3) ಮತ್ತೆ ನಿರಾಬ್ಬರ (ಯಾತ್ಯಂಕೇ ನಿಯಮ್ಯಾತೇ ಅನೇನೇತಿ ಯಂತ್ರಂ) ನಿಯಮವ ಸಾಧನವು ವಕ್ತೃವ ಹಿಮ್ಯೇವಂತೆ. ಅಂತರ ವಕ್ತೃಯಂತ್ರವಾದ ಹಿಮ್ಯಾ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಕುರಿಯು ಹೀಗೆ ಮಹಾ ಪ್ರಕೃತೃವಿಲ್ಲದೇನೇ ವಕ್ತೃವನ್ನು ಕುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳದೋ, ಹಾಗೆಯೇ. (ಹಿಮ್ಯಾ ಎಂದರೆ ಯಾವುದು ಎಂದರೆ) ತಂತಃ ವಿಜ್ಞೇತೇ ಅನಯಾ ಎಂಬ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ತಂತು ವಿಜ್ಞೇತಯು ಕುರಿಯು. (ತಂತುಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕೂಡಿಸಿ ಬಟ್ಟೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದುದು.) ಹಿನೋಕೇ ಹಿಮ್ಯಾ (ಹಿ ಗತೌ ಮ್ಯಕ್) ತಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಷಾರವುದರಿಂದ ಹಿಮ್ಯಾ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. (4) ಹೀಗೆ ಕುರಿಯು ಅತಿ ಪ್ರಕೃತೃವಿಲ್ಲದೇನೇ

ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾತೃದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೇನೇ ಸರ್ವರ ಖುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕರಾದ ನೀವು
ಪ್ರಾಣಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿಯೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಸೇನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದವರು
ಆಗುವಿರಿ. || ೧ ||

ಯಃ (೪೦೦) ತ್ರಯಃ ಪನಯೋ ಮಧುವಾಹನೇ ರಥೇ ಸೋಮಸ್ಯ ವೇನಾ
ಮನು ವಿಶ್ವ ಇಂದ್ರಿದುಃ | ತ್ರಯಃ ಸ್ತಂಭಾಸಃ ಸ್ವಭಿತಾಸ ಆರಭೇ ತ್ರಿರ್ನ
ಶ್ರಂಯಾಥಸ್ತೀರ್ವತ್ರಿನಾ ದಿನಾ || ೨ ||

ಅ || ತ್ರಿಸಾ = ಅತ್ಯಂತ ದೇವತೆಗಳಾದ ಮಧುವಾಹನೇ ರಥೇ = (ವಹ ಕ್ರಾಂತಿ) (ವಿಮಲಾ)
ಮಧು ಸೋಮಂ ಪ್ರತ್ಯಾಹ್ವೇತೇ ಭವಂತಾ ಯೇನ) ನೀವಿಬ್ಬರು ಯಾವ ರಥದಿಂದ ಮಧು ಸೋಮವನ್ನು
ಕೊರುವಿರೋ ಅಂಕಿತ ರಥದಲ್ಲಿ, ತ್ರಯಃ ಪನಯಃ = ವಶ್ಯ ಬಹು ಶರ ಕೂಪಗಳಾದ ಮೂರು ಆಯುಧಗಳು
ವಹದವಾಹ ಕರ್ಯದಿಂದ ಬಹು ಶರಗಳನ್ನು ಸವಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದು ತ್ರಯಃ ಸ್ತಂಭಾಸಃ =
ಕುಂತಾ ಪ್ರಾಣೇ ಚಂಡ ಧಾವಃ ಎಂಬ ವಿಶ್ವ ಕೋಶದಿಂದ ಪ್ರಾಪಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೂರು ವೇಣುಗಳು
ಸ್ತಂಭ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವುಗಳು. ಸ್ವಭಂತೇ ವಿರಾಡ್ ಸ್ತಂಭೇ ಗರ್ವಾಹ ಗರ್ವಾಹಿಗಳಲ್ಲಿ ತಡೆಯಲ್ಪಡು
ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳವುಗಳು ಸ್ವಭಿತಾಸಃ = ಸ್ವಾಪಿತಗಳಾಗಿರೆ ತೇ ವಿಶ್ವೇವಿತ್ = ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಜ್ರಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ
ಅಂದರೆ ಸು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಜ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿಷಯಕರಾದ ಚೇತನರು
ಸೋಮಸ್ಯ = ಸೋಮಸ್ಯ ವೇಣಾ = (ವೀ ಗತಿ ಸಾಪಿ, ಪ್ರಜನ ಕಾಂಕ್ಷಸನ ಪ್ರಾಪನೇಷು) ಪ್ರಾಪನ (ಪ್ರಾಪನವನ್ನು
ಆಪನಾ ಪಾಪಕ್ರಿಯೆ ಯನ್ನು ಅಥವಾ ರಸವನ್ನು. ಅನು ವಿದಃ = ಸಿಂಧುಯಾಕಾರಿ (ಇಂತಹ ರಥದಿಂದ ನೀವಿಬ್ಬರು)
ರಥೇ = ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ (ಅಂದರೆ ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ
ಸುಂದರವಾಗಿ) ಅಥವಾ ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಶ್ರುತಿಗಮೋದಲಾದ ಲೋಕಗಳುಪಾಪಿ, ಯಾಗುವು
ದಿಂದ ಆರಂಭಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ನಕ್ಷತ್ರಂ ರಾಶಿ, ಸಿಂಧುಯಾಕಾರಿ, ದಿವಾಹಃ = ಗಗನ, ಸಿಂಧುಯಾಕಾರಿ,
ಪ್ರಾಪನಾಥಃ = ಅನುಪರಿಸಿ ಬವಿರಿ. (ಬಹುಶ್ಚ ವಿಶ್ವಕೂನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ) ಎಲೋ ಅತಿ, ನೀ ದೇವತೆಗಳಿರಾ
ಮಧುವಾಹನೇ ರಥೇ = ವಿಮಲಾದ ಮಧುವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ವಾಹನರೂಪವಾದ ಅಧಿವೇಶನರಥದಲ್ಲಿ
ತೇಃ ಪನಯಃ = ಚಕ್ರ ಗದಾ ಶಕ್ತಿ ಎಂಬ ಮೂರು ಆಯುಧಗಳು, ತ್ರಯಃ ಸ್ತಂಭಾಸಃ = ೩ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೇಣುಃ
ಗಳು (ಬೇರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸಮಾನೇ) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ = ಕೋರಾಂವರ್ಗಂ ವಿಶ್ವವಿವಲ್ಲಿ ಮಧುವಾಹನೇ = ಮೋಕ್ಷವನ್ನು
ಕೊಡುವವರಾದ, (ಅಂದರೆ ಮೋಕ್ಷ ಪಾಪವಾಗ) ರಥೇ = ಭಕ್ತರ ದೇಹಾಖ್ಯವಾದ ರಥದಲ್ಲಿ ತ್ರಯಃ
ಪನಯಃ = ೩ ವೇದಗಳ, ತ್ರಯಃ ಸ್ತಂಭಾಸಃ = ಸಂಕ ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರದಾನರಾಗ ೩ ಪ್ರಾಣಗಳು. ಸೋಮಸ್ಯ
ಸೋಮ = ಮನುಷ್ಯನ ಗಾಯನೂ (ಬೇರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸಮಾನವು) || ೨ ||

ಛಾ || (1) ಪನಯರ್ಪಯುಧಾನಿ (2) ಸೋಮಸ್ಯ ಪಾನಂ ಚೇತತತ್ಪಾದ್ವಿಮಸ್ತೇ ||
(3) ವಶ್ರಬಿಶ್ವೇ ಶರ ಇತ್ಯಾಯುಧಾನಿ (4) ತ್ರಿವೇಣಾಃ ಸ್ತಂಭನಾಮಾನ ಏವ ||
(5) ದಿನಾ ದಿವಾಯಾಂ ತ್ರಿಸ್ತೀರೇನಾನುಯಾಥಃ ಕರ್ಮಾರಂಭಾರ್ಥಂ ಲೋಕ
ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಮಂಹಃ | (6) ಚಕ್ರಂ ಗದಾ ಶರ ಇತ್ಯಾಯುಧಾನಿ (7) ವೇದಾಪ್ರಯೋ
ವಾಸುದೇವಸ್ಯ ಚ ಸ್ತುತಿ (8) ರಥಸ್ತೀಯೋ ಜ್ಞಾನಿವಾಂ ವಾ ಶರೀರಂ ಪ್ರಾಣಾ
ವಯಃ ಸ್ತಂಭನಾ ತ್ಯಕ್ತ ಚಾಪಿ || ೨ ||

ಅ || (1) ಸವಿ ಶಬ್ದವು ಯದ್ಯಪಿ ವಪ್ರವಾಹಕವು. ಅದಾಗ್ಯೂ ಭಾಷಕತ್ವ (ಸಂಪಾದಕತ್ವ) ಸಾ

ದೃಶ್ಯದಿಂದ ಆಯುಧದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ) ಪ್ರವಯೋವಂದರಿ ಆಯುಧಗಳೇ. (2) (ಆಯುಧ ಸ್ತಂಭಗಳು ಜಡಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸೋಮ ಪಾನ ಜ್ಞಾನವು ಅವುಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಪದಿಶುವುದರಿಂದ ಸೋಮಸ್ಥ ಪಾನಂ ಎನ್ನುವುದು ಆಯುಕ್ತವು ಎಂದರಿ) ಆ ಆಯುಧ ಸ್ತಂಭಗಳು ಜೀತನಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸೋಮದ ಪಾನವನ್ನು ತಳೆದುಕೊಳ್ಳುವೆ. (ತಥಾಚ ಪವಿ ಸ್ತಂಭ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಲಕ್ಷಣಯಾ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಜೀತನಂ ಎಂದು ಥವು.) (3) (೩ ಪವಿಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿಯಿದೆ. ಆ ೩ ಆಯುಧಗಳು ಯಾವವು ಎಂದರಿ) ವತ್ಸ ಪಿಶ್ನ ಶರ ಎಂದು ೩ ಆಯುಧಗಳು. (4) ಶ್ರಯಃ ಸ್ತಂಭಾಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅವುಗಳು ಯಾವುವು ಎಂದರಿ) ಕುಂಕಾ ಪ್ರಾಸ ಚಂದ್ರಾವಾ ಎಂಬ ೩ ವೇಣುಗಳೇ ಸ್ತಂಭ ಎಂದು ಹೆಸರುಗಳುಳ್ಳವುಗಳು. (5) (ಆರಭೇ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) (ಭಕಾರಂಶ ಆರಭ್ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ತಾದರ್ಥ್ಯೇ ಚತುರ್ಥೇ) ಪ್ರಾದೇಗೇ ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳ ಆರಂಭಕ್ಕಾಗಿ (ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಅಥವಾ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಜನರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗ ಮೊದಲಾದ ಲೋಕಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರಾವರ್ತಿ ಹಗಲು, ಮೂರಾವರ್ತಿಯೇ ಬನ್ನಿರಿ. (6) ಬಹುತ್ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಶಗಳವಾಗದಿರುವ ಮತ್ತು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅಂಶಗಳವಾಗದಿರುವ ಪೃಥಕ್ ವಿಷ್ಣು ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಚಕ್ರ ಗದಾ ಶರ ಎಂಬುವು ಆಯುಧಗಳು (7) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ=ಶರೀರಾಂಶಗಳ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಶ್ರೀ ವಾಸು ದೇವನಿಗೆ ೩ ವೇದಗಳೇ ೩ ಪವಿಗಳು ಆಗುವವು. (8) ಬಹುಮುಖ್ಯ ಅಧ್ಯಾತ್ಮರೂಪವೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಜಹತ್ಪವಾದಯು) ಪೃಥ್ವಿ, ಭುವ, ಜ್ವಾಲಾ, ಶರೀರವು (ಅಧಿಕೃತವಾದ ಭೂತಗಳಾದ ೩ ಸ್ತಂಭಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳು.) (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ=ಶರೀರಾಂಶಗಳ ವಿಷ್ಣು) ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು ದೇಹದ ಸ್ತಂಭಗಳು, ದೇಹಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾಪಕಗಳು (ಆತರವಾದುದನ್ನೂ ಹೀಗೆಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅತಿ ಪದವು.)

ವಿ || (1) ಕೆಲವು ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಉದಾಸ ಸಮಾನರು ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಲಯ ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು ಮೂವರೇ ಉಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ, ವಾಚಂ ಜುಹಾವ ಮನಸಿ ತತ್ಪ್ರಾಣ ಇತರೆ ಪರಂಧ್ಯತ್ಯಾ ಹ್ಯಪಾನಂ ಸೋಮಗಂ ತತ್ಪರಶ್ವೇ ಹ್ಯಜೋ ಹವೀರ್ || ತ್ರಿಶ್ರೇ ಹುತ್ವಾಂಥ ಪಂ ಚತ್ವರ ತಜ್ಜೈಕತ್ವೇಽಬೋನುನಿ || ಅಂದರೆ ವಾಗಭಿಮಾನಿನೋದ ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಮನೋಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಲಯವು. ರುದ್ರನಿಗೆ ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಆಪಾನನಲ್ಲಿ, ಆಪಾನನಿಗೆ ವ್ಯಾನನಲ್ಲಿ ಲಯವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಾಣಾದಿ ಮೂವರಲ್ಲಿ ಉದಾಸ ಸಮಾನರಿಗೆ ಲಯವು ಎಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಆ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಮೂವರು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಲಯ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. (೨) ವಾಕ್ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಇದ್ದರೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚಕ್ರರಾದಿ ಐದೇ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವರೋ ಹಾಗೆಯೇ ಐದು ಪ್ರಾಣರಲ್ಲಿ ಮೂವರನ್ನೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. (3) ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಧು ಮೋಕ್ಷವು. ಸೋಮಸ್ಯ=ಮನಸ್ಸಿನ, ಸೇನಾ=ಗತಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. || ೨ ||

ಋ || (೪೦೦) ಸಮಾನೇ ಅಹವ ತ್ರಿರವದ್ಯ ಗೋಹನಾ ತ್ರಿರದ್ಯ ಯಜ್ಞಂ ಮಧುನಾ ಮಿಮಿಕ್ಷತಂ | ತ್ರಿನಾಜವತಿರೀಷೋ ಅಶ್ವಿನಾ ಯುವಂ ದೋಷಾ ಅಸ್ತಭ್ಯಮುಷಸತ್ಯ ಪಿನ್ವತಂ || ೩ ||

ಅ|| ಅಶ್ವಿನಾ= ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, ಸಮಾನೇ= ಸುಖ ದುಃಖ ರೂಪವಾದ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವ ಮತ್ತೆ ಕೇವಲ ಸುಖಕ್ಕೇನೇ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವ, ಅಹವ= ಹಗಲಿಪ್ಪಲಿ (ಮೋಕ್ಷಕಾಲದಲ್ಲಿ) ತ್ರಿ= ಸರ್ವ ಕಾಲ

ಪಲ್ಲಿಯೂ, (ಅವಧ್ಯ ಗೋಹನಾ= ದೋಷಗಳಿಗೆ ಆಚ್ಛಾದಕರಾದ, (ಅಂದರೆ ಸಮಸ್ತ ದೋಷಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವ) (ನೀವಿಬ್ಬರು) (ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಶ್ವಿನೀ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಸಮಾನೇ ಅಹರ್= ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ತ್ರಿಃ= ತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅವಧ್ಯಗೋಹನಾ= ಸಮಸ್ತ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ದೋಷಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವರು (ಎಂದು ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು) ಅಧ್ಯ= ಈಗ, (ನಿಮ್ಮ ಭಕ್ತರಾದ ನಮ್ಮ) ಯಜ್ಞ= ಯಾಗವನ್ನು ತ್ರಿಃ= ಮೂರು ಅವರ್ತಿಯೂ ಮಥುನಾ= ಮಥುಶ್ಯ ನಿಮಿತ್ತವಾದ ಹಸ್ತದಿಂದ, ಮಿಮಿಷ್ಯತಂ= ಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡಿರಿ. (ಅಂದರೆ ಹಸ್ತಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿರಿ.) ಮತ್ತು ಯಾವಂ= ನೀವಿಬ್ಬರು, ಅಶ್ವಭ್ಯಂ= ನಮಗಾಗಿ, ದೋಷಾ= ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ, ಉಪಪದ್ಯ= ಉಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂದಿರುವದಲ್ಲಿಯೂ, ಹಗಲು ರಾತ್ರಿ, ತ್ರಿಃ= ಸರ್ವ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ= ವಾಚಪತೀ= ಯುದ್ಧವುಳ್ಳ, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದು ತಂದಿರುವ, ಕನಃ= ಅನ್ನಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಮೋಕ್ಷವಿರುವ ಸುಖಗಳನ್ನು (ವುಗಳು ವಾದ ವಿತಂಡಾರೂಪ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಲಬ್ಧಿಗೊದಪ್ಪರು) ಪಿಪ್ಪಲಂ, ಹೆನ್ನಾಗಿ ಕೊಡಿರಿ. || ೩ ||

ಭಾ || (1) ವೈಷವ್ಯಾಹೀನೇ ಸುಖಭಾಜನೇ ಹ್ಯ ವಿಮುಕ್ತಿಕಾಲೇಽಪಿಲ ದೋಷನಾಶಃ |
ಸ್ವಭಕ್ತಾನಾಂ ಲೋಧಯಂತಂ ಚ ಯಜ್ಞಂ ತ್ರಿರಸ್ತಾಕಂ ಯುದ್ಧವಿಜಾ ಇವಪ್ಪ |
ಸುಖಾನಿ ವಾ ದೋಕ್ಷಗತಾನಿ ನೋಽಲಮದೋರಾತ್ರಂ ಹ್ವರತಂ ಸರ್ವದೈವ || ೩ ||

ಅ || (1) ಸುಖದುಃಖರೂಪವಾದ ವೈಷಮ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವ, ಅಂದರೆ ಕೇವಲ ಸುಖಕ್ಕೇನೇ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಮೋಕ್ಷ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ದೋಷಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವ, ನೀವಿಬ್ಬರೂ (ಅಶ್ವಿನೀಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಸಮಸ್ತ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಭೇದ=ಭ್ರಂಶವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವವರು. ಭ್ರಂಶವೆಂದರೆ-ಯಾವಾಗ ಹೇಗೆ ಯಾವ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೋ, ಅಗ ಹಾಗೆ ಪ್ರಮಾದದಿಂದ ಅವಾವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡದಿರುವಿಲ್ಲ, ನಿಮ್ಮ ಭಕ್ತರಾದ ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಹಸ್ತಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿರಿ. ಮತ್ತು ನೀವಿಬ್ಬರು, ನಮಗಾಗಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದು ತಂದ ಅನ್ನಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ವಾದ ವಿತಂಡಾಖ್ಯಾಯಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಲಬ್ಧಿಗೊದಪ್ಪ ಸುಖಗಳನ್ನು ಹಗಲು ರಾತ್ರಿ ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಕೊಡಿರಿ. || ೩ ||

ಯ || (೪೦೨) ತ್ರಿವರ್ತಿಯಾರ್ತಂ ತ್ರಿರನುವ್ರತೇ ಜನೇ ತ್ರಿಃ ಸುಪ್ರಾವೈಃ
ತ್ರೇಧೇನ ಶಿಕ್ಷಕಂ | ತ್ರಿನಾರ್ದಂ ವಹತಮತ್ತಿವಾ ಯುವಂ ತ್ರಿಃ
ಪೃಕ್ಷೋ ಅಸ್ಮೀ ಅಕ್ಷರೇವ ನಿನ್ದತಂ || ೪ ||

ಅ || ಅಶ್ವಿನೀ=ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ, (ನೀವಿಬ್ಬರು ಯಾವುದು) ವರ್ತ=ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು, (ಕೇವಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ಮತ್ತೆ ಕಾಲ ವಿಶೇಷ ಸಹಿತವಾದುದು). ಯಾವುದು, ತ್ರಿಃ=ಕಾಲ ತ್ರಯದಲ್ಲಿಯೇ ದೋಷವನ್ನು ಕುರಿತು, ಯಾವಂ=ಹೋಗಿರಿ. (ಅಂದರೆ ಭೂತಭುತವ್ಯವರ್ತಮಾನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತಕ್ಕದ್ದು. ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರವರ್ತಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವತ್ರ ಸನ್ನಿಹಿತರು ಆಗಿರಿ. ಆ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳೂ ನಿಮ್ಮ ಅಧೀನಗಳೇ. ಮತ್ತು ಅನುವ್ರತ=ಭಕ್ತಜನರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಃ=ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಶಿಕ್ಷಕಂ=ಶಿಕ್ಷಿಸಿರಿ. ತ್ರೇಧೇನ=ತೀಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ, ಸುಪ್ರಾವೈಃ=(ಸುಪ್ರಪೂರ್ವಕಾಂಕ್ಷೆ ಅವಗ್ರಹಣೆ) ಹೆನ್ನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾದ, ಅಪಭ್ರಾತವ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ (ಗುರು ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಿಸುವ ಪ್ರಯುಕ್ತವೇ ಭಕ್ತನು ಸುಖವಾಗಿ ರಕ್ಷಣಾರ್ಹನು) ಭಕ್ತನಿಗೆ ಅತೀತಾದಿ ಕಾಲ ಸಂಬಂಧದಿಂದಲೇ

ಕ್ರೈ ವಿಧ್ಯವು. ಅಂದರೆ ಅತೀತ ಭಕ್ತ, ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲಿಕ ಭಕ್ತ, ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲಿಕ ಭಕ್ತ, ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರವುಳ್ಳವನು. ವಸ್ತುತಃ ಸ್ವರೂಪತಃ=ಭಕ್ತನಿಗೆ ಕ್ರೈ ವಿಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಶ್ರೀ ಭೇಷ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇವ ಶಬ್ದವು ತ್ರಿಃ=ಸರ್ವ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಕ್ಷತಂ=ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಿಸಿ. ಇಂತಹ, ಯುವಂ=ನೀವಿ ಬ್ಬರು ಅಸ್ತೇ=ನಮಗಾಗಿ, ತ್ರಿಃ=ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಸಾಂದ್ಯಂ (ನದಿ ಹರ್ಷ-ನಂದತೀತಿ ನಂದಃ, ತಸ್ಯ ಭಾವಃ) ಸುಖವನ್ನು, ವಹತಂ=(ವಹವ್ಯಾಕರ್ಣೇ) ಹೊಂದಿ ಕೊಡಿರಿ. ಶ್ವಕ್ಷಂ=(ಶ್ವಕಾಲನ ಪೂರಣಯೋಃ) ಪುಷ್ಪಿಯನ್ನೂ ತ್ರಿಃ=ಮೂರುಕಾಲದಲ್ಲಿರಲಿಕ್ಕಾದನ್ನೂ ಅಂದರೆ ಸರ್ವದಾನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಅಕ್ಷರೇವ=ವೇದಗಳ ಅಕ್ಷರಗಳಂತೆಯೇ, (ಅಂದರೆ ದೇವೋಕ್ತಗಳಾದ ಮಂತ್ರಗಳು ನಿಖರ ಅಭಿವ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತವೋ ಹಾಗೆಯೇ) ವಿವೃತಂ ಕೊಡಿರಿ. || ೪ ||

ಭಾ || (1) ಯದ್ವರ್ತನಂ ಸರ್ವಪ್ರೋಕ್ತೇಷು ತಚ್ಚ ತ್ರಿ ಕಾಲಗಂ ಯುವಯೋರೇವ ಸರ್ವಂ ||

(2) ಭಕ್ತೇ ಜನೇ ಸುಷ್ಕ ರಕ್ಷೀ ಸುಭಕ್ತೇ ತ್ರಿಧೇವ ಕಾಲಾನುಗತೇ ಸುಶಿಕ್ಷತಾ ||

(3) ಸುಖಂ ವಹೇತಂ ಚ ಯುವಾಂ ತು ನಃ ಸದಾ ಪುಷ್ಪಿಂ ಚ ನಿತ್ಯಾಂ ಕ್ಷರತಂ ವರ್ಣವಚ್ಚ || ೪ ||

ಅ || (1) ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವಿಕೆಯು, ಯಾವುದೋ, ಮೂರು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರತಕ್ಕದ್ದು ಯಾವುದೋ, ಅ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳೂ ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಅಧೀನಗಳೇ. (ಅಂದರೆ ಅತೀತಾದಿ ಮೂರು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ರತಕ್ಕ ಪ್ರಾರ್ಥನಗಳ ಸಮಸ್ತಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರವರ್ತಿಸುವವಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವತ್ರ ಸನ್ನಿಹಿತರಾಗಿರಿ. ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳೂ ನಿಮ್ಮ ಅಧೀನಗಳೇ ಆಗಿವೆ.) (2) ಭಕ್ತ ಜನರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಾ ಶಿಕ್ಷಿಸಿರಿ. ೩ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ, ಜಿನ್ನಾಗಿ ರಕ್ಷಣಾರ್ಹನಾದ ಅತಿಭಕ್ತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಾ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಿಸಿರಿ. (ತ್ರಿಕಾಲ ಸಂಬಂಧ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಕ್ರೈವಿಧ್ಯವು. ಸ್ವರೂಪತಃ ಕ್ರೈವಿಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ತೋರಿಸುವವಕ್ಕಾಗಿ ಇವ ಶಬ್ದವು) (3) ನೀವಿಬ್ಬರು ನಮಗೆ ಸದಾ ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡಿರಿ. ವೈದಿ ಕಮಂತ್ರಗಳು ಸರ್ವಾಭಿವ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸದಾ ನಿತ್ಯವಾದ ಪುಷ್ಪಿಯನ್ನು ಕೊಡಿರಿ. || ೪ ||

ಯ (೪೦೩) ತ್ರಿನೋ ರಯಿಂ ವಹತಮಶ್ವಿವಾ ಯುವಂ ತ್ರಿದೇವ

ತತಾ ತ್ರಿರುತಾವತಂ ಧಿಯಃ | ತ್ರಿಃ ಸೌಭಗತ್ವಂ ತ್ರಿರುತ ಶ್ರ

ವಾಂಶಿ ನಸ್ತಿತ್ವಂ ನಾಂ ಸೂರೇ ದುಹಿತಾಃ ಸುಹೃದ್ರಥಂ || ೫ ||

ಅ || ಸೂರೇ=ಸೂರ್ಯನ, ದುಹಿತಾ=ಮಗಳಾದ ಉಷಾದೇವಿಯು, ತ್ರಿತ್ವಂ=ಮೂರುಕಾಲಗಳಲ್ಲಿರ ತ್ತ, ನಾಂ ರಥಂ=ನಿಷ್ಕದ್ವಾದ ರಥವನ್ನು, ಅಗುಹತ್=ಎರೆಯವಳು- ಅಂತಹ ಸೂರ್ಯನ ಪುತ್ರಿಯ ಪತಿರೂಪ ರಾದ, ತ್ರಿವಾ=ಅಶ್ವನಿದೇವತೆಗಳಿರಾ, ಯುವಂ=ನೀವಿಬ್ಬರು, ನಃ=ನಮಗೆ, ತ್ರಿಃ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಧಯಿಂ=ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ವಹತಂ=ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡಿರಿ, ವೇವತಾತಾ=(ತನು ವಿಚಾರೇಕರದೇಚ) ದೇವತೆಗಳ ಸಮುದಾಯವನ್ನು. ತ್ರಿಃ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ವಹತಂ=ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡಿರಿ (ದೇವತೆಗಳು ಸದಾ ನಾವು ಮಾಡತಕ್ಕ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವವಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಗೆ ಬಂದಾರೋ, ಹಾಗೆ ಮಾಡಿರಿ.) ಉತ=ಮತ್ತೂ, ಧಿಯಃ=ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು, ಸುಹೃದ್ರವಾದ ಸುಹೃದ್ರಿಯನ್ನು ಕೂಡ, ತ್ರಿಃ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಅವತಂ=ರಕ್ಷಿಸಿರಿ. ಸೌಭಗತ್ವಂ=(ಸುಭಗ ವನಸೌಭಗಃ ತಸ್ಯ ಭಾವಃ ಸೌಭಗತ್ವಂ ಸೌಭಗತ್ವವನ್ನೂ, ನಃ=ನಮಗೆ, ತ್ರಿಃ=ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಅವತಂ=

ರಕ್ಷಿಸಿರಿ. ಶ್ರವಾಂಸಿ ಉತ್ಕರ್ಷಯನ್ನು ಕೂಡ, ಸದಾ ರಕ್ಷಿಸಿರಿ. (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ.) ವಾಂ=ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ, ಸೂರೇಃ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಗುರುವಿನ, ದುಹಿತಾ=ಮಗಳಾದ ಬುದ್ಧಿಯು, ತ್ರಿಷ್ಠಂ=೩ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿರುವ, ರಥಂ=ರಥವನ್ನು ಆರೂಪಣೆ=ಎರಿತು. (ಅಂದರೆ ಭಕ್ತರದೇಹದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೋದಯವು ಆಯ್ತು.) || ೫ ||

ಭಾ || (1) ವಿತ್ತಂ ಚ ನಿತ್ಯಂ ದೇವತತಿಂ ಚ ನಿತ್ಯಂ ಧಿಯಂ ಚ ಶುಭ್ರಂ ನಿತ್ಯಮೇವಾ ಜಿತಂ ನಃ | (2) ಕೀರ್ತಿಂ ಸೌಭಾಗ್ಯಂ ರಕ್ಷತಂ ನಃ ಸದೈವ ಕಾಲತ್ರಯೇ ಯುಷ್ಮದೀಯಂ ರಥಂ ಚ | ಪುತ್ರೀ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಾರುಹ (3) ದ್ವೈತದೇಹೇ ಜ್ಞಾನೋದಯೋ ನಾ ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದಾತ್ || ೫ ||

ಅ || ಆತ್ಮನೀ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ದೇವತೆಗಳ ಸಮುದಾಯವನ್ನೂ (ಸಮಸ್ತ ಜೀವನಿಗೂ ಬುದ್ಧಿಯು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ಏಕಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ) ಶುಭ್ರವಾದ ಶುದ್ಧವಾದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ರಕ್ಷಿಸಿರಿ. (2) ಸದಾ=೩ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಮಗೆ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸೌಭಾಗ್ಯವನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸಿರಿ. ಸೂರ್ಯನ ಮಗಳಾದ ಉಷಾದೇವಿಯು ಕಾಲತ್ರಯದಲ್ಲಿರುವ ನಿಮ್ಮ ರಥವನ್ನು ಎರಿತುವಳು. (3) (ಅದ್ವೈತಾತ್ಮಾರ್ಥವು) ಪೂಜ್ಯರಾದ ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಆನುಗ್ರಹದಿಂದ (ಆಪಾವಕಾಲದಲ್ಲಿರತಕ್ಕದೇಹಾಬ್ಧಿ ರಥವನ್ನು ಎರಿದನು) ಭಕ್ತಜನರ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೋದಯವಾಯ್ತು. || ೫ ||

ಯ (೪೦೪) ತ್ರಿನೋರ್ ಅತ್ತಿನಾ ದಿನ್ಯಾನಿ ಭೇಷಜಾ ತ್ರಿಃ ಸಾರ್ಥವಾನಿ ತ್ರಿರುದತ್ತನುದ್ವೈಃ | ಓಮಾನಂ ಶಂಯೋರ್ಮಮಕಾಯ ಸೂನವೇ ತ್ರಿಧಾತು ಶರ್ಮ ವಹತಂ ಶುಭಸ್ವತೀ || ೬೫೪ ||

ಅ || ಆತ್ಮನಾ=ಆತ್ಮನೀ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ, ಅದ್ವೈಃ=ಸುಖಕ್ಕಾಗಿಯೇ, ನಃ=ನಮಗೋಸ್ಕರ, ತ್ರಿಃ=ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ದಿನ್ಯಾನಿ=ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗತಕ್ಕ ಭೇಷಜಾ=ಔಷಧಗಳನ್ನು ದತ್ತಂ=ಕೊಡಿದಿರಿ ತ್ರಿಃ=ಸಮಸ್ತ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾರ್ಥವಾನಿ=ವೃಥಾವಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗತಕ್ಕ ಔಷಧಗಳನ್ನೂ ಕೊಡಿದಿರಿ. ಹಾಗೆಯೇ ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸೂರ್ಯಾದಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಔಷಧಗಳನ್ನೂ ಕೊಡಿದಿರಿ. (ಔಷಧಗಳು ಸುಖಸಾಧನಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ) ಶುಭಸ್ವತೀ=ಶುಭ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾದ, ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಕಂಯೋಃ=ಔಷಧದಿಂದಂಟಾದ ಐಹಿಕಸುಖವುಳ್ಳ, ಸೂನವೇ=ನಿಮ್ಮ ಮಗ, ಮಮಕಾಯಃ=ಸ್ವಲ್ಪನಾದ, ನನಗೋಸ್ಕರ ಅಥವಾ ನಿಮ್ಮ ಮಗಳಾದ ಮಮಕಾಯಃ=ನನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಮಗನಿಗೋಸ್ಕರ, ಓಮಾನಲ= (ಮಾನೇಷು ಜ್ಞಾನೇಷು ಉಯುತೇ ವಿಷಯಾಕ್ರಿಯತೇ ಇತಿ ಓಮಾನಂ ಆಹಾ ಪೂರ್ವಕಾತ್ ವೇದಾಂತತು ಸಂತಾನೇ) ಅನುಭವವಿಷಯವಾದ ತ್ರಿಧಾತುಃ=ಮೂರು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಧಿಸಲ್ಪಡುವ, ಅಂದರೆ ನಿಷ್ಕನಾದ, ಕರ್ಮ=ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸುಖವನ್ನು ವಹತಂ=ಕೊಡಿದಿರಿ. || ೬ ||

ಭಾ || (1) ಸರ್ವೇಷು ಕಾಲೇಷ್ವಪಿ ಭೇಷಜಾನಿ ನಃ ಸರ್ವಲೋಕಪ್ರಭವಾನಿ ದತ್ತಂ | ಅದ್ವೈಃ ಸುಖಾಯೈವ (2) ಸುಖಂ ಮಮೈವ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ಯ ಯುಷ್ಮತ್ಪುತ್ರ ಕಸ್ಯಾರ್ಥದತ್ತಂ | ತತೀ ಶುಭಸ್ವಾರ್ಥ (3) ಸುತಸ್ಯ ಶಂಯೋರ್ಮದೀ ಯಸ್ಯೈವಾವಹತಂ ಸುಖಂ ನಾ || ೬೫೪ ||

ಅ || (1) [ಪೂರ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪತಃ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.] ಕರ್ಮಜನ್ಯವಾದ ಸುಖ ಕ್ರೋಧಾದಿವೇ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಔಷಧಗಳನ್ನೂ ಸಮಸ್ತ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಮಗೆ ಕೊಡಿ. (ಅಪ್ಪಾಜಿ)ಗಳು ಲೋಕಗಳಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಯೇದೇವಾಸಃ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಅಪ್ಪಾಜಿ ದಿಂದ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಲೋಕವನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ. ತಥಾಚ) ಅಂತರಿಕ್ಷ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಔಷಧಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಸುಖಕ್ರೋಧಾದಿವೇ ಕೊಡಿ. (ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸುಖಾಯ ಎನ್ನುವುದು ಅಧ್ಯಾಪಾರವು.) [2] [ಉತ್ತರಾರ್ಥವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.] [ಔಷಧಗಳು ಸುಖಸಾಧನಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಶುಭಕರ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಗಳಾದ ನೀರಿಬ್ಬರು ಔಷಧದಿಂದಿಂಟಾದ ಐಹಿಕ ಸುಖವುಳ್ಳ ನೀಚ ಪುತ್ರ ನಾದ, ಅಶ್ಯಲ್ಪವಾದ ನನಗೇಣ ಕೊಡಿ. [3] [ಒಳಸುತಸ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಐಹಿಕ ಸುಖವುಳ್ಳ ನನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಮಗನಿಗೇನೇ ನಿಶ್ಯವಾದ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸುಖ ವನ್ನು ಕೊಡಿ.

ಎ || ಯೇದೇವಾಸೋ ದಿವ್ಯೇಕಾದಶಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಮಧ್ಯೇಕಾದಶಃ | ಅಪುನಸ್ತೋ ಮಹಿನ್ಯೇಕಾದಶಃ ತೇ ದೇವಾಸೋ ಯಜ್ಞಮಿಮಂಜುಷಧಂ || ಈ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ೩೩ ದೇವತೆಗಳು ಸೋಮವಾಸ ಮಾಡುವವರು ೩೩ ದೇವತೆಗಳು ಸೋಮವಾಸಮಾಡದಿದ್ದವರು ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ ಸೋಮ ವಾಸ ಮಾಡತಕ್ಕ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ೧೧ ಪ್ರವೀಣರು ೧೧ ಅಪುಷ್ಪಾಕರು, ೧೧ ಉಪವೀಣರು, ೧೧ ಸೋಮವಾಸ ಮಾಡುವವರು, ಎಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಎಲೋ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, ಪ್ರಯಾಜ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ೧೧ ಮಂದಿ ನೀವು, ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುತ್ತೀರೋ ಯಾರು ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಯಾಜ ಎಂದು ಹೆಸರು ಳ್ಳವರು ೧೧ ಮಂದಿ ಯಾರು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿರುತ್ತೀರೋ ಸೂರ್ಯಾದಿ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಸಮಾಡುವ ೧೧ ಮಂದಿ ಇರುತ್ತಾರೋ ಅವರಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳಾದ ನೀವು ಭುಕ್ತರಲ್ಲಿ ದಯೆ ಮಾಡುವುದು ಇದು ಮೊದಲಾದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದವರಿಗೆ ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಲಂಕೀಕರಿಸಿ, ಎಂದು ಅರ್ಥವು ತೋರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅದ್ವೈತ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿಯೂ ಲಂಕೀಕರಿಸಬಹುದು. ಅದ್ವೈತಃ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿತಕ್ಕ ಸೂರ್ಯಾದಿ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಔಷಧ ವನ್ನು ಕೊಡಿ.

|| ೬ || ೪ ||

ಅ || ಈ ವರ್ಗವನ್ನು ಶಿಷ್ಯರ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ತಾಳುವ ಹೇಳಿದ ಮಾರ್ಗ ದಿಂದಲೇ ಬುದ್ಧಿವಂತರಾದ ಶಿಷ್ಯರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡದೇಕೆಂದು ಶಿಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಅಚಾರ್ಯರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ ವೇತ್ತರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಯ || (೪೦೫) ತ್ರಿನೋ ಅತ್ತಿನಾ ಯಜತಾ ದಿವೇ ದಿವೇ ಪರಿ ತ್ರಿಧಾತು

ಪೃಥಿವೀ ಮಶಾಯತಂ | ತ್ರಿಸೋನಾಸತಾ ರಥಾ ಪರಾವತ ಆತ್ಮೇನ

ವಾತಃ ಸ್ವಸರಾಣಿ ಗಚ್ಛತಂ

|| ೭ ||

ಅ || ಅತ್ತಿನಾ=ಅತ್ತಿನೇ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, (ಯವ ನೀವು) ತ್ರಿಧಾತು=(ದತ್ತೇ ಇತಿ ಧಾತುಃ=ಕಾಲಃ. ಧಾ ಇ ಧಾರಣಿ ಪೋಷಣಯೋ. ತನ್ ಪ್ರಾಣಃ. (ಮೂರು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರಥಮ=ಭೂಲೋಕ ವಸ್ತುಪರಿ ಆಶಾಯತಂ=(ಪ್ರೀತಿಸ್ತುಪ್ತೇ) ಸ್ವಾಮ್ಯವರಾಗಿರುತ್ತೀರೋ, ಅತಹ ನೀವು, ದಿವೇ ದಿವೇ=ದ್ವಿ ದಿವಸದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಯಿಕಾಲ ಪ್ರಾಣಕಾಲ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ರೂಪ ೩ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ನಃ=ನಮಗೆ, ಯಜತಾ

(ಯಜ ದೇವ ಪೂಜಾ ಸಂಗತಿ ಕರಣ ದಾನೇಷು, ಕರ್ಮಣಿ ಅತರ್ಜ ಪ್ರತ್ಯಯಃ) ಐವಳ್ಳರು ಆಗುವಿರಿ. ಜಾಸತ್ಯಾ=ಅತ್ತಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, ಪರಾವತಃ=ವೂರದಿಂದಲೂ (ಬರುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ತಿಪ್ಪಃ ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ, ರಥ್ಯಾ=ರಥವು ಹೋಗತಕ್ಕ ಮಾರ್ಗಗಳು, (ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೆ ಸುಗಮಗಳಾಗಿವೆ. ಆದ ಕಾರಣ) ಅತ್ತೀನ ವಾತಃ=ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಒಳಗೆ ಇರುವ ವಾಯುವಿನಂತೆ, ಸ್ತುತರಾಜಃ=ಸಮಸ್ತ ದಿವಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಗಜ್ಜತಃ=ಬನ್ನಿರಿ. || ೭ ||

ಯ || (೪೦೬) ತ್ರಿರತ್ನಿನಾ ಸಿಂಧುಭಿಃ ಸಪ್ತಮಾತೃಭಿಃ ಪ್ರಯೇಷತಾ ವಾ
 ಪ್ರೀಧಾ ಹವಿಷ್ಯತಂ | ತಿಪ್ಪಃ ಪೃಥಿವೀರುಪರಿ ಪ್ರವಾ ದಿವೋ ನಾಕಂ
 ರಕ್ಷೇಥೇ ದ್ಯುಭಿರಕೃತೃಭಿರ್ಹಿತಂ || ೮ ||

೫ || ಹೇ ಅತ್ತಿನಾ=ಎಲೋ ಅತ್ತಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿರಾ [ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು] ಪ್ರಯಃ=ಪ್ರಾತಃ ಸವನ ಮೊದಲಾದ ೩ ಸವನ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ. ಆಹಾವಾಃ=[ಆಹಾ ಪೂರ್ವಕಾತ್ ಪ್ರೀತಾ ತಂ ತು ಸಂತಾನೇ] ಆಹ್ವಾನಗಳು, [ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತವೋ, [ಹೇಗೆ] ತ್ರೀಧಾ=ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ ಚರು ಅಪ್ಪ ಪುರೋಡಾಶ ರೂಪವಾಗಿ, ಹವಿಃ=ಹವಿಸ್ಸು, ಕೃತಂ=ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದೋ, ಯಾವ ನೀವು, ದಿವೋಽಪ್ಯುಪರಿ = ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೇಲಾಗದೆ, ಪ್ರವಾಃ = ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಗತಿಯುಳ್ಳವರೋ [ವಾಗತೆಗಿಂಥ ನೆಯೋ:] ಯಾವ ನೀವಿಬ್ಬರು, ನಾಕಂ = ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ದ್ಯುಭಿಃ = ದಿವಗಳಿಂದ, [ದಿವಗಳಲ್ಲಿ] ಅಕೃತೃಭಿಃ=ರಾತ್ರಿಗಳಿಂದಲೂ [ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ] ಹಿತಂ = ಹಿತಕವು ಹೇಗಾದೀತೋ ಹಾಗೆ ರಕ್ಷೇಥೇ=ರಕ್ಷಿಸಿರುವಿರೋ, ಅಂತಹ ನೀವು, ಸಿಂಧುಭಿಃ = ನದಿಗಳಿಂದಲೂ, ಸಪ್ತ ಮಾತೃಭಿಃ = ಪ್ರಾಪ್ತೀ ಮಾಹೇಶ್ವರೀ ಚೈವ ಉಮಾರೀ ವೈಷ್ಣವೀತಥಾ| ವಾರಾಹೀ ಚ ತಥೇಂದ್ರಾಣೀ ಚಾಮುಂಡಾ ಸಪ್ತಮಾತರಾ || ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರ ಸರಸ್ವತಾದಿ ೭ ಮಂದಿ ಮಾತೃಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ, ತಿಪ್ಪಃ=ಪೃಥಿವಿಃ=ನೇದ್ಯುಪರಿ ಸದಕ್ಷೈವ ಪ್ರಾಗ್ಬಂಶೋ ಯೋನಯಃ ಸ್ತುತಾಃ || ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯಾನುಸಾರ ಉತ್ತರಾಪದಿ, ೨ದೋ ಎಂಬಿಹ, ಪ್ರಾಗ್ಬಂಶ್ಯಾಽಪಿವಿರ್ಭವದಿಂದ ಪ್ರಾಗ್ಬಂಶವು ಪ್ರಾಗ್ಬಂಶವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ದೇವತೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಯೋನಿ ಎನಿಸೋಡ ೩ ಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರತ್ಯಾ ಗಜ್ಜತಃ=ಬನ್ನಿರಿ. || ೮ ||

ಯ || (೪೦೭) ಕ್ಷೀ ತ್ರೀ ಚಕ್ರಾ ತ್ರಿವೃತೋ ರಥಸ್ಯ ಕ್ಷೀ ಪ್ರಯೋ
 ಬಂಧುರೋ ಯೇ ಸನೀಳಾಃ | ಕದಾ ಯೋಗೋ ವಾಚಿನೋ ರಾಸ
 ಭಸ್ಯ ಯೇನ ಯಜ್ಞಂ ನಾಸತ್ಯೋಪಯಾಥಃ || ೯ ||

೫ || ನಾಸತ್ಯಾ=ಅತ್ತಿನೀದೇವತೆಗಳಿರಾ, (ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ) ತ್ರಿವೃತಃ=(ವೃತ್ತಾವರಣೀ) ೩ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ವರಸುವ, (ಸಂಚಾರದಿಂದ ೩ ಲೋಕಗಳ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ) ರಥಸ್ಯ=ರಥದ, ತ್ರೀ=ಮೂರು, ಚಕ್ರಾ=ಚಕ್ರಗಳು, ಕ್ಷೀ=ಎತ್ತಿ? (ಅತ್ತಿನೀದೇವತೆಗಳ ಸ್ತೋತ್ರ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರಾದಿಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಏಕೆ? ಎಂದರೆ 88

ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ನೋಡದೇಕೆಂಬ ಉಪಲಬ್ಧಿಯಿಂದ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.) ರಥಸ್ಥಾನಂ
ರಥದ, ಯೇ ಸನ್ನಿವೇಶಃ=ಯಾವುವು ಪಕ್ಷಿಗಳ ಅವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ಗೃಹಗಳಿಂದ (ಗೂಡು) ಕೂಡಿ ಇವೆಯೋ,
ಅಂಕತ, ಬಂಧುರಃ=ಉನ್ನತ ಅನಂತಗಳಾದ(ಉಚ್ಚನಮಗಳಾದ) ಅಂದರೆ ಅತಿ ರಮ್ಯಗಳೂ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶ
ಗಳೂ ಆದ, ತ್ರಯಃ=೩ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಕೃ=ಎಲ್ಲಿ? ಯೇನ=ಯಾವ ರಥದಿಂದ ಯಜ್ಞಂ=ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞವನ್ನು
ಉಪಯುಕ್ತವೆಂಬುದಾಗಿರೋ, (ಅಂಕತ ರಥದಲ್ಲಿ) ರಾಸಧಿಶ್ವರಃ=ಗರ್ವಭದ (ಕತ್ತಿಯ) ಅಥವಾ, ವಾಚನಃ=ಕುದು
ರೆಯ ಯೋಗಃ=ಕಂಬಂಧವು ಕದಾ=ಯಾವಾಗ ತಾನೇ ಆಗುವುದು. || ೯ ||

ಋ (೪೦೮) ಆ ನಾಸತ್ಯಾ ಗಚ್ಛತಂ ಹೂಯತೇ ಹವಿರ್ಮಥಃ ಪಿಬತಂ
ಮಧುಪೇಭಿರಾಸಭಿಃ | ಯಾವೂರ್ಹ ಪೂರ್ವಂ ಸವಿತೋಷಸೋ
ರಥವ್ಯತಾಯ ಚಿತ್ರಂ ಘೃತವಂತಮಿಷ್ಟತಿ || ೧೦ ||

ಅ || ನಾಸತ್ಯಾ=ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, (ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಕುರಿತು ನಮ್ಮಿಂದ)
ಹವಿಃ ಹೂಯತೇ=ಪವಿಸ್ತು ಹೋಮಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೋ. (ಆದ ಕಾರಣ) ಆ ಗಚ್ಛತಂ=ಬನ್ನಿರಿ. ಮತ್ತೂ, ಮಧು
ಪೇಭಿಃ=ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವ, ಆಸಭಿಃ=ಆಶ್ಯಗಳಿಂದ, ಮಥಃ=ಮಥುವನ್ನು (ಅಂದರೆ ಸೋಮವನ್ನು)
ಪಿಬತಂ=ಕುಡಿಯಿರಿ. (ಹಾಗಾದರೆ ನಾಸತ್ಯಾಂಗಳಿಗೆ ಅಮುಖಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಆಸಭ್ಯಾಂ ಎಂದು ದ್ವಿವಚನವನ್ನು
ಹೇಳ ಬೇಕಿತ್ತು. ಆಸಭಿಃ ಎಂದು ಬಹುವಚನವು ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ ಉಪಾದೇವಿಯನ್ನು ಮುಂದೆ
ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅವಳ ಮುಖವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಆಸಭಿಃ ಎಂದು ಬಹುವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು.)
ಯಾವೂರ್ಹಃ=ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಚಿತ್ರಂ=ಆತ್ಮದೃಶನವಾದ, ಘೃತವಂತಂ= (ಘೃತರಣಿವೀಪ್ರೋಃ) ಮಹಾ ಪ್ರಕಾಶ
ವುಳ್ಳ, ರಥಂ=ರಥದನ್ನು ಸವಿತಾಉಪಾಸಕಃ=ಸೂರ್ಯನವುಗಳಾದ ಉಪಾದೇವಿಯು. (ಸವಿತೃಶಬ್ದದ ಪಕ್ಷೀ ವಿಧ
ಕ್ರಿಗೆ ಸು ಅದೇಕವು ಉಪಾಸಕ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಥಮಾಧಿಪತ್ಯಿಗೆ ಪಕ್ಷೀ ವಿಧಕ್ರಿಯೆ ಆದೇಕವು. ಹೀಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು
ಸವಿತುಃ ಸುಪಾಉಪಾಸಕಃ ಎಂದು) ಮಹಾಯ=ಮಹ ಮುಂಚ್ಚಿರೇ ಶೋಯೇ ದೀಪ್ತೇ ಸತ್ಕೀರ್ಣಿ ಪೂಜಿತೇ!
ಎಂಬ ವಿಶ್ವಕೋಶದಿಂದ ಮಹಂ=ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಯಜ್ಞವು.) ಯಜ್ಞಕ್ಕೋಸ್ಕರ, (ಅಂದರೆ ಯಜ್ಞವನ್ನು
ಕುರಿತು ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಹಿ-ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಪೂರ್ವಂ=ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿಯೇ, ಇಷ್ಟತಿ=(ಇಷ್ಟಗತಾ)
ಹೋಗುತ್ತಾಳೋ ಹಿ=ಕ್ರೂರ. ಉಪೋದೇವಿಯು ರಥವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗಿದ್ದಾಳೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ
ಪ್ರಯೋಜನವೇನೆಂದರೆ) ಅತಃ=ಆದಕಾರಣ ಆ ಉಪೋದೇವಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ನೀವು ಬನ್ನಿರಿ ಎಂದು
ಭಾವವು) || ೧೦ ||

ಋ || (೪೦೯) ಆ ನಾಸತ್ಯಾ ತ್ರಿಭಿರೇಕಾದಶ್ವಿರಿಹ ದೇವೇಭಿರ್ಯಾತಂ
ಮಧುಪೇಯಮುತ್ಥಿನಾ | ಪ್ರಾಯುಸ್ತಾರಿಷ್ವಂ ನೀರಸಾಂಸಿ ವ್ಯಕ್ತತಂ
ಸೇಧತಂ ದ್ವೇಷೋ ಭವತಂ ಸಚಾಭುವಾ || ೧೧ ||

ಅ|| ನಾಸತ್ಯಾ=ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, ತ್ರಿಭಿಃ=ತಮಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, ತ್ರಿಭಿಃ=ತಮಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ
ಹನ್ನೊಂದರ ಮೂರು ವರ್ಗಗಳಾದ, (ಅಂದರೆ ಮೂವತ್ತಮೂರು) ದೇವೇಭಿಃ= ದೇವತೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ಇಹ=

ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ಮಧು ವೇಯಂ= ಪಾನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದ ಸೋಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಆಯಾತಂ=ಬನ್ನಿರಿ. ಬಂದು, ಆಯುಃ= ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು (ನಮಗಾಗಿ) ಪ್ರಕಾರಿಪ್ಪಂ= (ತ್ವತ್ಪವನ ತರಣಯೋಃ) ಕೊಡಿರಿ. ರಪಾಂಸಿ= (ರಪವಥೇ ಕರಣೆ ಅಸುನ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು. ರಪ್ಯತೇ ಬಧ್ಯತೇ ನರಣಾದೌ ಯೈಃ ಪಾಪೈಃ ತಾಫಿ ರಪಾಂಸಿ. ಯಾತ ಪಾಪಗಳಿಂದ ನರಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ಪಾಪಗಳು ರಪಾಂಸಿ ಎನಿಸುತ್ತವೆ) ನಮ್ಮ ಪಾಪಗಳನ್ನು ನೀ ಮೃಕ್ಷತಂ=(ಮೃಚುಷ್ ಕುದ್ಧಾಃ) ಕೋಧಿಸಿರಿ. ದೈಷಃ=(ದ್ವಿಷ ಅಪ್ರೀತೌ) ದ್ವೀಷಿಗಳಾದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸೇಧತಂ= ಪ್ರತಿಷೇಧಿಸಿರಿ. ಸಚಾಭಾವಾ= (ಸಹ ಶಬ್ದದ ಹಠಾರಕ್ಕೆ ಚರಾರಾದೇಶವು. ಸಹ ಭವತಃ= ಒಟ್ಟಿಗೇನೇ ಇರುವ) ನಮಗೆ ಸಖಿಗಳಾಗಿ, ಭವತಂ=ಆಗುವಿರಿ.

೧೧|| ಅಷ್ಟೌ ವಸವಃ ಏಕಾದಶರುದ್ರಾಃದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯಾಃ ಪ್ರಜಾಪತಿಶ್ಚ ವಶಬ್ಯಾರಶ್ವೈಕೇ ದೇವಾಃ ಸೋಮಪಾಃ ಎಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವು. ೮ ಮಕ್ಕಳು. ೧೧ ರುದ್ರರು, ೧೨ ಆದಿತ್ಯರು, ಪ್ರಜಾ ಪತಿ ವಶಬ್ಯಾರ, ಎಂದು ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವ ದೇವತೆಗಳು (೩೩)ಮೂವತ್ತಮೂರು. || ೧೧ ||

ಯ || ೪೧೦ || ಆ ನೋ ಅಶ್ವಿನಾ ತ್ರಿವೃತಾ ರಥೇನಾವಾಂಚಂ ರ
ಯಿಂ ವಹತಂ ಸುವೀರಂ ಶೃಣ್ವಂತಾ ನಾಮವಸೇ ಜೋಹವೀಮಿ
ವೃಥೇ ಚ ನೋ ಭವತಂ ವಾಜಸಾತೌ || ೧೨ || ೫ || ೩೪ ||

ಆ || ಅಶ್ವಿಣಾ=ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿರಾ, ನಃ=ನಮಗೆ(ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಸುವೀರಂ=(ಕೋಭನವೀರಃ= ಧೈರ್ಯವುಳ್ಳ) ಪುತ್ರನಿಂಶ ಕೊಡುವ, ರಯಿಂ=ದ್ರವ್ಯವನ್ನ, ತ್ರಿವೃತಾರಥೇನ= ಸಂಚಾರದಿಂದ ೩ ರೋಹಗಳ. ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ರಥದಿಂದ, ಅವಾಂಚಂ=ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕಫಲರೂಪವಾದುದನ್ನು ಆ ವಹತಂ= ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರಿ (ಅಂಪರೆ=ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ ಫಲರೂಪವಾದ ಪುತ್ರ ಸಹಿತವಾದ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರಥದಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ಹೊಂದಿರಿ.) ಶೃಣ್ವಂತಾ=ಕೇಳುವ (ಹೇಳಿದುದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವ) ವಾಂ=ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು, (ಅಹಂ=ತಾನು) ಅವಸೇ= ರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರ, ಜೋಹವೀಮಿ=(ಹ್ಯೇಇತಂಕು ಸಂತಾನೇ) ಆರಿಯುತ್ತೇನೆ. (ಆ ಕಾರಣ) ವಾಜಸಾತೌ= ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ(ವಾಜ=ಯುದ್ಧದ ಪೈಕ್ಷಯೇ, ತಥಾ ೬ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಲದ್ದುದರಿಂದ, ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದರ್ಥವು) ನಃ ನಮ್ಮ ಅವಸೇ= ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೂ ವೃಥೇ=ಅಭಿಶೃದ್ಧಿಗಾಗಿಯೂ, ಭವತಂ= ಆಗಿರಿ. || ೧೨ || ೫ || ೩೪ ||

ಅವ|| ಹೃಯಾಮ್ಯಗ್ನಿಂ ಎನ್ನುವ ೩೫ನೇ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ೧೧ ಮಕ್ಕಳು. ೨ ವರ್ಗಗಳು. ೧ನೇ ಮಕ್ಕಿಗೆ ೮೫ ವಿತ್ರ ವರುಣ ರಾತ್ರಿ ಸವಿತ್ಯ ದೇವತೆಗಳು. ಬೇರೆ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಸವಿತ್ಯ ದೇವತೆಯು. ೧ನೇ ಮಕ್ಕನೇ ಮಕ್ಕಳು ಜಗತೇ ಭದ್ರಸ್ಥಳಗಳು ಬೇರೆ ಮಕ್ಕಳು. ತ್ರಿಷ್ಟಪ ಭದ್ರಸ್ಥಳಗಳು.

ಯ || (೪೧೧) ಹೃಯಾಮ್ಯಗ್ನಿಂ ಪ್ರಥಮಂ ಸ್ವಸ್ತಯೇ ಹೃಯಾಮಿ ಮಿತ್ರಾ
ವರುಣಾವಿಹಾವಸೇ | ಹೃಯಾಮಿ ರಾತ್ರಿಂ ಜಗತೋ ನಿವೇಶನೀಂ
ಹೃಯಾಮಿ ದೇವಂ ಸವಿತಾರಮೂಶಯೇ || ೧೧ ||

ಅ || (ನಾನು) ಹೃದಯೇ=ನಿರಂಕರದಲ್ಲಿಯೂ ಸೌಖ್ಯವಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಪ್ರಥಮಂ ಅಗ್ನಿಃ=ವೈಶ್ವಾನರ ರಾತ್ರಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, ಹೃದಯಾಽಮಿ=ಕರಿಯುತ್ತೇನೆ. ಮಿತ್ರಾ ದರುಣೌ=ಮಿತ್ರ ವರುಣರೆಂಬ ಭಗವದ್ವಿಶ್ವ ವಿಶೇಷ ಗಳನ್ನು ಅವನೇ=ರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರ, ಇಹ= ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ಹೃದಯಾಽಮಿ=ಕರಿಯುತ್ತೇನೆ. ಈಗತಃ= ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೆ, ಏವೇಶಫೀಂ=(ನಿವಿಂಶತೇ ಅತ್ರ.) ಅತ್ರಯಥಾಕಳಾದ, ರಾತ್ರೀಂ=(ರಾತ್ರಿ ದವಾತಿ ಇಷ್ಟಂ ರಾಧಾತು ವಿಗಿ ತ್ರಿಪ್ ಪ್ರತ್ಯಯ) ರಾತ್ರೀ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು, ರಾತ್ರಿ ದೇವತೆಯನ್ನು, ಹೃದಯಾಽಮಿ=ಕರಿಯುತ್ತೇನೆ. ಸವಿತಾರಂ ದೇವಂ=ಸವಿತೃ ಹೇವತೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಉಪಯೇ=ರಕ್ಷಣೆ ಗೋಸ್ಕರ ಹೃದಯಾಽಮಿ=ಕರಿಯುತ್ತೇನೆ. (ಅಗ್ನಾ ದ್ವಿ ಪದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಹನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅವು ಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿನಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿತೆ ಮಾಡಿಯಾಗಿದೆ.)

ವಿ || (1) ಸ್ತೋಲಭೃಗ್ವೈಶ್ವಾನರಃ ಪ್ರಥಮಂ ಪಾದಃ ಎಂದು ಮಾಂಡೂಕೀಯಃ ಪಠಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಜಾತರಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಂರ್ತಗತನಾದ ವೈಶ್ವಾನರನು ಪ್ರಥಮನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. (2) ಅದುದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿವಾಳವಿಷ್ವೈಶ್ವಾನರಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ತರೀರದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಜಾತರಾಗ್ನಿಗೆ ವೈಶ್ವಾನರ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ವಿಶ್ವಕೇಸರಿನ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಸನ್ನಿಧಾನವಿದ್ದುದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಹೆಸರು ೫ ಜ್ಞಾತೆ ಗಳಿಗೆ ಎಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. (3) ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ಅಹಂ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಭೂತ್ವಾ ಪ್ರಾಣನಾಂ ದೇಹ ಮಾಶ್ರಿತಃ | ಪ್ರಾಣಾಪಾನಸ ಮಾಯುಕ್ತಃ ಪಶಾಮ್ಯನ್ನಂ ಚತುರ್ವಿಧಂ | ಎಂದು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಪರ ಮಾಹ್ಮನು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನು || ೧ ||

ಛಾ || (1) ಹೃದಯಾಽಮಿ ದೇವಾನಾಂ ಪೂರ್ವಾಭೀಂದ್ರಾ ವಿಸ್ತುಂ ಶೈಶ್ವೇರ್ವಾಮಭೀಂದ್ರಾತಿ ಯಸ್ಮಾತ್ | ರತಿಪ್ಪಾದ್ವಾ ರತಿಪ್ಪಾದ್ವಾತ್ಸರಾತ್ರೀ || ೧ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿಯೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕರಿಯುತ್ತೇನೆ. ಅಥವಾ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಪದಗ ಳನ್ನು ಮೊದಲು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಕಾರ ಅವನ ಅಗ್ನಾ ದ್ವಿ ಣಾಮಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತ ನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಕರಿಯುತ್ತೇನೆ. (2) (ಮೊದಲು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡದಿರುವುದರಿಂದ ರಾತ್ರಿ ತಬ್ಬವನ್ನು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೋ ಆದ ಕಾರಣ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ರಾತ್ರಿ ಎಣಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಸರ್ವಧಾತುಭ್ಯಃ ಪೃಥ್ವಿ ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ದಿಂದ, ರಾತ್ರಿಧಾತುವಿಗೆ ಪೃಥ್ವಿ ಐಷ್ವಂ) ಅಥವಾ ಶ್ರೀಹರಿಯು ರಮಣಕರ್ತನಾದುದರಿಂದ ರಾತ್ರೀ ಎಣಿಸು ತ್ತಾನೆ. (ರಮುಶ್ರೀಡಾಯಾಂ ಆಕಾರಾಗಮವು ಪೃಪ್ರತ್ಯಯವು) ಅಥವಾ ರತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹ ರಿಯು ರಾತ್ರೀ ಎಣಿಸುತ್ತಾನೆ (ರತಂ ರಾತ್ರಿ ರಾತ್ರೀ, ರಾದಾನೇ ರತೇಬ್ದದಲ್ಲಿ ರೇಫದಿಂದ ಪರಪಾದ ಆ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘವು. ತಕಾರದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪವು ಈ ಕಾರವು.) || ೧ ||

ಯು || (೪೦೨) ಆ ಕೃಷ್ಣೇನ ರಚಸಾ ವರ್ತಮಾನೋ ನಿವೇಶಯನ್ನವ್ಯತಂ ಮರ್ತ್ಯಂ ಚ | ಹಿರಣ್ಯಯೇನ ಸವಿತಾ ರಥೇನಾ ದೇವೋಯಾತಿ ಭುವ ನಾನಿ ಪಶ್ಯನ್ || ೨ ||

ಅ || ದೇವಃ ಸವಿತಾ=ಶ್ರೀಡಾದಿಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಸೂರ್ಯನು, ಕೃಷ್ಣೇನ ರಚಸಾ=ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾ ಗತಕ್ಕ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯನ್ನು ನಿವರ್ತಕನಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಾ, ಆ ವರ್ತಮಾನಃ=ಹೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವನಾಗಿ,

ಅಮೃತಂ=ದೇವತೆಗಳ ಸಮುದಾಯವನ್ನು, ಮರ್ತ್ಯಂ=ಮನುಷ್ಯರ ಸಮುದಾಯವನ್ನೂ, (ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ) ವಿಶೇಷಯನ್=ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿದ್ರೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುವವನಾಗಿ, ಹಿರಣ್ಮಯೇನ ರಥೇನ=ಹಿರಣ್ಮಯವಾದ ರಥದಿಂದ, ಭುವನಾನಿ=ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳನ್ನು, ಪಶ್ಯನ್=ನೋಡುತ್ತಾ, ಯಾತಿ=ಬರುತ್ತಾನೆ. (ಲೋಕಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂರ್ಯಸಂಚಾರವೆಂದು ಕೃತವಾಯ್ತು.) ಅಥವಾ ಸಮೀಪೇ=ಸಮೀಪಂ ತರ್ಗತನಾದ ಜನಾರ್ದನನು, ಕೃಷ್ಣೇನ ರಜಸಾ ಆ ವರ್ತಮಾನಃ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥವು. ಅಥವಾ (ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ) ಸಮೀಪ ದೇವಃ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು, ಕೃಷ್ಣೇನ ರಜಸಾ=ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ವಹ್ಯದಿಂದ ಕಾರದಿಂದ, (ಅದನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವವನಾಗಿ) ಆ ವರ್ತಮಾನಃ=ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವವನಾಗಿ, ಅಮೃತಂ=ಮುಕ್ತರ ಸಮುದಾಯವನ್ನೂ ಮರ್ತ್ಯಂ=ಮರಣಗಳ ಸಮುದಾಯವನ್ನೂ ವಿಶೇಷಯನ್=ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಅವಾಸಗೊಳಿಸುವವನಾಗಿ, ಹಿರಣ್ಮಯೇನ ರಥೇನ=ಹಿರಣ್ಮಯವಾದ ತನ್ನ ರಥದಿಂದ, ಅಥವಾ ಭಕ್ತರ ಶುದ್ಧವಾದ ಶರೀರದಿಂದ, ಭುವನಾನಿ=ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪಶ್ಯನ್=ನೋಡುತ್ತಾ, ಆಯಾತಿ=ಬರುತ್ತಾನೆ. || ೩ ||

ಭೃ|| (1) ಕೃಷ್ಣಂ ರಜಃ ಶಾರ್ವರಂ ಹೃತ್ತಮೋ ನಾ|| (2) ದೇವಾನ್ಸೃಜತಾನಥನಾ ವಿಮುಕ್ತಾನ್ಮಾನ್ಮರ್ತ್ಯಾನ್ ಸೃತಿಗವಸ್ತಾಲಯೇಷು| ನಿಶಾಸು ನಾ ಸ್ವಾತ್ಮಹಿ ಸಂನಿವೇಶಯನ್ ಪ್ರಸ್ಥಾಪಯನ್ವಾ ರವಿಗೋ ಜನಾರ್ದನಃ || ೩ ||

ಅ|| (1) (ಇಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಂ ರಜಃ ಎನ್ನುವದನ್ನು ಶರೀರದಿಂದ ಬೇರೆಗೂ ಬೇರೆಗೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಕೃಷ್ಣಂ ರಜಃ ಅಂದರೆ (ಬಹು) ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗತಕ್ಕ ಕ್ಷಣಿಕ ಲಯ. (ಅಂತಃ) ಶರೀರದೊಳಗಿನ ಅಜ್ಞಾನಾಂಧಕಾರವು. (2) (ದೇವೋ ಅಮೃತಂ ಮರ್ತ್ಯಂ ವಿಶೇಷಯನ್ಮಯಾತಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) (ಸೂರ್ಯದೇವನು, ಕ್ಷಣಿಕ ಲಯವನ್ನು ಪ್ರವರ್ತಿಸುವವನಾಗಿ) ದೇವತೆಗಳ ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯರ ಸಮೂಹಗಳನ್ನೂ (ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು) ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಿಸುವವನಾಗಿ, (ಹಿರಣ್ಮಯವಾದ ರಥದಿಂದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಾನೆ.) ಅಥವಾ ಸೂರ್ಯಸಂಚಾರವಾದ ಜನಾರ್ದನನು ಕೃಷ್ಣೇನ ರಜಸಾ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರ್ಥವು. ಅಥವಾ (ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ವಹ್ಯದಿಂದ ಜ್ಞಾನಾಂಧಕಾರವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವವನಾಗಿ) ವಿಮುಕ್ತರ ಸಮುದಾಯವನ್ನೂ ಮರ್ತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮನುಷ್ಯರ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಇರಿಸುವವನಾಗಿ (ಹಿರಣ್ಮಯವಾದ ತನ್ನ ರಥದಿಂದ ಅಥವಾ ಭಕ್ತರ ಶುದ್ಧಶರೀರದಿಂದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಾನೆ. || ೩ ||

ಯಃ|| (೪೧೩) ಯಾತಿ ದೇವಃ ಪ್ರವತಾ ಯಾತ್ಯುದ್ಭುತಾ ಯಾತಿ ಶುಭ್ರಾಭ್ಯಾಂ ಯಜತೋ ಹರಿ ಭ್ಯಾಂ| ಆದೇವೋ ಯಾತಿ ಸವಿತಾ ಪರಾವತೋಽಪು ವಿಶ್ವಾ ದುರಿತಾ ಬಾಧಮಾನಃ || ೩ ||

ಅರ್ಥ || (೪೧೩ನೇ ಮಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಆಯಾತಿ ಎನ್ನುವದನ್ನು ಅನೇಕದೇವತೆಗಳ ಅಕ್ಷಯ ವಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.) ದೇವಃ ಸವಿತಾ=ಸೂರ್ಯದೇವನು, ಪ್ರವತಾ=ಪ್ರಪೂರ್ವ ಸ್ಥಿತಿ ವನ ಪಥ ಸಂಭ್ರಮ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, (ನೀಡುತ್ತಾರ್ಥಕಃ) ಬಗ್ಗಿದ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ (ಅಂದರೆ ದಕ್ಷಿಣಾಯನದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರ ಪ್ರದೀಪಕ

ಳಿಂದ) ಆಯಾತಿ = ಬರುತ್ತಾನೆ. ಉತ್ತರಾಯಣದಲ್ಲಿ, ಉದ್ವತಾ = ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಉಚ್ಚಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಯಾತಿ = ಬರುತ್ತಾನೆ. (ನಿತ್ಯಂ ಎಂಬ ವಚನವು ಕ್ರಿಯೆಯು ನಿತ್ಯವಾದುದು ಸೂರ್ಯನ ಸಂಚಾರವು ಸದಾಶನ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಲಿಟ್ ಪ್ರಯೋಗವು.) ಯಜತಃ = (ಯಜಃ ಧಾತುವಿಗೆ ಆತ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಯಾಗ ವಿಷಯನಾದವನು, ಶುಭ್ರಾಧ್ಯಾ = (ಶುಭ್ರಾ ಚ ತಾ ರಾ ಚ ರಮಣೀಯಾ ಚ) (ಗಮನಾದಿಗಳಿಂದ ಕುಭ್ರಗಳೂ ರೂಪದಿಂದ ರಮಣೀಯಗಳೂ ಆದ, ಹರಿಧ್ಯಾ = ಎರಡು ಕುದುರೆಗಳಿಂದ, (ಯುಕ್ತವಾದ ರಥವಿಂದು) ಆ ಯಾತಿ = ಬರುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಸವಿತಾ = ಸೂರ್ಯನು, (ಪ್ರಾಣಿಗಳ) ವಿಶ್ವಾ ದುರಿತಾ = ಸಮಸ್ತದುರಿತಗಳನ್ನು, ಅವಬಾಧಮಾನಃ = ನಾಶಗೊಳಿಸುವವನಾಗಿ, ಪರಾವತಃ = ದೂರದಿಂದಲೇ ಆಯಾತಿ = ಬರುತ್ತಾನೆ, || ೩ ||

ಭಾ || (1) ಆಯಾತಿ ನಿತ್ಯಂ ಚೋಚ್ಚನೀಚೈಃ ಪ್ರದೇಶೈಃ ಶುಭ್ರಾಶ್ಚಯುಕ್ತೇನ ರಥೇನ ಯಾಜ್ಯಾ | (2) ಶುಭ್ರಾ ಚ ತಾ ರಮಣೀಯಾ ಚ ಶುಭ್ರಾ ಪುರೋಗಾಶ್ಚಾ ಹದಿವಿಶ್ವೀ ಹಿ ಸೂರ್ಯಾ | ಪತಾವತೋ ದೂರತೋ || ೩ ||

ಅರ್ಥ || (1) ಯಾಗವಿಷಯನಾದ ಸೂರ್ಯನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಉಚ್ಚಪ್ರದೇಶ ನೀಚಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಕುಭ್ರಗಳೂ ರಮಣೀಯಗಳೂ ಆದ ಅಶ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಥದಿಂದ ಬರುತ್ತಾನೆ. (೨) ಶುಭ್ರ, ಶಬ್ದವು ಶ್ರೇತ (ಬಿಳಿವು) ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಎಂಬ ಪ್ರಸೀತಿಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-) ರಮಧಾತುವಿಗೆ ತ ಪ್ರತ್ಯಯವು. ಅಕಾರ ಲೋಪವು) ಶುಭ್ರಾ ಚ ತಾ ಕಾ = ರಮಣೀಯಾಚ ಶುಭ್ರಾ = ಗತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಶುಭ್ರಗಳೂ ರೂಪದಿಂದ ರಮಣೀಯಗಳೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಶುಭ್ರಾ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ೭ ಕುದುರೆಗಳು. ೨ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡವು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ— ೭ ಕುದುರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಹೋಗುವವುಗಳು ಎರಡು ಕುದುರೆಗಳು. ಅವುಗಳೇ ಪ್ರಧಾನಗಳು. ಅವಕಾರಣ ಎರಡೇ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.) ಶುಭ್ರ, ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬಿಳಿವು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕುಡಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಸೂರ್ಯನು ಹಳುಕು ಬಿಡುವ ಕುದುರೆಗಳುಳ್ಳವನು. (ಅವಕಾರಣ (ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳಿದ್ದು) ಪರಾವತಃ ಎನ್ನುವುವಕ್ಕೆ ದೂರದಿಂದ ಎಂದರ್ಥವು) || ೩ ||

ಯ || (೪೧೪) ಅಭಿವೃತ್ತಂ ಕೃಶನ್ಯೈರ್ವಿಶ್ವರೂಪಂ ಹಿರಣ್ಯಶನ್ಯಂ ಯಜತೋ ಬ್ರಹಂತಂ | ಆಸ್ತಾದ್ರಥಂ ಸವಿತಾ ಚಿತ್ರಭಾನುಃ ಕೃಷ್ಣಾ ರಜಾಂಸಿ ತವಿಷ್ಠೀಂ ದಧಾನಃ || ೪ ||

ಅರ್ಥ || ಯಜತಃ = (ಯಜಧಾತೋಃ ಅಕಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯಃ) ಯಾಗ ವಿಷಯನಾದ, ಚಿತ್ರಭಾನುಃ = ಚಿತ್ರ ರಶ್ಮಿಗಳುಳ್ಳ, ಚಿತ್ರಜ್ಞಾನಗಳುಳ್ಳ, ಸವಿತಾ = ಶ್ರೀ ಜನಾರ್ದನನು, ಕೃಷ್ಣಾ ರಜಾಂಸಿ = ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಗಳನ್ನೂ, ತವಿಷ್ಠೀಂ = ಕೇಜಪ್ಪನ್ನ ಕೂಡ, ದಧಾನಃ = ಧರಿಸಿದವನಾಗಿ, (ಆದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ನಿಯಮಕನಾಗಿ) ಅಥವಾ ಕೃಷ್ಣಾ, ರಜಾಂಸಿ, ತವಿಷ್ಠೀಂ = ಕಬೋಗುಣ ರೋಗುಣ ಸತ್ಯಗುಣಗಳನ್ನು (ಅವುಗಳಿಗೆ ನಿಯಮಕನಾಗಿ) ದಧಾನಃ = ಧರಿಸುವವನಾಗಿ, ಕೃಶನ್ಯೈಃ = ಸುಷರ್ಣಗಳಿಂದ, ಅಭಿವೃತ್ತಂ = ಅಚ್ಚಾದಿತವಾದ, ವಿಶ್ವರೂಪಂ = ವಿಚಿತ್ರವಾದ, ಹಿರಣ್ಯಶನ್ಯಂ = ಹಿರಣ್ಮಯವಾದ ನುಗ ಕೀಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಬ್ರಹಂತಂ ರಥಂ = ದೊಡ್ಡ ರಥವನ್ನು ಆ ಅಸ್ತಾತ್ = ಎಂದನು- (ಅಪೂರ್ವಕಾರ್ತವ್ಯಾಗತಿ ನಿವೃತ್ತಾ) || ೪ ||

ಭಾ || (1) ಅಭಿವೃತ್ತತ್ವ ರಥೋ ಹಿರಣ್ಯಸ್ತಸ್ಯ ಶಮ್ಯಾ ಯುಗಾಣೀ | (2) ತಮಃಪ್ರಕಾಶೌ
ಯದಧೀನೌ ಯತಸ್ತೌ ದಧಾನ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ವಾಸುದೇವಃ || (3) ಕೃಷ್ಣಂ ರಜ
ಸ್ತವಿಸ್ವಿಃ ಸತ್ಪುರೋವಾ ಗುಣಾಶ್ಚಯೋ ವೃತ್ತಮಾತೃ || ೪ ||

ಅರ್ಥ || (1) ಇಲ್ಲಿ ರಥವು ಕೃತನಗಿಂದ ಅಭಿವೃತ್ತ (ಅಚ್ಚಾದಿತ) ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅದನ್ನು ವಾಖ್ಯಾನ
ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (ಕೃತನಂ ಲೋಹಂ ಕನಕಂ ಎಂದು ಕೃತನ ಶಬ್ದವು ಹಿರಣ್ಯಾಣಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮದ
ಪ್ರಯುಕ್ತ) ರಥವು ಹಿರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಅಚ್ಚಾದಿತವಾಗಿದೆ. (ಶಮ್ಯಾ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಾಖ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ.
ರಥದ ಶಮ್ಯಾ ಅಂದರೆ ಯುಗಾಣೀ = ಗುಣ ಕೀಲವು. (ಕೀಲಕಂತು ದ್ವಯೋರಣೀ ಎಂಬ ಕೋಶ
ದಿಂದ ಕೀಲ = ಆದಿಯು (ಕೀಲು) (ನುಗದ ಕೀಲು) (2) ಅಧಿತ್ಯವರ್ಣಂ ತಮಃ ಪರಸ್ಪತ್ ಎನ್ನು
ವುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ತಮಸ್ಸಿನಿಂದ ದೂರನು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಮತ್ತು ನ ತತ್ರ ಸೂರ್ಯೋ ಭಾತಿ
ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಸೂರ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾಶಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು ಎಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ಅದ
ಕಾರಣ ತಮಃ ಪ್ರಕಾಶಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಧರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯು ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ
ಎಂದರೆ ತಮಃ ಪ್ರಕಾಶಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ರಂಜಿತ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನಗಳಾಗಿಯೇ
ಇವೆಯೋ, ಯಾವ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೇ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾಗಿಯೇ ಇವೆಯೋ, ಅಂತಹ ವಾಸುದೇವನು
ಆ ತಮಃ ಪ್ರಕಾಶಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ಕೃಷ್ಣಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ
ರೀತಿಯಾಗಿಯೂ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) (ಕೃಷ್ಣಾ ರಜಾಂಸಿ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ರಜಃ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ
ನೊಂದಲು ಅಂಥಕಾರ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಈಗಾದರೂ ತಮೋಗುಣ ರಜೋಗುಣ
ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿರುವರು. ಸತ್ವಾದಿಗುಣಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ವಿಚಾರವು ಮಹತ್ವಕ್ಕೆ ಅಹಂಕಾರ ತನ್ನ
ನೊಂದಲಾದುದು. ಅವು ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ
ರಜಾಂಸಿ ಎಂಬ ಬಹುವಚನವು ಸತ್ಯ ಗುಣವೇ ನೊಂದಲಾದ ಮೂರುಗುಣಗಳು ಕೃಷ್ಣ ರಜಃ ತವಿಸ್ವಿ ಎಂಬ
ಮೂರು ಪದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ: (ಯಥಾ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಲ್ಪ. ಮತ್ಯ, ವೃತ್ತಮವಾಗಿ (ಎಕಂದರೆ.
— ಸತ್ಯ ಗುಣದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣತ್ವವು. ತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತವಿಸ್ವೀತ್ವ (ತೇಜಸ್ತ್ವ) ವು.

ವಿ || (1) ಕೃಷ್ಣಸ್ಯವು ತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬುವುದು ಅಜಾಮೋಕಾಂ ಲೋಹಿತ ಶುಕ್ಲ ಕೃಷ್ಣಾಂ
ಬಹಿಃಪ್ರಜಾಃ ಪನಯಂತೀಂ ಸರೂಪಾಂ, ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಆಗತಕ್ಕ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಸಂಹಾರಗಳಿಗೆ
ಕಾರಣೀಭೂತಗಳಾದ ರಜೋ ಗುಣ ಸತ್ಯ ಗುಣ ತಮೋ ಗುಣಗಳನ್ನು ಲೋಹಿತ ಶುಕ್ಲ ಕೃಷ್ಣ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ
ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. 2) ಸತ್ಯತ್ವಂಜಾಯತೇ ಜ್ಞಾನಂ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ
ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳುತ್ತವೆದ್ದು ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸತ್ಯ ಗುಣದಿದೆ ಎಂಬುವುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ || ೪ ||

ಯ || (೪೦೫) ವಿಜನಾನ್ ಚಪ್ಪಾವಃ ಶಿತಿಪಾದೋ ಅಖ್ಯನ್ಯಥಂ ಹಿರಣ್ಯಸ್ಯ
ಉಗಂ ಪಹಂತಃ | ಶಶ್ವದ್ವಿಶಃ ಸವಿತುದೈವ್ಯಸ್ಯೋಪಸ್ಯೇ ವಿಶ್ವಾ ಭುವ
ನಾನಿ ತಕೃಃ || ೫ ||

ಅ || ಶ್ವಾವಃ = (ಕ್ರಾಸ್ತಾಸ್ತಾಸ್ತಾ ಭೋವಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವ ಪ್ರತ್ಯಯವು. ಶ್ವೈರ್ವ ಗತೌ).
(ಶ್ವಾವಃ ಸ್ಯಾತ್ಮಪಿಶೋ ಧ್ರೋವಃ ಎಂಬ ಕೋಶದಿಂದ ಕೃಷ್ಣ ಪೀತ (ಕಪ್ಪು ಹಳದಿ) ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಮಿಶ್ರವಾದ

ದೂತವಿದ್ದುದರಿಂದ) ಶ್ಯಾಮ ವರ್ಣಗಳಾದ ಶಿಶಿ ಪಾದಃ = (ಶಿಶಿ: ಕೃಷ್ಣೇ ಶಿಶೇ ಪೂಜ್ಯೇ ಎಂಬ ವಿಶ್ವ ಕೋಶ ದಿಂದ) ನೀಲ ಪಾದಗಳುಳ್ಳ, ಹಿರಣ್ಯ ಪ್ರವಣಂ = ಹಿರಣ್ಯದಿಂದ ಸಂಬಂಧವಾದ ರಥದ ಅವಯವಗಳ ಸಂಧಿ ಉಳ್ಳ, ರಥಂ = ರಥವನ್ನು, ಜನಾನ್ = ಜನರನ್ನು ಕುರಿತು, ವಹಂತಃ = ಹೊರುತ್ತಿರುವ ಸವಿತು: = ಸೂರ್ಯನ (ಆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಕುದುರೆಗಳು) ಶತ್ಯತ್ = ಯಾವಾಗಲೂ, ವಿಶಃ = ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು (ಇಡೀ ಜಗತ್ತನ್ನು) ವಿ ಆಖ್ಯತ್ ನೋಡುತ್ತವೆ. (ಯಾತ ಸೂರ್ಯನ ಕುದುರೆಗಳೂ ಕೂಡ ಸಮಸ್ತವನ್ನು ನೋಡುತ್ತವೆ ಎಂದಾದ ಮೇಲೆ ಈ ಸೂರ್ಯನು ಸಮಸ್ತವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆನ್ನುವುದು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧ) ಮತ್ತೂ ಏಶ್ವಾ = ಸಮಸ್ತ, ಭುವನಾನಿ = ಜಗತ್ತುಗಳು, ದೈವ್ಯಶ್ಯಂ = (ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದುದರಿಂದ ಅಥವಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಯಾದುದರಿಂದ) ದೈವ್ಯನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ, ಸವಿತು: = ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಉಪಸ್ಥಿತ ಸಮಾಪ ದಲ್ಲಿ, ತಸ್ಯು: = ಇರುತ್ತವೆ.

|| ೫ ||

ಛಾ || (1) ತತ್ತುರಂಗಾಃ ಶ್ಯಾಮಾಃ ಶ್ವಾಮಾಶ್ವಾನ್ನೀಲ ಪಾದೋ ಜಗತ್ತೇ ಪಶ್ಯಂತಿ (2) ದಂಧಿಃ ಪ್ರಉಗಂ ಕದ್ರಥಶ್ಯ || (3) ದೇವ ಪ್ರಿಯತ್ವಾದ್ದೈವ್ಯನಾಮೋ ಹರೇಸ್ತು ಸಮಾ ಪಶ್ಯಂ ಸರ್ವಗವ್ಯಾಜಗದ್ಧಿ || ೬ ||

ಅ || (1) ಕೃಷ್ಣ ಹೀತ ಮಿತ್ರರೂಪಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಶ್ಯಾಮಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡ, ನೀಲ ಪಾದಗಳುಳ್ಳ, (ಹಿರಣ್ಯದಿಂದ ಸಂಬಂಧ ಸಂಧಿಯುಳ್ಳ ಜನರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರುತ್ತಿರುವ) ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕುದುರೆಗಳು ಜಗತ್ತನ್ನು ನೋಡುತ್ತವೆ. (ಕುದುರೆಗಳೂ ಸರ್ವ ಜಗತ್ತನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಸೂರ್ಯನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುವುದು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧ.) (2) ಪ್ರಉಗನೆಂದರೆ (ದೇವತೆಗಳಿಗೆ) ರಥದ ಮತ್ತು ರಥಾವಯವಗಳ ಸಂಧಿಯು ಪ್ರಉಗ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. (3) ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದುದರಿಂದ ದೈವ್ಯನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಸಮಾಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. (ಜಗತ್ತನ್ನು ವೈಕುಂಠದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದುದರಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನಾದುದರಿಂದ ಯಜ್ಞಕಿಂಚಿ ಜಗತ್ಸರ್ವಂ ದೃಶ್ಯತೇ ಪ್ರಾಯಶಃ ಓಮ | ಅಂಕಶಾಹಿಶ್ಚ ತತ್ಸರ್ವಂ ದ್ಯಾವೈ ನಾರಾಯಣಾಸ್ಥಿತಃ || ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ || ೫ ||

ಯ || (೪೧೬) ತಿಸ್ತ್ರೀ ದ್ಯಾವಃ ಸವಿತುರ್ವಾ ಉಪಸ್ಥಾಃ ಏಕಾ ಯಮಸ್ಯ ಭುವನೇ ವಿರಾಜಾತಿ | ಆದಿಂ ನ ರಥಮಮೃತಾಧಿತಸ್ಕುರಿಹ ಬ್ರವೀತು ಯ ಉ ತಚ್ಚೈಕೇತವ್ || ೬ || || ೬ ||

ಅ || ತಿಸ್ತ್ರೀ = ಮೂರು, ದ್ಯಾವಃ = (ದಿವ್ಯ ಕ್ರೀಡಾ ವಿಭೀಷಾ ವ್ಯವಹಾರ ದ್ಯುತಿ ಸ್ತುತಿ ಮೊದಲ ಮದ ಸ್ತುತ್ಯ ಕಾಂಠಿ ಗತಿಮು) ಪ್ರಕೃತ್ಯ ಅನುಮಾನ ಆಗಮಗಳಿಂದೂದ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನಗಳು, ಯಮಸ್ಯ (ಯಮ ಉಪಯೋಗ. ಯಜ್ಞತಿ ನೀಯಮಾದಿ) ಶಿಕ್ಷ. ಮಿತಿಯಮೃತವರ್ಜ ಜಗತ್ತನ್ನು ನೀಯಮಿಸುವ ಸವಿತು: = ಶ್ರೀಹರಿಯು ಉಪಸ್ಥಾಃ = ಸಮಾಪದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ, ದ್ವಾ = ಜಡ ಅಜಡ ವಸ್ತುಗಳ ಸಮೂಹಗಳು, ಸಮಾಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಭುವನೇ = ಭುವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ವಿರಾ = ಅದ್ವಿತೀಯಳಾದ (ಅಪದ್ಧರಳಾದ) ವಿರಾಜಾತಿ = ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯು, (ವಿರಾ = ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಿಕೆಯನ್ನು, ಸರ್ವೇಶ್ವರನು

ಪಶ್ಚಿಮ ಸಹಕೇ ಪ್ರಾಪ್ತೋತಿ "ಹೊಂದಿದವಳು ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ವಿರಾಷಾಟ್. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು (ರಾಜ ದೇವತೆ. ರಾಜ್ಯ ವಿಶ್ವಾರ್ಯ) ಯಮಸ್ಯ ಸವಿತುಃ = ಸರ್ವ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಉಪಸ್ಥಾ = ಸವಿತನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. (ದ್ಯುತ್ಪಾದಿಗಳು ಸವಿತೃ ಎನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸವಿತನಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಎಂದರೆ ಸವಿತೃ ಎನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ನಿಯಮಗಳು ದ್ಯುತ್ಪಾದಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ನಿಯಾಮಕನು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ಉಪಸ್ಥಾ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು) (ಕೇವಲ ರಹಸ್ಯ ಪದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಶ್ರಯವೆಂಬುವುದು ಅಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ) ರಥ್ಯಂ ಅಣೇನ = ರಥದ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಸಮುದಾಯವು ರಥದ ಕೀಲನ್ನೇ ಅಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಹೇಗೆ ಇದೆಯೋ, ಹೀಗೆಯೇ, ಅಮೃತ = ಚತುರ್ಮುಖ, ರುದ್ರ, ವೇದದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಮುಕ್ತರೂ, ಸವಿತಾರಂ ಹರಿಃ = ಸವಿತೃ ನಾಮಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ, ಅಧಿಪತ್ಯುಃ = ಅಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಾರೆ. (ಈ ಎಲ್ಲಾ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯವು ವಿಶ್ವೇಯ ಎಂದರೆ ಏಕೆ ಆಗಿರಬಹುದು ಎಂದರೆ) ಯಃ = ಯಾರು ತಾನೇ ತತ್ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವಾಶ್ರಯವು ಇಂದ್ರಾದಿ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು, (ಅನ್ಯಥಾ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದುದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ) ಚೇತತ್ = (ಕೆಳ ಜ್ಞಾನೇ.) ತೀಯುವನೋ. ಮಾತುವನೋ, ಸಃ = ಅಂತಹವನು, ಇಹ = ಇಲ್ಲಿ, ಮಮ ಪುರತಃ = ಪನ್ನ ಇದಿರು, ಪ್ರವೇಶು, ಹೇಳಲಿ. (ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದು ಸರ್ವಥಾ ಮಿಥ್ಯೆಯಲ್ಲ) ಅಥವಾ ಸವಿತೃ ನಾಮಕ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಾನು ಇಷ್ಟು ತಿಳಿದಿರುತ್ತೇನೆ. ಯಾವಾತನು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಅತೀತನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವನೋ, ಅತನು ಇಲ್ಲಿ ನಮಗೋಪ್ಯರ, ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಲಿ. ಅಥವಾ ಯಾವ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವನೋ, ಅತನು ನಮಗಾಗಿ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಲಿ. || ೩ ||

ಧಾ|| (1) ತಿಸ್ತ್ರೋ ದ್ಯಾವೋ ಮಾತ್ರಯಂ ದ್ವಾವುಪಸ್ಥಾ ಜದಾಜಡೇ ಶ್ರೀವಿರಾಷಾಡಧೀಶ|
 (2) ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಭಗವಾನ್ನಿಯಂತಾ ಯಮೋಽಸ್ಯ ಸರ್ವಂ ಗದಿತಂ ಸದ್ವಿವ||
 (3) ಜದಾಜಡತ್ವಾನ್ನಾನ್ಯಮುಕ್ತಂ ಶ್ರೇಯಸಿ (4) ಸರ್ವಸ್ತಾವ್ಯಂವಕ್ತುಮೇವೋದಿಕಾ ಶ್ರೀ|| (5) ಅನ್ಯೋನ್ಯಸಂಬಂಧವಿವಕ್ಷಯೈವ ಹ್ಯುಪಸ್ಥಪ್ತಂ (6) ಮುಕ್ತಭೂತಾಽಪಿ ಯಾನಿ|| ಅಶೇಷತಸ್ತಾನಿ ರಥಸ್ಯ ಯದ್ವದಾಣಿಂ ರಥ್ಯಂ ಸಂಶ್ರಿತಂ ಸರ್ವದ್ವಿವ|| ಏವಂ ಹರಿಂ ಸಂಶ್ರಿತಾನ್ಯಬ್ಜಜೇಶ ಪೂರ್ವಾಣ್ಯನೀಶೇ (7) ಪ ವೇದಾರ್ಥಸುರ|| (8) ಇಹ ಬ್ರವೀತ್ಸನ್ಯಥಾ ಯೇಽಭಿಪಶ್ಯೇ ಕುರ್ಯಾದ್ವಾ [9] ತದ್ಭೂಯಥಾನಚ್ಚ ಪಶ್ಯೇತ್|ಶೇಷಂ ಜ್ಞಾನಂ ಸಬ್ರವೀತ್ಸದರ್ಥೇ ಚಕಾರಯೋ ವಿಷ್ಣುರೇತತ್ಸ ವಾ ನಃ || ೩ ||

ಅ|| (1) ತಿಸ್ತ್ರೋದ್ಯಾವಃ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ತಿಸ್ರಃ ದ್ಯಾವಃ ಎಂದರೆ ಪೃಥ್ವಿ ಅನುವಾದ ಅಗಮಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ಮೂರು ಪ್ರಮೇಗಳು. ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾತೃಗಳು. (ದ್ವಿಉಪಸ್ಥಾ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ದ್ವಿ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ದ್ವಿ = ಜದಾಜಡ ವಸ್ತುಗಳು ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. (ವಿರಾಷಾಟ್ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಅಧೀಶತ್ವರೂಪವಾದ ವಿಶ್ವವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಎಲೋ ಸರ್ವೇಶ್ವರನೇ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿ ಒಂದಿರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಸರ್ವಜಗತ್ತಿನ ನಿಯಾಮಕತ್ವವನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ವಿರಾಷಾಟ್ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ (2) (ಯಮಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತ ಸಹಿತವಾಗಿ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನೀತಿಮಿಸುವ ಭಗವಂತನು ಯಮಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಮೂರು ಯಥಾರ್ಥ

ಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಇದು ಮೊದಲಾದುದು ಎಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆ. (ತಥಾಹ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಗಳಿಂದಂಟಾದ ಮೂರು ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಗಳೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವವು. ಇಡೆ ಆಚಡ ವಸ್ತುಗಳ ಸಮೂಹಗಳೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವವುಗಳು. ಅಸದೃಶಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವವಳು.) (3) (ಹಾಗಾದರೆ ಸಮಸ್ತಜಗತ್ತೂ ಇಡೆ-ಆಚಡ ವಸ್ತುಗಳ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿವೆ. ಅದ ಕಾರಣ ತಿಸ್ತೋದ್ಯಾವಂ=ಪ್ರವೇ ಗಳು ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಏತಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ) ಇಡೆ ಆಚಡ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಯಾವುವು ಕೇವಲ ಇಡೆವಿಡಿಯೋ ಯಾವುವು ಕೇವಲ ಜೈತನ್ಯವಿಡಿಯೋ ಅದು ವಾಕ್ಯ ಶಬ್ದವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡರ ಸಮಾಹಾರಾ ತ್ಯವಾದುದು ಸಿರುವುದಿಲ್ಲ ಪ್ರಮಾತ್ರಯವು ಉಭಯ ಸಮಾಹಾರರೂಪವಾದುದು. ಅದ ಕಾರಣ ತಿಸ್ತೋ ದ್ಯಾವಂ ಎಂದು ಪ್ರಮಾತ್ರಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. (ಹಾಗಾದರೆ ಇತರವು ಇಡೆಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಜೈತನ್ಯವು ಆಚಡ ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಹೇಳುವಾಗುವುದು ಎಂದೆನ್ನಿಕೊಂಡದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಜೈತನ್ಯಕ್ಕೂ ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ, ಮನೋವೈತ್ತರೀಕವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ವಾತ್ಸೀಧಾವದಿವಲೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಯಾಗುವುದರಿಂದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೇನೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು ಚಿತ್-ಅಚಿತ್-ಗಳ ವಾತ್ಸೀಧಾವ ರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನ ಪರಿಣಾಮ ಭೂತವಾದ ಪ್ರಮಾತ್ರಯವೂ ಚಿತ್-ಅಚಿತ್-ಗಳ ವಾತ್ಸೀಧಾವ ರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ. ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆದರೂ ಶುದ್ಧ ಜೈತನ್ಯಕ್ಕೇನೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು) ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ೨ನೇ ಸ್ಕಂದ ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹೃತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಚಿನ್ಮಾತ್ರಾಣಂದಿ, ಯಾನ್ಮಾತ್ರಾಹುರ್ಮೂರ್ತಾನಾಮನೈದೈದತು ತಾನೈವ ಇದಯುಕ್ತಾನಿ ವಿಭಿನ್ನಾನಿ ಸ್ವರೂಪತಃ || ಏನುವುದರಿಂದ ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಚಿನ್ಮಾತ್ರಗಳಾದ ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪತಃ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿರುವ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಮಿತ್ರಗಳಾದ ಚಿದಿಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ-||೩||ಪ್ರಸಿದ್ಧವು (೫) (ಹಾಗಾದರೆ ಕೇವಲ ಜೈತನ್ಯರೂಪಳಾದ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಪೃಥಕ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು, ಎಂದರೆ-ಸತ್ಯವೇ ಆದಾಗ್ಯೂ) ಸಾವಾನ್ಯತಃ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಲಬ್ಧಿಳಾದಾಗ್ಯೂ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೂ ನಿಯಾಮಕಳು ಎಂದು ಅವಳಿಗೆ ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನೂ ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ವಿಂಶಾಟ್ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದು (ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗಿಲ್ಲರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕಳು ಎಂಬ ವಚನವು ಜಗತ್ಪ್ರಪ್ತಿಕರ್ತನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಉತ್ಕರ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವುದು. ಅಂದರೆ ಸರ್ವರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೂ ಸಹಯಾವ ತ್ರೀಹರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕಳಾಗಿತ್ತಾಳೋ ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಆಕರಿಯಾಗಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮ ತ್ವವು ಸಿಕ್ಕುವುದು.) (5) (ಹಾಗಾದರೆ ದ್ವೈತ್ಯವಾದಿಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ದುವರಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಏನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿದಂತೆ ಆಯ್ತು. ಎಂದರೆ) ಪರಶ್ವರ ಸಂಬಂಧ, ಅಂದರೆ ನಿಯಮ, ನಿಯಾಮಕ ಭಾವ, ಪ್ರೇರ್ಯ ಪ್ರೇರಕ ಭಾವ, ಇದು ಮೊದಲಾದ ಸಂಬಂಧಗಳ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದಲೇ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದಾರಿದು ಹೇಳಿದ್ದು (ಅಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ನಿಯಮ್ಯರು ಪ್ರೇರ್ಯರು, ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಅವರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನು ಪ್ರೇರಕನು, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ: ತ್ವರೆ, (6) (೩ ನೇಪಾದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, (ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ ವಾಕ್ಯ ಆಶ್ರಯನೆಂದಲ್ಲ ಮತ್ತೆ) ರಥದ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಸಮುದಾಯವು ರಥದ ಅಡಿಯನ್ನು (ಕೀಲನ್ನು) ಹೇಗೆ ಸರ್ವದಾ ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಕೊಂಡಿವೆಯೋ ಹೀಗೆಯೇ ಮುಕ್ತರಾದವರು ಯಾರು ಇದ್ದಾರೋ, ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮ ಗರುಡ ಶೇಷ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಸವಿತ್ಯನಾಮಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. (7) ಶ್ರೀಹರಿಯು ೩ ಪ್ರಮಾ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನು, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ತುತಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ

ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಇದೇವೇ ವೇದಾರ್ಥ ಸಾರವು (ಅಂದರೆ ಬೇದಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಡ ಅರ್ಥವು) (8) (ಏಕೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಖರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಏನೇ ಪಾಠದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಯಾರುತಾನೇ ಆ ಹೇಳಿದ ಸರ್ವಾಶ್ರಯತ್ವಾದಿ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವನೋ, ಆತನು ಇಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಇದಿರು ಹೇಳಲಿ (ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಮಾಡುವಿಕೆ, ಅಂದರೆ ಪ್ರಮಾತ್ರಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬನೂ ನಿರಾಮಕಣಾಗುವನು ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಿಕೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕಾಭಿರಾಸಕ್ಕಾಗಿ) ಕುರ್ಯಾತ್ = ಅನ್ಯಥಾ ಮಾಡುವನೋ, ಅನ್ಯಥಾ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವನೋ, ಆತನು ನನ್ನ ಇದಿರು ಹೇಳಲಿ. (ಯಾವುದೊಂದು ಬಾಧಕವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದು ಮಿಥ್ಯೆಯಲ್ಲ) (9) (ಏನೇ ಪಾಠವನ್ನು ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಆ ಸವಿತ್ಯ ಎನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸ್ವರೂಪವು ನನಗೆ ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದಿದೆ. ಯಾರುತಾನೇ ಯಥಾರ್ಥ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಅತಿಶಯವಾಗಿಯೇ ತಿಳಿಯುವನೋ, ಆತನು ಇಲ್ಲಿ ನಮಗಾಗಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದಿದ್ದ ಆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಲಿ. (ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಯಾವ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಪಿರುವನೋ, ಆತನು ಇಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಲಿ. ಉಪದೇಶಿತಲಿ ||

|| ೬ || ೬ ||

ಯ|| (೪೦೭) ವಿಸುಪರ್ಣೋ ಅಂತರಿಕ್ಷಾಣ್ಯುಬ್ಧಭೀರ ವೇಪಾ ಅಸುರಃ

ಸುನೀಥಃ| ಕ್ಷೇದಾನ್ವೀಂ ಸೂರ್ಯಃ ಕಪ್ತಿಕೇತ ಕತಮಾಂ ದ್ಯಾಂ

ರಶ್ಮಿರಸ್ಯ ತತಾವ

|| ೭ ||

ಅ|| ಸುಪರ್ಣಃ = ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಅಹುತ್ಯವಾದ ಸುಖವುಳ್ಳ, ಗಂಭೀರವೇಪಾ = ಗಂಭೀರವಾದ ವೇಗ ಉಳ್ಳ, ಅಸುರಃ = (ಸುಖೋಪಾಸುರವೇ ಪ್ರಾಣಿ ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ) ಆತು ಎನಿಸಿದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ರಹಿತಯುಳ್ಳ ಸುನೀಥಃ = (ನೀಡಾ ಪ್ರಾಪಣೇ) ಶೋಭನವೀತಿಯುಳ್ಳ ಸವಿತ್ಯ ನಾಮಕ ಶ್ರೀರಿಷ್ಣುವು ಅಂತರಿಕ್ಷಾಣಿ = (ಈಕ್ಷ ದರ್ಶನಾಂತರನಯೋಃ (ತನ್ನೊಳಗೆ ನೋಡಲರ್ಹಗಳಾದವುಗಳನ್ನು, ಎ ಅಖ್ಯಾತ್ = (ಖ್ಯ ಪ್ರಕಟನೇ ಅಥವಾ ಹಸ್ತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾದ ವಾಚಿ) ನೋಡಿಸುವ ಸೂರ್ಯಃ = ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನಿ. ಶ್ರೀಪೂರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡ ತಕ್ಕ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ಇದಾನ್ವೀಂ = ಈಗ, ಕ್ಷ = ಎಲ್ಲಿರುತ್ತಾವೆ. ಆಸ್ಯ = ಈ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ರಶ್ಮಿಃ = ರಶ್ಮಿಯು, ಕತಮಾಂ ದ್ಯಾಂ = ಯಾವ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಆತತಾನ = ವ್ಯಾಪ್ತವಾಯ್ತು. ಹೀಗೆ, ಕಪ್ತಿಕೇತ = ಈ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು (ಇಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಯಾರು ನೋಡಿರುವನು? ಯಾವನೊಬ್ಬನೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ.) (ಸೂರ್ಯನನ್ನೂ ಸೂರ್ಯನ ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನೂ ಸರ್ವರೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೂ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಣದಿರುವುದರಿಂದ ಆದಷ್ಟವೇಷ್ಟಿ ಕ್ಷ ಎಲ್ಲಿ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ತಿಳಿದವನು ದುರ್ಲಭವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. || ೭ ||

ಭಾ|| (1) ಗಂಭೀರವೇಗೋ ಭಗವಾನ್ಯಾ ಸುಪರ್ಣಃ ಪರಾನಂದಾದಂತರಿಕ್ಷಾಣ್ಯುಪಕೃತ್ |

ಅಸೌ ರತಿಃ ಶುಭೀಶಿಶ್ಚ (2) ವಿಷ್ಣುರಿತಕಪ್ತದ್ವುರ್ಲಭತ್ಯಾತ್ಯ ಏವ|| (3) ಪಶ್ಯ ನ್ರವೇರಶ್ಮಿಗಣಾನವೀಹ ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತಾನಮಿ ವಿಷ್ಣೋರ್ನರಶ್ಮೀಃ | ಲೋಕಃ ಪಶ್ಯೇದಿತಿ ಕುತ್ರಾತತಾನೇತಾಃ ಸ್ತೇಷ್ಠೇ ವ್ಯಕ್ತಿಮಾಪೇಕ್ಷ್ಯ ರಶ್ಮೀಃ || ೭ ||

೥|| (1) ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಆನಂದವಿರುವ ಕಾರಣ ಸುಖಾರ್ಥಃ ಎನಿಸಿ ಕೊಂಡವನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಆನಂದವುಳ್ಳವನು ಗಂಭೀರವಾದ ವೇಗವುಳ್ಳವನು. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವವನು ಶೋಭವವಾದ ನೀತಿಯುಳ್ಳವನು ಇಂತಹ ಪಡುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ತನ್ನೊಳಗೆ ಇರುವ ಜಗದಾದಿ ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಂಡನು. (2) (ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (ಈ ರೀತಿಯಾಗಿರುವ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಆನಂದವುಳ್ಳವನು. ಆಗಾಧ ವೇಗವುಳ್ಳವನು. ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವವನು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ದೋಷವಿಲ್ಲದ ನೀತಿಯುಳ್ಳವನು. ಉದಕದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು ಇಂತಹ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಯಾರು ತಾನೇ ನೋಡಿದಿರುವನು. (ಯಾವನೊಬ್ಬನೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ ಎಕೆಂದರೆ) ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಿಯೇ ದುರ್ಲಭನಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಯಾವನೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ (ಇಂತಹ ಸೂರ್ಯನು ಈಗ ಎಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆ? ಅತನ ರಶ್ಮಿಯು ಯಾವ ಅಂತಃಕ್ಷಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಯಾವನು ನೋಡಿದಿರುವನು? ಯಾವನೊಬ್ಬನೂ ನೋಡಲಿಲ್ಲ.) (3) (ಇತರತ್ರ ಆಗ್ನಾತ್ಮದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಆಗ್ನಾತ್ಮದಿ ದೇವತೆಗಳ ಪರತ್ವವನ್ನು ಬಿಡದೇನೇ ಆಗ್ನಾತ್ಮದಿಗಳೂ ವಾಚ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಎಂದು ಹೇಳಿಯೇ) ಭಗವಂತನೂ ಆಗ್ನಾತ್ಮದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಕೇವಲ ಭಗವಂತನೇ ವಾಚ್ಯನು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ರಶ್ಮಿಗಳ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಜನರು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತ ಕಾಡಾಗ್ಯೂ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನೂ ಆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ ಕೂಡ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಆಗ್ನಾತ್ಮದಿ ಪ್ರಕಾರ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದ್ದು. (ಅಂದರೆ ಸೂರ್ಯನೂ ಸೂರ್ಯನ ರಶ್ಮಿಗಳೂ ಕೂಡಆಕಾರದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತ ಕೊಂಡು ಇದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಜನರು ಕಾಣುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಅದನ್ನು ಆಪೇಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ಆಕ್ಷೇಪವು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಭಗವಂತನು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ ಅತನರಶ್ಮಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತ ಜನರು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತೆ ಭಗವದ್ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ಆಕ್ಷೇಪವು. (ಹಾಗಾದರೆ ಇದನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವದು? ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಯ ಪರ್ಯವಸಾ ಇವು ಅವಶ್ಯಕವು. ಅದು ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಸೂರ್ಯನು ಎಲ್ಲಿ? ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ರಶ್ಮಿಯು ಯಾವ ಅಂತಃಕ್ಷಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಬೇಕಾಗುವುದು ಎಂದರೆ) ರಶ್ಮಿಯು ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪವು. (ಅಂದರೆ-ಸೂರ್ಯನನ್ನೂ ರಶ್ಮಿಯನ್ನೂ ಸರ್ವರೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಾದರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಆಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಕೊಂಡು ಈ ಆಕ್ಷೇಪವು.) || ೭ ||

ಯಃ || (೪೧೮) ಅಷ್ಟೌ ವ್ಯಖ್ಯಾತಕುಭಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರೀ ಧವ್ವ ಯೋಜನಾ ಸಪ್ತ

ಸಿಂಧೂನಿ | ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷಃ ಸವಿತಾ ದೇವ ಆಗಾದ್ಧ ದ್ರತ್ವಾ ದಾಶುಷೇ

ನಾರ್ಯಾಣಿ

|| ೮ ||

ಅ || ಯಃ = ಯಾವಾತನು ಪೃಥಿವ್ಯಾ = ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಥಿವಿಯು, ಅಷ್ಟೌ ಕುಭಃ = ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕು ಮೊದಲಾದ ಎಂಟು ದಿಕ್ಕುಗಳು. ಆ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಮತ್ತು ಪೃಥುತ್ವಾತ್ ವಿಶ್ವತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪೃಥಿವೀ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಅಷ್ಟೌ ಕುಭಃ = ೮ ದಿಕ್ಕುಗಳೂ, ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಮಹದಾದಿ ತತ್ವಗಳೂ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ, ಶ್ರೀಧನ್ವ (ಸಮಾಪ್ತ ಮರುಧನ್ವಾಪ್ತ ಎಂದು ಕೊಡುವ) ಉದ್ಭವ ಮಧ್ಯ ಅಧರ ಭೇದದಿಂದ ೩ ವಿಭಾಗವಾದ ಸುಖಲೇಶವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವ, (ಧನ್ವನ ರಬ್ಬವು ಉದಕವಿಲ್ಲದಿರುವ ದೇಶವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಸುಖರೂಪದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ.) ಯೋಜನಾ = (ಯುಜರ್ ಯೋಗೇ) ಯಜ್ಞಕೇ ಶಿಷ್ಯಕೇ

ಸ್ವಗತೈಃ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಯೋಜನಂ=ತಮಸ್ಸು ತಮಸ್ಸುಗಳನ್ನೂ ಸಪ್ತಸಿಂಧೂನ್=(ಲವಣ ಇತ್ಯು
ಫೂ ಸರ್ಪ, ದಧಿ ಪ್ಲೇರ ಶುಭೋದಕಂ | ಎಂಬ ೭ ಸಮುದ್ರಗಳನ್ನೂ ವಿ ಅಖ್ಯುತ=ನೋಡಿದಿರುವನೋ
(ಸಃ=ಅಂತಃ) ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷೇ=ನರಸಿಂಹರೂಪಿಯಾದ, ಸಮಿತಾ ದೇವ=ಜಗತ್ತಿನ ಸ್ವಪ್ತಿರರ್ಕನಾದ ಶ್ರೀಹ
ರಯು, ದಾಶುಷೇ=(ದಾಶ್ಯದಾಸೇ) ಯಜಮಾಫನಿಗೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಪಾರ್ಯಾಣ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯ
ಗಳಾದ, ರತಾ=ರತ್ನಗಳನ್ನು ದಧೇ= (ದು ಧಾತಾಧಾರಣ ಪೋಷಣಯೋಃ) ಧರಿಸುವವನಾಗಿ, ಅಧವಾ
ಕೊಡುವವನಾಗಿ. ಆ ಆಗಾತ=(ತಡೆಗಟ್ಟಿ) ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ಕರರಿ || ೮ ||

ಭಾ || (1) ಉಾಧ್ಯುಂ ಮಧ್ಯಮಧರಂ ಚೇತಿ ಧನ್ವತ್ರಯಂ ತಮಃ ಸುಖಲೀನಂ ಯತ
ಸ್ತತ್ | (2) ಯಾಕ್ತಂ ಭನೇತ್ತದತ್ತೈಃ ಸರ್ವದೈವ ದೃಢಶ್ಲೇಷಾದ್ಯೋಜನಂ
ಸ್ಯಾತ್ತಮೋಹಿ | (3) ಅಷ್ಟಾದಿಶಃ ಪ್ರಕೃತೇರ್ವಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ ಮಹದಾದ್ಯಾಃ ಸಿಂಧ
ವಸ್ತಾ ನೃಪಶ್ಚತಃ || (4) ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷೋ ನರಸಿಂಹಾಕೃತ್ಸಾ ಸ ಪಾರ್ಯಾಣಿ ಯದ್ವರ
ಣೀಯಂ ಸುವಿತ್ತಂ || ೮ ||

ಅ || (1) ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಧನ್ವ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ | ಉಾಧ್ಯು ವಃ ಧ್ಯ ಅಧರ
ಎಂದು ಮೂರು ಬಿಧವಾದ ತಮಸ್ಸು ಧನ್ವತ್ರಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (ಆದಕ್ಕೆ ಧನ್ವ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯವಾಗಿ ಹೇಗಿಂರರಿ
ಆ ತಮಸ್ಸು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸುಖಲೀನವಿರಬೇಕೋ, ಅದ ಕಾರಣ ಅದನ್ನು (ಧನ್ವ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು
ಪಾಚಕವಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) (ಜಲವಿಲ್ಲದಿರುವ ಮರುಪ್ರದೇಶವು ಧನ್ವ ಶಬ್ದದಿಂದ ತೇರ್ಪಡೆ
ಗುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಸುಖಲೀನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಲಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ) (2) ಯೋಜನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಚ್ಯವಾದ ಅರ್ಥ
ವನ್ನೂ ನಿರ್ವಚನವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ತಮಸ್ಸೇ ಯೋಜನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (ಹೇಗಿಂದರಿ) (ಯುಜ್ಯತೇ ಪ್ಲವ್ಯತೇ
ಸೈಗತೈಃ=ತಮ್ಮವರಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಯೋಜನವೆನಿಸುವುದು) ಸರ್ವ
ಗೂ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ತಮಸ್ಸಿಗೇವೇ ಯೋಜನವೆಂದು ವಿಶೇಷಣ ಕೊಟ್ಟಿದೆ, ಅದ
ಕಾರಣ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಎಳೆಯುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ದೃಢವಾಗಿ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಅದುದರಿಂದ ತಮ
ಸ್ಸೇ ಯೋಜನವೆನಿಸುವುದು (ಅದನ್ನೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ) ತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇರುವವರಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ಸಂಬ
ಧವೇ ಆಗುವುದು. (3) ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪೃಥಿವಿಗೆ ಪ್ರಾಚ್ಯಾದಿ ೮ ದಿಕ್ಕುಗಳು, ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಆಡಿದ ಭೂ ಪ್ರದೇಶ
ಗಳು ಮತ್ತು ವಿಪ್ರಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪೃಥಿವೀ ಎನಿಸಿದ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ತದಭಿಮಾನ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಿಂದ
ಅಭಿಮನ್ಯವಾನವಾದ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶಕ್ಕೆ ೮ ದಿಕ್ಕುಗಳು, ೭ ಸಮುದ್ರಗಳು, ಮಹತ್ವಶ್ಚ ಅಹಂಕಾರ
ಶಕ್ತಿ, ಪಂಚಮಹಾ ಭೂತಗಳು (ಸಿಂಧವಃ) (ಸೃಂದೂ ಪ್ರಪ್ರವಣೇ ಸೃಂದನಾತ್=ಕಾರ್ಯಪ್ರವಾಹ ರೂಪ
ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಮಹತ್ತತ್ವ, ಅದರಿಂದ ಅಹಂಕಾರತತ್ವ ಇತ್ಯಾದಿಕ್ರಮದಿಂದ ಪ್ರಮಾಣ
ರೂಪವಾಗಿ ಸಿಂಧುಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಆ ದಿಕ್ಕು, ಕೊಡಲಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಂಡನು. (4) ತಪ್ರಹಾಟಿಕೇ
ಕಂಠ ಜ್ವಲತಾಪಕ ಲೋಚನ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸದೃಶವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದ
ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಯು ನರಸಿಂಹ ರೂಪದಿಂದ, ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶೋಭಿಸಲಿಗಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳು
ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹಗಳೋ, ಅದಕಾರಣ ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹಗಳಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು (ಕೊಡುವವನಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು
ಕೊಂದರಿ.) || ೮ ||

ಯ || (೪೧೯) ಹಿರಣ್ಯಪಾಣಿಃ ಸವಿತಾ ವಿಚರ್ಷಣಿರುಭೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ
ಅಂತರೀಯತೇ | ಅಪಃಮಾನಾಂ ಬಾಧತೇ ವೇತಿ ಸೂರ್ಯಮುಭಿ
ಕೃಷ್ಣೇನ ರಜಸಾ ದ್ಯಾವುನೋತಿ || ೯ ||

ಅ || ಹಿರಣ್ಯಪಾದೇಃ=ಹಿರಣ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಪಾತ್ರವು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳವನು, (ಅಂದರೆ ರಕ್ಷಾದಿಗಳಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತುಂಬಿದ ಹಿರಣ್ಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವವನಾಗಿರುವವರಿಂದ ಹಿರಣ್ಯಪಾದೇಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ) ಅಥವಾ ಹಿರಣ್ಯದಂತೆ ವರ್ಣವುಳ್ಳ ದೇಹವುಳ್ಳವನು; ಅಥವಾ ಹಿರಣ್ಯದಂತೆ ವರ್ಣವುಳ್ಳ ಪಾಣಿಗಳಿರುವವನು, ವಿಚರ್ಷಣೆಃ=ನಾನಾ ವಿಧರಾದ ಪ್ರಜೆಗಳುಳ್ಳವನು. ಅಥವಾ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನು, ಇಂತಹ, ಸವಿತಾ=ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಉಭೇದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವೀ=ದ್ವಾವಾಪ್ರಥಿವಿಗಳ (ಪೃಥ್ವಿಭೂಮಿಗಳ ಅಂಶೇ=ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಈಶುತೇ=(ಇಷಾಗತೌ) ಕೋರುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೂ, ಆಮೀನಾಂ=(ಆಮಗತ್ಯಾದೌ) (ಆಮೃತೇ) ಗಮ್ಯತೇ ನರಕಂ ಅನೇನ ಪಾವೇನ ಈ ಪಾಪವಿಂದ ನರಕವು ಹೊಂದಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.) ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪಾಪವನ್ನು ಅಪಮಾಧತೇ=ಕೆಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸೂರ್ಯಂ=ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ವೇಶಿ=(ವೀಗತಿ) ವ್ಯಾಪ್ತಿ. ಕೃತನ ಕಾಂತ್ಯಸನಯಃ=ವನೇಷ.) ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಕೃಷ್ಣೇನ ರಜಸಾ=ಶಾರ್ವರ ತಮಸ್ಸಿನಿಂದ, ದ್ಯೌಃ=ಅಂಶಂಕ್ತ ಲೋಕವನ್ನು ಅಭಿಯುಗೋತಿ=ಪೂರ್ಣೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ || ೯ ||

ಭಾ || (1) ಚರ್ಷಣಿಭ್ಯೋ ಯತ್ಪ್ರಜಾಭ್ಯೋ ವಿಶಿಷ್ಟೋ ವಿಚರ್ಷಣಿಃ ಕೇಶವಃ ಸೂರ್ಯಮೇತಿ (2) ಯೇನೋತಿ ಸಂಪೂರಯತಿ || ೧ ||

ಅ || (1) (ನಾನಾ ವಿಧರಾದ ಪ್ರಜೆಗಳುಳ್ಳವನು. ವಿಚರ್ಷಣೆಯೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಚರ್ಷಣಿಭ್ಯಃ=ಪ್ರಜೆಗಳ ದೆಹಿಯಿಂದ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವನೋ, ಆದ ಕಾರಣ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ವಿಚರ್ಷಣೆಯೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಸೂರ್ಯಂ ವಿತಿ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಲೋಕ ತ್ವರಿತಃ ಶ್ರೀ ಶೇಶವನನ್ನೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸೂರ್ಯನನ್ನೂ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.) (2) ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಿದ್ದರಿಂದ ಯೇನೋತಿ ಎನ್ನುವದು ಪೂರ್ಣೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಯ್ತು. ಅಥವಾ ಮುಖವಾದವು ಎಂದು ಧಾತುವಿಗೆ ಪ್ರಾಪಣ ಎಂದು ಅರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದ ಹೊಂದಿಸುತ್ತಾನೆಂದರ್ಥವು ಪೂರ್ಣೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು. || ೯ ||

ಯ || (೪೨೦) ಹಿರಣ್ಯಹಸ್ತೋ ಅಸುರಃ ಸುಖೀಭಃ ಸುಮೃಳೀಕಃ ಸ್ವವಾ

ಯಾತ್ಸರ್ವಾರ್ಜ || ಅಪಸೇಧನ್ರಕ್ಷಸೋ ಯಾತುಧಾನಾನಸೌದ್ಧೇವಃ

ಪ್ರತಿದೋಷಂ ಗೃಣಾಣಃ

|| ೧೦ ||

ಅ || ಯಃ ದೇವಃ ಯಾವ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ರಕ್ಷಸಃ=ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು, ಯಾತುಧಾಣಾನ್=ರಾಕ್ಷಸರ ಅವಾಂತರ ಜಾತಿ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಅಪಸೇಧನ್=ನಿರಾಕರಿಸುವವನಾಗಿ, ಪ್ರತಿದೋಷಃ=ಎಲ್ಲಾ ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಯು ಉಪಕ್ರಮ ಉಪಸಂಹಾರ ರೂಪ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಗೃಣಾಣಃ=ಗಾಯತ್ರಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವವನಾಗಿ, ಅಸ್ಮಾಕ್=ಇರುತ್ತಾನೋ, ಸಃ=ಅಂತಹ, ಹಿರಣ್ಯಹಸ್ತಃ=ಹಿರಣ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಪಾತ್ರವು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳ, ಅಸುರಃ=ಮುಖ್ಯವ್ರಾಹರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಹವುಳ್ಳ ಸುನೀಭಃ=ಕೋಭವನಾದ ನೀತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಸುಮೃಳೀಕಃ=(ಮೃಡಸುಖಿನೀ) ಅಧಿಕವಾಗಿ ರಕ್ಷಿತಕ್ಕೈವನಾನ್=ತನ್ನ ಸತ್ವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಪೇಕ್ಷೆಯಿರುವ, ಸರ್ವಸೃಕಂತ್ರಸಾದ, ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಅರ್ವಾರ್ಜಃ=ನೀಚರಾದ ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾತು=ಬರಲಿ. || ೧೦ ||

ಭಾ || (1) ಶ್ವವಾನ್ ಸ ಸ್ವಕಂತ್ರಾಕ್ಷರ್ಮಾಣಾಂ ಶಾತ್ರಂ ಶುಪೂರ್ಣಾ ದಧಾನೋಽಸೌ ಸ್ವರ್ಣ
ವರ್ಣಶ್ಚ ತೇನ ಸ್ವರ್ಣಪಾಣಿಃ ಸ್ವರ್ಣಹಸ್ತಶ್ಚ ದೇವಃ || (3) ಶ್ವಫಕ್ಶ್ಯಫಕ್ ಪಾಣಿ
ಪೂರ್ವಾಂಗ ವಿತ್ತ್ಯೈ ಸ್ವರ್ಣವರ್ಣಃ ಸ್ವರ್ಣಪಾಣಿಃ ನ ಉಕ್ತಃ || (4) ಏತ್ಯೇರ್ಲಿಂಗೈ
ವೇರ್ಣೈ ಸೂರ್ಯಂ ಯತಶ್ಚ ಸೂರ್ಯಾದನ್ಯಃ ಸವಿತಾ ವಾಸುದೇವಃ || (5) ಉಕ್ತೋ
ಗಾಯತ್ರಾ ಚಾರಣೈಸ್ತತ್ರತತ್ರ ಕಪ್ತಾಸ ಪದ್ಮಾಕ್ಷ ಇತಿ ಹ್ಯದ್ವಾಖ್ಯಃ || ೧೦ ||

ಅ || (1) ತನಗೆ ತನ್ನಿಂದ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವವಾನ್ ಎಂಬುವುದು ಅಯುಕ್ತವೆಂದರೆ (ನಿತ್ಯ
ದಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಸತ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವನು ಪರವಾನ್=ಪರಕಂತ್ರನು) ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ
ತನ್ನ ಸತ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳ ಉಳ್ಳವನು ಸ್ವಕಂತ್ರನು) ತಥಾಚ ಆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವಸ್ವಕಂ
ತ್ರನಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವವಾನ್ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ (2) ಹಿರಣ್ಯಹಸ್ತ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ವಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಪೂರ್ವ
ಋಕ್ಸನ್ನಿವೃತ್ತಿ ಹಿರಣ್ಯಪಾಣಿ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ವಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (3) ರತ್ನಾದಿಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ
ಸುವರ್ಣ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ತ್ರೀಕರಿಯು ಧರಿಸುವವನಾಗಿ ಇರುತ್ತಾನೋ, (ಆ ಕಾರಣಪೂರ್ವ
ಋಕ್ಸನ್ನಿವೃತ್ತಿಗರ್ವಪಾಣಿಯೇ ಹಿರಣ್ಯಪಾಣಿಯಾಗಿಯೂ ಈ ಋಕ್ಸನ್ನಿವೃತ್ತಿ ಶ್ವರ್ಣಹಸ್ತವೇ ಹಿರಣ್ಯಹಸ್ತನಾಗಿಯೂ
ಜೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ (ಎಂದು ಒಂದು ವಾಖ್ಯಾನವು) ಹಿರಣ್ಯಹಸ್ತವಾದ ಪಾತ್ರವು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳವನು ಎಂದು
ನಿರ್ವಹಿಸುವು. ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ಸುವರ್ಣದಂತೆ ವರ್ಣವುಳ್ಳವನೋ, ಅದರಿಂದಲೂ ಸುವರ್ಣಪಾಣಿಃ ಎನಿ
ಸುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದು ವಾಖ್ಯಾನವು (3) (ಪಾಣಿ ಶಬ್ದವು ವರ್ಣವಾಚಕವು) ಅಗದಿರುವುದ
ರಿಂದ ಈ ವಾಖ್ಯಾನವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ) ಸ್ವರ್ಣದಂತೆ ವರ್ಣವುಳ್ಳ ಆ ತ್ರೀಕರಿಯು ಸ್ವರ್ಣ
ಪಾಣಿಯಾಗಿ ಜೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. (ಹಿರಣ್ಯ ವರ್ಣಪಾಣಿಃ ಅರ್ಥ=ಹಿರಣ್ಯದಂತೆ ವರ್ಣವುಳ್ಳ ಪಾಣಿಗಳುಳ್ಳವನು
ಎಂದು ನಿರ್ವಹಿಸುವು) ಆದಾಗ್ಯೂ ಪಾಣಿಗಳಿಗೆ ವಾತ್ರವೇ ಹಿರಣ್ಯವರ್ಣವು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಸಮಸ್ತ ಅವಯವಗಳಿಗೆ
ಹಿರಣ್ಯವರ್ಣವು ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಹೇಳಿಕೂಡದು ಉಪಲಕ್ಷಣವೂ ಪಾಣಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಅವಯವಗಳಿಗೆ
ಕನ್ನಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು) ಶ್ವಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ಅವಯವಗಳೂ ಅದರಿಂದ ಪಾಣಿಯೇ ವೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳ
ಸಮಸ್ತ ಅವಯವಗಳೂ ಹಿರಣ್ಯವರ್ಣವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ, ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವರ್ಣವುಳ್ಳ ಆ ತ್ರೀಕರಿಯೇ
ಸ್ವರ್ಣಪಾಣಿಯಾಗಿ ಜೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. (ಎಂಬಂಚೆ ಎಲ್ಲಾ ಅವಯವಗಳೂ ಸುವರ್ಣವರ್ಣಗಳಾಗಿವೆ, ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ
ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಣಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದ್ದು) (ಶ್ವಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಅಂಗವು ಸುವರ್ಣ
ವರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು ಒಂದೊಂದು ಅಂಗವು ಸುವರ್ಣವರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ದೃಢವಾದಾಗ ಮತ್ತೊಂದು
ಅಂಗವನ್ನು ಸುವರ್ಣವರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿಯೇ ಸಮುದಾಯರೂಪದಿಂದ ಸುವರ್ಣ
ವರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಲಸಾಧ್ಯವು ಅಲ್ಪ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೆ ಧ್ಯಾನಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿ ಕುಲ್ಪವೆಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಡು
ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಣಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದ್ದು) (ಹಾಗಾದರೆ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿ
ಸಿದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿರೋಧಂ ಎಂದದ್ದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಪ್ರತಿದೋಷಂ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಅಸಂಧ್ಯಾಕಾಲಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ
ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ-ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನ ಮಾಡಿಕೂಡದು ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಧ್ಯಾ
ಕಾಲಃ ಪ್ರಾತುಗುದಯಾಪ್ನಿಪ್ರಸ್ಥ ದ್ವಿಮುಹೂರ್ತಕಳಃ ರಾತ್ರೌ ಪ್ರಹರ ಪರ್ಯಂತಂ ದಿವ್ಯಾಕರ್ಮಾಣಿ
ಕಾರಯೇತ್ || ಆತ್ಮಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆ ಮಾಡಿಕೂಡದು
ಎಂಬ ಛೇದವು) (ತಥಾಚ ಯಾವ ತ್ರೀಕರಿಯು ರಾಕ್ಷಸಾದಿಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾ ಅ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ
ಸ್ತುತಿಪಲ್ಲಡುವವನಾಗಿದ್ದನೋ, ಅಂಥಹ ಹಿರಣ್ಯಪಾಣಿಯಾದ ತ್ರೀಕರಿಯು ನೀಜರಾದ ನಮ್ಮನ್ನು
ಹೊಂದಲಿ. (4) (ಇತರರ ಅಗತ್ಯದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯದಿರಿಸುವವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಭಗವತ್ಪ
ರಶ್ವವನ್ನೂ ವಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯನ್ನು ಅಂದರೆ ಬೇವ

ಶಾಂಕರ ಪರಸ್ಪ್ರಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಾಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಶ್ರೇಷ್ಠಾನಿರೋಧಿಯು: ಇತ್ಯಾದಿಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಕೃತಾಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸವಿತ್ಯ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಭಿನ್ನನು ವಾಚ್ಯನು. ಭಿನ್ನನು ನಿರಾಸುರವನೇ. (ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಮುಕ್ತಿನಲ್ಲಿ) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸೂರ್ಯನೇ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಎಂದು ಸೂರ್ಯನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಗಮನವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. (ಆದ ಕಾರಣ ಕರ್ಮ ಕರ್ತೃಗಳಿಗೆ ಬೇರನ್ನೇ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಪ್ರಯತ್ನ) ಸೂರ್ಯ ಎಂಬ ದ್ವಿತೀಯಾಂಶ ಪದದಿಂದ ವಾಸುದೇವನನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) (ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ: ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಆದಾಗ್ಯೂ ವಾಸುದೇವನೆಂದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದೆಂದರೆ ಆಜ್ಞೆ ನರಹೃದಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮುಕ್ತಾಶ್ರಯಕ್ಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಸವಿತ್ಯ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ವಾಸುದೇವನೇ. (5) ಮತ್ತು ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಪಲ್ಲವವನು ಗಾಯತ್ರೀ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. (ಆದರೆ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲಗಳೂ ಪ್ರದೀಪಕಾಲವಾದುದರಿಂದ, ಪ್ರದೀಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಸಂಧ್ಯಾಂಗ ಗಾಯತ್ರೀ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯನಿಂದೇ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು.) ಗಾಯತ್ರೀ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ವಾಸುದೇವನೇ ಧ್ಯೇಯಸ್ವರೂಪ ಸವಿತ್ಯ ಮಂಡಲ ಸಂಧ್ಯಾವರ್ತೀ ಎಂಬ ಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಯನರ್ಣವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಹಿರಣ್ಯನರ್ಣವುಳ್ಳವನು ಆರಣ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಂದ ಆದ ಹಿರಣ್ಯಶಕ್ತು: ಹಿರಣ್ಯಕೇಶ: ಆಪ್ರಹಪಾತ್ಸರ್ವ ಏವ ಸುವರ್ಣ: ಯದಾ ಪಶ್ಯ: ಪಶ್ಯತೇ ರೂಪವರ್ಣಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ (ವಾಸುದೇವನೆಂದೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸೂರ್ಯನೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯ ಏವ ಆದಿತ್ಯೇ ಹಿರಣ್ಯಾಯ: ಪುರುಷ: ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಯಯನಾದ ಶ್ರೀ ವಾಸುದೇವನು ಇದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಹಿರಣ್ಯಯನಾದವನು ಶ್ರೀ ವಾಸುದೇವನಿಂದ ಭಿನ್ನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮರುಪ್ತಾದಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ—) ತಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಪ್ಪಾಸಂ ಪುಂಡರೀಕಮೇವ ಮಕ್ಷಣೇ ಎಂದು ಕಪ್ಪಾಸ ಪದಾಕ್ಷು: =ಪದ್ಧದಳಗಳಂತೆ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. (ಕಪ್ಪಾಸ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಕಂಠಿಕಾಕ್ಷಾಲ ಸಂಬಂಧಿ ಕಮಲಾಯತಲೋಚನ: ಕಪ್ಪಾಸವೆಂದರೆ ಬಾಡದಿರುವ ಪದ್ಧವು. ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. (ಮತ್ತು ಹಿರಣ್ಯ ಶಕ್ತು: ಎಂಬ ವಾಕ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ, ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲ, ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ತಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾಪಕಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ತಸ್ಮೋದಿಸಿನೋಮೇಶ್ಯಾಪುರಾತನ: ಆತನಿಗೆ ಉತ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆದಕಾರಣ ಈ ಹಿರಣ್ಯಶಕ್ತುಪು ಉತ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನು ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ ಎಂದು ಹೆಸರು ಸರ್ವಥಾ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಸ ಏಷ: ಸರ್ವೇಭ್ಯ: ಪಾಪ್ಪುಷ್ಯ: ಉದಿತ: ಆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಸಮಸ್ತ ಪಾಪಗಳಿಂದ ಉದ್ಧೇಷ್ಯಾದುದರಿಂದ (ಸರ್ವದಾ ಪಾಪರೇತ ರಹಿತನಾದುದರಿಂದ ಉತ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನು ಎಂದು ಉತ್ ಶಬ್ದವನ್ನು ನಿರ್ವಾಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸರ್ವಪಾಪರೂಪಿತ್ವರೂಪವಾದ ಉತ್ ಏವಾರ್ಥವು ಸಂಸಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಕೊಡಲಾರದು) || ೧೦ ||

ಋ || (೪೨೧) ಯ ತೇ ಹಂಥಾಃ ಸವಿತಃ ಪೂರ್ವಾಸೋರೇಣವಃ ಸುಕೃತಾ

ಅಂತರಿಕ್ಷೇ | ತೇಭಿನೋ ಅದ್ಯ ಪಥಿಭಿಃ ಸುಗೇಭೀ ರಕವ್ ಚ ನೋ

ಅಧಿ ಚ ಬ್ರೂಹಿ ದೇವ

|| ೧೧ || ೭ || ೩೪ || ೬ ||

ಅ|| ಹೇ ಸವಿತಾ ದೇವಂ ಜಗತ್ಸ್ಯಪ್ರೀತೃಣಾದ, ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ತೇ = ನಿನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಯೇ = ಯಾವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಳಾದ. ದೇವತಾನಗಳು (ಕರೀಡದಲ್ಲಿರುವ ಸುಷುಮ್ನಾದಿ ನಾಡಿಗಳು) ಪೂರ್ವಾಸಃ = ಪೂರ್ವ ಪಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುವುಗಳೋ, ಯೇ = ಯಾವವು ಅಂತರಿಕ್ಷೇ = ಅಂತರಿಕ್ಷ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅರ್ಚರಾದಿ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಿ ಸಲು ಶಕ್ಯಗಳಾದ, ಅರೇಣವಃ = ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗ, ರಜೋಗುಣಾಹಿತರಾ ಪುರುಷರ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ, ಸುಕೃತಾಃ = ನಿವೃತ್ತ ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಪ್ತಗಳಾದ ಕಂಠಾಃ = ಮಾರ್ಗಗಳೆಂದೋ, ತೇಭಿಃ = ಅಂಕಿತ ಸುಗೇಭಿಃ = (ಸುಪೂರ್ವಾತ್ ಗಮ್ಯಗತಾ, ಸಃಖೇನ ಗಚ್ಛಂತ್ಯು) ಸುಖದಿಂದ ಹೋಗಲು ಶಕ್ಯಗಳಾದ, (ಕಂಟಿ ಕಾದಿಗಳಿಂದ ವಿರಹಿತಗಳಾದ) ಪಥಿಭಿಃ = ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ (ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು) ಅದ್ವೈತಗ, ನಃ = ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷತಃ = (ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ) ರಕ್ಷಿಸು, ಅಥಿಃ = ಮತ್ತು, ನಃ = ಅಧೀನ = ನಮ್ಮನ್ನು, ಅಧಿಕರಣ್ಣಾಗಿಯೂ ಜ್ಞಾಪಿ = ಹೇಳು, (ನಿನ್ನ ವಚನ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಅಧಿಕರಣವು) || ೧೧ ||

ಭಾ || (1) ಯೇ ಪಂಥಾನೋ ದೇವಯಾನಾ ಅವಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯಾಯೇ ತೇ ರೇಣವೋ ರಾಗತೋ ನಾ| ರಜೋಹಾನಾದಥವಾ ತಾಪ್ತದಾಯಾ ರಕ್ತಾಧಿಕಾನ್ ಬ್ರೂಹಿ ಸೋಘೋ ಸಮೇಭ್ಯಃ || ೧೧ || ೭ || ೩ || ೭ ||

ಅ|| (ಎಲೋ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ) ನಿನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಳಾದ ಕರೀಡದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸುಷುಮ್ನಾದಿ ನಾಡಿಗಳು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರತಕ್ಕವುಗಳೋ, ಯಾವವು ಅರ್ಚರಾದಿಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲು ಶಕ್ಯಗಳಾದ ರಾಗವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ರಜೋ ಗುಣವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅರೇಣಾಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡ, (ರೇಣು ಶಬ್ದದಿಂದ ರಜಃ ಶಬ್ದಾರ್ಥವು ಲಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ರಾಗವು ಅಥವಾ ರಜೋಗುಣವು ಅಥವಾ ತಥಾಚ ವಿಷಯರಾಗ ರಜೋಗುಣ ರಹಿತರಾದ ಪುರುಷರ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ) ಮಾರ್ಗಗಳೆಂದೋ ಅಂಕಿತ ಮಾರ್ಗ ಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು. ನಮ್ಮನ್ನು ಅಧಿಕರಣ್ಣಾಗಿಯೂ ಹೇಳು. (ನಿನ್ನ ವಚನ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಅಧಿಕರಣವು.) ಸಮಾನಿಕರಂದಲೂ ಅಧಿಕರಣ್ಣಾಗಿ ಹೇಳು.

ವಿ|| (1) ಪೀನರಿಗಿಂತ ಅಧಿಕರೇಂದು ಸುಕರಾಂ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಧಿಕರಾದವರಿಂದ ಅಧಿಕವು ಹೊಂದ ಲಶಕ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಸಮಾನಿಕರಂದ ಅಧಿಕ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು. (2) ಹಾಗಾದರೆ ಅಧಿಕರಾದ ವರಿಂದ ಅಧಿಕ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಹೇಗೆ ಆಗಲಾರದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಸುರೂಪಕ್ಕೆ ಷಾತವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಾನಿಕರಂದಲೂ ಅಧಿಕ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಸರ್ವಥಾ ಆಗಲಾರದು, ಎಂದರೆ. ಒಬ್ಬರು ತನಗೆ ಸಮಾನಿಕರೋ, ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಸೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುವರೋ, ಅವರಿಗಿಂತ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಯಾದದ್ದು ಅಧಿಕವು ಅಥವಾ ತನಗೆ ಸಮಾನಿಕರಾದವರು ಸತ್ಕರ್ಮ ಮಾಡದೆ ದುಷ್ಕರ್ಮ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅನಂದಾದಿಹ್ರಾಸ ವನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ಅವರಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವರೂಪಾನಂದಾನುಭವದೊಪ್ಪುವ ಅಧಿಕವನ್ನು ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದಿಸಿರುವರು. (3) ಸೋಕ್ಷರ್ಮವು ಒಂದೇಒಂದುದರಿಂದ ಪಥಿಭಿಃ ಎಂಬ ಬಹುವಚನವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ. ಗರುಡಂಶಾರ್ಗ ಶೇಷಮಾರ್ಗ ಎಂದು ಭೇದವಿದೆ. ಮತ್ತು ಗರುಡ ಮಾರ್ಗ ಶೇಷ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅವಾಂತರ ಭೇದಗಳಿವೆ. ಆದರಿಂದ ಮಾರ್ಗ ಭೂತಗಳಾದ ಅರ್ಚರಾದಿ ಲೋಕಗಳಿಗೂ ಭೇದವಿದೆ. ಅದಕಾರಣ ಒಪ್ಪುವವನು ಯುಕ್ತವೇ ||೧೧||೭||೩||೭||

ಅವ|| ಪ್ರವೋ ಯಹಂ ಎಂಬುವುದನ್ನಾರಂಭಿಸಿ, ತ್ವನುಗ್ನೇ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲಿನದ್ದಾದರಿಗಿಂ ಮುಕ್ತುಗಳಿಗೆ ಇಣ್ಣುಂ ಬುಹಿಗಳು. ಅವರಿಗೆ ಶತರ್ಚಗಳು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಇದ್ದರೂ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ೧೦ ಮುಕ್ತುಗಳನ್ನು ಕಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಶತರ್ಚಗಳು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದು. ಭೇದವನ್ನು ಯಥಾ ಯೋಗ್ಯತಾಗಿ ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪ್ರವೋಯಹಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ೨೦ ಮುಕ್ತುಗಳು. ೪ ವರ್ಗಗಳು. ಪ್ರಗಾಥಾ ಭಂದಸ್ಯವು ೨೬ನೇ ಸೂಕ್ತವು.

ಮು|| (೪೨೨) ಪ್ರವೋ ಯಹಂ ಪುರೂಷಾಂ ವಿಶಾಂ ದೇವಯತೀನಾಂ|

ಅಗ್ನಿಂ ಸೂ ಕ್ತೇಭಿರ್ವಜೋಭಿರೀಮಹೇ ಯಂ ಸೀಮಿದವ,

ಈಳತೇ

|| ೧ ||

ಅ|| (ಎರೋ ಪ್ರಜೆಗಳಿರಾ ಜ್ಞಾನ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿದವರೇ), ದೇವಯತೀನಾಂ= (ದ್ವಿತೀಯಾಂತವಾದ ದೇವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇರ್ಜಾಗತಾ. ಶಕ್ತಂತಾತ್ ಪ್ರೀಯಾಂ ಜಾತ್. ಗತಿಯೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನವು ಮತ್ತು ಯಜನವು. ಕಥಾಚ) ದೇವಾನ್ ಯಂತೀತಿ ದೇವಯತ್ಯಃ) ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಜ್ಞಾನವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ದೇವತೆಗಳನ್ನದ್ದೇಶಿಸಿ ಯಾಗ ಮಾಡಿದುದರಿಂದಲೂ ದೇವಯತಿಗಳನ್ನಿಚ್ಛಿಸಿದಂ, ಪುರೂಷಾಂ=ಬಹು ಮಂದಿಗಳಾದ, ವಿಶಾಂ= ಪ್ರಜೆಗಳಾದ, ಮ-ಏನಿಗೆ, ಅನ್ಯೇ=ಇತರರಾದ, ಸಂತಃ=ಕಷ್ಟನರು, ಯಂ= ಯಾಗನು ಸೀಂ ಇತ್=ಜಿನ್ನಾಗಿರೇ, ಈಳತೇ=(ಈಡುತಾ.) ಪುನಿರುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹ, ಯತ್ಯಂ=ಯಹುಃಸೂನುಃ ಎಂದು ಆಶಸ್ಸುನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ.) ಪುತ್ರನಾದ, ಅಗ್ನಿಂ= ಅಗ್ನಿಯನ್ನೂ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ (ನಾವು) ಸೂಕ್ತೇಭಿಃ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಮುಕ್ತಗಳಾದ, ವಜೋಭಿಃ= ವಚನಗಳಿಂದ ಪ್ರತೀಮಾಹೇ= ಈರ್ಷ್ಯಾಚ್ಛಾದ್ಯಾಂ ಯಾವಾಗಲೂ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ, ಹೊಂದುತ್ತೇನೆ. ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ. || ೧ ||

ಭಾ|| (1) ಕಷ್ಟಪ್ರಧಾಪಯನ್ ವಿಷ್ಣೋರನುಗ್ರಹಮಾಪ್ನುವತ್| ಇಚ್ಛಂಶ್ಚ ಜ್ಞಾನ ವಿತತಿ ದೇವಾಂಕುತ್ಯವ ಭಕ್ತಿತಃ|| (2) ಮುಕತೇನಾಕರಿಷ್ಯಂಚ ಜಪ್ಯಸ್ಯಾಂ ತೇ ತು ಕಾಲತಃ| ಶೃಣ್ವಂತು ಸ್ತೋಮಮಿತ್ಯಂತಾ ದದಶ್ಯೇಕಾಗ್ರಮಾನಸಃ|| (3) ಬಹ್ವಾಥೇಯಶ್ಚತಃ ಪುತ್ರಂಬಹೂನಾಂ ವೋ ಹತಾಶನಂಬಹುಜ್ಞೇಯಪ್ರತೀಕೇ ವಿಷ್ಣಂ ವೇಮಹೇ ಹೇ ಪ್ರಜಾಸ್ವದಾ | ದೇವಜ್ಞಾನಾದ್ವಾ ಯಜನಾದ್ದೇವಯತ್ಯಃ (4) ಸಮೀಳತೇ|| ಯಮನ್ಯೇಚ ಜನಾಸಂತಃ || ೧ ||

ಅ|| (1) ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಹಿರಣ್ಯಸ್ತುಪರು ಕಂಡಿರುವ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ ಈಗ ಮೇಲಿನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಕಷ್ಟಪು ಸಿಗಳಾದರೂ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅನುಗ್ರಹ ವನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆ ಸತ್ಕೃತನ ವಿವರವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವವರಾಗಿಯೇ ಅಭ್ಯಯನ ಮಾಡಿಸುವವರಾ (ಅಂದರೆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮತ್ತು ಅಂತೆಯ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿಯೇ ಸಚ್ಚಿತ್ಸೂರಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿಸುವವರಾಗಿ (ಅದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಅಭ್ಯಯನ ಮಾಡಿಸುವುದು ಅಲ್ಪವೆಂದುಕ್ತ ವಾಯ್ತು) ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರಧಾನನಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಅಗ್ನಿವಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿದರು. (2) ಆ ಕಷ್ಟ ಬಿಡುಗಡೆ ವಿಕಾಗ್ರಚಿತ್ತರಾಗಿ ಗಂಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಅವಶಿಷ್ಟಗಳಾದ ಶೃಣ್ವಂತು ಸ್ತೋಮಂ ಎಂಬ ವರಮಂತ್ರ ಇತರಕ್ಕೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಜಪವ ಅವಸಾನದಲ್ಲಿ (ಜಪ ಅನ್ಯಕ್ಷೇ ಶಬ್ದೇ) ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ನೋಡಿಸಲು.

ವಿ|| (1) ಕಾಲತಃ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಕಾಲಾಂತರತ್ವವೂ, ಜಪ್ಯಸ್ಯಾಂತೇ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಅವಸ್ಥಾಂತರ ತ್ವವೂ ಉಕ್ತವಾಯ್ತು. ಇವಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅಧ್ಯಾಪಯನ್ ಎಂದದ್ದು. ಅಂತೂ ಅಭ್ಯಯನ ಮಾಡಿಸುವ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಗೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಂಡದ್ದು. ಜಪಾವಸಾನರೂಪವಾದ ಅವಸ್ಥಾಂತರದಲ್ಲಿ ಆದರೂ ಅವಶಿಷ್ಟ

ಗಣಾದ ೧೮ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರು. (2) ಅವಶಿಷ್ಟಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದದ್ದನ್ನೇ ಶೃಂಗಂಕು ಸ್ತೋಮಮಿತ್ಯಂ
ತಾಃ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ವಿವರಿಸಿದರು. ಇದು ತದ್ಗುಣ ಸಂವಿಜ್ಞಾನ ಬಹುವ್ರೀಹಿಯು. ಯಾವ ಬಹುವ್ರೀಹಿ
ಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಪದಾರ್ಥದ ಜ್ಞಾತವೂ ಇದೆಯೋ, ಅದು ತದ್ಗುಣಸಂವಿಜ್ಞಾನ. ಬಹುವ್ರೀಹಿಯು
ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಪ್ರಕೃತ, ಶೃಂಗಂಕು ಸ್ತೋಮಂ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕ, ಯಾವ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯೋ, ಅಂತಹ
ತೃಮಾಗ್ನೇ ವಸೂರಿತ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕಿನಿಂದ ಮೊದಲಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳು (3) ಈಗ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು
ಅಯುಕ್ತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.) ತೃಮಾಗ್ನೇ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಕಣ್ಣು ಪುಷ್ಪಗಳಂತೆ ದೃಷ್ಟಗಣಾ
ದವುಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಅಗ್ನೇ ಪಳೂನಾ ಪ್ರಶ್ನಾಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಗ್ನೇ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ
ಅಗ್ನೇ ವಿವಸ್ವದಾಪನಃ ಎಂಬ ಸೂಕ್ತದ ಪ್ರತೀಕವನ್ನೂ ಪಳೂನಾ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ೧೮ ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆ
ಯನ್ನೂ, ಪ್ರಶ್ನಾಃ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಪುಷ್ಪಯನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದ್ದು, ಎಂದು ಅನುಕ್ರಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು
ಪುಷ್ಪಗಳು ಕಂಡಿರುವ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿಯೇ ೧೮ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಾಃ ಕಂಡದ್ದು, ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು
ಅಯುಕ್ತವೆಂದು ಉಕ್ತವಾಯಿತು. (೫) ನಾವು ಯಾವುದು ಪುಷ್ಪಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೋ, ಅವು ಪುಸ್ತಕಂ
ಹಿತಾ, ವ್ಯಾಸೋಕ್ತ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಾನಾಸಾರವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ
ವನ್ನು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿರುತ್ತೇನೆ. ||

ಅ ವ || (1) ಪವೋ ವಿಂತರಿಃ ಕಣ್ಣೋ ಘೋರಂ ಅಗ್ನೇಯಂ ಪ್ರಾಗಾಥ ಮೂರ್ಧ್ನ ಉಷಾ
ಯೌಷ್ಠ್ಯಾ ಎಂದು ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯು. ಪ್ರವೋನುತ್ಯಂ ಎಂಬ ಸೂಕ್ತವು ೨೦ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಈ ಸೂಕ್ತ
ವನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ಘೋರ ಪುಕ್ತಾದ ಕಣ್ಣು ಪುಷ್ಪಗಳು, ಅಗ್ನಿಯು ದೇವತೆಯು ಪ್ರಾಗಾಥಾ ಭಂದಸ್ತವು. ಉರ್ಧ್ವ
ಉಷಾಃ ಉತಯೋ, (೪೩೪) ಉರ್ಧ್ವಾನಃ ಪ್ರಾತ್ಯಂತಕಃ (೪೩೫) ಎಂಬ ೨ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಯೂದ
ದೇವತಾಕಗಳು, ಎಂದು ಕೆಲವರು ಅಂದರೆ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಯೂದ ವಿಷಯಕ
ಶ್ರುತಿ ಲಿಂಗಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿರೋಧವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ
ಇದು ಅಯುಕ್ತವು. (2) ಪ್ರಾಗಾಥ್ಯಂತೇ ಕಂಮೇಲ್ಯ-ತೇ ಭುವಾಂಸಿ ಯಸ್ವಿನ್ ಸೂರ್ಯ ತಪ್ರಗಾಥಂ. ಯಾವ
ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಭಂದಸ್ತಗಳು ಸಂವಿಲಿಂಗವಾಗುತ್ತವೋ ಅದು ಪ್ರಾಗಾಥವು. ಪ್ರಾಗಾಥಗಳು ಅನೇಕ ವಿಧಗಳು.
ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಬಾರ್ಹತ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪ್ರಾಗಾಥ ಭಂದಸ್ತ ಪುಸ್ತಕಗಳು, ಬೃಹತೀ ಸತೋಬ್ರ
ಹತಗಳು ಬಾರ್ಹತ ಪ್ರಾಗಾಥವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಯಾವ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಬೃಹತೀ ಭಂದಸ್ತ ಪುಸ್ತಕಗಳೂ ಪಪ್ರ, ವಿಕೀಷ
ಸತೋ ಬ್ರಹತೀ ಭಂದಸ್ತ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಇವೆಯೋ ಅಂತಹ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಸಮೂಹವು ಬಾರ್ಹತ ಪ್ರಾಗಾಥವೆನಿಸು
ತ್ತದೆ. (3) ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಪ್ರಥಮ ತೃತೀಯಾದಿವಿವರಣೆ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಬೃಹತೀ ಭಂದಸ್ತಗಳು.
ಆದಿಶೋಷ್ವಾಕ್ರೋವಾದೌ ತೃತೀಯೋ ದ್ವಾದಶಾಕ್ಷರಃ ಚತುರ್ಥೋಽಷ್ಟಾಕ್ಷರಶ್ಚೇತಿ ಬೃಹತೀ ಖಲು ವೈಭ
ವೇತ್ || ೧. ೨ ನೇ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ೮ ಅಕ್ಷರಗಳು. ೩ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ೧೨ ಅಕ್ಷರಗಳು. ೪ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ೮ ಅಕ್ಷರಗಳು.
ಅಂಕಹಾನು ಬೃಹತೀ ಎನಿಸುತ್ತದೆ (೨) ೪ ಮೊದಲಾದವು ಪುಸ್ತಕಗಳು. ಪ್ರಾಯಃ ಸತೋಬ್ರಹತೀ ಭಂದಸ್ತ
ಗಳು. ಯಾವ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ೧೧ನೇ ೩ನೇ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ೧೨ ಅಕ್ಷರಗಳು ಇವೆಯೋ, ೨ನೇ ೪ನೇ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ೮ ಅಕ್ಷರಗಳು
ಇವೆಯೋ ಅದು ಸತೋ ಸತೋ ಬ್ರಹತೀ ಎನಿಸುತ್ತದೆ ಬೃಹತೀ ಎಂದರೆ ಪಪ್ರ, ವಿಕೀಷ ಭಂದಸ್ತ. ಪಪ್ರ ಭಂದಸ್ತನ
ದೇವತೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಯಾಗಿದೆ. (5) ಬೃಹತೀ ಭಂದಸ್ತಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಃ ಬ್ರಹ್ಮಾಣೀ ಭಾರತೀ. ಗರುಡ ಶಾರಾ ಎಂದು
ಎದುಮುಂದಿ ದೇವತೆಗಳು.

ಅ || (3) ಶ್ರೀಹರಿಯ ಜ್ಞಾನವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಿ ಯಾಗ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ
ದೇವಯತ್ಯಃ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ, (ಆದರೆ ಜ್ಞಾನ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿದ) ಎಂಬೀ ಪ್ರಕರಣದ ದೇವಾನ್
ಯಂತೀಶ ದೇವಯತ್ಯಃ, ಇಹ ಗತೌ, ಗತೀಂದರೆ ಜ್ಞಾನವು, ಅಥವಾ ಯಜ್ಞವು ಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷ ರೂಪ

ವಾದ ಗತಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಯಜನವು ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಲಕ್ಷಣಯಾ ಇಹಾ ಧಾತುನಿಂದ ವಾಚ್ಯವಾದ ಗತಿಶ್ಚವಿದೆ.) ಬಹು ಮಂದಿ ಪ್ರಜೆಗಳಾದ ಏಕಮಗ, ಬಹು ಮಂದಿ ಅಧಾನ್ಯಾಃ ಕರ್ಮವಾದಿ ಅದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಸಿದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪುತ್ರನೆನಿಸಿದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, ಬಹು ಮಂದಿ ವಿಷ್ಣು ವಿಷಯಕ ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಇತರರ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತೀಕರಿಸಿದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪುತ್ರನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸದಾ ಹೊಂದುತ್ತೇನೆ. ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ (ಹೀಗೆ ಅಗ್ನಿಗೆ ಪುತ್ರತ್ವ ಘಟಕವಾದ ಅಧಾನ್ಯಾಃ ಪ್ರಯೋಜನ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪುತ್ರತ್ವ ಘಟಕವಾದ ಜ್ಞಾನಾಃ ಪ್ರಯೋಜನಗಳಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೇ ದೇವ ಯತೀ ಶಬ್ದವನ್ನು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದರು.) (ತಥಾಚ ಣಾವು ಸದಾ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ.) (೫) (ಎಂತಹವನೆಂದರೆ) ಇತರರಾದ ಸಜ್ಜನರು ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೂ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೂ ಸರ್ವದಾ ಚಿನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೋ.

|| ೧ ||

ಯ || (೪೨೨) ಜನಾಸೋ ಅಗ್ನಿಂ ದಧಿರೇ ಸಹೋವೃಧಂ ಹವಿಷ್ಕಂ ತೋ ವಿಧೇಮು ತೇ | ಸ ತ್ವಂ ನೋ ಅದ್ಯ ಸುಮನಾ ಇಹಾವಿತಾ ಭವಾ ವಾಚೇಷು ಸಂತ್ಯ || ೨ ||

ಅ || (ಯಂ ಯಾವ) ಸಹೋವೃಧಃ=(ವೃಧಃ ಕರ್ಥನೇ) ವಾಯುವಿನಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ (ಶೂಷಂ ಸಹಃ ಎಂದು ಸಹ ಶಬ್ದವು ಬಲ ಸಾಮಗ್ರ್ಯಲ್ಲಿ ಕರೀವಾಗಿದೆ. ವಾಯುದೇವರು ಸಮಸ್ತ ಬಲಶಾಸ್ತ್ರ ಫಿಯಾಮಕರು. ಅದುದರಿಂದ ವಾಯುದೇವರು ಸಹಃವನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅಗ್ನಿಯು ವ್ಯವಹಾರಿಗಳಂ ಹುಟ್ಟಾದ ವಾಯುವಿನಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.) ಅಗ್ನಿಂ=ಅಗ್ನಿಯನ್ನು (ವಿಷ್ಣು ಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ) ಸಹೋ ವೃಧಃ=ವಾಯು ದೇವರಿಗೆ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡುವ. (ಸಹಸಂ ವರ್ಧಯತೀತಿ ಸಹೋವೃಧಃ. ಅಥವಾ ಸಹಃ ವರ್ಧಯತೀತಿ ಸಹೋವೃತ್, ತಂ ಅಗ್ನಿಂ=ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯನಾದ ಏನನ್ನು, ಜನಾಸಃ=ಸಜ್ಜನರು, ದಧಿರೇ= ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಸುವಾದರೂ) ತಸ್ಯ ತೇ=ಕಂತಹ ಏನಿಗೆ, ಹವಿಷ್ಕಂ=ಹವಿಸ್ಸು ಬೊದಲಾದುದನ್ನು ಕೊಡುವನ ರಾಗಿ, ವಿಧೇಮಃ=ಕುರಿತರಣಾದಿ ಲೂಪವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಸಂತ್ಯ=(ಸಮ್ ಪೂರ್ವಕಾತ್, ತನು ವಿಸ್ತಾರೇ ಕರಣೀಚ) ಚಿನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದವನೇ, ಸಃ ಸುಮನಾ=ತ್ವಂ(ಹೀಗೆ ನಮ್ಮಿಂದ ಪೂಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಬಲ ಮಹತ್ವಕ್ಕಾಗಿ, ಏನು, ಇಹ=ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಅದ್ಯ=ಈಗ, ವಾಚೇಷು=ಅನ್ನಗಳ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ, ಏ= ನಮಗೆ, ಅವಿತಾ=(ಅವ ರಕ್ಷಣೆ) ರಕ್ಷಣೆ, ಭವ ಅಗ್ನು.

|| ೨ ||

ಭಾ || (1) ಸಹಸಾ ವಾಯುನೈಧಿಕಂ | ಧಾರಯಂತಿ ಜನಾಸ್ತಸ್ಯ ಕರ್ಮಾ ಕುರ್ವೋ ವಯಂ ಚ ತೇ | ಸಂತ್ಯಃ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವತೋ ವಿಪ್ಲವಾರ್ಯೋರಮಿ ವಿದ್ವದ್ಧಿ ಕೃತ್ || ೨ ||

ಅ || (1) (ಪೂರ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಸಹಸಾ=ವಾಯುದೇವರಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ : ನ್ನು ಹೊಂದಿದ ನನ್ನನ್ನು ಇತರು ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ನನ್ನ ಸೇವ ದಿ ಲೂಪವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ನಾವು ಮಾಡು ತ್ತೇವ. (2) ಉತ್ತರಾರ್ಥದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸಂತ್ಯ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಚಿನ್ನಾಗಿ ಸರ್ವಸ್ವ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಸಂತ್ಯಃ ವನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ವಿಷ್ಣುವು ಮುಖ್ಯವ್ರಾಣಿಗೂ ವಿಶೇಷಃ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡುವನು. (ಧಾರಯತಾದ ಅಗ್ನಿಯೂ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುನೂ ವ್ಯಾಪ್ತ ನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುವುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ.)

|| ೨ ||

ಯು || (೪೨೪) ಹೃತ್ವಾ ದೂತಂ ವೃಣೇನುಜೇ ಹೋತಾರಂ ವಿಶ್ವವೇದಸು |

ಮಹಸ್ತೇ ಸತೋ ವಿಚರಂತು ಚರ್ಯೋ ದಿವಿ ಸ್ಪೃಶಂತಿ ಭಾನವಃ || ೩ ||

ಅ || (ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ ಸಾವು) ದೂತಃ=ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದುದನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅವರು
ಬೃಹಃ ದೂತನೆನಿಸಿದ, ಹೋತಾರಃ=ಅಂದ್ರಿಯಾಬ್ಧಿ ಅಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸದಯರೂಪ ಇಂದ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಹೋಮ
ಸುವ (ಹುದಾಸಾದನಯಃ) (ಅಂದರೆ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಭೋಗವನ್ನು ಕೊಡುವ ವಿಶ್ವವೇದಸಃ=ವಿಶ್ವಂ
ಪೇತ್ತೀತಿ ವಿಶ್ವದೇವಾಃ) ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ, ತ್ವಾ=ನಿನ್ನನ್ನು, ವೃಣೇನುಜೇ=ಕಂಗೀಲಿಸುತ್ತೇವೆ (ಯಸ್ಯ=
ಯಾವ) ಮಹಃ=ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಸಂಸರ್ವಜ್ಞನಾದ, ತೇ ನಿನ್ಮ, ಚರ್ಯಃ=(ಚರ್ಯ ಪೂಜಾರ್ಯಂ) ಜ್ಞಾರ
ಗಳು, ವಿಚರಂತಃ=ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸರ್ವತ್ರ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೇ, ಭಾನವಶ್ವ=ರಶ್ಮಿಗಳು (ಪ್ರಕಾಶಗಳು) ದಿವಿ
ಸ್ಪರ್ಗಲೀಕವನ್ನು ಸ್ಪೃಶಂತಃ=ಮುಟ್ಟುತ್ತವೇ, (ಕಂಠಕ ನಿನ್ನನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ.) || ೩ ||

ಯು || (೪೨೫) ದೇವಾಸಸ್ತಾ ವರುಣೋ ಮಿತ್ರೋ ಅರ್ಯಮಾ ಸಂ ದೂತಂ

ಪ್ರತ್ನಮಿಂಧತೇ | ವಿಶ್ವಂ ಸೋ ಅಗ್ನೇ ಜಯತಿ ತ್ವಯಾ ಧನಂ

ಯಸ್ತೇ ದದಾತ ಮರ್ತ್ಯಃ || ೪ ||

ಅ || ಅಗ್ನೇ=ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ವರುಣಃ=ವರುಣನು ಮಿತ್ರಃ=ವಿತ್ರಾಬ್ಯಸೂರ್ಯನು, ಅರ್ಯಮಾ=ಅರ್ಯ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯಿಕೆಯನ್ನು, ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ, ದೇವಾಃ=ದೇವತೆಗಳು, ದೂತಃ=ದೂತನೆನಿಸಿದ, ಪ್ರತ್ನಂ=
ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ, ಅಥವಾ ಪುರಾತನನಾದ ತ್ವಾ=ನಿನ್ನನ್ನು ಸಮಾಹತಃ=ಪ್ರಕಾಶಗಳಿಸುತ್ತಾರೆ
ಯಃ=ಮರ್ತ್ಯಃ=ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನು, ತೇ=ನಿನ್ನಾಗಿ, ದದಾತಃ=(ದಾತೃದಾನೇ (ಹವಿಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವನ್ನು)
ಕೊಡುತ್ತಾನೋ, ಸಂಘತಃ, ತ್ವಯಾ=ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ನಿನ್ನ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ (ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹ
ದಿಂದ) ವಿಶ್ವಂ=ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ, ಧನಃ= ಅಗ್ನಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಬಾಹ್ಯಧನವನ್ನೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಸಾ
ದದಿಂದ ಜ್ಞಾನಾಬ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಜಯಃ= ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. || ೪ ||

ಭಾ || ಪ್ರತೇತಃ ಪುರಾತನತ್ವಾದ್ವಾ ಪ್ರತ್ನಃ || ೪ ||

ಅ || (ಪ್ರತ್ನ ಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) (ಪ್ರಪೂರ್ವಕಾರ್ತವನ್ನು ವಿಸ್ತರೇ ಕರಣೇತ್) ಚೆನ್ನಾಗಿ
ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಥವಾ (ಪ್ರತ್ನಂ ಪ್ರದಿವಃ ಎಂದು ಪುರಾತನ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪಾಠವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ)
ಇಹು ಪುರಾತನನು ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ನಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೪ ||

ಯು || (೪೨೬) ಮಂದ್ರೋ ಹೋತಾ ಗೃಹಪತಿರಗ್ನೇ ದೂತೋ ವಿಶಾಂತಸಿ |

ತೇ ವಿಶ್ವಾ ಸಂಗತಾನಿ ಪ್ರಕಾ ಧ್ರುವಾ ಯಾನಿ ದೇವಾ ಅಕೃಣ್ಣತ

|| ೫ || ೮ ||

ಅ|| ಅಗ್ನಿ=ವಿಶೇಷ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಮಂದ್ರಃ=(ಮಂದೀಹರ್ಷೇ) (ಮಂದಂತೇ ಅನೇನ ದೇವಾಃ) (ಅಲಾಘ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ನುಗುಣಗಮಾದಿಂದ, ಮಹಾಕಾರ್ತಯಾರ್ಥವಾದ ರತ್ನತ್ರಯದಿಂದ ಮಹತ್ತ್ವವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.)
ಮಹಾಮುಖವುಳ್ಳ, ನೀತು ವಿಶಾಂ=ಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಹೋತಾಂ=ಹೋತನಿಗೆ ನಿಯಮಾಳನಾಗಿ ವಿಶೇಷಣ ಹೋತವು
ವಿನಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಧಾನವಿದ್ದುದರಿಂದ ಹೋತವು ಎಂಬೆನಿಸಿಕೊಂಡನು, ಗೃಹಪತಿಃ=ಯಜಮಾನನು ದೂತಃ=ಕೂತ
ನೆನಿಸಿಕೊಂಡನು, ಅಸಿ=ಅಗ್ನಿಹುತ, ಮಹತ್ವ ದೇವಾಃ=ದೇವತೆಗಳು, ಯಾಃ=ಯಾವ, ಧೃವಃ=ನಿರ್ಮಲತ್ವ
ಗಲಾದ ವ್ರತಾಂ=ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಲ್ಪತಃ=ಮಾಡಿದರೋ, (ತಾಃ=ಅಂತಃ), ವ್ಯಾಃ=ಕರ್ಮಕರ್ಮಗಳೂ
ಪ್ರೇ=ನಿನ್ನಲ್ಲಿ, ಸಂಗತಾಃ=ಸಂಬಂಧಗಳೇ ಆಗಿವೆ. (ನಿನ್ನ ವಿಷಯಗಳೇ ಆಗಿವೆ). || ೫ ||

ಭಾ|| ಮಂದ್ರೋ ಮಹಾಮುಖಃ

|| ೫ ||

ಅ|| (ಮಂದ್ರ ಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.)

ಅ|| ಮಹಾಸ್ತುತಃ ಯಸ್ಮಿನ್ ವಿಷಯೇ ಸಃ ಮಹಾಮುಖಃ=ಯಾರ ಉಪ್ಪಿತ ಮಹತ್ವದ ಯಜ್ಞವು
ಆಗುತ್ತದೋ ಆತನು ಮಹಾಮುಖನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಧಿಕೇ ಅಧಿಕಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಮಂದ್ರ ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ
ನಕಾರವಿರುವ ಮಹತ್ವವು ಅಥವಾ ಭೂಮಾನಿದಾ ಪ್ರಕಾಶನಾದಾ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅತಿಶಯಾನರೂಪ
ವಾದ ಮಹತ್ವದಲ್ಲಿ ಮಂದ್ರ ಎಂಬಲ್ಲಿ ರತ್ನತ್ರಯವು. || ೫ || ೬ ||

ಖಃ|| (೪೨೭) ತ್ವೇ ಇದಗ್ನೇ ಸುಭಗೇ ಯವಿಷ್ಯ ವಿಶ್ವಮಾ ಹೂಯತೇ ಹವಿಃ|

ಸ ತ್ವಂ ನೋ ಅದ್ಯ ಸುಮವಾ ಉತಃಪರಂ ಯಕ್ಷಿ ದೇವಾನ್

ಸುವಿಯಾರ್

|| ೬ ||

ಅ|| ಯವಿಷ್ಯಃ=(ಯಾವಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಯವಿಷ್ಯೋ ಹರಿತುಗಳೇ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣ
ದಿಂದ ಅನುಮಾನದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಮಾಳನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಯವಿಷ್ಯ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ
(ದೃಸ್ಯದ್ ಅಗ್ನಿಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) (ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯಪೇಕ್ಷಿತಾ ವಿಶ್ವಂ ಯವಿಷ್ಯ ಕದಾ ಏವ ಯತಃ| ಅಗ್ನಿಯಾವಿಷ್ಯ
ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವ) ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ಏಕತ್ವವಾದುದರಿಂದ ಯವಿಷ್ಯ ಎನಿಸಿ
ಕೊಂಡ, ಅಗ್ನಿ=ವಿಶೇಷ ಅಗ್ನಿಯೇ, ವಿಶ್ವಂ ಹವಿಃ=ಕರ್ಮ ಹವಿಸ್ಸು, ಸುಭಗೇ=ಮಹತ್ವಯುಕ್ತವುಳ್ಳ, ತ್ವೇ
ಇತಃ=ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯೇ, ಆ=ಹೀಗಾಗಿ ಹೂಯತೇ=(ನಮ್ಮಿಂದ) ಹೋರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಸಃ=ಹೀಗೆ ನಮ್ಮಿಂದ
ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಹವಿಸ್ಸುಳ್ಳ ಸುಮವಾಃ=ಪ್ರಕೃತ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ತ್ವಂ=ನೀನು, ಅದ್ಯ=ಈಗ, ನಃ=ನಮಗಾಗಿ ಸುವೀ
ರ್ಯಾಃ=ಒಳ್ಳೇ ವೀರ್ಯವುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ದೇವಾನ್=ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಯಜ್ಞಃ=(ಯಜ್ಞದೇವಪೂಜಾಕರಣ
ದ ನೇಷಃ) ಯಾಗ ಮಾಡುತ್ತಿ. ಅಪರಂಉತಃ=ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಯಜಃ=ಯಾಗ ಮಾಡು.

ವಿ|| ಒಬ್ಬನೇ ಅನೇಕ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಏಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಯಜಮಾನನು ಕೊಟ್ಟ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು
ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂಬುದು ಯಾವುದೆಂದೋ ಅದೇ ವೇದಸುವೀರ್ಯಕಾರ್ಯವು || ೯ ||

ಭಾ|| ದೇವಾನ್ ಸುವೀರ್ಯಾದ್ಯಜಸಿ

|| ೬ ||

ಅ|| ೬೪|| ವೀರ್ಯವೈವಣ್ಯವಾದುದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಯಾಗಮಾಡುತ್ತಿ. (ಒಬ್ಬ ಅಗ್ನಿಯೇ ಅನೇಕ ಯಜಮಾನರು ಕೊಡತಕ್ಕ ಹದಿಪ್ಪನ್ನು ಅನೇಕ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುವುದೇ ಸುವೀರ್ಯಕಾರ್ಯವು. || ೯ ||

ಯ|| (೪೨೮) ತಂ ಘೇಮಿತ್ವಾ ನಮಸ್ತಿನ ಉಪ ಸ್ವರಾಜಮಾಸತೇ| ಹೋತೃ
ಭಿರಗ್ನಿಂ ಮನುಷ್ಯಃ ಸಮಿಂಧತೇ ತಿತಿರ್ವಾಂಸೋ ಅತಿಸ್ಪಿಧಃ || ೭ ||

ಅ || (ಅಗ್ನಿಯೇ) (ಯೇ= ಯಾವ) ಮನುಷ್ಯಃ= (ಮನುಷ್ಯನೇ) ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಸಜ್ಜನರಾದ ಮನುಷ್ಯರು, ಸ್ವರಾಜಃ= ತಮಗೆ ರಾಜಪಾದ, ತಂ= ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ, ಅಗ್ನಿಂ= ಅಗ್ನಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ, (ತ್ವಾಂ ಈ= ಏನನ್ನೇ), ಅತ್ವಾಂ=ನಿರ್ವಿಕಾರವಾಗಿ, ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ನಮಸ್ತುತಃ= ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವವರಾಗಿ, ಉಪ ಆಸತೇ= ಹೊಂದುತ್ತಾರೋ. (ಹೊಂದಿಯೂ) ಹೋತೃ ಭಿಃ= (ಹೋತೃ ತಂತು ಸಂತಾನೇ) ಆಹ್ವಾನ ರೂಪಗಳಾದ ಮಕ್ಕಳಿಂದ, ಸಮಿಂಧತೇ= ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೋ, (ಅಂತಹವರಾದರೂ) ಸ್ಪಿಧಃ= ಬಂಧನದಿಶೆಯಿಂದ, ಅತಿ= ಅತಿಶಯವಾಗಿ, ತಿತಿರ್ವಾಂಸಃ= (ತ್ವ ಪ್ಲವನ ತರಣಯೋಃ) ಸಂಸಾರದಿಂದ ದಾಟುವವರಾದರು. (ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದರು) ಘ= ಏಕೈಕವು (ರೀತ್ಯಂತರದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಯಾವ ಸಜ್ಜನರು ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಏಕೈಕವು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹವರು ಸ್ವರಾಜಃ= ಕನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು (ಉತ್ತಮ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವನ್ನು) ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಹೊಂದಿ ಸತ್ಯಹವಳಿಂದ, ಸಮಿಂಧತೇ= ಅದು ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಆಗುತ್ತಾರೆ. ಆ ಮೇಲೆ ಏನು ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ, ಸ್ಪಿಧಃ ಅತಿ ತಿತಿರ್ವಾಂಸಃ ಹಿ= ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ದುಃಖಗಳನ್ನು ದಾಟುತ್ತಾರೆ. (ಅಂದರೆ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಘ= ಏಕೈಕವು. || ೭ ||

ಭಾ || (೧) ತಂ ಹಿ ತ್ವಾಮೇವ ಸರ್ವದಾ | ಉಪಾಸತೇ ನಮಸ್ಕೃತಃ ಸಂಕಸ್ತೀರ್ಣಾಸ್ತು ಸಂಸ್ಪೃತೇಃ | (೨) ಸ್ಪಿಧೋ ಹೃತಿ ತಿತಿರ್ವಾಂಸಸ್ತೀರ್ಣಾದುಪಾ ಇಪೈವ ವಾ| ತ್ವಷ್ಟು ಸಾದೇನ ವಿದ್ವಾಂಸಃ ಪ್ರಾಪ್ತೌ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಮುತ್ತಮಂ || ೭ ||

ಅ || (೧) ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ ಯಾವ ಸಜ್ಜನರು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಏನನ್ನೇ ಸರ್ವದಾ ನಮಸ್ಕರಿಸುವವರಾಗಿ ಹೊಂದುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹವರು ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. (೨) ಯಾವ ಸಜ್ಜನರು ಏನನ್ನೇ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹವರು ಉತ್ತಮ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಆಗುತ್ತಾರೆ. ಆ ಮೇಲೆ ಏನು ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸ್ಪಿಧಃ ಅತಿ ತಿತಿರ್ವಾಂಸಃ ಹಿ= ಅಂದರೆ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ದುಃಖವನ್ನು ದಾಟುವವರು ಆಗುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಏಕೈಕವು || ೭ ||

ಯ|| (೪೨೯) ಘ್ನಂತೋ ವೃತ್ರಮತರನ್ನೋದಸೀ ಅಪ ಉರು ಪ್ರಯಾಯ
ಚಕ್ರರೇ | ಭುವತ್ಕಷ್ಟೇ ವೃಷಾ ದ್ಯುಮ್ಯಾಹುತಃ ಕ್ರಂದದಶ್ಚೋ ಗವಿ

ಸಿಷು || ೮ ||

ಅ || (ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ ಯಾವ ಉತ್ತಮ ಪುರುಷರು) ಅಪಃ=ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಮನಶ್ಚು=ಬೋಧ ಲಾಭವುಗಳನ್ನೂ, (ಅಂದರೆ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ವಾಗಾದಿ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಇವುಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕಂಠ ಹರೀಮಂಗದಿರ ಮಾರ್ಜನಾದಿಷು ಶ್ರುತಿಂ ಚ ಕಾರಾಜ್ಯುತ ಸತ್ಕಥೋ ವಃ || ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರಕಾರ ಸಮಸ್ತೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಧಗವದ್ವಿಷಯಕ ಗಳನ್ನಾಗಿಯೇ ಮಾಡಿದರು.) ಉದ್ವೇಷಯಾಃ=ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಶೀನೇ ಆಶ್ರಯವು ಎನ್ನುವುದ ಕ್ಯಾಗಿ (ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲದರೇ ಪ್ರೀತಿವಾಸಗತೋಃ) ಚಿತ್ರೇ=ಮಾಡಿರುವರೋ ಅಂಶವರು ವ್ಯಕ್ತಃ=ಅಜ್ಞಾನಾಖ್ಯ ಕನುಸ್ಸನ್ನು, ಅಥವಾ ಕಮಸ್ಸನ್ನು, ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು, ಪುಂಃ=ನಾಶ ಮಾಡುವವ ರಾಗಿ, ರೋದಸಿ=ದ್ವಾಪಾ ಪ್ರಧಿಮಿಗನ್ನು, ಅಕ್ಷರಕೃ ಜನರನ್ನು ಅಕ್ಷರತ್=ಅತಿಕ್ರಮಿಸುವರು (ಅವ ರಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮರಾಗುವರು.) ಸಃ=ಹೀಗೆ ಕನ್ನನ್ನು ಯಾರು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅವರನ್ನು ಸರ್ವಂ ಗೀತಲೂ ಉತ್ತಮರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ, ವ್ಯಷಃ=ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ದ್ಯುಧಿಷ್ಠ=ದ್ಯುರದಿ(ಪ್ರ) ಮಹಾ ಪ್ರಕಾರ ಪುಕ್ಕು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು, ಕ್ರಂದಬ್ದಃ=ಅಕ್ರಂದ ಶಬ್ದ ಸಾತ್ವಿಕ ಶಬ್ದಾರ್ಥಕಃ) ಶಬ್ದ ಮಾಡತಕ್ಕ ಅಶ್ವ ಸ್ವರೂಪನೇ, (ಅಂದರೆ ಸರ್ವದಾ ವೇದಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚಾರಣ ಮಾಡತಕ್ಕ ಹಯಗ್ರೀವ ರೂಪನಾಗಿಯೇ) ಗವಿ ಪ್ತಿಷು=(ಗೋಸ್ವರ್ಗ ಹ ವ್ಯವೇಶ್ಯ ಎಂಬ ಒಕ್ಕು ಲೋಕದಿಂದ ಜ್ಞಾನವೂ ಪ್ರಕಾರ ರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ. ಇವು ಇಷ್ಟಾಯಾಂ. ಇಪ್ಪಿ ಶಬ್ದವು ಅನೈಷಃ(ರ್ಥಕವು) ಕಲ್ಪಾ ಯಃಷಿಯಾದ ನನ್ನಿಂದ ಜ್ಞಾನದ ಅಥವಾ ವೇದ ವಚನಗಳ (ಇಪ್ಪಿಷು) ಅನೈಷಃಗಳು (ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳು) ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿವೆ, ಕಲ್ಪೇ=ಕಲ್ಪಾ ಯಃಷಿಯಾದ ನನ್ನಲ್ಲಿ, ಅಹುತಃ=ಅಜ್ಞ ಪೂರ್ವಕಾಃ ದು ಧಾ ಇ ಧಾರಣ ಪೋಷಣಯೋಃ ಕ್ತ ಪ್ರತ್ಯಮವು. ದಧಾ ತೇಹಿಃ ಅ ಹಿತನು, (ಇದ್ದವನು) ಭಾವತ್=ಅದನು. (ಅಂದರೆ ಕಲ್ಪಾ ಯಃಷಿಯು ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ದುದರಿಂದ ಹಯಗ್ರೀವ ದೇವರು ಕಲ್ಪಾ ಯಃಷಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇದ್ದಾರೆ.

ಭಾ || (1) ಕಮೋ ಪುಂಕೋಟಕಂಠೋಕ್ತಾಃ ಕರ್ಮಾಣಿ ಚೋತ್ತಮಾಃ | ಉರು ಭ್ರಹ್ಮ ಕ್ಷಿತಿಶ್ಚೇನ ಚಕ್ರಾಶ್ರಮೈವ ಸಂಸ್ಥಿತೇ | (2) ವೃಷಾ ಸ ಭಗವಾಽಪ್ಪಿಪ್ಲವಃ ಮುನೌ ಕಶ್ಚೇಽ ಭವಸ್ಥಿತಃ | ಕ್ರಂದದಶ್ಚಸ್ವರೂಪಶ್ಚ ಜ್ಞಾನಸ್ಯಾಪ್ತೇಷಣೇ ಕೃತೇ | (3) ತತಃ ಕಲ್ಪಾಽಪ್ಪಿಪ್ಲವಃ ಸರಂಕಿತಃ ಪಾದಾ ನುಗಾ ಗಿರಃ || (4) ದ್ಯುತಿಮುಕ್ತಾಶ್ಚತು ದ್ಯುಮಿಷ್ಠಾ || ಅ ||

ಅ || (ಯಾವ ಉತ್ತಮ ಪುರುಷರು ಅಪಃ=ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಗಳನ್ನೂ, ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ, ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂದರೆ ಅಂಶವು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಯೇ ಇರುವುದರಿಂದ (ಅಂದರೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವವುಗಳನ್ನಾಗಿ) ಮಾಡಿದರೋ. ಅಂಶವರು ಅಜ್ಞಾನಾ ಖ್ಯ ಅಂಧಕಾರವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವವರಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಇವರನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿದರು. (ಅವ ರಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮರಾದರು.) (2) ಹೀಗೆ ಕನ್ನನ್ನು ಆರಾಧನೆ ಮಾಡುವವರನ್ನು ಉತ್ತಮರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಸರ್ವ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಒಡ್ಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಕಲ್ಪಾ ಯಃಷಿಯಿಂದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿವೆ ಸರ್ವದಾ ವೇದಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚಾರಣ ಮಾಡತಕ್ಕ ಹಯಗ್ರೀವ ರೂಪದಿಂದ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಕಲ್ಪಾ ಯಃಷಿಯಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿದ್ದನು. (3) ಕಲ್ಪಾ ಯಃಷಿ ಪ್ರಯೋಜನವು ಸಿದ್ಧವಾಯ್ತು ಎಂದು ಧಾನ್ಯಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಶ್ರೀ ಹಯಗ್ರೀವ ದೇವರ ಸನ್ನಿಧಾನವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕಲ್ಪಾ ಯಃಷಿಯಿಂದ ಶುಭಗಳಾದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೆ ಅಭ್ಯಸ್ತನಾದ ವೇದಗಳ ಅತ್ಯಂತ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿವೆ ಮಾತನಾಡು ಹೊರಹಿಡಿದವೆ. (4) (ದ್ಯುರದಿ(ಪ್ರ) ಪ್ರಕಾರವಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಶ್ರೀ ಹಯರು ದ್ಯುಮಿಷ್ಠ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ವಿ || (1) ಕಷ್ಟಮುಷಿಯಿಂದ ಹೊರಟ ವಚನಗಳು ಪೇದಗಳಾದುದರಿಂದ ಪೇದಾನುಗಾಃ ಎಂದದ್ದು ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ ತನಗೇನೆ ಶೋಧದ ವೇದವನ್ನು ಇಂತಹವನು ಮಾಡಿದ್ದೆಂದು ಕರ್ತೃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಇಲ್ಲ ದಿರುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳಿಂದ ಅಭ್ಯಸ್ತವಾದ ವೇದದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಸಾದೃಶ್ಯವಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಸ್ತಗಳಾದ ಇತರ ಪೇದಗಳ ಅತ್ಯಂತ ಸಾದೃಶ್ಯವುಳ್ಳವರು. ಜನ್ಮಾಂತರೇ ಶ್ರುತಾ ಸ್ತಾಸ್ಮಿ ವಾಸುದೇವಪ್ರಸಾದಃ | ಮುನೀಶಾಂ ಪ್ರತಿಭಾಸ್ಯಂತಿ ಭಾಗೇನೈವ ಸ ಸರ್ವಶಃ | ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ವೇದವನ್ನೇ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಎಂಬ ಅನುಭವದಿಂದಲೂ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ವೇದಗಳಿಗೆ ಏಕೈಕ ಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಹಿಂದೆ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದ ವೇದದ ಸಾದೃಶ್ಯ ವನ್ನು ಹೇಳಿದುದು ಯುಕ್ತವು ಇಲ್ಲಿ ಬೇರೇನೂ ಇದೆ. || ೮ ||

ಮು || (೪೩೦) ಸಂ ಸೀದಸ್ವ ಮಹಾ ಅಸಿ ಶೋಚಸ್ವ ದೇವವೀತಮಃ |

ವಿಧಾನಮಗ್ನೇ ಅರುಷಂ ಮಿಯೇಧ್ಯ ಸೃಜ ಪ್ರಶಸ್ತ ದರ್ಶತಂ

|| ೯ ||

ಅ || ಮಿಯೇಧ್ಯ=ಇತ್ಯದ್ವಯೂ ಶೋವಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ (ಯಾಗಾರ್ಹಣಾದ) ಪ್ರಶಸ್ತ=ಪ್ರಪೂರ್ವಕ ಶಂಸಸ್ತುತೌ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ, ಅಗ್ನಿ=ಎರೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಶ್ರೀಹೇಯೇ, (ಯಾವ ನೀನು) ದೇವ ವೀತಮಃ=(ವಿಗತೌ, ಗತಃ=ಜ್ಞಾನವು. ಅತೀಯೇಫ ವಿವರ್ತಿತಮಃ) ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಜ್ಞಾನ ವುಳ್ಳವನು ಅತಿ=ಅಗಿರುತ್ತೀಯೇ, ಮಹಾನ್=ಇತರ ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠತಾಗಿರುತ್ತೀಯೇ, ಅಂತಹ ನೀನು (ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ) ಸರ್ವ ಸಿದ್ಧಸ್ತು=ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗು. ಶೋಚಸ್ವ=(ಶುಚಿ ಶೋಕೇ. ಅನೇಕಾರ್ಥಾಹಿ ಭಾವಃ ಎಂಟು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ದೀಪ್ತೈರ್ಥವೂ ಇದೆ.) ವಿಶೇಷತಃ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಂಡಿರು. (ಅಗ್ನಿ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ದರ್ಶತಃ= ದೃಷ್ಟಿಗೋಚರವಾದ. ಅರುಷಃ=ದೋಷವೆಲ್ಲವಿರುವ (ನಿದೋಷವಾದ) ಅಂದರೆ ಅಜ್ಞಾದ್ಯಾಹುತಿಗಳಿಂದ ಹಾದ ಶುಭಗಂಧವುಳ್ಳ. ಧೂಮಃ=ಧೂಪವನೇ, ವಿಶ್ವಜ=ಸೃಷ್ಟಿಸು (ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಧೂಮಃ=(ಧೂನೋತಿ ಸಂಸಾರಂ ಇತಿ ಧೂಮಃ) (ಧೂ ಇ ಕಂಠನೇ) ಸಂಸಾರ ಫಲಾರ್ಥಕವಾದ, ಅರುಷಃ=ದೋಷವಿಲ್ಲದಿರುವ, (ನಿದೋಷವಾದ) ದರ್ಶತಃ=ನಿನ್ನ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿವಿಶೇಷವಾಗಿ, ಸೃಜ=ಉಂಟುಮಾಡು || ೯ ||

ಭಾ|| (1) ದೇವೇಷು ಜ್ಞಾನವತ್ತಮಃ | ಸತ್ಯಂ ಶೋಚಸ್ವ ದೀಪ್ಯಸ್ವ (2) ಧೂಮಃ ಸಂಸಾರ ಭೂತೈಶೇ|| (3) ಅರುಷೋ ರೋಷಹೀನತ್ವಾ (4) ದ್ವಿಮುಚ್ಛೇದ್ಯಭಗಂಧ ನಾತ್ || ೯ ||

ಅ|| (1) ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು ಅಗಿರುತ್ತಿ. ಅಂತಹ ನೀನು ಶೋಚಸ್ವ ವಿಶೇಷತಃ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿ ಕೊಂಡಿರು. (2) (ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) (ಸಂಸಾರನಿವರ್ತಕವಾದ ನಿದೋಷವಾದ ನಿನ್ನ ಸಾವಿತ್ರ ತ್ಯಾರವನ್ನು ನಮಗೆ ವಿತರವಾಗಿ ಉಂಟುಮಾಡು.) (ದರ್ಶನ(ಸಾವಿತ್ರತ್ಯಾರ)ಕ್ಕೆ ಧೂಮತ್ಯಾದಿಗಳು ಹೇಗೆ

ದರಿ) ಸಂಸಾರಸ್ಯ ಧೋಷತಃ=ನಿರಾಕರಣವು ಯಾವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಗುತ್ತದೋ, ಆ ಕಾರಣ ದರ್ಶನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಈಶ್ವರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವು ಧೋಮಃ ಎನಿಸುತ್ತದೆ(ಧುನೋತಿಧೋಮಃ ಧೋಷ ಕಂಠನೇ) (3) ದೋಷ (ಕೋಶ) ವಿಲ್ಲವಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವು ಅರುಷವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (ಕೋಶವು ಜೀತನರ್ಥಮವಾದುದರಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕೋಶವಿಲ್ಲವೆಂದದ್ದು ಅಯುಕ್ತವೆಂದರಿ) ಕೋಶರಾಹಿತ್ಯವೆಂದರೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವೂ ಕೋಶವೂ ಒಂದು ಕಡೆ ಇಲ್ಲವೆಂದರ್ಥವು. (4) (ಅಗ್ನಿವಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅದರೂ) ದರ್ಶನವೆಂದರೆ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರವು. ಅರುಷವಾದ ಧೋಮವನ್ನು ವಿಶೇಷತಃ ಸೃಷ್ಟಿಸು ಎಂದು. (ಧೋಮಕ್ಕೆ ಅರುಷತ್ವವು ಹೇಗೊಂದರಿ) ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಧೋಮವು ವಿಶೇಷವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿತವಾದರೆ, ಅಚ್ಚು ತೊದಲಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಗಿಂತಲಾದ ಶಃಭಗಂಧವಿದ್ದುದರಿಂದ ಧೋಮವು ಅರುಷವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಶಃಭಗಂಧವಿದ್ದುದರಿಂದ ನಿರ್ದೋಷವಾದುದು ಎಂದರ್ಥವು. || ೯ ||

ಯು|| (೪೩೧) ಯಂ ತ್ವ ದೇವಾಸೋ ಮನವೇ ದಧುರಿಹ ಯಜಿತ್ವಂ ಹವ್ಯ
ವಾಹನಿ ಯಂ ಕಣ್ವೋ ಮೇಧ್ಯಾತಿಥಿರ್ಧನಪ್ಪಿತಂ ಯಂ ವೃಷಾ ಯ
ಮುಪಸ್ತುತಃ

N O N H E H

ಅ|| ಹವ್ಯವಾಹನ = (ಹವ್ಯಂ ವಹತಿ) ಹವಿರ್ಧಾನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಯಂ = ಯಾವ, ಯಜಿತ್ವಂ = ಕನಿಷ್ಠನಾದ, ಅಥವಾ (ಯಜಮೇವ ಪೂಜಾಸಂಗತಿ ಕರಣದಾನೇತು) ಮುಖ್ಯ ಪೂಜ್ಯನಾದ. ತ್ವಾ = ನಿನ್ನನ್ನು, ಇಹ = ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ದೇವಾಸಃ = ದೇವತೆಗಳು, ಮನವೇ = ಮನುವಿಳಿ ಅಭೀಷ್ಟ ಪ್ರಯೋಜನ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ, ದಧುಃ = ಆಧಾನೇಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಯಂ ಹತ್ವಾ = ಯಾವ ನಿನ್ನನ್ನು ಧನಪ್ಪಿತಂ = ಧನಸಂಹ ಲವೃತ್ತಿಗಳನ್ನಾಸಿ, ಧನಕನಸಾಗಿ, ಕಣ್ವಃ = ಕಣ್ವನ ಪುತ್ರನಾದ ಮೇಧಾತಿಥಿಃ = ಮೇಧಾತಿಥಿಯೂ ಕೂಡ, ದಧುಃ = ಆಧಾನೇಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವನೋ, (ಯಾವ ನಿನ್ನನ್ನು ವೃಷಾ = (ವೃಷಾಧರ್ಮಮಹೇಂವೈಯೋಃ ಎಂಬ ವಿಶ್ವಕೋಶದಿಂದ) ಯುಮಧರ್ಮರಾಜನು, ಅಥವಾ ದೇವೇಂದ್ರನು, ಆಧಾನೇಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವನೋ ಯಂ = ಯಾವ ನಿನ್ನನ್ನು ಉಪಸ್ತುತಃ = ರಾಜನು, ಪಥಾ = ಆಧಾನೇಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವನೋ || ೧೦ || ೯೦ || ೯೦ ||

ಯು|| (೪೩೨) ಯಮಗ್ನಿಂ ಮೇಧ್ಯಾತಿಥಿಃ ಕಣ್ವ ಈಧ ಯತಾದಧಿ ತಸ್ಯ ಪ್ರೇ
ಷೋ ದೀದಿಯುತಮಿನಾ ಯಜಿಷ್ಠಮಗ್ನಿಂ ವರ್ಧಯಾಮಾಸಿ||೧೧||

ಅ|| ಯಮಗ್ನಿಂ = ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕಣ್ವಃ = (ವಿಶ್ವಪುತ್ರರಿಗೆ ಅಭೀಷೋಪಚಾರದಿಂದ) ಕಣ್ವನಾದ ನನ್ನ ಮಗನಾದ ಮೇಧ್ಯಾತಿಥಿಃ = ಮೇಧಾತಿಥಿಯು, ಯತಾತ್ = ಯಥಾರ್ಥವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತೀವಾದಿ ಸುವ ಪ್ರಮಾಣಭೂತವಾದ, ಮೇಧಾತಃ = ಮೇದದಿವಿಯಿಂದ, (ಅಂದರೆ ಸತ್ಯವಾದ ವೇದವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅಂದರೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿ) ಅಧಿಕಾರಿಃ = (ಇ ಅಂಧೀದಿವ್ರೈಃ) ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಿದನೋ. ತಸ್ಯ = ಅಂತಹ ಅಗ್ನಿ ಗೋಕ್ತರ ಇಹಃ = ಅನ್ನಗಳು ಪ್ರದೀದಿಯುಃ = (ದಾನ್ದಾನೇ) ನಮ್ಮಿಂದಲೂ ಕೊಡಲ್ಪಡಬೇಕು. ಏತ್ಯಯ.

ತಮಗ್ನಿಂ= ಅಂಕತ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕುರಿತೇ ಇತರಾಪೇಕ್ಷಾಃ= ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಪ್ರವರ್ತಿಸಲರ್ಹಗಳು. (ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ) ತಮಗ್ನಿಂ= ಆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು (ಸಾವು) ವರ್ಧಯಾ ವಸಿ= ಅಭಿವೃದ್ಧೀಕರಿಸುತ್ತೀವೆ. (ಆ ಅಗ್ನಿಯು ಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.) || ೧೧ ||

ಭಾ|| (೧) ಯಂ ಸುತೋ ಮೇ ಸವಿಧಃಪ್ರಗ್ನಿಂ ಮೇಧ್ಯಾತಿಥಿ ಪುತಾದಧಿ ಉಕ್ತ್ವಾ ಸತ್ಯಾಂ ಮೇದನಾಚಂ ದೇಯಾನ್ಯನ್ನಾಸಿ ತಸ್ಯ ಹಿ || ೧೨ || ತಂ ಪ್ರತೀಮಾ ಪುಚ್ಛಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಕಾಶಾದ್ವರ್ಧಯಾಮ ತಂ | ಇಂಧನಂ ತು ಹರೇರ್ನಾನ್ಯತ್ಕೃಚಿದಸ್ತಿ ಪ್ರಕಾಶ ಧಾತೌ || ೧೧ ||

ಅ|| (೧) ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನನ್ನ ಮಗನಾದ, ಮೇಧ್ಯಾತಿಥಿ ಪುಷಿಯು ಯಥಾರ್ಥವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು, ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವಾದ ಮೇದವೈಶ್ಯಿಯಿಂದ (ಉಪಾಲೋಪನಿವಿಕ್ತವಾದ ಕುಚ್ಛವಿವಿಧ ವಿಭಕ್ತಿಯು) ಅಂದರೆ ಸತ್ಯವಾದ ಮೇದ ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿ (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿ) ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಿ ತುವನೋ, ಅಂಕತ ಅಗ್ನಿಗೋಷ್ಠರ ಆತ್ಮಗಳು (ನಮ್ಮಿಂದ) ಶೋಧಲ್ಪಡಬೇಕು (ಅಂದರೆ ಸಾವು ಅನ್ನಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು) (೨) ಅಂಕತ ಅಗ್ನಿಯು ಅನ್ವಿತವೇ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪುಸ್ತಕಗಳು (ಪ್ರವರ್ತಿಸಲರ್ಹಗಳು) ಅಂತೂ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಪುಸ್ತಕಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧೀಕರಿಸುತ್ತೀವೆ. (ಅಂದರೆ ಆ ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಶ್ರೀಮತಿಯು ಸರ್ವಗುಣಪೂರ್ಣವೆಂದು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತೀವೆ. (ಈಥೇ ಎಷ್ಟುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕಾಶವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು ಎಂಬ ಅನ್ವಯ ಪ್ರತೀತಿಯನ್ನು ದೋಷಲಾಂಕಿತವಾಗಿ.) ಶ್ರೀಕರಿಗೆ ಇಂಧನವೆಂದೇ ಪ್ರಕಾಶನ ವೈಶ್ಯಿಯಿಂದ (ಅಂದರೆ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಜಿನ್ನಾಗಿ ಬೋಧಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ) ಇತರವಾದುದು ಎಷ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. || ೧೧ ||

ಪಂ|| (೨೩೩) ರಾಯಸ್ತೂರ್ಧಿ ಸ್ವಧಾವೋಽಸ್ತಿ ಹಿ ತೇಽಗ್ನೇ ದೇವೇಷ್ಟಪ್ಯಾಪ್ಯಂ |
ತ್ವಂ ವಾಚಸ್ಯ ಶ್ರುತ್ಯಸ್ಯ ವಾಚಸಿ ಸ ನೋ ಮೃಳ ಮಹಾ ಅಸಿ || ೧೨ ||

ಅ|| ಅಗ್ನೇ=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಸೇ=ಯಾವ ನೀನೇ, ದೇವೇಷ್ವ=ಮೇದ ಗಂಧವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ, ಆಪ್ಯಂ= ಪ್ರಾಪ್ಯವಾಗುದು, ಅಪ್ತಿಹಿ= ಇವೆಯೋ, ಸ್ವೇ=ಯಾವ ನೀನು, ಸ್ವಧಾವಃ= ಸುಖವನ್ನು ವೃದ್ಧಿ ಗೊಳಿಸುವನೋ, (ಸುಖ ವಾಚಕವಾದ ಸ್ವಧಾ ಶಬ್ದವು ಗುಣಪರವಾಗಿರುವಾಗ ದೇವತವಾದ ಮೃಳ ಧಾತುನಿಗೆ ಹ ಪ್ರತ್ಯಯವು) ಸ್ತು= ಅಂಕತ ನೀನು, (ನಮಗೆ) ರಾಯಃ= ದೈವಗಳನ್ನು, ಪೂರ್ಥಿ= (ಪೂರ್ವಾಲನ ಪೂರಣವೋ) ಪೂರ್ಣಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು. ಯಾವ ನೀನು ಶ್ರುತ್ಯಸ್ಯ=ಶ್ರುತಿಯುಂಧಿರುವವು ಶ್ರುತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಭವ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವು. ವಾಚಸ್ಯ=ಅಕ್ಷೇ, (ಅಂದರೆ ಯಜ್ಞಭಾಗಕ್ಕೆ, ರಾಚಸಿ= (ರಾಚರ್ ದಿಪ್ತಾ) ರಾಚನಾಗಿರುತ್ತಿಯೋ, (ಯಜ್ಞಭಾಗದಿಂದ ಪೂಜ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ರಾಚಸಿ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ) ಯಾವ ನೀನು, ಮಹಾನ್ ಅಸಿ= ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾಗಿರುತ್ತಿಯೋ, ಅಂಕತ ನೀನು ನಃ= ನಮ್ಮನ್ನು ಮೃಳ= ಸುಖಗೊಳಿಸು ಅಥವಾ ರಕ್ಷಿಸು. || ೧೨ ||

ಭಾ|| (೧) ವಿತ್ತಾನಿ ಪೂರಯಾಸ್ತಾಕಂ ದೇವೇಷ್ಟಪ್ಯಾಪ್ಯಮಸ್ತಿಕೇ | ಯಜ್ಞ ಭಾಗಾದಿ ಪೂಜ್ಯ ಶ್ವಾಸ್ತಸ್ವಧಾವಃ ಸುಖವರ್ಧಕಃ || (೨) ಶ್ರುತ್ಯ ವಾಚೋ ಯಜ್ಞ ಭಾಗೋ ರಾಚಾ ಭವಸಿ ತಸ್ಯ ಹಿ || ೧೨ ||

ಅ || (೧) ಎಲೋ ಆಗ್ನಿಯೇ ನೀನು ಹಿಂಯಜ್ಞ ಭಾಗಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಯಾವ ನೀನಿಗೆ ದೇವತೆಗಳು ಗಂಧವರು ನೋದಲಾದವರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುದು ಇದೆಯೋ ಯಾಹ ನೀನು ಸ್ವಧಾವಾಃ= ದೇವಾದಿಗಳಿಗೆ ಸುಖವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವನೋ, ಅಂತಹ ನೀನು ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ಪೂರ್ಣೀಕರಿಸು ಅಥವಾ ಸುಖವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಸ್ವಧಾವಾಃ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (೨) ಶ್ರುತಿ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಅನ್ನ ಪೆಂದರೆ ಯಜ್ಞ ಭಾಗವು. ಅದಕ್ಕೆ ನೀನು ರಾಜನಾಗಿರುತ್ತಿ. (ಅಂದರೆ ಯಾವಕಾರಣ ದಿಂದ ಯಜ್ಞ ಭಾಗಕ್ಕೆ ರಾಜ ನಾಗಿರುತ್ತಿಯೋ ಆ ಕಾರಣ ಆಗ್ನಿಯಾದ ನೀನು ಶ್ರುತಿ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ರಾಜನಾಗಿರುತ್ತಿ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು) (ಅಂತಹ ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು. ಸುಖಗೊಳಿಸು) || ೧೭ ||

ಯು || (೪೩೪) ಉರ್ಧ್ವ ಉಷುಣ ಉತಯೇ ತಿಷ್ಠಾ ದೇವೋ ನ ಸವಿತಾ |
ಉರ್ಧ್ವೋ ವಾಜಸ್ಯ ಸನಿತಾ ಯದಂಜಿಭಿರ್ನಾಘಾದ್ಭಿವಿಹ್ವಯಾ
ಮಹೇ ||

|| ೧೩ ||

ಅ || ಯಾವ ನೀನು, ನಃ= ನಮಗೋಸ್ಕರ, ವಾಜಸ್ಯ ಸನಿತಾ= (ತಪ್ಪು ದಾನೇ) ತಾನು ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡುವವನೋ ಇತರರಿಂದ ಕೊಡಿಸುವವನೋ, ಉರ್ಧ್ವಃ= (ಉರ್ಧ್ವಃ ಸ್ಯಾದುತ್ತಿತೇ ತುಂಗೇ ಎಂಬ ಕೋಶದಿಂದ) ಸಮಸ್ತ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸದಾ ಉದ್ಯೋಗವುಳ್ಳವನೋ, ಅಂತಹ ನೀನು ನಃ ಉತಯೇ= ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಸವಿತಾ ದೇವಃ ನಃ ಜಗತ್ಸ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಕ್ರೀಡಾದಿಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಂತೆ, ಉರ್ಧ್ವಃ ಸುತಪ್ತ= ಬೆನ್ನಾಗಿ ಉದ್ಯೋಗವುಳ್ಳವನಾಗು. (ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ದೃಷ್ಟಾಂತನು.) ಯಶಃ= ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ವಾಘದ್ಭಿಃ= (ವಚನಭಿಷೇಕೇ) ಹೇಳುವ ಸ್ತುತಿಸುವ ಮುತ್ತಿಹರಿಂದ, (ಯುಕ್ತರಾದ ನಾವು ನಿನ್ನನ್ನು) ಅಂಜಿಭಿಃ= (ಅಂಜೂಸಂಗೇ) ಸ್ನೇಹ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ (ಛಕ್ತಿಗಳಿಂದ), ವಿಹ್ವಯಾಮಃ= (ಶ್ವೇತಾ ಸ್ವರ್ಗಾಯಾಂ ಶಬ್ದೇ ಚ) ಕರೆಯುತ್ತೇವೋ, ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತೇವೋ, (ಆದ ಕಾರಣ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಉದ್ಯೋಗವುಳ್ಳವನಾಗು. || ೧೩ ||

ಭಾ || (1) ಅಸ್ತದ್ರಕ್ಷಾಕೃತೇ ಛಿತ್ತಂ ಸೂದ್ಯತೋ ಭವ ವಿಹ್ವವತಃ || ವಿಹ್ವಶ್ಚೇತ್ಸಾತ್ಮ
ದೃಷ್ಟಾಂತೋ ನೋನ್ನದಾತಾ ತಥೋದ್ಯಮಾ || (2) ಯತ್ಸ್ತವದ್ಭಿವಿಹ್ವ
ಯುಕ್ತಾಃ ಸ್ನೇಹೈಸ್ತಾತ್ಮಂ ವಿಹ್ವಯಾಮಹೇ || ೧೩ ||

ಅ || (೧) ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಮಗೆ ತಾನು ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡುವವನಾಗಿರುವ ಇತರರಿಂದ ಕೊಡಿಸುವವನಾಗಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಉದ್ಯೋಗವುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿನಂತೆ ನಿರಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಉದ್ಯೋಗವುಳ್ಳವನಾಗು. (ಹಾಗಾದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದಾದರೆ ಆಗ ಸವಿತಾ ನ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಂತೆ) ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಹೇಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ) ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದಾದರೆ ತನಗೆ ತಾನೇ ದೃಷ್ಟಾಂತನು- (೨) (ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಉದ್ಯೋಗ ನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುವುದು ಯಾವುದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ.) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವ ಮುತ್ತಿಹರೆಂದೊಡಗೂಡಿದ ನಾವು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪೂರ್ವಕ ಸುದೃಢ ಸ್ನೇಹದಿಂದಲೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸು ತ್ತೇವೋ, (ಆದ ಕಾರಣ ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಉದ್ಯೋಗವುಳ್ಳವನಾಗು.) || ೧೩ ||

ಯು || (೪೩೫) ಉದ್ಭವೋ ನಃ ಪಾಹ್ಯಂದಸೋ ನಿ ಕೇತುನಾ ವಿಶ್ವಂ ಸಮ
ತ್ರಿಣಂ ದಹ| ಕೃಧೀ ನ ಉದ್ಭವಾ ಇಂದ್ರಧಾಯ ಜೀವಸೇ ವಿದಾ
ದೇವೇಷು ನೋ ದುವಃ || ೧೪ ||

ಅ || ಉದ್ಭವಃ = ಉದ್ಭವೋಗವೃಕ್ಷವನು. ಗುಣಗಣದ ಉಚ್ಚವು. ಅಂದರೆ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವು ಗುಣ
ಗಳೃಪನಾದಾಗ್ಯೂ ನೀನು ನಃ = ನಮ್ಮನ್ನು, ಕೇತುನಾ = ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು; ಅಹಸಃ = ಪಾಪದ್ವಿ
ತೆಯಿಂದ, ನಿ = ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ, ಪಾಹಿ = ರಕ್ಷಿಸು. [ಪಾಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸು.] (ಅಂದರೆ—ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶ
ಕ್ರಮ ಮೊದಲೂ ರಕ್ಷಿಸುವನೇ ಸರಿ. ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆಯಾದರೂ ಮೊದಲಿನ ಪಾಪಗಳಿಗೆ
ವಿನಾಶ, ಮೇಲಿನ ಪಾಪಗಳಿಗೆ ಅಶ್ವಿ (ಶ್ವ, ಸಂಧ್ಯಾಧ್ಯಾಯ) ಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ನಿಶ್ಚಯ ಎಂದು
ಹೇಳಿದ್ದು.) (ಪಾಪದಿಂದ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ವಿಶ್ವಂ ಅತ್ರಿಣಂ = ಸ್ವರ್ಗ ಮುಕ್ತಿಮಾನುಷ ರೂಪವಾದ
ಮೂರುಮಾರ್ಗಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅತ್ರಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾದ ಅಸುರರನ್ನು ಅಥವಾ (ಅದಭಿಕ್ಷಣೇ) ಅಂತ್ಯ
ಧೀ = ಅಧೀವಾಗಿ ಭಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಅತ್ರಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾದ) ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು, ಸಮದಹ = ಭಸ್ಮಧೀನರ
ನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು. (ಸುಟ್ಟು ಬಿಡು.) ಮತ್ತು, ನಃ = ನಮ್ಮನ್ನು, ಚರಧಾಯ = ಚರಾರಕ್ಕಾಗಿ, (ಚರಗತಿ ಭಕ್ಷಣಯೇ)
ಭಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿಯೂ ನಿನ್ನ ಸಂಹಂಧಿಯಾದ ಲೋಕವನ್ನೂ ಕುರಿತು ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ,
ಜೀವಸೇ = ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿಯೂ = ಉದ್ಭವಾಃ = ಉತ್ಪನ್ನರನ್ನಾಗಿಯೂ ಕೃಧಿ = ನಿತ್ಯದ್ವಯೂ ಮಾಡು. (ಅಂದರೆ
ಭೋಗಾದಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಉತ್ತಮರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು.) ಮತ್ತು, ದೇವೇಷು = ದೇವತೆಗಳಿಗೋಸ್ಕರ,
ದುವಃ = (ದುವಪ್ರಪೂಜಣೇ) ಅತಿಮಹತ್ವದ ಸಮಸ್ತ ಕಾಮ್ಯಗಳನ್ನು, ನಃ = ನಮ್ಮನ್ನು, ವಿದಾ = (ವಿದ್ಯಾಭೇ)
ಸರ್ವದಾ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡು. || ೧೪ ||

ಭಾ (1) ಜ್ಞಾನೇನ ಪಾಹಿ ಏತರಾಃ ದೈವೈಶ್ಚ ಗುಣೈಃ ಪಿ ನಃ || (2) ಅಸಂತ ಅತ್ರಯಃ
ಪ್ರೇಕ್ಷಾ ಮಾರ್ಗತ್ರಯವಿವರ್ಜಿತಃ | ಸ್ವರ್ಗಾರ್ಪಣಾರ್ಪಣಾಃ ಸ್ಯಂ ಕೃತ್ವಾ
ಯಾಂತಿ ತಸೋ ಹೀ ಶೇ || (3) ಅದಂತೀಕೃತ ರಕ್ಷಾಂಸಿ ನಾ ತ್ರಯೋಧಿಕ ಭಪ್ತ
ಕಾಃ || (4) ಭೋಗಾಯ ಜೀವನಾಯಾಪಿ ಸ್ವಲೋಕಚರಣಾಯ ಚ| ಉತ್ತ
ಮಾನ್ ಕುರು ನೋ ಏತಂ (5) ದೋಹನಾಽನಿ ಚ ಲಂಭಯ | ದೇವೇಭ್ಯೋಽಪಿ
ಕಾಮ್ಯಾಽನಿ ಸದಾ ನೋತಿಮಹಾಂತಿ ಚ || || ೧೪ ||

ಅ || (೧) ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಉದ್ಭವೋಗವೃಕ್ಷವನು ಮತ್ತು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟಗುಣಗಳೃಪನ
ನಾದಾಗ್ಯೂ ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶಮಾಡಿ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸು. (೨) ಸ್ವರ್ಗ ಮೋಕ್ಷ
ಮುಕ್ತಾರ್ಥವಾದ ೩ ಮಾರ್ಗಗಳೂ ವಿರಹಿತಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅಸುರರು ಅತ್ರಿಗಳೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ
ಅಸುರರು ಸ್ವರ್ಗ ಮೋಕ್ಷ ಮುಕ್ತಾರ್ಥಲೋಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು (ಹೊಂದದೆ) ಅಂಧತಮಸ್ಸನ್ನೇ ಹೊಂದು
ತ್ತಾರೆ. ಶ್ರುತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. (೩) ಅರ್ಥಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ಸರ್ವಗಂಥ ವಿಶೇಷಃ ಭಕ್ತಿ
ಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಸರ್ವಗಂಥ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ಭಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ರಾಕ್ಷಸರು ಅತ್ರಿಗಳೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಕಥಾಚ
ಅತ್ರಿಹವೈ ನಾಮೃತದ್ಯದತ್ತಿರಿತಿ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು) (೪) ಯಥೇಷ್ಟ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಜೀವಿಸುವುದ

ಶ್ವಾಗಿಯೂ, ನಿನ್ನ ಶೋಕವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಚರಿತುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ (ಅಂದರೆ ಭೋಗಾದಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತಮರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು (೫) ದೇವತೆಗಳಿಗೋಪ್ಯರ ದೋಹನಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠಗಳೇ ಆದ ಸಮಸ್ತಕಾಮ್ಯಗಳನ್ನು ಸರ್ವದಾ ನಮ್ಮನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡು. || ೧೪ ||

ಋ || (೪೩೬) ಪಾಹಿ ನೋ ಆಗ್ನೇ ರಕ್ಷಸಃ ಪಾಹಿ ಧೂರ್ತೇರರಾವ್ಲಃ | ಪಾಹಿ

ರೀಷತ ಉತ ವಾ ಜಿಘಾಂಸತೋ ಬೃಹದ್ವಾನೋ ಯವಿಷ್ಯ

|| ೧೫ || ೧೦ ||

ಅ || ಬೃಹದ್ವಾನೋ = ಬಹಳ ರತ್ನಗಳುಳ್ಳ, ಯವಿಷ್ಯ = ಚಿಕ್ಕವರಲ್ಲಿಯೂ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವ, ಆಗ್ನೇ = ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ನಃ = ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷತಃ = ರಾಕ್ಷಸರ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಪಾಹಿ = ರಕ್ಷಿಸು. ಅರಾವ್ಲಃ = (ದೋಷಾರಂಭದ, ಕಡ್ಡಾಣಾಂ ಪರ್ಯಾಯಾತ್ಯಂ ಯತಸ್ತತಃ | ಎಂಬ ಅನು ವಾಖ್ಯಾನದಿಂದಲೂ, ಅರಂ ಶೀಘ್ರೇಣ ಚಕ್ರಾಂ' ಶೀಘ್ರಗಾಮಿನಿ ಕಲ್ಪಿಷೇ ಎಂಬ ಕೋರದಿಂದಲೂ) ಅರ=ದುಃಖಾದಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಆವಾಶ=ಇತರರಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುವುದರಿಂದ ಅರಾವಾ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಪಾಹಿಷ್ಯ ಪುರುಷನ, (ಅರಕದೋ ಪದದಂತೆ ಆದಿಪೂರ್ವಕಾತ್ ವಾಗತಿ ಗಂಧನಯೋಃ ಇತ್ಯಸ್ಯಾತ್ ದನ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು) ಧೂರ್ತೇ = (ತುರ್ವೀ ಧುರ್ವೀ ಹಂಸಾಯಾಂ) ಹುಸಾರೂಪವಾದ ವಚನ ದೆಸೆಯಿಂದ, ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು ಪಾಹಿ = ರಕ್ಷಿಸು. ಹಾಗೆಯೇ, ರಿಷತಃ = ರುಷಂಪಹಂಸಾಯಾಂ) ನಾಶಮಾಡುವ ದುಷ್ಟನ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಪಾಹಿ=ರಕ್ಷಿಸು, ಉತವಾ = ಮತ್ತು, ಜಿಘಾಂಸತಃ = ನಮ್ಮನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿದ ಪುರುಷನ ದೆಸೆಯಿಂದ ನಃ = ನಮ್ಮನ್ನು, ಪಾಹಿ = ರಕ್ಷಿಸು. (ಅಂದರೆ ರಾಕ್ಷಸರು ದುಷ್ಟ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕರು. ಇತರರು ಕೆಲವರು ದುಷ್ಟವಚನವನ್ನು ಕೇಳುವವರು, ಕೆಲವರು ಅತಿದುಷ್ಟರಾದುದರಿಂದ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೇನೇ ಆಯಾಗ್ಯರು. ಕೆಲವರು ಶೋಕವನವಾದಿಗಳಾಗಿ ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗುವರು. ಆದಕಾರಣ ಅವರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ರಕ್ಷಿಸು ಎಂಬ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ರಕ್ಷತಃ ಪಾಹಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಿದ್ದು) || ೧೫ || ೧೦ ||

ಭಾ || ಅರಂ ಛಿದ್ರಂ ಪ್ರಾಪೆಯತೀತ್ಯರಾವಾ ಪಾಪಪೂರುಷಃ || (೨) ಧೂತ್ಯತೇಶ್ವಶ್ಯ ನೋ ರಕ್ಷ ನಶ್ಯತೋಽಶ್ವದ್ವಧಾಯ ಚ || (೩) ಯಾವೀಯಸ್ಸು ಸ್ಥಿತತೇನ ಯವಿಷ್ಯೋ ಹರಿರುಚಿತೇ | ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ ನಿತ್ಯಂ ಯವಿಷ್ಯ ತಮ ಏವ ಯತ | ಅಗ್ನಿಯಾವಿಷ್ಯ ಇತ್ಯುಕ್ತೋ ಯದಾಧಿಕಾರ್ಯತೋಽಧಿಕಂ || ೧೫ || ೧೦ ||

ಅ || (೧) ಅರಂ = ಛಿದ್ರವನ್ನು (ದುಃಖಾದಿದೋಹನವನ್ನು) ಇತರರಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಅರಾವಾ = ಪಾಹಿಷ್ಯ ಪುರುಷನು. (೨) ಆ ಪಾಪ ಪುರುಷನ ಹಂಸಾರೂಪವಚನದಿಂದಲೂ ನಾಶಕನಾದ ದುಷ್ಟ ಪುರುಷನಿಂದಲೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸತಕ್ಕ ಪುರುಷನ ದೆಸೆಯಿಂದಲೂ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು. (೩) (ಯವಿಷ್ಯರಬ್ಧವನ್ನು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರಮದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಚಿಕ್ಕವರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಯವಿಷ್ಯನೆನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಗ್ನಿಯಾದರೂ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಚಿಕ್ಕವನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೋ, ಅದಕಾರಣ ಯವಿ

ಷ್ಠನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (ಇದು ಹೇಗೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ) (ಅಧಿಕೇ ಅಧಿಕಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ) ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ಅಧಿಕವೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಶಬ್ದ ರೂಪವು ಆಗುತ್ತದೋ, ಆದಕಾರಣ ಯಾವಿಷ್ಟ ಶಬ್ದದಿಂದಮೇಲೆ ತಮಬ್ ಎಂಬ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಯ ಶಬ್ದವು ಆಗುವುದು (ತಥಾಹ ಅತಿಶಯವೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಮಬ್ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ವಿಧಿಸಿದುದರಿಂದ ಯಾವಿಷ್ಟ ಎಂಬಲ್ಲಿದ್ದ ಯ ಶಬ್ದವು ಅಧಿಕವೆಂಬ ಅರ್ಥವುಳ್ಳದ್ದು ||೧೫||೧೦||

ಯ || (೪೩೭) ಘನೇನ ವಿಷ್ಣು ಜಹ್ಯರಾವ್ನಸ್ತಪುರ್ಜಂಭ ಯೋಃ ಅಸ್ಮ
ಧ್ರುಕ್ | ಯೋ ಮರ್ತ್ಯಃ ಶಿಶೀತೇ ಅತ್ಯಕ್ತುಭಿರ್ಮಾನಃ ಸ ರಿಪುರೇ
ಶತ || ೧೯ ||

ಅ || ಯತ್ =ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ, ತಪುರ್ಜಂಭ = (ತಪಸಂತಾಪೇ. ಜಘೀ ಗಾತ್ರವಿಜಾಮೇ ಇತ್ಯತಃ ಸಂಹಾರಾರ್ಥಕಃ, ಕಾಪದಿಂದಲೇ ಸಂಹರಿಸುವ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಸ್ತಂ =ನೀನು, ಆರಾವ್ನಃ =ವಾಪಿಷ್ಠ ಪುರುಷರನ್ನು, ಘನಾ ಇವ = ವಾಯುವು ಮೇಘಗಳನ್ನೆಂಬಂತೆ, ವಿಷ್ಣುಕ್ ಸರ್ವಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ವಿಜಹಿ = ನಾಶಗೊಳಿಸು. (ಹನಹಿಂವಾಗತೋಃ) ಯಶ್ಚ =ಯಾವನು, ಅಸ್ಮಧ್ರುಕ್ =ನಮ್ಮನ್ನು ದ್ರೋಹಿಸುವವನೋ ಆತನನ್ನು ಕೂತ, ವಿಜಹಿ = ಸಂಹರಿಸು. ಯಃ =ಯಾವ ಮರ್ತ್ಯನು, ಅತಿ ಆಕ್ತುಭಿಃ = [ಅಂಜೂ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮ್ನಕ್ಷ್ಮಣ ಕಾಂತಿ ಗತಿಷು. ಮ್ನಕ್ಷ್ಮಣಃ = ಸಂಗವು.] ಸ್ವೇತಗಳ ಅತಿವಿಸುಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಅಂದರೆ ಸ್ವೇತಾಧಾವ ಗಳಿಂದ, [ಸ್ವೇತ ಮಾರ್ಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು] ಅಥವಾ ಸ್ವೇತವಿಲ್ಲದಿರುವ ಪುರುಷರಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು [ತೀಕ್ಷ್ಣ ವಾದ ಕುಪಾರದಂತೆ] ಶಿಶೀತೇ = [ಶೋ ತನೂಕರಣೇ] ಸರ್ವದಾ ತೀಕ್ಷ್ಣನಾಗುತ್ತಾನೋ ಸಃ ರಿಪುಃ = ಅಂಕಕ ಕಪ್ತನಾದ ದುರಾಚಾರಿಯಾದ ವಾಪಪುರುಷನು, ನಃ =ನಮಗೆ, ಮಾ ಈಶತ = [ಈಶ ಐಶ್ವರ್ಯೇ ಣಿಯಾಮಕನಾಗಬಾರದು] || ೧೬ ||

ಛಾ || (೧) ವಾಯುಮೇಘಾನಿವ ಜಹಿ ಸರ್ವತಃ ಪಾಪವೂರುಷಾನ್ (೨) ಅಸ್ಮ
ದ್ರೋಹೀ ಚ ಯಶ್ಚಂ ಚ (೩) ತಾಪೇನ್ನೈವಾತ್ರಿ ಯಶ್ಚತಃ | ತಪುರ್ಜಂಭಃ (೪) ಶಿಶೀತೇ
ಯಸ್ತ್ರೀಕ್ಷ್ಣೋ ಭವತಿ ಸರ್ವದಾ || ನೇಶೋ ಭವತು ಸೋಽಸ್ಮಾಕಂ ದುರಾತ್ಮಾ
ಪಾಪಪೂರುಷಃ || ೧೭ ||

ಅ || [೧] ವಾಯುವು ಮೇಘಗಳನ್ನೆಂಬಂತೆ ಸರ್ವಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ವಾಪಿಷ್ಠ ಪುರುಷರನ್ನು ಸಂಹರಿಸು. [೨] ಯಾವನು ನಮಗೆ ದ್ರೋಹಿಯೋ ಆತನನ್ನು ಕೂತ ಸಂಹರಿಸು. [೩] ಯಾವಕಾರಣ ದಿಂದ ಕಾಪದಿಂದಲೇ ಸಂಹರಿಸುತ್ತಾನೋ ಆದಕಾರಣ ತಪುರ್ಜಂಭಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. [೪] ಯಾವಾತನು ಶಿಶೀತೇ = ಸರ್ವದಾ ತೀಕ್ಷ್ಣನಾಗುತ್ತಾನೋ, ಅಂಕಕ ದುಷ್ಟ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ವಾಪಪುರುಷನು ನಮಗೆ ಣಿಯಾಮಕನಾಗಬಾರದು || ೧೮ ||

ಯ || (೪೩೮) ಅಗ್ನಿರ್ವನ್ನೇ ಸುವೀರ್ಯಮಗ್ನಿಃ ಕಣ್ವಯ ಸಾಧಗಂ |
ಅಗ್ನಿಃ ಪ್ರಾವೃತ್ತೋತ ಮೇಧಾತಿಥಿಮಗ್ನಿಃ ಸಾತಾಉಪಸ್ತುತಂ || ೧೯ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿಃ = ಸರ್ವೇಶನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಕಣ್ವಾಯ ಕಣ್ವನಾದ ವಶ್ಯನ್ನು, ಸುವೀರ್ಯಂ =
ಒಳ್ಳೆಯ ವೀರ್ಯವುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿ, ವಶ್ಯಂ (= ವನವಣಿ ಸಂಭವಂ) ಹೊಂದಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಃ =
ಅಗ್ನಿಯು; ಕಣ್ವಾಯ = ಕಣ್ವನಾದ ವಶ್ಯನ್ನು, ಸೌಭಗಂ = ಒಳ್ಳೇ ವಶ್ಯವುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿಯೂ ವಶ್ಯೇ =
ಹೊಂದಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಅಗ್ನಿರೇವ = ಅಗ್ನಿಯೇ, ಮೇಧ್ಯಾತಿಥಿಃ = ನನ್ನ ಮಗನಾದ ಮೇಧ್ಯಾತಿಥಿಯನ್ನು,
ಉಪಮಿತ್ರಾಃ = ನನ್ನ ಮಿತ್ರರನ್ನೂ. ಪ್ರ. ಅವತ್ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಿದನು. (ಅವರ ರಕ್ಷಣೆ) (ಹೀಗೆ ಕೇವಲ
ನನ್ನಿಗೇ ಉಪಕಾರಕನಲ್ಲ, ಮತ್ತೆ) ಅಗ್ನಿಃ = ಅಗ್ನಿಯೇ, ಉಪಸ್ತುತಂ = ಉಪಸ್ತುತ ಮುನಿಯನ್ನು, ಸಾತಾ =
ಷಣ್ಮುಲಾಭೇ) ಲಾಭವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಪ್ರ. ಅವತ್ ಚೆನ್ನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಿದನು. || ೧೭ ||

ಭಾ || (೧) ಸುವೀರ್ಯಂ ಸೌಭಗಂ ಚೈವ ಮಮೇಶಃ ಸಮಭಾಜಯತ್ || (೨) ||
ಮೇಧ್ಯಾತಿಥಿಂ ಸುತಂ ಚೈವ ಮಿತ್ರಾಣಿ ಚ ರರಕ್ಷತ ಮೇ || (೩) ಉಪಸ್ತುತಂ ಚೈವ
ಮುನಿಂ ಸಾತಾ ಲಾಭೇ ರರಕ್ಷತ || ೧೭ ||

ಅ || ಶ್ರೀಹರಿಯು ನನ್ನನ್ನು ಒಳ್ಳೇ ವೀರ್ಯವುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿಯೂ ಒಳ್ಳೇ ವಶ್ಯವುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿಯೂ
ಹೊಂದಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. (೨) ನನ್ನ ಮಗನಾದ ಮೇಧ್ಯಾತಿಥಿಯನ್ನೂ ಮಿತ್ರರನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸಿದನು.
(೩) ಉಪಸ್ತುತನೆಂಬ ಮುನಿಯನ್ನೂ ಸಾತಾ = ಲಾಭ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸಿದನು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ. || ೧೭ ||

ಮು || (೪೩) ಅಗ್ನಿನಾ ತುರ್ವಶಂ ಯದ್ವಂ ಪರಾವತ ಉಗ್ರಾದೇವಂ
ಹವಾಮಹೇ | ಅಗ್ನಿರ್ನಯನ್ನವನಾಸ್ತಂ ಬೃಹದ್ರಥಂ ತುರ್ವೀತಿಂ
ದಸ್ಯವೇ ಸಹಃ || ೧೮ ||

ಅ || (ನಾವು) ತುರ್ವಶಯದಂ ಉಗ್ರಾದೇವಂ = ಎಂಬೀತುರ್ವಶಾದಿರಾಜರನ್ನು, ಅಗ್ನಿನಾ = ಅಗ್ನಿಯಿಂದ
ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಪರಾವತಃ = ದೂರದ್ವೇದೇ ಹವಾಮಹೇ = ಕರಿಯುತ್ತೇವೆ. ಅಗ್ನಿಃ = ಅಗ್ನಿಯು, ನವಾಸ್ತಂ
ಬೃಹದ್ರಥಂ ತುರ್ವೀತಿಂ = ಎಂಬೀ ಫವನಾಸ್ತಾದಿರಾಜರನ್ನೂ, ದಸ್ಯವೇ = ದಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಋಗ್ರಹ
ಶಾಸಿ, (ದಸ್ಯುಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷಣ ನಿಗ್ರಹಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಸಹಃ = ಬಲವನ್ನು, ನಯಾತ್ = ಹೊಂದಿಸಿ
ಕೊಟ್ಟನು. (ಅಂದರೆ ದಸ್ಯುಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಬಲವುಳ್ಳವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು.)
ವಿಷ್ಣು ಪುತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದರೂ) ತುರ್ವಶಂ = (ಕೂರಪ್ರರಣೆ) ತುರ ಶಬ್ದವು ಮಹಾವೇಗದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ
ಪಾಯುವಾಚಕವು) ತುರಃ = ನಾಯುವು, ವಶೋ ಯಸ್ಯ ಎಂಬ ವೈಶ್ವತ್ತಿಯಿಂದ, ವಾಯುವು ಯಾವ ವಿಷ್ಣು
ವಿನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವನೋ ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಯದ್ವಂ = (ಯಾರ್ ಅಸ್ತಿ ತತಃ ಉತ್ = ಉಚ್ಚಃ)
ಯಾವುದು ಯಾವುದು ಇದೆಯೋ ಆ ಎಲ್ಲಾ ದಕ್ಕುಂಟೂ ಉಚ್ಚ (ಉತ್ತಮ)ನಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಯದು ನಾಮಕ
ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು, ಉಗ್ರಾದೇವಂ = ಅಸುರರನ್ನು ಕುರಿತು ಉಗ್ರನು (ಕೂರನು) ಕ್ರೋಧಾದಿಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟನೂ
ಅದ ಉಗ್ರದೇವ ನಾಮಕ ಶ್ರೀ ಒಪ್ಪುವನ್ನು ಅಗ್ನಿನಾ = ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ, ಹವಾಮಹೇ =
ಕರಿಯುತ್ತೇವೆ. || ೧೮ ||

ಭಾ || (೧) ತುರ್ವಶಾದೀಂಸ್ತಥಾ ರಾಜೋ ವಯಂ ತೇನ ಹವಾಮಹೇ || (೨) ತುರೋಽಪಿ
ಯದ್ವಶೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಸ ಚ ತುರ್ವಶವಾಮನಾ || ಯದ್ವಶ ತತ ಉಚ್ಚತ್ವಾದ್ಯದು

ಉಗ್ರೋಽಸಂಪ್ರಾಪ್ತಃ || (3) ಕರ್ಮೇವ ಕರ್ತೃಸಾದೇಶ ಹೃದಯಮೋಽ (4) ನಯ
ದೇವ ಸಃ | ಸವಮಾಸ್ತಾದಿರಾಜಃ ರಾಜೋ ಬಲಂ ದಸ್ಯವಿನ್ಯಹೇ || ೧೮ ||

ಅ || (೧) (ಅಗ್ನಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ತಾಪ್ತರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಪೂರ್ವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ
ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮೇಧಾತಿಥ್ಯಾದಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ನಾನು ಕುರ್ವತ, ಯದು ಉಗ್ರದೇವ
ಎಂದೀ ಕುರ್ವತ ಮೊದಲಾದ ರಾಜರನ್ನು ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯ ಪೂಜೆಗೋಸ್ಕರ (ಕರಾವಣೆ= 1 ದೂರದಲ್ಲಿಯೇ
ಕರೆಯುತ್ತೇವೋ ಅದೂ ಕೂಡ ಆ ಅಗ್ನಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ದಿಂದಲೇ (೨) (ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕುರ್ವತ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) (೩) (ಕರ್ತೃರಣೀ ಎಂಬುವಂಥ
ಬಾದ ಕೂರ ಶಬ್ದವು ಮಹಾ ಪೇಗವುಳ್ಳ ವಾಯುವಾಚವು. ಆನಿ ಶಬ್ದವು ಕರ್ವತವೋ ಮರಾದ ನಾಯು
ಜೀವರು ಕೂಡ ಯಾವಾಗ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವರೋ || ೧ || ಎಂದುದ್ದಕ್ಕೂ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು
ವಿನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದೆಂದು ಸುತರಾಂ ಸಿಗ್ಗ ಎಂಬ ಕೃಮುಳ್ಳವನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ ಕುರ್ವತ=
ವತಃ ಯಸ್ಯಾಸೌ ತ ಕರ್ವತಃ= ಜಾವ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ವಾಯುವು ಇಷ್ಟನೋ ಆ ವಿಸ್ತೃತ
ಕುರ್ವತನು, ಕರ್ವತ) ವಾಯು ದೇವರೂ ಕೂಡ ಯಾವ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವರೋ,
ಅಂತಹ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೂ ಕೂಡ (ರಾಜನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ) ಕುರ್ವತನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಯಾವ ಯಾವ
ವಸ್ತುವು ಇದೆಯೋ ಆ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅತ್ಯುಚ್ಚವಾಗಿರುವುದೆಂದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಬಾಯು
ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಸುರಾದಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಕೂರನೂ ಕ್ರೋಧಾದಿ ಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟನೂ ಆದುದರಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು
ಉಗ್ರದೇವನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (2) (ಈಗ ವಾರ್ತಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಕುರ್ವತ ಮೊದಲಾದ ಪೂಜೆಗೋಸ್ಕರ
ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. (೪) (ಆನಂದೀಶನು ಇಹಾರ್ಥವೆಂದ
ಉತ್ತರಾರ್ಥವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಆ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಸವಮಾಸ್ತಾದಿ, ಬ್ರಹ್ಮದೃಢ, ಕುರ್ವತ, ಎಂಬೀ
ಸವಮಾಸ್ತಾದಿರಾಜರಿಗೆ ದಸ್ಯಗಳ ವಿನ್ಯಹವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಲವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. (ಅಂದರೆ
ದಸ್ಯಗಳ ಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಒಲವುಳ್ಳವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. || ೧೮ ||

ಯ || (೪೪೦) ನಿ ತ್ವಾಮುಗ್ರೇ ಮನುರ್ದಧೇ ಜ್ಯೋತಿರ್ಜನಾಯ ಶಶ್ವತೇ |

ದೀದೇಧ ಕಣ್ಣು ಮುತಜಾತ ಕಂಕ್ಷಿತೋ ಯಂ ನಮಸ್ಯಂತಿ

ಕೃಷ್ಣಯಃ

|| ೧೯ ||

ಅ || ಅಗ್ನಿ=ಎಲೋ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಮನುಃ=(ಮನುಷ್ಯರು ಮನುವಿನಿಂದ ಬುಟ್ಟಿದರಾದ
ಪ್ರಯುಕ್ತ ಮನು ಶಬ್ದದಿಂದ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು) ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ನಾನು, ಶಶ್ವತಃ=
ಶಾಶ್ವತನಾದ, ಜನಾಯ=ಮುಕ್ತ ಜನಗೋಸ್ಕರವೂ ಕೂಡ ಜ್ಯೋತಿಃ=ಜ್ಞಾನಪ್ರದನಾದ, ತ್ವಾಂ=
ನಿನ್ನನ್ನು (ಕೃದಯದಲ್ಲಿ) ನಿಂದೆ(ಜಿಗ್ಗಾಗಿ ಧರಿಸುತ್ತೇನೆ. (ನನ್ನ ಧಾಷ್ಟ್ಯವು ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯವು.
ನಾನು ಅತ್ಯಲ್ಪನಾದಾಗ್ಯೂ ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಲೋಚಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಿನ್ನ ದಯಾಕನವೂ
ಅಶ್ಚರ್ಯವು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಯಃ=ಯಾವ ನಿನ್ನನ್ನು, ಕೃಷ್ಣಯಃ=ಸವಸ್ತು ಪ್ರಜೆಗಳ; ಸಮಸ್ಯಂ=ನಮಸ್ಕು
ರಿಸುತ್ತಾರೋ, (ಯಾವ ನೀನು) ಮುತಜಾತಃ=(ಮುತಮುಂಥ ಶಿಲೆ ತೋಯೇ ದೀಪ್ತೇ ಸರ್ವೋಽಭಿವೃ
ತ್ತೇ ಎಂಬ ಕೋಶಕಿಂದ) ಅರ್ಥದೋಷವಿಲ್ಲದಿರುವ ವೇದ ವಾಕ್ಯ ದೆತಿಯಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದವೋ,

ವಸಿದ್ಧ ಅಗ್ನಿ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಹಂ ಸತ್ಯಂ ಪಶುಪ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪಶುಪ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನೋ, ಉಕ್ತಿತಃ = ಉಕ್ತ ಸೇಚಣೇ ಸಮಸ್ತ ತನ್ನ ಗುಣಗಳಿಂದ ಸಂಬಂಧನೋ (ಕೂಡಿದವನೋ) (ಇಂತಹ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ನಾನು) ಕಷ್ಟೇ = ಕಷ್ಟಾನಾದ ನನ್ನಲ್ಲಿ, ದೀದೇಧಿ(ದೀಪೀದೀಪ್ತಿ, ಅಥವಾ ದ್ಯುತಿ ಎಂದರ್ಥವುಳ್ಳ ದಿವ್ಯ ಧಾ ಕುವು. ಅಥವಾ ದೀಧೀಪಾದೀಪ್ತಿ ದೇವನವೋಃ) ಇವದಾ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತಿ. || ೧೯ ||

ಭಾ || (೧) ಮನುಷ್ಯಸ್ಸನ್ನಹಂ ತ್ವಾಂ ಕು ಜ್ಯೋತಿರ್ಮುಕ್ತಜನಾಯ ಚ | ನಿವರ್ಧೇ ಹೃದಿ (೨) ಸತ್ತ್ವಂ ಚ ದೀಪ್ಯಸೇ ಮಾಯಿ ಇವದಾ | ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಯೋಗ್ನಿಯು ತಾದ್ವೇದನಾ ಜೋಃಭಿವ್ಯಜ್ಯತೇ ಹರಿಃ || ಉಕ್ತಿತಃ ಸ್ವಗುಣೈಃ ಸರ್ವೈರ್ಯಾಶ್ರೋ || ೧೯ ||

ಅ || ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ನಾನು ಮುಕ್ತ ಜನರಿಗೋಸ್ಕರವೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾನದಾಯಕನಾದ ನಿನ್ನನ್ನಾ ದರೂ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವೆನು. ಅದ್ವನಾದಾಗ್ಯೂ ನಾನು ಅತಿ ಮಹತ್ವಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಲು ಬಿಂತಿ ಸುಕ್ಷೇಪವೆ ಎನ್ನುವುದು (ಆತ್ಮಯ್ಯವು ನನ್ನ ಧಾಪ್ತವು) (೨) ಅಗ್ನಿಯಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು. ದ್ವೀಪರಿಯು ಕೇವಲಾತ್ಮಗಳಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಉಕ್ತಿತಃ = ಸಮಸ್ತ ತನ್ನ ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ದವನು. ಇಂತಹ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ನಾನು ಕಷ್ಟಾನಾದ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಧಾ ತೋರುತ್ತಿ. ಪ್ರಕಾಶಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತಿ || ೧೯ ||

ಯ || (೪೪೧) ತ್ವೇಷಾಸೋ ಅಗ್ನೇರಮವಂತೋ ಅರ್ಚಯೋ ಭೀಮಾಸೋ
ವ ಪ್ರತೀತಯೇ | ರಕ್ತಸ್ಥಿನಃ ಸದವಿದ್ಯಾಕುಮಾವಂತೋ ವಿಶ್ವಂ ಸಮ
ತ್ರಿಣಂ ದಹ || ೨೦ || ೧೧ || ೩೬ ||

ಅ || ಇನ್ನೇ = ಹಿಂದೆತೇಳಿದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ತ್ವೇಷಾಸ (ಪ್ರೀತದೀಪ್ತಿ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಅರ್ಚಯಃ ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ತ್ವೇಷಾಃ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಶಕ್ತಿಗಳೂ, ಅರ್ಚಯಃ = ರಶ್ಮಿಗಳೂ, ಅಮವಂತಃ = (ಮಾರ್ಗಮಾನೇ, ಮಾ ಶಬ್ದವು ಜ್ಞಾನ ವಾಚಕವು. ಅಥವಾ ಮಾ = ಮಾರ್ಗವೇಯು. ವಿಷಯತಾ ಸಂಬಂಧ ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮತುಬ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು. ತಥಾಚ) ಉದೇಯಗಳೇ- ಜ್ಞಾನ ವಿಷಯಗಳಾಗದೇನೇ ಇದ್ದವುಗಳು. ಅಥವಾ ಇಯತ್ವಾ ಇಲ್ಲದಿದ್ದವುಗಳು ಭೀಮಾಸಃ = ಭಯಂಕರಗಳೇ ಆಗಿವೆ. (ಹೇಗೆಂದರೆ) ಸದಮಿತಃ = ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ (ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ) ಯಾತುಮಾವತಃ = ಯಾತೋ ಮಾರ್ಗವಾಗುವವಾ. ಯಾತುಮಾ ಅಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿ ಯಾತುಮಾವಾನ್ ತಸ್ಯ) ಯಾತನೆಯನ್ನು ಸುಭವಿಸತಕ್ಕ ರಕ್ತಸ್ಥಿನಃ = (ರಕ್ತಾಂಸಿ ಅಸ್ಯ ಸಂತಿ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ರಾಕ್ಷಸರ ಪಕ್ಷವುಳ್ಳ ಪುರುಷನ, ಪ್ರತೀತಯೇ = (ಪ್ರತೀತಯೈಶ್ಚ ಸೃಷ್ಟಾತ್ ಇತ್ಯಾಗಾಂ) ಉಭಯವಾಗಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿರುವನು = ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲ(ಇಂತಹ ನೀನು, ಆತ್ಮಂ = ಎಲ್ಲಾ, ಅತ್ರಿಣಂ = ಅಸುರರನ್ನು ಸಂದಹ = (ದಹ ಭಸ್ಮೀಕರಣೇ) ಇಹಂತು. || ೨೦ || ೧೧ || ೩೬ ||

ಭಾ || (೧) ೩ನೇಯಾರ್ಥ ಶಕ್ತಿಯೇ | ತ್ವೇಷಾ ಇತ್ಯಾದಿಕಾತ್ಮಸ್ಯ ಹರೇರಶ್ವಯ ಏವಚ |
ಭೀಮಾ (೨) ಶಕ್ರತಿಗಂತುಂ ಚ ತತ್ಕಾ ರಾಕ್ಷಸ ಪಕ್ಷಿಣಃ || (೩) ಯಾತವೋ ಜಂಗಮಾ
ಸ್ತೇಷಾಂ ಹಿಂಸನಾವಾಂಸ್ತು ರಾಕ್ಷಸಃ || ಯಾತುಮಾವಾಂತಿ ಪ್ರೋಕ್ತೋ (೪) ಯಾತ

ಸಾನುಭವಾತ್ಮಚಿತ್ | (೫) ಯಾತುರಿತ್ಯೇವಚ ಪ್ರೋಕ್ತಃ (೬) ಸಂತಂ ಪ್ರತ್ಯನು
ಕೂಲತಃ | ಸ್ವಿತಾಸ್ತಾಃ ಶಕ್ತಿಯೋ ವಿಷ್ಣೋಃ || ೨೦ || ೧೧ || ೪ ||

ಅ || (೧) ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳು ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠಗಳೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿ ಶಕ್ತಿಗಳೂ, ಗತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಮೇಯಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಭಯಂಕರಗಳೂ ಆಗಿವೆ. (೨) ಅವುಗಳು ರಾಕ್ಷಸರ ಹಸ್ತವುಳ್ಳ ಪುರುಷನ ಇದಿರು ಹೋಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲ (ಎಲ್ಲಾ ಆಕುರಣವನ್ನೂ ಕೊಂದು) (೩) ರಾಕ್ಷಸರ ಹಸ್ತವುಳ್ಳ ಪುರುಷನು ಯಾತುಮಾವಾನ್ ಎಂದು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದರೆ ಯಾಂತಿ ಗತ್ಯಂತಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಯಿಂದ ಜಂಗಮ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಯಾತು ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯಗಳು. ಆ ಜಂಗಮ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಿಂಸೆಯು ಯಾತುಮಾ ಎನಿಸುತ್ತದೆ (ಋಷಿ ಹಿಂಸಾಯಾಂ ಮಾನಂ ಜಾನಂ ಲಯಶ್ಚೈವ ಮರ್ಯಾದಾಽಪಿ ಕಥ್ಯತೇ ಎಂದು ಕೋಶವು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ರಾಕ್ಷಸನು ಜಂಗಮ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಿಂಸೆಯುಳ್ಳವನೋ ಆದ ಕಾರಣ ರಕ್ಷಸ್ಯಯು ಯಾತುಮಾವಾನ್ ಎಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ತಥಾಚ ಯಾತೂಸಾಂ ಹಿಂಸಾ ಯೈಸ್ತಾಽನಿ ಯಾತುಮಾಽನಿ, ಯಾತುಮಾಽನಿ ಅಸ್ಯ ಸಂತೀತಿ ಯಾತುಮಾವಾನ್ ಎಂದು ವಿಗ್ರಹವು.) (೪) ಯಾತನೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಪ್ರಯುಕ್ತವೂ ಗತ್ಯಸ್ಯಯು ಯಾತುಮಾವಾನ್ ಎಂದು. ಹೇಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಯಾತೋಃ= ಯಾತನೆಯು (ನರಕಾದ್ಯನರ್ಥಗಳ) ವಾ= ಅನುಭವವು ಯೇಷಾಂ ತಾನಿ ಯಾತುಮಾಽನಿ=ರಾಕ್ಷಸರು. ಯಾತುಮಾಽನಿ ಅಸ್ಯ ಸಂತೀತಿ ಯಾತುಮಾವಾನ್ ಎಂದು) (೫) (ಕೃಷ್ಣಂ ಸಂಗತಿಯಿಂದ ನಾವೂ ಹೀಗೆಯೇ ನಾಡ ಬೇರೆಂದು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) ಕೆಲವು ಕಡೆ ಯಾತು ಎಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ ಉಚಿತ ಯಾತುಂ ಶುಶ್ರೂಷತಮಾಕುಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಬುಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಯಾತು ಶಬ್ದ ಪ್ರಸ್ತುತಿ ನಿಮಿತ್ತವು ಯಾತನೆಯೇ ನರಕಾದ್ಯನರ್ಥವು) (ಬೇರೆಂದರೆ) ಯಾತೃತೇ= ಪಿತೃತೇ ಎಂಬ ಕರ್ಮವು ಪ್ರಸ್ತುತಿಯಿಂದ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಆಸ್ತದನಾದ ರಾಕ್ಷಸನು ಯಾತು ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೬) (ರಕ್ಷಸವೋ ನ ಪ್ರತೀಯತೇ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀತಯೇ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಸ್ಯನು ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಏಕಕೈಂದರೆ) ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಠ ಆ ಶಕ್ತಿಗಳು ರತ್ನಗಳೂ ಕೂಡ ದೋಗ್ಯ ಪುರುಷನಿಗೆ ಆಕಾಶಲಗಳಾಗಿರೇ ಇರುತ್ತವೆ. (ಆಭಿರುಚಿವಾಗಿ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಪ್ರಹ್ಲಾದಾದಿಗಳಿಗೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಆದ ಕಾರಣ ರಕ್ಷಸ್ಯನು ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಸಾರ್ಥಕವೇ ಆಗಿದೆ. || ೨೦ || ೧೧ || ೪ ||

ಅ|| ೧೫ ಬುಕ್ಕುಗಳು. ೩ ವರ್ಗಗಳು. ಮರುದ್ವೇವತಾಕವು. ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಕ್ಕವು. ೩೭ನೇ ಸೂಕ್ತವು. ಅದರಲ್ಲಿ ೧-೪-೫ ಈ ಬುಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರಧಾನ ಮರುದ್ವಿಷಯಕಗಳು. ಬೇರೆ ಬುಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರಧಾನ ವಾಯು ಮತ್ತು ಐವತ್ತು ಮರುದ್ವಿಷಯಕಗಳು.

ಖಃ || (೪೪೨) ಕ್ರೀಳಂ ವಃ ಶರ್ಛೋ ಮಾರುತಮನರ್ವಾಣಂ ರಥೇ ಶುಭಂ |
ಕಣ್ವಾ ಅಭಿ ಪ್ರಗಾಯತ || ೧೧ ||

ಅ|| ಕಣ್ವಾಃ=ನನ್ನವರಾದ ಕಣ್ವರೇ. ಕ್ರೀಳಂ=ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಶರ್ಛಾಃ=ಸುಖದಂಶೋಪಸೂದ, ಅಥವಾ ಪೂರ್ಣವಿಲವುಳ್ಳ ಅನರ್ವಾಣಾಃ=ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಹಮಾಸಾಹುಃ ಎಂಬ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವವನು, ರಥೇ ಶುಭಂ=ಶರೀರಂ ರಥಮೇವಚ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಣದಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷತಃ ಶೋಭಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು, ವಃ=ನಿಮಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ಮಾರುತಂ ಚ=ಕ್ರೀಡಯೇ ಸ್ವಧಾವ ಇತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕ್ರೀಡಾಪಿಶು ವಾಚ್ಯನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ ಕೂಡ, ಅಭಿಪ್ರಗಾಯತ=ಸ್ತುತಿಸಿರಿ || ೧ ||

ಭಾ|| (1) ಶ್ರೀದಾಶೀಲಂ ಚ ಮಾರುತಂ|| ಶರ್ಧಃ ಸುಖಬಲಾಭ್ಯಂ ವ್ಯಾಪ್ತನರ್ವಾಣಮು
 ನಿಂದ್ರಿಯಂ|| ನ ವಾಯೋರಿಂದ್ರಿಯಾಣಾಂ ಹಿ ದೇವಾಃ ಸಂತ್ಯಭಿಮಾನಿನಃ|| ಅತೋಽ
 ನಿಂದ್ರಿಯತಾ ತಸ್ಯ ರಥೇ ದೇಹೇ ಶುಭಶ್ಚ ಸಃ|| ಕಣ್ವಾಸ್ತಂ ಗಾಯತಾ ಭೀತ್ಸುಂ
 ವಿಷ್ಣುಂ ನಾ ಶಾಸ್ತ್ರಶ್ಚಿಗುಣೈಃ || ೧ ||

ಅ|| (1) ಶ್ರೀದಂ = ಶ್ರೀದಾಶ್ವಧಂವಶ್ಚವನು. (ಯದ್ಯಪಿ ಕಡಾಶ್ಚಿಃ. ಅಗುಕಥಜ್ಞಾಪಿ ಕೀಃ
 ಕಃ. ಎಂಬ ಶ ಪ್ರತ್ಯಯವಾಗಲೀ ಶ್ರೀದಾಕರ್ತವು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಿಹಿತವಾಗಿದೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಜಗ
 ಪ್ರಕ್ಷಣಾದಿಗಣವಾದ ಶ್ರೀದೇವಿಂದ ಕ. ಶ್ರೀದರೂಪಶ್ಚೇತಿ ಯಾವುದೋಂದು ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು
 ಲಸ್ಯವುದಕ್ಕಾಗಲೀ ಶ್ರೀದಾ ಶೀಲಂ ಎಂದದ್ದು.) ಶ್ರೀದಾಶೀಲತ್ವಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಶ್ರೀದಾದಿ ಶ್ಲೋಕ ವ್ಯಾಪ್ತ
 ನಾದವನು. ಶರ್ಧಃ = ಶೇನ = ಸುಖದಿಂದ ಮುಕ್ತ = ಸಮೃದ್ಧನಾದವನು, ಎಂಬ ಅವಯವಾರ್ಥವಿವಿಧವೆಂದ
 ಸುಖದಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾದವನು ಅಥವಾ ಬಲಾಭ್ಯಮು ಎಂದರ್ಥವು. ಅನರ್ವಾಣಂ = ನ ವಿದ್ಯುಶ್ಚೇ ಅರ್ವಾಣಃ
 ಹಯಾಃ ಯಸ್ಯ ಎಂಬ ಷ್ಠ್ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಕುದುರೆಗಳು ಇಲ್ಲದವನು ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ, ಅನಿಂದ್ರಿಯಂ =
 ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಲ್ಲದವನು ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಹೇಗಿಂದರೆ—ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಹಯಾನಾಸುಃ ಎಂದು ಪುರು
 ಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಹಯಸಾಮ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೇಗಾದದರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಇಲ್ಲದವನು
 ಎಂದರ್ಥವು. ಶ್ರೀಶಿಷ್ಣುಃ ಶ್ರೀಶಿಷ್ಣುಃ ಶರೀರವು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ಯುಕ್ತವು.
 ಶ್ರೀವಾಯುವಿಗೆ ಹೇಗಿಂದರೆ ಶ್ರೀವಾಯುವಿಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು ನಿಯಮಕರಣಿ ಇರು
 ವುದಿಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ ವಾಯು ದೇವತೆಗೆ ಅನಿಂದ್ರಿಯತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಶ್ರೀದ
 ರಿಯು ಣೇ = ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ದೇವದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುವನೋ ಅಂತಹ ಶ್ರೀದಾಶೀಲತ್ವಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಶ್ರೀದಾ
 ದಿಕಲ್ಪವಾಚ್ಯನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮವರಾದ ಕಣ್ವರೇ ಸ್ತುತಿಸಿ. || ೧ ||

ಯಃ|| (೪೪೩) ಯೇ ಪೃಷ್ಠತೇಭಿರ್ಯುಷ್ಪಿಭಿಃ ಸಾಕಂ ವಾತೀಭಿರಂಜುಭಿಃ||

ಅಜಾಯಂತ ಸ್ವಭಾನವಃ||

|| ೨ ||

ಅ|| ಯೇ = ಯಾವ ಮರುತಗಳು, ಸ್ವಭಾನವಃ = ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಇರುವ ತೇಜಸ್ಸುಗಳುಳ್ಳವು
 ಗಳೋ, ಪೃಷ್ಠತೇಭಿಃ = ವಾಹನಗಳಿಂದ ಮುಟ್ಟಿ ಭಿಃ ವಾತೀಭಿಃ = ಅಂಜು ಭಿಃ = ಮುಟ್ಟಿ, ವಾತೀ, ಅಂಜಿ ಎಂಬ
 ಅಯುಧ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಸಾಕಂ = ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಅಜಾಯಂತ = ಹುಟ್ಟಿದರೋ, (ಜನ್ಮವನ್ನು ಆರಂಭಿ
 ಸಿಯೇ ಅಯುಧಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವರಾಗುತ್ತಾರೋ), [ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆದರೂ] ಸ್ವಭಾನವಃ = ಸ್ವದಿವ
 ಯಕವಾದ ಜ್ಞಾನ [ಪ್ರಕಾಶ]ವುಳ್ಳ ಯೇ = ಯಾವ ಪೃಷ್ಠತ್ವಾದಿಗುಣವುಳ್ಳ ವಾಹನ ಮತ್ತೂ ಅಯುಧ ವಿಶೇ
 ಷಗಳಿಂದ, ಕೂಡಿ ಹುಟ್ಟಿತಕ್ಕ ಮರುತಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಗುವ ಭಗವದ್ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳೂ ಕೂಡ, ಶ್ರುತ
 ವ್ಯಾಧಿ ವಾಹನ ಅಯುಧ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಯೇ, ಅಜಾಯಂತ = ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಗಾದವು. || ೨ ||

ಭಾ || (1) ಪೃಷ್ಠತೋ ವಾಹನಾನ್ಯೇಷಾಮನುಧಾಯುಧಮುಚ್ಯತೇ || (2) ಸ್ವಪ್ರಕಾ
 ಶೋಫನಾ ವಿಷ್ಣುಶ್ಚಿಲ್ಲಿಂಗೈರ್ವಜ್ಯತೇ ಸಹ|| ತತ್ತದ್ವೇವಗತಸ್ಯಾಪಿ ವಿಷ್ಣೋರ್ಲಿಂ
 ಗಂ ಚ ತದ್ಭವೇತ್ || ೨ ||

ಅ || (1) ಈ ಮರುತ್ಸರ್ಗ ವಾಚನಗಳು ವೃಷತ್ಸರ್ಗಗಳು ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಇತರವಾದುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಂಜ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ಆಯುಧವಿಶೇಷವು. ಅಂದರೆ-ಮುಖ್ಯಃ=ಅಗ್ನಿ ಖಡ್ಗ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯವಾದುದು. ವಾಶೀ=ಕಾಶ್ಯವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದುದು ಆಯುಧವು. ವಾಡೀ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು ಆಯುಧವು. ಅಂಜಿ=ಅಶ್ವ ಸಿದ್ಧವಾದ ಆಯುಧವು. (2) (ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿಘ್ನ ಇವನ್ನು ಕೂಡಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಆದವಾ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಸ್ವವಿಷಯಕವಾದ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು ಪೃಥಕ್ಯಾದಿ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಅಜಾಯಂತ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಉಕ್ತವಾದ ಒಪ್ಪವು ಸಮರ್ಥಕವಾಯ್ತು. (3) (ಅವನ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಇದ್ದಾನೆ ಎನ್ನುವುದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ) ಅವನ ದೇವತಾತ್ಮಕರೂಪಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿಗೂ ಕೂಡಲಿ ಲಿಂಗವೇ ಆಗುವುದು. ಅಂದರೆ-ಇದ್ದಾದಿ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸಜ್ಜರೂಪಾದ ಲಿಂಗವು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿಗೂ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಆಗುವುದು. || ೨ ||

ಯ || (೪೪೪) ಇಹೇವ ಶೃಣ್ವ ಏಷಾಂ ಕಶಾ ಹಸ್ತೇಷು ಯದ್ವದಾನ್ |

ನಿಯಾಮಂ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ವೃಂಜತೇ

|| ೩ ||

ಅ || (೪ ಮರುತ್ಸರ್ಗಗಳು) ಯಃ=ಯಾವ ನಚನವನ್ನು, ವದಾನ್=(ವದ ಪೃಕ್ತಾಯಾಂ ವಾಚಿ) ಹೇಳುತ್ತಾರೋ, ಕಶಃ=ಅಂತಹುದು, ಇಹೇವ ಕೃಣ್ಣೀ=ಈ ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ೭೨೨೨೦೦೦೦೦೦ ಕೇಳಲ್ಪಡುವಂತೆ ಇದೆ. ಅಂದರೆ ಅವರಿಂದ ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಆದರಿಂದ(ಮೇಘಗಳಿಂದ) (ಮಾಡಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಮೇಘನಾಡಗಳೂ ಕೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ) (೪ ಮರುತ್ಸರ್ಗಗಳು ಮೇಘನಾಡಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದರೆ) ವಿಷಾಂ=ಈ ಮರುತ್ಸರ್ಗಗಳ ಹಸ್ತೇಷು=ಕೈಗಳಲ್ಲಿ, ಕಶಃ=ಮೇಘಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತಗಳಾದ ಬಾರ್ಕೋಲುಗಳು, ಇರುತ್ತವೆ. ವಿಷಾಂ=ಈ ಮರುತ್ಸರ್ಗಗಳ, ಯಾಮುಃ=(ಯಾಂಕೃತ್ಯಾನ್ ಅನೇನ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ)ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಚಿತ್ರಂ=ಅಕ್ಷರವಾಗಿ, ನಿ ಬಂಜತೇ=(ಬಂಜ ಗತೌ) ಕೂಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ಮರುತ್ಸರ್ಗಗಳು ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಧೂಳಿ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳೂ ಅವುಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಮಾರ್ಗವು ಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ. (ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಕೂಡಿದರೆ) ಚಿತ್ರಂ=ನಾಣಾ ವಿಧವಾದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತೂ, ಯಾಮುಃ=ತಂತಮ್ಮ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿ ಬಂಜತೇ=ಮರುತ್ಸರ್ಗಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಚಿತ್ರವಾಗಿ ವೈರೇಖಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ

ಘ || (1) ಯತ್ತೇ ವದಂತಿ ವಚನಂ ಮೇಘಾನಾಂದಾತ್ಮಕಂ ಹಿ ಕತಃ | ಇಹಾಪಿ ಶ್ರೋಯಂತ ಇವ ವರ್ಣಾವ್ಯಕ್ತೇರಿವೇತಿ ಚ || (2) ಹಸ್ತೇಷ್ವೇಷಾಂ ಕಶಾ ಸಂತಿ ಚಿತ್ರಂ ಮಾರ್ಗೇಽಧಿಗಮ್ಯತೇ || (3) ರೇಣ್ವಾದಿಸರ್ವವಸ್ತುಣಾಂ ಗಮನಾನ್ಮಾರ್ಗಚಿತ್ರತಾ || (4) ವಿಷ್ಣೋಸ್ಸರ್ವಂ ಜಗಚ್ಚಿತ್ರಂ ಮಾರ್ಗೇ ಸಂಪ್ರಯಾತೇಷಾಮುನಾ || ೩ ||

ಅ || (1) ಆ ಮರುತ್ಸರ್ಗಗಳು ಯಾವುವೊಂದು ವಚನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ, ಆ ವಚನವು ಈ ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕವರಿಂದಲೂ ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಕೇಳಲ್ಪಡುವಂತಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ-ಆ ವಚನವು ಮೇಘಗಳ ಧ್ವನಿರೂಪವಾದುದು. (ಅಂದರೆ ಆ ಮರುತ್ಸರ್ಗಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಮೇಘ ಧ್ವನಿಗಳು ಕೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.) (2) (ಆ ಮರುತ್ಸರ್ಗಗಳು ಆ ಮೇಘ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದರೆ) ಆ ಮರುತ್ಸರ್ಗಗಳ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಕಶಃ=(ಅಂದರೆ ಅಶ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ) ಅಶ್ವಾದಿ ವಿಶೇಷ ವಿಶಿಷ್ಟಗಳಾದ ರತ್ನ ಸಃ ಇವೆ. ಈ ಮರುತ್ಸರ್ಗ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಾತ್ಮರ್ಯವು ಹೊಂದಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (ಬೇಜಬ್ಬಜೇ ಭರ್ಜನೇ

ಎಂದು ಭರ್ಷಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪರಿಶವಾದ ಮಂಜು ಧಾತುವಿಗೆ ಹೊಂಪಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಹೇಗೆ ಕೊಡುವುದೆಂದರೆ ಅನೇಕಾರ್ಥಾಹಿ ಧಾತವಃ ಎಂದು ಇವು ಪ್ರಯುಕ್ತ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕೆ:ಡುತ್ತದೆ. (3) (ಮಾರ್ಗಗಳು ಚಿತ್ರವಾಗುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ) ಮರುತ್ಗಳೂ ಹೋಗುವಾಗ ಮರುತ್ಗಳ ವರ್ಗದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಪರ್ಣ ಧೂರಿ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳೂ ಅವುಗಳೊಡನೆ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಶುದ್ಧವಾಗುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಹಿಂದಿನ ಅವಸ್ಥೆಗಿಂತ ಮಾರ್ಗವು ಚಿತ್ರವಾಗುವುದು.) (4) (ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾರ್ಧವನ್ನು ಅನ್ಯಥಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ವಿವಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡಿದರೆ (ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು.) ಗಾಢಾ ವಿಧವಾದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು, ತಮ್ಮದಾದ ವೇದಾತ್ಮ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಮರುತ್ಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಾದಮಕವಾಗಿರುವ ರೂಪವಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ || ೩ ||

ಯ|| (೪೪೫) ಪ್ರ ವಃ ಶರ್ಧಾಯ ಘೃಷ್ಟಿಯೇ ತ್ವೇಷದ್ಯುಮ್ನಾಯ ಶುಷ್ಕಿಣೇ |

ದೇವತ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಗಾಯತ

|| ೪ ||

ಅ || ಕಣ್ವಃ=ಕಣ್ವರೇ, ವಃ=ನಿಮಗೆ, ಶರ್ಧಾಯ=ಬಲಕ್ಕಾಗಿ, ಬಲವನ್ನು ಕೊಡುವ, ವಾ, ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವ, ಘೃಷ್ಟಯೇ=ಶೋಧಕನಾದ, ಅಥವಾ ಶುದ್ಧನಾದ, ತ್ವೇಷದ್ಯುಮ್ನಾಯ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾರ ರೂಪ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ, ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿಬದ್ಧವಾಗದಿರುವ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ, ಶುಷ್ಕಿಣೇ=ವೀರ್ಯವುಳ್ಳ ಅಥವಾ ಅತಿಬಲವುಳ್ಳ, ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುವಿಗೋಸ್ಕರ, ದೇವತ್ತಂ=ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮ=ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಗಾಯತ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಿ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುವಿಗೋಸ್ಕರ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ. ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಗಾನಮಾಡಿ ಶ್ರೀವಾಯುವನ್ನು ಸಂಕೋಷಗೊಳಿಸಿ. (ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆದರೂ) ಶರ್ಧಾವಿರದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೋಸ್ಕರ, ದೇವತ್ತಂ=ದೇವತೆಗಳು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ, ಬ್ರಹ್ಮ=ವೇದಾಖ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಗಾನಮಾಡಿ. || ೪ ||

ಭಾ || (1) ಶೋಧಕಾಯ ಪ್ರಧಾನಾಯ ವೋ ಬಲಾಯ ಚ ವಾಯವೇ | ಶುದ್ಧಾಯ ವಾ ಸುಪ್ರಕಾಶಜ್ಞಾನಾಯಾತಿಬಲಾಯ ಚ || ಗಾಯತ ಬ್ರಹ್ಮದೇವತ್ತಂ ದೇವೇಷು ತತಮಿಶ್ವರಂ || (2) ಪ್ರೀತಿರ್ವಾಯೋರ್ವಿಷ್ಣುಗಾವಾ (3) ದ್ವೇದಾಖ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣವೇ || (4) ದೇವೈರಧೀಯಮಾನತಾದ್ವೇವತ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮವೈಷ್ಣವಂ || ೪ ||

ಅ|| (೧) ನಿಮಗೆ ಬಲಕ್ಕಾಗಿ, ಬಲವನ್ನು ಕೊಡುವವನು ಅಥವಾ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವವನು ಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು, ಅಥವಾ ಶುದ್ಧನಾದವನು ಒಳ್ಳೇ ಪ್ರಕಾಶ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು, ಅಂದರೆ— ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಿಲ್ಲದ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು, ಅಥವಾ ಅತ್ಯಂತ ಬಲವುಳ್ಳವನು, ಇಂತಹ ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುವಿಗೋಸ್ಕರ, (ಮರುತ್ ಸೂಕ್ತವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವಾಯವೇ ಎಂದು ಸಿಗುತ್ತದೆ.) ದೇವತ್ತಂ=ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ, ಸರ್ವಗುಣ ಪರಪೂರ್ವನಾದ ಶ್ರೀ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಿ. (೨) (ಪ್ರಧಾನವಾಯುವಿಗೋಸ್ಕರ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ. ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ) ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಗಾನದಿಂದ ಶ್ರೀವಾಯುವಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತೂ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಗಾಢಮಾಡಿ ಶ್ರೀವಾಯುವನ್ನು ಸಂಕೋಷಗೊಳಿಸಿ, ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. (೩) (ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಶರ್ಧಾವಿ

ಪದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೋಸ್ಕರ, ವೇದವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಗಾಢವಾದಿಂ. (೪) ದೇವತೆ ಎಂಬ ವಿಶೇಷವು, ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವಿಷಯಕವಾದ ವೇದವು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ದೇವತೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. || ೪ ||

ಯಃ || (೪೪೬) ಪ್ರಶಂಸಾ ಗೋಷ್ಠ್ಯಘ್ನಂ ಕ್ರೀಳಂ ಯಜ್ಞಧೋರಾ ಮಾರುತಂ |

ಜಂಭೇ ರಸಸ್ಯ ವಾವೃಥೇ ||

|| ೫ || ೧೨ ||

ಅ || (೪೪೬) ಇನ್ನು ಕುರಿತೇ ಹೇಳುವುದು (ಕಣ್ವ=ಎಲೋ ಕಣ್ವ ಪುಷ್ಪಯೇ) ಯಃ=ಯಾವ ಈ ವಾಯುವು, ರಸಸ್ಯ=ಸೋಮವನ್ನೆ ಜಂಭೇ=(ಜಂಭೋ ದೈತ್ಯಾಂತರೇ ದಂತೇ ಜಂಭೀರೇ ಭಕ್ಷಣೇ ಪಿಂಜಿ) ಎಂಬ ವಿಶ್ವಕೋಶದಿಂದ, ಭಕ್ತಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ವವೃಥೇ=ಪ್ರಕಟೆ ನಾದನೋ, ಯಃ=ಯಾವಾತನು, ಶರ್ಧಃ=ಸುಖ ಪರಿಪೂರ್ಣನೋ, ಅಥವಾ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಬಲವುಳ್ಳವನೋ, ಅಂತಹ, ಅಘ್ನಂ=ಸಂಹರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಅಘ್ನಂ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನು, ಗೋಷು=ವೇದರೂಪ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ, ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಧೇನುಗಳಲ್ಲಿ, ಕ್ರೀಳಂ=ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿರುವನೋ, ಅಂತಹ, ವೃಷಭ ರೂಪಿಯಾದ, ಮಾರುತಂ=ವಾಯುವನ್ನು, ಪ್ರಶಂಸ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸು. ಅಥವಾ, ಮಾರುತಂ=ವೇದಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಮಾರುತವೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸು || ೫ ||

ಭಾ || (೧) ಅಹಂತವೈತ್ತತ ಸ್ತೃಘ್ನಂ ವಾಯುಂ ವೃಷಭರೂಪಿಣಂ | ಕ್ರೀಡಂತಂ ವೇದರೂಪಾ ಸು ಗೋಷು ತಂ ಸ್ತುತಿ ಮಾರುತಂ || (೨) ಮೂರ್ಧನೇದ್ರೈಸ್ತುತತೈನ ಮಾರುತೋ ವಿಷ್ಣುರೇವನಾ || (೩) ಭಕ್ತುಣಾರ್ಥಂ ರಸಸ್ಯಾಸೌ ವವೃಥೇ ಮರುತಾಂ ಪಿಶಾ ||

|| ೫ || ೧೨ ||

ಅ || (೧) ಸಂಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಅಘ್ನಂ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನು, ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಗೋಷುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು, (ಗೋಷುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಿಸಿಕೊಂಡಿದಾ ನೆನ್ನುವು ಸುಖವನ್ನು ಆಹುತವನ್ನು ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೃಷಭ ರೂಪಿಡಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು) ಅಂತಹ ವೃಷಭ ರೂಪಿಯಾದ ವಾಯುವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸು. (೨) (ಮಾರುತನೆಂದರೆ ವಾಯುವು. ಅಥವಾ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ ಮಾರುತವೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ) ಮೂರ್ಧನೇವೇದಗಳಿಂದ; ರುತತೈನ=(ರು ಶಬ್ದೇ) ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಮಾರುತಂ=ಶ್ರೀ ವಾಯುವು. ಅಥವಾ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು (೩) ಅಥವಾ (ಮರುತಾಂ ಅಯಂ ಮಾರುತಃ=ಮರುತಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವನು, ಪಿಶ್ನು ವುತ್ಪತ್ತಿ, ಸಂಬಂಧವು ತಥಾಚ್) (೪) ಮರುತಗಳೇ ತಂದೆಯಾದ ಮುಖ್ಯ ವಾಯುವು ಸೋಮವನ್ನು ಭಕ್ತಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧನಾದವನು. || ೫ || ೧೨ ||

ಯಃ || (೪೭೭) ಕೋ ವೋ ವರ್ಷಿಷ್ಯ ಆನರೋ ದಿವಶ್ಚ ಗೃತ್ವ ಧೂತಯಃ |

ಯತ್ತೀಮಂತಂ ನ ಧೂನುಫ

|| ೬ ||

ಅ || ನರಃ=ಎಲೋ ಮರುತಗಳೇ, ವಃ=ನಿಮ್ಮ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಕಃ=(ಕೋ ವಾಯುರಿತಿ ತದ್ವಿಶಃ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ) ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುವು, ಆ ವರ್ಷಿಷ್ಯಃ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನು.

ಅಂದರೆ ಅತ್ಯಧಿಕ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಡಿದವನು. ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳಿಂದಲೂ ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ ಜ್ಯೇಷ್ಠನೇ. ಇಂತಹ ಪ್ರಭುತ್ವ ನಿಮಗೆ ಅಧಿಕತೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ನೀವು ಕೂಡ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರೇ. ಮತ್ತು ನೀವು ದಿವಶ್ಚ = ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೂ ಗೃಶ್ಚ = ಭೂಮಿಯನ್ನು, ಭೂತಯಃ = ಕಂಪಿಸು (ನಡುಗಿಸು) ಎವರೂ ಅಗಿದುವಿರಿ. (ಹೇಗೆಂದರೆ) ಯತ್ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, (ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು) ಅಂಕಂಠ = ಪ್ರಲಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೋ ಎಂಬಂತೆ, ಸೀಮಾ = ಬಿಡುಗಡೆ, ಭೂನುಭ = ನಡುಗಿಸುತ್ತೀರೋ, (ಆದಕಾರಣ ಸಮಸ್ತ ಸ್ವರ್ಗ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ನಡುಗಿಸುತ್ತೀರಿ.) (ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಅದರೂ) ನರಃ = ಮರು ತಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಿಷ್ಣು ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳೇ, ವಃ = ನಿಮ್ಮ ಸಕಾರದಿಂದ, ವರ್ಷಿಷ್ಯಃ = ಉತ್ತಮವನು, ಈ ಭ ವೇತ್ = ಯಾವನಾದಾನು (ಯಾವನೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ) ನೀನು ಎಂತಹ ಶ್ರೇಷ್ಠನೋ ಅಂತಹ ನೀನಿಗೆ ಸಮಾನಿಕನಾಗಲೇ, ಯಾವನು ಇದ್ದಾನು? ಯಾವನೂ ಇಲ್ಲ.

|| ೬ ||

ಭಾ || (1) ಆಸಮಂತಾದುಶ್ಚವಃ ಈ ಪ್ರಧಾನೋ ವಾಯುರೇವ ವಃ || (೨) ವಿಷ್ಣೋ ರಾಕ್ಷೇವ ಏವ ಸ್ಯಾತ್ಯೋ ಭಾಮಾಸ್ತಿ ಪರಸ್ತ್ವಿತಿ || (೩) ತ್ವತ್ರಯಾಂತಂ ಚ ವರ್ಷಿಷ್ಯಃ ಕೋ ಭವೇದಿತಿ ವಾ ಭವೇತ್ || (೪) ಅಧೂತಯೋ ದಿವೋ ಗೃಶ್ಚ ಭೂಮ್ಯಾ ಇತ್ಯನ್ವಯೋ ಭವೇತ್ || (೫) ತಸ್ಮಾದಂತಂ ಪ್ರತೀವೈತಜ್ಜಗ ತ್ಸಂಧಾನುಥಾಖಿಲಂ || ೬ ||

ಅ || (೧) (ಈ ವಃ ವರ್ಷಿಷ್ಯಃ ಆ ಎಂಬ ಅದಿಯ ಣಾಲ್ಪು ಪದಗಳನ್ನು ಪ್ರಧಾನ ವಾಯು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಆ = ಸಮಂ ತಾತ್ = ಸರ್ವರಿಗಿಂತಲೂ, ವರ್ಷಿಷ್ಯಃ = ಉತ್ತಮವನು. ಈ = ಈ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿರುದ್ಧಿಷ್ಯಃ ಕೋ ವಾಯುರಿತಿ ತತ್ವಿಕಃ || ಎಂಬ ವರಗುಚಿಯ ವಚನದಿಂದ ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುವೇ ಎಂದರ್ಥವು. ವಃ = ನಿಮ್ಮ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ. (೨) ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೇಗೆ ವಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವನು ಎಂದರೆ, ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಎವಶ್ಚ ಮಾಡಿದರೆ ಈ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಅಕ್ಷೇವವೇ ಆಗುವನು. (ಆದನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ) ಮರುತಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಿಷ್ಣು ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳೇ ನಿಮ್ಮ ಸಕಾರದಿಂದ, ಉತ್ತಮನು ಯಾವನಿಬ್ಬರೇ. (ಯಾವನೊಬ್ಬನೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ, (೩) (ನಿಮಗಿಂತ ಉತ್ತಮನು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ನಿಮಗೆ ಸಮಾನಿಕನೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ) ನೀನು ಪರ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಯಾವನು ಇರುವನು? ಅಂದರೆ ನೀನು ಎಂತಹ ಶ್ರೇಷ್ಠನೋ ಆಪ್ತು ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಅಂದರೆ ನೀನಿಗೆ ಸಮಾನಿಕನು ಯಾವನು? ಇರುವನು, ಅಂದರೆ ಸಮಾನಿಕನೂ ಇಲ್ಲ, ಉತ್ತಮನು ಸುತರಾಂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದೂ ಅರ್ಥ ಆಗುವುದು. (೪) ವಾಯು ದತ್ತದಲ್ಲಿ ಅದಿಗೆ ವರ್ಷಿಷ್ಯ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣ ಹಾಗೆ ಅನ್ವಯ ವಸಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣು ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳೇ ನಿಮಗಿಂತ ಬಿಟ್ಟಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ಗುಣಾದಿಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಯಾವನು? ಇರುವನು, ಎಂದು ಅಕ್ಷೇಪಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿದರೆ ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ ಗುಣಾದಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಇರಬಹುದು ಎಂದರ್ಥವು ಬರಬೇಕಾಗುವುದು. ಅಂತಹ ಅರ್ಥವು ಬರಬಾರದೆಂಬ ಉದ್ದಿಶ್ಯ ಆ ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಭೂತಯಃ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಅನ್ವಯವು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ) ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೂ ಗೃಶ್ಚ = ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೂಡ, ಆ ಭೂತಯಃ = ಬಿಟ್ಟಾಗಿ ನಡುಗಿಸ ಕೊಂಡಿರುವಿರಿ, ಎಂದು ಆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಭೂತಯಃ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಅನ್ವಯವು ಆಗುವುದು. (೫) ಉತ್ತರಾರ್ಧವನ್ನು ವಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಕಾರಣ ದಿಂದ ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವಂತೆ ಬಿಟ್ಟಾಗಿ ನಡುಗಿಸುತ್ತೀರಿ.

|| ೬ ||

ಯು (೪೪೪) ನಿ ವೋ ಯಾಮಾಯ ಮಾನುಷೋ ದಧೃ ಉಗ್ರಾಯ

ಮನ್ಯವೇ | ಜೀಹೀತ ಪರ್ವತೋ ಗಿರಿಃ

|| ೭ ||

ಅ || (ಎಲೋ ಮರುತಗಳೇ) ವಃ=ನಿಮಗೆ ಯಾಮಾಯ=(ಯಾಂತ್ಯಸ್ಥಿತಿತಿ ಎಂಬ ವೈಶ್ವತಿ ಯಿಂದ) ಮಾರ್ಗಕ್ಕೋಸ್ಕರ. ಉಗ್ರಾಯ ಮನ್ಯವೇ ಚ=ಕ್ರೂರವಾದ ಕೋಪಕ್ಕೋಸ್ಕರವೂ, ಮನುಷ್ಯ=ಮನುಷ್ಯರು, ಏದಧ್ರೇ=ಏತರಿಂದ ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. (ಅಂದರೆ ಏತರಿಂದ ಅಸುರರು ಮರುತಗಳಾದ ನಿಮಗೆ ವಿರೋಧಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ನಿಮಗೆ ಕೋಪವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವರು.) ನಿಮ್ಮ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ನಿಮ್ಮ ಕೋಪವನ್ನು ತರಸ್ಕರಿಸಿಕ್ಕೂ ಅಕ್ಕಲ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಸಮರ್ಥನಾಗಲಾರನು.) (ಹೇಗೆಂದರೆ) ಪರ್ವತಃ=(ಪರ್ವತಾದಿಪ್ರಕೃತಿ ಗ್ರಂಥಾ ಎಂಬ ವಿಶ್ವಕೋಶದಿಂದ) ಬಹುಪಕ್ಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ (ಅಂದರೆ ಅಕ್ಕುಚ್ಛವಾದ) ಗಿರಿಃ=ಎಂತಹ ಬೆಟ್ಟವೂ ಇಲ್ಲ, (ನಿಮ್ಮ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದದ್ದಾಗಿ) (ಜಹೀತಃ=(ಓಹಾರ್ ತ್ಯಾಗೇ) ಮೂಲವನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟಿದೆ. (ಎಂದರೆ ಉಪ್ಯಾಲವಾಯ್ತು. ಮೂಲವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಯ್ತು.) || ೭ ||

ಭಾ (೧) ನೀಚೈರ್ಯೋ ಮೂಢುಷೋ ವೋ ಮಾರ್ಗಾಯೋಗ್ರಾಯ ಮನ್ಯವೇ || (೨) ನ ಪೂರ್ಯಾತೇ ಚ ಕೋಪಾಯ ಸ್ವಲ್ಪತ್ಪಾಕ್ಮಾನುಷಃ ಕ್ವಚಿತ್ || (೩) ಬಹು ವರ್ಷಯೋಽಪ್ಯುಚ್ಚಗಿರಿಮಾರ್ಗಗೇ ಹಿ ಪೂರ್ವತಚಿತ್ || ಮೂಲಂ || ೭ ||

ಅ || (೧) ಮರುತಗಳಾದ ನಿಮ್ಮ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೋಸ್ಕರವೂ, ಕ್ರೂರವಾದ ಕೋಪಕ್ಕೋಸ್ಕರವೂ, ಕೂಡ ಮನುಷ್ಯನು, ಏತರಿಂದ ಅಸುರರಿಂದ ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟನು. (೨) ಅಂದರೆ-ನಿಮ್ಮ ಕೋಪವನ್ನು ತರಸ್ಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ನಿಮ್ಮ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ, ಅಕ್ಕಲ್ಪಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಮನುಷ್ಯನು ಶಕ್ತನಾಗಲಾರನು. (೩) ಬಹು ವರ್ಷ ರೂಪಗ್ರಂಥಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಂದರೆ ಒಂದು ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತವು ನಿಮ್ಮ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರತಕ್ಕದಾಗಿ ಮೂಲವನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಮೂಲವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಯ್ತು. || ೭ ||

ಋ || (೪೪೯) ಯೇಷಾಮಜ್ಜೇಷು ಪೃಥಿವೀ ಜುಜುವಾ ೯ ಇವ ವಿಶ್ವತಿಃ |
ಭಿಯಾ ಯಾಮೇಷು ರೇಚತೇ || ೮ ||

ಅ || ಯೇಷಾಃ=ಯಾವ ಮರುತಗಳಿಗೆ ಅಜ್ಜೇಷು=ಪೃಥಿವೀ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದೆ ಇದ್ದ ಅಂತರಿಕ್ಷಾಶ್ರಿತಗಳಾದ, ಯಾಮೇಷು=ಮಾರ್ಗಗಳು ಇರುವಿರಲು (ಅಂದರೆ ಆ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಮರುತಗಳು ಹೋಗುವಿರಲು) ಪೃಥಿವೀ=ಭೂ ದೇವಿಯು ಭಿಯಾ=ಬಹು ಭೀತಿಯಿಂದ, ಜುಜುವಾಽನಿವ ವಿಶ್ವತಿಃ=(ಜ್ಞಾನಯೋ ಹಾಘಾ) ಜೀರ್ಣನಾದ ರಾಜನಂತೆ, ಹೇಗೆ ದುರ್ಬಲನಾದ ರಾಜನು ಪರಿಂದ ಭಯಪಟ್ಟವನಾಗಿ ನಡೆಗುತ್ತಾನೋ, ಹಾಗೆಯೇ, ರೇಚತೇ=(ರೇಚ್ಯ ದೀವ್ರೈಃ ಅಥವಾ ರೇಚ್ಯ ಭಯ ಕಂಪನಯೋಃ) ನಡೆಗುತ್ತದೆ. || ೮ ||

ಭಾ || ಯೇಷಾಂ ತಥಾಽಜ್ಜೇಷು ಮಾರ್ಗೇಷ್ಟತಿ ಭಿಯಾ ಧರಾ ಕಂಪತೇ ಜೀರ್ಣರಾಜೀವ || ೮ ||

ಅ || ಯಾವ ಮರುತಗಳು ಅಂತರಿಕ್ಷಾಶ್ರಿತಗಳಾದ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಹೋಗುತ್ತಿರಲು ಭೂದೇವಿಯು ದುರ್ಬಲ ರಾಜನು ಇತರರಿಗೆ ಹದರ ಹೇಗೆ ನಡೆಗುತ್ತಾನೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ನಡೆಗುತ್ತದೆ. || ೮ ||

ಏ: || (ಅಂಶಂ) ಸ್ಥಿರಂ ಹಿ ಜಾಪಮೇಷಾಂ ವಯೋ ವ್ರಾತುರ್ನಿರೇತವೇ ।

ಯತ್ಸೀಮಾನು ದ್ವಿತಾ ಕವಃ

M E M

ಅ || (ಎಲೋ ಮರುತ್‌ಗಳೇ.) ಏಷಾಂ=ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ನಿಮ್ಮ, ಜಾನಂ=(ಜನೀ ಶ್ರಾದ್ಧ ಭಾರ್ವೇ.) ಜನನವು ಸ್ಥಿರಂ ಹಿ=ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ. ಹಿ=ಮರುತ್‌ಗಳು ನಾಯುದೇವರಿಂದ ಭಾರ್ವೇದೇವಿಯಲ್ಲಿಹುಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾತಾಪ್ತಿತ್ವಗಳಸಂಬಂಧವಿದ್ದುದರಿಂದ ಉತ್ತಮ ಇನ್ನವು (ಮತ್ತು ಆ ಮರುತ್‌ಗಳು, ನೀಲಕೇ=ನಿಲ್ ಪೂರ್ವಾತ್ ಇತ್ಯಂತ ಶೋಭಿಸುವವಕ್ಕಾಗಿ, (ಹುಟ್ಟಿದ ಉತ್ತರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ. ಅಂದರೆ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಂಚರಿಸುವವಕ್ಕಾಗಿ) ವಾತುಃ=ಕಾಯಿಯಾದ ಭಾರ್ವೇಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ, ವಪುಃ=ವಯೋ ವಿಶೇಷವಾದ ಯೌವನವನ್ನು (ಕೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ.) (ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾತೃಭ್ಯ ಅವರು ತರುಣರೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರು.) ಯಶಃ=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಏಷಾಂ=ಈ ಮರುತ್‌ಗಳ, ಅನುಃ=ಕಾಯಿಯ ಪ್ರಸಾದವನ್ನನುಸರಿಸಿ, (ತಾಯಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ) ಸೀಮಾ=ತೆನ್ನಕ್ಕಿ, ದ್ವಿತಾ ಶವಃ=ದ್ವಿತ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಅಂದರೆ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶ್ರಜ್ಞಾಬಲವೂ ಬಾಹುಬಲವೂ ಇವೆಯೋ, ತಸ್ಮಾತ್=ಆದ ಕಾರಣ, ಶ್ರಜ್ಞಾಬಲವು ನ್ಯಾಶ್ಯಾನ ಮಾಡಲಕ್ಕೂ ಬಾಹುಬಲವು ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೂ ಹೇಳುವಂತೆ ಉಳ್ಳವಾಗಿದೆ.

|| ೯ ||

ಭಾ|| (೧) ಸ್ಥಿರಂ ವೋ ಜನನಂ (೨) ಯತಃ| ಜಾತಾ ನಾಯೋದಿ೯ವಿ (೩) ವಯೋ ಮೂತುಃ
ಮೃತ್ಯು ಧೀರೇತಮೇ | ಧಿಗಂಕುಂ ತತ್ಕ್ಷಣೇ ನೈವ ಸರ್ವಲೋಕಾಽಪಿವಾ ಯಹಿ ||
ಯೌವನಂ (೪) ತೇ ಯುಮಾನೋ ಹಿ ಏಸರ್ಗಾನ್ಮಾತುರಾಜನೀಃ || (೫) ಮಾತುರೇವ
ಪ್ರೇಷಾದೇವ ಸಮೃತ್ತದ್ವಿವಿಧಂ ಬಲಂ | ಪ್ರಜ್ಞಾ ಬಾಹು ಬಲಂ ಯಸ್ಮಾತ್ಪ್ರ
ಸ್ತಾತ್ || ೯ ||

ಅ || (೧) ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಮರುತ್ಸರ್ಗವಾದ ನಮ್ಮ ಜನನವು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ. (೨) (ಹೇಗೆಂದರೆ) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ (ಮರುತ್ಸರ್ಗಗಳು) ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುವೇತಕ ದೇಹಿಯಿಂದ ಕ್ರೀಡಾಡಿ ಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಧಾರತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೋ, ಆದ ಕಾರಣ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾತಾಪಿತೃ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಇವರ ಜನನವು ಉತ್ತಮವೇ, ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹಿ ಕಬ್ಬಾರ್ಥವು. (೩) (ಮರುತ್ಸರ್ಗಗಳು ನಿರೀತವೇ=ತತ್ತ್ವದಿಂದ ಹೊರಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಂದರೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಉತ್ತರ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ, ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳ ಸಂತಾರಕ್ಕಾಗಿ, ತಾಯಿಯಾದ ಧಾರತಿಯು ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ವಯೋವಿಕೇಷವಾದ ಕಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. (೪) (ಕಾರುಣ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಎಂದರೆ) ಆ ಮಹಿಳೆಗಳು ತಾಯಿತ್ವವಾದ ಧಾರತಿಯು ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ, ಅಂದರೆ ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಕೇವಲೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. (೫) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ತಾಯಿಯು ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಬಲವು ಆಕೆಗೆ ಪ್ರಜ್ಞಾಬಲವು ಬಾಹ್ಯಬಲವೂ ಇವೆಯೋ, ಅದಕಾರಣ (ಪ್ರಜ್ಞಾಬಲವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ, ಬಾಹ್ಯಬಲವು ದ್ವಿಜಯಕ್ಕೂ ಹೇಳುವು.)

|| ೯ ||

ಏಕಃ (ಏಕಃ) ಉದಾ ತೇ ಸೂನವೋ ಗಿರಃ ಕಾಷ್ಠಾ ಅಜ್ಞೇಷ್ಯತ್ಯತಃ | ನಾಶಾ

ಅಭಿಜ್ಞ ಯಾತನೇ

॥ ୧୦ ॥ ୧୫ ॥

ಅ|| ಗಿರೀ=ಭಾರತೀದೇವಿಯು, ಸೊನ್ನವೇ= ಪುತ್ರರು, ವಾಶ್ಯಾಃ=(ವಾತ್ಸರದ್ದೇ) ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡ ತಕ್ಕ ಸ್ತುಭಾವವುಳ್ಳವರು. ಶ್ರೀ=ಶ್ರವಣರಾದ ಮರುತಗಳು ಅಶ್ವೇಷು=ಅಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರಾಶ್ರಿತ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ (ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವವರೇ ಆಗಿ) ಕಾಶ್ಯಾಃ=ವಿಕ್ಯುಗಳನ್ನು ಉತ್ ಆತ್ಮ=(ಆತ್ಮಸಾತ್ಯಗ ಮನೇ) ಹೊಂದಿರುತ್ತರು. (ವಿಕೇಂದರೆ) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿಕ್ಯುಗಳನ್ನೇ ಹೊಂದಿರುವರೋ, ಅದಕಾರಣ ಅಭಿಜ್ಞಾ=(ಅಭಿಪೂರ್ವಕಾತ್ ಜ್ಞಾಪ್ರಾದುರ್ಭಾವೇ.) ಉತ್ತಮವಾದ ಜನ್ಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಉತ್ತಮ ಜನ್ಮ ನುಸಾರವಾಗಿ ಯಾತವೇ=(ಯಾ ಪ್ರಾಶನೇ) ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉದತ್ಮತೆ=ಹೊಂದಿದರು. (ಭಾರತೀ ಪುತ್ರರಾದ ಮರುತಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿಹ ವರು. ಅಂತಹವರು ಲೋಕಗಳನ್ನು ದ್ದರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದ್ವಿಜಯವನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಜನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಸಫಲವಾಗುವುದು? ಮಹಾಗುಣವುಳ್ಳವರು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಆಗುವರು? ಇಂತಹುದಕ್ಕೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ ಎಂಬುವುದು ಹಿಂದಿನ ಮಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.) || ೧೦ || ೦೩ ||

ಭಾ|| (೧) ದಿತ ಉದಾಪಿರೇ| ತೇ ಗಿರೀ ಸೊನ್ನವೋ ದೇವ್ಯಾ ವಾಶ್ಯಾ ವಚನೇರೀಲಿನಃ| ಅಭಿ ಜನ್ಮಾನುಸಾರೇಣ ಗುಣಾನ್ಯತುಮುದಾಪಿರೇ || ೧೦ || ೧೩ ||

ಅ|| (೧) ಭಾರತೀ ದೇವಿಯು ಪುತ್ರರಾದ, ವಾಶ್ಯಾಃ=ಶಾಸ್ತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಸ್ತುಭಾವವುಳ್ಳ ಆ ಮರುತಗಳು (ಪೇಚಕರಾಗಿ) ವಿಕ್ಯುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತಮ ಜನ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. || ೧೦ || ೧೩ ||

ಯಾ|| (೪೫೨) ತ್ಯಂ ಚಿದ್ರ್ವಾ ದೀರ್ಘಂ ಪೃಥುಂ ಮಿಹೋ ವಪಾತನುಮೃಧಂ ಪ್ರಚ್ಯಾವಯಂತಿ ಯಾಮುಭಿಃ || ೧೧ ||

ಅ|| (ಮರುತಃ=ಮರುತಗಳು) ದೀರ್ಘಂ= ಬಹು ಏತ್ತರವಾದ ಪೃಥುಂ= ಬಹು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅತಿ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಅದ್ಭವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಅಮೃದ್ಯಂ= ಮೃಧು ಉಂಡೇ, ಉಂದೀಕ್ಷೇದನೇ| ಒದ್ದೆಯಾಗ ದಿರುವುದರಿಂದ ಸಹಿಸಲತಕ್ಕವಾದ ಮಿಹಃ=(ಮಿಹ ಸೇಚನೇ) ಅಭೀಷ್ಟಸೇಚಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮಗಳಾದ ಧರಾದೇವಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಪರ್ವತಗಳನ್ನೆಂದುದಾಯವಳು. ನಪಾತಂ=ನಪ್ತೃಧೂತವಾದ, (ಪಾತ್ರಭೂತವಾದ ತ್ಯಂಚತ=ಶ್ರವಣ ಮೇವಾದಿಗಳನ್ನೂ ಯಾಮುಭಿಃ=(ಯಾ ಪ್ರಾಶನೇ) ಗಮನಗಳಿಂದ, ಪ್ರಚ್ಯಾವಯಂತಿ= ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಕ್ಕಿಂತ ಚ್ಯುತಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಥಾನಭ್ರಷ್ಟಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ. || ೧೧ ||

ಭಾ|| (೧) ಪದ್ವ್ಯಂ ಭೂಮಿರಿತಿ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಸುತಾ ವಿಷ್ಣೋರ್ವಸುಂಧರಾ| (೨) ತಕ್ಷತ್ವಾತ್ಸರ್ಗ ತಾ ವಿಷ್ಣೋರ್ನಪ್ತಾರಃ| (೩) ಸೇಚನಾದ್ಧಿಮಿಟಿ|| ಹರಿ (೪) ಸ್ತಮಹಿ ಮೇವಾರ್ವಾದಿಂ ನಪಾತಶ್ಚ್ಯಾವಯಂತಿ ಹಿ| ಅಮೃಧಮಪ್ರಧೃಷ್ಯತ್ವಾತ್||

ಅ|| (೧) ಪದ್ವ್ಯಂ ಭೂಮಿರಜಾಮತ= ಪಾದಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯು ಹುಟ್ಟಿತು. ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಭೂದೇವಿಯು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ ಪುತ್ರಿಯು, (೨) ಭೂದೇವಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಪರ್ವತಗಳು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ನಪ್ತೃಗಳ (ಪುತ್ರೀಪುತ್ರಗಳು). (೩) ಶ್ರೀಸುಯು ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಸೇಚಿಸುವುದರಿಂದ ವಿ.ಟಿ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ,

(೪) ಸಹಸ್ರಲಕ್ಷ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಆಮೃತ್ಯಂ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಆ ಮೇರುರವರ್ತ ಮೊದಲಾದುದನ್ನು ಮಠಃತ್ ಗಳು ಸ್ಥಾನಭ್ರಷ್ಟವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ. || ೧೧ ||

ಯು || (೪೫೩) ಮರುತ್ತೋ ಯದ್ಧವೋ ಬಲಂ ಜನಾ ಅಚುಚ್ಯವೀತನ |

ಗಿರೀ ರಚುಚ್ಯವೀತನ

|| ೧೨ ||

ಅ || ಮರುತಃ = ಎರೋ ಮರುತಗೋ ಯತ್ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ವಃ = ನಿಮಗೆ, ಬಲಂ = ಸಂಪೂರ್ಣ ಬಲವಿದೆಯೋ, (ಆ ಕಾರಣದಿಂದ) (ನೀವು) ಜನಾಃ = ಜನರನ್ನು, ಅಚುಚ್ಯವೀತನ = (ಚ್ಯುತಾ ಗತಾ) ಗಿರೀಶ್ವರ = ಅಚುಚ್ಯವೀತನ = ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಕ್ಕಿಂತ ಚ್ಯುತಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವಿರಿ. (ಜನರನ್ನೂ ಪರ್ವತಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ತಂತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಕ್ಕಿಂತ ತಪ್ಪಿಸಿರಿಕ್ಕೆ ತತ್ತರಾಗಿರುತ್ತೀರಿ. (ಜಿನ್ನಾಗಿ ಕತ್ತಿಯಾದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ೨ ಸಲ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು.) || ೧೨ ||

ಭಾ || (೧) ಬಲಂ ಯದಪಿ ವೋಃಖಿಲಂ | ೨) ಜನಾಂಶ್ಚೈವಯಿತಂ ಸ್ಥಾನಾಚ್ಚಕ್ತಿಃ ಸಮ್ಯಗ್ಗಿರೀನಪಿ || ೧೨ ||

ಅ || (೧) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನಿಮಗೆ ಸಮಸ್ತಬಲವೂ ಇದೆಯೋ, (೨) ಆದಕಾರಣ ನೀವು ಜನರನ್ನೂ ಪರ್ವತಗಳನ್ನೂ ತಂತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಕ್ಕಿಂತ ಚ್ಯುತಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವಿರಿ.

ವಿ || (ಪರ್ವತಾದಿಗಳು ತಂತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸುವಿರಿ ಎನ್ನುವುದು ಪ್ರಸಂಗ ವಿರುದ್ಧವೆಂದರೆ ಪರ್ವತಾದಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಕ್ಕಿಂತ ತಪ್ಪಿಸಿರಿಕ್ಕೆ ತತ್ತರಾಗಿರುತ್ತೀರಿ, ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. (೨) ಜಿನ್ನಾಗಿ ಅಂತಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಚುಚ್ಯವೀತನ ಎಂದು ೨ ಸಲ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು || ೧೨ ||

ಯು || (೪೬೪) ಯದ್ಧ ಯಾಂತಿ ಮರುತಃ ಸಂಹ ಬ್ರುವತೇಽಧ್ವನಾ |

ಶೃಣೋತಿ ಕಶ್ಚಿದೇಷಾಂ ||

|| ೧೩ ||

ಅ || ಮರುತಃ = ಮರುತಗೋ, ಯತ್ = ಯಾವಾಗ, ಯಾಂತಿ = ಹೋಗುತ್ತಾವೋ, (೪೫) ವಿಷಾಂ = ಈ ಮರುತಗಳ ವಃಧ್ಯದ್ವಳ, ಶ್ವೀತ್ = ಕೆಲವರು, ಅಧ್ವನಃ = ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಸಮಾಖ್ಯವತೇಶಃ = ಶಾಸ್ತ್ರವಿಷಯಕ ಸೇವಾದವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಶ್ಚಿತ್ = ಕೆಲವರು, ಅ = ಜಿನ್ನಾಗಿ, ಶೃಣೋತಿ ಹ = ಕೇಳುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. (ಸರ್ವದಾ ತಾಸ್ತಾಭ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.) || ೧೩ ||

ಭಾ || ಕುರ್ವಂತಿ ತಾಸ್ತಸಂವಾದಂ ಮಾರ್ಗೇ ಶೃಣ್ವಂತಿ ಕೇಚನ | ತೇಷಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಹಿ ಮರುತಾಂ || ೧೩ ||

ಅ || ಆ ಮರುತಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಮಾರ್ಗದತ್ತ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಹಯಕ ಸಂವಾದವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಕೆಲವರು ಸರ್ವದಾ ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ- || ೧೩ ||

ಯ || (೪೫೫) ಪ್ರಯಾತ ತೀರ್ಥಮಾಶುಭಿಃ ಸಂತಿ ಕಷ್ಟೇಷು ವೋ

ದುವಃ | ತತ್ರೋಷು ಮಾದಯಾಧ್ಯೈಃ || ೧೪ ||

ಅ || (ಎರೋ ಮರುತಗಳೇ ಇವು) ಆಶುಭಿಃ (ಆಶುಭ್ಯಃ ಎಂದು ಅಶ್ವನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.) ವಾಹನಗಳಿಂದ, ತೀರ್ಥಂ=ತೀರ್ಥದತ್ತ, ನಮಃ=ನಮಸ್ಕಾರ, ಕುರಿತು, ಪ್ರಯಾತ=ಅಪ್ಪಣೆ. (ಬೀದಿ) ತತ್ರೋ=ಅಲ್ಲಿಯೇ, (ನಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ) ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಮಾದಯಾಧ್ಯೈಃ=ಮಾದವನ್ನು ಮಾಡಿ. (ಸುಖಗಳಾಗಿರಿ.) (ಹೇಗೆಂದರೆ) ಕಷ್ಟೇಷು=ಇವು ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ, ವಃ=ನಮಗಾಗಿ, ದುವಃ=ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಸಂತಿ ಹಿ=ಇರುತ್ತವೆಯಷ್ಟೆ. || ೧೪ ||

ಭಾ || (೧) ತೀರ್ಥಂ ಕ್ಷಿತ್ರಂ ಪ್ರಯಾತ ನಃ | (೨) ಮದಂ ಕುರುತ ತತ್ರೈವ ದೋದ ಕಾಪ್ಯತ್ರ ಸಂತಿ ಹಿ || ೧೪ ||

ಅ || (೧) ತೀರ್ಥಂ=ತೀರ್ಥಂನಾಶಃ ತೀರ್ಥಂ ಎಂದು ಕ್ಷಿತ್ರನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.) ತೀರ್ಥವಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ಬನ್ನಿರಿ. (೨) ಬಂದು ನಮ್ಮ ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸುಖಗಳಾಗಿ ಆಗಿರುವಿರಿ. ಕಷ್ಟಗೃಹಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆನಗಾಗಿ (ದೇಹ ಪ್ರಪಂಚ) ದೋಹನಗಳು (ಸುಖ ಸಾಧನಗಳು) ಸಮೃದ್ಧಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ || ೧೪ ||

ಯ || (೪೫೬) ಅಸ್ತಿ ಹಿ ಸ್ತಾ ಮಾದಾಯಃ ಸಃ ಸ್ತುತಾ ವಯಮೇಷಾಂ |

ವಿಶ್ವಂ ಚಿದಾಯುರ್ಜೀವಸೇ || ೧೫ || ೧೪ || ೩೭ ||

ಅ || (ಎರೋ ಮರುತಗಳೇ) ವಃ=ನಮಗೆ. ಮಾದಾಯಃ=ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ, ಅಸ್ತಿ=ನಮ್ಮ ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸು ಪೊದಲಾದ ಸಾಧನವಿದೆ. ಹಿ ಸ್ತು=ಇದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವು. ವಃ=ನಮಗೆ. ವಯಃ=ನಾವು, ಇವರೇ ಈ ಮರುತಗಳ ಸಂಬಂಧಿಗಳು, ಸ್ತುತಾ ಸ್ತು=ಆಗಿರುವವು. (ಹೇಗೆಂದರೆ; ನಮಃ=ನಮಗೆ, (ಮರುತಗಳ ಆನುಗ್ರಹದಿಂದ) ಜೀವಸೇ=ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ, ವಿಶ್ವಂ ಚಿತ್=ಸರ್ವೋಪಕಾರದ ಅಯುಷ್ಯವೂ, ಅಸ್ತಿ ಹಿ=ಇದೆ. (ಆ ಮರುತಗಳ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಅಯುಷ್ಯ ಅನ್ನಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನಾವು ಮರುತಗಳ ಸಂಬಂಧಿಗಳು ಹೇಗೆತಾನೇ ಆಗದೆ ಹೋದೇವು? ಆದ ಕಾರಣ ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ಬನ್ನಿರಿ. || ೧೫ || ೧೪ || ೩೭ ||

ಭಾ || ಸರ್ವಮಾಯುರ್ಜೀವಸೇ ಸ್ತಿ ಪ್ರಸಾದಾನ್ನರುತಾಂ ಹಿ ನಃ || ೧೫ || ೧೪ || ೫ ||

ಅ || (ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾರ್ಧವು ಅರ್ಪಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಪ್ರಸಾದಾನ್ನರುತಾಂಹಿ ನಃ ಎಂದು ಪೂರ್ವೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ವಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) (ಎರೋ ಮರುತಗಳೇ, ನಿಮ್ಮ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ

ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದಾದ ಸಾಧನಗಳಿವೆ. ನಾವು ಮರುತಾಗಳ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾಗಿರುತ್ತೇವೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ನಮಗೆ ಮರುತಾಗಳ ಅನುಗ್ರಹದೊಂದಿಗೆ ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಆಯುಷ್ಯವೂ ಇದೆಯಷ್ಟೆ. (ಆದಕಾರಣ ಈ ಮರುತಾಗಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯ ಅನ್ನೆ ಪೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನಾವು ಹೊಂದಿರುತ್ತೇವೆ. ಆದಕಾರಣ ಮರುತಾಗಳ ಸಂಬಂಧಿಗಳು ನಾವು ಹೇಗೆ ತಾಣೆ ಆಗದೆ ಹೋದೇವು. ಆದಕಾರಣ ನಮ್ಮನ್ನು ಹೊಂದಿರಿ) || ೧೫ || ೧೪ || ೫ ||

ಅವ || ಕದ್ಧ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ೧೫ ಮಕ್ಕಳುಳ್ಳದ್ದು ೩ ವರ್ಗಗಳು. ಮರುದ್ವೀಪಕಾರವು. ಗಾಯತ್ರೀ ಭಾವವು. ೩೮ನೇ ಸೂಕ್ತವು

ಋ || (೪೫೭) ಕದ್ಧ ನೂನಂ ಕಥಪ್ರಿಯಃ ಪಿತಾ ಪುತ್ರಂ ನ ಹಸ್ತಯೋಃ |

ದಧಿಧ್ವೇ ವೃತ್ತಬರ್ಹಿಷಃ

|| ೧ ||

ಅ || ಹೇ ವೃತ್ತ ಬರ್ಹಿಷಃ= [ವೃತ್ತೇ ವರಣೇ] [ವೃತ್ತಂ ಬರ್ಹಿಷಃಪೀತುಂ ಎಂಬ ವಿಗ್ರಹದಿಂದ] ಯಾವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರ್ಹಿಷ್ಣು ವಿಶ್ವತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಂತಹ ವಿಶ್ವತ ಬರ್ಹಿಷ್ಣುಳ್ಳ, ಮರುತಾಗಳಾದ ಏವ, ಕತ= ಯಾವಾಗ, ಹಸ್ತಯೋಃ= ಈ ಕರೀರ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಹಸ್ತಗಳಲ್ಲಿ (ಜನ್ಮಾಂತರವಾಗಿದೆಯಾದ ಹಸ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಅ೨)ನೂನಂ= ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ, ದಧಿಧ್ವೇ= ಧರಿಸುವಿರಿ, ಹ= ಆಸ್ತಾದನ. ಕಥಪ್ರಿಯಃ= ಸರ್ವದಾ ಪ್ರಿಯನಾದ, ಪಿತಾ= ತಂದೆಯು, ಪುತ್ರಂ ನ=ಪುತ್ರನನ್ನೆಂಬಂತೆ. (ಅಂದರೆ ಮಗನನ್ನು ಪ್ರಿಯನಾದ ತಂದೆಯಂತೆ ಧರಿಸುವಿರಿ) || ೧ ||

ಭಾ || (೧) ಕದ್ಧಾನಯೋರ್ಹಸ್ತಯೋರ್ದೇವಾದಧ್ವೇ ಪ್ರಿಯತಾತವತಃ || (೨) ಕದಾಪಿ ಯತ್ಪ್ರಿಯಾಸ್ತಾತಃ ಕಥಪ್ರಿಯ ಇತಿರಿತಃ || (೩) ಸ್ತೃತಂ ಬರ್ಹಿಯಾದ್ವಿಷಯೇ ತೇ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ವೃತ್ತಬರ್ಹಿಷಃ || ೧ ||

ಅ || ಎರೋ ಮರುತಾ ದೇವತೆಗಳಿರಾ ಮಗನನ್ನು ಪ್ರಿಯನಾದ ತಂದೆಯಂತೆ ಯಾವಾಗ ಈ ಕರೀರ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಹಸ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವಿರಿ. [೨] ಸರ್ವದಾ ತಂದೆಯು ಯಾವ ಮಗನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ ತಂದೆಯು ಕಥೆ ಪ್ರಿಯಃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. [೩] ಯಾವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರ್ಹಿಷ್ಣು ವಿಶ್ವತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಂತಹವರು ವಿಶ್ವತ ಬರ್ಹಿಷ್ಣುಳ್ಳವರು, ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ || ೧ ||

ಋ || (೪೫೮) ಕ್ಷ ನೂನಂ ಕದ್ಧೋ ಅರ್ಥಂ ಗಂತಾ ದಿವೋ ನ ಸೃಧಿವ್ಯಾಃ |

ಕ್ಷ ವೋ ಗಾವೋ ನ ರಣ್ಯಂತಿ

|| ೨ ||

ಅ || (ಎರೋ ಮರುತಾಗಳೇ ಏವ) ನೂನಂ= ಈಗ, ದಿವಃ= ಸ್ವರ್ಗಹಿತಿಯಿಂದಲೂ ಸೃಧಿವ್ಯಾಕ್ಷ= ಸೃಧಿವಿಯ ದೆಹಿಯಿಂದಲೂ, ಕ್ಷಗಂಠಾ= ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವಿರಿ. (ಹೋದರೆ) ವಃ= ನೀವು, ಕತ= ಅರ್ಥಂ= ಏನು ಅರ್ಥವು? ಏನು ತ್ತಯೋಃನವು? (ಎಲ್ಲಿಗೂ ಹೋಗದಿರಿ.) ಮತ್ತ, ವಃ=ನಿಮ್ಮನ್ನು. ಕ್ಷಎಲ್ಲಿಗೆ,

ರಣ್ಯಂ=ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ತೇಗಿಂದರೆ) ಗಾವ ನ=ಗೋವುಗಳಂತೆ. ಹೇಗೆ ಹಸಿ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವ ಗೋವುಗಳು ಹಸಿ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಕೊಡುವವರನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಮೋಕ್ಷಾದಿ ಫಲವನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾ ಸ್ತುತಿ ಸುವ ಸಾಧಕರು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಭಕ್ತರು ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಿತ್ಯವಾಗಿಯೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅವ ಕಾಕ್ಷಣ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ ಎಂದದ್ದು ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ, ಭಕ್ತರು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ದುರ್ಲಭವು ಎಂದು ಛಾಂವು:-)

|| ೨ ||

ಭಾ || (೧) ದಿವಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಶ್ಚೇದಾನೀಂ ಕ್ವ ಗಚ್ಛಥ ಚ ಕಿಂ ಫಲಂ | ನ ಗಚ್ಛಥ ಕ್ವವಾಶ್ಚೇತ ಜ್ಞಾತವ್ಯಂ ತತ್ರೈಸಾದತಃ | (೨) ಆ ಹೃದಯಂತಿ ಕ್ವ ವಾ ಗಾವೋ | ಋತ್ಯವ ಯವಸಾರ್ಥಿಣಃ | ಫಲಾರ್ಥಿಣಃ ಸ್ತುವಂತೋ ನಃ ಕ್ವಾಹೃದಯಂತಿ ತಥೈವ ಚ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಎಲೋ ಮರುತ್ಗಳೇ ಈಗ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದಲೂ, ಭೂಲೋಕದಿಂದಲೂ, ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವಿರಿ. ಹೋದರೆ ನಿಮಗೆ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನವು? ಎಲ್ಲಿಗೂ ಹೋಗದೇಡಿರಿ ಆದರೆ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. (೨) ಹೇಗೆ ಬಾಲಕೃಷ್ಣವನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವ ಗೋವುಗಳು ಬಾಲಕೃಷ್ಣವನ್ನು ಕೊಡುವವರನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಮೋಕ್ಷಾದಿ ಫಲಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವ ಸ್ತುತಿಸುವ ಸಾಧಕರಾದ ಭಕ್ತರು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

|| ೨ ||

ಯ H (೪೫) ಕ್ವ ವಃ ಸುಮ್ನಾ ನವ್ಯಾಂಸಿ ಮರುತಃ ಕ್ವ ಸುವಿತಾ | ಕ್ಷೋ

ವಿಶ್ವಾಽನಿ ಸೌಭಗಾ

H ೩ H

ಅ || ಹೇ ಮರುತಃ=ಎಲೋ ಮರುತ್ಗಳೇ ವಃ=ನಿಮ್ಮ ನವ್ಯಾಂಸಿ=(ಐ ಸ್ತುತೌ) ಸ್ತುತ್ಯಗಳಾದ, ಸುಮ್ನಾ=(ಸುಮ್ಮನ ಸ್ತೋನಂ ಎಂದು ಸುಖ ನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಶತಿಕವಾಗಿದೆ.) ಸುಖಗಳು, ಕ್ವ=ಹೇಗೆ ಇರುವವುಗಳು. ಯಾವ ಉಪಾಯದಿಂದ ಕ್ಷೋಯಗಳು, ಸುವಿತಾ=(ಮ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಶ್ಚರ್ಯೋಃ) ಒಳ್ಳೇ ಮಂಗಳಕರಗಳಾದ ಜನಗಳು, ಕ್ವ=ಹೇಗೆ ಇರುವವುಗಳು. ಯಾವ ಉಪಾಯದಿಂದ ತಿಳಿಯಲರ್ಹಗಳು. ವಿಶ್ವಾಽನಿ=ಸಂಪೂರ್ಣಗಳಾದ, ಸೌಭಗಾ=ಸೌಭಾಗ್ಯಗಳು (ಯಾವ ಲಕ್ಷಣವಿದ್ದರೆ ಜನರು ಅಧೀನರು ಆಗುತ್ತಾರೋ ಅದು ಸೌಭಾಗ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳು.) ಕ್ಷೋ=ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಇರುವವುಗಳು. ಯಾವ ಉಪಾಯದಿಂದ ತಿಳಿಯಲರ್ಹಗಳು.

|| ೩ ||

ಭಾ || (೧) ಸ್ತುತ್ಯಾನಿ ವಃ ಸುಖಾನಿ ಚ ಕಥಂ ಜ್ಞೇಯಾನಿ ನಃ ಸದಾ | ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯತಃ ಪ್ರಶ್ನಃ (೨) ಕಸ್ತಿನೋ ಜ್ಞಾತಕಸ್ತ್ರಿ ತಿ || (೩) ಸುವಿತಾನಿ ಸುಭದ್ರಾಣಿ ಸೌಭಗಂ ಲಕ್ಷಣಂ ಹರಂ || ೩ ||

ಅ || (೧) ನಿಮ್ಮ ಸ್ತುತ್ಯಗಳಾದ ಸುಖಗಳು ಹೇಗೆ ಇರುವವುಗಳು. ಯಾವ ಉಪಾಯದಿಂದ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯಲರ್ಹಗಳು ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಸಮರ್ಥವಾಗಿದೆ. (೨) ನಿಮಗೆ ಸುಖ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಯಾವ ಆಚಾರ್ಯರು ನಿವೃತ್ತರಾಗುತ್ತಿರಲು (ಕಷ್ಟೋಪದೇಶಕರಾಗುತ್ತಿರಲು) ನಮಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ

ರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುವು? ಸುಖಾದಿಗಳು ಬಹಳವಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಜ್ಞಾಪಕಃ ಎಂದು ಏಕವಚನವು ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ ಭಗವಂತನು ಒಬ್ಬನೇ. ಆ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳೇ ಆದ ಸುಖ ಹರಿತ್ರೆ ಸೌಧಾಗ್ಯಗಳೂ ಒಂದೇ ಎಂಬ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಜ್ಞಾಪಕಃ ಎಂದು ಏಕ ವಚನವು ಯುಕ್ತವೇ (ಮರುತ್ಗಳಲ್ಲಿ ಆದರೂ ಮರುತ್ ಗಳು ಬಹುಮಂದಿಯಾದುದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಸುಖಾದಿ ಭರ್ಮಗಳು ಯಾವ ಅಚಾರ್ಯರು ತೋರಿಸದೇಶಕ ರಾಗುತ್ತಿರಲು ನಮಗೆ ಜ್ಞಾಪಕರಾಗುತ್ತಾರೆ, ಎಂದು ಬಹುವಚನವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) (೩) (ಸುವಿಶ ಸೌಭಗ ಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಸುವಿತಾಃ=ಒಳ್ಳೇ ಮಂಗಳಕರಗಳು, ಪಶ್ಚಿಮತ್ಯಂತಗುಲೋ ಯಸ್ತು ಸ್ಯಗೋಽಥ ಪರಿಮಂಡಲಃ | ಸಪ್ತಪಾದಶ್ಚತುರ್ಧಸ್ತಃ | ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರ ದೇವದ ೩೦ ಲಕ್ಷಣ ಗಳಲ್ಲಿ ಸೌಧಾಗ್ಯವೆಂಬುವುದು ಒಂದು ಲಕ್ಷಣವು. ಯಾವುದಿದ್ದರೆ ಜನರು ಅಧೀನರೂ ಆಗುತ್ತಾರೋ, ಅದು ಸೌಧಾಗ್ಯವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. || ೩ ||

ಯಃ || (೪೬೦) ಯದ್ವ್ಯಯಂ ಪೃತ್ವಿಮಾತರೋ ಮರ್ತಾಸಃ ಸ್ಯಾತನ |

ಸ್ತೋತಾ ವೋ ಅನ್ಯತಃ ಸ್ಯಾತ್

|| ೩ ||

ಅ || ಹೇ ಪ್ರತ್ವಿಮಾತರಃ= (ಪ್ರತ್ವಿರ್ಮಾತಾ ಯೇಷಾಂ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಧಾರಣೀಯ ಶಾಯಿಯಾಗಿರುವ ಮರುತ್ಗಳೇ, ಅಥವಾ ಪ್ರಶ್ನೆಯೋಗ್ಯತ್ವಾತ್=ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆ=ಪೇದ ೨, ಮಾತಾ=(ಜ್ಞಾತಾ ಯಸ್ಯ ಎಂಬವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ವೇದ್ಯಕಸಮರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಥವಾ ಪೇದಾರ್ಥವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವವನು, ಇಂತಹ ವಿಷ್ಣುರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳೇ ಯುಜಯಂ=ನೀವು, ಯತ್=ಯಾವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಮರ್ತಾಸಃ=ಮನುಷ್ಯರು, ಸ್ಯಾತನ= (ಆಸಭುವಿ) ಆಗುವರೋ ಆದಾಗ್ಯೂ ವಃ=ನಿಮ್ಮನ್ನು, ಸ್ತೋತಾ=ಪುತಿಸುವವನು, ಅನ್ಯತಃ=ದೇವನು, ಸ್ಯಾತ್ ಆಗುವನು. (ಎಂದರೆ ಮನುಷ್ಯವತಾರದಲ್ಲಿಯೂ ನೀವು ಭಕ್ತರಿಗೆ ದೇವತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥರೇ ಆಗುವಿರಿ. || ೪ ||

ಭಾ || (೧) ಪ್ರತ್ವಿವೇದಃ ಪ್ರಶ್ನಯೋಗ್ಯಃ ಪೃತ್ವಿಮಾತಾ ಹರಿಸ್ತತಃ | ಜ್ಞೇಯಸ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ವಿಜ್ಞಾತಾ (೨) ಮರುತಶ್ಚೇತ ಸುತಾ ಗಿರಃ || (೩) ಮಾನುಷಾ ಯಾದಿ ಯೂಯಂ ವಃ ಸ್ತೋತಾ ದೇವೋ ಭವೇದಪಿ || ೪ ||

ಅ || (ಪ್ರತ್ವಿಮಾತಾ ಶಬ್ದವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಪ್ರಶ್ನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆ=ಪೇದವು. ಪೇದದಿಂದ ಜ್ಞೇಯವಾದುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ವಿಮಾತಾ=ಶ್ರೀಹರಿಯು. ಅಥವಾ ಪೇದವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವವನು ಶ್ರೀಹರಿಯು. (೨) ಮರುತ್ಗಳು ವಿವಕ್ಷಿತರಾದರೆ ಆಗ ಪ್ರತ್ವಿ ಮಾತರಃ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಧಾರಣೀಯ ಮಕ್ಕಳು ಎಂದರ್ಥವು (ಪ್ರತ್ವಿರ್ಗರ್ಭಾರ್ಥರೇ ಎಂದು ವಾಚನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿವಾಗಿದೆ.) (೩) (ಈಗ ಈ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಎಲೋ ಮರುತ್ಗಳೇ ನೀವು ಯಾವ ಪಕ್ಷ ದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರು ಆಗಿರುವರೋ, ಆಗಲೂ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಪುತಿಸುವವನು ದೇವನು ಆಗುವನು. (ಎಂದರೆ ಮನುಷ್ಯವತಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಭಕ್ತರಿಗೆ ದೇವತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥರೇ ಆಗಿರುವಿರಿ) || ೪ ||

ಯಃ || (೪೬೧) ಮಾ ವೋ ವ್ಯುಗೋ ನ, ಯವಸೇ ಜರಿತಾ ಭೂದಜೋಷ್ಯಃ |

ಪಥಾ ಯಮಸ್ಯ ಗಾದುಪ

|| ೫ || ೧೫ ||

ಅ || (ಮರುತ್‌ಗಳೇ) ಪಃನಿಮ್ನನ್ನು, ಚರಿತಾಃಸ್ತುತಿಸುವವನು (ಪ್ರಾಯಸ್ಕೃತಾಂ ನ ಮನಃ ಪಾಪ
ಮಾರ್ಗೇ ಗಚ್ಛೇತ್, ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಕಥಂಚಿತ್ ಪಾಪಮಾಡಿದವನಾದಾಗ್ಯೂ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ
ಯವಸೇ=ಗೋವುಗಳಿಂದ ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಬಾಲತ್ವದಿಂದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮೃಗೋನ ಜೋಷ್ಠಾಃ
ವ್ಯಾಘ್ರಾದಿ ಪುಂಗವು ಲೋಕ ಸೇವಿಸಲು ಅರ್ಹಗಳು ಅಪ್ರವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಅಜೋಷ್ಠಾಃ=(ಜುಷಿಪ್ರೀತಿಸೇವ
ನೆಯೋ ಸೇವಿಸಲರ್ಹನು ಮಾಭೂತಾಃ=ಅಗ ಬಾರದು, ಮಾತನಾಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲನರ್ಹನು ಮಾಭೂತಾಃ=ಅಗ
ಬಾರದು (ಇಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನರ್ಹನು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಪರೋಕ್ಷ
ದಲ್ಲಿ ಯಮಸ್ಯ ಪಥಾ ಮಾ ಉಪಗಾತಾಃ=ಯಮನಾರ್ಗವನ್ನು ಕೊಂಡವಾರದು || ೫ || ೧೫ ||

ಭಾ || (೧) ನ ಸ್ವಾದಸೇವ್ಯಃ ಸ್ತೋತ್ರಾಂತ್ರಯಥಾ ಯವಸಗೋಚರೇ | ಗೋಪ್ರಾಪ್ಯೇ ತು
ಮೃಗೋ ಸೇವ್ಯೋ (೨) ಯಮವಾರ್ಗಂ ನ ಚ ವ್ರಜೇತ್ || (೩) ಯಾಚ್ಛಾಂತೀತಿ
ವಿಶೇಷೋಽಯಂ ಪಿಂಡಾಸ್ತುತ್ಯೇಕದೇಶಯುಕ್

|| ೫ || ೧೫ ||

ಅ || [೧] ನಿಮ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವವನು ಕಥಂಚಿತ್ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದವನಾದಾಗ್ಯೂ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ
ಸೇವಿಸಿಕೊಳ್ಳಲನರ್ಹನು ಆಗಲಾರದು. [ವೃತ್ತಿರೇಶ ದೃಷ್ಟಾಂತವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.] ಹೇಗೆ ಕಂಚ ಮಹಾಯಜ್ಞ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೋವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ಯವಾದ ಗೋಗ್ರಾಸ ದಾನ
ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಸಿಹುಲ್ಲು ಕೊಡಲಾದುದನ್ನು ಕೊಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಘ್ರ ಮೊದಲಾದ ಮೃಗವು ಸೇವಿ
ಸಲರ್ಹವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೋ (ಹಾಗೆ ಈ ಸ್ತುತಿಸುವವನು ಪೂಜಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಸೇವ್ಯತು ಆಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ)
(೨) (ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಅನರ್ಹನು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಿಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ) ಯಮ
ವಾರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. (೩) (ಹಾಗಾಗರೆ ಸೇವಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಒಂಕು ವಸ್ತುವನ್ನು
ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ವೃತ್ತಿರೇಶ ಮುಖದಿಂದ ಅಸೇವ್ಯಗಳಾದ ವ್ಯಾಘ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ
ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ, ಎಂದರೆ) ಆದಕಾರಣ ನಿಮ್ನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರಿ, ಎಂದು ಪ್ರಾ
ರ್ಥನೆಯಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಇದು ಯಾಚ್ಛಾಂತೀ ವಿಶೇಷವು, ಪರರ ನಿಂದೆಯನ್ನು ವ್ಯಸನಿಯಾಗಿ ಮಾಡುವು
ದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಶ್ರಕ್ಯತ ಗೋವಿನ ಸ್ತುತಿಗಾಗಿ, ಹೀಗೆ ಸ್ತುತಿಯು ಪರನಿಂದೆಯ ಏಕದೇಶವು. ಅಂದರೆ ವ್ಯಾ
ಘ್ರಾದಿಗಳ ನಿಂದೆಯಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವ ಪುರುಷನನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿದ ಹಾಗೆ ಆಯು; (ಆದಕಾರಣ ಹೇಳದ
ಯುಕ್ತವು) || ೫ || ೧೫ ||

ಪಂ H (೪೭೨) ಮೋ ಷು ಣಃ ಪರಾಹರಾ ನಿಯುತಿ ರ್ಪುರ್ಹಣಾ ವಧೀತ |

ಪದೀಪ್ತ ತೃಷ್ಣಯಾ ಸಹ

H ೭ ||

ಅ || (ಎಲೋ ಮರುತ್‌ಗಳೇ.) ನಿಮ್ನ ಅನಗ್ರಹದಿಂದ) ಪುರ್ಹಣಾ=ದುಃಖವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊ
ಡುವುದು ಸಂಹರಿಸುವುದು. ಆದಕಾರಣ ದುರ್ಹಣಾ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ, ನಿರ್ಯುತಿ=ನಿರ್ಯುತಿಯೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ
ದೇವತೆಯು, (ಮೃತ್ಯುದೇವತೆಯು) ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು, ಪರಾಹರಾ=ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂದಿನ
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸು=ಎಲ್ಲಿಯೂ, ಪೋ ವಧೀತಾಃ=ಸರ್ವಥಾ ಕೊಲ್ಲಲೇಬಾರದು. (ಆ ಘರ್ಯುತಿಯು) ತೃಷ್ಣಯಾ
ಸಹ=ಆಶೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡೇ, ಪದೀಪ್ತ=(ಪದ ಗತ) ಹೋಗಲಿ-ಎಲ್ಲಿಗೆ ಬೇಕೋ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲಿ || ೭ ||

ಭಾ || ನೂ ವಧೀಶ್ವೇ ಶ್ವಚಿನ್ಮಯಃ ಪರಶಃ ಪರಶೋಽಪಿ ಚ | ದುರ್ಹಣಾ ದುಃಖದಾ
ಹಂಕ್ರೀ ಯಾತು ಸಾ ತೃಪ್ತಯಾ ಪಥ || ೬ ||

ಅ || ದುರ್ಹಣಾ=ದುಃಖವನ್ನು ಕೊಡುವವಳು ಸಂಹರಿಸುವವಳು. ಇಂತಹ ಯಾತ ಮೃತ್ಯು ದೇವ
ತೆಯು ಪರಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಆದಕೃಂತಲೂ ಮೇಲಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಕೊಲ್ಲದಾರದು.
ಆ ಮೃತ್ಯುದೇವತೆಯು ಅಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಎಗ್ಗಾದರೂ ಹೋಗಲಿ || ೬ ||

ಯ || (೪೬೩) ಸತ್ಯಂ ತ್ವೇಷಾ ಅಮಮಂತೋ ಧನ್ವ ಇದ್ರಾ ರುದ್ರಿಯಾಸಃ |

ಮಿಹಂ ಕೃಣ್ವಂತ್ಯನಾತಾಂ

|| ೭ ||

ಅ || ತ್ವೇಷಾ=(ತ್ವಿಷಾವ್ರಿ) ದೀಪ್ತಿ (ಪ್ರಕಾಶ) ಪುಳ್ಳ; ಅಮಮಂತಃ=(ನೂ ಪ್ರಮಾ ಪರಿಚ್ಛೇದಃ
ತದ್ವಂಶಃ) ಪರಿಚ್ಛೇದ ಇಲ್ಲದಿರುವ, ಅಥವಾ (ನ ವಿದ್ಯತೇ ಮಾ ಯಸ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಸ್ಯ ತದಮಂ, ತದ್ವಂಶಃ)
ಅಪ್ರಮೇಯರಾದ, ಅಪರಿಮಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ, ರುದ್ರಿಯಾಸಃ=(ದ್ರುಗೌ ರುಜಃ ವಿದ್ರಾವಕಃ, ರುದ್ರಃ
ರೋಗ ಪರಿಹಾರವರ್ತಮಾನನಾದ ವಾಯುಪು. ರುದ್ರಸ್ಯ ಪುತ್ರಾಃ) ವಾಯುವಿಷ ಪುತ್ರರಾದ ಮರುತ್‌ಗಳು, ಸತ್ಯಂ
ಯಥಾರ್ಥ ಹೇಗೆ ಆದೀತೋ ಹಾಗೆಯೇ (ನೂಯ ಯಿಂದ ಅಲ್ಲ) ಧನ್ವನ್ ಚಿತ್=(ಸಮಾನ್ ಮರುಧ
ನ್ಮಾಃ) ಮರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ, ಅನಾತಾಂ=ಗಾಳಿಯಿಲ್ಲದ (ಅಜೇತನವಾದ ಗಾಳಿ ಹೊರತೆ) ಮಿಹಂ=
(ಏತಸೇತನೇ ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು, ಆ=ಚಿತ್ತಾಗಿ, ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ. ಕೃಣ್ವಂತಿ=ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. || ೭ ||

ಭಾ || (೧) ಅಪ್ರಮೇಯಾ ಯಥಾ ಸತ್ಯಂ ಧನ್ವನ್ನಪಿ ಹಿ ಸೇಚನಂ | ರುಜಾಂ ವಿದ್ರಾವಕ
ಸ್ಯೈವ ನಾಯೋಃ ಪುತ್ರಾ ಹಿ ರುದ್ರಿಯಾಃ || ವಿಶಾಖ್ಯೇಚನಂ ನಾತಂ ವೃಷ್ಟಿಂ
ಕೃಣ್ವಂತಿ ಹೀಚ್ಛಯಾ || ೭ ||

ಅ || (೧) ರೋಗಗಳನ್ನು ಓಡಿಸುವ (ಪುಹರಿಸುವ) ನಾಯುದೇವರ ಮಕ್ಕಳು ರುದ್ರಿಯರೊಡನೆತ್ತಾರೆ.
ಇಂತಹ ಅಪರಿಮಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಮರುತ್‌ಗಳು ಸತ್ಯ ಹೇಗೆ ಆದೀತೋ ಹಾಗೆ ಹುರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ
ಕೂಡ ಅಜೇತನವಾದ ಗಾಳಿ ಹೊರತು ಕೂಡ (ಗಾಳಿಯಿಲ್ಲದೇನೇ) ಸೇಚನಂ=ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ
ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. || ೭ ||

ಯ || (೪೬೪) ನಾತ್ರೇನ ವಿದ್ಯುನ್ನಿಮಾತಿ ವತ್ಸಂ ನ ಮಾತಾ ಸಿಷಕ್ತಿ |

ಯಾದೇಷಾಂ ವೃಷ್ಟಿರಸರ್ಜಿ

|| ೮ ||

ಅ || ಯತ್=ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ವಿಷಾಂ=ಮರುತ್‌ಗಳ ಸಕಾರದಿಂದ, ವೃಷ್ಟಿಃ ಮಳೆಯು, ಆ
ಸರ್ಜಿ=ವೃಷ್ಟಿರಲ್ಪಟ್ಟದ್ದೋ, (ಯಾವಾದ ಈ ಮರುತ್‌ಗಳು ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾರೋ) ಆಗ,
ಏದ್ಯುಕ್=ಏಂತು, ಮಿಮಾಶಿ=ಭಾವಿಸಿದುನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ-ನಾತ್ರೇನ=(ನಾತ್ರಾ

ಶ್ರುತಸ್ತನಾಥೇನುಃ ಎಂಬಕೋಶದಿಂದ) ಕರುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳ ಕಾಯಯು ಹೇಗೆ ಕರುವನ್ನು ನೋಡು ವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವುದು. ಮತ್ತು ಮಾತಾ=ಕಾಯಿಯಾದ ಗೋವು ವಕ್ರಂ ನ=ಕರುವ ನ್ನೆಯಂತೆ (ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ) ವಿಸ್ಮೃತ್=ಮಿಂಚು ಸಿಕ್ಕಿ=ಆಲಿಂಗಿಸುತ್ತದೆ. (ಎಂತಹ ಮಿಂಚಿನ ಕಾರ್ಯವಾದ ವಸೆಯೂ ಕೂಡ ಮರುತ್ಥಾನದಲೇ ಆಗುವುದು-)

|| ೮ ||

ಭಾ || (೧) ಏಷಾಂ ಸಕಾಶಾದ್ವೃಷ್ಟಿಶ್ಚ ವಿದ್ಯುದ್ವಿಮಿಂ ಪ್ರಕಾಶಯೇತ್ | (೨) ಗೌರ್ವತ್ಸ ಮಿವ ಭೂಮ್ಯಾಂ ಚ || ೮ ||

ಅ || (೧) ಈ ಮರುತ್ಥಾನದ ಸಕಾಶದಿಂದ ವೃಷ್ಟಿಯು ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. (ಮರುತ್ಥಾನಗಳು ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಆಗ ಮಿಂಚು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವುದು. (೨) ಗೋವು ಕರುವನ್ನೆಂಬಂತೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಿಂಚು ಆಲಿಂಗಿಸುತ್ತದೆ.

|| ೮ ||

ಋ || (೪೬೫) ದಿವಾ ಚಿತ್ತಮುಃ ಕೃಣ್ಣಂತಿ ಪರ್ಜನ್ಯೇನೋದನಾಹೇನ ' ||
ಯತ್ಪೃಥಿವೀಂ ವುಂದಂತಿ || ೯ ||

ಅ || ಮರುತ್ಥಾಃ=ಮರುತ್ಥಾನಗಳು, ಯತ್=ಯಾವಾಗ, ಪೃಥಿವೀಂ=ಲೋಕವನ್ನು ವೃಂದಂತಿ= (ಉದ್ದೀಪ್ಲದನೇಕ್ಷಿಡೂ ಆದ್ರ್ವಥಾವೇ) ಕಾಯಿಯಂತೆ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೋ, ಹೇಗೆ ಕಾಯಿಯಾದ ಗೋವು ಕರು ವನ್ನು ಹಾಲಿನಿಂದ ಸೇರಿಸುತ್ತದೋ (ಕೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸುತ್ತದೋ) ಹಾಗೆಯೇ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಯಾವಾಗ ವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒದ್ದಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಅಗ ಉದವಾಹೇನ=ಮೇಘ ಮಂಡಲದಿಂದ, ದಿವಾಚಿತ್ತ=ಹಗಲೂ ಕೂಡ, ಪಮುಃ=ಕೃಷ್ಣತಲೆಯನ್ನು ಕೃಣ್ಣಂತಿ=ಕೃಪಿ ಹಿಂಸಾಕರಣಯೋಃ) ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

|| ೯ ||

ಭಾ || ಲೋಕಂ ಸಿಂಚಂತಿ ಮಾತೃವತಃ || ೯ ||

ಅ || ಗೋವು ಕರುವನ್ನು ಹಾಲಿನಿಂದ ಕೃಪಿಸಿಕೊಳಿಸುವಂತೆ ಲೋಕವನ್ನು ವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮರುತ್ಥಾನಗಳು ಕೃಪಿಸಿಕೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ೯ ||

ಋ || (೪೬೬) ಅಥ ಸ್ವವಾಸ್ವರುಕಾಂ ವಿಶ್ವನಾ ಸದ್ವ ಸಾರ್ಥವಂ |
ಅರೇಜಂತ ಪ್ರಮಾನುಷಾಃ || ೧೦ || ೧೬ ||

ಅ || ಅಥ=ಇನ್ನೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. (ಯಾವುದೆಂದರೆ) ಮರುತ್ಥಾಂ=ವಾಯುಗಳ, ಸ್ವವಾತ್=ಧ್ವನಿಮಾತ್ರದಿಂದ ಆ=ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ, ವಿಶ್ವಂ=ಎಲ್ಲಾ, ಸಾರ್ಥವಂ=ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ತಕ್ಕ, ಸದ್ವ=ಗೃಹಗಳ ಸಮುದಾಯವು, ಗೃಹಾಭಿಮಾನಿಗಳ ಸಮುದಾಯವು, ವಾನುಷಾಃ=ಅಲ್ಲಿರುವ ಮಹ ಹೃರೂ ಕೂಡ ಪ್ರ ಅರೇಜಂತ (ದೇವ್ಯಾಕಂಠನೇ) ಹೆದರಿದರು.

|| ೧೦ || ೧೬ ||

ಭಾ || (೧) ಮಾನುಷಾದಿತ್ರಮನ್ಯಚ್ಚ ಬಿಭೇದೇಷಾಂ ಸ್ವನಾದಪಿ | ಗೃಹಮಾನೋ ಗೃಹಾದ್ಯಂ ನಾ ಚಚಾಲ್ಯೇಷಾಂ ಸ್ವನಾದಪಿ || ೧೦ || ೧೬ ||

ಅ || (೧) ಈ ಮರುತಗಳ ಧ್ವನಿ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ, ಮನುಷ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದವರು ಇತರವಾದುದೂ ಕೂಡ ಹೆದರುತ್ತವೆ. (೨) ಈ ಮರುತಗಳ ಧ್ವನಿ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಗೃಹಾದ್ಯಭಿಮಾನಿಗಳು ಗೃಹಾದಿಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ಹಂದಾದಿವು.

ವಿ || (1) ಮಾನುಷಾದಿಕಂ ಎಂದು ಹೇಳದೆ ಮಾನುಷಾದಿತ್ವಂ ಎಂದು ಶ್ವಪ್ರಶ್ನೆಯ ಸಹಿತವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಜಾತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವು ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. (2) ಅಥವಾ ಹರ್ಮೇಶ್ವರ ವಿಷಯವಾದ ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಕರ್ಮ ಫಲ ಕೂಡವಾದುದು ಯಾವುದು ಮಾನುಷತ್ವಪದವೋ, ಯಾವುದು ಗೃಹಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವಿದೆಯೋ, ಅದಲ್ಲವೂ ಹೆದರಿದಂತೆಯೇ ಓಡಿಹು, ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಮಾನುಷಾದಿತ್ವಂ ಎಂದು ಭಾವ ಪ್ರಧಾನ ನಿರ್ದೇಶವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದು, (3) ಹಾಗಾದರೆ ಅಚೇತಕಳಾದ ಗೃಹಗಳಿಗೆ ಭಯವು ಜೇಗಿಂದರೆ. ಸದ್ವ ಶಬ್ದದಿಂದ ಗೃಹಾಭಿಮಾನಿಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (4) ಅಥವಾ ಪ್ರಾರೇಷಂಕ ಎನ್ನುವುದೂ ಭಯಾರ್ಥಕವಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಚಲನಾರ್ಥಕವು. ತಥಾಚಸತ್ವಮನೆಯು, ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ ಒರೋಧವಿಲ್ಲ. || ೧೦ || ೧೬ ||

ಯ || (೪೬೭) ಮರುತೋ ವೀಳುಪಾಣಿಭಿತ್ತಿತ್ರಾ ರೋಧಸ್ತತೀರಮ | ಯಾತೇ

ಮಖಿದ್ರಯಾಮುಃಃ

|| ೧೧ ||

ಅ || ಮರುತಃ=ಎಲೋ ಮರುತಗಳೇ (ನೀವು) ವೀಳು ಪಾಣಿಃ=ವೃಥೆಗಳಾದ ತಮ್ಮ ಹಸ್ತಗಳಿಂದಲೂ ಮಖಿದ್ರಯಾಮುಃಃ ಈವನ್=(ಖಿದ್ರೈನ್ಯೇ) ಭೇದವಿಲ್ಲದಿರುವ ಪಾದಗಳಿಂದಲೂ, ಚಿತ್ರಾಃ=ವಿಚಿತ್ರಗಳಾದ, ರೋಧಸ್ತತೀಃ=ನದಿಗಳನ್ನು, ಅನುಸರಿಸಿ ಹೋಗಿ. (ಯಾವ ನದಿಗಳ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಪಾವು ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತೀವೋ ಅಂತಹ ನದಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬನ್ನಿರಿ.) || ೧೧ ||

ಖಾ || (೧) ಅಖಿನ್ನೈರ್ಗಮನೈಶ್ಚೈವ ದೃಢಸ್ತೀಯೈಶ್ಚ ಪಾಣಿಃ | ಅನುಯಾತ ನದೀಶ್ಚಿತ್ರಾಃ || ೧೧ ||

ಅ || (ಗಚ್ಛಂತೀಶ್ಚಃ ಇತಿ ಗಮನಾಃ=ಪಾದಗಳು.) ಮೊದಮೊದಲ ಪಾದಗಳಿಂದಲೂ ದೃಢಗಳೂ ತಮ್ಮದೂ ಆದ ಹಸ್ತಗಳಿಂದಲೂ ವಿಚಿತ್ರಗಳಾದ ನದಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗಿ.

ವಿ || ಹಂದಾದಿಸದರೂ ಶ್ರಮವಿಲ್ಲದಿರುವ ಹಸ್ತಗಳನ್ನು ಹಂದಾದಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಮೊದಲ ಗಳಿಂದ ಯಾವ ನದಿ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತೀವೋ ಅಂತಹ ನದಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗಿ. (2) ಅಥವಾ ಬುಗ್ಯಾಪ್ತದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಯಾಮುಣ್ ಗಮನ ಶಬ್ದಗಳು ಕರಣಾರ್ಥಕಗಳು. ಆದ ಕಾರಣ ನೀವು ಹಸ್ತ ಪಾದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವರು. ಅಚೇತನ ವಾಯು ರೂಪರಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥವು. || ೧೧ ||

ಯ || (೪೬೮) ಸ್ಥಿರಾಃ ವಃ ಸಂತು ನೇಮಯೋಃ ಧ್ವಾ ಆಶ್ವಾಸ ಎಷಾಂ |

ಸುಸಂಸ್ಕೃತಾ ಅಭಿ ಶವಃ

|| ೧೨ ||

ಅ|| (ಎಲೋ ಮಠಃತಗಳೇ) ವಃ=ನಿಮಗೆ, (ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲಿಕ್ಕೆ) ಸ್ಥಿರಾಃ=ದೃಢಗಳಾದ, ಸುಸಂಸ್ಕೃತಾಃ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಂಸ್ಕಾರವುಳ್ಳ, ಅಭೀಷವಃ=ಕೇಶಸ್ವರೈ, ಧಾಃ=ರಥಗಳು ಸಂತಃ=ಇರುತ್ತವೆ. ವಿಷಾಃ=ಈ ರಥಗಳಿಗೆ ನೇಮದಿಟ್ಟ=ಚಕ್ರಗಳು, ಸ್ಥಿರಾಃ=ದೃಢಗಳಾಗಿ ಸಂತಃ=ಇರುತ್ತವೆ. ಅಶ್ವಾಸಃ=ಈ ರಥಗಳ ಸಂಬಂಧವು ಕುದುರೆಗಳೂ ಕೂಡ ದೃಢಗಳಾಗಿವೆ. (ಆತನ ರಥಗಳಿಂದ ಬನ್ನಿರಿ.) || ೧೨ ||

ಭಾ|| ಸ್ಥಿರಾಃ ಸಂತಿ ರಥಾದಯಃ || ೧೨ ||

ಅ|| ರಥ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ದೃಢಗಳಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. || ೧೨ ||

ಯ|| (೪೬೯) ಅಚ್ಯವದಾ ತನಾ ಗಿರಾ ಜರಾಯೈ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಂ ಅಗ್ನಿಂ

ಮಿತ್ರಂ ನ ದರ್ಶಕಂ || || ೧೩ ||

ಅ|| (ಎಲೋ ಕಲ್ಪಾಯುಷಿಯೇ, ನೀವು) ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪತಿಃ=ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ, ಭಾರತೀಪತಿಯಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನೂ ಪನಾಃ=(ರಮವಿಸ್ತಾರೇ ಕರಣೇಚ) ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಬಹು ವಿಷಯಕವಾದ, ಗಿರಾ=ಮಾತಿನಿಂದ, ಜರಾಯೈ=ಜೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸೂಚವಾಗಿ, ಅಗ್ನಿಂ=ಅಗ್ನಿಯನ್ನೆಂಬಂತೆ, ಮಿತ್ರಂ=ಸೂರ್ಯನನ್ನೆಂಬಂತೆ, ದರ್ಶಕಂ=ರೇಗೆ ಅಗ್ನಿಸೂರ್ಯರು ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರದ ಅವೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೇನೇ ತಮ್ಮ ಮಹಿಮೆಯಿಂದಲೇ ಇಡೀಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾರೋ ಹಾಗೆಯೇ ತನ್ನಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ಕಾಣಲ್ಪಡತಕ್ಕವನನ್ನಾಗಿ ಅಚ್ಯವದ=ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿರಿ. || ೧೩ ||

ಭಾ|| (೧) ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚ ಪತಿಂ ವಿಷ್ಣುಂ ಯಥಾವದ್ವ್ಯಾಪ್ತಯಾ ಗಿರಾ| ಜರಾಯೈ ಸಂಸ್ತುತಿಶ್ಚೇನ (೨) ತೃತೀಯಾ ಭಾವರೂಪಿಣೀ|| (೩) ಸರ್ವಾ ವಿಭಕ್ತಿಯಶ್ಚೇತ್ಥಂ ಭಾವನಾಚಿನ್ಯ ಏವ ಚ|| ಮಹಾವ್ಯಾಕರಣೇ ಸೂತ್ರಮಿತಿ (೪) ಸಂಸ್ತುತಿರೂಪತಃ (೫) ವಿದ ವಿಷ್ಣುಂ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಮಗ್ನಿವತ್ಸೂರ್ಯವತ್ಪಥಾ|| (೬) ಅಹ ಚಾತ್ಮಾನ ಮೇವಾತ್ರ ದಾಚ್ಛೇರ್ ಸ್ವಪ್ರತಿಯೋಗಿಣಾ|| ಇತಿ ಸೂತ್ರಾತ್|| || ೧೩ ||

ಅ|| (೧) ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ ಭಾರತೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀವಾಯುವನ್ನೂ ಬಹು ವಿಷಯಕವಾದ ಮಾತಿನಿಂದ (ಜರಾಯೈ=ಜ್ಞಾನ್ಮರೋಹಾನ್) ಜೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸೂಚದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಾತಿನಿಂದ ಯೋಗ್ಯ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿರಿ. (೨) (ಜರಾಯೈ ಎಂಬ ಚತುರ್ಥಯು ತೃತೀಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ. ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯು ಯಾವ ಅರ್ಥದಲ್ಲ ಎಂದರೆ) ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಭಾವರೂಪವುಳ್ಳದ್ದು. ಇತ್ಯಂಭೂತವಸ್ತುಸಾರ್ಥಕವಾದುದು. (ಎಂದರೆ- ಫಲದಾಪ ಸಾಮರ್ಥ್ಯರೂಪವಾದ ಒಂದಾನೊಂದು ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಅಂದರೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡಲು ಸಮರ್ಥವಾದ ವಚನವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದು ಸಂಸ್ತುತಿತ್ವವು. ಅದನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಬರುವುದು) (೩) (ಅಥವಾ ಚತುರ್ಥೀ ವಿಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ತೃತೀಯಾಂವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಬೇಡ. ಜರಾಯೈ ಎಂಬ ಚತುರ್ಥೀ ವಿಭಕ್ತಿಗೇನೇ ಇತ್ಯಂಭೂತಲಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೇಗೆಂದರೆ) ಸಮಸ್ತ ವಿಭಕ್ತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಇತ್ಯಂಭೂತಲಕ್ಷಣರೂಪ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವವುಗಳೇ ಹೀಗೆಯೇ ಮಹಾವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಸೂತ್ರವಿದೆ. (೪) (ಇದ

ರಿಂದ ಯಾವ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧಿಸಿಕೊಂಡರೆ) ಫಲವನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥವಾದುದು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಕೊಡುವ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಪ್ರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಾತಿನಿಂದ. ಎಂದರ್ಥವುಂಟಾಯ್ತು.) (೫) ಅಗ್ನಿ ಸೂರ್ಯರಂತೆ ಸ್ವಾಧೀನ ದ್ರವ್ಯವುಳ್ಳ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತಿಳಿ. ಅಂದರೆ (ಅಗ್ನಿ ಸೂರ್ಯರು ಇತರ ಪ್ರಕಾರದ ಆವೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೇನೇ ತಮ್ಮ ಮಹಿಮೆಯಿಂದಲೇ ಜೇಗೆ ಇಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೋ. ಹಾಗೆಯೇ ತನ್ನ ಪರಮಾತ್ಮನ ಹೃದಯದಲೇ ಇಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನು. (ವಿಶ್ವಂ ನ ವರ್ತತು ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ದರ್ಶಕ ಶಬ್ದವು ಅಗ್ನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುವಿಗೇನೇ ವಿಶೇಷಣವು ಎಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭುಜಃ ವಿಧವಿಷ್ಣುಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು) (ಈ ಸೂಕ್ತವು ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಮಾತುತ ಸೂಕ್ತವೆಂದು ದುರುಪದ್ರವ್ಯವಾಗುವದು.) (೬) (ಈ) ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ನಡೆವುದು ಯಾರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವುದೆಂದರೆ) ತನ್ನನ್ನು ಕುರಿತೇ ಪದ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು. (ಪ್ರಾಗಾಪರಿ ಯುಷ್ಮತ್ ತಬ್ಬವಿದ್ವರೇನೇ ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷವು (ವದ ಎಂಬುವುದು) ಕೂಡುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮನ ತಬ್ಬಕ್ಕೆ ಗುರುತ್ವದರ್ಥಪ್ರವೃತ್ತಿ ನೀತಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು) ಕೂಡ ದಿರುವುದರಿಂದ ನದ ಎಂಬ ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷವು ಹೇಗೆ ಇಡುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ) ದಾರ್ಥ್ಯ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯುಷ್ಮದರ್ಥಪ್ರವೃತ್ತಿ. ಎಂಬ ಸೂಕ್ತದಿಂದ ಇದು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. || ೧೩ ||

ಋ || (೪೭೦) ಮಿವಿಂಹಿ ಶ್ಲೋಕಮಾಸ್ಯೇ ಪರ್ಜನ್ಯ ಇವ ತತನಃ |

ಗಾಯ ಗಾಯತ್ರಮುಕ್ತಂ

|| ೧೪ ||

ಅ || (ಆತ್ಮನ=ಎರೋ ಆತ್ಮನೇ, ಶ್ವಂ=ನೀನು.) (ಈ ವಿಷ್ಣುವಿನ) ಶ್ಲೋಕಂ=ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು? ಆಸೇ=ಮುಖದಲ್ಲಿ, ಮಿವಿಂಹಿ=(ಮಾತಾಸಾಸೇ.) ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿರು. ಸದಾ ಮಾಡುತ್ತಿರು- ಪರ್ಜನ್ಯ ಇವ =ಧೈನಿಯುಕ್ತವಾದ ಮೇಘದಂತೆ, (ಪರ್ಜನ್ಯೇ ಮೇಘತಪ್ತೇಽಪಿ ಧೈನದಂಬುದರಕ್ರಯೋ.) ಇತಿವಿಶ್ವಂ) ತತನಃ=(ತಪುವಿಸ್ತಾರೇ ಕರಣೇಚ್ಛ) ವಿಸ್ತರಿಸು, ವಿಸ್ತರಿಸು ಉಪದೇಶಿಸು. (ಅಂದರೆ ಮೇಘವು ಹೇಗೆ ಮಳೆಯನ್ನು ಸರ್ವತ್ರ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತದೋ, ಇನ್ನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನೀರನ್ನು ಮಾಡುವುದಲ್ಲ) ಹಾಗೆಯೇ ನೀನು ಶ್ರೀ ಹರಿಮು ಸತ್ಯವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ವಿಸ್ತರಿಸು) ವ.ಕ್ತು ಉಕ್ತಂ=(ಪ್ರಾಣೋ ವಾ ಉಕ್ತಂ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಉಕ್ತಂ =ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು) ವಿಷ್ಣು ವಿಷಯಕ ವಾದ ಗಾಯತ್ರಂ =ಗಾಯತ್ರ ಸಾಮವನ್ನು ಗಾಯಃ=(ಗೈ ಶಬ್ದೇ) ಗಾನಮಾಡು || ೧೪ ||

ಭಾ || (೧) ಕೀರ್ತಿಮಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋಃ ಕುರುಮಾಚೇ ಸದಾ | (೨) ವಿಸ್ತಾರಯಾತಿ ಪರ್ಜನ್ಯೋ ಯಾದ್ವದ್ವ್ಯಷ್ಟಿಂ ಲಭ್ಯವ ಚ | ವಿಸ್ತೃಣೀಹಿ ತಥೇತಸ್ಯ ಕಥಾ ಕೀರ್ತಿಂ ಜಗತ್ಸಹಿ

|| ೧೪ ||

ಅ || (೧) (ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕಷ್ಟ ಮಹಿಮು ತನ್ನನ್ನು ಕುರಿತೇ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.) ಈ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಆಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಮಾಡುತ್ತಿರು. (ಸರ್ವವಾ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರು.) (೨) ಧೈನಿ ಗೈಯುವ ಮೇಘವು ವ್ಯಷ್ಟಿಯನ್ನು ಶ್ರೀನ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಲೂಡ ವಿಸ್ತಾರ ಗೊಳಿಸು. || ೧೪ ||

ಋ || (೪೭೧) ನಂದಸ್ತ ನಾರುತಂ ಗಣಂ ತ್ರೇಷಂ ಪನಸ್ಕುಮರ್ಕಣಂ |

ಅಸ್ತೇ ವೃದ್ಧಾ ಅಪಸ್ವಿತ

|| ೧೫ || ೧೭ || ೩೮ ||

ಅ || (ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕಷ್ಟ ಪಡೆಯು ತನ್ನನ್ನು ಕುರಿತೇ ಹೇಳುವುದು.) (ಎಲೋ ಅಪ್ಪನೇ ನೀನು) ತ್ರೇಷಂ=ದ್ರವ್ಯವುಳ್ಳ, ಪನಸ್ಕುಂ=(ಪನ ಜ್ಞಾನೇ) ಜ್ಞಾನವೇ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಅರ್ಕಣಂ=(ಅರ್ಕಾಃ=ಬುಡು; ಅಪ್ಪ ಜ್ಞಾಪಿಶಾಃ ಸಂತಿ ಎಂಬ ವೈಶ್ವಕ್ರಿಯಿಂದ) ಬುಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಜ್ಞೇಯವಾದ, ಮಾರುತಂ ಗಣಂ=ಮರುತಗಳ ಸಂಬಂಧವಾದ ಗಣವನ್ನೂ, ಮದಸ್ತ=ಸ್ತುತಿಸು. (ಸ್ತುತಿಸಲಿಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಹೇಳ ಕೂಡದು. ಏಕೆಂದರೆ) ಅಸ್ತೇ=ನಮಗೆ, ಇಹ=ಈ ಮರುತ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಮರುತಗಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ವೃದ್ಧಾಃ=ವೃದ್ಧರು, ಅಪಸ್ವಿ=ಜ್ಞಾಪಕರಾದರು. || ೧೫ ||

ಭಾ || (೧) ಪನಸ್ಕುಂ ಜ್ಞಾನಶೀಲಂ ಚ ವಿಜ್ಞೇಯಂ ಗಣಮರ್ಕಣಂ (೨) ಅಭವನ್ ಜ್ಞಾಪಕಾ ವೃದ್ಧಾಃ ಅಸ್ಮಾಕಂ ತದನುಗ್ರಹಾತ್ || ೧೫ ||

ಅ || (೧) ಪನಸ್ಕುಂ ಜ್ಞಾನವೇ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದು, ಅರ್ಕಣಂ=ಬುಕ್ಕುಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲರ್ಹ ವಾದುದು, ಇಂತಹ ಮರುದ್ಧನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸು. (೨) ನಮಗೆ ಆ ಮರುತಗಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ವೃದ್ಧರು ಜ್ಞಾಪಕರಾಗುತ್ತಾರೆ. (ವೃದ್ಧರು ತತ್ವವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿರುವರು.) || ೧೫ || ೧೭ || ೩ ||

ಅ || ಪ್ರಯತ್ನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ೧೦ ಬುಕ್ಕುಗಳುಳ್ಳದ್ದು. ೨ ವರ್ಗಗಳು. ಮರುದ್ಧೇವತಾಕವು. ಪ್ರಗಾಢಾ ಭಂದವ್ಯವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಿವಸು ಬುಕ್ಕುಗಳು ಬೃಹದೇ ಭವಸ್ಯಗಳು. ಸಮ ಬುಕ್ಕುಗಳು ಸತೋ ಬೃಹದೇ ಭವಸ್ಯಗಳು. ಕಷ್ಟರೇ ಪಡೆಗಳು. ೩೯ನೇ ಸೂಕ್ತವು.

ಋ || (೪೭೨) ಪ್ರಯದಿತ್ತಾ ಪರಾವತಃ ಶೋಚಿರ್ನ ಮಾನವಸ್ಯಥ |

ತಸ್ಯ ಕ್ರತ್ಯಾ ಮರುತಃ ಕಸ್ಯ ವರ್ಪಸಾ ಶಂ ಯಾಥ ಶಂ ಹ ಧೂತಯ

|| ೧ ||

ಅ || ಮರುತಾಃ=ಎಲೋ ಮರುತಗಳೇ ನೀವು ಪರಾವತಃ=ದೂರದಲ್ಲಿಯೇ (ತೀಹರಿಯ ಸ್ಥಾನವಾದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಿಂತ ಕೊಂಡೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ) ಶೋಚಿರ್ನ=ಪ್ರಕಾಶದಷ್ಟೆಂಬಂತೆ ಮಾನವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪು ಅಸ್ಯಥ=(ಅಸುಪ್ತೇವೇ) ಚಿತ್ತಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಕೊಂಡು (ಅಂತಃ-ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮೂರದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಡುವದೋ, ಹೀಗೆಯೇ ಸತ್ಯಂಪ್ರದಾಯದಿಂದ ಬಂದಾಗ್ಯೂ ನೀಚರಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಅಬ್ಜವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರಿ.) ಏವಂಚ ಎಲೋ ಮರುತಗಳೇ, ಅಥವಾ ಶ್ರೀವ ಸ್ವಾಮೇ ಶ್ರೀವಸ್ವರೂಪ ದಿಶೇಷಗಳೇ ಸತ್ಯಂಪ್ರದಾಯದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ನೀಚರಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಅಬ್ಜವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರಿ.) ಯತ್ ಇತ್ಯಾ=ಮಾವು ಯಾವುದು ಹೀಗೆಯೇ ಎಂದು ಪ್ರಮಿತ ವಾಗಿವೆಯೋ (ಅವು ಹೀಗೆಯೇ ಮರುತಗಳಿಂದ ನಿಮಗೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅಂದರೆ ಸಪ್ರಕಾಶವಾದ ಕಾಯಾ

ಸಮುದಾಯವನ್ನು ನೀವೇ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದು) (ಹೀಗೆಯೇ ನೀವು ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಗಾದರೂ ಹೋಗುವಿರೋ, ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ ಜ್ಞಾನವಿಷಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೀರೋ, ತಿಳಿಯುತ್ತೀರೋ, ಅದು) ಕಸ್ಯ=ಯಾರ ಆಧೀನವಾಗಿ, ಕೃತ್ವಾ=ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, (ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಗಾದರೂ ಹೋಗುವಿರೋ ಬಲವಿಷಯವನ್ನು ಮಾಡುವಿರೋ, ಅದು ಕಸ್ಯ=ಯಾರ ಆಧೀನವಾದ ವರ್ತನಾ=ಬಲದಿಂದ (ಸರ್ವಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬಲದಲ್ಲಿ ಆಗಲೀ ಪರಾವೇಕ್ಷೆಯು ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ) ಕಂ=ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ ವಿಷಯವನ್ನು ಯಾದ್=ಅಳಿಯುವಿರಿ. ಅದು (ಸ್ವಾಧೀನವಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ, (ಯಾವುದು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ) ಕಂ ಧೂತಯಃ=ನೀವು ಯಾರನ್ನಾದರೂ ನಡುಗಿಸುವಿರೋ, (ಅದು ತನ್ನ ಬಲದಿಂದಲೇ) ಹ=ಪ್ರಸಿದ್ಧ. || ೧ ||

ಞ|| (೧) ಹೇವನತೋ ಹರೇಃ ಸ್ಥಾನಾನ್ಮಾನಂ ಶೋಚಿವಾಸ್ಯಥ|| (೨) ಸೂರ್ಯಾದಯೋ ಯಥಾ ಶೋಚಿದರ್ಶಾರಾದಸ್ಯಂತಿ ಜಂತುಷು|| ಏವಂ ಜ್ಞಾನಂ ಸಂಪ್ರದಾಯಾನ್ಮರುತೋ ವಿಷ್ಣುರೇವ ನಾ|| (೩) ಇಕ್ಷಂ ಯಥಾ ಸರ್ವದೃಶ್ಯಂ ತತ್ತಥಾ ಭವತಾಂಕೃತಂ || (೪) ಏವಂ ಯತ್ರ ಕ್ವವಾ ಜ್ಞಾನಾದ್ಬಲಾದ್ವಾಗಚ್ಛಥ ಕ್ವಚಿತ್ || (೫) ಸ್ವತಂತ್ರತ್ವಾತ್ತರಾವೇಕ್ಷಾನ್ ಹಿ ವಃ ಕ್ವಚಿದಿಷ್ಟತೇ || (೬) ಕಂಚಿದ್ವಾಥ ಬಲಾತ್ಕಂಚಿದ್ವಾನುಥ ಸ್ವಬಲಾದ್ಧಿ ತತ್ || ೧ ||

ಅ|| (೧) ಎಲೋ ಮರುತುಗಳೇ ದೂರದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ತ್ರಿ: ಹರಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ತನ್ನ ಲೋಕದ ಕ್ಷಿಪ್ರೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶವಸ್ಥೆ=ಒಂಪೆ. ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನೀಡುವಿರಿ. (೨) (ಇದ್ದಷ್ಟೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ತ್ರಿ: ವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಈ ಮಂತ್ರ ಪ್ರವಚನವು. ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳು ಹೇಗೆ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ದೂರದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಡುತ್ತಾರೋ ಹೀಗೆಯೇ ಸಂಪ್ರದಾಯದಿಂದ ಒಂದಿರುವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮರುತುಗಳು ತ್ರಿ: ವಿಷ್ಣುವು ಅಥವಾ ಮರುನ್ಮಮಕ ವಿಷ್ಣುರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಡುತ್ತಾರೆ. (೩) ಮತ್ತು ಯಾವುದು ಯಾವುದು ಸರ್ವರಿಂದಲೂ ದೃಶ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದು ಹಾಗೆಯೇ ಮರುನ್ಮಮಕರಾದ ನೀಮಗೇಢೇ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. (ಅಂದರೆ ಧರ್ಮಾದಿಗಳಂಥ ಆಡಿದ ಕಾರ್ಯ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ನೀವೇ ಮಾಡಿದ್ದು) (೪) ಹೀಗೆಯೇ ಇತರವನ್ನು ಚಿಟ್ಟಿನೊಕ್ಕುಬೇಕು. ಹೀಗೆಯೇ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಗಾದರೂ ಹೋಗುವಿರೋ, ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ ಜ್ಞಾನವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತೀರೋ, ಅದು ಯಾರ ಆಧೀನವಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಯಾವುದಾದರೂ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಎಲ್ಲೆಗಾದರೂ ಹೋಗುವಿರೋ (ಅಂದರೆ ಬಲ ವಿಷಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೀರೋ ಅದು ಯಾರ ಆಧೀನವಾದ ಬಲದಿಂದ (೫) (ಆಕ್ಷೇಪದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಸರ್ವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಬಲದಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ನೀಮಗೇ ಇತರಾವೇಕ್ಷೆಯು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ, (೬) ಯಾವುದನ್ನಾದರೂ ತಿಳಿಯುತ್ತೀರೋ ಅದು ಸ್ವಾಧೀನವೇ ಅದ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಯಾವುದನ್ನಾದರೂ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ನಡುಗಿಸುತ್ತೀರೋ ಅದು ಸ್ವಾಧೀನವೇ ಅದ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದಲೇ || ೧ ||

ಯ || (೪೭೩) ಸ್ಥಿರಾ ವಃ ಸಂತಾಪಯಥಾ ಪುರಾಣಾದೇ ವೀಳೂ ಉತ

ಪ್ರತಿಷ್ಠಭೇ | ಯುಷ್ಮಾಕಮಸ್ತು ತವಿಸೀ ಪವೀಯಸೀ ನಾ

ಮರ್ತ್ಯಸ್ಯ ಮಾಯಿನಃ

|| ೨ ||

ಅ || (ಎಲೋ ಮರುತಗಳೇ) ವೇ = ನಿಮಗೆ, ಪರಾಜುದೇ = ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಾಶ
ಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉತ ಪತಿಷ್ಠಾಭೇ = (ಪ್ರಭಿ ಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಭೇ) ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸ್ತಂಬಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ
ಅಯುಧಾ = ಅಯುಧಗಳು ಸಂತು = ಇರುತ್ತವೆ. (ಫಲವು ಅಯುಧವಾತ್ಮಕವಲ್ಲ ವಾತ್ಸೇ ಅಯುಧಗಳು
ಸ್ಥಿರಾ = ಸ್ಥಿರಗಳು. ವೀಳು = ಸದಾ ಸುದೃಢಗಳೇ ಆಗಿವೆ. (ಸ್ಥಿರ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ದೀರ್ಘಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದು
ರಿಂದಲೇ ವೀಳು ಶಬ್ದವಾಚ್ಯಗಳಾದ ದೃಢಗಳಾಗಿವೆ.) ಯುಷ್ಮಾಕಂ = ನಿಮಗೆ, ಪನೀಯಸೀ = (ಪಾನೀಯ
ವಹಾರೇ ಸ್ವತಂತ್ರ) ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಸದಾ ಉತ್ತಮವಾದ; ತಪಸಿ = ತೇಜಸ್ಸು, ಅಥವಾ ಒಲವು, ಆಸ್ತಮಿ
ಇದೆ. ಮಾಯನಃ = (ಮಾಯಾ ದಂಭೇ ಕೃಪಾಯಾಂ ಜ. ದಂಭಸ್ತು ಕೃತವೇ ಕಲ್ಪಂ ಇತಿವತ್, ಮುಂ
ಪ್ಪರಾದ ಕಪಟಗಳಾದ ದೈತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ, ಪನೀಯಸೀ ತಪಸೀ = ಅಂಶವಾದ ಬಲವು ಅಥವಾ ಉತ್ತಮ
ವಾದ ತೇಜಸ್ಸು, ಮಾ ಅಸ್ತು, ಇಲ್ಲು = ಸ್ತುತಿಯು. (ಅದಕ್ಕಾರೂ ನಮ್ಮ ಶಪಸ್ಸಿಗೆ ವಿಘ್ನವಾದುದಿ
ರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿರಿ.)

|| ೨ ||

ಘ|| (೧) ಶತ್ರುಣಾಮಪನೋದಾಯ ಸ್ತಂಕು ವಸ್ತಿಹವೇತಯಃ || ಸ್ತಂಭನಾಯ ಜ ಶತ್ರು
ಣಾಂ ಸಾದೃಢಾನ್ಯೇವ ತಾಸ್ತದಾ || (೨) ಸ್ಥಿರಶ್ಚ ದೀರ್ಘಕಾಲಶ್ಚಂ ವೀಳುಶ್ಚಂ ದೃಢತಾ
ತಥಾ || (೩) ಯುಷ್ಮಾಕಂ ತಪೀಸೀ ತೇಜೋ ಬಲವಸ್ತುತಮಂ ಸದಾ ||
(೪) ಮಾಯಿನೋ ನ ಹಿ ಮರ್ತ್ಯಸ್ಯ ಬಲಂ ತೇಜೋಭ ವ್ಯೋವ್ರಮಂ || ೨ ||

ಅ || ಮರುತಗಳೇ ನಿಮಗೆ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಶತ್ರು
ಗಳನ್ನು ಸ್ತಂಭಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಅಯುಧಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. (ಅಯುಧವಾತ್ಮಕವಲ್ಲ ವಾತ್ಸೇ ಅಯುಧಗಳು
ಸುದೃಢಗಳಾಗಿಯೂ ಇವೆ. (೨) (ಸ್ಥಿರಶ್ಚ ದೀರ್ಘಕಾಲಶ್ಚಂ ವೀಳು ಭೇದವೇ ಅಂದರೆ ಸ್ಥಿರವೆಂದರೆ ದೀರ್ಘ
ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದು ವೀಳುಶ್ಚವೆಂದರೆ ಅತಿದಾಢ್ಯವು. (೩) ನಿಮಗೆ ತಪಃ = ತೇಜಸ್ಸು ಅಥವಾ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ
ಸದಾ ಅಶ್ಯುತವಾದ ಬಲವಿದೆ. (೪) ಕಪಟಗಳಾದ ಮನುಷ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಒಲವು ಅಥವಾ
ಉತ್ತಮವಾದ ತೇಜಸ್ಸು ಲೀ ಇರುವೆ ಇಲ್ಲ. (ಮರುತಗಳ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ
ದೈತ್ಯಾದಿಗಳ ಬಲವನ್ನಾಗಲಿ ತೇಜಸ್ಸನ್ನಾಗಲಿ ಇವೇಧಿಸುವುದು ಅಸಂಗವೆಂದರೆ) ನಮ್ಮ ಶಪಸ್ಸಿಗೆ ವಿಘ್ನ
ಕಾರಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

|| ೨ ||

ಋ|| (೪೭೪) ಪರಾ ಹ ಯತ್ಸಿಕ್ಕಂ ಹಥ ನರೋ ವತಃ ಯಥಾ ಗುರು |
ವಿ ಯಾಥನ ವನಿನಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ವ್ಯಾಶಾಃ ಪರ್ವತಾನಾಂ || ೩ ||

ಅ || (ಎಲೋ ಮರುತಗಳೇ, ನೀವು) ಯಾ = ಯಾವುದು, ಸ್ಥಿರ = ದೀರ್ಘಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದು ಶತ್ರು
ಅಪಾದಿಯಾದ ಅಜ್ಞಾನ ಪಾಪಾದಿಗಳು ಕಪೋದೇ, ತಪಃ = ವಿಸ್ಮಯವನ್ನು, ಭಕ್ತಾಯಃ = ನಿಮ್ಮ ಭಕ್ತನ
ದೃಷ್ಟಿ, ಪರಾಹಥ = ವಿನಾಶಗೊಳಿಸಿ. ಗುರು = ಉತ್ತಮವಾದಾಗ್ಯೂ, ನರಃ = ಮನುಷ್ಯರನ್ನು (ನಿತ್ಯದ
ಕ್ಷಯದ ಚಿನ್ನಾಗಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು) ವರ್ತಯಥ = ಇರಿಸುತ್ತೀರಿ. (ಫಲವು) ವರ್ತನಃ = ಆರಣ್ಯ ಸಂಬಂಧಿ
ಗಳಾದ, ತಪೋನ್ = ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು, (ಹಲವತ್ತದಲ್ಲಿ) ಭೂಸಿಂಹಗಳು ಯೋಗ್ಯರಾದ ದೀವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು,
ವಿಯಾಥನ = ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೋಗಿರಿ. ಪರ್ವತಾಣಾಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾಶ್ಚ = ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲೆ ಪೃಥಿವಿಯ, ಆಶಾಃ =
ವಿಲ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು) ಪರ್ವತಾ, ವಿಯಾಥನ = ಹೋಗಿರಿ. (ನಿಮಗೆ ಅಗಮ್ಯವಾದುದು ಯಾವುದೂ
ಇಲ್ಲ.

|| ೩ ||

ಭಾ || (೧) ಸ್ಥಿರಂ ಚಾಚ್ಛಾನಪಾಪಾದಿ ಶದ್ಭಕ್ತಾಯಾ ಪರಾಹಥ | (೨) ಗುರೂನಪಿ
ನಶಾನ್ನಿತ್ಯಂ ಗುಣೈರ್ವರ್ತಯಥಾಂಜನಾ || (೩) ಪರ್ವತಾಣಾಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾಶ್ಚ
ದಿಶೋ ಏತೈಂ ವಿಮಾಥನ | (೪) ವನಿನಶ್ಚ ತರೂನಃ ಸನ್ಯಾತ್ ಭಜನೀಯಾನ್
ಸುರಾನ್ ಹರಿಃ || ೩ ||

ಅ || ಸ್ಥಿರವಾದ ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕವಾದ ಅಪಾದಿ ಅಪ್ಪಾನ ಪಾಪಾದಿಗಳು ಇವೆಯೋ, ನಿಮ್ಮ ಭಕ್ತನ
ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಗೊಳಿಸಿರಿ. [೨] ಉತ್ತಮರಾದ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು (ರಿಗೆ) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗುಣಗಳನ್ನು
ಇಟ್ಟು ಇರಿಸುತ್ತೀರಿ. (ಪರ್ವತಗಳ ಮತ್ತು ಪೃಥಿವಿಯ ಭಾಗಗಳನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೋ
ಗಿರಿ. (ನಮಗೆ ಅಗಮ್ಯವಾದುದು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ) (೪) ಅರಣ್ಯ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷ
ವಾಗಿ ಪೋಷಿಸಿರಿ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಭಜಿಸುತ್ತಿರುವ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಾನೆ. (ವಿಷ್ಣು ಪದ್ಮದಲ್ಲಿ
ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ ಪರ್ವತಾಣಾಂ ವ್ಯಾಪಾಃ ಎಷ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಏನರ್ಥವು ಎಂದರೆ) ಮಹೀ ದ್ಯಾಃ ಪೃಥಿವೀಷಃ ಎಂಬ
ಯುಗ್ಯಾಪ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವೀ ಶಬ್ದವು ಭೂದೇವತೆಗಳೆಂದೂ, ಯು ಈಂಖಯಂತಿ ಪರ್ವತಾಣಾಂ
ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪರ್ವತ ಶಬ್ದವು ಜನ್ಮಾಪ್ತ ಪರ್ವವಿದ್ದುದರಿಂದ ಚೇತನಾರ್ಥವೆಂದೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿದೆ. ಪೃಥಿ
ವೀ ಶಬ್ದವು ಇವಾದ ಭೂದೇವಿಯು, ಪರ್ವತ ಶಬ್ದವಾತ್ಮರಾದ ಸಮಸ್ತ ಜೀವತ ಆಃ = ಅಪೇಕ್ಷೆಗಳನ್ನು
ವಿಮಾಥನ = ಹೊಂದುತ್ತೀರಿ. || ೩ ||

ಯ || (೪೭೫) ಪಹಿ ವಃ ಶಕ್ರ್ವಿವಿದೇ ಅಧಿ ದೈವಿ ನ ಭೂನ್ಯಾಂ ರಿಶಾ
ದಸಃ | ಯುಷ್ಯಾಕಮಸ್ತು ತವಿಸೀ ತನಾ ಯುಜಾ ರುದ್ರಾಸೋ
ನೂ ಚಿದಾಧ್ಯತ್ವೇ || ೪ ||

ಅ || ಹೇ ರಿಶಾದಸಃ=(ರಿಶಾ=ಕುಖವಿಂದ, (ಸಾಧನ ವೇದವಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವಿಕೆ, ಪೊದ
ಲಾದ ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದೇನೇ) ತ=ಕುಖವನ್ನು, ಅದಂತಿ-ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೆ, ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಚೆನ್ನಾಗಿ
ಸುಖವುಳ್ಳವರೋ ಮರುತ್ಗಳೇ, ವಃ=ನಮಗೆ, ದೈವಿ=ಪುರ್ವದಲ್ಲಿ, ಶಕ್ರ್ವಃ=ಕಾರಕನು, ನ ಹಿ ಅಧಿ ವಿವಿದೇ=
ಪರ್ವತಾ ಪೊಂದಲ್ಪಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ ಭೂನ್ಯಾಃ=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ನ ಅಧಿ ವಿವಿದೇ=(ವಿದ್ಯಾ ಲಾಭೇ ಎಲ್ಲಿಯೂ
ಪರ್ವತಾ ಪೊಂದಲ್ಪಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ-ಕುದ್ರಾಃ=ರೋಗ ಪರಿಹಾರಕರಾದ ಮರುತ್ಗಳೇ, ನಮಗೆ,
ನೂ ಶಕ್ರ್ವಃ=ಈಗಲೂ ಕೂಡ ಸರ್ವದಾ, ಆ ಧೈವೇ ಆ ಇ ಪೂರ್ವಕಾತ್ ಇ ಧೈವಾ ಶಕ್ರ್ವಗಳಲ್ಲಿ) ಸಮಸ್ತ
ದೈತ್ಯರ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಸೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ, ಅಂದರೆ ಸಮಸ್ತ ದೈತ್ಯರನ್ನೂ ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದ
ಕ್ಕಾಗಿಹೇ ತನಃ=ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ, ಯುಜಾ=ನಿತ್ಯವಾಗಿ ಆವಾಸ ದೈತ್ಯರನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಉಪಾಯ
ವೆಂದ ಗೊಡಿದೆ, ತವಿಸೀ=ಏಲವು, ಅಥವಾ ತೇಜಸ್ಸು, ಅಪ್ತು=ಇದೆ. ಹಿ=ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. || ೪ ||

ಭಾ || (೧) ಭೂಮೌ ದಿನಿ ಚ ವಃ ಶಕ್ರ್ವಃ ಕ್ವಚಿನ್ನೈವ ಹಿ ಲಭ್ಯತೇ | (೨) ರಿಶಾದಸಃ ಸು
ಸುಖಿಃ ಸುಖೇನ ಶಮಾದಂತಿ ಯತ್ | (೩) ಬಲಂ ತೇಜೋಽಪಿ ಮೋಹ್ಯಸ್ಮಿ ವ್ಯಾಪ್ತಾ
ನಿತ್ಯತಯಾ ಯುಜಾ | ಅದ್ಯಾಪ್ಯಾಧರ್ಷಣಾಯೈವ ನಿಖಿಲಾಕುಭಸಂತತೇ || ೪ ||

ಅ || ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ನಿಕುಗೆ ರಕ್ತವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಂದಿದ್ದು
ವುದೇ ಇಲ್ಲ. (೨) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಭೂರ್ವಾಸದ್ಯಾಯಾಸದಿಲ್ಲದೇನೇ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೋ
ಅದ ಕಾರಣ ದೀಪದಸಃ=ಜಿಹ್ವಾಗೆ ಸುಖವುಳ್ಳವರು (೩) ಈಗಲೂ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸಮಸ್ತ ಅಶುಭಗಳ ಸಮು
ದಾಯವನ್ನೇ ಸೆಳೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಂದರೆ ಸಮಸ್ತ ದೈತ್ಯರನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಏತ್ಯನಾಗಿ ಆಯಾಯ
ದೈತ್ಯರನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಉಪಾಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಬಳಕೆಯಾದ ಬಲವೂ
ಕೇಜಸ್ಸಾಗಲೀ ಇದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ || ೪ ||

ಋ || (೪೭೬) ಪ್ರ ವೇಪಯಂತಿ ಪರ್ವತಾನ್ ವಿವಿಂಚಂತಿ ವನಸ್ಪತೀನ್ |

ಪ್ರೋ ಅರತ ಮರುತೋ ದುರ್ಮದಾ ಇವ ದೇವಾಸಃ ಸರ್ವಯಾ

ವಿಶಾ

|| ೫ || ೧೮ ||

ಅ|| ಮರುತಃ=ಮರುದೇವತೆಗಳು. ಪರ್ವತಾನ್=ಪರ್ವತಗಳನ್ನು, ಪ್ರವೇಪಯಂತಿ = (ವೇಪಕಂ
ಪನೇ.) ನಡುಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ವನಸ್ಪತೀನ್=ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು. ವಿವಿಂಚಂತಿ = (ವಿಚ್ ಪೃಥಗ್ಭವೇ. ಬುದ ಸಮೀಕ
ಕಿತ್ತು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಮರುತಃ=ಮರುತ್ ದೇವತೆಗಳು, ಸರ್ವಯಾವಿಶಾ=ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಜೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಯೇ, ಪ್ರೋ
ಅರತಃ= (ಮುಗತಿ ಪ್ರಾಪಣಯೋಃ) ಸಂಬಂಧರಾದರು. (ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತರಾದರು.) ದುರ್ಮದಾ
ಇವಃ=ಮದೋನ್ಮತ್ತರಂತೆ ಸಮ್ನ ಪ್ರಯೋಜನಾನುಸಂಧಾನ ವಿವಿಂಚಂತಿಯೇ (ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಕುಭ ಅಶುಭ
ಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ.) (ಎಷ್ಟು ಸತ್ವದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಾನ್=ಜೀವಗಳನ್ನು, ಪ್ರವೇಪ
ಯಂತಿ=ಕೊಡುಗಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ವನಸ್ಪತೀನ್=ಭಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯರಾದ ಇಂದ್ರಾ
ದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡೋದರಿಂದ ತಾರತಮ್ಯಾನು ಸಾರವಾಗಿ
ಪೃಥಗ್ಭವಿಸುತ್ತಾರೆ) || ೫ || ೧೮ ||

ಭಾ|| (೧) ಪ್ರವೇಪಯಂತಿ ಪರ್ವತಾನ್ ವಿವಿಂಚಂತಿ ವನಸ್ಪತೀನ್ (೨) ಜನಿಪರ್ವ
ತತೋ ಜೇನಾನ್ ಸಂಪ್ರೇರಯಂತಿ ಕೇಶವಃ|| (೩) ಭಜನೀಯಪತೀನ್ ಬ್ರಹ್ಮ
ಪೂರ್ವಾಂಶ್ಚ ಫಲದಾನತಃ| ತಾರತಮ್ಯೇನ ಸಮ್ಯಕ್ತ ವಿವೇಚಯಂತಿ ಸರ್ವದಾ|
(೪) ಸರ್ವಪ್ರಜಾಸ್ವತಿಪಂತ ಪ್ರಾಪ್ತಾಸ್ತಾಃ ಸ್ವೈವಚಿ|| ೫|| ಮತ್ತೆ ಇವ ಪ್ರೇರಯಂತಿ
ಕುಭಾಶುಭಕೃತೌ ನರಾಣ್|| || ೫ || ೧೮ ||

ಅ|| (೧) (ಮರುತ್‌ಗಳು) ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಜಿಹ್ವಾಗೆ ನಡುಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು ಮೂಲ ಸಮೀಕ
ಕಿತ್ತು ಬಿಡುಹಾಕುವೆ. (೨) ಶ್ರೀ ಕೇಶವನು ಜನನ ರೂಪ ಪರ್ವತಗಳ ಜೀವನ್ನು ಜಿಹ್ವಾಗೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾನೆ,
(೩) ಭಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯರಾದ ಗರುಡ ಕೇಶ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ
ಸರ್ವದಾ ಫಲವನ್ನು ದಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಪೃಥಗ್ಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. (೪) ಆ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ
ಕೂಡಿಕೊಂಡೇ ಸಂಬಂಧರಾದವರಾದರು. ಅಂದರೆ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತರಾಗಿದ್ದರು. (೫) ಮದೋನ್ಮ
ತ್ತರಾದವರಂತೆ ಮನುಗೆ ಪ್ರಯೋಜನಾನುಸಂಧಾನರಹಿತರಾಗುವಂತೆಯೇ ಭಃ ಅಶುಭ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು
ಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೫ ||

ಯು || (೪೭೭) ಉಪೋ ರಥೇಷು ಸೃಷ್ಠೀರಯುಗ್ಧಂ ಪ್ರಸ್ತರ್ವಹತಿ
ರೋಹಿತಃ | ಅವೋ ಯಾಮಾಯ ಸೃಥಿವೀ ಚಿದ್ರೋದಬೀಭಯಂತ
ಮಾನುಷಾಃ || ೭ ||

ಅ || (ಎಲೋ ಮರುತಗಳೇ) ರಥೇಷು=ರಥಗಳಲ್ಲಿ, ಸೃಷ್ಠೀ=ಹೆಣ್ಣುಜಿಂಕೆಗಳನ್ನು, ಉಪೋ
ಆಯುಗ್ಧಂ=ಕೂಡಿಸಿರುತ್ತೀರಿ. (ಸಂಬಂಧಿಸಿರುತ್ತೀರಿ) (ರೋಹಿತಶ್ಚ=ಜಿಂಕೆಯು, ಪ್ರಸ್ತೀ=ಪ್ರತ್ಯವನ್ನು
ವಹತಿ=ಹೊರಿಸುತ್ತದೆ. (ಅಂದರೆ ಜಿಂಕೆಯನ್ನು ರಥದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಭಾಗದಲ್ಲಿ (ಹಿಂದುಗಡೆ) ಕೂಡಿಸಿರುತ್ತೀರಿ) ಎ೦,
ವಃ=ನಿಮಗೆ, ಯಾಮಾಯ=ಗಮನವನ್ನು ಕುರಿತು, (ಗಮನವನ್ನು ಸಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಸೃಥಿವೀ ಚಿತ್=ಧ೦ಂ
ದೇವಿಯೂ ಕೂಡ, ದಾಧ್ಯಾಯಿ=ವೃಥವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಆ ಆಶ್ರೋತಃ=ಪುನಃ ಆಶಿತಿಯವಾಗಿ
(ನೀಗೆ ಆಧಾರಭೂತರಾಬ ಶೇಷ ದೇವರನ್ನು) ಆಶ್ರಯಿಸಿತು. ಮಾನುಷಾಃ=ಮನುಷ್ಯರೂ ಕೂಡ, ಆಭಿಭ
ಯಂತಃ= (ಆಭಿಭಯೇ) ಭಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು || ೭ ||

ಭಾ || (೧) ಅಯುಜ್ಞಂ ಸೃಷ್ಠೀಶ್ಚೈವ ರೋಹಿತಂ ಪ್ರತ್ಯಶೋ ರಥೇ (೨) ವೋ ಯಾ
ಮಂ ಪ್ರತಿದಾಧ್ಯಾಯಿ ಶೇಷಮಶ್ರೇಷ್ಟವರ್ಧರಾ | (೩) ಭೀತಮಾಪುರ್ನಾನು
ಷಾಶ್ಚ || ೭ ||

ಅ || ರಥದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಜಿಂಕೆಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆಯನ್ನೂ (ಸಂಬಂಧಿಸಿರಿ.) ಕೂಡಿಸಿರಿ- (೨)
ಧರಾಶೀವಿಯೂ ಕೂಡ ನಿಮ್ಮ ಗಮನವನ್ನು ಸಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆಶಿತಿಯವಾಗಿ ಭೂಮಿಗೆ ಆಧಾರಭೂತನಾದ
ಶೇಷ ದೇವನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಳು. (೩) ಮನುಷ್ಯರೂ ಕೂಡ ಭಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. || ೭ ||

ಯು || (೪೭೮) ಆ ವೋ ಮುಕ್ಷೂ ತನಾಯ ಕಂ ರುದ್ರಾ ಅವೋ ವೃಣೇಮುಹೇ |
ಗಂತಾ ನೂನಂ ನೋಽವಸಾ ಯಥಾ ಪುರೇತಾ ಕಣ್ವಾಯ ಬಿಭೃಷೇ
|| ೭ ||

ಅ || ರುದ್ರಾಃ=ರೋಗಪರಿಹಾರಕರಾದ ಮರುತಗಳೇ, (ನಾವು) ವಃ=ನಿಮ್ಮ ಸಹಾಕರಿಂದ, ಕಂ=
ಸುಖದ, ತನಾಯಃ=ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ, ಮಕ್ಷುಃ=ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ, ವಃ=ನಿಮ್ಮ ಅವಃ=ಕ್ಷಣೀಯವನ್ನು ಆ ವೃಣೇ
ಮಹೇ=ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಹೇಗೆ, ಪುರಾ=ಪೂರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿಭೃಷೇ=ಭಯದಿಂದ
ಕೂಡಿದ, ಕಣ್ವಾಯಃ=ಕಣ್ವನಾದ ಪಶುಗೋಷ್ಠರ, (ಶೋಗುಗವರಾಗಿ) ಇತ್ಯಾ=ಹಾಗೆಯೇ, ನೂನಂ=ನಿಷ್ಟ
ಯವಾಗಿ ಈಗಲೂ ಕೂಡ, ಏ=ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು, ಅವಸಾ=ರಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾಡುವವರಾಗಿಯೇ ಗಂತಂ=
ಬಂದಿರಿ. || ೭ ||

ಭಾ || (೧) ಪ್ರೀತಂ ನಃ ಪ್ರಾಪ್ತಯೇ ಸುಖಂ || ರಕ್ಷಾಂ ವೃಣೇಮುಹೇ ಯುಷ್ಮದ್ಗಂಠಾಽದ್ರಾಃ
(೨) ಏ ಚ ನೋಽವಸಾ || ಭೀತಿಯುಕ್ತಾಯ ಕಣ್ವಾಯ ಮಹ್ಯಂ || ೭ ||

ಅ|| (೧) ನಿಮ್ಮ ಸಕಾರದಿಂದ, ಸುಖದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ. ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ನಿಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸು
ಶ್ರೇಣಿ (೨) (ಆದಕಾರಣ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ) ಭಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಇಂದ್ರನಾದ ನನ್ನಗೋಸ್ಕರ, ಈಗಲೂ ಇರುವ
ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವರಾಗಿಯೇ ಬನ್ನಿರಿ. || ೭ ||

ಯ (೪೭೯) ಯುಷ್ಠೇಷಿತೋ ಮರುತೋ ಮರ್ತ್ಯೇಷಿತ ಆ ಯೋನೋ
ಆಭ್ಯ ಈಷತೇ | ವಿ ತಂ ಯುಯೋತ ಶವಸಾ ವೈರೋಜಸಾ ನಿ
ಯುಷ್ಠಾಕಾಭಿರೂತಿಭಿಃ || || ೮ ||

ಅ|| ಮರುತಃ=ವಿರೋ ಮರುತಗಣೆ, ಯಃ=ಯಾವ ಮರುತ್ಮನು, ಯುಷ್ಠೇಷಿತಃ=(ಇಹುಗತಃ.
ನೀವು ಸರ್ವಕ್ಕೂ ನಿಯಂತ್ರಣಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಿಮ್ಮಿಂದಲೇ ಪ್ರೇರಿಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವನೋ
ಆಥವಾ ಮರ್ತ್ಯೇಷಿತಃ=ಬಾಹ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮನಃಪೂರ್ವಕ ರಾಜಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗಿ,
ನಃ=ನಮಗೆ ಆಭ್ಯಃ=ವಶ್ಯಾರ್ಥಾವನಗಳನ್ನು ಆ ಈಷತೇ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೋ, ಕಂ=ಕಂಠವನ್ನು
(ನೀವು) ಶವಸಾ= ಸುಖದಿಂದ, ವಿಯುಯೋತ=ಓಡಿಸಿರಿ. ಬಿಡಿಸಿರಿ (ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿರಿ.) ಓಜಸಾ=
ಬಲದಿಂದಲೂ ವಿಯುಯೋತ=ಬಿಡಿಸಿರಿ. ಹಾಗೆಯೇ, ಯುಷ್ಠಾಕಾಭಿಃ ಉತಭಿಃ=ನಿಮ್ಮದ್ದಾದ ಆಭಿಪ್ರಾಯ
ಪಳಂದಲೂ, ವಿಯುಯೋತ=(ಯುಯು ವಿಯೋಗೇ) ಬಿಡಿಸಿರಿ. (ಉಪದ್ರವಃ ಹಿತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರಿ. || ೮ ||

ಭಾ|| [೧] ಯುಷ್ಠಾಭಿರೇವಚ|| ಪ್ರೇರಿತೋಽಥ ನಿಯಂತ್ರತ್ವಾದ್ಯುಷ್ಠಾಳಂ (೨) ಮಾನು
ಷೇಣ ವಾ | ಕಾಹ್ಯದೃಷ್ಟಾತ್ಪ್ರಭೂತೀರ್ನೋ ಯ ಇಚ್ಛತಿ (೩) ತಮೋಜಸಾಃ||
ಬಲೇನ ಚ ದ್ರಾವಯತ ಯುಷ್ಠದೀರ್ಯೋತಿಭಿಶ್ಚಥಾ || ೮ |

ಅ|| (೧) ಯಾವ ಮರುತ್ಮನು ನೀವು ಸರ್ವಕ್ಕೂ ನಿಯಂತ್ರಣಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ
ನಿಮ್ಮಿಂದಲೇ ಪ್ರೇರಿಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವನೋ, (೨) ಆಥವಾ ಬಾಹ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಾಜಾದಿಮನಃಪೂರ್ವಕ ಪ್ರೇರಿತ
ನಾಗಿ ನಮಗೆ ವಶ್ಯಾರ್ಥಾವನವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೋ (೩) ಆತನನ್ನು ನೀವು ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ
ಖಲಿಂದಲೂ ಹಾಗೆಯೇ ನಿಮ್ಮದ್ದಾದ ಆಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದಲೂ ಓಡಿಸಿರಿ || ೮ ||

ಯ (೪೮೦) ಅಸಮಿ ಹಿ ಪ್ರಯಜ್ಞವಃ ಕಣ್ವಂದದ ಪ್ರಚೇತಸಃ | ಅಸಮಿ
ಭಿರ್ನುರುತ ಆ ನ ಉತಿಭಿರ್ಗಂತಾ ವೃಷ್ಟಿಂ ನ ವಿದ್ಯತಃ || ೯ ||

ಅ|| ಪ್ರಯಜ್ಞವಃ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಯಾಗಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವ ಪ್ರಚೇತಸಃ=ಪ್ರೌಢ ಚಿತ್ತವುಳ್ಳ ಮರುತಃ=
ಮರುತಗಣೆ, (ನೀವು) ಕಣ್ವಂ=ಕಣ್ವನಾದ ನನ್ನಗೋಸ್ಕರ ಅಸಮಿ=ಅಸದೃಶವಾದ, ಅನುಪಮವಾದ
ಹಿ (ಆಭಿಷ್ಟಿಕೆ) ಇವುದಾದುದನ್ನೇ, ದದ=(ದದದಾನೇ) ಕೂಡಿರಿ. ಮುಖ್ಯ ಅಸಮಿಭಿಃ=ಅಸದೃಶಗಳಾದ,
ಉತಿಭಿಃ=ಆಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದ, (ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಸದೃಶ ಆಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳ ನೀವು)
ವಿದ್ಯತಃ=ಹಿಂಜರಿಸಿ, ವೃಷ್ಟಿಂ=ವಿಷಯವನ್ನೆಂಬಂತೆ, (ಶೀಘ್ರವಾಗಿ) ನಃ=ನಮ್ಮನ್ನು ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಳಾಗಿ
ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಆ ಗಂತ=ಬನ್ನಿರಿ. || ೯ ||

ಯ|| (೪೮೧) ಅಸಾಂಜೋಜೋ ಬಿಭೃಥಾ ಸುದಾನವೋಃ ಸಾಮಿ ಧೂತಯಾಃ
ಶವಃ|ಯುಷ್ವಿದ್ವಿಷೇ ನುರುತಃ ಜರಿಮನ್ಯವ ಇಷುಂ ನೈಜಕ ದ್ವಿಷಂ

H ೧೦ H

ಅ|| ಸುದಾನವಃ=ಜೆನ್ನಾಗಿ ಡಾನವಾಡುವ ಶ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಧೂತಯಃ=ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಶುಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಮರುತಃ=ಮರುತಗಳೇ (೪೮೨) ಅಸಾಮಿ=ಅಸದೃಶವಾದ ಓಜಃ=ಬಲವನ್ನೂ ಬಿಭೃಥಃ=(ಬುಧ್ಧಿ)ಜಾಧಾರಣಿ ಪ್ರೋಷಣಯೋಃ ಧರಿಸಿರುವಿರಿ. ಅಸಾಮಿ ಶವಃ=ಅಸದೃಶವಾದ ಸುಖವನ್ನೂ ಕೂಡ, ಬಿಭೃಥಃ=ಧರಿಸಿರುವಿರಿ. (ಆದಕಾರಣ) ಶರಿಮನ್ಯವೇ=ಕೋಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಯುಷ್ವಿದ್ವಿಷೇ=ಯುಷಿಗೆ ದ್ವೇಷಿಯಾದವೈತ್ಯನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಷುಂ ನ=ಬಾಡವನ್ನೆಂಬಂತೆ ದ್ವಿಷಂ=ವೈತ್ಯರಿಗೆ ಪ್ರತಿವಿರೋಧಿಗಳಾದ ದೇವಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಜಕ=ಸ್ವಪ್ಪಿಸಿರಿ || ೧೦ || ೧೯ || ೭ ||

ಭಾ|| (೧) ಓಜೋ ಸಮಂ ಬಿಭೃಥ ಚ ಮಖೇಜಾಃ ಸಮಮುತ್ರಮಂ| ಸುದಾನರೀಲಾಃ
ಕಣ್ವಾಯ ದತ್ತಾಸಮಮಭೀಪ್ಸಿತಂ || (೨) ಅಸಮೈರ್ನೋಽಪ್ಯಭಿಪ್ರಾಯೈರ್ಗೌತ
ವೃಷ್ಟಿಂ ನ ವಿದ್ಯುತಃ || ೯ || ೧೦ || ೧೯ || ೭ ||

ಅ || (೧) ಯಾಗಗಳಿಂ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಒಳ್ಳೇದಾನ ಮಾಡುವ ಶ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಮರುತಗಳೇ ಅಸದೃಶವಾದ ಅನುತ್ಸವನಾದ ಬಲಾದಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತೀರಿ.(ಅಸಮಶಬ್ದವು ಸಮಾಧಾವನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಉತ್ತಮಾಧಾವನೆಂದು ಹೇಗೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ) ಸಮಂದರೆ ಉತ್ತಮವು.(ಅಂದರೆ ಸಮಶಬ್ದವು ಉತ್ತಮಕ್ಕೂ ಉಪಶಬ್ದಕ್ಕೆ. ಅಷ್ಟಾದ ನನಗೋಷ್ಠಕ ಅಸದೃಶವಾದ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡಿದೆ. (೨) (ಅಸದೃಶ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದ ಅಂದರೆ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನುತ್ಸವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳುಳ್ಳ ನೀತಿ) ಮಿಂಚುಗಳು ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನೆಂಬಂತೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಹೊಂದಿರಿ. || ೧೦ || ೧೯ || ೭ ||

೧ || ಈ ೨ ಪುಕ್ತುಗಳಿಗೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜನದೇನೆಂದರೆ ಅಸಾಂಜೋಜಃ ಎಂಬ ಪುಕ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸುದಾನವ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣಕ್ಕೂ ಶವೋದಿಭೃಥ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಅನ್ವಯವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಿತ್ರವಾಗಿ (ಒಟ್ಟಿಗೆ) ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿತ್ತು. ತಥಾತ ಯಕಾರಣದಿಂದ ನೀತಿ ದಾನಶ್ವಭಾವವುಳ್ಳವರೋ ಮಹಾಸುಖವುಳ್ಳವರೋ ಆದ ಕಾರಣ ಕೊಡಿದೆ. ಎಂದು ಭಾವವು. || ೯ || ೧೦ || ೧೯ || ೭ || ೭ ||

ಅವ || ಉತ್ತಿಷ್ಠ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ೯ ಪುಕ್ತುಗಳುಳ್ಳದ್ದು. ಸಾವರ್ವಗಳು. ಬ್ರಹ್ಮಣ ಸ್ವತ್ಯಾದಿಗಳು ದೇವತೆಗಳು. ಸ್ತೃಗಾಥಾ ಛಂದಸ್ಸುಳ್ಳ ಕಣ್ವನೇ ಯುಷಿಯು. ೯೦ ನೇ ಸೂಕ್ತವು.

ಯ|| (೪೮೨) ಉತ್ತಿಷ್ಠ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತತೇ ದೇವಯಂತಸ್ತೇಮಹೇ| ಉಪ
ಪ್ರಯಂತು ಮರುತಃ ಸುದಾನವ ಇಂದ್ರ ಪ್ರಾಶೂರ್ಭವಾ ಸಚಾ

H ೧೧ H

ಅ || ಹೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತತೇ=ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಭಾರತೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀ ವಾಯುವೇ, ಉತ್ತಿಷ್ಠ=ನಮ್ಮ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಬರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದು ನಿಜ. ದೇವಯಂಕಃ=(ದಿವ್ಯ ಕ್ರೀಡಾ ವಿಜೀಗೀಷಾ ವ್ಯವಹಾರ ದ್ಯುತಿ ಸ್ತುತಿ ಪೋಷಕ ಮದ ಸ್ತುತ್ಯ ಕಾಂತಿ ಗತಿಷು ವ್ಯವಹಾರ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪೂಜಾ ರೂಪ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು) ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಯನ್ನಾಗಲೀ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ಸಾವಿ, ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ತ್ಯಾ=ನಿನ್ನನ್ನು, ಈಮಹೇ=(ಈ ಜಾಗತಾ) ಶರಣಾ ಹೊಂದುತ್ತೀವೋ, (ಆದ ಕಾರಣ ಸುದಾನವಃ ಮರುತಃ=ಒಳ್ಳೇ ದಾನ ಮಾಡುವ ಸ್ತುತಾವಳುಳ್ಳ, ಮರುತಾಗಳೇ ನಮ್ಮನ್ನು, ಉಪ ಪ್ರಯಾತಃ= ಬನ್ನಿ. ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರವೇ ನೀತು, ಸುಚಾ=ಸುಖವಿಂದಲೇ, (ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞ ವನ್ನ, ಪ್ರಾರೂಢವಃ=ಪ್ರಕ ವೇದ ಅಶ್ವತೀತಿ ಪ್ರಾರೂಢ=ಅಶ್ವತೀತನೇ) ಚಿನ್ನಾಗಿ ಭೋಜನ ಮಾಡಿದವನು ಆನು. || ೧ ||

ಭಾ (೧) ದೇವಯಂಕಃ ಪೂಜಯಂಕಃ ಸ್ತುವಂತೋಽ (೨) ಶಿಶ್ಯತಾತನಃ ಪ್ರಾರೂಢ || ೧ ||

ಅ || (೧) ದೇವಯಂಕಃ= ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವ, ಅಥವಾ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಾವಿ, (೨) ಪ್ರಾರೂಢ=ಅತಿಶಯ ವಾಗಿ, ಕೃತಃ=ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಅಕವಃ=ಭೋಜನಂ ಅನೇನ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ, ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಭೋಜನ ಮಾಡಿದವನು ಪ್ರಾರೂಢ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

ಯ || (೪೮೩) ತ್ವಾಮಿದ್ಧಿ ಸಹಸಸ್ಪುತ್ರ ಮರ್ತ್ಯ ಉಪಬ್ರೂತೇ ಧನೇ ಹಿತೇ |

ಸುವೀರ್ಯಂ ಮರುತ ಆ ಸ್ವಶ್ಚ್ಯಂ ದಧೀತ್ಯಯೋ ವ ಆಚೇಕೇ || ೨ ||

ಅ || (೨ನೇ ಈ ಬಕ್ಕಿಗೆ ಸಹಸಸ್ಪುತ್ರರು ಮರುತಾಗಳೂ ಕೂಡ ದೇವತೆಗಳು) ಹೇಸಹಸಃ ಪುತ್ರ= ವಾಯು ದೇವರಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಂಭಿಸಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವಾಯುವಿನ ಪುತ್ರನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಥವಾ ವಾಯುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವಾಯು ಪುತ್ರನಾದ ಇಂದ್ರನೇ, ಯಃ ಮರ್ತ್ಯಃ=ಯಾವ ಮರುತ್ಯನು ತ್ಯಾ ಮಿಗ್=ನಿನ್ನನ್ನೇ, ಹೇ ಮರುತಃ=ಎಲೋ ವಾಯುಗಳೇ, ಸಃ=ನಿಮ್ಮನು ಕೂಡ. ಹಿತೇ ಧನೇ=ಯುದ್ಧ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಅಥವಾ ನಿಹಿತವಾದ ಅಂದರೆ ನಿಧಿ ರೂಪವಾದ ಧನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆದರೂ, ಉಪಬ್ರೂತೇ= ಲತ್ಯಂತವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾನೋ, ಆಚೇಕೇ=(ಚಕ ತ್ಯವ್ರಾ) ನೇಂದಿರುವನೋ, ಸಃ=ಅತನು, ಸುವೀರ್ಯಂ= ಬಹು ವೀರ್ಯವಾದ, ಸ್ವಶ್ಚ್ಯಂ=(ಶೋಭಣಾಶ್ಚವೇ ಆಶ್ವಶ್ಚ ಸ್ವಶ್ಚ್ಯಾಃ=ಇಂದ್ರಿಯಗಳು. ತೇಷಾಂ ಇವಂ ಸ್ವಶ್ಚಂ) ಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದುದನ್ನೂ, ಆದಧೀತಃ=ಧರಿಸಿರುವನು. ಹೊಂದಿರುವನು. ಹಿ=ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. || ೨ ||

ಭಾ || (೧) ನಾಯೋಃ ಸಃತೇತ್ಯೇವ ಸಹಸಸ್ಪುತ್ರ ಇತ್ಯಥ || (೨) ತದ್ವ್ಯಂಗ್ಯತ್ವಾದ್ಧರಿಃ ಪ್ರೋಕ್ಷತಃ ಶಕ್ರಸ್ತುತಃ ಏವಚ || (೨) ಯುದ್ಧಂ ಹಿತಧನಂ ಪ್ರೋಕ್ಷಂ ನಿಹಿತಂ ಧನಮೇವ ನಾ || (೪) ಸ್ವಶ್ಚ್ಯಂತು ಸ್ತಿಂದ್ರಿಯ ಫಲಮಾಚೇಕ್ಷೇ ಪಶ್ಯದಿತ್ಯಪಿ || ೨ ||

ಅ || (೧) ಸಹಸಸ್ಪುತ್ರ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ವಾಯುವಿನ ಮಗನು ಎಂದೇ ಇಮಾನ್ಯತಃ ಅರ್ಥವು (ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಸಸ್ಪುತ್ರ ಎಂದು ಸಂಬಂಧಿತವಾದುದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಸಃ ಪುತ್ರಃ ಎಂದು ಸಂಧಿಯಿ ಳ್ದಿ ಪ್ರಯೋಗವು ಹೇಗೆಂದರೆ ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ ಸಂಧಿಯು ಆಗುತ್ತದೆ, ಎಂದು ವೈಯಾಕರಣ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ಪುತ್ರಃ ಎಂದು ಸಂಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದು. ಹಾಗಾದರೆ ಸಹಃ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಯು ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ ಸಹಃ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬಲಸಾಮಗಲ್ಲಿ ಪಾಠವಿದೆ, ವಾಯು ಶಬ್ದವು. ಬಲತೇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಲ

ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಕವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿದೆ, ಅದಕಾರಣ ಏಕದೇಶಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ವಾದ್ಯುವೆಂದರ್ಥವು. ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಸುತೇಶ್ವೇಶ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಏವ ಶಬ್ದವು. (೨) (ಸಾಮಾನ್ಯತೆ: ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ ವಿಶೇಷತೆ: ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಸಹಸಸ್ತುತ, ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ವಾಯು ಪುತ್ರನು ತ್ರೀಹರಿಯು ಎಂದು ಅರ್ಥವಿವಕ್ಷಿತವಾದರೆ, ತ್ರೀಹರಿಯು ಬುದ್ಧಾದಿಗಳಿಗೆ ವಾಯುದೇವರ ಉಪದೇಶದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತನಾಗುವುದರಿಂದ ತ್ರೀಹರಿಯು ವಾಯುವಿನ ಪುತ್ರನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ದೇವೇಂದ್ರನು ವಾದ್ಯುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ವಾಯುಪುತ್ರನೆ ಅಗುತ್ತಾನೆ. (ಅಲ್ಲಿ ಟಿಪ್ಪಣಿಕೆ ಪ್ರಯೋಗವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಲ್ಲ. (೩) (ಧನೇಹಿತೇ ಎನ್ನುವುದರ ಅರ್ಥಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಯುದ್ಧವು ಹಿತಧನವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. (೪) ಪ್ರಾಣವು ಏವ ಸಂಗ್ರಾಮ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮ ಪ್ರಯುಕ್ತ ನಿಘಂಟುಸಿದ್ಧವೆಂದು ಧ್ಯಾನವಾಯ್ತು. ಅಥವಾ ನಿಹಿತಂ= ನಿಧಿರೂಪವಾದ ಧನೇವೇ ಹಿತಧನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. (೫) (ಶ್ರುತ್ಯಂ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ವಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.) ಶೋಧನೆಗಳಾದ ಅಶ್ವರೂಪಗಳಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಫಲವಾದ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಆ ಚಕ್ರೇ= (ಚಕ್ರಶಬ್ದವು ಎಂಬುವುದು ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಅನೇಕಾಧ್ಯಗಳಿರುವುದರಿಂದ ದರ್ಶನಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ.) ಕೆಂಪು.

|| ೨ ||

ಋ|| (೪೪೪) ಪ್ರೈತು ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಃ ಪ್ರದೇವೈತು ಸೂನೃತು | ಅಚ್ಛ

ವೀರಂ ನರ್ಯಂ ಪಶ್ಚರಾಧನಂ ದೇವಾ ಯಜ್ಞಂ ನಯಂತು ನಃ

|| ೩ ||

ಅ|| (ಈ ೩ನೇ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಯು ಸೂನೃತಾ ದೇವಿಯು, ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳೂ ದೇವತೆಗಳು.) ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಃ=ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು, ಅಥವಾ ವಾಯುವು, ಪ್ರವಿಹ=ನಮ್ಮಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಗಾರು ಹೋಗಲಿ, ಅಂದರೆ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧಕರು ಆಗಲಿ. ಸೂನೃತಾ= (ಸೂನೃತಂ ಮುಂಗಾರೇ ಸತ್ಯೇ ಪ್ರಿಯ ವಾಚಿಕ ಸೂನೃತಂ ಇತಿವಿಶ್ವಃ) ಪ್ರಿಯವಚನಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ, ದೇವೀ= ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯು, ಅಥವಾ ವಿಸ್ಣು ಸಂಪಂಧಿನಿಯಾದ ಅಜ್ಞಾರೂಪವಾದ ವಚನವು, ಪ್ರವಿಹ=ಮುಂಗಾರು ಹೋಗಲಿ. ದೇವಾ= ಇಂದ್ರ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡಾ ನಃ= ನಮ್ಮದಾದ, ಯಜ್ಞಂ ಯಾಗವನ್ನು ವೀರಂ= (ವೀರಸ್ತು ಸುಭಟೀ ಶ್ರೀಪ್ತೇ ಇತಿವಿಶ್ವಃ) ಶ್ರೀಪ್ತವಾದ, ನರ್ಯಂ= (ನ ರೀಯತೇ ನ ಕ್ಷೀಯತೇ ಇತಿ ನರ್ಯಂ) ಕ್ಷಯ (ನಾಶ) ಹಿಂತಪ್ಪದ, ಪಶ್ಚರಾಧನಂ= (ಪಶ್ಚ ವಿಂತು ತ್ರಿಂಚಕ್ಷತ್ಪಾರಿಂತೇ, ಇತ್ಯಾದಿ ನಿಪಾತ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಪಶ್ಚ ಶಬ್ದವು ಪಂಚನ್ ಪರ್ಯಾಯವು.) ಪಂಚ ವಿಧವಾದ ದೇವ ಗಂಧರ್ವ ನೃಪಿತ್ಯದೈತ್ಯರೂಪರಾದ ಜನ ಶನ್ನು (ರಾಧಯತಿ) ಸೃಷ್ಟಿಸ್ತಾಧಿಗಳಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕರಿಸುವ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು, ಅಚ್ಛ= ಕುರಿತು, ನಯಂತು= ಬೋಧಿಸಲಿ.

|| ೩ ||

ಋ|| (೧) ಪತಿಸ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಿಷ್ಣುವಾಗೀಶತ್ವಾದಿವಿವಾರಣಾ|| (೨) ಅಗ್ರತೋ ಯಾತ್ಯಸಾ ವಸ್ತುತ್ಯಾರ್ಯೋವೈವಂ ಸರಸ್ವತೀ|| ಸೂನೃತಾ ವೈಷ್ಣವೀ ವಾಗ್ಧಾ || ೩ || ಯಜ್ಞಂ ವೀರಂ ನರಂ ಪ್ರತಿವಯಂತು | ದೇವಾಃ ಸರ್ವಾಃ || ೪ || ಯತ್ಕಂಚಜನವಧನಃ | ಪಂಜುರಾಧಾ ಹವಿಸ್ತೇನ || ೫ || ವೀರೋ ನರ್ಯಸ್ತು ಏವಾಚಿ || ೬ || ದೇವ ಗಂಧರ್ವ ನೃಪಿತ್ಯ ದೈತ್ಯಾಃ ಪಂಚಜನಾಭಿಧಾ ||

|| ೩ ||

ಅ || (೧) ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತತಿ ಕಲ್ಪಾರ್ಥವನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತತಿಯೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ವಾಯುದೇವರೂ ಭಾರತಿಗೆ ಪತಿಯಾಗಿ ಏಯಾಮಕರಾದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತತಿಯೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. (೨) ಈಗ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಷ್ಣು ವಾಯುಗಳು ಸಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಕಾರಕರಾಗಲಿ. ಹೀಗೆಯೇ ಪ್ರಿಯವತನಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯೂ ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣು ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಅಜ್ಞಾರೂಪವತನವೂ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಕರಾಗಲಿ. (೩) ಇತರ ಸಮಸ್ತದೇವತೆಗಳೂ ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಸರ್ವ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ನಾರವಿರಹಿತನೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊಂದಿಸಲಿ (೪) ಯಾವ ರಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ದೇವಾದಿ ಐದು ವಿಧ ಜನರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧೀಕರಿಸುವನೋ, ಅದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಪಂಚರಾಧಾಃ (ಪಂಚರಾಧಯತೀತಿ ಎಂಬ ವೈಶ್ವತ್ತಿಯಿಂದ) ದೇವಾದಿಗಳಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೫) ಆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ವೀರಃ= ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದೂ ನಯಃ= ನಾಲ್ಕು ವಿಧ ನಾರವಿರಹಿತನೆಂದೂ ಜೀವಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (೬) (ಪಂಚ ಜನರು ಯಾರಿಂದಲೇ) ದೇವಗಳೂ, ಗಂಧರ್ವರು, ನರರು, ಪಿತೃ ದೇವತೆಗಳು ದೈತ್ಯರು ಎಂದು ಪಂಚ ಜನರೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವರು || ೩ ||

ಮು (೪೮೫) ಯೋ ವಾಘತೇ ದದಾತಿ ಸೂನರಂ ವಸು ಸ ಧತ್ತೇ ಅಕ್ಷಿತಿ
ಶ್ರವಃ | ತಸ್ಯಾ ಇಳಾಂ ಸುವೀರಾಮಾ ಯಜಾಮಹೇ ಸುಪ್ರಕೂರ್ತಿ
ಮನೇಹಸಂ | ೪ ||

ಅ || (ಈ ನಾಲ್ಕನೇ ಮಕ್ಕನೂ ೫ನೇ ಮಕ್ಕನೂ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಸ್ತತಿಯು ದೇವತೆಯು.) ಯಃ= ಯಾವ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು, ವಾಘತೇ=ಸ್ತುತಿಸುವ ಭಕ್ತನಿಗೋಸ್ಕರ, ಸೂನರಂ ವಸು=ಸುಷ್ಕುಭವತೆ ಹರಿಯೇನ ಎಂಬ ವೈಶ್ವತ್ತಿಯಿಂದ) ಒಳ್ಳೇ ಜ್ಞಾನವನ್ನು, ದದಾತಿ=ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಸಃ=ಆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು, ಅಕ್ಷಿತೃವಃ=ವಿನಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವ (ಶಾಶ್ವತವಾದ) ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಧತ್ತೇ=ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾವ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಅಕ್ಷಯ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ, ತಸ್ಯಾ=ಅಂತಹ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೋಸ್ಕರ, ಸುವೀರಾಂ=ಕೋಭನವಾದ ವೀರ್ಯವುಳ್ಳ, (ಒಳ್ಳೇವೀರ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ) ಸುಪ್ರಕೂರ್ತಿ=(ಪ್ರಪೂರ್ವಾರ್ತ ತುರ್ವೀ ಹಿಂಸಾಯಾಂ, ಪ್ರಕೂರ್ತಿ ಕಲ್ಪಃ ರೂಪ ನಾಮಸು ಪರಿತಃ) ಒಳ್ಳೇ ರೂಪವನ್ನು ಮಾಡುವ(ಅಥವಾ ತೂರೇ ಗತಿಪ್ರರಣ ಹಿಂಸಯೋಃ) ವೇಗವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ, ಅನೇಹಸಂ= (ಅನಾಹಂ ಈಹಾ ಯಶ್ಯಾಃ ಎಂಬ ವೈಶ್ವತ್ತಿಯಿಂದ) ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷತಃ ಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ, ಇಳಾಂ=ಅನ್ನವನ್ನು (ಹುಟ್ಟನ್ನು) ಅಯಜಾಮಹೇ=ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. || ೪ ||

ಭಾ || (೧) ವಾಘತೇ ಸ್ತವತೇ ವಿಷ್ಣುರ್ದದಾತಿ ಸೂನರಂ ವಸು || (೨) ಸುಷ್ಕುಯೇನ ಕರೋ ಭೂಯಾಶ್ಚೂನರಂ ಜ್ಞಾತಮುಚ್ಯತೇ || (೩) ಸ ಧತ್ತೇ ಚಾಕ್ಷಯಾಂ ಕೀರ್ತಿಮಿಳಾಮನ್ನಂ ಯಜಾಮಹೇ || (೪) ಸುವೀರ್ಯಾಶ್ಚಾಪ್ತುವೀರಂ ಕತ್ಸು ಪ್ರಕೂರ್ತಿಃ ಸುವೇಶಕೃತ್ | ಪ್ರಾಣಚೇಷ್ಠಾ ನಿಮಿತ್ತಶ್ಚಾತ್ರದನೇಹ ಇತಿರೀತಂ || ೪ ||

ಅ || (೧) ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು, ವಾಘತೇ=ಸ್ತುತಿಸುವ ಭಕ್ತನಿಗೋಸ್ಕರ, ಸೂನರಂವಸುವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. (೨) ಸೂನರವೆಂದರೆ ಯಾವುದು ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಯಾವುದರಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಯೋಗ್ಯನು ಆಗು

ತೃತೀಯೇ ಅಂಶಕ ಪ್ರಕೃತ್ಯ ಜ್ಞಾನವು ಸೂಚಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (೩) ಯಾವ ವಿಷ್ಣುವು ಸ್ತುತಿಸುವವನಿಗೆ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೋ, ಆತನು ಅಕ್ಷಯಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಯಾವನು ಅಕ್ಷಯಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೋ, ಆತನಿಗೆ ಇಳಾಂ = ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ (೪) (ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ಸುವೀರಾದಿ ಕೃಷಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಅನ್ನವು ಒಳ್ಳೆ ವೀರ್ಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸುವೀರವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಒಳ್ಳೆಗೊಡವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸುಕೃತಕೀರ್ತಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಜೀವ್ಯನಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತ ಕಾರಣವಾದುದರಿಂದ ಆ ಅನ್ನವು ಅನೇಕ: ಎನಿಸುತ್ತದೆ. || ೪ ||

ಯ || (೪೮೬) ಪ್ರನೂನಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪ್ರತಿಮಾಂತ್ರಂ ವದತ್ಯುಕ್ತಂ | ಯಸ್ಮಿ

ನ್ನಿಂದ್ರೋ ವರುಣೋ ಮಿತ್ರೋ ಅರ್ಯಮಾ ದೇವಾ ಓಕಾಂಸಿ

ಚಕ್ರೀ

|| ೫ || ೨೦ ||

ಅ || ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಃ = ೨ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಯಸ್ಮಿನ್ ಮಂತ್ರೇ = ಯಾವ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ, ಇಂದ್ರಃ = ಇಂದ್ರನು, ವರುಣಃ = ವರುಣನು, ಮಿತ್ರಃ = ಮಿತ್ರನು, ಸೂರ್ಯನು, ಅರ್ಯಮಾ = ಸೂರ್ಯನು ಇತರ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಓಕಾಂಸಿ = ಮನೆಗಳನ್ನು, ಚಕ್ರೀ = ಮಾಡಿಸುವರೋ (ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ ಅಂದರೆ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ವಾಹ್ಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ), ಅಂಶಕ, ಉಕ್ತಂ = (ಉಕ್ತ ಪೂರ್ವಕಾತ್ ಪ್ರಾಪ್ತ) ನಿಶ್ಚಿತ ಸರ್ವಗೂ ಉಕ್ತಾದಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಕ್ತಃ = ಉಕ್ತನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕವಾದ ಮಂತ್ರಂ = ಮಂತ್ರವನ್ನು ನೂನಂ ನಿಶ್ಚಿತ ಹೇಗೆ ಆದೀತೋ ಹಾಗೆ, ಪ್ರವದತಿ = ಹೇಳುವನು. (ಅಂದರೆ ಸಮಪ್ರವೇದಗಳಿಗೆ ಪ್ರವರ್ತನೂ ಮುಖ್ಯತಃ ವಾಚ್ಯನೂ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ) || ೫ ||

ಭಾ || (೧) ಸ ಏವ ಭಗವಾನ್ ವಿಷ್ಣುಮಾಂತ್ರಂ ತದ್ವಿಷಯಂ ವದೇತ್ || (೨) ಉಕ್ತಮುಕ್ತಾಪಕತ್ವೇನ ಸ ಏವ ಭಗವಾನ್ ಹರಿಃ || (೩) ತನ್ನಂತ್ರವಾಚ್ಯಾ ದೇವಾಶ್ಚ || ೫ || ೨೦ ||

ಅ || (೧) ಪದ್ಯುಕ್ತಾರ್ಥ ಸಂಪನ್ನವಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಮಂತ್ರವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. (೨) (ಹೇಳುವುದು ಉಕ್ತವು ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ) ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವವಸ್ತುವಿಗೂ ಉಕ್ತಾದಕನಾದುದರಿಂದ ಉಕ್ತನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. (೩) ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಕೂಡ ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವಾದ ಮಂತ್ರಕ್ಕೂ ಅನುಮುಖ್ಯರಾಗಿ ವಾಚ್ಯರು ಆಗುತ್ತಾರೆ. (ಸಕುಶ್ತ ವೇದಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯತಃ ಪ್ರವರ್ತಕನೂ ವಾಚ್ಯನೂ ಆ ಶ್ರೀ ಹರಿದೇವ) || ೫ ||

ಯ || (೪೮೭) ತಮಿಂದ್ರೋಜೇವಾ ವಿದಥೇಷು ಶಂಭುವಂ ಮಂತ್ರಂ

ದೇವಾ ಅನೇಹಸಂ | ಇಮಾಂ ಚ ನಾಚಂ ಪ್ರತಿಹರ್ಯಥಾ

ನರೋ ವಿಶ್ವೇದ್ವಾನಾ ವೋ ಅಶ್ವವತ್

|| ೬ ||

ಅ || (೬. ೭ ನೇ ಮೆಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ದೇವತೆಗಳೇ ದೇವತೆಗಳು.) ದೇವಾಃ=ದೇವತೆಗಳೂ, ವಯಂ=ನಾವು, ತಮತ್=(ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಯಾವ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಾಚ್ಯರೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ತಾರೋ,) ಅಂತಹ, ಶಂಭುಪಂ=(ಶಂಭುವತ್ಯಸ್ಯಾದಿತಿ, ಅಥವಾ ಶಂ=ಶುಭವು ಯಸ್ಯಾದ್ಯಂತಿ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ) ಸುಖ ಕಾರಣವಾದ, ಅನೇಹಸಂ=ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ, ಮಂತ್ರಂ=ಮಂತ್ರವನ್ನು ವಿದಧೇಷು=(ವಿದಜ್ಞಾನೇ ಅಥ ಇ ಕೃತ್ಯಮುಪು) ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ, ಪೋಚೇಮಃ=(ವಹಪರಿಧಾಪಣೇ.) ಜಪಿಸುತ್ತೇವೆ. ನರಃ=ಎಲೋದೇವತೆಗಳೇ, (ನಿಮ್ಮ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸತಕ್ಕ ನಾವು) ಇವನು ಹೇಗೆ ನಾ ಹಂ=ನಮ್ಮ ಈ ಮಾತನ್ನು, ಪ್ರತಿಹರ್ಯಥ=(ಹರ್ಯಥ ಮೇಗತು) ಸತ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರಿ. ವಃ=ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ, ವಿಶ್ವಾ ಇತ್=ಎಲ್ಲಾ ನಾವೂ=ಮಂಗಳಗಳನ್ನು, ಅಶವತ್=(ಅಶಭೋಜನೇ) ನಾನು ಹೊಂದಿರುತ್ತೇನೆ. || ೬ ||

ಭಾ || ಯದ್ವಾಚ್ಚಾ ದೇವತಾಸ್ತು ಕಾಃ | ತಮೇವ ಮಂತ್ರಂ ಪೋಚೇಮ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಂ ಸುಖಕಾರಣಂ (೨) ಇವನು ನಾವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸತ ಸಕಾಶಾದ್ವೋ ಬಿಲಂ ಕುಫಂ | ಅಶ್ವವಾಃ || ೬ ||

ಅ || (೧) ಇಂದ್ರ ನೊದಲಾದ ಆ ದೇವತೆಗಳಾದರೂ ಯಾವ ಮಂತ್ರದಿಂದ ವಾಚ್ಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ, ಸುಖಕಾರಣವಾದ ಆ ಮಂತ್ರವನ್ನೇ. ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಜಪಿಸುತ್ತೇವೆ. (೨) ನಮ್ಮ ಈ ಮಾತನ್ನು ಸತ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ನಿಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಕುಫವನ್ನು ಉಣ್ಣುವೆವು. (ಹೊಂದುವೆವು) || ೬ ||

ಋ || (೪೮೮) ಕೋ ದೇವಯಂತಮಶ್ವನಜ್ಞನಂ ಕೋ ವೃತ್ತ ಬರ್ಹಿಷಂ | ಪ್ರಪ್ರ ದಾಶ್ವಾನ್ ಸಸ್ತ್ರಾಭಿರಸ್ಥಿತಾಂತರ್ವಾವತ್ಸ್ಯಯಂ ದಧೇ || ೭ ||

ಅ || ದೇವಾಃ=ದೇವತೆಗಳೂ, ದೇವಯಂತಂ=(ದೇವಾನ್ ಯಾತಿ ಭಜತೇ, ದೇವಪೂರ್ವಕ ಯಾ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ದೇವತೆಗಳ ಭಕ್ತನಾದ, (ನಿಮ್ಮ ಭಕ್ತನಾದ) ಜನಂ=ಜನರನ್ನು, ಕಃ=ಯಾವನು, ಅಶ್ವವತ್=(ಅಶ ಭೋಜನೇ ಹೊಂದಿಯಾನು. (ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮನ್ನದ್ದೇರಿಸಿ, ವೃತ್ತ ಬರ್ಹಿಷಂ=(ವೃತ್ತೇ ಸಂತರ್ಕೇ, ವೃತ್ತಂ=ಸಂಬಂಧವಾದ ಆಶ್ವಕವಾದ, ಬರ್ಹಿಷ್ವತ್ಸ್ಯಂ) ಬರ್ಹಿಷ್ವನ್ನು ವಿಕ್ರರಿಸುವ ಯಜಮಾನನನ್ನಾಗಲಿ, ಕಃ ಯಾವನು? ಅಶ್ವವತ್ ಹೊಂದಿಯಾನು (ಅಂತೂ ದೇವ ಭಕ್ತನಾಗಿರುವ ಯಜಮಾನನು ಅತಿ ದುರ್ಲಭನು.) (ಅಂತಹ ಯಜಮಾನನು ದುರ್ಲಭನೆಂದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ) ದಾಶ್ವಾನ್=ದಾಶ್ಯ ದಾನೇ ಯಜಮಾನನು, ಸಸ್ತ್ರಾಭಿಃ=ಶುಖಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿಯೇ, ಪ್ರಪ್ರಾಸ್ಥಿತಃ(ಷ್ಠಾಗತಿ ನಿವೃತ್ತೋಃ) ಅವನು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಇರುತ್ತಾನೆ. ದಾಶ್ವಾನ್=ಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಜಿರಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವನು, ಅಂತರ್ವಾವತ್ ಪ್ರಯಂ=(ಅಂತ ರುಪತದಾತ್ ವಾಗತಿ ಗಂಧನಯೋಃ) ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳೊಳಗೆ, ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅಂತರ್ವಾ=ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು, ವಿಷ್ಣು ಸಾದೃಶ್ಯದಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು, ಅಥವಾ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ವೇದವಾಯದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು, ದಧೇ= ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ಸರ್ವ ವ್ಯಾಪಿಯ ಆಗುತ್ತಾನೆ.) || ೭ ||

ಭಾ (೧) ಅತಿ ದುರ್ಲಭ್ಯಾದ್ದೇವ ಭಕ್ತಂ ಕ ಅಶ್ವಯಾಶ್ ಯಜಮಾನಂ ವ್ಯಾನ್ತು ಗಜ್ಜೀತ್ಯೇ ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರತಿಬರ್ಹಿಷಂ || (೨) ತತ್ರ ತತ್ರ ಪ್ರಸ್ಥಿತೋಽಸೌ ಯಜಮಾನಃ ಸುಖ್ಯಃ

ಸ್ವಯಂ! ಸ್ವೇಷ್ಟ ಸ್ಥಾನೇಷು (೨) ಚಾಂಕರ್ವಾ ವಿಷ್ಣುರಂತ್ರ್ಗತೋ ಯತಃ! ತದ್ವತ್ತ್ವೇನ ಕ್ಷಯಂ ಸ್ಥಾನಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ಜ್ಞಾನತೋ ಯಜಃ || ೭ ||

ಅ || (೧) ಏಮ್ಮ ಭಕ್ತರಾದ ಜನರನ್ನು ಯಾರು ಹೊಂದುವರು. ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾನಾದಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಖರ್ಚಿಸ್ಸನ್ನಾದ ವಿಶ್ವರಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಯಜಮಾನನನ್ನಾಗಲೀ ಯಾವನು ಹೊಂದುವನು. (ಯಾವನೂ ಹೊಂದಲಾರನು.) (ತೇನ ಭಕ್ತ ಯಜಮಾನರು ಆಪ್ತಾತ್ಮರು ಯಾವುದರಿಂದ ಎಂದರೆ.) ಅತಿಶಯವಾಗಿ ದುರ್ಲಭ ಸಾಗಿರುವುದರಿಂದ. (೨) (ದುರ್ಲಭನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ) ಈ ಯಜಮಾನನು ಪರಾವೇಶ್ವರ ಇಲ್ಲದೇನೇ ಸುಖಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿಯೇ ಅವನು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೇ, ಬೆನ್ನಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ. (೩) ಯಜಮಾನನು ಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹವಿರಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವನು, ವಿಷ್ಣುವೇ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳ ೬೪ಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ, ಆದ ಕಾರಣ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಅಂಕರ್ವಾ=ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿಷ್ಣು ಸಾಧ್ಯವಾದ ಯುಕ್ತವಾಗ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ಅಂಕರ್ವಾವತ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾರಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ) (ಅಂಕರ್ವಾ ಅಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿ ಅಂಕರ್ವಾವತ್.) ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಕರ್ವಾವತ್, ಅಂದರೆ, ವಿಷ್ಣುವೇ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. (ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.) || ೭ ||

ಯ || (೪೮) ಉಪ ಕ್ಷತ್ರಂ ಪುಂಚೀತ ಹಂತಿ ರಾಜಭಿರ್ಭಯೇ ಚಿತ್ಸು ಕ್ರಿತಿಂ ದಧೇ! ನಾಸ್ಯ ವರ್ತಾ ನ ತರುತಾ ಮಹಾಧನೇ ನಾಭೇಃ ಅಸ್ತಿ ನಚ್ಚಿಣಃ || ೮ || ೧೧ ೨೦ || ೪೦ ||

ಅ || (೮ನೇ ಪುಸ್ಕಿಗೆ ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಯು.) (ಆ ಜಞಾರ್ದನನು.) ಕ್ಷತ್ರಮುಪ ಪುಂಚೀತ= (ಪ್ರಚೀತಂ ಪರ್ವತೇ) ಕ್ಷತ್ರಿಯರಾದ ಮನ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ಸಂಬಂಧಿಸಾಗುತ್ತಾನೆ. (ಅಂದರೆ ಮನ್ವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವೇಶ ಮಾಡಿ ಅವರಿಂದ ಮಿತ್ರನಾಗುತ್ತಾನೆ.) ಅವರಲ್ಲಿ ಅವಿಷ್ಣುವಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಆ ರಾಜರಿಂದ) ಹಂತಿ= (ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸಂಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭಯೇಚಿತ= (ಭಕ್ತರಿಗೆ) ಭಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ, ಸುಕ್ಷಿತಿಂ= ಪ್ರೀತಿಪಾಸಗತೋಃ, ಶೀಃ ಭನವಾದ ಅಕ್ರಿಯವನ್ನು ಭಯಭವಾರಣವನ್ನು ದಧೇ= ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಅಸ್ಯ ವಚ್ಚಿಣಃ= ಇಂದ್ರನಿಗೆ) ಮಹಾಧನೇ= ಯುದ್ಧಾಖ್ಯ ಮಹಾಧನವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ವರ್ತಾ= (ವೃತು ವರ್ತನೇ) ಇದಿರು ಹೋಗುವವನು, (ಛೇ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವವನು ನ= ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ತರುತಾ= (ಶ್ವ ಪ್ತವನ ತರಣಯೋಃ, ಗಿಲ್ಲುವವನು, ನ= ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ (ಹೀಗೆಯೇ) ಆಭೇಃ= ಅಲ್ಪಧನದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಶ್ವ ರೂಪವಾದ ಧನವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ವರ್ತಾ ತರುತಾ ನಾ= ಇದಿರು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವವನು, ಗಿಲ್ಲುವವನಾಗಲೀ, ನ= ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. || ೮ || ೧೨ || ೪೦ ||

ಭಾ || (೧) ಉಪಪೃಕ್ತಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯೈಸ್ತ ಅವೇಶೇಷ ಜಞಾರ್ದನಃ (೨) ಹಂತಿ ಶತ್ರುಂಕ್ಷತ್ವ ದೇವೋ ಭಯೇ ಚ ಸ್ವಾತ್ರಯಂ ದದೌ || (೩) ವರ್ತಾಽಭಿಗಂತಾ ತರುತಾ ಜೇತಾ ಚಾಸ್ಯ ನ ಹಿ ಕ್ಷಚಿತ್ || (೪) ಯುದ್ಧಂ ಮಹಾಧನಂ ತೃರ್ಭಿಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಧನಮೇವಹಿ || ೮ || ೨೦ || ೮ ||

೧೧|| (೧) ಆ ಜನಾರ್ದನನು ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಂದ ಸಂಬಂಧವಾದನು, (೨) ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಮಿತ್ರ ವನು. (೩) ರಾಜರಿಂದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಭವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಭಯ ನಿವಾ ಸವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಮಾಡಿದನು. (೪) ಯಾವನು ಇದಿರಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೋ ಆತನು ವರ್ತಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾವನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾನೋ ಗೆಲ್ಲುತ್ತಾನೋ, ಅವನ ಶರಣಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ ಈ ಇಂದ್ರನ ಇದಿರು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವವನು ಗೆಲ್ಲುವವನಾಗಲೀ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲವೆ: ಇಲ್ಲ. (೫) (ಮಹಾಧನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಗಲೀ ಅಲ್ಲ ಧನ ಇವೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಲೀ ಯಾವನೋಪ್ಪನೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಮಹಾಧನ ಯಾವುದೆ, ಅಲ್ಲ ಧನವು ಯಾವುದೆಂದರೆ) ಕೃಷ್ಣನ ಶಬ್ದ ಪರ್ಯಾಯವು ವ. ಹ ಧನ ಶಬ್ದವು. ಅರ್ಥ ಶಬ್ದವು ಅನ್ಯನಾರ್ಥವು. ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ)ಯುದ್ಧವು ಮಹಾಧನವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಧನವು ಯುದ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಅಲ್ಲ ಧನವೇ ಆಗಿದೆ. ಎಂದು ಹಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥವು, ಅಥವಾ ಹಿಂ ಶಕ್ತಂತಿ ಇದು ಮೊದಲಾದ ವೇಲಿನ ಮಂತ್ರಭಾಗವನ್ನು ಏಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ. ಘಟು ವ್ಯಾಕರಣ ನೊದಲಾದ ಈ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ವೇಲಿನ ಮಂತ್ರಗಳ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದು ಸುಲಭವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಉಪರಮೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ, ಎಂದು ಹಿ ಷ್ಠದಿಂದ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವರು: || ೮ || ೨೧ || ೮ ||

ವಿ|| (1) ಈ ಗ್ರಂಥದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಅತಿಹುಟ್ಟಿಕರಂ ಎಂದೂ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಧನಮೇವ ಹಿ ಎಂದೂ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಶ್ರೀ ಶರಮಾಶ್ವನಿಗೆ ಅತಿ ಪ್ರೀತಕರವಾದುದು. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಧೈಯನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಐಹಿಮುಷ್ಠಿಕ ನಿಖಿಲಪುರುಷಾರ್ಥಗಳೂ ಸಿಸುಕ್ತವೆ ಎಂದು ಕವಾಯ್ತು. ಗೆಂದರೆ—ಈ ಅಂತಿಮ ಮುಕ್ತಿನ ಪೂರ್ವಾರ್ಥದಿಂದ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಭಕ್ತರ ಸಕಲ ಅನಿಷ್ಟ ಧೈವತ್ವಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದೂ, ಉತ್ತರಾರ್ಥದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಅಭಿಷ್ಠಗಳು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದೂ ಪ್ರತಿ ಸುಕ್ತಾ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಮಂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದಲೇ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಮಾಪ್ತಿಸಿರುವರು. (2) ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ತಾನುಮಾಡಿದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯ ನೊದಲಾದ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ಗ್ರಂಥ ಯಾಸ್ಯಾಶ್ರೀಷ್ಠಾ ದಿತಾನಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಕರವಾದ ಐಹಿತ್ಯಾ ದೈವಪುಷ್ಪೇ ಇದು ಮೊದಲಾದ ಮಂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಹೇಳಿ ಅಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಭಗವಂತನ ನಮನ ಸ್ತುತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಸಮಾಪ್ತಿಸಿಗಳಿಸಿರುವರೋ, ಹಾಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಮಾರುತಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದಲೇ ಗ್ರಂಥ ಸಮಾಪ್ತ. ಷ್ಠಾ ಶಿಕ್ಷೆ ಇಚ್ಛಿಸದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪನ್ನರಾಯಣನೇ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ನಿಖಿಲದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮನು, ಅಂಥಿಗೆ ಸಮಾನರೂಪ ಯಾವನೊಬ್ಬನೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಆತನೇ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಕೃಷ್ಣಿಸ್ತುತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನು. ಸಮಸ್ತ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯತಃ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು, ಸರ್ವೇಂ ದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನು, ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತನು, ಭಕ್ತರಿಗೆ ವೇದವಿದಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವನು, ಇತ್ಯಾದಿ ಫಲಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ, ಸೂತ್ರವನ್ನು ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿಯೇ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಮಾಪ್ತಿಸಿಗಳಿಸಿದರು (3) ಏವಂಶ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀಮದ್ವೇದ ಗಂಹಿತಯು ಪ್ರಥಮಾಪ್ಯಕದಲ್ಲಿ ೩ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ೨೧ ವರ್ಗ ಅಂದರೆ ಪ್ರಥಮ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ೮ನೇ ಅನುವಾಕ ೪೦ ಸೂತ್ರದವೇ. ೩ನೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವರು (4) ತ್ರಿಧಾಷ್ಠಂ ಯೋ ನ ಜಾನಾತಿ ರೀತೀನಾಂ ರಿಷಮೇವಹಿವ್ಯಕ್ತ್ಯ ಸಾದೀನ್ ಸಪ್ತ ಭೇದಾನ್ ವೇದಾ ದ್ಯರ್ಥಂ ತು ಯೋ ವದೇತ್. ಸ ಯಾತಿ ನಿರಯಾಂ ಘೋರಮಾಸ್ಯಥಾಜ್ಞಾನಸಂಭವಂ ಯಾವನು ಗುಹ್ಯ, ಸಮಾಧಿ ದರ್ಶನ ಎಂಬ ೩ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ವೈದರ್ಭೀರೀತಿ ಮೊದಲಾದ ೧೦೦ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪ್ರಕಾರ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಪ್ರಾತಿ ಲೋಮ್ಯ, ಗೋಮೂತ್ರೀ ಪ್ರಘಟ ಉಪ್ಪಣ, ಸುಧರ, ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ೭ ಭೇದಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯದ ವೇದವಿದಿಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುವನೋ, ಆತನು ವಿಪರೀತ ಜ್ಞಾನಪ್ರಯುಕ್ತ ಪ್ರಕಾರದ್ವಂದ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ವೇದವ್ಯಾಸರು ಮಾಡಿದ ಲಕ್ಷಣ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ, ಅದ್ವ

ಕಾರಣ ಭಾಷಾಶ್ರಯ ಗಂಠ ರೀತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು, ಸತ್ಯಂ ಸತ್ಯಂ ಪುನಸ್ಸತ್ಯಂ | ನ ಹಿ ವಿಷ್ಣುಃ ಪ್ರಥಮಾತಿ ಕಸ್ಮಿಂಚಿದ್ವಿಬಿಧಾಧಾಯ ತು ಇದು ಮಾದಲಾದ ನಿರ್ಣಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡೇ ನಿಗಮ, ನಿಘಿಕ್ತ, ವ್ಯಾಕರಣ, ನಿಘಿಂಟು ಮೊದಲಾದ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ಮಂತ್ರಗಳ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಮುಂದಿನ ಬುಕ್ಕುಗಳನ್ನು ತಾವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡದೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅವಸಾನ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಕೃತಂ ಶ್ರೀಮದ್ಬುಗ್ಯಾಪ್ಯಂ ಸಂಪೂರ್ಣಂ
ಶ್ರೀಮದಾಪಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರು ವಿರಚಿಸಿರುವ ಬುಗ್ಯಾಪ್ಯವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯ್ತು.

ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಪೂರ್ಣಾಯ ದೋಷದೂರಾಯ ವಿಷ್ಣು ವೇ |

ಅನಂತಾಚ್ಛಾಯ ವೇದ್ಯಾಯ ಶ್ರೀಪ್ರಾಣಪತಯೇ ನಮಃ ||

ದೇವತಾಃ ಕಂಜುಕಾಯಂತೇ ವೇದೋ ಬಂದಿಪನಾಯತೇ |

ಯಸ್ಯ ತಸ್ಮಿನ್ನವಾನಭೇ ಸಾದೃಢಾ ಪ್ರೀತಿರಸ್ತು ಮೇ ||

ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಮಾನೇಃ ಕೃತೀಃ ಪ್ರಥಯಂತಾ ಭಾಷಾಮಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಯಾ

ಬುಗ್ಯಾಪ್ಯಸ್ಯ ಚ ಸಾಂತತಃ ಶುಭಹಿತಾ ಮಂತ್ರಾರ್ಥ ಸಸ್ಮಂಜರೀಂ |

ಮೂಲೀಶ್ವತ್ಯ ತದೀಯಾಭಾಷ್ಯ ವಿವೃತಿಂ ಟೀಕಾಪ್ರಕಾಶಂ

ತಥಾ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣ ತಂತ್ರಿಣಾ ವಿರಚಿತಾ ಸಚ್ಚಿದ್ರಯಸೇ ಕಲ್ಪತಾಂ ||

ನಮೋಽಸ್ತು ಹರಯೇ ಯುಕ್ತಿಗಿರಯೇ ನಿರ್ಜಿತಾರಯೇ |

ಸಮಸ್ತಗುರವೇ ಕಲ್ಪತರವೇ ಪಂವದಿನಾಂ ||

ಹಯಗ್ರೀವಾಯ ದೇವಾಯ ಜ್ವಲದ್ವಾಹಾಯ ದುರ್ವಹಾಂ |

ಪ್ರಯಾಗೇಯಾಯ ನಿರ್ವಾಯಾಜನಭೈರಯಾಯ ತೇ ನಮಃ ||

ವ್ಯಾಸಂ ಶುಭಗುಣಾನಾಂ ಸಂ ಶ್ರೀತಂ ನೌಮಿ ಸತಾಂ ವತಂ |

ಯೋಽಕಂಕೋ ಮಾಂ ಸುಹೃಲ್ಲೀಕಂ ದಾಸಂ ದರ್ಶಯತೀದೃತಂ ||

ಸನ್ನಿಬ್ಧಗತಯೇ ಶ್ಲಾಘ್ಯಕೃತಯೇ ವೀತಭೀಯೇ |

ಸ್ವರ್ವಾಗ್ವಿಹತಯೇ ಪೂರ್ಣಮತಯೇ ಯತಯೇ ನಮಃ ||

ಅನಯಾ ಸೇವಯಾ ಶ್ರೀಕಃ ಪ್ರೀಯತಾಂ ಮೇ ಹಯಾನಸಃ |

ಹರಿಭಕ್ತಾಗ್ರಜೇರ್ಮಭ್ಯೋ ಗುರುಶ್ಚ ಪ್ರೀಯತಾಂ ನಮಃ ||

|| ಶ್ರೀಃ || || ಶ್ರೀಃ ||

